

MEHÂSİNÜ'L-ÂSÂR VE HAKÂ'İKU'L-AHBÂR

METİN

I. CİLT

BISMİLLAHİRRAHMÂNİRRAHİM

[M1 2] Dürûd-i nâ-ma'dûd ve şükâr-i müte'âkibü'l-vürûd ma'bûdi bi'l-Hakk olan vâcibü'l-vücûd hazretlerine sezâdır ki, ahvâl-i ümem-i mâzîyye ve etvâr-ı milel-i bâliyeyi mahall-i 'ibret-i uli'l-ebsâr ve sebeb-i intibâh-ı sunûf-i ahyâr eyleyüp, mâzîden hâle intikâl ile sevâlif-i evzâ-i nâsa istidlâl isti'dâdını efrâd-ı 'ibâdîna i'tâ ve iczâl ile mücerreb-i meçârî-yi ahvâl-i rûzgâr ve dânende-i surûf-i kâsimetü'z-zuhûr-i edvâr eyledi. Ve ekmel-i salât ve ecmel-i tahiyyât tuhfe-i ravza-i eşref-i mevcûdât kılınur ki, siyer-i bedî'u'l-eserine sülûk ü iktifâ bâ'is-i husûl-i fevz dü-serâ ve vesile-i tehzîb-i ahlâk u secâyâdır. Ve âl ü ashâb ve 'itret ü ahbâbına ihdây-ı tefârik-ı rızâ kılınur ki, cümlesi rehnümây-ı câdde-i savâb ve yeke-tâz-ı mizmâr-ı faslu'l-hitâb olmuşlardır.

Emmâ ba'd ma'lûm ola ki, Kur'an-ı 'azîmü's-şân ve ehâdîs-i fahr-i dü-cihândan sonra fenn-i celîl-i târîh, elezz ü etyab-i 'ulûm ve eşref ü e'azz-i fûnûn olup, şu sebeble ki siyer ve âsâr-ı enbiyây-ı 'izâmî câmi' ve kısas-ı evliyâ ve mülükü ihtivâ ile mübeyin-i sevâbik-ı vekâyi' olduğundan gayri, **nâzîm**:

İzâ mâ tâle'a't- târîha şahsun
Ra'e'd-dünyâ ve ebsara külle cîylin¹

mefhûmu üzere nazardan gâ'ib niçe havâdis ü menâkîb, dâhil-i zarf-ı ittilâ' ve garâ'ib-i ahbâr-i cevâníb kûşe-gîr-i dehlîz-i semâ' olup, ahvâl-i selefe 'ilme'l-yakîn derecesinde vüsûl ve etvâr-ı mahlûkât-ı arzin ve semâvâta vukûf ile ihtibâr-ı itti'âz² mekâsıdı ancak bu fenn-i 'azîzü'l-menâl sebebi ile husûl bulup, 'ukûl-i kâsîra erbâbını 'akl-ı bi'l-melege mertebesine [M1 3] îsâl ve re'y-i sakîm ashâbını rûsûh-i imtihân ve tecrîbe ile müstakîmü'l-bâl eylediğine binâ'en bu fâyide-i 'âmmeden havâss-ı nâsı mahrûm, revâdâste-i mülük-i 'Arab ve Rûm olmayup, devletlerinde inkılâbât devr-i zemân ile vukû'yâfte olan keyfiyyâtı refte refte zapt ü tedvîn içün ashâb-ı liyâkatden birer ehl-i hüneri tahsîs ü ta'yîn eyleyüp, mahsûl-i vakitleri halefden selefe yâdigâr ve selefden halefe reh-âverd-i i'tibâr olur idi. Devlet-i 'aliyye-i ebediyyü'l-istîmrârda dahi bu fenn-i celîle kemâl merteba i'tibâr olunup, her 'asırda vukû'ât-ı dîvâniyye ve 'avârizât-ı mülkiyye sebt-i sehâyif-i eyyâm ve nakş-i cerâyid-i şühûr u a'vâm kılınup, mess-i hâcet ile merci'-i erkân-ı saltanat ve düstûru'l-'amel-i evliyây-ı devlet olmuş idi. Vaktâ ki nevbeti hilâfet ve serîr-i saltanat Şehriyâr Keyûmers-sîret nâhîd-tal'at Behrâm-savlet dîhim-

¹ اذا ما طالع التاريخ شخص راي الدنيا وابصر كل جيل = Tarihi dikkatlice mütalaa eden kişi dünyayı idrak edecek ve bütün insanları (yaşadıklarını) anlayacak ve görecektir” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

² itti'âz H : اتعاض : M1, B1, K1.

fürûz-i çemen-suffa-i cihân-bânî, pâ-nihâde-i sadr-ı eyvân sâhib-kırânı, vâris-i mülk-i Süleymânî Ferîdûn-ferr ve İskender-i sânî râfi‘-i menâr-ı şerî‘at-ı mutahhara dâfi‘-i hurûş-i cüyûş-i kefere, sultân-ı selâtînül-lâfâk, sâhibü's-saltanati bi'l-istihkâk *hâ'iizü'l-me'âsiri'l-melikiyyeti*² ve'l-melekiyyeti³ ellezî ez'anet li-evâmirihi ve nevâhîhi'l-harekâti'l-felekiyye a'nî bihi⁴ es-Sultân el-Gâzî Selîm Hân bin es-Sultân el-Gâzî Mustafa Hân bin⁵ es-Sultân el-Gâzî Ahmed Hân sebbetallâhi de'â'ime⁶ devlithi mâ-kerre'l-cedîdân ve kahhere a'dâ'ed-dîn bi-kerrihi ve savletihî mâ-te'âkabe'l-melevân⁷ hazretlerine sa'âdet ve ikbâl ile teveccûh 'umûm-i nâs kudûm-i meyâmin-lüzûm-i şâhâneleriyle kesb-i tena“um ü tereffüh eyledi. Kâffe'-i umûr-i Devlet-i ‘aliyyelerine kemâ hüve'l-merâm nizâm verdikleri gibi, bu fenn-i şerîfi dahi iltizâm ve ‘asr-1 bâhiru'n-nasrlarında ser-zede-i vukû‘ olan ahvâl ve âsârı zabit etdirmekle ihyâ-yı sünen-i âbâ vüecdâd-ı 'izâm buyurduklarından fazla darb-ı nevbet-i Hâkâmî ve tulû‘-i bedr-i Devlet-i ‘Osmânî'den bin yüz altmış⁸ altı târihlerine gelince vukû‘ât-ı saltanat-ı seniyye biribirine muttasıl ve dest-yârî-yi san‘at-ı tab‘ u temsil ile⁹ resîde-i eyâdî-yi şerîf ve hâmil olup, seksen üç¹⁰ târihine gelince on yedi¹¹ senelik vekâyi‘ telef ü zâyi‘ olacak derecelere vâsıl olmağla derdest olan âsâr-ı eslâfdan havâdis-i mezkûre ahsen-i nesak üzere cem‘ ve inşâ'allahü te'âlâ vaktiyle temsîl ve tab‘ olunmak, pîrâmen-güzâr-ı tab‘ me'âlî-neb‘-i Mülükâne olup, bu hidmet-i seniyyenin ru'yeti, Devlet-i ‘aliyye-i ebediyyü'l-istîmrârlarında hâlâ Vak‘anüvîs ve mübeyyin-i ahvâle¹² her mer’ûs ve re’îs olan Tevkî‘i-yi sâbık Ahmed Vâsif kullarına emr ü tenbîh ve sebk-ı irâde-i menâyih-ifâde-i Tâcdârî'leriyle kadr-i kemterâinem terfi‘ ve tenvîh buyurulmağla¹³ nutk-bahş-ı [M1 4]

¹ hâ'iz B1, : hâyiz H, M1, K1.

² Melikiyyeti M1, B1, K1, : ملکیہ H.

³ Melekiyyeti M1, B1, K1 : ملکیہ H.

⁴ = حائز المأثر الملكية والملكية الذي اذعن لها وامرها ونواهيه الحركات الفلكية اعني به السلطان الغازى سليم خان“ Hükümdarlık ve meleklik vasıflarını hâiz olan ki, gökyüzündeki yıldızlar bile onun emir ve yasaklarına uygun hareket eder, ondan maksadım Gâzî Sultan Selim Hân” anlamına gelen Arapça bir övgü cümlesiidir.

⁵ bin M1, K1, H : ibn B1.

⁶ de'â'im B1 : de'âyim M1, K1 H. دعایم

⁷ = ثبت الله دعائيم دولته ما كبر الجيدان وقهر اعداء الدين بكره وصوته ما تعاقب الملوان“ Gece ile gündüz birbiri ardi sıra geldikçe (dünya durdukça), Allah İslâm'ın düşmanlarını onun gücü ve kuvvetiyle kahretsin ve devletinin temellerini sağlam kılsın”, anlamına gelen bu cümle Arapça bir duâdır.

⁸ altmış H :elli M1, B1, K1.

⁹ ile H : — M1, B1 K1.

¹⁰ üç H :iki M1, B1, K1.

¹¹ on yedi H :yirmi beş M1, B1, K1.

¹² ahvâle M1,B1, K1 :ahvâl H.

¹³ buyurulmağla H : olunup M1, B1, K1.

nev[‘]-i büyük ve zînet-dih-i¹ dü mühre-i şems ü kamer olan hazret-i kâdiyü'l-hâceti ve'l-vatardan isti'âne vü istimdad ve maksûda şurû‘ ile ihtiyâr-ı meslek-i iktisâd olundu².

Vekâyi[‘]-nûvîs ve Teşrifâtî iken müctâz-ı râh-ı Hicâz olan ‘Îzzî Süleyman Efendi'nin târîhini tezyîl eden Hâkim es-Seyyid Mehmed Efendi³ hüner⁴ ü kemâl ile me'lûf ve ittilâ‘-ı ‘ulûm ile ma'rûf⁵ iken fenn-i⁶ inşâda râcil belki *a'yâ min bâkil*⁷ olup, ma'amâfih⁸ zabit etdiği vekâyi[‘] dahi ‘azl ü nasb-ı dîvânîden ‘ibâret ve seyyâh tarihi sâhibi Evliyâ Çelebi gibi kezzâbdan rivâyet ile ba‘zı ekâsîs ve esbâb-ı vukû‘âti terk u ihmâl ile muktezayât-ı vakt ü hâli hikâyetden⁹ kinâyet olup, mevzû‘-i fenn-i târîh olan sıhhat-i nakl-i fevâyidden hâlî¹⁰ ve ‘ibârât-ı rekîkesi¹¹ ashâb-ı¹² mütâla‘anın¹³ bâ‘is-i seâmet ü melâli olup, bu mülâbese ile¹⁴ târîhinin sinîn ve şühûruna medd-i târ-ı nazar ve tahrîr etdiği vekâyi[‘] müceddeden kaleme alınup, şâyân-ı nigâh-ı erbâb-ı istidlâl ü nazar kılındığından gayri, târîh-i mezkûrun mutazammin olduğu keyfiyyât ‘ahd-i karîbde vukû‘ bulduğundan, yâd-dâst olan ahbâr ve erbâb-ı vukûfdan ahz ve telakkî kılanan âsâr¹⁵ izâfe vü ilhâk olunarak meccelle-i mezkûr tevsi‘¹⁶ ve Hâkim'den sonra tahrîr-i vekâyi[‘]a me'mûr olan Çeşmî-zâde ve Mûsâ-zâde ve Kudâtdan¹⁷ Behcetî Hasan Efendi'nin zabit etdikleri vukû‘ât dahi ba‘de't-tenkîh zamm ü ilsâk olunup¹⁸, ba‘de't-tetmîm hâki ‘atebe-i hazret-i Şehriyâr[‘]ye¹⁹ ‘arz ü takdîm olunup²⁰, nazar-ı istihsâna şâyân ve bu mukâbelede bu ‘Abd-i kemterlerin mazhar-ı ihsân-ı bî-pâyân buyurdular. Cenâb-ı Rabb-ı müste‘ân sebeb-i emn ü emân olan zât-ı hümâyûnların ilâ inkîrâzi'z-zemân zîb-i serîr-i

¹ dih-i H : dehende-i M1, B1, K1.

² olundu H :kilindi M1, B1, K1.

³ efendi M1, B1, K1 :efendinin H.

⁴ hüner M1, B1, K1 : hüneri zâhir ve bahse kadir bir şahıs H.

⁵ ü kemâl ile me'lûf ve ittilâ‘-ı ‘ulûm ile ma'rûf M1, B1, K1 : zâhir ve bahse kadir bir şahıs H.

⁶ fenn M, B1, K1 : san‘at H.

⁷ “بِعَيْيٍ مِنْ بَاقِلٍ” = Bîyîyi yeni terlemiş çocuktan daha âciz” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

⁸ ma'amâfih M1, B1, K1 : — H.

⁹ seyyâh tarihi sâhibi Evliyâ Çelebi gibi kezzâbdan rivâyet ile ba‘zı ekâsîs ve esbâb-ı vukû‘âti terk u ihmâl ile muktezayât-ı vakt ü hâli hikâyetden H : ri‘âyetden M1, B1, K1.

¹⁰ hâlî M1, B1, K1 : ‘ârî H.

¹¹ rekîkesi M1, B1, K1 : rekîkesini H.

¹² ashâb M1, B1, K1 : — H.

¹³ mütâla‘anın M1, B1, K1 : mütâla‘adan tab‘a sıklet târi olmağla H.

¹⁴ bâ‘is-i seâmet ü melâli olup, bu mülâbese ile M1, B1, K1 — H.

¹⁵ ahbâr ve erbâb-ı vukûfdan ahz ve telakkî kılanan âsâr M1, B1, K1 :umûr-i ma'lûme H.

¹⁶ olunarak meccelle-i mezkûr tevsi‘H — M1, B1, K1.

¹⁷ Kudâtdan H :— M1, B1, K1.

¹⁸ ba‘de't-tenkîh zamm ü ilsâk olunup M1, B1, K1 : bunun üzerine tefri‘ olunup inşâallahü'l-Melikü'l-Kerîm

¹⁹ hazret-i Şehriyâr[‘]ye M1, B1, K1 : felek-mertebe-i Şâhâneye H.

²⁰ olunup M1, B1, K1 : olunur H.

bekā ve zindegânî ve sâkinânî rub‘-meskûnu ‘ale'l-'umûm gerden-dâde-i tavk-ı emr ü fermânî eyleye, âmîn¹.

Çünkü târîhden garaz neşr-i fevâ'id ve tayy-ı zevâ'id ve tahrîr-i ehemm ve terk-i mâ-lâ yelzem olduğu müsellemdir. Maksada şurû'dan mukaddem temeddün ve ictimâ' ve lüzüm-i saltanat keyfiyyetlerini şâmil bir mukaddime serd ü beyân ve bu kitâba serlevha vü 'unvân kılındı.

Ma'lûm ola ki, nev‘-i insâna ictimâ' ve temeddün-i zarûridir. Hükemâ, *insân medeniyyün bi't-tab*² derler ve bu ictimâ'-ı insâniyyeyi murâd ederler ve bu ictimâ' ve i'tilaf olmaksızın nev‘-i insanın hayatı ü me'âşı müte'assirdir derler ve ıstilahlarında medîne ve memleket ve 'imâret bu ictimâ'dan 'ibâretdir ve bu ma'nânın beyâni budur ki, Hak sübhânehû ve te'âlâ hazretleri nev‘-i insâni halk edüp, bir sûret ve keyfiyyet üzere terkîb etmişdir ki hayat ve bekâsı gıdasız olmaz ve fitrat-ı asliyye ile ol gıdayı iltimâsa hidâyet edüp, tahsîline kudret verdi. Ammâ nev‘-i beşerden şahs-ı vâhid ol gıdadandan muhtâç olduğu kadar şey'in tahsîline [M1 5] yalnız kâdir değildir. Ekall-i mâ-yumkin bir günlük gıdasına lazım olan nân ve gayr-i şey'in husûlüne katı çok sınâ'ât ve mu'âlecât ister. Pes iktizâ etdi ki ebnây-ı cinsinden cem‘-i kesîr müctemi‘ olup, kendülere ve gayrılere kifâyet kadarı ve dahi ziyâde kuvvet tahsîli için birbirlerine mu'âvenet edeler. Tahsîl-i kuvvetde te'âvüne muhtâç oldukları gibi libâs ve mesken ve levâzîm-ı sâ'irede³ ve nefislerinden hayvânât-ı sâ'irenin⁴ zarar ve 'udvânının⁵ def' etmek husûsunda dahi ebnây-ı cinsiyle ictimâ' ve isti'anete muhtâclardır. İctimâ' ve te'âvün husûlünde gıda ve libâs ve mesken ve hıfz-ı vücûd içün âlât ve esliha husûle gelüp, nev‘-i insanın hıfz u bekâsına te'alluk eden hikmet-i kâmile-i Rabbâniyye temâm olmuş olur. Bu tafsîlden fehm olundu ki bu ictimâ' ve temeddün nev‘-i insana zarûridir. Böyle olmasa vücûd-i insâni kemâle ermeyüp, cenâb-ı Rabbü'l-'âlemîn 'âlemi ta'mîr ve benî 'âdemî istihlâf eylemek ma'nâsı 'alâ vechi'l-kemâl zuhûra gelmez idi. Kaçan ki bu temeddün ve ictimâ' takrîr etdiğimiz vech üzere nev‘-i beşere hâsil olup, 'imâret-i 'âlem ve cem‘iyet-i benî âdem husûle geldi. Yalnız ictimâ' ve temeddün dahi mutlakâ fesâdi râfi' ve salâhi müştemil olamaz. Zirâ tabâyi‘-i hayevânîyyede zulm ü 'udvân merkûz ve biribirine cevr ü te'addî eylemek fi'l-asl cibillet-i nüfûsda mermûzdur. Hayvânât-ı 'ucme ve behâyim def'iyçün îcâd ve ittihâz olunan esliha ve âlât nev‘-i beşerden olan ebnây-ı cinsin 'udvâni müdâfa'asına kifâyet etmez. Zîrâ ol âlât cümlesiinde bulunmak

¹ nazar-ı istihsâna şâyân ve bu mukâbelede bu 'Abd-i kemterlerin mazhar-ı ihsân-ı bî-pâyân buyurular. Cenâb-ı Rabb-ı müste'ân sebeb-i emn ü emân olan zât-ı hümâyûnların ilâ inkirâzi'z-zemân zîb-i serîr-i bekâ ve zindegânî ve sâkinânî rub‘-meskûnu 'ale'l-'umûm gerden-dâde-i tavk-ı emr ü fermânî eyleye, âmîn M1, B1, K1 :— H.

² “انسان مدنی بالطبع” = İnsan yaratılışı itibarıyla medenî bir varlıktır” anlamına gelen Arapça bir ifadedir.

³ sâ'irede B1, K1 : sâyirede M1, H.

⁴ sâ'irenin B1, K1 : sâyirenin M1, H.

⁵ عدوانك M1 , B1, H : K1.

mungkin değildir. Pes silah ve âlâtdan gayri bir kuvvet ile zabit ü müdâfa'a olunmak iktizâ etti. Bundan mâ'adâ tabâyi‘-i nâs muhtelif ve eşhâs-ı insâniyyenin hevâ-yı nefisleri biribirlerine¹ mugâyir ve gayr-i mü'telifdir. Her şahsin bir gûne matlûbu ve murâd ü maksûdu olup, nefis murâd ve maksûdunu her ne tarîk ile olursa olsun almak ister. Husûsan nûfûs-i ‘avâm ki gayr-i mühezzeb ve *emmâretün bi's-sû*²dur. Pes bir nesne iki kimseñin murâdı olicak arada tenâzü‘ ve tezâhum olup, lâ-cerem fitne³ vü kîtâl ve ceng ü cidâl vukû‘yla eşhâs-ı insâniyye biribirini ifnâ vü ihlâk iktizâ edüp, bir şahıs tahsîl etdiği şey’ *el-Hüküm li-men galebe*⁴ mazmûnu üzere âhar kimse gasb ü selb edüp, nizâm-ı ictimâ‘ nâ-mümkün ve müte‘assir olsa gerek. Pes bir tedbîr lâzım oldu ki, hem efrâd-ı insâni müctemi‘ ve mütemeddin ve hem ol fesâdât ve mahzûrât eshel ve cehele mündefi‘ u mürteffî‘ ola ve her şahsa mekâsîd-ı şehevâniyye ve metâlib-i lâzimesini tahsîl için bir nesk-i muttaride kurulup, metâlibde kimse kahr u galebe ile âhari mâni‘ olmayup, kendüsü [M1 6] müstahak olduğu murâdât ve lezzâtına kâni‘ ola ve bu siyâset-i ‘uzmâ ve saltanat-ı kübrâdır ki, bununla ictimâ‘ mümkün ve fesâd mündefi‘ olur ve bu siyâset hâsil olmaz illâ iki şeyle; biri Şerî‘at-ı İlâhiyyedir ki, evâmir ü nevâhî ve zevâcir ü hudûd ve ahkâm ü siyâseti müştemildir ve lâ-büddür ki bu şerî‘atın vâzî‘ ve sâhibi sâ‘ir⁵ efrâd-ı insâniyyeden vahy ü ilhâmla ve kurb-i mele‘-i a‘lâ ile eddal ve mümtâz ola. Zîrâ kâffe-i enâm ve havâss ü ‘avâm herkesin vaz‘ etdiği ahkâm ve siyâsâta itâ‘at ü inkîyâd ve emr etdiğine icâbet ü imtisâl etmezler ve mâdem ki vâzî‘-ı şer‘ olan zât-ı ekmel ol şerî‘ati vahy ü ilhâm ile Rabbü'l-enâm tarafından tebâlîg etmeye ve kabûl etmeyenleri ‘ukûbât ve âlâm ile tâhzîr ü tehdîd ve da‘vâsını mu‘cizât-ı bâhirât ve havârik-ı ‘âdât ile tasdîk u te‘yîd eylemeye. Kaçan ki şerî‘at-ı Rabbâniyye bu şurût ile temhîd oluna. Cümle benî Âdem tav‘an ev kerhen inkîyâd ederler ve biri dahi hâkim-i mâni‘dir. Ve o kimsedir ki te‘yîd-i İlâhiyye ile mümtâz ve tevfîk-i nâ-mütenâhî ile ser-efrâz ola hem nazm-ı mesâlih-i bilâd ve hem tekmîl-i nûfûs-i ‘ibâd etmeäge kâdir ola. Bu şahsa hûkemâ, hâkim ‘ale'l-îtlâk ve ahkâmına sînâ‘at-ı mülk ü saltanat derler.

Ve mütee’hirîn ona halîfe ve fi‘line hilâfet derler.

Ve Eflâtûn ona müdebbir-i ‘âlem der ve sâdât-ı sûfiyye ona kutb-i ‘âlem ve insân-ı kâmil derler.

¹ biribirlerine H : biribirine M1, B1, K1.

² امارة بالسو = [Nefis] aşırı derecede kötülüğü emreder” anlamına gelen bu ifade Yusuf 12/53. âyetinden hareketle söylenmiş olmalıdır.

³ fitne M1, H : katl B1, K1.

⁴ “الحُكْمُ لِمَنْ غَلَبَ = Hüküm gâlip olanındır” anlamına gelen Arapça bir deyimdir; bk. Mehmet Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asılı Vecîzeler Sözlüğü*, I, 314.

⁵ sâ‘ir B1, K1 : sâyir M1, H

Ve mustalah-ı devletde ona padişâh ve şehînşâh ve sînâ‘atına saltanat ve kânûn ve hükûmet derler.

Ve mevzû‘-iaslîsi üzere bu vücûdun tedbîr ve hükûmeti ‘adl-i mahz olup, tarîk-ı Hak'dan ser-i mû inhirâf etmemekdir. Lâkin ‘adl-i mahz kalîlü'l-meks olup, mebde-i inzâl-i şerî‘at-i mutahharadan elli seneyi tecâvüz etmez. Muhibir-i sâdîk ‘aleyhi efdalü's-salâtü ve's-selâm: “*El-hilâfetü ba'dî selâsûne sene*”¹ buyurduklarında bu ma‘nâya işaret-i vâzîha vardır² derler.

İbn Haldûn ‘Unvânü'l-‘İber'de der ki: “Emr-i hilâfet elbette mülk ve saltanata münkalib ola-gelmiştir. Zîrâ ictimâ‘ ve ‘asabiyyet nev‘-i insana emr-i lâzım olup, ‘asabiyyetin dahi gâyeti mülk ve saltanata mü’eddî olmak ihtiyârı değildir, belki zarûriyyât-ı terâtîb-i vücûddandır. Cumhûra teklîf olunan umûr belki şerâyi‘ ve diyânat dahi ‘asabiyyetsiz tetmîm olunmaz. Mutâlebe ve teklîf mesâlihi, kuvvet-i kâhire-i ‘asabiyyet ile kemâle erişe-gelmiştir. “*Mâ be‘asallâhü nebiyyen illâ fî mene‘atin min kavmihî*”³ hadîs-i şerîfinde bu ma‘nâya delâlet vardır, intehâ.

Hülâsa-i kelâm gerek hilâfet ve gerek saltanat, hîrâset-i dîn ü dünyada sâhib-i şerî‘at ‘aleyhi efdalü't-tahiyeye niyâbetden ‘ibâretdir [M1 7] ve nev‘-i beşerden vücûdu lâzım olan hâkim-i kâhir sâ‘irin üzerine gâlib ve musallat ve hakkâniyyet üzere hükmünü icrâya ve emr ü nehye kâdir gerekdir ki, cümlesi andan havf edüp, nev‘-i beşerden şahs-ı vâhid gayra zulm ve ‘udvân ile haddin tecâvüz etmeye ve cem‘iyyet-i insâniyye bu hâkimin hükmü sebebi ile ber-karar durup, nizâm-ı tabî‘î üzere kâr ü kesb ü me‘âşları ve tevâlüd ü tenâsülleri müyesser ola. Bu ma‘nâya lisân-ı hikmetde mülk ü saltanat derler ve bu ma‘nayı icrâya tekeffûl eden zâta sultân ve padişah derler. Mebde-i vücûdda istihlâf-ı Âdem sırrî ve el-hâletü hâzihî padişahlara zillullâh ve halîfetullâh ‘unvânın itlâk ettikleri, bu ma‘nayı mülâhaza ile âşikâr olur. Nazar-ı dakîk ashâbına mütebeyyendir ki nizâm-ı kevn ve bekây-ı vûcûd-i insâniye sebeb olan ma‘nâ-yı mezkûr, nev‘-i insâniye hâssa‘-i fitriyye ve lâzime-i zâtiyyedir.

Kibâr-ı müfessirînden niçe muhakkikîn *a'tâ külle şey'in halkahü sümme hedâ*⁴ âyet-i kerîmesinde ve “**Nahle**” (arıya) olan vahy-i İlâhî tefsîrinde bu esrâra müte‘allik niçe işârât-ı celîle beyân etmişlerdir. Zenbûr ve cerâd ve ba‘zı devâb ve tuyûr emr-i

¹ ﴿الْخَلَفَةُ بَعْدِي ثَلَاثُونَ سَنَةً﴾ = Benden sonra hilafet otuz senedir” anlamına gelen bu hadis için bk. Ebû Davud, *Sünnet*, 8; Tirmîzî, *Fiten*, 48; Ahmed b. Hanbel, 4/272; 5/220.

² vadîr H : vardır M1, B1, K1.

³ ﴿مَا بَعْثَ اللَّهُ نَبِيًّا، إِلَّا فِي مَنْعِهِ مِنْ قَوْمٍ﴾ = Gönderilmiş hiçbir Peygamber yoktur ki kavminin engellemesi, direnci ile karşılaşmış olmasın” anlamına gelen bu cümle, benzer lafızlarla kaynaklarında hadis olarak yer almaktadır, bk. Kastallâni, *Îrşâdû's-sârî*, V, 363.

⁴ ﴿أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى﴾ = Her şeye hilkatını (yaratılış özelliklerini) veren sonra onlara yol gösteren- dir” anlamına gelen bu cümle Tâhâ 20/50. âyetin son kısmından alınmıştır.

me‘âş ve def-i mazârr ü inti‘âşda ictimâ‘ ve ittifâk edüp, kendü cinslerinden birine mutî‘ u münkâd olur. Zenbûrda bey dedikleri ki sâ’irden cüsselü ve garîbü’s-şekl bir zenbûrdur. Sâ’irin ona itâ‘at ü inkıyâdi ve şem‘ u ‘asel cem‘inde mühendisâne büyût yapmakda ve evlâd peydâ etmekde ve zahîrelerini hîfz u kifâyet vechi üzere tenâvül etmekde ve bevvâb ve sakâ hizmetlerine ba‘zısı mu‘ayyen olmakda ve yaylak ve kıslak tedbîrinde olan ahvâlli kütüb-i hikmetde mestûr olduğundan gayri el-ân ol umûra mübâşir ve muttali‘ olanların re’ye'l-‘ayn meşhûd ve ma‘lûmlarıdır. Ancak bu hâssa-i kâmile insana hâssa-i fitriyye olup, kuvvet-i¹ fikriyye ve siyâset-i ‘akliyye ve fûnûn-i ta‘lîmiyye ile kuvvetden fi‘le gelüp, müyesser olur. Hükemâ der ki kuvvet-i ‘akliyye ve fikriyyeden hâlî olan hayvânât, nizâm-i me‘âş ve bekâ-yı hayatlarıycun benî nev‘inden birine itâ‘at husûsunda böyle ictimâ‘ ederler iken, eşref-i mahlûkât olan nev‘-i insanı benî nev‘inden olan pâdişâha mutî‘ ve münkâd olmamak layık mıdır? Hafî olmaya ki fezâyîl-i mülük-i sütûde-sûlûk-i ‘Osmânî “ce ‘alallâhü devletehüm bâkîhi mâ-yukra ’ü ve yütlâ es-Seb ‘u'l-mesânî”² eşref-i menâkîb-i şâhân-ı selef ve bu bâbda sagîr u kebîr vâfir mü’ellef derârî-yi medîhalarına sadef olup, nazm:

E‘id zikre ‘Osmân lenâ enne-zekerehü
Hüve'l-miskü mâ-kerrertehü yetedavva‘u³

mefhûmu üzere hasâyis-i zâtiyye [M1 8] ve mehâyil-i fitriyyeleri tetebbû‘ ve istikrâ ile bu mukaddimeye ber-vech-i icmâl zeyl ve ba‘dehû tahrîrine kasd ettiğimiz târîhin bed’ u şurû‘una meyl olundu.

Ma‘lûm ola ki Hulefâ-i râşîdîn rîdvânullâhi te‘âlâ ‘aleyhim ecmaîn hazerâtından sonra basît-i gabrâya zıl-eften-i ‘adl ü dâd olan Şehriyârân-ı cihân-âbâdîn efzal ü eşrefi selâfîn-i âl-i ‘Osmân olduğu vâreste-i şübhe vü gümândır. Silsile-i tâhireleri Nûh-i necî ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi's-salâtü ve's-selâm hazretlerine müntehî olunca, mazbût-i ne-seb-nâme nessâbân-ı rûzgâr ve her biri emâret ü sultanatla kâm-kâr oldukları ve âl-i Büveyh ve Fâtîmiyyûn ve sâ’irleri⁴ gibi meşkûk'ı'l-asâle olmadıkları, ittifâk-ı mehere-i mü’errihîn ile sübüt-yâfte-i ehl-i yakîn olmuşdur. Nebiyy-i celîl-i hazret-i İsmâ‘îl’den sonra arz-ı Hicâz'da hayme-nişîn-i emn ü emân olan kabâyilden Benî Cürhüm⁵ ve

¹ kuvvet H : — M, B1, K1.

² جعل الله دولتهم باقيه ما يقرؤ ويتلى السبع المثانى = Allah (cc) O'nun devletini Seb‘u'l-mesânî (Fâtîha Sûresi) okunduğu ve tilâvet edildiği sürece devamlı olsun” anlamına gelen bu cümle Arapça bir ifadedir.

³ أَعْدَ ذِكْرَ عُثْمَانَ لَنَا أَنْ ذِكْرَهُ هُوَ الْمِسْكُ مَكَرُّهَةٍ يَنْضُوعُ = Bize Osman[lı]nın hâtırâsını (tarihini) hatırlat, zira tekrar ettikçe ondan misk kokuları yayılır” anlamına gelen Arapça bir ifadedir.

⁴ sâ’irleri K1 : sâyirleri M1, B1, H.

⁵ Benî Cürhüm, Yemenli olup, Hz. İbrahim zamanında Mekke'ye yerleşmiş olan Kahtânîlere mensup eski bir Arap kabilesi. Ayrıntılı bilgi için bk. Ahmet Önkâl, “Cürhüm”, *DIA*, İstanbul, 1993, VIII, 138.

Kantûra¹ beyninde münâferet ve ‘adâvet vukû‘u hasebiyle o havâlîde herc ü merc emâreleri zuhûr ve cümlesinden selb-i râhat u huzûr eyleyüp, Benî Kantûra diyâr-ı Fâris'e hicret ve Mâhân memleketinde nasb-ı çetr-i tavattun ve ikâmet eylediler.

Cedd-i a‘lâ-yı Osmâniyân o kabile-i celîleden olduğu esahh-ı rivâyet olmağla, *âhiru mâ yemlikü emre ümmetî Benû Kantûra*² esr-i sıdk muhbiri üzere istimlâk-i emr-i ümmet ile bunlar mübesşer ve bedr-i münîr saltanatları, ‘ârıza-i üfûl ü zevâlden masûn olup, dâmen-i kiyâmete dek zîver-i evc-i bekâ olacağları muhakkak ve mukarrerdir.

Tafsîl-i lafz-ı Kantûra: Hûdâvendigâr-ı esbak Sultân Murâd Hân-ı sâlis hazretle-riyçün te’lîf olunan Risâle-i Întisâriyye'de³ ve Müsâmîre-i hazret-i Muhyiddîn-i ‘Arabî'de mestûrdur. Tayife-i ‘Arab sevâhil-i Mora'ya Gaydâ ıtlâk eylediklerine naza-ran, ibn Ebî Talha ve Muvakkat Mîsrî risâlelerinde, *yeftahü'l-Gaydâ Mehmed bin 'Abdullah*⁴ terkîbi karîbü'l-ahdde Muhsin-zâde'nin Mora'yı fethine işaret-i vâzîha olduğu müsellem-i erbâb-ı hâl ve kütüb-i ehlüllâh bunların ahvâlini şâmil rumûzât ü kinâyat ile mâ-lâ-mâldir.

Devlet-i ‘Abbâsiyye mülk ü⁵ mâl ve kesret-i ricâl ve füshat-i devlet ve vüs‘at-i memleket ile sahib-i taht ü nigîn ve mahsûd-i mülük-i pîşîn olmuşlar iken, sadme-i Hûlâgû Hânî'den muztarib ve devletleri eyâdî-yi bîgâneye münkalib olup, vak‘a-i fâci‘a-i Timûrî'ye ‘ayn-i ‘ibretle nazar olunsa bu hâdîse-i ‘uzmâdan emerr u eşedd bir musîbet ü belvâ ve niçe⁶ devletlerin inkîrâz ve izmihlâllerine ‘illet-i akvâ olmuşiken, bu devlet-i kâhire o dâhiyeyi def ile hâlet-i ûlâsını ve giderek [M1 9] emr-i saltanat derece-i kus-vâsını bulup, kefere devletleriyle dahi vukû‘ bulan muhârebâtın ba‘zisinde ber-muktezây-ı hükm-i kazâ vü kader hudûs eden mehâlik ü hatardan müte’essir olmayup,

¹ Kantûra: Hz. İbrahim'in evlendiği rivâyet edilen Türk Hakâni'nin kızının veya câriyesinin adıdır. Hz. İbrahim'in üç hanımından biri olduğu, Türklerin soyunun da onun erkek evladlarına dayandığı ri-vâyet edilmektedir. Başka bir rivâyete göre Benî Kantûra Sudanlılardır. Huzeyfe b. El-Yemanî'den bildirildiğine göre, Hz. Peygamber şöyle haber vermiştir: “Yakın gelecekte Kantûra Oğulları Irak ahâlisini Irak'tan çıkaracaklardır. Sanki ben bunu gözlerimle görür gibiyim. Onlar kısık gözlü, yassı burunlu, degirmi yüzlü insanlardır”. Ayrıntılı bilgi için bk. Zekeriya Kitapçı, *Hz. Peygamberin Hadislerinde Türkler*, Konya 2004, s. 134-139.

² آخر ما يملك امرأته بنو قطورة = Ümmetimin idaresi sonunda Benî Kantûra (Türkler)'nin eline geçecek-tir” anlamına gelen bu cümle hadis olarak zikredilmektedir, (bk. Zekeriya Kitapçı, *Hz. Peygamber'in Hadislerinde Türk Varlığı*, s. 243 vd).

³ Bu risâle Bosnavî Ali Dede tarafından (ö. 1007/1598) Osmanlı hânedânının faziletleriyle saltanatla-rının bekâsına dâir ümmetin büyüklerinin ve keşif sahiplerinin nakillerin bir araya getiren Arapça yazılmış muhtasar bir eserdir, bk. Bursâlı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, I, 115.

⁴ يفتح الغيداً مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ = Gayda'yı Muhammed bin Abdulla fetheder(cek)” anlamına gelen Arapça bir ifadedir.

⁵ ü H, K1 : — M1, B1.

⁶ niçe H, B1, K1 : pençe M1.

kemâl-i gayret ve hamiyyet ile telâfî-yi mâ-fâte himmet ve tekmîl-i nâmûs-i saltanat ede-geldikleri mesbût-i sahîfe-i ezhân-ı erbâb-ı basîretdir.

Mülük-i sâlife ihtiyâr-ı te'azzüz-i nefş ile mânend-i bîve-zenân sâyesinden tersân olarak, ednâ mülke kanâ'at ve hem-civârları olan akviyây-1 mülûke müdârâ ve 'îrz-1 furûtenî vü istikânet edüp, havâkîn-i 'Osmâniyye: *Câhidû fî sebilillâhi hakka cihâdih*¹ emrine her bâr imtisâl ve karîb ü ba'îd ve za'îf ü şedîd demeyüp, mücâhede-i ehl-i küfr ü dalâl ile iştîgâl ve eser-i, *el-cihâdü hilkatî ve hîrfettî*² medlûlünü *bi'l-gudîvvi ve'l-âsâl*³ semîr-i bâl edüp, niçe sanâdîd ve kurûm-i küffârin dârû'l-mülklerini kuvvet-i seyfiyye ile zapt ve mülklerine ilhâk ve şe'âyir-i İslâmiyye'yi izhâr ile âfitâb-1 nûr-i Muhammedîyi işrâk etmişlerdir.

Feth-i Kostantiniyye hakkında vârid olan eser sebebi ile 'uzemây-1 mülük-i İslâmiyye bu beşârete mazhar olmağa mugrem ü dil-dâde ve bu şâhid-i 'asîru'l-visâle 'âşık-1 üftâde olup, bezl-i tâb ü tüvân ve sevk-i ceyş-i girân ile ifrâğ-1 cehd-i bî-pâyân etmişler iken, bu ni'met-i 'azîme birine müyesser olmayup, bu Devlet-i ebed-müddet'e mukadder olduğu fahr u mübâhâta sezâ ve mülûke tefevvuk iddi'âsına dâyir bir ma'nâdır. Selâtîn-i mâziyenin 'e'imme-i müctehidîn ve selef-i sâlihîn haklarında vâki' olan cevr ü ezâ ve tahkîr u izdirâları ve sâdât-1 kirâm ve sâ'ir⁴ 'ulemây-1 a'lâma olan tahfîf kadar ve habs ü gadîr mu'âmeleleri meşhûr u mütevâtir olup, bu Devlet-i ebediyü'l-istîmrârin 'ulemâ ve sâdât haklarında cilve-ger olan i'tibâr ve rağbet ü meyl ve hürmetleri zâhir olup, şöyle ki 'ulemâya ta'yîn-i hudûd u merâtib ve tevcîh-i mehâkim ve menâsîb eylediklerinden gayri *Kul lâ-es'elüküüm 'aleyye ecran ille'l-meveddete fi'l-kurbâ*⁵ şânlarında nâzil olan sâdât-1 kirâma ta'yîn-i vezâyif ve revâtib edüp, cümlesi refâh-1 hâl ve ferâğ-1 bâl ile du'ây-1 Devlet-i ebed-kîyâma muvâzib olmuşlardır.

Fâtih-i memâlik-i ekser-i düvel olan Sultân Selîm-i Evvel

Memleket-i Mısır'da tefer'un eden Melik Gavri'nin bâ'is-i îcâd-1 rafz ve ilhâd olan Şâh İsmâ'il ile ittihâdını tahkîk ve mukaddimât-1 müberhene ve tedbîrât-1 müstahsene ile miyânelerini tefrîk edemeyüp, encâm-ı kâr Mercidâbık nâm mahalde tekâbül-i saf-

¹ جامدوا في سبيل الله حق جهاده = Allah yolunda hakkıyla cihâd edin" anlamına gelen bu cümle, el-Hâc 22/78. âyetin baş tarafından hareketle söylemiş olmalıdır.

² Cihad benim yaratılışım ve mesleğim" anlamına gelen bu cümle, benzer lafızlarla, şeklinde hadis olarak kaynaklarda yer almaktadır, bk. Nureddin el-Herevî el-Kâfirî, *Serhu's-sifâ*, Beyrut, 1420, I, 326.

³ Sabah-akşam" anlamına gelen bu ifade el-A'raf 7/205, er-Râ'd 13/15 ve en-Nûr 24/36. âyetlerde yer almaktadır.

⁴ sâ'ir K1 : sâyir M1, B1, H.

⁵ قل لا استلكم على اجرا إلا المودة في القربي = "Sizden akrabalıktan doğan sevgiden başka herhangi bir ücret istemiyorum" anlamına gelen bu cümle, eş-Şûrâ 42/23. âyetin orta kısmında yer almaktadır.

feyn vukū‘uya câme-i hayâtını temzîk eyledikde, ba‘zı mahallere zabt eylediği evkâfi ‘ulemây-ı vakt ilgâ içün müte‘addid fetvâ vermişler iken, kemâl-i mürüvvet-i Mülükâne’lerinden evkâfları ibkâ ve idrârât ve vezâyifi verilmek [M1 10] zımnında emr-i celîli'l-fehvâ i‘tâ bu hâssa dahi sâ’ir¹ devletlerde bulunmadığı gün gibi zâhir ü hüveydâdir.

Haremeyn-i şerîfeyne etdikleri ta‘zîm ü tevkîr ve o mübârek buk‘alarda emr-i binâya ve icrây-ı mâye refte refte sarf eyledikleri mâl-ı vefîrden başka e’imme vü hutebâ ve fukarâ vü zu‘afâ ve mücâvirîn ü mesâkîne beher sâl ırsâl eyledikleri emvâl ü gîlâl ve deryây-ı ‘atâlarından guref içün her sene Âsitâne-i sa‘âdetlerine vûrûd eden sâdât ve erbâb-ı hâcâta verdikleri kisvet ve dînâr ve Şâm havâlîsinden ve âhar mahallerden tertîb buyurdukları vezâyif-i bîş-şumâr-ı nâ-güncâ-yı havsala-i muhâsibân-ı rûzgârdır.

Hazâyın ü emvâl ve masraf hatt ü tirhâl cihetleriyle dahi mülük-i sâlifeye tefavvukları derkâr ve senevî sunûf-i askerîye yalnız on iki bin kîseye karîb mevâcîb verdikleri, muhayyer-i ‘ukûl-i uli'l-ebsârdır. Mülük-i Mîsriyye'den Ahmed bin Tolun ve si‘at-i mûlk ile beyne'n-nâs kadri efzûn ve müddet-i medîd taht-gâhi Mîsîr'da emr u hükmü nefâze-makrûn iken, ba‘de'l-vefât iki küre yüz bin altûn terk eylediğini müverrihler, nâdire-i zemândan ta‘dâd etmişlerdir. Devlet-i ebed-müddet vüzerâsının ve ‘ummâl ve tüccarının bundan ziyâde şey’i terk eyledikleri hezâr bâr sâmi‘a-güzâr olmuşdur. Bin seksen târîhinde Özbek Hâni'ndan Devlet-i ‘aliyye'ye elçi gelüp, Tersâne-i ‘âmire'yi temâşâ eyledikde, mesârif-i donanma bu vakte nisbetle ekall-i kalîl iken, “Devletimizin îrâdi bu donanma mesârifâna vefâ etmez” dediği menkûldür. Hülâsa-i kelâm bu devlet-i ebed-kîyâmin mehâsini kalem ile ta‘bîr ve lisân ile takrîr mümkün olmayup, bir nebzesiyle iktifâ ve *hayru'l-kelâmi mâ-kalle ve delle*² tarîkasına iktifâ olundu.

VEKÂYÎ‘-İ SENE SİTTE VE SİTTİN VE MÎ’ETE³ VE ELF

‘Azl ü nasb-ı Kethudây-ı hazret-i Sadr-ı ‘âlî
ve nef-yi selef-i o be-Edirne ve tevcîh-i Emânet-i Tersâne

Sadr-ı a‘zam Kethudâsı Nazîf Mustafa Efendi ki, târîh sahibi Râşîd Efendi İran'a Sefir nasb olundukda ma‘iyyetiyle revân ve bu sebeble pâ-nihâde-i merkez-i tea‘ayyün ü şân olup, giderek rüteb-i devleti ihrâz ve Sadr-ı a‘zam Kethudâlığı'yle mümtâz olmu-

¹ sâ’ir K1 : sâyir M1, B1, H.

² “بِخَيْرِ الْكَلَامِ مَا قَلَ وَدَلَّ” = Sözün en iyisi, az ve öz olan, geniş anlam taşıyandır” anlamına gelen anlamına gelen bu cümle için bk. Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asilli Vecîzeler Sözlüğü*, I, 276.

³ Yazma nüshanın fihristinde bu başlık, *وَقَابِعٌ سَنَةٌ سَتٌ وَمَائِينٌ وَالْفَ* şeklinde yazılmıştır, bk. Topkapı Sarayı Kütüphânesi, Hazine nr. 1405 (H nüshası), vr. 1b.

şidi. Muharremü'l-harâmin onuncu günü¹ Kethudâlik mesnedinden dûr ve Tersâne-i 'âmire Emîni olan 'İzzet 'Ali Paşa kâyını Mustafa Beyefendi o câh-i reff' ile mesrûr olup, selefi 'alâ tarîki'n-nefy Edirne'de ikâmete me'mûr ve sâbıkâ Yeniçeri Kâtibi Re'îs Mustafa Efendi'nin dâmâdı Bekir Efendi Tersâne Emâneti ile nâyil-i etemmi-i hubûr oldu.

Tevcîhât-ı vüzerây-ı 'izâm [M1 11]

Mâh-ı saferin onuncu günü² kal'ası muhâfazası şartıyla Kandiye Eyâleti, sâbıkâ İnebahtı Muhâfizi Vezîr Turak Mehmed³ Paşa'ya ve İnebahtı selefi Vezîr Mustafa Paşa'ya ve Eyâlet-i Özi Vezîr el-Hâc Ahmed Paşa'ya ve Hotin muhâfazası, selefi Muhsinzâde Vezîr Mehmed Paşa'ya tevcîh ve ihsân ve ol bâbda her birine başka başka ısdâr-ı emr-i celîlü'shân kılındı.

Tevcîhât-ı 'ilmîyye

Mîsr-ı Kâhire Kazâsı sâl-i mezkûr cumâdelâhiresi gurresinden⁴ zabit şartıyla sâbıkâ Haleb Kâdısı Mehmed Emîn Efendi'ye ve Galata Kazâsı, yine târîh-i mezkûrdan⁵ İbrâhîm Efendi'ye ve Halebü'sh-şehbâ Kazâsı, kezâlik târîh-i mezbûrdan⁶ Kara Çelebi-zâde Dervîş Mustafa Efendi'ye ve İzmir Kazâsı recebül-ferd gurresinden⁷ mutasarrif olmak şartıyla fuhûl-i 'ulemâdan Akkermânî Mehmed Efendi'ye ve Yeni-şehir Kazâsı, târîh-i mezbûrdan⁸ Mehmed Rızâ Efendi'ye tevcîh ü ihsân ve sunûf-i 'avâtif-ı şâhâne ile cümlesi ferhân kılındı.

Mîr-i mîrân-şüden-i Ser-çavuşân-ı Dîvân-ı hümâyûn ve tevcîhât-ı sâ'ire⁹

Bir müddetden berü Çavuş-başı olup, fi'l-asl maskat-ı re's olan Bosna'da vukû' bulan ihtilâle nizâm vermek üzere 'unvân-ı mezkûr ile o cânibe me'mûr olan Mehmed Ağa, rızây-ı devlete muvâfik harekâta mazhar ve Bosna taraflarında olan ihtilâlatı def' ile şâyân-ı nazar-ı iksîr-eser olup, işbu saferu'l-hayrin üçüncü günü¹⁰ rütbe-i Mîr-i mîrânî'ye is'âd ve Bosna Eyâleti ile manzûme-i ikbâli müstezâd kılındı. Münhal olan Çavuş-başılık ile Dergâh-ı 'âlî kapucu-başalarından olup, hâlâ Sipâh Ağası Aydîn Mu-

¹ 10 Muharrem 1166 = 17 Kasım 1752 Cuma.

² 10 Safer 1166 = 17 Aralık 1752 Pazar.

³ Mehmed H : — M1, B1, K1.

⁴ 1 Cumâdelâhîre 1166 = 5 Nisan 1753 Perşembe.

⁵ 1 Cumâdelâhîre 1166 = 5 Nisan 1753 Perşembe.

⁶ 1 Cumâdelâhîre 1166 = 5 Nisan 1753 Perşembe.

⁷ 1 Receb 1166 = 4 Mayıs 1753 Cuma.

⁸ 1 Receb 1166 = 4 Mayıs 1753 Cuma.

⁹ sâ'ire K1 : sâyire M1, B1, H.

¹⁰ 3 Safer 1166 = 10 Aralık 1752 Pazar.

hassılı ‘Abdullah Paşa-zâde el-Hâc ‘Abdullatif Bey mâh-ı mezkûrun yirmi altıncı günü¹ mükerrem ve Sipâh Ağalığı'yle Kapucular Kethudâsı vekili Ser-bostâniyân-ı sâbık el-Hâc Hüseyin Ağa'nın dâyire’-i ihtişâmi mutazam oldu. Yevm-i mezkûrda Darb-hâne Emâneti mutasarrîfi ‘Abdullah Efendi'ye ve Matbah-ı ‘Âmire Emâneti, mutasarrîfi Mehmed Emîn Ağa-zâde Hüseyin Ağa'ya ve Gümruk Emâneti, es-Seyyid İshak Ağa'ya ve Masraf-ı Şehriyârî Kitâbeti, mutasarrîfi İbrâhîm Efendi'ye ibkâ ve dağdağa-i ‘azl-i nâ-be-hengâmdan cümlesi vâreste vü rehâ kılındı.

Tevcîh-i pâyehâ be-‘ulemâ ve tevcîh-i Kazâ-i Mekke ve Medîne ve Mevleviyet-i sâ’ire²

Sâbıkâ Şam Kadısı Paşmakçı-zâde es-Seyyid Mehmed Efendi'ye ve Edirne Pâyesi'yle Burusa Kadısı olan Fetvâ Emîni Mehmed Efendi'ye rebî‘ulevvvelin on beşinci günü³ târîhiyle Mekke-i mükerreme pâyeleri verilüp, Mekke-i mükerreme Kazâsı, altmış yedi muharreminden zabit şartıyla [M1 12] sâbıkâ Mısır Kadısı Mehmed Emîn Efendi'ye ihsân ve Medîne-i münevvere Kazâsı'yla târîh-i mezkûrdan⁴ mutasarrîf olmak üzere sâbıkâ Edirne Kadısı Yahyâ Sîddîk Efendi kâm-rân kılınup, sâbıkâ Filibe Kadısı ‘Ali Efendi receb gurresinden⁵ Kudüs'e Kadı ve Süleymâniyye Müderrisi Şâmî Efendi Kazâ-i Âmid'e râzı ve Selânik Kazâsı'yla zilka‘de gurresinden⁶ zabit etmek üzere Neylî-zâde Mehmed Hamîd Efendi dilşâd ve bunlar dahi hân-ı vesî'u'n-nevâl-i pâdişâhîden hissemend-i nevâle-i murâd oldular.

İhsân-ı Vezâret be-Mîr-i mîrân-ı Bosna ve vukû‘-i tevcîhât-ı cüz’iyye

Bundan akdem Mîr-i mirânlık ile Bosna'ya Vâlî ve âfitâb-ı ‘âlem-tâb-ı cihândâriyle bedr-i ikbâli mütelâlî olan Mehmed Paşa'nın her ne kadar ‘inde'l-ehâlî kadri ‘âlî ise dahi bir müddetden berü Bosna halkı vilâyet-i vüzerây-ı ‘izâm i’tilâf ve Mîr-i mîrânlık ile memleketlerine tevârûd edenleri istihfâf eyleyecekleri vârid-i hâtır-ı ekâbir olduğundan gayri, mûmâ ileyhin dahi rütbe’-i vâlây-ı Vezâret'e ehliyyeti zâhir olup, işbu cumâdelâhire gurresinde⁷ rütbe-i Vezâret'le ibcâl ve ser-â-sere dûhete tarafına bir sevb-i semmûr ırsâl olundu. Yevm-i mezkûrda sâbıkâ Karaman Vâlîsi Şehsuvâr-zâde Vezîr Mustafa Paşa'ya Eğriboz muhâfazası tevcîh ve selefi Vezîr Mustafa Paşa Karaman Eyâleti ile terfih olundu.

¹ 26 Safer 1166 = 2 Ocak 1753 Salı.

² sâ’ire K1 : sâyire M1, B1, H.

³ 15 Rebî‘ulevvvel 1166 = 20 Ocak 1753 Cumartesi.

⁴ 15 Rebî‘ulevvvel 1166 = 20 Ocak 1753 Cumartesi.

⁵ 1 Receb 1166 = 4 Mayıs 1753 Cuma.

⁶ 1 Zilka‘de 1166 = 30 Ağustos 1753 Perşembe.

⁷ 1 Cumâdelâhire 1166 = 5 Nisan 1753 Perşembe.

İhsân-ı Vezâret be-Kapudan Mehmed Paşa

Mukaddemâ deryâya Kapudan ve bahr-ı bî-pâyân-ı Hakk'a galtân olan Süleyman Paşa'nın necl-i necîbi Mehmed Beyefendi fi'l-asl ümerâ'-i deryâdan olup, âsâr-ı istihkâk nâsiye-i hâlinde be-dîdâr olduğundan, bir zemân Tersâne Kethudâlığ'ında istihdâm ve ba'dehû Deryâ Kapudanlığı inzîmâmiyle dâhil-i dâyire-i Mîr-i mîrân-ı kirâm olmuştu. Vezâret'e liyâkati tavr u hareketinden ma'lûm ve umûr-i Donanma-yı hümâyûn'da ibrâz-ı me'âsir-i cemîle eyleyeceği mebâdî-yi hâlinden meczûm olduğundan, hakkında nazar-ı 'âtifet-i Cihânbânî erzânî kılınup, şehr-i mezkûrun yirmi ikinci hamîs günü¹ kapuya da'vet ve menkib-i istihkâkına ilbâs-ı ferve-i Vezâret kılınup, iki günden sonra yâverî'-i nesîm-i Tevfik ile Donanma-yı hümâyûnu alup, Ak-deniz'e doğru bâdbân-güsây-ı 'azîmet oldu. Müşârun ileyh sâbıkâ Sadr-ı a'zam ve câme-i vücûd-i bihbûdu tîrâz-ı melekiyyet ile mu'allem olan² zât-ı mükerrem olup, el-yevm çeşme-sâr-ı hayâtdan mütereşîf-i zülâl-i zindegânî ve harmen-i 'ömr-i 'azîzden dâne çîn-i kismet-i Rabbânî'dir.

Ihrâc-ı Surre-i hümâyûn

Beher sâl-i ferhunde-fâlde ihrâcî kânûn olan Surre-i hümâyûn [M1 13] işbu rebebü'l-ferdin sekizinci günü³ Silahdâr Ocağı kethudâalarından olup, bu def'a Surre Emîni nasb olunan Zeytûnî Mehmed Ağa'ya teslîm ve Emîn-i mezkûr Üsküdar'da birkaç gün umûrunu tanzîm ve o tarîk-ı sa'âdet-refika tevcîh-i veche-i⁴ ta'zîm eyledi.

Ziyâfet-i Ser-bostâniyân der-çerâgâh-ı İbrâhîm Ağa

Mahall-i mezkûr mevsim-i behârda reşk-endâz-ı çemen-zâr-ı na'im ve mehebb-i bâd-ı cân⁵-fezâ-yı nesîm olduğuna binâ'en, mandîra münâsebetiyle Ser-bostâniyân-ı hâssa tarafından tertîb-i ziyâfet ve mütekârib-i resm ü 'âdet olmağla, Şehriyâr-ı bende-nüvâz ol cây-ı dil-güsâyâ sâye-bahş-ı şevket ü i'zâz olup, tenâvül-i ta'âm 'akabinde serây-ı dil-ârâm-ı Mülükâne lerine hirâm buyurdular.

Tevcîhât-ı vüzerây-ı 'izâm ve Mîr-i mîrân-ı kirâm

Şehr-i mezkûrun on birinci günü⁶ Diyârbekir Vâlisi olan Çeteci Vezîr 'Abdullah Paşa'ya Anadolu Eyâleti ve sâbıkâ Karaman Vâlisi Şehsuvâr-zâde Vezîr Mustafa Paşa'ya Diyârbekir Eyâleti ve sâbıkâ İç-il Sancağı Mutasarrîfi Vezîr Çelik Mehmed Paşa'ya Adana Eyâleti ve selefi Vezîr Küçük Mustafa Paşa'ya ber-vech-i arpalık İç-il Sancağı tevcîh olunup, mîr-i mîrândan Bektaş Paşa'ya Bosna Kilisi ber-vech-i mansîb

¹ 22 Cumâdelâhîre 1166 = 26 Nisan 1753 Perşembe.

² olan H : نَعْلَانْ M1, B1, K1.

³ 8 Receb 1166 = 11 Mayıs 1753 Cuma.

⁴ veche-i H : وَجْهَةَ M1, B1, K1.

⁵ bâd-ı cân H, K1 : بَادِنْ M1, B1.

⁶ 11 Receb 1166 = 14 Mayıs 1753 Pazartesi.

ma'aş tahsîs ve selefi İsmâ'îl Paşa ismine Prizrin Sancağı tansîs ve 'Alâ'iyye ile Ebûbe-kir Paşa hurrem ve Yanya Sancağı ibkâsiyla Selmân Paşa mükerrem oldu.

Nakl-i Hümâyûn be-Sâhil-serây-ı Vâlide Sultân

Feyz-nâmiye-i behâr deşt ü sahrâyi nümüne nümäßigâr eylediğine binâ'en, tab'-ı hümâyûnda nakle hâhiş ve sevk-i cevelân ve darîh-i hazret-i Hâlid etrâfi bu evânda ahad-i çârum-i cinâن-ı¹ cihân olduğundan gayri, iftitâh-ı nakl o mahall-i feyz-bahş ile hâsil olmak kasdiyla işbu recebül-ferdin on üçüncü pençenbih günü² civâr-ı hazret-i Ebî Eyyüb Ensârî'de vâki' Vâlide Sultân Sahil-serâyı'nı bi'd-devleti ve'l-ikbâl teşrif ve fukarâ ve zu'âfâsını 'atâyâ-yı şâhâneleriyle ignâ vü taltîf buyurdular.

Fevt-i Muhâfiz-ı Belgrad

Dârû'l-cihâd olan Belgrad Vâlisi Vezîr 'Abdulgânî Paşa bir müddet hummâya mübtelâ ve hulûl-i ecel-i mev'ûduyla reh-rev-i vâdîyi bekâ olup, münhal olan mansıbı, münâsebet-i civâriyyet ile Vidin Muhâfizi Vezîr Nu'mân Paşa'ya ve Vidin muhâfazası Vezîr Yahyâ Paşa'ya ve Eğriboz Sancağı İnebahtı Muhâfizi Vezîr Mustafa Paşa'ya ve İnebahtı Mîr-i mîrândan Kaplan Paşa'ya şehr-i mezkûrun on yedinci günü³ tevcîh olunup, ol bâbda ısdâr-ı misâl ve mansıblarına 'azîmetleri isti'câl olundu.

Ziyâfet-i Mirahûr-ı⁴ Evvel

Istabl-ı hâssada mevcûd huyûl-i sâfinâtın [M1 14] çerâgâh-ı Kağıdhâne'ye tesrîhi vakti hulûl ve yevm-i mezkûrda Mîrahûr-ı Evvel olanlar tarafından icrây-ı resm-i çesn ü ziyâfet 'âdet olduğuna binâ'en, şehr-i mezkûrun on yedinci günü⁵ Şehriyâr-ı Mahmûdü'l-hisâl zevrak-süvâr-ı iclâl ve Mîrahûr Köşkü'ne sâye-bahş-ı ikbâl ve andan Sa'dabâd'a teveccûh ve istîfây-ı kemâl-i inbisât ve tenezzûh 'akîbinde tenâvül-i et'ime gûnâ gûn ve istîma'-ı egânîyi neşât-efzûn maslahatı tekâmil ve Mîrahûr-ı Evvel tarafından resm olan esb-i dil-keş-hîrâm ve sâ'ir⁶ tuhaf-i nâdire-i eyyâm keşîde-i sâha-i Pâdişâh-ı enâm kîlinup, vakt-i şâm Sâhil-serây-ı Vâlide Sultân'a 'atf-ı zimâm-ı 'izz ü ihtişâm buyurdular.

Nakl-i hümâyûn be-Sâhil serây-ı Beşiktaş

Hidîv-i vâlâ-menkabet birkaç gün Vâlide Sultân Sâhil-serâyı'nda zânû-zede-i visâde-i ikâmet ve civârda vâki' mütenezzihâtda berren ve bahran zevk u râhât edüp, mahall-i mezkûrdan istîfây-ı hazz ile Sâhil-serây-ı Beşiktâş'a meyl ü rağbet buyurmala-

¹ cinâن-ı , H, M1, K1 : cenâb-ı B1.

² 13 Receb 1166 = 16 Mayıs 1753 Çarşamba.

³ 17 Receb 1166 = 20 Mayıs 1753 Pazar.

⁴ Mirahûr H, B1, K1 : میراھۇر M1.

⁵ 17 Receb 1166 = 20 Mayıs 1753 Pazar.

⁶ sâ'ir B1, K1 : sâyir M1, H.

riyla, mâh-i recebü'l-ferdin yirmi ikinci cum'a günü¹ o makâm-ı dilârâdan Beşiktaş Serayı'na nakl ü hareket buyurdular.

Tevcîhât-ı cüz'iyye

Mîr-i mîrândan Ada Kal'ası Muhâfizi Bosnevî Mehmed Paşa nûş-i şerbet-i ecel ve mansıbü münhal olmağla, Ada muhâfazasına Bender'den ma'zûl Seyyid Mehmed Paşa mevsûl ve Musul Eyâleti'yle Şehrîzor Beylerbeyisi Mehmed Paşa memnûn ve selefi Receb Paşa'nın Şehrîzor Eyâleti'yle kadri efzûn oldu.

'Azl-i Başbâkî-kulu

Hasan Paşa dâmâdı Kapucu-başı 'Abdî Ağa zîmnen istiskâl ve ma'nen cibâyet-i emvâl dâ'îyesiyle cânib-i Mısır'a ırsâl olunup, evâyil-i şâ'bânda² mansıbü ile 'İvaz Paşa-zâde 'Ali Bey makzîyyü'l-âmâl oldu.

Zîkr-i ta'mîr-i Câmi'-i Kurşunlu-mahzen

Hicret-i Nebeviyye'nin yüzüncü senesi 'alâ rivâyetin gümâştegân-ı Benî Ümeyye Galata'yı feth ve câmi'-i mezkûru binâ ve derûnunda ferâyiz-i hamseyi edâ ve surûf-i rûzgâr ile o mahall-i müteyemmen edevât ü âlâtâ mahzen olmuşdı. Altmış beş senesi şâ'bânında³ Şâm-ı şerîfden Şeyh Murâd-zâde Şeyh Mehmed Efendi Âsitâne'de pederini ziyâret ve sîla-i rahim şerâyitine ri'âyet için ibtidâ Üsküdar'da ve ba'dehû Galata'ya pâ-nihâde-i 'izz ü temkîn ve makâm-ı mezkûrun târîh-i mezkûrda câmi' olduğun keşf ü işâret ile ta'yîn edüp, taraf-ı sultanata binâsını tergîb ve fezâyilini tefrî' ve tebvîb edüp, işâretlerine mebnî mahall-i mezkûrun binâsına mübâşeret ve dokuz mâh murûrunda secde-gâh-ı ehl-i sünnet ve cemâ'at kılınup, vaz'-ı kûrsî vü minber ve ta'yîn-i evkâf-ı evfer ile Şehriyâr-ı İskender-fer tahsîl-i [M1 15] mesûbât ve kesb-i hasenât eylediler. İştigâl-i emr-i binâ hilâlinde ba'zı merâkid müşâhede ve Şeyh-i müşârun ileyh tahkîki ile ba'zı kibâr mezârı olduğu ifâde olunup, fi'l-hâl vaz'-ı sandûka ve 'alâmet ve ziyâret-gâh-ı erbâb-ı hâcet kılındı. Câmi'-i mezkûrun itmâmina Hâkim-i merhûmun söylediği târîhdir:

Pâk ü zîbâ câmi'-i Sultân Mahmûdü'l-hîsâl

(پاک و زیبا جامع سلطان محمود الخصال)

¹ 22 Receb 1166 = 25 Mayıs 1753 Cuma.

² 1-10 Şâ'ban 1166 = 3-Haziran 1753.

³ 1 Şâ'ban 1165 = 14 Haziran 1752 Çarşamba.

Binâ-kerden-i Sadriâ‘zam câmi‘ ve tekye berây-ı fukarâ-yı Nakşibendiyye

Sadr-ı a‘zam Mustafa Paşa ibtigây-ı merzât-ı Hudâ zîmnâda bir câmi‘ ve fukarâ-yı Nakşibendiyye için tekye binâsını kasd edüp, Hâşimî birâderi ‘Ali Efendi’nin medîne-i Ebî Eyyûb Ensârî kurbunda vâki‘ Otakçılar’dâ terk eylediği bağçesini iştirâ ve bin yüz altmış altı senesi cumâdelülâsının yedinci günü¹ hafr-i esâsa ibtidâ ve yüz yedi gün murûrunda emr-i binâ gâyet resâ olup, tekye meşîhati zuhru'l-vâsilîn Şeyh Murâd-zâde ‘Ali Efendi’ye şart ve câmi‘ ve tekyeye kifâyet mikdârı evkâf rabt eylediklerinden gayri, nezâretlerinde ve âhar nezâretlerde vâki‘ ba‘zı mesâcid, harîkler takrîbi ile harâb ve mahallâtında vâki‘ cemâ‘at bu sebeble mübtelây-ı ızdırâb olmuşlar idi. Zikr olunan mesâcidin binâsı için sarf-ı dînâr ve yevm-i karâr için zuhr ü sevâb iddihâr eyledi.

‘Azl ü nasb-ı Sadreyn ve ihsân-ı medd be-Kâdî-yi İstanbul

Mâh-ı şâ‘bânın dördüncü günü² Sadr-ı Rûm ‘Abdullah Efendi müddet-i ‘örfîyye-sin tekmîl ve Rumeli Pâyesi’yle sâbıkâ Sadr-ı Anadolu olan hâlâ Hekîm-bâşı Mehmed Sa‘îd Efendi o makâm-ı refî‘ ile tebcîl olunup, Pîrî-zâde ‘Osmân Monla Efendi dahi bir sene-i kâmile Sadâret-i Anadolu’ya revnak-bahş-ı iclâl ve Rumeli Pâyesi’yle mukademâ makzîyyü'l-âmâl olan Lütfullah Efendi yevm-i mezkûrda Anadolu Sadâreti'ne pâ-nihâde-i şeref ü ikbâl olup, İstanbul Kadısı ‘İvaz Paşa-zâde İbrâhîm Beyefendi'nin ‘âmiyâne tavrı ve ezikka vü esvâkı mütevâliyeten devri, mûcib-i tezâyûd-i kadri olduğuna binâ’en, yevm-i mezkûrda altı mâh medd ile mahsûd-i nâs ve huzûr-i Âsâfi'de ikrâmen bir sevb-i kâkum kürk ilbâsiyla nâyil-i fahr-ı bî-kîyâs oldu.

İhrâc-ı mevâcib-i kisteyn

Mâh-ı mezkûrun on yedinci salı günü³ tertîb-i Dîvân ve ‘ale'l-‘umûm Kapu kullarının iki kîst mevâcibleri Kubbe-altı'nda me'mûr-i kabzı olanlara ihsân olunup, bir hafta zarfında devr maslahati resîde-i hayyiz-i hîtâm ve Rikâbdar Ağa ile şeref-bahş-ı vûrûd olan teşrifât-ı seniyye Sadriâ‘zam-ı vâlâ-makâmi ser-kerem-i sülâfe'-i ‘izzü ihtişâm eyledi.

Tebdîl-i Voyvoda-i [M1 16] Eflâk ve Boğdan

Bir müddetden berü Eflâk ve Boğdan'da âremîde olan voyvodaların rakîbleri, perde-i ihtifâli derîde ve vakt-i ‘amelleri resîde olduğuna binâ’en, üç sene bir tahvîl ile Eflâk Voyodalığı Mihâl-oğlu Ko[n]stantin iltimâs ve Boğdan Voyodalığı'nı Mati nâm

¹ 7 Cumâdelülâ 1166 = 12 Mart 1753 Pazartesi.

² 4 Şâ‘bân 1166 = 6 Haziran 1753 Çarşamba.

³ 17 Şâ‘bân 1166 = 19 Haziran 1753 Salı.

voyvoda ihtilâs edüp, şurût-i mukarreresiyle ikisine birden mâh-i mezkûr evâsitinda¹ hil‘at ilbâs olundu.

Ziyâret-i Hîrka-i şerîfe

Ramazân-ı şerîfin on beşinci günü² da‘vetleri mu‘tâd olan Sadr-ı a‘zam ve sâ’ir³ ‘ulemâ ve ricâl-i Devlet Serây-ı hümâyûn’dâ ictimâ‘ ve ihtifâl ve takbîl-i Hirka-i şerîfe ile yümn ü bereket istihsâl eylediler. Revnak-bahş-ı mesned-i Meşîhat olan Murtezâ Efendi'nin kiyâma kudretleri olmadığından, müteşebbis-i dâmen-i ‘afv-ı cemîl ve ‘öZR-i müveccehi makbûl-i Şehriyâr-ı İskender-‘adîl oldu.

Tebrîk-i ‘îd

Leyletü'l-‘îd olan çeharşenbih gicesi Sadr-ı vâlâ-makâm ve ‘ulemây-ı a‘lâm ve ricâl-i devlet ve ocağlu ve sâ’ir⁴ erkân-ı Devlet-i ebed-devâm fevc fevc Serây-ı hümâyûn'a varup, herkes mahallinde kiyâm ve inbilâc-ı subh-i sâdîk ‘akabinde Şehriyâr-ı Dârâ-gulâm taht-ı ‘âlî-bahta şeref-bahş-ı ihtişâm olup, a‘lâ vü ednâ ‘alâ ihtilâf-ı merâtibihim âstîn-bûs-i Şehînşâhi'yle hurrem ü mübâhî ve ‘illet-i Fetvâ-penâhî bu def'a dahi sebeb-i ‘afv-i Pâdişâhî oldu.

Ziyâfet-i Ağa-yı Yeniçeriyân be-Sadr-ı ‘âlî

Yeniçerileri ağaları taraflarından Sadâret-i ‘uzmâ ve Vekâlet-i kübrâ ile mübeccel olanlara ba‘de'l-‘îd ziyâfet resm ü ‘âdet olduğuna binâ'en, işbu şevvâlin onuncu hamîs günü⁵ Ağa-kapusu'na müşârun ileyh da‘vet ve sâzende vü bâzende ile kesb-i ferah u behcet ve ba‘de'l-‘asr tenâvül-i ta‘âm ve ‘avdet hengâmında Yeniçeri Ağası tarafından müzeyyen bir re's esb ve hedâyâ-yı sâ’ire⁶ keşîde-i sâha-i Sadr-ı vâlâ-makâm kılınup, bu mukâbelede Ağa-yı mûmâ ileyhe ilbâs-ı hil‘at ve Serây-ı Âsafâne'lerine ric‘at eylediler.

Fevt-i Mehmed Es‘ad Efendi⁷ Şeyhulislâm-ı sâbık

Mesned-i Fetvâ'dan bilâ-sebeb tenzîl ve bir müddet Gelibolu'da ikâmet ile kuvây-ı râhat u huzûru ta‘til olunan Şeyhulislâm-ı sâbık Es‘ad Mehmed Efendi, tertîl-i âyet-i

¹ 11-20 Şa‘ban 1166 = 13-22 Haziran 1753.

² 15 Ramazân 1166 = 16 Temmuz 1753 Pazartesi.

³ sâ’ir B1, K1 : sâyir M1, H.

⁴ sâ’ir B1, K1 : sâyir M1, H.

⁵ 10 Şevvâl 1166 = 10 Ağustos 1753 Cuma. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

⁶ sâ’ire B1, K1 : sâyire M1, H.

⁷ Hayati hakkında bk, Muhammet Nur Doğan, “Esad Efendi, Ebû Ishakzâde”, *DIA*, XI, 338-340; Ayrıca Şeyhulislam Es‘ad Efendi'nin Dîvâni üzerinde yapılan çalışma için bk. Ebû Ishakzâde Mehmed Esad Efendi, *Şeyhulislam Esad Efendi ve Dîvâni'nin Tenkitli Metni*, 1166/1753, (haz. Muhammet Nur Doğan), Ankara, 1997.

sabr-ı cemîl ile muntazır-ı tahliye-i sebîl olmuş idi. Hakkında ‘afv-i Şehinşâhî ser-zede-i zuhûr ve İncir Köyü’nde ikâmetiyçün hatt-ı hümâyûn şeref-sudûr olup, o ‘allâme-i kurûm-i Rûm Âsitâne-i sa‘âdet'e kudûm edüp, birkaç mâhdan berü mizâci münharif ve emâre-i mevt ‘ayn-ı basîretine münkeşif olup, işbu Şevvâlü'l-mükerremin onuncu hamîs gicesi¹ lebbeyk-zen-i [M1 17] da‘î-yi ecel ve vâsıl-ı rahmet-i Hakk-ı ‘azze ve cell oldu.

Terceme

Müşârun ileyh *esbağallâhu ni 'amehii 'aleyhi*² bin doksan altı zilka‘desinde³ Şeyhulislâm İsmâ‘îl Efendi'nin sulbünden zîb-ârâ-yı şühûd ve pîrâye-bahş-ı gehvâre-i vücûd olup, ‘akl-ı heyûlânîden halâs ve ‘akl-1 bi'l-melege rütbesiyle ihtisâs hengâmında peder-i vâlâ güherlerinden ve Mutavvelci Mehmed Efendi'den istifâde-i ‘ulûm ve çok geçmeden tâhkîk-i mantûk u mefhûm edüp, bin yüz yirmi iki târîhinde⁴ dürr-i semîn isti‘dâdî ma‘lûm-i sayrefyân-ı esâtîn-i dîn olduğundan, Hâriç Rütbesi'yle dâhil-i dâyire-i müderrisîn olmuş idi. Vâlid-i mâcidleri Meşîhati'nde Sahn ile be-kâm ve hidmet-i teftîş ve Emânet-i Fetvâ ile memdûh-i hâss ü ‘âmm ve bundan sonra Selânik Mevleviyyeti ile hurrem ve çok geçmeden birâderleri İshak Efendi Meşîhati'nde Mekke Pâyesi'yle mükerrem olup, Ada-i Kebîr ve dârû'l-cihâd Belgrad seferlerinde Ordu Kadısı bulunup, te’sîr-i re'y-i münîriyle kati çok mesâlih-i devlet karfîn-i hüsn-i temşîyet ve niçe megâlik-ı umûr küşâde-i dest-i ru'yeti olup, yüz elli yedi muharreminde⁵ bi'l-fi'l Sadr-ı Rûm ve on yedi mâh kadar mutesaddî-yi hükûmet-i husûs u ‘umûm olup, elli dokuz senesi şevvâlinde⁶ o câh-ı refî‘ ile tekrâr ihrâz-ı dest-mâye-i rif'at ve şehr-i recebde ‘azl ve sâhil-hânesinde ikâmet etmiş idi. Altmış bir senesi recebinde⁷ Şeyhulislâm ve hallâl-i müşkilât-ı enâm oldu. Meşîhatine fûhûl-i ‘ulemâdan ‘Âsim Efendi bu güne târîh inşâd etmiştir.

Dedi ‘Âsim-ı kemîne şevk u şâdi birle târîhin
Bu niçe câmedir Es‘ad Efendi geydi fetvâyı

(بُو نِيچه جامه در اسعد افندی کیدی فتوایی)

Râgîp Mehmed Paşa mutasarrîf-ı Ümm-i dünya iken takdîm etdiği târîhdir:

Câh-ı sâmî-yi rükn-i iftâ bâd-pâ Es‘ad-ı sa‘îd

¹ 10 Şevvâl 1166 = 10 Ağustos 1753 Cuma. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmüşinden kaynaklanmış olmalıdır.

² اسْبِعْ اللَّهُ نَعْمَهُ عَلَيْهِ = Allah nimetlerini ona bol bol ihsan etsin” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

³ 1 Zilka‘de 1096 = 29 Eylül 1685 Cumartesi.

⁴ 1 Muharrem 1122 = 2 Mart 1710 Pazar.

⁵ 1 Muharrem 1157 = 15 Şubat 1744 Cumartesi.

⁶ 1 Şevvâl 1159 = 17 Ekim 1746 Pazartesi.

⁷ 1 Receb 1161 = 27 Haziran 1748 Perşembe.

sene-i âtiye şa'bânında zâyik-ı merâret-i 'azl ü infîsâl ve ber-vech-i muharrer Gelibolu'ya ve andan İncir Köyü'ne gelüp, civâr-ı rahmet-i Hakk'a intikâl eyledi. Müddet-i meşîhatları on üç mâhdır. Mezâr-ı pür-enverleri ittisâlinde peder-i emcedlerinin binâ etdikleri câmi‘ pîşgâhında olan medrese ve mekteb ve şâdirvân ve müte‘addid dersiyyeler âsâr-ı hayriyyelerindendir. Müşârun ileyh fâzıl-ı yegâne ve müfred-i zemâne-i sâniyi Taftazânî¹, belki mu'allim-i sâni, ‘ulûm-i settâda mehâreti zâhir ve funûn-i edebiyyede rûsûh-i kalemi pesendîde-i evâyil ü evâhir olduğundan gayri fenn-i mûsîkîde ‘adîl-i Fârâbî ve şî'r u inşâda rağbet-şiken-âsâr-ı Veysî ve Nâbî olup, Lehce nâmında olan lugati, ittisâ‘-ı ma'lûmâtına dâl ve Sûre-i Yâsin ve Âyete'l-kürsî ve âyâtü'l-l-musaddarati bi-Rabbenâ tefsîrleri vâreste-i kîl ü kâl-i ashâb-ı mu'âraza vü cidâl olduğundan [M1 18] başka, Cârullah Zemahşerî'nin² Etvâkî'z-Zeheb fi'n-Nesâiyih ve'l-Huteb ismiyle mevsûm olan kitâbını tanzîr ve Îtbâku'z-Zeheb nâmîyle tesmiye eden 'Abdu'l-mü'min Isfahânî mesleğinde bir eser-i belîg te'lîf ve Bülbül-nâme ve Tezkire-i Hânendegân nâmında birer risâle tasnîf edüp, zâde-i tab‘-ı latîfleri olan beste ve semâ‘î ve kâr ve nakş tibâ‘-ı kavâbile ferah-bahş olup, bundan başka Hemziyye³ ve Dimyâtiyye ve Mudariyye ve bir de kasîdeleri tahmîsi ve müşârun ileyhin müstakîllen Kasîde-i Hemziyye ve Kasîde-i Lâmiyyesi sencîde-i mîzân-ı kabûl-i erbâb-ı 'îrfân ve mergûb-i yeke-tâzân-ı meydân fazl ü ikândır.

Vukû‘-i tevcîhât

Mâh-1 mezbûrun onuncu hamîs günü⁴ tevcîhât vukû‘ bulup, Sadriâ'zam Kethudâlığı ‘İzzet ‘Ali Paşa dâmâdi Mustafa Bey'e ve Riyâset-i küttâb Nâyîlî ‘Abdullah Efendi'ye ve Çavuş-başılık ‘Abdullatîf Bey'e ve Büyük Tezkirecilik ‘Abdî Efendi'ye ve Küçük Tezkirecilik Nu‘mân Efendi'ye ve Mektubçuluk Hamza Efendi'ye ve Beylikçilik ‘Avnî Efendi'ye ibkâ ve sâ'ir hademe-i Bâb-ı ‘âlî makâmlarında kiyâm ile kâm-revâ kîlinüp, Şîkk-ı Evvel Defterdârlığı Halîmî Mustafa Efendi'ye sâniisi Göynüklü Ahmed Efendi'ye sâlisi Üsküdarî Sâlih Efendi'ye ibkâ olunup, Nişâncılık Mehmed Sa‘îd Efendi'ye; Defter Emâneti, Yenicâmi‘ Mütevellîsi Halîl Efendi'ye; Büyük Rûz-nâme, Yûsuf Efendi'ye; Baş-muhâsebe, Hâşim Efendi'ye; Şehremâneti, Kesriyeli Kethudâsı Mehmed

¹ Sa‘âdeddin Mes‘ûd b. Ömer el-Teftâzânî, 722-792/1322-1390 yılları arasında yaşamış belâğat, mantık, metefizik, kelâm, fikih ve diğer ilim dallarında temâyüz etmiş âlimlerdendir; bk. Şükrü Özén, “Teftâzânî”, *DIA*, XL, s. 299-308.

² Ebu'l-Kâsim Cârullah Mahmud b. Ömer b. Ahmed el-Zemahşerî el-Harizmî (27 Receb 467/19 Mart 1075-538/1144) tefsîr, hadis, kelam âlimi, edîb ve şâir; bk. Nuri Yüce, “Zemahşerî”, *İA*, XIII, 509-514.

³ Muhammed bin Saîd Bûsîrî'nin (608-695/1212-1296) Hz. Peygamber için yazdığı el-Kasîdetü'l-Hemziyye fi Medhi'n-Nebeviyye isimli 455 beyitten oluşan eserdir; bk. Mahmut Kaya, “Bûsîrî”, *DIA*, VI, 468-470; Mahmut Kaya, “el-Kasîdetü'l-Hemziyye”, *DIA*, XXIV, 569-570.

⁴ 10 Şevvâl 1166 = 10 Ağustos 1753 Cuma. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile tespit ettiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmüşinden kaynaklanmış olmalıdır.

Ağa'ya müceddededen tevcîh ve Tersâne Emâneti ibkâsiyle Bekir Efendi'nin kadri terfi¹ u tenvîh olunup, Darb-hâne Emâneti ‘Abdullah Efendi'ye ve Matbah Emâneti Mehmed Emîn Ağa-zâde Hüseyin Ağa'ya; Arpa Emâneti, Çelik Paşa Kapu Kethudâsı ‘Ali Ağa'ya; Anadolu Muhâsebesi, Râmî Paşa-zâde Mustafa Bey'e; Atlu Mukâbelesi, Mûsâ-zâde Mehmed Efendi'ye tevcîh olundu. Bundan aşağısı nüsha-i müverrihde muhtebit ve ba‘zı mansıblar dahi sâkit bulunmağla, mevcûdları ri‘âyet-i tertîb ile tahrîr olundu. Sipâh Kitâbeti, ‘Ömer Efendi'ye; Silahtar Kitâbeti, Dervîş Efendi'ye; Cizye Muhâsebesi, Ahmed Efendi'ye; Mevkûfât, Pişkîr Ağalığı'ndan çıkma ‘Abdullah Bey'e; Mâliyye Tezkireciliği, Mahmûd Efendi'ye; Küçük Rûz-nâme, Çavuşlar Kâtibi Dervîş Mehmed Efendi'ye; Piyâde Mukâbeleciliği, Ağa-zâde İsmâ‘îl Efendi'ye; Kalyonlar Kitâbeti, Kibleli-zâde Mahmûd Bey'e; Cebeçiler Kitâbeti, Vahdetî Bekir Efendi'ye; Tophâne Nezâreti, Hasekî Mustafa Ağa'ya; Küçük Evkâf, Bekir Paşa-zâde Süleyman Bey'e; İstanbul Barut-hânesi, Sa‘dullah Efendi yeğeni² Mustafa Efendi'ye Gelibolu Barut-hânesi Nezâreti İbrâhîm Paşa-zâde İsmâ‘îl Beyefendi'ye tevcîh olunup, kusûr mansıblar dahi erbâbına tefvîz [M1 19] ve ba‘zı müstehaklara mansîba bedel nakd ta‘vîz olundu. Yeniceri Ağalığı ve Mîr-‘alemlîk mutasarrıflarına ve Sipâh Ağalığı, Hüseyin Ağa'ya; ve Başbâkî-kulluğu, ‘İvaz Paşa-zâde ‘Ali Bey'e ibkâ olunup, Vüzerây-ı ‘izâm menâsîbî tevcîhâtına dahi mâh-ı mezkûrun on ikinci günü³ bed’ ü mübâşeret olunup, Rumeli Eyâleti, ‘Osmân Paşa-zâde Vezîr ‘Osmân Paşa'ya; ve Bosna, Çavuş-başı-yı³ sâbık Vezîr Mehmed Paşa'ya; ve Özi Eyâleti, Vezîr el-Hâc Ahmed Paşa'ya; ve Eyâlet-i Girid, Vezîr Turak Mehmed Paşa'ya ve Eyâlet-i Karaman, Vezîr Mustafa Paşa'ya; ve Sivas, Zaralızâde Vezîr Mehmed Paşa'ya; ve Eyâlet-i Haleb, Sadr-ı esbak ‘Abdullah Paşa'ya; ve Kudüs ve Nablus Sancakları ilhâkiyle Emâret-i Hac ve Eyâlet-i Şâm, Vezîr Es‘ad Paşa'ya; ve Sayda, Vezîr es-Seyyid Ahmed Paşa'ya; ve Cerde Başbuğluğuya Trablus Eyâleti, Vezîr Sa‘deddin Paşa'ya; ve Eyâlet-i Rakka, Vezîr Râgîb Mehmed Paşa'ya; ve Erzurum, Vezîr İbrâhîm Paşa'ya; ve Eyâleti Çıldır ber-vech-i yurtluk, Vezîr el-Hâc Ahmed Paşa'ya; ve Eyâlet-i Van, Abdülcelîl-zâde Vezîr Hüseyin Paşa'ya; ve Mora Muhassilliği, Silahdâr Mustafa Paşa'ya; ve Tîrhala Sancağı, Hazîne Kethudâlığı'ndan muhrec Vezîr Halîl Paşa'ya ibkâ ve sâ‘ir menâsîb ve elviye dahi mîr-i mîrânrlara tevcîh ve taraflarına evâmir isrâ olundu.

Ziyâfet-i Sadriâ‘zam be-Şehriyâr-ı kerûbî-şiyem

Mâh-ı mezkûrun on altıncı çehârşenbin günü⁴, Sadr-ı vâlâ-menkabet kemâl-i ta-zarru‘ u istikânetle Pâdişâh-ı Behrâm-savleti da‘vet ve Dolma-bağçe'de tertîb-i çeşn ü ziyâfet edüp, da‘vet-i müşârun ileyhe icâbet-i bende-perverlik ve kerem-güsterlik şîme-

¹ yeğeni H, B1, K1 : بکی م1.

² 12 Şevvâl 1166 = 12 Ağustos 1753 Pazar.

³ Çavuşbaşı M1, B1, K1 : چاوشباشی H.

⁴ 16 Şevvâl 1166 = 16 Ağustos 1753 Perşembe. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile tespit ettiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmemesinden kaynaklanmış olmalıdır.

sine ri‘âyet kabîlinden olduğuna binâ’en, zikr olunan hadîka-i enîkayı kudûm-i Şâhâne-leri'yle huld-i berîne reşk-sâz ve fi'l-hâl Sadriâ‘zam hazretleri resm-i istikbâl icrâsiyle semm-i semend-i iclâllerine ferş-rûy-i niyâz eyleyüp, hûbî-sâz ve hûbî-âvâz:

*Mey ber dehr-i yekî bih tenhâ-dil
Çün şeved her dü cem ‘der yek-câ
Kâr-i sâhib-dilân şeved müşkil¹*

mâ-sadakı üzere sâzendegân ü hânendegân terâne-i sâz ve usûl-i âvâz ile tâk-ı mukarnas-i feleke velvele-endâz olarak tehyîc-i şevk u garâm ve tahrîk-i sâkin-i vecd ü hiyâm eyledikleri ‘akîbinde cânbâzlar dehşet-resân-ı ‘ukûl olacak sûretde evzâ‘-ı garîbe icrâ ve seyr ü temâşâ içün ictimâ‘ edenleri deryâ-yı hayrete ilkâ eyledikleri hâlde, keştgîrlere ruhsat ve anlar dahi icrây-ı san‘at ve birbirini garîm-i deyn gibi sürüyüp, gark-ı ‘arak ta‘b ü zucrat eylediler. Ba‘dehû ferş-hân ve tenâvül-i et‘ime-i mütenevvi‘atü'l-elvân maslahatı dahi gâyete resân olup, taraf-ı Sadriâ‘zamî‘den birkaç re’s esb-i müzeyyen [M1 20] ve birkaç boğça akmiş-i Güçerât ve paten ‘arz-ı huzûr-i Şehriyâr-ı zü'l-minen kılınup, Sadriâ‘zam hazretlerine bol yenlü bir sevb-i semmûr ile iltifât ve hademe-i sâ‘ireyi nukûd-i nâ-ma‘dûd ile hâ‘iz-i rehîne-i meserret buyurup, Beşiktaş'a pây-endâz-ı ikbâl ve o Sâhil-serây-ı bihiş-âsâya sâye-bahş-i iclâl oldular.

Tevcîhât-ı cüz’iyye

Vüzerây-ı ‘izâm hazerâtının mansıbları vakt-i tevcîhâtda ibkâ olunmuşiken, Mısır Vâlîsi esbak Mehmed Emîn Paşa'nın fevti sebebi ile hal vâki‘ olup, binâ’en ‘alâ-zâlik Mora Muhamâsılılığı ber-vech-i arpalık Tîrhala'ya mutasarrîf olan Vezîr Halîl Paşa'ya ve Mısır Eyâleti, selefi Vezîr Silahdâr Mustafa Paşa'ya ve Kars Eyâleti, ‘Abdülcelîl-zâde Vezîr Hüseyin Paşa'ya ve Van Eyâleti, Mîr-i mîrân Yûsuf Paşa'ya ve Adana Eyâleti, Vezîr Küçük Mustafa Paşa'ya tevcîh ve bir ân akdem mansıblarına ‘azîmet etmeleri şeref-yâfte-i sudûr olan evâmir-i celîle ile te’kîd ü tenbîh olundu.

Nakl-i hümâyûn

Sâhil-serây-ı dil-güşây-ı Beşiktaş'dan istîfây-ı haz vâkî‘ ve safahât-ı hevâda dahi suver ü eşkâl-i bürûdet muntabi‘ olduğuna binâ’en, mâh-ı zilka‘denin yirmi üçüncü cum‘a günü² Hidîv-i Cem-câh Sâhil-serây-ı mezkûrdan nakl ile Serây-ı cedîd-i ‘âmire‘yi cây-gâh buyurdular.

¹ می بر دهر یکی به تنهادل * چون شوده ردو جمع در یکجا * کار صابد لان شود مشکل = Sâde gönü olmak için mey bir dehre yeter, bir mekanda iki şeyi (sevgiyi) bir araya getirmek nasıl olur? Gönü erbâbının işi bu yüzden zor olur” anlamına gelen Farsça bir ifadedir.

² 23 Zilka‘de 1166 = 21 Eylül 1753 Cuma.

Tebrîk-i ‘îd-i adhâ

İşbu zilhiccetü's-şerîfenin onuncu isneyn gicesi¹ Sadriâ'zam ve sâ'ir 'ulemâ ve ricâl ve ocağlu Serây-ı 'âmire'ye varup, infilâk-ı subh-i 'îdde Şehriyâr-ı bâhirü't-te'yîd, mânend-i hurşîd bedîd olup, mukaddemce tezyîn olunan taht-ı hümâyûn-bahta pâ-nihâde-i şevket ve bi'l-cümle erkân-ı devlet takbîl-i âstîn ü dâmen ile tekhîl-i bâsîra-i behçet etdikden sonra, o Şehînşâh-ı İskender-sülük hîre-sâz-ı a'yün-i mülük olan deb-debe-i Mülükâne'leriyle Sultân Ahmed Câmi'i'ne tahrîk-i bâd-pâ ve salât-ı 'îdi ba'de'l-edâ Serây-ı Mülükâne'lerine 'avdet ve zebh-i karâbîn ile icrây-ı sünnet ve tahsîl-i kurbet buyurdular.

Havâdis-i İran

Vucûd-i Nâdirî in'idâmından sonra hânâن-ı Îrân miyânında vukû'-i münâza'a vü cidâl ve kûşe-be-kûşe zuhûr-i şûriş ü ihtilâl hasebiyle hânân beynde Zend Kerîm ve Mustafa Hân ve Âzâd Hân kuvvetlü bulunup, mühâreşe vü münâveşeden hâlî olmamışlar idi. Bu def'a dahi Zend Kerîm şehzâdeyi istishâb eden Mustafa Hân ile tarh-ı kur'a-i kârzâr ve Mustafa Hân'a galebe ile cem'iyyetini târ ü mâr eylediğini, Hân-ı mezbûr hukûk-i kadîmesi olan Âzâd Hân'a inhâ ve ahz-ı sâr ü intikâmını recâ edüp, Hân-ı mezkûr dahi yalnız ahz-ı sâr kasdında olmayup, [M1 21] mülket-i İran'ı istîlâ öteden berü semîri zamîri olduğundan, tahsîl-i maslahateyn zîmnâda Hemedân'a doğru tevec-cûh etmişidi. İsfend-âbâd nâm mahalde iltikây-ı ferîkayn vukû' bulup, Âzâd Han'ın sadmesine tehammûl edemeyüp, Kerîm Hân'a rûy-i şikesteğî vü inhizâm be-dîdâr ve Perî Kal'ası'na 'inân-rîz-i ılgâr olup, i'timâd etdiği askerden bir mikdârını ifrâz ve hifz-ı kal'ayı sipâriş ile misâl-i mürg-i şikeste-bâl İsfahan'a pervâz edüp, ordugâhında olan cebehâne ve mühimmât ve sâ'ir tedârükât Âzâd Hân'a nasîb olumuşidi. Kerîm Hân, Kacar Mehmed Hân'dan istimdâd ve cem'-i ecnâd üzere olup, Âzâd Hân dahi Perî Kal'ası'nı muhâsara ve top ve humbara ile âgâz-ı müşâcere eylediğini Bağdâd Vâlısı Vezîr Süleymân Paşa'ya tahrîr ü inhâ eylediğinden gayri, Musul hudûdunda vâki' Sincar Dağı sa'bû's-sülük bir mahal olup, Yezîd tâyifesine mesken ve lusûs u eşkiyâya mek-men olup, ekser-i eyyâm Bağdâd ve Musul miyânında olan câddee nûzûl ile ebnây-ı sebîli katl ü i'dâm ve emvâl ü eşyâlarını iktisâm ederler idi. Bağdâd vâlîleri ba'zan bi'n-nefs ve ba'zan sevk-i asker ile te'dîblerine ihtimâm ü dikkat ve bir müddet ne hâl ise o havâlî âsûde-i mekr ü mel'anetleri olup, ancak tıynet-i habîselerinde merkûz olan şeytanet zâ'il olmayup, yine kâr-ı kadîmlerine rûcû' ve nehb ü gârete şurû' ederler idi. Bu esnâda tâ'ife-i mezkûrenin fesâdi gâyetе resîde olup, tedmîr ü istîsâl ile taht-ı râbitaya idhâlleri lâzım geldiğinden, Bağdâd Vâlısı müşârun ileyh cem'-i 'asâkir ve tertîb-i mühimmât ü zehâyir ile Bağdâd'dan hareket ve Kerkük Sahrâsı'na nasb-ı hiyâm-ı savlet eylediğinde, tâyife-i mezkûreye havf ü haşyet târî olup, birkaç kabîlesi taleb-i emân ile dâmen-gîr-i Vezîr-sütûde-tedbîr olup, üç bin hâneleri Mardin toprağında iskân olunmak

¹ 10 Zilhicce 1166 = 8 Ekim 1753 Pazartesi.

şartıyla istîmân etdikden sonra, kabâyil-i mezkûreden tehallüf edenlerin sûret-i nizâmlarını rağbeten ev rahbeten istihâl kasdiyla müşârun ileyh cebel-i mezkûr dâmenini mât-hatt-i rihâl-i ibtâl-i ricâl edüp, zikr olunan eşkiyâ muhârebeye ikdâm ve berü tarafdan dahi üzerlerine hûcûm ü iktihâm ve ekserîsi katl ü i‘dâm olunup¹, birkaç palangaları teshîr ve nisvân ü sıbyâni esîr ve üç yüz kadar ru’ûs-i maktû‘aları Der-i devlet'e tesyîr ve o havâlî nizâmina devâm verdiğini mufassal tahrîrâtıyla ifâde vü ifhâm etmekle, müşârun ileyhin tabî‘atında olan cevher-i celâdet iktizâsiyla kutr-i Irak'da [M1 22] olan şûriş ü ihtilâli izâle ve niçe kerden-keşân kabâyili semt-i itâ‘at ü inkîyâda imâle eylediğinden gayri cebel-i mezkûrda olan kabâyil-i muhtelefetü'l-edyânın bâzû-yi iktidârlarını seyf-i siyâsetle tevhîn ve fukârâ-yı ra‘iyyet ve ebnâ-i sebîli te’mîn eylemesi, hakkında isticlâb-ı sunûf-i mekârim-i Şâhâne'yi îcâb edüp, semmûre-duhte bir sevb hil‘at ve ma‘iyyetinde olan ru’esây-ı kabâyil ve Kürdistân beylerine ilbâs içün müte‘addid hil‘atler ırsâliyle kadr ü i‘tibârı terfi‘ ve istihsâni hâvî tarafına ırsâl-i tevkî‘olundu.

VEKÂYÎ‘-İ SENE SEB‘ VE SİTTÎN VE MÎ’ETE VE ELF

Fevt-i Vâlî-yi Sayda

Yeniçeri Ağalığı'ndan rütbe-i vâlî-yı Vezâret'le çırâg olan Vezîr es-Seyyid Ahmed Paşa ki Anadolu ve ‘Arabistan taraflarında Deli Emîr Paşa terkîbi ile müsemmâ idi. Makarr-ı hükûmeti olan Sayda'da bir müddet hasta ve sûy-i âhirete refte olduğu haberi, evâyil-i zilhiccede² kar‘-i sâmi‘a-i devlet etmişidi. Defterdâr-ı vakt olan Halîmî Mustafa Efendi'nin sefâhate dâ‘ir tavrı bu hîlâlde mûcib-i inhitât-ı kadri olup, zîmnen tatyîb ve ma‘nen Âsitâne'den teb‘îd ü tecnîb kasdiyla Eyâlet-i Sayda bâ-rütbe-i Mîr-i mîrânî gur-re-i muharremde³ mûmâ ileyhe tevcîh ve bu vesîle ile inzâr-ı hâmil ü nebîh kılındı.

Nasb-ı Defterî ve Re’isülküttâb ve Tezkire-i Evvel ve Sânî

Vech-i meşrûh üzere Şîkk-ı Evvel Defterdârlığı münhal ve mansîb-ı mezkûr ile Re’isülküttâb Nâyîlî ‘Abdullah Efendi mübeccel olup, Riyâset-i Küttâb hidmetiyle Tezkire-i Evvel olan ‘Abdî Efendi müktesib-i Re’sü'l-mâl-i şeref ve Tezkire-i Sânî olan Nu‘mân Efendi mûmâ ileyhe halef olup, yevm-i mezkûrda bunlara dahi ilbâs-ı hil‘at ve her birine ‘alâ hidetin ta‘yîn-i hidmet olundu.

‘Avdet-i Donanma-yı hümâyûn

Bundan akdem Ak-deniz'e ihrâc ve tesyîr olunan Donanma-yı hümâyûnu Kapudân-ı deryâ Vezîr Mehmed Paşa mashûben bi's-selâme Âsitâne'ye îsâl ve Yalı Köşkü'nde telebbüs-i hil‘at-i seniyye ile tahsîl-i kusvâ-yı âmâl eyledi.

¹ olunup M1, K1, H :olup B1.

² 1 Zilhicce 1167 = 19 Eylül 1754 Perşembe.

³ 1 Muharrem 1167 = 29 Ekim 1753 Pazartesi.

İhrâc-ı mevâcîb

Şehr-i mezkûrun yirmi dördüncü sülesâ günü¹ tertîb olunan dîvân-ı bülend-i erkânda ‘umûmen kapu kollarının müstehak oldukları bir kist mevâcîb Hazîne-i Şâhâne’den ifrâz olunup, kabza me’mûr olanlara teslîm ve beş gün sonra maslahat-ı devr tetmîm olunup, Hazîne Kethudâsı Ağa vesâtatiyle şeref-resân-ı vürûd olan teşrifât ve hatt-ı hümâyûn kadr ü menzilet-i Sadâret-penâhîyi efzûn eyledi.

Tevcîh-i Kazâ-i [M1 23] İstanbul ve Pâye-dâden be-Feyzullah Efendi ve Hâkim-i Mîsîr şüden-i Kemâl Efendi

Şehr-i mezkûrun yirmi sekizinci günü² sâbıkâ Mekke-i mükerreme Kadısı Feyzullah Efendi Kazâ-i İstanbul ile nâyil-i e‘azz-i me’mûl ve sâbıkâ Mekke-i mükerreme Kadısı Mehmed Efendi-zâde Feyzullah Efendi, mu’âhhar târîh ile İstanbul Pâyesi’ne irtikâ ve sâbıkâ Âmid Kadısı Mehmed Kemâleddin Efendi Mîsr-ı Kâhire hükûmetiyle kesb-i maksûd ü münâ eyledi.

Îrsâl-i teşrifât be-Şerîf-i Mekke bi-vâsîtat-i Hâs Odabaşı

Dâyire-i hümâyûn'da Hâs Odabaşılık ile ser-firâz olunan Mustafa Ağa tâlib-i ‘azîmet-i semt-i Hicâz ve mesûbât-ı hacc-ı Beytullâh’ı ihrâz kasdiyle dâmen-gîr-i niyâz olmağla, hakkında ruhsat-ı ‘âtfet-i Şâhâne erzânî ve beher sâl Şerîf-i Mekke tarafına îrsâli mu’tâd olunan Teşrifât-ı hümâyûn dahi mûmâ ileyhe tevdî olunup, bu sürûr ile cemmâze-rân-ı sûy-i Beyt-i Sübhanî oldu.

Vukû‘-i harîk

Şehr-i saferin onuncu ve on yedinci ve yirmi altıncı gicesi Kasım-paşa'da vâki‘ Kulaksız Mahallesi’nde ve Silivri kurbunda ve Galata'da harîk-i cüz’î şu‘le-nûmây-ı zuhûr ve fi'l-hâl me’mûrlar yetişüp, itfâsına sarf-ı makdûr ve etrâfa sirâyet etmeksizin itfâ-kerde-i lutf-i Rabb-i gafûr oldu.

Tevcîhât-ı ‘îlmiyye

Altmış yedi recebi gurresinde³ Halebüş-şehbâ Kazâsı, Kilîsî Hüseyin Efendi'ye ve İzmir Kazâsı, Konevî Hüseyin Efendi'ye ve şâ‘bân gurresinden⁴ Yenişehir-i Fenâr Kazâsı, Ahmed Ya‘îş Efendi'ye ve cumâdelûlâ gurresinden⁵ Galata Kazâsı, Ni‘metullah Efendi'ye tevcîh ü ihsân ve ihrâz-ı rütbe-i Mevleviyyet ile her biri dil-şâd ü cezlân kılındı.

¹ 24 Muharrem 1167 = 21 Kasım 1753 Çarşamba. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile tespit ettiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

² 28 Muharrem 1167 = 25 Kasım 1753 Pazar.

³ 1 Receb 1167 = 24 Nisan 1754 Pazar.

⁴ 1 Şâ‘bân 1167 = 24 Mayıs 1754 Cuma.

⁵ 1 Cumâdelûlâ 1167 = 24 Şubat 1754 Pazar.

Tertîb-i âvîzehâ be-kalyon-i kebîr

Sâha-i Tersâne-i ‘âmire’de inşâ olunan üç anbarlı kalyon-ı hümâyûnun hitâma resîde olacağı be-dîdâr ve ber-vech-i mu’tâd âvîzeler ile tezyîni murâd-ı Şehriyâr-vâlât-ebâr olup, taraf-ı hümâyûnlarından ve Sadriâ‘ zam ve sâ’ir ricâl-i devlet tarafından tertîb olunan âvîzeler şehr-i rebî‘ulevvelin ikinci yevm-i hamîs¹ defter-i teşrifâtda mübeyyen olan resm üzere zikr olunan kalyona ta’lîk ve inâta ve o keşfî-i kûh-mânend akmiş-e-i ‘abkarî deng ve emti‘a-i zerdûz ve rengâ-reng ile istî‘âb ü ihâta olundu.

Tetimme-i ahvâl-i Îrâniyâن

Bâlâda zikr olunduğu vech üzere Peri Kal‘ası'nda mütehassın Zend Kerîm askeri, Âzâd Hân'ın muhâsara ve tazyikîna tâkat getüremeyüp, siyânet-i nefş ve mallarını takdîm ve istîmân ile kal‘ayı teslîm [M1 24] eylediklerinde, Âzâd Hân kal‘a muhâfizi olan Şeyh ‘Ali Hân ile Mehmed Hân’ı i‘tikâl ve Kerîm Hân’ın ‘iyâl ve müte‘allikâtıyla Rûmiyye Kal‘ası'na ırsâl ve muhâfazalarıçün beş altı yüz süvârî ve bir iki hân ta‘yîn ve hazm ü ihtiyâta ri‘âyet eylemelerini tenbîh ü telkîn ve kendüsü dahi Isfahan'a ‘azîmet ve bilâ-müzâhim zabit-ı memleket etmişidi. Bu hâl ile me’mûr-i muhâfaza olanlar Âzâd Hân'ın mülküne duhûl ve Afşâr toprağında Taş-keşân nâm ma-halle vusûllerinde, müvekkillere emniyet hâsil ve civârda vâki‘ kurâya teferruk ile ‘îş ü ‘işrete müştağıl olduklarından gayri askere baş ve Kızılbaş beyninde ‘Alem Hân ismiyle intî‘âş eden şahsın dahi çadırında mest-i mey-i nâb ve üftâde-i sadme-i hâb olduğunu mukayyed ve mağlûl olanlar ihsâs edüp, bir takrib dest ü pâlarin kuyûd u iğlâlden tahlîs ve miyânelerinde ‘ahd ü peymâni tersîs edüp, ‘Alem Hân’ın çadırına ‘azîmet ve merkûmu katl ve ellerine geçen ecnebîleri hân-ı makûle vasl ile piyâdelerini atlandırup, karyelerde olanların ba‘zisini tergîb ve ba‘zisini terhîb ile cem‘iyyetlerine idrâc ve Hemedân'a rucû‘ ve etrâfinı taht ü târâc eylediklerinden gayri, Zend Kerîm hevâdârlarından ‘Alimerdân Hân o havâlîye karîb bulunmağla, kazîyyeyi merkûma ihbâr ve istizhâr etmeleriyle, Hân-ı mezbûr dahi cem‘iyyete dâhil ve sevâd-ı cem‘iyyetleri beş altı bin piyâde ve süvârî derecelerine vâsil olup, bu haber-i bârid Âzâd Hân'a vârid oldukda, altı yedi bin asker ta‘yîn ve Yezdicerd'e yakîn mahalde hasmeyn birbirin görüp, ahadühümâ âhara havâle-i şemşîr-i hism ü kîn etmeleriyle, Âzâd Hân askeri mağlûb ve müdemmir ve Zendîler nâyil-i fevz ü zafer olduklarından gayri, Âzâd Han'ın askeri bunlar ile müttahid ve berâber olup, bu cihetle cem‘iyyetlerine kuvvet ü kesret ve hasımları tarafına za‘f ü kîlet târî olup, el-yevm Âzâd Hân Isfahan'da ve Şeyh ‘Alikulihân Hemedân etrâfinda ve Zend Kerîm Isfahân'a karîb mahalde asker cem‘iyle meşgûl olup, bundan sonra meşîme-i kazâ vü kaderden ne tevellüd edeceğî ‘ilm-i beşerden hâriç olduğu mu-kaddimâtını Bağdâd Vâlîsi bast u temhîd ve sâ’ir serhadlerden vürûd eden ahbâr dahi müşârun ileyhi tasdîk u te‘yîd eyledi.

¹ 2 Rebî‘ulevvel 1167 = 28 Aralık 1753 Cuma. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile tespit ettiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

Îcâd-ı tulumba-i nev

Mukaddemâ ihtirâ‘ olunan tulumbalar kurb-i harîkde bulunan çeşmeler sebebi ile işe yarayup, çeşmelere ba‘id olan harîk lâ-mehâle arka ile ve bârgîr ile nakl-i mâya [M1 25] muhtâc ve su gelince vâfir mahal ihtirâkıyla kulûb-i nâsda ıztırâb ve inzi‘âc hâsil olur idi. Bostâncılar Tulumbacı-bâsı bu gâyileyi def¹ için nev-îcâd bir tulumba peydâ ve mahall-i ba‘idden celb-i mâye hâcet mes etmeyeceğini ‘arz-ı hâliyle inhâ edüp, şöyle ki ekser büyûtta bi‘r mevcûd olup, tulumbanın hortumunu bi‘re sarkıdup, itfây-ı harîka ibtidâr eyleyeceğini ve bi‘r-i mezkûrda su kalmadığı hâlde âhar beyte varup, bi‘rden yine fi‘l-i mezkûru îcrâ edeceğini müdellel mukaddimât ile inbâ eyleyüp, sûret-i zâhirde nef² ü fâ‘idesi nûmâyân olduğundan, zikr olunan nev-îcâd tulumbaların i‘mâline müsâ‘ade ve lâzım gelen mesârifî cânib-i mîrîden verilmek irâde olunup, fi‘l-hakîka ba‘zı mahallerde zikr olunan tulumbaların itfây-ı harîka medârı olmağla, neşr ü isti‘mâli için Tulumbacı Ocağı'na ve sâ‘ir³ itfây-ı nâra me‘mûr olanlara ısdâr-i misl-i lâzimü'l-imtisâl kılındı.

Hânden-i Mevlid-i şerîf

İşbu şehr-i rebî‘ulevvelin on ikinci günü² Şehînşâh-ı sütûde-haslet debdebe-i Mülükâne'leriyle Sultân Ahmed Câmi‘-i şerîfîne sâye-endâz-ı rağbet ve huzûrları mu‘tâd olan erkân-ı Devlet'i tahrîk-i kûşe-i âb-rûy-i iltifâtlarıyla mâlik-i gencîne-i meserret buyurup, Fahr-i enbiyâ ve sened-i³ asfiyâ ‘aleyhi efzalü‘t-tehâyâ hazretlerinin nazm-ı celîl-i Mevlid-i şerîflerin istimâ‘ ile tahsîl-i fevz ü sa‘âdet ‘akabinde serây-ı dilârâ-yı Şâhâneleri'ne sevk-i semend-i şevket buyurdular.

Nasb-ı Kethudây-ı Sadriâ‘zamî ve tevcîh-ı Emânet-i Darb-hâne ve Şehir ve⁴ Matbah

Sadriâ‘zam Kethudâsı olan ‘İzzet ‘Ali Paşa dâmâdi Mustafa Bey birkaç gün maraz-ı cân-gâh ile dil-rîş-i elem ve şehr-i mezkûr gâyetinde⁵ ve mücânişi olan zîr-i hâke mudgam olup Darb-hâne Emîni olan el-Hâc ‘Abdullah Efendi o mesned-i vâlâ ile mükerrem ve münhal olan Darb-hâne Emâneti ile Ağa-zâde Hüseyin Ağa me‘mûr-i darb-ı dînâr ü dirhem olup, Şehremîn-i sâbık el-Hâc Mehmed Efendi Emânet-i Matbah ile dilsîr-i ni‘met ve sâbıkâ Kethudâ Kâtibi Mehmed Efendi Şehremâneti ile sâ‘id-i evc-i rif‘at oldu.

¹ sâ‘ir B1, K1 : sâyir M1, H.

² 12 Rebî‘ulevvel 1167 = 7 Ocak 1754 Pazartesi.

³ sened M1, K1, H : seyyid B1.

⁴ ve H, K1 : — M1, B1.

⁵ 30 Rebî‘ulevvel 1167 = 25 Ocak 1754 Cuma.

Nasb-ı Emîn-i Surre

Musâhib-i Şehriyârî olan Sâlik Ağa, şehr-i rebî‘ulâhîrin on üçüncü günü¹ Surre Emâneti ile cânib-i Hicâz'a ta‘yîn ve dûş-i istihkâkî, hil‘at-i seniyye ile tezyîn olundu.

Âmeden-i hazîne-i Mîsriyye

Beher sâl cânib-i Mîsîr'dan irsâli mu‘tâd olan hazîne mashûben bi's-selâme Üsküdar'a geldiğini, muhâfazasına me’mûr ümerây-1 Mîsriyye'den sâbık Mîsîr Defterdârı Yûsuf Bey Bâb-ı ‘âlî'ye gelüp, [M1 26] ihbâr ve huzûr-i Sadr-ı mekârim-kârda mûmâ ileyh ve ma‘iyyetinde olan Mîsîr ocağları zâbitânı telebbüs-i hila‘ ile kesb-i mübâhât ü iftihâr ve fi'l-hâl bir kît‘a çekdirme Üsküdar'a gönderilüp, me’mûrlar hazîneyi tahmîl ve Alây Köşkü altından imrâr ile Hazîne-i ‘âmire'ye tâvsîl eylediler.

Tevcîh-i rütbe-i Mîr-i mîrânî be-Ağa-yı Yeniçeriyân-ı sâbık ve tevcîh-i Înebahti ve ibkâ-yı Mîsîr

Şâhîn Paşa dâmâdî olup, Yeniçeri Ağalığı'ndan infisâl ile Tekfûr-dağı'nda mutarassid-1 lutf-i Şehriyâr-1 deryâ-nevâl olan Hüseyin Ağa cumâdelûlâ evâyîlinde² bâ-rütbe-i Mîr-i mîrânî Hotin muhâfazası ile dest-nüvâzende-i merhamet ü işfâk ve takviyye-i bâzû-yi iktidârı zîmnâda Köstendil Sançağı dahi mansıbına ilhâk ve Înebahti ve Köstendil sancaqlarına mutasarrif Muhsin-zâde Vezîr Mehmed Paşa dahi ber-vech-i muhâfaza Înebahti tarafına munsarîf ve Mîsîr-ı Kâhire ibkâsiyle Vezîr Silahdâr Mustafa Paşa'nın zeng³-beste-i inkîlâb olan mir‘ât-1 emeli müncelî vü münkeşif kılındı.

Huzûr-i sâye-i Kird-gârî berây-ı hatm-i Sahîh-i Buhârî der-Câmi‘-i Ebi'l-Feth

Mustağrak-i rahmet-i Rabbânî İbn Hacer Askalânî Buhârî-yi şerîf şerhi mukaddîmesinde ba‘de Kitâbillâh esâhh-i kütüb olan kitâb-1 mezkûrun fezâyîlini ta‘dâd ve ez-cümle mümkünât-1 umûrdan ne makûle emrin inkîzâsı talep ve irtiyâd olunup, safvet-i kalb ve tahâret-i kâmile ile kîrâ‘et olunur ise husûl-i murâd mücerreb-i ashâb-1 i‘tikâd olduğunu îrâd ve ba‘zı ehl-i kulûb bu keyfiyyeti ‘arz-1 huzûr-i Şehriyâr-1 vâlâ-nijâd etmişidi. Merâyâ-yı kulûb-i pâkîze-dilân kâbil-i intibâ‘-1 suver-i ma‘kûlât olduğundan bu kavl-i mu‘teber tab‘-1 Hûdâvendigârîye eser⁴ etmekle, memleket-i vesî‘ul-ercâyi Devlet-i ‘aliyye'den şûriş ü inkîlâbatın def‘i ve sekene-i Âsitâne-i sa‘âdet'e min cihetî'l-feyz ve'l-bereke fâyide vü nef'i cezmiyle Hâkân-ı İskender-makâm ‘ale'd-devâm Buhârî-yi şerîf kîrâ‘et olunmasını iltizâm buyurup, hattâ Ayasofya'da vâki‘ kitâbhâneleri kurbunda ‘ale's-sabâh bir meclis-i hâfil in‘ikâdiyle kitâb-1 mezkûrdan yevmiyye birer cüz’ kîrâ‘etini tertîb ve Buhârî-hânları vezâyîf-i mu‘ayyene ve revâtîb-i mukannene ile tatyîb

¹ 13 Rebî‘ulevvvel 1167 = 8 Ocak 1754 Salı.

² 1-10 Cumâdelûlâ 1167 = 24 Şubat-5 Mart 1754.

³ zeng H : — M1, B1, K1.

⁴ eser H, K1 : eper ↗ M1 :îrâs B1.

buyurmuşlar idi. Bu eser-i pür-bereket Ebu'l-feth ve'l-megâzî Sultân Mehmed Hân Gâzî Câmi'-i şerîfine sirâyet ve o mahalde dahi Buhârî şerîf kırâ'et ve bu esnâda hatim du'âsı olduğunu rivâyet eylediklerine binâ'en, du'âda bulunmak ve feyz ü bereket-i hatm ile hisse-yâb olmak niyyet-i hâlisasıyla işbu cumâdelûlâ evâyilinde¹ [M1 27] Hüsrev-i Dârâ- dürbet zikr olunan câmi'-i şerîfe 'azîmet ve sâlât-i zuhru cemâ'atle edâdan sonra kârî Sahîh-i Buhârî hatim du'âsına mübâşeret edüp, o meclis-i 'amîmü'l-feyzden istic-lâb-ı yükün ü bereket ve lâzım gelenlere bezl ü ihsân ve bahren Serây-ı 'âlîlerine tevcîh-i veche-i 'izz ü şân eylediler.

Zuhûr-i harîk

Cumâdelûlânın dokuzuncu çehârşenbih gicesi² Kandilli'de âteş-i serkeş-rû nûmâ ve 'Ârifî dâmâdı Süleyman Efendi'nin Sâhil-hânesi hâriciyyesini ihrâk ile karîn-i intifâ olduğundan fazla, şehr-i mezkûrun on dördüncü Pazar gicesi³ Langa Yeni-kapusu kurbunda basmacılar kârhânesinden dahi âteş-i serkeş zebâne-keş olup, rûzgârin şiddetti hasebiyle etrâfa sirâyet ve der-sâ'at Şehriyâr-ı pür-şefekat ve Sadriâ'zam ve sâ'ir⁴ me'mûrlar yetüşüp, itfâsına himmet ve vâfir dekâkîn ve bin beş yüz kadar büyût-i Mûslîmîn ve re'âyâ hâneleri muhterîk olup, 'âleme dehşet gelmişiken, 'inâyet-i Mevlâ ile o beliyye-i 'uzmâ mûndefî' ve havf-i sirâyet ile muzdarip olanlardan ihtilâc-ı derûn zâyil ü mûrtefi' oldu. Şahsin biri hânesi cihân-nûmâsından âteşi temâşâ eder iken âsumândan top dânesine müşâbih müdevverü's-şekl bir şey zuhûr ve basmacılar kârhânesine bir zirâ' kalarak tarrâka-i bülend ile çatlayup, eczâ' ve şerâresinin etrâf ü eknâfa intişârını re'ye'l-'ayn müşâhede eylediğini takrîr etmiş. Zikr olunan harîkda Berber Mustafa nâm kimesnenin hânesi vasatda vâki' olup, cevânihi tu'me-i ejder-i âtes olmuşiken, merkûmun hânesi âfet-i sirâyetden mahrûs ve bir mahalli rahne-dâr olmadığı mahsûs olup, lâ-te'sîre li'l-esbâb⁵ sırrı ma'lûm-i erbâbû'l-elbâb oldu.

İbkâ ve tevcîh-i ba'zi menâsîb-ı vüzerâ ve ihrâc-ı mevâcîb

Şehr-i mezkûrun yirmi birinci günü⁶ Eyâlet-i Habeş ilhâkiyle Cidde Sancağı, Sadr-ı esbak Seyyid Mehmed Paşa'ya ve Karaman Eyâleti, Vezîr Mustafa Paşa'ya ibkâ olunup, Özi Eyâleti Selânik Sancağı ilhâkiyle, sâbıkâ Bender Muhâfizi Vezîr İbrâhîm Paşa'ya ve Belgrad Muhâfizliği, selefi Köprülü-zâde el-Hâc Ahmed Paşa'ya ve Selânik Sancağı, selefi Vezîr Nu'mân Paşa'ya ve Bender Muhâfizliği, Mîr-i mîrân'dan Süsen-

¹ 1-10 Cumâdelûlâ 1167 = 24 Şubat-5 Mart 1754.

² 9 Cumâdelûlâ 1167 = 4 Mart 1754 Pazartesi.

³ 14 Cumâdelûlâ 1167 = 9 Mart 1754 Cumartesi. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile tespit ettiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

⁴ sâ'ir K1 : sâyir M1, B1, H.

⁵ “لا تأثير لأسباب” (yanmaması için hiçbir sebep yoktu ama yanmadı) anlamına gelen Arapça bir ifadedir.

⁶ 21 Cumâdelûlâ 1167 = 16 Mart 1754 Cumartesi.

zâde ‘Abdullah Paşa'ya tevcîh olunup, şehr-i mezkûrun yirmi dördüncü günü¹ tevâyif-i askerînin bir kışt mevâcibleri dahi tertîb olunan Dîvân-ı müşeyyedü'l-erkânda kabzına me'mûrlara ta'dâd ve i'tâ ve dört gün sonra devr vâki‘ olup, Rikâbdâr Ağa vesâtatiyle teşrifât-ı mülâtefet-makrûn ve sa'y-i cemîl-i Sadâret-penâhîyi [M1 28] mutazammin hatt-ı hümâyûn şeref-vürûd olup, bu iltifât ü rağbet-i bî-intihâ kadr ü menzilet-i müşârun ileyhi i'lâ eyledi.

Vefât-ı Halîl Efendi ez-meşâhîr-i ricâl

Kibâr-ı hâcegândan Emîn-i Matbah-ı sâbık Halîl Efendi, dekkâkatü'r-rikâb olan 'illet-i şeyhûhat ile bir zemândan berü üftâde-i pîçiş-i ıztırâb iken, işbu cumâdelûlâ evâhîrînda² dâr-ı fenâdan rihlet ve 'azm-i cânib-i âhiret eyledi. Mûmâ ileyh Kayseriye'de mütevellid olup, Âsitâne-i sa'âdet'e vürûdunda zümre-i teberdârâna ittisâl ve bir takrib Şehîd 'Ali Paşa'ya çatup, ihrâz-ı evvelîn-i pâye-i ikbâl etmişidi. Sevk-i tâziyâne-i himmet-i merhûm ile esb-i emeli tîz-rev ve katâr-ı hâcegâna iltihâk ile Emîn-i cev olup, ba'dehû Emânet-i Matbah-ı 'Âmire ile tahsîl-i bürgâ-i iftihâr ve tenâvüb ü tekerrürden nâşî Matbah Emîni şöhretiyle nâm-dâr olup, giderek sâ'ir³ menâsiba dahi nâyil ve kesret-i hadem ü haşem ile müşârun bi'l-benân-ı emâsil olmuş idi. *Ve eyyü na 'îmin lâ yü-keddîrîhu'd-dehr*⁴ mefhûmu üzere ikbâl ve tereffühüne isâbet-i 'ayn vâki‘ olup, memleketine nefy ü iclâ ve müddet-i medîde ikâmetle takhîr u izdirâ⁵ olunup, Sadr-ı esbak Hasan Paşa ile ülfeti ve hakkında sâbîka-i 'inâyeti olmak takribî ile mûmâ ileyhi itlâk ve necm-i bahtını neyyir-i himmetiyle işrâk etmişidi. Bundan sonra Büyük Rûznâme ve Defter Emâneti ile imrâr-ı evkât ve târîh-i mezkûrda⁶ vefât eyledi. Mûmâ ileyh mu'âsiri bulunan ricâl-i devletin nâmdârı ve bezl-i vücûd ve ri'âyet-i hukük u 'uhûd ile sâhib-i iştihârı olup, 'ulemâya muhibb ve meveddet-i ehl-i 'îrfâna mükibb olup, hânesi fî külli yevm velîme cem'iyyeti gibi izdihâm üzere olup, sofra-i ni'meti bây ü gedâya mebzûl ve kand-i mükerrer sohbetinden herkes mütelezziz olduğu menküldür. Sînni-yi 'omrû mi'e-i kâmileden zâ'id ve fûshat-i ecel ile cihândan kâm almış bir pîr-i mâcid idi. Merhûmun hâcegândan Cebecîler Kitâbeti derecelerine vâsıl bir oğlu olup, merhûm Râ'if İsmâ'îl Paşa hemşîresini âverde-i hibâle-i izdivâc ile karîn-i ibtihâc olup, pederinin ba'zı mehâsinini tezkîr ve nâsdan celb-i rahmet ile kabrini tenvîr eyler idi. O dahi karîbü'l-'ahdde fevt ve zebûn-i ser-pençe-i mevt oldu.

¹ 24 Cumâdelûlâ 1167 = 19 Mart 1754 Salı.

² 21-30 Cumâdelûlâ 1167 = 16-25 Mart 1754.

³ sâ'ir K1 : sâyir M1, B1, H.

⁴ “وَأَئُّ نَعِيمٌ لَا يَكِدْرُهُ الدَّهْرُ” = Zaman hangi nimetleri bulandırmamıştır ki!” anlamına gelen bu cümle, Ebû ‘Abdullah el-Hazîn'e ait olan سُفْهُمُ الرَّزَابَا بِالذَّخَابِيِّ مُوَلَّع / وَأَئُ نَعِيمٌ لَا يَكِدْرُهُ الدَّهْرُ = Felaket okları nimetlere çok düşkündür ve zaman hangi nimetleri bulandırmamıştır ki!” misranın son kısmından alıntıdır; bk. Se'âlibî, *Yetîmetü'd-Dehr fî Mehâsini Ehli'l-'Asr*, thk. Müfid Muhammed Kumeyha, Beyrut 1403, III, 384. Ayrıca bk. Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asılı Vecîzeler Sözlüğü*, II, 713.

⁵ izdirâ H : izrâ M1, B1, K1.

⁶ 21-30 Cumâdelûlâ 1167 = 16-25 Mart 1754.

Tevcîhât-ı ‘ilmîyye

Receb gurresinden¹ zabit şartıyla Kuds-i şerîf Kazâsı, Konevî Mustafa Efendi'ye ve Amid Kazâsı, es-Seyyid Mehmed Şerîf Efendi'ye receb evâyilinde tevcîh ve Bağdâd ve Kayseriyye [M1 29] ve Belgrad kazâlarıyla ba‘zı mevâlî-yi Devriyye'nin cihet-i te‘ayyüşleri terfih olundu.

Tevcîhât-ı Vüzerây-ı ‘izâm

Emâret-i Hâc ve Eyâlet-i Şâm mutasarrîfi Vezîr Es‘ad Paşa'ya ve Cerde Başbuğluğu ve Eyâlet-i Trablus, birâderi Vezîr Sa‘deddin Paşa'ya Cumâdelâhirenin beşinci günü² ibkâ ve takrîr ve sâbıkâ Tîrhala Sancağı'na mutasarrif Vezîr Yeğen ‘Ali Paşa'nın Anadolu Eyâleti'yle ‘ayn-ı ibtihâcı tenvîr olunup, Tîrhala Sancağı, mîr-i mîrândan Hotin Muhâfizi Hasan Paşa'ya ilhâk ile Köstendil Sancağı ‘uhdesinden fekk³ ü nez‘ ve livâ-i mezkûr mîr-i mîrân Hâlid Paşa'ya def⁴ olundu. Erzurum Eyâleti, şehr-i mezkûrun yirminci günü⁵ sâbıkâ Anadolu Vâlisi Çeteci Vezîr ‘Abdullah Paşa'ya ihsân ve selefi Vezîr el-Hâc İbrâhîm Paşa'ya tevcîh-i Eyâlet-i Van kılındı.

Vukû‘-i harîk

Cübb-‘ali kurbunda Aya-kapusu nâm mahalde âtes zuhûr edüp, hâric ve dâhil-i sûrda mey-gede ve ba‘zı re‘âyâ hânelerini hâkister ve kati çok kimseyi mübtelây-ı hasâret ü zarar edüp, ‘avn-ı Hüdâ yâver ve sükûn-i nâr ile etrâf vâreste-i keder oldu.

Nüzûl-i filika ve sandal-i hümâyûn

Nefs-i nefîs-i Pâdişâhî içün inşâ olunan filika ve sandalın itmâm olunduğu i‘lâm olunduguna binâ’en, münâsebet-i ‘aded iltizâmiyle yevm-i isneyn Sadria‘zam ve sâ’ir⁵ huzûrları mu‘tâd olan zevât müctemi‘ olup, ihtiyâr olunan sâ‘at-i sa‘dde vâhidin ba‘de vâhidin deryâya ilkâ ve me‘mûr-i inşâsı olanlara hila‘-i behiyye iksâ ve surreler i‘tâ olundu. Hâkim-i merhûmun ikisine birden inşâd etdiği târîhdır:

Înüp bir günde bahra söyledim Hâkim ana târîh
Hümâ-veş açdı per kondu yemme nev-sandal u filika

(هماوش اچدی پر قوندی يمه نو صندل و فلکه)

¹ 1 Receb 1167 = 24 Nisan 1754 Çarşamba.

² 5 Cumâdelâhire 1167 = 30 Mart 1754 Cumartesi.

³ fekk M1, B1, K1 : —H.

⁴ 20 Cumâdelâhire 1167 = 14 Nisan 1754 Pazar.

⁵ sâ’ir B1, K1 : sâyir M1, H.

Zikr-i nüzûl-i sefine-i üç anbarlı

İki buçuk seneden berü saha-i Tersâne'de inşâsına sarf-ı nîrûy-i himmet kılınan üç anbarlı kalyon tekmîl ü âmâde olduğuna binâ'en, işbu recebü'l-ferdin dördüncü hamîs günü¹ Şehriyâr-ı deryâ-nevâl Tersâne-i 'âmire'ye teveccûh ve ikbâl buyurup, mukad-demce muntazar-ı kudûm-i şeref-lüzûmları olan Sadriâ'zam ve Kapudan Paşa'yı iltifât-ı Şâhane'leriyle tatrîb ve anlar dahi kad-hamîde-i ta'zîm olarak zîmnen icrây-ı resm-i terhîb etdikden sonra 'Ankây-ı Bahrî nâm kalyonda ferş ü ihmâz olunan mahalle dek hidmet-i bagal-gîrî şerefiyle kesb-i iftihâr ve 'avdet ve mahalli mahsûslarında karar etmişler idi. İhtiyâr olunan vakt-i mes'ûd hulûl ve 'alâ mâ-cerâ'l- [M1 30] 'âde tahsîl-i emr-i nüzûl 'akîbinde o cebel-i râsîh ve o 'ilm-i bâzîha yol verilüp, fazl-ı Bârî ve himmet-i Tâcdâr'yle ber-vech-i sühûlet me'vâsı olan deryâya duhûl edüp, zîhn-i Şâhâne'den sünûh eden nüvîd-i fütûh ile tesmiye ve zebh-i karâbîn ve ikdâr-ı fukarâ vü mesâkîn resm-i şûkrânesi te'diye kılındıdan sonra, Kapudan Paşa'ya ve Tersâne Emîni olan Bekir Efendi'ye ve sâ'ire² mu'tâd üzere hil'atler ilbâs olunup, bu aralıkda Tersâne Mi'mâr-bâsı Sâlih Halîfe, oğlunun müderrisliği içün hâzır etdiği 'arz-ı hâlini takdîm ve kalyon-i mezkûrun ibtidâ ve intihâsında dûçâr olduğu ıztîrâbı girye-i gelû-sûz ile 'arz u tefhîm edüp, niyâzı müsâ'ade-i hümâyûna karîn ve oğlu mezkûr hatt-ı şerîf ile min ihde'l-müderrisîn olup, bundan sonra o Şehriyâr-ı Dâr[a] gulâm filika-süvâr-ı ihtişâm olarak Serây-ı hümâyûnlarına hîrâm buyurdular.

İhrâc-ı Surre ve hareket-i Donanma-yı hümâyûn ve ziyyâfet-i Mîrahûr-i Evvel be-Şehriyâr-ı rub'-meskûn

Şehr-i recebü'l-ferdin dokuzuncu hamîs günü³ fukarâ-yı Haremeyn'e tertîb olunan Surre-i hümâyûn, Emîn nasb ve ta'yîn olunan Musâhib Sâlih Ağa'ya ber-vech-i mu'tâd teslîm olunup, Üsküdar'a 'ubûr ve birkaç gün zarfında tesviye-i umûr ve izhâr-ı sürûr ile kâfile-i hâccı istishâb ol savb-ı şeref-evbe şîtab eyledi. Donanma-yı hümâyûn'un Ak-deniz'e doğru seyr ü hareketinin vakti tekarrub ve Kapudan Paşa dahi 'azîmete te'ehhüb etmişidi. Şehr-i mezkûrun on ikinci günü⁴ müşârun ileyh mersây-ı Tersâne'den fekk-i lenger ve Yalı-köşkü'ne çıkış, mu'tâd üzere kürkünü ve Kapudanlar hil'atlerini geyüp, Ak-deniz tarafına sefer eyledi.

Eyyâm-ı behâr hulûl ve İstabl-ı 'âmire'de olan huyûl-i sâfinâtın çerâ-gâh-ı hâssaya ihrâçları vakti duhûl⁵ eylediğine binâ'en, evâyil-i receb-i şerîfde mu'tâd olan alay ile atlar ihrâç ve mahallerine rabt ile bir müddet reh-yâb-ı ilcâm u isrâc olduğunun altıncı

¹ 4 Receb 1167 = 27 Nisan 1754 Cumartesi. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmüşinden kaynaklanması olmalıdır.

² sâ'ir B1, K1 : sâyir M1, H.

³ 9 Receb 1167 = 2 Mayıs 1754 Perşembe.

⁴ 12 Receb 1167 = 5 Mayıs 1754 Pazar.

⁵ duhûl H, B1, K1 : دخول .M1.

günü Mîrahûr-i Evvel Emîn Ağa-zâde Sâdîk Ağa tarafından Şehriyâr-sütûde-haslet kemâl-i ibtihâl u darâ‘atle da‘vet ve lutfen da‘vetine icâbet ve mîrahûrlara mensûb kasr-ı dil-nişâne sâye-endâz-ı şevket olmalarıyla istimâ‘-ı egânî ile kesb-i telezzüz-i rûhânî ‘akîbinde ihmâr ü tehyî’e olunan et‘ime-i şehiyye tenâvül olunup, ta‘âm hîtâmında Ağa-yı mûmâ ileyh müzeyyen bir esb-i sabâ-reftâr keşîde-i sâha-i tezellül ü iftikâr [M1 31] edüp, taraf-ı Mülükâne'den kabûle karîn ve bir sevb-i semmûr ilbâsiyle hidmeti vâsil-i rütbe-i tahsîn olup, bundan sonra Şehriyâr-ı ‘atâ-pâş ‘âzim-i Sâhil-serây-ı Beşiktâş oldu.

Nakl-i hümâyûn be-Sa‘dâbâd ve Beşiktâş

Eyyâm-ı sermâ güzerân ve mevsim-i rebî‘ nâmîye-bahş-1 çemenistân olduğuna binâ‘en, teneşuk-i hevâ ve mutâlâ‘a-i sun‘-i Hûdâ dâ‘iyeleri tab‘-ı hümâyûnda hüveydâ olup, bu eyyâmda sahrâ-yı pehnâsı nûmûne-nûmây-ı nakş-ı bukalemûn ve ezhâr-1 canfezâsı rengâ-reng ve gûnâ-gûn olan Sa‘dâbâd'a şehr-i recebû'l-ferdin yirmi ikinci günü¹ nakl-i hümâyûn vukû‘ bulup, o mahall-i dilkeşde birkaç gün tenezzûh ve şehr-i mezkûrun yirmi altıncı günü² Sâhil-serây-ı Beşiktâş'a teveccûh buyurdular.

‘Azl ü nasb-ı Sadreyn ve tevcîh-i pâyehâ

Sadr-ı Rûm olan Ser-etibbâ-yı Hâssa Mehmed Efendi ve Sadr-ı Anadolu olan Lüfullah Efendi, işbu şâ‘bânul-mu‘azzamın yedinci günü³ müddet-i ‘örfîyyelerin tekmîl edüp, Rumeli'ye Dâmâd-zâde Feyzullah Efendi ber-vech-i tekerrür tesaddur ve Anadolu Sadâreti'yle mukaddemâ Anadolu Pâyesi olan Mehmed Sâlih Efendi, kesb-i istîbdâd ü teferrûd eyledi. Sâbıkâ Anadolu Kadı‘askeri ‘Abdurrahîm Efendi, hakkında âfitâb-ı ‘âlem-tâb-ı Tâcdârî lem‘a-rîz-i zuhûr ve şâ‘bânın onuncu günü⁴ Rumeli Pâyesi'ne irtikâ ile ser-kerem-i sülâfe-i sürûr olup, sâbıkâ Selânik Kadısı ve Edirne Pâyesi olan İshak-zâde Yahyâ Efendi dahi merâhim ve işfâk-ı Sultân-âfâkdan hisse-mend ve Mekke-i mükerreme Pâyesi'yle Burusa hükûmetine sevk-i semend eyledi.

İhrâc-ı mevâcib-i kisteyn

Şehr-i mezkûrun yirmi birinci sülesâ günü⁵ tertîb-i dîvân ve ‘umûmen kapukullarının iki kîst mevâcibleri ihsân olunup, yirmi altıncı hamîs günü⁶ Bâb-1 ‘âlî‘de maslahat-ı devr tekmîl olacağı nûmâyân olduğundan, Hazînedâr Ağa vesâtatiyle taraf-ı Mülükâne'den hatt-ı hümâyûn ve teşrifât-ı seniyye şeref-rîz-i vûrûd ve hatt-ı şerîf ‘alâ

¹ 23 Receb 1167 = 16 Mayıs 1754 Perşembe.

² 26 Receb 1167 = 19 Mayıs 1754 Pazar.

³ 7 Şâ‘bân 1167 = 30 Mayıs 1754 Perşembe.

⁴ 10 Şâ‘bân 1167 = 2 Haziran 1754 Pazar.

⁵ 21 Şâ‘bân 1167 = 13 Haziran 1754 Perşembe. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

⁶ 26 Şâ‘bân 1167 = 18 Haziran 1754 Salı. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

ru'ûsi'l-işhâd feth u kırâ'et olunup, sâyebân-ı emân olan zîll-i vârif-i Şehinşâhî, dâmen-i kiyâmete dek memdûd olmak du'âları tasrîh ve Ağa-yı mûmâ ileyh semmûr kürk ve donanmış esb ve mu'tâd olan hidmet ile tefrîh olundu.

'Azîmet-i Sadriâ'zam be-Tophâne-i Âmire

Sefer tertîbinden olan on iki kît'a topun eczâsı hâzır ve şâ'bânü'l-mu'azzamın yirmi dokuzuncu günü¹ tehyî'e olunan kavâlibe ifrâğı tasmîm-kerde-i ricâl-i Tophâne vü Nâzir olduğu cânib-i Sadâret-penâhî'ye zâhir olduğundan, yevm-i mezkûrda [M1 32] Sadr-ı müşârun ileyh hademe-i Bâb-ı'âlî ile Tophâne'ye 'azîmet ve celse-i hafifeden sonra döküm mahalline varılıp, gûdâhte olan eczây-ı ma'deniyyeyi kalıplarına ifrâğ ve kebîr ü sagîr on iki kît'a top dökülüp, rîzendegân-ı ocağ mehâret ve san'atların tekâlîf ve isbâg eylediklerinde, Topçu-başı ve Nâzir ve sâ'ire² hil'atler³ iksâ ve ocaqlularının ba'zisine surreler i'tâ olundu.

Vukû'-i harîk

Gurre-i ramazânda⁴ Şehzâdebaşı'nda vâki' İbrâhîm Paşa hammâmına karîb Bağdâd Defterdâri Süleymân Efendi'nin hânesinde ve ramazânın yedinci günü⁵ Akseray'da ve onuncu günü⁶ Üsküdar'da ber-vech-i te'âkub şu'le-i nâr mültehib olup, 'avn ü 'inâyet-i cenâb-ı Ehadiyyet ile etrâfa sirâyet etmeksizin itfâsına müsâra'at olundu.

Ziyâret-i Hîrka-i şerîfe

Şehr-i ramazânın on beşinci günü⁷ Sadr-ı vâlâ-makâm ve sudûr-i fihâm ve İstanbul râddesin ihrâz eden mevâlî-yi 'izâm ve sâ'ir⁸ huzûrları mu'tâd olan zevât-ı kirâm Serây-ı hümâyûn'a varup, ziyâret ve iltisâm-ı Hîrka-i Seyyidü'l-enâm ile tahsîl-i destmâye-i merâm eylediler.

Tebrîk-i 'îd-i fitr

Şehr-i ramazân gâyete resân olup, leyletü'l-'îd, erkân-ı Devlet Serây-ı hümâyûn'a 'azîmet edüp, 'ale's-seher Şehriyâr-ı ferhunde-eser taht-ı 'âlî-bahta zîb ü fer verdikde, tabakât-ı nâs vakt-i nevbet ihtilâs etdikçe ri'âyet-i rüteb ile dâmen ü âstân-ı Hûdâven-digârî'ye leb-nihâde-i edeb ve resm-i mezkûr nihâyet buldukda, Şehriyâr-ı vâlâ-neseb yevm-i 'îde mahsûs debdebe-i Mülükâne'leriyle Sultân Ahmed Câmi'i'nde edâ-yı salât-i

¹ 29 Şâ'bân 1167 = 21 Haziran 1754 Cuma.

² sâ'ire K1 : sâyire M1, B1, H.

³ hil'atler H, K1 : خلّات M1, B1.

⁴ 1 Ramazan 1167 = 22 Haziran 1754 Cumartesi.

⁵ 7 Ramazan 1167 = 28 Haziran 1754 Cuma.

⁶ 10 Ramazân 1167 = 1 Temmuz 1754 Pazartesi.

⁷ 15 Ramazân 1167 = 6 Temmuz 1754 Cumartesi.

⁸ sâ'ir K1 : sâyir M1, B1, H.

‘îd ve tahsîl-i rızây-i Rabb edüp, Serây-i ‘âlîlerine râci‘ ve Dârü'l-hilâfe'lerin kudûm-i hümâyûnlarıyla eşref-i mevâki‘ buyurdular.

Vürûd-i esb-i müzeyyen ez-cânib-i Zıll-i İlâhî be-sûy-i Sadâret-penâhî

‘Îdin ikinci günü Sadriâ‘ zam Gülhâne'den ‘avdet ve Bâb-ı ‘âlî’de cüz’î ikâmet etmişiken, taraf-ı Mülükâne'den bir re’s esb-i müzeyyen ile Mîrahûr-i Evvel'in vürûd eyleyeceğini sûret-i tebşîrde ifâde vü takrîr etmeleriyle fi'l-hâl Sadr-ı müşârun ileyh seng-i rikâba nâzil ve esb-i mezkûr dahi vâsıl olup, mu‘tâd üzere ‘inân-ı ‘inâyet-nişanını takbîl edüp, seng-i rikâbdan vüsûb üzerine rükûb ve birkaç hatve tesyîr u tesrîhden sonra ‘Arz Odası'na çıkış, Mîrahûr-i Evvel Ağa'ya ferve-i semmûr ve nakd-i mevfûr ile iltifât ve Hâs-ahûr takımına dahi mu‘tâd üzere bezl-i ‘atîyyât eyledi.

Ziyâfet-i Ağa-yı Yeniçeriyân be-Sadr-ı ‘âlî

Şevvâl [M1 33] ü'l-mükerremin altıncı yevm-i ahad¹ Yeniçeri Ağa'sının tertîb etdiği ziyâfete Sadriâ‘ zam icâbet edüp, mukaddemce ihmâz olunan sâzende vü bâzendeyi istimâ‘ ve mu‘âyeneden sonra ekl-i ta‘âm maslahatı dahi temâm olup, ‘avdete işâret olundukda, Yeniçeri Ağası tarafından âmâde kılınan bir re’s esb-i müzeyyen ve sâ’ir² hedâyâ ‘arz ü takdîm ve Sadriâ‘ zam tarafından dahi bir sevb-i semmûr ile Ağa-yı mûmâ ileyh tekrîm olunup, hengâm-ı şâm Sadr-ı vâlâ-makâm Bâb-ı ‘âlî’ye nûzûl ve ilmâm buyurdular.

Tevcîhât-ı menâsîb-ı vüzerây-ı ‘îzâm

‘Âdet-i hasene-i Devlet-i ‘aliyye üzere işbu şevvâlin ibtidâsında vüzerây-ı ‘izâm tevcîhâtı olup, fekat İç-il Sancağı, Mar'aş Vâlisi Vezîr Mustafa Paşa'ya tevcîh olunup, sâ’ir³ eyâlet ve elviye mutasarrıfları bulunan vüzerâ ve mîr-i mîrân mansıblarında ibkâ ve kapu kethudâlarına hil‘atler iksâ olundu.

Tevcîhât-ı menâsîb-ı hâcegân ve sâ’ir⁴

Şehr-i mezkûrun yedinci günü⁵ menâsîb-ı hâcegân tevcîhâtına mübâşeret olunup, ricâl-i Bâb-ı ‘âlî ve Şîkk-ı Evvel ve Sânî ve Sâlis ibkâ olunup, Nişâncılık, Memiş Efendi'ye ve Defter Emâneti, Yeğen Mehmed Efendi'ye ve Rûznâmçe-i Evvel, Behcet Mehmed Efendi'ye ve Baş-muhâsebe, Râkim Mehmed Efendi'ye tevcîh olunup,

¹ 6 Şevvâl 1167 = 27 Temmuz 1754 Cumartesi. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

² sâ’ir B1, K1 : sâyir M1, H.

³ sâ’ir B1, K1 : sâyir M1, H.

⁴ sâ’ir B1, K1 : sâyir M1, H.

⁵ 7 Şevvâl 1167 = 28 Temmuz 1754 Pazar.

Emânet-i Şehr ve Tersâne ve Darb-hâne ve Matbah ve Arpa kemâ-kân¹ mutasarrıflarına ibkâ ve Anadolu Muhâsebesi, Elmâs Paşa-zâde Mustafa Bey'e; Atlu Mukâbeleciliği, Yazıcı-yı sâbık Mustafa Efendi'ye; Yeniçeri Kitâbeti, Ebûbekir Efendi'ye; Sipâh Kitâbeti, Dervîş el-Hâc Mehmed Na‘îmâ Efendi'ye; Silahdâr Kitâbeti, ‘Osmân Paşa-zâde Ahmed Bey'e; Cizye Muhâsebesi, Defterdâr-ı esbak Ahmed Efendi'ye; Mâliyye Tezkireciliği, Behcet Efendi'ye; birâderi Sârim İbrâhîm Efendi'ye; Küçük Rûznâmçe, Halîl Efendi'ye; Piyâde Mukâbelesi; İbrâhîm Paşa-zâde İsmâ‘îl Bey'e; Küçük Evkâf, Hüseyin Bey'e; Cebecîler Kitâbeti, İmam Hasan² Efendi'ye; Kalyonlar Kitâbeti, Dâniş Süleymân Efendi'ye; ‘Ulufeciyân-ı Yemîn, Bektâş Efendi'ye; ‘Ulufeciyân-ı Yesâr, Mûsâ-zâde hafîdi Mehmed Efendi'ye; Gurebâ-i Yemîn, ‘Osmân Efendi'ye; Gurebâ-yı Yesâr, Safiye Sultân-zâde Sâdîk Bey'e; Tophâne Nezâreti, Hâşim ‘Ali Bey'e; İstanbul Baruthânesi, Kethudâ Bey Kâtibi sâbık ‘Ali Efendi'ye; Selânik Baruthânesi³, el-Hâc ‘Ömer Ağa'ya; Sergi Nezâreti, Resmî Ahmed Efendi'ye; Yeniçeri Ağalığı, mutasarrîfi Mustafa Ağa'ya ve Rikâb ağaları mutasarrıflarına ibkâ olunup, [M1 34] Sipâh Ağalığı, Re’îs Kethudâsı Mustafa Ağa'ya; Silahdâr Ağalığı, ‘Abdî Ağa'ya tevcîh ve sâ’ir⁴ ocağ ağaları kemâ-kân ibkâ olunup, sâ’ir⁵ mansıblar dahi müstehaklarına ihâle ve mansıbdan mahrûm olanların ıztırâbları ‘atâyâ-yı Pâdişâhâne ile izâle olundu.

Zikr-i tertîb-i ziyâfet ez-cânib-i Sâhib-i devlet be-Şehriyâr-ı gerdûn-kudret

Sâl-i sâlifde taraf-ı Sadâret-penâhî'den da‘vet ve âsâr-ı Mülükâne'den Dolma-bağçe Kasrı'nda tertîb-i ziyâfet olunduğu gibi bu sene-i ‘amîmetü'l-meymenede dahi o mahall-i bî-bedel ziyâfet-gâh olmağa lâyik ve mahal görülüp, Şehriyâr-ı bende-nüvâz Sadriâ‘zamlarını mest-i rahîk-ı beşâset ü ihtizâz etmek kasdıyle, da‘vetlerine icâbet ve şevvâlin on birinci günü⁶ zikr olunan nûzhetgâhı kudûm-i feyz-lüzûmlarıyle reşk-endâz-ı sahn-ı cennet eylediler. Sadriâ‘zam icrây-ı resm-i ‘ubûdiyyet ve zîr-i pây-i semend-i Mülükâne'ye vaz‘-ı cebîn-i rukiyyet edüp, taraf-ı hümâyûndan iltifâta mazhar ve ser-i iftihâri küngüre-i mele‘-i a‘lâya berâber olup, Pâdişâh Mahmûdü'l-hisâl zikr olunan kasra sâye-endâz-ı iclâl oldukları hâlde, râmiş-gerân-ı hoş elhân velvele-endâz-ı eyvân-ı keyvân ve savt-ı evtâr-ı sâzende-gân rûh-bahş-ı ebdân-ı insân olup, sâz u âvâzdan istîfây-ı haz olunduguna binâ‘en sâ’ir⁷ bâzende-gâna ruhsat ve anlar dahi icrây-ı san‘at etdikden sonra tertîb-i ta‘âm ve bu hidmet dahi itmâm olundukda, taraf-ı Sadâret-penâhî'den müzeyyen birkaç re’s esb-i pîl-peyker ve birkaç boğça akmiş-e-i zer-ender-

¹ kemâ-kân M1, B1, K1 : — H.

² Hasan H : Hüseyin M1, B1, K1.

³ Kethudâ Bey Kâtibi sâbık ‘Ali Efendi'ye; Selânik Baruthânesi M1, K1, H : — B1.

⁴ sâ’ir B1, K1 : sâyir M1, H.

⁵ sâ’ir B1, K1 : sâyir M1, H.

⁶ 10 Şevvâl 1167 = 31 Temmuz 1754 Çarşamba.

⁷ sâ’ir B1, K1 : sâyir M1, H.

zer ‘arz-ı huzûr-i Şehriyâr-ı cemîlü'l-eser kılınup, hediyyesi şâyân-ı nazar ve takdîmesi nezd-i Hüsrevâne'de mu‘teber olup, ferve-i semmûr ve iltifât nâ-mahsûr ile Sadru's-sudûrunu ferhân ve Sâhil-serây-ı Beşktâş'a ‘atf-ı ‘inân eylediler.

Binâ-yı kitâbhâne der-Serây-ı Galata

Âsitâne-i sa‘âdet’de ba‘zı kibâr mücerred terbiye ve iktisâb-ı me‘ârif için eflâz-ı ekbâdları olan evlâdlarını hezâr niyâz ile Galata Serâyı'na çırâğ etdirdüp, leyl ü nehâr muhâfazadan ve hâllerini mülâhazadan sâlim olup, me‘ârifden behre-yâb olanları sevk-i kader ile Serây-ı cedîd'e alınup, fi'l-hakîka ekserî derece-i isti‘dâdlarına göre feyz-yâb ve gûnâ-gûn nân-pâre ile ilâ âhri'l-‘omr vâreste-i kayd-ı ihtiyâç ü ıztirâb olurlar idi. Ancak fakîru'l-hâl olanları tahsîl-i kitâba kâdir olamayup, kitâbet ve kırâ'etde zahmet-keş ve kayd-ı isti‘âre-i kütüb ile hâli müşevveş olup, “âlât gerek etmeğe [M1 35] tahsîl-i kemâlât” vefkînca istî‘dâdi var ise dahi fîkdân-ı âlet ‘adem-i vusûl-i matlaba ‘illet ol-duğunu Pâdişâh-ı¹ ‘Utârid-fitnat nûr-i kerâmetle teferrüs edüp, Serây-ı mezkûrda bir kitâbhâne ve dershâne binâsını fermân buyurup, büyük oda mukâbilinde bir mahall-i münâsib tahsîs ve esâsı tarsîs olunup, üç mâh zarfında itmâma karîn ve irvây-ı ‘attâş içün yemîn ve yesârında iki ‘aded çeşmesâr yapılp, dershâneye müderris ta‘yîn ve talebe-i ‘ulûmun esbâb-ı tahsîlleri teshîl ü tehvîn ve fi'l-hakîka bir eser-i cemîl olup, Hâkân-ı zemânın defter-i hasenât ve cerâyidi a‘mâllerine serlevha ve ‘unvân olsa şâyândır.

İ‘dâm-ı Mirlivâ-i ‘Uzeyr

Payas Mütevellisi olan ‘Ali, ‘Uzeyr² Sancağı'nı bir takrîb müstevlî olup, sû’-i hareketi hasebiyle ‘azl ü tenkîl ve beyliği âhara tâhvîl olunmuşıldı. Tebe‘ât-ı sâbıkasını ferâmûş ve ba‘de-ezîn emr-i Pâdişâhî'yi kurta-i binâ-gûş etmek kavliyle beyliği ibkâ olunup, bir zemân murûrunda tabî‘at-ı ‘akrebiyyesi tezebzüb ve o havâlî eşkiyâsını te-sahhub ile fukarâ ve ebnâ’-i sebîli ızrâr ve bâ-husûs kâfile-i hâcci, başında olan haşerât ta‘cîz ü bîzâr eylediğini A‘yân-ı hâc ve Adana Beylerbegisi ve Rişvân-zâde Der-i devlet-medâr'a ‘arz ü ifâde etmeleriyle merkûm Âsitâne'ye ihzâr ve şevvâlin yirmi dördüncü salı günü³ -ki yevm-i dîvân idi- izâle vü i‘dâm ile ‘ibret-i zaleme vü eşrâr olundu.

Tevcîh-i Kazâ-i Şâm ve fevt-i Sadr-ı sâbık-ı Anadolu Lütfullah Efendi

Altmış sekiz senesi muharreminden zabit etmek üzere Kazâ-i Şâm, Kudüs Pâye-si'yle sâbıkâ Galata Kadısı olan Hâcî-zâde Mehmed Sâlih Efendi'ye tevcîh olunup, sâbıkâ Sadr-ı Anadolu Şeyhüislâm Es‘ad Efendi birâderi Lütfullah Efendi dahi birkaç

¹ Pâdişâh H, B1, K1 : پاشا م1.

² ‘uzeyr M1, B1, K1 : عزیر H.

³ 24 Şevvâl 1167 = 14 Ağustos 1754 Çarşamba. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmüşinden kaynaklanmış olmalıdır.

gün çiftliğinde ‘ârıza-i maraz sebebi ile hasta ve züçâc-i mizâc şikeste olup, zilka‘denin üçüncü günü¹ fevt ve medhûş-i sekret-i mevt oldu.

Salb-i sârik

Mi‘mâr Sinân Mahallesi sükkânından bir düzd-i çâlak Sandal Bedestâni kurbunda bir kârgîr dükkân üzerine çıkup, kazma ile kubbesinin depe câmlarını şikest ve dükkâna inüp, bir mikdâr emti‘a der-dest etmişken, bekçiler idrâk ve eşyâ-yi mesrûka ile dîvâna getürilüp, kazma boğazında dükkânın bir tarafına ‘ibreten salb ü ihlâk olundu. [M1 36]

Teşrifât-ı Tâcdârî be-ziyâfet-i Emîn-i Gümrük İshak Ağa

Hâlâ Gümrük Emîni İshak Ağa'nın Beykoz'da vâki‘ bağçesi, demîdegâh-ı sünbul ü nesrîn ve kasr-ı dil-nişîni nûmûne-nûmây-ı nigâr-hâne-yi çîn olduğuna binâ‘en, kesb-i neşât ve celb-i inbisât dâ‘iyesiyle Emîn-i mûmâ ileyh tarafından kemterâne da‘vet ve Pâdişâhâne icâbet olunmuşıldı. Şehr-i mezkûrun onuncu günü² Beşiktâş'dan şevket ü übbehetle hareket ve kasr-ı mezkûru makdem-i hümâyûnlarıyle reşk-sâz-ı gurfe-i cennet buyurup, sun‘-i Hûdâvendî-yi bî-misl ü mânenâde nigeh-endâz-ı seyr ü temâşâ ve nezâret ve letâfet-i ezhâr u çemenzâr ile gonçe-i tabî‘at-i hümâyûnları mutarrâ olup, ba‘de tenâvüli‘t-tâ‘âm masîf-i³ Şâhâne'lere sâye-endâz-ı ‘izz ü ihtişâm oldular.

Zikr-i rîzende⁴-i top

Tophâne-i ‘âmire‘de bu hengâm dahi top döküleceği inhâ ve ifhâm olunmuşıldı. Sadria‘zam ve bedr-i efham sû‘-i mizâc hasebiyle meşgûl-i ‘ilâc olduğundan, Defterdâr Efendi Tophâne‘ye varup, rîzendegân fî‘illerini icrâ ve nâzırların selef ü halefine ve sâ’irlere⁵ hila‘-i seniyye iksâ eyledi.

Vukû‘-i zelzele

Şehr-i mezkûrun on beşinci salı gicesi⁶ sâ‘at üç buçukda iken iki dakika kadar zelzele-i şedîde vâki‘ ve tahrîb-i ba‘zı mevâzî‘ ile beş altı gün kadar imtidâd ve sekene-i Âsitâne‘yi mübtelây-ı havf ü irtî‘âd edüp, giderek bu beliyye-i ‘uzmâ sâkin ve kulûb-i nâs mutma‘in oldu. Câmi‘-i Ebi'l-Feth ile Sultân Bâyezîd Câmi‘i kubbelerinde zelzele sebebi ile vehn ü indirâs ihsâs olunmağla, lüzûmu mertebe ta‘mîrine irâde-i seniyye te‘alluk edüp, fî'l-hâl lâzım gelenlere tenbîh ü te‘kîd ve zikr olunan mahaller ta‘mîr ü teşyîd olundu.

¹ 3 Zilka‘de 1167 = 22 Ağustos 1754 Perşembe.

² 10 Zilka‘de 1167 = 29 Ağustos 1754 Perşembe.

³ masîf H, B1, K1 : مضيف M1.

⁴ rîzende H, B1, K1 : dîzende دیزندہ M1.

⁵ sâ’irlere B1, K1 : sâyirlere M1, H.

⁶ 15 Zilka‘de 1167 = 3 Eylül 1754 Salı.

Fevt-i Kâtib-i ‘Ulûfeciyân-ı yemîn

Tevcîhâtda ‘Ulûfeciyân-ı Yemîn Kitâbeti tevcîh olunan Bektaş Efendi, hulûl-i ecel-i mev‘ûduyle âhirete müntakîl ve Sadrıa‘zam Hazîne Kâtibi Yûsuf Efendi bundan akdem Küçük Rûznâme Pâyesi'yle tarîk-ı hâcegâna dâhil olmuş bulunmağla, zikr olunan kitâbet, şehr-i mezkûrun yirmi altıncı günü¹ mûmâ ileyhe tevcîh ü ‘inâyet olundu.

Vukû‘-i nakl-i hümâyûn

Hevâlarda bûrûdet ve cevv-i semâda kesâfet derkâr ve tab‘-ı Mülûkâne'de dâ‘iye-yi nakl be-dîdâr olmağla, birkaç gün Beylerbeyi'de vâki‘ Sâhil-serâ[y]da yarım göç ile meks ü ikâmet irâde olunup, mahall-i merkûmdan dahi hazz-ı Mülûkâne istîfâ ve zilhiccenin ikinci günü² Serây-ı Cedîd-i ‘âmire'yi devlet ü ikbâl ile makarr u me’vâ buyurdular.

Tebrîk-i ‘îd-i adhâ

Zilhicchetü's-şerîfenin onuncu cum‘aertesi gicesi³ neyl-i şeref-i mu‘âyede zîmînda a‘yân-ı devlet ve erkân-ı [M1 37] saltanat Serây-ı hümâyûn'da sû-be-sû ‘akd-i encümen-i cem‘iyyet edüp, zuhûr-i tebâşîr-i sabâhda Şehriyâr-ı bergüzîde-âsâr mânenâ-i mühr-i tâbdâr, taht-ı firûze-bahta ifâza-i envâr edüp, dağdâr-ı hasret tal‘atleri olan bendegân-ı nevbet ve rütbelerine ri‘âyet eleyerek takbîl-i dâmen ü âstîn-i Tâcdârî'leriyle kesb-i şeref ü şân eylediler. Ba‘de'l-mu‘âyede resm-i saltanat-ı dîrîn üzere Hidîv-i pür-temkîn hîre-sâz-ı mülûk-i pîşîn olan tantana-i Hüsrevâne'leriyle Sultân Ahmed Câmi‘inde salât-ı ‘îdi edâdan sonra ‘azm-i serây-ı bî-hemtâ ve icrây-ı resm-i dahâyâ buyurdular.

Tevcîh-i Rumeli ve Vidin

Servet ü sâmân ile şöhret-nûmâ olan Vezîr Yahyâ Paşa şehr-i merkûmun on ikinci günü⁴ Rumeli Eyâleti'ni tahsîl ile nâyil-i etemmm-i sürûr ve selefi Vezîr Ahmed Paşa Vidin muhâfazasına me’mûr oldu.

Vefât-ı Şeyhu'l-kurrâ Yûsuf Efendi-zâde ‘Abdullah Efendi

Müşârun ileyh inhitât-ı sinn ü herem sebebi ile işbu zilhiccenin yirmi altıncı günü⁵ evvelîn-i pâye-i mirkât-ı me‘âd olan dâr-ı âhirete vaz‘-ı kadem ve terk-i kârhâne-i ‘âlem eyledi. Müşârun ileyh Yûsuf Efendi-zâde Mehmed Efendi'nin sulbünden bin seksen beş târîhinde tevellüd ve derece-i bülûğ-i rûşde vusûlünde envâr-ı zekâ, nâsiye-i hâlinde tevakkud edüp, vücûhât-ı Kur‘âniyye'yi pederinden ve ‘ulûm-i ‘Arabiyye'yi Musâhib Paşa hocası Fâzıl İbrâhîm Efendi'den ve fenn-i Hadîs ve ‘ulûm-i ‘akliyyeyi Kara Halîl

¹ 26 Zilka‘de 1167 = 14 Eylül 1754 Cumartesi.

² 2 Zilhicce 1167 = 20 Eylül 1754 Cuma.

³ 10 Zilhicce 1167 = 28 Eylül 1754 Cumartesi.

⁴ 12 Zilhicce 1167 = 30 Eylül 1754 Pazartesi.

⁵ 26 Zilhicce 1167 = 14 Ekim 1754 Pazartesi.

Efendi'den ahz u telakkī ve giderek bu ‘ulûmda ve sâ’ir fûnûnda ka‘bî ‘âlî olmuş idi. Vüs‘at-i ‘ilm ü edebi misl-i sâ’ir¹ gibi cihânda dâyir ve medh ü senâsı zebân-zed-i ekâbir ü esâgir olup, kırk sekiz târîhinde Çorlulu ‘Ali Paşa Sadriâ‘ zam iken Serây Hocâlığı'na takrîb olunup, kati çok kimse dârû'l-istifâdesinden iktibâs-ı envâr-ı ‘ulûm ve istinbât-ı ahkâm-mantûk u mefhûm edüp, bundan sonra teşmîr-i sâk-ı te’lîf ü tedkîk ve âsâr-ı kalem-i mu‘ciz-rakamı pesendîde-i erbâb-ı tahkîk olup, ez-cümle yirmi sekiz sene zarfında Buhârî-yi şerîfe hüsn-i ta‘bîr ile bir şerh-i mufassal tahrîr ve takdîm-i huzûr-i Şehriyâr-ı Felâtûn-tedbîr edüp, bin altûn ve bir kât libâs-ı fâhir ve bir ferve-i semmûr sîla ve câyizesiyle ikrâm ve şerh-i mezkûru Sultân Mehmed Câmi‘inde binâ buyurdukları kitâbhâneye vaz‘ ve kadrine tevkîr u ihtirâm buyurduklarından gayri, Serây-ı hümâyûn Kitâb-hânesinde dirâset eyledikleri Buhârî-yi şerîf hîtâm-pezîr ve du‘â vü senâ içün bir meclis-i hatîr tertîb [M1 38] olunduğu, mesmû‘-i Pâdişâh-ı rûşen-zamîr olup, bi'n-nefs meclis-i mezkûre kudûm ve o ‘allâme-i Rûm'un tasarrufât-ı ‘ilmiyye ve tahkîkât-ı nakliyye vü ‘akliyyesinden tâhsîl-i inşîrâh-ı sadr ve def‘-i hümûm edüp, hattâ Buhârî şerhi kitâbhâneye vaz‘ olunduğu gün, Ağa-bağçesi'nde biniş olup, müşârun ileyh huzûr-i Hüsrevâne'ye da‘vet ve bu def‘a dahi altı bin guruş ihsân ü inâyet olunmuş idi.

Serh-i mezkûr mütedâvel olan şurûhun cümlesini şâmil ve niçe zevâyid-i fevâyid-i ebhâs ile mu‘avvel ve merci‘-i efâzîl olup, dürr-i semîn gibi nûshası nâdir ve istiktâb ve neşrinden himem-i nâs hayf ki kâsirdir. Fâzîl-ı müşârun ileyhin Kâdî Beyzâvî Tefsîri² evâyiline hâsiyesi ve Sahîh-i Müslim'in nîsfina dek şerhi ve vucûhâta dâir İ’tîlâf nâm te’lîfi ve bu fenne dâyir yirmi kadar risâleleri ve Hayâlî³ ve Kara Dâvud ve Âdâb-ı Mîrî ve Kâdî Mîr⁴ hâsiyeleri ve sâ’ir⁵ fûnûndan yirmi yedi kadar risâleleri beyne'l-‘ulemâ mütedâvel ve şübühât ve işkâl-i talebeye medâr-ı keşf ü hall olduğu müberhen ü müdelleldir. Sadr-ı esbak Yeğen Ahmed Paşa müşârun ileyhinbihâr-ı ‘ulûmundan iğtîrâf⁶ ve simâr-ı ifâdesinden iktitâf etmiş bulunduğuandan, hacc-ı şerîfe niyyetlerinde me’ûnet-i tarîk ve levâzîmât-ı sâ’ireleri⁷ Sadr-ı müşârun ileyh tarafından tanzîm ve bin

¹ sâ’ir B1, K1 : sâyir M1, H.

² *Tefsîri Beyzâvî*'nin tam adı *Envârî't-Tenzîl ve Esrârî't-Te'vîl*dir. Bu esere 255 civarında serh ve hâsiye yazılmıştır. Müellifi, 1286 senesinde vefat eden Nâsırüddîn Ebû Sa‘îd Abdullah b. ‘Ömer b. Muhammed el-Beyzâvîdir. Aynı zamanda Kelamçı ve Şâfi mezhebi fakihlerinden olan Beyzâvî'nin en önemli yönü tefsirciliğidir; bk. Yusuf Sevki Yavuz, “Beyzâvî”, *DIA*, İstanbul 1992, VI, 100-102.

³ Hayâlî (ö. 964/1556-57) Dîvan sahibi şâir. Dîvanında yirmi beş kasîde, sekiz musammat, bir terkîbî-bend, beş müteferrik manzûme, 688 gazel ve otuz üç kita bulunmaktadır; (bk. Cemal Kurnaz, “Hayâlî Bey” *DIA*, İstanbul 1998, XVII, 5-7).

⁴ Kâdî Mîr Meybûdî (ö. 909/1503-1504) İranlı Sünnî âlim, düşünür. Onun Kâdî Mîr diye bilinen eseri, Esîruddîn el-Ebherî (ö. 663/1265) tarafından kaleme alınıp, Osmanlı medreselerinde felsefe ve aklî bilimler konusunda ders kitabı olarak okutulan Hidâyetü'l-Hikme isimli eserin şerhidir, (bk. H. Bekir Karlıga, “Kâdî Mîr Meybûdî”, *DIA*, XXIV, İstanbul 2001, 118-119).

⁵ sâ’ir B1, K1 : sâyir M1, H.

⁶ iğtîrâf H : اعتراف M1, B1, K1.

⁷ sâ’ir B1, K1 : sâyir M1, H.

altûn i‘tâsiyle şâni tefhîm olunup, ‘ulemây-i Hicâz ve Şâm gazâret-i ‘ilmîyyesine ve ihâta-i zihniyesine ve bâ-husûs ‘ilm-i Tefsîr ve Hadîs'de olan takrîr u tahrîrine dil-dâde vü meftûn ve cümlesi o ‘alem-i ‘ilm ü dânişden mücâz ü me’zûn oldu. Altmış sene kadar cevâmi‘ ve medârisde neşr-i ‘ulûmdan hâlî olmayup, ba‘zan meslek-i şu‘arâ üzere Fârisî ve Türkî manzûme ile tefennün edüp, Hilmî mahlası ile ilâhîleri ve matbû‘ gazelleri olup, ilâhiyyâtından bu beyt teberrüken nakş-i cerîde-i beyân kılındı.

Fezâ-yı dergehin dürr-i kân-ı ‘atâdir yâ Rasûlallâh
Cenâbin melce’-i ehl-i recâdîr yâ Rasûlallâh.

Sinni-yi ‘ömürleri seksen iki seneye bâliğ olup, vücûd-i şerîfleriyle teyemmün ve teberrük olunur bir ‘âlim-i ‘âmil ve bir fâzîl-ı kâmil idi.

Tüvüffiye ‘allâmetü’z-zemân
(توفي علامة الزمان)

târîh-i vefâtlarındır.

‘Azl ü nasb-ı Kethudây-ı Sadr-ı ‘âlî

Bir müddetden berü Sadriâ‘zam Kethudâsı olan ‘Abdullah Efendi'nin bu hîlâde kevkeb-i ikbâli hâbit ve şehr-i mezkûrun yirmi yedinci günü¹ Kethudâlik mesnedinden sâkit olup, Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi'yle Mar‘aş Eyâleti'ne ib‘âd ve Kethudâlik câh-ı refî‘iyle sâbıkâ Bostâncı-başı Hüseyin Ağa is‘âd olundu.

VEKÂYİ‘-İ SENE SEMÂN VE SİTTÎN VE MÎ’ETE VE ELF

[M1 39] Vaz‘-ı kütüb be-kitâbhâne-i Serây-ı Galata

Bâlâda tahrîr olunduğu vech üzere Galata Serâyı'nda binâ olunan kitâbhâne hîtâm bulup, rutûbeti zâyil ve ‘adem-i te’sîr-i belel muhâtarası hâsil olup, fûnûn-i müte‘addideyi şâmil tertîb olunan kütüb-i nefîse, sene-i mezkûre muharreminin ikinci sebt günü² sepedlere vaz‘ olunup, sandallar ile Tophâne Îskelesi'nden ihrâc olundukda, Galata Ağası mecmû‘-i teberdârân ve zâbitân ile icrây-ı resm-i istikbâl ve kütüb-i mezkûreyi alay ile kitâbhâneye îsâl eylediler. Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî ‘Ali Ağa ve Kitâb-hâne hocası Muhibbîn Mehmed Efendi ve Üç Oda hocaları ve Şeyhu'l-kurrâsî ve Haremeyn Mûfettişi ve mütevellî ve kâtibi ve derse ta‘yîn olunan otuz nefer hulefâ ve Enderûn gîlmânı ve bîrûn ve derûn-i kitâbhânedede ictimâ‘ ve tilâvet ile bed’ olunan ‘aşr-ı Kur‘âñ-ı ‘azîmuş-şâni gûş-i cân ile istimâ‘ ‘akabinde, kitâbhâne hocası *Tefsîr-i Beyzâvî*'den³

¹ 27 Zilhicce 1167 = 15 Ekim 1754 Sali.

² 2 Muharrem 1168 = 19 Ekim 1754 Cumartesi.

³ Bu eser, 685/1286 senesinde vefat eden ve önemli bir Tefsîr âlimi olan aynı zamanda Kelamci ve Şâfiî mezhebi fakihlerinden Nâsırüddîn Ebû Sa‘îd Abdullah b. ‘Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî'nin

Fâtiha-i şerîfe tefsîrine başlayup, neşr-i dürer-i me‘ânî ve keşf-i esrâr-ı mesânî edüp, du‘âya âgâz ve sâhibü'l-hayrâtâ dergâh-ı ulûhiyyetden meded ü tevfik niyâz eyledi. Kitâbhânenin yemîn ü yesârında olan çeşme-sârın lülelerinden icrâ olunan şerbet-i süker ile hâss u ‘âmm şîrîn-kâm varup ve erbâb-ı vezâyife ber-vech-i pîşîn muharrem aylığı verilüp, cümlesi du‘ây-ı bekâ-yı ‘ömr-i Şehînşâhî’yi zebân-güzâr-ı devâm eylediler.

Vukû‘-i harîk

Muharremü'l-harâmın beşinci salı gicesi¹ sâ‘at beş buçukda iken, Mîrahûr-i Evvel Sâdîk Ağa'nın hânesinden âteş-i serkeş ser-nümâ ve on iki sâ‘at imtidâd ile dağdağaresân-1 etrâf ü enhâ olup, Uzun-çarşu ve etrâfinda olan hâneler bi'l-külliyye sûzân ve niçe erbâb-1 servet ü sâmân muhtâc-1 tedârük-i nân olup, ne hâl ise muntafi ve kulûb-i nâsdan havf ü ıztirâb müntefî oldu.

Lâhika

Sâdîk Ağa'nın hânesi beytü'l-mâl ve erbâb-1 hâcâta meçâl-i ru'yet-i umûr ve eşgâl olup, her diyârin tefârîk ve tuhafina kân ve her memleketin nâ-dîde ve nâ-şenîde emti‘asına mekân olmak haysiyyeti ile leyletü'l-harîk katı çok kimse nebî ü gârete tarîk bulup, niçe müflis-i bî-mâye kâm-rân ve niçe fakîr-i nâ tüvân nâyîl-i firâvân oldukları tahkîk-kerde-i erbâb-1 itkândır.

Kudûm-i Şâhî be-Serây-ı Galata

Mü’essis-i bünyân-1 hayrât-hisân olan Pâdişâh-1 zemân, Galata Serâyı'na tahsîl-i rîzây-1 ilâhî zîmnâda vaz‘ buyurdukları kütüb-i nefiseye [M1 40] nigâh kasdiyla şehr-i muharremin sekizinci yevm-i hamîs² Galata Serâyı'na devlet ü ikbâl ile ‘azîmet ve hîn-i binâ-yı Kitâb-hânedede makarr-1 hümâyûn olmak üzere inşâ olunan taht-ı ‘âlî-bahta şeref ü zînet verüp, Serây hâceleri tilâvet-i Kur’ân ve du‘ây-ı Pâdişâh-1 cihân ile iştigâl ve cümlesi deryâ-yı birr ü mekremet-i Şâhâne'den guref-i nasîb-i ihsân ü nevâl eylediler.

Âmeden-i Şeyh Murâd-zâde be-Âsitâne ve zuhûr-i kabr-i vâlid-i hazret-i Risâlet-penâhî

Şeyh Murâd-zâde Muhammedü'l-Murâdî en-Nakşibendî bundan akdem Âsitâne'ye pâ-nihâde-i şeref ve likâ-yı peder-i vâlâ-güherleri ile tâb-eften-i âteş-i şevk u şegaf olundan sonra, Şâm-1 cennet-meşâmma ve andan telsîm-i rükn ü makâma ‘azîmet etmi-

Tefsîri Beyzâvî (*Envâri‘t-Tenzîl ve Esrâri‘t-Te‘vîl*) adlı eseridir. Bu esere 255 civarında şerh ve haşîye yazılmıştır; Ayrıntılı bilgi için bk. Yusuf Şevki Yavuz, “Beyzâvî”, *DIA*, VI, 100-103.

¹ 5 Muharrem 1168 = 22 Ekim 1754 Salı.

² 8 Muharrem 1168 = 25 Ekim 1754 Cuma. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmüşinden kaynaklanmış olmalıdır.

şidi. Medîne-i münevvere *lâ-zâlet bi-envâri'l-ilâhiyyeti müsevvareye*¹ vusûlünde Fahr-i 'âlem sallallâhü te'âlâ ve sellem hazretlerinin vâlidleri 'Abdullah bin Muttalib'in mezârını bi'l-müşâhede ta'yîn ve sandûka ve pûşîde ve kanâdîl ile tezyîn eylediğini nakl ü rivâyet eyledi. 'Abdullah bin Muttalib², Vâkîdî rivâyeti üzere Gazze'ye ticâretle varup, Medîne'ye 'avdetinde fevt ve Beyt-i Nâbiğa dîmekle şehîr mahalde defn olunmuş.

Tevcîhât-ı vüzerây-ı 'izâm

Adana Eyâleti, Şehsuvâr-zâde Vezîr es-Seyyid Mustafa Paşa'ya ve bu sebeble münhal olan Van Eyâleti, sâbıkâ Çıldır Vâlisi Vezîr el-Hâc Ahmed Paşa'ya ve Çıldır Eyâleti, bâ-rütbe-i Mîr-i mîrânî Hâfiz Mehmed Bey'e ve Karaman Eyâleti, sâbıkâ İç-il Mutasarrîfi Vezîr Mustafa Paşa'ya ve İç-il, selefi el-Hâc Mustafa Paşa'ya ve Eğriboz Muhâfazası, Vezîr Mehmed Paşa'ya ve İnebahti, Vezîr Mustafa Paşa'ya tevcîh ü 'inâyet ve kapu kethudâlarına ilbâs-ı hil'at olundu.

İhrâc-ı mevâcib ve hâk-bûsî-yi Elçi-yi Venedik

Mâh-ı muharremü'l-harâmın yirmi altıncı salı günü³ 'Ulûfe Dîvânı olup, sunûf-i askerînin müstehak oldukları bir kışt mevâcib ihrâc ve kabzına me'mûrlara edâ ve Venedik Cumhûru tarafından İkâmet Elçisi dahi mukademâ vârid olduğuna binâ'en, yevm-i mezkûrda 'atabe-i 'ulyâ-yı Şâhâne'ye ruhsâ ve selh-i muharremde⁴ Paşa Kapusu'nda devr olup, Silahdâr Ağa vesâtatiyle taraf-ı hümâyûndan teşrifât-ı seniyye şeref-resân-ı vürûd olup, cânib-i Sadâret-penâhî'den Ağa-yı mûmâ ileyhe semmûr kürk iksâ ve nakd-i vâfir i'tâ ve teşekkürü hâvî telhîs ile 'inân-ı 'azîmeti irhâ olundu.

İntikâl-i Pâdişâh-ı cihân Sultân Mahmûd Hân

Müşârun ileyh hazretlerinin gül-i terden nâzikter olan vücûd-i 'âlem-sûdları [M1 41] birkaç günden berü berhem-zede-i sarsar-ı dâ'-i 'asîrü'd-devâ olup, rükûb ü nûzûl-den iktidârı meslûb u men' ve seyr ü hareketi vâsil-ı ser-menâzil-i vücûb iken, gayret-i fitriyyeleri üzere işbu bin yüz altmış sekiz senesi saferinin yirmi sekizinci cum'a günü⁵ Ağa Câmi'ine çıkış, edây-ı salâta dek kemâl-i za'f ü ıztrâb ile meks ü ârâm ve Serây-ı hümâyûn'a 'azîmet için hareket ü kıyâm buyurup, Silahdâr Ağa'ya ve sâ'ire⁶ ittikâ ve hezâr su'ûbet ile ata bindirilüp, Timûr-kapu arasına varıldıka, tâyir-i rûhu bâl-güsây-ı evc-i semâ ve tengnây-ı heykel-i cismânîden rehâ olup, makâm-ı *hûrun maksûrâtun fi'l-*

¹ لَرَّالْتُ بِأَنْوَارِ الْإِلَهِيَّةِ مُسَوَّرٌ = Onun [O şehrîn] etrafi İlâhî nûrlar ile dâima [aydînlîk] olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesiidir.

² Muttalib M1, K1 : 'abd-i Muttalib B1 : el-Muttalib H.

³ 26 Muharrem 1168 = 12 Kasım 1754 Salı.

⁴ 30 Muharrem 1168 = 16 Kasım 1754 Cumartesi.

⁵ 28 Safer 1168 = 14 Aralık 1754 Cumartesi. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmüşinden kaynaklanmış olmalıdır.

⁶ sâ'ire B1, K1 : sâyire M1, H.

*hiyâm*¹ tarafına hîrâm ve meşâri‘-i *cennâtün tecrî min tahtihe'l-enhârdan*² reşf-i mâ'i'l-hayât-ı hulûd ü devâm eyledi.

Fî'l-hâl Sadriâ‘zam ve erkân-ı devlete berîd-i isti‘câl ırsâl olunup, Serây-ı hümâyûn'da ictimâ‘ ve ihtifâl eylediklerinde, vâris-i taht-ı ‘Osmânî, Mâlik-i ezimme-i cihân-bânî Şehzâde Sultân ‘Osmân bin Mustafa Hân serîr-i saltanat ve erîke-i devlete zînet-bahş-ı cülûs ve ibtidâ Sadriâ‘zam ve ‘ale't-te‘âkub sudûr-i ‘ulemâ ve ricâl ve ocağlu vâhiden ba‘de vâhidin icrây-ı resm-i bey‘at ve tebrîk-i cülûs-i pür-meymenet etdikden sonra, Hudâvendigâr-ı sâbıkın gasl ü tekfînine mübâşeret ve nemâzı edâ ve kânûn üzere na‘ş-ı mağfîret-nakşî âlâye ile Yeni Câmi‘a getirülüp, peder-i vâlâ-güherleri hazîresi kurbunda defn ve a‘yün-i nâsdan ihfâ olundu. Mütevaffâ-yı müşârun ileyh *es-bağallâhü ni‘amehû*³ ‘aleyhi hazretleri bin yüz sekiz târîhinde sülب-i pâk-i Sultân Mustafa'dan zînet-bahş-ı ‘âlem-i şuhûd ve otuz sene Şehzâdelik ile kûşe-i vahdetde tâ‘at-güzîn-i cenâb-ı Ma‘bûd olup, kırk üç târîhinde neyyir-i bâhirü'l-işrâk-ı tâli‘-i hümâyûnları pertev-pâş-ı âfâk ve bi'l-ırsi ve'l-istihkâk taht-ı firûz-baht-ı ‘Osmânî’ye cülûs ile ‘âlem ve ‘âleminâ kudûm-i meserret-lüzûmundan neşve-yâb-ı sürûr u iştiyâk olup, yirmi beş sene kadar erîke-i saltanatda müttekî-yi çâr-bâliş-i zindegânî ve esb-rân-ı meydân-ı Sâhib-kırânî olup, târîh-i mezkûrda terk-i ‘âlem-i fânî ve ihtiyâr-ı semt-i câvidânî eyledi.

Hudâvendigâr-ı merhûm Pâdişâh-ı ‘âlî himmet ve şehînşâh-ı gerdûn-bestat, lâyîk-ı taht ü tâc, râğim-i ânif-i erbâb-ı‘inâd ü leccâc Bû-bekr-emânet, ‘Ömer-‘adâlet, ‘Osmân-hayâ, ‘Ali-şecâ‘at olup, deryây-ı cûd u sehâsı bây ü gedâ hakkında mevc-engîz ve âfitâb-ı ‘inâyet [M1 42] ve lütfu mefârik-ı aghniyâ vü fukarâya lem‘a-rîz olduğundan gayri, ‘akl ü dirâyet ve letâfet-i tabî‘at ile revnak-şiken-i şân-ı mülük-i dirîn ve sebât-ı kadem ve i‘lâ-i kelime-i Hâliku'n-nesem ile mağbût-i Hulefâ-yı Râşidîn olup, bidâyet-i saltanat-ı seniyyelerinde zirve-i bağı ü şekâya i‘tilâ edenleri dest-yârî-yi seyf-i sârim-i şehâmet ve meded-kârî-yi hüsni tedbîr u reviyetle nâ-bedîd ve ahz-ı sâr ü intikâm ile Devlet-i ebed-bünyâni tecdîd edüp, o aralıkda Nemçé ve Moskov seferleri ve Nâdir Şâh ve Sarı Bey-oğlu misillü şedîdüş-şekîme düşmenler zuhûr ve mülk-i devletde âsâr-ı şerr ü şûr selb-i râhat ü şu‘ûr etmişken, her tarafa Ser‘asker ve her cânibe leşker gönderüp, kendü makâmlarında kutub gibi sâbit-kadem olarak düşmenlerini kahr u tedmîr ve

¹ حور مقصورات في الخiam = [Onlar, çadırlara] kapanmış hurilerdir” anlamına gelen bu cümle er-Rahmân 55/72. âyetin baş kısmından alınmıştır.

² جنات تجري من تحتها الأنهر = İçinden ırmaklar akan cennetler” anlamına gelen bu cümle, el-Bakara 2/25; Âl-i İmrân 3/15, 136, 195, 198; en-Nisâ 4/13, 57, 122; el-Mâide 5/12, 85, 119; et-Tevbe 9/72, 89; İbrahim 14/23; el-Hac 22/14, 23; Furkan 25/10; Muhammed 47/12; el-Fetih 47/5, 17; el-Hâdid 57/12; el-Mücadile 58/22; es-Saff 61/12; et-Tegabün 64/9; et-Talak 65/11; et-Târim 66/8; el-Burûc 85/11 âyetlerde yer alan bir cümledir.

³ اسبغ الله نعمه عليه = Allah nimetlerini ona bol bol ihsan etsin” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

eyâdi-yi a‘dâya giriftâr olan Belgrad ve Ada ve sâ’ir¹ kal‘a ve palangaları feth u teshîr ile şân-ı saltanatı tevkîr edüp, bu gavâyîl münâdefî‘ u zâyil oldukda, bakîyye-i eyyâm-ı saltanatı sûr ü sürûr ile murûr ve zemânında ‘âlem kesb-i râhat ü huzûr etmişidi. Bundan başka ibtigây-ı rızây-ı Mevlâ ve tedârük-i zâd-ı neş’e-i uhrâ zîmninda her biri mahallin-de zîkr olunduğu vech üzere fevka'l-had hayrât ü hasenâta muvaffak ve bâ-husûs erâzil-i Âsitâne indifâ‘ı niyyeti ile Ayasofya kitâbhânesinde beher yevm kırâ’etini şart etdikleri Buhârî-yi şerîf'in semere ve fâyidesi muhakkak olup, Sultân ‘Osmân Hân'a mensûb câmi‘i dahi kuvve-i karîbeye getürdüğü ‘uluvv-i himmet-i Şâhâne'lerine delâlet eyleyeceği zâhirdir. Velâdetleri târîhi gülgonçe-i cüluşları târîhi;

kutbü'l-arz

(قطب الارض)

olduğu ma‘lûm-i kibâr ü sıgârdır.

İbkâ ve takrîr-i Sadâret-i ‘uzmâ ve mesned-i vâlâ-yı Fetvâ

Cüluş-i meymenet-me’nûsun üçüncü günü Sadr-ı vâlâ-makâm ve Şeyhulislâm hazerâti huzûr-i hümâyûna da‘vet olunup, müceddeden hakk olunan mühr-i şerîf-i Sultânî, Sadr-ı ‘âlî-kadrin müfevvaz-ı dest-i sadâkatı ve zimâm-ı tesviye-i umûr-i ‘ibâd, müsellem-i yed-i kifâyeti kılınup, serâ-sere dûhte bir sevb-i semmûr ile kâmet-i istiklâli tezyîn ve Şeyhulislâm Efendi‘ye dahi beyâza kablu bir sevb-i semmûr kürk ilbâs olunup, hidmet-i iftâya ta‘yîn ve ihrâz-ı mevâhib-i Hâkân-ı cedîd ile ikisi dahi ‘îd ber bâlây-ı ‘îd edüp, Sadriâ‘zam Bâb-ı ‘âlî‘ye ‘avdet ve ‘umûmen erbâb-ı menâsiba ilbâs-i hil‘at eyledi.

Da‘vet-i Hazret-i Vâlide Sultân ez-Serây-ı ‘atîk be-Serây-ı [M1 43] cedîd

Tâcü'l-muhadderât, iklîletü'l-muhassanât ‘ismetlü Vâlide Sultân hazretlerinin cüluş-i semere-i fu‘âdları iktizâsiyla Serây-ı ‘atîk'den Serây-ı cedîd'e gelmeleri mu‘tâd olduğuna binâ‘en, şehr-i rebî‘ulevvelin dördüncü çehârşenbih günü² Dâru's-sâ‘âde Ağası Beşîr Ağa ve Haremeyn takımı ve Vâlide Kethudâsı Ağa ve sâ’ir³ huzûrları kânûn olan ricâl-i Devlet, Serây-ı ‘atîk'den müşârun ileyhâ hazretlerini taht-ı revân ile alup, cevânib-i erbi‘ası peykân ve solak ve musâhib ağaları ile ihâta olunarak sahâ-i Serây-ı hümâyûn'a îsâl ve Pâdişâh-ı cemîlü'l-hisâl hazretleri dahi Vâlide-i müşfikaların istikbâl ve teyessür-i mülâkât zîmninda îfây-ı hamd ü şükr-i Zü'l-celâl eylediler.

¹ sâ’ir B1, K1 : sâyir M1, H.

² 4 Rebî‘ulevvel 1168 = 19 Aralık 1754 Perşembe. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmüşinden kaynaklanmış olmalıdır.

³ sâ’ir K1 : sâyir M1, B1, H.

Zikr-i taklîd-i seyf

Selâtîn ü mülük-i selef hazret-i Hâlid'de taklîd-i seyf ile kesb-i şeref ede-geldikleri kânûn olduğuna binâ'en, şehr-i rebî'ulevvelin yedinci günü¹ alay tertîb olunup, Sadriâ'zam ve Kapudan Paşa ve sudûr-i 'ulemâ ve mevâlî ve hâcegân ve müderrisîn ve ocağlu cümle esbâb-ı dîvâniyyeleriyle Serây-ı hümâyûn'da hâzır ve Şeyhulislâm Efendi'ye 'araba ile mukaddemce hazret-i Hâlid'e varup, kudûm-i hazret-i Şehriyâr'ye nâzır olmak ruhsatı müteyesser olup, alay âmâde olduğu taraf-ı Tâcdârî'ye ihbâr ve fi'l-hâl Şehriyâr-ı vâlâ-tebâr bir esb-i sabâ-reftâra süvâr olup, ilerûden erbâb-ı alay âheste seyr ü hareket ile 'alâ tefâvüt-i merâtibihim 'azîmete ibtidâr ve Ebu'l-Feth Sultân Mehmed Hân Câmi'i'ne duhûl ve rahş-ı dil-keşlerinden nûzûl ve cedd-i a'zamları türbesini ziyâret ile kesb-i feyz-i rûhâniyyet ve Hudâvendigâr-ı merhûmun hatt-ı yedleriyle nüvişte olan mushaf-ı şerîfi görüp: "Bundan a'lâ ziyâret olmaz" nutkuyla zikr olunan Mushaf-ı şerîfden bir 'aşır Kur'an okunmasını fermân ve sevâbiyle revân-ı sâhib-i hattı şâdân buyurdûkdan sonra, tekrâr süvâr-ı semend-i şevket ve türbe-i hazret-i Hâlid'e gelüp, kesb-i yûmn ü bereket ve Nakîbu'l-esrâf Rızâ Efendi dest-güsâ-yı du'â ve deymûniyyet-i saltanat-ı seniyye temennâsını edâ edüp, du'âya gâyet ve resme nihâyet verildikden sonra taklîd-i seyf maslahatına mübâşeret ve ol dahi vech-i ma'lûm ile pezîrrufte-i temşiyet olup, Hudâvend-i kerrûbî evsâf alay erbâbına ruhsat-dâde-i 'avd ü insîrâf olup, o hilâlde zevrak-i hilâl-revnaka süvâr ve 'âzim-i dâr-ı şevket-medâr oldular.

Afv-i rûsûmât

[M1 44] Cülûs-i hümâyûn vukû'unda ashâb-ı mukâta'a ve erbâb-ı ze'âmet ve vazîfeden rûsûm-i cülûsiyye ahz u tahsîli, kânûn-i kadîm-i Devlet olduğu 'arz-ı 'atabe-i Şâhâne kılınmışdı. O makûle 'ibâd-ı za'ifü'l-eyâdîn sebeb-i cülûs ile inzi'âc ü ıztırâbî ve tedârük-i meblağ ile sû-be-sû tedâhrûc u inkîlâbî, tab'-ı hümâyûna muvâfik gelmeyeüp, 'umûmen rûsûm-i mukannenelerine hatt-ı 'afv keşîde ve bu sebeble isticlâb-ı de'avât-ı gayr-i 'adîde kılındı.

Vukû'-i harîk

Şehr-i rebî'ulevvelin yedinci sebt gicesi² Sultân Hammâmi kurbunda Haraççı Halîl'in hânesinden âteş zuhûr edüp, şiddet-i rûzgâr takrîbi ile gittikçe müştedd ve Mahmûd-paşa Çarşusu ve³ hammâmi ve Şerbetçi-zâde hânesiyle civârında vâki' hâneler ve Kaşıkçilar ve Tarakçilar tâ Açı-çeşme'ye varınca on sekiz sâ'at mümted olup, dest-yârî-i şefkat-i Rabbü'l-'ibâd ile o âteş-i bî-dâd karîn-i incimâd oldu.

¹ 7 Rebî'ulevvel 1168 = 22 Aralık 1754 Pazar.

² 7 Rebî'ulevvel 1168 = 22 Aralık 1754 Pazar. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

³ ve H : — M1, B1, K1.

Vürûd-i hançer-i mücevher ve ferve-i semmûr ez-cânib-i mehd-i ‘ulyâ be-cenâb-ı Sadr-ı ‘âlî

Cülûs esnâsında mehd-i ‘ulyâ hazretleri tarafından makâm-ı Sadâret-i ‘uzmâ'da bulunanlara kürk ve hançer vürûdu ‘âdet olduğundan, şehr-i mezkûrun dokuzuncu günü¹ bir kabza mücevher hançer ve bir sevb-i semmûr kürk kahveci-başları yediyle şeref-resân-ı vürûd olup, Sadr-ı muvakkar ferveyi der-ber ve hançeri zîb-i kemer ve hükm-i mutâ‘larını sûde-i hadeka-i nazar edüp, Kahveci-başı'ya semmûr kürk ve donanmış esb ve bin altın ve ma‘iyyetinde olanlara tevzî‘ için beş yüz guruş ve Dolab Halîfesi'ne müstakîllen beş yüz guruş i‘tâ ve şîme-i ‘ubûdiyyet icrâ olundu. Bir sâ‘atden sonra cenâb-ı Fetvâ-penâhî'ye dahi müşârun ileyhâ hazretleri tarafından kâtipleri vesâtiyya bir sevb-i semmûr kürk gönderilüp, ırsâl ve ‘adem-i ırsâli mufavvaz-ı re'y-i Sadr-ı ‘âlî kılındığı, me’âl-i hükm-i şerîfden istidlâl ve kâtib-i mûmâ ileyhe Bâb-ı ‘âlî'den âdem terfîk olunup, zikr olunan kürkü Şeyhulislâm Efendi hazretlerine ısal ve ‘avdetinde yine kapuya gelüp, taraf-ı Sadriâ‘zamî‘den beş yüz guruş ‘atîyye hemâyân ümmîdine nihâde ve mutayyeb ü memnûn i‘âde olundu.

Bahşîş-i cülûs-dâden be-tavâyif-i askerî

Hazînede vüs‘at ve nukûd-i devletde kesret olmak mülâbesesiyle sunûf-i ‘asâkire cülûs-i hümâyûn bahşîsi verilmek ve ‘âdât-ı eslâfi terk etmemek havâlî-gerd-i zamîr-i Pâdişâhî olmağla, [M1 45] şehr-i mezkûrun onuncu salı günü² tertîb olunan Dîvân-ı ‘âlî'de ihmâz ü âmâde kılınan iki bin üç yüz doksan dört dîvânî kîse, ‘ulûfe tertîbi gibi ‘umûmen ocaqlara cülûs bahşîsi olmak üzere tevzî‘ olunup, mütekâ‘idleri cümleye idhâl kânûn değil iken, Şehriyâr-ı bedî‘ul-fî‘âl tâyife-i mezkûreyi mahrûm etmeyüp, ifrâz-ı hisse ile anları dahi şerîk-i ‘atîyye vü nevâl eylediler.

İhbâr-ı cülûs-i hümâyûn be-düvel

Selâtîn-i mâziyye *enârallâhü berâhînehüm*³ hazerâtı taraflarından ‘akîb-i cülûs-i meymenet-me’nûnda düvel-i Nasârâ'ya ırsâl-i süferâ kânûn olduğuna binâ'en, taraf-ı hümâyûndan bu ‘âdet ilgâ olunmayup, ricâl-i devletden birer kimsenin ta‘yîni irâde olunmuşidi. Binâ'en ‘alâ zâlik mâh-ı rebî‘ulevvelin onuncu günü⁴ Dergâh-ı ‘âlî Kapucu-başalarından sâbıkâ Baş-bâkîkulu Ziştovili ‘Ali Ağa, Leh cânibine ve ‘Îzzet ‘Ali Paşa Mühürdâr-ı sâbık Silahdâr Kâtibi Dervîş Efendi, Moskov tarafına ve sâbıkâ Küçük Tezkireci Halîl Efendi Nemçe Çâsârî'na tasmîm ve tahmîn ve levâzîm ü harc-ı râhları mîrî

¹ 9 Rebî‘ulevvvel 1168 = 24 Aralık 1754 Salı.

² 10 Rebî‘ulevvvel 1168 = 25 Aralık 1754 Çarşamba. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

³ “اللّٰهُ أَكْبَرُ اللّٰهُ أَكْبَرُ بِرَاهِيْنَهُمْ” = Allah (c.c.) onların delillerini aydınlatınsın” anlamına gelen bu cümle, Arapça bir duâdır.

⁴ 10 Rebî‘ulevvvel 1168 = 25 Aralık 1754 Çarşamba.

tarafından ta‘yîn olunup, bir ân akdem me‘mûr oldukları tarafa hareketleri tavsiye vü telkîn olundu.

Hânden-i Mevlid-i şerîf

Şehr-i mezkûrun on ikinci günü¹ huzûrları mu‘tâd olan zevât Sultân Ahmed Câmi‘inde muntazır-ı kudûm Pâdişâh-ı cemîlü’s-sîfât iken, mevlid alayına mahsûs olan debdebe-i Mülükâne ile Pâdişâh-ı velâyet-penâh câmi‘-i şerîfe bastı sâye-i şevket ve erkân-ı sultanatı tahrîk-i âb-rûy-i iltifâtlarıyla kadd-i hamîde-i dûrûd ü tahiyyet buyurup, mevlid-hânlar nazm-ı latîf-i Mevlid-i şerîfi kırâ’et ve hâzır bi'l-meclis olanlar istinşâk-ı fevâyîh-i miskiyye-i fevz ü sa‘âdet edüp, meşâyîh-i kirâm dahi mahalle münâsib va‘z² u nasîhati tâhkîk u tedkîk ile kulûb-i nâsı elâne vü terkîk etdikden sonra Hâkân-ı İskender-nîşân Serây-ı ‘âlîlerine ‘atf-ı ‘inân buyurdular.

Nasb-ı Vekîl-i Kethudây-ı Bevvâbîn

Bi'l-fi‘l Kapucular Kethudâsı olan Bergosî Mehmed Ağa Teşrifât-ı hümâyûn ile Kırım Hânı tarafına râhî ve vekâleti ile Gül Ahmed Paşa-zâde ‘Ali Bey müftehir u mübâhî oldu.

Yah-besten-i Halîc-i İstanbul

Şehr-i mezkûrun evâsítında³ mevsim-i erbâ‘în muntasif ve sukût-i berf ü bârân müterâdif olup, şiddet-i sermâ ve bürûdet-i hevâ ra‘še-endâz-ı cism-i bây ü gedâ o kûre-i zemherîr gûyâ mütesâkît-ı basît-ı gabrâ olup, bu takrîb Defterdâr İskelesi'yle Südlüce miyâni yah-bestे [M1 46] vü muncemid ve o deryây-ı mâlih kudret-i Rabbâniyye ile mün‘akîd olup, kati çok kimesnenin murûr u ‘ubûru manzûr ve bu hilâlde Edirne'de yirmi karış berf nûzûlü dahi mütevâtir u meşhûr oldu. İncimâd-ı deryâ içün inşâd olunan târîh-i meşhurdur:

Buz üstünden geçen geldi bana yaz dedi târîhin
Deniz altmış sekizde dondu buzdan bendeniz geçdim.

(ذكر النمش سكزده طوکدی بوزدن بندکز کیچدم)

Nasb-ı Kethudâ be-Vâlide Sultân ve ba‘zı vekâyi‘-i Devlet-i ebed-bünyân

Ağâ-babası-zâde İbrâhîm Ağâ dâ’ire-i hümâyûna intisâbı sebebi ile mehd-i ‘ulyâ hazretlerine Kethudâ nasb olunup, Ayasofya Tevliyyeti ve Küçük Mîrahûrluk hidmeti dahi dûş-i sadâkatine tahmîl ve Mîrahûr-i Sânî Yedekçi Mustafa Ağâ'nın mutasarrîf

¹ 12 Rebî‘ulevvvel 1168 = 27 Aralık 1754 Cuma.

² va‘z H, B1 : vaz‘ وضع M1, K1.

³ 11-20 Rebî‘ulevvvel 1168 = 26 Aralık 1754-4 Ocak 1755.

olduğu mukāta'a re'âyâsı, zulm ü gadrini tafsîl eylediklerine binâ'en, bi-tarîkı'n-nefy Edirne'ye tesbîl olundu. Cânibî dâmâdı Ahmed Efendi, Masraf-ı Şehriyârî Kitâbeti ile dil-sîr-i ni'met-i rağbet ve teberdârlardan İbrâhîm Efendi, Dâru's-sâ'âde Ağası Kitâbeti ile lâbis-i hil'at ve selefi mukâta'a-i Haremeyn ile nâyil-i re'sü'l-mâl [ile] tesliyyet oldu. İmâm-ı Evvel-i Sultânî ma'zûl ve İzmir Mevleviyyeti ile nâyil-i e'azz-i me'mûl olup, Sânîsi, Evvel ve Ağa Câmi'i İmami, İmâmet-i Sâniye ile mübeccel olup, ba'zı musâhib ve bî-zebân ve sâzende ve hânendegân teceddüd-i nevbet-i saltanat sebebi ile dâ'ire-i hümâyûndan istiskâl ve ba'zısı hânesinde ve ba'zısı Serây-ı 'atîk'de ikâmet etmek bâbında ısdâr-ı misâl olunup, musâhiblerin ba'zısı dahi kifâyet mikdârı me'âş havâlesiyle cânib-i Mısır'a ırsâl olundu.

Re'âyâ ve ehl-i zimmet bir zemândan berü tecâvüz-i had ile elbiselerine zînet verdikleri ve İslâm'a mahsûs siyâb ile bî-edebâne hareket eyledikleri ma'lûm olup, tâyife-i mesfûreye tavr-ı kadîmleri üzere ta'yîn-i siyâb ve mürtedi' olmayanları müstehakk-ı darbu'r¹-rikâb olmak evâmiri, lâzım gelenlere tenbîh ü işrâb olundu.

Baş-bâkîkulu² olan Mollacık-zâde 'Ali Ağa ma'zûl ve Sayda Vâlîsi'nî Kayseriyeye'ye getürmek ve o havâlîde müctemi' olan mâl-ı mîrîyi tahsîl etmek me'mûriyyeti ile 'âzim olup, mansıbına 'İvaz Paşa-zâde 'Ali Bey menkûl oldu.

Matbah-ı Âmire Emîni Kesriyeli Kethudâsı Mehmed Efendi dahi makâmından dûr ve Sadr-ı esbak 'Abdullah Paşa dâmâdı Mustafa Bey, Matbah Emâneti ile mesrûr oldu.

'Azl-i Murtezâ Efendi ez-mesned-i Fetvâ ve nasb-ı [M1 47] Vassâf 'Abdullah Efendi

Bir müddetden berü Şeyhulislâm ve Müftiyyü'l-enâm olan Murtezâ Efendi, haddi zâtında perhîz-kâr ve 'afîf ve 'arîku'l-asl ve şerîf ise dahi galebe-i 'illet ile mehzûl ü za'îf olup, resm günlerinde huzûru müte'assir ve bu cihetle 'azli zamîr-i Enver-i Şehriyârî'de müstetir olmuş idi. Şehr-i rebî'ulevvelin yirmi sekizinci günü³ müşârun ileyh câh-ı vâlâ-yı Meşîhat'den tenzîl ve sâbıkâ Rumeli Kadı'askeri olup, 'ulûm-i şettâda mehâreti ve me'ârif ü dânişde şöhreti olan Vassâf⁴ 'Abdullah Efendi mesned-i vâlâ-yı İftâ ile tebcîl olunup, selefleri Murtezâ Efendi bâ-irâde-i seniyye sâhil-hânelerine mun-sarif ve zâviye-i 'ibâdet ü tâ'atde mu'tekif oldu.

¹ **darb H : ضر الرقاب** M1, B1, K1.

² **kulu B1, K1 : —** H, M1.

³ 28 Rebî'ulevvvel 1168 = 12 Ocak 1755 Pazar.

⁴ **Vassâf H : Vasfâf وصفاف** M1, B1, K1.

Tevcîh-i Eyâlet-i Anadolu ve Trabzon

Anadolu Vâlisi olan Vezîr ‘Ali Paşa ber-muktezây-ı vakt ü hâl Trabzon Eyâleti'ne irtsâl olunup, selefi Vezîr Hekîm-zâde ‘Ali Paşa Anadolu Eyâleti'yle makzîyyü'l-âmâl ve bu teveccûh-i ‘azîzü'l-menâl Sadâret'ine berâ‘atü'l-istihlâl oldu.

Tevcîhât-ı vüzerây-ı ‘izâm ve mevâlî-yi kirâm

Şâm Eyâleti, Emâret-i Hâc inzîmâmîyle mutasarrîfi Vezîr Es‘ad Paşa'ya ve Sayda Eyâleti, birâderi Mîr-i mîrân Mustafa Paşa'ya; rebî‘ulâhîrin dokuzuncu günü¹ ibkâ vü takrîr ve Cumâdelâhîre'nin on sekizinci² târihiyle Trablusşam Eyâleti ve Cerde Başbuğ-luğu menşûru, mutasarrîfi Vezîr Sa‘deddin Paşa ismine tahrîr olunup, Cidde Sancağı, mutasarrîfi Sadr-ı esbak es-Seyyid Mehmed Paşa'ya ve Mîsr-ı Kâhire, Vezîr Silahdâr Mustafa Paşa'ya ve Avlonya Sancağı, mutasarrîfi Vezîr İsmâ‘îl Paşa'ya; tevârîh-i muhtelife ile kezâlik ibkâ ve hayal-hâne-i hâtırlarında zebâne-keş-i iştî‘âl olan âteş-i in‘izâl itfâ olundu.

Mekke-i mükerreme ve sâ’ir³ menâsîb-ı ‘ilmîyyenin vakt-i tevcîhleri idrâk etdiğine binâ‘en şehr-i rebî‘ulâhîrin beşinci günü⁴ Mekke-i mükerreme Kazâsı'yla, sâbıkâ Edirne Kadısı Mehmed Rûşdi Efendi şeref-yâb ve Medîne-i münevvere Kadılığı ile Şâm Kadısı ‘Îsâ-zâde ‘Abdullah Efendi vâlâ-cenâb olup, Edirne Kazâsı'yla, bâ-Pâye-i Kudüs Âmid'den munfasıl olan Damâd-zâde Murâd Efendi ber-murâd ve Yenişehir-i Fenâr Kazâsı'yla, Kethudâ-zâde Mehmed Sa‘îd Efendi âteş-zen-i kulûb-i hüssâd oldu. Yine târîh-i mezkûrda Âmid Kazâsı, Bukâ‘î-zâde Ahmed Efendi'ye himmet ve Filibe Kazâsı, Galata Pâyesi olan ustâd-ı zemân Torun Mehmed Efendi'ye ‘inâyet olundu.

Ceng-i Ca‘fer Bey bâ-sefâyin-i Malta ve mansûr-şüden-i mîr-i mûmâ ileyh

Fîrkate [M1 48] Kapudanlarından Kızıl-hisârî Ca‘fer Bey, kendi mâlîndan bir kît‘a sefîne inşâ ve iki yüz yetmiş kadar merd-i tüvânâ derûnuna teşhîn ü imlâ ile deryâya çıkış, i‘lâ-i kelime-i Mevlâ eder idi. Şehr-i rebî‘ulâhîr⁵ evâsîtînda⁶ deryada geş ü güzâr eyler iken, Malta'nın üç kît‘a sefâyinine râst gelüp, tarafeinden muhârebe vü mudârebeye ibtidâr ve ceyş-i İslâm kemâl-i ikdâm izhâriyle mazhar-ı nusrat-i cenâb-ı Perverdi-gâr olup, düşmen gemilerinin birini sûzân ve diğeri girîzân ve birini ahz ü zabit ve Âsitâne-i sa‘âdet'e getürüp, mersây-ı Tersâne'ye rabt eylediği ma‘lûm-i hümâyûn olmağla, ahz eylediği korsan sefînesiyle Sinân Paşa Kasrı pîşgâhına getürdilüp, igtinâm

¹ 9 Rebî‘ulâhîr 1168 = 23 Ocak 1755 Perşembe.

² 18 Cumâdelâhîre 1168 = 1 Nisan 1755 Salı.

³ sâ’ir K1 : sâyir M1, B1, H.

⁴ 5 Rebî‘ulâhîr 1168 = 19 Ocak 1755 Pazar.

⁵ rebî‘ulâhîr H : rebî‘ulâhîrin M1, B1, K1.

⁶ 11-20 Rebî‘ulâhîr 1168 = 25 Ocak-3 Şubat 1755.

etdiği sefîne takımıyla kendüye in‘âm ve sâlyâne-i kadîmine zamm ü terakkî ile ikrâm olunduğundan başka, neferâtıyla iktisâm etmek üzere vâfir altûn ihsân ve dâ‘iye-i şevk u himmeti sad-çendân kılındı.

Vefât-ı Nazîf Mustafa Efendi

Mûmâ ileyh birkaç günden berü derd-i cângâh-ı maraz ile mübtelây-ı enîn ü âh ve ‘âkîbet mütevârî-yi hâk-i siyâh oldu. Mûmâ ileyh Koca Mustafa Paşa'da sâkin Solakbaşının oğlu olup, fark-ı cevâhir ü a‘râz ve temyîz-i sevâd ü beyâz eyledikde, edeb ü me‘ârifे verziş ve kesb-i kemâlâtâ gûşîş edüp, cüz’iyyât-ı ‘ulûmu Müneccim Halîl Efendi'den tahsîl ve san‘at-ı kitâbeti mu‘âsırlarından ahz ü tekmîl etdikden sonra, dokuz sene kadar Boğdan'da Kâtib-i Dîvân ve nâ‘il-i servet ü sâmân olup, istîfây-ı hevâ vü heves ile Âsitâne'ye iyâb ve İbrâhîm Paşa devrinde Re’isülküttâb olan Üçanbarlı Mehmed Efendi'ye intisâb ve bundan sonra Nuh Efendi'ye kesb-i te‘alluk ve himmetiyle zümre-i hâcegânâ telâhuk edüp, Tavukçu-başı dâmâdı el-Hâc Mustafa Efendi mesned-i Riyâset'e zînet-bahş oldukda, sâhib-i tercemenin kemâlâtını tâhkîk ve umûr-i mühimmede istihdâm ile râbita-i i‘tibârını tevsîk etmişidi. Sâhib-i Târh Râşid Efendi, İranzemîne Sefir oldukda, mûmâ ileyhin hem-‘inân-ı murâfakat olmasını recâ ve bu hidmeti dahi edâ edüp, ‘avdetinde huzûr-i hümâyûnda ilbâs-ı hil‘at ve Anadolu Muhâsebeciliği ile hakkında icrây-ı şîme-i mürüvvet kılınup, bundan sonra Şehremâneti ile kâm-yâb ve çok geçmeden Kethudây-ı Sadr-ı vâlâ-cenâb olmuş idi. Devetdâr Mehmed Paşa Sadâret'den ma‘zûl ve yerine Mustafa Paşa mevsûl oldukda, kemâ fi'l-evvel makâmiyla mübeccel ve müddet-i kalîleden sonra ma‘zûl [M1 49] ve Edirne'ye nefy ile menkûb u mahzûl olup, Edirne'de olan rîzk-ı maksûmumu tekmîl ve ‘âfv ü itlâk ile veche-i ‘azîmeti Âsitâne'ye tahvîl ve kethudâlığında iştirâ etdiği Siyavuş Paşa Serayı'na gelüp, kesb-i râhat etmeden işbu rebî‘ulâhîr evâsîtündâ¹ garîm-i ecel yedinde zebûn ve zâyik-ı şerbet-i raybe'l-menûn oldu. Mûmâ ileyh² Şârih-i Mesnevî Sarı ‘Abdullah Efendi merhûmun akribâsından olup, müşârun ileyhe³ sûrî ve ma‘nevî nisbeti ve meşâyihi Bayrâmiyye'den inâbeti olup, vaktinde olan ricâl-i Devletin ser-âmedî ve nahl-i kemâlât ve me‘ârifin berûmendi idi.

Şeyhu'l-Harem-şüden-i Berber Mustafa Ağa ve ba‘zı tevcîhât

Târih-i mezkûrda Hudâvendigâr-ı sâbıkın Berber-başısı Musâhib Berber Mustafa Ağa, Şeyhu'l-haremlik hidmet-i şerîfesiyle Medîne-i münevvere'ye ta‘yîn olunup, selefinin mahmiyye-i Mısır'da ikâmetine irâde-i ‘aliyye te‘alluk etmekle, ‘îrz ve vekâriyle mahalline îsâl ve tesrîh olunması halefine hîtâben sâdir olan emr-i ‘âlîde tasrîh olundu.

¹ 11-20 Rebî‘ulâhîr 1168 = 25 Ocak-3 Şubat 1755.

² ileyh H, B1 : ileyhe M1, K1.

³ ileyhe H : ileyh M1, B1, K1.

Vefât-ı Kara Halîl Efendi-zâde Mehmed Sa‘îd Efendi¹ Şeyhulislâm-ı sâbık

Müşârun ileyh Meşîhat'ten infisâlinde, Burusa'ya iclâ olunup, mütâla'a ve te'lîf ile terk-i meşgale-i dünya etmişiken, işbu cumâdelûlâ evâyilinde² hirâmân-ı Ravza-i cinân oldu. Müşârun ileyh iki def'a Sadr-ı Anadolu olan Birgili Hasan Efendi'nin kuvve-i bâsîra-i ibtihâcî ve deycûr-i hâne-i emelinin fîrûzende-i sirâcî olup, peder-i vâlâ güherleri terbiyesiyle mukaddimât-ı ‘ulûmu zihinde *ke'n-nakş-ı fi'l-hacer*³ eyledikde, Medrese Ru’ûsu'na nâ'il ve devre-i ma'lûmeyi tekîl ile Yenişehir-i Fenâr Mevleviyyeti'ne vâsil olmuş idi. Yüz kırk bir târîhinde⁴ Burusa hükûmetiyle def-i hüzn ü lehf ve o târîhde Mekke-i mükerreme Pâyesi'yle dâric-i medâric-i ‘uluvv ü şeref olup, kırk sekizde⁵ İstanbul'a Kadi ve hükûmetinden ‘âlem râzî olduğundan, şeref-i tekerrür ile seyf-i meslûl-i hükûmeti nâfiz ve mâzî olmuş idi. Yüz elli iki sâli zilhiccesinde⁶ Sadr-ı Anadolu ve altmış bir senesinde⁷ Sadr-ı Rumeli olup, her birinde on altışar mâh istikrâr ile sudûr-i sudûru dağdâr edüp, altmış iki şâ'bânında⁸ Şeyhulislâm ve hallâl-ı müşkilât-ı enâm oldu. Tabî'atlerinde olan fezâzet ü huşûnet hasebiyle sene-i âtiye cumâdelâhîrasında ‘azl ve Burusa'ya iclâ⁹ olunup, târîh-i mezkûrda intikâl ve emr-i irci‘îye imtisâl eyledi. Müşârun ileyh ‘âlim [M1 50] ü dânâ, fâzıl-ı bî-hemtâ, âsâr-ı kalem-i müsellem ve ‘ilm ü edebde akrâni tâlî, kendi mukaddem idî. ‘Aynî Târîhi'nin bir kitâasını tercüme edüp, ifâde-i merâm ve sebk-i kelâma kâdir olduğu eser-i mezkûrdan zâhirdir.

Dâhil-i me'vâ ola İnnâ ileyhi râci‘ûn

(داخل مأوى اوله انا اليه راجعون)

fevti târîhidir.

¹ Hayatı hakkında bilgi için bk. Tahsin Özcan, “Mehmed Said Efendi, Halilefendizâde”, *DIA*, Ankara 2003, XXVIII, 524.

² 1-10 Cumâdelûlâ 1168 = 13 Şubat-22 Şubat 1755.

³ Taş (mermer) üstündeki nakiş (resim/yazıt) gibi” anlamına gelen Arapça bir deyiş-tir, bk. Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asılı Vecîzeler Sözlüğü*, II, 466.

⁴ 1 Muharrem 1141 = 7 Ağustos 1728 Cumartesi.

⁵ 1 Muharrem 1148 = 24 Mayıs 1735 Salı.

⁶ 1 Zilhicce 1152 = 29 Şubat 1740 Pazartesi.

⁷ 1 Muharrem 1161 = 2 Ocak 1748 Salı.

⁸ 1 Şâ'bân 1162 = 17 Temmuz 1749 Perşembe.

⁹ iclâ H, K1 : iclâl B1, M1.

‘Azl-i Vezîr-i a‘zam Mustafa Paşa ve nasb-ı Sadr-ı esbak Hekîm-zâde ‘Ali Paşa

İşbu cumâdelûlânın dördüncü cum‘aertesi günü¹ halîfe yerine rikâb ısmarlanup, Şeyhulislâm Efendi mukaddem vârid ve Sadrıa‘zam yedinden mühr-i hümâyûn nez‘ olunup, Yeniçeri Ağası Mustafa Ağa, mesned-i Kâyim-makâmî'ye sâ‘id ve Ocağ-ı âmi-re'de silsile olup, her biri tarîkî üzere mahalline kâ‘id oldu. Sadr-ı sâbık bir gice Balık-hânede ikâmet ile dem-bestesi endîşe vü havf ve ferdâsı Kapucu-başı Selîm Ağa mübâşiriyeti ile Midilli Cezîresi'ne sarf olundu. Eyâlet-i Anadolu tevcîh olunan Sadr-ı esbak ‘Ali Paşa, Sadâret-i ‘uzmâ ve Vekâlet-i kübrâ'ya intihâb ve henüz Trabzon'dan hareket edemedikleri tehakkuku ile li-ecli't-tebşîr Hasekî Ağa şitâb etdirilmişidi. Hasekî Ağa o tarafa sür‘atle varup, îsâl-i nüvîd-i besâret ve müşâr ile dahi fi'l-hâl hareket ve Cumâdelâhîre'nin on üçüncü pençenbih günü² resîde-i südde-i sa‘âdet olacağı ma‘lûm-i erkân-ı saltanat olmağıla, mu‘tâd üzere Mehmed Paşa köşkünde yemeklik tertîb ve yevm-i mezkûrda Şeyhulislâm Efendi ve Kâyim-mekâm Paşa ve sâ’ir³ huzûrları ‘âdet olan ricâl, kudûm-i Âsaffî'ye intizâr ile âmâde-i terhîb oldukları hâlde Sadrıa‘zam dahi gelüp, at üzerinde cenâb-ı Fetvâ-penâhi'yle mu‘âmele bi'l-mücâmele resmini icrâ ve hem-‘inân kasr-ı mezkûru me’vâ eylediler. Vüzerây-ı ‘izâm ve Sudûr-i kirâm tenâvül-i kahve ‘akabinde haymelerine ‘azîmet ve taraf-ı hümâyûndan resmen şeref-vürûd olan esb ile gelen Mîrahûr-i Evvel Ağa'ya ve müte‘allikalarına ilbâs-ı hil‘at ve sâ’ir⁴ erbâb-ı âlây Âsitâne'ye ‘avdet eylediler. Yalnız Şeyhulislâm Efendi ile ekl-i ta‘âm ve sâ’irler⁵ dahi haymelerinde bu maslahatı itmâm eyleyüp, Sadr-ı vâlâ-câh ile Fetvâ-penâh hazerâtı sandal ile Yalı Köşkü'ne çıkışup, ma‘an huzûr-i lâmi‘u'n-nûr-i Şâhâne'ye vaz‘-ı cebîn-i ibtihâl ve Sadâret-i ‘uzmâ ile ihrâz-ı dest-mâye-i ‘izz u ikbâl eyledi. Bi'l-müşâfehe ba‘zi vesâyâdan sonra müşârun ileyhimâya semmûrlar iksâ ve bi'l-mûrâfaka Paşa-kapusu'na gelüp, resm-i ‘âdî icrâsından sonra [M1 51] ‘umûm haftanları giydirülüp, erbâb-ı menâsîb ibkâ olundu.

Ser-bostâniyân-şüden-i Hasekî Ağa

Ağa-yı mûmâ ileyh Sadâret besâretiyle varup, edây-ı hidmet ve Âsitâne'ye ‘avdet eyledikde, Bostâncı-başılık ile nâyil-i mezîd-i rif‘at oldu.

‘Azl ü nasb-ı ağayân-ı Rikâb ve tevcîhât-ı ‘ilmîyye

Gül Ahmed Paşa-zâde ‘Ali Beyefendi'nin dâ‘ire-i hümâyûna te‘alluk u irtibâtı hasibiyle terfi‘-i kadr ü i‘tibârı matlûb-i Şâhâne olup, mâh-ı mezkûr âhîrında Mîrahûr-i

¹ 4 Cumâdelûlâ 1168 = 16 Şubat 1755 Pazar. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

² 13 Cumâdelâhîre 1168 = 27 Mart 1755 Perşembe.

³ sâ’ir K1 : sâyir M1, B1, H.

⁴ sâ’ir K1 : sâyir M1, B1, H.

⁵ sâ’irler K1 : sâyirler M1, B1, H.

Evvel vekâletiyle ve der-‘akab asâletiyle dilşâd ve İbrâhîm Bey Kapular Kethudâlılığı'yla ber-murâd oldu.

Târîh-i mezkûrda mahdûm-i Fetvâ-penâhî olan sâbıkâ Galata Kadısı bâ-Pâye-i Edirne Bilâd-ı erba'a mevâlisine lâhik ve Kevâkib-zâde'yi kazâ vü kader Mîsr-ı Kâhire'ye sâ'ik olup, Kuds-i şerîf, Tabîb Mustafa Efendi'ye lâyîk ve Galata Kazâsı, Arslanzâde Mustafa Efendi'ye muvâfik görüldü. Meşîhat-i İslâmiyye'de bulunan zevât-ı kirâmın evlâdlarına ber-vech-i i'tidâl ikrâm ve hürmet ‘an-asl de’b-i saltanat olduğuna binâ'en, bu def'a dahi mahdûm-i müşârun ileyhe Mekke-i mükerreme Pâyesi ihsân ve neyyir-i bahti dirahşân kılındı. Bu evânda üç def'a mahâll-i müte‘addidede ihrâklar zuhûr edüp, ‘alevgîr-i iştî‘âl olmadan fazl-ı Hûdâ ile karîn-i hamûd ü intifâ oldu.

Vürûd-i esb-i müzeyyen be-cânib-i Sadr-ı ‘âlî

Ziynet-bahş-ı Sadr olanlara taraf-ı hümâyûndan müzeyyen esb irsâli, bâ‘is-i sümûvv-i kadr olduğuna binâ'en, Cumâdelâhîre evâhîrînda Mîrahûr-i Evvel olan ‘Ali Bey ile bir re's esb-i müzeyyen şeref-vûrûd olup, mu‘tâd olan resm icrâ ve mîr-i mûmâ ileyhe hil‘at iksâ ve vâfir nakd i‘tâ olundu.

Vefât-ı Teşrifâtî ‘Îzzî Efendi

Sâbıkâ Vak‘a-nüvîs ve el-yevm Teşrifâtî olan ‘Îzzî Süleymân Efendi şehr-i mezkûrda bîmâr ve ‘âzîm-i dâru'l-karâr olup, selefi ‘Âkif Bey bu umûra vâkîf olmak hasebiyle kemâ-kân hidmet-i teşrifât ile müteşerrif oldu. Mûmâ ileyh ‘ulûm-i cüz’iyeden haberdâr ve fenn-i inşâda miksâr ise dahi yine şîrîn-güftâr olup, Târîhi hünerine dâl ve nazm-i eş‘ârda mütevassitu'l-hâl olup, müretteb Dîvân'ı mütedâvel-i beyne'n-nâs ve nesri nazmından a'lâ olduğu, ma'lûm-i erbâb-ı temyîz ü kiyâsdır. Çemenzâr-ı Nakşîbendiyye'de serv-i âzâde olan Şeyh Murâd-zâde merhûmdan inâbe ve ahz-i yed edüp, ni‘met-i istihlâf ile nâyil-i rif‘at ve kurbunda defn olmasına kable'l-vefât vukû‘-i işâret, [M1 52] rivâyet-kerde-i ashâb-ı basîretdir.

Tevcîh-i Eyâlet-i Trabzon be-Kâyim-makâm Paşa

Yeniçeri Ağası iken Kâyim-makâm olan Vezîr Mustafa Paşa'nın fîmâ-ba'd Âsitâne-i sa‘âdet'de ikâmeti münâsip görülmeyüp, mukaddemâ tarafına tevcîh olunan Trabzon'a ‘azîmeti, taraf-ı Sadâret-penâhî'den emr ü tenbîh olundu.

İhrâc-ı mevâcib

İşbu Cumâdelâhîre'nin on sekizinci salı günü¹ tavâyif-i askerînin bir kîst mevâcibleri, Dîvân-ı ‘âlî'de eyâdî-yi emânet-kârâne tevdî' ve Dîvân ‘akabinde Sadria‘zam Bâb-ı ‘âlî'ye gelüp, sipâh silahdâr ocağlarına dahi kânûn üzere ulûfe tevzî' ve şehr-i mezkûrun

¹ 18 Cumâdelâhîre 1168 = 1 Nisan 1755 Salı.

yirmi ikinci sebt günü¹ devr vâkî‘ olup, Çukadar Ağa ile teşrifât ve hatt-ı hümâyûn şeref-res-i vürûd ve bu rağbet-i bî-nîhâyet Sadr-ı müşârun ileyhe bâ‘is-i inbisât-ı nâmahdûd olup, Ağa-yı mûmâ ileyhi kürk ve donanmış at ve nukûd ile tatyîb ve ma‘iyyetinde olanları dahi ‘atâyây-ı kesîre ile tatrîb eyledi.

Habs ve ru’yet-i hisâb-ı Emîn-i Gümrük ve vekâyî‘-i sâ’ire

Gümrükçü İshak Ağa'nın hisâbında halel ü dâd ve senedinde fesâd ü zelel mahsûs ve bu sebeble Baş-bâkî-kulu'na mahbûs olup, Rûznâmçe-i Evvel Behcet Efendi ve ba‘zı küttâb hesâbına me’mûr ve ol bâbda emr-i ‘âlî şeref-sudûr oldu. Etibbây-ı Hâssa'dan Çelebî² Mustafa Efendi, öteden berü nabz-gîr-i etrâf ve dâنây-ı mizâc-ı eşrâf olduğuna binâ'en, tertîb etdiği ma‘cûn sa‘y ü ‘amel-i muvâfik-ı tabî‘at-ı emel olup, işbu Cumâdelâhire evâhîrînda³ dâhil-i silsile-i müderrisîn-i kirâm ve Riyâset-i etibbâ ile terkîb-sâz-ı eczây-ı merâm olup, selefi Hayâtî-zâde Kethudâsı Sa‘îd Efendi'nin Gelibolu'da ikâmeti irâde ve fi'l-hâl me’mûr olduğu mahalle fîristâde olundu. Mahdûm-i Sadr-ı seniyyü'l-menâkîb Mîr Mehmed Gâlib, Küçük Mîrahûrluk ile ihrâz-ı ehass-ı⁴ metâlib eyleyüp, Abaza Mehmed Ağa dahi Türkman Ağalığı'yla bekâm ve sâbıkâ Kethudâ Kâtibi Kayseriyyeli ‘Ali Efendi bu def'a dahi kitâbet-i mezkûrede istihdâm olundu.

‘Azl-i Kapudân-ı deryâ Vezîr Mehmed Paşa ve nasb-ı Karabâğı Süleymân Kapudan ve itlâk-ı Vâlî-yi Cidde Vezîr Bekir Paşa

Kapudâne olan Süleymân Kapudan'ın fenn-i deryâda olan mehâreti ve tekâdüm-i zemân ile ahvâl-i Tersâne'ye ‘ilm ü ma‘rifeti, mûcib-i hurûş-i yemm-i ikbâl ü rif’ati olup, târîh-i mezkûrda Mîr-i mîrânlık ile deryâya Kapudan ve selefi Vezîr Mehmed Paşa nefy tarîkiyle İstanköy'e revân olup, sâbıkâ Cidde Vâlîsi Vezîr-i pîr ve düstûr-i [M1 53] rûşen-i zamîr olan Bekir Paşa bir müddetden berü ‘Alâ’iyye'de ikâmet ve devâm-ı Devlet du‘âsına muvâzabet üzere olup, pîrligine hürmet ve Âsitâne'ye gelüp, şeref-i izdivâciyle iftihâr eylediği Safiyye Sultân-ı ‘aliyyetü’ş-şân serâyında meks ü râhat etmek üzere tahsîl-i izn ü ruhsat eyledi.

Kethudây-ı Sadr-ı ‘âlî-şüden-i Veliyyüddîn Efendi

Kerkük şehri sükkânından ve talebe-i ‘ulûmdan olan Veliyyüddîn Efendi, bir zemân Sadri‘zam'ın kitâbçısı ve Trabzon'da Kethudâsı olup, tavr u hareketi mîzâclarına tevâfuk eylediğinden, cümletü'l-mülkü ve bitâne-i umûru olmuştu. Sadâret'e geldiklerinde mûmâ ileyhi Kethudâ ve halkın başına belâ edeceğini tasmîm ve ızmâr ve her ne kadar resm-i Devlet'den bî-haber ve Sadâret'i'ne mahz-ı zarar olduğu hayır-hâhlari tara-

¹ 22 Cumâdelâhire 1168 = 5 Nisan 1755 Cumartesi.

² Çelebi M1, B1, K1 : Halebî H.

³ 21-29 Cumâdelâhire 1168 = 4-12 Nisan 1755.

⁴ ehass H, K1 : hass M1, B1.

findan ihtâr olunduysa dahi dinlemeyüp, ısrâr ve işbu Cumâdelâhire'nin yirmi dokuzuncu günü¹ mûmâ ileyhi Kethudâlik câhiyla refî'u'l-mikdâr eyledi.

Salb-i Yehûdî-yi kâtil

Balat Kapusu kolluğunun neferâtından şerîfî'l-asl bir kimseyi tâ'ife-i Yehûd'dan bir şahs-ı pelîd darb ü şehîd edüp, fî'l-hâl ahz ü kayd ü bend ve hevâdârı olan üç nefer Yehûdi ile âvîze-i resen ü kemend kılındı.

Vefât-ı 'Abdullah Paşa Mîr-i mîrân-ı Mar'aş

Mûmâ ileyh şehr-i recebin yedinci günü² makarr-ı hükümeti olan Mar'aş'da hûcûm-i hümûm ile hasta ve zücâc-ı mizâcî seng-i ecel ile şikeste olduğu haberi, Der-i devlet-medâr'a vâsil ve ehibbâ vü asdikâsına hüzn ü elem hâsîl oldu. Mûmâ ileyh Koca Mustafa Paşa'da 'âlem-i vücûda pâ-nihâde olup, Defterdâr-ı sâbık Sa'dullâh Efendi'nin cenâh-ı himmetiyle pervâz ve zemânında Emânet-i Ma'den ve rütbe-i Hâcegânî ile kesb-ı imtiyâz eleyüp, inkîlâbât-ı edvâr ile Sipâh ve Silahdâr kitâbetleri ve Mâliyye ve Tersâne ve Darphâne emânetleriyle nâmdâr ve bir aralık da Kethudây-ı Sadr-ı 'âlî-mikdâr olmuşdı. Sadr-ı sâbıkın dâd ü sitedde müşvâri zâhir ve Kethudây-ı mûmâ ileyh bu pazarlıkda kâsîr olduğundan mesnedinden tenzîl ve Mar'aş Beylerbeyiliği ile tekdir ü tenkîl etmişdi. Bir müddet Mar'aş'da ikâmet ve târîh-i mezkûrda dâr-ı bekâya rihlet eyledi. Mûmâ ileyh sebhiyye-i behiyye ile ma'rûf ve salâh-ı hâl ve safvet-i bâl ile mevsuf, Mushaf-ı şerîf'den yevmiyye iki cüz tilâvetine Delâyilü'l-Hayrât kırâ'etine müdâvîm olup, kesret-i işgâl ve teşvîş-i ahvâl ile bir gün kırâ'etde kusûr ve ihmâl etmediği menkûldur. [M1 54] Hattâ bu meşgale arasında cevdet-i hatta mâyîl olup, 'asrînda olan hattâtlardan temeşşuk ve ekserine tefavvuk edüp, sâ'ir³ me'ârifde dahi kadr-ı müş-terek, hazz u nasîbi ve nevâyib-i rûzgârı tehammûlde Sadr-ı rahîbi var idi.

Ref-i rütbe-i Mîr-i mîrânî ez-Defterdâr-ı sâbık Halîmî Efendi ve 'avdeteş be-Âsitâne ve vukû'ât-ı sâ'ire⁴

Defterdâr-ı sâbık Halîmî Mustafa Efendi bundan akdem Der-i devlet'den istiskâl ve Mîr-i mîrânlık ile Sayda Eyâleti'ne ırsâl olunmuşdı. İnkîlâb-ı devr-i Sadr ile 'avdete tâlib, ve kulûb-i nâsi cihet-i ma'lûme ile câlib olup, Mîr-i mîrânlığı ref' u ilgâ ve Hâcegânlığı takrîr u ibkâ ve Âsitâne'ye 'avdetiyçün tarafına hîtâben emr-i 'âlî isrâ olundu.

Beher sâl Haremeyn-i şerîfeyn fukârâsına ırsâl oluna gelen Surre-i hümâyûn Bozefendi-zâde Râkim Efendi birâderi olup, Hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn'dan Surre Emîni

¹ 29 Cumâdelâhire 1168 = 12 Nisan 1755 Cumartesi.

² 27 Receb 1168 = 9 Mayıs 1755 Cuma.

³ sâ'ir K1 : sâyir M1, B1, H.

⁴ sâ'ire K1 : sâyire M1, B1, H.

nasb olunan Feyzullâh Efendi'ye teslîm ve mûmâ ileyh dahi Üsküdar'a geçüp, pes-mânde-i umûrunu tanzîm ve kâfile-i hâc ile ol savb-ı şeref-evbe sevk-i metâyây-ı ta‘zîm eyledi.

‘Azl-i Ser-bostâniyân ve ihrâc-ı esbân be-Çerâgâh-ı Sa‘dâbad

Müjde-i mühür ile Sadriâzam tarafına ib‘âs ve ‘avdetinde Bostâncı-başılık ile mahsûd-i kudemâ ve ihdâs kılınan şahsin hidmetinde kusûr ve tavr-ı hareketinde fütûr müşâhede olunup, şehr-i mezkûr evâhîrînda¹ ‘azl ile te‘dîb ve Hasekî Ağa hidmet-i mezkûre ile dâ’ire-i hümâyûna takrîb olundu. Rûz-i hızır kudûm ve Istabl-ı ‘âmire’de olan esbân-ı hâssanın çerâgâha ihrâcî beyne'l-lüzûm olmağla, şehr-i mezkûrun yirminci günü² zîkr olunan huyûl, zemzeme-i mezâmîr u tubûl ile çerâgâha tesrîh ve bir müddet rükûb ve mutârededen tervîh olundu.

İhrâc-ı Donanmay-ı hümâyûn

Beher sene Donanma-yı hümâyûn'un Ak-deniz'e ihrâcî mu‘tâd olduğuna binâ’en, şehr-i mezkûrun yirmi dördüncü isneyin günü³ mersây-ı Tersâne'den fekk-i lenger ve Kapudan Paşa ve sâ’irleri⁴ Yalı Köşkü'ne çıkış, telebbüs-i hîla‘-i zâhire ile kesb-i şeref-i evfer edüp, Kapudan Paşa bir iki gün Kabataş pîşgâhında tekâmil-i levâzîm etdikden sonra Bahr-i sefîd'e ‘âzim oldu.

Nakl-i hümâyûn be-Sâhil-serây-ı Beşiktaş

Feyz-nâme-i behâr deş ü sahrâyi müşk-bâr eylediğine binâ’en, tab‘-ı hümâyûnda nakl ü hareket be-dîdâr ve işbu şehr-i recebin yirmi yedinci günü⁵ Sâhil-serây-ı Beşiktaş ârâm-gâh-ı Şehriyâr-ı bedî‘ul-âsâr [M1 55] oldu.

Vukû‘-i harîk

Şa‘bân-ı şerîfin yedinci Pazar gicesi⁶ sâ‘at birde Ayvan-serây kapusu dâhilinde âteş zuhûr edüp, imdâd-ı rûzgâr ile şerâre-pâş-ı etrâf ve ihrâk-ı büyût-i esâfil ü eşrâf edüp, ne hâl ise münâfe‘ ve o beliyye-i hâtır-hîrâş zâ’il⁷ ü mürtefi‘ oldu.

¹ 21-29 Cumâdelâhire 1168 = 4-12 Nisan 1755.

² 20 Cumâdelâhire 1168 = 3 Nisan 1755 Perşembe.

³ 24 Cumâdelâhire 1168 = 7 Nisan 1755 Pazartesi.

⁴ sâ’irleri K1 : sâyirleri M1, B1, H.

⁵ 27 Recep 1168 = 9 Mayıs 1755 Cuma.

⁶ 7 Sha‘bân 1168 = 19 Mayıs 1755 Pazartesi. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmüşinden kaynaklanmış olmalıdır.

⁷ zâ’il M1, B1, K1 : zâyil H.

‘Azl-i Vezîr-i a‘zâm Hekîm-zâde ‘Ali Paşa ve nasb-ı Defterdâr-ı Şîkk-ı Evvel Nâyîlî ‘Abdullah Efendi

Müşârun ileyh def‘a-i sâlide sadâretiyle Âsitâne-i sa‘âdet'e gelüp, nâ-sâzkârî-yi zemân ve ‘adem-i muvâfakat-i gerdiş-i devrân ile ancak elli üç gün mesnedinde müstekarr olup, işbu şa‘bânu'l-mu‘azzamın yedinci ahad günü¹ zâyik-i merâret-i ‘azl ü infisâl ve Kızkullesi'ne habs ve bir gün sonra Magosa Kal‘ası'na ırsâl olundu. Yevm-i mezkûrda Defterdâr-ı Şîkk-ı Evvel Nâyîlî ‘Abdullah Efendi huzûr-i hümâyûna da‘vet ve ilbâs-ı hil‘at-i zerrîn-turâz-ı Sadâret ile lebrîz-i silâf-ı sâf-meserret oldu. Münhal olan Defterdârlık ile Rûznâmçe-i Evvel Behcet Efendi kâm-revâ ve Rûznâmeçilik ile Yûsuf Efendi ve Defter Emâneti ile Halîl Efendi, hâyiz-i hubûr-i evfâ oldu. Sadr-ı sâbıkın Devlet Kethudâlıg‘ıyla halka teslît eylediği Veliyyüddîn Efendi ma‘zûl ve Yeğen Mehmed Ağa yerine mevsûl olup, Kethudây-ı sâbık dâyiinlerini irzâdan sonra Resmo'ya iclâ olundu. Mûmâ ileyh ‘ulûmun cemî‘îsında mâhir ve cedel ü bahse kâdir olup, ancak bedzebân ve hâtır-şiken ve umûr-i hâriciyye ma‘rifetinden ‘ârî bir merd-i gayr-i mü’temen idi. Pîrî-zâde ‘Osmân Monla ile mülâkâtında: “İsminiz nedir” su‘âl, anlar dahi ““Osmân'dır” dediklerinde, ““Osmân ‘alâ vezn-i sü‘bân” kelâmiyla merhûmu tekdîr etdikleri meşhûrdur. Güç Ahmed Paşa-zâde merhûm ‘Ali Paşa, Mîrahûr-i Evvel iken cum‘alarda sâ‘ir² Rikâb ağalarıyla ziyâretine varup, zebânından dil-rîş-i elem olmamak zîmnânda yanına isti‘âze ile girüp, ‘akîbet: “Beyefendi mührünüze nazar edelim” demiş anlar dahi mühürlerini irâ‘et eylediklerinde, “Mâşallah isminiz ‘Ali imiş” demişler. Ve bundan garazları mîr-i mûmâ ileyhin mechûliyyet ve güm-nâmlığını iş‘âr imiş. Anlar dahi fi'l-hâl telâfi-yi mâ-fâta ibtidâr ve: “Biz dahi mührünüzü ziyâret edelim” dedikde mührünü ‘arz edüp, ba‘de'n-nazar “Sizin dahi isminiz Veli imiş” kelâmiyla mukâbele edüp, intikâm aldığıni merhûmun lisânından bu Fakîr istimâ‘ eyledim.

İhsân-ı Vezâret be-Silahdâr-ı [M1 56] hazret-i Şehriyârî

Hidmet-i refî‘-i Silahdârî ile pâ-nihâde-i merkez-i kâm-kârî olan ‘Ali Ağa, hâkîkînâda âfitâb-ı ‘âlem-tâb-ı Tâcdârî eşi“a-rîz-i bûrûz ve rütbe-i vâlây-ı Vezâret’le bedr-i ikbâli cihân-efrûz olup, Tevkî‘îlik ile Âsitâne'de ikâmeti irâde ve dâyiyesini idâre içün Aydın Muhassilliği gibi kesîrû'n-nemâ bir mansîb ile kadr ü i‘tibârı ziyâde kılınup, Muhsin-zâde serayı dahi müşârun ileyhe fers ü âmâde kılındı.

‘Azl ü nasb-ı Sadreyn

Müşârun ileyhimâ icrây-ı hükûmet ile tekmîl-i müddet eyledikleri hasebiyle, şa‘bânın onuncu günü³ Rumeli Kazaskerliği ile o pâyede olan ‘Abdurrahîm Efendi

¹ 7 Şa‘bân 1168 = 19 Mayıs 1755 Pazartesi. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

² sâ‘ir K1 : sâyir M1, B1, H.

³ 10 Şa‘bân 1168 = 22 Mayıs 1755 Perşembe.

kesb-i şân ve Anadolu Sadâreti'yle sâbıkā Mekke Kadısı Şeyh Mehmed Sa‘îd Efendi sebk-i akrân eyledi

‘Azl-i Şeyhulislâm Vassâf ‘Abdullah Efendi ve nasb-ı Dâmâd-zâde Feyzullah Efendi

Müşârun ileyhin inhibitât-ı sinn sebebi ile umûrunda mütehâvin olduğu sâmi‘a-i hümâyûna ilkâ ve şâ‘bânın yirmi yedinci günü¹ ‘azl ve Burusa'ya nefy ü iclâ olundu. Dâmâd-zâde Feyzullah Efendi Meşîhat'e cümleden elyak u ahrâ olduğu hasebiyle, yevm-i mezkûrda iktisây-ı hil‘at-ı beyzâ ile nâmzed-i emr-i Fetvâ oldu.

Tevcîhât-ı ‘Îlmiyye ve ziyâret-i Hîrka-i şerîfe ve vukû‘-i harîk

Şehr-i ramazân gurresinde² Mekke Pâyesi olan Halîl Efendi'ye, İstanbul Kazâsı tevcîh ü ihsân ve hem-pâyesi Muhsin-zâde Ahmed Efendi'ye İstanbul Pâyesi verilmekle cebr-i noksân olunup, Burusa Kazâsı, zilka‘de gurresinden³ mutasarrif olmak şartıyla Kudüs'den ma‘zûl Mekkî-zâde Mehmed Sâdîk Efendi'ye tevcîh ve zilhicce gurresinden⁴ Selânik Kazâsı'yla Yek-dest Mustafa Efendi, resâset-i hâlden teb‘îd ü tenzîh olundu.

Ramazân-ı mübârekin on beşinci günü⁵ kâ‘ide-i kadîm-i Devlet üzere Hîrka-i şerîfe ziyâretine da‘vet olunan sudûr ve mülhak bi's-sudûr olan ‘ulemâ, telsîm-i zeyl-i hazret-i Fahr-i enbiyâ ile iktisâb-ı şeref-i bî-intihâ eylediler.

Tebrîk-i ‘îd

Gâyet-i leyle-i ramazân olan hamîs gicesi, cümleten erkân-ı Devlet ve hidmetgûzârân-ı sultanat Serây-ı hümâyûn'da âmâde olup, ‘ale’s-seher Pâdişâh-ı bahr ü berr taht-ı ‘âlî-bahta zîb ü fer verüp, dâmen ü âstîn-i Şâhâne'leri bûse-gâh-ı şifâh-ı erbâb-ı câh ve mahall-i vaz‘-ı vecenât ü cibâh oldu.

Vukû‘-i harîk

Şevvâlin ikinci salı gicesi⁶ sâ‘ât bir buçukda iken, Kadırga Limanı Çarşusu'nda bir ‘attâr dükkânından âteş zuhûr edüp, etrâfa [M1 57] sirâyet ve Akar-çeşme'den Peyk-hâne'de vâki‘ Firârî Mustafa Paşa hânesine ve bir tarafi Dizdâriyye Câmi‘i kurbuna müntehî olup, on altı sâ‘âtden sonra fazl-ı Hak ile muntafi oldu.

¹ 27 Şa‘bân 1168 = 8 Haziran 1755 Pazar.

² 1 Ramazân 1168 = 11 Haziran 1755 Çarşamba.

³ 1 Zilka‘de 1168 = 9 Ağustos 1755 Cumartesi.

⁴ 1 Zilhicce 1168 = 8 Eylül Pazartesi.

⁵ 15 Ramazan 1168 = 25 Haziran 1755 Çarşamba.

⁶ 2 Şevvâl 1168 = 12 Temmuz 1755 Cumartesi. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmemesinden kaynaklanmış olmalıdır.

Vukū‘ât-ı cüz’iyye

Ekser-i nâs tavr u hareketlerinde hadd-i nâ-şinâs olduklarından, tedârük-i matlûb zîmnâda ihtiyâr-ı kâr-ı nâ-mergüb eyledikleri ve noksâniyyet-i ‘ukûl ile müştehir *ve lâ tü[yu]bdîne zînetehünne illâ li-bu ‘ûletihinne*¹ nehyinden gayr-ı müte’essir olan nisvân tâyifesi, şâlî ve büyük yakalı elvân ferâceler ile zokâk u esvâkda hirâm ve ehl-i hevâyî mecbûr-i nazra-i harâm eyledikleri mütehakkak olmağla, fîmâ-ba‘d vüzerâdan gayrîsi kabaralı kesme ve gâşîye kullanmayup, nisvân dahi lede'l-ihtiyâc kâr-ı kadîm ferâceler ile mestûretü'l-vücûh gezüp, mütenebbih olmayanları mazhar-ı serzeniş ü ‘itâb olacağları e’imme-i mahallâta tenbîh ü işrâb olundu.

Tevcîhât-ı menâsîb-ı ricâl-ı kirâm ve vüzerây-ı ‘izâm

‘Adet-i dîrîn-i sultanat üzere sâbi‘-i Şevvâlde² tevcîhât vâkî‘ olup, Sadâret-i ‘uzmâ Kethudâlılığı, Yeğen Mehmed Ağa'ya ve hidmet-i Riyâset, el-Hâc ‘Abdî Efendi'ye ibkâ ve Çavuş-başılık, Dergâh-ı ‘âlî kapucu-başılarından Dârendeli ‘Abdurrahmân Bey'e tevcîh olunup, Büyük Tezkirecilik, Nu‘mân Efendi'ye ve Küçük Tezkirecilik, ‘Avnî Seyyid Mehmed Efendi'ye ve Mektûbçuluk, Hamza Hâmid Efendi'ye ve Teşrifâtçılık, ‘Âkif Bey'e ve Beylikçilik, Kudsî Mehmed Efendi'ye ve Kethudâ Kitâbeti, ‘Ali Efendi'ye ibkâ olundu. Şîkk-ı Evvel Defterdârlığı, Behcet Efendi'ye ve Şîkk-ı Sânîlik, Ahmed Efendi'ye ve Sâlislik, Sâlih Efendi'ye ve Defter Emâneti ve Rûznâmçe-i Evvel, mutasarrıflarına ibkâ ve Baş-muhâsebecilik, Mehmed Sa‘îd Efendi'ye; Emânet-i Şehir ve Matbah ve Arpa ibkâ ve Tersâne, Râkım el-Hâc Mehmed Efendi'ye ve Anadolu, Tophâneli Mehmed Efendi'ye; Atlu Mukâbeleciliği, Mûsâ-zâde Efendi'ye; Yeniçeri Kitâbeti, Memîş Efendi'ye; Sipâh Kitâbeti, ‘Ömer Efendi'ye; Silahdâr Kitâbeti, Bekir Paşa-zâde Süleymân Bey'e; Cizye, Mehmed Hâşim Efendi'ye; Mevkûfât, Hazîne Kethudâlığı'ndan çıkışma Mehmed Efendi'ye; Mâliyye, Mahmûd Efendi'ye; Tophâne Nezâreti, ‘Abdullah Efendi'ye; Küçük Rûznâme, sâbıkâ Âmidî ‘Abdullah Efendi'ye; Piyâde Mukâbeleciliği, Sadriâ‘zam birâderi Vahdetî Ebûbekir Efendi'ye; Kalyonlar Kitâbeti, ‘Ârifî dâmâdi Süleymân Bey'e; Küçük Evkâf, Ser-destârî-yi sâbık Ebûssu‘ûd Efendi'ye; Masraf Kitâbeti, Ahmed Efendi'ye; İstanbul Baruthânesi, Re’îs-zâde [M1 58] ‘Abdurrezzâk Efendi'ye; Târîhcilik, Kesriyyeli-zâde Ebûbekir Bey'e ve sâ’ir³ menâsîb dahi müştehaklarına tevcîh olunup, ba‘zıları dahi ‘atâyây-ı Pâdişâh-ı deryâ-nevâl ile kesb-i refâhiyyet-i hâl eylediler. Dergâh-ı ‘âlî Yeniçeri Ağalığı ve Mîr-‘alemlîk ve Cebecî-başılık, ibkâ ve Sipâh Ağalığı, Mehmed Sâdîk Ağa'ya ve Silahdâr Ağalığı, Şîrîn-zâde Halîl Ağa'ya ve Topçu-başılık, Kefeli el-Hâc Mehmed Ağa'ya tevcîh olundu. Yevm-i mezkûrda vüzerây-ı ‘izâm tevcîhâti dahi vukû‘ bulup, Rumeli, Yanya ve Tırhala san-

¹ “وَلَا [يَدِين] تَبْدِين زَيْتَهُنَّ إِلَّا لَبَعْلَتَهُنَّ” = Zînetlerini kocalarından başkasına göstermesinler” anlamına gelen bu cümle, en-Nûr 24/31.âyetin başında geçen bir bölümdür.

² 7 Şevvâl 1168 = 17 Temmuz 1755 Perşembe.

³ sâ’ir K1 : sâyir M1, B1, H.

caklarına ber vech-i Arpalık mutasarrif olan ‘Osmân Paşa-zâde Vezîr Ahmed Paşa’ya ve müşârun ileyhden münhal olan Yanya ve Tırhala, selefi Vezîr Yahyâ Paşa’ya ve Üsküb Sancağı ilhâkiyla Belgrad Muhâfizliği, Vezîr Mustafa Paşa’ya tevcîh olunup, sâ’ir¹ menâsîb, vüzerây-ı ‘izâm ve mîr-i mîrân-ı kirâm tasarrufât-ı cüz’iyye ile mutasarrıflarına tevcîh ü ibkâ olundu.

Ziyâfet-i Ağa-yı Yeniçeriyân be-Sadr-ı ‘âlî

Şevvâlin on ikinci günü² ber-vech-i mu’tâd Yeniçeri Ağası tarafından Sadr-ı Âsaf-nihâd da‘vet olunup, yevm-i mezkûrda kapu halkı ile Ağa-kapusu’na varılmıştı. Sanâyi‘-i bâzendegân ve sarîr-i sâzendegân ihtitâm ve ba‘de’t-ta‘âm Ağa-yı mûmâ ileyh tarafından müzeyyen bir esb ve sâ’ir³ hedâyâ ma‘rûz-i nazar-gâh-ı Sadr-ı vâlâ-makâm kılınup, kabûle karîn ve bir sevb-i semmûr ile Ağa-yı mûmâ ileyh min-ciheti'l-mansîb te’mîn olundu.

Ziyâfet-i Sadriâ‘zam be-Pâdişâh-ı Cem-hâşem

Şehr-i mezkûrun on sekizinci günü⁴ Sadriâ‘zam tarafından Sa‘dâbâd nâm mahall-i ferah-fezâda levâzîm-ı ziyâfet âmâde kılınup, Şehriyâr-ı kerrûbî-sîfat, da‘vet-i Sadr-ı Felâtûn-menkabete icâbet ile sahn-ı Sa‘dâbâd’ı nûmûne-nûmây-ı sahn-ı cennet buyurdular. Mukaddemâ piyâde ocaqlarından ihmâzîr irâde olunan tûfeng-endâzân⁵, zâbitleriyle muntazır-ı emr ü fermân olmuşlar idi. Ri‘âyet-i şerîta-i tekaddüm ü te’ahhur ile nişâna kurşun atup, kimî muhtî ve kimî musîb oldular ise dahi cümlesi nakd-gîr-i hisse vü nasîb oldular. Ba‘dehû sâzendegâna ruhsat ve anlar dahi savt-ı gûnâ-gûn ile rûha kuvet verdiklerinden gayri perende-bâz ve küst-gîrler dahi sanâyi‘-i bedî‘iyyelerin icrâ ve tab‘-ı hümâyûna ferah u beşâset ilkâ eylediler. Kubeyl-i ‘asrda nefsi-i nefsis-i hümâyûn için mâyide-i gûnâ gûn ve et‘ime-i nefâset-makrûn bast olunup, ba‘de’t-ta‘âm Sadr-ı ‘âlî-makâm [M1 59] birkaç re’s esb-i pür-zînet ve akmiş-i girân-kîymet, ‘arz-ı sâha-i Şehriyâr-ı pâkîze-tîynet edüp, hedâyâsı şâyân-ı nazar-ı i‘tibâr ve bir sevb-i semmûr ile Sadr-ı müşârun ileyh⁶ nâyil-i istibşâr olduğundan gayri, Şeyhulislâm Efendi dahi da‘vetde dâhil ve ol dahi ferve-i semmûr ile iltifâta nâyil oldu. Kethudâ Bey mürettebat-ı ziyâfete nizâm verdiğinden, hidmeti meşkûr ve Dârû's-sâ‘âde Ağası huzûrunda lâbis-i ferve-i semmûr oldu.

¹ sâ’ir K1 : sâyir M1, B1, H.

² 12 Şevvâl 1168 = 22 Temmuz 1755 Salı.

³ sâ’ir K1 : sâyir M1, B1, H.

⁴ 18 Şevvâl 1168 = 28 Temmuz Pazartesi.

⁵ tûfeng-endâzân M1, H, K1 : تفنن B1.

⁶ ileyh M1, B1, K1 : — H.

Ta‘mîr-i Mescid-i Otakçiyân

Ba‘zı harîkde sûzân ve menâresinden mescid olduğu nümâyân olan Otakçılar nâm mahalden Şehriyâr-ı İskender-tüvân güzerân oldukda, kazîyyeye vukûf ile mahall-i mezkûrda câmi‘ binâsını fermân etmişler idi. Etrâfindan birkaç hâne iştirâ vü istimlâk ile sâhası tevsî‘ olunup, dest-yârî-yi ‘amele ve bennâyân ile binâya mübâşeret ü ikdâm ve mahfel-i hümâyûn ve sâ’ir¹ mahalleri dört mâh zarfında ikmâl ü itmâm olunduğundan gayri, minâresi dahi tuğladan binâ ve nizâm-ı evkâfına i‘tinâ olundu.

Tertîb-i Dîvân ve ruhsâyi-yi Elçi-yi Nemçe be-‘atebe-i Şehriyârî

Şevvâlü'l-mükerremin yirmi yedinci salı günü² tertîb-i Dîvân ve Nemçe tarafından müceddeden vârid olan Elçi ruhsâyi ‘atabe-i Pâdişâh-ı devrân olup, Bâbü's-sâ‘âde pîşgâhında telebbüs-i hil‘at ve nâmesini teslîmden sonra geldiği mahalle ‘avdet eyledi.

Fevt-i Ser-cebeciyân

Cebeci-başı ‘Abdullah Ağa müsinn ü ihtiyâr ve bir müddetden berü ‘alîl ü bîmâr olduğundan, işbu zilka‘denin beşinci günü³ ‘âzim-i dâru'l-karâr olup, Cebeci-bâşılık ile Baş-kethudâ Kadri Ağa-zâde'ye mükâfât ve ocağlarında silsile olup, erbâb-1 istihkâka ta‘yîn-i hîdemât olundu.

Tevcîhât-ı ‘ilmîyye

Altmış dokuz muharremi gurresinden zabit etmek şartıyla hükûmet-i Dîmeşkü's-Şâm ile Hamza-zâde ‘Abdullah Efendi şâd-kâm ve mevâlî-yi Devriyye'nin ba‘zısı dahi neyl-i mansîb ile debdebe-sâz-ı merâm oldu.

‘Azl-i Kethudây-ı Sadr-ı ‘âlî

Bir müddet-i yesîreden berü Sadriâ‘zam Kethudâsı olan Yeğen Mehmed Ağa'ya ba‘zı kusûr isnâd ve mâh-ı zilka‘denin yedinci günü⁴ dâyire-i Âsaff'den ib‘âd olunup, iki def‘a o makâm-ı bülend ile ercümend olan Mehmed Sa‘îd Efendi sâlisen Kethudâlık mesnedine is‘âd olundu.

Fevt-i Defterdâr Behcet Efendi ve nasb-ı Halîmî Mustafa Efendi

Defterdâr-ı Şîkk-ı Evvel olan Behcet Efendi ‘ârıza-i maraz ile birkaç gün muztarib ve mâh-ı merkûmun on dördüncü günü⁵ dest-i hâdimü'l-lezzât ile cevher-i rûhu [M1 60] dürc-i bedenden münselîb olup, Halîmî Mustafa Efendi'nin fenn-i Defterî'de mehâreti,

¹ sâ’ir K1 : sâyir M1, B1, H.

² 27 Şevvâl 1168 = 6 Ağustos 1755 Çarşamba. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

³ 5 Zilka‘de 1168 = 13 Ağustos 1755 Çarşamba.

⁴ 7 Zilka‘de 1168 = 15 Ağustos 1755 Cuma.

⁵ 14 Zilka‘de 1168 = 22 Ağustos 1755 Cuma.

etrâf ü eknâf ile hüsn-i mu‘âmele ve ‘işreti mûcib-i tele’lü-i kevkeb-i rif‘ati olup, bu def‘a dahi Defterdâr ve kilîd-i gencîne-i Şehriyâr-ı ‘âlî-tebâr oldu. Müteveffây-ı mûmâ ileyh ‘Utaridîler'e lâzım olacak rütbe tâhsîl-i kemâlât edüp, cevdet-i hatt ve mütevassit-i şî‘r u inşâ ile şöhret-şî‘âr idi. Bu beyit Siroz'da menfâ iken inşâd etdi gazeldendir:

*Üç gün ârâm-ı safâya niçe ruhsat bulunur
Behcetâ meskenimiz şimdi ki Siroz oldu.*

‘Azl-i Sadria‘zam ve nasb-ı Tevkî‘î ‘Ali Paşa

Vezîr-i müşârun ileyh tahilletü'l-kasem sûretinde Sadria‘zam olup, hattâ nasbı günü: “Hulle vâkî‘ oldu” kelâmini nâтика-zîb-i mutâyebe eylediği meşhûrdur. Virdü'l-yevmî olan esmâ-i hüsnâ ‘adedince doksan dokuz gün Sadâret edüp, zilka‘denin on altıncı yevm-i ahad¹ sâkit ‘ani'l-mesned olup, Sakız Cezîresi'ne ırsâl olundu. Yevm-i mezkûrda sâbıkâ Silahdâr-ı Şehriyârî ve el-yevm rütbe-i Vezâret'le Tevkî‘î olan ‘Ali Paşa Enderûn-i hümâyûn'a ihzâr olunup, yed-i emânetine mühr-i hümâyûn i‘tâ ve dûş-i istihkâkına ferve-i Vekâlet-i kübrâ iksâ olundu. Kapuya gelüp erbâb-ı menâsîba ‘umûm hil‘atleri ilbâs ve her şahsı rütbesine göre dest-i nüvâzende-i istînâs eyledi.

‘Azl-i Re’isülküttâb ‘Abdî Efendi ve nasb-ı Defterî-yi² sâbık Kâmil Ahmed Efendi

Re’isülküttâb olan ‘Abdî Efendi kudemây-ı tarîkden olup, halk ile ihtilâtdan dâmenkeş-i ictinâb ve me’mûr olduğu hidemâtda dahi huşûnetle şöhret-yâb olup, kelâmi gûyâ mansûs ve tavrı hemân şahsına mahsûs bir âdem olup, bu esbâb ile sadr-ı nâzik-meşrebi tenfir ve ‘âkibetü'l-emr efendi-yi mûmâ ileyhi riyâsetden ‘azl ve Resmo Cezîresi'ne ırsâl ve tekdir edüp, Defterdâr-ı sâbık Kâmil Ahmed Efendi'de istihkâk-ı zâtî zâhir ve o mesnede ehliyyeti keş-şems fi'l-hevâ cerr-i bâhir olmağla, şehr-i merkûmun on yedinci günü³ zümre-i küttâba re’is ve fûlk-i devlete bercîs kılındı.

‘Azl-i Ağa-yı Dârü's-sa‘âde Beşîr Ağa

Müşârun ileyh sâl-hurde vü pîr ve edây-ı hidmetinde bi'z-zarûre izhâr-ı taksîr eylediği ma'lûm-i Şehriyâr-ı me‘âlî-semîr olmağla, şehr-i mezkûrda ‘azl ve Mîsîr'a tesyîr ve Hazînedâr Ahmed Ağa o makâm-ı vâlâ ile tevkîr olundu. [M1 61]

Nakl-i hümâyûn ve tebrîk-i ‘Îd-i adhâ ve vürûd-i haber-i fevt-i Vezîr Yahyâ Paşa

Sâhil-serây-ı Beşiktaş'da bürûdet-i hevâ sebebi ile fîmâ-ba‘d meks ü ikâmet müte‘azzir ve meyl-i nakl ü hareket, tab‘-ı hümâyûnda zâhir olmağla, mâh-ı zilhicce evâyi-

¹ 16 Zilka‘de 1168 = 24 Ağustos 1755 Pazar.

² Defterî-yi M1, K1, H : defter-i B1.

³ 17 Zilka‘de 1168 = 25 Ağustos 1755 Pazartesi.

linde¹ Beşiktaş'dan bi'd-devleti ve'l-ikbâl hareket ve Serây-ı 'âlî'ye bastı sâye-i ferr u şevket eylediler.

Şehr-i mezkûrun onuncu gicesi² resm-i dîrîn-i devlet ve tavr-ı pîşîn-i sultanat üze-re Sadr-ı 'âlî-makâm ve Şeyhulislâm ve sudûr ve sâ'ir 'ulemâ-yı a'lâm ve ricâl-i devlet ve ocağı Serây-ı hümâyûn'a varup, âstîn-i Şâhâne'yi telsîm ve resm-i mu'âhedeyi icrâ vü tetmîm eyleyüp, Pâdişâh-ı kerrûbî-sîfât Sultân Ahmed Câmi'i'nde edây-ı salât bu-yurdudan sonra 'inân-tâb-ı semt-i Serây-ı dil-güşâ ve icrây-ı sünnet-i dâhâyâ buyurdu-lar.

Tîrhala Sançağı Mutasarrîfi Vezîr Yahyâ Paşa bu esnâda 'âzim-i sûy-i bekâ oldu-ğu haberi, vâsıl-ı sem'-i müdebbirân-ı devlet ve müşârun ileyh kesret-i mäl ile şöhret verdiğinden kabz-ı emvâline Kapucu-başı ırsâl ve hareketinde isti'câl olundu. Müşârun ileyh Hekîm-zâde 'Ali Paşa Kethudâlılığı'ndan neş'e-dâr-ı te'ayyün ve menâsîb-ı devlet-de izhâr-ı tefennün edüp, Vezâret'i hâlindevardığı yerlerde sun'-i sehâ vü cûd ile mem-dûh ve nehhâb ü vehhâb iken, yine beyne'n-nâs gayr-i mezmûm ü makdûh olmuş idi. Moskovlu Özi senesi müşârun ileyhi giriftâr-ı kayd-ı isâr ve Çariçe'nin makarr-ı dalâlı olan Peterburg'a tesyâr eyleyüp, ba'de'l-musâlahâ yine Vezâret'i ibkâ ve bakîyye-i 'ömrü zevk u safâ ile intihâ ve güzergâh-ı olan mahallerde niçe nişîmen-gâh ve kusûr binâ eylediği meşhûr ve hâlâ ba'zisinin 'aynı ve ba'zisinin âsârı manzûr-i erbâb-ı şu'ûrdur.

'Avdet-i Dervîş Mehmed Efendi ez-Sefâret ve hülâsa-i takrîres

Efendi-yi mûmâ ileyh altmış sekiz senesi rebî'ulâhîrinin gurresinde³ Âsitâne'den hareket ve otuz günden sonra Bender kurbuna vusûlunu muhâfizi 'Abdullah Paşa'ya tahrîr ü işâret ve müşârun ileyh dahi sâde nakkâre ile kethudâsını li-ecli'l-istikbâl ırsâl ve âlây ile Bender'e getürdüp⁴, birkaç gün i'zâm-ı şân ile mûmâ ileyhi mihmân ve cumâdelûlânın yedinci günü⁵ Bender'den ma'iyyetine Beşlü Ağası'nı terfik edüp, savb-ı me'mûruna⁶ revân etmişidi. Seffîr-i mûmâ ileyh Leh hudûduna vâsıl ve miyânedede hadd-ı fâsil olan nehr-i cârîden karşı tarafa geçüp, Leh tarafından vârid olan mihmândâr ile nezârete mahalline nâzil oldu. Ferdâsı mahall-i merkûmdan kıyâm ve Rusya hudûdu olan Vasiliko [M1 62] nâm mevzi'de ârâm ve on gün kadar nezârete için eyyâm ge-cürüp, hintov⁷ ve sâ'ir merkûbât ihzâriyla Kiyeve Kal'ası'na doğru tahrîk-i licâm ve

¹ 1-10 Zilhicce 1168 = 8-17 Eylül 1755.

² 10 Zilhicce 1168 = 17 Eylül 1755 Çarşamba.

³ 1 Rebî'ulâhîr 1168 = 15 Ocak 1755 Çarşamba.

⁴ getürdüp H : كتودوب M1, B1 : götürüp K1.

⁵ 7 Cumâdelûlâ 1168 = 19 Şubat 1755 Çarşamba.

⁶ me'mûruna M1, K1, H : me'mûresine B1.

⁷ Hintov: Koçu nevinden yaylı bir arabadır. Uzun seyahatler için bilhassa tercih olunurdu. Sefaretnâmelerde sıkça geçer. Son zamanlarda bu nevi arabalara karoça denilirdi. Kelimenin aslı

kal'a-i mezbüreye lede'l-vüsûl münâsib bir hâneye nüzûl edüp, cenerali sefîr-i mûmâ ileyhi da'vet ve mahsûs ziyâfet eyledi. Kiyeve'nin biribirine mukâbil lağam ve hendek ile istihkâm verilmiş iki kal'ası olup, muhâfazasına mu'teber bir ceneral ta'yîn ve derûnuna müretteb asker teşhîn olunmuş, kal'a derûnunda Kral'a mahsûs hâne binâsına ibtidâr ve bu sene tekmîl olunduğunu ihbâr etmişler. Kal'a önünden Özi Suyu cârî olup, Özi Kal'ası'na vardıkda, Bahr-i siyâh'a munsabb olacağı şâyi'dir. Cumâdelâhîre ibtidâsında¹ Kiyeve'den hareketin ikinci günü Kazak Bin-başı'sının mahalli olan Kozluca'ya nüzûl ü ilmâm ve mesfûr: "Ku'ûduma ruhsat verirler ise ziyâretlerine varacağım" deyü ırsâl-i peyâm edüp, kavmi beynde mu'teber olduğundan, mes'ûlüne muvâfik haber gönderilüp, ol dahi vârid ve âfâkî sohbetden sonra geldiği semte 'âyid oldu.

Şehr-i merkûmun üçüncü günü² Necne Kasabası'na gelüp, kasaba-i mezkûre mahall-i ticâret olduğundan, Rum tâ'ifesi³ anda ikâmet edüp, mukaddemâ ihrâk sebebi ile vâfir büyût ve dükkân⁴ sûzân ve harâbe-müşrif olduğu nûmâyân ve 'avdetde fi'l-cümle ma'mûr u âbâdân olmuş hâricde vâkî' Kral serâyında bir gice yatup, ferdâsı 'azm-i râh ve beşer altışar sâ'at yererde Kral'a mahsûs büyûtu ârâmgâh eyleyerek şehr-i mezkûrun on birinci günü⁵ Tuğla nâm şehre vaz'-ı bâr u büngâh eyledi. Kasaba-i mezkûrede âlât-ı harbiyye i'mâli için destgâhlar kurulup, kuvvet-i mâ ile çarhlarını idâre ederler imiş. Zikr olunan mahalden dahi fekk-i tînâb-ı ikâmet ve altı günde kadîmden kralların ikâmet etdikleri Moskov şehrine ilkây-ı rahl-i râhat edüp, zâbiti resm-i hoş-âmedî icrâsiyçün nâzil olduğu mahalle vârid olup, kahve ve tatlı ile hürmet ve gideceği vakitde sefîr-i mûmâ ileyhi da'vet edüp, sû'-i mi'deden şikâyet ile indifâ'ı mümkün olmayup: "Bâri sadece teşrif edin!" deyü recâ ve bu sûretle hânesine varup, çay ve kahve tenâvülünden sonra 'inân-ı 'avdeti mihmân-hâneye irhâ eyledi. Bu şehirden dahi râhil ve Novigrad Kal'ası'na vâsil olup, kal'ay-ı merkûmeyi Moskov, Îsveç Kralı yedinden bi'l-muhârebe nez' edüp, tuğla ile binâ olunmuş [M1 63] büyük bir kal'adır. Önünden bir nehir cârî olup, Peterburg'a nehren zâhîre ve sâ'ir⁶ şey' seffineler ile nakl ü îsâl olunur.

Şehr-i mezkûrun altıncı günü⁷ bu mahalden dahi tahrîk-i akdâm ve onuncu günü⁸ Petro nâm Kral'ın binâsı olan Manastır Karyesi'ne 'atf-ı zimâm edüp, ferdâsı alay tertîb olunup, Kral'ın hintovu mûmâ ileyhe ve Baş-vekîlin hintovu kethudâsına ve enderûn ve

Macarca'dır, (bk. Midhat Sertoğlu, *Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi*, s. 144; M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, 843).

¹ 1 Cumâdelâhîre 1168 = 15 Mart 1755 Cumartesi.

² 3 Cumâdelâhîre 1168 = 17 Mart 1755 Pazartesi.

³ tâ'ifesi M1, B1, K1 : tâyifesi H.

⁴ dükkân M1, K1, H : dekâkîn B1.

⁵ 11 Cumâdelâhîre 1168 = 25 Mart 1755 Salı.

⁶ sâ'ir K1 : sâyir M1, B1, H.

⁷ 6 Cumâdelâhîre 1168 = 20 Mart 1755 Perşembe.

⁸ 10 Cumâdelâhîre = 24 Mart 1755 Pazartesi.

bîrûn etbâ‘ına ikinci vekîl ve sâ’ir¹ cenerallerin hintovları ve on sekiz kadar çukadarlarına raht-ı frengî ile müzeyyen esbler getürülüp, mûmâ ileyh dahi erkân kürk ve Horasânî destâr ile Kral da‘vetçisini alup, Kral Serâyı'na doğru ‘azîmet eyledi. İki tarafında sîm gaddâreli çukadârlar ve Kral'ın bir mahalle ‘azîmetinde pîş u pesinde devân² olan âdemler ve yedekler ile Peterburg'a vüsûl ve nehr-i şehrîn öte giçesinde hâzır eyledikleri konağa nûzûl eyledi. ‘Ale's-sabâh da‘vete gelen âdem ile Baş-vekîl'in konağına varup, binek taşından Ser-kâtibi istikbâl ve Baş-vekîl dahi olduğu mahalde kâyimen istifâsâr-ı hâl edüp, sefîr-i mûmâ ileyh Sadra‘zam mektûbunu kemâl-i âdâb ile i‘tâ ve çay ve kahve resmi ve tarîk sohbeti hitâmında şart-ı vedâ‘ icrâ ve ikinci vekîlin temekkün eylediği mahalle dahi varup, minvâl-i sâbık üzere mülâkât ve tarafeyinden izhâr-ı müvâlât kılındıdan sonra, hintov [i]le kenâr-ı nehre gelüp, kayika süvâr ve karşuya güzâr eyledi.

Şehr-i recebin yirmi ikinci günü³ nâme-i hümâyûn teslîmi için İmparatoriçe'nin da‘vetçisi gelüp, sefîr-i mûmâ ileyh dahi âlâyını tanzîm ve nâme-i hümâyûnu kethudâsı hem-ser-i ta‘zîm edüp, âheste revîş ve mütevassitça meşy ü yürüyüş ile İmparatoriçe'nin serâyına gelüp, misâfir odasında celse-i haffîfeden sonra esvâb-ı dîvâniyyesi ile içeri girüp, İmparatoriçe se-pâye bir mahall-i mürtefi‘de kiyâm ve müte‘ayyinân-ı⁴ ricâl ü nisvâni yemîn ü yesârında izdihâm üzere olup, sağ elini başı üstüne vaz‘ ve nâme-i hümâyûnu bâlâya ref‘ ederek kurbuna vardıkda: “Şevketlü ‘azametlü Sultân ‘Osmân bin Mustafa Hân hazretlerinin haşmetlü rağbetlü Rusya İmparatoriçesi'ne cülûs-i hümâyûnlarını şâmil nâme-i dostâneleridir” deyü teslîm, ol dahi cenbinde olan dîbâ-serîr üzerine vaz‘ ile nâme-i hümâyûna ta‘zîm eyledi. Bir iki dakîka tercemân vâsitasıyla sohbet ü müfârakat ve İmparatoriçe [M1 64] tarafından ber vech-i mu‘tâd tehyî‘e kilinan şekerlemeden ba‘de’t-tenâvûl mahalline ‘avdet eyledi. Peterburg'un ‘an-asıl yeri batak ve orman olup, derûnunda Tuna'ya karîb Novi nâmında bir nehr-i kebîr cereyân eylediğinden, Kral beğenüp bir şehir binâsını tasmîm eyledi. Orman kîrdîrulup, bataklar dahi rihtim ile teşyîd olundukdan sonra, nehrin tarafeynine nehre nâzır hâneler binâ ve sutûhunu ba‘zan teneke ve ba‘zan tuğla ile mütevârî edüp, nehrin kenârında bir küçük tersâne yapup, Kral'a ve sâ’ire⁵ kayıklar inşa eder oldular. Nehr-i mezkûr Bahr-i Baltîk'a munsabb olup, mücâvir bulunan devletlerin sefâyini âmed-şüdden hâlî olmaz ve eyyâm-ı şîtâda kesret-i selc cisre mâni‘ olup, kayık ile ve ba‘zan cumûd sebebiyle kayıksız geçülüp, eyyâm-ı sayfda tonbâzlar ile cisr yapup, âyende vü revendenin mesâlihini teshîl ve mesârif-ı cisre medâr olmak için piyâdeden iki akça ve ‘arabadan dört akça resm tahsîl olunur. Sefîr-i mûmâ ileyh mihmândâra: “Devlet-i ‘aliyye elçileri elli gün kadar bu mahalde ikâmet ede geldikleri ma‘lûm olup, bizim dahi ikâmetimiz o derecelere

¹ sâ’ir K1 : sâyir M1, B1, H.

² devân M1, K1, H : revân B1.

³ 22 Receb 1168 = 4 Mayıs 1755 Pazar.

⁴ müte‘ayyinân M1, K1, H : متعیان B1.

⁵ sâ’ir K1 : sâyir M1, B1, H.

vâsil oldu” dediğimizi İmparatoriçe'ye ismâ‘ ve ol dahi henüz Peterburg'un mesîrelerini görmeyüp; “Elçi efendi ‘acele etmesünler” kelâmını ifâde ve ilmâ‘ edüp, birkaç giceden sonra heyet-i mütenekkire ile ‘âşik ma‘şûkuyla buluşmak ve agyâr vâkif olmayarak ahadühümâ âhar ile mukâvele etmek için Kral serâyında ihtirâ‘ eyledikleri leyletü'n-nikâb bâzîcesine sefîr-i mûmâ ileyhi da‘vet etmişler idi. Mûmâ ileyh mahall-i mezbûra varup, İmparatoriçe ve vükelâ ve müte‘ayyinân-i¹ devleti cem‘ olup, ricâl ü nisvân muh-telit oldukları hâlse, *en-Nâsti fî hevesâtihim ve'd-dübbü yerkusu fi'l-cebel*² mefhûmu üzere mestûretü'l-vücûh raksa başlayup, sâzendeleri dahi usûl-i ma‘lûmeleri üzere çalup çağırıldılar ve İmparatoriçe dahi berâberce raks ve bin nâz ile kâmetine ihtizâz verdiğini görmüşler. O aralıkda İmparatoriçe elçinin yanına gelüp, ref‘-i nikâb ve yola dâyir ba‘zi güft-gû ile def‘-i vahşet ü hicâb ve ‘akabinde: “Elçi efendi odalarımızı temâşâ etsün” deyü âdemlerine hitâb ve mûmâ ileyh dahi zikr olunan odaları ve İmparatoriçe'nin hâbgâhını seyretdikden sonra ba‘zi [M1 65] şekerleme ve et‘ime ile ârâste bir odaya idhâl ve çay ve kahve ve mâ-hazar tenâvülüyle ikrâm kaydına iştigâl eylediler. ‘Âdetleri resîde-i gâyet ve seher vakti herkes ‘avdet eylediler.

Birkaç günden sonra şehre altı sâ‘at mesâfede sâlifü'z-zikr nehr-i kebîrin kenârında vâki‘ İmparatoriçe'nin serâyına mûmâ ileyhi da‘vet etmeleriyle nehren kâyık ile ‘azîmet musammem iken telâtum-i nehr ihtimâliyle iki kît‘a çekdirme resminde kalyon ihmâr ve birine elçi ve diğerine kethudâ ve sâ‘ir³ etbâ‘ı süvâr ve bir iki sâ‘at güzâr eyle-dikde, tersâneleri olan sâhile ihrâç ve hintovlara irkâb ve bir karyeye gelüp, o gice anda kâr-sâz-ı râhat-ı hâb oldular. Ferdâsı tersânesini temâşa ve yirmi beş kadar kalyon müşâhede olunup: “Bunları neylersüz” deyü su’âl etdiğinde: “Bahr-i Baltık'a andan Bahr-i Muhît'a çıkış, askerimize ta‘lîm-i fenn-i deryâ ederiz” cevâbını îmâ etmişler. Ferdâsı İmperatoriçe'nin serâyına varup, bir mürtefi‘ mahalde bünyâd ve tahtında bir bağıcî olup, âdem beli kadar hevâya sû‘ûd eder fiskiyeler ve san‘at-i âb ile usûle mutâbık hod-be-hod çalınur sazlar ve müte‘addid havuzlar seyrinden başka ördek ve kaz ve kelb timsâllerini havuza ilkâ ve birbirini âvâz-ı mahsûslarıyla ahz u girift etmek sûretinde tesâbük ve hücumlarını ve âğızlarından fevvâre-misâl su çıkdığını re‘ye'l-‘ayn müşâhede ve dahi bundan başka sanâyi‘-i gârîbe gösterüp, şehirde olan konağına i‘âde olunmuş. kal‘ada ve sâ‘ir⁴ mahalde olan topları demir ve tuçdan olup, killetini tahkîk ve Kral serayları ahşâbdan mebnâ ve pençereleri büyük ve dîvârlarının etrâfi Lehkârî mü-nakkaş kâğıddan olup, fekat İmperatoriçe'nin beytütet eylediği mahallin dîvârları kemhâ ile tezyîn ü tezvîk olunup, tavanları kireçden ve neşîb ü firâzdan ‘ârî düz ve müstevî yapılmış ve hânelerde kat‘â mefrûşât olmayup, iskemleler üzerinde ku‘ûd ve nisâla-

¹ müte‘ayyinân M1, H : mu‘ayyinân B1, K1.

² ﻷنس ﻓي هوا ساتهم و الدب يرقص في الجبل = İnsanlar kendi arzu ve isteklerinin peşinde, ayı ise dağda dans eder” anlamına gelen bu cümle, Arapça bir deyiştir.

³ sâ‘ir K1 : sâyir M1, B1, H.

⁴ sâ‘ir K1 : sâyir M1, B1, H.

rıyla dahi ekserî iskemlede mürâvede eyledikleri menküldür. Mûmâ ileyh Peterburg'a duhûlünün altmış beşinci günü yine ‘azîm alay ile İmparatoriçe'den nâm-i hümâyûn cevâbını alup, on gün sonra Baş-vekil'den dahi cevâb-nâmे alup, Âsitâne-i sa‘âdet'e doğru ‘azîmet eyledi. Kırk ikinci gün re's-i hudûda vâsil ve andan Bender'e ve Bender'den yirmi günde İstanbul'a dâhil oldu. Bender'den Kiyeve Kal'ası yüz on sâ'at ve andan Moskov şehri yüz seksen bir sâ'at [M1 66] ve andan Peterburg yüz elli sâ'at mesafe olduğunu elçi-yi mûmâ ileyh takrîr ü ifâde eyledi.

Vukû‘-i harîk-i küllî

Zilhiccenin yirmi ikinci bazar gicesi sâ'at altıda¹ iken Hoca Paşa kurbunda Timurkapu hizâsında bir hâneneden âteş-i cevvâle-i zebâne-keş zuhûr ve şiddet-i rûzgâr ile birkaç kol olarak sâlib-i ‘akl ü şu‘ûr olup, bir tarafdan Bağçe-kapusu'na dek yemîn ü² yesârını ve Muhsin-zâde serayını ve kal'a dîvârından aşup, yeşil kiremidli câmi'i ve bir tarafdan Paşa-kapusu ve Derzîler Kâr-hânesi ve Defterdâr Kapusu ve Dîvân-yolu'ndan Mehterhâne ve Defter-hâne'yi ve bir tarafdan Mahmûd Paşa Çarşusu'ndan Çukacilar Hâni'nı ve bir tarafdan Ayasofya Çarşusu'nu Sovuk-çeşme havâlîsine dek suzân ve otuz altı sâ'at imtidâd ile itfâsına me'mûr olanları bî-tâb ü tüvân edüp, insîbâb-ı sehâb-ı lütf-i Rabbü'l-erbâb ile ne hâl ise o belyye-i ‘uzmâ zâ'il ve havf-i sirâyetle muztaribü'l-kulûb olanlara tuma'nînet ü sükûn hâsil oldu.

İhrâkdan tahlîs olunan eşyâ zîk-ı mekân hasebiyle muhâfaza olunamayup, yerden yere nakl ile zu‘âfây-ı nâs bî-mecâl olduğunu Pâdişâh-ı zemân bi'n-nefs müşâhede ve Sovuk-çeşme kapusunu küşâde etdirüp, Ağa-bağçesi sâhasına nakl-i eşyâya ruhsât-dâde olmalarıyla, bây ü gedâ bu lütf-i bî-intihâ sebebi ile bekây-ı Devlet-i Şehînşâhî için secde-ber-endâz-ı mihrâb-ı du‘â oldular. Paşa-kapusu binâ olununcaya dek ru'yet-i umûr-i ‘ibâd için bir mahall-i ihtisâsî lâzım gelüp, Esmâ Sultân-ı ‘aliyyetü's-şân hazretleri sâhil-hânelerde olduklarına binâ'en, Kadırga Limanı'nda olan serâyları Paşa-kapusu olmak üzere istîzân ü ruhsat ihtilâsında serây-ı mezkûr Sadriâ‘zam'a mekân ve mahall-i dîvân kılındı.

VEKÂYÎ‘-İ SENE TÎS‘A VE SITTÎN VE MÎ‘ETE VE ELF

‘Afv-ı Sadr-ı esbak

Sadâret-i ‘uzmâdan infisâl ile Magosa Kal'ası'na bi-tarîki'n-nefy irsâl olunan Hekîm-zâde ‘Ali Paşa hakkında ‘afv-ı Pâdişâhî kârger ve Magosa'dan itlâk ile reh-yâb-ı keder olduğundan başka, Hükûmet-i Mîsr-ı Kâhire ile nâyil-i kusvâyî me'ârib ve bu peyâm-ı meserret-encâm ile oğlu Gâlib Bey tarafına zâhib oldu.

¹ 22 Zilhicce 1168 = 29 Eylül 1755 Pazartesi. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

² ü H, B1, K1 : — M1.

Şurû‘ be-ba‘zı ebniye

Muhterik olan Paşa-kapusu mesârîfî mîrî tarafından edâ olunmak şartıyla mücededen binâ iktizâ etdiğine binâ'en, Tersâne Emîni olan Bekir Efendi bu hidmete ta‘yîn ve Sultân Ahmed Câmi‘i'nde kâyin Şeyhulislâm-ı sâbık ‘Abdullah Efendi'nin hânesinde [M1 67] Defterdâr Efendi ve ketebe-i aklâm temkîn olunmuş olmağıla, muhterik olan Defterdâr-kapusu dahi Cânibî dâmâdı Ahmed Efendi ma‘rifetîyle ve Mehter-hâne Kesriyyeli Kethudâsı Matbah Emîni sâbık Mehmed Efendi nezâretîyle yapılmak irâde ve işbu muharrem evâyilinde¹ mûmâ ileyhime tenbîh ve me‘mûriyyetleri ifâde olundu.

Nefy-i ‘Ali-zâde Ziyâ Efendi Kâdî-yi Mekke Sâbıkâ

Efendi-yi mûmâ ileyhde olan hiddet-i lisân ve meclis be-meclis işâ'a eylediği hezeyân, sâmi‘a res-i Hüsrev-i devrân olup, şehr-i mezkûrun yedinci günü² Resmo'da ikâmetine ısdâr-ı fermân-ı celîlü's-şân kılındı.

‘Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân

Ağa-yı mûmâ ileyh ihrâk-ı kebîr sebebi ile muzga-i efvâh-ı enâm ve ‘azl ve bir mahalle me‘mûriyyeti min ehemmi'l-mehâm olup, tâsi‘-i muharremde ‘azl ve Mağnisa'da ikâmeti fermân ve Kul Kethudâsı Yeniçeri Ağalığı'yla cezlân kılınup, bu cihetle ricâl-i Ocağ miyânında silsile vâki‘ ve herkes hissesine isâbet eden rütbeye kâni‘ oldu.

Tevcîhât-ı vüzerây-ı ‘izâm

Tırhala Sancağı, Hotin Muhâfizi olan Vezîr Halîl Paşa'ya ilhâk ve Eyâlet-i Sayda ile sâbıkâ Mısır Vâlisi Vezîr Mustafa Paşa mazhar-ı eşfâk kılınup, Şâm Eyâleti dahi mutasarrîf-ı sâbıkı Vezîr Es‘ad Paşa'ya ibkâ ve ba‘zı Mîr-i mîrân'a vech-i münâsibi üzere sancaklar tevcîh ü i‘tâ olundu.

‘Azl ü nefy-i Kethudây-ı Bevvâbîn-i hazret-i Şehriyârî

Kapucular Kethudâsı olan ‘Arabgirli İbrâhîm Bey, gamz-ı hüssâd ile üftâde-i tâk-ı i‘tibâr ve muharremin on altıncı günü³ ‘azl ve Rodos'a nefy tarîkıyla tesyâr olunup, sâbıkâ Sadriâ‘zam Kethudâsı Derzî Hüseyin Ağa, mansıbı ile mübâhî ve nâyil-i şeref-i kurb-i Pâdişâhî oldu.

‘Azl ü i‘dâm-ı Sadriâ‘zam ‘Ali Paşa

Müşârun ileyhin irtışâ ve kizb-i nâ-sezâya dâyir ba‘zı etvâr-ı nigûhîdesi sâmi‘a-i hümâyûna ilkâ ve ‘acele vü ‘adem-i te’ennî tashîh-i müftereyâta vakit bırakmayup, sâl-i

¹ 1-10 Muharrem 1169 = 7-16 Ekim 1755.

² 7 Muharrem 1169 = 13 Ekim 1755 Pazartesi.

³ 16 Muharrem 1169 = 22 Ekim 1755 Çarşamba.

mezkûr muharreminin on dokuzuncu sebt günü¹ mühr-i hümâyûn yedinden nez‘ ve ka-pu arasında izâ‘a vü ifnâ olundu. İki sâ‘at murûrunda mir’ât-ı tab‘-ı Tâcdârî jeng²-beste-i nedâmet ve bu hâdiseye sebeb olanlar seng-sâr-ı inkisâr u melâmet oldu. **Nazm:**

Lâ ta‘celenne li-emrin künte tef‘alühü
Fe-rubbemâ yu‘assiru'l-insânü min ‘acel³

Yevm-i mezkûrda Kethudây-ı Sadr-ı ‘âlî bulunan Mehmed Sa‘îd Efendi huzûr-i Şâhâne‘ye getirülüp, mühr-i hümâyûn yed-i kifâyetine tevdi‘ ve ferve-i Sâdâret‘le kadri terfi‘ ve Bâb-ı ‘âlî‘ye rûcû‘larında erbâb-ı menâsîba [M1 68] ‘umûm hil‘atleri iksâ ve mansıblarını ibkâ eyledi. Sadâret-i ‘uzmâ sebebi ile münhal olan Kethudâlik câh-ı refî‘i, Re’îsülküttâb olan Kâmil Ahmed Efendi‘ye ve Riyâset-i Küttâb, müddet-i medîdeden berü Mektûbçuluk hidmetinde olan Hamza Hâmid Efendi‘ye tevcîh olundu.

Terceme

Müşârun ileyh Âsitâne-i sa‘âdet sekenesinden bir şahs-ı za‘îfî'l-hâlin oğlu olup, gün be-gün nemâdâr-ı ‘ömr-i ‘azîz ve mümeyyiz-i miyân-ı sîm ü erzîz oldukda, Aya-sofyâ Kâtibi Mehmed Efendi‘ye intisâb ve ol dahi tenâsüb-i endâmına nazar ile miyâne-i hademeden merkûmu letâyifü'l-hiyâl beyti gibi intihâb edüp, zamîrine semîr ve sadr-ı sürâdikât-ı umûruna emîr etmişidi. Ba‘dehû silk-i teberdârân-ı serây-ı ‘atîka münselik ve dâd-ı Hudâ olan Dâvûdî sadâ ve hüsn-i nağm ü nevâya mâlik olduğundan, ba‘zı kavâbil-perver recâsiyla ağayân-ı kîlâra ilhâk ve mü’ezzinlik ile mazhar-ı eşfâk kılınmışdı. Birkaç mâh murûrundan sonra Mü’ezzin-bâşılık ile hâne-i hâssaya dâhil ve ricâl-i erba‘îne mütevâsil olup, yoluyla kat‘-ı derecât ü merâtib ve giderek câh-ı refî‘-i Silahdârî ile kesb-i ehass-ı metâlib edüp, devr-i ‘Osmân Hânî‘ye gelinceye dek hilâl-i ikbâli nûhüfte-i tahte'l-gaym istitâr ve ba‘dehû bedr-i evc-i rif‘ati bâhiru'l-envâr olup, bu revîş ü reftâr ile makâm-ı Atabeg‘de mercî‘-i sîgâr ü kibâr ve mu‘avvel-i kâr-fermâyân-ı rûzgâr ve belki sebeb-i husûl-i me’ârib ü etvâr olmuştu.

Hekîm-zâde ‘Ali Paşa ‘azlinde Sadr-ı vâlâ-makâm ve kâfil-i umûr-i hâss u ‘âmm olması merkûz-i zamîr-i Şehriyâr-ı enâm iken, beyâz safha-i cemâli hilye-i mehâsinden hâlî olmak ‘illetiyle bir müddet te’hîr-i maslahat tasvîb ve Nâyilî ‘Abdullah Paşa Sadr-ı Devlet‘e takrîb olunmuştu. Bir zemân kuvve-i fikriyye ve imdâd-ı nazar ve hüccet-i ‘ameliyye ile âzmâyiş ü tecrîbe-i umûr ve vukûf-i ahvâl-i cumhûr kasdiyla müntehây-ı merâtib-i beşeriyye ve kusvây-ı derecât-ı insâniyye olan câh-ı vâlây-ı Vezâret‘le müşârun ileyhe Nişâncılık tevcîh ve beyne'l-akrân kadr u i‘tibârı terfi‘ u tenvîh ve doksan dokuz gün murûrunda Sadâret-i ‘uzmâ ve Vekâlet-i kübrâ ile mâlik-i mekâlîd-i

¹ 19 Muârem 1169 = 25 Ekim 1755 Cumartesi.

² jeng B1, K1 : zeng M1, H.

³ “لا تتعجلْ لَا مَرْ كُنْتْ تَفْعِلْهُ فَرِبِّيَا يَعْشُرُ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجْلٍ” = Bir işi yapmak için acele etme, bazen aceleden insanın ayağı sürçer“ anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

umûr-i Devlet ve nâyil-i dest-mâye-i kemâl-i sa'âdet olup, bu ni'met-i celîlenin kadrini ve bu rütbe-i ‘azîmenin şükrünü îfâ ve mecârî-yi Devlet-i ‘aliyye üzere her mâddeyi lede'l-iktizâ ibkâ vü ilgâ [M1 69] lâzım iken tama'-ı tabî'î ve hirs-i cibillî, perdedâr-ı çeşm-i basîreti olup, dünya ve ‘ukbâda zararı derkâr olan semt-i irtîşâya meyli ve kizb ü dûrûga müte'allik kavli giderek sâmi'a-i hümâyûna ilkâ ve hakkında gazab-ı Pâdişâhâne rû-nûmâ olup, altmış dokuz muharreminin on dokuzuncu günü¹ mühr-i Sadâret yedin-den nez' ve mahnûkan semt-i ‘ukbâya def olundu. Müddet-i sadâretleri altmış üç gündür. Müşârun ileyh müşekkel ve mehîb ve kâmet-i bâlâ ile misâl-i gusn-i ratîb, burûtu binâ-gûşuna mülâsîk ve a‘zâsı vûcûduna muvâfîk olup, ancak ünf ü nahvet ve kibr u ru‘ûnetden gayr-i hâlî ve i‘râz ü nefsâniyyet hûlâsa-i me’âl-i ahvâli olup, bir kâyid-i hayr-hâh semtinde bulunsa idi ve ecel fursat verse idi tarîk-ı rûşd ü felâha zehâbı ve giderek feyz ü kemâl iktisâbı mümkünât-ı umûrdan idi.

İhrâc-ı mevâcib

Şehr-i mezkûrun yirmi üçüncü salı günü² tertîb olunan Dîvân-ı bülgend-erkânda ‘ale'l-‘umûm kapu kullarının bir kîst mevâcibleri gencîne-i şâygâna hem-râz olan Hazîne-i hümâyûn'dan ifrâz olunup, kabzına me'mûrlara teslîm ve sebt günü Bâb-ı ‘âlî'de devr vâki‘ olup, şeref-res-i vûrûd olan teşrifât-ı seniyye ile kadr-i Sadr-ı vâlâmakâm tefhîm olunup, resânende-i teşrifât olan Silahdâr Ağa'ya mu'tâd üzere ikrâm ve kadr ü şânına ihtirâm olundu.

Teşrif-i hümâyûn be-Tophâne-i ‘âmire

Bu esnâda birkaç kît'a topun eczâsi müheyŷâ ve kavâlibine ifrâg olunmak tasmîmi Bâb-ı ‘âlî'ye inhâ olunup, san‘at-ı mezkûrenin temâşâsı hâtır-ı Şâhâne'de cilve-ger olduğu ma'lûm-i Sadr-ı muvakkar olmayla, mukaddemce Tophâne'ye râhî ve muntazîr-ı kudûm-i Pâdişâhî olmuştu. Şehriyâr-ı Cem-tâvsîf Tophâne'yi teşrif ve Sad-ria‘zam ve sâ’ir³ saf-bestesi-i ta‘zîm olan bendegânı tahrîk-i ebrûy-i iltifât ile taltîf buyurup, celse-i hafifeden sonra izâbe olunan eczây-ı ma‘deniyye nehr-i sâyil gibi kavâlibe cârî ve bu mukâbelede Topçu-başı ve Nâzır ve sâ’ir⁴ zâbitân mültefet-i hazret-i Tâcdârî olup, kimi hil‘at-i zâhire ve kimi ‘atâyây-ı vâfire ile kesb-i iftihâr ve Padişâh-ı gerdûn-iktidâr dahi bir iki sâ‘at Tersâne bağçesinde karâr ve Serây-ı ‘âlî'lerine nihâde-i pây-i şeref ü⁵ i‘tibâr eyledi.

¹ 19 Muârem 1169 = 25 Ekim 1755 Cumartesi.

² 3 Muârem 1169 = 9 Ekim 1755 Perşembe. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

³ sâ’ir K1 : sâyir M1, B1, H.

⁴ sâ’ir K1 : sâyir M1, B1, H.

⁵ ü M1, B1, K1 : — H.

Vürûd-i esb-i müzeyyen be-câniib-i Sadriâ‘zam

Matla‘-ı Sadâret’de taraf-ı hümâyûndan müzeyyen esb irsâli mu‘tâd olduğuna binâ‘en, muharremde Mîrahûr-i Evvel Beyefendi ile bir re’s esb-i müzeyyen vürûd ey-leyeceği Sadriâ‘zam'a ihbâr olunup, seng-i rikâbda [M1 70] istâde-i rasad-gâh-ı intizâr olmuş idi. Zikr olunan esb-i kûh-nûmûd şeref-vürûd ve fi'l-hâl ‘inân-ı meyment-nişâni mâtîde-i cebhe-i kemâl-i neşât u sürüd kîlinup, Sadriâ‘zam yerinden vüsûb ve sahve-i esbe rükûb ve birkaç hatve tesrîhden sonra nûzûl ve mîr-i mûmâ ileyhi kûrk ve nakd ve ma‘iyyetinde olanları hila‘ u ‘atâyâ ile nâyil-i me’mûl eyledi.

İhsân-ı Pâye-i Anadolu be-‘Âsim İsmâ‘îl Efendi

Çelebî-zâde ‘Âsim İsmâ‘îl Efendi ehl-i ‘ilm ü ma‘rifet ve şâyân-ı nazar-ı ‘âtifet olduğuna binâ‘en, evâsit-ı muharremde¹ Anadolu Pâyesi'yle mükerrem ve câme-i zer-beft-i mâhiyyeti tîrâz-ı ‘inâyet-i Şâhâne ile mu‘alleml oldu.

‘Avdet-i Kapudan Paşa

Bundan akdem Ak-deniz'e Donanma-yı hümâyûn ile imâle-i sükkân-ı ‘azîmet eden Kapudân-ı deryâ Karabâğı Süleymân Paşa üç kît‘a akdarma ile Âsitâne-i sa‘âdet'e vâsıl ve huzûr-i hümâyûnda paşa-yı mûmâ ileyh ve sâ’ir² Kapudanlar telebbüs-i hil‘at ile her biri Genc-i şâygân³ dest-mâye-i⁴ ‘izz ü rif‘ate nâ’il⁵ oldu.

Îmâm-ı Evvel-şüden-i Pîrî-zâde

Sâbıkâ Şeyhulislâm ve ‘ilm ü kemâli müsellem-i hâss u ‘âmm olan Pîrî-zâde Sâhib Mehmed Efendi'nin mahdûm-i necâbet-lüzûmları ‘Osmân Monla Efendi'nin ihrâz-ı şeref-i kurbiyyet ile dâhil-i dâyire-i fâhire-i Mülükâne olmasına irâde-i hümâyûn te‘alluk ve târîh-i mezkûrda Îmâmet-i Evvel hidmet-i menî‘asıyla akrânına tefavvuk edüp, pederinden intikâl eden mesned ile mümtâz ve hasret-keş-i her⁶ erbâb-ı niyâz olan câh-ı refl‘ ile ser-efrâz oldu.

Mütekâ‘id-şüden-i Kâdî-yı Eyüb sâbıkâ

Evliyâ-zâde ‘Abdurrahmân Efendi, sülâle-i tâhire-i sudûr-i ‘ulemâdan ve bu tarîk-i bâhirü’t-tevfîkde kudemâdan olup, ‘alîl ü pîr ve erzel-i ‘ömr ile merhamete lâyik u

¹ 11-20 Muharrem 1169 = 17-26 Ekim 1755.

² sâ’ir K1 : sâyir M1, H, B1.

³ Genc-i şâygân H : — M1, B1, K1.

⁴ dest-mâye-i M1, B1, K1 : — H.

⁵ nâ’il K1 : M1, B1, H.

⁶ her M1, K1, H : — B1.

cedîr olduğuna binâ'en, saferu'l¹-hayrin on altıncı günü² Vize Kazâsı'yla tekâ'üd ve mirkât-ı kasr-ı matlûbuna tesâ'ud eyledi.

Tevcîhât-ı Vüzerây-ı ‘izâm ve Mîr-i mîrân-şüden-i Mütesellim-i Gazze Hüseyin Ağa

Anadolu'da Eyâyeti'nde olan eşkiyâyi i‘dâm ile Aydın Sancağı'na nizâm vermek ve o havâlîyi tesallut-i cebâbireden tahlîsa ihtimâm eylemek şartıyla Aydın Sancığı, Anadolu Vâlisi Vezîr ‘Ali Paşa'ya ilhâk ü zamm ve Sivas Eyâleti'yle, Çeteci ‘Abdullah Paşa mükerrem kılınup, Erzurum Eyâleti, sâbıkâ Kâyim-makâm Vezîr Sarı Mustafa Paşa'ya ihsân ve Tırhala Sancağı ile sâbıkâ Özi Muhâfizi Vezîr İbrâhîm Paşa ferhân kılınup, münhal olan Özi Eyâleti'yle, Tırhala Mutasarrîfi Vezîr Halîl Paşa mübeccel kılındı. [M1 71] Bu esnâda Kuds-i şerîf'in eşkiyâyi ‘Urbân'dan muhâfazası elzem ve muktedir ve sâhib-i nüffûz bir kimsenin o tarafda vücûdu ehemm olup, Gazze Müteselliimi Hüseyin Ağa'da, isti‘dâd-ı muhâfaza mülâhaza olunduğundan, saferin sekizinci günü³ dâyire-i Mîr-i mîrânî'ye idhâl ve Kudüs muhâfazasına ırsâl olundu.

Tekmîl-i Câmi‘-i Nûr-i ‘Osmânî ve teşrîf-i cihânbânî ve edây-ı salât-ı cum‘a

Altmış iki senesi muharreminin yirmi sekizinci günü⁴ Hudâvendigâr-ı sâbık Sultân Mahmûd Hân *subbet ‘aleyhi şe’âbîbü rahmeti'r-Rahmân*⁵ hazretlerinin te'sîs ve bünyâdına şurû‘ buyurdukları câmi‘-i cedîd binâ ve teşyîd olunur iken, kable'l-itmâm mak‘ad-i sîdka hirâm buyurmuşlar idi. Sultân ‘Osmân Hân muktezây-ı nevbet-i Saltanat ile serîr-ârây-ı mûlk-i ‘Osmânî oldukda, tekmîline sarf-ı mechûd ve zâyidün ‘ani'l-vâsf nükûd bezliyle işbu altmış dokuz senesinde⁶ maslahat-ı binâ bi-külliyyâtihâ vü cüz’iyyâtihâ resîde-i hayyiz-i gâyet ü intihâ olup, ‘illet-i tevârûs ü istîhlâf ile zât-ı hümâyûna tahsîs ve Nûr-i ‘Osmânî ismiyle tatsîs olunmuşıldı. Câmi‘-i mezkûr kâlîçe-hây-ı rengâ-reng ve ferş-i istebrak-deng ile pür-zîb ü behâ ve makdem-i Şâhâne'ye sezâ kılındığı hâk-i ‘atebe-i Şâhâne'ye bâ-telhîs inhâ olunup, hâtır-ı ilhâm me’âsir-i Mülükâne'de dâ‘iye-i şevk-i kârger ve işbu rebî‘ulevvvel gurresi olan yevm-i cum‘â⁷ câmi‘-i mezkûrda edây-ı salât mukarrer olmuşdı. Vezîr-i a‘zam ve Şeyhulislâm kallâvî ve ‘örf ile ve sudur u mevâlîyi ‘izâm ‘örf ü muvahhidî ile ve ricâl-i devlet ve sâ’ir⁸

¹ saferu'l- M1, K1, H : صفرك B1.

² 16 Safer 1169 = 21 Kasım 1755 Cuma.

³ 8 Safer 1169 = 13 Kasım 1755 Perşembe. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifa-de ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmüşinden kaynaklanmış olmalıdır.

⁴ 28 Muharrem 1169 = 3 Kasım 1755 Pazartesi.

⁵ “صَبَّتْ عَلَيْهِ شَآبِبُ رَحْمَةِ الرَّحْمَنِ” = Rahmân olanın [Allah c.c.] rahmet yağmurları [afv ve merhameti] onun üzerine dökülsün” anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesiidir.

⁶ 1 Muharrem = 1169 = 7 Ekim 1755 Salı.

⁷ 1 Rebî‘ulevvvel 1169 = 5 Aralık 1755 Cuma.

⁸ sâ’ir K1 : sâyir M1, B1, H.

hâcegân ve ocağ ağaları esvâb-ı dîvâniyyeleri ile Serây-ı hümâyûn'da dîvân tertîbi gibi yerlü yerinde kiyâm ve mahal be-mahal tenâvül-i ta‘âmdan sonra müretteb alay ile Pâdişâh-ı seniyyü'l-menâkîb câmi‘-i mezkûre mütekârib oldunda, ancak ‘ulemâ-i ‘izâm esblerinden nûzûl ile câmi‘e varup, seccâdelerine ku‘ûd ve sâ’ir¹ tevâyif-i nâs râkiben yerlü yerlerinde isbât-ı vûcûd ve Şehriyâr-ı bâhirü's-sü‘ûd şeref-bahş-ı vûrûd oldunda, cümlesi kadd-i hamîde-i ta‘zîm ve ser-fûrû-bürde-i tahiyyet ü teslîm oldular.

Bundan sonra mahfel-i hümâyûnu teşrif ve Sadriâ‘zam ve Şeyhulislâm hazerâtını ve Dârû's-sâde Ağası'nı ferve-i semmûr ile taltîf buyurup, salât-ı cum‘ayı edâ ve bi'l-cümle sudûra birer sevb-i semmûr ve İstanbul Pâyesi'nde olanlara kâkum iksâ ve meşâyihi cevâmi‘-i selâtîn-i ‘izâma birer sincâb ve sâ’ir² mevâlî-yi kirâma birer sûf ferâce geydirilüp, cümlesi takbîl-i dâmen-i [M1 72] Pâdişâhî ile müftahir ve mübâhî oldu. Bundan sonra ‘ale'l-‘umum alayda bulunan hâcegân ve ocağ ağaları ve sâ’irine³ ilbâs-ı hil‘at ve bunlar dahi memnûn-i lütf-i Pâdişâh-ı İskender-kudret kılındı. Câmi‘-i mezkûr fi'l-hakîka bî-misl ü bî-kusûr ve sâni-yi Beyt-i ma‘mûr, münevver ve rûşen, reşk-endâz me‘âbid, nev ve kûhen⁴ tarhi dilkeş ve binâsı gayr-i müşevveş metîn ü müstahkem, mürtezikası muntazam bir ma‘bed-i latîf ve bir câmi‘-i şerîf olduğu vâreste-i kayd-ı ta‘rif ü tavsiyedir. **Nazm:**

Hurşîdi ne hâcet edelim nûr ile ta‘rif

âsârı nûmâyende-i erbâb-ı nazardır. Câmi‘-i mezkûr havlusunda medrese ve mukâbilinde kitâbhâne ve ‘imâret inşâ vü bünyâd ve her birinden niçe kimseler intifâ‘ ile tâ ebedi'l-âbâd bânîsini hayır du‘â ile yâd eyledikleri zâhirdir.

Zikr-i istihlâs-ı sefine ez-gark

Mîsr-ı Kâhire'ye ticâretle âmed-şûd eden sefinenin biri mâl-ı bisyâr ile pûr-bâr Âsitâne-i sa‘âdet'e gelür iken, rûzgâr-ı müştedd ve emvâc-ı deryâ cevv-i semâya mümted olup, ne hâl ise leylen Kum-kapu pîşgâhına vaz‘-ı timür ve muntazar-ı inkişâf-ı şeb-i deycûr olmuş idi. Zikr olunan sefine timurunu sürüyüp, derûnunda olan mellâhlar her ne kadar sa‘y etdiler ise kesret-i telâtum u emvâc, mâni‘-i zabit ü rabt olup, nâ-gâh sefine ka‘r-ı deryâya rûsûb ve derûnunda olan halkı üftâde-i girdâb-ı mesâyib ü kûrûb edüp, ‘ale's-sabâh kazîyye evliyây-ı umûra ma‘lûm oldunda, Kapudan Paşa ve ricâl-i Tersâne'ye keyfiyyet ihbâr ve ihmâr ve Sadr-ı ‘âlî-mikdâr dahi deryâya müşrif Kadı Halîl Ağa'nın hânesine gelüp, tahlîs-i sefineye ibtidâr eylediler. Ma‘una ve dalçıların tekarrubu muhâl iken, fenn-i deryâya vâkîf gavvâslardan birkaç nefer merd-i kâmil nakb olunan hisâr sûrâhîndan iper ile deryâya nâzil ve sefineden dahi bir varul rûy-i deryâya

¹ sâ’ir K1 : sâyir M1, B1, H.

² sâ’ir K1 : sâyir M1, B1, H.

³ sâ’irine K1 : sâyirine M1, B1, H.

⁴ nev ve kûhen M1, H : nûr kûhen B1, K1.

atılıp, ipi varula ve ucunu hisâr dîvârına rabb sebebi ile derûn-i sefînede bulunanlar birer ikişer selâmet yakasın bulmağa başladılar.

Bu hâdisenin vukû‘u cum‘a gününe musâdif olduğundan, Pâdişâh-1 dil-âgâh Sultân Ahmed Câmi‘-i şerîfinde nemazı edâ ve sefîne halkına rahmen mahall-i mezkûre tahrîk-i bâd-pâ buyurdular. Teşrif-i hümâyûn me’mûrların şevkini efzûn edüp, tekrâr ma‘una ve çekdirmeler ihmâz ve derûnunda bulunan mahlûku kenâr-1 selâmete ihrâc ile mazhar-1 du‘ây-1 bî-şumâr oldular. Derûnunda olan emvâl ü eşyâ âb-zede ve sefîne dahi fî-mâ-ba‘d isti‘mâlden kaldığı manzûr [M1 73] olduğundan sefîne Kapudanı hakkında şefkat-i Şâhâne zuhûr ve mîrî sefâyininden bir kît‘a sefîne ihsâniyla Kapudan-1 merkûmu şinâver-i deryây-1 sürûr eylediler.

**‘Azl-i Defterdâr-ı Şîkk-ı Evvel Halîmî Mustafa Efendi ve
nasb-ı Kîsedâr-ı Muhâsebe-i Evvel Ahmed Efendi
be-câyeş ve ba‘zı havâdis-i cüz’iyye**

Defterdâr bulunan Halîmî Mustafa Efendi'nin fisk u füçûra ihmâmâkı ve emvâl-i mîrîyyeyi sarf ü istihlâki mücerrebât-1 umûrdan iken, bu def‘a dahi va‘d-i nükûd ve bezl-i bûd u nebûd ile Defterdarlığı tahsîl etmişidi. Sekret-i gafletden rehyâb-1 ifâkat olmasına sedd-i sedîd-i hevâ vü heves mâni‘ u hâciz ve ıslâh-1 hâlinden hûş-mendân-1 devlet dermân-de¹ ve ‘âciz olduklarından, işbu saferu'l-hayrin altıncı günü² Defterdârlık 'dan ‘azl olunup, Üsküdar'da tevkîf ve esnâfa olan düyüñ-i kesîresi mâlini bey‘ ile bir mikdâr tâhfîf olundukdan³ sonra Limni Cezîresi'ne nefy ü tasrîf olundu. Baş-muhâsebe Kîsedârı Ahmed Efendi, umûr-i Defterî'ye vâkîf u âşina ve zâtında merkûz âsâr-1 sîdk u ihtidâ merâyây-1 kulûb-i evliyâ-yı umûrda ‘an-asıl sûret-nûmâ olduğuna binâ’en, yevm-i mezkûrda Baş-defterdârlık hil‘atini iktisâ eyledi. Teberdârân gürûhundan iken nâyil-i rütbe-i Hâcegânî olan Küçük Süleymân Efendi, târih-i mezkûrda Masraf-1 Şehriyârî Kitâbeti ile vâlâ-kadr ve Sultân Mehmed Câmi‘i Kâtibi Hâşim ‘Ali Bey, Emîn-i Şehr olup, sâbîkâ Çavuş-başı⁴ Selîm Ağa, Ser-bevvâbîn-i Dergâh-1 ‘âlî'ye vekîl ve Râmî Paşa-zâde Mustafa Bey, Baş-muhâsebecilik ile müktesib-i câh-1 celîl oldu.

Ehl-i sûk u esnaf ziyy ü libâsda müşâbih-i ekâbir ü eşrâf olup, emîr u fakîr ve kebîr u sagîrin fark u temyîzi müşkil ü müte‘assir ve her şahsı hadd ü rütbesine tenzîl, siyâset-i mülkiye müteferri‘âtından olduğu zâhir olmağla, fî-mâ-ba‘d esnaf makûlesi kâkum ve semmûr kürk ve ricâl ü kibâra mahsûs esvâb geymeyüp, geydikleri halde eşedd-i siyâsetle te‘dîb olunacağıları bâbında tahvîf ü inzâr ve ol bâbda emr-i ‘âlî ısdâr olundu.

¹ dermân-de M1, K1, H : در ماندن B1.

² 6 Safer 1169 = 11 Kasım 1755 Salı.

³ olunduktan M1, K1, H : olundukda B1.

⁴ Çavuş-başı M1, B1, K1 : چاوش باسی H.

Katl-i Kara ‘Osmân-zâde

Merkûm sâl-hûrde vü pîr ve ‘an-asl mâr iken, yaşadıkça efî-yi zehir-gîr olup, kemâl-i hîrs u tama‘ sebebi ile başına cem‘ eylediği evbâşı etrafına teslît u havâle ve fukarâ vü zu‘âfânın mâlların alup, kendülerin izâle eylediğinden gayri evâmir ü nevâhîyi devlete gerden-dâde-i itâ‘at olmayup, ru‘ûnet ü huşûneti [M1 74] gün-be-gün izdiyâd ve nush u pend olundukça gavâyeti iştidâd bulduğundan fazla, fukârâ-yı memleket birkaç def‘a Dîvân-ı hümâyûn'a ref‘-i ruk‘-a-i şikâyet ve taleb-i imdâd ü i‘ânet etmeleriyle istîsâliyçün Kethudây-ı Bevvâbin Derzî Hüseyin Ağa, mukaddemâ ta‘yîn olunup, kârını itmâm ve ser-i maktû‘unu galtîde-i ‘ibret-gâh-ı enâm eyledi.

Vürûd-i haber-i fevt-i Turak Paşa ve zuhûr-i kerem-i Pâdişâhî be-zu‘âfâ-i Hâcegân ve ‘azl ü nasb-ı Nakîbü’leşrâf ve ba‘zı havâdis

Kapudan-ı sâbık Vezîr Turak Mehmed Paşa, Resmo'da menfiyyen mukîm iken, ecel-i mev‘ûd rûhunu bedeninden itlâk ve zümre-i mevtâya ilhâk eyledi.

Şehriyâr-ı deryâ-nisâr zu‘afây-ı hâcegân hakkında rahm ü şefekat izhâr ve hâllerine göre taksîm olunmak için elli kîse meblağ ihsâniyle o makûle zu‘afâyi kemâl-i kereminden hisse-dâr eyledi.

Nakîbü'l-eşrâf olan Rîzâ Efendi, riyâset-i ehl-i siyâdetden ma‘zûl ve Mehmed Monla Efendi, o câh-ı refî‘a mevsûl oldu.

Masraf Kâtibi olan Gürcü Süleymân Efendi, mansîb-ı mezkûre nâ-çesbân ve tavr u hareketi muhâlif-i rîzây-ı ‘uzamây-ı zemân olduğuna binâ‘en, evâsît-ı rebî‘ulevveldel¹ ‘azl ile te’âdîb ve Gelibolu'ya tagrîb olunup, münhal olan Masraf-ı Şehriyârî Kitâbeti ile sâbıkı Cânibî Dâmâdi Ahmed Efendi tatyîb olundu.

İhsân-ı Vezâret ve Kethudây-ı hazret-i Sadr-ı ‘âlî

‘Uzamây-1 ricâl-i Devlet-i ‘aliye'den olup, hâlâ Sadriâ‘zam Kethudâsı olan Kâmil Ahmed Efendi'nin, rütbe-i vâlây-ı Vezâret'e istihkâk nûmâyân olduğuna binâ‘en, işbu rebî‘ulevvelin on beşinci günü² hil‘at-i zer-dûz-i Vezâret ile kadr u i‘tibârı terfî‘ u tenvîh ve şimdilik Livâ-i Selânik tarafına tevcîh olundu. Münhal olan rütbe-i celîlle-i Kethudâyî ile Re’îsülküttâb Hamza Efendi dilşâd-ı tarab ve Riyâset hidmetiyle Küçük Tezkireci ‘Avnî Efendi mutayyeb ve Mektûbî hulefâsına cevdet-i hatt ile meşhûr Mehmed Recâ‘î Efendi, Küçük Tezkirecilik ile mesrûr oldu.

¹ 11-20 Rebî‘ulevvvel 1169 = 15-24 Aralık 1755.

² 15 Rebî‘ulevvvel 1169 = 19 Aralık 1755 Cuma.

‘Alâmet-i semâviyye

Şehr-i merkûmun yirminci gicesi sâ‘at onda¹ iken safha-i âsumânda müstatflüş-şekl bir âteş zuhûr edüp, giderek tecessüm ve yere nûzûl eyleyeceği hengâm üç kît‘aya tekassüm² edüp, cevânib-i se-kâneye³ müntesir ve âsumânda olan sâyir kevâkibde dahi bir gûne hareket ve ıztırâb zâhir ve bir tarrâka-i ‘uzmâdan sonra o emr-i hâyil zâyil ol-du. [M1 75]

Emîn-i Matbah-şüden-i Sârim İbrâhîm Efendi

İşbu cumâdelûlâ evâyilinde⁴ Matbah Emîni Mustafa Bey ‘azl ve yerine Behcet Efendi birâderi Sârim İbrâhîm Efendi vasl olundu.

İhrâc-ı mevâcib

Şehr-i mezkûrun yirmi dördüncü salı günü⁵ mu‘tâd üzere tertîb-i dîvân ve kapu kullarının bir kîst ‘ulûfeleri ihsân olunup, devr ‘akabînde Silahdâr Ağa vesâtatiyle şeref-resân olan teşrifât-ı seniyye ve hatt-ı hümâyûn kadr ü i‘tibâr-ı Sadâret-penâhîyi efzûn eyledi.

Vukû‘-i harîk

Şehr-i mezkûrun yirmi sekizinci günü⁶ Samatya'da bir meyhâneden âteş-i serkeş mültehib ve niçe re‘âyâ hânesini hâkistere münkalib edüp, sâhib-i meyhâne olan gebr-i cehennemî sûzîş-i mâl ile hâsil olan teşettüt-i hâline nazar ve nefsinî âteşe ilkâ ve dün-yada ru‘yet-i mukaddeme-i cezâ eyledi.

Garîbe

Malta Cezîresi'nin Korsan sefînelerinden biri sefînesine ba‘zı metâ‘ tahmîl ü idrâc ve İngiliz bayrağıyle Âsitâne-i sa‘âdet'e geldiğini İngiliz Elçisi mütâla‘a ve istihrâc eyleyüp, keyfiyyeti bâ-takrîr ‘arz-ı südde-i a‘lâ ve fi'l-hâl Bâb-ı âlî'den Kapudan Paşa'ya keyfiyyet inhâ olunup, Kapudan ve tâyfası habs ü zabt ve sefîneleri mersây-ı Tersâne'ye rabt olundu.

¹ 20 Rebî‘ulevvvel 1169 = 24 Aralık 1755 Çarşamba.

² tekassüm M1, H, K1 : taksîm B1.

³ se-kâneye M1, K1, H : selâseye B1.

⁴ 1-10 Cumâde'l-lûlâ 1169 = 2-11 Şubat 1756.

⁵ 24 Rebî‘ulevvvel 1169 = 28 Aralık 1755 Pazar. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

⁶ 28 Rebî‘ulevvvel 1169 = 1 Ocak 1756 Perşembe.

İtlâk-ı Re'isülküttâb 'Abdî Efendi ve Yeğen Mehmed Efendi

Mûmâ ileyhimâ¹ bundan akdem birer vesîle ile Gelibolu ve Burusa'ya nefy olunmuşlar idi. İkisi birden kayd-ı nefyden reh-yâb ve Âsitâne-i sa'âdet'e vüsûl ile kâm-yâb olmuşlar idi. Merkûm Yeğen Ağa hânesine geldiği gün vefât ve 'âzim-i dâr-ı mükâfât oldu. Mûmâ ileyh Mehter Yûsuf Ağa nâm kimesnenin yeğeni olup, devr-i Ahmed Hânî'de ba'de'l-vefât iki yüz kîselik nakd ve cins terk etmişidi. Yeğen Ağa velâyetinden gelüp, isbât-ı verâset eyledikde, emvâl-i mezkûre bi-temâmihâ merkûma verilüp, yedinde sermâye olmağla Devlet-i 'aliyye'de ihrâz-ı merâtib ve kesb-i menâfi' ve zabit-ı menâsîb eyleyerek Veli Kethudâ'nın 'azli lâzım geldikde Kethudâlik, mûmâ ileyhe teveccûh ve 'illet-i mizâcından bahs ile 'adem-i kabûle müte'allik kelimât tefevvûh edüp, hâh u nâ-hâh o makâm ile 'âlî-câh olmuş idi. Üç aydan sonra 'azl ü iclâ ve ba'de'l-İtlâk hânesine geldiği gice dest-i ecel ile rûhu bedeninden ihlâ olundu. Mûmâ ileyh Defter Emîni iken halef olduğu² Velî Kethudâ'ya varup: "Efendi isminiz nedir?" [M1 76] "Yeğendir" demiş, "ne vakit Defter Emîni oldunuz?" dedikde: "Kâlû belâ³dan berü" demiş. Veli Kethudâ, bu vaz'-ı garîbden dil-gîr olup, "Efendi, yeğen 'alem-i şahîs olduğunu bilmiyorum, gâlibâ siz kâlû ne'am defterine emîn olmak gereksiz" demiş.

Men'-i ferîve-i nâfe vü karsak ve 'azl-i Voyvoda-i Boğdân

Hâcegân-ı dîvân bi-ecma'ihim ve ocak ağaları fî-mâ-ba'd kontuş nâfe ve karsak geymeyüp, kontuş semmûr geymeleri irâde ve cümlesine tenbîh ü ifâde olundu.

Cumâdelâhîre'de Boğdan Voyvodası 'azl ve Âsitâne'ye celb ve yerine Kostantîn nâm kimesne nasb olundu.

'Azl-i Sadriâ'zam Sa'îd Paşa ve nasb-ı Sadr-ı esbak Mustafa Paşa

Beş mâh kadar Sadr-ı devlet'de mukîm ve tab'-ı müstakîm ile nesak-sâz-ı emr-i hâdis ü kâdim olan Mehmed Sa'îd Paşa'dan mizâc-ı zemânedede olan televvün ve tesârif-i rûzgârda olan 'adem-i temekkün ta'ayyünü ile gurre-i recebde⁴ yedinden mühr-i hümâyûn nez' ü istirdâd ve oğlu Mes'ûd Bey mübâşiriyyeti ile İstanköy Cezîresi'ne ibâd olunup, hakkında kemâl-i kerem-i Şâhâne rû-nümûn ve musâdere ve mu'âhazeden masûn oldu. Dergâh-ı 'âlî Yeniçeri Ağası olan İbrâhîm Ağa, Kayim-makâm-ı Sadr-ı 'âlî ve merci'-i esâfil ü e'âlî olup, Sadâret-i 'uzmâ ve Vekâlet-i kübrâ Mora Muhassîlî Sadr-ı esbak Mustafa Paşa'ya teveccûh ü ikbâl ve bu def'a dahi dağzen-i kulûb-i akrân ü emsâl oldu.

¹ ileyhimâ H, B1, K1 : leyhimâ لَهُمَا M1.

² olduğu M1 K1, H : olunduğu B1.

³ "قالو بالي" = Evet (Rabbimize and olsun ki) gerçekmiş diyecekler" anlamına gelen bu cümle el-En'am 6/30. âyetin ortasından bir kısımdır.

⁴ 1 Receb 1169 = 1 Nisan 1756 Perşembe.

İhsân-ı Vezâret be-Kapudân-ı deryâ ve ihrâc-ı Donanma-yı hümâyûn

Rütbe-i Mîr-i mîrânî ile deryâya Kapudan ve merâkib-i Tersâne-i ‘âmire’ye hü-kümrân olan Karabâğî Süleymân Paşa’nın nâsiye-i hâlinde âsâr-ı isti‘dâd nûmâyân ve tavr ü hareketinden Devlet-i ‘aliyye’ye hidmet ve sadâkat emâresi zâhir ü ‘iyân olmağıla, işbu şehr-i receb evâyilinde¹ Bâb-ı ‘âlf’ye da‘vet ve menkib-i istihkâkına ilbâs-ı hil‘at-i Vezâret kılınup, kemâ-kân deryaya Kapudan ve mutasarrîf-ı bahr-ı bî-pâyân kılındı. Şehr-i mezkûrun onuncu günü² müşârun ileyh Donanma-yı hümâyûnu istishâb ve şid-det-i rîh her ne kadar ıztirâb verdi ise dahi Baştarde³ ve çekdirmeler ile Dolmabağçe pîşgâhına vaz‘-ı lenger-i ikâmet ve birkaç günden sonra Ak-deniz’e doğru ve feth-i şuk-ka-i ‘azîmet eyledi.

Fevt-i Ser-gulâm-ı Bâkî

Başbâkî-kulu olan Süleymân Ağa, hulûl-i ecel-i mev‘ûd ile terk-i zulmet-serây-ı dâr-ı fânî ve Dergâh-ı ‘âlî kapucu-[M1 77] başılarından Bekir Paşa-zâde İskender Bey, mansib-ı mezkûr ile tahsîl-i sermâye-i zindegânî eyledi.

Ahz-ı sefine-i korsan

Fîrkateler Başbuğu İstanköylü İbrâhîm Bey, kendi mâtıldan inşâ eylediği mü-kemmel ve mücehhez ceng gemisiyle deryâya çıkışup, Girid sularında Malta korsanlarından biri fîkr-i sayd ü şikâr ile geşt ü güzâr eylediğini istihbâr etmekle, mütevekkilen ‘alellah üzerine varup, bir iki sâ‘at muhârebeden sonra sefine-i merkûmeyi almış esir ve kırk pâre top ve mühimmâtiyle ahz ü igtinâm ve Âsitâne-i sa‘âdet'e getürüp, istihsâl-i tevecüh-i Şehriyâr-ı enâm eyledi.

Ihrâc-ı Surre-i hümâyûn

Receb-i şerîfin yirmi altıncı günü⁴ fukarâ-yı Haremeyn ve zu‘afây-ı buk‘ateyn için muhassas olan Surre-i hümâyûn ihrâc ve İznikmid A‘yâni Dîv-zâde’nin dest-i emânetine idrâc olunup, mûmâ ileyh dahi Üsküdar'a ‘ubûr ve birkaç günden sonra ‘inân-ı ‘azîmeti ‘atf-ı savb-ı me’mûr eyledi.

¹ 1-10 Receb 1169 = 1-10 Nisan 1756.

² 10 Rebî‘ulevvvel 1169 = 14 Aralık 1755 Pazar.

³ Baştarde/Baştarda: Çekdirî tipinde kadırgaların büyüğü bir tür olan harp gemisine verilen addır. Buharlı gemilerin icadından evvel Osmanlıların kullandıkları harp gemilerindendi. İtalyanca *galea bastarda* teriminden gelmiştir. Genellikle kürekle çalışmaktadır ve Osmanlı baştardeleri 26-32 çift küreğe sahip olup her kürek 5-7 kürekçi tarafından çekilmekte idi. 18. yüzyılda yerini sadece yelkenle çalışan kalyonlara bırakmıştır, (bk. Midhat Sertoğlu, *Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi*, s. 144; İdris Bostan, *Osmanlılar ve Deniz İstanbul*, 2007, s. 107-114; M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Devrimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, 169; Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr*, s.152).

⁴ 26 Receb 1169 = 26 Nisan 1756 Pazartesi.

Vefât-ı hazret-i Vâlide Sultân

İşbu receb-i şerîfin yirmi yedinci Mi‘râc gicesi¹ sadef-i dürdâne-i saltanat ve ma‘den-i cevher-i nâ-yâb-ı devlet Âsiye-‘ismet, Belkîs-nezâhet, Meryem-‘iffet, Âsiye-üsvet Vâlide Sultân hazretleri ba‘zı emrâz-ı bedeniyye ile müte’essir ve safv-ı ‘îş ü zin-degânîsi mütekedder olup, mürg-i rûh-i latîfi kafes-i tenden tâyir ve ‘azm-i serâbistân-ı *fî mak‘ad-i sidkin ‘inde melîkin muktedir*² oldu. Fi'l-hâl emr-i techîz ü tekfîne iştigâl ü ikmâl ve Şehriyâr-ı Hamîdü'l-hisâl Bâbü's-sa‘âde'ye dek icrây-ı resm-i teşyî‘ ve ifây-ı hakk-ı tevdî‘ eyleyüp, Şeyhulislâm ve Kâyim-makâm Paşa ve sâyir ricâl-i devlet ve meşâyihi kirâm na‘ş-ı mağfiret-nakşî cevânibine rahmet-hân olarak Nûr-i ‘Osmânî Câmî‘i hazırlesinde o dürr-i ‘akîleyi mütevârî-yi zîr-i turâb ve o cevher-giran-mâyeyi vedî‘a-i mağfiret-i Rabbü'l-erbâb eylediler.

Müşârun ileyhâ hazretleri Râbi‘atü'l-‘adeviyye gibi leyl ü nehâr ‘ibâdet ü tâ‘at-ı Bârî ile evkât-güzâr ve ekser-i evkât abdestsiz yere basmadığı tevâtür-yâb-ı iştihâr olduğundan gayri, hidmet-güzârân-ı sürâdikât-ı ‘ismetleri olan muhadderâta her gice bin beş yüz Sûre-i İhlâs okutmadan gunûde-i visâde-i hâb olmadığı mervîdir.

İhrâc-ı huyûl be-Çerâ-gâh ve nakl-kerden-i Pâdişâh be-Sâhil-serây-ı Tersâne

Şa‘bân-ı şerîfin gurresi³ rûz-i hızır olmak mülâbesesiyle, İstablı-‘Âmire'de olan esbânnın Çerâgâh-ı Sa‘dâbâd'a ihrâcları mu‘tâd olduğundan, yevm-i mezkûrda âlây-ı vâlâ ile zîr olunan esbleri mahalline îsâl ve Mîrahûr-i [M1 78] Evvel olan ‘Ali Bey hidmetini ikmâl eyledi. Şehriyâr-ı ‘âlî-tebâr, a‘del-i hevâ ile şöhret-şî‘âr olan Tersâne Bağçesi'ne yarım göç ile nakli ihtiyâr buyurup, şâ‘bân evâyîlinde⁴ mahall-i mezkûr kudûm-i Şâhâne ile dârû's-sürûr oldu.

Resîden-i Sadriâ‘zam be-Âsitâne-i sa‘âdet

Nüvîd-i Sâdâret'le berîd-i beşâret, Mora Muhassılı Mustafa Paşa'ya müsâra‘at edüp, vâkîf-ı keyfiyyet oldukları ân, sebûkbârca Âsitâne tarafına irhây-ı ‘inân etmişler idi. Kurb-i devlete resîde oldukları şenîde olduğundan, Behâriyede yemeklik tertîb olunup, ba‘de’t-ta‘âm sandala süvâr ve Yalı-köşkü'nden Serây-ı ‘âmire'ye güzâr ve şâ‘bânü'l-mu‘azzamın üçüncü günü⁵ huzûr-i Şehriyâr’de iktisây-ı hil‘at-ı Sadâret ve tesellüm-i mühr-i Vekâlet ile kesb-i dest-mâye-i ibtihâc ü istibşâr eyledi. Şehînşâh-ı mekârim-mu‘tâd Yalı-köşkü dervâzelerin küşâd etdirdüp, alayına nigâh-endâz-ı şevket

¹ 27 Receb 1169 = 27 Nisan 1756 Pazartesi.

² “فِي مَقْدُودٍ صَدْقَةٌ عِنْ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ” = Bir doğruluk ikâmetgâhında gayet kudret sahibi bir hükümdarın huzurunda (bulunacaklardır) anlamına gelen bu cümle, el-Kalem 54/55. âyetinden alınmıştır.

³ 1 Şâ‘bân 1169 = 1 Mayıs 1756 Cumartesi.

⁴ 1-10 Şâ‘bân 1169 = 1-10 Mayıs 1756.

⁵ 3 Şâ‘bân 1169 = 3 Mayıs 1756 Pazartesi.

oldukların Sadr-ı müşârun ileyh teferrüs edüp, cây-gâh-ı Pâdişâh olan mahalle geldikde, bâlây-ı rahşda üç def'a kadd-hamîde-i ta'zîm ve âdâb-ı 'ûbûdiyyeti tetmîm eyleyüp, Serây-ı Âsafâne'lerine pâ-nihâde-i vüsûl ve Şeyhulislâm ve Kâyim-makâm Paşa resmi itmâmında dîvân yerine nûzûl ve 'umûm haftânları ilbâsiyle erbâb-ı menâsîbin cümlesi nazar-ı 'âtifete meşmûl oldu. Üç günden sonra tenbîhât-ı Hüsrevâne'yi şâmil hatt-ı hümâyûn ve dahi sonra esb-i müzeyyen ile şân-ı Sadâret-penâhî efzûn kılındı.

'Azl ü nasb-ı Sadreyn

Rumeli Kadı'askeri 'Abdurrahîm Efendi ve Anadolu Kadı'askeri Şeyhî Monla Efendi, birer seneden 'ibâret olan müddet-i 'örfiyyelerin itmâm ve işbu şâ'bânü'l-mu'azzamin onuncu günü¹ Rumeli Sadâreti'yle, Dûrrî-zâde Mustafa Efendi ve Anadolu Sadâreti'yle, Veliyyüddîn Efendi iktisâb-ı şeref-i tâm eylediler.

Vukû‘-i tevcîhât der-Enderûn-i hümâyûn

Târîh-i mezkûrda Çukadar Ağa olan Güл Ahmed Paşa-zâde Feyzî Beyefendi, Kapucu-başılık ile ve Rikâbdâr Ağa, Cizye Muhâsebeciliği ile Enderûn-i hümâyûn'dan ihrâc olunup, Yûsuf Paşa-zâde İbrâhîm Bey, Çukadar Ağalık ile behre-ver ve 'Ali Paşa-zâde Nu'mân Bey, Rikâbdâr Ağalık ile muvakkar oldu. Feyzî Beyefendi'nin Silahdâr-ı Şehriyârî Mehmed Ağa ile bir mâddede mu'âraza vü münâkaşası zuhûr ve nefsâniyyet ile mîr-i mûmâ ileyhi nânپâresiz kurb-i Saltanat'dan mehcûr eylediği, bu Fakîr'e lisânen takrîr ve medd-i dûd-i âh ile tesvîd-i çehre-i çarh-i esîr eyler idi. Bir müddetden sonra Silahdâr Mehmed [M1 79] Paşa, Sivas Vâlîsi bulunup, mîr-i mûmâ ileyh bir me'mûriyyet ile Sivas'a vardıkda, şîkâf-ı cerîha-i sadrını karîn-i iltiyâm ve yüz kîseden mütecâviz nakd ü cins ile ikrâm eylediği meşhûrdur.

Zikr-i nûzûl-i Filika vü Sandal-i hümâyûn

Şâ'bânın on dördüncü günü² Filika vü Sandal-i hümâyûnun rûy-i deryâya nûzûlü tasmîm olunduguna binâ'en, bi'n-nefs Sadriâ'zam huzûrları mu'tâd olanlar ile varup, ol iki şâhbâz-ı bülend pervâzı âşiyân-ı kadîmleri olan deryâya itâre ve 'amele ve sunnâ'ının 'uyûn-i ümmîdlerini nakd ü hil'atle inâre eyledi.

Fevt-i Hattât Çelebî Efendi

Şeyh-i vakt olan Hattât Râsim Mehmed Efendi, şâ'bân-ı şerîfin on beşinci³ Berât gicesi tayy-ı tomâr-ı emel ve icâbet-i dâ'î-yi ecel eyledi. Mûmâ ileyh hüsni hâl ile ma'rûf ve vakt-i hâliyede 'ibâdet ü tâ'atle me'lûf olup, kati çok âsâr-ı kalemi olduğundan başka müte'addid Mesâhîf-i şerîfe ve Delâ'il ve ahzâb yazup, bilâ-vuzû' kalemi devâta ser-fürû etmediği menkûldür. Ma'ûneye karîb ba'zı hâlî ve istihsâna şâyân

¹ 10 Şâ'bân 1169 = 10 Mayıs 1756 Pazartesi.

² 14 Şâ'bân 1169 = 14 Mayıs 1756 Cuma.

³ 15 Şâ'bân 1169 = 15 Mayıs 1756 Cumatesi.

makâlı var idi. Beher mâh yetmiş bin Fâtiha-i şerîfe kırâ'etine müdâvemet ve vâfir kim-seler sarîr-i kalem-i ta'lîminden istifâza-i cevdet-i hat ile kesb-i şöhret etmişlerdir.

Ziyâfet-i Mîrahûr-i Evvel ve nakl-i hümâyûn be-Sâhil-serây-ı Besiktaş

Şehr-i mezkûrun on yedinci günü¹ Mîrahûr-i Evvel ‘Ali Bey tarafından Şehriyâr-ı sütûde-sîret hazretlerine tertîb-i ziyâfet olunup, tenezzülen teşrif ve ba‘de’t-ta‘âm sâha-i Şâhâne’ye müzeyyen esb çekiliüp, bu mukâbelede semmûr kürk ile mîr-i mûmâ ileyh taltîf olundu. Hevâlarda cevdet ve rûy-i deryâya letâfet ‘âriz olduğundan, Sâhil-serây-ı Besiktaş'a rağbet derkâr olup, binâ'en ‘alâ zâlik şehr-i mezkûrun yirminci pençenbih günü,² *Eyledi bir burcdn bir burca tahvil-i âfitâb* mefhûmu üzere Sâhil-serây-ı mezkûreyi âfitâb-ı cihântâb-ı tal‘atleri münevver ve o mahall-i dil-güşâyı kudûm-i Şâhâne'leri sahn-ı behîste hemser eyledi.

Vukû‘-i harîk

Şehr-i mezkûrun yirmi dördüncü gicesi sâ‘at beş buçukda³ iken Alaca-hammâm kurbunda vâki‘ Hekîm-başı'nın ikâmet eylediği hâneneden zuhûr-i âteş ahvâl-i nâsı müşevves edüp, civârında vâkî‘ birkaç hâne muhterik ve etrâf inhidâmiyla intifâ-kerde-i lutf-i hazret-i Hâlik oldu.

İhrâc-ı mevâcib-i kisteyn

Şa‘bânü'l-mu‘azzamın yirmi beşinci salı günü⁴ tertîb olunan Dîvân-ı hümâyûn'da ‘umûmen askerî tâyifesinin [M1 80] müstehak oldukları iki kist mevâcib, müsellem-i eyâdî-yi erbâb-ı revâtib kılınup, mu‘tâd üzere Bâb-ı ‘âlf’de devr olduğu gün teşrifât-ı hümâyûn ve hatt-ı iltifât-meşhûn, Silahdâr Ağa vesâtatiyle şeref-res-i vüsûl ve Ağa-yı mûmâ ileyh esb-i müzeyyen ve ferve-i semmûr ve mebâliğ ile mutayyeben ‘inân-gerdân-ı kufûl oldu.

Vefât-ı hazret-i Zübeyde Sultân

Hüdâvendigâr-ı sâbık cennet-mekân Sultân Ahmed Hân hazretlerinin benât-ı ‘is-met-simâtlarından Zübeyde Sultân, bir müddetden berü ser-nihâde-i bâlîn-i bîmârî ve ramazân-ı şerîfin altıncı günü⁵ kudûm-i ecel-i mahtûm ile reh-peymây-ı dârû'l-‘afv-i cenâb-ı Kird-gârî olup, gasl ü tekfîn ve nemâz ü telkîn ‘akabinde Vâlide Câmi‘i hâricinde defn olunan vâlide-i müşfikaları Musliha Kadın cenbinde mütevârî-yi zîr ü⁶ zemîn

¹ 15 Şa‘bân 1169 = 15 Mayıs 1756 Cumartesi.

² 20 Şa‘bân 1169 = 20 Mayıs 1756 Perşembe.

³ 24 Şa‘bân 1169 = 24 Mayıs 1756 Pazartesi.

⁴ 25 Şa‘bân 1169 = 25 Mayıs 1756 Salı.

⁵ 6 Ramazan 1169 = 4 Haziran 1756 Cuma.

⁶ ü M1 : — B1, K1, H.

kılındı. Müşârun ileyhâ hayrât ü hasenâta mâyil ve fukarâ vü zu‘âfâya lütf u ihsâni şâmil âlât-ı sâz ve âvâze-i dil-nüvâzdan dâmen-keş-i ictinâb ve leyl ü nehâr mütâla‘a-i kütüb ile merzât-i Hüdâ'yı iktisâb eyler idi. Civârında temekkün eden eytâm ü erâmil ramazânda zehâyir ve ‘îd mevsimlerinde libâs-ı fâhir ile vâreste-i gavâyil idi; *rahmetüllâhi 'aleyhâ*¹.

Ziyâret-i Hîrka-i şerîfe

Muntasif-ı ramazân-ı şerîfde² havâss-ı nâs telsîm-i Hîrka-i şerîfe-i Nebevî ile kesb-i şeref-i bî-kiyâs edegeldikleri kânûn-i devlet-i ebed esâs olduğuna binâ'en, yevm-i mezkûrda Sadriâ'zam ve Şeyhulislâm ve sudûr hazerâtı ve sâyir huzûrları mu‘tâd olanlar Hîrka-i şerîfe odasına varup, fahr-i kâ'inât ve sened-i mevcûdât ‘aleyhi ekmelü't-tahiyyât hazretlerinin kûşe-i ridây-ı feyz-ihtivâların leb-i âdâb ü ta‘zîm ile telsîm ve nisâr-ı tefârik-ı tahiyyet ü teslîm eylediler.

Tebrîk-i ‘îd

Debdebe-i³ Saltanat-ı ‘aliyye üzere leyle-i garrây-ı şevvâlde⁴ erkân-ı Devlet tebrîk-i ‘îd zîmnâda Serây-ı hümâyûn'da ‘akd-i encümen-i cem‘iyyet edüp, ‘ale's-seher Pâdişâh-ı bahr ü berr ve mâlik-i taht ü efser, dîhim-i saltanata zîb ü fer verdikde, ber-muktezây-ı merâtitib vâhiden ba‘de vâhidin âstîn-i bûs-i Şâhâne ile nâyil-i e‘azz-i metâlib olup, ba‘de'l-mu‘âyede Sultân Ahmed Câmi‘inde salâti edâ ve Serây-ı ‘âmire'ye mu‘âvede buyurdular.

Ihsân-ı Vezâret be-Ser-çavuşân-ı Dergâh-ı ‘âlî

Bir zemândan berü Dîvân-ı ‘âlî'de Çavuş-başı⁵ ve icrây-ı ahkâm-ı dîvâniyyede gayr-i mütehâşî olan ‘Abdurrahmân Ağa'nın silk-i vüzerâya intizâmî, Sadr-ı vâlâmakâm tarafından ‘arz-ı südde-i [M1 81] Şehriyâr-ı enâm kılınmışlığı. Ağa-yı mûmâ ileyh hisse-yâb-ı hüner ü kemâl ve ‘akl ü rüsdü müsellem-i erbâb-ı nazar u istidlâl olduğuna binâ'en, hakkında müsâ‘ade-i hümâyûn rû-nümûn olup, sâlis-i Şevvâlde⁶ rütbe-i vâlây-ı Vezâret'le ber-murâd ve manzûme-i Vezâret'i Eyâlet-i Mar‘aş'la müstezâd kılındı.

¹ “رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهَا” Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun” anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesi.

² 15 Ramazân 1169 = 13 Haziran 1756 Pazar.

³ debdebe-i M1, B1, K1 : dîdene H.

⁴ 1 Şevvâl 1169 = 29 Haziran 1756 Salı.

⁵ Çavuş-başı M1, B1, K1 : Çavuş-bası H.

⁶ 3 Şevvâl 1169 = 1 Temmuz 1756 Perşembe.

Fevt-i Vezîr Mustafa Paşa Kapudan-ı esbak

Kara Mehmed Paşa-zâde Mustafa Paşa, mansibi olan Ohri'de fevt ve¹ zâyik-ı merâret-i mevt oldu. Müşârun ileyh Mîrahûr-i Evvel iken, muktezây-ı vakt ile Vezîr ve İran'a Sefîr olmuştu. 'Avdetinde Muhâfiz-ı Belgrad ve bir müddetden sonra Deryâ Kapudanlığı'yle dil-şâd olup, 'azli iktizâ ve taşra mansıblarında lâzime-i Vezâret'i icrâ ve mükerrerlen Kapudân-ı deryâ olup, ba‘de-bürhetin mine'l-eyyâm ma‘zûl ve eyâlât ü el-viyeye tasarruf ile tavr-ı hükümeti makbûl olmuştu. Tekâdüm-i zemân ile pîr ü nâ-tüvân ve rükûb u nûzûlden 'aczi nûmâyân olduğundan, Ohri Sancağı'yla kesb-i râhat ve sinni yetmişen yetmiş iken 'azm-i sefer-i âhiret eyledi. Müşârun ileyh vüzerây-ı 'izâmin yekke-süvâr-ı meydân-ı fûrûsiyyeti ve idâre-i umûr ve İslâh-ı hâl-i cumhûrda sâhib-i kudreti olup, hüsn-i hatt u hüner ile meşhûr ve 'ifây-ı hakk-ı Vezâret'de merd-i sâbit-kadem ü gayûr idi.

İhrâk-ı kebîr

Şevvâlin sekizinci leyle-i isneyn sâ‘at ikide² iken Cübb-i 'Ali-kapusu'nun yesârında Yehûd hânelerin birinden âtes zâhir ve o havâlîde olan büyüt ü dekâkîni ihrâk ile kal'a dâhiline âtes müntesir olup hübûb-i rîh-i şedîd sebebi ile birkaç kol olup ve her kol birkaç yere yayulup, zâbitân kangi taraf iftâsına sa'y etdiler ise kârger³ ve sa'y ü ikdâmları muvâfik-ı hükm-i kazâ vü kader olmayup, bir cânibi Unkapamı'nı ve Süleyâmâniyye'yi tâ Kapudan Paşa Hammâmi'na dek ve bir tarafı Vefâ meydânından Şehzâde Câmi'i ni ve Eski Odaları ve Langa kapusuna dek yemîn ü yesârını ve hâric-i sûrdan sâhil-i bahra varınca bi'l-cümle âsâr-ı binâyî ifnâ ve bir tarafı Zeyrek'den Serrâchâne ve At-meydânı ve Akserây'ı ve Yeni Odalar'dan birkaç kışlayı ve Avret Pazarı'ni ve Dâvud-paşa Îskelesi'ni ve bir tarafından Sultân Mehmed ve Sultân Selîm ve 'Ali Paşa çarşusunu ve Lütfî Paşa ve Aya-kapu ve Yeni-kapu'yu "ke-enlem yekün şey'en mezkûra"⁴ edüp, sekene-i İstanbul'u zâr ü zebûn ve niçe ashâb-ı servet ü sâmânın cîgerini hûn ve ne hâl ise kırk sekiz sâ‘atdan sonra sükûn buldu. Feth-i İstanbul'dan berü [M1 82] böyle âtes meşhûd u mesmû‘ olmayup, vâfir nûfûs tu‘me-i ejder-i nâr olduğu dahi tevâtüryâb-ı iştihârdır.

¹ ve B1, K1, H : — M1.

² 8 Şevvâl 1169 = 6 Temmuz 1756 Salı. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

³ kârger H, K1 : kâger M1, B1.

⁴ كَانَ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا = Sanki kendisi hiç bir şey olmadı [sanki hiç var olmadı]" anlamına gelen bu cümle, هل أَتَى عَلَى الْأَنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا" = İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?" Kur'an el-Însân 76/1. âyetinden hareketle söylemiş olmuşlardır.

Binây-ı Kal‘a-i Sagrı

Midillü Cezîresi'nin cânib-i garbîsinde vâki‘ Sagrı Limanı İskenderiyye ve sâyir mahallerden vürûd eden sefâyine me’vâ ve furtunaya uğrayanlara leyl ü nehâr melce’ ü me’vâ olup, ancak ba‘zan Maltalu'nun korsan gemileri lîmân-ı mezkûrda ihtifâ ve gözlerine kesdirdikleri sefâyini zabit ve halkına cevr ü cefâ ederler idi. Ak-deniz'de ticâretle me'lûf olan ru'esâ ve mellâhânîn¹ cihet-i emniyyetleri ma‘kûd ve güzergâhları mesdûd olup, bu beliyyenin çâresi görülmek ve lîmân-ı mezkûrun sûret-i muhâfazasına himmet ü ikdâm olunmak tazarru‘âtını Dîvân-ı ‘âlî'de tekrîr ve evliyâ-ı devlet dahi hüsн ü kubh-i mâddeyi te’emmûl ile niyâzlarına müsâ‘adeyi izmâr-ı zamîr edüp, ba‘zı meşâgil-i devlet sebebi ile bu âna dek te’hîr olunmuşidi. Bu esnâda keyfiyyet Südde-i sa‘âdet'e ‘arz ü takdîm ve lîmân-ı mezkûrun istihkâm ve muhâfazası elzem-i umûrdan olduğu ifâde vü tefhîm olunup, tab‘-ı Şâhâne'de bu makûle hayr ü hasenâta meyl ü rükûn gûn-be-gûn efzûn olup, hatta Ahur-kapu hâricinde ihtirâ‘ ü îcâd ve şeb-i târda medâr-ı fark-ı beyâz ü sevâd olan fenârin vaz‘ında hâsîl olan muhassenât bi't-tecribe ma‘lûm-i hümâyûnları olduğundan, bu eser-i nev-bünyâdın dahi zemân-ı sa‘d-iktirânlarında husûlünü taleb ve irtiyâd buyurmalarıyla, fi'l-hâl emr-i hümâyûnları sâdir ve lîmân-ı mezkûrda bir kal‘a-i metînül-esâs ve bir ma‘kîl-i müstahîlü'l-indirâs bina olunmak irâdesi zâhir olup, Kapudan Paşa bi'n-nefs mahalline ‘azîmet ve keşf ü mu‘âyeneden sonra şâ'bânın altıncı günü² vaz‘-ı esâsa mübâşeret edüp, altı ay müddetde tekmîl ve âsâyiş-i nâs tahsîl olundu. Kal‘a-i mezkûrenin tabye ve burcuna ejder-peyker toplar ve hevânlar ta‘biya vü tanzîm ve dizdâr ve neferât ve mühimmât ile cihet-i istihkâmı tetmîm olunup, şöyle ki vasat-ı sâhilde tarafeyn boğazlarına nâzır muhammesü's-şekl tâhmînen on iki bin zirâ‘î hâvî bir kal‘a-i rasîne olduğu İspanya sefâretiyle ric‘atde manzûr-i Fakîr olmuşdur. Mustahfızları gâyet mutabassır olup, hatta İspanya Beyliği ile gelür iken hevâda muhâlefet ve emvâc-ı deryâda şiddet olmak takrîbi ile bi'z-zarûre lîmân pîşgâhına vaz‘-ı tîmûr edeceğimizi kal‘a neferâti müşâhede ve sefâyin-i ecâniż zanniyle der-‘akab pîrâmen-i kal‘ada izhâr-ı etvâr-ı muhârebe vü mutârade eylediler. Tarafımızdan âdem ırsâliyle beyân-ı mâdde [M1 83] olundukda, fi'l-cümle kesb-i emniyyet edüp, hâricden ba‘zı levâzîm tedârüküne müsâ‘ade eylediler. Kal‘a-i mezkûreye bir sâ‘at yerden mâ‘-i lezîz getürdilüp, iki câmi‘ ve bir hammâm ve birkaç mahalde akarsuları olup, mahallinde bünyâd ü te’sîs olunmuş ve korsan ve sâyir lusûs-i bahriyeyi o sâhilden men‘ etmiş bir kal‘a olduğu muhtâc-ı beyân değildir.

¹ mellâhânîn B1 : mellâhân M1, K1, H.

² 6 Şâ'bân 1169 = 6 Mayıs 1756 Perşembe.

Tevcîhât-ı Ağayân-ı Ocâg-ı ‘âmire

Kudûm-i Âsaff ile Kâyim-makâm Paşa'ya mansib verilmek lâzım olduğundan, sevvâlü'l-mükerremin on ikinci günü¹ müşârun ileyhe Karaman Eyâleti tevcîh ü ihsân ve Kul Kethudâsı Tosun Mehmed Ağa Ağa-yı Yeniçeriyân kılınup, Na‘ilbend Mehmed Ağa, Kul Kethudâsı nasıyla behre-dâr-ı lütf u ‘inâyet ve sâyir ricâl-i ocağ dahi tarâkleri üzere hissedâr-ı câh ü menzilet oldular.

‘Azl-i Şeyhulislâm Dâmâd-zâde Feyzullah Efendi ve nasb-ı Dürrî-zâde Mustafa Efendi ve Sadr-ı Rûm-şüden-i ‘Osmân Monla Efendi

Pîrâye-bahş-ı mesned-i İftâ olan Dâmâd-zâde Feyzullah Efendi, bir müddetden berü o mesned-i refî‘de medâr-ı ‘akd ü hall-i umûr-i ‘ulemâ ve mürettib-i hudûd ve merâtib-i verese-i enbiyâ olup, bu esnâda muktezây-ı hâl ile Meşîhat'den infisâl ve Beykoz'da vâki‘ sâhil-hânesinde ikâmet ile devâm-ı ‘ömr-i Pâdişâhî'ye iştigâl eyledi. Sadr-ı Rum ve hâvî-yi mantûk u mefhûm olan Dürrî-zâde Mustafa Efendi, iktisây-ı hil‘at-i beyzâ ile me’mûr-i hidmet-i menî‘a-i Fetvâ olup, bu mülâbese ile münhal olan Rumeli Sadâreti, Îmâm-ı Evvel-i Sultânî ve ‘ilm ü hünerde evvel-i Teftâzânî² ve sâni-yi Bedî‘-i Hemedânî³ olan Pîrî-zâde ‘Osmân Monla Efendi'ye tevcîh ü ‘inâyet ve dûş-i istîhâlî ferve-i semmûr ile pür-zîb ü zînet kılındı.

Nakl-i hümâyûn be-Karaağac

A‘del-i eyyâm olan mevsim-i harîf hulûl ve Sâhil-serây-ı Beşiktaş'dan tab‘-ı hümâyûn ‘udûl edüp, Karaağac Sâhil-serâyi bu mevsimlerde sahn-ı cinâna şebîh ve ma-hall-i mezkûre nakl mizâc-ı Mülükâne'ye vecîh görülüp, ibtidây-ı zilhiccede bi's-ş-şevketi ve'l-ikbâl o sâhil-serây-ı behîst-âsâya sâye-endâz-ı iclâl oldular.

Vefât-ı Nakîbü'l-eşrâf-ı sâbık Rızâ Efendi

Efendi-yi mûmâ ileyh mukaddime-i mevti olan maraz-ı hâyle mübtelâ ve tîrdân-ı ecelden perîde olan nâvek-i kazâya havâle-i hedef-i rızâ edüp, evâyil-i zilhiccede⁴ terk-i cihân ü cihâniyân ve mu‘tekif-i zâviye-i hâmûşân oldu. Mûmâ ileyh ‘arîku'l-asl sâhibü'l-fazl bir zât olup, dûdmân-ı Cengîziyye'ye⁵ kadem-i ihtisâsı olduğuna binâ’ en, *Târih-i*

¹ 12 Şevvâl 1169 = 10 Temmuz 1756 Cumartesi.

² Sa‘âdeddin Mes‘ûd b. Ömer el-Teftâzânî, 722-792/1322-1390 yılları arasında yaşamış olan belâyat, mantık, metefizik, kelam, fikih ve diğer ilim dallarında devrinin temayüz etmiş âlimlerinden biridir, (bk. Şükrü Özén, “Teftâzânî”, *DIA*, XL, 299-308).

³ Ebû Muhammed Lisânü'l-Yemen el-Hasen b. Ahmed b. Ya‘kûb el-Hemdânî el-Bekîlî el-Erhabî (ö. 360/971'den sonra). Yemen'in büyük kabîlelerinden Hemdan'a mensup, ensâb âlimi, tarihçi, coğrafyacı, şâir, (bk. Nasuhi Ünal Karaaslan, Hemdânî, *DIA*, İstanbul 1998, VII, 181-182).

⁴ 1-10 Zilhicce 1169 = 27 Ağustos-5 Eylül 1756.

⁵ Cengîziyyeye M1, B1, K1 : Cengîriyyeye H.

[M1 84] *Gâzân*¹ nâm kitabı tercüme edüp, ‘ibârât-ı nefise ve kelimât-ı selîse ile ahvâl-i hânân-ı Kırım'ı icmâl edüp, inşâsına sihr-i helâl ve güftârına ahsen-i makâl dense sezâdır.

Zikr-i tebrîk ü tehniye-i ‘îd-i adhâ

Mâh-ı zilhiccenin onuncu günü² hidmet-güzârân-ı südde-i a'lâ ‘ale'l-'umûm Serây-ı hümâyûn'a varup, dâmen-i feyz-me'men-i Şâhâne'ye ruh-sâ ve tebrîk-i ‘îd-i sa‘îd resmini icrâ eylediler.

İhsân-ı Vezâret be-Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî Mehmed Ağa

Ağa-yı müşârun ileyhin takrîrine nazaran hiddet ü tehevviüre mümâna'at ve ba'zi nâ-şâyeste tavra ‘adem-i mütâba’at hakkında tevlîd-i buğz u nefret edüp, *el-Muhlisûn* ‘alâ hatarin ‘azîm³ medlûlunce dâ’imâ havf ü haşyet üzere iken, müceddeden nefh-ı rûh gibi hakkında ‘inâyet-i İlâhiyye sünûh edüp, zilhiccede Tırhala Sançağı'yla rütbe'-i vâlây-ı Vezâret'e nâyil ve birkaç gün zarfında umûrunu görüp, mansibi tarafına râhil oldu.

Tenkîl-i eşkiyâ der-Mar‘as

Mar‘as Vâlîsi Vezîr ‘Abdurrahmân Paşa, Dârendeli merhûm Vezîr Hüseyin Paşa'nın yeğeni olup, bir müddet taşra vüzerâsına ve Kara Mehmed Paşa-zâde Vezîr Mustafa Paşa'ya Kapudan iken Kethudâ olup, istî'dâdî nûmâyân olduğundan, Kapucu-başılık ihsân olunmuşıldı. Bir zemândan sonra Çavuş-başı⁴ nasb olunup, kulûb-i evliyâ-ı devleti hüsni sîret ve lisân-ı ‘azb ile celb etmişidi. Meşîyyet-i Lem yezelî iktizâsiyla Vezâret'le kadri ‘âlî ve Mar‘as Eyâleti'ne vâlî olup, yollarda ri‘âyet-i hazm ü ihtiyât ve serserî geş ü güzâr ile fukarâ-yı ızrâr eden levendâti dâyiyesine irtibât ve lede'l-iktizâ eyâlet dâhilinde olan eşkiyâya taslît ile [mîsrâ]:

Zi-her taraf ki bûd küste sûd-i İslâmest⁵

¹ Reşîdüddin Fazlullah'ın İlhanlı hükümdarı Gâzân Mahmud Hân'ın (1295-1304) isteği üzerine yazdığı Câmi'u't-tevârîh adlı meşhur eser olup, Târîh-i Gâzânî, Târîh-i Mübârek-i Gâzânî veya Dâstân-ı Gâzân Hân olarak bilinir. Bk. Abdulkadir Yuvalı, Gâzân Hân, *DIA*, İstanbul 1996, XIII, 429-431.

² 10 Zilhicce 1169 = 5 Eylül 1756 Pazar.

³ “وَالْمُخْلِصُونَ عَلَىٰ خَطَرٍ عَظِيمٍ” = İhlaslı olanlar da büyük bir tehlike ile karşı karşıyadırlar” anlamına gelen bu cümle,

النَّاسُ كُلُّهُمْ مُؤْتَىٰ إِلَّا الْعُلَمَاءُ، وَالْعُلَمَاءُ كُلُّهُمْ نَيَّامٌ إِلَّا الْعَامِلُونَ، وَالْعَامِلُونَ كُلُّهُمْ يَعْتَزِزُونَ إِلَّا الْمُحْلِصُونَ، وَالْمُحْلِصُونَ عَلَىٰ خَطَرٍ عَظِيمٍ hadisin son kısmından alınmış bir bölümdür, (bk. Beyhakî, *Şa'bû'l-îmân*, 9/181).

⁴ Çavuş-başı M1, B1, K1 : Çavuş-bası H.

⁵ “ز هر طرف که بود کشته سود اسلامست” = Her taraftan İslam'ın yararına boyunları vurudu” anlamına gelen bu cümle Farsça bir misradır.

fâyidesini zihninde ihfâ etmişidi. Mar'aş'a vusûlünde Bektaşlı¹ ve Kılıçlı² kabîleleri şedîdü's-şekîme ve kesîru'l-'aded eşhâs olup, ebnây-ı sebîli nehb ü gâret muktezây-ı cibilletleri ve vüzerây-ı 'izâma 'adem-i itâ'at eski 'âdetleri olmaqla, ba'zı tenbîhât ile şâyed salâha meyl ve me'lûf oldukları habâsetden cerr-i zeyl ederler ümmîdiyle kabîle-başalarına âdem gönderüp, bî-muhâbâ huzûruna geldiklerinde izhâr-ı rûy-i istînâs ile cümlesine hil'atler ilbâs ve fî-mâ-ba'd bağı ü şekâya tesaddî ve ebnây-ı sebîl ve fu-karâya te'addî etmekden tebâ'udleri tenbîh ve ismâ' ve sâlimen mahallerine ircâ' olunmuşlar idi. Çok geçmeden etrâf zu'afâsını ızrâr ve ebnây-ı sebîl ve tüccârı berhem-zede-i hasâr eyledikleri, Vezîr-i müşârun ileyhe be-dîdâr oldunda, âhar bir kabîleyi ıslâh için [M1 85] bi'n-nefs hareketini işâ'a ile zîkr olunan iki kabîleden yüz kadar müte'ayyen kimse taleb edüp, anlar dahi fîkri-âhar mütâlâ'a etmeyüp, da'vetine icâbet etmişler idi. Rü'esây-ı eşkiyâ olan on beş neferi i'dâm ve sâyir rüfekâlarının dahi beyne'l-hiyâm eyâdî-yi askerde kârları itmâm kılınup, yatakları olan 'aşiret üzerine dahi bin nefer süvârî irsâl ve ekserini istîsâl edüp, nihân-hâne-i mel'anetlerinde zuhûr eden eşyâ vü emvâl, isbât olundukça ashâbına teslîm ve o havâlînin emniyyetini istihsâl eylediğini 'arz-ı Der-bâr-ı atûfet-iştimâl eyledi.

Ba'zı vukû'ât

Birkaç def'a Sipâh Ağası ve ricâl-i devletin ser-hayl-i meydân-ı akviyâsı olan Re'îs Kethudâsı Mustafa Ağa, leyletü'l-'îd merg-i füçâ'î ile 'âlem-i hestîden nâ-bedîd oldu.

İhrâk-ı kebîr sebebi ile ba'zı Hudâ nâ-ters harîk-zedelerin emvâline dest-res olup, bilâd-i³ ba'ideye nakl ve bey' u semenini ba'zı metâlib-i sâfilelerine sarf u def' eyleyecekleri mütehakkak olduğundan, etrâf ü eknâfa evâmir-i şerîfe irsâl ve o makûle yağmacılar teftîş ü su'âl ve eyâdî-yi hiyânetlerinde vâfir eşyâ vü emvâl çıkış, refte refte Âsitâne'ye vusûl buldukça ba'de's-sübût ashâbına teslîm ve bu lütf-i 'amîm sebebi ile muhteriku'l-fu'âd olan kati çok kimseler tatyîb ü ten'îm olundu.

¹ Maraş çevresinde yaşayan ve şekavetleri ile bilinen aşiret, (bk. Faruk Söylemez, XVIII. Yüzyıl Başlarında XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Maraş ve Çevresinde Eşkiyalık Hareketleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı, 22 Yıl, 2007/1, s. 69-85; Yusuf Halaçoğlu, XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İskân Siyâseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Ankara 1991, 52, 56, 107, 137).

² Antep-Payas arasında yaşayan adları eşkiyalıkla anılan aşiret, (bk. Faruk Söylemez, XVIII. Yüzyıl Başlarında XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Maraş ve Çevresinde Eşkiyalık Hareketleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı, 22 Yıl, 2007/1, s. 69-85; Halaçoğlu, age.s 56, 107, 109; Özcan Tatar, XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Çukurovada Aşiretlerin Eşkiyalık Olayları ve Aşiret İskânı (1691-17509), (Basılmamış Doktora Tezi), s. 165-177, Elazığ, 2005).

³ bilâd H, B1, K1 : bilâda M1.

VEKÂYÎ‘-Î SENE SEB‘ÎN VE MÎ’ETE VE ELF

İhsân-ı Vezâret be-Mîrahûr-i Evvel ‘Ali Bey ve vukû‘-i tevcîhât-ı ağayân-ı Rikâb

Sadr-ı esbak ve civâr-ı Hakk'a mülhak olan Çorlulu ‘Ali Paşa'nın hafîdi ve Güл Ahmed Paşa merhûmun necl-i reşîdi olan ‘Ali Beyefendi'nin kemâl ü isti‘dâdî gün gibi zâhir ü celî ve hüsni şemâyil ü sîreti ‘umûm-i nâsa gayr-i hafî olup, halbetü'r-rihân fehm ü ‘irfânda âharı lâhik kendi sâbık ve emsâl ü akrânını zât-ı bergüzîde sıfâtına nisbet kiyâs ma‘al-fârik kabîlinden olduğuna binâ‘en, hakkında nazar-ı iksîr-eser-i Şâhâne müstemirru'z-zuhûr ve re'sü'l-mâl-i ticâretgâh-ı ikbâl olan iltifât-ı Hüsrevâne bâre-i sâdîkânânesinde mütetâbi‘u's-sudûr olup, erbâb-ı hüccet ü nazar: *Inne 'l-hilâle izâ ra'eyte nümüvvehû eykante en-seyekûne bedren kâmilen*¹ bürhâni üzere eserden mü'essire istidlâl ile bürûz-i neyyir-i ikbâline medd-i târ-ı basar etmişler idi. İşbu muharremü'l-harâmın beşinci günü² o mîr-i sütûde-tedbîr şayeste-i elkâb-ı vezîr olup, menşûr-i Eyâlet-i Rumeli dahi ismine terkîm ve dâyiyesini ber-vech-i etem tanzîm ile [M1 86] mansıbı tarafına ‘azîmeti tasmîm eyledi. Müşârun ileyhin Vezâret'i sebebi ile Büyük Mîrahûrluk münhal olup, Mîrahûr-i Sânî olan ‘Îvaz Paşa-zâde Halîl Bey, Evvel ve sâbıkâ Kapucular Kethudâsı Bergosî Mehmed Ağa, Küçük Mîrahûrluk ile nâyil-i kusvây-ı emel oldu.

Tertîb-i ziyâfet ez-cânib-i Sadr-ı vâlâ-menkabet be-cenâb-ı Pâdişâh-ı Keyûmers-kudret

Muhterik olan Bâb-ı ‘âlî destyârî-yi himem-i Pâdişâh-ı pür-me‘âlî ile resm-i evvelden bâlâter-binâ olunup, sinîn-i sâbıkada ola geldiği vech üzere tertîb-i ziyâfet olunaçağı bâ-telhîs hâk-i ‘atebe-i Mülükâne'ye ‘arz u inhâ olunmuşidi. Şevvâlü'l-mükerremin altıncı hamîs günü³ Pâdişâh-ı Dârâ-gulâm hîyre-sâz-ı a'yün-i hâss u ‘âm olan debdebe-i Mülükâne ve tantana-i Hüsrevâne'leriyle Timür-kapu'dan çıkışup, Paşa-kapusu'na tekarrublarında müstakbilîn-i hademe-i bâb ve sadr-ı ‘âlî-cenâb seng-i rikâba dek râcilen meşy ile ifây-ı hakk-ı hidmet-güzârî eyleyüp, rehvâr-ı sabâ-reftârdan devlet ü übbehetle nâzil ve şeref-i makdemleriyle ‘Arz odası'nı kasr-ı cennete mümâsil eylediler. Sâzendegân ve hânendegân negamât-ı cân-güdâz ile kulûb-i kavâbile ifâza-i rûh-i sânî ve sâyir bâzendegân dahi icrây-ı sanâyi‘-i ma‘rûfeleriyle muharrik-i ‘irk-ı zevk-i

¹ إِنَّ الْهِلَالَ إِذَا رَأَيْتُ نُهَوَةً / أَيْقَنتُ أَنْ سَكُونُ بَدْرًا كَاملاً = Hilâlin yükselmesini izlediğin zaman, onun bir dolunay haline geldiğini muhakkak görürüsün” anlamına gelen ve merâtib-i devleti aşama aşama kateden kişilerin sonunda ayın parlaması gibi yüksek makamlara çıkacağını ifade etmek için kullanılan bu cümle, Ebû Temmâm'a ait Arapça bir misra'dır; bk. Ebû Temmâm et-Tâ'î, *Dîvân*, haz. Şâhîn ‘Atiyîye el-Lübânnî, Beyrut 1889, s. 340.

² 5 Muharrem 1170 = 30 Eylül 1756 Perşembe.

³ 6 Şevvâl 1170 = 24 Haziran 1757 Cuma. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmüşinden kaynaklanmış olmalıdır.

vicdânî oldular. Bundan sonra ferşhân ve ihmâz-ı et‘ime-i mütenevvi‘ul¹-elvân kılınup, maslahat-ı ta‘âm hitâm buldukda, mahdûm-i Sadr-ı a‘zamî huzûr-i hümâyûna getürdi-lüp, Hâssa silahşörlerine ilhâk ve müzeyyen bir re’s esb ve sâyir ‘atâyâ ile mazhar-ı nevâziş-i Pâdişâh-ı âfâk kılındı. Sadri‘zam tarafından tertîb ve tehyi’e olunan esb-i müzeyyen ve mücevherât ve tefârîk-i sâyire ‘arz-ı huzûr-i lâmi‘un-nûr kılınup, hediyesi kabûle karîn ve hidmeti vâsil-ı ser-menziel-i tahsîn olduğundan, menkib-i Âsafâneleri bir sevb-i semmûr ile tezyîn olundu.

İhrâc-ı mevâcib ve nüzûl-i kalyon

Sâl-i mezkûr muharreminin yirmi beşinci günü² bir kışt mevâcib çıkış, râtibe-hârân-ı dergâh-ı mu‘allâ, erkân-ı ni‘am-i celîle-i Şâhâne'den hâyiz-i kışt-ı evfây-ı birr ü ihsân oldular. Tersâne sâhasında inşâ ve Vefk-i Devlet isimyle müsemmâ kılanan kalyon ‘avn-i Hak’la itmâm ve deryâya nüzûl isti‘dâdını kesb eylediği ma‘rûz-i ‘atebe-i Şehriyâr-ı enâm kılınmışdı. Şehr-i mezkûrda âbâ vüecdâd-ı vâlâ-nijâdları i‘tiyâdı üzere Tersâne’yi teşrîf ve huzûrları resm olanları iltifât-ı Şâhâne ile taltîf ‘akabinde vakt-i muhtâr hulûl ve bilâ-meşakkâ o sefîne-i kûh-misâl rûy-i deryâya nüzûl eyledi. Defterdâr-ı Şîkk-ı Evvel olan Ahmed Efendi, [M1 87] mübtelây-ı ‘azl-i nâgeh-zuhûr ve Gelibolu'ya nefy ile mağdûr olup, sâbıkâ Defterdâr ve hâlâ Yeniçerî Kâtibi olan Memîş Efendi, o câh-ı bülend ile refî‘ul-mikdâr oldu.

‘Azl ü nefy-i Sadr-ı Rumeli

Îmâm-ı Evvel ve Sadâret-i Rumeli ile nâyil-i kadr-i ecel olan Pîrî-zâde ‘Osmân Monla Efendi’ye sıfât-ı zemîmeden olan rişvet ve tama‘ isnâd ve hakkında nâyire-i ga-zab u tehevvar ikâd olunup, beş mâh kadar mutesaddî-yi hükûmet-i şer‘iyye olmuşken ‘azl ile tenkîb ve Gelibolu'ya tagrîb olundu. Sadâret-i Rumeli ile Bekir Efendi-zâde Ahmed Efendi, tatrîb ve Riyâset-i Îmâmît ile Küçük Îmâm Hasan Efendi ve Küçük Îmâmlîk ile Çavuş-zâde Mehmed Emîn Efendi tatyîb olundu.

Hânden-i mevlid-i şerîf

Şehr-i rebî‘ulevvelin on ikinci günü³ ‘âdet-i kadîme-i devlet üzere Şehriyâr-ı bedî‘ul-âsâr Sultân Ahmed Câmi‘-i şerîfini kudûm-i meyâmin-lüzûmlarıyla lâmi‘ul-envâr buyurup, istimâ‘-ı mevlid-i Nebevî ile kesb-i füyûzât-ı vâfireden sonra ‘inân-ı übbehet ü şevketi ‘atf-ı sûy-i Serây-ı ‘âmire eylediler.

¹ mütenevvi‘ul M1, K1, H : mütenevvi‘atü'l B1.

² 25 Muârem 1170 = 20 Ekim 1756 Çarşamba.

³ 12 Rebî‘ulevvvel 1170 = 5 Aralık 1756 Pazar.

Zuhûr-i ‘atîyye be-hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn

Mevlid-i şerîf kırâ’etinin ferdâsı ma‘zûl hâcegâna ‘atîyye-i hümâyûn zuhûr edüp, ism ü resmleriyle da‘vet ve Kethudâ Bey odasında herkes nasîbini ahz ile terfîh-i hâllerine mübâderet olundu.

Vefât-ı Şehzâde Sultân Mehmed

Şehr-i mezkûrun yirmi dokuzuncu günü¹ ekber-i evlâd-ı cenâb-ı Ahmed Hânî olan Sultân Mehmed, mebtûnen dâr-ı fenâdan irtihâl ve ‘âlem-i ‘ukbâya intikâl edüp, Sadriâ‘zam ve Şeyhulislâm ve sâyir lâzimü'l-huzûr olan efrâd-ı nâs ve meşâyih-i kirâm Serây-ı hümâyûn'da cem’ olup, şehzâde-i nâ-kâm ve o serv-i gülzâr-ı ‘izz ü ihtişâm taht-ı çûbînde gasl olunup, techîz ü tekfîinden sonra Şeyhulislâm Efendi imâmetiyle nemâzi edâ ve ‘âdet-i me'lûfe üzere na‘ş-ı mağfîret-nakşî menâkib-ı ta‘zîme tahmîl olunarak vâlid-i mâcidleri merhûm ve mağfûr ed-dâricu ilâ bi-buhbûhati'l-gîlmân ve'l-hûr hazretlerinin zîr-i pây-ı mu‘attarlarında vedî'a-i sandûkçe-i gaybûbet ü hafâ kılındı. Merhûm ve mağfûrun leh cenâblarının ‘âlem-i hestîden fikdâni sebeb-i nâliş-i kâsî vü dâni olduğundan başka, beş bin kadar âdem na‘şını teşyî‘ ve hakkında etvâr-ı teveccu‘ ve te‘essüfî tenvî‘ eylediler. Şehzâde-i müşârun ileyh lâyîk-ı taht ü tâc dânenede-i tarîk-ı istînâs ü imtizâc mütevâzî‘ ve halûk ve müstakîmü't-tab‘ ve sadûk idi.

‘Azm-i Vezîr-i a‘zam Mustafa Paşa ve nasb-ı Râgîb Mehmed Paşa

Ba‘zı sikadan menkûldur ki, Şâm Vâlisi [M1 88] ‘Azm-zâde Es‘ad Paşa'nın ba‘zı ‘avâriz sebebi ile ‘azli cây-gîr-i zamîr-i Pâdişâhî olup, Sadriâ‘zam Mustafa Paşa'ya “Şâm bir vâliye muhtâc olup, idâre-i emâret-i huccâc² eder vüzerâdan kim vardır?” deyü istimzâc buyurduklarında, Râgîb Mehmed Paşa'nın âvâze-i şöhreti ‘âlem-gîr ve ‘ilm ü hüneri felek-mesîr olduğuna binâ'en, Sadâret'e kendüden ehak olduğunu idrâk ile umûr-i devletten bir hatb-ı cesîm ile işgâlini bir müddetden berü murâd eder idi. Makâmını muhâfazaya ihtilâs-ı fursat ve Râgîb Paşa'nın evleviyyetini telmîh u işaret eyledikde: “Râgîb Paşa ‘uhdesinden gelebilür mü?” deyü i‘âde-i kelâm buyurduklarında: “Mebde-i saltanatdan berü silkü'l-le’âl vüzerây-ı ‘izâma intizâm edenlerin biri gubârını şak ve nâyil olduğu kemâlât-ı insâniyyeye mülhak olmadıkları muhakkakdır. ‘Akl ü rüşd ve fart-ı zekâ ve tedbîr-i umûrda yegâne-i zemânedir” dedikde: “Var Şâm'i tevcîh kıl” hitâbiyla meclis bozuldukda, Sadriâ‘zam'in bu ta‘rif-i ‘acîbi kalb-i hümâyûnu tahvîl ve “Böyle ‘âkil vezîr sadr-ı devletde istihdâm olunmaludur” deyü fi'l-hâl mujde-i Sadâret'le mahsûs bir Hasekî'yi Haleb cânibine tesbîl eylediler. **Nazm**³:

‘Aduv şeved sebeb-i hayr ger hâhed

¹ 29 Rebî‘ulevvvel 1170 = 22 Aralık 1756 Çarşamba.

² huccâc H : hâc M1, B1, K1.

³ nazm M1, B1, K1 : – H.

Hamîr-mâye-i dükkân-ı şîşe ger sengest¹

Biz zâhir-i hâlden bahs ile sadede gelelim. Rebî‘ulâhirin yirminci sülesâ günü² dîvân olup, Sadriâ‘zam henüz ‘avdet etmişken: Ecibi'l-emîr! nidâsiyla, Enderûn-i hümâyûn'a getürdilüp, resmen Dârüssâ‘âde odasında vakfe-gîr-i istirâhat olur olmaz mühr-i hümâyûn yedinden nez‘ olunup, Balık-hâne'ye gönderilmişidi. Ferdâsı bilâ-musâdere Rodos Cezîresi'ne ‘azîmeti isti‘câl ve bâlâda zikr u tafsîl olunduğu vech üzere nüvîd-i Sadâret, Haleb Vâlisi Vezîr Râgîb Mehmed Paşa'ya ırsâl olundu. Müşârun ileyhin bu def'a Sadâreti dokuz mâh mikdâridir. Sadriâ‘zam Âsitâne'ye gelinceye dek ru‘yet-i umûr-i ‘ibâd ve tanzîm-i şevârid-i bilâd zîmnîda Kapucular Kethudâsı bulunan el-Hâc ‘Ali Ağa, rütbe-i vâlâ-yı Vezâret'le Kâyim-makâm nasb ü ta‘yîn ve İskemleci-başı Mustafa Ağa, müşârun ileyhe câ-nşîn kılındı. Kâyim-makâm-ı ‘âlî-makâm mahallinde müstekar oldukça sonra, mu‘tâd üzere Reî's efendi Vezâret berâtî ve Tevkî‘î Efendi, nişân-ı hümâyûn takımı ve Mîr-‘alem tûg getürüp, müşârun ileyh tarafından dahi kürkler ve müzeyyen esbler ve defter-i teşrifât mantûku üzere ‘atîyyeler verilüp, tekîlî-i [M1 89] şân-ı devlet ve ifây-ı resm-i saltanat kılındı. El-hâletü hâzih bu tarîk-i mergûb gayr-i meslûk ve bu resm-i kadîm mülgâ vü metrûk olup, erbâb-ı ‘avâyid çeşm-i hasretle dûrdan nazar ve intifây-ı fevâyid-i mansîb ile tecerru‘-i hûn-i ciğer ederler.

İtlâk-ı Defterdâr-ı esbak Halîmî Efendi ve Ahmed Efendi

Kâyim-makâm Paşa rikâb günü ‘atebe-i Hüsrevâne'ye ruhsâ, mûmâ ileyhimânın ıtlakları bâbında dest-güşây-ı recâ olmağla, iltimâsına müsâ‘ade ve gelüp hânelerinde ikâmetleriçün başka başka taraflarına emr-i ‘âlî firistâde olundu.

Havâdisât-ı müteferrika

Sirke ‘Osmân Paşa-zâde turş-rûy-i zemâneden dil-hîrâş ve cüz’î me‘âş ile Edirne'de intî‘âş eyler idi. Hakkında müsâ‘ade-i rûzgâr-ı yâr ve bâ-rütbe-i Mîr-i mîrânî Seddü'l-bahr muhâfazasıyla sâhil-res-i çâr-mevce-i ekdâr oldu.

Sâbıkâ Mîrahûr-i Sânî Ağa-babası-zâde İbrâhîm Ağa, mükemmel ta‘yînat ile Kapucu-başılık rütbesin ihrâz ve mahdûm-i kâyim-makâmî Silahşorân-ı hâssaya iltihâk ile kesb-i imtiyâz ve Mektûbî hulefâsından ‘İsmet Efendi, Kâyim-makâm-ı müşârun ileyhe Kâtib-i Dîvân ve dâhil-i silsiletü'z-zeheb-i hâcegân oldu.

Vezîr-i esbak Mehmed Paşa mühürdârı olup, Hattî Efendi'nin hidmetinde nûmâ-yâfte-i iştihâr olan ‘Abdulkerîm Efendi ve Yenişehirli İbrâhîm Efendi ve Başbâkî-kulu-

¹ عدو شود سبب خیر کر خدا خواهد خمیر مایه دکان شیشه کرسنکست = Allah isterse düşmanı hayır sebebi yapar, şîşe dükkânının mayasının hamuru (aslı) taşdır” anlamına gelen Farsça bir beyittir.

² 20 Rebî‘ulâhir 1170 = 12 Ocak 1757 Çarşamba. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmemesinden kaynaklanmış olmalıdır.

zâde Ahmed Efendi, hâyiz-i rütbe-i hâcegânî ve nâyil-i mukaddime-i mekâsîd ü emânî oldular.

İhrâc-ı mevâcib

Cumâdelûlânın yirmi altıncı sülesâ günü¹ mülâzim-i dergâh-ı ‘âlî olan Yeniçeriyân ve sâyir ocağların müstehak oldukları bir kışt mevâcibleri cem’ u tetmîm ve Kubbe-altı'nda kabzına me’mûrlara teslîm ve devr ‘akabinde Hazîne Kethudâsı Ağa ile şeref-bahş-ı vürûd olan teşrîfât ve hatt-ı hümâyûn kadr ü i‘tibâr-ı cenâb-ı kâyim-makâmî yi müzdâd ü efzûn eyledi.

İtmâm-ı kışlak-hây-ı Gîlmân-ı ‘Acemî ve sâyir

İhrâk-ı kebîrde ‘acemî oğlanları kışlasıyla yeniçerilere mahsûs eski odalar bıkazâ’illâhi te’âlâ muhterik ve derûnunda mütemekkin zâbitân ve neferât birer tarafa muntalik olmuşlar idi. Zîkr olunan kıslaların müceddeden binâsı Gümrukçü İshak Ağa'ya havâle ve bir ân akdem tekmîli için cûybâr-ı himmet ü ikdâm isâle olunup, târih-i mezkûrda ikisi dahi ahsen-i nizâm üzere resîde-i hayyiz-i hitâm oldu.

Fevt-i Muhâsebe-i Cizye

Sâbıkâ Dârü's-sâ‘âde Ağası Kâtibi ve hâlâ Cizye Muhâsebecisi Mustafa Efendi, evâyil-i cumâdelûlâda² giriftâr-ı [M1 90] ser-pençe-i ecel ve mansıbı münhal olmağla, sâbıkâ Kethudâ Kâtibi Kayseriyyeli ‘Ali Efendi, o mansıb-ı nemâdâr ile ıslâh-ı halel-i emel eyledi.

Kudûm-i Vezîr-i a‘zam be-Âsitâne-i sa‘âdet

Sadr-ı me‘ârif-pîrâ ve düstûr-i Âsaf-râ olan Ragîb Mehmed Paşa cenâblarının da‘veti zîmninda irsâl olunan Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî müşârun ileyh ile iltikâ ve bir ân akdem südde-i sa‘âdet'e vusûllerini inhâ etmişler idi. Sebükbârca hareket ve Cumâdelâhire'nin yirmi sekizinci günü³ Âsitâne-yi sa‘âdet'e ilkây-ı rahl-i sa‘âdet eyleyecekleri, resîde-i derece-i sıhhat ve fi'l-hâl Üsküdar'da vâki‘ Mehmed Paşa kasrında resm-i kadîm üzere yemeklik tertîb olunup, huzûrları mu‘tâd olan erkân-ı devlet da‘vet ve müteheyyi-i kudûm-i Sadr-ı Felâtûn-menkabet olmuşlar idi. Yevm-i mezkûrda kasr-ı mezkûre pâ-nihâde ve ba‘de't-ta‘âm Şeyhulislâm Efendi ile bi'l-mûrâfaka huzûr-i hümâyûna ruhsûde olup, hil‘at-i zerrîn-tırâz-ı Sadâret ile kâmet-i istihkâkî teşrîf ve sâmi‘a-i Âsafânesi dürr-i yekâtay-ı tenbîh-i Şâhâne ile teşnîf olundu. Huzûr-i hümâyûn'dan ruhsatyâb-ı ‘avd- ü insîraf ve müretteb alay ile Bâb-ı ‘âlî'ye gelüp, icrây-ı merâsim-i eslâf ve mütesaddî-yi ru‘yet-i umûr-i etrâf oldu. Üç gün sonra ber-vech-i

¹ 26 Cumâdelûlâ 1170 = 16 Şubat 1757 Çarşamba. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

² 1-10 Cumâdelûlâ 1170 = 22-31 Ocak 1757.

³ 28 Cumâdelâhire 1170 = 20 Mart 1757 Pazar.

mu‘tâd hatt-ı hümâyûn şeref-vürûd olup, me’âli selefinin rehâvetinden ve fîmâ ba‘d hutûb-i devletde tekâsül olunmamakdan ‘ibâret olup, sûret-i imtisâlde telhîs tahrîr ve hâk-i kadem-i Şehriyâr’ye tesyîr olunup, ‘akabinde müzeyyen bir rahş-ı dil-keş dahi taraf-ı hümâyûndan şeref-bahş-ı vürûd ve resm-i ‘âdî icrâsından sonra resânende-i esb olanlara kürk ve hila’ iksâ olunduğundan başka kîse-i ümmîdleri mâ-lâ-mâl nükûd oldu.

‘Azl-i Kethudâ Bey ve Defterdâr Efendi

Sadria‘zam Kethudâsı olan Mehmed Emîn Ağa-zâde Hüseyin Ağa, cumâdelûlânın onuncu günü¹ o makâm-ı reffîden dûr ve hânesinde ikâmete me’mûr olup, Rûznâmçe-i Evvel olan Yûsuf Efendi, Sadâret-i ‘uzmâ Kethudâlığı ile dest-zen-i sevk u tarab ve Halîmî Mustafa Efendi Rûznâmçe-i Evvel mansıbı ile nâyil-i matlab olup, Defterdâr-ı Evvel olan Memîş Efendi dahi yevm-i mezkûrda ‘azl ve birkaç gün mukaddem nefyden gelen Defterdâr-ı sâbık el-Hâc Ahmed Efendi, yerine nakl olundu.

‘Azl-i Kethudây-ı Bevvâbîn

Kapucular Kethudâsı olan Îskemleci Mustafa Ağa, [M1 91 sâl-hurde vü pîr ve hidmetini idârede bi’z-zarûre izhâr-ı taksîr eylediği ma‘lûm-i Şehriyâr-ı kişiver-gîr olduğuna binâ’en, şehr-i mezkûrun on ikinci günü² ma‘zûl ve yerine Hasan Paşa dâmâdi ‘Abdî Ağa mevsûl oldu.

‘Azl-i Şeyhulislâm ve vukû‘ât-ı sâyire

Müftiyyû'l-enâm olan Dürrî-zâde Mustafa Efendi, şehr-i merkûmun yirmi sekizinci günü³ merâret-i ‘azl ile telah-kâm ve Gelibolu'da ikâmeti murâd-ı Şehriyâr-ı-enâm olup, Şeyhulislâm-ı sâbık Dâmâd-zâde Feyzullâh Efendi, ber-vech-i tekrâr o mesned-i vâlâ ile celîlü'l-mikdâr oldu.

Şehr-i recebü'l-ferdin on ikinci günü⁴ Kâyim-makâm-ı sadr-ı benâm olan Vezîr ‘Ali Paşa'ya, Halebü's-şehbâ Eyâleti tevcîh olunup, Bahr-i Îskenderun'a ‘azîmet ve râkib olduğu kalyon Kapudan-ı müşârun ileyhi selâmetle sâhil-i merkûma ihrâc etdikden sonra Mısır tevcîh olunan Vezîr Sa‘deddîn Paşa'yı Mısır'a ve selefî Sadr-ı esbak Hekîm-zâde ‘Ali Paşa'yı, sâhil-i Rum'dan kangî sâhile mümkün olursa ihrâca mübâşeret eylemesi tenbîh olundu.

Yevm-i mezkûrda sükkân-ı Haremeyn-i şerîfeyn'e be-her sâl tahsîs olunan Surre-i hümâyûny, Haremeyn hazînesinden ifrâz ve Surre Emîni nasb olunan Ser-bostâniyân-ı

¹ 10 Cumâdelûlâ 1170 = 31 Ocak 1757 Pazartesi.

² 12 Cumâdelûlâ 1170 = 2 Şubat 1757 Çarşamba.

³ 28 Cumâdelûlâ 1170 = 18 Şubat 1757 Cuma.

⁴ 12 Receb 1170 = 2 Nisan 1757 Cumartesi.

sâbık Ahmed Ağa'ya teslîm olunup, ru'yet-i levâzımı ‘akabinde licâm-ı ‘azîmeti mun‘atif-i savb-ı Hicâz kılındı.

‘Azl-i Re’isülküttâb

Şehr-i mezkûrun yirmi birinci günü¹ Re’isülküttâb olan ‘Avnî Efendi ‘azl ile müte’ellim ü mütekeddir ve Darb-hâne Nâzırı olan Ebûbekir Efendi, Riyâset-i Küttâb ile mütesaddır ve Darb-hâne Emâneti ile sâbıkâ Muhâsebe-i Evvel Subhî Mehmed Efendi, mecbûru'l-hâtır kılındı.

VEKÂYÎ-İ SENE İHDÂ VE SEB’İN VE MÎ’ETE VE ELF

Nisvân tâyifesi seyir mahallerinde ve ezikka vü esvâkda tavr-ı cedîd ve zînet-i ber-mezîd ile meşkûfetü'l-vücûh geşt ü güzâr eyledikleri manzûr-i Pâdişâhî ve o makûlelerin men‘ ü tahzîri sebeb-i tâhsîl-ı rızây-ı İlâhî olduğunu idrâk eylediklerinden, fî-mâ ba‘d ihtiyâc ü zarûret mess etmedikçe hânelerinden çıkmayup², lede'l-hâce tavr-ı kadîm üzere mestûretü'l-ahvâl mesâlih-i zarûriyyelerin ru'yet ve mecmâ‘-i süfehâ olan seyr mahallerine ‘azîmetden mücânebet eylemeleri bâbında e’imme-i mahallâta tenbîh ü te’kîd olundu.

‘Alâmet-i semâviyye

Sâl-i mezkûr muharremi evâhîrînden³ müstedîrû's-şekl ve beyâza mâ'il âsumândan nûr şeklinde bir şey bedîdâr olup, deryâya nûzûl edinceye dek rûy-i arz tâbdâr eyledi.[M1 92]

İNTİKÂL-İ SULTÂN ‘OSMÂN HÂN BİN ES-SULTÂN MUSTAFA HÂN BİN ES-SULTÂN MEHMED HÂN VE CÜLÛS-İ SULTÂN MUSTAFA HÂN BİN ES-SULTÂN AHMED HÂN

Dâver-i devrân ve Şehînşâh-ı zemân olan Sultân ‘Osmân Hân hazretleri üç sene kadar pîrâye-i bahş-ı mesned-i zindegânî ve câlis-i taht-ı ferhunde baht-ı ‘Osmânî olup, nâgâh âyîne-i cism-i latîfleri gubâr-ı ‘araz-ı maraz ile jeng⁴-beste ve cevher-i şeffâf-beden-i şerîfleri seng-i felâhun-ı nâ-tüvânî ile şikeste olup, huzzâk-ı etibbânîn mu‘âlece vü müdâvâti gayr-i müffid ve ‘illet-i bedeniyyesi yevmen fe-yevmen müzdâd ü şedîd olduğundan, işbu bin yüz yetmiş bir senesi saferinin on altıncı pazar gicesi⁵ ba‘de'l-‘ışâ o Şehriyâr-ı melek-sîmâ terk-i tâc ü taht-ı dünya ve ihtiyâr-ı erîke-i ‘ukbâ eyledi. Sinnîyi ‘ömr-i girenmâyeleri altmış bir sene ve müddet-i saltanatlari üç seneden iki gün

¹ 21 Receb 1170 = 11 Nisan Pazartesi.

² çıkmayup H : çıkış M1, B1, K1.

³ 21-30 Muârem 1171 = 5-14 Ekim 1757.

⁴ jeng B1, K1 : zeng M1, H.

⁵ 16 Safer 1171 = 30 Ekim 1757 Pazar.

noksândır. Müddet-i medîde-i tengnây-ı harem-serây-ı halvetde tek ü tenhâ imrâr-ı subh u ‘aşâ buyurduklarından mizâc-ı ‘âlîlerinde fi'l-cümle ‘acele vü ‘adem-i te'ennî ve husûlü emed-i ba‘îde bâz-besteler olan umûrun tarfetü'l-‘aynda zuhûrunu taleb ü temennî ederler idi. Tabî‘at-ı pür-safvetleri sıfât-ı memdûhadan olan cûd ü sehâ ve bezl ü i‘tâya mecbûr ve fukarâ vü zu‘afâ hakkında rahm ü şefkatleri gayr-i mahsûr olup, bi-hasebi'l-beşeriyye savb-ı Şâhâne'lerinden ba‘zı hâlât-ı müz‘ice zuhûr etdiyse bile der-‘akab ‘azz-ı nevâciz-i nedâmet ve dest-zen-i te’essûf ü telehhûf olarak izhâr-ı hüzün ü küdûret buyurular idi. Eşedd-i lütûmu olan Sığrı Kal‘ası ve Ahur-kapu'da vaz‘ u îcâd eyledikleri fenâr ve zât-ı hümâyûnlarına mensûb câmi‘-i şerîf tekîli, *hayrâtün hisân*¹ ve eser-i bedî‘u'l-bünyânlarındandır. Meşreb-i Mülükânelere ahz-ı bertîl ve rüşvet ile mesâlih-i nâsî ru‘yet gâyet müstekreh görülüp, Sadriâ‘zam ‘Ali Paşa gars-ı yemîni ve bende-i dîrîni iken, i‘dâmını ahz-ı rişvet kazîyesine binâ ve ‘alâ rivâyetin başka ma‘naya ibtinâ eyledikleri mervîdir. Zemân-ı ‘ibret-nişânlarında iki def‘a ihrâk-ı kebîr ve tâ‘ûn gibi bir reziyye-i ‘âlemgîr ve incimâd-ı deryâ ve nehb-i züvvâr-ı beyt-i Hudâ ve Memâlik-i mahrûse‘de dahi envâ‘-ı mesâyib ü belvâ zuhûr etmişdir; *Zâlike takdîru'l-‘azîzü'l-‘alîm*²

Hudâvendigâr-ı mebrûrun haber-i vefâtları fi'l-hâl Sadriâ‘zam tarafına îsâl olunup, müşârun ileyh Serây-ı hümâyûn'a sevk-i semend-i bâd-ı mesîr ve Şeyhulislâm Efendi ve Kapudân-ı deryâ Gülbâhattâhî Ahmed Paşa-zâde ‘Ali Paşa ve sudûr-i kirâm ve Nakîbûlşâfr ve biz'zevât [M1 93] ocak ağaları ‘ale'l-infîrâd Serây-ı hümâyûn'da vâki‘Sünnet Odası dimekle şâyi‘ mahall-i hatîrde müctemi‘ oldular. Şehzâde-i hümâyûn-tâli‘ ve nûyîn-i hurşîd-metâli‘ vâris-i dîhîm-i mülk-i ‘Osmânî sezâ-vâr-ı elkâb-ı sâhib-kirânı semere-i şecere-i saltanat-ı fer‘, asl ü fasl-ı devlet, dürr-i sadef-i bahtiyârî, cevher-i ma‘den-i kâm-kârî, Sultân Mustafa Hân bin es-Sultân Ahmed Hân hazretleri Dârû's-sâ‘âde Ağası Ebû Kof Ahmed Ağa yemînlerinde ve Silahdâr İbrâhîm Bey yesârlarında hidmet-i bagal-gîrî ile müserref olarak Sünnet Odası'na pâ-nihâde-i ‘izz ü ihtişâm ve intizâr-ı kudûm-i Şâhâne'leriyle saf-besteleri kıyâm olanları tasrîh-i selâm ve selâmlarını “sabahlar hayr ola” kelâmiyle miskiyyü'l-hitâm buyurduklarında, cümlesi kadd-ı hamîde-i ta‘zîm ü tevkîr ve gülbang-i ‘aleyke ‘avnullâh³ du‘âsiyle tanîn-endâz-ı kubbe-i çarh-ı esîr oldular.

Evvelâ Sadriâ‘zam Râgîb Paşa, pây-bûs-i Mülükâne ile kesb-i şeref-i evfâ ve sâniyen Şeyhulislâm Dâmâd-zâde Feyzullah Efendi ve Kapudan Paşa ve sudûr-i kirâm ve Yeniçeri Ağası ve Sipâh ve Silahdâr ağaları ‘ale't-terfîb hâk-i kadem-i Şâhâne'ye ruhsâ olduukda, Sadriâ‘zam ve Şeyhulislâm ve Kapudan Paşa hazerâtına semmûr kürkler

¹ خيرات حسان = Güzel huylu, güzel yüzlü kadınlar” anlamına gelen bu cümle Kur’ân, er-Rahman 55/70. âyetten hareketle söylenmiş olmalıdır.

² ذلك تقدیر العزيز العليم = Bu, mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen Allah'ın takdiri (düzenlemesi) dir” anlamına gelen bu cümle, Kur’ân, Yasin 36/38. âyetin son kısmından alınmıştır.

³ علیک عن الله = Allah'ın yardımını seninle olsun” anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

iksâ olundukdan sonra Pâdişâh-ı me‘âlî-pîrâ bilâ-meks ü süvâ Hırka-i şerîfe odasına varup, dest-güsây-ı du‘â ve Hak Te‘âlâ'dan tevfîk u ‘inâyet recâ buyurdukları halde, Bâbü's-sa‘âde pîşgâhında taht-ı hümâyûn nasb olunup, tulû‘-i fecr-i sâdikda bey‘ate da‘vet olunan sâyir mevâlî ve ricâl-i devlet ve müderrisîn, mu‘âyede tertîbi gibi cümle âmâde ve salât-ı subhu edâdan sonra kudûm-ı Şâhâne'ye revzene-i çeşm-i intizâri küşâde etmişler idi. Halîfe-i rûy-i zemîn ve zillullâhi fi'l-‘âlemîn olan Pâdişâh-ı Cemşîd-temkîn;

*Ke'l-bedri eşraka fi'l-âfâki matla 'ihî
Ve's-şemsü hallet bi-sa 'di menzili's-şeref^d*

fehvâsı üzere mihr-i münîr gibi tahte's-sehâb şevketden lem‘a-pâş-ı zuhûr olup,

O sâ‘at kim kudûmün şemsi âfâka şeref verdi
Günü doğdu sa‘âdet-i meşrikinden ‘âlemin yer yer

mefhûmuyle kâffe-i nâs ru‘yet-i cemâl-i bâ-kemâlliyle envâr-ı sürûr iktibâs eyledikleri hâlde, taht-ı ferhunde-bahta cülûs ve bi'l-cümle erkân-ı devlet ‘alâ tefâvüt-i merâtibihim âstîn ve dâmen-i hümâyûnların bûs eyleyüp, resm-i bey‘ati icrâ ve şart-ı tebrîk-i saltanatî îfâ etdikden sonra, Şehriyâr-ı gerdûn-bestat Enderûn-ı hümâyûn'a ‘azîmet buyurup, i‘lân-ı ihbâr-ı sârre-i cülûs için etrâfa [M1 94] neşr olunan buyuruldular mûcebince mahal be-mahal top şenliği ile izhâr-ı meserret ve münâdîler mecmâ‘-i nâs olan emâkinde iblâğ-ı sürâğ-ı teceddüd-i nevbet-i saltanat eylediler.

A‘zam-ı selâtîn

(اعظيم سلاطين)

terkîbi

‘Îzz ü ikbâl ile Sultân Mustafa etdi cülûs

(عزا قبل ايله سلطان مصطفى ايتدى جلوس)

mîsra‘ı, cülûs-i hümâyûnlarına târîh vâki‘ olmuşdur.

Hudâvendigâr-ı sâbıkın ber-muktezây-ı kânûn na‘ş-ı gufrân-nakışlarının Yeniçeri Ağası ve Sekban-başı ve Kul Kethudâsı bâ-izn-i hümâyûn müşâhede ve hakk-ı vedâ‘ı îfâ ile hakkında dest-i niyâz-ı rahmeti küşâde eylediler. Şeyhulislâm Efendi nemâzını edâ edüp, Yûsuffî ta‘bîr olunur Selîmî ve bir kît‘a siyâh sergûc ile cenâzesi zîver-i

¹ = كالبدر أشرق في الآفاق مطلعه والشمس حلّت بسعد منزل الشرف“ Onun gelişî ufukta parlayan dolunay gibi, hem şerefle yükselp yerini alan bir güneş gibi” anlamına gelen bu cümle Arapça bir beyittir.

benân-ı erkân ve Vâlide Câmi‘inde birâderleri cennet-mekân Sultân Mahmûd Hân cenbinde defn ile cism-i latîfini vedî‘a-i Rabb-i müste‘ân eylediler. Maslahat-ı defn tekmîlinde Sadriâ‘zam ve Şeyhulislâm ve Kapudan Paşa ve sadreyn ve Nakîbü'l-eşrâf ve İstanbul Kadısı Efendi cümleton¹ Bâb-ı ‘âlî‘ye gelüp, mu‘tâd üzere kürkler ve hil‘atler telebbüsünden sonra yerlü yerine ‘avdet eylediler.

Da‘vet-i Sadriâ‘zam ve müşerref-şüden-i û be-mühr-i cedîd-i Sultânî

İsm-i sâmî-yi Mülükâne‘yi hâvî mühr-i hümâyûn hakki, mukaddemâ istîzân ve ol vechile ruhsat ihsân ve tarz-ı bedî‘ üzere fass-ı hâtime-i nâm-ı Şehriyâr-ı cihânbahş nakş olunmuşidi. Resmen rikâb ismarlanup, Şeyhulislâm Efendi ile bi'l-mûrâfaka Âsaf-ı sâni ve Sadriâ‘zam-ı bî-müdânî hâk-i ‘atebe-i Mülükâne‘ye vaz‘-ı pîşânî edüp, mühr-i cedîd-i Sultânî yeden be-yed taraf-ı hümâyûndan i‘tâ ve üstlük ile serâ-sere dûhte ferve-i semmûr dûş-i istikhâkına iksâ buyurulduğundan başka, Şeyhulislâm Efendi dahi beyâza kablu semmûr kürk ve müzeyyen bârgîr ile hisse-mend-i lütf-i Hîdiv-i kişiver ârâ olup, tâs ve konturalı² solak ve peykler ile Bâb-ı Âsaffî‘ye ‘avdet ve erkân-ı devlet tebrîk-i Sadâret'e şîtâb ü sur‘at eylediler.

Zikr-i taklîd-i seyf

Mâh-ı mezbûrun yirmi beşinci günü³ Şehriyâr-ı ‘âlî-tebâr müretteb alay ile hazret-i Hâlid’de taklîd-i seyf için esb-i şevkete süvâr olup, yevm-i mezkûrda huzûrları ‘âdet olan bi'l-cümle erkân-ı saltanat yerlü yerlerinde edây-ı hidmet eyleyerek Eski Odalar'a tekarrub olundukda, altmış bir cemâ‘atin oda-başısı ber-mu‘tâd-ı kadîm hem meşreb-i ke’s-i tesnîm olan şerbet-i hoşgûvârını ‘arz u takdîm eyledikde, Pâdişâh-ı Felâtûn-hûş şerbeti nûş ve yemm-i birr ü ihsânları hurûş [M1 95] edüp, kâseyi zer ile mele‘ân ve Oda-başı dahi mu‘tâd olduğu vech üzere üç re’s kebş-i emlahı yoluna kurbân eyledi. Bundan sonra tahrîk-i rikâb-ı cihândârî pîş ü pesde saf-bestesi-i meskenet ü ibtihâl olan bendegânı mazhar-ı eltâf-ı nevâzişkârî buyurarak, cedd-i a‘zamları Sultân Mehmed Hân eskenehüllâhü fî a‘le'l-cinâñ⁴ hazretlerinin merkad-i münevverlerini teşrif ve kırâ‘et-i Fâtiha-i şerîfe ile rûh-i pâkîzelerin taltîf ‘akabînde tekrâr tahrîk-i pây-ı rehvâr ve hazret-i Hâlid türbesine vüsûl ile o yâr-ı vefâdârdan istimdâd-ı rûhâniyyete ibtidâr eylediler. Ba‘dehû Şeyhulislâm Efendi du‘ây-ı seyfi niyâm-ı dehândan ihrâc ve miyâñ-ı Şehînsâh-ı zemâne taklîd-i seyf ile mukaddime-i hidmeti intâc eyleyüp, maslahat-ı mezkûre bu vech-i vecîh ile karîn-i hîtâm ve Şehriyâr-ı Dârâ-gulâm, bahran Serây-ı ‘âmire’lerine şeref-endâz-ı izz u ihtişâm oldular.

¹ cümleten M1, K1, H : cümle B1.

² konturalı H : katuralı لی B1, K1.

³ 25 Safer 1171 = 8 Kasım 1757 Salı.

⁴ اسکنه اللہ فی اعلیٰ الجنان = Allah onu cenneterin en yükseğine yerlestirsin” anlamına gelen bu cümle Arapça bir duâdır.

Havâdisât-ı müteferrika ve ‘azl ü nasb-ı ba‘zı kesân

Hekîm-başı Halebî¹ Mustafa Efendi, eşiddâ-i Yehûd'dan iken, bir-takrîb millet-i beyzâ-yı İslâm'a dûhûl ve san‘at-ı tabâbet iktizâsiyla devâyir-i kibâra hulûl edüp, Hudâvendigâr-ı sâbık-ı merhûmun vâlidesine Serây-ı ‘atîk'da iken, tîmâr u mu‘âlecesi mizâcına muvâfakat ile hakkında bir gûne ‘inâyet ızmâr etmişidi. Nevbet-i saltanat Sultân ‘Osmân Hân hazretlerine intikâl eyledikde, ‘ahde vefâ ve Hekîm-bâşılığı merkûma recâ ve fi'l-hâl Re’îsü'l-etibbâ ve Medrese ru’ûsuya merkûmu bâhirü'l-i‘tilâ eyledi. Çok geçmeden Kayseriyye Mevleviyyeti'ni ihrâz ve Kudüs Pâyesi'yle kesb-i imtiyâz eyleyüp, taferât ve harekât-ı nâ-bercâsı ricâl-i tarîkı dâgdâr ve üfûl-i necm-i i‘tibârını rasad-gâh-ı intizâr etmişler idi. Tegayyürât-ı devr sebebi ile o makûlelerin² dâyire-i Hümâyûn'dan³ tard ü tecnîbi⁴ resm ü ‘âdete karîb olduğundan, merkûm dahi ‘azl ü tenkîb ve evâhîr-ı saferu'l-hayrda Limni Cezîresi'ne tagrîb ve Hekîm-bâşılık ile ‘Arif Efendi, dâyire-i hümâyûna takrîb olundu.

Îmâm-ı Evvel-i Sultânî Hasan Efendi dahi Îmâmet'den sâkit ve yerine sâbıkâ Îmâm-ı Evvel olup Konya Mevleviyyeti'nden munfasıl Mehmed Efendi, merreten ba‘de Uhrâ mutevâsıl ü mürtabıt oldu. Dâru's-sa‘âde Ağası Yazıcısı Kayseriyyeli İbrâhîm Efendi, bundan akdem mezîd-i tekarrub ve nûfûz-i kelime ile mütesaddî-yi umûr-i ‘izâm ve ‘azli câygîr-i zamîr-i Pâdişâh-ı enâm olmağla, yevm-i mezkûrda ol dahi ‘azl ve mevkûfât ile dâ’ire-i⁵ hümâyûndan [M1 96] ib‘âd ve yazıcı hulefâsından Bey Halîfe kitâbet-i mezkûre ile dilşâd kılınup, Baş-halîfe Mustafa Efendi dahi tarden li'l-bâb mün‘azil ve Haremeyn Mukâta‘acılığı rütbesine vâsıl oldu.

Garîbe

Hudâvendigâr-ı sâbık cennet-mekân Sultân ‘Osmân Hân hazretlerinin marazı iştidâ bulup, Dâru's-sa‘âde Ağası olan Ebû Kof Ahmed Ağa vesveseye zâhib ve makâmını muhâfaza fikriyle kendüye hevâdâr ve müntesib bulunanların birini Sadriâ‘zam etmeğe tâlib olup, Kapudân-ı deryâ bulunan Gül Ahmed Paşa-zâde ‘Ali Paşa eczây-ı terâkîb-i devletlerinden ve vüsûk u i‘timâdi olan zevâtdan olup, bu sırr-ı müstetiri müşârun ileyhe izhâr ve Sadr-ı devlet'e takrîb ile istizhâr eleyeceğini iş‘âr ve miyânelerinde ‘ahd ü peymân-ı te‘akkud ve tetâbu‘-i îmân te‘ekkûd⁶ etdikden⁷ sonra Sadr-ı vakt bulunan Râgîb Mehmed Paşa'yı zâhir-i hâlde ba‘zı husûs müzâkeresiçün ve bâtında istirdâd-ı mühr-i Sadâret için taraf-ı Pâdişâhî'den olarak Enderûn'a da‘vet eyle-

¹ Halebî H : Çelebî M1, B1, K1.

² makûlelerin H : makûle M1, B1, K1.

³ dâyire-i Hümâyûn'dan H : kurenây-ı havza-i Saltanat'dan M1, B1, K1.

⁴ tecnîbi H : tecnîb M1, B1, K1.

⁵ dâ’ire-i B1, K1 : dâyire-i M1.

⁶ te‘ekkûd M1, K1, h : te‘kîd B1.

⁷ etdikden H, K1 : تأكيداتيدين M1 : ایتکن B1.

yeceklerini Yazıcı bulunan İbrâhîm Efendi hissedüp, Sadr-ı müşârun ileyhe hufyeten tezkire tahrîr ve Hudâvendigâr-ı mebrûrun sabâha çıkmayacağını ifâde ile tebdîlen mahâll-i mechûlede geşt ü güzârını ta‘cîl ve tezkîr eylediğine binâ’en, Râgîb Paşa dahi fi'l-hâl hey'et-i mütenekkire ile Bâb-ı ‘âlî'den çıkışup, ne mahalle gideceğini ‘adem-i ihbâr ve agyârdan hâlini istitâr etmişidi. Hemân o sâ‘at Baltacılar Kehudâsı Bâb-ı ‘âlî'ye gelüp, Paşa'yı bulamadığını gelüp Ağa'ya takrîr ve kemâl-i ‘unf ü tahzîr ile: “Ne mahalde bulursan al getür” deyü ‘avdetini tekrîr eyledi. Baltacılar Kethudâsı birkaç def‘a sefer ve Sadriâ‘zam'in ne mahalde olduğunu haber alamayup, ‘aczi mukarrer ve o aralıkda vakt-i şâm dahi hülûl edüp, Sadr-ı vâlâ-güher Paşa-kapusu'na gelüp, merâyây-ı şu’ûnât-ı kaderde ne sûret cilveger olacağına havâle-i sem‘ u basar etmişidi. Hemân o gice ‘işâdan sonra Şehriyâr-ı mağfûr dâric-i dâr-ı rahmet-i Gafûr olduğu şâyi‘ ve bâlâda tafsîl olunduğu vech üzere emr-i cülûs vâki‘ olup, Sadriâ‘zam makâmında müstakil ve maslahat görmek niyyetinde olanlar muztarib ü mütezelzil oldular. Yazıcı İbrâhîm Efendi'nin bu râz-ı mektûmu ifşâdan garazı Sadriâ‘zam tarafından sâhib-i yed bulunup, ba‘zı agrâzına nizâm ve makâmina istihkâm vermek iken, Devlet-i ‘aliyye esrârını bana keşf eden âhara dahi keşf eder fikri ve efendisine isâ‘et-i vizri merkûmun o¹ dâyiредen tard ü teb‘îdini müstelzim olup, târîh-i mezkûrda Yazıcılık'dan [M1 97] ‘azl etdirdiyse dahi hüsn-i sanî‘na cezâ ve Mevkûfât mansûbı ile icrây-ı şîme-i vefâ eyledi.

‘Azl-i Ağa-yı Dârü's-sa‘âdetü'ş-şerîfe

Bir müddetden berü Dârü's-sa‘âde Ağası olan Ebû Kof Ahmed Ağa sâde-dil ve sâf-zamîr olduğu şöhret-gîr ise dahi sadâkat ü istikâmeti nûmâyân ve kelâm-ı hakkı sür‘at-i kabûlde fâyiku'l-akrân olup, ancak hutâm-ı dünyaya heveskâr ve etrâfında bulunan havene-i rûzgârin mekr ü firîbinden ictinâb edemeyüp, zâti mevzû‘-i bahs-i agyâr olduğundan gayri, Es‘ad Paşa'nın ‘azli ve meçhûlü'l-isim bir şahsa Şâm'in tevcîhiyle nehb-i hüccâc ‘illeti müşârun ileyhe isnâd olunmuş idi. Bu esbâb ile ‘azli karârgîr ve şehr-i saferin yirmi dördüncü günü[◊] ‘azl ve Mîsr-ı Kâhire tarafına şukka-güşây-ı mesîr oldu. Baş-musâhib Beşîr Ağa'da bu makâm-ı refî‘a isti‘dâd-ı mahsûs u melhûz ve zâtında sû‘-i zîkr ile gayr-i melfûz olup, yevm-i mezkûrda Dârü's-sa‘âde Ağalığı'yla kadri mevfûr ve huzûr-i hümâyûnda lâbis-i ferve-i semmûr oldu.

‘Azl-i Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî İbrâhîm Bey

Pîşgîr Ağası bulunan Hamza Ağa, taraf-ı Mülükâne'ye müntesib ve hakkında zuhûr-i ‘inâyete müterakkib iken, yevm-i mezkûrda rütbe-i celîle-i Silahdâri'yle pânihâde-i süllem-i kâm-kârî olup, selefi İbrâhîm Bey, ber-vech-i tekâ‘üd çırâg ve sernihâde-i visâde-i ferâg oldu.

¹ o H :ve M1, B1, K1.

[◊] 24 Safer 1171 = 7 Kasım 1757 Pazartesi.

‘Afvı rüsümîyye-i cülûs-i hümâyûn

Mukâta‘ât ve ze‘âmetlerden cülûs-i hümâyûn vukû‘unda resm ve berât tecdîd edenlerden temâmca harc alınmak kânûn-i¹ kadîm olup, şûkrânegî-yi cülûs-i meymentme’nûs zîmnînda zîkr olunan rüsûm ‘afv olunduğundan gayri, tecdîd-i berât dan dahi nîsf harc alınmak emr ü fermân ve bu cihetle kati çok kimseden celb-i du‘âyî firâvân kılındı.

‘Azl-i Kapudan-ı derya Vezîr ‘Ali Paşa

Müşârun ileyh devr-i ‘Osmân Hânîde manzûr ve Mîrahûrluk’dan bâ-Vezâret Rûmeli mansıbı ile mesrûr ve bir müddetden sonra Deryâ Kapudanlığı ile mahsûd-i evlîyây-ı umûr olmuşdı. Cülûs-i hümâyûn vukû‘unda sadr-ı devlete takrîb olunmak kazîyesi Sadriâ‘ zam’ı meslûbüş-şu‘ûr edüp, ba‘zı şükât tedârüküyle mebde’-i saltanatda müşârun ileyi menfûr etmişdi. Binâ’en ‘alâ zâlik âhir-ı saferde müşârun ileyh ‘azl olunup, Ak-deniz’den aldığı mu‘ayyenât ki zulmiyye ismiyle sâmi‘a-i hümâyûna ilkâ olunmuşdı. İstirdâd ve edâ [M1 98] olunmak için emvâli musadere ve kendüsü İstanbul köy'e iclâ olunup, Karabâgî Vezîr Süleymân Paşa bu defâ a dahi Deryâ Kapudanlığı'yla kâm-revâ oldu.

Bahış-i cülûs-dâden be-tavâyif-i askerî

Erîke-i saltanat-ı zât-ı Pâdişâhî'yle kesb-i zînet eylediğinin onuncu günü tertîb-i dîvân olunup, cülûs bahîşi olarak taraf-ı hümâyûndan askerî tâyifesinin eşkinci ve mütekâ‘idine ma‘lûmü'l-mikdâr meblağ ‘atiyye vü ihsân olundu.

İtlâk-ı ba‘zı kesân ve vukû‘ât-ı sâyire

Sâbıkâ Kapucular Kethudâsı ‘Arabgîrli İbrâhîm Bey, Rodos Cezîresi'ne ve Monlacık-zâde ‘Ali Ağa, Filibe'ye birer töhmet-i nâ-müvecceh ile nefy olunmuşlar idi. Hakkârlarda eltâf-ı Pâdişâhâne ta‘mîm ve ‘afv ü ıtlâkları emri, âdemlerine teslîm olundu. Yevm-i mezkûrda Bostâncı-başı Hüseyin Ağa dahi ‘azl ve yerine Hasekî Ahmed Ağa vasl olundu. Birkaç gün mukaddem Mevkûfât ve Haremeyn mukâta‘ası mansıblarıyla be-kâm olan İbrâhîm Efendi ve Mustafa Efendi'nin müşâhede eyledikleri hâb-nûşîn-i câh-ı ezgâsü ahlâm² menzilini cây-gâh edüp, Mevkûfât, Muhsin-zâde Ahmed Bey'e ve mukâta‘a-i Haremeyn sâbıkâ Baş³-muhâsebe Kîsedârı İbrâhîm Efendi'ye ihsân ve dâmâd-ı Sadriâ‘ zamî Hüseyin Ağa'nın Büyük Mîrahûrluk ile necm-i ikbâli fûrûzân kılınnup, Bergosî Mehmed Ağa'ya, münhal olan Silahdâr Ağalığı ve Kırımı Hüseyin Ağa'ya, Küçük Mîrahûrluk tevcîh ü ‘inâyet ve henüz nefyden reh-yâb olan Monlacık-zâde ‘Ali

¹ kânûn-i H :— M1, B1, K1.

² “اضغاث احلام” = Karma karışık bir rüya” anlamına gelen bu cümle Kur’ân, Yûsuf 12/44 ve Enbiya 21/5. âyetlerde yer almaktadır.

³ Baş M1, K1, H : پاش: B1.

Ağa, Baş-bâkî Kulluğu'yla mazhar-ı rahm ü şefekat kılındı. Sâbıkâ Çavuş-başı olan Ahîshalı Mehmed Ağa, makâmına iâde ve selefi Çelik Paşa, Kethudâsı ‘Ali Ağa'nın hânesinde ikâmeti irâde olunup, Vezîr firârî Mustafa Paşa, dağdağa-i tek ü tâz arz-ı fesihden izhâr-ı melâl ve Nevşehir'de ber-vech-i tekâ'üd ikâmeti için dest-güşây-ı ibtihâl olmağla, pîrligine merhamet ve mahall-i mezkûrda ikâmetine ısdâr-ı emr-i izn ü ruhsat kılındı.

Tevcîhât-ı vüzerây-ı ‘izâm

Sayda Vâlîsi Cerdeci Mûsâ Paşa, ma’reke-i ‘Urbân'da beyâbân-ı fenâya vaz‘-ı akadem edüp, münhal olan mansıbı vüzerây-ı kaviyyü'l-iktidârdan birine tevcîh ehem görürmekle, sâbıkâ Mar'aş Vâlîsi Vezîr Sa'deddîn Paşa, kesret-i etbâ' u hidem ile muhteshem ve o havâlînin umûruna vukûfu ber-vech-i etem olduğundan Sayda'ya Vâlî nasb olunup, bir ân akdem o taraflara [M1 99] lühûku zîmnâda ısdâr-ı emr-i ‘âlî kılındı. Mar'aş Eyâleti dahi Adana ehâlîsi iştikâsiyla Vezâret'i merfû' olan Nu'mân Paşa'ya ibkâ-yı Vezâreti'yle ihsân, *Ve min 'âdeti'l-esrâf tünfâ ve tücîleb*¹ mefhûmu hakkında i'lân olundu.

Ta'yîn-i elçiyân

Cülûs-i hümâyûn vukû'unu dost geçenin düvele beyân kânûn-i devlet-i ebed-bünyân olduğuna binâ'en, Küçük Evkâf Muhâsebecisi olan Resmî Ahmed Efendi, Nemçe tarafına tasmîm ve Şîkk-ı Sânî Pâyesi'yle şânı tefhîm olunup, sâbıkâ Çavuşlar Kâtibi Şehdî 'Osmân Efendi, Rusyâ'ya ve Emnî Bey Kethudâsı Mehmed Ağa, Leh cânibine ta'yîn ve yedlerine başka başka nâme-i hümâyûn verilüp, mesârifları mîrî tarafından tanzîm olundu.

‘Azl ü nasb-ı Sadr-ı Rumeli

Pîrâye-bahş-ı mesned-i Rumeli olan Kara Bekir Efendi-zâde Ahmed Efendi, bir sene kadar mutessaddîyi ahkâm-ı şerîf'at-ı Seyyidi'l-mûrselîn ve sâbıkâ Sadr-ı Anadolu Mehmed Sâlih Efendi, selh-i saferü'l-hayrda² müşârun ileyhe câ-nişîn oldu.

İcmâl-i ahvâl-i hüccâc ve müşâvere der-huzûr-i hümâyûn

Devr-i 'Osmân Hânîde Ebûkuf dimekle ma'rûf Dârû's-sâ'âde Ağası Ahmed Ağa'nın, Devlet-i 'aliyye'de nüfûz-i kelâm ve iktidârı ve îkâ'-ı tehdîdât ile iştihârı olup, erbâb-ı maslahat kendüye istinâd ve mûrâca'at ve hediyye nâmiyla takdîm-i envâ'-ı rişvet ve giderek hîrs u tama'i resîde-i hayyiz-i gâyât ve maclûbât ü meslûbâtı kât ender kât olup, sadâkat-kârân-ı devletin ekserî evzâ'-ı cân-gûdâzından bîri ve eyyâm-ı ikbâli-

¹ “وَمِنْ عَادَةِ الْأَشْرَافِ تَنْفِي وَتَجْلِبُ” = Sürgün edilmek ve getirilmek büyüklerin şanındandır” anlamına gelen bu ifâde Arapça bir deyiştir.

² 29 Safer 1171 = 12 Kasım 1757 Cumartesi.

nin müdebbiri olup, lisân-ı hâl ile *Halâ bike'l-cevvü fe-bîyzî ve asfîri*¹ makâlini zebân-âver-i tekrâr ve hüsn-i müdârât ile muhâfaza-i câh u i'tibâr ederler idi. Dest-dirâzî-yi tesallut u istîlâsî yalnız Âsitâne-i sa'âdet'de mütemekkin tüvângerân-ı zemâneye mahsûs olmayup, kol kol zevâyâ ve enhây-ı saltanata te'addîsi sârî ve hükm ü emri kazâ'-i mahtûm gibi her tarafa cârî olup, ez-cümle sinîn-i çendînden berü emâret-i huccâc-ı zevî'l-ibtihâc ile meşgûl ve vaktinde emn-i tarîk ve âsâyış-i züvvâr fevka'l-me'mûl olan Vezîr Es'ad Paşa, tekâlîf-i şâkkasına 'adem-i tehâmmûl ile hidmetinde taksîr eylediği harâret-i gazabını teşvîr eyleyüp, 'azlini belki katlini ızmâr ve mir'ât-ı kalb-i Pâdişâhî'yi *men yesma' yehal*² mefhûmu üzere refte refte [M1 100] gerd-bestesi-igbirâr eyleyüp, meçâhîl-i nâsdan ve müşârun ileyhin ba'zi mahallerde Mütesellimlik hidmetinde istihdâm etdiği kimselerden Mekkî-zâde Hüseyin Ağa'yı hasretü'l-vüzerâ olan Şâm-ı cennet-meşâmma Vâlî ve Şâm dîdebânlarından Mûsâ Ağa nâm kimesnenin Sayda Eyâleti ile kadrini 'âlî etdirdüp, zu'munda ahz-ı intikâm ve hasminin ünf-i ru'ûnetini ırgâm eyledi. Niçe suhûr u a'vâm hevâ-yı Şâm ile ta'tîr-i meşâm eden Es'ad Paşa, bu hâdise-i nîş-hûerde-i keder ve tekâdüm-i zemân ile kesb-i mu'ârefe eylediği eşkiyâsına 'alâ ri-vâyetin Cerdeci'yi tahvîf ve huccâcı uzakdan tâhzîr u ta'nîf içün ırsâl-i haber ve bundan garazı emâret-i hâccın zâtına inhisârını bildirmek ve bu hatb-ı cesîmin âhar kimse 'uh-desinden gelmeyeceğini anlatdirmak idi. 'Urbân-ı bî³-emân bu teklîfe nisâr-ı cân edüp, bin yüz yetmiş senesi huccâc-ı Müslîmîn farîza-i haccı edâ ve Ma'an nâm mahalle otuz sâ'at kalarak Beni Harb 'Urbân'ı Cerdeci Mûsâ Paşa üzerine hecme-endâz-ı vegâ ve ol dahi Sayda'dan bî-ser u pâ cem' etdiği iki yüz âdem ile müdâfa'ya ikdâm sûretin gösterüp, 'Urbân'ın bir hamlesinden târ ü mâr ve üftâde-i tîh-i zarar ü hasâr olup, bu maslahati 'Urbân kuvvetden fi'le ısalâden sonra Mîr-i hâc Paşa'nın dahi askerini perîşân ve rehgirây-ı vâdî-yi beyâbân eyleyüp, huccâc-ı hidâyet-minhâcın emvâl ü eşyâların gasb ve eksiyye⁴ ve ardiyelerin selb ve 'uryân ü büryân kat'-ı feyâfî ve sahrâyî bî-pâyân eyleyerrek ve yollarda terk-i⁵ cân ve vaz'-ı ebdân ederek ne hâl ise pesmândeleri vâsil-ı sermenzil-i emn ü emân oldular.

'Urbân, huccâcı 'uryân etdiyse dahi 'âkîbet-endîşliği elden bırakmayup, mahfel-i hümâyûna ve ba'zi harîme itâle-i dest-i te'arruz etmeyerek Ma'an'a ısal etdikleri sübût-yâfte-i sihhât-i rivâyetdir. Bu haber-i keder-eser Hudâvendigâr-ı sâbık-1 merhûmun intikâlinden yirmi otuz gün evvel vâsil-1 sem'-i erbâb-1 'akd ü hal ve telâfî-yi mâ-fât bâz-

¹ “خلا بك الجُوَفِيْضيِّ وَأَصْفَرِيِّ” = İşte sana meydân, ister gıdakla ister yumurtla!” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

² “مَنْ يَسْمَعْ يَخْلُ” = Kişi duyduğu şeye itibar eder” anlamına gelen bu cümle, Arapça bir darb-ı meseldir; bk. Meydânî, *Mecma'u'l-Emsâl*, II, 300; Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asılı Vecîzeler Sözlüğü*, II, 674.

³ bî H, B1, K1, :— M1.

⁴ اكسه واردلرين : B1 : elbise K1 : اكسبيه M1, H.

⁵ terk-i H :ter M1, B1, K1.

beste-i vakt-i mü'ecel olmuş idi. Şehriyâr-ı sütûde-etvâr hazretlerinin o aralıkda cülüs-i hümâyûnları vâki‘ olmağın âsâyiş-i memleket lâzime-i ‘uhde-i sultanat ve neşr-i âsâr-ı ‘adâlet muktezây-ı ahkâm-ı serîr-i Hilâfet olmakdan nâşî, istifsâr-ı umûr-i hâss ü ‘âm ve isti‘lâm-ı ahvâl-i enâm eyleyerek, Ağa-yı mûmâ ileyhin celb-i emvâl-i habîseye bi‘t-tab‘ mâyil ve Der-i devlet’de [M1 101] niçe niçe vazîfesi olmayan umûra tesaddî ile irtikâbâta her bâbdan dâhil olduğu sem‘-i hümâyûnlarına vâsil olmağla, bâlâda beyân olunduğu vech üzere mesnedinden tenzîl ve Ak-deniz'e doğru tesbîl olunmuş idi. Haber-i mezkûr bu def‘a Şâm tarafından ber-vech-i tafsîl inhâ ile mesmû‘-i Şâhâne olduğundan başka, Sultân Ahmed Câmi‘i’nde mevlid-i Nebevî kırâ‘et olunur iken, beher sâl müjde-i selâmet-i hâc ile vâsil-1 dergâh-ı hilâfet-penâhî olan müjdeci-başıların ‘adem-i vüsûlü bâ‘is-i iştî‘âl-i nâyire-i gazab-ı Pâdişâhî olup, Ağa-yı mûmâ ileyhin ser-felâket-zedesi bedeninden cüdâ ve Orta Kapu'ya vaz‘ u ilkâ kılındı. Cem‘ etdiği mâl kendüye fâyide etmeyüp, cem‘-i mâla tergîb edenler ve bu behâne ile kendüleri mâl-1 Kârûn'a mâlik olanlar uzakdan nigâh-endâz-1 seyr ü temâşâ ve ‘aleyhi mâ-yestahikku¹ kelâmiyla dehen-guşây-ı istihzâ oldular.

İşbu sene-i ‘amîmetü'l-meymenede huccâc hidâyet-minhâcın âminen ve sâlimen zehâb ü iyâblarına dâyir umûr ve husûsun küllişine ber-vech-i devâm nizâm vermek² için huzûr-i hümâyûnda ‘akd-i encümen-i meşveret tasmîm olunup, Şeyhulislâm Efendi ve bi'l-fi‘l Sadr-ı Rûm Mehmed Sâlih Efendi ve Sadr-ı Anadolu Çelebî-zâde ‘Âsim İsmâ‘îl Efendi ve sâbıkâ Sadr-ı Rûm ‘Abdurrahîm Efendi ve sâbıkâ Sadr-ı Anadolu Şeyhî Monla Efendi ve sâbıkâ Sadr-ı Anadolu Veliyyûddîn Efendi ve bi'l-fi‘l İstanbul Kadısı ve Nakîbü'l-eşrâf, Şerîf Mehmed Monla Efendi ve Yeniçeri Ağası ve Sekbân-başı ve Kul Kethudâsı ve Defterdâr Efendi bi'l-cümle Bâb-ı ‘âlî‘ye da‘vet ve salât-1 zuhr edâ olundukdan sonra destâr-ı ‘âdî ile Serây-ı hümâyûn'a ‘azîmet ve sünnet odasında cüz‘î istirâhatden sonra Silahdâr Ağa vesâtatiyla Revân odasına doğru revân ve takbîl-i dâmen-i Şâhâne'ye şitâbân oldular. Şehriyâr-ı Dârâ-gulâm feth-i kelâm ve: “Huccâc-ı Muslimîn'in nehb ü gâreti mukaddimâtına sebeb olan şahîs, ber-mûceb-i fetvâ i‘dâm olundu. Bundan sonra: “Tedbîr nedir?” deyü cümleye hitâb buyurduklarında, Sadriâ‘zam-1 kaviyyü'l-himem cevâba âgâz edüp, “Sâye-i hümâyûnlarında her husûsun vech-i lâyîki üzere nizâmî verilür, ez-cümle Mîr-i hâclîk tevcîh buyurulan Çeteci ‘Abdullah Paşa kullarına şu siyâk üzere emr-i ‘âlî terkîm ve Re‘isülküttâb Efendi‘ye teslîm, ol dahi kırâ‘et ile me‘âlini cümleye tefhîm eyledi. “Sizler ne dersiz?” hitâbiyla taraf-ı hümâyûndan huzzâr istintâk olundukda, emr-i şerîfin hâvî olduğu [M1 102] tedbîr müstahsen ve dil-pezîr olduğunu her biri bir vâdîde beyân ü takrîr etdiklerinde: “Âbâ vüecdâd-1 kirâmımız leyî ü nehâr âsâyiş-i ‘ibâd ve te‘mîn-i bilâd ve ‘ale'l-husûs umûr-i Haremeyn-i şerîfeyn'e hasr-ı evkât eyledikleri ma‘lûmumdur. Siyânet-i Beytü'l-mâl ve

¹ “عليه ما يستحق = Hakettiği başına gelsin” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir; bk. Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asılı Vecîzeler Sözlüğü*, I, 35.

² vermek M1, K1, H : verilmek B1.

himâyet-i vedî'a-i Melik-i Müte'âl bir mertebe mültezem-i hümâyûnumdur ki, şu bâr-i mugammeded¹ olan hâtem-i zerrîne darb-ı sikke edüp, umûr-i 'ibâda sarf ve helâlî hâtem isti'mâl ederim" deyü derârîy-i kelâm-ı Mülükâne'lerin rişte-keş-i intizâm ve: "Cümle-den teveccûh-i derûn taleb ederim" hitâbıyla meclisi miskiyyü'l-hîtâm buyurdular.

Nizâm-dâden be-mukâta'ât-ı Evkâf-ı Haremeyn

Zikr olunan mukâta'ât ez-kadîm Dârû's-sa'âde ağalarının nezâretinde olup, ilzâm ve iltizâm dahi re'y ü irâdelerine müfevvaz olunduğundan, semtlerinde bulunan eşiddâ'-i mültezimîn kurâ ve kasabât ehâlîsini tazyîk u iz'âc ile cem'-i mâl ve hazîne-i hakîkiyye hükmünde olan re'âyayı muztaribü'l-hâl eylediklerinden gayri, 'ibâd-ı za'ifetü'l-eyâda olan mazarratları nefislerine 'âyid ve Haremeyn Hazînesi mahîm-i nef'-i zâyid olduğu ve mukâta'ât-ı mezkûre mîrî mukâta'âtı gibi emvâl ve fâ'izâtı aklâmda mukayyed olmayup, fakat Haremeyn Muhâsebesi kaleminin 'atîk defterlerinde kadîmden mukayyed olan mâl-ı vakf ma'lûm ve fâyiz ü nemâsı mechûl ü mevhûm ve bu takdîrde beher sene vâfir fazla peydâ ve birkaç şahîs beyninde hân-ı ni'amâ gibi gâret ü yağma olup, bu fesâd-ı sarîhden hâsil olan vizr-i cesîm ve vebâl-i 'azîm âvîhte-i gerden sâhib-i dîhîm olacağını Şehriyâr-ı zemân tahkîk ve bu mâdde-i lâzimü'l-i'tinânın ber-vech-i tetkîk nîzâm ve tensîkîna şurû' olunup, istihsâl-i esbâbı verâsında bir râbita-i kaviyye ile tevsîk olunmasını irâde buyurmalarıyla, binâ'en 'âlâ zâlik Haremeyn Evkâfi mukâta'âtının fi'l-asl mukayyed ve mazbût olan mâl ve vakıfları ne mikdâra bâlıg olur ve birkaç seneden berü cârî olan iltizâmât hâsilâtı mültezimlerden ba'de't-tashîh mahsûlât-ı mezkûre ne mahalle sarf ve ne mikdâr fazla iktizâ eder, başka başka hesâb ve tahkîk olunup, defterleri 'arz olunmak bâbında mufassal ve meşrûh hatt-ı hümâyûn ısdâr buyurmalarıyla, fi'l-hâl Haremeyn Mûfettişi ve sâbık ve lâhîk Cizye muhâsebecileri ve Muhâsebe-i Haremeyn Kalemi kîsedârı [M1 103] ve sâyir erbâb-ı vukûf Bâb-ı 'âlî'ye iihzâr ve ve mukaddemâ da'vet olunan cenâb-ı Fetvâ-penâhî dahi teşrif buyurup, hatt-ı hümâyûn izhâr ve me'âli cümleye tefhîm ü iş'âr olundukda, defterler tetebbu' ve istikrâ ve her keyfiyyet mâdde be-mâdde istiksâ olunarak tahkîkatlarını 'arz u takdîm edeceklerini ferâde ferâde ifâde ve inhâ etmişler idi. Birkaç günden sonra harc ve masraf defterlerini tanzîm ve el-yevm elli bir bin guruş der-kîse olduğunu ve bundan başka ma'lumatları olmadığını beyân ü tefhîm eylediler. Kazîyye ma'lûm olduğundan fi-mâba'd mukâta'ât-ı Haremeyn mîrî ve sâyir emvâl umûruna nezâret-i mutlakası olan Defterdâr-ı vakt bulunan zevât ma'rifetleriyle tâliblerine fûrûht olunup, bedel-i iltizâmât Hazîne-yi hümâyûn'a vaz' ve Haremeyn-i şerîfeyn'e müretteb olan Surre-i hümâyûn ifrâz ve Surre Emîni bulunanlara teslîm ve evkâf-ı sâyirenin 'imâretleri mesârifî ve aklâmda mukayyed olan vezâyifleri dahi ber-mûcîb-i sûret Hazîne-i hümâyûn'dan vaktiyle ihrâc ve mütevellîler yediyle i'tâ ve fazla-i evkâf lede'l-iktizâ yine umûr-i Haremeyn'e sarf olunmak için Hazîne-i hümâyûn'da hifz olunmak ve mukâta'ât ve tevliyyet-

¹ mugammeded M1, K1, H : غمده B1.

lerin ekserîsi Yazıcı ma‘zûllerinde ve teberdârân ve ağa çukadârlarında bulunup, üzerlerinden cümlesi ref¹ ve bundan böyle o makûle mukâta‘ât merkûmlara verilmeyüp, âhar tâliblere verilmek ve Dârû's-sa‘âde ağaları'nın nezâreti ve yazıcıların kitâbeti hasebiyle fâyiz-i mukâta‘âtdan mikdâr-ı kifâye şey ta‘yîn olunup, nezâret ve tezâkir-i vezâyif ve muhâsebât kendü mühürleriyle makbûl ü mu‘teber olmak üzere şeref-yâfte-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn iktizâ eden aklâma kayd ü sebt olundu. Ve Dârû's-sa‘âde Ağası ve Hâzin-i Şehriyârî ve Silahdâr Ağa hâsları dahi ilgâ olunup, bunlar dahi defterdârlar ma‘rifetleriyle furûht ve bedel-i iltizâmî hazîneye vaz² ve fazla-i maldan hâs mukâbili mûmâ ileyhime mikdâr-ı vâfi şey tahsîs olunup, hâslar kalemine kayd ve mukâta‘aya ‘ilm ü haber verildiğinden gayri ‘ahd-i Sultân-ı Mahmûd Hân³de mün‘adim olan Beşir Ağa'nın, Mora'da olan vakf-ı müsteciddi ve Nur-i ‘Osmânî⁴ye istihlâs olunan Menemen Mukâta‘ası ref⁵ ve aslı üzere ibkâ ve bu murâd için dahi mufassal hatt-ı hümâyûn ısdâr olundu.

Nizâm-ı kisve-i re‘âyâ

İstanbul'da mütemekkin olan Rum ve Ermeni [M1 104] ve Yehûd tâyifesi kisvelerine hadd-i şer‘îyi tecâvüz eylediklerinden, Rum ve Ermeni patrikleri ve tâ’ife-i Yehûd'un cemâ‘at başları Çavuş-başı¹ Ağa odasına getürdilüp, tavr-ı kadîm üzere kisvelerini tanzîm bâbında sâdir olan emr-i ‘âlî me‘âli cümlesine tefhîm ve tecâvüz-i had mûcib-i te‘dîb-i eşedd olacağı tenbîhâtiyla ferden ferdâ tâhzîr ü tevhîm olundu.

‘Azl ü nasb-ı Kethudây-ı Sadr-ı ‘âlî ve sâyîr

Çavuş-başı bulunan Ahîshalı Mehmed Ağa'nın, etvâr u ahvâli muvâfik-ı mizâc-ı Sadr-ı ‘âlî olup, işbu rebî‘ulevvelin yedinci günü² Kethudâlik câh-ı refl³ine is‘âd ve selefî Re‘îs Mustafa Efendi, dâmâdî Ebûbekir Efendi hânesinde ik‘âd olunup, Hasan Paşa dâmâdî ‘Abdî Ağa, Ser-çavuşân ve mansîb-ı sâlifi olan Kapucular Kethudâlığ⁴'yla, Küçük Mîrahûr Kırîmî Hüseyin Ağa ve Küçük Mîrahûrluk ile Kara Mehmed Paşa-zâde Mahmûd Bey, ferhân oldu.

İhsân-ı Vezâret be-Ağa-yı Yeniçeriyyân

Bîl-fî‘l Yeniçeri Ağası olan Mehmed Ağa'nın, harekât ü sekenâti muvâfik-ı rızâ ve câh-ı Vezâret'le rütbesi i‘lâ olunmak muvâfik-ı hükm-i kader ü kazâ olduğuna binâ‘en, şehr-i mezkûrun sekizinci günü⁵ Ağa-yı mûmâ ileyh Kapu'ya da‘vet ve Yeniçeri Ağalığı inzîmâmiyla ilbâs-ı hil‘at-i Vezâret olundu.

¹ Çavuş-başı M1, B1, K1 : Çavuş-başı H.

² 7 Rebî‘ulevvvel 1171 = 19 Kasım 1757 Cumartesi.

³ 8 Rebî‘ulevvvel 1171 = 20 Kasım 1757 Pazar.

Teşrif-i hümâyûn be-Tersâne-i ‘âmire

Pâdişâh-ı bahr ü berr *dâme mâ-dâme'l-felekü'l-ahdar*¹ hazretleri umûr-i Devlet-i ‘aliyye'lerine kemâ-yenbagî himmet ve: *Leyse'l-haberü ke'l-'iyân*² mefhûmu üzere ba‘zi mahalli ru‘yet ve İslâh-ı haleline mübâşeret irâdesinde olduklarından, evâ'il-i rebî‘ulâhîrda³ Tersâne-i ‘âmire'ye teveccûh buyuracağlarını Sadr-ı vâlâ-cenâba emr ü hîtâb ve kendülerinin dahi Tersâne'de bulunmalarını telmîh ü işrâb buyurmuşlar idi. Yevm-i mezkûrda kapu takımıyla Sadriâ‘zam Tersâne'ye ‘azîmet ve yarım sâ‘atdan sonra Şehriyâr-ı Dârâ-dürbet dahi mahall-i mezkûru tal‘at-ı hümâyûnlarıyla pür-behcet buyurup, Tersâne kasrına pâ-nihâde-i ikbâl ve Sadriâ‘zam ve Kapudan Paşa hâk-i pâyi hümâyûnlarına rû-mâl ve bir mikdâr ârâmdan sonra mahzenleri seyr ü temâşâ ve bu behâne ile murâbitîn ve mücâhidîni bezl-i sehâ ile nâyil-i nef^c ü cedvâ etmek irâdeleri, mir’ât-ı tab‘-ı Tâcdârîlerinde sûret-nûmâ olmağla, Sadriâ‘zam tarafından âmâde kılınan esb-i berk-reftâra süvâr ve ‘âdet-i Tersâne üzere[M1 105] müşârun ileyh ve Kapudan Paşa sadefkârî ‘asâ ile pîşgâh-ı zîll-i İlâhîde kesb-i iftihâr eyleyerek evvelâ mahzen-i sârb ve ba‘dehû mahzen-i çûpa duhûl ve bilâ-meks ‘avdet ve Tersâne bağçesine nûzûl buyurdular. Sadriâ‘zam câmi‘ altında vâki‘ sancak Kapudanlarına mahsûs olan odada vakfa-gîr-i ârâm oldukları hengâm deryây-ı kerem-i Şâhâne telâtum ve Kapudan ve mülâzimîn ve sâyire tekâsum için yirmi bin guruşluk zer-i mahbûb, Hazîne Kethudâsı ma‘rifetiyle Sadriâ‘zam tarafına getürülüp, vech-i lâyîki üzere herkese hisse ifrâziyla isticlâb-ı kulûb-i erbâb-ı mücâhide vü tesâdum eyledi.

İhsân-ı rütbe-i Mîr-i mîrânî

Mora Muhassili iken vefât eden Topal ‘Osmân Paşa-zâde Vezîr Ahmed Paşa'nın oğlu Mehmed Bey'de, âsâr-ı rûşd ü dirâyet be-dîdâr ve tesaddî-yi hükûmete kudreti âşikâr olmağla, şehr-i mezkûrun on birinci günü⁴ ‘avâtif-ı ‘aliyye-i Cihandârîden mûmâ ileyhe Mîr-i mîranlık rütbesi ihsân ve Köstendil Sancağı'yla fâyiku'l-akrân kılındı.

Zuhûr-i mekârim-i Şehriyâr-ı rûy-i zemîn ve itlâk-ı mahbûsîn

Pâdişâh-ı enâm hazretlerinin mâye-i zâtiyyelerinde cevher-i sehâvet ve kalb-i pür-safvetlerinde zîr-i destân ve fukarâya rahm ü şefekat derkâr olduğuna binâ'en, deynini edâ ve hukük-i nâsî istîfâdan ‘âciz olup, meclislerde mübtelây-ı âh ü enîn olan zu‘afâ vü mesâkînin dâyinleri irzâ olunmak için bu def'a vâfir mebâliğ in‘âm buyurduklarına binâ'en, zîkr olunan dâyinler bilâ-ibrâm iskât ü ilzâm olunup, kati çok kimse nekâl ve

¹ “دَامَ مَا دَامَ الْفَلَكُ الْأَخْضَرُ” = Yemyeşil sema, [bir düzen içerisinde deveran eden] felekler ayakta kaldıkça [Onun şâni da] dâim olsun” anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

² “لَيْسَ الْخَبْرُ كَالْعِيَانِ” = Haber (duymak) gözle görme gibi değildir” anlamına gelen Arapça bir deyiştir, bk. Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asilli Vecîzeler Sözlüğü*, II, 573.

³ 1-10 Rebî‘ulâhîr 1171 = 13-22 Aralık 1757.

⁴ 11 Rebî‘ulâhîr 1171 = 23 Aralık 1757 Cuma.

aglâl-i mezelletden reh-yâb-ı râhat olarak du‘ây-ı bekâ-yı Devlet-i şâhâne’ye muvâzabet eylediler.

Vürûd-i Vezîr Küçük Mustafa Paşa be-Asitâne ve tevcîh-i Mora

Hemşîre-i celîle-i hazret-i Şehinşâhî ‘ismetlü Zeyneb Sultân ‘aliyyetü’s-şân hazretlerinin halîl-i mükerremleri Vezîr Küçük Mustafa Paşa, on beş seneden berü Anadolu mansıblarında mâh-ı serî‘u's-seyr gibi deverân ve seher-i dâyim ve hicr-i tavîl ile sergerdân olduğunu Şehriyâr-ı zemân tâhkîk u îkân edüp, hakkında rahm ü şefekat-i Şâhâne nûmâyân ve Asitâne-i sa‘âdet'e getürülmesi güzârende-i zebân olduğuna binâ'en, da‘vetiyçün ısdâr-ı fermân kılınmıştı. Müşârun ileyhe bu haber-i hayr vâsil ve derûnunda şevk u sürûr mütekâmil olup, matiyye-i isti‘câle râkib ve Asitâne-i sa‘âdet'e âyib ve doğru Bâb-ı ‘âlî'ye şîtâb ve takbîl-i dâmen-i Sadr-vâlâ cenâb eyledikde, serâsere dûhte [M1 106] bir sevb-i semmûr ile tefrîh ve Mora mansıbı tevcîhiyle bir zemân vâreste-i gerdiş-i arz-ı fesîh kılındı.

İ‘dâm-ı Ağa-yı Türkman Mehmed Ağa

Merhûm Dârû's-sa‘âde Ağası Ebûkuf Ahmed Ağa'nın Yedekçi-bâsı olan Türkman Mehmed Ağa, ‘an asl Türkman Mîr ‘Aşireti ‘Ali Bâz'in şüturbânlarından iken, Asitâne'ye gelüp ba‘dehû Mîsîr'a ‘azîmet ve Ağa-yı müşârun ileyh dahi o târîhde Mîsîr'da ikâmet üzere bulunup, dâmen-i himmetine âvîhte-i dest-i hidmet etmişdi. Sevk-i kader ile ağası Asitâne'ye vârid ve Ağalık mesnedine mütesâ‘id olup, merkûm eyyâm-ı felâket kâr-güzârlarından ve hengâm-ı gurbet ü kürbet hidmetkârlarından olduğuna binâ'en, hakkında vefâdârlık edüp, defaten Yedekçi-bâsı eyledikde, Türkman Ağalığı buhârı dimâğına su‘ûd ve ba‘zı kimselere izhâr-ı nahvet ve isbât-ı vûcûd için yetmiş senesinde Türkman Ağalığı'nı tahsîl ile nâyil-i maksûd olmuştu. Debdebe vü dârât ile Anadolu tarafına ‘âzim ve ni‘metiyle perverde olduğu ‘Ali Bâz'ı ve bir nefer oğlunu bilâ-sebeb seyf-i gadr ile mün‘adîm eyleyüp, bu vaz‘-ı nâ-hemvâr Türkman tâyifesi dilhîrâş-ı ekdâr eylediğine binâ'en, cemm-i gafîr ile üzerine sell-i şemşîr ve bir-takrîb elliinden halâs olup, iki nefer âdemîsiyle Sivas'a geldiğini ve mecmû‘-i eşyâsı dest-bürd-i yağıma-gerân olduğunu tahrîr edüp, izhâk-ı rûh misillü harekete cesâreti mûcib-i inkîbâz-ı kulüb-i evliyây-ı devlet olduysa dahi, ‘izam-i şân müstenid-i icrây-ı cezây-ı sezâsına sedd olup, cülûs-i meymenet-me’nûs tâli‘-i baht ü ikbâllerin bâz gûne ve ma‘kûs eylediği müdde‘îlerine mahsûs oldunda, rikâb-ı ‘adâlet-nisâba pîrâhen-i hûn-âlûd ile bess-i şekvâ ve ihkâk-ı hak recâ etmeleriyle, Sadr-ı Rûm Efendi huzûrunda mûrâfa‘a olunup, kîsâs lâzım geldiği huzûra i‘lâm ve mücebince merkûm izâle vü i‘dâm ve ser-i maktû‘u galtîde-i meydân-ı intikâm kılındı.

İtmâm-ı sefine-i Üç Anbarlı ve nûzûl-ı sefine-i Hîsn-ı Bahî be-deryâ

Sekiz seneden berü tekmîli mukadder olmayan Üç Anbarlı kalyon ihmâl ve taksîr ile bu âna dek tekmîli karîn-i ‘ukde-i te’hîr olmuştu. Himmet-i

Sadâret-penâhî ile iki mâh zarfında o Cebel-i Kâf-deryâ bilâ-kusûr resîde-i hayyiz-i intihâ olduğundan başka, mukaddemâ inşâsına müceddeden mübâşeret olunan Hısn-ı Bahrî nâm kalyon dahi tekmîl ve cumâdelûlânın ikinci günü¹ tenzîl olunacağı ihbâr [M1 107] olunmağla, yevm-i mezkûrda Pâdişâh-1 ‘âlem-penâh Tersâne-i ‘âmire’ye sâye-endâz ve mukaddemce kudûm-i hümâyûnlarına intizâr üzere olan Sadriâ‘zam ve Şeyhulislâm ve Ağa Paşa ve Kapudan Paşa ve sâyirleri iltifât-1 Mülükâne’leriyle ser-efrâz olup, Üç Anbarlı’nın orta köşkü tarafında darb olunan sâye-bân-1 bülend-eyvânlarına ferah-bahş-i² ku‘ûd ve her cânibden ‘aleyke ‘avnullâh³ sadâsı resîde-i târem-i çarh-ı kebûd olup, vakt-i muhtâr hulûlünde o fûlk-i felek-peyker; *Ke-calmûdi sahrin hattahu-hü's-seylü min 'al*⁴ mefhûmu üzere deryâyı makarr edüp, şükran li-hâze'n-ni‘am zebh-i karâbîn ve bezl-i kerem kılındıdan sonra, Tersâne-i ‘âmire Emîni’ne hil‘ate bedel ikrâmen semmûr kürk ilbâs ve sâyirlerine dahi ber-mûceb-i defter-i rûznâmçe hil‘atler geydirilüp, her biri mazhar-1 lütf-i bî-kiyâs kılldı.

Hısn-ı Bahrî yerden indi bahre

Birden dediler târîh-i garâsı

(بردن دیدیلر تاریخ غراسی)

sefine-i mezkûrenin nûzûlüne inşâd olunup, sihr-i helâl ve kehânet-i şu‘arâdan münba‘is bir hâl olduğu zâhîdir.

‘Azl-i Kul Kethudâsı

Yevm-i mezkûrda Kul Kethudâsı bulunan Kapu-kıran Mehmed Ağa, sûret-i te’dîb ve tagrîbde ‘azl olunmuşiken ferdây-1 ‘azlinde mûmâ ileyhe Belgrad Ağalığı tevcîh ve Kul Kethudâlığı, Zağarcı-başı olan Vefâlı Mehmed Ağa’ya ve Zağarcı-bâsilik, Hotin cânibinde bulunan Hatîb-zâde Mehmed Ağa’ya tahsîs olunup, ‘avdeti tenbîh olundu.

Tezvîc-i ‘Âyişe Sultân be-Vezîr-i Silahdâr Mehmed Paşa

Mâh-1 cumâdelûlânın altıncı günü⁵ Şehriyâr-ı kerrûbî-âsâr hazretlerinin hemşîre-i muhteremeleri ‘Âyişe Sultân-ı ‘aliyyetuş-şân hazretleri Tîrhala Mutasarrîfi Vezîr Silahdâr Mehmed Paşa’ya tezvîc ve müşârun ileyhin bâzâr-1 i‘tibârı tervîc irâde olunmağla, Sultân-ı müşârun ileyhâ hazretlerinin şeref-endâz⁶ ikâmet oldukları Hekîmbâşı

¹ 2 Cumâdelûlâ 1171 = 12 Ocak 1758 Perşembe.

² ferah-bahş H : فربخش M1, B1, K1.

³ “عليك عون الله” = Allah sana yardım etsin” anlamına gelen Arapça bir deyiştir, bk. Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asılı Vecîzeler Sözlüğü*, I, 35.

⁴ “كجلهود صخر حطه السيل من على” = Tıpkı selin yukarıdan indirdiği kaya gibi” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

⁵ 6 Cumâdelûlâ 1171 = 16 Ocak 1758 Pazartesi.

⁶ endâz B1, K1 : endâr M1, H.

Serâyi'nda Şeyhulislâm Efendi ve Dârû's-sâ'aâde Ağası ve müşârun ileyh tarafından vürrûd eden vekîl ve şuhûd mevcûd bulundukları halde beş bin altûn mihr-i mü'ecel ile ‘akd-ı nikâh ve icrây-ı sünnet-i hayrun men tale'a 'aleyhi's-sabâh¹ kılınup, tertîb olunan et‘ime-i gûnâ-gûn tenâvülünden sonra müşârun ileyhâ ve müşârun ileyh taraflarından beyâz çukaya kablu birer sevb-i semmûr Şeyhulislâm Efendi'ye boğça ile ‘arz u takdîm ve Dârû's-sâ'aâde Ağası'na Harem-i Sultânî'de bir sevb-i semmûr ilbâs olunduğundan başka, hâric-i Harem'de müşârun ileyh tarafından olarak bir sevb-i semmûr boğça ile ‘arz ve âdemlerine teslîm ve sâyirlerinin dahi teşrifât üzere hila² [M1 108] ve ikrâmları husûsu te'diye vü tetmîm olundu.

‘Azl ü nasb-ı Re’isülküttâb ve tevcîhât-ı sâyire²

Mâh-ı mezkûrun onuncu günü³ Re’isülküttâb olan ‘Abdî Efendi ‘azl ve Burusa'ya nefy ile mübtelây-ı muzâyaka vü ezell olup, mâhiyyeti *eşher mine'l-kamer*⁴ ve tedbîri *emzâ mine'l-kader*⁵ olan Mektûbî-yi Sadr-ı muvakkar Kâşif Mehmed Emîn Efendi, Riyâset-i Küttâb hidmetiyle şeref-yâb ve Mektubçuluk ile Sadriâ‘zam-ı Dîvân Kâtibi ve el-yevm Cebecîler Kâtibi olan İbrâhîm Efendi, ke'l-evvel mâlik-i nisâb-ı iktirâb ve Baş-halîfe olan Mihrî Mehmed Efendi, Baş-halîfelik'den Kitâbet-i mezkûre ile ihrâc ve Baş-halîfelik ile hüner ü ma‘rifeti vâreste-i ihticâc olan el-Hâc Mehmed Efendi, vâyedâr-ı ibtihâc kılındı.

Çavuş-başı ‘Abdî Ağa, hidmetinde gayr-i muvaffak olduğundan ‘azl ve yerine sâbık BaŞbâkî-kulu Ebûbekir Ağa mülhak oldu. Baş-muhâsebeci olan Halîmî Mustafa Efendi, me'lûf olduğu gurbet ile bu defâ dahi imtihân ve Gelibolu'da ikâmetiyçün ısdâr-ı fermân olunup, Râmî Paşa-zâde Mustafa Bey, Muhâsebe-i Evvel mansıbı ile terfih ve Nemçe Sefâreti'yle ‘âzim olan Resmî Ahmed Efendi'nin mansıbı olan Küçük Evkâf, Tersâne Re’isi Süleymân Efendi'ye tevcîh olundu.

Cidde Vâlîsi Sadr-ı sâbık Seyyid Mehmed Paşa, hulûl-i ecel-i mev‘ûdiyle vefât edüp, mansıbı münhal olmağıla, Selânik Mutasarrîfi Sadr-ı esbak Nâyîlî ‘Abdullah Paşa, Cidde'ye Vâlî ve Selânik Sancağı'yla, Köstendil Mutasarrîfi bulunan Mîr-i mîrân Mehmed Paşa'nın kadri ‘âlî kılındı. Cebeci-başı Kadri Ağa-zâde ma‘zûl ve Surre Emâneti ile nâyîl-i me'mûl olup, Cebeci-başılık, sâbıkâ Topçu-başı olan Kapucu-başı Mustafa Ağa'ya menkûl oldu.

¹ “خَيْرٌ مِّنْ طَلَعِ الْصَّبَاحِ” = (Bu sünnetin işlendiği gün) sabahın doğduğu günlerin en hayırlısı” anlamına gelen Arapça bir ifadedir.

² sâ'ire K1 : sâyire M1, B1, H

³ 10 Cumâdelûlâ 1171 = 20 Ocak 1758 Cuma.

⁴ *mine'l-kamer* M1, B1, K1 : min kamer H.

⁵ “اَمْضَى مِنَ الْقُدْرِ” = Kaderden daha kat“?” anlamına gelen bu ifade Arapça bir deyiştir.

Şeyhulislâm şüden-i Mehmed Sâlih Efendi

Cumâdelülânın on altıncı günü¹ Dâmâd-zâde Feyzullah Efendi, bu def'a dahi şiken-i 'azl ile rencîde-hâtır ve yalısında ikâmeti bâbında emr-i 'âlî sâdir olup, verd-i mutarrâ-yı gülzâr-ı me'²âlî ve dil-pesend-i vucûh-i ehâlî olan Mehmed Sâlih Efendi'nin necm-i ikbâli dirahş³ ve câh-ı refî'i Meşîhat'e şeref-bahş olup, Rumeli Sadâreti, sâbıkâ Sadr-ı Rum Mahmûd Efendi-zâde⁴ 'Abdurrahîm Efendi'ye sâniyen tevcîh ü sipâriş ve huzûr-i Âsaffî'de iktisây-ı semmûr ile kesb-i nümâyiş eylesdi.

İhrâc-ı mevâcib

Mâh-ı merkûmun yirmi ikinci sülesâ günü⁴ bir kışt [M1 109] mevâcib ihrâc olunup, Kubbe-altı'nda ihsâ ve kabzina me'mûr olanlara i'tâ ve üç gün sonra Silahdâr-ı Hazret-i Şehriyârî Hamza Ağa ile teşrifât ve hatt-ı hümâyûn şeref-resân-ı vürûd olup, ta'zîm ü iclâl ile istikbâl ve Ağa-yı müşârun ileyh hakkında zeyl-i lutf u mekremet isbâl olunup, icrây-ı mu'tâd ile münserihu'l-bâl kılındı.

Fevt-i Vâlî-yi Belgrad

Yeniçeri Ağalığı'ndan neş'et ve bir müddetden berü idâre-i hatb-ı Vezâret eden Malatyalı Vezîr İbrâhîm Paşa, hîrâmân-ı ravza-i cinân olduğu haberi, kar'-ı sâmi'a-i devlet eylediğine binâ'en, muhallefâtı ma'lûm olmak için Köse 'Ali Paşa dâmâdı Hüseyin Ağa Belgrad'a me'mûr kılınup, muhâfaza-i mezkûre cumâdelâhir gurresinde⁵ mutasarrif olduğu Rumeli Valiliği inzîmâmiyla Hasan Paşa'ya tevcîh ü 'inâyet olundu.

'Azl-i Kâdî-yi İstanbul

Hâlâ Nakîbu'l-eşrâf ve İstanbul Kadısı olan Şerîf Mehmed Monla Efendi, bilâ-sebeb-i zâhir, müddeti âhir olmadan 'azl ile mütekedder ve Feyziyye-i fûrû'undan Seyyid 'Abdullah Efendi, İstanbul Kadılığı ile müstebşir oldu.

İdhâl ve hîfz-ı fazla-i mâl-i Haremeyn be-Hazîne-i Enderûn ve ilbâs-ı kapaniçe be-Sadriâ'zam

Bâlâda ber-vech-i icmâl güzârende-i zebân-ı kalem-i kelîlü'l-beyân olduğu vech üzere emvâl-i Haremeyn'e nîzâm verilüp, bu tasarrufât-ı 'akliyyeden ba'de'd-dahl ve'l-hurûc bin kîse fazla peydâ ve Enderûn Hazînesi'nde ihtiyâن olunup, bi'l-iktizâ umûr-i Haremeyn-i şerîfeyn'e sarf olunmak matlûb-i Pâdişâh-ı Felâtûn-ârâ olmuşdı. 'Ulûfe Dîvâni günü 'Atîk Dîvân-hâne semtinde zîkr olunan mebâliğ tûde tûde kılınup, Sad-

¹ 16 Cumâdelülâ 1171 = 26 Ocak 1758 Perşembe.

² درخشن dirahş H, K1 : dirahsan M1, B1.

³ zâde H, B1, K1 : زاده M1.

⁴ 22 Cumâdelülâ 1171 = 1 Şubat 1758 Çarşamba. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

⁵ 1 Cumâdelülâ 1171 = 11 Ocak 1758 Çarşamba.

ria‘zam ve Kapudan Paşa ve Sadreyn ve Defterdâr Efendi, İç Hazîne'ye ‘azîmet ve Bîrûn hâzinleri nakl ü ta‘dâda mübâşeret ve hitâmi haberi ‘arz-ı südde-i sa‘âdet kılındıkda, Şehriyâr-ı zemân Bâbü's-sa‘âde tarafından nûmâyân ve cümlesi istikbâl ve İç Hazîne'de ârâste olan taht-ı hümâyûna hâzinlerin ferş etdikleri dîbâyi basarak vaz-ı pây-ı ikbâl buyurup, mâl-ı mezkûr manzûr ve Sadriâ‘zam'ın hidmeti meşkûr olduğundan, kapanice ta‘bîr olunur hil‘at-ı fâhire-i Mülükâne ilbâsı ile nâyil-i fahr-i nâ-mahsûr ve sâyirleri dahi hazîne ‘atabesinde hîla‘-ı zâhire iktisâsiyla mesrûr oldular.

İhrâc-ı Surre-i hümâyûn

Şehr-i recebü'l-ferdin on üçüncü günü¹ Surre-i hümâyûn hazîne-i mevâhib-defîneden ifrâz olunup, Surre Emîni nasb olunan [M1 110] Kadri Ağa-zâde'ye teslîm ve Üsküdar'a imrâr ve birkaç gün güzâr eyledikde, hareketi bâbında emr-i ‘âlî ısdâr ve kâfi-le-i huccâcî istishâb ve o taraf-ı bâhirü'ş-şerefe şîtab eyledi.

Tevcîh-i câh-ı Tevkî‘î be-Vezîr Küçük Mustafa Paşa

Âsitâne'ye kudûm ve ikâmeti irâde olunan Vezîr Küçük Mustafa Paşa'ya, Mora Muhassıllığı inzîmâmiyle câh-ı refî‘-i Tevkî‘î, şehr-i mezkûrun on dördüncü günü² tevcîh ve necm-i gîsûdâr-ı ikbâli âfitâb³-şebîh kilindi.

‘Azl-i Kâtib-i Ağa-yı Dârü’s-sa‘âde

Kitâbet-i mezkûre gâh Yazıcı hulefâsına ve gâh Teberdârân-ı Serây-ı ‘atîk Ocağı'nda erbâb-ı kemâlden olanlara ve ba‘zan Gulâmân-ı Kapuciyân'dan zümre-i hâcegâna iltihâk edenlere sipâriş oluna gelüp, kâ‘ide-i muttarride tahtına dâhil ve her bâr bir sınıfa vâsıl değil idi. Bundan akdem Yazıcı Baş-halîfesi Mehmed Bey, Dârü’s-sa‘âde Ağası Kâtibi nasb olunup, hidmeti çendân meşkûr olmadığından, recebin on beşinci günü⁴ ‘azl ve mukaddemâ Hâne-i Hâssa'dan Kitâbhâne Tevliyyeti ile çırâğ olan Köse Halîl Paşa hafîdi ‘Ali Bey, mîr-i mezkûrun yerine nakl olunup, Devlet-i ‘aliyye işine yarayani kullanmak ve emek ve hidmet iddi‘â-yı bâtilî ile da‘vâ-yı istihkâk edenleri zîmnen terbiye etmek vâdîsinde taraf-ı hümâyûndan sudûr eden işbu şîve-i dil-pezîr pesendîde-i sagîr u kebîr oldu.

Ba‘zi tevcîhât

Matbah-ı ‘âmire Emîni ‘Abdurrahîm Bey'in senesi hayyiz-i kemâle resîde ve bâr-ı fîkr-i ‘azl ile kadd-i hamîde olmuşiken, hüsн-i idâresi bekâsını müstelzim olup, recebin

¹ 13 Receb 1171 = 23 Mart 1758 Perşembe.

² 14 Receb 1171 = 24 Mart 1758 Cuma.

³ âfitâb M1, K1, H : âfitâba B1.

⁴ 15 Receb 1171 = 25 Mart 1758 Cumartesi.

yirminci günü¹ ibkā hil‘atiyle dilşâd ve Masraf Kâtibi Ahmed Efendi ‘azl ve sâbıkâ Kalyonlar Kâtibi Dânîş Süleymân Efendi, Kitâbet-i mezkûre ile ber-murâd oldu.

Tezvîc-i hazret-i Sâliha Sultân be-Sadrıa‘zam

Şehinşâh-ı ‘âlî-tebâr hazretlerinin hemşîre-i muhteremeleri ‘ismetlu Sâliha Sultân hazretlerinin mâlik-i zîmâm nakz ü ibrâm olan Sadr-ı vâlâ-makâma ‘akd ü tezvîci irâde olunup, Sadr-ı ‘âlî-mikdâr bu latîfe-i nâgeh-zuhûru mahzâ eltâf-ı İlâhiyye’den ‘add ü şumâr ve tertîb-i mukaddime-i ‘akde mühr-i fu’âdını nisâr edüp, mücevherât ve eşyây-ı sâyireyi istikmâl ve sene ihdâ ve seb‘în ve mi’e ve elf recebinin yirmi birinci pençsenbih günü² semâhatlü Şeyhulislâm Efendi, Baltacılar Kethudâsı Ağa ile müşârun ileyhâ hazretlerinin kurb-i hazret-i Hâlid’de vâki‘ sâhil-serâlarına da‘vet olunup, emre imtisâl ve mu‘tâd-ı kadîm üzere Dârü’s-sa‘âde Ağası dahi taraf-ı Sultânî’den [M1 111] ‘akde vekîl nasb olunup, ol dahi mahall-i mezkûre tahrîk-i mikzâf-ı isti‘câl ve ağırlık nâmıyla hâzır u âmâde kîlinan mücevherât ve eşyây-ı sâyire sandûkalara vaz‘ ve iki kit‘a asma koçilere tahmîl ve Sadriâ‘zam Hazîne Kâtibi ile ‘ale’s-seher sâhil-serây-ı Sultânî’ye tesbîl olunmuş idi. Müşârun ileyh tarafından vekîl nasb olunan Kethudâ Bey dahi hâzır olup, Şeyhulislâm Efendi, müşârun ileyhâ hazretlerini mu‘tâd olan mihr-i mü’ecel ile ‘akd edüp, Şeyhulislâm Efendi ve Dârü’s-sa‘âde Ağası’na birer boğça ile semmûr kürkler ihdâ ve Kethudâ Bey'e iksâ olunup, ba‘de’t-ta‘âm yerlü yerine ‘azîmete kiyâm eylediler. Yevm-i ‘akdin ferdâsı istifsâr-ı hâtır-ı hazret-i Sultânî zîmnînda, taraf-ı Sadâret-penâhî’den bir kit‘a sîm sini üzerinde kapaklarıyla on kit‘a sîm sahan ve bir kit‘a sîm tas envâ‘-ı şekerleme ile memlû kîlinup, otuz tabla şükûfe ve elli tabla meyve ve sâyir bâkûre esmâr ve gûnâ-gûn ezhâr, Kapucular Böülüksâsı ile tesyâr olundu.

Şa‘bân-ı şerîfin beşinci günü³ ‘ismetlü Sultân-ı ‘aliyyetü’ş-şân hazretlerinin harem-i seray-ı Âsaff’ye bilâ-resm teşrifleri irâde ve Kethudâ Bey, da‘vetlerine firistâde olundu. Sâ‘at beşde Sultân hazretlerinin Kethudâ ve Baş-ağa ve sâyir Harem ağaları rûz-merre destâr ile ve çavuşân-ı Dîvân telleriyle pîş ü pes gerdûne-i ‘ismet-nümûnelerinde bi-lâ Mehterhâne âheste reftâr ile Serây-ı Âsaff’ye vaz‘-ı pây-ı meymenet ve Harem kapusu dâhilinde Sadriâ‘zam ‘arabalarını selâmlayup, bilâ-tevakkuf ‘Arz Odası’na ‘avdet eyledi. Ba‘de'l-mâgrîb ber-vech-i mu‘tâd Dârü’s-sa‘âde Ağası gelüp, salât-ı ‘ışâ edâ olundukdan sonra bi'l-mûrâfaka Harem'e duhûl ve Ağa-yı müşârun ileyh fi'l-hâl kufûl ve keşîde-i seng-i rikâb zehâb kîlinan müzeyyen esbe râkib ve Serây-ı hümâyûn'a âyib oldular. Ferdâ-yı leyletü'l-‘arûsde Pâdişâh-ı vâlâ-cenâb Sultân Bâyezîd Câmi‘i’nden farîza-i cum‘ayı ba‘de'l-edâ Bâb-ı ‘âlî'ye şeref-bahş-ı vürûd olacağını işrâb buyurmuşlar idi. Mu‘tâd üzere ‘Arz Odası tezyîn ve ber-mantûk-1:

¹ 20 Receb 1171 = 30 Mart 1758 Perşembe.

² 21 Receb 1171 = 31 Mart 1758 Cuma. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

³ 5 Şa‘bân 1171 = 14 Nisan 1758 Cuma.

*Bağbân ez-gül-i müşeccer perdehâ tertîb dih
Şâh mî âyed be-gülşen-i fîkr pâ-endâz-kun¹*

Şâh-râh-ı hümâyûnları ferş-i dîbây-ı rûmî ile revnak-şiken-i nigâr-ı hâne-i çîn kîlinüp, kudûm-i feyz-lüzûm-i Pâdişâhî haberi vârid olduğu [M1 112] hengâm, Sadr-ı vâlâ-makâm zokâk kapusundan istikbâl ile izhâr-ı fürûtenî ihtirâm ve pîşgâh-ı zîll-i İlâhî'de hirâm eyleyerek seng-i rikâba tekarrublarında zebh-i ağnâm ile fukarâ vü eytâm şâd-kâm kîlinüp, ‘Arz Odası’nı bi’d-devleti ve l-ikbâl teşrif ve Sadriâ‘zamlarını tehnîye ile taltîf ‘akabinde Harem-Serây-ı Sultânî’ye pâ-nihâde-i şevket ve celse-i hafifeden sonra Kum-meydânı’na nâzır gurfe-i bî-hemtâya rağbet ve cirîd-bâzları temâşâ ve ba‘de'l-‘asr tenâvül-i ta‘âm ve hitâmında Sadriâ‘zam’ı serâ-sere kaplu semmûr ile mesrûr ve müşârun ileyh tarafından tezyîn olunan esbe süvâr ile Serây-ı hümâyûnlarını reşk-endâz-makâm-ı hûr buyurdular.

Itlâk-ı ba‘zı kesân

Reñ’sülküttâb iken Burusa'ya ve Baş-muhâsebeci iken Gelibolu'ya nefy olunan ‘Abdî Efendi ve Halîmî, işbu şâ'bânın onuncu günü² ‘afv-ı Pâdişâh-ı kerîmu'l-ahlâk ile kayd-ı nefyden itlak ve bir müddetden berü Resmo'da mukîm Kethudây-ı esbak Veliyyüddîn Efendi dahi mazhar-ı lutf-i bî-hemâl ve istediği mahalle ‘azîmet için mümtesil-i misâl-i lâzımü'l-imtisâl³ oldu.

Tevcîhât-ı vüzerây-ı ‘izâm

Tîrhala Sancağı, ber-vech-i Arpalık hâlâ Belgrad Muhâfizi Vezîr Hasan Paşa'ya ve Özi Eyâleti, sâbikâ Tîrhala Mutasarrîfi Vezîr Silahdâr Mehmed Paşa'ya ve Halebü's-şehbâ Eyâleti, sâbikâ Özi Vâlisi Muhsin-zâde Vezîr Mehmed Paşa'ya ve Musul Eyâleti, selefi ‘Abdulcelîl-zâde Hüseyin Paşa'ya tevcîh ve bir ân akdem mansıblarına ‘azîmetleri me’mûriyyet emirlerinde tenbîh olundu.

İ‘dâm-ı Mîrû'l-hâcc-ı sâbık Es‘ad Paşa

Müşârun ileyhin müddet-i vâfireden berü Emâret-i Hac ile iştigâli ve esâfil-i nâsa muhtas olan ticâret ve mukavvimlik gibi ahvâli beyne'l-ehâlî mûcib-i zevâl-i te‘ayyün ve istiklâli olduğundan gayri, Emâret-i Hac zâtına muhtâc olduğunu zu‘m ile havf-i devleti kalbinden ihrâc ve etrâf ile kat-ı rişte-i imtizâc eyleyüp, re'yinde müstebid ve fi‘linde münferid ve Dârû's-sa‘âde Ağası'yla dahi li-emrin mâ mübâgaza vü münâfese üzere olup, bu ekâvîl ile âkîbet Hudâvendigâr-ı mebrûru ihâfe vü irhâb ve Şâm'dan insîrafını îcâb etdirmişler idi. Mekkî-zâde Hüseyin Paşa gibi ser u sâmân bir şâhs-ı nâ-

¹ = باغبان از کل مشجر پردها ترتیب ده شاه می آید بکلشن فکر پا انداز کن “Bahçıvan gül ağacından perdeler yapar, Şâh (Padişah) fikrin gül bahçesine adımlarını atar” anlamına gelen Farsça bir beyittir.

² 10 Şâ'bân 1171 = 19 Nisan 1758 Çarşamba.

³ imtisâl H: — M1, B1, K1.

tüvân bu hatb-ı ‘azîmin ‘uhdesinden gelemeyeceği nûmâyân ve bir bâdire zuhûruna halk nigerân iken o hâdise-i [M1 113] müdhîse vukû‘ ve Es‘ad Paşa igrâsiyle zuhûr etdiği vâki‘ ve gayr-i vâki‘ beyne’n-nâs şuyû‘ bulup, tâhkîk-i mâdde zîmnâda irhây-ı ‘inân ve Es‘ad Paşa’ya, Sivas tevcîh ve tarafına ısdâr-ı emr-i ‘âlîşân kılınmışdı. Şâm ve o havâlîde bulunan hussâd ve a‘dâsı kazîyyeyi hakka şebîh mugâletât ile isbât ve hayâtda oldukça âhar kimseler bu maslahati idâre edemeyüp, tarîk-ı hac gayr-i meslûk ve bu farzin edâsı bi‘z-zarûre metrûk olacağını mü‘eyyed ırsâl-i tahrîrât etmeleriyle, müşârun ileyhin tûg u sancağı ref^c ve Resmo’ya def^c olunup, menfâsına gider iken Ankara’dâ Hasekî ma‘rifetîyle i‘dâm ve ser-i maktû‘u mevzû‘-i ‘ibret-gâh-ı enâm kılındı.

*Ve men lem yemut bi's-seyfi mâte bi-gayrihi
Tenevve 'ati'l-esbâbû ve'l-mevtû vâhidun¹*

Müşârun ileyhin geçidi bu yüzden olup, zâtına isnâd olunan cûrm gayr-i sarîh ve ism-i kabîh dahi muhakkak ve sahîh olduğunda nazar vardır.

İhsân-ı Vezâret be-Kethudây-ı Sadâret-penâhî

İki devirde Çavuş-başı ve bu def^a a‘zam Kethudâsı olan Ahîshalı Mehmed Ağa, zâtında müdebbir u cesûr ve mehîb ü vakûr ve me‘ârif ü kemâlden hisse-yâb bir cevher-i nâdir u kemyâb olduğundan başka, taraf-ı Sadriâ‘zamî’ye müntesib ve her bâr rizâsını müktesib olup, vaktinde çırâg ve sâyesinde nâyil-i refâg olması câygîr-i zamîri idi. Şa‘bân-ı şerîfin on ikinci günü² mesned-i Vezâret'e ehliyyeti ‘arz-ı ‘atabe-i Şâhâne kılınup, telhisi müsâ‘adeye makrûn ve rütbe-yi vâlî-yi Vezâret tevcîhiyle kadr u i‘tibâri efzûn ve Rumeli Eyâleti'yle debdebe-i şâni vâsil-ı evc-i çarh-ı nîlgûn oldu.

Sâbıkâ Sadriâ‘zam Kethudâsı olup, Defter Emâneti'nden ma‘zûl ve du‘ây-ı bekâ-yı Pâdişâhî'ye meşgûl olan Hamza Hâmid Efendi, mükerrerden Kethudâlik hidmet-i menî‘asıyla reh-yâb-ı gümgeştegî vü hamûl oldu.

İhrâc-ı Donanma-yı hümâyûn

Bu sene-i ‘amîmetü'l-meymenede dahi Donanma-yı hümâyûn'un cemî‘-i levâzımı müheyŷâ vü âmâde kılınup,şa‘bânın on altıncı günü³ ihrâcî irâde olunduguna binâ‘en, yevm-i mezkûrda Kapudan Paşa alay gösterüp, Başterde-i hümâyûn ile Yalı-köşkü'ne çıktıktâ, ibtidâ Sadriâ‘zam ile mülâkât ve bi‘l-mûrâfaka ‘atabe-i gerdûn-mertebeye vaz^c-ı vecenât edüp, Sadr-ı vâlî-kadr ve sâniyen Şeyhulislâm ve sâlisen Kapudan Paşa’ya semmûr kürkler geydirülüp, sâyir Kapudanlar ve zâbitân-ı donanmaya dahi [M1 114] mu‘tâd-ı kadîm üzere hil‘atler ilbâsından sonra müşârun ileyhim Dolma-bağçeye

¹ = ومن لم يمت بالسيف مات بغيره /تنوعت الاسباب والموت واحد Kılıçla ölmeyen başka bir şekilde ölüür, sebepleri çeşitli de olsa ölüm tekdir” anlamına gelen Arapça bir beyitdir.

² 12 Şa‘bân 1171 = 21 Nisan 1758 Cuma.

³ 16 Şa‘bân 1171 = 25 Nisan 1758 Salı.

‘azîmet ve Tersâne Emîni tarafından tertîb olunan et‘ime tenâvülünden sonra sâhib-i Devlet Kapudan Paşa ve Tersâne Emîni'ni bir sevb-i semmûr ile ser-kerem-i silâfe-i ferhat edüp, ahşama karîb serây-ı ‘âlîlerine ‘avdet eylediler.

İrtihâl-i Sadr-ı Rûm ‘Abdurrahîm Efendi ve Sadr-ı Rûm-şüden-i Veliyyüddîn Efendi

Müşârun ileyh birkaç günden berü ba‘zı ‘ilel ile hânesinde inzivâ ve işbu şa‘bânü'l-mu‘azzamın on dokuzuncu günü¹ rîh-i sarsar-ı ecel şem-i hayatını itfâ eyleyüp, ta‘lîk-nüvîslikde ‘Îmâd-ı Sânî ve Devlet-i ‘aliye tarafından yazdığı nâmeler İran-zemînde dest be-dest kâsî vü dâñî olan Veliyyüddîn Efendi, Sadâret-i Rumeli ile pâ-nihâde-i mesned-i kâmrânî oldu.

İhrâc-ı mevâcib

Şehr-i mezkûrun on yedinci salı günü² mülâzim-i Dergâh-ı ‘âlî olan sunûf-i ‘asâkirin iktizâ eden iki kıst mevâcibleri kabzına me’mûr olanlara edâ ve devr-i ‘âdî inkızâsında şeref-vürûd olan teşrifât-ı seniyye ile kadr-i Sadâret-penâhî dü-bâlâ kılındı.

Nefy-i Silahdâr-ı esbak İbrâhîm Bey be-vatan-ı Hûş

Müşârun ileyh Hudâvendigâr-ı sâbık zemânında hezâr niyâz u recâ ile verilen hedâyâ ve mukâta‘asına gösterdikleri zamâyim-i nemâ, ‘azlinde resîde-i mekâm-ı bertîl ü rişâ olup, bu takrîb birkaç def‘a hâk-i pây-i hümâyûna ‘arz-ı hâl ile bess-i şekvâ kılınmışdı. O makûle düyûn iddi‘âsında olanların iskâtı emr ü irâde ve imtisâl-i emr-i ‘âlî ile kat‘-ı lisân-ı husemâ eylediği bâ-takrîr ifâde olundukda, meşreb-i hümâyûn hakkında mütegayyer ve maskat-ı re’si olan Ahîsha'da ikâmeti mütekarrar oldu.

‘Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân ve Defterdar Efendi

Müşârun ileyh fi'l-asl ocağı ricâlinden olup, tekмîl-i tarîk eyleyerek Yeniçeri Ağalığı mesnedine irtikâ ve gâyet-i tarîkîna vüsûl ile kesb-i dest-mâye-i i‘tilâ etmişidi. Cûlûs-i hümâyûn'da tavr u hareketi mizâc-ı feyz-imtizâc-ı Mülükâne'ye hoş gelüp, tezâyûd-i şevk u himmeti irâdesiyle Vezâret'le be-kâm ve matlûbu üzere nâyil-i merâm olmuşdı. Ancak müşârun ileyh hilm-i müfrit ile me’lûf ve umûrunda rehâvetle ma‘rûf olup, icrây-ı ahkâm-ı siyâsetde mecbûr-i kusûr u tevâñî ve ihtişâm ü zîynet-i [M1 115] libâsda tâvûs-i beyâbânî olduğu ma'lûm-i Cihânbanî olmağla ‘azli murâd ve selh-i şâ‘bânda esâmesi Hanya Muhâfazası'na küşâd olunup, Kul Kethudâsı Vefâlı Mehmed Ağa, Yeniçeri Ağalığı hil‘atiyle kâm-bîn ve tarîkleri üzere silsileleri vâki‘ olup, her biri câh-ı mahsûs ile mahfûf-i ‘avârif-i Dâver-i rûy-i zemîn oldu. Ramazân-ı şerîf rikâbında, Defterdâr-ı vakt bulunan el-Hâc Ahmed Efendi'nin tahsîl-i mâl-ı mîrîde kusûru mezkûr

¹ 19 Şa‘bân 1171 = 28 Nisan 1758 Cuma.

² 17 Şa‘bân 1171 = 26 Nisan 1758 Çarşamba. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmüşinden kaynaklanmış olmalıdır.

ve ‘azlı merâm-ı Sadru's-sudûr olup, rikâb ‘avdetinde Halîmî Mustafa Efendi da‘vet ve bu def‘a dahi Defterdârlık mansıbıyla manzûr-i nigâh-ı re’fet kılındı.

Tebrîk-i ‘Id-i Ramazân

Mâh-ı siyâm temâm ve zevâl-i zalâm-ı şâm hengâmında, bi'l-cümle erkân-ı Devlet-i ebed-kiyâm dâmen-i hümâyûn takbîlî ile şâd-kâm olup, Şehriyâr-ı sütûde-haslet dârât-ı Şâhâne ile Sultân Ahmed Câmi‘inde salât-ı îdi edâ buyurdukdan sonra devlet üşevketle Serây-ı hümâyûn'a ‘avdet buyurdular.

Vukû‘-i tevcîhât

Şevvâlü'l-mükerremin üçüncü günü¹ tevcîhât vâki‘ olup, Sadriâ'zam Kethudâlığı, Hamza Hâmid Efendi'ye ve Riyâset-i Küttâb, Kâşif Mehmed Efendi'ye ibkâ ve Çavuşbaşılık ile Mîrahûr-i Sânî Kara Mehmed Paşa-zâde Mahmûd Bey'in kadri i‘lâ olundu. Büyük Tezkirecilik, Recâ‘î Mehmed Efendi'ye ve Küçük Tezkirecilik, İbrâhîm Efendi'ye ve Mektûbçuluk, Hacı Mehmed Emîn Efendi'ye; Beylikçilik, Kudsî Efendi'ye; Teşrifâtçılık, mutasarrîfina ve Kethudâ Kitâbeti, ‘Ali Efendi'ye; Şîkk-ı Evvel Defterdarlığı, Halîmî Efendi'ye; Sânîlik, Göynüklü Ahmed Efendi'ye; Sâlislik, Mülakkab Sâlih Efendi'ye ibkâ olundu. Defter Emâneti, Seyyid ‘Avnî Efendi'ye; Büyük Rûznâme, Râmî Paşa-zâde Mustafa Bey'e; Baş-muhâsebe, Elmâs Paşa-zâde Mustafa Bey'e tevcîh ve Emânet-i Şehr, ibkâ olunup, Tersâne Emâneti, sâbıkâ Çavuş-başı ‘Ali Ağa'ya tevcîh ve Darb-hâne Emâneti, Subhî Mehmed Efendi'ye ve Matbah, ‘Abdurrahîm Bey'e ibkâ ve Arpa Emâneti, muvakkaten Halîl Efendi'ye; Anadolu, Hasan Şâh Efendi'ye; Atlu Mukâbelesi, Rikâbdâr-ı esbak Nurullah Bey'e; Yeniçeri Kitâbeti, Subhî-zâde ‘Abdullah Efendi'ye; Sipâh Kitâbeti, Sîdkî Efendi'ye; Silahdâr Kitâbeti, ‘Abdullah Efendi'ye; Cizye Muhâsebesi, Dervîş Mehmed Efendi'ye; Mevkûfât, Mehmed Reşîd Efendi'ye; Mâliyye, Mahmûd Bey'e; Küçük Rûznâme, Kibleli-zâde'ye tevcîh olundu.

Cebeciler Kitâbeti, Ser-kâtibliğinden çırâg olan ‘Abdullah Efendi'ye; egerçi tevcîh olunup, ancak mûmâ ileyh mütecâviz-i râdde-i tis‘în ve idâre-i umûr-i [M1 116] cüz‘iyyesinde bile muhtâc-ı mu‘în olduğunu ferdây-ı tevcîhâtda ‘arz-ı huzûr-i Sadr-ı gûzîn eyledikde, hâline merhamet ve Kitâbet-i mezkûreden hâsil olan nemâ tarafına tahsîs olunduğundan başka, vâfir ‘atiyye ile celb-i hâtırına himmet olunup, Kitâbet-i mezkûre, Kesriyyeli-zâde Bekir Bey'e tevcîh ve sâyir menâsîb dahi erbâb-ı istihkâka tefvîz olunup, bâkîlere mu‘tâd üzere ‘atiyye verilüp, meh-mâ emken semt-i muzâyakan dan teb‘îd ü tenzîh olundular.

Yeniçeri Ağalığı, ibkâ ve Mîr-‘alemlîk, Baş-kapucu-başı İbrâhîm Ağa'ya tevcîh olunup, sâbiki hânesinde ikâmete me’mûr ve Sipâh Ağalığı'yla, Kethudây-ı sâbık Derzî Hüseyin Ağa ve Silahdâr Ağalığı'yla Çukadar Ağalık'dan muhrec Mehmed Bey mesrûr

¹ 3 Şevvâl 1171 = 10 Haziran 1758 Cumartesi.

oldu. Sâyir Piyâde Ocağları Ağaları ibkâ, Başbâkî-kulluğu, Selîm Ağa'ya tevcîh olundu. Vüzerây-ı ‘izâm hazerâtının mansıbları cümleten ibkâ olunup, fekat Mîsr-ı Kâhire, Sadr-ı sâbık Mustafa Paşa'ya tevcîh olundu.

Vürûd-i Vâlî-yi Silistire Vezîr Silahdâr Mehmed Paşa ve Vâlî-yi Haleb Vezîr Muhsin-zâde Mehmed Paşa be-Âsitâne

Müşârun ileyhimâya mukaddemâ da‘vetçi irsâl olunduguna binâ’en, şevvâlin dokuzuncu günü¹ Silahdâr Mehmed Paşa'nın Âsitâne-i sa‘âdet'e duhûlü ihbâr ve Sadriâ‘zam tarafından Behâriye'de yemeklik ihzâr olunup, ‘ale's-seher müşârun ileyh yemeklik yerine gelüp, tenâvül-i mâ-hazardan sonra yedi çifte ile Bağçe-kapusu'na ve andan Bâb-ı Âsaff'ye vârid ve takbîl-i dâmen-i Âsaff ile müstes‘id oldunda, serâ-sere kaplu bir sevb-i semmûr ilbâsiyla mükerrem ve seng-i rikâbda taraf-ı Sadr-ı a‘zamî'den âmâde kılınan müzeyyen esbe süvâr ile Bağçe-kapusu'na ve andan Orta-köy'de vâki‘ Sahil serây-ı hazret-i Sultânî'yi vaz‘-ı kadem ve ba‘de'l-‘ışâ Dârû's-sa‘âde Ağası ma‘rifetiyle haclegâh-ı ‘ismet-penâhîye rûmâl ve şeref-i zifâf ile dâğzen-i kulûb-i emsâl oldu.

Haleb Vâlîsi Vezîr Muhsin-zâde Mehmed Paşa dahi Âsitâne'ye tekarrub ve şevvâlin on altıncı günü² şehrde duhûl için te’ehhüb etdiği ma‘lûm-i Âsaff oldunda, Dâvud-paşa'da yemeklik tertîbi tavsiye ve merâsim-i nûzul ve ziyâfet ke-mâ yenbagî te‘diye olunup, taraf-ı Sadriâ‘zamî'den tertîb olunan bir kat libâs ve bir kat câme-şûy ile müşârun ileyh terhîb ve Bâb-ı Âsaff'ye gelüp, ilbâs-ı semmûr ile tatyîb ve seng-i rikâbda âmâde kılınan esb-i müzeyyene rükûb ile Kadırğa Limanı'nda vâki‘ Serây-ı Sultânî'ye nâzil ve ba‘de'l-‘ışâ emsâli gibi Serây-ı ‘ismet-penâhîye dâhil olup, [M1 117] yevm-i zifâfin ferdâsı yine Bâb-ı ‘âlî'ye kudûm ve hasbe'l-‘âde hakkında icrây-ı rüsûm kılındı.

Havâdisât-ı Müteferrika

Şevvâlü'l-mükerremin on sekizinci³ günü Kara-ağaç Bağçesi'ne nakl-i hümâyûn vâki‘ olup, yirmi altıncı günü kemerler seyrine rağbet-i Şâhâne tehakkuk eylediğinden, berren⁴ sâde nakkâre ile mahall-i mezkûre zill-eften-i şevket ve yine ol gün Büyükdere'den Kara-ağaç'a mikzâf-ı cünbân-ı ‘avdet oldular.

Mahrûse-i Edirne'de vâki‘ olan dâ‘ire-i⁵ hümâyûn ve Serây-ı Âsaff ve Defterî ve tevâyif-i askerî kışlakları ve İstabl-ı ‘âmire'nin ekser mahalleri altmış dört ve altmış beş senelerinde vâkî‘ zelzeleden münhedim ve ‘ale'l-husûs *es-sirru fi's-sükkân lâ-fi'l-*

¹ 9 Şevvâl 1171 = 16 Haziran 1758 Cuma.

² 16 Şevvâl 1171 = 23 Haziran 1758 Cuma.

³ 18 Şevvâl 1171 = 25 Haziran Pazar.

⁴ berren M1, K1 : bir B1.

⁵ dâ‘ire-i M1, B1 : dâyire-i H.

*mekân*¹ beyânınca müddet-i vâfireden berü râyât-ı zafer-âyât-ı Pâdişâhî o câniblere te-veccûh etmediğinden, kalib-i bî-rûh gibi o serây-ı behîş-âsânın letâfeti mün‘adim olup, muhtâc-ı termîm olduğu ma‘rûz-ı ‘atebe-i sâhib-i tâc ü dîhim kılındıkda, ta‘mîrine irâde-i hümâyûn te‘alluk edüp, sâbikâ Sadriâ‘zam Kethudâsı, Yûsuf Efendi ve ba‘zi ebniyeye me‘mûriyyetiyle tahsîl-i meleke vü kabiliyyet eden Cânibî dâmâdı Ahmed Efendi, bi'l-mûrâfaka me‘mûr ve iktizâ eden evâmiri şeref-sudûr olduğundan başka, ‘ale'l-hisâb elli bin guruş teslîm olunup, iki bin kadar bennâyân ve ‘ameleden başka li-ecli'l-keşf ve't-tahmîn Mi‘mâr Ağa ta‘yîn kılınup, eştât-ı me‘mûriyyetleri bu vechile cem‘ u tehvîn olundu.

Trablus Ocağı tarafından beher sene Der-i devlet-medârı ‘arz u takdîmi mu‘tâd olan hedâyâ, Trablus Defterdârı yediyle vâsil-ı Dergâh-ı mu‘allâ oldu.

Âsitâne-i sa‘âdet’de du‘ây-ı bekây-ı Şâhâne'ye müdâvim olan Muhsin-zâde Vezîr Mehmed Paşa, târîh-i mezkûrda şebîbe-i câh-ı Halebü's-şehbâ'dan munfatim olup, Diyârbekir Eyâleti'yle, dest-zen-i şevk u tarab ve selefi Sadr-ı esbak ‘Abdullah Paşa dahi Vâlî-yi vâlây-ı Haleb oldu.

İstîsâl-i levendât ve ihsân-ı Vezâret be-Zarâlı-zâde Feyzullah Paşa

Müddet-i medîdeden berü Anadolu taraflarında ‘alem-efrâz-ı bagy ü şekâ olan evbâş-ı levendât tahrîb-i bilâd ve ızrâr-ı ‘ibâd ile zulm ü fesâdları gâyetе resâ olduğundan, def‘-i sekâvetleriyle te‘mîn-i mesâlik ve terfîh-i² kuttân-ı memâlik matlûb-i Şâhâne olup, birkaç def‘a etrâf ü eknâfa neşr-i berîd ve istîsâlleri husûsu tenbîh ü te‘kîd kılınmışdı. Her ne tarafa varsalar gümeştegân-ı devlet tarafından makhûr ve eyyâm-ı zin-degânîleri teşvîş-i bâl ve ıztırâb-ı hâl ile murûr ve encâm-ı kâr Sarı Boşnak [M1 118] ve İnce ‘Arab başlarında olan iki bin kadar eşkiyâ ile ‘Acem diyârina gûzâr ve ‘adem-i kabûl ile gerüye ric‘at ve nevâhî-yi Erzurum'a ilgâr etmişler idi³. Erzurum Vâlîsi, bugât-ı mezkûreyi tedmîr için kethudâsını ta‘yîn ü tesyîr ve iltikây-ı cânibeyn vukû‘unda Paşa askeri gerüye çekiliп, kethudâsı esîr ve fekk u halâsiyün mâl-ı vefîr istihlâsından sonra Çorum Kasabası'na zarar ve gezendi ızmâr ve o tarafa doğru râyet-keş-i idbâr oldular. Çorum ehâlîsi mukaddemce vâkîf-ı hâl olup, eşkiyâ bölkleri nûmâyân oldukda, muhârebeye iştigâl ve hikmet-i Müte‘âl ile eşkiyâya perîşanlık târî olup, Sivas'a doğru münhezim ve Çorumlu dahi verâlarını bırakmayup, ekserini mün‘adim eylediklerini Mîr-i mîrân-ı Sivas Zarâlı-zâde Feyzullah Paşa istimâ‘ ve ol dahi başında ictima‘ eden asker ile çıkışup, birkaç sâ‘at muhârebeden sonra bi'l-külliyye kuvvet u sevretlerin intizâ‘ eyleyüp, ekseri maktûl-i seyf-i siyâset ve ekalli reh-yâb-ı selâmet oldukları Paşa-yı

¹ “السر في السكان لا في المكان” = İşin sırrı [hikmeti] mekânda değil, sükkânında[oturanlarında]dır” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

² terfîh M1, H : ترفیه B1, K1.

³ etmişler idi M1,K1, H : etmiş idiler B1.

mûmâ ileyh tarafından tahrîr ü işaret ve gönderdiği ru'ûs-i menhûse nihâde-i meydân-ı mezallet ve mûcib-i 'ibret-i erbâb-ı gavâyet kılındı. Paşa-yı mûmâ ileyhin bu vaz'-ı dilîrânesi pesendîde-i tab'-ı Pâdişâhî olup, rütbe-i vâlâ-yı Vezâret'le çırâğ ve ihyâ ve bu nüvîd-i meserret 'alâ cenâhi'l-isti'câl tarafına isrâ olundu.

Sebeb-i 'azl-i Ser-etîbbâ-yı Hâssa 'Ârif Efendi

Şehriyâr-ı bedî'u'l-âsâr hâric-i sûr-i Kostantiniyye'de tebdîlen geşt ü güzâr buyurular iken, Eflak Voyvodası'na gider Karavaşlar'a râst gelüp tevakkularını irâde ve hâmil oldukları evrâk ve mekâtîbi küşâde etdirdüp, Eflak Voyvodası'ndan ba'zı eşyâ talebini hâvî Hekîm-başı Efendi'nin bir kîta mektûbunu müşâhede ve o hidmetde olanların sâye-i devletde idrârât ve revâtitleri fevka'l-'âde olup, zîk-ı me'âşdan bi'l-külliyye müstağnî vü âzâde olmuşlar iken, zarûrî iltimâsına müsâ'ade edecek âdemlerden şey' talebiyle izhâr-ı tenezzül ü meskenet muhill-i şân-ı devlet olduğundan 'azl ile te'dîb ve Hekîm-başılık ile Mekke Pâyesi olan Kâtib-zâde demekle 'arîf Refî Efendi tatrîb olundu.

Nefy-i Sadr-ı Rûm

Rumeli Kadi'askeri Veliyyüddîn Efendi, sehmü'l-gayb-ı kazâya hedef ü nişâne ve işbu zilka'denin yirmi sekizinci günü ber-muktezây-ı âb ü dâne menfiyyen Gelibolu'ya revâne olup, [M1 119] Rumeli Sadâreti'yle Karabekir-zâde Ahmed Efendi, mazhar-ı lütf-i Şâhî-ı zemâne oldu.

Tezyîl

Sâbık Hekîm-başı'nın zikr olunan irtikâbı giderek meşrebü'l-'azb-ı tab'-ı Pâdişâhî'yi tağyîr eyleyüp, mûmâ ileyh dahi Gelibolu'ya tagrîb ile o meslekde olanlar tahzîr olundu.

Câkircı-başı olan 'Abbâs-zâde Mehmed Ağa ve Îskemleci Mustafa Ağa, bezâzet-i lisân ile meşhûr olduklarından, bu esnâda dâ'ire-i¹ hadd ü edebden² hâric ba'zı ta'rîzâtları vâsil-ı sem'-i Sadru's-sudûr olmağla, biri Limni'ye ve diğeri Bozca-ada'ya nefy olunup, intilâk-ı lisân-ı pür-hezeyânları kendülerini 'iyâl ü evlâddan³ mehcûr eyledi.

¹ dâ'ire-i K1 : dâyire-i M1, B1 : دایرہ H.

² edebden H, K1 : ادبن M1, B1.

³ evladdan H : اولادن M1, B1, K1.

Nasb-ı Voyvoda-i Boğdan

Yirmi seneden berü Dîvân-ı hümâyûn'da Tercemân ve sadâkati nûmâyân olan Mataki'nin hidmetine mukâbeleten¹ Boğdan Voyvodalığı'na çespân görülüp, selefi bitariki'n-nakl Eflak Voyvodalığı'yla kâm-rân oldu.

İhsân-ı Vezâret be-Mîrahûr-i Evvel Hüseyin Ağa

Mûmâ ileyh ‘an-asl Mardin Voyvodası Mehmed Efendi'nin etbâ‘ından olup, Sadriâ‘zam Rakka Vâlisi iken dâyiyesine intisâb ile mâye-i husûsiyet-i iktisâb etmişidi. Ancak felâket-zede ve köhne-pûş ve beytü'l-humâr-ı fakr u fâkadan cür‘a-nûş olduğundan, sâyir Enderûnîler gibi ilerüye tekaddümden ve hidmete telâzümden mücânebet eylediğiini müşârun ileyh tefattun edüp, hâline merhamet ve bir hidmetle refâh-ı hâline himmet ve ba‘zan istintâk ve zâtında mütâla‘a-i kâbiliyyet ve istihkâk eyleyüp Hazînedâr ve akrâni beyinde mûmâ ileyhi ‘âlî-mikdâr eyledi. Bir müddet murûrunda Kethudâ ve şeref-i sıhriyyet ile zâtını mahsûd-i etrâb ve ekfâ eyleyüp, Haleb'den Sadr'i teşriflerinde Silahdâr Ağalığı'yla merâtib-i devlete kesb-i isti‘dâd etdirdüp, çok geçmeden Mîrahûr-i Evvel ve İstablı-ı ‘âmire'de mâlik-i zimâm-ı ‘akd ü hal olmuş idi.

Rakka Vâlisi Vezîr Dîbâyî-zâde İbrâhîm Paşa, ehl-i Ruha ile imtizâc edemediğinden cümlesi ittifâk ve şehirden ihrâcına şedd-i nitâk ve müşârun ileyh dahi dimâ-i nâs ihrâkindan hazer ile şehirden nehzat eylediğini tarafeyn da‘vâlarını te‘yîd ederek ‘arz-ı Der-i devlet eylediler.

Rakka Eyâleti, mecmâ‘-ı ‘aşâyir u kabâyil ve mevtin-ı esâfil ü erâzil olup, zabitinin ciheti ve umûrunun idâre vü ru‘yeti dahi sâyir memleketlere müşâbehetden âbî ve beher hâl o tarafların keyfiyyâtına vâkif bir zât-ı ‘âlî-cenâbin o cânibde vücûdu evliyâ-yı umûrun hülâsa-i selb ü îcâbı olmağla, Ağa-yı mûmâ ileyh [M1 120] Rakka ve Mardin ve Diyârbekir ve Haleb eyâletlerinde sinîn-i mütetâvileden berü geşt ü güzâr ve semt-i hükûmet ve zabitini ‘aynen ve semâ‘an ihtibâr eylediğinden, rütbe-i vâlây-ı Vezâret'le Eyâlet-i mezkûrenin tevcîhinde olan mehâsin ma‘rûz-i südde-i Şehînşâhî kılındıkda, Eyâlet-i Rakka inzîmâmiyla Vezâret'i istihsân olunmağla, evâyil-i zilhiccede² Bâb-ı ‘âlî‘ye da‘vet ve dûş-i istihkâkına ilbâs-ı ferve-i Vezâret kılıñup, Rakka'ya Vâlî ve beş altı gün zarfında hareketi içün ısdâr-ı emr-i ‘âlî kılıñup, fi'l-hakîka birkaç gün murûrun daâyiyesini pezîrefte-i temşiyet ve Rakka tarafına tahrîk-i a‘lâm-ı sa‘âdet eyledi. Müşârun ileyhin Vezâreti'yle münhal olan Büyük Mîrahûrluk, Kapular Kethudâsı vekîli Mustafa Ağa'ya tevcîh ve vekâleti Abdâl Mehmed Ağa'ya sipâriş olunup, Kapular Kethudâsı Kırîmî Hüseyin Ağa, Boğdan Voyvodası'nı îsâle me‘mûr olmağla, vekâleti Ruhâlı Mehmed Ağa'ya ve Mîrahûr-i Sânî Seyyid Ahmed Ağa Mısır'da olmağın, anın dahi vekâleti ‘Ivaz Paşa-zâde ‘Ali Bey'e tefvîz olundu.

¹ mukâbeleten M1, H, K1 : مقابله B1.

² 1-10 Zilhicce 1171 = 6-15 Ağustos 1758.

‘Azl-i Nâzır-ı Darb-hâne

Subhî Efendi, bir sene kadar Nezâret-i Darb-hâne ile sikke-zede-i iştihâr ve ‘azli için Ağa-zâde Hüseyin Ağa, bezl-i dînâr-ı iktidâr eyleyüp, evâyil-i zilhiccede¹ Subhî Efendi ma’zûl ve yerine mûmâ ileyh menkûl oldu.

VEKÂYÎ-İ SENE İSNÂ VE SEB-ÎN VE MÎ'ETE² VE ELF

Muharremü'l-harâmda³ Sadriâ‘zam tarafından bir def‘a Üsküdar'da vâki‘ Kasr-ı Mehmed Paşa'da ve bir def‘a Küçüksu'da levâzîm-ı nûzül ve ziyâfet âmâde kîlinup, Âsitâne-i sa‘âdet'de mevcûd vüzerây-ı ‘izâm da‘vet ve cümlesi pervâne-i şem‘-i cem‘iyyet oldukları hâlde sâzendegân ve hânendegâna icâzet verilüp, her biri nevây-ı cân-gûdâz ile tab‘a rikkat ve rûha kuvvet verdiklerinden gayri sâyir bâzendegân dahi tavr-ı me'lûfları üzere tahrîk-i endâm ve tehyîc-i şevk u garâm etdikden sonra tenâvül-i ni‘met ve ahşam vakti herkes me’vâsına ric‘at eyledi.

‘Avdet-i Ahmed Resmî Efendi⁴ ez-Sefâret-i Nemçe

Küçük Evkâf Muhâsebecisi olup, bâ-rütbe-i Şîkk-ı Sânî Nemçe İmparatoru tarafına i‘lân-ı cülûs-i meymenet-me’nûsu mutazammin nâme-i hümâyûn ile ta‘yîn olunan el-Hâc Ahmed Resmî Efendi'nin itmâm-ı maslahat-ı Sefâret'le Âsitâne-i sa‘âdet'e ‘avdetinde eser-i kalem-i nâdire-rakamı olarak ‘atabe-i felek-kevkebe-i Şâhâne'ye ‘arz u takdîm eylediği takrîr-i dil-pezîr, tafsîl ü itnâb ve mâ-lâ ya‘nî vü ishâbdan vâreste olduğuna binâ‘en, min gayr-i tahrîf ü tagyîr ‘ayni ile bu mecelleye sebt ü tahrîr ve merci‘-i süferây-ı devlet-i ebed-masîr kîlindi.

Bi-‘avnihi sübhânehü ve Te‘âlâ işbu bin yüz yetmiş bir senesi [M1 121] saferu'l-muzafferinin yirminci pençenbih günü⁵ İstanbul'dan hareket ve sekiz günde Edirne'ye varılıp, andan Cîr-i Mustafa Paşa'dan murûr ve Filibe ve Sofya ve Şehir-köyü'nde berf ü bârâna musâdefe ve yirmi sekizinci gün⁶ Morava Nehri güzergâhına ibtidâr olundu.

¹ 1-10 Zilhicce 1171 = 6-15 Ağustos 1758.

² mi‘ete M1 ,K1, B1, : mi‘e H.

³ 1 Muharrem 1172 = 4 Eylül 1758 Pazartesi.

⁴ Ahmed Resmî Efendi'nin Sefâretnâmeleri üzerinde yapılan bazı çalışmalar için bk. Bedriye Atsız, *Ahmed Resmî Efendi'nin Viyana ve Berlin Sefâretnâmeleri*, İstanbul, 1980; Virgina Aksan, *Savaşta ve Barışta Bir Osmanlı Devlet Adamı Ahmed Resmi Efendi (1700-1783)*, trc. Özden Arıkan, İstanbul 1997; bu kitabın tanıtımı ve tenkiti için bk Kemal Beydilli, “Ahmed Resmî Efendi”, *Toplumsal Tarih*, sy. 52 (İstanbul-Nisan 1998), s. 56-64; Ahmed Resmî Efendi'nin Nemçe'ye gönderilmesi ile ilgili olarak bk. *Hâkim Tarihi*, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Bağdat, 231, 285a-286a; İsmet Parmaksızoğlu, “Bir Türk Diplomatının Onsekizinci Yüzyıl Sonunda Devletler Arası İlişkilere Dair Görüşleri”, *Belleten*, XLVIII/186 (Ankara 1983), s. 527-545.

⁵ 20 Safer 1171 = 23 Ekim 1758 Pazartesi. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmüşinden kaynaklanmış olmalıdır.

⁶ 28 Safer 1171 = 11 Kasım 1757 Cuma.

Nehr-i mezkûrun cisri olmayup, açık ta'bîr olunur geçit ile murûra ihtiyâç mukarrer ve ekser-i etrâfi müncemid bulunup, geçid isti'mâli nâ-müyesser olduğuna binâ'en, imkân-¹ müsâ'id olunca dört gün dahi anda ikâmet iktizâ ve erba'în içinde erbâ'în çıkararak kırk gün temâmı olan cumâdelûlâ gurresinde² Belgrad-ı Dârû'l-cihâd'a vusûl ve duhûl sûretleri rû-nümâ olmuşdur. Belgrad'da on üç gün ikâmet esnâsında Zemun zâbitinden Varadin kumandanı vesâtatiyla Ösek Cenerali'ne kudûmümüz ihbâr ve Beç'den istikbâlimize me'mûr ve mu'ayyen olan tercemân ve mihamdâr Zemun'a ve andan Belgrad'a gelüp, me'mûriyyetimizden mahzûziyyet izhârı zîmnâda selâm ü kelâm iblâğından sonra murûrumuz için Zemun cânibinde 'âdet üzere âmâde kıldıkları sâl icrâsı mümkün olmayacak ve buz üzerinden³ murûrur müte'azzir olacak mertebe Sava Nehri nîm-puhe müncemid olmağın, iktizây-ı vakt ü hâle göre piyâde kayık murûr edecek kadar bir cedvel açılmak ve cumâdelûlânın on beşinci günü⁴ 'ubûr olunmak üzere Belgrad Vâlîsi Vezîr-i mûkerrem İbrâhîm Paşa huzûrunda kavî ü karâr olundukdan sonra vech-i muharrer ve mukarrer üzere iki tarafдан tekeffûl ile tekellüfî irtikâb ve buz kırılarak cedvel-i ma'hûd suret-pezîr ve Sava Nehri miyânına nişân nasb ve zemân-ı mu'ayyende istikbâlimize me'mûr olan tercemân ile Zemun kumandanı bir münakkaş ve müzeyyen kayık ile nişâne gelüp, bu çâkerleri dahi Belgrad'da mu'tâd olan alay ü ihtişâm ile Sava sâhiline ba'de'n-nüzûl Belgrad Defterdârı ile ma'an bir kayığa süvâr ve nişân yerine yanaşup, Belgrad Defterdârı, bu bendelerin altmış nefer tevâbi' u levâhik ile Zemun kumandanına teslîm ve yedinden temessük ahziyla vazîfesi olan resmi tetmîm eyledi. Sava'nın öte kenârında kendimiz ve etbâ'ımız için hintov ve 'arabalar ile iki bayrak askerleri âmâde olmağın, toplar atılmak 'akabinde 'arabalara süvâr ve Sâve sâhilinden iki sâ'at mesâfesi olan Zemun Kasabası'nda müheyŷâ eyledikleri konakda karâr olundu. Anda yedi gün ikâmet ve itmâm-ı levâzîm-ı [M1 122] müsâferetden sonra ma'iyyetimize me'mûr olan iki tercemân ve iki mihamdâr ve bir tabîb ve altmış kadar neferât ile bir kapudan yanımıza düşüp, ta'yînât-ı müstevfâ ve ikrâmât-ı müntehâ ile kasabadan kasabaya günde üçer beşer sâ'at giderek üç günde bir ârâmiş ü istirâhat ederek on günde Ösek [=Osijek] Kal'ası'na varıldı. Kal'a-yı⁵ mezbûra Drava Nehri'nin Tu-na'ya munsab olduğu mahalden iki sâ'at yukarıda Drava Nehri kenârında yire gömülümuş bir hisn-ı hasîndir. Karşusunda yine nehr-i mezkûr kenârında Şans nâmına bir küçük hisâr ve Bosna hudûduna takrifben yirmi sâ'at bu'd ile cânib-i şarkî ve garbîsinde mükellef varoşları vardır. Nehr-i mezkûrdan açıklar ile gelüp, geçilüp öte tarafı gâyet batak ve sulak mahaller olmağın bir sâ'ât çeker tûl ü dirâz cisrler görülmüşür.

¹ imkân M1, K1, H : mekân B1.

² 1 Cumâde'lûlâ 1171 = 11 Ocak 1758 Çarşamba.

³ üzerinden H : üzerinde M1, B1, K1.

⁴ 15 Cumâde'lûlâ 1171 = 25 Ocak 1758 Çarşamba.

⁵ kal'a-i قلعه M1, B1, K1 : H.

Ösek'den on beş günde İstoni Belgrad'a [=İstolni Belgrad] varıldı. Cânib-i garbîsinde vâki' bir büyük göl kenârında i'tibardan sâkit etrâfi vahl-zâr bir eski hisârdır. İstoni Belgrad'dan [=İstolni Belgrad] sekiz günde Yanık nâm kal'aya varıldı. Kal'a-i mezkûre Raba¹ ve Rapçe nâm nehirler miyânında ve Tuna kurbunda vâki' etrâfi müte'addid ada ve tâbyalar ile istihkâm bulmuş bir metîn kal'adır. Bundan dahi Altenburg nâm şehrle altı günde varıldı. Şehr-i mezkûr bir nehrin üzerinde toprakdan şeranpo ile ihâta olunmuş bir belde olup, derûnunda Kralice'nin mükellef zahîre anbarları ve değirmenleri görülmüşdür. Nehr-i mezkûr Macaristan ile Beç Sancağı'ndan 'ibâret olan Aguşîr nâmîyânını fâsıldır. Bundan dahi dört günde Beç'e iki sâ'at bu'du olup, Beç'in mahallesi menzilesinde olan 'İşveket'den [=Schwechat] nâm kasabaya gurre-i receb-i şerîfde² vusûl müyesser olup, anda üç gün ikâmet ve ma'iyyetimize me'mûr olan Baştercemân vesâtatiyla Çâsâr tarafından hoş-âmede dâyir selâm ü kelâm cereyânı zîmnînda Beç'e duhûl sûretlerine nizâm verilmiştir.

Receb-i şerîfin üçüncü günü³ 'İşveket'den [=Schwechat] alay ve 'unvân ile Beç'e 'azîmet ve Beç kurbunda vâki' Köprübaşı'nda Çâsâr tarafından bir Sîr-kâtibi nâmına tercemân ile bir beyrek süvârî asker karşılayup, müretteb alay ile Beç Kal'ası içinden murûr ve Beç Kal'ası'nın cânib-i şimâlîsinde vâki' Lobdoş Cezîresi [=Leopoldstadt] varoşunda Tuna'ya ve Beç Kal'ası'na müşrif olup, öteden berü elçiler için müheyâyâ kılınan konağa nûzûl olundu. Beç'e duhûlümüz eyyâmi nevrûz ve behâra musâdefe ve Grandebur'un⁴ ihtimâm-ı temâmla Kralice'nin hâss mülkü olan Çeh [=Çek] Eyâleti'ne tevecühü zemâni Beç tarafından dahi [M1 123] askerî tesyîri evânı olup, Grandebur bu def'a Beç'e gelmek havfinda⁵ olmalarından nâşî tedârük-i hâriciyeden başka Lât ve Menât misillü esnâmdan⁶ istimdâd ü istinsâr ve her gün i'tikâdlarına göre mazanna-i icâbet olan kenîsâlara evlâd ü a'vânlarıyla mâsiyen gidüp, Grandebur'un mağlûbiyyeti hakkında tazarrû' u du'âya iştigâl ü ibtidâr ve nâme-i hümâyûn telakkîsine vakitleri olmamak üzere i'tizâr ederek gurre-i şâ'bâna dek te'hîr ihtiyâr olundu.

Gurre-i şâ'bânda Çâsâr'in Baş-vekîli tarafından kendüye mahsûs olan altı bârgîrli hintov ile da'vetçisi ve istikbâle⁷ me'mûr bir bayrak askerleri ve havâss-ı etbâ'ımız için altı re's egerli bisâtlı atlar gelüp, vakt-i mu'ayyende alay ile hintova süvâr ve Baş-vekîl hânesine reftâr olundu. Binek taşında ve nerdübân başlarında taraf taraf müte'ayyen âdemleri karşılayarak ricâl ü nisvân ile dolmuş Baş-vekîl olduğu odaya varılıp, bizi

¹ Rabe M1, H : Râna B1, K1.

² 1 Receb 1171 = 11 Mart 1758 Cumartesi.

³ 3 Receb 1171 = 13 Mart 1758 Pazartesi.

⁴ Grandebur, Brandenburg Kalesi'nin komutanlarına verilen genel addır.

⁵ havfinda H : havfindan M1, B1, K1.

⁶ esnâmdan H, B1, K1 : صنامدن M1.

⁷ istikbâl H, B1, K1 : استقاله M1.

görünce oturduğu sandalyeden kıyâm ve bizim için i‘dâd olunmuş sandeli üzere ku‘ûda işaretle ihtirâm eyledi. Ba‘de'l-ku‘ûd elçiliğe ve dostluğa dâ’ir¹ hâl ü hâtır su’âline dâ’ir² musâhabete şurû‘ ve tablalar ile mütenevvi‘ meyve ve şekerlemeler îrâdından sonra kahve ve şerbetler içilüp, ‘inâyetlü sâhib-i devlet efendimiz hazretlerinin mektûb-i ‘âlîleri iblâg ve Çâsâr'a nâme-i hümâyûn îsâli günü ta‘yîn olunmayla, vardığımız hey’etde yine ‘avdet olundu.

Üç günden sonra sûret-i mezkûrede Çâsâriçe'nin Baş-vekili tarafından dahi da‘vetçi ile hintov ve atlar ve karşucular gelüp, ona dahi vech-i muharrer üzere mektûb-i sa‘âdet-üslûb-i Veliyyü'n-ni‘amî iblâg u i‘tâ ve resm-i meveddet icrâ olundu.

Mâh-ı sha‘bânın onuncu günü³ yine vech-i mezkûr üzere Çâsâr tarafından da‘vetçi ile kendi hintov ve ma‘hûd atlar ve karşucular gelüp, alay ile Çâsâr Serâyı'na varıldıkdâ, kezâlik binek taşında ve nerdübân başına karşucular mülâkâtdan sonra Teşrifâtçı nâmına bir âdemleri önumüze düşüp, Çâsâr dîvânhânesi kurbunda bir odada tevkîf ve istîzân eyledikden sonra, Kapucular Kethudâsı menzilesinde bir âdemleri karşılaşup, dîvânhâne kapusun küşâd ve bizi bilâ-tekellüf yedi nefer havâss-ı etbâ‘ıyla idhâl ve îrâd eyledi.

Nâme-i hümâyûn dîvân efendisi yediyle odanın iki tarafı ricâl ü nisvân ile dolmuş dîvânhâneye girilüp, dîvânhâne nihâyetinde tûl ü ‘arzı tahmînen beş zirâ‘ bir kademe ‘Acem kâlîçesiyle döşenmiş bir suffe [M1 124] üzerinde sarı dîbâ ile örtülmüş bir sandalî yanında Çâsâr siyah kadîfeden masnû‘a elmâslı ilbâs ile ayak üzere durup, suffenin kenârına vâsil ve: ‘Hâlâ şeref-bahşây-ı serîr-i Saltanat-ı ‘Osmânî olan şevketlü, mehâbetlü, kerâmetlü Pâdişâh-ı ‘âlem-penâh efendimiz hazretlerinin cülûs-i hümâyûnları ihbârını mutazammın siz dostlarına nâme-i besâret-i ‘allâmeleridir” dediğimizde, Çâsâr işaretiyile nâme-i hümâyûn yanında âmâde olan serîr üzere vaz‘ olunup, tercemân hulâsa-i takrîrimizi⁴ Çâsâr'a ifhâm ve Çâsâr cevâb vermek üzere duran Baş-vekîline işaret eyledikde, Baş-vekîl tercemâna cülûs-i hümâyûn-i hazret-i Cihândârî'den ve kendülere nâme-i besâret-nûmûn ile elçi gönderilmeye ‘inâyet buyurulduğundan, ziyâde mahzûz u memnûn olmalarıyla cülûs-i meymenet-makrûnların tebrîk eyledikleri mefhûmumu tercemâna telkîn ve tercemâna dahi bu bendelerine tefhîm ü tebyîn eleyüp, bu sûretde ric‘at ve üç günden sonra hey’et-i mezkûrda yine mahall-i mezbûrda Çâsâriçe'ye dahi iblâg-ı nâme-i hümâyûn ile itmâm-ı resm-i sefâret olundu.

Vech-i muharrer üzere Baş-vekillere ve Çâsâr'a ve Çâsâriçe'ye buluştugumuz günlerde kendü aşçılarımız matbûhâtiyla konağımızda bize ziyâfet tertîb ve her birinde

¹ da’ir H : dâyir M1 : — B1, K1.

² da’ir H, K1 : dâyir M1, B1.

³ 10 Sha‘bân 1172 = 8 Nisan 1759 Pazar.

⁴ takrîrimizi H, K1 : تحریمی M1; B1.

Re'îsülküttâbları nâmına olanlar ile a'yân-ı devletleri gelüp, kendülere mahsûs ta'amilar ihmâr ve bizim kendü ta'amalarımızdan dahi tenâvül ile istibşâr ederler idi. Bundan sonra konağımızda ârâm ü karâr ve konağımızı muhâfaza için altmış kadar neferât ile dört günde bir kerre tebdîl olunmak tarîkası üzere bir kapudan ta'yîn ve irâde olunan mesîrelere gitmek üzere her gün konağımızda mevcûd bulunmak şartıyla bir hintov tahsîs olunup, hâtır-hâhimizâ ri'âyet sûretleri irâ'et olundu. Bu minvâl üzere dört ay Beç'de meks ü ikâmetimiz esnâsında 'ale'l-ittisâl Grandebur'a asker tesvîrinden ve Beç'e gelür, mülâhazasıyla Beç Kal'ası derûnuna zehâyir iddihârından ve varoşlarına asker yerleşdirmek dağdağasından hâlî olmadıkları, mü'eddî-yi teşvîş-i fîr ü zamîr ve câzibe-i şevk-i Âsitâne-i 'aliyye dâmen-gîr olmağın, bir müddet dahi ikâmet câyiz iken, ba'zi a'zâr ve 'avârizî dermiyân ederek istîzân ve anlar dahi bir mikdâr tereddüd ve te'allülden sonra ruhsat ve rızâyı i'lân eyleyüp, Tuna ile gelinmek üzere yedi 'aded çam ta'bîr olunur sefine ihmârına şurû' hilâlinde nâm-e-i hümâyûn cevâbları alınmağa [M1 125] mübâşeret ve nâm-e-i hümâyûn iblâg olunan sûretlerde yine alay ile ibtidâ Çâsâr'a varılıp, makâm-ı evvelinde kâ'imen mülâkât ve itmâm-ı rüsûm-i sefâret olunmağla, 'avdete ruhsat dâ'îyesinde olduğumuz takrîr olundukda, yine Baş-vekil ve tercemân vesâtatiyla sefâret ve harekâtımızdan mahzûz oldukların ve inşâ'allâhü Te'âlâ Âsitâne-i sa'âdet'e çehre-i sâlik ile müşerref olduğumuzda müvâlât ve musâlahaya kemâl mertebe ri'âyet üzere oldukların ifâde eylememiz recâsında niyâz eylediklerin ifhâm ederek yanında hazır olan nâmeleri Baş-vekil vesâtatiyla tarafımıza i'tâ olundu. Bu sûretde üç günden sonra Çâsâriçe'den dahi cevabnâme tahrîririnden sonra ahzâna müte'âkib Baş-vekiller tarafından başka başka da'vet ve izhâr-ı merâsim-i mahzûziyyet olunarak bir mikdâri Çâsâr ve Çâsâriçe taraflarından ve bir mikdâri kendü yanlarından olmak üzere birer altûn zencîr ile evânî-i sîme müte'allik ba'zi hedâyâ 'arzî zîmnâda mektûbların i'tâ ve kusûr ve küsûrden isti'fâ eylediler.

Bu minvâl üzere işler temâm olunca evâhîr-ı şevvâlde¹ ma'iyyetimize me'mûr-ı Mihmândâr ve Tercemân ve neferât ve Kapudan ile ihmâr olunan sefinelere süvâr ve otuz beş günde Belgrad'a gelinmek üzere kavl ü karar olundu. Bu sûretde şevvâlin yirmi beşinci cum'artesi² Beç'den kalkulup, Tuna kenârlarında Hamburg ve Tân ve Macar Krallığı tâci hîfzâna mahsûs olan Pojon nâm hisârlardan geçilüp, beş günde Komran nâm kal'aya gelinmiştir. Komran [=Komorn], Şübt (شبت) [=Schüt] nâm bir büyük cezîrenin şarkısında vâki' etrâfi Tuna ve Dağ nâm nehir ile ihâta olunmuş kal'ası iki kat ve handeki 'arîz u 'amîk ve Tuna suyu ile memlû edevât ve i'tibârdan hâlî bir hisn-ı müstahkem ve 'âlidir.

¹ 21-29 Şevvâl 1172 = 17-25 Haziran 1759.

² 25 Şevvâl 1172 = 21 Haziran 1759 Perşembe. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmemesinden kaynaklanmış olmalıdır.

İki günden sonra Estergon nâm kal'a-i meşhûre önünden murûr olunmuşdur. Estergon puşte üzerinde bir muhtasar kal'a olup, Tuna kenârında vâkı' aşağı kal'ası mahsûr ve mahdûd ve iki tarafında uzunca varoşu mevcûddur. Ve Beç'den hareketimizin sekizinci günü zât-ı besâtîn ü eşcâr kurâ vü kasabâtdan güzâr olunup, Budin'de karar olundu. Budin Kal'ası Tuna sâhilinden kurşun menzili bir sırt üzerinde cenûbdan şimâle mümted olmuş bir tûlânî kal'adır. Çokluk metânet ve ta'mîrine iltifât olunmayup, hey'et-i kadîmîsinde kalmışdır. Cânib-i cenûbîsinde [M1 126] Kralice'nin Macaristan Krallığı'na müteheyyi' olan Yozebus [=II. Joseph 1741-1790] nâm oğlu için bir serây binâsına şurû' olunup, Grandebur seferleri gâ'lesiyle henüz temâm olmamışdır. Kal'a-i mezkûrenin Tuna sâhilinde yarım sâ'at çeker tûlânî ma'mûr ve mükellef varoşu olup, varoş-ı mezkûrda güzelce ilâcilar görülmüşdür.

Budin karşısında Peşte nâm bir ma'mûrca kasaba vardır. Aslında burc u bârûsu olup, şimdi burcları i'tibârdan sâkîtdır. Budin'de iken üç gün kadar ârâmiş ü karar ve Tuna kenârlarında kasabât ve kurâdan güzâr olunarak yirmi iki günde Varadin'e varıldı. Kal'a-i mezbûraaslânda yalçın kayadan bir yüksek puşte üzerinde olup, el-hâletü hâzihî Tuna sâhiline muttasıl Aşağı Kal'a nâmına bir sûr ve etrâfına müte'addid tâbya ve hendekler ile kemâl mertebe istihkâm verilmiş bir hisn ve karşısında bir şans binâsına mübâşeret olunmuş bir hisn-ı ma'mûr ve mu'tenâdir.

Budin'den beş günde Zemun'a [=Semlin] gelüp, Belgrad Vâlisi Vezîr-i mükerrem Hasan Paşa hazretleriyle ba'de'l-muhâbere âhir-i zilka'dede¹ Belgrad'a murûr sûretine nizâm verilmiştir. Murûrumuz için bir tarafı yeşil ve bir tarafı siyâh boyâ ile boyanmış biribirine muttasıl iki şıklı bir sal istihzâr ve Sava'nın hâkk-ı vasatında kiyâm verildikten sonra, bu bendeleri ma'iyyetimize me'mûr olan tercemân ve Zemun Kumandanı ile bile bir kayığa râkib ve Belgrad Defterdârı dahi Belgrad'dan bir mükellef firkateye süvâr olup, vakt-i mu'ayyende iki tarafdan berâber sâl-ı mezkûre çıkışılıp selâm ü kelâm merâsimi icrâ ve şerbet ve kahve ikrâmları îfâ olundukdan sonra Zemun Kumandanı bu kulların Belgrad Defterdârı'na teslîm ve elçiliğimizden hoşnûdluğa dâyir evsâfi ta'dâd ederek mukaddemâ verdiği temessükü istirdâd eyledi.

Bi-'avnihi sübâhânehû bu sûretde Belgrad'a vusûl ve anda iki gün meksden sonra aslında süvâr olduğumuz çamlar ile gurre-i zilhicce-i şerîfede² Ruscuk'a doğru 'azîmet ve ol gün Hisârcık önünden güzâr ve ol gice Semendire Kal'ası kenâresinde beytütet ü karar olundu. Semendire [=Semendria] Kal'ası ekall-i müteyakkan dört yüz yıllık binâ iken sûr u burcuna vehn ü halel sereyân etmemiş ve İstanbul Kal'ası resminde otuz kadar 'âlî kulleler ile ihâta olunmuş iki kal'a ve hendek ile istihkâm verilmiş Tuna kenârında görülen kîla'ın ahsen ü emteni olmak üzere i'tibâr ve i'tinâya şâyân bir güzel

¹ 30 Zilka'de 1172 = 25 Temmuz 1759 Çarşamba.

² 1 Zilhicce 1172 = 26 Temmuz 1759 Perşembe.

kal‘a olup, kadîmden [M1 127] kalma câmi‘ ve hammâmî hâlâ içinde mevcûd iken, Ada senesi dahî fethine me‘mûr olanlar fî-mâ-ba‘d me‘vây-ı küffâr olmamak mülâhazasıyla cüsûr ve ebvâbin ve kullelerinin tabakât ve sukûfuna dâ’ir ahşâbin ihrâk eylemelerinden nâşı, kâbil-i süknâ olmakdan çıkışup etrâfi camur yerler olmağla, kişi günlerinde köprîsiz derûnuna duhûl ü hurûc müte‘azzir olduğuna binâ’en, zâbitân ve ehâlîsi derûn-i kal‘aya giremeyüp, taşrasında mesken ittihâz etmişlerdir. Bu yakında bundan gayri hisâr olma- mağla, mahall-i iktizâda Hisârcık [=Grocka] ve Kolar [=Kolari] ve Hasan Paşa palangası [=Smedrevska palanka] ehâlîsi bu kal‘aya tehassun ve tecemmu‘ ede gelmek ‘âdet olup, ednâ ‘inâyet ile cüsûr ve ebvâbi ta‘mîr ve kâbil-i süknâ olmak nef‘i müstelzim idiği ba‘zı kâbil-i hitâb olan ehâlîsi takrîfrinden ma‘lûm olmuşdur.

Bundan sonra Îhrâm [=Ram] ve Gügercinlik [=Golubac] nâm palangalar yanından ve Ada Kal‘ası girdâbından Fethu'l-Îslâm'a murûr ve andan Vidin Kal‘ası pîşgâhından ‘ubûr olunup, Rahova [=Oreava/Orjehovo] ve Niğbolu [=Nikopol] ve Ziştovi [=Svistov] şehirleri görülverek on günde Ruscug'a vüsûl müyesser ve ‘îd ve kurban sünnetleri icrâsi mukadder olmuşdur. Bundan sonra mâh-ı zilhiccenin on dördüncü günü¹ Ruscuk'da menzil-süvâr ve Hezârgrad'a [=Razgrad] ve andan Şumnu'ya ve andan Karinâbâd'a (Karnabad) ve andan Yanbolu'ya andan dahi Kırk-kilisâ'ya andan Bergos'a [=Burgas/Burgaz] ve Çorlu'ya ve Silivri'ye uğrayarak evâhîr-ı zilhiccetüş-şerîfede Âsitâne-i sa‘âdet-âşiyân'a vusûl ü dühûl müyesser olmuşdur.

Tafsîl-i Memâlik-i Nemçe

Nev-be-nev imkâni mertebe-i ittilâ‘-ı ahvâl-i mesâlik ve hudûd-i fevâyid-i sefâretden ma‘dûd olduğuna binâ’en, Nemçe memleketinin evzâ‘ u etvârı beyânına cesâret olunmuşdur.

Nemçe memleketi her biri hükûmet ve sikkesinde müstakil dokuz krallığa ve üç dört dukalığa münkasem olup, cümlesi mülk-i mevrûsları olmak ve bir tarafдан ‘azl ü nasb kabûl etmemek vechi üzere mutasarrıflardır. Dokuz kral “Ashâb-ı İhtiyâr” ma‘nâsına Elektör ismiyle mevsûm olmağın, içlerinden biri cümlenin muhtâr ve sergerdesi ma‘nâsına imparator olmak lâzım geldikde, bu cümlenin ittifâk ve intihâbıyla ola-gelmek kavâ‘id-i devletlerinden olup, bu sûretde imparatorluğa ihtiyâr eyledikleri ki-mesneye cümlesi şer‘ u kânunlarına muvâfik olan umûrda itâ‘at ve ism-i câmî‘ ile im-peryo ta‘bîr olunan memleketlerinde hâdis olan gavâyil def‘inde her biri hâline göre asker ile imdâd ü i‘ânet eylemek üzere [M1 128] müte‘ahhid ve münkâdlar iken, mah-sûlât-ı memleketlerinden imparatora senede ikişer doğandan gayri bir habbe vermek ‘âdetleri olmadığı beynlerinde meşhûrdur. Zîkr olunan Elektör’lerin üçü papas ve kusûru sâhib-i seykdir.

¹ 14 Zilhicce 1172 = 8 Ağustos 1759 Çarşamba.

Dokuz krallığın üçü Reno¹ Eyâleti dâhilinde Magonçe [=Mainz] ve Kolonçe [=Kolonia/Köln] ve Treves sancakları olup, Papaslıg'a mevsûm olan Elektör-i Evvel ve Sânî ve Sâlis hükmündedir.

Dördüncü Çeh Eyâleti olup, Elektör nâmîyle hâlâ İmparatoriçe Roma ve Agusturya Dükası ve Macar Kralîcesi olan Marya Tereze² tasarrufundadır.

Beşinci Bavyera Eyâleti olup, Elektör-i Hâmis tasarrufundadır. Yüz eли üç târîhi³ esnâsında Belgrad'ı Devlet-i⁴ ‘aliyye'ye veren Altıncı Karlos⁵ mürd oldukda, müddet-i medîdeden berü imparatorlar bunun mensûb olduğu Aguşturya hânedânından ola-gelmişken, vâris-i mezkûru kalmadığından kızı Marya Tereze'ye i‘tibâr olunmayup, Elektörlar'ın cümlesi imparatorluğa hâhişker olmaları zîmnâda içlerinden zîkr olunan Bavyera Eyâleti Kralı bulunan Karlos Belgrad'ı verüp, mürd olan Altıncı Karlos'un karîndaşı kızını âğûş-i izdivâca çekmiş bulunmağla, imparatorluğa Elektörlük'dan fazla verâset ve istihkâk da‘vâsını dermiyân ve França Kralı'ndan isti‘ânet ve zevcesi vesâtatiyla Çeh ve Macar Krallığı'na nâyil olmak sevdâsına teba‘iyyet birle İmparatorluk nâmını tâhsîl etmişidi. İki üç sene murûru hilâlinde mürd olmağın, Marya Tereze imparatorluğa ihtiyâr ve hâlâ zevci olup, Nemçe memeketinden hâric Toşkana Kralı olan Frâncesco dahi zevcesine mu‘în ve zamîme olmak vechi üzere lafzi murâd İmparatorluk ile iştihâr bulmuşdur.

Altıncısı Saksonya Eyâleti olup, hâlâ Leh Krallığı ile Elektör-i Sâdis olan Agustos'nun hükmünde iken, iki seneden berü Grandebur istîlâsiyla pây-mâl olmuşdur.

Yedinci Prusya Eyâletidir ki, Grandebur tasarrufundadır. Brandenburg [=Brandenburg] aslında bu eyâlet dâhilinde bir kal‘anın ismi olmağla, zâbitleri bu isimle meşhûr ve tahrîf ü tahfîf ile Grandebur denilmiştir. İsm-i ‘alemîsi Freverikosdur. Mezkûr Grandebur aslında İmparatorluk sevdâsiyla Marya Tereze'nin tezvvüçüne tâlib olup, Luteran olmak töhmetiyle ma‘yûb olup, Marya Tereze'nin pederi Karlos kendüyi damatlıga kabûlden ibâ ve Marya'yı kendü terbiyyet-kerdesi olan Frâncesco'ya tezvîc etmekle, Grandebur [M1 129] derûnunda ‘ukde-i ‘adâvet ibkâ etmişidi. Binâ'en ‘alâ zâlik Grandebur taraf taraf Marya'ya izhâr-ı husûmet ve ba‘zı eyâletin ihtilâs ve gâret-i gâyetinde hasbe'l-müdârât beynlerinde iki üç def'a musâlahâ ve müsâleme sûretleri ceyrân etmişken, Grandebur tek durmayup, hem-mezhebi olan İngiltere Kralı cenâhıyla

¹ Reno M1, B1, H : نو: K1

² Maria Theresia, (1717–1780) Habsburg Hânedânı'nın devleti bizzat yöneten tek imparatorîcesidir. Avusturya arşidüşesi (prenses), imparatorîce (1740), Macaristan (1740) ve Bohemya (1743) kralîcesi, (bk *Büyük Larousse*, İstanbul 1986, XIII, 7806; *The New Encyclopædia Britannica*, VII, 1990, 840-841; Maria Theresia, *Ana Britannica*, İstanbul 2004, XV, 352-353).

³ 1 Muharrem 1153 = 29 Mart 1740 Salı.

⁴ Devlet H, B1, K1 : عليه ولت.

⁵ Nemçe Çesarı.

hâlâ İmparatorluk hevâsında pervâz ve iki seneden berü külliyyetlü cenglere âgâz eyleiği meşhûrdur. Marya Tereze hasebe'l-hilka ceng ve husûmet erbâbından olmadığından gayri, benât ü benînden hâlâ on üç evladı olup, leyî ü nehâr Françesko ile tereffüh ve tenâ‘ume derkâr ve evlâdların mâlik oldukları diyârdan bilâ-müzâhame hissedâr eylemek nuhbe-i efkârları olduğundan başka, ber-vech-i muharrer memleketi Çeh Eyâleti ile Aguşturya Sancağı'na mahsûr olup, Çeh Eyâleti ile Grandebur gâyilesinden birkaç seneden berü perîşân ve ‘avâ’id-i asliyyesine tedennî sirâyet eylediğinden gayri aslında müddehar hazîneleri olmayup, seferler vukû‘unda lâbüd hem-civârları olan krallardan ve agniyây-ı diyâr ve kenâyisden istidâneye muhtâc oldukları ve hâlâ düyûn-i vâfireye ibtilâ ile ehl-i vezâ’iflerinin bir mikdârin tenzîl ve bir mikdârını ilgâ misillü çâre-cûluğa tesaddî eyledikleri, kendi takrîrlerinden müstefâd olmuşdur. Macar Krallığı her ne kadar sûret-i zâhirde Marya'nın kuvvetü'z-zahrî ve âb-rûy-i memleketi görünür ise Macaristan aslında Devlet-i ‘aliyye hudûduna mücâvir ve Macar ehâlîsi Nemçelü'den mütenâfir olmağla, Rakoci-oğlu ve Tökeli misillü Macar a‘yâni taraf-ı Devlet-i ‘aliyye'ye ilticâ ve niçe kerre ceng ü cidâl istimrârrına bâ‘is oldukları ‘indlerinde hüveydâ olmağın, bu gâyi-leyi def’ için Marya'nın pederi sâbiku'z-zikr Altıncı Karlos Macaristan'ı on beşer yirmi-şer köy ayırup, Macar beyzâdelerine ze‘âmet ve ocaklık misillü tevzî u taksîm etmeğin, mahsûllerinden Kralice'nin hissesi olmayup, seferler vukû‘unda asker ve akça ile ba‘zi mertebe imdâd ü i‘ânet husûsunu kendü mûrû’etlerine havâle edegelüp, cebr ü kahra dâ’ir mu‘âmeleden ictinâb üzere oldukları mütevâtirdir.

Belî Kralice'nin dahi ba‘zi mahallerde hâs misillü ‘akâr ve kurâsı olmağla, anın mahsûlâtı kendüye ‘âyid ve kendü anbarlarında iddihâr edüp, vaktinde ziyâde behâ ile fûrûht ve ticâret mesleğine sâlikdir. Hattâ bu gûne hâslarının ve Çeh Eyâleti'nin mahsûlâtı semen-i gâlî ile râyic olmak için Macaristan'ın Beç'e zahîresi gelmek memnû‘atdan olup, Macaristan ehâlîsi kendü [M1 130] mahsûllerin kendü vilâyetinde satmağa mecbûr ve câ-be-câ senelerde mahsulleri ziyâde olup, diyârlarında behâ etmediğinden, Eflak ve Boğdan'a semt olan mahallerden Tuna ile İstanbul'a getürmeye hâhişker oldukları ma‘lûm olmuşdur.

Eyâletlerinin sekizincisi Balatnat [=Renanya-Palatina] Sancağı olup, Elektör-i Sâmin tasarrufundadır.

Dokuzuncusu Hanoveri Eyâleti dimekle ma‘rûf ve hâlâ İngiltere Kralı Corcu'nun mülk-i mevrûsu olup, kâyim-makâm ile zabt ede gelmişdir. Zikr olunan Elektörlük'lârından başka Savoya Sancağı müfrez dükâlîk olup, hâlâ Sardunya Kralı hükmündedir. Heseyeh (Hesse) Sancağı dahi müstakil dükâlîk ve Ebyâ Eyâleti dahi başka müfrez ve müstakil bir cumhûr tasarrufundadır.

Bu tafsilden Nemçe memleketinin kesret-i şürekâsi âşikâr ve İmparatoriçe'nin hükümü cârî olduğu eyâletin hey'eti ve Devlet-i ‘aliyye-yi ebediyyü'l-karara hayyiz-i nisbeti, *ke's-şemsi fî vasati'n-nehâr*¹ âşikâr ü be-dîdârdır. Bu takrîrden eyâletlerinin ‘adem-i vüs’ati ve îrâd-ı mu‘ayyenelerinin killeti müstebân ve mefhûm iken, “izhâr-ı ‘acz u ıztirâr etmeyüp, tedâbîr-i mülkiyyeleri temşiyetinde muktezî olan emvâli kandan tedârük ederler?” su’âline şöyle cevâb verilür ki, “Bunlar her ne kadar ashâb-ı tena“um ve tereffühden görünürler ise, devletlerinin ahvâli gâyetde mazbût ve merbût olup, îrâd tahsîlinde hîle vü hud'a icrâsına fikirlerin i‘mâl ve mesârif ve ihrâcât bâbında isrâf ve itlâfdan mücânebet ile imsâk ve tasarruf dekâyikâna ri‘âyetde ihmâl etmezler. Meselâ Devlet-i ‘aliyye tüccârından gayri Beç'e metâ‘ getüren France ve Ingiltere bâzergânlarından yüzde otuz guruş gümruk ve bir öküzden dört beş altûn bâc almak ve ekser-i me’kûlâtın bey‘ u şîrâsında müdâhaleleri olup, hamr u duhân misillü havâyic-i ‘âmmeden asl-ı semenî kadar resm almak ve gurûb-i şemsden sonra varoş ve kal'a kapularından içeri girmek irâdesinde olanların aqniyâ vü fukarâsından akça devşirmek ve komedyâ dedikleri hayâl-hânelerine kral ve kralîçeye varınca sığâr u kibârı her gice cem‘ u hâzır olmak mühimmât-ı beldelerinden olmağın, herkesin tabaka va mikdârina göre celb-i dirhem ü dînâr eylemek misillü mukûs ve mekrûhâtın gâyeti olmayup, Devlet-i ‘aliyye'den gayri divel-i Nasârâ elçilerine bir habbe virmezler.

El-hâletü hâzihî Grandebur ile müşâcere ve mugâlebeleri keyfiyyeti şöyle fehm olunmuşdur ki, Grandebur-i mesfûr İmparatorluk ile tevfîr-i mülke dâ'ir olan ümniyyesin tahsîlden gayri fikirde olmayup, leyl ü nehâr hezâr hîle ile asker terbiyyesi ve i‘mâl [M1 131] ve irâdesi hâletlerinde bezl-i tâb ü tüvân ve bi'n-nefs melâhim ve mehlekeye iktihâm ile meydânda sâhib-i ikdâm ü cevelândır. Bunlarda ceng ve husûmet ve tevsî‘-i memleket dâ‘iyyesi ber-taraf olup, mücerred bi'z-zarûrede def-i sâ'il mülâhazasıyla müdâfa‘a kaydında olduklarından gayri mu‘în ve mededkârları olan Françe ve Moskov devletleri hâtîr için askerlerin mehlekeye uğratmayup, **mîsra‘**:

Uzakdan merhabâ ey ayı karda 

me’aliyle imrâr-ı eyyâm ve belki kraliçenin devleti ber-ge te olduğu sûretde kendülere mücâvir ve münâsib olan mahallerden hisse-mend olmak recâsını igtinâm ederler. Bu sûretde Grandebur gâlib olmak cânibi râcih iken, İbn Haldûn Mukaddime'sinde² mestûr olduğu üzere devlet-i müsteciddenin devlet-i müstekarra üzere galebe-i külliyyesi tûl-i zemân ve tekerrür-i tavârik-ı melevâna mevkûf olmağın, fi'l-hakîka Grandebur'un eyyâm-ı istidrâci mümited olursa, husemâsının istîsâl eylemek kavâ‘id-i hükmîye-i mücerrebeden hâric değildir.

¹ = ظل الشمس في وسط النهار “Ögle vaktindeki güneş gibi [açık seçik] dir” anlamına gelen bu cümle, Arapça bir deyi ir; bk. Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asilli Vecîzeler Sözlüğü*, II, 471-472.

² Bk. Ebu Zeyd Veliyyüddin Abdurrahman b. Muhammed İbn Haldûn, *el-Mukaddimetü*, nşr. Abdüs-selam eş-Şeddâdi, Beytü'l-Fünûn ve'l-'Ulûm ve'l-Âdâb, Dârulbeyzâ 2005, II, 105-108.

Vasf-ı Beç ‘alâ tarîkî'l-icmâl

Beç Kal‘ası bir fezây-ı müstevîde Tuna Nehri'nin bir şikki kenârında sâru tahmînen on altı zirâ‘ kutr u dâ‘iresi meşy-i mu‘tedil ile yirmi dakîka hendeki ‘arîz u ‘amîk bir mütevassit kal‘adır. Derûnu dörder beşer kât kârgîr hâneler ve büyük kenîsâlar ile dopdoludur. Ve hâneleri ekseriyâ kirâ ile îcâr ü istîcâr oluna gelüp, bir hâne içinde beş altı âdem evlâd ü ‘iyâliyle olur. Kal‘a içinde şâdü'r-revân misillü suları ve ba‘zı mühimmât için meydânları vardır. Egerçi kal‘a büyük ve pek metîn deyecek mertebede değildir. Ammâ etrâfında varoşlarının vefreti olup, bağlı bağçeli mükellef hâneleri vardır. Varoşlarının etrâfi yek-pâre hendek kesilmiş ve taraf taraf dervâzelerle tutulmuşdur.

Cânib-i garbîsinde kal‘adan bir sâ‘at mesâfe ile Alaman Dağı nâmına kaddi yarı� sâ‘at, cenûbdan şimâle mümited olmuş bir cebel vardır. Tuna Nehri bu dağın cânib-i şimâlîsinden zuhûr ve Beç Kal‘asının cânib-i şimâlîsine doğru murûr hâletinde esâbi‘-i hamse sûretinde beş şıkka münkasem olup, bir şikki Beç kal‘asına mumâs olarak cereyân etmeğin, kal‘anın şimâl tarafında olan kapusuna büyük köprü ile girilür. Ve şimâle doğru gidildikde, Tuna'yı dört yerden cisr ile geçmeye muhtâc olup, bu sûretde Tuna'nın cedâvili miyânında büyük adalar hâdis ve ekserîsi ormanlar ile doludur. Kal‘anın cânib-i cenûbîsinde Vîdin nâmına bir nehr-i muhtasar vardır. O tarafda [M1 132] olan varoşlar ile finây-ı kal‘a miyânını fâsıldır. Ve bu nehir kal‘anın cânib-i şarkîsinde olan hendeklere uğrayıp, Tuna'ya munsabb olur. Kal‘a varoşlarının sükkâni kesret üzere olup, bey‘ u şirâları devletlerine dâ‘ir ticâret hîlelerine menût olmağın her şeyleri behâludur. Kal‘anın cânib-i şarkîsinde kal‘adan yarı� sâ‘at bu‘d ile “Hüsni Belled” ma‘nâsına **Istatuque** (استات قوه) nâmına etrâfi Tuna ile ihâta olunmuş tûl ü ‘arzi birer sâ‘at bir mesîreleri vardır. Ekser-i mevâzi‘ı hüdây-i nâbit eşcâr ve ba‘zı mahalle-rinde kasda mukârin fezây-ı hâliyesi vardır. Mîrî korularından olmağın, behâr eyyâmi kapuları açılıp, ağniyâsı cenûb cânibine ve sûkası şimâl tarafına me’zûn olurlar. Beyn-leinde hâciz yoğiken biribirlerine ihtilât ve müzâhame etmezler. Bundan gayri şimâl ve cenûb tarafında mükellef kral serayları ve bağçeleri vardır. Kibâr u ağniyâsı mevsimle-riyle bu bağçelere tefferruce me’zûnlardır.

Ehâlîsinin a‘yân ü ağniyâsı kuşluğa dek uyurlar. Zuhâr vakti ta‘âma oturup, ikin-düye karîb yemekden fâriğ oldukları gibi hintovlara binüp, üçer beşer zikr olunan mesîrelere giderler. Ahşama dek dolanup, vakt-i grûbda derûn-i kal‘ada vâki‘ opera ve komedyâ ta‘bîr olunan hayâl-hâneye hâzır olurlar. Ve sâ‘at üçde hayâl-hânededen çıkış, kapuları önünde fânûslar ve herkesin yedinde yel mumları firûzân olarak biribirlerine müsâferet ve musâhabete giderler. Ve gice ta‘âmina oturup, sabaha dek birbirlerinin hânesinde ve sokaklarda kendülere mâni‘ ve müzâhim ve nizâ‘ u gavgaya dâ‘ir işleri yokdur. Muttasîl pîse vü endîşeleri bu makûle lehv ü lu‘ba maksûr olmağın, Grandebur ve sâ‘ir mu‘ârizâları müdâfa‘asından ne mertebe müteneffîr oldukları vâzihdir.

‘Azl ü nasb-ı Kâdî-yi İstanbul

Anadolu Pâyesi'yle İstanbul Kadısı olan ‘Abdullah Efendi'ye umûr-i kiyem ü es‘ârda rehâvet isnâd ve işbu muharrem evâsítında¹ müddetini tekmîl etmeden ‘azl ile mecrûhu'l-fu’âd ve Ser-etîbbâ-yi hâssa Mehmed Reffî‘ Efendi, mesned-i hükûmet-i Âsitâne'ye is‘âd olundu.

Fevt-i Sadr-ı esbak Hekîm-zâde ‘Ali Paşa ve nakl-i na‘ş-ı û be-Âsitâne

Müşârun ileyhe mukaddemâ Anadolu Eyâleti tevcîh olunup, bir müddet İzmir'de ikâmet ve her gün darb-ı nevbet-i mehâbet ile icrây-ı hükûmet ve Sadriâ‘zam'in müşârun ileyhe kıdem-i hidmeti olmak cihetiyle haline terk edüp, İzmir'de ikâmet muhâlif-i rızây-ı devletdir demekden hicâb ü edeb etmişidi. Hele ne hâl ise [M1 133] kürsiyy-i eyâleti olan Kütahya'ya gelüp, birkaç gün mübtelây-ı renc ü elem ve yetmiş bir senesi zilhiccesinin dokuzuncu günü² diyâr-ı ‘ademe vaz‘-ı kadem edüp, hisârin câmi‘i civârında vedî‘a-i sandûka-i serâ ve reh-peymây-ı semt-i bekâ³ oldu. Müşârun ileyh emârât-ı mevti ihsâs ile fevtinden birkaç sâ‘at mukaddem kendü kalemleriyle bir kît‘a vasiyyet-nâme tertîb edüp, Âsitâne-i sa‘âdet'de Altı-mermer semtinde müceddeden binâ etdiği câmi‘-i şerîf ittisâlinde âmâde eylediği türbesine defn olunması cümle-i vesâyâsından olduğunu evlâd ü ‘iyâl bâ-‘arzuhâl ifâde etmişler idi.

Bu makûle nâmâdâr vezîrlер ve mûtû kable en temûtû⁴ me’âlini fehm ile mukad-demce evkâf u hayrât tertîb eden zâtların taşrada vefâtları vukû‘unda Âsitâne'ye nakl ve i‘dâd eyledikleri merâkîdde defn olundukları mesbûk olduğuna binâ‘en, müşârun ileyh hakkında dahi müsâ‘ade erzânî kılınup, Kütahya'da tahte'l-arz yirmi altı gün meksden sonra ihrâc ve taht-ı revâna vaz‘ ve Âsitâne'de vâki‘ mezârına idrâc olundu. Cesedine ‘ârıza-i fenâ tetarruk etmeyüp, fekat mehâsininin bir tarafı pûsîde olduğunu sikadan ba‘zıları rivâyet etmişdir.

Terceme

Müşârun ileyh bin yüz on dokuz şâ‘bânında terk-i eczây-ı kâyinât eden Re’îsü'l-îtibbâ Nûh Efendi merhûmun oğlu olduğundan, Hekîm-zâdelik ile şöhret-şî‘âr olmuş idi Mi’e-i kâmile şâ‘bânın Leyle-i Berât'ında kadem-zen-i ‘âlem-i vûcûd ve terbiye-i dâye-i isti‘dâd ile giderek fârik-ı miyân-ı ziyân ü sûd oldukda, kabiliyyet-i mâder-zâdi⁵ evcîr-

¹ 11-20 Muharrem 1172 = 14- 23 Eylül 1758.

² 9 Zilhicce 1171 = 14 Ağustos 1758 Pazartesi.

³ bekâ M1, K1, H : ibkâ B1.

⁴ “موتوا قبل ان تموتوا” = Ölmeden önce ölüñüz” anlamına gelen bu cümle, bazı kaynaklarda hadîs-i şerîf olarak geçmekte ise de mevzu olduğu belirtilmektedir, bk. Ebu'l-Hasan Nureddin el-Molla el-Herevî el-Kârî, *el-Esrâru'l-Merfû‘a fi'l-ahbâri'l-mevzû‘a*, (thk. Muhammed es-Sîbâg), nr: 539, I, 369.

⁵ zâd H, B1, K1 : زاد M1.

i iştihâr ve bu sebeble sâhib-i taht-ı vakt olan Hudâvendigâr-ı esbak Sultân Ahmed Hân hazretlerine meleke vü isti‘dâdi beyân olunup, mazhar-ı enzâr-ı hurşîd-âsâr olmuş idi. Çok geçmeden Silahşorluk ve Kapucu-başılık ile mâye-dâr-ı ‘izz ü şân ve kesb-i tekâr-rub-i Pâdişâhî ile müşârun¹ bi'l-benân olup, bu teveccûh-i nâgeh-zuhûr Sadru's-sudûr bulunan Şehîd ‘Ali Paşa'yı güm-kerde-i râh-ı şu‘ûr eyleyüp, giderek merâtib-i devlete irtikâ ve müddet-i kalîlede sâhib-i te‘ayyün olacağını hulyâ ile sûret-i ikrâmda istib‘âdını ilkâ ve Zile Voyvodâlığ'yla kazây-ı fesîh-i Anadolu'ya ‘azîmetini imzâ edüp, İbrâhîm Paşa Sadâreti'nde, Türkman Ağalığı'yla kâmrân ve üç sene murûrunda bâ-rütbe-i Mîr-i mîrânî Adana Eyâleti dahi tarafına ihsân ve otuz yedi saferu'l-hayrînda² Haleb tevcîh olunup, ‘azm-i kısver-i İran etmiş idi. Tebrîz fethinde tahsîne şâyan hid-metde bulunduğuandan, otuz sekiz saferi evâylînde³ rütbe-i vâlây-ı Vezâret'le kâmyâb [M1 134] ve birkaç günden sonra Anadolu Eyâleti'yle dağzen-i kulüb-i emsâl ü etrâb oldu. Sene-i mezbûra zilka‘desinde⁴ Köprüli-zâde ‘Abdullah Paşa ‘azlinden Tebrîz cânibine Ser‘asker ve kırk târihinde vâki‘ musâlahada sa‘y ü himmeti zâhir olmuşken, havâss-ı etbâ‘ından askerî tâyifesine ba‘zı cevr ü keder terettüb etdiğinden, rikâb-ı kâmyâba ‘arz-ı haller sunulup, Ser‘askerlik üzerinden ref̄ ve Erdebil Muhâfizi Yûsuf Paşa'ya tefvîz olunup, müşârun ileyh Şehr-i zor Eyâleti'yle muhakkak kılınmış idi. Bir müddet murûrundan sonra Revân cânibine Sipehsâlâr ve kırk üç târihinde⁵ Tebrîz Ser‘askerliği'yle nâmdâr olup, kırk dört târihinde⁶ Tebrîz ve Rûmiyye'yi tekrâr âverde-i kabza-i teshîr ve zamîme-i memâlik-i Pâdişâh-ı kısver-gîr edüp, sâl-i mezkûr ramazânında ‘Osmân Paşa ‘azlinden Sadâret-i ‘uzmâ ile be-kâm ve Defterdâr ‘İzzet ‘Ali Paşa Âsitâne'de Kâyim-makâm olmuş idi.

Sadr-ı müşârun ileyh Âzerbaycân ülkesini tathîr ‘akabinde da‘vetine Kapucular Kethudâsi tesyîr olunup, emre imtisâl ve sene-i mezkûre zilka‘desinde⁷ ‘atebe-i Şehriyârî‘ye vaz‘-ı cebhe-i ibtihâl eyleyüp, kırk ay mikdârı Sadr-nişîn-i eyvân-ı hükûmet oldular ise dahi zemânlarında A‘câm-ı li‘âmin galebe-i istidrâciyyeleri kemâle resîde ve ba‘zı kılâ‘-ı Pâdişâhî mahsûriyyeti gibi vekâyi‘-i şedîde zuhûru kusûr u rehâvetine haml olunup, çârtâk-ı nazar-ı Pâdişâhî‘den hâbit ve kırk sekiz saferinin sekizinci günü⁸ ‘azl ve Midilli Cezîresi'ne nefy ile rütbe-i izâffîye'sinden sâkit olmuş idi. Sene-i mezbûra rebî‘ulâhîrînden mazhar-ı şefkat-i Pâdişâh-ı enâm ve Kandiye Eyâleti ile tecdîd-i câh-ı ‘izz ü ihtişâm ve kırk dokuz muharreminde⁹ Bosna'ya Vâlî ve Ser‘askerlik ile kadri ‘âlî

¹ müşârun bi'l-benân B1, K1 : müşârun ileyh bi'l-benân H, M1.

² 1 Safer 1137 = 20 Ekim 1724 Cuma.

³ 1-10 Safer 1138 = 9-18 Ekim 1725.

⁴ 1 Zilka‘de 1138 = 1 Temmuz 1726 Pazartesi.

⁵ 1 Muharrem 1143 = 17 Temmuz 1730 Pazartesi.

⁶ 1 Muharrem 1144 = 6 Temmuz 1731 Cuma.

⁷ 1 Zilka‘de 1144 = 26 Nisan 1732 Cumartesi.

⁸ 8 Safer 1148 = 30 Haziran 1735 Perşembe.

⁹ 1 Muharrem 1149 = 12 Mayıs 1736 Cumartesi.

kılınlıup, üç sene zarfında destyârî-yi ikdâm ü himmetiyle zuhûra gelen gazâ vü cihâd, velvele-endâz-ı milket-i ehl-i ‘inâd ve ‘ale'l-husûs Bosna'dan hareketi, a‘zam-ı esbâb-ı feth-i Belgrad olmuştu.

Elli üç rebî‘ulevveldinde¹ ‘Azm-zâde Süleymân Paşa ‘azlinden Mîsr-ı Kâhire Tev-liyyeti ile ikrâm olunup, o hîlâlde ser-dâde-i vâdî-yi gavâyet olan ümerâ-i Mîsrîyye'nin ekserîsini küşte-i tîg-i hûnbâr ve sâyirlerini dahi taht-ı râbitaya idhâl ile sitemdîdegân-ı ümerâyî *lâ fetâ illâ ‘Aliyyîn lâ seyfe illâ Züllekâr*² güftâriyla varak-gerdân-ı [M1 135] sahîfe-i dü-reng-i leyl ü nehâr etmişdi. Yüzelli dört rebî‘ulâhîrîndâ³ Mîsr mansıbı dâmâdları Vezîr Yahyâ Paşa'ya ihsân ve müşârun ileyhin cânib-i Rûm'a gelmesi fermân olunup, sene-i mezbûra ramazânında Anadolu Eyâleti'yle mükerrem ve elli beş saferi⁴ muntasifinda mükerreren Sadriâ‘zam oldu.

“Şeyhu'l-vüzerâ”

(شيخ الوزرا)

terkîbi Sadâret-i sâniyelerine târîh vâkî‘ olmuşdur. On sekiz mâh kadar icrây-ı ahkâm-ı Sadâret ve İran seferini te'hîr cünhasıyla elli altı şâ‘bânının dördüncü günü⁵ ‘azl ve Midillü'de ikâmet ve çok geçmeden Kandiye ile huluvvü'l-mezâk ve elli yedi ramazânında⁶ tekrâr Bosna ile mazhar-ı eşfâk olmuştu. Bir sene kadar memleket-i mezbûrede ifâza-i ‘adl ü dâd ve elli sekiz şâ‘bânında⁷ Halebî's-şehbâ ile ber-murâd olmuşken, Nâdir Şâh'ın Kars tarafına ‘azîmeti tahkîk olunup, Anadolu Eyâleti'yle o tarafa Ser‘asker nasb ü ta‘yîn ve elli dokuz târîhinde⁸ musâlahâ sadedi münteşir-i rûy-i zemîn olup, Ser‘askerliğ'e dâyir o tarafda maslahat kalmadığına binâ'en, Sivas'a doğru râyet-keş-i ‘azîmet ve Sadr-ı esbak Yeğen Paşa inhizâmına ‘illet olan levendât eşkiyâsının istîsâline me'mûr olup, ihtilâs-ı vakt-ı fursat ile o makûle kadr-i nân ü ni‘meti bilmez ru‘esây-ı eşkiyâyi ve hevâdârlarından vâfir hazeleyi ser-i bûrîde-i seyf-i siyâset edüp, Anadolu'yu keyd ü mazarratlarından tathîr ü tasfiye ve irâde-i kâti‘a-i Devlet-i ‘aliyye'yi te‘diye etdikden sonra, sâlisen Bosna'ya Vâlî ve bir sene kadar mutesaddî-yi umûr-i ehâlî olup, ba‘dehû Tîrhala ve ba‘zı mahallerde imrâr-ı eyyâm ü leyâlî etmişdi.

¹ 1 Rebî‘ulevvvel 1153 = 27 Mayıs 1740 Cuma.

² لا سيف الا على لا فتى = Ali'den başka yiğit, Zülfîkar'dan başka (keskin) kılıç yoktur” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir; bk. Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asilli Vecîzeler Sözluğu*, II, 512.

³ 1 Rebî‘ulevvvel 1154 = 17 Mayıs 1741 Çarşamba.

⁴ 1 Safer 1155 = 7 Nisan 1742 Cumartesi.

⁵ 4 Şâ‘ban 1156 = 23 Eylül 1743 Pazartesi.

⁶ 1 Ramazan 1157 = 8 Ekim 1744 Perşembe.

⁷ 1 Şâ‘ban 1158 = 29 Ağustos 1745 Pazar.

⁸ 1 Muharrem 1159 = 24 Ocak 1746 Pazartesi.

Trabzon'da ba'zı eşkiyâ ve mütegallibe zuhûr edüp, kahr u tenkîllerine me'mûr ve o cânipleri dahi âzâde-i şerr u şûr etdiği hengâmada Anadolu Eyâleti tevcîh ve altmış sekiz cumâdelûlâsının beşinci günü¹ sâlisen Sadâret-i 'uzmâ ile kadr ü i'tibârı terfi' ve tenvîh olundu.

Câ'e Nizâmü'l-mûlk
(جاء نظام الملك)

Üçüncü Sadâretlerine târîh vâkî' olmuşdur. Mesnedinde fikdân-ı istiklâl ve kelâmindâ 'adem-i nûfûz-i istidlâliyle nefsini tahlîs dâ'iyesine düşüp, umûrunda tesâhül ve terâhî ihtiyâr ve şâ'bânın yedinci günü² 'azl ve Kızkullesi'ne habs ile i'dâmî izmâr olunmuşiken³, enfâs-ı ma'dûdesini tekâmîl etmemiş bulunduğuandan, 'ismetlü Vâlide Sultân şefâ'atiyla reh-yâb-ı selâmet ve ibtidâ Kıbrıs'a ve ba'dehû Rodos'a tagrîb olunup, altmış dokuz muharremi evâsitinda⁴ sâniyen Mîsr-ı Kâhire hükümetiyle pâ-nihâde-i merkez-i rif'at oldu. Yetmiş birde Anadolu Eyâleti tevcîh olunup, bir müddet İzmir'de ve sâyir mahallerde ârâm [M1 136] ve Kütahya'ya vürûdündan birkaç gün sonra enfâs-ı hayatını itmâm eyledi. 'Ahd-i Mahmûd Hânî'de iki def'a ve asr-ı 'Osmân Hânî'de bir def'a, Sadâret müddetleri beş sene ve bir mâh ve sinni-yi 'ömrü yetmiş bir senedir.

Müşârun ileyh sûfî-nihâd ve sahiyy ü cevâd, himmeti 'âlî ve tavr-ı pesendîde-i e'âlî ve nazârında hâk ile zer berâber ve cevher ü hazef hem-ser olup, bir mahalden bir mahalle 'azîmetinde dâyiyesinde müctemi' fukarâ vü dervîşân sevâd-ı cem'iyeytinin nîsfina müvâzî ve sunûf-i askerî gibi her tarafdan râyet-keş-i ser-efrâzı olduklarından gayri, tesviye-i metâliblerine ez-dil ü cân sa'y ü dikkat ve inkisâr-ı hâtırlarından tevakkî ve mücânebet eyler idi. Geş ü güzâr etdiği memâlikde tecrîm-i fukarâ ve müsâdere-i zu'afâ nâdir vâki' olup, ne mahalde bulunsa vüzerây-ı 'izâm kîse-i ser-be-mühr-i zer ile celb-i hâtırına ihtimâm ve: "Agniyây-ı nâsdan dahi kasr-ı celb-i mâl ile ganî vü fakîre in'am ve yüz fakîri tecrîmden ise bir şâhs-ı tüvângerin mâlini almak ehvendir" dediği ma'lûm-i enâmdir. İhrâk-ı dem ve izhâk-ı rûh-i benî Âdem'e dahi ikdâmâti mervî ve bâ-husûs ba'zı etbâ'ına kemâl mertebe ta'yîn verüp, meclûbât-ı cevânb ile tesmîn ve behâne-i cüz'iyye ile hûnunu pâşîde-i safha-i zemîn eyler idi. Talebe gûrûhundan Veli Efendi'ye fevka'l-'âde i'tibâr ve nûfûz-i kelâm ile şânını, resîde-i felek-i devvâr edüp, taşrada kitabçı ve ba'dehû Kethudâ nasb etmişidi. Sadâret-i sâliesesinde ricâl-i devlete rağmen merkûmu Sadâret-i 'uzmâ Kethudâlığı'yla sâhib-i iştihâr ve bezâzet-i⁵ lisâniyle kulûb-i sigâr ü kibârı dâgdâr edüp, ba'de'l-'azl Resmo'ya iclâ ve bir müddetden sonra sebîli ihlâ olumuşıldı.

¹ 5 Cumâdelûlâ 1168 = 17 Şubat 1755 Pazartesi.

² 7 Şâ'ban 1168 = 19 Mayıs 1755 Pazartesi.

³ olunmuşiken M1, K1, H : olmuşiken B1.

⁴ 11-20 Muârem 1169 = 17-26 Ekim 1755.

⁵ bezâzet K1 : bezâdet M1, B1, H.

Sâhib-i terceme Kütahyâ Vâlisi bulunup, merkûm dahi istizlâl-i himâyeti kasdıyla dâyiyesine gelür iken “Sadâret’den ‘azlime sebeb oldu” evhâmiyla ol fâzıl-ı bî-nazîri i‘dâm ve ser-i maktû‘unu Celâlî-başı gibi Devlet’e irsâl ile muzga-i efvâh-ı hâss ü ‘âmm oldu. Ma‘a-mâ-fih müşârun ileyhin livâsı mansûr ve ne mahalle vardıysa a‘dây-ı devlet seyf-i mehâbetiyle makhûr olup, debdebe-i Vezâret’i ‘âlem-gîr ve sît-i bülend-i sevreti muhît-kûrre-i çarh-ı esîr bir Vezîr-i bî-nazîr idi.

Müşârun ileyhin şî‘ir u inşâya selîkası olup, ‘Âlî mahlası ile İlâhiyyât’ı ve kabûle mukârin makâlâtı vardır. Bu gazel cümle-i eş‘ârindandır:

Bize lutf etdi Hûdâ şöyle ki gelmez kâle [M1 137]
Şükrü mümkün mü ola bu keremin her hâle
Ol kadar verdi gînâ bana Cenâb-ı Mevlâ
Î‘tibâr eylemezem cevhere cem‘-i mâle
Sûdü yok hîrs u tama‘ eylemenin dünyâda
Vermeyince sana Bârî ne edersin nâle
Bî-vefâ deniyeye hergiz sakın etme rağbet
Bildi ‘îrfânı olan anı hemîn muhtâle
Îştiyâkım o kadardır ki cemâl-i bedre
Gâh olur safvet-i dilden görünür bî-hâle
Bire rabt eyle süveydâ-yı derûnun zînhâr
Mürg-i dil zabt ola tâ konmaya daldan dala
Uyma vesvâsa hele hâtırayı def‘ eyle
Sana reng eylemesün uğrama ‘Âlî ele!

Vukû‘ât-ı müteferrika

Ocak Baş-yazıcılığından kesb-i neşv ü nemâ ve tayy-ı mesâfât-ı tarîk eyleyerek yeniçerilere ağa olan Vefâlı Mehmed Ağa, âlüfte-mizâc ve nâzik-meşreb belki *li-külli mezhebin yezheb*¹ kabîlinden olup, bârgirân-ı tavr-ı hükûmete gayr-i mütehammil ve ‘ale'l-husûs bu esnâda mübtelây-ı maraz-ı hâyil olduğu ma'lûm-i Şehriyâr-ı deryâ-dil olduğundan, işbu muharremî'l-harâmın on üçüncü günü² Ağalık mesnedinden tenzîl ve sâbıkâ Yeniçeri Ağası olan Ahîshalı Mehmed Ağa, o câh-ı bülend ile tebcîl olundu.

¹ لَكُلْ مَذْهَبٍ يَذْهَبٌ = Her yola gider ” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir; bk. Yılmaz, *Kültürrümüze Arapça ve Farsça Asılı Vecîzeler Sözlüğü*, II, 494.

² 13 Muharrem 1172 = 16 Eylül 1758 Cumartesi.

Bostâncı-başı Ahmed Ağa'nın hidmeti, mizâc-ı hümâyûn'a gayr-i muvâfik¹ olduğundan muharremü'l-harâmın on sekizinci günü² ma'zûl ve Tebdîl Hasekîsî Halîl Ağa, yerine menkûl olup, muktezây-ı hâl ile Hasekî Ağa dahi 'azl ve Sadriâ'zam Karakulâğı, Hüseyin Ağa yerine vasl olundu.

Dîvân-ı hümâyûn'da Çavuş-başı olan Kara Mehmed Paşa-zâde Mahmûd Bey, saferü'l-hayrin altıncı günü³ 'azl ile telh-mezâk ve Başbâkî-kulu Selîm Ağa, Çavuş-başılık ile mazhar-ı lutf-i Sadr-ı kerîmü'l-ahlâk olup, Abdal Mehmed Ağa, Başbakî-kulluğu ile sûr-zen-i sürûr ve ikinci Kapucu-başı Kara Mustafa Paşa-zâde 'Osmân Bey, Mîrahûr-i Evvel Vekâleti'yle manzûr oldu.

Zikr-i hitân-ı mehâdim-i Sadr-ı esbak 'Ali Paşa

Müşârun ileyhin ânifen beyân olunan vasiyyet-nâmesinde mahdûmları Hasan Bey ve Süleymân Bey'in hadd-i bülûga resîde olduğunu zîkr ile bir vakit ihtilâs edüp, hitânlarına muvaffak olamadığını îmâ ve bu emr-i hayrin meh-mâ-emken husûlunu sûret-i te'essûfde recâ eylediğine binâ'en, saferin altıncı gününden⁴ dokuzuncu pençşenbih gününe⁵ dek taraf-ı Sadâret-penâhî'den levâzîmât-ı hitânlarına sarf-ı himmet ve subh u mesâ mükemmel ziyâfetler ile sıgâr u kibâr da 'vet olunduğundan gayri, bu makûle sûr u sürûr eyyâmında ihzârı mu'tâd olan çengi ve hayâl-bâzlar ve sâyir şu'bede-[M1 138] perdâzlar ve bâ-husûs hânende ve sâzendeler cem'iyle nevbet-be-nevbet tefrîh-i kulûb ve tefrîc-i kürüb eylediler. Sûr-i mezkûr ahsen-i nizâm üzere karîn-i hitâm olup, yüz kadar etfâl 'ilâvesiyle maslahat-ı hitâna mübâşeret ve merhûmun vasiyyeti dahi hayâtında olacağı vechile ru'yet olundu.

'Avdet-i sefir-i Leh ve hülâsa-i takrîr-i ü

İhbâr-ı cü'lûs-i hümâyûn ile Leh cumhûruna sefir olan Sadriâ'zam Selâm Ağası, hitâm-ı hidmetiyle 'avdet edüp, Der-i devlet-mekîne takdîm etdiği takrîr-i dil-pezîrdir ki, bu mahalle kayd ü sebt olundu.

Leh cumhûr cânibine ırsâli musammem olan nâme-i hümâyûn-i Cihânbânî bu kulularına hirez-cân-ı kâmrânî kılınmağla, sene-i mezbûra mâh-ı rebî'ulevvelinin nîsfında⁶ Âsitâne-i 'aliyye'den rû-be-râh-ı savb-ı me'mûriyyet olup, elli birinci günü hisn-ı Hotin'e vusûlümüz müyesser olmuşdur. Der-'akab cumhûr cânibine, hidmet-i me'mûre-i sefâretle kal'a-yı merkûmeye vürûdumuzu tahrîrâtımızla ihbâr eyleyüp, haberleri

¹ muvâfik H, B1, K1 : موافع M1.

² 18 Muharrem 1172 = 21 Eylül 1758 Perşembe.

³ 6 Safer 1172 = 9 Ekim 1758 Pazartesi.

⁴ 6 Safer 1172 = 9 Ekim 1758 Pazartesi.

⁵ 9 Safer 1172 = 12 Ekim 1758 Perşembe.

⁶ 15 Rebî'ulevvel 1172 = 16 Kasım 1758 Perşembe.

zuhûruna intizâr ile kırk gün mikdârı Hotin'de evkât-güzâr olduktan sonra cumhûr tarafından ma'iyyetimize ta'yîn eyledikleri mihmândârları vürûdunun ferdâsı Hotin'den müretteb alay ile hareket ve mâh-ı Cumâdelâhire'nin onuncu günü¹ re's-i hudûd olan İzvaniçe Kasabası'na dâhil olup, ertesi cânib-i maksûda sevk-i sütûr-ı 'azîmet olundu.

Tâ'ife-i mezbûrenin el-hâletü hâzihî makarr-ı hükûmetleri olan Varşova nâm şehrre varınca reh-güzârda vâkî' Huşateyn ve İlbol ve Zamoviç ve Lublin isimleriyle nâmâdâr dört 'aded hisâr-ı üstüvârlarına dûcâr ve 'ale't-tertîb her birine duhûlümüzde a'yân ve ehâlîleri 'alâ kader-i tâkâtihim tubûl ve mezâmîrleriyle alaylar tertîb eyleyüp, top ve tüfeng şenlikleriyle emr-i istikbâlimizde sarf-ı nakdîne-i iktidârları kemâl-i sadâkat-tûtîlerin izhâr eder idi. Bu mâbeynde vâkî Wisla ve Pelçe nâmân iki 'aded nehr-i şedîdü'l-cereyândan -ki her biri nehr-i Turla mânendidir- Pot ta'bîr olunur sâl hey'etine müşâbih tahta-bendler ile güzâr olunup, bi'l-cümle re's-i hudûdlarından² hareketimizin yirmi yedinci günü hükûmet-gâhları olan merkûm Varşova şehrine 'alâ kaderi'l-imkân alay ile duhûlümüzde bir mu'teber binbaşı³ ve kırk elli mikdârı bey-zâdeleri istikbâlimize şitâbân olup, Kral cânibinden peyâm-ı haber-i makdemi inhâ ile 'ale'r-resm getürdükleri esb-i sîmîn-i sitâm-ı zî-bende-hîrâmi⁴ rükûbumuz için müheyŷâ eylediklerinde, biz dahi [M1 139] kâ'ide üzere süvâr olup, ta'ife-i merkûme ile mu'ayyen olan menzilimize duhûl ve hîn-i nûzûlümüzde rahş-ı ma'hûdu istirdâd eylemişlerdir.

Yevm-i mezbûrun ferdâsı ferdâ Baş-hatman ve Baş-mareşal ve sâ'ir⁵ ricâl-i cumhûr taraflarından istifsâr-ı hâl ü hâtır-ı vâfir ve peygâm-ı hoş-âmedî üç gün 'ale't-tevâlî mütevâtir olup, memleketlerine vurûd eden süferâ Kral'dan mukaddem Baş-hatmanlarına buluşmak 'âdetleri olmağın, rûz-i çârumda hatman tarafından birkaç müzeyyen hintov ve mikdâr-ı kifâye donanmış atlar ile bir kerre mahsûs da'vetimize geldiklerinde, biz dahi takımımızla süvâr ve devletlü sâhib-i devlet efendimizin mektûb-i 'inâyet-üslûbların zîver-i dü dest-i iftihâr eyleyüp, alay ile serâyına vâsil olduğu odaya dâhil olduğumuzda mahallinden kıyâm ile hutuvât-ı çendîn istikbâle dâmen-çîn-ihtimâm olacak, Fakîr dahi teblîg-i peyâm-ı nevâzîş-i encâm-ı hazret-i Velyîyyü'n-nî'amî ile gûyâ olarak nezdîk olup, mektûb-i telattuf-mashûbu ba'de't-telsîm yeden be-yed teslîm eylediğimde, kemâl-i i'zâz ile ahz ü takbîl ve nihâde-i ser-tebcîl eyledi. Ba'de'l-ku'ûd vesâtat-ı tercemân ile istifsâr-ı hâl ü hâtır ve merâsim-i musâfâta dâ'ir vâfir güft ü şenîd ve iktizâ eden her su'âline ecvibe-i sâ'ibe-i hakîmâne temhîd olunarak, bir sâ'at mikdârı dostâne sohbetten sonra meclis-i mükâlemeye nihâyet verüp, geldiğimiz alay ile konağımıza 'avdet eyledik.

¹ 10 Cumâdelâhire 1172 = 8 Şubat 1759 Perşembe.

² hudûdlarından H, B1, : مدنیت : M1, K1.

³ binbaşı M1, K1, H : باشی : B1.

⁴ hîrâmi H, B1, K1 : حرامی : M1.

⁵ sâ'ir H, K1 : sâyir M1, B1.

Çend rûz murûrunda teslîm-i nâmeh-i hümâyûn için Kral tarafından birkaç müzeyyen hintov ve mücevher-pûş yedekler ve on beş kadar donanmış atlar ile bir gürûh-i enbûh gelüp da‘vet eylediklerinde, mârrü‘z-zikr alaylardan ma‘nûn cem‘iyyet ile Kral serayına varılıp, nâmeh-i hümâyûnu ser-i ibtihâcîma ref’ ile dîvân-hânelerine duhûlde cümle ricâl-i cumhûr dîvân-gâh-ı mezbûrda mevcûd olmağın, külliisi yerlerinden kiyâm eyleyüp, Kral kendi resm-i istikbâli icrâya müsâra‘at ile pîşgâh-ı tahtından birkaç kadem mübâ‘adet eyledikde, Fâkîr dahi mu‘tedilâne reftâr ile karîb varup, nâmeh-i hümâyûn-i şevket-makrûnu ba‘de’t-telsîm yeden be-yed teslîm etmekle ahz ve şifâh-ı tebcîl ile takbîl eyledikden sonra Baş-kancılara verüp, ol dahi bir mahall-i mürtefi‘a vaz‘ eyledi. Ba‘dehû Kral ve cümle ricâl-i cumhûr mahallerinde ve mukâbele-i Kral’dâ müheyŷâ olan iskemle üzerinde bu Fâkîr dahi¹ ku‘ûd eylediğimizde, ibtidâ feth-i kelâm eyleyüp, [M1 140] “Bi-hamdillâhi Te‘âlâ bu sene-i ‘amîmetü'l-meymenede dest-yârî-yi hazret-i Bârî ile revnak-e fzây-ı serîr-i Cihânbanî ve şeref-bahşây-ı erîke-i Gîtî-sitânî Sultânü'l-berreyn ve Hâkânü'l-bahreyn şevketlü kerâmetlü kudretlü mehâbetlü Pâdişâh-ı rûy-i zemîn Veliyy-i ni‘metimiz efendimiz hazretleri bi'l-irs-i ve'l-istihkâk taht-ı firûzbaht-ı ‘Osmânî üzere cülûs-i meymenet-me’nûs-i hümâyûnlarının nüvîdlerini müş‘ir ve siz hürmetlü Kral ve cumhûruyla mâ-beynde ma‘kûd olan musâfât ve müvâlâtın ber-mûcib-i ‘ahidnâme-i hümâyûn idâme ve istikrârnâa müsâ‘ade-i ‘aliyye-i Hüsrevâne’leri ni muzhir nâmeh-i hümâyûn-i ‘inâyet-‘allâmeleri îsâline dergâh-ı şevket-penâhlarından bu kullarını me’mûr buyurdular” deyü ifây-ı merâmla kelâma encâm verdiğimde, vesâtat-i tercemân ile mefhûmu Kral’ın ma‘lûmu olicak ‘azîm sürûr u beşâset ile izhâr-ı memnuniyyet ve bir sâ‘at mikdârı mahalle münâsib musâhabetden sonra yine alay ile menzilimize mûrâca‘at olundu.

Bu hâlde evvelâ teslîm-i nâmeh-i hümâyûn günü Kral tarafından müretteb ve mahsûs ziyâfet-i ‘azîmede ve bir iki günden sonra Baş-hatmân ve Baş-mareşal ve sâyir ricâl-i cumhûrun ‘âlâ merâtibihim mahsûs-i ziyâfetlerinde müşâhede olunan sunûf-i ikrâm fevka'l-gâyedir. Bu minvâl üzere şehr-i mezbûrda bir mâh mikdârı meksden sonra cevâb-nâmeh-i ‘ubûdiyyet-i ‘allâmeleri teslîmi için tekrâr da‘vet ve kemâ fi'l-evvel alay-ı ‘azîm ile serây-ı Kral'a varılıp, bi-‘aynihi teslîm-i nâmeh tarzı üzere ahz-ı cevâb-nâmeh ve lâ’ik olan vechle merâsim-i tevdî‘î hîtâma îsâlden sonra ‘âdetleri üzere Baş-hatman serâyına ‘azîmet, andan dahi ahz-ı mektûb ile mekânımıza ‘avdet eyledik. Bir iki gün murûrunde öteden berü taraflarına vârid olan sefîrlere hîn-i rûcû‘da ancak bin altûn ikrâm eylemek ‘âdetleri olmağın, bize dahi Kral tarafından mu‘teber ve mu‘temed âdemleri yediyle bir kîse içinde bin altûn gelüp, seyr-i çeşm-i² bendegân-ı Devlet-i ‘aliyye izhâriyçün muvâcehelerinde nakd-i merkûmu dokuz etbâ‘ kullarına bahş eylediğimizde, bu hâl-i istiğnâ-me’al zuhûrundan ‘azîm müte‘accib olmuşlardır.

¹ dahi H : — M1, B1, K1.

² çeşm H : جشّمى M1, B1, K1.

Ba‘dehû birkaç gün dahi tedârük-i levâzîm-ı râhi itmâm için meks ü ârâmdan sonra şehr-i mezbûra vusûlümüzün otuz sekizinci günü -ki mâh-ı sha‘bânü'l-mu‘azzamın nîsfidir- itmâm-ı hidmet-i sefâret ve ihtitâm-ı [M1 141] emr-i me‘mûriyyet ile mürâca‘at ve mihmândârları ma‘iyyetiyle on yedinci günde re’s-i hudûda duhûl ve andan dahi tayy-i merâhil ederek mâh-ı şevvâli'l-mükerremîn on beşinci günü Âsitâne-i sa‘âdet'e vusûlümüz müyesser olmuşdur.

Leh Kralı ve cumhûru ahvâllerinden mesmû‘ olan havâdis, Prusya Kralı olan Brandenburg Herseki -ki Lehlü'nün kendü takrîrleri üzere iki yüz bin mikdârı askere mâlik imiş- Leh Kralı'na olan husûmeti sebebiyle bir iki seneden berü müte‘addid ceng ü cidâlleri vâki‘ olup, bundan bir sene mukaddem taht-gâh-ı kadîm-i Leh olan Saksonya şehrinin teshîr ve Leh Kralı'nın ‘avretini esîr etmekle, el’ân Saksonya'dan elli altmış sâ‘at berü merkum Varşova şehri taht-gâhlarıdır. Bu esnâda Kral-ı Leh iki sulbî oğulların Nemçे ve Moskov ve Fransa krallarına imdâd recâsına ırsâl eyleyüp, anlardan¹ dahi kırkar ellişer bin mikdârı asker ve mikdâr-ı kifâye hazîne ile imdâd olunmağla, asâkir-i mezkûre mahall-i muhârebeye karîb geldikleri söylenür idi. Lâkin biz anda iken kâr zâra şurû‘ları mesmû‘ olmadı.

Firâr-ı userâ ez-zindân ve ‘azl-i Kethudây-ı Tersâne

Mahbes-i tengnây-ı Tersâne'de olan Malta esîrleri tedrîcî zindânı nakb ve lağımlar menfezinden yol bulup, otuz neferi leylen firâr ve bir neferi kesâfet-i cisim sebebiyle mazîk-ı lağım içinde kalup, râh-ı girîz bulamadığı ihbâr olunduguna binâ’en, Tersâne zâbitleri havf-i cezâ ile muztarib ü gamgîn ve her tarafa âdemler ta‘yîn ve ekserî Beyoğlu ve Istranca semtlerinde bulunup, tekrâr zindâna vaz‘ ve rahnedâr etdikleri mahall tahsîn olunmuşidi. Tersâne Ağası'nın leyl ü nehâr zindânı muhâfaza ehass-ı me‘mûriyyetinden iken, müsâmahası hakkında takrî‘ât-ı şedîdeyi icâb eylediğinden gayri vardiyân-başıları dahi te‘dîb ve birkaç gün habs ile ta‘zîb olunup, ancak Tersâne ket-hudâlarının dahi bu ahvâle nezâreti olup, vukû‘ bulan keyfiyyetin şe‘âmeti hâlâ Tersâne Kethudâsı olan Hüsâmeddîn Paşa'ya sirâyet ve işbu rebî‘ulevvâl gurresinde² ‘azl ve mansıbı olan Midillü'ye nefy olunup, mansıbı ile Rodos Sancağı Mutasarrîfi ‘Osmân Paşa-zâde İbrâhîm Paşa kesb-i rîf‘at eyledi.

Vürûd-i haber-i selâmet-i huccâc ve beyân-ı muhârebe-i Vâlî-yi Şâm ve Trablus bâ-‘Urbân-ı Hicâz

Bu sâl-i ferah-fâlde Emîru'l-hac nasb olunan Vezîr-i dilîr Çeteci ‘Abdullah Paşa, hazm ü ihtiyâta her cihetden ri‘âyet ile cem‘-i abtal-ı ricâl ve tertîb-i esbâb-ı ceng ü cidâl edüp, Şâm-ı şerîf'den vaktiyle [M1 142] hareket ve cânib-i Hicaz'a sevk-i necâyib-i ‘azîmet etmişidi. Tayy-ı mesâfât ve kat‘-ı mefâzât eyleyerek Medîne-i münevvere'ye

¹ anlardan M1, K1, H : anlar B1.

² 1 Receb 1172 = 28 Şubat 1759 Çarşamba.

cebhe-sây-ı vüsûl ve tesviye-i umûr-i Yesrib ile meşgûl olup, o mahall-i hatîrden dahi fekk-i tînâb-ı ârâm ve Cüdeyde nâm mahalle darb-ı hîyâm etmişidi. Benî Harb Şeyhi olan ‘İyd bin Muzayyâd nâm şakî müttefiki olan A‘râb-ı beyâbânı hass ü igrâ ve huc-câc-ı Beyt-i Hudâ'nın emvâl ü eşyâlarını gâret için başına cem‘ olmalarını inhâ edüp, hubb-i mâl ârâm-rubây-ı sabr u meçâlleri olup, fevc fevc cem‘iyyet-gâhına iltihâk ile darb-ı safka-i ittifâk ve güzergâh-ı huccâcda väki‘ sügûru kat‘ edüp, izhâr-ı fesâd ü şikâk eyleyecekleri ahbârı, Mîrül-hac Paşa tarafından istirâk olunup, *kad ağızere men enzere*¹ kavli mu‘teber tutulup, nush-âmîz mektûblar ile celb-i hâtırına dikkat ve mu‘tâd olan surreleri temâmen taraflarına teslîm olunacağı tahrîr ü işâret olunup, *derûn-i tîredilân kâbil-i nasîhat-nîst*² fehvâsına bast olunan makâlât-ı müfideden müte’essir olma-yup, muhârebeye meyl ü rükûn eyledikleri zâhir oldunda, *a‘ti ileyhi temreten fe-in ebâ fe-cemreten*³ me’âli üzere Vezîr-i müşârun ileyh dahi askerini tertîb ü pîrâste ve top u zenbûreklerini ârâste edüp, her tarafdan üzerlerine hecme-endâz-ı celâdet ve top u tü-feng sadâlarıyla irâ‘e-i hevl-i kiyâmet ve bir iki sâ‘at kadar şedâyid-i ceng müstemirr ve encâm-ı kâr kabâyil-i mezkûre ‘ikâbdan nâfir-i zi‘âf-ı tuyûr gibi sahrây-ı bî-pâyâna müstenfir olduklarından fazla, hutâm-ı dünyâ talebiyle bu fesâda sebeb olan ‘İyd bin Muzayyâd ve iki nefer oğlu ve yirmi beş kadar meşâyihi maktûl ve vâfiri mecrûh u mahzûl olup, firâra mecâli olmayanlar dâmengîr-i ‘afv ü emân ve isâ‘ete ihsân kasdiyla cümlesi ‘atîk-ı tîg-i berrân kılınup, âminen ve salîmen edây-ı menâsik-i hacc ve itmâm-ı levâzîm-ı ‘acc ü secc kılındı. Maktûl Benî Harb Şeyhi'nin ‘ammi olan Hüza’ nâm şahs-ı savâb-dîd, Şerîf-i Mekke ile kabîle-i mezkûreye Şeyh nasb olunup, mu‘tâd olan surreleri bi’t-temâm Mîr-i hac Paşa tarafından edâ ile kulûb-i kâsiyeleri elâne vü temrîn ve anlar dahi fî-mâ-ba‘d ‘ahde vefâ ile hadlerini tecâvüzden⁴ ittikâ edeceklerini mü’ekked bi’ll-yemîn eylediler. Bu maslahat dahi fazl-ı Hak ile ber-vefk-i me’mûl peyveste-i mevkî‘-i husûl olup, Mekke-i mükerreme'den ric‘at ü kufûl ve kat‘-ı menâzil ile Medîne'ye vusûl buldukları gün cum‘aya tesâdûf eylediğinden, ‘îd-i ekber ittihâz olunup, şöyle ki ehl-i Medîne ‘Urbân eşkıyâsından her bâr mutazarrîr ve nehb ü gâretleriyle hâlleri [M1 143] mütekeddir olup, asker-i Padişâhî kuvvetiyle bu def‘a şeml-i cem‘iyyetleri müteferrik ve bâ-husûs Harb Şeyhi ve oğullarının pelâs-pâre-i hayâtları derîde vü mütemezzik olduğundan, izhâr-ı sürûr u şâdmânî etdiklerinden başka, kavm-i mezkûrun ibâha-i emvâl-i Muslimîn ve hetk-i a‘râz-ı Mü‘minîn etdiklerini beyân ile Şehînşâhî'den cezây-ı mâyelikleri icrâ olunup, fî-mâ-ba‘d huccâcın emniyyeti ve ebnâ-i sebîlin selâmeti husûle geldiği için çâr-mezheb müftîleri hutbede elkâb-ı Şâhâne'ye Gâzî ilhâk olunmasını hu-

¹ قَدْ أَعْذَرْ مِنْ آنَذَرْ = Uyarınlı kişi mazur [suçsuz, bağışlanmış] sayılır” anlamına gelen Arapça bir deyiştir; bk. Meydânî, *Mecma‘u'l-Emsâl*, II, 29.

² دَرُونْ تَيْرَهْ دَلَانْ قَبِيلْ نَصِيحَتْ نَيْسَتْ = Kalbi kararmış kimselerin içi [maneviyatları] nasihat almayı kabul edecek kabiliyette değildir” anlamına gelen bu ibare, Farsça bir deyiştir.

³ أَعْطَ إِلَيْهِ تَمْرَةْ فَإِنْ أَبَىْ فَجَمَرَةْ = Ona hurma ver, tenezzül etmez reddederse o zaman ates” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir. El-Meydânî, *Mecma‘u'l-Emsâl*, II, 350.

⁴ tecâvüzden M1, , B1, K1 : تجاوردن H.

tebâya tenbîh ile dört kît‘a fetvâ i‘tâ ve yevm-i mezkûrda ol vechile hutbe kîrâ’et olunup, huccâc ve ehl-i Medîne du‘ây-ı bekây-ı ‘ömr-i Pâdişâhî’yi resîde-i küngüre-i mele-i a‘lâ eylediler.

Benî Sahr Şeyhi Ka‘dân Fâyiz nâm şakî dahi ‘âm-ı mâtîde nâyil olduğu mekâsib-i sahtin lezzeti dimâğında kalup, Cerde askerinin güzergâhı olan mahallerin neşîb ve firâzında kabîle ve a‘vâniyla müterassid-ı fursat olmuş idi. Cerde Başbuğu Vezîr ‘Abdurrahmân Paşa, bu sene-i mübârekede ‘âdetden ziyâde asker âmâde eyleyüp, Ma‘an menziline vardıkda, ‘Uneyze Şeyhi vesâtatiyla şakiyy-i merkûm uzakdan surre taleb ve: “Ba‘zı ‘atîk surrelerimiz vardır, iktidârimiz olur ise anı dahi isteriz” cevâbıyla îmây-ı fitne vü şegab edüp, her ne kadar berü tarafdan sûret-i mülâyemet irâ’e olunduysa huşûneti müzdâd ve semt-i felâha da‘vet olundukça izhâr-ı nahvet ü ‘inâd ve ‘âkîbet Tâbût Korusu nâm merhalede Cerde askerine sedd-i râh olmak içün sevâd-ı cem‘iyyetini gösterüp, Cerdeci Paşa bu hâli müşâhede etdiği gibi askeri cenge igrâ ve yarı� sâ‘at zarfında eşkiyây-ı ‘Urbânı müzmahil ü ifnâ ve zemâniyla huccâca yetüşüp, kudûmünden kâfile-i hac istifâza-i hayat ve vukû‘ bulan nasr-ı ‘Azîz’den kesb-i meserrât eylediler. Bu haber-i behcet-eser şehr-i rebî‘ulevvelin beşinci günü¹ Der-i devlet-medâra vâsil ve eşkiyâ-i ‘Urbân’dan ahz-ı sâr ü intikâm maslahatı hâsil olup, Âsitâne ve sâyir memâlik-i İslâmiyye’de mevcûd ehl-i nüsük ü tâ‘at ve mu‘tekifân-ı zevâyâ-yı ‘ibâdet du‘ây-ı bekây-ı Şâhâne’ye muvâzabet eylediler.

Hânden-i Mevlid-i şerîf

Şehr-i mezkûrun on ikinci günü Sadriâ‘zam ve Şeyhulislâm ve Âsitâne’de ber-vech-i müsâferet ikâmet üzere olan vüzerây-ı ‘izâm ve sudûr-i kirâm ve ricâl ve ocağlu ve sâyir huzûrları mu‘tâd olan zevât Sultân Ahmed Câmi‘i’nde mevcûd bulundukları halde, Padişah-ı rub‘-meskûn debdebe ve zînet-i gûnâ-gûn ile rû-nümûn olup, kudûm-i Şâhâne’lerine [M1 144] intîzâr üzere olan bendegânı, tahrîk-i âb-rûy-i nevâziş ile mâlik-i re’sü'l-mâl-i istibşâr eylediler. Velâdet-i pür-sa‘âdet-i Seyyidü's-sakaleyni câmi‘ olan nazm-ı şerîf kîrâ’etîyle hâzır olanlar iktisâb-ı feyz-i rûhânî ve isticlâb-ı safây-ı vicdânî etdikden sonra, meşâyihi selâtîn va‘z u tezkîr ile terkîk-i kulûb-i Mü’minîn edüp, du‘ây-ı Şâhâne ile hidmetlerin edâ ve mu‘tâd olan kürklerini iktisâ eyleyüp, Şehriyâr-ı İskender-haslet yine dârât ve tantana-i saltanat ile serây-ı behîst-âsâalarına ‘avdet buyurdular.

Havâdisât-ı müteferrika

Donanma-yı hümâyun ‘avdetinde makâm-ı Sadâret’de olan vüzerây-ı ‘izâmin Tersâne-i ‘âmire’ye ‘azîmetleri mu‘tâd olduğuna binâ’en, evâsît-ı şehr-i rebî‘ulevveldelde² Sadriâ‘zam ve bedr-i efham kapu halkıyla Tersâne’ye ‘azîmet ve Tersâne ricâli takbîl-i

¹ 5 Rebî‘ulevvvel 1172 = 6 Kasım 1758 Pazartesi.

² 11-20 Rebî‘ulevvvel 1172 = 12-21 Kasım 1758.

dâmen-i Âsaff'leriyle kesb-i behcet edüp, ba‘dehû Tersâne bağçesine rağbet ve ahşama dek ihtilâs-ı vakt-i râhat etdikden sonra Bâb-ı ‘âlf’ye ‘avdet eylediler.

Zıştovili Vezîr ‘Ali Paşa, mukaddemâ Kâyim-makâm bulunduguна binâ’en, terfîh-i hâli mültezim-i Sadr-ı ‘âlî olup, sehr-i mezkûrun yirmi beşinci günü¹ Silistire'ye Vâlî nasb olunup, münhal olan Vidin Muhafizliği ile Arnabud İsmâ‘îl Paşa tatrîb ve Yanya ve Delvine ve Burusa sancaklarıyla Vezîr Silahdâr Mehmed Paşa tatyîb olundu.

‘İsmetlü Zeyneb Sultân, Hidîv-i devrânı da‘vet ve serâyında tertîb-i ziyâfet edüp, vürûd-i nüvîd-i icâbet ‘akîbinde Harem derûnunda vâki‘ seng-i rikâbdan ârâm-gâh-ı Mülükâne'leri olacak mahalle varınca ve seng-i rikâb-ı Cihân-tâb'dan serây meydânında vâki‘ çeşmeye karîb mahalle gelince kaldırım üzerine dîbây-ı rûmî ferş olunup, Şehriyâr-ı sütûde-hîsâl dahi bi'd-devleti ve'l-ikbâl serây-ı müşârun ileyhe şeref-bahş-ı iclâl oldular. Takdîm-i nefâyis-i et‘ime ve icrây-ı levâzîm-i tekreme kılındıktan sonra, bir zemân agâze-i hânendegân ile tefrîh-i hâtır ve bir zemân müşâhede-i bâzendegân ile tenvîr-i menâzır kılınup, seyr gâyet ve sohbet nihâyet bulduğundan, Hidîv-i vâlâ-menkabet Serây-ı hümâyûna ‘avdet buyurdular.

Gümrük Emâneti, bir müddetden berü İshak Ağa ‘uhdesinde iken, bundan akdem Hasekî Mustafa Ağa, sebeb-i zâhir ile Emânet-i mezkûreye zâfir olmuş idi. İshak Ağa dahi mûmâ ileyhin isrine iktifâ ve rebî‘ulâhîr selhinde Gümrük Emâneti hil‘atini iktisâ eyledi.

Sâbıkâ Sadriâ‘zam Kethudâsı Ebûbekir Efendi, aktâr-ı Mîsrîyye'de vâki‘ ba‘zi mehâm tesviyesi ‘unvâniyle bundan akdem me’mûr olup, Der-i devlet'den kasd-ı istib‘âdi ma‘lûm olmamak için [M1 145] yedine verilen menşûr-i Şâhâne'de: “Me’mûr olduğun mesâlih hîtâm bulduğu sâ‘at Âsitâne'ye ‘avdet edesin” me’âli mestûr kılınmışdı. Mîsîr'avardığı gibi maslahatı teknil etdiyse dahi istîzânda âhar me’mûriyyet ve yâhud başka mahalde ikâmet mülâhazasın edüp, yedinde olan emr-i şerîf me’âlini sened ittihâziyla Mîsîr'dan hareket ve Trablusşam tarafına vusûlunu vâlisi tahrîr ü işâret ve hakkında tahrîk-i silsile-i şefekat etmiş idi. Müşârun ileyhin tahrîrâtı Rikâb-ı hümâyûn'a ‘arz olunup, lâ ve ne‘am cevâbı zuhûr etmeden İznik'e vusûlü haberi resîde-i sâmi‘a-i hümâyûn olup, bilâ-izn ‘avdetiyün İznik'de ikâmeti irâde ve bu mazmûnda tarafına fermân firistâde olundu. Musul Vâlisi ‘Abdulcelîl-zâde Vezîr Hüseyin Paşa, irtihâl-i dâr-ı bekâ eylediği ma‘rûz-i südde-i a'lâ kılınup, nâsiye-i hâlinde âsâr-ı necâbet bedîdâr olan mahdûmu Mehmed Emîn Bey'e, Mîr-i mîrânlık ile Eyâlet-i Musul ihsân olunup, sevret-i dâ’ireleri ibkâ ve mürdeleri bu cihetle ihyâ olundu. Müteveffâ-yı müşârun ileyh behredâr-ı ‘ilm ü kemâl ve yeke-tâz-ı meydân-ı ceng ü cidâl sâhib-i re'y ü tedbîr, mâlik-i talâkat-i lisân ve hüsn-i ta'bîr olup, Musul muhâsarasında Nâdir Şâh ile vukû‘

¹ 25 Rebî‘ulevvvel 1172 = 26 Kasım 1758 Pazar.

bulan muhârebâtda ibrâz-ı merdânegî vü celâdet, ve evbâş-ı Kızılbaşın her yürüyüşünde ikdâm-ı himmet ve lâşeleriyle hendekleri memlû eylediği vâsil-ı derece-i sıhhatdir. Encâm-ı kâr Şâh-ı güm-kerde-i râh-ı hâyib ü hâsir, Musul üzerinden ref-i bâr-ı sıklet ve semt-i müsâlemeye rağbet edüp, çok geçmeden ‘akd-i musâlahâ ve terk-i mükâfeha etmişidi. Bundan başka Vâlî olduğu memleketlerde neşr-i ‘adl ü dâd ve himâyet-i ‘ibâd-ı za‘îfîl-eyâd edüp, müddet-i Vezâret’inde zulmünden bâkî ve cevrinden şâkî mesmû’ olmamışdır.

Mevâlî-yi Devriyye'den Galata Pâyesi olan Torun Mehmed Efendi'nin ‘ilmîne hürmet ve hâline merhamet kasdıyla devr u teselsülden tahlîs ve Mahrec olarak Filibe Kazâsı tarafına tevcîh olunup, bu imtiyâz ancak zâtına tahsîs olundu.

Vefât-ı Sadr-ı esbak Nâyilî ‘Abdullah Paşa Vâlî-yi Cidde

Müşârun ileyh Mısır tarafından Cidde'ye râhî ve bender-i mezkûr karargâhı oldukdan sonra mevsim-i hac hulûl edüp, tavâf-ı Beytullâhi'l-harâm me'mûliyle Cidde'den birkaç sâ'at infisâlinde hastalanup, dâr-ı bekâya irtihâl eylediği Şerîf-i Mekke'ye ihbâr olunup, cenâzesini istikbâl ve Harem-i şerîfe getürüp, Bi'r-i Zemzem kurbunda gasl ve levâzîm-ı sâyiresin ikmâl ve yedi kerre Beyt-i şerîfi [M1 146] tavâf etdirdikden sonra ezvâc-ı tâhirâtdan Hadîcetü'l-kübrâ radiyallâhü anhânın muhâzî-yi kabr-i şerîfinde ihmâr olunan lahde idhâl eyledi.

Müşârun ileyh Dâvud-paşa mahallesinde sâkin bir merd-i sâlihin sulbünden zuhûr edüp, yirmi beş târîhinde¹ Dîvân kalemine müdâvemet ve *men sebete nebete*² kâ'idesine ri'âyet ve Yeni-kapu Mevlevî-hânesi'nde seccâde-nişîn-i reşâdet olan Peçevîli ‘Ârif Ahmed Efendi'nin şeref-i sıhriyyeti ile tahsîl-i mâye-i yumn ü bereket etmişidi. Dâyimâ du'âsını celb ü igtinâm ve tahsîl-i rizâsını nukâve-i merâm eyleyerek tahsîl-i ‘ilm ü ede-be sarf-ı evkât ve Nâyilî mahlası ile âsârı pesendîde-i erbâb-ı kemâlât olup, kırk üç târîhinde³ Beylikçi'ye Kîsedâr ve kırk dokuzda⁴ Beylikçilik mesnedinde karâr ve Re'îsülküttâb olan el-Hâc Mustafa Efendi'nin hüsn-i terbiyesiyle kesb-i iştihâr etmişidi. Ordu-yi hümâyûn Âsitâne'ye geldikde, Beylikçilik ile Teşrifâtçılığı cem' edüp, murûr-i⁵ ezmân ve kurûr-i hidsân ile defâtir-i Teşrifât berhem-zede-i habit ü halel olup, ıslâh u tenkîhi ‘uhdesine havâle olunmağla, mesâyil-i teşrifâtı ahsen-i nesak üzere tebâvîb ve verdiği nizâm her tarafından tasvîb olunup, hatt-ı hümâyûn ile tevşîh ve *ilâ mâ-şâ'allâh*⁶

¹ 1 Muharrem 1125 = 28 Ocak 1713 Cumartesi.

² “من ثبت نبت” = Sebat eden amacına ulaşır anlamına gelen Arapça bir deyiştir; bk. Yılmaz, *Kültürü-müzde Arapça ve Farsça Asılı Vecîzeler Sözlüğü*, II, 665.

³ 1 Muharrem 1143 = 17 Temmuz 1730 Pazartesi.

⁴ 1 Muharrem 1149 = 12 Mayıs 1736 Cumartesi.

⁵ مروز : H.

⁶ “الى ماشاء الله” = Sonsuza kadar, ilelebet anlamına gelen Arapça bir ifadedir.

hükmü cârî olmak me’âli nass-ı hatt-ı şerîfde tasrîh ve el-hâletü hâzihî derdest olan defâtir, eser-i himmeti ve ahlâfinin medâr-ı dâniş ü dirâyetidir.

Altmış senesi zilka‘desinde¹ Re’isülküttâb ve altı sene mikdârı o câh-ı ‘azîzü'l-menâl² ile mahsûd-i emsâl ü etrâb olup, altmış yedi muharreminde³⁴ Defterdâr-ı Şîkk-ı Evvel ve altmış sekiz şâ‘bânında⁴ Sadâret-i ‘uzmâ ile mübeccel ve doksan bir gün murûrunda ‘azl ve nefy ile mükedder ve altmış dokuzda⁵ itlâk ile mübesşer ve der-‘akab Kandiye Eyâleti, müşârun ileyhe müyesser olup, yetmiş târîhinde⁶ Selânik ihsân olunmuşiken, yetmiş birde⁷ Silahdâr Mehmed Paşa fevtinden Cidde Sancağı mahlûl olduğunu istimâ‘ ve Cidde'ye talebkâr olduğunu vükelây-ı devlete ismâ‘ edüp, tîbk-ı iltimâsı üzere Cidde tevcîh olunmuşidi.

Bâlâda tahrîr olunduğu vech üzere dâr-ı âhirete zâmile-bend-i sefer, o mahall-i nûrânîyi makarr eyledi. Müteveffây-ı müşârun ileyh fazl ü hüner ile mümtâz ve şîme-i sadâkatle ser-efrâz izâ‘a-i evkâtdan müctenib ve ‘ale'd-devâm edeb u kemâli müktesib olup, riyâsetinde ‘Avnî Efendi'ye *Vassâf Târihi'ni*⁸ bi't-temâm okudup, dersinden sâyir küttâb dahi müstefid ve el-yevm ‘ayb ‘add olunan sıfat-ı kemâl o târîhlerde [M1 147] ne derecelerde memdûh olduğu bu keyfiyyetden zâhir ü bedîddir.

Fürûht-kerden-i Mukâta‘ât-ı Haremeyn

Mukâta‘ât-ı mezkûre bundan akdem Defterdâr-ı⁹ Şîkk-ı Evvel Ahmed Efendi ma‘rifetîyle tâliblerine fürûht olunup, senevî fâizi mesârif-ı ‘âdiyesi ihrâcından sonra bin kîseye bâlıg olup, hazîneye vaz‘ olunduğu ânifen zikr ü beyân olunmuşidi. Yetmiş iki senesine¹⁰ mahsûben Mukâta‘ât-ı mezkûre Defterdâr-ı vakt Halîmî Efendi ma‘rifetîyle müzâyede ve ba‘de inkîtâ‘i'r-regabât tâliblerine ilzâm olunup, kemâ fi'l-evvel mu‘tâd olan mesârifâtı fürû-nihâde olundukda, iki bin kîse fazlası zuhûr ve Def-

¹ 1 Zilka‘de 1160 = 4 Kasım 1747 Cumartesi.

² menâl M1, K1, H : me’âl B1.

³ 1 Muharrem 1167 = 29 Ekim 1753 Pazartesi.

⁴ 1 Şâ‘ban 1168 = 13 Mayıs 1755 Salı.

⁵ 1 Muharrem 1169 = 7 Ekim 1755 Salı.

⁶ 1 Muharrem 1170 = 26 Eylül 1756 Pazar.

⁷ 1 Muharrem 1171 = 15 Eylül 1757 Perşembe.

⁸ *Vassâf Târihi*: İranlı târihçi ve şâir olan Şerâfeddin (Şîhâbüddîn) Abdullah b. Fazlullah Şîrâzî (1264/1265-1334) tarafından yazılmış beş ciltlik Tecziyetü'l-emsâr ve Tecziyetü'l-âsâr adlı eserdir. Eser Moğollar, İlhanlılar ve Harzemşahlar târihi ile Kirmân sultanları, Mısır, Şam ve Hind'deki hâdiseler hakkında malumat vermektedir,(bk. Erdoğan Merçil, “Vassâf”, *IA*, İstanbul 1986, XIII, 232-234).

⁹ Defterdâr M1, K1, H : قدردار B1.

¹⁰ 1 Muharrem 1172 = 4 Eylül 1758 Pazartesi.

terdâr-ı mûmâ ileyhin bu hidmeti makbûl-i Şehriyâr-ı kâmilü'ş-şu'ûr olduğundan¹, fer-ve-i semmûr ile kesb-i irtiyâh u hubûr eyledi.

Vukû‘-i harîk

Rebî‘ulâhîrin yirmi ikinci sebt gicesi² sâ‘at beşde iken, Nahilbend Mahallesi’nde harîk zuhûr edüp, etrâfa şerâre-feşân-ı dehşet olarak Çatladı-kapu ve Küçük Ayasofya'yı ve Sultân Ahmed Bîmâr-hânesi etrâfını ve Kadırga meydânını ifnâ-kerde-i sûziş ü hirkat eyleyüp, fazl-ı Hakk yâver ve etrâf ü eknâf inkîtâ‘ıyla intifâ müyesser olup, hidmet-i itfâda bulunanların gûşîş ü gayretleri manzûr-i Pâdişâh-ı kerem-güster olmağla, ancak harîkde bulunan ortalara tevzî‘ olunmak için yirmi bin guruş ‘atîyye ihsân ve o makûle harâret-i meşakkatle bî-tâb ü tüvân olanlar şerbet-i hoşgûvâr-ı ‘âtifet-i Pâdişâh-ı zemân ile seyrâb³ ü reyyân kılındı.

Ihrâc-ı⁴ mevâcib

Cumâdelûlânın on altıncı salı günü⁵ bir kışt mevâcib ihrâciyla ‘umûmen Kapu kulları mazhar-ı kerem-i Hâkânî ve Danimarka Elçisi ‘avdet-nâmesini almak için ‘ate-be-yi Şâhâne'ye vaz‘-ı pîşânî eyledi.

Înşây-ı anbarhâ der-Tersâne

Âsitâne-i sa‘âdet'te temekkün eden nûfûsun eyyâm-ı şitâda akvât-ı yevmiyyeleri için bir mikdâr zehâyir iddihârı, zarûriyyâti vakitden ‘add olunduğuna binâ’en, tâyife-i habbâzân sayf tertîbâtından ve sâyir tedârüklerinden vâfir hînta anbarlarında iddihâr ve eyyâm-ı şitâyi bu vechile idâre vü imrâr ederler idi. Yüz otuz târîhinde⁶ kesret-i⁷ nûfûs yevmen fe-yevmen terakkî ve beher yevm sekiz bin kîle zehâyire zarûret ilcâ ve şitâ için iddihâr olunan hubûbât vefâ etmeyerek muzâyaka bi't-tab‘ iktizâ etmişidi. Evâhir-i Saltanat-ı Ahmed Hânî'de yedi sekiz anbarlar Tersâne-i ‘âmire'de inşâ ve vaktiyle Bahr-i sefid Rumeli taraflarından üç yüz bin kîle hînta mûbâya'a ve zikr olunan anbarlara teşhîn ü imlâ olunur idi. Ancak [M1 148] bu tedârük dahi mûcib-i ittisâ‘ olmayup, vakt be-vakt muzâyaka rû-nümâ olduğu, ma'lûm-i Pâdişâh-ı Felâtûn-ârâ olmağla, yüz bin kîleye mütehammil üç kît'a anbar inşâsına dahi irâde-i ‘aliyye cereyân edüp, fi'l-hâl binâsına mûbâşeret ve fi akrabi'l-eyyâm tekâmîliyle def‘-i muzâyaka vü zarûret olundu.

¹ olduğundan M1, K1, H : olunduğundan B1.

² 22 Rebî‘ulâhîr 1172 = 23 Aralık 1758 Cumartesi.

³ seyrâb M1, K1, H : سیرب B1.

⁴ ihrâc M1, K1, H : اخراج B1.

⁵ 16 Cumâdelûlâ 1172 = 15 Ocak 1759 Pazartesi. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

⁶ 1 Muharrem 1130 = 5 Aralık 1717 Pazar.

⁷ kesret M1, K1, H : kesr B1.

Me'mûriyyet-i 'Abbâs Efendi ve Mîrahûr-i Evvel be-cânib-i Mısır

Öteden berü Mîsr-ı Kâhire tarafından mu'ayyen olan ırsâliye hazînesi beher sene vakt ü zemâniyla Der-devlet-medâra gelüp, teslîm-i Hazîne-i 'âmire olunmak ve Haremeyn-i şerîfeye müretteb olan gilâl dahi bilâ-noksan mahallerine gönderilmek lâzım iken, birkaç seneden berü ümerây-ı Mîsriyye izhâr-ı bagy ü şikâk ve bu mürettebatı başlarında olan haşerât-ı nâsa infâk edüp, ba'zı 'ilel-i bâride îrâdî ile hazînenin nîsfi derecesini ahyânen Âsitâne'ye îsâl ve gilâl-i Haremeyn'in dahi rub'-i mürettebini envâ'-ı cevr ü eziyyetle Haremeyn'e ırsâl ve ol dahi ekle sâlih olmayup, hass ü hâşâk ile mâ-lâ-mâl olduğu zevâhir-i ahvâlden istidlâl olundugundan tevbîhi mutazammin bundan akdem cümlesine hitâben ısdâr-ı misâl-i lâzimü'l-imtisâl olunmuşdı. Bu tehdîdât sebebi ile yetmiş senesinde ancak on üç bin erdeb gilâl-i mağşûş ib'âs ve bu def'a dahi envâ'-ı ekâzîb ihdâs eylediklerinden fazla Mîrû'l-hâcc-ı Mısır olan Keşkeş Hüseyin Bey bilâ-sebeb Mekke-i mükerreme'de izhâr-ı şûr u şegab edüp, Şerîf-i Mekke'yi 'azl ve yerine âharı vasl etmek cesâreti gibi emr-i 'azîme iktihâm ve haddini tecâvüz eylediği o tarafından 'arz u i'lâm olunup, bu makûle bâgilerin cezây-ı mâ-yelîkları icrâ olumak bâbında müte'addid fetvâ verilüp, ibtidây-ı emrde taraf-ı Saltanat'dan dirâyet-mend meb'ûslar ile habâyây-ı zamâyir-i fâsideleri istikşâf olunmak istihsân olunup, şöyle ki, zimmetlerinde ictimâ' eden iki senelik temâmen ve¹ üç senelik bekâyâ hazîneleri ve Rîdvân Kethudâ, Hulvâni'nın bakıyyesi olan bin kîseyi ve Haremeyn-i şerîfeye müretteb olan kırk sekiz bin erdeb gilâli ırsâl etmezler ise ve Mısır vülâtinini me'lûf oldukları şâ'bede ile medyûn çıkarup, kemâ fi's-sâbık rencîde ederler ise berren ve bahren üzerlerine asâkir-i vâfire ta'yîn ve verilen fetvâ mûcebince cerîde-i hayâtdan nâmları terkîn olunacağı, hatt-ı hümâyûn ile müveşşah evâmir-i celîlede tasrîh u tebyîn olunup, cihet-i itâ'atîn selâmetini taraf-ı şer'-i enverden beyân için 'ulemây-ı a'lâmdan birinin me'mûriyyeti dahi sa-vab-dîd-i erbâb-ı re'y-i sedîd olmağla, bu hatb-ı ehemm bu def'a İstanbul Pâyesi verilen 'Abbâs Efendi'nin gerden-i himmetine ta'lîk [M1 149] ve Mîrahûr-i Evvel Mustafa Ağa ve Ocak-ı 'âmire tarafından Seksoncu Pâyesi verilen Mustafa Ağa, mûmâ ileyhe terfik olundu.

Irsâl-i teşrifât be-cânib-i Vâlîyi Şâm ve Trablus

Şâm Vâlisi ve Mîrû'l-hâc olan Vezîr Çeteci 'Abdullah Paşa'nın beyne'l-Haremeyn vukû' bulan celâdeti ve eşkiyây-ı 'Urbân'a kuvve-i kâhire-i saltanati irâ'e ile semt-i itâ'ate delâleti ve Cerdeci bulunan Vezîr 'Abdurrahmân Paşa'nın dahi 'Urbân'a gâlibiyyeti, sebeb-i inşirâh-ı derûn-i Pâdişâhî olup, hidmetleri mûcib-i şâbâş ü tahsîn ve mesâ'i-yi meşkûreleri bâ'is-i hezâr âferîn olduğunu şâmil başka başka taraflarına hatt-ı hümâyûn ve teşrifât-ı mülâtafet-makrûn ırsâliyle şevk u himmetleri efzûn kılındı.

¹ ve M1, K1, H :— B1.

İ‘dâm-ı ba‘zı eşkiyâyı ‘Arab der-havâlî-yi Şâm

Geçen senelerde bi-kazâ’illâhi Te‘âlâ huccâca târî olan perîşanlık sebebi ile havâlî-yi Şâm'da mütemekkin Benî Sahr ve ‘Uneyze ve Benhân kabîleleri huccaca i‘ânet ve yollarda delâlet¹ etmek lâzım iken, pesmândegân-ı kâfile-i huccâcî anlar dahi bir tarafdan nehb ü gâret ve envâ‘-ı eziyyet ile bî-huzûr u râhat eyledikleri, Şâm Vâlisi Çeteci Vezîr ‘Abdullah Paşa'nın tahkîkâtından olmağla, o makûle ızrâr-ı zu‘afây-ı hâcca ictisâr edenleri ahz ve ser-i nuhûset-eserlerin kat² ile mazarratların def^a lâzime-i hâlden olduğuna binâ’en, mahsûs âdemler ırsâl ve eşkiyây-ı merkûmeyi vâhiden ba‘de vâhidin ele getürüp, istîsâl ve ser-i maktû‘larin Âsitâne-i sa‘âdet'e ırsâl eyledi.

İmdâd-ı cenâb-ı Pâdişâhî be-Vâlî-yi Şâm ve Trablus ve havâdisât-ı sâyire

Müşârun ileyhin tarîk-ı hâlda olan mesârifî resîde-i derece-i gâyet ve me’mûr olduğu hidmet, muhtâc-ı kesret-i i‘ânet olduğuna binâ’en, bu def^a a taraf-ı hümâyûndan müşârun ileyhe beş yüz kîse in‘âm ve Trablus Vâlisi dahi umûr-i Cerde'yi ru‘yetde ihitimâm eylediğinden, mikdâr-ı vâfî meblağ ile ol dahi mazhar-ı lutf-i Pâdişâh-ı enâm oldu.

Saka-başilar ‘an-asl teberdârân gürûhundan olup, rizâya muhâlif hareketleri vâsıl-ı sem‘-i hümâyûn ve bundan böyle mu‘temed hasekîlere tefvîzi irâde-i ‘aliyyeye makrûn olup, bu sâl-i meyâmin-iştîmâlde teberdârân gürûhu o hidmet-i şerîfeden mehcûr ve hasekiyân bu teşrîf ile mesrûr oldu.

Hayâtî-zâde Mehmed Efendi, Üsküdar Kazâsı'yla nâyil-i ni‘met-i zindegânî ve sâbıkâ Kehhâl-başı Müstakîm-zâde, Galata Mevleviyyeti ile reh-yâb-ı vâdî-yi kâmîrânî oldu.

Hazîne Kethudâlılığı'ndan nâyil-i rütbe-i Vezâret olan Hotin Muhâfizi Halîl Paşa, terk-i dâr-ı garûr ve ‘azm-i ‘arsagâh-ı yevm-i nûşûr eyledi. Müşârun ileyh fart-ı cûd [M1 150] ü sehâ ile Ma‘an bin Zâyide'nin şöhretini şikest ve kesret-i bezl ü infâk ile Hâtem'in kadrini pest eyleyüp, îrâd-ı tabî‘îsinin vefreti ne mahalde bulunsa medâr-ı refâhiyyeti olduğundan başka hüner ü edebden dahi hisseyâb ve dârât ü ihtişâm-ı Vezâret'de mahsûd-i ekfâ vü etrâb idi.

Âsitâne-i sa‘âdet'de ber-vech-i tekâ‘üd mukîm ve muvâzîb-ı du‘ây-ı sâhib-i dîhîm olan Vezîr Koca Bekir Paşa, mütecâviz-i râdde-i tis‘în ve yevmen fe-yevmen muntazîr-ı yevm-i yakîn olduğuna binâ’en, bu hîlâlde şîrâze-i nûsha-i vücûdu, dest-i Hâdimü'l-lezzât ile guseste²-târ-ı fenâ ve verkâ-yı bâlâ pervâz-ı rûhu evcîgîr-i semt-i semâ oldu.

¹ delâlet H, B1, K1 : لات M1.

² guseste M1, K1, H : كشسته B1.

Müşârun ileyh ‘an-asl ‘Alâ’iyye sükkânından ve dâyiyesi dâru'l-feyz-i insânî ve nazar-ı ‘âtifeti, hâcet-revâ-yı erbâb-ı emânî olan Gü'l Yûsuf Efendi'nin akrîbasından olup terbiye-i mûmâ ileyh ile kesb-i te‘ayyün ü iştihâr ve devr-i Ahmed Hân'de, Gümrukçü ve Çavuş-başılık ile nâmdâr olmuş idi. Sadr-ı vakt bulunan İbrâhîm Paşa, sâhib-i terceme-nin tavrına dil-dâde ve Vezâret'le çırâğ olunmasını irâde edüp, taraf-ı Pâdişâhî'den hay-siyyeti bi'l-müşâfehe tecribe vü ihtibâr ve Vezâret'e sezâvâr görülüp, otuz dört târîhinde¹ Cidde'ye Vâlî ve birkaç sene ârâmdan sonra Tevliyyet-i Mîsr-ı Kâhire ile kadri ‘âlî kıl-limşidi. Ba‘dehû mükerrerden Cidde ve Mîsr ve Mora ve Bosna'da icrâ-yı hükûmet ve Deryâ Kapudanlığı'yla iktisâb-ı şeref ü rif'at edüp, Mora'da vakf-ı müstevfâ ile bir câmi‘ binâ ve Cidde-i ma‘mûre'de dahi bir mekteb ve bir sebîl ve Kıbrîs'da çeşmeler inşâ ve sâyir mahallerde dahi eser-i hayatı bedîdâr ve vücûh-ı birre mâyil bir vezîr-i nâmdâr idi.

İ‘dâm-ı Mîralay-ı Çorum

Sâbıkâ Çorum Alaybeyisi Feyzullah, bundan akdem erbâb-ı tîmârin bilâ-mûcîb tîmârlarını âhara ‘arz ile mûcîb-i gadîr olduğundan gayri, hânedân-ı Çorum'dan bir mazlûmu ehl-i ‘örfe si‘âyet ve katline delâlet eylediği vâsîl-ı sem‘-i evliyây-ı devlet olmağla, Alaybeylik'den ‘azl olunup, mutasarrif olduğu nân-pâresi dahi âhara tevcîh olunmuş idi. Bu harâretle merkûm Âsitâne'ye gelüp, birkaç def'a ‘arz-ı hâl ve ta‘cîzden hâlî olmadığı için diyâr-ı âhara nefy olunup, bir-takrib ‘îkâl-i celâdan² reh-yâb ve Âsitâne-i sâ‘âdet'e iyâb ile kemâ-kân derd-i ser-i ricâl-i bâb olduğundan gayri, sû-be-sû güzergâh-ı Pâdişâhî'yi cüst ü cû ve yevmen mine'l-eyyâm Pâdişâh-ı enâm tebdîlen Üsküdar'a ‘azîmet ve merkûm dahi ke'l-bâhisi ‘an hatifihi bi-zalifihi³ mefhûmu⁴ üzere Üsküdar'a şîtâb ü sur‘at ve mukâbele-i hümâyûnda hetk-i perde-i edeb [M1 151] ve nân-pâresini taleb ve bir takrib güzergâh-ı hümâyûndan tecnîb olunduysa dahi taraf-ı âharadan bedîd ve isâ‘et-i sâbîkasın tecdîd ile mazhar-ı gazab-ı Padişâh-ı bâhirü't-te‘yîd olup, fi'l-hâl şem‘-i hayatı itfâ ve cezâyî mâ-yelîkî icrâ olundu. Maktûl-i mezbûrun oğlu Kadri Efendi dahi muharrik ve müfsid bir şahîs olup, sefer-i sâbîkda Sipâh Kâtibi bulunmak takribî ile Sipâh tâ‘ifesini igvâ ve Bazarcık'da tevlîd-i şûr u gavgâ edüp, o dahi kantara-i pederden güzer ve maktûlen sûy-i âhirete sefer eyledi.

‘Azl-i Hân-ı Kırım

Ülke-i Kırım'da Hân olan Halîm Girây, hilm-i ifrât ile ma‘rûf ve rehâvet ü betâ‘etle mevsûf olduğundan gayri, ahdâs-ı evlâd ü ahfâdını o tarafa dâyîr menâsîbda istihdâm ve merkûmlar dahi rey‘ân-ı şebâb ve ‘adem-i tecribe-i hatâ vü savâb iktizâsıy-

¹ 1 Muharrem 1134 = 22 Ekim 1721 Çarşamba.

² celâdan M1, K1, H : celâdet جلادت B1.

³ bi-zîlfîhî M1, K1, H : بظلقه B1.

⁴ “كالباحث عن حتفه بظلقه” = Tırnağı ile ölüm saçan (hayvan) gibi” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir; bk. Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asilli Vecîzeler Sözlüğü*, II, 459.

la, semt-i lehv ü taraba ıtlâk-ı zimâm edüp, giderek bu gaflet îrâs-ı fesâd ü mazarrat ve müsta'idd-i fitne olan Nogay tâ'ifesine sebeb-i hal'-ı ribka-i itâ'at olup, Boğdan memleketinin bir kît'asını nehb ve o havâlîden bi'l-külliyye emniyyet-i nâsı selb eyledikleri ma'lûm-i hümâyûn olduğundan 'azl ve Arslan Girây yerine vasl olunmuş idi. Müşârun ileyh Kırım'a 'azîmet içün hâzır olmuşken, kabâyil-i Tatar o tarafda ictimâ' ile Kırım Hânlığı'na Arslan Girây'ın birâderi Kırım Girây'ı ihtiyâr ve Der-i devlet-medâra 'arz ve mahzar tesyâr eylediklerine binâ'en, teskîn-i fitne-i Tatar kasdıyla Hânlık müşârun ileyhden sarf olunup, muhtârları olan Kırım Girây'a ihsân ve memleket-i Boğdan'dan gâret olunan eşyâ bi't-temâm istirdâd olunmak içün ısdâr-ı emr-i 'âlişân kılındı.

Habs-i Voyvoda-i Eflak

Kostantin Voyvoda, Eflak memleketi re'âyâsına zulm ü te'addî ve mu'tâddan zâyid mâtahsîline tesaddî eylediğinden gayri, cânib-i mîriye deyni vâfir ve edâda mumâtalası zâhir olduğundan Yedikulle'de mahbûs ve hayatından me'yûs olmuşken, deynini edâ ile kayd-ı habsden rehâ oldu.

Tevcîh-i Mîr-i mîrânî be-Defterdâr-ı sâbık

Ber-vech-i tekerrür Defterdârlık mesnedine tasaddur eden Ahmed Efendi, ba'de'l-'azl hânesinde ikâmet ve verây-ı estâr-ı gayb ü kümündan zuhûr eyleyecek şîve-i kadere havâle-i nigâh-ı dikkat etmiş idi. Bu esnâda mûmâ ileyhe ba'zı kusûr isnâd ve Mîr-i mîrânılık ile 'Alâ'iyye'ye ib'âd olundu.

Ba'zı havâdis

Sâbıkâ Silahdâr-ı Şehriyârî İbrâhîm Bey, bâlâda zikr olunduğu vech üzere maskat-ı re'si olan Ahîsha'ya nefy olunmuş idi. Mûmâ ileyh hakkında mütemeyyizân-ı Enderûn, tahrîk-i [M1 152] silsile-i 'afv ü ihsân ve merrât-ı¹ niyâzlarında sûret-i müsâ'ade nü-mâyân olunup, İznikmid'de ikâmeti içün ısdâr-ı fermân kılındı.

Silahdâr-ı Şehriyârî iken ber-vech-i tekâ'üd visâde-i râhata tevessüd eden Boşnak Hüseyin Ağa'nın sâyir ricâl-i devlet gibi hîdemâtda istihdâm olunarak âzmâyiş-i umûr eylemesi, havâlî-gerd-i zamîr-i Şehînşâhî olduğuna binâ'en, Cumâdelâhîre evâyîlinde² Kapucular Kethudâlılığı'yla dilşâd ve beş on günden sonra ba'zı etvâr-ı şütür-gürbesi³ vâsıl-ı sem'-i Şehriyâr-ı vâlâ-nijâd olup, fi'l-hâl 'azl ve Edirne'ye ib'âd⁴ olundu.

¹ merrât M1, H : مرأت: B1 K1.

² 1-10 Cumâdelâhîre 1172 = 30 Ocak-8 Şubat 1759.

³ şütür-gürbe M1, K1, H : شترگربه B1.

⁴ ib'âd H, B1, K1 : ابعا : M1.

Kayseriyyeli Yazıcı İbrâhîm Efendi, sâhib-i servet ü yesâr ve Surre Emâneti'ne min külli'l-vücûh sezâvâr olmağla, Cumâdelâhîre'de¹ mûmâ ileyh Surre Emîni nasb u ta'yîn ve mes'ûlâtı-ı 'âdiyesi teshîl ü tehvîn olundu.

Nisvân tâyifesinin ziyy ü reftârda olan harekât-ı nâ-hemvârları vakt be-vakt inzicârlarını müstevçib olup, bu def'a dahi sâbıkłarda olduğu gibi tenbîhât-ı 'ekîde ile mezbûrelere² ta'yîn-i hudûd ve men'-i irâ'e-i vücûh u hudûd kılınup, mesîrelerden men' ve mevzi'-i töhmet olan mahallerden pây-i tecâvüzleri kat' olundu.

Sâbıkâ Dârü's-sa'âde Ağası Yazıcısı Mehter-zâde 'Ali Efendi'nin Kum-kapu kurbunde muhterik olan hânesini 'amele hafır eder iken, tahte'l'arz bir mikdâr altûn zuhûr eylediği Bâb-ı 'âlf'ye ihbâr ve Defterdâr Efendi'ye buyuruldu ısdâr olunup, Başbakıku Ağa'yı ırsâl ve nakd-i mezkûru getürüp, hazîneye idhâl eyledi.

Hanya Sancağı, Vezîr Kâmil Ahmed Paşa'ya ve İç-il Sancağı, sâbıkâ Mar'aş Vâlîsi Vezîr Dîbâcî İbrâhîm Paşa'ya ve Mar'aş Eyâleti, sâbıkâ İnebahti Mutasarrîfi Mîr-i mîran'dan Mîsrî Ahmed Paşa'ya evâsît-ı Cumâdelâhîre'de tevcîh olunup, Nakîbü'l-eşrâf Şerîf Mehmed Monla Efendi dahi târîh-i mezkûrda 'azl-i nâgeh-zûhûr ile mükeder ve Nekâbet mansîb-ı celîli İdrîs-zâde Mehmed Efendi'ye müyesser oldu.

İhsân-ı Vezâret be-Mîr-i mîrân-ı Trabzon

Memleket-i mezbûra ehâlîsi 'an-asl huşûnet ü ru'ûnetle meşhûr ve "Kulun kula ne borcu var?" kelâmi her bâr lisanlarında mezkûr olduğundan gayri, ednâ behâne ile hedm-i binâ'llâh bîşeleri ve mekr ü fessâd hulâsa-i endîşeleri olup, bu esnâda 'utuvv³ ü istikbârları resîde-i derece-i kemâl ve te'dîb ü gûşmâlleri lâzım-ı hâl olduğundan, Mîr-i mîrandan Canikli Süleymân Paşa üzerlerine taslît [M1 153] ü havâle ve o makûle serd-hevâ-yı ru'ûnet olanları i'dâm u izâle edüp, fukarâ-yı memleketi te'mîn ve hidmeti mûcib-i tahsîn olduğundan başka leyl ü nehâr dâg-ı ber dil-i hasret olduğu rütbe-i Vezâret'le kadri terfî' ve ol bâbda ısdâr-ı tevkî olundu.

Velâdet-i Hibetullah Sultân

İşbu recebü'l-ferdin on beşinci günü⁴ sulb-i pâkîze-sîrist-i Cihândârî'den *yehebi limen yeşâ' ü inâsen*⁵ mîsdâkî üzere bir duhter-i sa'd-ı ahter zînet-bahş-ı mehd-i vücûd

¹ 1 Cumâdelâhîre 1172 = 30 Ocak 179 Salı.

² mezbûrelere H : مزبور لاره M1, B1, K1.

³ 'utuvv: Hadden ziyâde itâ'at etmeyüp mütekebbir olmak. [Metinde geçen bu kelimenin sayfa kenarında anlamı verilmiştir.]

⁴ 15 Receb 1172 = 14 Mart 1759 Çarşamba.

⁵ "يَهُب لِمَن يُشَاء إِنَّا" = Dilediğine kız çocukları verir" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân eş-Şûrâ 42/49. âyetin orta kısmında yer almaktadır.

ve kımât¹-ârâ-yı minassa-i şuhûd olup, o sultân-ı hurşîd-tal‘at ve nâhîd-terbiye Hibetullâh ismiyle tesmiye olunup, yedi gün yedi gice Âsitâne-i sa‘âdet ve havâlîsinde icrây-ı resm-i şehr-âyin fermûde-i Pâdişâh-ı İskender-temkîn olduğuna binâ’en, münâdîler mecmâ‘-i nâs olan mahallerde i‘lân-ı besâret ü tehânî ve iblâg-ı hükm-i mutâ‘-ı Cihânbânî eylediler. Sultân-ı müşârun ileyhânın velâdetine vâfir târîhler söylenilüp,

Binde bir vâkî‘ olur böyle dilârâ târîh
(بِيَكْدَهْ بِرْ وَاقِعْ أُولُورْ بُويْلَهْ دَلَارَا تَارِيخْ)

Oldu kevne tarab-âver² Hibetullâh Sultân
(أَوْلَدِيْ كُونَهْ طَرَبْ آورْ هَبَّةَ اللَّهِ سُلْطَانْ)

Sadria‘zam Râğıb Paşa'nın eser-i kalemi olup;

‘Ömr ü ikbâlle geldi Hibetullâh Sultân
(عَمَرْ وَاقِبَالِهِ كَلْدِيْ هَبَّةَ اللَّهِ سُلْطَانْ)

târîhi dahi Tevfîk Efendi merhûmun zâde-i tab‘ıdır.

Sultân-ı müşârun ileyhânın velâdetinden otuz kırk gün mukaddem ihtiyâten hâzır bulunmalarıçün bezistân kethudâlarına keyfiyyet ifâde olunup, dükkânlarında âvîze ve sâyir tecemmûlât-ı donanmayı³ âmâde ve şehr-âyin erbâbindan olan sâyir ricâl ve ocak ağaları dahi tedâruklerin biribirinden ihfâ ile semt-i nüvîd-i besârete dervâze-i sâmi‘aların küşâde etmişler idi. Zuhûr-i velâdet-i pür-beşâret cümleye ma‘lûm oldukda, bây ü gedâ hâllerine göre der u dervâzelerin pür-nakş u nigâr ve gicelerde îkâd-ı şumû‘ u kanâdîl ile şeb-i târı mânend-i nehâr eylediler. Her kûşede sadây-ı tabl ü sûrnâ ve her tarafda nevây-ı çeng ü şeštâ safâ-bahş-ı kulûb-i pîr ü bernâ olup, şu‘bede-bâzân-ı⁴ Sâmîrî-hîrfet, izhâr-ı sanâyi‘-i garîbetü'l-eşkâl ile hûş-rübây-ı nev‘-i insanî ve rakkâsân-ı mütenâsibü'l-a‘zâ tahrîk-i endâm-ı dilkeş-hîrâm ile dil-i mürdegân-ı enâma ifâza-i rûh-i sânî ve her hâne dâr-ı sûr ve her dükkân beytü's-sûrûr olup, kâyid-i hûzn ü gam reh-peymây-ı diyâr-ı ‘adem ve ceyş-i şevk u tarab asker-i cevr ü elem üzerine ref‘-i ‘alem edüp, milket-i derûn-i hûcûm-i sipâh, gussa vü endûhdan sâlim ve vûcûd-i ‘âlem zât-ı sûrûr ile kâyim oldu. Recebü'l-ferdin yirmi birinci günü⁵ Sadr-ı vâlâ-kadr tarafından i‘mâl olunan gehvâre-i zerrîn ve mücevher hâzır u âmâde ve Kethudâ Bey ile [M1 154] Enderûn-i hümâyûn'a firistâde olunup, Ağa-yı mûmâ ileyh Dârü's-sâ‘âde Ağası tarafına

¹ Kımât: Beşik içinde çocuk bağladıkları ip ki bağırıldırdır. [Metinde geçen bu kelimenin sayfa kenarında anlamı verilmiştir.]

² Tarab-âver: Keyif ve neşât gösterisi. [Metinde geçen bu kelimenin sayfa kenarında anlamı verilmiştir.]

³ donanmayı M1, K1, H : donanma B1.

⁴ şu‘bede-bâzân: Bi-mana oyuncular. [Metinde geçen bu kelimenin sayfa kenarında anlamı verilmiştir.]

⁵ 21 Receb 1172 = 20 Mart 1759 Salı.

gelüp, pây-i mehdî telsîm ve Ağa-yı müşârun ileyhe teslîm ve ol dahi mahalline takdîm eyledi. Serây-ı hümâyûn'da dahi tertîb-i levâzîm-ı surûr u şâdî kılınup, hâne-i hâssa ve kilâr ve seferli dâ'ireleri âvîze-i sûreyyâ-peyker ve envâ'-ı zer ü zîver ile tezyîn olunduğundan başka, Topkapı ve İncüli ve Ağa Bağçesi köşkleri ve Bâbü's-sa'âde ve Ortakapu ve sâyir mahaller nûmûne-nûmây-ı nigâr-hâne-i çîn ve bâ-husûs Bâb-ı hümâyûn ittisâlinde zerdûz¹ bir kît'a sâyebân nasb ve 'Îmâret dîvârından serây meydânına doğru iki yüz mikdârı ve Bâb-ı hümâyûn derûnundan Bâbü's-sa'âde'ye varincaya dek dört yüz mikdârı meş'aller nûcûm-i sâti'a ve büdûr-i lâmi'a gibi nûr-pâş-ı 'âlem ve kapu araları billûr âvîzeler ve bî-hisâb kandiller ve yemîn ü yesârda şem'dânlı birkaç yüz kebîr ü sagîr endâm âyîne temâşâsı mûcîb-i indifâ'-ı gam olduğundan gayri, Paşa-kapusu dahi reng-âmîz kandiller ve heyâkil-i garîbe ve temâsîl-i 'acîbe ile ârâste olunmuş âvîzeler ile zînet-yâb ve bâ-husûs derûn u bîrûnu kanâdil-i muhtelifetü'l-elvân ile nigârında bir câmî'-i latîf ihtirâ' olunup, tarh-ı dil-fîrîbi hayret-resân-ı ezhân-ı ulî'l-elbâb olup, hâti-me-i eyyâm donanmada olan esnâf alayları dahi tertîb ü tanzîm ve her sınıf hirfeti ikitzâsına göre alay gösterüp, du'ây-ı Şâhâne'yi bârgâh-ı ulûhiyyete takdîm eylediler. Bundan sonra deniz donanması dahi tenbîh olunup, sallar üzerinde suver-i 'acîbe îcâd ve envâ'-ı bahrî ve pûskürme ve çarh-ı felek resminde masnû' nev-peydâ fişekler mahal-be-mahal ikâd olunup, her ocağ bir gîce icrây-ı san'at ile donanmaya gâyet verildiğinden başka, bu meseretden hisse-mend olmaları zîmnînda Memâlik-i mahrûse vülât ü hükkâmına neşr-i evâmir ve işâ'a-i besâyır kılındı.

Ihrâc-ı Surre-i hümâyûn

Mâh-ı recebü'l-ferd evâsitindâ² Haremeyni's-şerîfeyn'e beher sâl irsâli mu'tâd olan Surre-i hümâyûn ihrâc olunup, Emîn nasb olunan Yazıcı-yı esbak Kayseriyyeli İbrâhîm Efendi'ye teslîm ve ol dahi birkaç gün umûrunu ru'yet için Üsküdar'da mukîm olup, maslahatını tetmîm 'akabînde ol-savb-ı şeref-evbe ruhsây-ı cebhe-i ta'zîm oldu.

Tezvîc-i Hanım Sultân be-Nûri Bey

'Âyişe Sultân-ı 'aliyyetü's-şân hazretlerinin [M1 155] kerîme-i muhteremeleri Rukayye nâm Hânîm Sultân'ın dâyire-i saltanat müntesiblerinden birine tezvîc olunması lâyih-i hâtır-ı Şehînşâhî olup, Hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn'dan Haremeyn Mütevellîsi Lâle-zâde Nûri Bey bu devlete sezâ ve şeref-i karâbete revâ görülüp, evâhir-ı recebde mîr-i mûmâ ileyh müşârun ileyhâya 'akd ü tezvîc ile tenşît u tefrîc³ olundu.

¹ zerdûz: Bi-mana altın hırsızı. [Metinde geçen bu kelimenin sayfa kenarında anlamı verilmiştir.]

² 11-20 Receb 1172 = 10-19 Mart 1759.

³ tefrîc M1, K1, H : tefrîh B1.

Tevcîhât-ı vüzerây-ı ‘izâm

Âsitâne-i sa‘âdet’te bast-ı kâlîçe-i ârâm ve sâye-i hemâvâye-i Şehînşâh’de huzûr u râhat ile şâd-kâm olan Vezîr Silahdâr Mehmed Paşa, âhîr-i recebde¹ Rumeli Eyâleti’yle hurrem ve selefi Gürcü Mehmed Paşa, Vidin Muhâfizliği ile mükerrem olup, sâbıkâ Vidin Muhâfizi Vezîr Arnabud İsmâ‘îl Paşa’ya, Avlonya sancağları ihsân ve Kapudân-ı sâbık Vezîr Mehmed Paşa, Yanya Sancağı’yla ferhân kilindi.

İhrâc-ı mevâcib-i kîsteyn

Dergâh-ı ‘âlî mülâzımı olan tavâyif-i askerînin iki kışt mevâcibleri işbu şâ‘bân-ı şerîfin yirminci günü² tertîb olunan dîvân-ı şâmihû'l-erkânda kabzına me’mürlara teslîm ve yirmi beşinci gün maslahat-ı devr tetmîm olunup, Silahdâr Ağa vesâtatiyla şeref-vürûd olan teşrifât, Sadr-ı ‘âlî-kadri nâyil-i meserrât eyledi.

‘Azl-i Kethudây-ı Sadr-ı ‘âlî

Sadria‘zam Kethudâsı olan Hamza Hâmid Efendi, rehâvet ve te’ennî ile şöhretgîr ve ba‘zı mühimmât-ı devlet karân-i ‘ukde-i te’hîr olduğu ma'lûm-i Sadr-ı müşterî-tedbîr olup, [misra]‘:

Ve külli mus‘adetin yevmen se-tenhadır³

mefhûmunda şehr-i mezkûrun yirmi altıncı günü⁴ ‘azl ve hânesinde ikâmet ve du‘ây-ı devâm-ı Pâdişâhî’ye muvâzabet eyledi. Yeniçeri Kâtibi olan Subhî-zâde ‘Abdullah Efendi'nin gonçe-i ümmîdi nesîm-i subh-i emânî ile şüküfte vü handân ve fecr-i sâdîk-1 bahtı meşîrik-1 ikbâlden dirahşân olup, yevm-i mezkûrda Kethudâlik mesned-i refî'i ile tebcîl ve kafesî destârları dülbend-i emîrâneye tebdîl ve münhal olan Yeniçeri Kitâbeti'ne, Subhî el-Hâc Mehmed Efendi tâvsîl olundu.

Oldu Subhî-zâde 'Abdullah Efendi Kethudâ

(اولدى صحیح، زاده عیدالله افندی کتخدا)

târîhi Defterdar Halîmî Efendi'nin zâde-i tab'ıdır.

¹ 21-30 Recib 1172 = 20-29 Mart 1759

² 20 Sa‘bân 1172 = 18 Nisan 1759 Carsamba.

³ ”Her yükselişin bir düşüşü vardır“ anlamına gelen bu cümle, Sâbık b. Abdül-rahîm’ye “يَعْلَمُ مَصْعَدَهُ يَوْمًا سَتَّحِدِرُ“ / وَكُلُّ مَصْعَدٍ يَوْمًا سَتَّحِدِرُ ve el-Berberî’ye ait olan “بِهِ / وَكُلُّ مَصْعَدٍ يَوْمًا سَتَّحِدِرُ / وَكُلُّ يَيْنَى تَسْيَلَى بَعْدَ جَهَّةِ / وَمِنْ“ / وَرَاءَ الشَّيْبِ الْمُؤْثَرِ وَالْكَبِيرِ İnsanı gençliğin parlaklığını yükseltir, her yükselen bir gün düşecektir. Her ev yenilendikten sonra eskiyecektir, gençlikten sonra ölüm ve ihtiyarlık gelir“ beytinin ilk kısmından alınmıştır. Her canının bir gün yok olacağı ve makamlarda yükselen her kişisinin bir gün gücünü yitireceğini ima etmek için kullanılmaktadır, (bk. Abdülazîz Muhammed es-Selmân, *Mevâridü’z-Zam’ân li-Durîsi’z-Zemân*, Riyad 1424, IV, 585).

⁴ 26 Sa'bân 1172 = 24 Nisan 1759 Salı.

Me'mûr-şüden-i Eyâlet-i Sivas ve Erzurum be-hudûd-i Lezgi

Tâyife-i Lezgi egerçi ehl-i İslâm'dan olup, ancak ne Devlet-i 'aliyye'ye itâ'at ve ne hem-hudûd oduğu İranîyân'a teba'iyyet edüp, mutlaku'l-'inân ve gayr-i mahkûm ve ihitâlâs-ı fursat eylediklerinde, sügûr-i tarafeyne îsâl-i gezend ede geldikleri emr-i meczûm olup, bu esnâda serhadd-i Hâkânî re'âyâsına zulm ü te'addî ve ba'zı mevâşî sevkîyle nehb ü gârete tesaddî eyledikleri, vülât-ı etraf inhâsiyla ma'lûm-i evliyây-ı devlet ve emr-i muhâfazaya [M1 156] dikkat muktezây-ı mecârî-yi siyâset olduğuna binâ'en, hîfz-ı sügûr ve def'-i şurûr irâdesiyle Sivas ve Erzurum eyâletleri o taraflara me'mûr ve memleket-i İran'a adem-i tecâvüzleri bâbında ısdâr-ı menşûr kılındı.

Havâdisât-ı müteferrika

Şîkk-ı Sânî olan Göynüklü Ahmed Efendi, müsinn ü ihtiyâr ve yüz yaşını¹ mütecâviz bir pîr-i emekdâr olup, bu esnâda hulûl-i eccl-i mev'ûdiyle vefât ve mansıbı ile mülakkab Sâlih Efendi kesb-i hayât eyledi.

Enderûn-i hümâyûn'dan muhrec Hattât 'Abdî Efendi, Şîkk-ı Sâlis Defterdârı nasb olunmuşiken, ol dahi çok geçmeden terk-i hayât-ı müste'âr ve 'Ârifî dâmâdî Süleymân Bey, mansib-ı mezkûr ile ihrâz-ı mâye-i mesâr eyledi.

Tüvângerân-ı zemânened Haleb Kethudâsı demekle 'arîf Mustafa Ağa, bir müd-detden berü meflûc u nahîf ve bu esnâda rûh-i latîfi âzâde-i² cism-i kesîf olup, [mîsra]:

Kad yecma'u'l-mâle gayra âkilihi³

mefhûmunca⁴ sarf ü bezlinden lerze-nâk olduğu emvâl ve tuhaf-ı gûnâ-gûn dâhil-i dârû'l-hizâne-i hümâyûn oldu.

Mukâta'ât-ı cesîmeden Duhân Gümrügü, bundan akdem ba'zı kimselerin ber-vech-i mâlikâne 'uhdelerinde olup, eşiddâ'-i mültezimîn yed-i vâhiden iltizâm ile vâfir mâl tahsîl ü igtinâm ve ashâb-ı mukâta'anın bedel-i iltizâmları ve mîrîsi verildikden sonra taraflarına katı çok meblağ kaldığını ve taraf-ı mîrîden ba'zı mu'temidân-ı devlete ilzâm olunduğu hâlde mîrîye nef'-i 'azîm terettüb eyleyeceğini ba'zı erbâb-ı istîfâ ifâde vü i'lâm eylediğine binâ'en, sevkinde mazarrat ve ashâb-ı mukâta'aya hasâret olmadı-ğından gayri, Beytû'l-mâl-i Müslimî'ne sebeb-i kesret olduğu mütehakkak olduğundan nizâmına mübâşeret ve ashâb-ı mukâta'anın hisselerine göre mu'acceleleri bi't-temâm

¹ yaşını M1, K1, H : yaşı B1.

² âzâde M1, H, K1 : ازدۀ B1.

³ eklîhi M1, K1, H : آکله B1.

⁴ مال ییوچی مال غیر آکله = "Malî yiycisi olarak (yemek için) biriktirmez" anlamına gelen bu cümle, Arapça bir beyitin ilk mîrasıdır, bk. Ahmed bin Abdulvehhâb en-Nüveyrî, Nihâyetü'l-ereb fî fûnûni'l-edeb, Kahire 1423, III, 69.

cânib-i mîrîden i'tâ ve cümlesi irzâ olundukdan sonra Gümruk-i mezbûr, Sultân Kethudâsi ‘Ali Ağa’ya ber-vech-i emânet tefvîz olunup, senevî hâsilâtdan fi'l-hakîka vâfir mal istihâl ve umûr-i mühimmeye sarf için hazîne-i Sultânî'ye idhâl olundu.

Müstevlîyi mülk-i İran olan Nâdir Şâh¹ tarafından ba‘de'l-musâleha Devlet-i ‘aliye'ye ba‘zı tuhaf ü nevadir tertîb ü ihdâ ve Hânâن-ı Îrân'dan Mustafa Hân ile Bağdâd'a vusûlü, Bağdâd Vâlisi Vezîr Süleymân Paşa tarafından inhâ olunup, Hân-ı mezkûrun Âsitâne'ye îsâli esbâbına teşebbüs üzere iken, Nâdir Şâh defîn-i hâk-i siyâh ve Mustafa Hân dahi hedâyâyi terk ve ‘Acem diyârına doğru rû-be-râh olmuş idi. Bu esnâda hedâyâ keyfiyyeti [M1 157] Vezîr-i müşârun ileyh tarafından tekrâr zebân-âver-i tezkâr ve Âsitâne-i sa‘âdet'e isticlâbı husûsu sûret-i istîzânda iş‘âr olunduğuna binâ'en, ırsâline dâyır emr-i hümâyûn sudûr ve ol dahi hedâyâ-yı mezkûreyi mashûben bi's-selâme Selâm Ağası'yla ma‘rûz-i ‘atebe-i Şehriyâr-ı vakûr etmiş idi. Zîr olunan hediyye kavâyimi, zeheb-i hâlisden masnû‘ ve ba‘zı mahallerine elmâs ve sâyir cevâhir mevzû‘ olunmuş Taht-ı Tâvûsî nâm neşîmenden² ve ba‘zı tefârik-ı ‘Acem'den ‘ibâret idi.

‘Azl ü nasb-ı Sadr-ı Rûm ve tevcîhât-ı sâ’ire³

Sadâret-i Rumeli'ye revnak-ı iclâl olan Mîrzâ-zâde Mehmed Sa‘îd Efendi, müd-det-i ‘örfiyyesin ikmâl ve şâ‘bânü'l-mu‘azzamın yirmi yedinci günü⁴ Karabekir Efendi-zâde ‘Osmân Efendi, o câh-ı bülend ile iktisâb-ı re’sü'l-mâl-i âmâl eyledi.

Mekke-i mükerreme Kazâsı, yetmiş üç muharreminden sâbıkâ Mîsîr Kadısı Mehmed Emîn Efendi'ye ve Medîne-i münevvere Kazâsı, târîh-i mezkûrdan sâbıkâ Edirne Kadısı ‘Osmân Efendi'ye ve Kuds-i şerîf Kazâsı, yetmiş iki şâ‘bânından⁵ zabt etmek üzere Galata Pâyesi olup, sâbıkâ Bağdâd Kadısı ‘İffet Mustafa Efendi'ye ve İzmir Kazâsı, es-Seyyid Mehmed Gânim Efendi'ye ve Yenişehir-i Fenâr sâl-i mezkûr ramazânından Müftî-zâde Ahmed Efendi'ye ve Halebüş-şehbâ, târîh-i mezkûrdan Medhî-zâde ‘Abdurrahîm Efendi'ye ve Mîsr-ı Kâhire, Akkermânî Mehmed Efendi'ye ve Edirne, Yahyâ-zâde Mehmed Efendi'ye tevcîh ü ‘inâyet ve sâbıkâ Âmid Kadısı Re’îs-zâde ‘Abdulkâdir Efendi ve Fetvâ Emîni Bekir Efendi, Edirne Pâyesi'yle masdar-ı nevâzîş ü rağbet olup, Re’îsü'l-etibbâ bulunanlara dahi ba‘zan tarîkçe ikrâm-ı mesbûku'l-misl olduğuna binâ'en, el-yevm Hekim-başı bulunan Kâtib-zâde Mehmed Refî‘ Efendi, mazhar-ı lutf-i Pâdişâhî ve Anadolu Pâyesi'yle müftehir u mübâhî oldu.

¹ İran'da Avşarlılar Hanedânî'nin kurucusu ve ilk hükümdarıdır. Muharrem 1100/Kasım 1688 de Horasan'da doğdu. 24 Şevvâl 1148/ 8 Mart 1736 yılında Safevîler hânedânının son bulması ile hükümdar oldu. Caferîliği öne çıkarması Sünnîlikle itham edilmesine sebep oldu. 1747 yılında öldürülüdü, (bk.; Azmi Özcan, “Nâdir Şâh”, *DIA*, İstanbul, 2006, XXXII, 276-277).

² neşîmenden M1, K1, H : بشیمندن B1.

³ sâ’ire B1, K1 : sâyire M1, H.

⁴ 27 Şâ‘bân 1172 = 25 Nisan 1759 Çarşamba.

⁵ 1 Şâ‘ban 1172 = 30 Mart 1759 Cuma.

Mübâhase-i ‘ilmîyye der-huzûr-i hümâyûn

Şehriyâr-ı bî-müdânî dâme fî kilâ’eti's-Samedânî hazretlerinin ‘ilm-i şerîfe rağbetleri zâyid ‘anî'l-vasf ve istimâ‘-ı mebâhis-i nakliyye vü ‘akliyyeye meyl ü rükûnları vâreste-i îzâh u keşf olduğuna binâ'en, ramazân-ı şerîfde huzûr-i hümâyûnlarda Tefsîr-i Kâdî'den birkaç âyet kırâ'et¹ ve bir mukarrir ve beş nefer tâlib sûretinde ‘ulemâ cem‘iyyet ile ifâza-i feyz ü bereket eylemeleri irâde buyurulup, Fetvâ Emîni Ebûbekir Efendi mukarrirliğe intihâb ve müderrisîn-i kirâm ve ‘ulemâ-yı a'lâmdan Nebîh Mehmed Efendi ve Serây Hocası Hamîdî Mehmed Efendi [M1 158] ve Şeyhulislâm Mûfet-işî İdrîs Efendi ve Müzellef Mehmed Efendi ve Konevî İsmâ‘îl Efendi, tâlib menzilinde istishâb olunup, huzûr-i Şâhâne'de ictimâ‘ etmeleriyle, “Yâ eyyûhellezîne âmenû kûnû kavvâmîne bi'l-kîst²” âyet-i şerîfesini mukarrir-i mezkûr ahsen-i ta'bîr ile tefsîr ve yenâbî‘-i ‘ulûmunu tefcîr edüp, beyne'l-‘ulemâ ‘araz-ı gayr-i müfârik olan hased ü istibdâd iktizâsiyla, Müzellef Efendi ve İdrîs Efendi mu‘âraza³ vü mücâdeleye kıyâm ve her biri cevâb-ı müşkit ile ilzâm ve ‘akîb-i meclisde her birine üzerî altûn in‘âm olunup, ilâ hâze'l-ân bu ‘âdet-i hasene ber-devâm ve giderek izâfât-ı efrâd-ı ‘ulemâ ile teksîr-i cihât ikrâm kılınup, mebde-i hayr olan Şehriyâr-ı enâmin sahâyif-i hasenâtına nâ-guncây-ı havsala-i erkâm olacak sevâb yazılacağı tâhkîk-kerde-i hâss u ‘âmmmdir.

İ‘dâm-ı Yûsuf Kethudâ ve tevcîh-i Selânik

‘Osmân Paşa-zâde Vezîr Ahmed Paşa'ya hâl-i hayâtında Kethudâ ve ba‘de'l-vefât mahdûmu Mîr-i mîrân Mehmed Paşa'ya dahi o hidmetle kesb-i ihtisâs ü intimâ eden Yûsuf⁴ Ağa'nın mukaddem ve mu‘ahhar nezd-i devletde mütehakkak olan isâ‘eti kâbil-i ‘afv olmadığına binâ'en, şevvâlin gurresinde⁵ merkûm i‘dâm ve ser-i maktû‘u nihâde-i ‘ibretgâh-ı enâm kılındı.

Tebrîk-i ‘Id-i fitr

Rûz-i fîrûz-rûze hadd-i gâyete resân ve leyletü'l-‘îd cümle erkân-ı Devlet-i ebed bünyân serây-ı behcet efzây-ı Pâdişâhî'de müctemi‘ olup, takbîl-i dâmân-ı Hidîvî-devrân ile cezlân oldular.

Ihrâc-ı Donanma-yı hümâyûn

Şevvâlü'l-mükerremin beşinci günü⁶ Donanma-yı hümâyûn'un ihrâcî musammem olmakdan nâşî, Sadriâ‘zam ve Şeyhulislâm Efendi ve sâyirleri Yâlı-köşküne râhî ve

¹ kırâ'et M1, K1, H : قرآن B1.

² يَا إِيَّاهَا الَّذِينَ أَمْنَوْا كُونُوا قَوَامِينَ بِالْقَسْطِ = Adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun” anlamına gelen bu cümle, Kur’ân en-Nisâ 4/135. âyetinin ortalarında yer almaktadır.

³ mu‘âraza M1, K1, H : mu‘âvaza B1.

⁴ Yûsuf B1 ; ‘Osman M1, K1, H.

⁵ 1 Şevvâl 1172 = 28 Mayıs 1759 Pazartesi.

⁶ 5 Şevvâl 1172 = 1 Haziran 1759 Cuma.

muntazır-ı kudûm-i Pâdişâhî olmuşlar idi. Dâver-i zemân ve Hâkân-ı Ferîdûn-tüvân dahi kasr-ı mezkûre pâ-nihâde-i şevket ü şân olduklarında, Kapudan Paşa vârid ve mu‘tâd olan kürküñ telebbüs ile zirve-i cebel-i rîf‘ate mütesâ‘îd olup, bir iki gün Kabataş semtinde ikâmet ve Bahr-i Sefîd cânibine ‘azîmet eyledi.

Vukû‘-i tevcîhât

Şevvâlin dördüncü günü¹ resm-i devlet üzere tevcîhât vâki‘ olup, Sadâret-i ‘uzmâ Kethudâlılığı, mutasarrîfi Subhî-zâde ‘Abdullah Efendi'ye ibkâ ve Riyâset-i küttâb hidmeti, Şâtır-zâde Kâşif Emîn Efendi ‘azlinden Dilâver Ağa-zâde ‘Ömer Efendi'ye ve Çavuş-başılık, zu‘amâdan Mustafa Ağa'ya müceddeden tevcîh olunup, sâyir hademe-i bâb ibkâ olundu. Şîkk-ı Evvel Defterdârlığı, Halîmî Mustafa Efendi'ye ve Sânî ve Sâlis mutasarrîflarına ibkâ ve Defter Emâneti, el-Hâc Mehmed Râkim Efendi'ye ve Büyük Rûznâme, Re’îs-i esbak el-Hâc ‘Abdî Efendi'ye ve Baş-muhâsebe, İbrâhîm [M1 159] Efendi'ye; Şehr Emâneti, Kayseriyyeli ‘Ali Efendi'ye; Tersâne Emâneti, Sîdkî Mustafa Efendi'ye tevcîh olunup, Matbah Emâneti ibkâ ve Arpa Emâneti, Mehmed Efendi'ye tevcîh ve Anadolu Muhâsebeciliği, Koca Bekir Bey'e ibkâ olundu. Süvârî Mukâbeleci-liği, Muhsin-zâde Ahmed Bey'e; Haremeyn Muhâsebeciliği, Hâşim Efendi'ye; Sipâh Kitâbeti, Râyif İsmâ‘îl Bey'e; Silahdâr Kitâbeti, Hâşim ‘Ali Bey'e; Cizye Muhâsebesi, Nu‘mân Efendi'ye; Mevkûfât, ‘Atîf-zâde ‘Ömer Vahîd Efendi'ye; Mâliyye, Resmî Ahmed Efendi'ye; Küçük Rûznâme, Süleymân Bey'e; Piyâde, Tîflî Efendi'ye; Cebeçiler Kitâbeti, Müverrih Seyyid Hâkim Efendi'ye tevcîh olunup, sâyir menâsîb dahi ber-vech-i münâsîb erbâbına tefvîz u ihâle ve mansîbından mahrûm olan ba‘zı kimselerin dahi ‘atâyây-ı Şâhâne ile zarûretleri izâle olundu. Menâsîb-ı ağayân dahi ibkâ olunup, fekat Sipâh Ağalığı, Halîl Paşa-zâde Ahmed Bey'e ve Silahdâr Ağalığı, Çukadar Ağalık'dan muhrec diğer Ahmed Bey'e tevcîh olundu.

İstîtrâd

Re’îsülküttâb olan Kâşif Mehmed Efendi'nin ‘azli ve Haremeyn Mütevellisi olan Nûri Bey'in riyâsete nakli matlûb-i Şehînşâhî olup, Mîr-i mûmâ ileyhin hudûs-i zemâniyla menâsîb-ı devletde istihdâm ve bâriz ü kâmin ahvâli tecribet-güzâr-ı enâm olmadığı sebebi ile makâm-ı hatîr-i riyâsete takrîbi muhill-i nizâm olacağı, Sadr-ı vâlâ-makâm tarafından telhîs u i‘lâm ve Emîn Efendi'nin ibkâsı iltizâm olunmuşıldı. Birkaç defâ su’âl ü cevâb tekerrür edüp, bilâhare: “Nûri Bey olmaz ise, Emîn Efendi dahi olmasun her kimi istersen re’îs edesin” deyü tevcîhât gicesi taraf-ı hümâyûndan haber vârid olup, Emîn Efendi'ye da‘vetci gitmiş iken, mûmâ ileyhe istirâhat haberi te‘âkub ve şahs-ı vâhidin pîrâmen-güzâr-ı efkârı olmayan Dilâver Ağa-zâde ‘Ömer Efendi, hidmet-i Riyâset'le Bâb-ı ‘âlî'ye tekarrub eyledi. Mûmâ ileyhin bitâne-i ahvâline mahrem olanların biri ziyâretine ‘azîmet ve tebrîk-i Riyâset eylediğinde, hemân bir âh-ı cângâh ile

¹ 4 Şevvâl 1172 = 31 Mayıs 1759 Perşembe.

izhâr-ı hüzn ü melâl ve ‘ömr-i girân-mâyesine âfet-i zevâl erişdiğini güzârende-i şe’âmet-mekâl edüp, muhâtabına hayret târî ve ba‘zi tesliyyet ile îfây-ı şart-ı vefâdârî eyledikde: “Elli sene dâr-ı dünyâda fakr u fâka ile dem-güzâr ve leyl ü nehâr hasret-i dînâr ile dilfigâr iken, şimdi böyle bir mansib-ı ‘azîzü'l-menâl¹ ile kesb-i refâh-ı hâl edecekime zemân müsâ‘id olmayacağı meczûm ve bu mansib müşrif-i helâk olanların ba‘zisina kable'l-mevt ‘âriz olan sıhhât-i yek-sâ‘at kabîlinden [M1 160] olduğu ma'lûm olup, hemân âhiret hakkını helâl ve du‘ây-ı bi'l-hayr ile hukük-i dîrîneyi istikmâl ile mühürzen-i leb-i sükût” ve merkûm dahi bu keyfiyyet-i garîbeden mebhût olup, fi'l-hakîka kırk güne varmadan tomâr-ı ‘ömrü tayy-kerde-i dest-i ecel oldu.

İhsân-ı Vezâret be-Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî

Gars-i yemîn-i Şâhî ve nişânde-i dest-i Pâdişâhî olan Hamza Ağa'nın Silahdârlığı hengâmında tavr u hareketi istihsân ve ‘akl u zekâsı sencîde-i mîzân-ı imtihân olunup, merâtib-i ‘aliyyeye irtikâsi min külli'l-vucûh şâyân görülüp, evâyil-i şevvâlü'l-mükerremde² Mora Muhassillîği inzîmâmıyla süllem-i rütbe-i vâlây-ı Vezâret'e is‘âd ve alay ile Bâb-ı ‘âlî'ye gelüp, huzûr-i Sadâret-penâhîde iktisây-ı hil‘at ile is‘âd olundu. Sâbıkâ Mora Muhassili Tevkî‘î Vezîr Mustafa Paşa'ya, Haleb Eyâleti ihsân ve Muhsinzâde Vezîr Mehmed Paşa'nın dahi mansibi olan Kütahya'ya hareket ve ‘azîmeti fermân olundu.

Havâdisât-ı müteferrika

Kethudâ Kâtibi olan ‘Ali Efendi evâsît-ı şevvâlde³ ‘azl ile tekdir ve sâbıkı ‘Ömer Efendi, makâm-ı sâbıkında takrîr olundu.

Bergosî Mehmed Ağa'nın evzâ‘-ı şütür-gürbesi iktizâsiyla menfûr-i tab‘-ı Sadru's-sudûr ve hânesinden çıkmamak te'dîbi ile ihtilât-ı ahbâbdan mehcûr oldu.

Müderrisîn-i kirâmdan olup, kemâl ü ma‘rifeti ke's-şemsi fi'l-hevâ cerr-i zâhir ve leyl ü nehâr nemek-i meclis-i Sadr-ı müstahsenü'l-me'âsir olan Haşmet Efendi hakkında dahi bezâzet-i lisân ve ta‘n-ı ihvân sebebi ile nefret nûmâyân olup, İstinye'de pederi sâhil-hânesinde ikâmeti tenbîh ve bu gûşmâl ile tahvîf-i her hâmil ü nebîh kılındı.

Başbâkî-kulu olan Abdâl Mehmed Ağa, Mîrahûr-i Sânî Vekîli nasb ü ta‘yîn ve Yahyâ Paşa birâderi İbrâhîm Bey, mûmâ ileyhe câ-nişîn kılındı.

Pâdişâh-ı takvâ-penâh *dâme fî ‘avni'l-İlâh*¹ hazretleri ba‘zan salât-ı subhu Ayasofya Câmi‘inde edâ ve iskât-ı farîza-i Hudâ eyler idi. ‘E’imme-i Ayasofya'dan Zileli

¹ ‘azîzü'l-menâl M1, K1, H :‘azîzü'l-mâl B1.

² 1-10 Şevvâl 1172 = 28 Mayıs-6 Haziran 1759.

³ 11-20 Şevvâl 1172 = 7-16 Haziran 1759.

‘Osmân Efendi’nin nevbeti günü ‘ale’s-seher Ayasofya Câmi‘i’ni tal‘at-ı hümâyûnlarıyla münevver buyurup, Efendi-yi mûmâ ileyhin kırâ’etini tahsîn ve kâmet-i liyâkatini hil‘at-ı İmâmet-i Sâniye ile tezyîn eylediler.

Ağayân-ı Harem-i hümâyûndan ba‘zlarının vâki‘ olan hidemâtda taksîrleri serze-de-i zuhûr ve kurb-i sürâdikât-ı Saltanat’dan ib‘âdları sâyirlerine sebeb-i ihtilâc-² sudûr oldu.

Tertîb-i nişân

Rütbe-i vâlâ-yı Vezâret’le kâmrân [M1 161] olan Vezîr Silahdâr Hamza Paşa’ya kerîme-yi muhtereme-i hazret-i Cihanbânî ‘iffetlü Hibetullâh Sultân’ın nâmzed kılınması irâde olunup, iktizâ eden nişân takımının tedârüküne mübâşeret ve cümlesi hâzır u âmâde olduğu ma‘rûz-i ‘atebe-i gerdûn-rif‘at olunmuş idi. Alay-ı dilârâ ile Serây-ı ‘âmir-e’ye nakli fermân ve evâsît-ı şevvâlde³ zîkr olunan nişân takımını defter-i teşrifâtda tasrîh u beyân olunduğu vech üzere müretteb alay ile dâhil-i Harem-serây-ı Pâdişâh-ı devrân oldu.

Lâhika

‘İsmetlu ‘Âyişe Sultân hazretlerinin kerîmeleri Hânım Sultân mukaddemâ Nûri Bey'e ‘akd ü tezvîc ve işbu şevvâl gâyetinde⁴ maslahat-ı zifâf tervîc olunup, müşârun ileyhâya dahi alay tertîb ve vâlide-i muhteremeleri serâyında şevher-i pâkize-gülerleriyle ictimâ‘ları tasvîb olundu.

‘Avdet-i Yûsuf Efendi

Sâbıkâ Sadriâ‘zam Kethudâsı olup, bundan akdem Edirne Serâyı ta‘mîrine me’mûr olan Yûsuf Efendi, bir müddetden berü emr-i binâ ve ta‘mîre iştigâl ve kemâl-i sadâkat ü istikâmetle harâbe-müşrif olan mahalleri termîm ü ikmâl eleyüp, me’mûriyyeti resîde-i hayyiz-i hîtâm olduğunu mukaddemâ tahrîr u i‘lâm eyledigine binâ’en, ‘avdetiyçün emr-i ‘âlî şeref-sudûr ve zilka‘de evâsîtindâ⁵ Âsitâne-i sa‘âdet'e gelüp, hidmeti meşkûr ve sa‘y-i mebrûr oldu.

Nakl-i hümâyûn be-Sâhil-serây-ı Beşiktaş

Hevâlar kesb-i i‘tidâl ü terâvet ve safha-i zemîn ezâhîr-i muşk-bûy ile nûmûne-nûmây-ı sahn-ı cennet olduğuna binâ’en, Sâhil-serây-ı Beşiktaş'a meyl ü rükûn tab‘-ı

¹ “ذَمَّ فِي عَزْنِ إِلَهٍ” = Allah’ın (c.c.) [ona] yardımı devamlı olsun” anlamına gelen bu cümle, Arapça bir duâ cümlesi dir.

² ihtilâc H :ihtilât M1, B1, K1.

³ 11-20 Şevvâl 1172 = 7-16 Haziran 1759.

⁴ 30 Şevvâl 1172 = 25 Haziran 1759 Pazartesi.

⁵ 11-20 Zilka‘de 1172 = 6-15 Temmuz 1759.

hümâyûnda rû-nûmûn olup, zilka‘denin yirminci günü¹ Serây-behişt âsâ'dan nakl ü hareket ve Beşiktaş'a vaz‘-ı pây-ı meymenet eylediler.

‘Azl-i Şeyhulislâm Mehmed Sâlih Efendi ve nasb-ı ‘Âsim İsmâ‘îl Efendi

Müftiyyü'l-vakt bulunan Mehmed Sâlih Efendi, ahlâk-ı hamîde ve evsâf-ı ber-güzîde ile müte‘âref ve eltâf-ı mâ-lâ nihâyesi erbâb-ı haysiyyet ü istîhâle mütezâ‘if ve müterâdif iken, “ve eyyü kerîmin lem tusibhü'n-nevâyib.”² medlûlü üzere işbu zilka‘de evâyîlinde³ musîbet-i ‘azl ile mütekeddir ve Kanlıca'da vâki‘ sâhil-hânesinde ikâmetle tesliyyet-bahş-ı hâtır oldu. Rumeli Pâyesi'yle sâbıkâ Anadolu Kadı‘askeri olup, ‘ilm ü hünerde ‘ilm ü fazl ü edebde Yahyâ bin Ektem⁴ olan Çelebî-zâde ‘Âsim Efendi, yevm-i mezkûrda⁵ telebbüs-i hil‘at-i beyzâ ile zîb-ârâ-yı mesned-i fetvâ oldu.

‘Afv ü itlâk-ı Veliyyüddîn Efendi

Rumeli Kadı‘askeri iken, takdîr-i mümteni‘u't-tagyr ile Burusa'ya [M1 162] nefy ü tekdîr olunan Velî Efendi'nin itlâkını Şeyhulislâm Efendi recâ ve Sadriâ‘zam dahi isrine iktifâ edüp, mazhar-ı ‘afv-i Cihânbanî ve Âsitâne-i sa‘âdet'e ‘avdetiyün hükm-i Cihan-mutâ‘ gönderilüp, dâyiyesi halkı dest-zen-i sürûr u şâdmânî oldu.

Fevt-i Re’isülküttâb ve ‘azl-i Ser-çavuşân

İcmâl-i hâli bâlada nigâşte-i kalem-i nâdire-rakam olan Dilâver Ağa-zâde ‘Ömer Efendi, [mîsra]:

Înne'l-belâ‘e mü’ekkelün⁶ bi'l-mantîk⁷

¹ 20 Zilka‘de 1172 = 15 Temmuz 1759 Pazar.

² “وَإِنْ كَرِيمَ لَمْ تُصْبِهِ النَّوَابَ” = Nice şerefli kimseler vardır ki, musîbet isabet etmiş olmasın” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

³ 1-10 Zilka‘de 1172 = 26 Haziran-5 Temmuz 1759.

⁴ Bazı kaynaklarda ismi “Ektem” olarak yazılmış olan bu şahıs müctehid, âlim ve kâdilkudât olarak bilinen Hanefî Fîkıhi âlimlerinin büyüklerinden Yahyâ bin Eksem bin Muhammed el-Üseyyidî et-Temîmî el-Mervezîdir. Künyesi, Ebû Muhammed'dir. Nesebi, meşhûr Arap hakîmlerinden Eksem bin Sayfî'ye dayanır. Kadılık, kâdilkudâtlık, kumandanlık, Dîvânü's-sadakât başkanlığı, vezirlik gibi görevlerde bulunmuştur. H. 159 (775) senesinde Merv'de doğmuş, 242 (856)'de hacdan dönerken Rebze'de 83 yaşında vefât etmiştir, (bk. Şükrû Özen, “Yahyâ b. Eksem”, *DIA*, XLIII, 249-251).

⁵ 1-10 Zilka‘de 1172 = 26 Haziran-5 Temmuz 1759.

⁶ mü’ekkelün H : M1, B1, K1.

⁷ “إِنَّ الْبَلَاءَ مَؤْكَلٌ بِالْمَنْطَقِ” = İnsan belâya dili yüzünden düşer” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir; bk. Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asilli Vecîzeler Sözluğu*, I, 367; Hz Ali ile Hz Ebûbekir arasında vukûbulan bir konuşmada geçen bir ifade olarak bk.

قال على قلت لا ي بكر: لقد وقعت من الاعرابي على باقة قال: اجل ان لكل طامة وان البلاء موكل بالمنطق Meydânî, I, 26. Ayrıca bu sözün hadis olarak değerlendirilmesi için bk. *Kesfî'l-Hâfâ*, I, 290.

mefhûmu üzere mesned-i riyâsete tesâ‘udunu mukaddime-i mevt ‘add edüp, kırk gün-den sonra şîrâze-i ‘ömürü münhal ve lebbeyk-zen-i dâ‘î-yi ecel olup, Âmedci bulunan ‘Abdullah Efendi, *el-Kâtibü kâtimün*¹ ma‘rifetiyle meşhûr ve cevdet-i hat ile zebânzed-i cumhûr olduğuna binâ’en, zilka‘denin yirmi üçüncü günü² Re’îsülküttâb ve mahsûd-i ricâl-i bâb oldu.

Müteveffây-ı mûmâ ileyh rumûz-âşinây-ı kitâbet ve yeke-süvâr-ı meydân-ı ma‘rifet sebk-i kelâma kâdir olduğu Hadîka'ya³ yazdığı zeylden zâhirdir.

Belgrad Binâ Emîni Za‘îm Mustafa Ağa'nın zevâhir-i ahvâlinden liyâkat fehm olunup, tevcîhâtda Çavuş-başı nasb olunmuşdı. Umûr-i Dîvâniyye'yi idârede râcil ve her mâddenin hüsün ü kubhunu temyîzde câhil olmağla, zilhiccenin ikinci günü⁴ ‘azl ü tezlîl ve Çavuş-başılık ile Sadriâ‘zam Kapucular Kethudâsı Hatîb-zâde Ahmed Efendi tebcîl olundu.

Surû‘ ve ferâğat ez-icrây-ı Nehr-i Sakarya be-Gadîr-i Sapanca

Sakarya Nehri İznikmid'e üç merhale olup, ihtilâtında fevâyid-i ‘azîme olduğunu ve bâ-husûs Tersâne-i ‘âmire'ye iktizâ eden ecnâs-i kerâste ve Âsitâne-i sa‘âdet'e lü-zûmu olan hatab sehlü'n-nakl⁵ idügünu dokuz yüz senesinde Sinân Paşa, ‘atebe-i ‘aliyyeye ‘arz etmişidi. Nehr-i Sakarya, Sapanca Gölü'ne ve Sapanca Gölü dahi İznikmid deryâsına icrâ olunmak bâbinda hükm-i Cihân-mutâ‘ sâdir olup, “Ser-mi‘mârân-ı hâssa ve Müneccim ve Râsîd olan Monla Fütûh ve Mi‘mâr Çavuş ve Mi‘mâr Süleymân ve su-yolcularından Yûsuf ve ‘Ali ve Su Nâzırı ve gayriler ta‘yîn ve ittisâli mümkün müdür? görülp, künh ü hakîkati ile ‘arz oluna” denmekle me‘mûrlar mahalline varup, gereği gibi keşf ü tedkîk ve Nehr-i Sakarya'nın gadîre cereyânını tâhkîk ve Sapanca Gölü'nün İznikmid deryâsı cânibine varılıp, gadîrin İznikmid deryâsına mesâfesi yirmi iki bin zirâ‘ olduğunu ve yolunda dağ ve taş olmayup, basît u müstevâ olduğunu re’ye'l-‘ayn müşâhede ile cereyânını tehvîn eylediklerinden gayri, etrafında olan cibâl-i şâhikanın kerâstesi ilâ машâ‘ allâh kat‘ ve nakl olunsa [M1 163] vâreste-i nefâd ve belki vüs‘at-i cevâniib sebebi ile yevmen fe-yevmen kesb-i nemâ ile müzdâd olacağı ve binâ olunacak kadırgalar için Sapanca Gölü kurbunda Tersâne inşâ olundukda, mîrîye küllî fâyide

¹ كاتبٌ سرٌّ ساکلَانْدَرٌ = “Kâtip sir saklayandır” anlamına gelen Arapça bir deyiştir; bk. Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asılı Vecîzeler Sözlüğü*, II, 451.

² 23 Zilka‘de 1172 = 18 Temmuz 1759 Çarşamba.

³ Hadîkatü'l-Vüzerâ, Osman-zâde Ahmed Tâib'in (ö. 1136/1724) Osmanlı sadrazamlarına dâir yazdığı biyografik eseridir. Doksan üç sadrazamın biyografisini ihtiva eder. Dilâver Ağa-zâde Ömer Vahîd Efendi'nin (v. 1172/1758) zeyli de III. Ahmed'in ilk sadrazamı Kavanoz Ahmed Paşa ile Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'ya kadar on üç sadrazamın biyografisini içermektedir, (bk. Abdulkadir Özcan, “Hadîkatü'l-Vüzerâ”, *DIA*, İstanbul, 1997, XV, 22-23).

⁴ 2 Zilhicce 1172 = 27 Temmuz 1759 Cuma.

⁵ سهل النقل: sehlü'n-nakl M1, K1, H B1.

terettüb¹ eyliyeceğinden nazarı kat[‘] ile zâd ü zahîre kelek ve sâllar ile gadîre ve gadîrden İstanbul'a gelüp, gerek zehâyir ve gerek hatab ve sâyir levâzîm erhas behâ ile bey[‘] olunacağını sûret-i mesâha ve hisâb ile Der-i devlet'e ‘arz etmişler idi. Bu emr-i heyyin ü yesîr o hîlâlde zuhûr eden eşgâl-i devlet hasebiyle vakt-i ferâga ta‘lîk u te‘hîr olunup, bin altmış dört² târîhinde dahî Hindî-oğlu dimekle ma‘rûf olan kimseyi Sultân Mehmed Hân merhûm ta‘yîn edüp, ba‘de'l-keşf, “hafr olunacak mahallerden bisâtât-ı arz hasebiyle cereyâni mümkün ise dahî tathîrinde³ külli zahmet vardır” deyü mağlata eylediğinden başka, ba‘zı kurâ ve çiftlige ve merâti[‘]-i hayvânâta zarar-ı a‘zîmi olduğunu takkrîr eylediğinden, himmet-i Şâhâne'ye îrâs-ı fûtûr etmişidi. Bu tafsîlât mesmû‘-i hazret-i Tâcdârî olup, deryâ-yı himmetleri cûş ve şevk-ı tab‘-ı Mülükâne'leri hurûş edüp, nehr-i mezkûrun icrâsını irâde ve keşf ü mu‘âyene zîmnâda Kethudây-ı Sadri‘azamî ve Re‘îsülküttâb ve Cebeci-başı ve müderrisinden ‘ilm-i mesâhada mehâreti müsellem olan Girîdî Ahmed Efendi ve sâyir erbâb-ı vukûf mahalline firistâde olunmuş idi. Bir mikdâr yer hafr olunup, su çıkışına başladığından ve eyyâm-ı şitâ te‘âkubundan gerüye ‘avdet ve ‘alâ rivâyetin o havâlîde bulunan ashâb-ı ‘alâka ve emlâk külli zarar mülâhaza vü idrâk eylediklerinden tarîkini bulup, me‘mûrları taqlît ile bu maslahat-ı nâfi‘adan tebrîde sa‘y ü dikkat eylediler.

Havâdisât-ı müteferrikâ

İşbu zilhiccetü's-şerîfenin onuncu gicesi⁴ erkân-ı devlet Serây-ı hümâyûn'da ‘akd-i encümen-i cem‘iyyet ve tulû‘-i fecr-i sâdîkda takbîl-i dâmen-i Şâhâne ile icrây-ı resm-i tebrîk ü tehnîyet eyleyüp, Hidîv-i bahr ü berr yevm-i ‘îde mahsûs dârât-ı pür-zîb ü zîver ile Sultân Ahmed Hân Câmi‘i ni dîdâr-ı âfitâb-ı envârlarıyla münevver buyurup, edây-ı salât-ı ‘îdden sonra Serây-ı Mülükâne'lerini kudûm-i meymenet-lüzûmlarıyla kasr-ı huld-i berîne berâber buyurdular.

Eflak kapu kethudâalarından bir gebr-i⁵ zenîm Müslime câriyesini her bâr darb u teltîm eyleyüp, mezkûre bir-takrîb Tarabya'da olan hânesinden firâr ve Rikâb-ı kamertâb'a⁶ ‘arz-ı hâl sunup, ‘an-asl Müslimât'dan olup, mesfûrun pençe-i şikencesine giriftâr ve her bâr cevr ü eziyyeti ile dilfigâr olduğunu [M1 164] iş‘âr etmekle mesfûr ihzâr ve Fenâr'da vâkî‘ hânesi kurbunda salb ü berdâr kilindi.

Hâcegân-ı Dîvân'dan Hâkî Efendi, bu hâkdân-ı fenâdan rihlet ve cânib-i ‘ukbâya ‘azîmet eyledi. Müteveffây-ı mûmâ ileyhin kît‘aları İbn Yemîn kît‘alarından rengîn ve gazelleri ma‘nidâr ve nemekîn olup, Defterdâr-kapusu binâ olundukda;

¹ terettüb M1, K1, H : tertîb B1.

² 1 Muharrem 1064 = 22 Kasım 1653 Cumartesi.

³ tathîrinde M1, K1, H : تظہرنہ B1.

⁴ 10 Zilhicce 1172 = 4 Ağustos Cumartesi.

⁵ gebr M1, K1, H : کبر B1.

⁶ kamertâba M1, K1, H : قمریاتہ B1.

Ketebe koysa sezâdır buna Sultân Mahmûd

(كتبه قویسه سزادر بوكا سلطان محمود)

târîh-i bedî‘ini inşâd eylemişdir. Bu vâdîde olan mehâreti ve şî‘irde olan liyâkatı ma‘lûm olmak için mukatta‘âtından bir iki kît‘a bu mahalle sebt olundu.

Şehsuvâr-ı ‘arsa-i cûd olduğun fehm eyledim
İşte ben geldim efendim dergehin dîvânına
Întîzâr âtına çiğnetme bu hâkî bendegî
Esb-i va‘din dizginin döndür vefâ meydânına
Bîmârim efendim bu dem-i sermâda
Sincâb ise ancak geyilür küremâda
Kûrk istemeğe havf ederim zîrâ kim
Kûrk ile kürek bir görülür imlâda.

‘Azl ü nasb-ı Sadr-ı Rûm ve Kâdî-yi İstanbul

Bir seneden berü Rumeli Sadâreti'ne revnak veren Ebûbekir Efendi, kemâl-i ‘iffet ü nezâhet ile icrây-ı ahkâm-ı Şer‘-i mutahhar ve hitâm-ı müddetiyle gâyet-i zilhiccede ‘azl ü istirâhat ile muvakkar olup, Sadâret-i Rumeli hasbe’t-tarîk Şeyhi Monla Efendi’ye tevcîh ü ‘inâyet ve İstanbul Kadısı Ser-etibbâ-i Hâssa Mehmed Refî‘ Efendi dahi tekâlîf-i müddet eyleyüp, sülâle-i hazret-i Sîddîk’den Bekrî-zâde Halîl Efendi, kazâ‘-i mezkûr ile dest-i nevâzende-i birr ü mekremet kılındı.

Nesc-i dîbây-ı Rûmî

Mevsim-i ‘îdde ‘an-asl ‘atebe-i Şâhâne‘ye Âsitâne‘de mensûc dîbây-ı Rûmî ‘arz u takdîm olunur iken, bir müddetden berü Venedik tarafından gelen dîbâ ‘arz olunmağa başlayup, dîbây-ı mezkûr ise bâdî-yi nazarda şeffâf ü tâbdâr ve cüz’î isti‘mâlinde fersûde vü guseste-târ olduğundan başka, diyâr-ı âhar metâ‘ının Âsitâne‘de revâc ü i‘tibâri ve Âsitâne metâ‘ının kesâd ve ‘adem-i intişâri mûcib-i hadşe-i tab‘-ı Tâcdârî olup, fîmâ-ba‘d a‘yâd ve sâyir mevâsimde dîbây-ı Rûmî takdîm olunmak irâdesiyle derhâl dîbâ nesc edenler celb ve müceddeden destgâhlar nasb olunup, bir haftada takdîm olunacak mikdârî dîbây-ı zîbâ i‘mâl ve ‘arz-ı huzûr-i Şehriyâr-ı bedî‘ul-hisâl kılınup, ilâ mâşâallâh zîkr olunan dîbâ minvâl-i sâbık üzere defe-tirâz-ı nizâm ve zîver-i bazâr-ı hâss ü ‘âmm olmak tenbîhât-ı ekîdesi lâzım gelenlere ifâde vü ifhâm olundu.

VEKĀYİ‘-İ SENE SELÂS VE SEB‘ÎN VE MÎ’ETE VE ELF

İhsân-ı Vezâret be-Ağa-yı Yeniçeriyyân

Dergâh-ı ‘âlî Yeniçeri Ağası olan Vefâlı Mehmed Ağa, ‘ahd-ı ‘Osmân Hânî’de Yeniçeri Ağası bulunup, nesîm-i müjde-i Sadâreti [M1 165] istişmâm ve hidmet beğen-dirmek hevâsiyla muhterife ve ehl-i sûku narh ve sâyir husûslarda tazyîk îlâm eyleyüp, Ağa-yı mûmâ ileyhin etvârından Sadr-ı vakt bulunan Bîyîklî ‘Ali Paşa müsteş‘ir ve va‘d-i Sadâret’le müstebşîr olduğunu müstahber olup, sû’-i hâlini ‘âlem-i bâlâya takrîr ve Ağalık’dan ‘azl ve Mağnisa’ya nefy ile tekdir etmişidi. Râgîb Mehmed Paşa, Sadâret’le kâm-revâ olduukda, mûmâ ileyh ile İran seferlerinde mülâkât ve biribirîyle ‘akd-i râbîta-i muvâhât eylediklerine binâ’en, birkaç defâ Mağnisa’dan nefsini ta‘rif ve hukûk-ı dîrîneyi tezkîr ile rakam-ı niyâzı taz‘if edüp, müşârun ileyh dahi **nazm**:

Înne'l-kirâme izâ mâ eyserû zekerû
Men kâne ye'lefühüm fi'l-menzili'l-haşin¹

mefhûmuna ri‘âyet ve Yeniçeri Ağası nasbı ile hakkında icrây-ı şîme-i mürûvvet etmişidi. Çok geçmeden tavrını tagyîr ve dimâğında lezzeti müstekarr olan maslahatın tedbîri zîmnâda dâmen-i sa‘y ü ihtimâmi teşmîr eylediği ma‘lûm-i Sadr-ı Müsteşîrî tedbîr olup, yine hakkında muktezây-ı mürûvvet icrâ ve rütbe-i vâlây-ı Vezâret’le kadri i‘lâ olunup, Ağalî'ga da‘vet olunan Kapu-kiran Mehmed Ağa, Belgrad’dan gelinceye dek ihtiyâr-ı meslek-i müsâhele vü igmâz ve tebe‘ât-ı sâbîkasından i‘râz olunup, mûmâ ileyhin Âsitâne-i sa‘âdet'e vüsûlü ‘ulûfe çıkışağı giceye tesâdûf eylediğinden, nasbı husûsu bi‘z-zarûre te’hîr ve Dîvân’dan sonra Kapu-kiran bu defâ dahi Yeniçeri Ağası nasbı ile tevkîr olunup, müşârun ileyh Molla Gûrânî’de vâki‘ hânesine rû-gerdân-ı ‘azîmet ve ‘azli musammem olan Kapudân-ı deryâ Vezîr Süleymân Paşa’ya bedel ola-cağını cezm ile muntazır-ı peyâm-ı besâret olmuşiken, **nazm**:

Mâ küllemâ yetemennâ'l-mer’ü yûdrikühü
Tecri'r-riyâhu bi-mâ lâ teştehi's-süfun²

mefhûmu üzere ahlâm ü emânîsi hebâ ve matlabına nâ-resâ olup, ihzâr olunan çekdirmeye ile muharremin on dokuzuncu günü³ Âsitâne'den tecnîb ve Midilli'ye iclâ vü tagrîb olundu.

¹ “أَنَّ الْكَرَامَ إِذَا مَا اِيْسَرُوا ذَكْرَهُ / مِنْ كَانَ يَا لِفْهَمَ فِي الْمَنْزِلِ الْخَشْنِ” = İyi insanlar sıkıntılı zamanlarda beraber olduklarını genişlik zamanlarında da hatırlarlar” anlamına gelen bu cümle Arapça bir beyittir.

² “مَا كَلِمَا يَتَمَّنِي الْمَرءُ يَدْرِكُهُ / تَجْرِي الرِّيَاحُ بِمَا لَا تَشْهِي السَّفَنُ” = İnsan her istedigiini elde edemez, rüzgarlar her zaman gemilerin istediği yönde esmez” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir; bk. Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asılı Vecîzeler Sözlüğü*, II, 603.

³ 19 Muharrem 1173 = 12 Eylül 1759 Çarşamba.

‘Azl-i Kapudân-ı deryâ

Ak-deniz'de korsanın kesreti ve tüccâr ve ebnâ'-i sebîlin küllî hasâreti sâmi'a res-i hazret-i Tâcdârî olup, tevbîhi mutazammîn müşârun ileyhe gönderilen tahrîrâta: “Bu sâl-i meyâmin-iştimâlde Donanma-yı hümâyûn'da kuvvet ve levendât ve mühimmâtında kesret olduğu Malta ve sâyir lusûs-i bahriyyenin ma'lûmları olduğundan, tedârukât-ı kaviyye ile Ak-deniz'e çıkış, etrâfa zarar îrâs ve envâ'-ı mefâsid ihdâs eylediler” deyü yazdığı cevâb ‘ateh ü bî-şu‘ûrluguna haml olunup, ‘azl ve Sagrı Kal‘ası'na ırsâl ve Kapudâne bulunan [M1 166] ‘Abdülkerîm Bey, bâ-rütbe-i Mîr-î mîrânî Deryâ Kapudâni nasb olunup, Ak-deniz'in istisfâsı zîmnâda mûmâ ileyhe ısdâr-ı misâl-i lâzimü'l-imtisâl kılındı.

Te'dîb ve habs-i bevvâbân ve ‘azl-i Ser-cebeciyân

Şehriyâr-ı me‘âlî-âsâr hey’et-i mütenekkire ile geşt ü güzâr kasd edüp, seherî Orta-kapu'ya geldiklerinde kapu muhâfazasına tahsîs olunan bir nefer bölükbaşı ile kırk nefer kapuculardan nevbet yerinde şahs-ı vâhidî bulmayup, bâb-ı mezbûr derbân u muhâfizdan hâlî bulunmağla tecessüs olundukda leyle-i mezbûrede nevbetci olmak üzere, **nazm:**

Yâ nâyimen fi'l-leyâlî gayre müftekkirin
Nebbih cüfûneke vahzir min havâdisihâ¹

mefhûmundan bî-haber beş on nefer kapucu kendü odalarında gunûde-i pister-i râhat ve gark-ı teyyâr-ı gaflet oldukları bizzât ma'lûm-i Şehînşâhî olup, Tebdîl Hasekîsi'ni Cebe-ci-başı Mustafa Ağa'ya ırsâl ve mûmâ ileyhin ve Baş-kethudâ'nın henûz Cebehâne'ye gelmedikleri haberini ısâl eyledikde, cemretü'l-gazây-ı gazab-ı Şâhâne ‘alevgîr-i işti‘âl ve Cebe-hâne'de bulunan karakullukcular nevbetci bulunan kapucuları alup Paşa-kapusu'na getürmek emr-i hümâyûnuna ser-fürû-bürde-i imtisâl olup, Muhzır Ağa'ya teslîm ve mâ-cerâyi ifâde vü tefhîm etmişleridi. Te'dîb ve gûşmâlleri murâd-ı Pâdişâhî olduğu ma'lûm-i Sadâret-penâhî olmağla, Yedikulle'ye habs ü tescîn ve Cebeci-başı ve Baş-kethudâ'nın te'azzüz-i nefş iktizâsiyla, Cebe-hâne'de bulunmadıklarıçün ‘ibreten li's-sâyirîn ‘azl olunup, Cebeci-başılık mansıbına Terzi Hüseyin Ağa ta'yîn olundu.

Havâdisât-ı müteferrika

Cülûs-i hümâyûn ihbâri zîmnâda bundan akdem Sicilyateyn Kralı'na hîtâben tahrîr olunan nâme-i hazret-i Tâcdârî, Âsitâne'de mukîm olan Orta Elçisi'ne i'tâ ve bu esnâda cevab-nâmesi vürûdunu mersûm inhâ ve ‘arzîna izn ü ruhsat istid‘â etmişidi.

¹ يَا نَائِمًا فِي الْلَّيَالِي عَيْنَ مُفْتَكِرٍ تِهْ جُفُونَكَ وَاخْذُنْ مِنْ حَوَادِثَهَا = Ey geceler boyu tefekkürde bulunmaksızın uyuyan kişi! Gözlerini aç ve gecelerin olaylarına [kazâ, musibete] karşı uyanık ol” anlamına gelen Arapça bir cümledir.

Takdîmine izn-i ‘âlî sudûr ve saferü'l-hayrin dokuzuncu günü¹ kapuya gelüp, zikr olunan nâmeyi ‘arz-ı huzûr-i Sadru's-sudûr eylediğinden başka, İspanya Kralı hâlik ve zîmâm-ı hükûmetine Sicilyateyn Kralı irsen mâlik olduğunu dahi resmen takrîr ü beyân ve oğullarının birini Sicilyateyn Kralı nasb etdiğini âverde-i zebân eyledi.

Şehr-i mezkûrda ehl-i İslâm'dan iki nefer ve re‘âyâdan üç nefer şâhid-i zûr ikrârlarıyla müstehakk-ı veyl ü sübûr olup, ‘âdet üzere etrâf-ı mehâkim ü esvâkda teşhîr ve her tarafdan düşnâm ü melâmetle tâhkîr olundular.

Sâhil-serây-ı [M1 167] Kara-ağaç hulûl-i mevsim-i harîf ile mâye-i inbisât ü ibtihâc olduğuna binâ'en, evâsit-ı muharremü'l-harâmda² o mahall-i feyz-imtizâc, nişîmengâh-ı sâhib-i taht ü tâc oldu.

Üsküdar Kazâsı, Hâfız İbrâhîm Efendi'ye ‘inâyet ve Selânik Kazâsı, ‘Abdulvâhid Efendi'ye himmet olunup, Burusa Kazâsı'yla, Âmid'den munfasıl Es‘ad Efendi-zâde Şerîf Efendi müşerref ve Mısır Kazâsı'yla, Ni‘metullâh Efendi mu‘arref olup, Ya‘îş Ahmed Efendi dahi Şâm Kazâsı'yla kesb-i medâr-ı me‘âş etmişiken, ihtiyâr-ı tekâ‘üd ve Lefke Arpalığı te'yîdiyle dağdağa-i hükûmetden tebâ‘ud edüp, Şâm Kazâsıyla, Selânik'den munfasıl es-Seyyid İbrâhîm Efendi'nin necm-i ikbâli tevakkud ve Kuds-i şerîf Kazâsı ile, Sîr-kâtibi ‘Ömer Efendi, mirkât-ı Mevleviyet'e tesâ‘ud eyledi.

Bu esnâda nemâdâr bir tîmâr mahlûl olup, Seferli odasında kâyin ağalardan birine teklîf olundukda, ‘uluvv-i himmet iktizâsiyla tîmâr-ı mezkûru istiklâl eylediğinden âhâra verilmeyüp, ‘alâ hâlihî terk ü ihmâl olunmuşıldı. Pâdişâh-ı ‘âlem-penâh tebdîlen Matbah-ı âmire cânibinden murûr eder iken, erzel-i ‘ömre vâsîl bir açıcıya mukâbil olup: “Ne hidmetdesin?” deyü su’âl ve açıcı olduğunu beyân ile ‘arz-ı meskenet ü ibtihâl eyledi. “Ne zamandan berü hidmet edersin” deyü tekrâr su’âle tenezzül ve “vâlid-i mâcidleri vaktinden berü bu dâyire cârub-keşlerindenim” cevâbını tevassul eyledikde, tîmâr-ı mezbûr merkûma ihsân olunduğundan başka, libâs-ı fâhir ve nakd-i vâfir ile resîde-i hayyiz-i ekâbir oldu.

Tebdîl-i Şerîf-i Mekke

Fer‘-i cûrsûme-i şeref ve hayru'l-halef-i urûme-i selef olan Şerîf Müsâ‘id bin Sa‘îd sekiz sene mikdâri Şerâfet-i Mekke ile dem-güzâr ve tevâyif-i ‘Urbân'ı zabit ile nâmdâr olup, ‘âm-ı mâzîde tüccârdan bir şahs-ı tüvanger müşârun ileyhe izhâr-ı şayâz ile îkâ‘-ı zarar fikrine düşüp, Mısır Mîrû'l-haccı Keşkeş Hüseyin Bey'e vâfir mal va‘d ve ‘azlini taleb ve mîr-i merkûm dahi müzahrefât-ı dünyeviyyeye tama‘an Mekke'ye vüsûlunde bir behâne ile ihdâs-ı şûr u şâgb edüp, mücâdeleleri mücâledeye ve mu‘ârazaları mübâledeye müncer olup, Harem-i Beyt-i mükerrem'de ceng ü sitîz ve i‘mâl-i seyf ü

¹ 9 Safer 1173 = 2 Ekim 1759 Salı.

² 11-20 Muharrem 1173 = 4-13 Eylül 1759 Salı.

nebtîz eyleyerek mücâvir ve huccâcdan emniyyet meslûb ve ‘âkîbet ceyş-i Mîsrî mağlûb ve eşyâları menhûb olup, tevassut-i muslihîn ile def-i gavgâ ve yağmâ olunan eşyâları tahsîl ve yedlerine i‘tâ olunmuş idi. Mîsr ümerâsı tarafından bu rezâlet hazm olunmaya, Şerîf Mûsâ‘id’in tesallutu ve Şerâfet üzerinde kalursa, Mîsr huccâcının inkıtâ‘ı maglatalarıyla Devlet-i ‘aliyye’yi [M1 168] tevhîş ve üftâde-i hilâb-ı teşvîş eylediklerine binâ‘en, ‘azl ve birâderi Şerîf Ca‘fer’i Mekke’ye nasb etmeğe Mîrû'l-hâc Çeteci ‘Abdullah Paşa me’mûr ve bu mazmûnda emr-i celîlü's-şân şeref-sudûr olmuş idi. Vezîr-i müşârun ileyh Mekke’ye vardıkda, hatt-ı hümâyûn kırâ‘eti behânesiyle cümle eşrâf ü a‘yâni cem‘ edüp, irâde-i Devlet-i ‘aliyye’yi Şerîf Mûsâ‘id’e ihbâr ve ol dahi sem‘an ve ta‘aten kelâmini tekrâr ile ‘azli ihtiyâr ve birâderi Şerîf Ca‘fer Emâret-i Mekke ile behredâr-ı ‘izz ü i‘tibâr oldu.

İlhâk-ı Livâ-i Aydîn be-Cerdeci ve ibkâ-yı Şâm ve tevcîh-i Sayda

Cerdeci Vezîr ‘Abdurrahmân Paşa, bundan akdem ma‘zûl ve yerine Vezîr Çelik Mehmed Paşa mevsûl olmuş idi. Mesârifina medâr ve bâzûy-i himmetine bâ‘is-i iktidâr olmak için rebî‘ulevvelin on ikinci günü¹ Aydîn Muhassillığı ile dîde-i âmâli rûşen ve Mîr-i hâclik inzîmâmiyla kemâ-kân Eyâlet-i Şâm, Çeteci Vezîr ‘Abdullah Paşa’ya muâyyen olup, Mîr-i mîrândan Ahmed Paşa’ya dahi Sayda Eyâleti ibkâ vü takrîr ve bu mazmûnda cümlesine evâmir-i ‘aliyye ısdâr u tesyîr olundu.

İcmâl-i ahvâl-i Defterdâr Halîmî Mustafa Efendi

Mûmâ ileyh ‘an-asl Rûznâmçe-i evvel hulefâsından olup, müddet-i medîde Kîse-darlık hidmetinde müstahdem ve giderek fenn-i defterîde mehâreti *ke-nârin ‘alâ ‘alem*² zâhir ve gayr-i mübhêm olup, altmış dört târîhinde Şîkk-ı Evvel Defterdarlığı'yla bekâm ve otuz dört ay kadar emr-i hatîr-i istîfâyi idâre ile makbûl-i hâss ü ‘âmm olmuş idi. [Mîsra]:

Ve eyyü hüsâmin lem tusibhü fulûlün³

mefhûmu üzere debdebe-i rîfatine ‘aynû'l-kemâl isâbet ve iki tûg ile Sayda Mîr-i mîrânlığı tarafına tevcîh olunup, bir sene kadar tecerru‘-i ke’s-i gurbet ve tenâvül-i semm-i helâhil-i derd ü meşakkat etmişken, [mîsra]:

Fî azyaki'-l-vakti ye'tillâhü bi'l-ferec⁴

¹ 12 Rebî‘ulevvvel 1173 = 3 Kasım 1759 Cumartesi.

² “كَنَارٌ عَلَى عِلْمٍ” = Bir dağ üzerindeki ateş gibi” anlamına gelen bu cümle, Arapça bir deyiştir.

³ “وَأَيْ حَسَامٍ لَمْ تُصْبِهِ فَلُولٌ” = Nice kılıçlar vardır ki ona körelme âriz olmamıştır” anlamına gelen Arapça bir deyimdir.

⁴ “فِي أَصْبِقِ الْوَقْتِ يَأْتِي اللَّهُ بِالْفَرْجِ” = En dar ve sıkıntılı günlerde Allah genişlik- verir” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir; bk. Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asilli Vecîzeler Sözlüğü*, I, 231.

me’ali sıfat-ı kâşife-i hâlî olup, kayd-ı gurbetden âzâde ve tarîk-i aslîsine rücû‘ ile bermurâd olmuş idi. Bir zemân Baş-muhâsebe ve Büyük Rûznâme ve sâyir menâsîb-ı celîlede varak-gerdân-ı defâtir-i dü-cild-i leyî ü nehâr ve altmış dokuz târihinde mükerreneren Baş-defterdârlık ile hâyiz-i rehîne-i mesâr olup, hûcûm-i rukabâ ve tama‘-i küberâ hasebiyle mesnedinden tenzîl ve Limni Cezîresi‘ne nefy ü tezîlîl ve çok geçmeden itlâk ve Âsitâne‘ye vüsûl ile neyyir-i ikbâli bâhirü'l-işrâk olup, fenn-i defterîde meleke vü haysiyyeti nûmâyân olduğundan, yine Defterdârlık ile pâ-nihâde-i merkez-i ‘izz ü şân ve on sekiz mâhdan sonra Vezâret‘le derece-i i‘tibârı resîde-i eyvân-ı keyvân oldu. [M1 169] Münhal olan Şîkk-ı Evvel Defterdarlığı rütbe-i celîlesin Baş-muhâsebeci Mektûbî İbrâhîm Efendi ihrâz ve Baş-muhâsebe ile Cizye Muhâsebecisi Nu‘mân Efendi, celb-i dest-mâye-i beşâset ü ihtiyâz ve Cizye Muhâsebeciliği ile Nûri Beyefendi kesb-i imtiyâz eyledi.

Biz yine sadede gelelim, müşârun ileyh fart-ı sehâ ve bezl ü i‘tâ ile meşhûr ve müteneffisân-ı dâyiyesine mağlûb ve makhûr olduğu hasebiyle fevâyid-i menâsibdan mahrûm ve iktisâb eylediği rîzk-ı ma‘lûm âhara maksûm olup, Ebu'l-Vefâ-i Dimyâtî'nin, **nazm:**

Razînâ mine'd-dünyâ bi-ehven-i bulgatin
Bi-şurb-i müdâmin ev bi-nîk-i gulâmin¹

kavliyle ‘âmil ve huzûzât-ı şehevâniyyeye inhimâk ile el-yevm hamr ve gadâ emr ü tavrına mâyıl olduğundan hâliyyü'l-cerâb ve fâriğü'l-vetâb kalup, mansıbı olan Musul'a ‘azîmet için Üsküdar'a geçdikde, yâr u vefâdâr ve eyyâm-ı serrâ vü darrâda kafâdâr zann ü hûsbân eylediği havâss-ı etbâ‘ -ki her biri sâyesinde küllî fâyide vü intifâ‘ etmişler idi- ba‘zısı ihtiyâr-ı semt-i temâruz ve ba‘zısı ‘arbede perdâz-ı te‘âruz olup, **nazım:**

Ve kunnâ fi ictimâ‘in ke's-süreyyâ
Ve sayyernâ'z-zemânü benâti na‘şin²

neşîdesiyle terennüm ederek cem‘iyyetleri³ perîşân ve işe yarar âdemleri pinhân ve ne hâl ise mansıbı tarafına birkaç âdem ile revân olmuş idi. Ancak esnâf makülesinin üç dört yüz kîse alacağları çıkış, külle yevm dîvâna ref‘-i ruk‘a-i istirhâm ve cum‘alarda rikâb-ı kamer-tâba hâllerini i‘lâm etdiklerinde, ashâb-ı hukûk iskât olunmak bâbında emr-i hümâyûn zuhûruna mebnî Âsitâne‘de sâkin olduğu hânesi *evvel-i mâ-yüsterâ* ve

¹ “رضينا من الدنيا باهون بلعة / بشرب مدام اوينيك غلام” = Dünyada yetecek kadar maişete razı olduk, bir yudum şarap yahut şehevî zevk” anlamına gelen bu cümle Arapça bir nazımdır.

² “وكنا في اجتماع كالثريا / وصيّرنا الزمان بنات نعش” = Biz süreyya gibi yüce meclislerde idik, zaman bizi cansız cesetlere dönüştürdü” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir. Şiirin benzer lafızlarla geçtiği yer için bk. Ebû Mansûr es-Se‘âlibî, *et-Temsîl ve'l-muhâdara*, (thk. Abdü'l-Fettah Muhammed el-Huly), 1981, s. 234.

³ cem‘iyyetleri H, B1 : جمیلیری M1, K1.

*âhir-i mā-yübâ*¹ lâzimesince sarrâfin deynine mahsûb ve sâyir dâyinleri açıkda kalup, istîfâ-yı matlûb zîmnâda merreten ba‘de uhrâ ‘arz-ı hâller ile râhat ü sâmân-ı evliyâ-yı umûru meslûb edüp, bâ-husûs: “Galata Voyvodalığı mîrîsini tenzîl ederim” deyü Voyvoda’dan elli kîse akça aldığı merkûm bâ-‘arz-ı hâl ifâde vü beyân ve bundan başka ne kadar rişvet ve ‘ubûdiyyet nâmıyla aldığı akçalar var ise zâhir ü nûmâyân olduğundan, hakkında âteş-i gazab-ı Şâhâne mültehib olup, emvâl ü eşyâsı ashâb-ı düyûna taksîm ve kendüsü Gediklü mübâşiriyetiyle Bozca-ada’ya nefy olunmak tasmîm olunup, Dergâh-ı ‘âlî Kapucu-başalarından sâbıkâ Ser-çavuşân-ı Dergâh-ı ‘âlî Mustafa Bey, bâ-hatt-ı hümâyûn me’mûr ve İznikmid’de müşârun ileyhe yetişüp,ibrâz-ı menşûr ve birkaç nefer âdem ile Bozca-ada’ya irsâl ve emvâl ü eşyâsını ve ba‘zı su’al ü cevâb içün ihzârları [M1 170] irâde olunan âdemlerini Âsitâne-i sa‘âdet'e îsâl ve müşârun ileyhin üç ‘aded Zer-i Mahbûb'dan mâ‘adâ cins-i nukûddan ma‘dûd bir pâre mevcûd olmayup, Koca-ili Mutasarrîfi’ndan yüz altûn istidâne vü istikrâz ve me’mûr olduğu mahalle intihâz eylediği ba‘zı sikadan mervîdir. Müşârun ileyhin bu defâ'a defterdârlığında fûrûht olunan Haremeyn-i şerîfeyn mukâta‘âtının hisâbında olan tasarrufât-ı mu‘allelesi ve ‘ale'l-husûs öteden berü sülüs ve sülüsân ve belki ber-vech-i munâsafa emvâl-i ‘atîkadan havâle ile edâ oluna gelen tezâkir-i ‘atîkayı temâmen havâle ile sehlü'l-husûl emvâlden istîfâ etdirmesi ve zemânında mîriye küllî hasâret tetarruk eylediği mû-be-mû ma‘lûm-i Husrevâne olmağla, ba‘de'l-istiftâ Hasekî ma‘rifetîyle Cumâdelâhire’nin yirmi dördüncü günü² i‘dâm ve ser-i maktû‘u Orta-kapu'ya vaz‘ ile ‘ibret-i hâss u ‘âmm kılındı. Müşârun ileyh fi'l-hakîka fenn-i defterîde mâhir ve defâtır-i mîrî münderis olsa mücededen ihtirâ‘ına kâdir, ‘âlî-himmet, Hâtem-sehâvet etbâ‘-perver, dânende-i kadr-i ehl-i hüner bir zât-ı cemîlü's-sîfât idi. Ba‘zan şî‘re heveskâr ve bî-ma‘nâ kavl ü güftârı yâd-dâst-ı ulî'l-ebsârdır.

Hikmet

Mâlikü'l-mûlk-i ‘ale'l-îtlâk olan Cenâb-ı Hâllâk'ın nev‘-i beşere ihsân eylediği kudret ve ni‘meti *mâ vuzi 'a lehû*³sünün gayrında isti‘mâl ile lezzât-ı dünyeviyeye sarf ü tebzîr ve rûz u⁴ şeb seyyi‘ât-ı a‘mâl ile mürtekib-i emr-i hatîr olanların ekserî seyf-i siyâsetle maktûl ve yâhud ‘âkîbet-i hâli fâkr ü iflâs hayyizine mevsûl olduğu hezâr-bâr tecribet-güzâr-ı târîh-şinâsân-ı rûzgârdır.

Tercû'n-necâte ve lem teslük mesâlikehâ

¹ “أول ما يشتري وآخر ما يباع” = Satın alınacakların ilki, satılacakların en sonucusu” anlamına gelen bu ifade Arapça bir deyiştir.

² 24 Cumâdelâhire 1173 = 12 Şubat 1760 Sali.

³ “ما وضع له” = ne için konuldu [yaratıldı] ise,” anlamına gelen Arapça bir ifadedir.

⁴ u H, B1 :— M1, K1.

İnne's-sefînete lâ tücrâ 'al-'yebs¹

etbâ‘ ve müte‘allikâti ba‘zı tezâkir-i ‘atîka tanzîminden ve mîriye zararı zâhir katı çok mevâdd-ı kerîhe tanzîm eylediklerinden her biri kesb-i servet ü sâmân ve hâric-i ez-hadd-i tafra vü ‘unvân peydâ eyledikleri ma‘lûm olduğundan, ekseri musâdere ve habs ile te’dîb ve havane-i Beytül-mâl bu cihetle terhîb olundu.

Vânî Hüseyin Efendi, ehass-ı mensûbâtından olup, reh-yâb-ı vâdi-yi selâmet olduğu gibi Zâhir ‘Ömer tarafına firâr ve intikâm sevdâsiyle merkûmu ve Misir ümerâsına Şeyhu'l-beled ‘Ali Bey'i varta-i hal‘-i ribka-i itâ‘ate giriftâr eyleyüp, devleti külâliyât-ı mesârif ile ta‘cîz ü izrâra bâdî ve Zâhir ‘Ömer'in katline ve ‘Ali Bey'in izmîhlâline sebeb-i ‘âdî olup, ‘âkîbet-i mezbûr dahi esve-i hâl ile helâk ve câme-i ‘ömrü çâk-çâk oldu. Mâ-verây-ı takdîrde müstetir olan ahvâl zâhir olmak lâzım gelse mezbûr vaktiyle i‘dâm olunup, [M1 171] Devlet-i ‘aliyye sâlifü'l-beyân hasâret ü zarardan vâreste olur idi. **Nazm:**

Tederra‘ li-ebnâ‘izzemâni müfâzatün
Ve la telkahüm illâ ve ente muhârib
Belâ küllühüm misle'z-zemâni televvünen
Îzâ serra minhüm hâ’ibün² sâ’e cânib
Ve kûntü erâ enne't-tecârîbe ‘uddetün
Fe-hâbet sikâtu'n-nâsi hatte't-tecârib³

Ba‘zı havâdis

Kasım-paşa'da vâki‘ debbağhâne erâzili birkaç fâhişe ‘avret isticlâb ve kalyoncular kazîyyeye vukûf ile ‘avretleri almağa hûcûm u şitâb ve tarafeyn muhârebeye mübâşeret ile teksîr-i sevâd-ı cem‘iyyet eyledikleri sâmi‘a res-i evliyây-ı devlet olup, fi'l-hâl Bostâncı-başı ve sâyir zâbitân üzerlerine havâle ve muhâreşe vü münâveseleri izâle olunduğundan gayri, mü’eddî-yi nizâ‘ ve bâ‘is-i sudâ‘ olan eşhâsin ba‘zılarına eşedd-i ta‘zîr ve ba‘zılarına havâle-i şemşîr tedmîr olundu.

¹ = ترجمة النجاة ولم تسلك مسالكها * ان السفينة لا تجري على البئس “Kurtuluşu istiyorsun amma o yola girmiyorsun, şüphesiz gemi karada gitmez” anlamına gelen Arapça bir beyittir.

² hâ’ib B1, K1 : hâyib M1, H.

³ تدرع لابناء الزمان مفاضة/ ولا تلتهم الا وانت محارب

بلي كلهم مثل الزمان تلونا/ اذا سر منهم خائب ساء جانب

= و كنت اري ان التجارب عده / فخابت ثقة الناس حتى التجارب Zamâne insanlarına karşı zırhını kuşan, onlarla ancak savaş meydanında karşılaş, onlar zaman gibi değişkendir, onlardan bazıı sevinirken bazıı üzülür, ben tecrübeleri bir hazırlık olarak görüyordum, ancak bütün güvenilir insanlar ihanet etti, tecrübeler bile” anlamına gelen bu dörtlük Arapça bir şiirdir. Şiirin benzer lafızlarla geçtiği yer için bk. Ebû Mansûr Seâlibî, *Yetîmetü'd-dehr fî mehâsini ehli'l- 'asr*, Beyrut 1983, III, 446.

Bundan akdem muhâlefet-i hükm-i kânûn ile meyl-i râhat ü sükûn ve tahrîk-i gazab-ı Pâdişâh-ı rub'-meskûn eden kapular Yedi-kulle'de mescûn olmuşlar idi. Rakdet-i gafletden bîdâr oldukları tebeyyün ve fîmâ ba'd hidmetlerinde tehâvün etmeyecekleri te'ayyün eylediğinden sebîlleri tahliye ve çîrk-i seyyî'eleri sâbûn-i 'afv ile tenkîh olundu.

'Âmm-i mâzîde Surre Emîni nasb olunan Yazıcı İbrâhîm Efendi, ba'de'l-hacc vâsıl-ı diyâr-ı Şâm ve birkaç gün mübtelây-ı âlâm-ı eskâm olup, bu günlerde vefât ve redd-i vedî'a-i hayat eyledi. Düvel elçilerinden biri 'atebe-i felek-mertebeye vaz'-ı cebîn-i tefhîm ve nâmesini teslîm niyâzında olduğuna binâ'en, Dîvân-ı hümâyûn tertîb ü tanzîm olunmuşidi.

Yevm-i mezkûrda Kadırga Limanı'nda bir bakkal dükkânından âteş zuhûr ve bây ü gedâyi gümkerde râh-ı şu'ûr edüp, elçi münâsebeti ile Sadriâ'zam itfây-ı harîka gitmeyüp, kethudâlarını ve Cebeci-başı ve Sekbân-başı'yı ta'yîn ve âteşi teskîn eylediler ise dahi zâbitândan birkaç âdem hedm olunan hânenin birinden sukût ile âzârde-i zahm-ı sehmgîn oldu.

İhsân-ı 'atiyye ve ilbâs-ı ferve be-Kâdî-yi İstanbul

Akdem ikrâr-ı girdukân-ı vahdâniyyet-i Kird-gâr ve nâyil-i teşrif-i *sâniye's-neyni izhümâ fi'l-gâri*¹ hazretlerinin sülâle-i tayyibelerinden münsha'ib olan Bekrî-zâde Halîl Efendi, eban 'an-ceddin Şâm-ı şerîf'de temekkün eden zevâtdan olup, eyyâm-ı civâniðe Şâm müderrislerinden olmaðla, niçe eyyâm istifâde vü ifâde ve o mahall-i müteyem-mende tedrîs ve 'i'âde ve bir müddet Şâm'da me'zûn-i bi'l-iftâ ve merci'-i a'lâ vü ednâ olmuşidi. [M1 172] Sevk-i kazâ vü kader ile Şâm'dan hicret ve Âsitâne-i sa'âdet'e gelüp, 'ilm ü kemâline² raðbet ve müderrislik ile kadrine hürmet ve Îkinci Altmışlı'ya geldikde, Şeyhulislâm-ı vakt bulunan Îshak Efendi, ba'zı mâ-cerâya binâ'en, Trablus-şâm Kazâsı'yla mûmâ ileyhi dilşiken-i eziyyet edüp, bi-hikmeti'llâh yirmi gün devr etmeden müşârun ileyh Meþîha'den ma'zûl ve mûmâ ileyh o tarafdan celb olunup, makâm-ı evveline menkûl kılınmışdı. Devre-i mu'tâdeyi ba'de't-tekmîl ser-i defter-i merâtit Mah-rec olan Kuds-i şerîf Kazâsı'yla bekâm ve ba'dehû Şâm ve andan sonra Mekke Pâyesi'yle pâ-bercây-ı merkez-i merâm olup, yoluyle İstanbul Kadısı oldukda, zâbita-i mekâdîr-i es'âra ikdâm ve ekser-i ezmânda devr-i kûçe vü bazâr ederek ehl-i hirfetin mîzân ü 'iyârına dikkat ü ihtimâm ve 'iyârında noksân olup, vaz' etdiði narhin hilâfi üzere hareket edenleri te'dîb ve ehl-i hiref ü sûkayı geregi gibi tahvîf ü terhîb eylediği ma'lûm-i Şâhâne olmaðla, hidmeti tahsîn ve huzûr-i Âsaffî'de taraf-ı hümâyûndan üç bin

¹ ثانٍ اثنين إذ هما في الغار = Onu iki kişiden biri olarak (Mekke'den) çıkardıkları zaman ona bizzat Allah yardım etmişti. Hani onlar mağarada bulunuyorlardı" anlamına gelen bu cümle, Kur'an et-Tevbe 9/40. âyetin orta kısmında yer almaktadır.

² kemâline M1, K1, H : kemâlâtâ B1.

guruş ‘atiyye ile kāmet-i istihkākī ferve-i semmûr ile tezyîn olunduğundan gayri, yevmen mine'l-eyyâm ‘âdeti üzere esnafın dirhem ve mîzânına nazar-endâz-ı dikkat ve kimini darb ve kimini habse irsâl ile takvîm-i eved-i maslahat eyleyerek Alay-köşkü altına gelüp, keyfe mâ-ittefak Şehriyâr-ı sütûde haslet kasr-ı mezkûrde zânûzede-i şevket olmuşlar idi. Efendi-yi mûmâ ileyhin takdîr-i kıyem ü es‘ârda olan kemâl-i gayreti tab‘-ı hümâyûna hoş gelüp, içeriye da‘vet ve huzûr-i hümâyûnlarına getürdüp, bir sevb-i semmûr ile mûmâ ileyhi gark-ı teyyâr-ı mefharet eylesdi.

İstanbul kadıları kapusunda olan ba‘zı hademeye esnaf kışt u ‘avâyid vere geldiklerinden hademe esnafı sıyânet ve ba‘zı me‘âyiblerini setr ile mu‘âvenet eyledikleri Efendi-yi mûmâ ileyhin cümle-i tahkîkâtından olup, o makûle erbâb-ı ihtikârin ‘arz etdikleri meblağ dahi hakîkat-i hâle nazaran yine ‘ibâd-ı za‘îfûl-eyâddan çıkışup, bu fesâdın vech-i sühûletle indifâ’ı semtini zihinde tasvîr ve bu vechile tedbîr eylesdi ki cihât ve vezâyifden beher sene İstanbul kadılarına ‘âyid olan beş altı kîse meblağı hademe-i mezkûreye ‘alâ tefâvüt-i haddihim taksîm ve esnafdan her kim bir akça alursa eşedd-i siyâsetle te‘dîb olunacağını tefhîm edüp, anlar dahi bu pazarlığa kâyil ve müddet-i hükûmetinde esnafdan bir pâre¹ alamayup, tenbîhi ile ‘âmil oldular.

Zikr-i nizâm-ı umûr-i Mîsrîyye ve ‘avdet-i me’mûrân

Bâlâda sahîfe-zebân-ı beyân [M1 173] olduğu vechile me’mûrlar hutût-i hümâyûn ile müveşşah evâmir-i celîle ile Mîsr'a ‘azîmet etmişler idi. Suver-i me’mûriyyetlerini Vâlî-yi Mîsr Vezîr Mustafa Paşa'ya irâ‘et ve dîvân tertîbine mübâşeret ve ümerâ vü ‘ulemâ ve sâyir müte‘ayyinân ictimâ‘ ve cehren kırâ‘et olunan evâmir-i ‘aliyyeyi istima‘ ile kulûb-i kâsiyelerine hafakân ve beşerelerine safret-i havf tarayâniyle imtisâl-i evâmir edeceklerini birer birer te‘ahhûd ve fîmâ-ba‘d umûr-i devlete ihtimâm ve tekayyûd üzere olacağları yemîn ü sevkendleriyle te‘ekkûd edüp, fesh-i dîvân ve konağlarına gelüp, ru‘yeti şâhsına münhasır olan umûru herkes kuvvetden fi‘le îsâl zîmnâda sarf-ı tâb ü tüvân eylediler. Şöyle ki, Haremeyn-i şerîfeyn ehâlîsinin mu‘ayyen olan gîlâl ve deşâyiş ve cerâyeleriyle² levâzîm-ı Mescideyn-i şerîfeyni senesi zarfında Nehr-i Nil üzerinde mevcûd sefâyin-i cedîde ile cânib-i Haremeyn'e irsâl eyleyeceklerini ve irsâliye ve Kîlâr-ı ‘âmire zehâyiri yine senesi içinde mahalline îsâl olunup, irsâliyyeden gayri ezmu‘tâd fermân-ı ‘âlî sâdîr olmadıkça bir akça sarf olunmamak ve cüz’iyye-i şer‘iyye ba‘de’t-tahsîl iktizâ eden mal ve irsâliyesi temâmen mahallerine teslîm olunup, ‘uhdeleinde olan mukâta‘atdan Haremeyn-i şerîfeyn için tahsîli lâzım gelen gîlâl gill ü gişden ‘ârî ve sayfî gîlâl olarak Mîsr'a nakl ve Vâlî ma‘rifetiyle anbarlara vaz‘ ve evvel be-evvel bender-i Süveys[ş]’e irsâl ve mahallerine îsâl olunmak ve sâdât-ı Bekriyye ve Câmi‘-i Ezher ‘ulemâsının ve Hasaneyn ve Şâfi‘iyye ve sâyir erbâb-ı istihkâkin cerâye-

¹ pâre M1, K1, H : پاوه B1.

² cerâyeleriyle M1, K1, H : جرایلار بله B1.

leriyle¹ tevâyif-i askeriyye gılâli ‘aynen mahallerine ve eytâm ü erâmil ve cevâli ve keşîde aklâmından ashâb-ı vezâyîfin ‘ulûfeleri üç ayda bir def‘a dîvân-ı Mısır'da Vâlî-yi memleket muvâcehesinde edâ ve ashâbına teslîm ü i‘tâ olunmak ve nizâm-ı memleket-i Mîsrîyye zîmnînda şeref-rîz-i vürûd olan evâmir-i ‘aliyyenin icrâ ve infâzına ‘an-samîmi'l-kalb sa‘y ü ihtimâm ve bu sâlde edâsı lâzım gelen mâl sene-i âtiyeye tevkîf olunmayup, bir sebeble te'hîr olunmuş ise dahi fi'l-hâl ikmâl ü itmâm olunmak ve vülât-ı Mısır ve hâkimü's-şer‘ bulunanların ahkâmına ittibâ‘ u muvâfakat ve hilâf-ı nizâm harekete kiyâm eden şekâvet-pîşeleri, ocakları, zâbitleri ma'rifetleriyle ahz ve Vâlî-yi Mîsr'a teslîm ile cûrm ü kabâhatlerine göre siyâset olunmak ve işbu mevâdd-ı meşrûta ve kuyûd-i mebsûtanın birine halel târif olmayup, muhâfazasına te'ahhûd eylediklerini hâvî hüccet verdiklerinden gayri [M1 174] sâdât-ı Bekriyye ve ‘ulemây-ı Ezherîyye dahi bu sûret-i haseneye tekeffûl edüp, bin yüz yetmiş iki senesi târîhiyle verdikleri sededât ü hüceç dîvân-ı hümâyûn kalemine kayd etdirilüp, Baş-muhâsebeye ‘ilm ü haber kâ’imesi verildiğinden başka, me'mûrların getürdükleri tahrîrât-ı sâ'ire² mantûkunca emvâl-i bâkâyâ ve gîlalden Haremeyn-i şerîfeyne ma'a ücret-i şütûrân üç yüz otuz kîse-i Mîsrî ile mâl-i surreden bakâyâ iktizâ eden üç yüz seksen kîse-i Mîsrî bi't-temâm tahsîl ve on beş bin erdeb-i ‘aynî gîlâl dahi Süveyse gönderilmek üzere anbarlara vaz‘ u teşhîn ve ‘ulemây-ı Ezher ve sâ'ir³ erbâb-ı istihkâkin bakîyye iki yüz erdeb gîlâlleri dahi ashâbına teslîm olundukdan sonra Rûdvan Kethudâ Hulvânî bakâyâsından ve Deli Beyzâde Mehmed Bey'in Defterdarlığı vaktinde kalan Kilâr-ı ‘âmire zehâyiri semeninden ve iki senelik istirdâd ve terekkiyât behâsından min haysü'l-mecmû‘ bin dokuz kîse-i Mîsrî bi't-temâm mübâşir-i mûmâ ileyhe teslîm olunduğundan fazla be-her sene Kilâr-ı ‘âmire'ye mahsûs olup, bakâyâ kalan brîc ile yetmiş iki senesine⁴ mahsûben Tersâne-i ‘âmire'ye ırsâli iktizâ eden iki bin kantar üstûbi ve yüz kantar ispvavo ve elli kantar tiyel İskenderîyye Limanı'nda mevcûd bulunan bazergân kalyonlarına vaz‘ u tahmîl olunduğunu müş‘ir defterler ile nakden teslîm olunan meblağı rebî‘ulâhîrin yirmi yedinci günü⁵ mübâşirler bahren Âsitâne-i sa‘âdet'e getürüp, mahalline teslîm ve hidmetlerini tetmîm eylediler. Ümerây-ı mütegallibenin ser-i nahvetleri kîmme-i semâya resîde ve ahkâm-ı Sultânî bir zemândan berü kutr-i Mîsr'da nâ-şenîde olmuşken ‘azîmet ve himmet-i Şâhâne ile fevka'l-me'mûl maslahat görülüp, tahsîl-i cerâyâ ve gîlâl-i fukarâ ile mazhar-ı du‘ây-1 bî-intihâ oldular.

Ahvâl-i Vâlî-yi Çıldır

Eyâlet-i Çıldır'da hükümrân olan Vezîr el-Hâc Ahmed Paşa fi'l-asl Ahîsha Ocak-zâdelerinden olmak hasebiyle müsâ‘ade-i tâli‘-i penç rûzesi muktezâsına bir müddet-

¹ cerâyeleriyle M1, K1, H : جرایلار بile : B1.

² sâ'ire H, K1 : sâyire M1, B1.

³ sâ'ir K1 : sâyir M1, B1, H.

⁴ 1 Muharrem 1172 = 4 Eylül 1758 Pazartesi.

⁵ 27 Rebî‘ulâhîr 1173 = 18 Aralık 1759 Salı.

den berü Vezâret'le Çıldır Eyâleti'ne Vâlî ve neseksâz-ı umûr-i ehâlî olmuş idi. *Kellâ inne'l-insâne le-yetgâ en ra'âhü istegnâ*¹ nass-ı sarîhi üzere tekâdüm-i zemân ile hemâyân-ı iktidârı nukûd-i bî-şümâr ile mele'ân ve yemm-i hîrs u tama'ı yevmen fe-yevmen hurûşân olup, semt-i tuğyâna ‘azîmet ve ‘avâkib-i umûru mülâhazardan gaflet edüp, tevsî‘-i dâyire ve celb-i emvâl-i mütakâsire zîmnâda Lezgi eşkiyâsiyla muhâbere ve Gürcistân'a [M1 175] itâle-i yed eyliyeceğini müşâvere edüp, bu ‘azîmet-i fâside Lezgi tâyifesiñin hevâsına muvâfik ve meramlarına min külli'l-vücûh mutâbık gelüp, müşârun ileyhi igrâ vü tesvîl ve ba'zı mukaddemât-ı mümevvehe ile ifsâd ü tadâlî eyle-diler.

Gürcistân ehâlîsi emed-i ba'îdden berü Devlet-i ‘aliyye'nin re'âyâsı mesâbesinde olup, himâyet ü sîyânetleri ve bilâ-sebeb rencîde olunmaları hilâf-ı rizây-ı Pâdişâh-ı cemm-hâsem iken, müşârun ileyh asker-i kesîf ile üzerlerine hareket ve mukâtele ile vâfir nûfûs telef ve izâ'at eyleyüp, bu kâr-ı nâ-hencârdan ferâgat eylemesi her çend tara-fina işâret olunduysa dahi ba'zı ‘ilel-i gayr-i müvecceh îrad ve gün be-gün âteş-i fitne îkâd eylediği ma'lûm-i Şehriyâr-ı vâlâ-nijâd olmağıla, Eyâlet-i Çıldır'dan ‘azl ve sâbıkâ Diyârbekir Vâlîsi Vezîr İbrâhîm Paşa yerine nakl olunup, ma'zûl-i müşârun ileyhe bir mansîb verilmek tasmîm ve Anadolu'ya çıkıştı tarafına tefhîm olunmuş idi. Nâçâr emr-i ‘âlîye imtisâl ve Ahîsha'dan ref-i eskâl edüp, birkaç konak infisâlinde istişâr encâm-ı kâr ile terk-i kâr u bâr ve bir gice üç âdem ile matîyye-rân-ı firâr olduğu mübâşiri olan Kapucu-başı Abdâl Mehmed Ağa'ya ma'lûm oldukda, etrâf ü eknâfa âdemler ırsâl ve müşârun ileyhi tutup, fi'l-hâl istîsâl ve ser-i makta'unu Âsitâne'ye ısal eyledi.

Bâ'zı tevcîhât

Darb-hâne Emîni olan Ağa-zâde Hüseyin Ağa ‘azl ve yerine sâbıkâ Arpa Emîni Halîl Efendi vasl olunup, Emânet-i Surre ile sâbıkâ Masraf-ı Şehriyârî Fazlı² Paşa-zâde ‘Ali Bey, müteheyyi-i râh-ı Hicâz ve Masraf Kitâbeti ile Mirzâ Paşa-zâde ‘Abdurrahmân Bey ser-efrâz oldu.

İhrâc-ı mevâcib

Cumâdelûlânın yirmi dördüncü salı günü³ sunûf-i askerînin bir kîst mevâcibleri Dîvân-ı hümâyûn'da kabzına me'mûrlara i'tâ olunup, devr ‘akabînde Silahdâr Ağa vesâtatiyla şeref-vürûd eden teşrifât Sadr-ı cemîlü's-sîfâti hâyiz-i kîst-ı evfây-ı meserrât eyledi.

¹ “كلا ان الانسان ليطغى ان رآه استغنى” = Hayır, insan kendini yeterli gördüğü için mutlaka azgınlık eder” anlamına gelen bu cümle, Kur'ân el-Alâk 96/6-7. âyetleridir.

² fazlı M1, B1, K1 : H. فضلي :

³ 4 Cumâde'l-lûlâ 1173 = 24 aralık 1759 Pazartesi. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmüşinden kaynaklanmış olmalıdır.

Vukū‘-i meşveret der-huzûr-i hümâyûn ve ‘azl-i Emîrül-hâc

Bâlâda tahrîr ü ifâde olunduğu vechile Şerîf Müsâ‘id ‘azl olunup, birâderi Şerîf Ca‘fer, Emâret-i Mekke-i mükerreme ile muvakkar kılınmışlığı. Şerîf Müsâ‘id, Mekke-i mükerreme’ye bir sâ‘at mesâfede vâki‘ Ümm-i ‘Âbid'e nâm mahalde ikâmet ve esbâb-ı husûl-i matlabını custucûya mübâşeret eyleyüp, ba‘zı a‘zâr îrâdiyla Mekke'de ârâmsâz-ı istirâhat olmak iltimâsını Cidde Vâlisi Vezîr Sa‘deddîn Paşa'ya ve sâyir [M1 176] vü-cûh-i Mekke'ye tebliğ ve anlar dahi Mekke'de ikâmetini tesvîg etmişler idi. Şerîf-i ma‘zûl sâlhurde ve mücerreb-i rûzgâr ve halefi sagîru's-sinn ve gâfil-i etvâr-ı çarh-ı devvâr olduğundan başka, Şerîf Müsâ‘id sekiz sene kadar Emâret-i Mekke ile şeref-yâb ve ehâlî ve vücûh kavlen ve fi‘len ‘inâyet ü lütfunu iktisâb eyleyüp, bâ-husûs tavâyif-i ‘Arab havf-i siyâset ve tedbîriyle dâhil-i dâ’ire-i hadd ü edeb olup, Emîr-i hac Paşa Medîne-yi münevvereyi tecâvüz etdiğini tahmîn ve küçük birâderinden Şerâfet'i taleb edüp, hevâdâr-ı kadîmlerinin dahi kendüye mu‘in olduklarını Şerîf Ca‘fer ‘ilme'l-yakîn fehm ü idrâk ile zarûrî rızâ gösterüp, fitneyi teskîn etmişidi. Şerîf Müsâ‘id Çeteci Paşa'dan şikâyet ve hakkında tertîb olunan mevâdd-ı iftirâ ve ba‘zı tüccâr ilkâsiyla Mîsir Mîrül-hâccinin tama‘indan münba‘is bir keyfiyyet olduğunu ve el-hâletü hâzihî Emâret'i birâderi kendüye ferâğat etdiyse dahi irâde-i devlete mutâ‘avat üzere olduğunu îmâ vü işâret eylediğinden başka, Mezâhib-i erba‘a müftîleri dahi kavlını tasdîk ile tertîb eyledikleri ‘arz ve mahzarlarını Bağdâd cânibinden Âsitâne-i sa‘âdet'e göndermişler idi. Keyfiyyet rikâb-ı kamer-tâba ‘arzolunup, huzûr-i hümâyûnda bu keyfiyyet meşveret olunmak irâdesiyle Sadriâ‘zam ve Şeyhulislâm ve Tevkî‘î Vezîr Mustafa Paşa ve sudûr-i kirâm ve Nakîbü'l-eşrâf ve Yeniçeri Ağası ve Sekban-başı¹ ve ‘uzemây-ı ricâl-i Devlet Soğuk-çeşme kapusundan dühûl ve Arslan-hâne ta‘bîr olunan odada ba‘de'l-ictimâ‘ Silâhdar Ağa delâletiyle cümlesi huzûr-i hümâyûna dühûl eylediler. Şerîf Müsâ‘id'in tahrîrât ve ‘arz-ı mahzar tercümeleri kırâ‘et olunup, huzzâr istintâk olundukda, Şerîf Müsâ‘id'in Emâret-i Mekke'de istikrârı ve fi-mâ-ba‘d Çeteci ‘Abdullah Paşa'nın Mîr-i hâcliğında fitne ve gavgâ hudûs edeceği beyâniyla âharın nasbı cümleinin muhtârı olduğu hülâsa-i bahs ve te‘âruzdan ma‘lûm-i Tâcdârî olup, Emâret-i hâc bi'l-ittifâk Cerdeci Vezîr Çelik Mehmed Paşa'da egerçi karâr edüp, ancak Trablus-şâm ve Sayda eyâletlerinin dahi kaydı görülüp, birer münâsib Vâlî mülâhaza ve iki günden sonra yine huzûr-i hümâyûnda ‘akd-i meclis-i meşveret kılınmak cümleye ifâde olunmuş idi. İki günden sonra yine minvâl-i sâbık üzere erbâb-ı şûrâ huzûr-i hümâyûnda ictimâ‘ edüp, Es‘ad Paşa Kethudâsı olup, ‘ahd-i ba‘îdden berü Hama ve Humus Mütesellimliği ile kesb-i şöhret ve o tarafların ahvâline vukûf ile tahsîl-i [M1 177] meleke vü kâbiliyyet eden ‘Osmân Ağa‘ya rütbe-i Mîr-i mîrânî ile Cerdecilik ve Trablusşam Eyâleti ve bundan akdem şükâti hasebiyle Vezâret'i ref‘ olunan Vezîr Nu‘mân Paşa'ya ibkâ-yı Vezâret‘iyle Sayda Eyâleti, karargâr-i erbâb-ı re'y ü tedbîr olup, taraf-ı hümâyûndan dahi sûret-i müsâ‘ade ‘aks-endâz merrât vukû‘ olmağla, meclise hitâm ve herkes semti-

¹ Sekban-başı M1, K1, H : سکبان باشا Sekban-başa B1.

ne ‘atf-ı zimâm eyleyüp, Sadrıa‘zam Bâb-ı ‘âlî’ye geldikde, ittifâk-ı ârâ ile nizâm bulan menâsib-ı mezkûreyi müşârun ileyhime tevcîh ve Mîrû'l-hâcc-ı sâbık Çeteci ‘Abdullah Paşa'yı Diyârbekir Eyâleti'yle kutr-i Hicaz'dan teb‘îd ü tenzîh edüp, sâbıkâ Diyârbekir Vâlisi Sadr-ı esbak ‘Abdullah Paşa'ya Halebü's-şehbâ tevcîhiyle Tevkî‘î Mustafa Paşa bilâ-mansîb kalup, taraf-ı mîrîden beher mâh altı bin guruş verilmek bâbında Başmuhâsebeden sûret i'tâ olundu.

Tebdîl-i ba‘zı menâsib-ı ricâl-i devlet

Yeniçeri Kitâbeti, bi-tarîki'n-nakl Râkım Mehmed Mehmed Efendi'ye tevcîh ü in‘âm ve Defter Emâneti ile sâbıkâ Baş-muhâsebeci Râmî Paşa-zâde Mustafa Bey şâdmân kılındı.

Fevt-i Bekrî-zâde

İstanbul Kadılığı'nda ikdâm ü gayreti meşhûd ve taraf-ı hümâyûndan ‘atiyye vü ihsân ile mahsûd olup, çok geçmeden Anadolu Pâyesi'yle mesrûr ve mülhak-ı bi's-sudûr olan Bekrî-zâde Halîl Efendi, işbu cumâdde'lâhiranın ikinci günü¹ terk-i dâr-ı garûr ve mücâvir-i ehl-i kubûr olup, makâmiyla sâbıkâ İstanbul Kadısı ve Anadolu Pâyesi olan ‘Îvaz Paşa-zâde İbrâhîm Bey nâyil-i etemm-i hubûr oldu. Müteveffâ-yı müşârun ileyhin vukûf-i derecelerinde icmâl-i hâli mukaddemâ güzârende-i zebân-ı beyân olup, i‘âdesinde tiba‘-ı nâsa kelâl ve mâyil-i îcâz u ihtisâr olanlara fûtûr u melâl ‘âriz olacağı ba‘îdün ‘ani'l-ihtimâl olmadığına binâ’en, o kadarla iktifâ ve *hayru'l-kelâmi mâ kalle ve delle*² mesleği ihtiyâr ve ictibâ olundu.

Vukû‘-i zelzele der Şâm ve Sayda

Îrâde-i cenâb-ı Kahhâr-ı Lem-yezel ile diyâr-ı Şâmât'da zelzele zuhûriyle o taraf sükkânını mübtelây-ı ıztırâb ve vecel edüp, mahrûse-i Şâm'da vâki‘ Emeviyye Câmi‘iyle minâre-i beyzâ münhedim ve Şâm Kal‘ası'nın ekser mahalleri rahnedâr ve münselim olduğundan başka vâfir cevâmi‘ u mesâcid ve büyût ve me‘âbid müşrif-i harâb ve tûde-i türâb olduğu o tarafdan ma‘rûz-i ‘atabe-i felek kîbâb kılınmağla, Dergâh-ı ‘âlî Kapucu-başılarından Fazlı Paşa-zâde Mustafa Bey, Binâ Emâneti'ne intihâb ve havâleton elli bin guruş verilüp, ta‘yîn olunan mi‘mârları istishâb ile o tarafa tahrîk-i rikâb eyleyüp Sayda Kal‘ası dahi sâhil-i bahre mücâvir ve ta‘mîrinde [M1 178] ihmâl şart-ı ihtiyâta mugâyir olup, Sayda malından on bin guruş havâle ve vâlî ve vücûh-i belde ma‘rifetleriyle bir kadem-i akdem yapılması zîmnâda cümleye hitâben ırsâl-i kîbâle kılındı.

¹ 2 Cumâde'lâhîra 1173 = 21 Ocak 1760 Pazartesi.

² خير الكلام ما قل ودل = Sözün hayırlısı, az ve öz olan, geniş anlam taşıyandır” anlamına gelen bu ifade Arapça bir deyiştir; bk. Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asilli Vecîzeler Sözlüğü*, I, 276.

Şurû‘ be-binâ-yı Câmi‘-i Lâleli

*Düçîz hâsil-i ‘ömr est hayr u nâm-i nikû
Ez-în çû der-güzeri külli men ‘aleyhâ fân.¹*

mefhûmu üzere dünyâ fânî ve âsâr-ı hayriyye insana ‘ömr-i sâni olduğundan başka, igrâz-ı zâyile-i dünya resîde-i hayyiz-i fenâ ve vücûh-i müberrât ve istinâ‘-ı hayrât tûşé vü zâd-ı ‘ukbâ olduğu ma‘lûm-i Pâdişâh-ı² Felâtûn-ârâ olduğuna binâ‘en, ibtigâ-i merzât-ı Bârî ve temennâ-yı lütf ve âmurziş-i cenâb-ı Kird-gârî zîmnâsında bir câmi‘-i latîf ve bir ma‘bed-i şerîf binâsına meyl ü rağbet ve hadîs-i *men benâ lillâhi mesciden benâllâhi lehû beyten fi'l-cenneti*³ medlûlünden hâsil olan teşrîfin iktisâbına himmet buyurup, Âsitâne-i sa‘âdet’de Lâleli çeşme kurbunda vâki‘ ‘Ârif Efendi bostanını ve civârında vaki‘ ba‘zı büyüt ve dekâkini tayyibe karîb emvâlden iştirâ ve ashâbını sunûf-i ihsân ile irzâdan sonra Sâliha Sultân Kethudâsı Kapucu-başı ‘Ali Ağa’yı Emîn-i binâ nasb etmişler idi. Bir resm-i dilkeş ve pür-nemâyiş istîhrâcî Mimâr Ağa’ya sipâriş olunup, mûmâ ileyh dahi cell-i gayretini sarf ve her tarafı keşf ile birer resm-i hoş âyende tarh u rasf edüp, ‘arz-ı huzûr-i Âsaf-ı deryâ-dil ve resm-i mezkûr bâdi-yi nazarda Sultân Selîm Câmi‘i‘ne müşâbih ve müşâkil olduğundan mevki‘-i pesend ü tahsîne mütevâsil olup, Mi‘mâr Ağa hil‘at-i pûş ve ihrâc-ı resmde hem-dûş-i murâfakat olan beş nefer mi‘mârân dahi câm-ı iltifâtdan cur‘a-nûş oldular. Resm-i mezkûr fi'l-hâl ‘arz-ı huzûr-i lâmi‘u'n-nûr kîlinup, tarh u hey‘etini câmi‘u'l-‘adl ve'l-ihsân olan Hâkân-ı zemân istihsân ve o vechile binaya şurû‘ olunmasını emr ü fermân buyurmuşlar idi. Sha‘bânü'l-mu‘azzamın yirmi üçüncü günü⁴ ihtiyâr olunan vakt-i mersûdetü's-sa‘âdâtâ hafr-ı esâsa kasd ü niyet ve mukaddemce ihmâz olunan Ayasofya Şeyhi mihrâb vaz‘ olunacak mahalde du‘âya mübâşeret ve hitâmında Şeyh-i mûmâ ileyh teberrüken mahall-i mezkûre darb-ı fe’s-i himmet edüp, ‘âdet-i dîrîn üzere zebh-i karâbîn ve iğnâ-yı fukarâ vü mesâkîn ile celb-i havâtır ve istihsâl-i duâ-yı mütekâsir kîlindi.

Vefât-ı Şeyhulislâm ‘Âsim İsmâ‘îl Efendi ve nasb-ı Veliyyüddîn Efendi

Müşârun ileyh birkaç günden berü münharifü'l-mîzâc olup, ‘illeti kabûl-i ‘ilâc et-medîginden, işbu Cumâdelâhîre’nin yirmi sekizinci gicesi⁵ deryâ-yı bigerân-ı ‘âlem-i

¹ دوچیز حاصل عمر است خیر و نام نکو * ازین چو در کذری کل من علیها فان = Hayatın özeti [hâsîlası] iki şeyden ibârettir; hayır ve iyi bir şöhret; çünkü yeryüzünde bulunan her canlı yok olacaktır” anlamına gelen bu cümle Farsça bir ifade olup, ikinci satırda yer alan گل من علیها فان kâmi‘ kismı Kur'an-ı Kerîm, er-Rahmân 55/26. âyetidir.

² Pâdişâh M1, K1, H : پاشاده B1.

³ من بنى الله مسجدا بنى الله بيتنا في الجنة = Kim Allah için bir mesjid bina ederse Allah da onun için cennette bir köşk bina eder” anlamına gelen bu cümle, bir hadîs-i şerîf olup, hadis kaynaklarında benzer lafızlarla yer almaktadır, bk. *Sünen-i İbn Mâce* nr. 736, I, 243.

⁴ 23 Sha‘bân 1173 = 10 Nisan 1760 Perşembe.

⁵ 28 Cumâde'lâhîra 1173 = 16 Şubat 1760 Cumartesi.

fânîden *lâ-âsime'l-yevm min emrillâh¹* mekâliyle gûyâ olarak ref-i raht-ı vücûd ve ‘azm-i semt-i bekâ [M1 179] ve hulûd edüp, Sadriâ‘zam ve Tevkî‘î Mustafa Paşa ve Kapudan Paşa ve sudûr ve Nakîbü'l-eşrâf ve İstanbul Kadısı ve Ocak ağaları ve Defterdar Efendi, Sultân Mehmed Câmi‘inde cem‘ olmalarıyla Ayasofya Şeyhi'ne iktidâ ve namazı edâ olundu. Sâbıkâ Sadr-ı Rûm Veliyyüddîn Efendi, mesned-i vâlâ-yı fetvâya cümleden elyak u ehak görülüp, Sadriâ‘zam mukaddemce Serây-ı hümâyûn'a ‘azîmet ve Efendi-yi müşârun ileyhi Kapucular kethudâlarıyla da‘vet etmişler idi. Beş on günden berü mizâclarına inhirâf târî olup, rükûb u nûzûle kudretleri olmadığını beyân ve bu ‘inâyet-i bî-pâyân sebeb-i ber’-i cism-i nâ-tüvânî olduğunu güzârende-i zebân eylediği ‘arz-ı huzûr-i Şehriyâr-ı devrân kılındıkdâ, cism-i bî-mârlarına sıhhat ve vücûd-i bî-tâblarına kuvvet gelinceye dek hânelerde râhat etmeleri irâdesiyle ferve-i beyzây-ı Meşîhat boğça ile taraflarına ırsâl olunup, bu teşrif-i gayr-i mesbûk ile kavmi beyinde hâyiz-i rehîne-i mefharet oldu. Şifâ-bahş-ı bîmârân olan cenâb-ı Müste‘ân yevmen fe-yevmen müşârun ileyhin cism-i ‘alîline tâb ü tüvân verüp, ‘illeti sıhhate mübeddel ola-rak def-i emrâz u ‘ilel eylediğini taraf-ı Sadru's-sudûra ihbâr ve on yedi gün sonra Rikâb-ı hümâyûn'a vaz‘-ı cebhe-i meskenet ü iftikâr eyledi.

Terceme

Müteveffây-ı müşârun ileyh Devlet-i ‘aliyye'de Re‘îsülküttâb olan Küçük Çelebi dimekle ma‘rûf Mehmed Efendi'nin subünden rûd-i zindegâniye vürûd ve giderek kesb-i nûmûvv-i vücûd eyleyüp, bin yüz yirmi senesi recebinde² Müftiyyü'l-enâm bulunan Ubîh-zâde ‘Abdullah Efendi, mahdûm-i mûmâ ileyhin kabiliyyetine nazar ve Med-rese ru’ûsuyla kadrini bâlâter edüp, Şeyhulislâm İsmâ‘îl Efendi'ye dâmâd ve bu takrib kibâr-ı ‘ulemâya cihet-i karâbetle râbita-bend-i i‘tizâd ve devre-i mu‘tâdeyi ba‘de't-tekmîl Yenişehir-i Fenâr Kazâsı'nı tâhsîl etmişidi. Elli iki târîhinde³ Burusa'ya Hâkim ve elli yedide⁴ Medîne-i münevvere'ye ‘âzim ve altmış birde⁵ İstanbul Kazâsı'yla kâmrân ve yetmiş târîhinde⁶ Sadâret-i Anadolu ile şâdân olup, ba‘de'l-‘azl bâ-pâye Sudûr-i Rum'a vasl olunmuşidi. Yüz yetmiş iki zilka‘desinde⁷ Müftiyyü'l-enâm ve hallâl-ı müşkilât-ı hâss u ‘âmm olup,

fâzıl-1 devrân

(فاضل دوران)

¹ “لا عاصم اليوم من أمر الله” = Bugün Allah'ın emrinden (azabından) koruyacak yoktur” anlamına gelen bu cümle, Kur'an Hûd 11/43. âyetinin orta kısmında bulunmaktadır.

² 1 Receb 1120 = 16 Eylül 1708 Pazar.

³ 1 Muharrem 1152 = 10 Nisan 1739 Cuma.

⁴ 1 Muharrem 1157 = 15 Şubat 1744 Cumartesi.

⁵ 1 Muharrem 1161 = 2 Ocak 1748 Salı.

⁶ 1 Muharrem 1170 = 26 Eylül 1756 Pazar.

⁷ 1 Zilka‘de 1172 = 26 Haziran 1759 Salı.

meşihatlerine târîh vâki‘ olduğundan başka Sadr-ı vakt Râgîb Paşa,

Binde bir ancak düşer bu resme târîh-i latîf
Câh-ı fetvâ olsun İsmâ‘îl Efendi‘ye sa‘îd

(جاه فتوى اولسون إسماعيل أفنديه سعيد)

târîhini gûyâ ve Halîl Resâ dahi;

Oldu İsmâ‘îl Efendi ‘izz ile Müftiyyü'l-enâm

(اولدي إسماعيل أفندي عز إيله مفتى الأنام)

[M1 180] târîh-i benâmiyle şöhret-nümâ oldu. Sekiz mâh kadar mesned-nişân-i Fetvâ ve ber-medlûl [mîsra]¹

Li-külli'm-ri'in yevmen mine'd-dehri musarra‘un¹

‘âzim-i cenâb-ı ‘ukbâ oldu. Müşârun ileyhin her fende eli ve me‘ârif ü ‘ulûm-i cüz’iyye ve külliyyede medhali olduğundan gayri elsine-i selâsede nazmen ve nesren güftâre kudretleri olup, nazm-ı selîsi dîvânından ve nesr-i matbû‘u târîhinden ma‘lûmdur. Hak budur ki inşâsı, rağbet-şiken-i Münşe’ât-ı Harizmî ve bedî‘-i zemân ve sebk ü insicâm-ı elfâzı dağzen-i kalb-i Vassâf ve hâce-i cihân olup, şî‘ri Seb‘a-i mu‘allakaya sâmin ve esdâf-ı elfâzında dürer-i me‘ânî-yi latîfe kâmin olup, cem‘ etdiği kütüb-i latîfe ve devâvîn-i nefise hâric-i hadd-i ihsâ ve imzâsıyla bu Fakîr’in müşâhede eylediği kütüb ulûf derecelerine resâdir. [Mîsra]:

‘Âsim İsmâ‘îl Efendi kıldı firdevsi mekân
(العاصم إسماعيل أفندي قلدي فردوسي مكان)

Nevres merhûmun fevtine inşâd etdiği târîhdır. Müşârun ileyhin eş‘ârından yâd-dâst olan beyitler bu mahalle kayd olundu. **Beyt:**

Hep hüsün ü ‘aşka dâyir imiş güft [ü] gûy-i halk
Dillerde dâstân imiş esrâr sandığım

ve **lehu:**

Düm-i tîg-i siyeh-tâb-nigâhın kılma zehr-âlûd
O kudretden mükehhal-çeşme zâlim sùrmeler çekme.

¹ “لِكُلِّ افْرَيِّ يَوْمًا مِنَ الدَّهْرِ مَضْرَعٌ” = Herkesin yok olacağı [öleceği] bir gün vardır” anlamına gelen bu cümle, Arapça bir mîsradır.

Ba‘zı havâdis

Bundan akdem Şikk-ı Evvel Defterdârı olup, rütbe-i Mîr-i mîrânî ile ‘Alâ’iyye Sancağı'na ib‘âd olunan el-Hâc Ahmed Paşa, Âsitâne-i sa‘âdet'e gelüp, hânesinde ikâmet zîmnâda dest-bâz-ı niyâz ve recâsi karîn-i müsâ‘ade-i Şehriyâr-ı bende-nüvâz olduğuna binâ’en, Mîr-i mîranlığı ref^c ve Âsitâne'ye gelmesi bâbında sâdir olan emr-i ‘âlî kendü âdemîsine def^c olundu.

Receb-i şerîfin on birinci günü¹ Surre-i hümâyûn, Emîni olan Hasan Ağa'ya teslîm ve ber-kadem-i akdem kâfile-i huccâc ile ‘azîmeti matlûb-i Pâdişâhî olduğu tarafına tefhîm olundu.

Arpa Emîni olan Temrî Mehmed Efendi'nin nahl-i ömrü üftâde-i sarsar-i ecel ve mansıbı ile Hasekî Mustafa Ağa bâlâr u ser menzil-i emel oldu. Mûmâ ileyh devr-i Ahmed Hânî'de Beylan Tevliyyeti ile çırâğ olup, bu devr-i bî-cevre gelinceye dek mukîm-i kûşe-i ferâğ ve kanâ‘at-kerde-i ednâ bürgâ-i refâğ olmuş idi. Şehriyâr-ı ‘âlem taht-ı hümâyûn-baht saltanata vaz‘-ı kadem buyurduklarında mu‘ârefe-i kadîme sebebi ile tezekkür ve huzûr-i hümâyûnalarına getürdüp, nukûd ü ilbâs ile mûmâ ileyhi tehî-sâz-ı dâmen-i vecîb-i teşekkür buyurduklarından gayri Galata Voyvodâlı'yla tatsîb ve esâs ve dârâtını taraf-ı Mülükâne'lerinden tertîb buyurup, sene-i âtiyede Arpa Emâneti'ni ‘inâyet ve tahsîl tertîbatına zemân lâzım geldiğinden mahzâ vâreste-i sıklet olması bâbında ta‘vizân vâfir akça ‘an-nakd hazîneden i‘tâ olunup, [M1 181] bervech-i sühûlet umûrunu ru‘yet üzere iken ‘azm-i dâr-ı ahret eyledi.

Monlacık-zâde İshak Efendi, Edirne Payesi'yle mükerrem ve Topkapulu Sâlik Efendi-zâde İstanbul Pâyesi'yle hurrem oldu.

Kapucular Kethudâsı olan Silahdâr Paşa birâderi Hüseyin Bey, Mîrahûr-i Sânî nasb ü ta‘yîn ve Mîrahûr-i Sânî olan Seyyid Ahmed Ağa, Kapucular Kethudâlı'yla kâmbîn kılındı.

Gencîne-i cevâhir-i esrâr-ı Hudâ ve sipehsâlâr-ı ketîbe-i rusûl ü enbiyâ Muhammedü'l-Mustafâ ‘aleyhi mine's-salâti evfâhâ hazretlerinin Ravza-i mutahharaları her ne kadar müstağnî-yi zîb ü zîver ise dahi bir nev‘ tekarrub ve ihtişâs kesbine medâr olmak için bir cevher-i girân-behâ ihdâsı lâyihi hâtır-ı Şehînsâhî olmağla, ber vech-i tahmîn dört yüz kîse kıymetlü müseddesü's-şekl dört yüz kırata karîb bir kît‘a zümrûd hazîne-i Şâhânelerinden ifrâz olunup, Medîne-i münevvere Kadısı ve Şeyhu'l-harem ma‘rifetleriyle o makâm-ı melâyik-huddâma² âvîze kılınmak için takdîm ve Büyük Sakâ-başı'ya teslîm olundu.

¹ 11 Recep 1173 = 28 Şubat Perşembe.

² huddâma M1, K1, H : احتمامه B1.

Gü 1 Ahmed Paşa-zâde Vezîr ‘Ali Paşa mukaddem Sadâret'e takrîb olunacağını kable'l-cülûs Sadriâ‘zam tahkîk ve şükât tedâruküyle ref-i tûg ve musâdereden başka İstanköy'e nefy ile eczây-ı sâmânını tefrik etmişidi. Üç seneden berü cezîre-nişîn ve leyî ü nehâr kârî-yi âh ü enîn olduğu ma'lûm-i Pâdişâh-ı bâhirü't-temkîn olduğuna binâ'en, tûg u sancağı ibkâ ve İç-il mansıbı ile mezra'a-i nedîde sehâb-ı emeli irvâ olundu.

Yeniçeri Ağası Kapu-kıran Mehmed Ağa'nın ba'zı harîklarda gayret ü ikdâmi biz-zat ma'lûm-i Pâdişâhî olup, şâ'bânın yedinci cum'a günü¹ bir kabza hançer-i mücevher ile miyân-bend-i iftihârı pür-zîver kılındı.

Yanya Mutasarrîfi Vezîr İsmâ'il Paşa'nın re'âyâya olan te'addîsi bî-hadd ü pâyân ve re'âyây-ı mezkûre 'arz-ı halleriyle birkaç def'a tahrîk-i silsile-i merhamet-i Pâdişâh-ı zemân eylediklerine binâ'en, fîmâ-ba'd zulm ü sitemden dâmenkeş-i ictinâb ve fukarâ vü zu'afâyi tetâvül-i dest-i te'addî ile mübtelây-ı ıztırâb eylememesi bâbında mükteseb-i serzeniş ü 'itâb olmuşken mütenebbih olmayup, kemâ-kân vâdî-yi gafletde bûyân olduğu nûmâyân² olmağla, Vezâreti ref olunup, mübâşiri varmadan firâr ve Arnabûd Belgrad'ı semtlerinde karâr eyleyüp, bir müddetden sonra dâmengîr-i şefâ'at ve cûrmü 'afv olunup o havâlîde muntazar-ı lütf-i Şehriyâr-ı İskender-haslet oldu.

Ba'zı husûs müzâkeresiycün erkân-ı devlet Enderûn-i hümâyûn'da cem'iyyet ey-ledikleri gün bedestân etrâfında kâyin kuyumculardan birkaç hâyin sanduklarını be-destâna [M1 182] sur'atle nakl etdiklerinden halka bir nev' dağdağa îrâs ve etmek kâmma ve neşr-i urcûfe etdirmek sûretlerini ihdâs etdiklerinden ikisi kuyumcular içinde sandal bedestânı ittisâlinde berdâr ve o makûle bî-edebler tahvîf ü inzâr olundu.

Şehremîni semtinde zümre-i kuzâtdan bir şahs-ı şâ'bedebâzin hânesinde kalbazan âlâtı bulunduğu Bâb-ı 'âlf'ye ihbâr ve nefy-i ebed ile Mısır'a tesyâr olundu.

Şâ'bân-ı şerîfin on beşinci günü³ kısteyn mevâcibi ihrâc ve tevzî' ve ba'de'd-devr Teşrifât-ı seniyye ile kadr-ı Sadriâ‘zamî terfi' olundu.

İhsân-ı Vezâret be-Mîr-i mîrân-ı Trablus

Bundan akdem iki tug ile Cerde Başbuğu nasb olunan 'Osmân Paşa akrânına sâbık ve nazar-ı 'inâyete şâyân ü lâyîk olup, umûr-i Cerde dahi ekser-i evkâtda debde-be-i Vezâret'le idâre oluna-geldiğinden Paşa-yı mûmâ ileyhe Vezâret verilmesi her tarafdan teşvîk u tergîb olunmağla, gurre-i ramazânda rûtbe-i vâlây-ı Vezâret'le tatrîb olundu.

¹ 7 Şâ'bân 1173. = 25 Mart 1760 Salı.

² nûmâyân M1, K1, H : نمان ب1.

³ 15 Şâ'bân 1173 = 2 Nisan 1760 Çarşamba.

Tebrîk-i ‘îd

Mâhi- siyâm karîn-i encâm olduğuna binâ’en, leyletü'l-'îd bi'l-cümle erkân-ı devlet takbîl-i dâmen-i Şehriyâr-ı bâhirü't-te'yîd ile nâyil-i inbisât-ı ber¹-mezîd oldular.

Vukû‘-i tevcîhât

İşbu şevvâlü'l-mükerremin dördüncü günü² tevcîhâtta irâde-i hümâyûn te'alluk eyleyüp, ricâl-i bâb ve defterdârân ve Emânet-i Defter-i hakâñî, mutasariflara cumleten ibkâ olunup, Büyük Rûznâme, Hamza Hâmid Efendi'ye tevcîh ve Baş-muhâsebe, Nu'mân Efendi'ye ibkâ ve Şehremâneti, Kirli İbrâhîm Efendi'ye tevcîh ve Tersâne-i 'âmire, Sıdkı Mustafa Efendi'ye ve Darb-hâne, Halîl Efendi'ye ibkâ ve Matbah Emâneti, sâbıkâ Sadriâ'zam Kethudâsı Ebûbekir Efendi'ye tevcîh ve Arpa Emâneti ibkâ ve Anadolu, Elmas Paşa-zâde Mustafa Bey'e ve Atlu Mukâbeleciliği, 'Abdullah Bey'e tevcîh olunup, Haremeyn Muhâsebesi, Hâşim Efendi'ye ve Yeniçeri Kitâbeti, Râkim Mehmed Efendi'ye ibkâ ve Sipâh Kitâbeti, Dervîş Mehmed Na'imâ Efendi'ye ve Silahdâr Kitâbeti, Çukadar Ağalık'dan çıkma Süleymân Efendi'ye tevcîh ve Cizye Muhâsebesi, Nûri Bey'e ibkâ ve Mevkûfât, Yenişehirli 'Osmân Efendi'ye; Küçük Rûznâme, Re'îs-zâde 'Abdurrezzâk Efendi'ye; Piyâde Mukâbelesi, 'Ârif Süleymân Bey'e; Küçük Evkâf, Hâlis-sa-zâde 'Ali Efendi'ye; Kalyonlar Kitâbeti, Mahmûd Bey'e; Cebeciler Kitâbeti, Nâyîlî Paşa-zâde Şâkir Bey'e; Tophâne Nezâreti, Kesriyyeli-zâde Bekir Bey'e tevcîh olunup, menâsîb-ı bâkiye dahi erbâb-ı istihkâka tevcîh ü 'inâyet ve ba'zıları dahi 'atâyây-ı Pâdişâhî ile vâreste-i kayd-ı zarûret kılındı. Ocak ağaları dahi ibkâ olunup, fekat Sipâh Ağalığı, Urfalı Mehmed Ağa'ya; [M1 183] ve Silahdâr Ağalığı, İbrâhîm Bey'e; ve Başbâkı-kulluğu, Hüseyin Bey'e tevcîh olundu.

ihrâc-ı Donanma-yı hümâyûn

Şevvâlin on birinci günü³ Donanma-yı hümâyûn'un ihrâcı musammem olduğuna binâ’en, Kapudan Paşa Mîr-i mîrândan olmaçla, Selîmî ile 'atebe-i Şâhâne'ye ruhsâ ve hil'at iksâsından sonra Dolma-bağçe pîşgâhına lenger-endâz-ı heybet ve birkaç günden sonra Ak-deniz'e doğru şirâ'-güsây-ı 'azîmet oldu.

I‘dâm-ı ‘Abdurrahîm Bey

Mûmâ ileyh Filibe hânedânından olup, ihrâz-ı menâsîb ve kat-ı merâtib niyyeti ile Âsitâne'ye gelmişidi. Defterdâr-ı nâmdâr olan Halîmî Paşa'ya, rabt-ı peyvend te'alluk ve giderek emsâline tefavvuk edüp, Edirne ve Sofya ve o havâlînin 'ale'l-'umûm kababât ve kurâsı mübâya'asını der'uhde vü iltizâm ve behâlarını cânib-i mîrîden ahz ü istîfâ ile tahsîl-i merâm eyleyüp, kendüsi bizzât bu mesâlihin ru'yetine kâyim ve Halîmî

¹ ber M1, K1, H : pür B1.

² 4 Şevvâl 1173 = 20 Mayıs 1760 Salı.

³ 11 Şevvâl 1173 = 27 Mayıs 1760 Salı.

Paşa'ya istinâd ile zulm ü te‘addîye mülâzim ve katı çok meblağ fukarâdan tâhsîl ve esbâb-ı dârât ü ihtişâmini gereği gibi tekâmî etdikden sonra Âsitâne-i saâdet'e vürûd ve Matbah Emâneti ile isbât-ı vücûd etimişidi. Müstenedi ber-taraf ve kendisi bâd-be-keff olmağla, Filibe'ye iclâ ve o hilalde tîşe-i zulm ü cevriyle dilharâb olan reâyâ rikâb-ı kamér-tâba iştikâ ile teşvîr-i gazab-ı Pâdişâhî eylediklerinden, Âsitâne'ye ihzâr sûretinde Edirne'ye lede'l-vusûl Bostâncı-bâşı ma‘rifetiyle maktûl ve emvâl ü eşyâsı hazîne-i Pâdişâhî'ye mevsûl oldu.

Fevt-i Kalgay Sultân

Kâ‘ide-yi dûdmân-ı Cengîziyân üzere hâlâ Kırım hâni Kırım Girây Hân'ın Kalgaylık hidmetinde olan Sultân sûy-i ahrete şitâbân olmağla, birâder-i kihterlerin Kuban Ser‘askerliği'ne tâhsîs ve sinîn-i vâfireden berü Kuban Ser‘askeri olan karîndaşı Baht Girây Sultân-zâde Saâdet Girday Sultân'ın binây-ı ikbâlini Kalgaylık ile tarsîs eyleyüp, keyfiyyeti derbâr-ı ‘atûfet-medâra inhâ ve ibkâ ve takrîrini recâ etmişidi. Mes’ûlü müsâ‘adeye makrûn ve bir sevb-i kontuş semmûr paçası kûrk ve beş kîse akçe ırsâliyle îfây-ı hakk-ı kânûn kılıñup, mûmâ ileyh dahi vefât ve terk-i turktâz-ı deşt-i hayat edüp, yerine Maksûd Girây nasbî ile telâfî-yi mâ-fât olundu.

‘Azl ü nasb-ı sadreyn

Rumeli Kadı‘askeri olan Şeyhî Monla Efendi ve Sadı- Anadolu olan Kara Bekir-zâde ‘Osmân Efendi'nin müddetleri gâyetे vâsıl olup, şevvâlin yirmi beşinci günü¹ Mirzâ-zâde Mehmed Saîd Efendi, Rumeli Sadâreti'ne ve Hekîm-bâşı Mehmed Refî‘Efendi, Anadolu [M1 184] Sadâreti'ne nâyil oldu.

‘Azl-i Defterî ve Re’îsülküttâb ve Çavuşbaşı

Defterdar-ı Şîkk-ı Evvel olan İbrâhîm Efendi, [misra]:

Ve men ya‘ış yelka devâhî'l-meşîb²

mefhûmu üzere kerem ve serd-i rûzgârı tecrîbe vü ihtibâr etmişken; “Ba‘zı umûr-i muhdese ihtirâ‘ıyla devlete hidmet ve Pâdişâh'a tâhsîl-i kurbiyyet ederim” deyü Sadıra‘zam hâssi olan Kıbrîs'in mîrî tarafından ilzâmına ‘amel ve müşârun ileyhe bir başka mahall-i bedel etmek zu‘munda olduğu ma‘lûm-i Sadr-ı eccl olduğu ân ‘azlini takrîr ve me‘al-i: *În ‘âdeke'l-vezîru lem yenfa ke'l-emîru*³ mefhûmu hakkında sûret-i pezîr oldu.

¹ 25 Şevvâl 1173 = 10 Haziran 1760 Salı.

² “وَمَن يَعْشُ يَلْقَى دَوَاهِي الْمَشِيبِ” = Kim (uzun) yaşarsa yaşlılığın sıkıntılarıyla yüzüze gelir” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

³ “إِنْ عَادَكَ الْوَزِيرُ لَمْ يَنْفَعَكَ الْأَمِيرُ” = Vezir seni terkederse emîrin sana faydası olmaz” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

‘Alâ’iyye Paşalığı'ndan tehâfüt ile hânesinde ârâmgîr olan el-Hâc Ahmed Efendi, o makâm-ı hatîr ile tevkîr oldu.

Reîsü'l-küttâb olan ‘Abdullah Efendi, *lâ yenfa 'u li's-şerri ve lâ li'l-hayr¹* ise dahi riyâseti ‘arz gibi kâyim bi'l-gayri olup, başlı başına bir takrîr yazmakdan ‘âciz ve muztar ve serâyir-i devlete sefele-i küttâb bi'z-zarûre mahrem olacağı mukarrer olduğuna binâ'en, zilka‘denin ikinci günü² ‘azl ve fazilet ve bâhiresi müsellem-i erbâb-ı dirâyet ü ‘akl olan re’is-i sâbık Kâşif Mehmed Efendi hidmet-i mezkûreye nakl olunup, Çavuşbaşı³ Hatîb-zâde dahi ‘an-asıl galîz u fazz ve hidmetinden Sadriâ‘zam istîfây-ı haz eylediğiinden o dahi ma‘zûl ve e‘âzîm-ı ricâl-i devletden Hamza Hâmid Efendi yerine mevsûl oldu.

Me'mûriyyet-i Mîrahûr-i Evvel sâbık Mustafa Ağa be-ta'mîr-i mecârîyi miyâh-ı Mekke-i mükerreme

Bir müddetden berü Mekke-i mükerreme ve etrafında cârî olan miyâhın mesâlikî ta'mîr olunmadığından suda killet ve mücâvirîn-i Beyt-i Hudâ'da zarûret ber-kemâl olmağla, yenbû‘-i cedâvil lutf u sehâ ve mîzâb-ı rahmet-i selsâl cûd ü nedâ olan Şehriyâr-ı melek-sîmâ tarafından turuk-i miyâh tathîr u inkâ ve âteş-i ‘atş ile tefsîde-i leb olan sekenesi-yi Bekke'yi iskâ vü irvâ etmek niyâzını şâmil Şerîf-i Mekke tarafından tahrîrât gelüp, mefhûmu ‘ilm-i Cihânbanî'ye şâmil oldukda, derhal lüzûmu kadar meblağ ile sâbîkâ Mirâhûr-i Evvel Mustafa Ağa, bu hidmet-i şerîfeye intihâb ve intihâl ve ber vech-i isti‘câl ol savb-ı meyâmin evbe ırsâl olundu.

Vukû‘-i küsûf

Şevvâlü'l-mükerremin yirmi dokuzuncu günü⁴ âfitâb-ı ‘âlemtâb bir parmak kalın-caya dek münkesif ve iki sâ‘at mûrûrunda müncelî vü münkesif oldu. Necl-i necîb-i Nebevî olan hazret-i İbrâhîm'in vefâti günü zuhûr eden küsûfu, o nahl-i cemenistân-ı nübûvvetin sukûtundan neş'et eylediğine ba‘zı nâs zâhib olduğunu Fahr-i ‘âlem sal-lallâhü ‘aleyhi ve selem hazretleri istimâ‘ buyurup: *Inne's-şemse ve'l-kamere âyetâni min âyâti'llâh lâ-yenkesifâni li-mevti ahadin⁵* [M1 185] eser-i belîgiyle i‘tikadlarını ıslâh ve sebeb-i husûf u küsûfû ïzâh buyurdular.

¹ “شَرَرْهُ لِلْحَيَاةِ فَلَا يَنْفَعُ لِلشَّرِّ وَلَا لِلخَيْرِ” = Şerre de hayra da faydası yok” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

² 2 Zilka‘de 1173 = 16 Haziran 1760 Pazartesi.

³ Çavuşbaşı M1, B1, K1 : H.

⁴ 29 Şevvâl 1173 = 14 Haziran 1760 Cumartesi.

⁵ “إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَاتٍ مِّنْ آيَاتِ اللَّهِ، لَا يَنْكِسُفَانِ لِمَوْتٍ أَحَدٌ وَلَا لِحِيَاةٍ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا، فَادْعُوا اللَّهَ وَصُلُّوْا حَتَّىٰ يَنْجُلِي شَرُّهُمَا” = Şüphesiz güneş ve ay Allah'ın âyetlerinden birer âyetler, herhangi birinin ölümü sebebiyle tutulmazlar” anlamına gelen bu cümle,

“إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَاتٍ مِّنْ آيَاتِ اللَّهِ، لَا يَنْكِسُفَانِ لِمَوْتٍ أَحَدٌ وَلَا لِحِيَاةٍ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا، فَادْعُوا اللَّهَ وَصُلُّوْا حَتَّىٰ يَنْجُلِي شَرُّهُمَا” = Şüphesiz güneş ve ay Allah'ın âyetlerinden birer âyetler, herhangi birinin ölümü veya doğumu sebebiyle tutulmazlar ay veya güneşin tutulduğunu gördüğünüzde bu durum kayboluncaya kadar namaz kılın

Hükemâ kavlince eğer ictimâ‘, ‘ukde-i re’sden ya zenebden birinin havâlîsinde vâki‘ olur ise kamer-i basar ile âfitâb beynde hâyil olup, vech-i âfitâbı setr etmekle küsûf vâki‘ olur, gâh tamâmen setr eder ki küsûf-i küllî olur ve gâh ba‘zan setr eder ki küsûf-i cüz’î olur. O zemân rûy-i âfitâbda mûrâ‘ olan siyahlık reng-i kamer olup, küsûf cânib-i garbdan zuhûr ve yine o cânibden incilâya başladığı erbâbına ma‘lûmdur. Ve cumhûr-i hükümdâ katında hüsûf-i kamer kürre-i arz cirm-i şems ile cirm-i kamerin mâ-beynine tavassut etmekle kamerin nuru zevâlinden ‘ibâretdir. Ve vakt-i inhisâfda safha-i kamerde şeklär-i dâ’ire¹ gibi nûmâyân olan zulmet kürre-i arzin zıllidir demişler ve dâ’ire² şeklinde görülmesi kürriyyet-i arza delildir dediler.

Su’âl: Şems ile kamerin beher mâh ictimâ‘ları vâki‘ olup, küsûf ve husûf her ayda zuhûr etmek lâzım gelür idî.

Cevâb: Şems arzdan büzung-ter olup, eğer şems mikdâr ü cirimde arza müsâvî olsa idi her şeherde küllî olmazsa da cüz’î olsun kamere inhisâf târî olur idî.

Ahvâl-i Vâlî-yi Karaman

Sâbıkâ Cerde Başbuğu ve hâlâ Karaman Vâlisi olan Vezîr ‘Abdurrahmân Paşa, şedîdü’s-şekîme ve sâhib-i dâyire-i ‘azîme olup, Konya halkı mutâlebât-ı ‘anîfesiyle halîde-pây-ı vahl-i ıztırâb olduklarından, birkaç defâ‘a ‘arz-ı hâlliye ta‘cîz-i ricâl-i bâb eyledikleri ma‘rûz-i rikâb-ı kamer-tâb kılındığına binâ’en, Vezâreti refâ‘ olunup, memleketinde ikâmeti için Kapucu-başı ta‘yîn ü irsâl ve yedine misâl-i lâzimü'l-imtisâl verilmişdi. Mûmâ ileyh Konya'ya varup, emr-i ‘âlîyi ibrâz eyledikde, müşârun ileyh ızhâr-ı nefret ü işmi’zâz ve mûmâ ileyhi³ habs edüp, Konya'dan hareket ile Âsitâne tarafına turktâz eylemişidi. Mâyil-i fesâd olan ba‘zı evbâş ve evgâd ictimâ‘ıyla sevâd-ı cem‘iyyeti izdiyâd bularak ceşîf ile Bolu'ya doğru vusûlü hadşe-resân-ı kulüb-i erkân olup, encâm-kâr birkaç defâ‘a muhâbere ve terhîb ile maskat-ı re’si olan Dârende‘de ikâmetine nizâm ve yollarda başında olan haşerât-ı nâsı teffîk eyleyerek Dârende‘ye varup, muntazar-ı lutf-i Pâdişâh-ı Dârâ-gulâm olduğunu tahrîr ü i‘lâm eyledi.

Ba‘zı sikadan mervîdir ki, Şehriyâr-ı zemân hazretlerinin ba‘zı umûrda ısrârı nûmâyân ve Sadr-ı vakt bulunan Râgîb Paşa bu cihetle velhân olup, kasd-ı ihâfe ile ‘Abdurrahmân Paşa'ya haber ib‘âs ve Bolu'ya doğru teveccühünü ihsâs ile mûcib-i [M1 186] ıztırâb olacak hîle-i felsefiye îrâs eyleyüp, ‘âkîbet müşârun ileyhin⁴ sevretini yine kendüsü teskîn ve Dârende‘de cüz’î ikâmetden sonra rütbe-i Vezâreti ibkâ olunacağını

ve Allah'a (cc) duâda bulunun” hadîs-i şerifinin bir bölümündür, bk. Buhârî, *Sahîh-i Buhârî*, nr. 1060, II, 39.

¹ dâ’ire M1, B1, K1 : dâyire H.

² dâ’ire M1, B1, K1 : dâyire H.

³ ileyhi M1, K1, H : ileyh B1.

⁴ ileyhin M1, K1, H : ileyhe B1.

sırran tarafına ifâde vü tebyîn eyledi. Münhal olan Karaman Eyâleti, Sadr-ı esbak Sa‘îd Mehmed Paşa'ya ve Mîsr-ı Kâhire, Vezîr Kâmil Ahmed Paşa'ya; ve Cidde Sancağı, Sadr-ı esbak Vezîr Mustafa Paşa'ya tevcîh ü ‘inâyet ve Cidde Vâlîsi Vezîr Sa‘deddin Paşa, Şâm tarafına çıkup, vusûlü haberi kar‘-ı sâmi‘a-i devlet eyledikde, hâline çespân bir mansıb ihsân olunacağı tarafına tahrîr ü işâret olundu.

Mütekâ‘id-şüden-i Defterdâr-ı sâbık

Bundan akdem Defterdar ve ‘azl ü infisâl ile hânesinde pâ-bercây-ı merkez-i istikrâr olan İbrâhîm Efendi, erzel-i ‘ömre resîde ve bisât-ı kuvveti dest-i herm ve inhitât ile berçîde olup, fî mâ ba‘d istihdama kudreti ve ru‘yet-i umûra istitâ‘ati olmadığı müte-hakkak ve bu makûle emekdâr-ı devlet olanları kayd-ı zarûretden ihlâ şîme-i mürûvvete muvâfik olmağla, hayatda oldukça senevî on iki kîse taraf-ı mîrîden mûmâ ileyhe i‘tâ olunmak üzere hatt-ı hümâyûn şeref-sudûr ve mûmâ ileyh bu ‘inâyet-i bî-gâyeden nâyil-i aksâ'l-gâye-i sürûr oldu.

Tetimme-i havâdis-i În-i sâl

Çatladı-kapu semtinde vâki‘ bir vîrânede zemân-ı kadîmden kalmış üç kît‘a ve Sultân Bâyezîd Câmi‘i’ne karîb Parmak-kapu semtinde iki kît‘a musaykal ve mevzûn sütûn bulunup, müceddeden inşâsı irâde olunan câmi‘-i şerîfe lüzûmu mütebeyyen ol-duğundan, san‘at-ı cerr-i eskâl ile câmi‘-i mezkûr sâhasına nakl ü îsâl ve emr-i binâda yûsr ü sühûlet emâreleri istidlâl olundu.

Lağamci-başı san‘atını icrâ için bir mahal tahsisini recâ eylediğine binâ‘en, Kağıd-hâne Kazâsı tahsîs ve seyr ü temâşaya şâyeste olduğu Sadriâ‘zam tarafından telhîs olunmuş idi. Lâzime-i lağam mahalline ta‘biyye ve temâşâ için mekân tesviye olunduğu ihbâr olunduguna binâ‘en, zilhicce evâhîrînda¹ Hakân-ı cihân Kağıd-hâne Kazâsı'nı, kudûm-i Şâhâne'leriyle reşk-sâz-ı sahn-ı cinân eylediklerinde lağama âtes ilkâ ve san‘atlarını kemâliyle icrâ ve lağamci-başı ve sâyire bahşîler i‘tâ olundu.

VEKÂYÎ·-İ SENE ERBA· VE SEB·ÎN VE MÎ·ETE VE ELF

Sâl-i mezkûr muharremü'l-harâmî ibtidâsında² Bosna Eyâleti, Vezîr Muhsin-zâde Mehmed Paşa'ya tevcîh olunup, Kütahya'dan hareket ve Âsitâne-i sa‘âdet'e gelüp, halîle-i celîleleri Sultân hazretlerinin seraylarında birkaç gün istirâhat eylemeleri tarafîna telmîh u işâret ve münhal olan Anadolu Eyâleti, Tevkî‘î Vezîr Mustafa Paşa'ya ihsân olunup, kendüsü Nişâncılık ile [M1 187] Âsitâne'de ikâmet ve mütesellim ile zabt-ı mansıb etmek üzere tahsîl-i ruhsat eyleyüp, sâbıkâ Bosna Vâlîsi Vezîr Mehmed Paşa'ya, şimdilik Yanya Sancağı ‘inâyet olundu.

¹ 21-30 Zilhicce 1173 = 4-13 Ağustos 1760.

² 1 Muharrem 1174 = 13 Ağustos 1760 Çarşamba.

Erbâb-ı ze‘âmet ve tîmâr Devlet-i ‘aliyye'nin i‘tinâ eyleyeceği askerden oldukları zâhir u âşikâr iken, temâdî-yi eyyâm-ı esfâr sebebi ile âzmâyiş-i kâr-ı zârdan ekserisi pâ-keşîde-i ferâgat ve âsûde-nişîn mastebesi betâlet olup, içlerinde i‘mâl-i seyf ü sinân ve idâre-i şemşîr ü kemân eder ekall-i kalîl ve sefer zuhûrunda ednâ şiddet-i muhârebe-ye sabr u tehammûl edemeyüp, gûyâ *hel min sebîl*¹ olacağları vâreste-i ityân-ı delîl olmağla, fî-mâ-ba‘d o makûleler te‘allüm-i ceng ve remy-i tûfeng ve âzmâyiş-i tîr ve darb-ı şemşîr vâdîlerini erbâbından görmeğe ihtimâm eylemeleri bâbında ısdâr-ı ahkâm olundu.

Mâh-ı mezbûrun on dördüncü günü² sunûf-i ‘asâkirin müstehak oldukları mevâcîb tertîb olunan dîvânda kabzına me’mûrlara edâ ve devr ‘akabinde Hazîne Kethudâsı Teşrifât-ı hümâyûn getürüp, vech-i lâyîki üzere hidmeti i‘tâ olundu.

Vukû‘-i tebeddülât³

Çavuş-başı olan Hamza Hâmid Efendi, Sadriâ‘zam Mektubcu bulundukda, Baş-halîfe olup, o zemândandan berü miyânelerde hukük-i muhkem u üstüvâr ve Sadâret-i ‘uzmâ'ya teşrif edeli hakkında enzâr-ı ‘âtifeti derkâr olup, bu defâ dahi Kethudâlik mesnediyle mûmâ ileyhi hâyiz-i rehîne-i i‘tibâr ve selefi Subhî-zâde ‘Abdullah Efendi ‘azl ve hânesinde ikâmetle mübtelây-ı ezell oldu. Münhal olan Çavuş-başılık hidmetiyle ‘Ivaz Paşa-zâde Halîl Bey, muğtenem ve sâbıkâ Cebeciler Baş-kethudâsı Derzi Hüseyin Ağa ‘azlinden Cebeci-başılık ile mükerrem ve müddet-i vâfireden berü Topçu-başı olan hânesinde müsterîh ve Topçu-başılık, sâbıkı Mustafa Ağa'nın ismine tashîh olundu.

Binâ ve tekmîl-i Câmi‘-i Üsküdar

Bundan akdem taraf-ı hümâyûndan vâlide-i müşfikaları Mihrimâh Sultân⁴ için Üsküdar Ayazma'sında temhîd ve te‘sîs olunan câmi‘-i melâyik-enîs bi-fazlihi te‘âlâ hîtâma resîde olup, evkâf ve müsekkaftâ ber vech-i evfâ tertîb ü tanzîm ve hademe vü sedenesi lâyîki üzere tetmîm olunup, câmi-i mezkûr fushat-i cihât ve resânet-i simât ile şebîh-i Beyt-i ma‘mûr ve envâr-ı tecelliyyât-ı Sübâhîyye ile ziyâ-bahş-ı ta‘ât-1 güzînân-ı Rabb-i Gafûr olduğundan başka tabakât ve zevâyâsı her vakt ü ân cemâ‘atle memlû ve her kûşesinde Kur’ân-ı ‘azîmü’ş-şân metlûv olmağla, hak budur ki bir eser-i cemîl ve bir hayr-ı celîl olup, safahât-ı sevâb-nâme-i Pâdişâh-ı bedî‘ul-hisâl [M1 188] erkâm-ı hasenât ile mâl-â-mâl ve revân-ı vâlide-i cennet-mekânları şâd-âb-ter-i sehâb-ı rahmet-i

¹ “فَهُلْ إِلَى خروجٍ مِّنْ سَبِيلٍ” = [Buradan çıkmaya] bir yol var mıdır?” anlamına gelen bu cümle, “هُلْ مِنْ سَبِيلٍ” Bir daha [bu ateşten] çıkmaya bir yol var mıdır [derler]” anlamına gelen âyet-i kerîmeden Kur’ân, el-Mü’mîn, 40/11 mülhem olarak söylemiştir.

² 14 Muharrem 1174 = 26 Ağustos 1760 Salı.

³ tebeddülât M1 H : tebdîlât B1, K1.

⁴ Sultân III. Mustafa'nın vâlidesi Mihrişâh Sultan'dır. Bu câmiyi bugünkü Aziz Mahmud Hüdâyî Ma-hallesi'nde annesi adına 1758-1760 yıllarında yaptırmıştır.

Müte‘âl olduğu vâreste-i şübühât ü işkâldir. Sadriâ‘zam’ın itmâmına dâyir inşâd etdiği târîhdir:

Muktedây-ı Ehl-i sünnet câmi‘-i mecmû‘-i hayr
Etdi çün bu ma‘bed-i zîbâyi inşâ bî-rîyâ
Sadr-ı asrı bendesi Râgîb dedi târîhini
Câmi‘-i ra‘nâ binâ-i Şâh Sultân Mustafa
(جامع رعنا بناء شاه سلطان مصطفى)

‘Azl-i Ser-bostâniyân

Bostâncı-başı Halîl Ağa'nın hidmeti gayr-i meşkûr olduğu için o câh-ı refî‘den mehcûr ve Hasekî Ağa, makâmiyla mesrûr oldu.

Fevt-i Kâşgarî ‘Abdullah Efendi

İdrîs Köşkü kurbunda Hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn'dan Murtezâ Efendi merhûmun binâ etdiği tekkede seccâde-nişîn-i irşâd ve zâviye-güzîn-i ‘ibâdet-i Rabbü'l-‘ibâd olan Kâşgarî ‘Abdullah Efendi, saferin yedinci gicesi¹ sun‘-i nakş-bend-i ezel olan câme-i gulgûn-tırâz-ı hayatı çâk-çâk-i dest-i ecel olup, cesed-i şerîfi kenâre-i tekye-i mezkûrede defîn-i hâk-i ‘itr-nâk oldu. Şeyh-i müşârun ileyhin zâhir u bâtinî ma‘mûr ve kalb-i tâbnâki mehbit-i envâr-ı esrâr-ı kümûn u zuhûr olup, seyr ü sülükü resîde-i derece-i gâyet ve ‘ulûm-i zâhirede mehâreti vâreste-i kayd-ı işâret, mirtâz u müteheccid ve tûşe-i kanâ‘atle mütezevvid bir zât-ı kerâmet-simât idi. Ekser vakitleri keşf-i setâyir-i Mesnevî-yi şerîf ile güzerân ve ba‘zan tedrîs ile mürde-dilân-ı rûzgâra bahş-ı râhat-ı cân edüp, kabûle sezâvâr eş‘âr-ı dilârâsı ve ba‘zı resâyil-i feyz-bahşâsı manzûr ve her fenden haberdâr olduğu âsârından ma‘lûm-i erbâb-ı şu‘ûrdur.

‘Azl ü nefy-i Kâdî-yi Üsküdar ve ba‘zı vefeyât

Üsküdar Kadısı Hamîdî Efendi, ziyâde mahsûl me‘mûlüyle dest-i hirs u âzı-dirâz ve Üsküdar halkını mübtelây-ı âh-ı cân-güdâz edüp, bilâhare mûmâ ileyhden birkaç defâ sıkâyet ve istidâ-yı merhamet olunduğundan, ‘azliyle iktifâ olunmayup, Gelibolu'ya iclâ olundu.

Dergâh-ı ‘âlî kapucu-başlarından Cici-zâde Halîl Ağa, Şerif Mûsâ‘id'in ibkâ-yı emâretini şâmil teşrifât ile müctâz-ı râh-ı Hicâz olmuştu. Mûmâ ileyh ve hâcegândan Mevkûfâtî Mehmed Efendi ve Mekke-i mükerreme Kadısı Akkermânî Mehmed Efendi, o arâzî-yi mukaddesede muzahrefât-ı kevniyyeden rûtâb-ı i‘râz ve esb-i çûpîn-pây ile merhale-i şehrâh-ı bekâya intihâz eylediler.

¹ 7 Safer 1174 = 18 Eylül 1760 Perşembe.

Akkermânî merhûm çehre-i Nahv'in Hâl-i Hindûsu ve sîmây-ı Mantık'ın Hâcib ve Ebrû'su, 'Îlm-i Me'ânî ve Bedîn Cürcânî'si¹ ve 'ulûm-i âliyenin Tef-tazânî'si² iken, evkâti fakr ü fâka ile güzâr ve kedd-i yemîn ile sedd-i sulme-i cû'a ibtidâr edüp, hatt-ı 'indî ile katı çok âsâr-ı kalemi meşhûd ve muhaşşî-yi Kadı Beyzâvî [M1 189] ü Buhârî yazup, el-yevm bir mahalde mevcûd olduğundan başka, ba'zı resâyi-li beyne't-talebe mütedâvel ve cevdet-i karîha-i sabîhası âsârından müstedleldir. 'Âlem-i fakr u iflâsına bir Bektâşî odasına gelüp, kahve ve berş talebinde olmağla, ferâg-ı dest hasebiyle i'tizâr ve Bektâşî zehr-hand ile "Ey Serây hocası Akkermânî! Ka'be'ye berşhor olarak 'azîmet edüp, mahall-i mezkûrda terk-i kâr ü bâr ve 'azm-i dârû'l-karâr ede-ceksin" güftâriyla dâmen-efşân-ı pindâr olduğu müteveffây-ı müşârun ileyhden mesmû' olup, ba'de bürhetin mine'z-zemân müderris ve Saray hocalığıyla müteneffis ve giderek Mekke Kadısı oldukda, kelâm-ı Bektâşî sebeb-i telâşı olup, minvâl-i muharrer üzere Ka'be'de vefât ve teslîm-i emânet-i hayât eyledi.

Men'-i pûşîden-i ferve-i kâkım ve vaşak ve sâyir

Eclâf-ı nâs ve belki kudreti yetişen ve yetişmeyen esnâf, 'uzamây-ı devlete taklîd ve câme ve sevb-i fâhir ile bi'l-külliyye fark ü imtiyâzı ma'dûm ve nâ-bedîd eylediklerinden gayri, ihrâz-ı rûtbe edenlere muhtass olan vaşak ve kâkım ve sâyir libâs-ı fâhire iktisâ ve bu sebeble bey' u şirâlarında envâ'-ı hiyel ü desîse ihtirâ'ına ictirâ etmeleriyle, o makûlelere fî-mâ ba'd kâr-ı kadîm elbise ile ta'yîn-i hadd ve münzecir olmayanlara darb-ı çûb-i hadd olunacağı lâzım gelenlere tenbîh ü te'kîd ve Sadria'zam bu müdde'âyi te'yîd zîmnînda dâyiyesi halkını o makûle kürklerden tecrîd eyledi.

Garîbe

Donanma-yı hümâyûn kalyonlarından Kapudâne kalyonu, İstanköy pîşgâhında lenger-endâz-ı istikrâr iken, kapudan ve ba'zı zâbitân edây-ı salât-ı cum'a içün câmi'a 'azîmet edüp, sefînede bulunan userâ neferâta gâlib olmalarıyla muhârebeye mübâşeret ve ekserine izâka-i şerbet-i şehâdet eyledikleri hâlde rûzgâr dahi ziyâdece hübûb etmeye başlayup, tîmûr sürüyerek açıka çıktıkdâ, zîkr olunan esirler yelken açup, engine doğru tevecüh eylediklerini³ Kapudan Paşa ve Kapudâne Bey müşâhede ile âhar sefîneye süvâr ve alarga oluncaya dek imdâd-ı rûzgâr-ı şedîd ile sefîne-i mezkûre gözden nihân

¹ Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali es-Seyyid eş-Şerif el-Cürcânî el-Haneffî, (ö.740-816/1340-1413) yılları arasında yaşamış yaşadığı döneme kendi damgasını vurmuş, başta Kelam, Arap dili ve belâğati olmak üzere Felsefe, Mantık, Astronomi, Matamatik, Mezhepler Tarihi, Fıkıh, Hadis, Tefsir, Tasavvuf gibi dinî ve aklî ilimlerin hemen hepsine dair telîf, şerh ve hâşıye türünden eserler vermiş, bundan dolayı allâme ünvanını almaya hak kazanmıştır, (bk. Sadreddin Gümüş, "Cürcânî", *DIA*, İstanbul, 1993, VIII, 134-136).

² Sa'âdeddin Mes'ûd b. Ömer el-Teftâzânî, 722-792/1322-1390 yılları arasında yaşamış olan Belağat, Mantık, Metefizik, Kelam, Fıkıh ve diğer ilim dallarında devrinin temayüz etmiş âlimlerinden biridir, (bk. Şükrü Özén, "Teftâzânî", *DIA*, XL., 299-308).

³ eylediklerini H ایدکرینی : M1, B1, K1.

olup, bir¹ vechile ta'kîb edemediklerini Der-i² devlet-medâr'a iş'âr etmişler idi. Mûmâ ileyhimâ terk-i şerîta-i ihtiyât ile sefineyi neferât-ı kalîle ile bırakup, seferber iken câmi' behânesiyle tervîh-i nefş-i emmâreye şitâb ve bu sûret-i nâdiru'l-vukû' ile Devlet-i 'aliyye'yi şeyn-i gaflet ile mevzû'-bahs-i a'dâ vü ahbâb etdikleri Şehriyâr-ı vâlâ-cenâbı igzâb edüp, ikisinin dahi katline irâde-i kâti'a-i Cihânbânî te'alluk edüp, evâyil-i cumâdelûlâda³ hükm-i Cihân-mutâ'-ı Sultânî [M1 190] icrâ ve ru'ûs-i maktû'aları gelüp, halîde-i güzergâh-ı a'lâ vü ednâ kılındı.

Zikr-i Kapudânî-yi Mîrahûr-i Evvel ve ba'zi tevcîhât

'Abdulkerîm Paşa'nın fikdânı sebebiyle Deryâ Kapudanlığı münhal olup, mücer-ribân-ı Devlet-i ebed-bünyân'dan birine tevcîhi havâlî-gerd-i zamîr-i Pâdişâhî olup, hâlâ Büyük Mîrahûrluk ile müftehir u mübâhî ve rûşd ü sedâdî resîde-i hayyiz-i gâyet ü tenâhî olan Mustafa Ağa'ya, rebî'ulevvâl gurresinde Vezâret ihsân ve deryâya kapudan kılındı.

Büyük Mîrahûrluk ile Kapucular Kethudâsı olan Seyyid Mehmed Ağa mümtâz ve Hezârfen Kara Mustafa Ağa'nın Kapucular Kethudâlığı'yla beyâz-ı subh-i i'tibârı ziyâ-perdâz oldu.

Hazîne Kethudâsı olan Velî Efendi, Baş-muhâsebe ile çırağ olmuşiken, sekiz gün mürûrunda Haremeyn Muhâsebecisi Seyyid Hâşim Efendi'nin Evrâk-ı Kalem'den, ziyâde harc taleb eylediği şöhret-gîr ve 'azl ve nefy tarîkı ile Bozca-ada'ya tesyîr olunup, 'Avnî Efendi, Baş-muhâsebe ile ser-efrâz ve Velî Efendi Haremeyn Muhâsebeciliği ile nevâsâz-ı baht-ı nâ-sâz oldu.

Darb-hâne Nâzırı Halîl Efendi, nakd-i 'ömrünü nihâde-i tahte-i merg ve nâtik u sâmitini cânib-i mîriye terk eleyüp, luceyn-i i'tibârı mihek-zede-i iltifât-ı Tâcdârî olan Sîdkî Efendi, Darb-hâne Nezâreti'yle nâyil-i kusvâyî emânî ve Tersâne Emâneti ile sâbıkâ Silahdâr Ağası Mehmed Bey, pâ-nihâde-i merkez-i kâmrânî oldu.

Fenn-i dâd ü sitedde yekâtâ⁴ ve meydân-ı tefavvuk olan Tâhir Ağa, taraf-ı hümâyûna kesb-i ihtisâs ve te'alluk eylediğine binâ'en, Ayasofya Tevliyyeti ve Kuyumcu-başılık ile necm-i ikbâli tevakkud ve te'elluk eyledi.

Hulûl-i sermâ ve bürûdet-i hevâ cihetleriyle Sâhil-serây-ı Karaağac'dan istiğnâ hâsîl ve işbu şehr-i rebî'de Serây-ı hümâyûn, neşîmengâh-ı Şehriyâr-ı 'âdil oldu.

¹ bir M1, K1, H : bu B1.

² der H, B1, K1 : د M1.

³ 1-10 Cumâde'l-lûlâ 1174 = 9-18 Aralık 1760.

⁴ yekâtâ M1, H, K1. : يکتاز yeketâz B1.

Tevcîhât-ı vüzerây-ı ‘izâm

Cerde Başbuğu olup, bundan akdem Vezâret'le kâmrân olan ‘Osmân Paşa’nın, diyâr-ı Şâmât’da tetâvül-i zemân ile ikâmeti ve o havâlînin umûruna âhardan ziyâde vukûf u ittilâ‘ ile şöhreti olduğundan, şehr-i mezkûrda Mîr-i hâclik inzîmâmiyla Şâm Eyâleti, tarafına ihâle vü tefvîz ve selefi Vezîr Çelik Mehmed Paşa'ya, Rakka Eyâleti ta‘vîz kılınup, Cerde Başbuğluğu Trablus Eyâleti ile Mîr-i Hâcc-ı cedîdin oğlu Mehmed Bey'e, bâ-rütbe-i Mîr-i mîrânî ‘inâyet ve sâbıkâ Rakka Vâlisi Vezîr dâmâd Hüseyin Paşa, Aydın Sancağı'yla destzen-i kemâl-i şâdî vü meserret oldu.

Ba‘zi havâdis ve fevt-i Çeteci ‘Abdullah Paşa

İstanbul Kazâsı'nda icrây-ı ahkâm ile pesendîde-i zâhir-bînân-ı ‘avâm olan ‘Ivaz Paşa-zâde İbrâhîm Beyefendi'nin müddeti, resîde-i [M1 191] hayyiz-i hîtâm ve Sâlih-zâde Efendi makâmına kiyâm ile mazhar-ı ikrâm-ı Pâdişâh-ı enâm oldu.

Bozca-ada'da ve sâyir mahallerde mübtelây-1 gurbet ve dâne-çîn-i kîsmet olan sâbıkâ Hazîne Kethudâsı ve Mâliyye Tezkirecisi Yenişehirli Mehmed Efendi ve Seyyid Hâşim Efendi ve Üsküdar Monlası Hamîdî¹ Efendi, mazhar-ı ‘afv ü işfâk ve üçü birden itlâk olundu.

Rumeli Vâlisi Vezîr Silahdâr Mehmed Paşa'nın Âsitâne'ye gelmesi bundan akdem tarafına ifâde ve evâsît-1 rebî‘de kurb-i İstanbul'a resîde olduğu ihbâr olunup, taraf-ı Sadriâ‘zamî'den Dâvud Paşa Kasrı'nda yemeklik âmâde kılınup, tenâvül-i mâ-hazar ve Paşa-kapusu'na gelüp, resmen kürk ve müzeyyen esb ile ikrâmdan sonra Serây-ı Sultân'yi makarr eyledi.

Diyârbekir Vâlisi Vezîr Çeteci ‘Abdullah Paşa, birkaç gün hasta olup, derdine dermân bulamadığından, mağlata-yı dünyâdan ferâgat ve ihtiyâr-ı semt-i ahiret eyledi. Eyâlet-i Diyârbekir, Sivas Vâlisi Zâreli-zâde Vezîr Feyzullah Paşa'ya ve Sivas Eyâleti, Yeni-il Voyvodası olan Çapar-zâde Ahmed Bey'e Mîr-i mîrânlık ile tevcîh olundu. Müteveffây-ı müşârun ileyh i‘mâl-i Diyârbekir'den Çermik nâm kasabadan zuhûr edüp, bülûğ-i rûşd ‘akabinde rükûb ü nûzûle meyl ile İran seferlerinde kesb-i irtifâ‘-ı şân ve vüzerâya Levend Baş-ağalığı edüp, giderek sît-1 şecâ‘ati velvele-endâz-1 mesâmi‘-i İrâniyân olup, o hîlâlde Mîr-i mîrânlık ile celb-i mezîd-i rif‘at ve çok geçmeden nâyil-i rütbe-i Vezâret olmuşidi. Vâlî olduğu eyâletlerde sît-1 ‘adli resîde-i ‘anân-i semâ ve bâ-husûs Mîr-i Hâclığında ‘Urbân eşkiyâsiyla vukû‘ bulan muhârebesi ilâ yevminâ hâzâ dillerde dâstân olmuş bir ma‘nâ olduğundan gayri, ne mahalle varsa livâsı mansûr ve a‘dâsı müste’sil ü makhûr olup, me‘ârif u edebden dahi behre-ver ve Tertîb-i Zîbâ misil-lü tasnîf eylediği kitâb erbâbı beyinde haylî mu‘teber olup, cevdet-i hattı meşhûr ve

¹ Hamîdî H, M1, K1 : احمدی B1.

vardığı memleketlerde celî hat ile manzûr olan âsârı hüsn-i hattına şehâdet eyliyeceği zâhir ve gayr-i mestûrdur.

İhsân-ı Vezâret be-Defterdâr-ı Şikk-ı Evvel ve Defterdâr-şüden-i Râmî Paşa-zâde Mustafa Bey

Üç def'a Defterdâr-ı Şikk-ı Evvel olan el-Hâc Ahmed Efendi'nin nâsiye-i hâlinde be-dîdâr olan mehâyil-i rûşd ü sedâd ve emârât-ı 'adl ü dâd-ı Vezâret'le çırâğ olmasına kuvvet-i isti'dâd verüp, cumâdelûlâ gâyetinde¹ kapuya da'vet ve dûş-i istîhâli hîl'at-i zerbeft-i Vezâret'le pür-zîb ü zînet kılınup, Defterdârlık mansîb-ı refî'i, Defter Emîni Râmî Paşa-zâde [M1 192] Mustafa Beyefendi'ye tevcîh ü ihsân ve Emânet-i Defter-i Hâkânî ile Re'îsül'küttâb-ı sâbık 'Abdullah Efendi'nin mir'ât-ı kalbinden izâle-i gubâr-ı ahzân kılınup, Zimmet Halîfesi İbrâhîm Efendi'nin dahi ba'zı kusûruna intikâl ve mün-tehâ-yı hudûd-i Bosna'da vâki' Bihke Kal'ası'na menfiyyen ırsâl olundu. Efendi-yi mûmâ ileyh bedreka-i meş'al-i tevfîk ile yevmen fe-yevmen münevver-sâz-ı gayheb-i hâl ve giderek Defterdârlık ve Sadâret Kethudâlılığı ve vefâtından iki üç sene mukaddem Vezâret'le mahsûd-i emsâl olmuştu.

Nasb-ı Kethudây-ı Bevvâbîn

Sirke 'Osmân Paşa-zâde Mustafa Bey, devr-i Mahmûd Hânî'de rütbe-i Mîr-i mîrâniyle behredâr ve ba'zı menâsîbda geş ü güzârı sedd-i sülme-i zarûretine medâr olmuştu. Bu esnâda rûy-i mansîbdan mahrûm ve Edirne'den İstanbul'a kudûm ile Şekerîciler Hânî'nda bî berk ü nevâ muntazır-ı 'inâyet-i Kayyûm olup, kemâl-i ıztırâb u fakri âsumân-ı saltanatın bedri olan Pâdişâh-ı 'âlem-penâha ma'lûm olmağla, hakkında merhamet-i Şâhâne erzânî ve üzerinde olan rütbe-i Mîr-i mîrâni ref olunup, Kapucular Kethudâlılığı'yla nâyil-i re'sü'l-mâl-ı emânî olup, esbâb-ı dîvânî ve hâne ve esâs misillü levâzîm-ı servet ü sâmâni ihsân-kerde-i hazret-i Cihânbânî olmağla, fi'l-cümle kayd-ı iflâsdan rehyâb-ı necât ve müddet-i medîdeden berü çekdiği zarûret ve tezâyuk, hakkında mü'eddî-yi hüsn-i mükâfât oldu.

Ref-i Vezâret-i Vâlî-yi Bosna ve ihrâc-ı mevâcîb ve vekâyi'-i sâyire

Bosna Vâlîsi Vezîr Mehmed Paşa'dan Bosna ehâlîsi bess-i şekvâ ve cevr u zulmünden bîzâr olduklarını inhâ etmeleriyle Bosna'dan ma'zûl ve ref-i Vezâret ve Resmo'da ikâmetle mahzûl oldu.

Târîh-i mezbûrda mülâzimân-ı Dergâh-ı 'âlî'nin bir kîst mevâcîbleri ihrâc ve kabzâna me'mûrların hemîyân-ı emânetine idrâc olunup, devr 'akabînde Hazînedâr-ı hazret-i Şehriyâr'yle şeref-vürûd eden teşrîfât-ı seniyye, Sadriâ'zamı ser-germ-i bâde-i inbisât ü ibtihâc eyledi.

¹ 30 Cumâdelûlâ 1174 = 7 Ocak 1761 Çarşamba.

Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî, dâyire-i fâhire-i Mülükâne'den mehcûr ve mu'tâd olan ta'yînât ile kalb-i münkesiri mecbûr kılınup, tahtında bulunan Hâfiz Ahmed Ağa, Silahdârlık câh-ı bülendiyle manzûr oldu. Cezâyir Eyâleti'nde vâki' Tilmisan'da mîr ve fart-ı şecâ'atle şöhret-gîr olan Hasan Bey'i emsâli olan şebâzlar iftirâs eyleyeceklerini merkûm ihsâs eyleyüp, firârdan gayri çâre bulamadığından, Büyük İspanya tarafına geçüp, bir müddet ikâmetden sonra Anabolu'ye¹ vaz'-ı raht-ı² ikâmet ve andan sûy-i Âsitâne'ye tahrîk-i sükkân-ı 'azîmet edüp, lede'l-vusûl [M1 193] hâl-i pür-melâlini ifâde ve isticâre ile niyâz-mend-i lutf-i 'âlem-şümûl olup, hakkında lutf-i Şâhâne mebzûl ve Donanma-yı hümâyûn sefâyininden birine kapudan nasbî ile nâyil-i e'azz-i me'mûl olduğunu Cezayirlü tahkîk ve hakkında tertîb-i mukaddimât durûğ u tezrîk eylediler ise dahi iltifât ve tasdîk olunmayup, sâye-i devletde müstazill ve giderek merâtitib-i devlet-i ebed-müddeti ihrâz ile umûrunda müstakil ve Sadrîa'zam iken civâr-ı Hakka müntakîl oldu.

Şehriyâr-ı kerâmet-elîf, Sadrîa'zam kullarını mahzâ taltîf irâdesiyle Paşa-kapusu'nu teşrif buyuracağları haberiyle sâmi'a-i Âsaffî teşnîf kılınup, derhâl levâzîm-i ziyâfete ibtidâr ve kudûm-i Şehriyâr-ı bedî'u'l-âsâra medd-i târ-ı intîzâr etmişidi. Cumâdelâhîre gurresinde³ biniş tarikîyla Paşa-kapusu'na sâye-endâz-ı iclâl ve resm üze-re îfây-ı şart-ı istikbâl birle 'Arz Odası'nda istilkâ ve temâşây-ı bâzendegân ve istimâ'-ı hânendegân ile kesb-i zevk u safâ buyurup, tenâvül-i et'ime-i nefîse 'akabînde sudûr-i vâlâ-makâm tarafından tefârîk-ı vâfire ve cevâhir-i zâhire takdîmiyle resm-ı 'ubûdiyyeti itmâm ve ahşama karîb şevket ü dârât ile Serây-ı bihiş-âsâalarına 'atf-ı zîmâm-ı 'izz ü ihtişâm buyurdular.

Fevt-i Muhâfiz-ı Vidin

Zıştovili Vezîr 'Ali Paşa, mansıbı olan Vidin'de hulûl-i eccl-i müsemmâsiyla fevt ve zâyik-ı şerbet-i *külli nefsin zâ'ikatü'l-mevt*⁴ olup, düyûn-i kesîresi dâyinlerine edâ olunmak için kabz-ı emvâline oğlu ta'yîn ü isrâ ve Ahmed Paşa-zâde 'Ali Paşa, hidmet-i muhâfazaya muktedir ve 'âtifet-i Şâhâne'ye muntazır olduğundan, Vidin Muhâfizliği ile müstebşir oldu.

¹ Anabolu B1 : Naboli'ye M1, H, K1.

² raht H : draht M1, B1, K1.

³ 1 Cumâdelâhîre 1174 = 8 Ocak 1761 Perşembe.

⁴ كُلْ نَفِيْسٍ ذَاقَتُ الْمَوْتَ وَأَنَّا " = Her canlı ölümü tadacaktır" anlamına gelen bu cümle, "تُؤْنُونَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَنْ رُحْزَ عَنِ النَّارِ وَأُذْجَلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْجَنَّةُ إِلَّا مَيْتَانُ الْعَرَرِ" = Her canlı ölümü tada-caktır. Ancak kiyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete sokulursa gerçekten kurtuluşa ermiştir. Dünya hayatı, aldatıcı metadan başka bir şey değildir" Kur'an, Âl-i İmrân 3/185 âyetinin baş tarafından alınmıştır.

İhrâc-ı Surre ve havâdisât-ı sâyire

Şehr-i recebin on ikinci günü¹ beher sâl fukarâ-yı Haremeyn'e îsâl oluna gelen Surre-i hümâyûn, Emîn nasb olunan Bostâncı-başı-yı sâbık Halîl Ağa ile mahalline ırsâl olundu.

Medîne-i münevvere tevcîh olunan Şa'bân-zâde Ahmed Efendi, pîr ü 'alîl ve kat'-ı beyâbân-ı Hicâz'a tâb-âver olamayacağı vâreste-i delîl ve bu sebeble mazhar-ı 'afv-ı cemîl olup, Altunucuk-zâde 'Abdullah Efendi'nin iktidârı mevsûm olduğu iştihârinden mübeyyen² ve Medîne-i münevvere Kazâsı, hakkında müte'ayyen oldu.

Deryâ kapudanı olan Vezîr Mustafa Paşa, umûr-i deryâdan gâfil olduğuna binâ'en, evâhir-ı recebde³ mün'azil olup, Belgrad Muhâfazası'na ta'yîn ve Belgrad Vâlısı bulunan Vezîr Hasan Paşa, Deryâ Kapudanlığı'nda temkîn olundu.

Fuzalây-ı 'asırdan sâbikâ Haleb Kadısı Kilîsî Hüseyin Efendi, Edirne Kazâsı'yla [M1 194] müteheyyi'-i tedâruk-i zâd ve Murâd-zâde Seyyid Ahmed Efendi, Galata Kazâsı'yla ber-murâd oldu.

Moldovancı 'Ali Ağa, ba'zı husûs ru'yeti için Filibe cânibine me'mûr olmuştu. Înkızây-ı maslahat 'akabinde Âsitâne'ye vârid ve Bostâncı-başılık ile hâyiz-i ırkây-ı mesânîd oldu. Şa'bânü'l-mu'azzamın on dördüncü gün zimmet-i devletde deyn olan mevâcîb-i kîsteyn ihrâciyla nûfûs-i kesîre mâlik-i luceyn ü 'ayn oldu.

Ba'zı mahallerde ashâb-ı düyûn, şiddet-i takâzâ ile zebûn oldukları sem'-i hümâyûna makrûn olup, dâyinleri irzâ ve sebîlleri ihlâ olunmak üzere taraf-ı vâzîhu'sh-seref-i Tâcdâr'den vâfir meblağ i'tâsiyla ecr-i vefîr ve sevâb-ı kesîr ibtigâ olundu.

Fevt-i Sadr-ı esbak es-Seyyid 'Abdullah Paşa Vâlî-yi Haleb

Müşârun ileyh kürsiyy-i Eyâleti olan Halebî'ş-Şehbâ'da bâlîn-i renc ü bîmarîye ser-nihâde ve 'âkîbet serv-i bâsîk-ı 'ömrü tünd-bâd-ı ecel ile hâk-i fenâya üftâde oldu.

Terceme

Müşârun ileyh Kerküklü Vezîr firârî Hasan Paşa'nın mahdûmu olup, mûrûr-i zemân ile tahsîl-i kâbiliyyet-i merâtit ve Silahşörlük ve Kapucu-başılık ile temhîd-i mukaddime-i menâsîb eyleyüp, bi'l-fi'l Kapucular Kethudâlılığı ile tîrâzende-i câme-i isti'dâd ve elli bir senesi muharreminde⁴ Mîrahûrluk ile esb-süvâr-ı murâd ve ba'zı cesîm hîdemâta me'mûriyyetle neşîde-i i'tibârı müstezâd olmuştu. Elli sekiz zilhicce-

¹ 12 Receb 1174 =Şubat 1761 Salı.

² mübeyyen B1 : beyyin M1, K1 H.

³ 21-30 Receb 1174 = 26 Şubat-7 Mart 1761.

⁴ 1 Muharrem 1151 = 21 Nisan 1738 Pazartesi.

sinde¹ câh-ı Vezâret'le Kıbrıs Eyâleti, ber-vech-i mâlikâne ‘uhdesine ihâle ve elli dokuz zilka‘desinde² senevî yüz yirmi bin guruş mîrî ile Rakka Eyâleti'ne inâle olunmuşiken, bir mâh mürûrunda ba‘zı mülâhazaya binâ’en, tekrâr Kıbrıs ibkâsiyla kâmkâr olup, altmış rebî‘ulevvelinde³ Aydin mansıbı ile çeşm-i ibtihâcı takrîr ve Sadâret'le tevkîr olunması müstenedi olan Dârü's-sa‘âde Ağası tarafından tezkîr olunmuşidi. Kâyim-makâm nasbindan tab‘-ı hümâyûna fûtûr u melâl geldiğinden, hufyeten tarafına Hasekî irsâl olunup, beş on âdem ile Âsitâne'ye ilkây-ı rahl ü vusûl ve altmış şâ‘bânın on altıncı günü⁴ huzûr-i hümâyûnda ruhsat-yâb-ı kıyâm ü müsûl olup, mühr-i hümâyûn yed-i kifâyetine tevdî‘ ve serâsere duhte-i ferve-i semmûr ile kadr u i‘tibârı terffî‘ olundu. Üç sene kadar mesned-i Vekâlet'de kâffe-i a‘mâlini emzice-i nâsa tevfîk eyleyerek kâr-fermây-ı enâm ve imtidâd-ı vakt ü zemâni araza-i şecere-i istikrâr u devâmi olup, altmış üç saferrinin ikinci günü⁵ Sadâret'den ‘azl ü infisâl ile bi-tarîkî'n-nefy Rodos'a irsâl olunmuşidi. Ba‘dehû Mîsr-ı Kâhire ve Rakka ve Diyârbekir eyâletlerinde hüsn-i [M1 195] siyâsetle imrâr-ı rûzgâr ve Haleb Vâlîsi iken ‘azm-i dâru'l-karâr eyledi. Müşârun ileyh kemâl-i hilm ile muttasîf ve her şahsa nevâziş ü iltifât ile mü’telîf, me‘ârif-âşinâ ve kâr-âzmâ bir düstûr-i vakûr idi.

Garîbe

Müşârun ileyhin fevti haberi hâricde şâyi‘ olmazdan mukaddem sâbıkâ Sadriâ‘zam Kethudâsı ve el-yevm Matbah Emîni olan Bekir Efendi, Sadriâ‘zam ziyâretine varup, hilâl-i sohbetde: “Efendim ihrâz-ı rütbe edenlere Matbah Emîni olmak ve dîvân yerinde ahâd-i nâs misillü bi'z-zarûre irtikâb-ı mezellet-i hidmet etmek beşeriyet hasebiyle nefse girân gelüp, Devlet-i ‘aliyye'ye dahi mûcib-i şeyn olduğu zâhirdir” dedikde, Sadriâ‘zam: “Vâki‘â öyledir hattâ biz re’îs olduğumuzda bunları hep fîkîr ü mülâhaza etdik ve nâçâr Vezâret'le ihtiyâr-ı gurbet eyledik. ‘Ulûvv-i himmet ashâbı ve menâsîb-ı refî‘ia erbâbı fl'l-hakîka evc-i rif‘atden hazîz-ı zillete sukûtunu istemez, sizin Vezâret'e⁶ meyl ü rağbetiniz var ise Haleb Vâlîsi Sadr-ı esbakın şimdi vefâtı haberi geldi, kerâmetlü Pâdişâh'imizdan recâ ve sizi Vezâret'le Haleb Vâlîsi etmeğe te‘ahhûd ederiz” dediklerinde dâmenine ruhsâ ve Vezâret ihsân olunmak bâbında dest-bâz-ı niyâz u istid‘â olup, o gün mâdde ‘âlem-i bâlâya ifâde ve Vezîr-i Müşterî-tedbîrin telhîsine müsâ‘ade olunup, Efendi-yi mûmâ ileyh kapuya da‘vet ve Haleb Eyâleti inzîmâmiyla dûş-i istihkâkına ilbâs-ı ferve-i Vezâret kılınup, bu sebeble karîn-i inhilâl olan Matbah Emâneti, Tavîl İbrâhîm Bey'e intikâl eyledi. Bu muhâvereden sonra Matbah Emâneti, Sadâret-i ‘uzmâ Kethudâlılığı'ndan munfasıl İbrâhîm Bey'e tevcîh olunması ve der‘akab tenâkuz-i irtikâbı

¹ 1 Zilhicce 1158 = 25 Aralık 1745 Cumartesi.

² 1 Zika‘de 1159 = 15 Kasım 1746 Salı.

³ 1 Rebî‘ulevvel 1160 = 13 Mart 1747 Pazartesi.

⁴ 16 Şa‘ban 1160 = 23 Ağustos 1747 Çarşamba.

⁵ 2 Safer 1163 = 11 Ocak 1750 Pazar.

⁶ Vezâret'e M1, K1, H : Vezâretle B1.

garâyib-i rûzgârdandır. ‘Ubûdiyyet iktizâsiyla ednâ vü a’lâ hîdemât-ı Devlet-i ‘aliyye’de ‘ale’s-sevâ ise dahi ihrâz-ı merâtib-i ‘uzmâ edenlerin rütbeye-i asliyyelerine hürmet oluna gelüp, rütbelerinden dûn hîdemâtda bulunmaları, i‘tibârât-ı asliyyelerine îrâs-ı hevân ü mezellet etmeyeceği zâhirdir.

‘Azl ü nasb-ı Defterdâr-ı Şikk-ı Evvel

Râmî Paşa-zâde Mustafa Bey’de cerbeze ve idâre-i umûr, me’mûl-i Sadru’s-sudûr olduğuna binâ’en, hakkında kelime-i tayyibe erzânî ve Defterdârlık ile hâyiz-i rehîne-i emânî olmuş idi. Me’mûl derecesinde mûmâ ileyhden hidmet rû-nûmâ olmayup, mîrî tahsîlâtı berhem-zede-i habt ü halel ve umûr-i istîfâ bi'l-külliyye muhtel olmağla, evâsît-ı sha'bânda¹ ‘azl ve hânesinde ikâmeti irâde ve Baş-defterdârlık, bu def’â dahi Re’îsülküttâb-ı esbak ‘Abdî Efendi’de karâr-dâde oldu.

Teznîb

Defterdar Mektubçusu hulefâsından olup, vücûdu hatt-ı Öklidis’den² arak ve sadâsı müşâbih-i [M1 196] savt-ı³ buk olan Rahîkî dâmâdî Râcîh Bey, tenâvül-i berş ile kadîd ve fart-ı hüzâl sebebi ile cism-i nahîfinden üstuhânları bedîd olup, Mahmûd Paşa Câmi’i Mütevellîsi bulunduğundan, cum’a günü resmen pîşgâh-ı hümâyûnda micmere-keş iken ‘illet-i nâ-tüvânî ile yere sukût ve hâli müşevves olduğunu Şehriyâr-ı merhamet-disâr re’ye'l-‘ayn müşâhade ile merkûmu lutf-i Şâhâne'sine sezâ-vâr görüp: “Matlabı su’âl olunsun!” emri sâdîr ve Hâcelik ve Cebeciler Kitâbeti ile mutayyebü'l-hâtır ola-cağı haseb-i hâlinde zâhir olup, tarîk-ı hâcegâna idhâl ve Cebeciler Kitâbeti ile makzîyyü'l-âmâl kılındı.

Ramazân-ı şerîfin on beşinci günü⁴ ‘âdet-i dîrîn ve resm-i pîşîn üzere huzûrları lâzım gelen vüzerâ vü ‘ulemâ ve ricâl ve ocağlu Serây-ı hümâyûn'a ‘azm ü şitâb ve Hîrka-i şerîfe ‘alâ lâbisihâ efDALU't-tahiyeyi bûsîde-i şifâh-ı âdâb eylediler.

Velâdet-i Şâh Sultân

İşbu bin yüz yetmiş dört senesi ramazanının on beşinci isneyn gicesi⁵ sulb-i pâkîze-sirişt-i Şehînşâhî'den bir gevher-i ‘âlemtâb ve bir duhter-i ‘ismet-me’âb zîb-ârây-ı kîmât-ı vücûd ve zînet-bahş-ı gehvâre-i şuhûd olup, Şâh Sultân ismiyle tesmiye olun-

¹ 11-20 Sha'bân 1174 = 18- 27 Mart 1761.

² Öklidis M1, K1, H : اقلیدی سندن B1; Burada Râcîh Bey'in kendisine benzetildiği Öklidis, Hint aritmetiği üzerindeki çalışmaları tanıyan matematikçi Ebü'l-Hasen Ahmed b. İbrâhîm el-Öklîdisî (ö. 370/980) olmalıdır, bk. Hüseyin Gazi Topdemir, “Öklîdisî”, DIA, XXXIV, 25-26.

³ savt M1, K1, H : sûret B1.

⁴ 15 Ramazan 1174 = 20 Nisan 1761 Pazartesi.

⁵ 15 Ramazan 1174 = 20 Nisan 1761 Pazartesi.

duğu¹ haber-i meserret-eserini Dârû's-sa'âde Ağası Sadriâ'zam tarafına îsâl ve müşârun ileyh tarafından envâ'-ı sürûr u şâdmânî izhâr olunarak, Ağa-yı müşârun ileyhe mu'tâd olan ‘atâyâyı bilâ-kusûr iczâl ile îfây-ı resm-i ibcâl ve ferdâsı işbu velâdet-i pür-meymenet etrâf ü eknâfa işâ‘at ve ‘îd-i şerîfin ikinci günü şehr-âyîn ismarlanup, a'lâ vü ednâ tedârûke mübâderet eylediler. Ber minvâl-i muharrer yevm-i sâñî-yi ‘îd hulûlünde büyût u zokâk ve dekâkîn ü esvâkî tezyîn ve reşk-fermây-ı huld-berîn eylediklerinden fazla Serây-ı hümâyûn'da vâki‘ emâkin ve mevâki‘ zînet ü zîb ve ârâyiş-i dil-fîrb ile pür-nakş ü nigâr ve âvîzehâ-yı rengâreng ve setâyir-i zer-dûz-i bî-denk ile cilâ-bahş-ı a‘yun-i sigâr u kibâr kılınup, bâzendegân ve sâzendegân taraf taraf söz ü sâz ile küşâyişde havâtır-ı ‘âlemiyân olup, eyyâm-ı ma‘dûde-i donanma resîde-i hayyiz-i intihâ ve me'lûf-i zevk u safâ olan erbâb-ı lehv ü hevâ:

*Ne ‘aceb tîz giçer zevk u safâ eyyâmi
Ermeden nisf-ı nehâri eriştir ahşâmi*

makâlıyla gûyâ oldular. Sultân-ı müşârun ileyhâ hazretlerinin velâdet-i bâ-sa‘âdetlerine Tevfîk Efendi'nin inşâd eylediği târihdir:

Şâh Sultân tâli‘ oldu müjde nesl-i Şâh'dan.

(شاه سلطان طالع اولدى مژده نسل شاهدن)

Itlâk-ı Pîrî-zâde ve sâyir

Velâdet-i pür-meymenet, kulûb-i nâsa ‘ale'l-‘umûm ilkây-ı hizzet [M1 197] ü beşâset edüp, bir müddetden berü kayd-ı gurbet ile nâlân ve hasret-i evlâd ü ‘iyâl ile dermân-de-i âh u figân olan zevâtın dahi etrâf ve müte‘allikâtlarıyla şâd ü handân olamları havâlî-gerd-i zamîr-i Hâkân-ı zemân olduğuna binâ'en, sâbîkâ Rumeli Kadî‘askeri ve İmâm-ı Evvel-i Sultânî olan Pîrî-zâde ‘Osman Monla Efendi ve sâbîkâ Sadriâ'zam Kethudâsı Subhî-zâde ‘Abdullah Efendi ve Monlacık-zâde ‘Ali Ağa şeref-yâfte-i sudûr olan emr-i Cihân-mutâ‘ iktizâsiyla itlâk ve maraz-ı cângüzâr-ı gurbetden ifrâk olundu.

Vukû‘-i tevcîhât

Sevvâlin on ikinci günü² ‘âdet-i dîrîn-i saltanat-ı ‘aliyye üzere tevcîhât vâki‘ olup, ricâl-i bâb ve defterdârân ibkâ şerefini iktisâb ve Defter Emâneti ile Nu‘mân Efendi ve Büyük Rûznâme ile Yûsuf Efendi, kemâl-i inbisât u meserret isticlâb eylediler. Baş-muhâsebe, ‘Avnî Efendi'ye ve Şehremâneti, Hâşim ‘Ali Bey'e tevcîh ve Tersâne ve Darb-hâne ve Matbah ve Arpa emânetleri, mutasarrıflarına ibkâ olundu. Anadolu Muhâsebesi, Muhsin-zâde birâderi Ahmed Efendi'ye ve Atlu Mukâbeleciliği, Behcet birâderi Sarim İbrâhim Efendi'ye tevcîh ve Haremeyn Muhâsebeciliği, mutasarrif-ı

¹ olunduğu K1 : olduğu H : olduğunu M1, B1.

² 12 Şevvâl 1174 = 17 Mayıs 1761 Pazar.

sâbıkına ibkâ olunup, Yeniçeri Kitâbeti, Re'îs-i sâbık 'Abdullah Efendi'ye, Sipâh Kitâbeti, Hâkim Efendi'ye; Silahdâr Kitâbeti, İbrâhîm Paşa-zâde Râyif İsmâ'îl Bey'e; Cizye Muhâsebesi, Bekir Paşa-zâde Süleymân Bey'e; Mevkûfât, Yâzıcı-yı esbak Halîl Efendi'ye; Mâliyye, Merâkî Hüseyin Efendi'ye ve sâyir menâsib-i Devlet-i ebed-müddet dahi erbâb-ı istihkâka tevcîh olunup, mansıbdan mahrûm olanlara 'atâyây-ı Şâhâne bezl ve cümlesi vâreste-i muzâyaka vü ezel oldu. Ve Yeniçeri Ağalığı, Kul Kethudâsı Mahmûd Ağa'ya müceddeden tevcîh ve sâbıkı Tekfur-dağı'na teb'îd ü tenzîh olunup, Sipâh Ağalığı, 'Abdullah Paşa Kethudâsı Ahmed Ağa'ya; Silahdâr Ağalığı, Kadri Ağa-zâde Mehmed Ağa'ya kezâlik tevcîh olunup, Baş-bakî Kulluğunu ve Cebeci ve Topcu ve 'Arabacı-başılıklar ibkâ olundu. Vüzerây-ı 'izâm tevcîhâti dahi yevm-i mezbûrda vâki' olup, Rumeli Eyaleti, Vezîr Hamza Paşa'ya; Selânik Sancağı, Vezîr Mehmed Paşa'ya; Bosna, Hersek Sancağı ilhâkiyla Muhsin-zâde Vezîr Mehmed Paşa'ya tevcîh olunup, sâyir eyâlât ü elviye dahi mutasarrıfları olan vüzerây-ı 'izâm ve mîr-i mîrân-ı kirâma ibkâ olundu.

Ba'zi havâdis

Duhân Gümrügü Emâneti bundan akdem Sultân Kethudâsı 'Ali Ağa'ya ilzâm olunmuş idi. Bir sene kadar mukâta'a-i mezkûreyi idâre ile mâl-ı mukayyedini cânib-i mîrîye teslîm ve 'âm-ı kâbil iltizâmını tanzîm etmişidi. [M1 198] Mühtedî Mehmed Ağa, bir mikdâr mâl zammıyla iltizâmına tâlib olduğu 'Ali Ağa'ya inhâ olundukda, o mikdâr mâl ile kabûlden imtinâ' u ibâ etmekle, tâlib-i mezkûre kâ'ide-i mîrî üzere ilzâm olunup, bu sebeble mîrîye nef^c u cedvâ ve fâyide vü nemâ rû-nûmâ oldu.

Afgân tâ'ifesinden¹ olup, Nâdir Şâh'dan sonra tedrîcî kesb-i tâb ü kuvvet ve mu'ârizi olan Zend Kerîm ve sâyir hânân-ı Îrân ile mukâvemet edüp, ekser-i hâlde gâlib ve Isfahan'ı zapt ile o ülke ehâlisi semtine câlib olmuşken, kevkeb-i bahti tîre ve çesm-i iktidârı hîre olup, a'dâsi her tarafdan üzerine hûcûm ve askeri² mehzûm ve kaçarak bir def'a Kars'a ve ba'dehû Bağdâd'a gelüp, Devlet-i 'aliyye'ye ilticâ ve i'ânet ü muzâharet recâ etmişidi. Devlet-i Îrâniyân herc ü merc üzere olup, müstakil şâhları olmadığından, i'ânetde be's olmadığını müdebberân-ı devlet ilkâ ve Bağdâd tarafından matlûbuna müsâ'ade olunmak Bağdâd Vâlisi Vezîr Süleymân Paşa'ya tahrîr ü inhâ olunup, Kürdistân ehâlîsinden ve nefs-i Bağdâd'dan ve 'Urbân tâyifesinden ma'iyyetine vâfir âdem koşulup, mühimmât ve top ile Rûmiyye taraflarına teveccûh edüp, Zend Kerîm askeriy-le tekâbül ve iş'âl-i nâyire-i tecâdül ve bu def'a dahi münhezim ve ma'iyyetinde olan askerin ekserîsi mün'adim olup, el-yevm Tiflis taraflarında karâr eylediği taraf-ı devlete ihbâr olundu.

¹ tâ'ifesinden K1 : tâyifesinden M1, B1, H.

² askeri B1 : askerini M1, K1, H.

Prusya Kralı, Nemçe ve Moskovlu ile bir müddetden berü münâveşe ve ahadü-hümâ âhar ile muhâreşe edüp, iki devlet müdâfa'sından ‘âciz ve muztar ve iktisâb-ı te‘ayyun ile nâmver olduğundan, düvel-i sâyire gibi Devlet-i ‘aliyye ile kesb-i münâsebet ve tanzîm-i umûr-i ticâret sadedinde olup, birkaç def'a Der-bâr-ı ‘atûfet-medâra niyâz-nâme ırsâl ve husûl-i matlabı zîmnâde ref-i eküff-i ibtihâl etmekle recâsi hayyiz-i husûle karîn olup, dîvân kaleminde mukayyed olduğu vech üzere maslahat-ı ticârete sûret-i temsiyet ve sâyir devletler gibi tüccârinin âmed-şuduna ruhsat verildi.

Rumeli Sadâreti'ne revnak veren Mirzâ-zâde, müddet-i ‘örfiyyesin itmâm ile dağ-dağa-i hükûmetden âzâde olup, Ebûbekir Efendi-zâde ‘Osmân Efendi, Rumeli sadrina takrib ve huzûr-i Sadriâ‘ zamî'de ilbâs-ı ferve-i semmûr ile tatrîb olundu.

Fevt-i Şeyhulislâm-ı esbak Vassâf ‘Abdullah Efendi

Müşârun ileyh hûcûm-i ceyş-i şeyb ve hulûl-i ecel-i lâ-reyb ile işbu zilka'de evâyîlinde¹ dürr-i ‘ömrünü teslîm-i dâru'l-hizâne-i gayb edüp, nemâzları Sultân Mehmed Câmi'i'nde edâ ve Siyavuş Paşa türbesi etrafında üstâdi Kara Halîl Efendi hizâsında lâzime-i defn ü telkîni icrâ olundu.

Terceme

Müşârun ileyh Akhisar'da mütemekkin Şeyh Mecdüddîn neslinden olup, [M1 199] kuvve-i asliyye ile bi'l-cümle ‘ulûmu mu'âsırı olan ‘ulemâdan ahz u telakkî ve Âsitâne'ye gelüp, Kara Halîl Efendi'ye intisâb ile dâru'l-ifâdesinden tahsilât-ı sâbikası kesb-i terakkî eyleyüp, hidmet-i i‘âdelerinden mülâzemete nâyil ve [mü]ellefât-ı erbâ‘ayı şâmil bin yüz on bir târîhinde² vâki‘ imtihânda bi'l-istihkâk Medrese ru'ûsuyla mahsûd-i emâsil olmuştu. Üstâdları fâzıl-ı müşârun ileyhe dâmâd ve bu vechile hâne-i vîrân-şûde-i âmâli ma'mûr u âbâd olup, giderek devre-i mu'tâdeyi ikmâl ve Selânik mansûbı ile te'sîs-i mebâni-yi âmâl ve yüz kırk târîhinde³ Mîsr-ı zâtü'l-ehrâm Kazâsı'yla ikrâm olunmuştu. Bir sene o diyârda neşr-i âsâr-ı hükûmet etdikden sonra Âsitâne'ye ‘avdet edüp, İran halkının mu'tekidleri olan Mezheb-i Ca'ferî husûsunda hâdis olan şüphe ve işkâli izâle kasdıyla, Âsitâne-i sa‘âdet'den birkaç nefer ‘ulemây-ı Ehl-i Sünnet'in huzûrlarını Nâdir Şâh iltimâs eylediğine binâ'en, Kara Mehmed Paşa-zâde Vezîr Mustafa Paşa, o tarafa sûret-i sefâretde me'mûr ve sâhib-i terceme ve Şalğamçı-zâde ve Dîvân Kitâbeti ‘unvâniyla mülakkab Sâlih Efendi, bi'r-refâka ‘âzim-i savb-ı mezkûr olmuştu idı. Kandehar ve Semerkand ve Sîfahan semtlerinde imrâr-ı ezmân ve İrâniyân ile kadh-ı zinâd-ı ‘ilm ü ‘îrfân ve fazl ü kemâllerini cümlesi istihsân etmişler idı. Înkızây-ı maslahat ile Âsitâne-i sa‘âdet'e ‘avdet ve Sadâret-i Anadolu ile nâyil-i ferhat

¹ 1-10 Zilhicce 1174 = 4-13 Temmuz 1761.

² 1 Muharrem 1111 = 29 Haziran 1699 Pazartesi.

³ 1 Muharrem 1140 = 19 Ağustos 1727 Salı.

olup, yüz elli beş târîhinde¹ ma‘zûl ve yetmiş iki senesinde² Sadâret-i Rumeli ile vâsıl-ı ser-menzil-i me‘mûl olup, altmış beşde tekerrür ve mesned-i Sadâret'e tesaddur ve altmış sekiz târîhinde³ Şeyhulislâm ve Müftiyyü'l-enâm olmuşlar idi. Za‘f-ı pîrî ‘illetiyle beş mâhdan sonra ‘azl olunup, Mîrgûn-oğlu sâhil-serâyında bast-ı bûriyâ-yı ikâmet ve zilka‘de evâyilinde⁴ ihtiyâr-ı sefer-i âhiret eyledi.

Mevt-i ‘âlim mevt-i ‘âlem intikâl intikâl

(موت عالم موت عالم انتقال انتقال)

lafz-ı mükerrerî ve Müverrih Hâkim Efendi'nin, [mîsra]‘:

Etdi ‘Abdullah Efendi cennet-i ‘adnî makarr

(ايتدى عبدالله افندى جنت عدن مقر)

mîsra‘-1 cevher-dârı târîh-i vefâtlarıdır. Müşârun ileyh ‘ömr-i sad-sâle ile inşâd-ı şî‘r ve tahrîr-i risâleden bir ân hâlî olmayup, hevâmiş-i kütüb-i muhtelifü'l-üslûbda binit fikri olan tedkîkât gazâret-i ‘ilm ü fazlîna min akva'l-emârât olup, ‘unvânü's-şerefi tezyîl ve bin beş yüz beytten mütecâviz Behcet-nâme'si ve fenn-i kelâma dâyir risâle-i mahsûsası ve hatt-ı ta‘lîkde olan hüsn-i edâsî, vâreste-i şâ'ibe-i⁵ tenkîs ve ta‘lîldir. ‘Abdî ve Vassâf mahlaslarıyla tehâllus [M1 200] edüp, bu iki beyt zâde-i tab‘-ı me‘ârif-nebi‘leridir:

Bilinmez ‘ârifin fevtinden evvel kadr-i âsârı

Mihakk-i hâk ile sencîdedir hüsn-i hired şimdi

Ve lehû:

Tenezzül eyleyemem hep fûhûl iken mahzâ

Berây-ı fahr-ı muhâkâta fazl-ı âbâyi

Nakl-i hümâyûn be-Kara-ağac ve vekâyi‘-i sâyire

Zilka‘de gurresinde⁶ Şehriyâr-ı nikûkâr temâşây-ı sun‘-i Perverdigâr zîmnâda Kara-ağac Sâhil-serâyı'nı kudûm-i meyâmin-lüzûmlarıyla reşk-fermây-ı müntezehât-ı çâr-gâne-i rûzgâr buyurdular.

¹ 1 Muharrem 1155 = 8 Mart 1742 Perşembe.

² 1 Muharrem 1172 = 4 Eylül 1758 Pazartesi.

³ 1 Muharrem 1168 = 18 Ekim 1754 Cuma.

⁴ 1-10 Zilka‘de 1168 = 9-18 Ağustos 1755.

⁵ şâ'ibe B1, K1 : şâyibe M1, H.

⁶ 1 Zilka‘de 1174 = 4 Haziran 1761 Perşembe.

Târîh-i mezkûrda Âsitâne-i sa‘âdet’de mukîm olan Vezîr Silahdâr Mehmed Paşa mansıbı olan Kütahya’ya ve Tevkî‘î Vezîr Küçük Mustafa Paşa, makarr-ı hûkûmeti olan Mora’ya ve Muhsin-zâde Vezîr Mehmed Paşa, kûrsî-yi Eyâleti olan Bosna Travnikî’ne ‘azîmete me’zûn ve birer birer hareket ile mümtesil-i emr-i hümâyûn oldular. Kapucu-başılılardan ‘Abdî Ağa, Başbakî-kulu nasb olunup, Sâliha Sultân Kethudâsı ve Lâleli Binâ Emîni ‘Ali Ağa istiskâl ve hisâbı ba‘de'r-ru’ye Kıbrıs Muhassıllığı ile o tarafa ırsâl ve Câmi‘-i mezkûr nezâreti ile Kethudây-ı esbak Yûsuf Efendi ibcâl olundu. Ayasofya Tevlîyyeti, Tâhir Ağa’dan nez‘ ve Sadriâ‘zam Vekîl-i harcına def olunup, Sâliha Sultân Kethudâlılığı dahi Sadriâ‘zam Kapucular Bölük-bâşısı ‘Osmân Efendi’ye tefvîz ve etbâ‘-ı Sadâret-penâhî’den ‘Abdurrahmân Efendi vefât eden Topçular Kâtibi’ne ta‘vîz olundu.

Sâbıkâ Bosna Vâlîsi Vezîr Mehmed Paşa’dan ehâlî-yi Bosna iştikâ edüp, Vezâret'i ref' ve Resmo'ya iclâ olunmuşidi. Mezâlim ü te‘addiyâti derece-i ‘afvi tecâvüz eylediğine binâ'en, emr-i kazâ-mazâ ile izâle olunup, ser-i felâket-zedesi mevzû‘-i ‘ibretgâh-ı a‘lâ vü ednâ kılındı.

Deyn-i matlûb için mahbes-i Yedi-kulle'de mescûn ve menkûb olan Kostantîn Voyvoda kayd-ı habşeden âzâd ve Eflak Voyvodalığı ile ber-murâd oldu. Boğdan Voyvodası müsinn ü ihtiyâr ve idâre-i hidmetden ‘âciz ve bî-zâr olduğu âşikâr olduğundan ma‘zûl ve oğlu yerine mevsûl oldu.

Tebrîk-i ‘îd-i adhâ

Zilhiccenin onuncu gicesi¹ ‘umûmen erkân-ı saltanat Serây-ı hümâyûn'da cem‘iyyet edüp, takbîl-i dâmen-i Şâhâne ile hâ’iz-i² rehîne-i mefharat oldular.

‘Azl-i Emîn-i cev ve havâdis-i sâyire

Arpa Emîni ‘Ali Efendi, ba‘zı kusûruna mebnî ‘azl ve Hasekî Mustafa Ağa yerine vasl olundu.

Bundan akdem Erzurum Vâlîsi olan Sarı Mustafa Paşa ile ehâlî miyânında nizâ‘ u cidâl vukû‘ıyla müşârun ileyhi şehirden ihrâc ve ahadîhümâ âhara töhmet isnâdiyla erkân-ı devleti tasdî‘ u iz‘âc etmişler idi. Binâ'en ‘alâ zâlik sâbıkâ Erzurum [M1 201] Vâlîsi Vezîr İbrâhîm Paşa’ya Erzurum verilüp, perde-bîrûn³ hareket edenleri hufyeten tecessüs ve haklarından gelinmesi⁴ tenbîh olunup, müşârun ileyh Erzurum'a vâsil olup, o makûle şekâvet-pîşeleri bi't-teharrî ele getürüp, istîsâl ve ru’ûs-i maktû‘alarını ırsâl eyledi.

¹ 10 Zilhicce 1174 = 13 Temmuz 1761 Pazartesi.

² hâ’iz-i B1, K1 :hâyiz-i M1, H.

³ perde-bîrûn M1, K1, H : بَرْدَه بِيروُب B1.

⁴ gelinmesi B1 : gelmesi M1, K1, H.

VEKĀYİ‘-İ SENE HAMS VE SEB‘İN VE Mİ’ETE VE ELF

Sâl-i mezkûr muharreminde sunûf-i asâkirin bir kîst mevâcibleri Kubbe-altı'nda ta‘dâd ve kabzına me’mûrlara teslîm ile zâten ve ‘ırzan katı çok nüfûsun kânûn-i zarûreti ihmâd olunup, üç gün sonra devr vâki‘ olup, teşrîfât-ı seniyye ile Sadr-ı mekârim-i ‘tiyâd taltîf ve is‘âd olundu.

Ba‘zı vefeyât

Şeyhulislâm ve müşkil-güşâ-yı hâss u ‘âmm olan Veliyyüddîn Efendi'nin mahdûmu olup, müderrisîn zümresine iltihâk eden Mustafa Reşîd Efendi, hîrâmân-ı ravza-i cinân oldu. Ve Şeyhulislâm Kara Halîl Efendi-zâde ‘Abdurrahîm Monla dahi bu târihde ‘âzim-i serâbistân-ı bekâ oldu.

Defterdar-ı sâbık ve hâlâ Tevkî‘î olan Râmî Paşa-zâde Mustafa Beyefendi dahi birkaç gün maraz-ı nâgeh-zuhûra mübtelâ ve girîbân-ı hayatı müsellem-i ser-pençe-i ecel-i müsemmâ oldu.

Mûmâ ileyh me‘ârif ve kemâlât dan haberdâr ve Nâyil mahlasıyla şî’re heveskâr olup, vefâtlarına karîb Kutbî Efendi'den münîb olmuş idi.

Şîkk-ı Sânî mülakkab Sâlih Efendi, dağdağa-i dünyâdan dest-şû ve cânib-i ahirete tâfte-rû oldu. Mûmâ ileyh yeke-süvâr-ı meydân-ı ‘îrfân ve kûy-i rubây-ı sahn-ı fehm ü itkân, ‘ilm-i muhâdarâtda Râgîb Isfehânî¹ ve sebk-i kelâmda sânî-yi Bedî‘-i Hemedânî olup, udhûke ve mucûna dâyir bir mecmû‘a-i garîbe tertîb ve nevâdir hikâyât ve eş‘âr ile tebvîb eylediğinden gayri, hattıyla *Vassâf Târihi* ve sâyir edeb kitâbları manzûr ve eş‘ârı dahi makbûl-i ecille-i cumhûr idi. Ancak lâ-ubâlî meşreb ve vâsi‘u'l-mezheb, lehv ü tarab-kârî ve irtîşâf-ı leb-i câm hulâsa-i esfârî idi. *Tecâvezallâhi ‘an seyyi‘âtihi*².

‘Ârifî dâmâdı Süleymân Bey, Şîkk-ı Sânî ve sâbîkâ Kethudâ Kâtibi Safâyi Efendi, Şîkk-ı Sâlis ve ihtiyâr Bekir Bey, Tevkî‘î nasb ü ta‘yîn ve hîlâ‘-î Pâdişâhî ile kâmet-i istîhâlleri tezyîn olundu.

Zuhûr-i ra‘d ü berk

Muharremü'l-harâmın on ikinci günü³ rûy-i hevâ kesâfet-i gaym ile muzlim ve safha-i nehâr istikâk-i suhub ile tîre vü müdlehimm [zifiri karanlık] olup, nâgeh bir

¹ Ebü'l-Kâsim Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgîb el-Isfehânî, V/XI. yüzyılın ilk çeyreğinde vefât eden meşhur mûfessir, dil mütehassisi ve ahlâk felsefecisi bir âlimdir; bk. Ömer Kara, “Râgîb el-Isfehânî”, *DIA*, XXXIV, 398-401.

² “تَجَاوِزْ اللَّهُ عَنْ سَيِّئَاتِهِ” = Allah (c.c.) onun günahlarını affetsin” anlamına gelen bu cümle, Arapça bir duâ cümlesi dir.

³ 12 Muharrem 1175 = 13 Ağustos 1761 Perşembe.

tarrâka-i hevl-nâk zuhûr ve kâffe-i nâsdan selb-i şu‘ûr eyleyüp, Sultân Câmi‘i ve Vâlide Câmi‘i minârelerine sâ‘ika isâbet ve o heyâkil-i cesîmeye nüfûz ile izhâr-ı kudret-i [M1 202] Ehadiyyet eyledi.

Te’sîs-i Kitâb-hâne-i Sadâret-penâhî

Sadria‘zam ve bedr-i efham Râgîb Paşa sinîn-i çendînden berü cem‘ u intihâb ve celb ü istiktâb eylediği kütüb-i kesîreyi telef ü izâ‘atden ictinâb ve istifâde-i nâsa medâr olarak bir Kitâb-hâne binâsıyla tâhsîl-i ecr ü sevâb etmek lâyih-i hâtırları olduğundan başka, bir mekteb izâfesiyle etfâle ta‘lîm-i Kur’ân ve telkîn-i edeb ü ‘îrfân olunmak fikri bir müddetden berü zîhninde cevelân eyleyüp, Koska‘da ba‘zı emâkin iştirâ ve ashâbını irzâ ile işbu muharrem evâyilinde¹ vaz‘-ı esâs ve darb-ı tîse vü fe’s kılındı.

‘Azl ü nasb-ı Sadr-ı Anadolu ve Nakîbü'l-eşrâf

Anadolu Kâdi‘askeri ve Ser-etîbbâ-i hâssa olan Mehmed Reffî Efendi müddetini tekâmlî edüp, makâmıyla ‘Îvaz Mehmed Paşa-zâde Îbrâhîm Bey tebcîl ve Nakîbü'l-eşrâf olan İdrîs-zâde dahi ‘azl ü tebdîl ve mansîb-ı Eşref-i Nekâbet'e Mirzâ-zâde Mehmed Sa‘îd Efendi tahvîl olundu.

‘Azl-i Kethudây-ı Sadr-ı ‘âlî

Sadria‘zam Kethudâsı olan Hamza Hâmid Efendi, bu def‘a dahi mübtelây-ı ‘azl ü infisâl ve Re’îsülküttâb bulunan Şâtır-zâde Kâşif Mehmed Efendi, o hidmet-i menî‘a ile hâyiz-i rehîne-i âmâl olup, münhal olan riyâset hidmetiyle Büyük Tezkireci Recâyî el-Hâc Mehmed Efendi mûkerrem ve Küçük Tezkireci Îbrâhîm Efendi, Evvel ve Mektûbcu, Sânî olup, Ser-halîfe-i Mektûbî Mehmed Emîn Efendi dahi Mektûbçuluk ile hurrem oldu.

Lâhika

Bâlâda zîkr ü beyân olunduğu vech üzere Kethudây-ı sâbık Hamza Efendi‘ye Sadria‘zam‘ın kemâl-i teveccühü olup, bu def‘a mesnedinden infisâlini her ne kadar zarûriyyât-ı vakt îcâb etmiş ise dahi merâret-i ‘azl ile telh-kâm olacağı mütehakkak olduğundan, Efendi-yi mûmâ ileyhi huzûruna getürdüp, kalb-i münkesirini mülte’im-i mûmyây-ı tesliyyet ve hilâf-ı ‘âde bir sevb-i semmûr kürk ilbâsıyla küşâde-rûy-i ferhat eylediğinden başka, Nişâncılık mansibini dahi ‘ilâve-i lutf u mürüvvet buyurup, birkaç gün mukaddem Nişâncılık tevcîh olunan Bekir Bey, mübtelây-ı renc-i herem ve vûcûdu ke'l-‘adem olup, dîvâna gitmekden ‘âciz ve ihtiyârlığı her matlabına hâciz olmağla, mûmâ ileyhin hâtırı dahi isticlâb olunmak lâzime-i şîme-i mürüvvet olmağla², mikdâr-ı vâfi‘ atiyye ile ikrâm ve hayır du‘âsı igtinâm olundu.

¹ 1-10 Muharrem 1175 = 2-11 Ağustos 1761.

² olmağla M1, K1, H : olmağa B1.

Cebeci-başı Eyyûbî Mustafa Ağ'nın rehâvet ü tekâsülü ‘azlinin mahmili olup, saferü'l-hayr evâ'linde¹ Gelibolu'ya iclâ ve birkaç def'a Cebeci-başı olup, el-yevm Silahdâr Ağalığı ile kâm-revâ olan Kadrî Ağa-zâde, mansıb-ı mezkûr ile tefrîh ve Silahdâr Ağalığı'na, Hasan Paşa dâmâdı ‘Abdî Ağa [M1 203] tercîh olundu. Cebecîler Kâtibi olan Mîr Râcîh semt-i âhirete râyih ve mansıbı ile İmâm Hasan Efendi, mazhar-ı lutf-i Pâdişâh-ı ‘amîmü'l-menâyih oldu. Nekâbet'den ma'zûl İdrîs-zâde Efendi'nin tâyir-i rûhu âşiyâne-i bedenden hurûc ve sûy-i semâye 'urûc eyledi.

‘Azl-i Şeyhulislâm

Bir müddetden berü zînetde mesned-i Meşîhat olan Veliyyüddîn Efendi'ye, hiddet-i meşreb isnâd ve işbu saferu'l-muzafferin beşinci yevm-i ahad mesnedinden tecnîb ü ibâd olunduğundan gayri hacca me'zûn ve mevsimi gelinceye dek Burusa'da ikâmeti irâde-i hümâyûn oldu. Sâbıkâ Sadr-ı Rûm olan Bekir Efendi-zâde Ahmed Efendi, o câh-i muâllâ-câygâha müstehak görülüp, fi'l-hâl da'vet ve bâre-i fâzilânesine ilbâs-ı hil'at-i beyzâ-yı Meşîhat kılındı.

Ta‘mîr-i ba‘zı emâkin

Dâvud Paşa kasrı mütezelzil-i vehn ü indirâs ve Emlâk-i hümâyûn'dan Râmî Paşa Çiftliği'nin ekser-i mahalleri dahi hazîz-i arza mumâs olup, Mi'mâr Ağa ma'rifetiyle Dâvud Paşa kasrı ve Emîn Ağa-zâde Hüseyin Ağa mübâşiriyyeti ile Râmî Paşa Çiftliği ta‘mîr olunmak irâde ve me'mûriyyetleri ifâde olunup, binâ ve ta‘mîre berçîde-dâmen-i ihtimâm ve târîh-i mezkûrda bed' u şurû‘ ile mümtesil-i emr-i Pâdişâh-ı enâm oldular.

Ba‘zı tevcîhât

Evâsît-i saferde² Karaman Vâlîsi Vezîr Sa'deddîn Paşa ‘azl ve Rakka Eyâleti’ne nakl olunup, selefi Çelik Paşa, Karaman Eyâleti ile şâdân ve Zâreli-zâde Feyzullah Paşa, Vâlîyi Van ve sâbıkı Vezîr Mustafa Paşa, Eyâlet-i Diyârbekir ile memnûn-i lutf-i Pâdişâh-ı zemân oldu.

Dergâh-ı âlî Yeniçeri Ağası olan Mahmûd Ağa'dan me'mûl derecesinde hidmet meşhûd olmayup, âhir-i saferde ‘azl ve Tekfurdağı'na matrûd oldu. Kul Kethudâsı Mehmed Ağa, Ağalık ile tatrîb ve vukû‘-i silsile ile ricâl-i ocağ resm ü râhlari üzere tefrîh u tatrîb olundu.

¹ evâ'linde K1 : evâyilinde M1, B1, H.

² 11-20 Safer 1175 = 11-20 Eylül 1761.

Nakl-i hümâyûn ve kırâ'et-i mevlid-i şerîf

Kara-ağac Sâhil-serâyı'ndan istîfây-ı hatt-ı hümâyûn rû-nümûn olduğuna binâ'en, şehr-i rebî'ulevvelin altıncı günü¹ Serây-ı 'âmire sadef-i dürr-i meknûn Şehriyâr-ı rub'-meskûn oldu.

Şehr-i mezkûrun on ikinci günü² resm-i kadîm-i devlet üzere Pâdişâh-ı mu'allâcâygâh-ı Sultân Ahmed Câmi'i'ne teşrîf ile mukaddemce kudûm-i Şâhâne'lerine rû-be-râh-ı intizâr olan bendelerini sezâvâr-ı nigâh buyurup, kırâ'et-i mevlid-i şerîf 'akabinde³ devlet ü ikbâl ile hareket ve serây-ı dil-güşâlarına 'azîmet buyurdular.

İbkâ-yı Vezâret-i 'Abdurrahmân Paşa ve 'azl-i Kâdî-yi İstanbul ve âmeden-i Donanma-yı hümâyûn

Tafsîl-i ahvâli bâlâda tâhîr olunan 'Abdurrahmân Paşa, merfû'u'l-Vezâre Dâren-de'de [M1 204] ârâm ve devâm-ı 'ömr-i Pâdişâhîyi nukâve-i merâm etmişidi. Müşârun ileyhin Cerde hidmetinde müşâhede olunan gayret ü hamiyyeti ve beyne'-l-vüzerâ rûşd ü reviyyetle kemâl-i şöhreti olup, vaktiyle Devlet-i 'aliyyenin bir selmesine sedd ve sihâm-ı nâyiye-i mülkiyyenin ba'zisine hedef-i red olacağı mütehakkak olmağla, Vezâret'i ibkâ ve Trabzon Eyâleti'yle çeşm-i ibtihâci rûşenâ kılındı.

İstanbul Kadısı Sâlih-zâde müddetini tekâmîl ile mün'azil ve Damâd-zâde Murâd Monla Efendi yerine muttasîl olup, İshak-zâde Şerîf Monla Efendi dahi kazâ-i Mekke-i mükerreme ile dilşâd ve Süleymân Efendi-zâde 'Abdullah Efendi, Medîne-i münevvere ile ber-murâd oldu.

Bundan akdem Ak-deniz'e doğru şirâ'-güşâ olan Donanma-yı hümâyûn mashûben bi's-selâme 'avdet ile mersây-ı Tersâne'ye lenger-endâz-ı heybet oldu.

Fevt-i Sadr-ı esbak Sa'îd Mehmed Paşa

Vâlî-yi Mar'aş, Sadr-ı esbak Mehmed Paşa'nın maraz-ı gûnâ-gûn ile hâli müşev-veş olduğuna binâ'en, işbu rebî'ulevvelde zâyik-ı zehrâbe-i memât ve kasr-ı 'omru harâb-gerde-i seyl-i hâdimü'l-lezzât oldu. Müşârun ileyh kibâr-ı hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn'dan Yirmisekiz Çelebî dimekle meşhûr Mehmed Efendi'nin sulpünden zuhûr edüp, terbiye-i hizâne-i peder ile fârik-ı miyân-ı hazf ü güher oldukça, Mektûbî Kale-mî'ne me'mûr ve o hilalde pederleri França Sefiri nasb olunmağla, bi'r-refâka 'âzim-i savb-ı mezkûr olmuştu. 'Avdetden sonra bi't-tedrîc kat'-ı merâtib ve deverân-ı menâsîb eyleyüp, Sipâh ve Silahdâr kitâbetleri râddesinde iken, kat'-ı hudûda me'mûr ve eyâdî-

¹ 6 Rebî'ulevvvel 1175 = 5 Ekim 1761 Pazartesi.

² 12 Rebî'ulevvvel 1175 = 11 Ekim 1761 Pazar.

³ 'akabinde M1, B1, K1 : 'akîbinde H.

yi ehâlî-yi Bosna'dan firârı meşhûr olup, elli iki târîhinde¹ Nehr-i Sâve adalarına mu-hadded ve elli dörtde² Françe Sefâretiyle kevkeb-i bahti mütevakkid olmuş idi. Îtmâm-ı hidmet-i Sefâret'le elli be de Âsitâne'ye ‘avdet ve mansîb-ı Tevkî‘î ile ihrâz-ı menzilet eylesdi. Elli yedi muharreminde³ cânib-i Mısır'a ta‘yîn ve elli sekiz şevvâlinde⁴ kemâ fi'l-evvel Nişâncılık ile kâmbîn kılınup, ba‘dehû Emîn-i Defter-i Hâkânî ve nâyil-i bulga-i kâmrânî olup, elli dokuz recebinde⁵ Sadâret-i ‘uzmâ Kethudâlı ı'yla tebcîl ve ‘adem-i imtizâc ile bi't-taleb Defter Emâneti'ne tenzîl olunmu idi. Altmış üçde⁶ mükerrerden Kethudâ ve ba‘dehû ‘azle mübtelâ ve Baş-muhâsebe iken, tekrâr Kethudâ-yı Sadr-ı me‘âlî-pîrâ oldu. Muharremü'l-harâmın on dokuzuncu günü⁷ Sadri a‘zam olup, be  bu- uk aydan sonra ‘azl ve Hanya mansibina nakl ve yetmiş sha‘bânında⁸ Tevlîyyet-i Mısır'a vasl olunmu idi. Yetmiş iki muharreminde⁹ Adana ve sâ’ir¹⁰ mansıbları devr ederek yetmiş rebî‘inde¹¹ fevti haberî vâsil-ı sem‘-i devlet oldu. Müşârun ileyh me‘ârif-i cüz‘iyyeye vâkîf u dâna¹² ve küttâba lâzım olacak kadar edeb ü hüner ile [M1 205] şoh-ret-nümâ olan müfredât-ı Tib'da Türkî ‘ibâre ile yazdığı nûsha, makbûl-i etîbbâ-yı zemâne ve ‘ulûvv-i himmet ile yegâne bir Vezîr-i Felâtûn-ni ane idi.

Îhrâc-ı mevâcib

Şehr-i rebî‘ulâhîrin yirmi beşinci sülesâ günü¹³ tavâyif-i askeriyenin bir kîst mevâcibleri Hazîne-i hümâyûn'dan ifrâz olunup, me‘mûrlara edâ ve devr ‘akabinde Teşrîfât-ı hümâyûn şeref-resân-ı vürûd olup, bu sebeble kadr-i Sadr-ı âlî i‘lâ olundu.

Vefât-ı Dâmâd-zâde

İki defâ Şeyhulislâm ve medâr-ı nakz u ibrâm tarîkı, ‘ulemây-ı a‘lâm olan Dâmâd-zâde Feyzullah Efendi'nin ‘araz-ı marazzdan cevher-i zâti zeng-bestesi-i elem ve cumâdelûlâ evâhîrînda¹⁴ evvelîn-i pâye-i mirkât-ı âhiret olan gurbet-gâh-ı mezâra vaz‘-ı kadem edüp, Südlüce verâsında kûşâd eylediği zâviye dâyiyesinde defîn ve garîk-ı rahmet-i Rabbü'l-‘âlemîn oldu.

¹ 1 Muharrem 1152 = 10 Nisan 1739 Cuma.

² 1 Muharrem 1154 = 19 Mart 1741 Pazar.

³ 1 Muharrem 1157 = 15 Şubat 1744 Cumartesi.

⁴ 1 Şevvâl 1158 = 27 Ekim 1745 Çarşamba.

⁵ 1 Receb 1159 = 20 Temmuz 1746 Çarşamba.

⁶ 1 Muharrem 1163 = 11 Aralık 1749 Perşembe.

⁷ 19 Muharrem 1163 = 29 Aralık 1749 Pazartesi.

⁸ 1 Sha‘ban 1170 = 21 Nisan 1757 Perşembe.

⁹ 1 Muharrem 1172 = 4 Eylül 1758 Pazartesi.

¹⁰ sâ’ir M1, B1, K1 : sâyir H.

¹¹ 1 Rebî‘ulevvel 1170 = 24 Kasım 1756 Çarşamba.

¹² dâna M1, K1, H : بـ 1.

¹³ 25 Rebî‘ulâhîr 1175 = 23 Kasım 1761 Pazartesi.

¹⁴ 21-30 Cumâde'lûlâ 1175 = 18-27 Aralık 1761.

Terceme

Müşârun ileyh Şeyhulislâm Ebû'l-hayr Ahmed Efendi'nin Burusa Kadılığı'nda subb-i pâkinden zuhûr edüp, 'unfuvân-ı şebâb esnâsında, *ulâ'ike âbâî fe-ci 'nî bimislihim*¹ makâliyle zemâneye hitâb eyleyüp, o hilâlde muntazam-ı silk-i müderrisîn-i kirâm ve devre-i ma'lûmeden sonra Galata Kazâsı'yla şâd-kâm olmuş idi. Yüz kırk üç târîhinde² Burusa'ya hâkim ve İstanbul Pâyesi'yle rişte-i mansıbı munfasım olup, yüz elli ikide³ dokuz mâh Sadr-ı Anadolu ve altmış üçde⁴ Rumeli Sadâreti'yle kevkeb-i tâli'i müsta'lî olmuş idi. Altmış yedi şâ'bânında⁵ tekrâr Rumeli mesnedine pâ-nihâde-i ikbâl ve yüz altmış sekiz senesi şâ'bânında⁶ Meşîhat-i İslâmiyye ile menzil res-i nihâyet-i âmâl olup:

Dâmâd-zâde Feyzullah Efendi

(داماد زاده فیض الله افندی)

terkîbi târîh vâki' olmuş idi. Altmış dokuz şevvâlinde⁷ 'azl olunup, İncir Köyü'nde istirâhat ve yüz yetmiş cumâdelâhiresinde⁸ tekerrür-i Meşîhat ile kesb-i kemâl-i rif'at eyleyüp, yüz yetmiş bir cumâdelûlâsı muntasifinda 'azl ü iclâya mübtelâ ve mahall-i sâbıkında kûşe-gîr-i⁹ hamûl ve inzivâ olup, çend-rûz mûrûrunda Südluce'de vâki' hâne-sinde ikâmet müsâ'adesine lâyık u mahal ve çok giçmeden kişver-i vücûdu dest-bûrd-i kahremân-ı ecel oldu. Müşârun ileyh 'ilm-i ebdânda mâhir ve fenn-i mûsikîde müceddededen beste îcâdına kâdir idi. İki devrede yirmi beş mâh kadar Müftiyyü'l-enâm ve ne-sek-sâz-ı umûr-i hâss u 'âmm olmuş idi. Sâhib-i tercemenin ceddi Burusa Kadısı iken, subünden pederleri zuhûr etdiği gibi bunların dahi pederleri Burusa hükûmetinde iken meşîme-çâk-i bûrûz olmaları ittifâkîyyât-ı [M1 206] garîbedendir.

**Velâdet-i Şehzâde-i civân-baht, sezâvâr-ı tâc ü taht, gonçe-i nev-şüküfte-i
gülşen-i kâm-kârî, kuvve-i kurre-i bâsira-i Cihanbânî Sultân¹⁰
Selîm Hân bin es-Sultân Mustafa Hân**

ce 'alallâhi 'umrehü etvali min silsileteyi'l'-bûrûhân ve ezyedü mine'n-nûcûmi'z-zâhireti

¹ “أولئك أبائي فجتنى بمن لهم” = Onlar benim babalarımdır bana onların benzerlerini getirin” anlamına gelen bu cümle, Ferazdak'in beyitinden bir cümledir, bk. Zeccâc, *Me 'âni'l-Kur'ân ve i'râbühü*, (thk. Abdülcelil Abdullah Çelebi), Beyrut 1988, IV, 420.

² 1 Muharrem 1143 = 17 Temmuz 1730 Pazartesi.

³ 1 Muharrem 1152 = 10 Nisan 1739 Cuma.

⁴ 1 Muharrem 1163 = 11 Aralık 1749 Perşembe.

⁵ 1 Şâ'ban 1167 = 24 Mayıs 1754 Cuma.

⁶ 1 Şâ'ban 1168 = 13 Mayıs 1755 Salı.

⁷ 1 Şevvâl 1169 = 29 Haziran 1756 Salı.

⁸ 1 Cumâdelâhîre 1170 = 21 Şubat 1757 Pazartesi.

⁹ کوشہ کیل : B1.

¹⁰ سلطانی : M1.

ve'l-hâfiyyeti mâ kirri'l-cedîdân ve te 'âkabe'l-melevân² hazretlerinin işbu bin yüz yetmiş beş senesi cumâdelûlâsının yirmi yedinci hamîs günü sâ'at birde³ iken, dürre-i 'akîle-i vücûd-i bihbûdları pertev-pâş-i enfüs ü âfâk ve bedr-i münîr-i zât-i bî-mu'âdil ü nazîrleri ziyâ-bahş mînâ-serây-ı çarh-ı nüh-tibâk olup, mübeşîrân-ı velâdet-i hümâyûn nidâ-yı cânfeyzâ-yı ferhat-meşhûn ile mütemekkinân-ı Âsitâne'yi mest-bâde-i gûlgûn-tarab-ı gûnâ-gûn ve gam-güsârân-ı dehr-i bî-emân sülb-i hâtıra-i mâ-kân ve mâ-yekûn eyleyüp, fi'l-hâl yedi gün ve⁴ yedi gice şehrâyîn ve üç gice deryâ donanması sipâriş ve ta'yîn olunup, zill-i vârif-i⁵ saltanat-ı seniyyede müstezîl olan kebîr ü sagîr, bây ü fakîr, inbisât u ferah-i vefîr ile hânelerini beytü'l-'arûse müşâkil ve Kasr-ı Havernak ve sedîre mu'âdil eylediler. Serây-ı behîş-âsâda vâki' hânehâ-yı çâr-gâne ve suffice ta'bîr olunan mevkî-i cennet-nişâna incû ve la'l ve sâyir cevâhir ile mukellel ve mutarraz setâyir ve âvîzeler ile müveşşâ vü münemnem ve gicelerde safvet-i merâyâ ve kanâdil ve hurşîd-i ziyâdan sevâd-ı şâm ve tîregî-yi leyl-i pûr-zalâm ke'l-'adem olup, ebvâb-ı serây dahi sîm âvîzeler ve kebîr âyîneler ile pûr-zîb ü zînet kılındığından başka, Darb-hâne kapusu 'ayn-i mesbûk ve rîşe-i zer-i meskûk ile ârâm-rubâ-yi her ganiyy ü su'lûk olduğundan fazla serây meydânında vâki' çeşme-sâr dâyiren mâ-dâr envâ'-ı tuhaf ve esnâf-ı zuruf ile zîbende ve pûr-nigâr kılınup, her kolda hânendegân-ı hoş elhân:

Ve 'ale'z-zemâni meserretün ve'l-bûşrâhâ
Râyâtühü hafekat bi-küll-i mekânin
Ve ehu'l-vekâri gada'l-faratu sürûrihi
Taraban yûrînâ mişyete'n-nisvân⁶

terennümâtiyla mürde-dilân-ı zemâneye bahş-ı cân ve sâzendegân-ı nâhîd-meşrebân:

Ve sehat lene'd-dünya bi-'îdin sâlisin
Lâhe'l-hazâbü bihi bi-külli benân⁷

¹ silsileti B1 : سلسلتي M1, K1, H.

² = جعل الله عمره أطول من سلسلتي البرهان وأزيد من النجوم الظاهرة والخافية ما كرّ الجديدان وتعاقب الملوان " Allah (cc) onun ömrünü gece ile gündüz birbirini takip ettiği sürece iki sultandan daha uzun; görünen ve görünmeyen yıldızlardan daha ziyâde eylesin" anlamına gelen Arapça duâ cümlesidir.

³ 27 Cumâde'l-lûlâ 1175 = 24 Aralık 1761 Perşembe.

⁴ ve B1 : — M1, K1, H.

⁵ vârif M1, K1, H :re'fet-i B1.

⁶ = وعلى الزمان مسرة والبشرها/ رايته خفت بكل مكان/ واخو الوقار غدا الفرط سروره/ طربا يربنا مشية النسوان Zaman içinde sevinçler ve müjdeler vardır, onun alâmetleri her tarafı kaplar, ağır başlılık (sakinlik) yerini hudutsuz sevince bırakır, bize neşeli kadınların endamlı yürüyüşlerini gösterir" anlamına gelen bu cümle Arapça bir dörtlüktür.

⁷ = وسخت لنا الدنيا بعيد ثالث لاح الخضاب به بكل بنان " Dünya bize üçüncü bayramla cömertlikte bulundu, parmaklarımıza kına ile parlardı" anlamına gelen bu cümle Arapça bir beyittir.

usûlüyle mîzrâb-zen-i seniyye-i rebâb ü kemân olup, Bâb-ı Âsaff ve kışlalar ve ‘uzamây-ı devlet hâneleri ise kemâl-i ârâyış ü zînetden çeşm-i temâşâyâna¹ sebel ü hîre ihdâs ve destgerân ve esâtîz-i senâyi‘-i garîbeye hayret îrâs eyledi. Yedi gün yedi gice bu sürûr-i nâ mahsûr ile güzâr ve üç gice deryâ donanmasına dahi mübâşeret ile her gice rûy-i deryâ nûmûne-nûmâ-yı kûre-i nâr ve bâ-husûs hevâyî fişekler ve bahrîler ve püs-kürme ve sâyir tarrâka ve savt-ı mehîb tevlîd eder âlât-ı nâriye dehşet-[M1 207]resân-ı kulûb-i sıgâr u kibâr olup, [**mîsra**]‘:

Hasîsen yemurru zemâne's-surûr²

mefhûmu üzere maslahat-ı donanmanın hitâmı tebeyyün ve bu eyyâm-ı surûr-i zûd-güzâr olduğundan, herkesde hûzn ü elem nûmâyân³ oldu⁴. Şehzâde-i vâlâ nijâd hazretlerinin velâdetlerine katı çok târîhler inşâd olunup, sâbıkâ İstanbul Kadısı Tokâdî Bekir Efendi'nin bir ta‘miyye ile [**mîsra**]‘:

Ülhîmtü târîhan elâ câ'e Selîm-i Sâlis
(الآ جاء سليم ثالث)

târîhi cümle târîhlerden a‘lâ ve ta‘miyyesi dahi ra‘nâ olduğundan, serlevha-i tevârîh kılındı. Şehzâde-i civan-baht, mâlik-i tâc ü taht olduklarında,

elâ Selîm-i Sâlis
(الآ سليم ثالث)

terkîbi temâmce cülûs-i hümâyûnlarına târih vâki‘ olduğu garâyib-i ittifâkîyyâtdandır:

Eyleye mesrûr Hak Sultân Selîm kıldı cülûs
Oldu zîb-i tâc-ı Şâhî ‘izz ile Sultân Selîm
(اولدى زىب تاج شاهى عز اىله سلطان سليم)

târihi Tevfîk Efendi'nin olup, her mîsra‘ı bir târîhdir. Memâlik-i mahrûse-i Pâdişâhî'de sâye-güzîn-i râhat ü âsâyış olanlar dahi bu meserretden hisse-mend olmaları resm ü ‘âdet olduğuna binâ‘en, i‘lân-ı velâdet ve yedi gün yedi gice şehr-âyîn ile izhâr-ı meserret olunmak bâbında etrâfa ü eknâfa neşr-i besâyır ve ırsâl-i evâmir kılındı.

¹ temâşâyâna K1 : temâsiyyâna M1, B1, H.

² “حَسِينٌ يَمْرُ زَمَانَ السَّرُورَ” = Sevinç günleri çabucak geçer anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

³ nûmâyân H : te‘ayyün M1, B1, K1.

⁴ oldu H : eyledi M1, B1, K1.

İstirdâd-ı Kalyon ez-Malta

İstanköy pişgâhında iken gaflet-i zâbitân ile üserânın Malta'ya alup, götürdükleri sefînenin lutfen ve ‘unfen istirdâdiyle nâmûs-i devleti tekmîl matlûb-i Pâdişâh-ı İskender ü ‘adîl olduğuna binâ’en, Malta'da ‘alâka-i külliyesi olan Françelü'ye bu mâdde tahmîl ve sûret bulmadığı hâerde mu‘âmele-i âhari ihtiyâr olunacağı icmâl ü tafsîl olunmuşidi. Zikr olunan seffneyi cemî-i edâvâtıyla Françelü tahlîs edüp, âl çukadan pûşîde-ler ile tezyîn ve ehl-i İslâm'dan vâfir üserâ dahi derûnuna teşhîn edüp, cumâdelâhîre evâsîtînda vâsıl-ı furza-i Âsitâne-i sa‘âdet olmağla, France elçisinin sebkat eden hidmetine mücâzât lâzım gelüp, Bâb-ı ‘âlî’ye ihmâr ve bir sevb-i semmûr kürk ve bir donanmış esb ile memnûn-i lutf-i Devlet-i ebed-karâr kılındığından başka, bi'l-ma‘îyye vûrûd eden sefîne kapudanı dahi ferîve-i kâkum ilbâsiyla iktisâb-ı vekâr eyledi.

Vûrûd-ı Sefîr-i Hâkim-i Fâs

Fermân-fermây-ı memâlik-i Fâs mahzâ Devlet-i ‘aliyye ile tarh-ı encümen-i muvâlefet ü istînâs kasdıyla birkaç nefer mu‘teber âdemlerini Âsitâne-i sa‘âdet'e isrâ ve taraf-ı vâzîhu's-şeref-i Mülükâne'ye bir raht-ı murassa‘ ve bir kemer-i mücevher ve müşa‘şa‘ ve elmâs ile müzeyyen bir serc-i girân-behâ ve bir seyf-i kazâ-mezâ ihdâ eyleyüp, ba‘zı edevât-ı bahriyeye dâyır eşyâ iltimâsını müş‘ir ‘Arabiyyül-‘ibâre mektûb dahi ırsâl ve istinzâl-ı [M1 208] emtâr-ı Pâdişâh-ı kerîmü'l-hisâl etmişidi. Müşârun ileyh sülâle-i Nebeviyye'ye müntehî vü müntesib ve cihet-i vahdet-i İslâmiyye ile hâtırına ri‘âyet vâcib olduğuna binâ’en, kâffe-i mültemisâtına müsâ‘ade ve âdemleri mutayyeb ü memnûn i‘âde olundu.

‘Azl-i Kapudân-ı deryâ ve vukû‘-i ba‘zı keyfiyyet-i garîbe

Deryâ kapudânı olan Vezîr Hasan Paşa'nın mansîb-ı mezkûrdan infîsâlı ve yerine Vezîr Kethudâsı Mehmed Paşa'nın ibdâlı câygîr-i zamîr-i Sadr-ı ‘âlî olup, Kapudân-ı müşârun ileyh kapuya da‘vet ve Özi Eyâleti tevcîhiyle ilbâs-ı hil‘at irâde olundukda, kabûlden imtinâ‘ ve reh-rev-i meslek-i istidfa‘ oldukda, taraf-ı Sadâret-penâhî'den temhîd olunan nush u pend sûd-mend olmayup, bilâhare elli bin guruş hazînesinden harc-ı râh vermek ve sâyir umûr ve husûsunu pezîrây-ı temşîyet eylemek cihetleri tarafına ilkâ ve bu vechile dahi irzâ mümkün olmayup, keyfiyyeti ‘arz-ı âlem-i bâlâ kılındıkda, ismi defter-i vüzerâdan terkîn ve Resmo Cezîresi'ne îsâl içün ma‘îyyetine mübâşir ta‘yîn ve ber-vech-i muharrer Vezîr-i müşârun ileyh Deryâ Kapudanlığı ile tevkîr ve Telhîsî, Sadria‘zam’ı da‘vetine tesyîr olundu.

Havâdis-i Misriyye

Kâhire-i Mu‘azîyye'de bir müddetden berü Vâlî olan Vezîr Kâmil Ahmed Paşa, pey-der-pey gîlâl ve hazîne ve terfîbât-ı Misriyye'ye dâyır şeref-vûrûd olun hutût-i hümâyûnun tenfîz ü icrâsına berzede-dâmân-ı sa‘y ü ihtmâm olduğunu havene-i ümerâ tehammûl edemeyüp, kâ‘ide-i fâsideleri üzere müşârun ileyhi tenzîl ve ümerâdan birini

Kâyim-makâm nasb etmek ‘âdetleri iken, mukaddemâ Cidde Sancağı tevcîh olunup, ilâ hâze'l-ân Mısır'da mukîm Sadr-ı esbak Mustafa Paşa'yı tevkîl etdikden sonra musanna‘ ve müzevver ‘arz u mahzar ile birkaç nefer âdemlerini Âsitâne'ye tesyîr etmişler idi. Mâdde-i mezkûre takdîm-i ‘atebe-i ‘aliyye kılınup, lede'l-meşvere râbitası verilmek emr-i hümâyûn olduğuna binâ'en, Şeyhulislâm ve sudûr-i kirâm ve ocağ ağaları ve ‘uzamây-ı ricâl Bâb-ı ‘âlî'de ictimâ‘ ve vukû‘ bulan keyfiyyeti müştemil vârid olan tahrîrâtı istimâ‘ ‘akabinde Mısır, Haleb Vâlisi Vezîr Bekir Paşa'ya ve Haleb, Mustafa Paşa'ya verilmek hulâsa-i meşveretleri olmağla, lede'l-‘arz ve'l-istîzân i‘lâm-ı hâl zîm-nında müşârun ileyhimâya ve Mısırlı'ya ısdâr-ı fermân-ı ‘âlî-şân kılındı.

İhrâc ve Katl-i Emîn-i Surre

Bundan akdem Emânet-i Surre Anbar Emîni Hasan Ağa'ya tefvîz olunup, şehr-i recebin on ikinci günü¹ Üsküdar'a imrâr olunmuştu. Merkûmun Anbar Emâneti hengâmında fukarâ vü zu‘afâya kemâl-i eziyyeti ve teslîm ve tesellümde hiyâneti sübût-yâfte-i tehakkuk olmağla, fi'l-hâl küste-i şemşîr-i siyâset [M1 209] ve sâbıkâ Ser-bostâniyân-ı dîger Hasan Ağa, makâmına kıyâm ile cânib-i Hicâz'a matîyye-rân-ı ‘azîmet oldu.

Vürûd-i Hazîne-i Mîsriyye

Beher sâl vürûdu kânûn olan Mısır hazînesi mashûben bi's-selâme Üsküdar'a getürüldüğünü üzerine ta‘yîn olunan Mısır Beyi ve zâbitân-ı sâyire gelüp haber verdiklerinde, mu‘tâd olan hil‘atleri ilbâs ‘akabinde yine Üsküdar'a i‘âde vü ircâ‘ olunmuşlardı. Ferdâsî ta‘yîn olunan çekdiri ile hazîneyi Âsitâne'ye imrâr ve Alay-köşkü altından güzâr ile teslîm-i eyâdî-yi emânetkârân-ı Devlet-i ebed-karâr eylediler.

İhrâc-ı mevâcib-i kisteyn ve ‘azl-i Mîrahûr-i Evvel

Şa‘bânu'l-mu‘azzamîn on beşinci günü² tertîb olunan dîvân-ı şâmihu'l-erkânda ‘umûmen ocaqların iki kîst mevâcibleri Kubbe-altı’nda kabzına me’mûrlara edâ ve devr ‘akabinde Dül bend Ağası Reşîd İbrâhîm Ağa teşrifât-ı seniyye getürüp, ‘âdet olan hidmeti temâmen i‘tâ olundu. Mûmâ ileyhin rûşd ü reviyyeti hasebiyle taşra hidmetlerinde istihdâmi Şehriyâr-ı gerdûn-iktidârin merâmi olduğuna binâ'en, Büyük Mirâhûrluk ile fetîle-i i‘tibâri fûrûzân ve selefi Seyyid Mehmed Ağa'nın hânesinde ikâmeti fermân olundu.

Vukû‘-i harîk

Şa‘bânu'l-mu‘azzamîn yirmi birinci gicesi sâ‘at iki buçukda³ İstanbul'da Odunkapusu dâhilinde vâki‘ Tahta Hân'dan âteş zuhûr edüp, Kantarcılar ve Kundakçılar'ı

¹ 12 Receb 1175 = 6 Şubat 1762 Cumartesi.

² 15 Sha‘bân 1175 = 11 Mart 1762 Perşembe.

³ 21 Sha‘bân 1175 = 17 Mart 1762 Çarşamba.

ihrâk etdikden sonra, fişek satıkları çarşuyu sarup kesret-i bârût sebebi ile vâfir âdem zahmdâr-ı âfet-i nâr olup, âteş dahi sâkin ve etrafında bulunanlar mutmâ'ın olduğundan gayri, âteş-zede olan neferât ve zâbitân ‘âtâyâ vü terakkiyât ile mazhar-ı lutf-i Dâver-i devrân oldular.

‘Azl ü nasb-ı Sadr-ı Rûm ve havâdisât-ı sâyre

Rumeli Kadı‘askeri olan Ebûbekir Efendi-zâde ‘Osmân Efendi, bir sene kadar icrây-ı hükûmet ve tekmîl-i müddet eyleyüp, sâbıkâ Rumeli Kadı‘askeri Pîrî-zâde ‘Osmân Monla Efendi, şâ‘bânın yirmi dördüncü günü¹ o mesned-i celîl ile tebcîl olundu.

Ramazân-ı şerîfin on beşinci günü² ‘âdet-i dîrîn-i Devlet-i ebed-karîn üzere ‘uzamây-ı devlet telsîm-i hîrka-i şerîfe ile iktisâb-ı kemâl-i feyz ü meymenet eyleyüp, ‘îd gicesi dahi resm üzere Serây-ı hümâyûn'a varılıp, erbâb-ı mu‘âyede hâk-i ‘atebe-i Tâcdârî'ye rû-nihâde oldular.

İhsân-ı Vezâret be-Ser-bostâniyân

Bostâncı-başı Moldovancı ‘Ali Ağa'nın tavr u hareketi dil-pesend-i Şehriyâr-ı er-cümend [M1 210] olduğuna binâ'en, şevvâlü'l-mükerrem evâyilinde³ rütbe-yi vâlây-ı Vezâret'le ser-bülend olduğundan fazla Rumeli Eyâleti dahi tarafına tevcîh ü ihsân ve Bostâncı-başılık ile bâ-resm-i kadîm Ocak Kethudâsı cezîlân kılındı.

‘Azl-i Şeyhulislâm Bekir Efendi-zâde Ahmed Efendi ve nasb-ı Dürrî-zâde Mustafa Efendi

Sekiz mâh mesned-i Fetvâ'yı câygâh eden Ahmed Efendi, butû' u te'ennî ile meş-hûr ve bu sebeble mesnedinden mehcûr olup, fazîlet-i bâhire ile ma'rûf ve asâlet ü nebâhet ile mevsûf olan Dürrî-zâde Mustafa Efendi sâniyen Şeyhulislâm ve Müftiyyü'l-enâm olup, selefleri yâ sâhil-hânelerde ve yâhûd Âsitâne'de olan konağlarında temek-kün ü ikâmet husûsunda muhayyer ve bu vechile taraflarına ırsâl-i haber kılındı.

Vukû‘-i tevcîhât

Şevvâlin beşinci hamîs günü⁴ tevcîhât vâki‘ olup, ricâl-i bâb cümlesi ibkâ olunup, fekat Çavuş-başılık, ‘İvaz Paşa-zâde Halîl Bey ‘azlinden Mîrahûr-i Sânî ‘Abdüllatîf Bey'e tevcîh olundu. Defterdârân kezâlik ibkâ olunup, Defter-i Hâkâni Emâneti, Subhî Efendi'ye; Rûznâme, Koca Bekir Bey'e; Baş-muhâsebe, Subhî-zâde ‘Abdullah Efendi'ye tevcîh olundu. Menâsib-ı ümenâ mutasarrıflarına ibkâ olunup, Anadolu Muhâsebesi,

¹ 24 Şâ‘bân 1175 = 20 Mart Cumartesi.

² 15 Ramazân 1175 = 9 Nisan 1762 Cuma.

³ 1-10 Şevvâl 1175 = 25 Nisan-4 Mayıs 1762.

⁴ 5 Şevvâl 1175 = 29 Nisan 1762 Perşembe.

Resmî el-Hâc Ahmed Efendi'ye; Sûvâri, ‘İzzet Paşa Mühürdârı Dervîş Efendi'ye; Harrıremeyn Muhâsebeciliği, Elmâs Paşa-zâde'ye; Yeniçeri Kitâbeti, Hâşim Efendi'ye; Sipâh Kitâbeti, ‘Âtîfzâde ‘Ömer Efendi'ye; Silahdâr Kitâbeti, Şehr-emînî-yi sâbık ‘Ali Efendi'ye; Cizye Muhâsebesi, Hazîne Kethudâsı Seyyid Mehmed Efendi'ye; Mevkûfât, Sultân Kethudâsı ‘Osmân Efendi'ye; Maliyye, Nurullâh Bey'e; Küçük Rûznâme, ‘Abdurrezzâk Efendi'ye tevcîh ve sâyir menâsib ile sâyir hâcegânın hali terfîh olunup, münâvebeden hâric kalan ba‘zı hâcegân ‘atâyâ-yı Pâdişâhî ile mesrûr u şâdân oldu. Rikâb aagalıqları dahi mutasarrıflarına cümleten ibkâ olunup, fekat Küçük Mîrahûrluk, Hamevî-zâde dâmâdı Selîm Ağa'ya ve Sipâh ve Silahdâr aagalıkları Mehmed Emîn Ağa-zâdelere tevcîh ve Başbâkî-kulluğu, Abdâl Mehmed Ağa'ya ve Piyâde ocaqlarının aagalılar yine ibkâ vü takrîr olundu. Yevm-i mezkûrda vüzerây-ı ‘izâm tevcîhâtı dahi vâki‘ olup, Anadolu Eyâleti, Özi Eyâleti tevcîh olunan Silahdâr Hamza Paşa ‘azlinden müceddeden Vezâret’le kadri terffî‘ olunan Kapu-kırın Mehmed Paşa'ya; Hotin Sancağı, Kapudan-ı esbak Vezîr Mehmed Paşa'ya; Belgrad Muhâfizliği, Vâlisi olan Mîrahûr Mustafa Paşa mahlûlunden Mîr-i mîrân ‘Abdî Paşa'ya; Eğriboz Sancağı, Kapudân-ı esbak [M1 211] Vezîr Mustafa Paşa'ya; Mar‘aş Eyâleti, Mekkî-zâde Vezîr Hüseyin Paşa'ya; Eyâlet-i Sivas, Silahdâr Mehmed Paşa'ya; Selânik ve Burusa sancaqları, Vezîr Küçük Mustafa Paşa'ya; Mora Eyâleti, Defterdâr Vezîr Ahmed Paşa'ya tevcîh ve sâyirleri ibkâ olundu.

Havâdisât-ı müteferrika

Sâbıkâ Kapu Ağası Halîl Ağa, ‘ömr-i girân-mâyeden hadd-i sad-sâleyi ihrâz ve bu esnada tâyir-i rûhu âşiyân-ı kadîmine pervâz eyleyüp, ‘uhdesinde olan Yafa Tevlîyyeti ile hâlâ Kapu Ağası olan Kâsim-paşalı Mehmed Ağa, kesb-i ibtihâc ü ihtizâz eyledi.

Üdebây-ı zemâneden Haşmet Efendi ve Nevres ‘Abdurrezzâk Efendi, intilâk-ı lisân ve cerh-i kulûb-i ihvân ile mübtelây-ı gurbet-i mûrisü'l-eşcân oldular. Bî-çâre Nevres Kütahya'da birkaç gün ikâmetden sonra ecel-i nâgeh-res ile münkatı‘u'n-nefes oldu.

‘An-asl Kerkük sükkânından olup, zâtı pîrâye-i ‘ilm ü edeb ile ârâste ve gül-i sadberg liyâkatı gülşen-i me‘ârifden nevhâste iken, gamz-ı hussâda binâ-i belâ-yı celâ ile dil-şikeste olup, çok geçmeden hûcûm-i âlâm-ı ahzân ile mukîm-i kûşe-i hâmûşân oldu. Mevâlî-yi Devriye'den ma‘dûd ve sitem-i zemâneye gayr-i mütehammil bir zât-ı nâdirul-vücûd idi. Vâdî-yi şî‘irde tavrı kendüye mahsûs olup, müretteb dîvânı beyne'n-nâs mütedâvel ve makbûl-i erbâb-ı kasîde vü gazeldir.

Zilka‘de evâyilinde Kapudân-ı deryâ Vezîr Kethudâ Mehmed Paşa, Donanma-yı hümâyûn ile Ak-deniz'e şirâ‘-gûşâ oldu.

Şehr-i mezkûrun yirmi sekizinci gicesi¹ sâ‘at ikide iken Sultân Bâyezîd kurbunda Destereciler ittisâlinde vâki‘ bir pîre-zenin hânesinden âteş zuhûr edüp, Dîvân-yolu’nda olan dekâkîni ve Tavşan-taşı semtinde olan kebîr u sagîr hâneleri ihrâk etdikden sonra Nişancı ve Langa Yeni-kapusu’na sirâyet ile Sadriâ‘zam hânesinde nihâyet bulup, rûzgâr gâyet müştedd olduğundan otuz sâ‘at kadar ihrâk mümted olup, fazl-ı Hak ile muttafî ve kulûb-i nâsdan kalak u ıztırâb müntefî oldu. Sadriâ‘zam bu mûsîbetde halk ile hemdem bulunduğuandan îfây-ı şükr-i Bârî’ü'n-nesem kılup, taraf-ı hümâyûndan esb-i müzeyyen ve ferve-i semmûr ile taltîf kılındığından başka sâyir harîk-zedeler dahi eltâf-ı Pâdişâhî’den hisse-mend-i nevâle-i ni‘am ve bâ-husûs Yeniçeri Ağası ihtirâk-ı yedeyn ve Bostâncı-başı inkisâr-ı ricleyn ile pûr-elem olduklarından, ferve-i semmûr ve kerem-i mevfûr ile ikisinin dahi hâtırları mecbûr ve sâyir zâbitân ve neferât ‘atâyâ ve terakkîyat ile mesrûr kılındı.

Vefât-ı Vâlî-yi Bağdâd [M1 212] Vezîr Süleyman Paşa

Müşârun ileyh şöhret-i zâtiyyesi ihâta-i ‘âlem eden Bağdâd Vâlîsi esbak müteveffâ Vezîr Ahmed Paşa’nın memâlikinden olup, dâyiyesinde terbiye olunarak Bağdâd muhâsarasında kethudâsı ve medâr-ı kuvvet-i batş ü be’si olmuşdı. Giderek Mîr-i mirânlık ve Vezâret’le Basra Vâlîsi olup, Ahmed Paşa vefâtında Basra'da bulunduğundan dâyiyesi tarafına iltihâk ve biribirleriyle² ‘ahd ü mîsâk eyleyüp, Rûm vüzerâsı tarafindan her ne kadar rûy-i mülâyemet irâ’etîyle iftirâs olunmak murâd olunduysa şebeke-i³ ihtiyâlden firâr ve ‘âkîbet: “Zabt-ı Bağdâd mûmâ ileyhin zevâl-i vûcûduna muhtâcdır” deyü Tiryâkî Vezîr, katline fermân ısdâr ve üzerine ta‘yîn-i asker-i cerrâr etmişidi. İ‘mâl-i Bağdâd’dan Haseke nâm mahalde tekâbül-i saffeyn vâki‘ olmazdan mukaddem Süleymân Paşa, i‘mâl-i letâyifü'l-hiyel ve o tarâf askerinin ekserîsini tarafına celb ile kusûrunu bir hamlede perîşân-kerde-i sinâن-ı cedel eyleyüp, bi'z-zarûre Bağdâd ve Basra tarafına ihsân ve havf-ı cân ile ihtiyâr eylediği şîve-i ‘isyân nûhüft-i perde-i kitmân kılınup, giderek o serhadd-i mansûrayı vâreste-i ihtilâl ü fesâd ve rîzây-ı devleti semîr-i fu’âd eyleyerek ‘aşâyır-i Ekrâd u ‘Urbân’ı pâ-bestî ‘ikâl-i tûg u inkîyâd eyleyüp, on iki sene kadar kutr-i Bağdâd bâğ-ı dâd ve sûr u fitneden âzâd olup, vaktinde ehâlî-yi belde ve hâric-i sûr zevâl-i sûr ile dâru's-sürûr-i sûr oldu. Müşârun ileyhde olan necdet ü şecâ‘at⁴ ve kemâl-i sehâvet o diyârda hâlâ dâstân-ı lisân-ı ebnây-ı zemân olup, sinnî-yi ‘omrû altmış altı ‘akdine resîde oldukda, terk-i ‘âlem-i fânî ve ihtiyâr-ı semt-i câvidânî eyledi. ‘Urbân miyânında mîrzak sâhibi demekden kinâye olarak Ebû Semûre ve gâret-i

¹ 28 Şevvâl 1175 = 22 Mayıs 1762 Cumartesi.

² biribirleriyle B1 : biribirîyle M1, K1, H.

³ şebeke-i M1, K1, H : اشکه B1.

⁴ necdet ü şecâ‘at H : necd ü şecâ‘at M1, B1 : نجد سجاعت K1.

leyliyyesinden ‘ibâret¹ olarak devvâsü'l-leyl şöhretiyle nâmdâr olmuş idi. İbkâ-yı Vezâret'ine dâyir hatt-ı hümâyûn me’âli bu mahalle kayd olundu.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

Sen ki sâbkâ Basra Vâlîsi vezîrim Süleymân Paşa'sın. Bağdâd Vâlîsi Vezîrim Mehmed Paşa ile aranızıza ba‘zı gûne nifâk düşüp, bî-vech beyninizde bürûdet hâsil ve emniyyet zâyil olmakdan nâşî sú'i kurenâ fürce bularak müşârun ileyhi tahdîş ü teşvîse düşürdüklerine binâ'en, vârid olan tahrîrâtı ba‘zı evâmir-i ‘aliyyem ısdârına egerçi bâ‘is ü bâdî olmuş idi. Ancak senden bu âna dek meşhûd olan harekât ü etvâr bi'l-cümle izhâr-ı ‘ubûdiyyet ve ibrâz-ı sadâkat sûretlerinde göründüğünden mâ‘adâ mücellây-ı ilhâm olan mübârek tab‘-ı safâ-makrûn-i hümâyûnuma dahi mürâca‘at eylediğimde, senden sıdk u ihlâsdan gayri bir hâlet rû-nümâ olmadığı cihetden, tarafına ez-derûn-i hüsn-i zann-ı [M1 213] Mülükâne'm derkâr olmağa, künh ü hakîkatine tahsîl-i ittilâ‘ içün mâdde-i münâkaşa sirran ve ‘alenen tecessüs olunmakda idi. Ahvâline vâkîf ve mizâc ü meşrebine ‘ârif olan sikât-ı sahîhatü'l-kelimât kimesnelerden her bâr ahvâlin istintâk olundukça mâdde-i sıdk u hulûsunu tâhkîk ve revîş ü reftârından istidlâl birle her bâr kelâmlarını tasdîk eylediklerinden başka, bundan mukaddemce bir takım tahrîrâtın gelüp, manzûr-i hümâyûnum oldukda, mefhûmları temâm-ı zihn-i sâff-ı Hidîvâne'mde müntakîş olup, hulûs-i tavyiyet ve sıdk-ı ‘ubûdiyyetini te‘yîd ü te‘kîd etmekle tahrîrâtının mâ-sadakî ve sikâtın kelimâtı birbirlerine mutâbık ve cümlesi derûn-i safvet-nümûn-i Şâhâne'me muvâfîk düşmekle, hakkında îrâd olunan kîl ü kâl bi'l-cümledürûg-âmîz ve bî-mâl olduğu yakînen meczûm-i hümâyûnum olmağa, hilâf-ı inhâ ile hakkında zuhûr eden gazab ü tehevvarât muhavvel-i eltâf ü ‘inâyât ve mûcîb-i hüsn-i mükâfât olmağın, mekârim-i bî-pâyân-ı Pâdişâhâne'mden mücerred hüsn-i mükâfât içün Vezâret ve tûg ve sancığın kemâ-kân ibkâ ve Bağdâd Eyâleti, müceddeden sana ihsân ü i‘tâ olunduğu ecilden işbu hatt-ı hümâyûn-i mevhîbet-makrûnum şeref-yâfte-i sudûr olup, Küçük Mîrahûrum Ağa vesâtatiyle tarafına gönderilmişdir. Selefîn Vezîr Mehmed Paşa'ya dahi def‘an li'l-münâkaşa Rumeli Eyâleti tevcîh olunmağa, derhâl anı Bağdâd'dan çıkarup, Rumeli cânibine getürmek ve senin vürûdündan evvel anı ihrâc etmek üzere mübâşir irsâl olunmağın, hatt-ı hümâyûn-i şevket-makrûnum vusûlünde bi'l-cümle kapun halkı ve yanında olan levendâtın ve sevâd-ı cem‘iyyetin ile kalup Bağdâd'a gelüp, kal‘a-i mezbûreyi zabit u muhâfaza ve neferât ve sükkânını himâye ederek cümle ile hüsn-i mu‘âşeret ve vârid olan ahkâm-ı münîfemin icrâsına mübâderet ve Devlet-i Îrâniyye ile olan musâlahâ şurûtunun devâmına ziyâde i‘tinâ vü nezâret ve hakkında olan hüsn-i zann-ı hümâyûnumu bir kât dahi te‘yîd ü tasdîk ve mazhar-ı du‘ây-ı hayr-ı Mülükâne'm olmağa sarf-ı miknet ve Mîrahûrum mûmâ ileyhi i‘âde eyliyesin intehâ el-hattu's-Sultânî.

¹ ‘ibâret M1, B1, K1 : ‘ibâreb عبارب H.

Bağdâd Eyâleti, münâsebet-i buk'a vü lisân ile Rakka Vâlîsi Vezîr Sa'deddîn Paşa'ya tevcîh olunduysa dahi 'uhdesinde müstekar olmayup, müteveffây-ı müşârun ileyhin memâlik ve ber-keşîdelerinden kethudâsı 'Ali Ağa'ya Basra ve Bağdâd eyâletleri rütbe-i celîle-i Vezâret'le ihsân olunup, o tarafda muhtemelü'z-zuhûr olan ihtilâl fikri bertaraf oldu.

İtlâk-ı Veliyyüddîn Efendi ve ba'zi tevcîhât-ı 'ilmîyye

Bundan akdem mesned-i Meşîhat'den [M1 214] 'azl ve Burusa'da ikâmeti irâde olunan Veliyyüddîn Efendi, sâhil-res-i çâr-mevce-i gurbet ve gelüp, hânesinde bastı kâlîçe-i istirâhat eyledi. Mağnisa Kadısı Seyyid Mehmed Efendi, mazhar-ı lutf-i Şehriyârî ve bâ-Pâye-i Kudüs Galata Mevleviyyeti ile pâ-nihâde-i dest-i kâm-kârî olup, İlkinci Dâhil müderrislerinden Mi'mâr-zâde'ye Belgrad ve Zihni Mehmed Efendi'ye, Serây-bosna Kazâsı 'inâyet ve sâbıkâ Üsküdar Kadısı 'Ömer Efendi, hükûmet-i Mîsr-ı Kâhire ile neş'edâr-ı câm-ı ferhat kılındı. Mîrahûr-i Sânî terk-i dünyâ-yı fânî eyleyüp, Küçük Mîrahûrluk ile Uzun Mehmed Bey, mazhar-ı teveccûh-i Cihânbânî oldu.

Zilhicce'ş-şerîfenin onuncu gicesi¹ erkân-ı saltanat 'ale'l-'umûm Serây-ı hümâyûn'a 'azîmet ve dâmen-bûs-i Şâhâne ile ihrâz-ı mezîd-i rîf'at eylediler.

Vefât-ı Hibetullâh Sultân

Nevbâve-i nahl-i hadîka-i Sultânî ve gül-i sadberg-i çemenzâr-ı civânî Hibetullâh Sultân hazretleri üç sene kadar 'âlem-i fânîde tenaşşuk-i nesîm-i hayatı ve mu'âyene-i eşhâs-ı kâyinât eyleyüp, bu esnâda verd-i mutarrây-ı vücûd-i nâzenînleri hazân-dîde-i rûzgâr-ı zûrkâr ve zilhicce evâsítinda² murg-i rûh-i şerîfi pervâz-ı semt-i dâru'l-karâr eylediği sâ'at, mu'tâd üzere Sadria'zam ve Şeyhulislâm ve sâyir huzûrları resm olan zevât-ı kirâm na's-ı mağfiret-nakşî etrâfini ihâta eyleyerek müceddeden binâsına şurû' olunan Lâlelî Türbesi'nde o Sultân-ı nâ-kâmî vedî'a-i mehd-i lahd eylediler.

VEKÂYÎ-İ SENE SÎTTE VE SEB'ÎN³ VE MÎ'ETE VE ELF

İhsân-ı Vezâret be-Muhâfiz-ı Belgrad

Serhadd-i mezkûrda Yamaklık iddi'âsiyla serber âverde-i bağı ü şekâ olan ba'zi erâzil, muhâfizlara galebe ile pû-rûz ve sâyir bida' ihtirâ'ından vâfir mâl cem' etdiklerinden başka, gümruk ve sâyir menâfi' bi'l-külliyye taraflarına vâsil olup, istedikleri gibi memleketi tasarruf ve vülât-ı 'izâm idâre-i dâyiireleri zîmnâda ihtiyâr-ı meşâkk u tekellüf etmişler idi. Mîr-i mîrân-ı kirâmdan Vezîr 'Ali Paşa-zâde 'Abdî Paşa'ya, Muhâfizlik tevcîh ve muktedir olduğu halde nizâm-ı beldeye ihtimâm eylemesi tarafına hufyeten

¹ 10 Zilhicce 117 = 2 Temmuz 1762 Cuma.

² 11-20 Zilhicce 1175 = 3-12 Temmuz 1762.

³ Seb'în K1 : — M1, B1, H.

tenbîh olunup, Belgrad'a vusûlünde eşkiyây-ı mezkûre Paşa-yı mûmâ ileyhi istihkâr ve âyidâtını edâda mümâtale sûretini izhâr eylediklerinden gayri, tasallutları yevmen feyvmen müzdâd ve fukarâ vü zu‘afâya cevr ü eziyyetleri resîde-i derece-i istib‘âd olup, mûmâ ileyh mecbûl olduğu şecâ‘ati kuvvetden fi‘le îsâl ve hazele-i mezkûrenin müte-neffis ve ser-efrâzlarını ıgtiyâl ü istîsâl ve serhadd-i Pâdişâhîyi o makûle mütegalliblerden tahlîs ve nizâm-ı beldeyi kemâ yenbagî tarsîs [M1 215] eylediğini Sadriâ‘zam ‘ate-be-i gerdûn-mertebe-i Şâhâne'ye ‘arz u telhîs etmekle hidmeti tahsîn ve evâyil-i muharremde¹ câme-i zerbeft-i Vezâret'le kâmet-i istihkâkî tezyîn olundu.

Tevcîhât-ı ‘ilmîyye

‘Arab-zâde Mehmed Sâdîk Efendi, Kazâ-i Îzmir ile tevkîr ve Mehmed Nâfi‘ Efendi'nin Üsküdar Kazâsî'yla çeşm-i ibtihâcî tenvîr olunup, Yahyâ-zâde Mehmed Efendi, Mekke-i mükerreme Kazâsî'yla ihyâ ve ‘Ali Efendi, icrây-ı ahkâm-ı şer‘îyye zîmnînda Medîne-i münevvere'ye isrâ ve ‘Arab-zâde Ahmed ‘Atâ’ullâh Efendi, Haleb Kazâsî'yla mutayyeb ve Bekir Paşa Îmâmî, Kuds-i şerîf Kazâsî'yla nâyîl-i matlab oldu. Sadr-ı Anadolu olan ‘Îvaz Paşa-zâde İbrâhîm Bey, müddet-i ‘örfîyyesin itmâm ve Seyyid Mustafa Efendi-zâde ‘Abdullah Efendi, Sadâret-i mezkûre ile nâyîl-i merâm olup, İstanbul Kadısı Dâmâd-zâde Murâd Monla Efendi dahi tekmîl-i müddet ve ‘Âtif Efendi makâmiyla ihrâz-ı menzilet eyledi.

Fevt-i Vâlî-yi Mısır

Sadr-ı esbak Mustafa Paşa ‘azlinden Mîsr-ı Kâhire tevcîh olunan Vezîr Bekir Paşa'nın Mîsr'a vusûlünden birkaç gün sonra ‘illet-i insîbâb ile binây-ı ‘ömrü harâb ve mütevârî-yi turâb olup, Kapudân-ı deryâ Vezîr Kethudâ Mehmed Paşa, mansîb-ı mezkûr ile resîde-i ser-menâzil-i i‘tilâ ve Kapudanlık ile Vezîr Küçük Mustafa Paşa, hâ’iz-i² aksa'l-gâye-i bugye vü münâ oldu. Mütevaffâ-yi müşârun ileyh ‘an-asıl Edirne'de mütevellid olup, ‘unfuvân-ı cevânîde Tavukçu-bâşı dâmâdî Re’îs Mustafa Efendi'ye intisâb ve Duhâncılık hidmetini iktisâb etmişidi. Mustafa Efendi merhûm Sefâret'le Nemçe'ye vardıkda, İmperator Mîsr oyununa heveskâr olduğundan, Sefîr-i mûmâ ileyhin âdemlerine atlar ihmâr ve mukâbelesinde vâki‘ fezâ-yı pehnâda ‘arz-ı misvâr etmişler idi. Bekir Paşa, hadîssü's-sinn ve cirîd-bâzlîkda mübtedî olduğu nû-mâyân ise dahi teksîr-i sevâd kasdiyla mültehik-ı cirîd-bâzân olmuştu. Gayret-i akrân ‘inân-rübâ-yı sabr u sâmâni olup, hemân esb-rân-ı meydân ve üftâde-i zemîn olacağını derk ü iz‘ân edüp, iki ayağı üzerine gelerek bâz-gûne sukûtunu ihfâ vü pinhân eyleyüp, icrây-ı san‘at etmiş gibi dest-ber endâz-ı temennâ oldukda, Sefîr-i mûmâ ileyh: “Bu dahi Fârisân-ı İslâm miyânında bir nev‘-i san‘atdır” deyü İmperator'u igfâl ve sîdka hamî ile İmperator'a kemâl-i hayret intikâl etmişidi. Bekir Paşa'nın bu tedârükünden kemâl-i rûşd

¹ 1-10 Muârem 1176 = 23 Temmuz-1 Ağustos 1762.

² hâ’iz B1, K1 : hâyz H, M1.

ü reviyyetini istidlâl ile yevmen fe-yevmen kadrini efzûn ve giderek hazînedâr ve dâmâdlık ile nazar-ı ihtisâsına makrûn edüp, gün be-gün derece-i ikbâli nemâdâr [M1 216] ve hilâl-i i‘tibâri bedr-i tâbdâr olup, menâsîb-ı ‘âliye-i devletde kesb-i şân ve kesret-i îrâd ü nükûd ile müşârun ileyh¹ bi'l-benân olup, bâlâda icmâl olunduğu vech üzere rütbe-i Vezâret'e irtikâ ve târîh-i mezkûrda ihtiyâr-ı semt-i ‘ukbâ eyledi. Müşârun ileyh mâlik-i nisâb-ı tereffüh ü tena“um ve ihtişâm ü dârâtda i‘tiyâd-kerde-i tekellüf ü teçeşşüm² olup, behredâr-ı hüner ve ricâlliği hâlinde nâmver bir zât-ı kerem-güster idi. Nâyil-i câh-ı Vezâret olduklarında her takımı hâzır u müheyŷâ bulunduğundan başka, Üsküdar'dan hareketleri günü hazînesinde bin kîselik zer-i meskûk mevcûd olduğunu hazînedârı Küçük İbrâhîm Efendi nakl ü rivâyet etmişdir.

İhsân-ı rütbe-i Mîr-i mîrânî be-Miralay-ı Sivas

Sarı-zâde Mehmed Ağa, Sivas Alay-beyisi ve Mütesellim'i bulunup, kapusuz eşkıyâsını tedmîr ve o havâlîyi tathîr eylediğinden, bâ-rütbe-i Mîr-i mîrânî Amâsiyye Sancağı ile ser-efrâz ve birkaç gün mukaddem livâ-i mezkûr tevcîh olunan Mîr-i mîrân Cevher Paşa, hall-i İlâhi intizârında olmak üzere mazhar-ı va‘d-i karîbü'l-incâz oldu.

Ba‘zı vukû‘ât

Saferu'l-muzafferin on sekizinci günü³ Ayasofya Şeyhi vefât edüp, tarîkleri üzere silsileleri tertîb ve cümlesi tatyîb olundu. Müteveffây-ı mûmâ ileyh fenn-i hadîs ve tefsîrde yegâne ve va‘z u tezkîrde İbn Cevzî-yi zemâne idi. Mahdûm-i hazret-i Fetvâ-penâhî Nûrullâh Efendi'ye ve diğer mahdûmları ‘Atâullâh Efendi'ye tefâvût-i cüzviyye ile Mekke pâyeleri ihsân olundu.

Bey‘ içün ‘arz olunmuş bir câriye-i bed-tebâr, esircinin ‘iyâlini bîçak ile katl etdiğini lisâniyla ikrâr edüp, pelâs-pâreye melfûfen esîr bazaarı kûşesinde berdâr ve sâyirlere medâr-ı i‘tibâr kılındı.

Şehr-i mezkûrda Bostâncı-başı'nın hidmetinden nefret geldiğine binâ'en, Hasekî Ağa olan İspir Ağa, mansîb-ı mezkûr ile kesb-i rif'at eyledi.

Hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûndan Nâyilî Paşa-zâde Mîr Şâkir'in ‘ömrü âhir ve târîh-i mezkûrda mücâvir-i mekâbir oldu. Mîrahûr-i Evvel olan Reşîd İbrâhîm Ağa, bu hilâlde vefât eden Vezîr Sa‘deddin Paşa'nın muhallefâtına me'mûr olmuştu. Ruha'ya vardıkda ‘ömrü vefâ etmeyüp, ‘âlem-i fânîden izhâr-ı tebâ‘ud ü tenezzûh edüp,

Bi-zâ kazeti'l-eyyâmü mâ beyne ehlihâ

¹ ileyh H, M1 : — B1, K1.

² teçeşşüm H, M1 : tehaşşüm تھشم B1, K1.

³ 18 Safer 1176 = 8 Eylül 1762 Çarşamba.

Mesâ’ibü kavmin ‘inde kavmin fevâyidii¹

mefhûmu üzere mansıbı selefi es-Seyyid Ahmed Ağa'ya teveccüh eyledi.

Şehr-i rebî‘ulevvelin on ikinci günü² mu‘tâd üzere Hâkân-ı Sâmî-mekân Sultan Ahmed Hân Câmi‘-i şerîfine hatve-cünbân-ı [M1 217] ‘izz ü şân ve istimâ‘-ı mevlid-i hazret-i Nebevî ile müktesib-i feyz-i firâvân oldu.

Ağa-yı Dârû's-sa‘âde Yazıcısı olan Seyyid ‘Ali Efendi'nin ecel-i müsemmâsı hulûl ve evâsît-ı şehr-i mezkûrda mihmânâhane-i âhirete nûzûl eyleyüp, İshâk Ağa dâmâdi Ahmed Efendi, o hidmet-i refî‘aya mevsûl oldu.

Nûzûl-i sâ‘ika ve kûsûf

Rebî‘ulevvelin yirmi yedinci günü³ cevv-i hevâ ve beyne'l-arz ve's-semâda ra‘d ü berk-ı şedîd zuhûr ve tarrâka-i cân-hırâşı herkesden selb-i şu‘ûr edüp, müsta‘lî mahalle-re nûzûlü mücerreb olduğundan, Sultan Bâyezîd Câmi‘i menâresine nûfûz etdiyse dahi zarar etmeksizin mündefî‘ ve bu savt-ı mehîbden erbâb-ı lehv ü hevâ münzecir ü mürte-di‘ oldu.

Şehr-i mezkûrun yirmi dokuzuncu günü⁴ sâ‘at-i nehârî ikiyi yedi dakîka mûrûrun-da kurs-i şems-i münevver ‘ârıza-i kûsûf ile bî-tâb ü fer olup, on beş dakîkadan sonra karîn-i incilâ ve ‘âlem pûr-ziyâ oldu.

Mâliyye Tezkirecisi olan Nûrî Efendi, berzah-ı peymây-ı ‘adem ve selefi Hüseyin Efendi, mansib-ı mezkûr ile hurrem oldu.

İhsân-ı Vezâret be-Hamza Hâmid Efendi

Müşârun ileyhin Devlet-i ‘aliyye'ye kemâl-i sadâkat ve istikâmetle hidmeti her bâr sebeb-i nûmüvv-i nihâl-i rîf‘ati olup, bu def‘a dahi mühr-i tâbdâr-ı ikbâli ufk-i meşiy-yetden bârika-fürûz-i tulû‘ ve hakkında eltâf-ı şâmiletü'l-etrâf-ı Şâhâne serzede-i vukû‘ olup, târîh-i mezkûrda câh-ı bûlend-i Vezâret'le tatyîb ü tefrîh ve Selânik mansıbı menşûru dahi ismine tashîh olundu.

¹ = بذَا قضتِ الأَيَّامُ مَا بَيْنَ أَهْلَهَا * مصائب قوم عند قوم فوايد “İşte günler ehlinin arasında hükmünü böyle icrâ eder, birinin üzüntüsü diğerine menfaat (sevinç) olur.” anlamına gelen bu Arapça cümle, Mütenebbî'nin şîirinden bir beyittir, bk. El-Mâverdî, *Edebiyâd-dîn ve'd-dünya*, (nşr. Mustafa es-Sekkâ-Muhammed Şerif Sükker), Beyrut 1988, s. 294.

² 12 Rebî‘ulevvvel 1176 = 1 Ekim 1762 Cuma.

³ 27 Rebî‘ulevvvel 1176 = 16 Ekim 1762 Cumartesi.

⁴ 29 Rebî‘ulevvvel 1176 = 18 Ekim 1762 Pazartesi.

‘Azl ü nasb-ı Sadr-ı Rumeli

Sadâret-i Rumeli ile mahsûd-i fuhûl ü kurûm olan Pîrî-zâde ‘Osmân Efendi’nin vücûduna ‘ilel ü eskâm hûcûm ve bi’z-zarûre terk-i istimâ‘-ı de‘âvî-yi husûm eylediğinden gayri müddeti dahi munkazî ve ‘azli muktezî olmağla, Ser-etîbbâ-i Hâssa Mehmed Refî‘ Efendi, o mesned-i bâhirü'l-i‘tilâya irtikâ eyledi.

Velâdet-i Mihrimâh Sultân

Rebî‘ulâhîrin on yedinci hamîs gicesi sâ‘at beşde iken¹ sulb-i pâk-i Tâcdârîden bir duhter-i hûrî-manzar zuhûr edüp, Mihr ü Mâh Sultân ismiyle nâmver ve tal‘at-i gîtî-izâ‘eti revnak-şiken-i mâhiyyet-i mihr-i münevver olup, beş gice şehr-âyîn tenbîh olunup, ‘umûm-i nâs bu sebeble kesb-i sürûr-i bî-kiyâs ve bekâ-i zerârî-yi Pâdişâhî du‘âsını felek-mümâs eylediler.

İhrâc-ı mevâcib

Şehr-i mezkûrun yirmi dördüncü günü² ‘umûmen kapu kullarının bir kîst mevâcibleri i‘tâ ve şûrezâr-ı âmâlleri, sehâb-ı midrâr-ı³ kerem-i Şâhâne ile irvâ olundu.

Ba‘zi vekâyi‘

Şehr-i mezkûrda rûy-i hevâ zulmet-i ebr ile mükfehirr ve savt-ı ra‘d-ı [M1 218] hevlnâkden vücûd-i insanî mukşa‘irr olup, Tersâne-i ‘âmire’de merbût sefâyinin birine sâ‘ika nâzil ve sütûnunu sarup, ma‘âzallah bir emr-i hâyil zuhûru muhtemel iken, ‘inâyet-i Bârî hâyil olup, ricâl-i Tersâne berzede-dâmân-ı ihtmâm ve sefineyi deryâya ihrâc ve sütûnunu kat‘ u ilkâ ile itfâsına nakdîne-nisâr-ı sa‘y ü ikdâm oldular.

Sevâhil-i Bahr-i sefidi muhâfaza zîmnâda bundan akdem Kapudan Paşa Donanma-yı hümâyûn ile şirâ‘-gûşâ-yı ‘azîmet olmuştu. Fühûlet-i hevâ ve güzâreş-i mevsim-i deryâ sebebi ile fekk-i lenger-i ikâmet ve top şenliği eyleyerek Tersâne'ye vaz‘-ı raht-i ikâmet eyledi.

Cânîk sükkânından Çavuş-oğlu dedikleri merd-i bî-hûş muktezây-ı re‘y-i mağşûş ile hila‘-i ribka-i inkîyâd ve Nikhisâr Kal‘ası'nı zapt ile izhâr-ı bağı ü ‘inâd eyleyüp, o havâlî askeri ikdâmîyla kal‘adan ihrâc ve kârî itmâm olundu.

Yeniçeri mahlûlâtının hazîneye ‘âid sülüsânından mâ‘adâsî terakkîyat-ı kânûniyyeye ve ocağa dâyır sâyir umûr-i ma‘lûmeye sarf olunup, kulluk bekleyen neferâta dahi sülüs-i bâkîden esâme verilmek ve müşâbehet-i isim sebebi ile mahlûlü ihfâdan ve bey‘

¹ 17 Rebî‘ulâhîr 1176 = 6 Ekim 1762 Çarşamba.

² 24 Rebî‘ulâhîr 1176 = 12 Kasım 1762 Cuma.

³ midrâr M1, K1, H : مدار B1.

ü şirâdan tevakkî etmek bâbında sâdir olan hatt-ı hümâyûn ocağı mahzarında kırâ'et ve mazmûnu cümleye işâ'at olundu.

Şehremîni Hâsim ‘Ali Bey, zikr-i âtî binâya Emîn nasb olunmuşiken ‘azl ve Baş-muhâsebe'ye nakl olunup, sâbıkâ Kethudâ Kâtibi ‘Ömer Efendi, Şehremâneti ile tahsîl-i mukaddimât-i ikbâl ve Kethudâ Bey Kalemi Baş-halîfesi İbrâhîm Efendi, Kitâbet-i mezkûre ile iktisâb-ı re’sü'l-mâl-i âmâl eyleyüp, Baş-halîfelik, hüner ü dânişi cihânın güneşi gibi zâhir olan es-Seyyid Mehmed Hayrî Efendi'nin semere-i zahmet ü gûşisi ve cezây-ı hüsn-i hulk u revişi oldu.

Sâbıkâ Kıbrıs Muhassılı olan ‘Acem ‘Ali Ağa, Emîn-i Matbah-ı ‘Amire ve Mısırlı Hüseyin Ağa, Surre Emâneti ile lâbis-i hil‘at-i fâhire oldu.

‘Azl-i Vezîr ‘Abdî Paşa ez-Belgrad

Müşârun ileyh Belgrad'a gereği gibi nizâm verüp, ser-efrâzân-ı serhaddin unûf-i şâmihalarını irgâm etmişidi. Fî-mâ-ba‘d serhadd-i mezkûrda bekâsı tevlîd-i şûr u gavgâ eyleyeceği ihtimâlât-ı ‘akliyyeden olmağla, ‘azl ve Silistire Eyâleti tevcîh ve selefi Kapudân-ı esbak Vezîr Mehmed Paşa Belgrad'a varmayınca kâ‘ide-i serhad üzere bir hatve ilerüye hareket etmemesi tarafına tenbîh olunup, halefi Belgrad'a vâsil ve ol dahi ‘ırz u vekâriyla çıkış, mansıbı olan Silistire'ye râhil oldu.

Velâdet-i Mihrişâh Sultân

İşbu cumâdelülânın [M1 219] yirmi üçüncü günü sâ‘at-i nehârî birde¹ iken, Şehînşâh-ı ‘âlem-i penâhin sulb-i pâkîzelerinden bir Sultân-ı bûlend-câh zuhûr edüp, Mihrişâh ismiyle ta‘nezen-i şöhret-i mâh olup, kâffe-i ‘âlem kudümüyle şâd ü hurrem ve bundan akdem vukû‘ bulan şehrâyînin otuz gün fâsihası olduğuna binâ'en, Pâdişâh-ı Sürûşî-haslet halkı mesârifdan sıyânet ve yalnız üç gice deryâ donanmasına ruhsat u icâzet verüp, leyâlî-yi mezkûrede temâşâ olunan sanâyi‘-i nâriyye ve temâsîl-i bahriyye sâbıklarına fâyik ve müşâhedeyle şâyân ü lâyık idi.

Emîn-i Darb-hâne şüden-i Râyif İsmâ‘îl Bey

Darb-hâne Emîni olan Sîdkî Efendi'nin me‘ârif-i cioè’iyyede kemâl-i mehâreti olduğu için meyl ü rağbet-i Şâhâne'ye mazhar ve yevmen fe-yevmen kesb-i derecât ile ser-i ikbâli nûh-tâk-ı feleke berâber olmuş idi. Giderek Darb-hâne'ye nâzır ve bu cihetle dahi mahsûd-i esâğır ü ekâbir olup, ancak mûmâ ileyh yedinde bulunanı bezl ü isrâf ve meclûbâtını izâ‘a vü itlâfdan başka mâl-ı Darb-hâne'ye dahi refte refte itâle-i yed-i ta‘arruz u müdâhale eyleyeceği ba‘zı karâyin-i hâliye ile hârîce çıkış ‘azli lâzım gelmekle, cumâdelülâ evâhîrînda² ‘azl ve hânesinde ârâm ve Belgrad'da cânib-i ‘Adn'e

¹ 23 Cumâde'lûlâ 1176 = 10 Aralık 1762 Cuma.

² 21-30 Cumâde'lûlâ 1176 = 8-17 Aralık 1762.

hîrâm eden Vezîr Kürd İbrâhîm Paşa'nın necl-i necîbi olan Râ'if İsmâ'îl Beyefendi'de emâre-i sadâkat ve nişâne-i istikâmet istişmâm olunduguna binâ'en, o mansîb-ı kesîru'l-cedvâ ile kesb-i şeref-i tâm eyledi.

Ba'zi vefeyât ve havâdisât-ı müteferrika

Anadolu Pâyesi olan 'Abbas Efendi ve suyolları ta'mîriyle Mekke-i mükerreme'de olan Mîrahûr-i sâbık Mustafa Ağa ve Dimetoka'da merfû'u'l-Vezâre ikâmet eden Baltaçî Vezîr-zâde Silahdâr Mustafa Paşa, hulûl-i ecel-i müsemmâlarıyla intikâl ve hükm-i nâfiz-i irci'ye imtisâl eylediler. Mütevaffâ 'Abbas Efendi ki, -Haşmet Efendi merhûmun pederleridir- fûnûn-i kesîrede yed-i tûlâsı ve takrîr ü tefhîmde hüsn-i edâsı olup, 'ulûm-i zâhiresinden kati çok kimse kemâlât-ı vâfire i'tirâf ve gazâret-i ihâtasına mu'âsırı bulunan 'ulemây-ı a'lâm i'tirâf etmişler idi. Mukaddemâ Mısır'a me'mûr oldukda, sâde-dilân-ı ümerâyı, *enlâ mine'l-husâm*¹ olan kefâm-ı bedî'u'l-insicâm ile ilzâm ve o vuğûş-i deşt-i gavâyeti devlete münkâd ü râm eyleyüp, vâfir mâl tahsîl ve 'îrz u nâmûs-i devleti tekmîl eyledi.

Vezîr-i müşârun ileyh dahi Enderûn-i hümâyûn'da 'ömr-i 'azîzini nahv-i 'ilme serif ve her fenni bir üstâd-ı kâmilden hatf eyleyüp, cevdet-ihatti âsârından ma'lûm-i ashâb-ı [M1 220] isti'dâd ve hüner ü fazlı sebeb-i gayz ü bugz-i hussâd olup, matla' ve makta'-ı Vezâret'ine dek hedef-i sihâm-ı erbâb-ı gamz ü fesâd olmuşdı.

Efâzilü'n-nâsi agrâzun lizâ'z-zimen
Yahlû mine'l-hemmi ahlâhüm mine'l-fitâ²

Büyük Tezkireci İbrâhîm Efendi, ser-girân-ı sekret-i mevt olup, sâbîkâ Tezkire-i Evvel olan Nu'mân Efendi yerine nasb olundukda, Küçük Tezkireci bulunan İbrâhîm Münîb Efendi, bu tevcîh-i gayr-i vecîhden münfa'il ve Sadriâ'zam'a Dîvân Kitâbeti ve Sadâreti'nde Mektûbçuluk etdiğinden tehallûf-i matlabdan âzurde-dil olup, temâruz semtini ihtiyâr ve Bâb-ı 'âlî'ye gelmemek niyyetini ızmâr eylediğinden, Âmedci Edhem Efendi, Küçük Tezkireci nasb ve Monlacık-zâde 'Ali Ağa dahi Çavuş-bâşılık ile kapuya celb olundu.

Trabzon Vâlîsi Vezîr 'Abdurrahmân Paşa'ya, Aydin Sancağı ilhâk u zam olunup, selefi Sadriâ'zam dâmâdî Vezîr Hüseyin Paşa, Eğriboz mansîbâna tahrîk-i 'alem eyledi.

Vezîr Kâmil Ahmed Paşa, Kandiye'de hilâf-ı rîzâ harekete mütecâsîr¹ ve Resmo'da ikâmetine emr-i 'âlî sâdir oldu.

¹ "أمضى من الحسام" = Kılıçdan daha tesirli" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

² "أفضل الناس أغراض لذَا الزَّمْنَ * يَخُلُو مِنَ الْهَمِّ أَخْلَاهُمْ مِنْ" "أفضل الناس اغراض لذا الزمان" * يخلو من الهم اخلاقهم من الفتن = İnsanların en faziletlisi zamanın hedefleridir. Fitnelerden en hâlî [uzak] olan kederden de uzak olur" anlamına gelen bu misra' için bk. Mütenebbî, *Divânü Ebî't-Tayyîb el-Mütenebbî*, s. 155.

‘İvaz Paşa-zâde Halîl Bey'e, Duhân Gümrügü tefvîz ve ilzâm ve Hezârfen Mustafa Ağa'ya, Cebeci-başılık ile ikrâm olundu.

İhrâc-ı mevâcib

Şa'bânu'l-mu'azzamın on yedinci günü² kisteyn mevâcibi tertîb olunan³ dîvânda sunûf-i askerîye teslîm ve kâ'ideleri üzere Ağa-kapusu'nda ortalara taksîm olunup, birkaç gün sonra Bâb-ı ‘âlf'de maslahat-ı devr tetmîm ve Hazîne Kethudâsı Ağa vesâtatiyla şerefîz-i vürûd olan teşrifât-ı seniyye kadr-i Sadriâ‘zamı tefhîm ve te'vîm eyledi.

‘Azl-i Voyvoda-i Eflak

Mukaddemâ Eflak Voyvodası nasb olunan Kostantîn, müte'ahhid olduğu hidmeti edâ edemeyüp, yerine âhari ta'yîn ve dört nefer boyarlar ile Midilli Cezîresi'ne nefy ü temkîn olundu.

Vekâyi'-i müteferrika

Mısır'da merhûm olan Bekir Paşa'nın necl-i güzîni ‘Atâ'ullâh Beyefendi, dâhil-i silsile-i Hâcegân-ı Dîvânî olup, Gümruk Emâneti'nde katı çok zemân müstekarr olan İshak Ağa dahi terk-i ‘âlem-i fânî ve dâmâdi Ahmed Efendi, Gümrukçülük ile pânihâde-i mastaba-i kâmrânî oldu. Mûmâ ileyhin mutasarrîf olduğu Kitâbet, Ağa-yı Dârû's-sâ'âde-i sâbıkı Bey Halîfe'de karâr-dâde oldu.

Anadolu Eyâleti, birkaç gün mukaddem Eğriboz tevcîh olunan Vezîr dâmâd Hüseyin Paşa'ya tevcîh ü 'inâyet ve selefi Kapu-kıran Vezîr Mehmed Paşa, Erzurum Eyâleti'ne şukka-güşây-ı 'azîmet olup, bunun dahi selefi Vezîr İbrâhîm Paşa, Kars muhâfazasına ta'yîn ü isrâ olundu.

Çığala-zâde [M1 221] serâyı ittisâlinde vâki‘ Köprülü-zâde konağını ve sâyir o havâlîde olan mahalleri ve Yeşillü-oğlu serâyını Şehriyâr-ı Felâtûn-ârâ sâhiblerinden ziyâde nakd ile iştirâ buyurup, benât-ı semiyyetü's-sîfatlarından iki dürr-i girân-behâya sadef ve dü-şems-i âsumân- 'ismete beyteyi's-şeref olmak irâdesiyle binâsını emr ü fermân ve Hâşim 'Ali Bey, Emânet-i Ebniyye ile fâyiku'l-akrân kıydı.

Tekmîl-i binâ-yı kütübâhâne ve mekteb-i Sadriâ‘zamî

Mesûbât-ı uhreviyye tahsîli zîmnâsında bundan akdem Sadriâ‘zam ve bedr-i efham bir kitâbhâne ve bir mekteb-i şerîf bünyâdına şurû‘ edüp, bu sene-i mübâreke sha'bânının on beşinci günü⁴ tekîl ü ihzâr etdikleri kütüb, yevm-i mezkûrda Kitâb-hâneye tenkîl

¹ mütecâsir M1 K1, H : mücâsir B1.

² 17 Sha'bân 1176 = 3 Mart 1763 Perşembe.

³ olunan H : olunarak K1 : اولناق M1, B1.

⁴ 15 Sha'bân 1176 = 1 Mart 1763 Salı.

olunup, hâfız-ı kütübleri ve bevvâb ve sâyir hafzası tertîb ve vezâyif ü idrârâtları tetmîm ü te’rîb ve mekteb-i şerîfin dahi levâzîmına temşîyet verildiğinden başka hâce ve halîfe ve kırk kadar etfâle ‘ulûfe ta‘yîn ve Kitâb-hânenin tarafeyni birer sebîl ile tez-yîn ve bâ-husûs Kitâb-hâne sâhasında bir çeşmsâr ihdâs olunup, icrây-ı mâ’-i mu‘ayyen ve irvây-ı ‘itâş-ı tâlibân râh-ı yakîn kılındı.

Garîbe

Zikr olunan Kitâb-hâne binâ olunur iken kubbesi münhedim ve bu hâlet-i garîbe vukû‘undan ba‘zı nâs müteşe’im olup, ne hâl ise yine kubbe binâ ve erbâb-ı ‘ibret: “Bu işâretden ne makûle irâde-i ezeliyye-i gaybiyye zuhûr edecek” deyü muntazar-ı hükm-i kazâ olmuşlar idi. Çok geçmeden zîrde tahrîr olunacak kazîyye-i fâci‘a zuhûru, hayret-resân kulûb-i ‘avâkîb-nazarân-ı zemân oldu.

Fevt-i Sadriâ‘zam Râgîb Mehmed Paşa ve Vezâret-i Hâmid Hamza Paşa

Müşârun ileyhin birkaç günden berü mübtelâ olduğu sû-i mizâc kâbil-i müdâvâ vü ‘ilâc olmayup, şehr-i ramazânın yirmi dördüncü cum‘a¹ gicesi² sâ‘at dokuzda iken vefât ve tekmîl-i enfâs-ı hayatı eyleyüp, Sultân Mehmed Câmi‘inde nemâzı edâ ve Kitâb-hânesi’nde i‘dâd eylediği mezarda o düstûr-i vakûr a‘yün-i nâsdan ihfâ olundu. Sad hayf ki, Ol cevher-i nâ-yâb kemâlât-ı sertâc-ı cihân iken olup hâke fûtâde, bir serv-i ser-âzâd idi bâğ-ı hünerde berkende edüp, ‘ömrünü seylâb-ı irâde.

Bundan akdem rütbe-i refî‘a-i Vezâret ihsân olunan Hamza Hâmid Paşa, müteveffâ-yı müşârun ileyhin marazı hâlinde umûr-i ‘ibâdi ru‘yete me‘mûr ve hall-i İlâhî zuhûrunda Vezîr-i a‘zam olmak hâtırası sahîfe-i zihn-i Pâdişâhî‘de mestûr olmuştu. Yevm-i mezkûrda huzûr-i hümâyûna da‘vet ve dest-i emânetine teslîm-i mekâlîd-i umûr-i devlet kılıncı, Bâb-ı ‘âlfîye ‘avdet ve erbâb-ı menâsîba [M1 222] ‘ale'l-‘umûm ilbâs-ı hil‘at eyledi.

Terceme

Mütevaffâ-yı müşârun ileyh tafsîl-i müfredât-ı dünyaya sûret-i muhâsebe-i icmâl olan şehr-i İstanbul'da mütemekkin ve Defterhâne küttâbı miyânında mütehayyiz ve müte‘yyin olan Şevkî Efendi merhûmun sulbünden yüz on târihindede³ serzede-i hayyiz-i vûcûd ve fârik-ı mâ-beyn-i gayb ü suhûd oldukça, tahsîl-i me‘ârife verziş ü tehzîb ve istikmâl-i nefse sa‘y ü gûşîş edüp, [mîsra]“:

¹ cum‘a H, K1 : cuma ۴مّج M1, B1.

² 24 Ramazân 1176 = 8 Nisan 1763 Cuma.

³ 1 Muharrem 1110 = 10 Temmuz 1698 Perşembe.

Yekfi'r-reşîde rüşdehü mu'allimen¹

mefhûmunca az vakitde destyârî-yi zihن-i vekkâd ile vâsil-i ser-menzil-i meleke vü istî'dâd olup, kalem-i mezbûra müdâvemet ve dekâyik-ı kaleme ba'de'l-vukûf kesb-i hüsn-i sît ü şöhret edüp, sene hamse ve selâsîn ve mi'e târîhinde² ser-satır-ı fetih-nâme-i İrân-zemîn olan şehr-i Tiflîs tahrîrine me'mûr ve ber-mefhûm-i: *Hevvin 'aleyke yekûniü mâ-hüve kâ'in*³ gurbete rızâ-dâde olarak ahbâb ü asdikâsından mehcûr olmuşası. O havâlîye vusûlünde Tiflis'in tahrîri Revân fethine vâbeste olduğundan, me'mûriyyeti tesvîf ve kendüsü tevkîf olunmuşası. Fazl-ı Sübhân ile revân-ı cism-i İran olan Revân Kal'ası kemend-i teshîre bend olmağla, tahrîrine mübâşeret esnâsında Defterdârlığı dahi taraf-ı devletden tenbîh ü işâret olunup, bir zemân Defterdâr-ı Revân ve ba'dehû ser'askerler ma'iyyetlerinde Riyâset ve Defter Emâneti vekâletleriyle varak-gerdân-ı sahâyif-i hadsân olup, ba'de'l-lüteyyâ velletî sâyik-i takdîr-i 'inân-ı 'azîmetini semt-i Bağdâd'a sarf u tahvîl ve Vâlîsi olan Ahmed Paşa'nın nazar-ı iltifât ve rağbeti ile tarh-ı endîşe-i ehl ü cîl eyleyüp, hattâ: "Ne kadar var ise esnâf-ı hüner dünyada" kasidesini nazm ve 'arz eyledikde, yirmi bin guruş câyize ile kadrine hürmet etmişası. Eyyâm-ı gurbeti yedi seneye bâlıg olduktan sonra Âsitâne-i sa'âdet'e celb olunup, kırk iki târîhinde⁴ Der-i devlet-medâra vâsil ve Mâliyye ve Cizye mansıblarıyla mükâfâta nâyıl olup, 'Acem ve Moskov ve Nemçe süferâsıyla bi'd-defe'ât vukû' bulan mükâlemelerde nâmûs-i devleti sıyânet eyleyerek îfây-ı lâzime-i hidmet eylediği, teveccûh-i Şehriyâr-ı vakte sebeb ü 'illet olmağla, Sadriâ'zam Mektûbçusu nasb olunup, haysiyet-i zâtiyye ve sadâkat-i fitriyesi yevmen fe-yevmen hârice çıkış, *dâmet lehü'l-merâtib*⁵ 'adedini câmi' olan elli üç târîhinde⁶ Re'isülküttâb ve hâmil-i esrâr-ı devlet-i ebed-me'âb olmuşası. [M1 223] Dört sene kadar o hidmet-i hatîrede izhâr-ı mâye-i 'akl ü dirâyet ve ibrâz-i me'âsir-i kiyâset eyleyüp, hîfz-ı bilâd ve himâyet-i 'ibâd hîdemâtına kesb-i istî'dâd eylediği ma'lûm-i Şehriyâr-ı vâlâ-nijâd olmağla, 'âm-ı seb'a ve hamsîn evâyilinde mertebe-i 'ulyâ-yı Vezâret ile kadr ü i'tibârı terfî' ve Mîsr-ı Kâhire Eyâleti ile dâyire-i debdebe vü şâni tevsi' olundu. Rehâvet-i vûlât ile berhemzede-i ihtilâl olan iklîm-i Mîsîr'i zemân-ı kalîlde nizâma rabt ve ba'zi mütegallibeyi i'dâm ile izâle-i fesâd ve habt eyleyüp, beş sene kadar o tarafda neşr-i ahkâm-ı 'adl ü dâd ve tesviye-i mesâlih u mevâdd eyleyüp, bir mahalde kesret-i ikâmet bâ'is-i hudûs-i kelâl ü se'âmet olduğundan;

¹ "رَشِيدٌ رَّشِيدٌ رَّشِيدٌ مَعْلُومٌ" = Reşîd olan (akilli) kişiye akl-ı selîmi (şuur ve ferâseti) muallim olarak kafidir" anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

² 1 Muharrem 1135 = 12 Ekim 1722 Pazartesi.

³ "هُوَنْ عَلَيْكَ يَكُونُ مَا هُوَ كَائِنٌ" = Boş ver üzülme! Olacak olan olan olur" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

⁴ 1 Muharrem 1142 = 27 Temmuz 1729 Çarşamba.

⁵ "دَامَتْ لَهُ الْمَرَاتِبْ" = Onun dereceleri devamlı olsun" anlamına gelen bu cümle Arapça bir duâ cümlesi-dir.

⁶ 1 Muharrem 1153 = 29 Mart 1740 Salı.

Kelâl geldi tasarrufdan Umm-i Dünya'yı¹

Yeter şu Kâhire'nin kahri 'azm-i Rûm edelim

gazelini inşâd ve Devlet-i 'aliyye'ye irsâl ile sûret-i istî'fâ îrâd eylediğini evliyây-ı devlet fehm edüp, altmış birde² 'azl ve Aydin mansibina nakl olunmuşıldı. Kûrsî-yi memleket olan Gûzelhisâ'a vusûl ve bir müddet o diyârda reviyyet-i umûr ile meşgûl olup, altmış sekiz rebi'inde Rakka ve 'âm-ı kabilde Halebü's-şehbâ Eyâleti'yle ikrâm ve yetmiş rebî'ulâhîranın on yedinci günü³ Şâm Eyâleti tarafına tevcîh olunmuşken, se-rûze mûrûrunda mûhr-i hümâyûn ile zâtına tevkîr ü ihtirâm olundu. Cumâdelâhîre'nin dokuzuncu ehad günü⁴ vâsıl-ı Âsitâne-i sa'âdet ve ruhsây-ı 'atebe-i gerdûn-menzilet olup, bâlâda güzâriş-pezîr-i hâme-i tahrîr olduğu gün vefât ve 'azm-i dâr-ı mücâzât eyledi. Müddet-i Sadâret'leri altı buçuk seneye karîbdır. Mûşârun ileyh rûşd ü zekâda İbn İyâs⁵, inşâd-ı şî'irde Ebû Nûvâs⁶, inşây-ı bedâyi'-i nigârî⁷ revnak-şiken-i âsâr-ı Nergisî ve telfik-i kelâm ve ifâde-i merâmda sânî-yi Veysî olup, elsine-i selâsede nazm ü nesri makbûl-i fuhûl ve cihet-i 'ilmîyyesi müsellem-i erbâb-ı menkûl ü ma'kûl olduğundan gayri, re'y ü tedbîrde Felâtûn-ı zemân ve idâre-i mülkiyyede Restâlîs-i devrân olup, insân-ı kâmil denmeğe sezâ ve Sadru'l-vüzerâ elkâbına revâ bir Vezîr-i bî-hemtâ idi. *Sefinetü'l-Ulûm* nâmiyla mevsûm olan mecmû'ası'ndan gazâret-i 'ilmîyyesi ke'ş-şems-i fi'l-hevâ cerr-i zâhirdir. Matla'u's-Sâ'dî'nin rub'u mikdârını tercüme edüp, hattıyla manzûr-i Fakîr olmuşdur. Mîrhand'ın *Ravzatü's-Safâsi'ni*⁸ dahi tercümeye başlayup, 'avâyık-ı kevniyye iktizâsiyla o dahi nâ-temâm kalmışdır. Fenn-i 'arûza dâyir ve Tevfîk ve Tahkîk ismiyle [M1 224] müştehir olan risâleleri ve telhîsât ve suver-i mekâtîb ve münse'ât-i ve sâyiresi pesendîde-i hâss u 'âmm ve mâ yu'avvelü 'aleyhi⁹ münşiyân-ı eyyâmdir. Eş'ârı her ne kadar şâyi' ve müstefîz ise dahi teberrüken birkaç beyit bu mœcelleye kayd olundu.

¹ Ümm-i dünyadan kasıt Kahire'dir.

² 1 Muharrem 1161 = 2 Ocak 1748 Salı.

³ 17 Rebû'ulâhîra 1176 = 5 Kasım 1762 Cuma.

⁴ 9 Cumâdelâhîre 1176 = 26 Aralık 1762 Pazar.

⁵ Burada adı zikredilen Ebû'l-Berekât Zeynûddîn (Şehâbûddîn) Muhammed b. Şehâbiddîn Ahmed b. İyâs (Ayâs) el-Hanefî (ö. 930/1524 [?]) olup, Memlük dönemi tarihçisidir, bk. Muhammed Razûk, İbn İyâs, DIA, İstanbul 1999, XX, 97-98.

⁶ Burada adı geçen Ebû Nûvâs el-Hasen b. Hâni' b. Abdilevvel el-Hakemî (ö. 198/813 [?]) olup, Abbâsîler'in ilk döneminde Arap şiirine yeni bir üslûp getiren Dîvân sahibi bir şâirdir, bk. Nasuhi Ünal Karaaslan, Ebû Nûvâs, DIA, İstanbul 1994, X, 205-207.

⁷ nigâr H,M1, K1 : بکاری B1.

⁸ Mirhand/Mirhond (1433-1498) : Meşhur İran tarihçilerindendir. Burhaneddin Havand Şâh bin Mahmud'un oğludur. Sâdâttan bir aileye mensuptur. *Ravzatü's-Safâ* Mirhand'ın en meşhur eseridir. Eserinin tam adı, *Ravzatü's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülük ve'l-Hulefâ*'dır. Yedi ciltlik genel bi tarihtir. Hz. Adem'den başlayarak h. 929 (1522/1523) tarihine kadar gelir, bk. Tahsin Yazıcı, "Mirhand", JA, VIII, 360-361; İsmail Aka, "Mîrhând", DIA, XXX, İstanbul 2005, 156-157.

⁹ “ما يعول عليه” = O, kendisine güvenilen kimsedir” anlamına gelen Arapça bir ifadedir.

Biz hatt-ı dil-keş-i kalem-i sun'u görmüşüz
Hayrân-ı nakş-i hâme-i Behzâd olur muyuz?
Olsak hezâr zahmle me'yûs-i 'âfiyet
Memnûn-i lutf-i merhem-i hussâd olur muyuz?
Tâ bilmedikçe kayd-ı rehâdan halâsimiz
Mağrûr-i dâm-ı sîve-i sayyâd olur muyuz?

Ve lehû:

Muharrik-i dil olur dil-rubâya muhtâcız
Zemân-ı za'f-ı kavâdir-i 'asâya muhtâcız
Ne nâ-hudâdan i'ânet ne hod sabâdan eser
Bu yemde şurta-i lutf-i Hudâ'ya muhtâcız

Ve lehû:

Mâye-i feyz verir revnakı zînet vermez
Zîver-i cevher ile rûşen olur mu kandîl?
Saçdı âteşlerini görüldü ol şûh yine
Gâlibâ neft-i nakkâka rukbâ etdi fetîl
Münkeşif olmadadır ziddî ile çün eşyâ
Ta'n-ı a'dâ gibi Râgîb olamaz zikr-i cemîl

Ve lehû.

Dil-teşnelere kalmadı yek-katre-i feyzin
Ser-çeşme-i ihsânını ağıyâr kurutdu
Teng oldu zemîn sıkleti def' etse münâsib
Râgîb kalemin minder-i endîşe çürüdü.

İ'dâm-ı 'Acem 'Ali Ağa

Sadr-ı mütevaffa etbâ'ından olup, sâbıkâ Kîbrîs Muhassîlî ve el-yevm Matbah Emîni olan 'Acem 'Ali Ağa'dan Kîbrîs re'âyâsi 'arz-ı hâl ve zulm ü te'addîsi sebebi ile garâmet-i mâliyyeye giriftâr olduklarını tafsîl ü icmâl eylediklerinden başka efendisi Sadâret'de ve merkûm dahi nazar u rağbetde bulunup, ba'zi kimseler mûmâ ileyhe ilticâ ve maslahatlarını reviyet ile 'arz-ı hedâyâ etmişler idi. Hezâr niyâz ile i'tâ eylediklerini cebren ahza haml ile istirdâd-ı me'hûz istid'âsında oldukları mû-be-mû ma'lûm-i Şehriyâr-ı cihân-ârâ olmağla, mezbûr 'ibret-i enâm olmak için hüsâm-ı siyâsetle i'dâm ve gümñâm kılınup, Matbah Emâneti ile tekrâr Hasekî Mustafa Ağa hâyiz-i rehîne-i mesârr oldu.

Merküm ile ahz u i‘tâda müşterek ve gûyâ-yı *en-nisfu lî ve'n-nisfu leke*¹ olan Kazar nâm sarrâf ki sadr-ı mütevaffânın hidmetinde idi. Ol dahi katl ve cehennemîlere vasl olundu.

Ba‘zi tevcîhât

Deryâ kapudanlığı Vezîr Karabâğî Süleymân Paşa'ya tevcîh olunup, selefi Vezîr Küçük Mustafa Paşa'ya Nişâncılık ile Mora Muhassillığı ihsân ve Kapucular Kethudâsı olan Sirke ‘Osmân Paşa-zâde Mehmed Bey, kemâ fi'l-evvel Mîr-i mîrân ve Selânik mansıbı ile şâdân kılındı.

Nefy-i Tatar Efendi

Ramazân-ı şerîfde huzûr-i hümâyûn dersine tahsîs olunan ‘ulemâ beynde mu‘âraza vukû‘ ve Tatar [M1 225] Efendi demekle şuyû‘ bulan kimesne ‘Abdulmü’min Efendi'ye itâle-i lisân eylediği mesmû‘ olduğuna binâ’en Tatar Efendi, hetk-i perde-i edeb etdiği için Bozca-ada'ya tagrîb ile te’dîb olundu.

Zikr-i mu‘âyede ve tevcîhât

Şehr-i ramazân hitâm-pezîr olduğuna binâ’en, leyletü'l-‘îd² erkân-ı devlet-i ebed-imtidâd takbîl-i dâmen-i hümâyûn ile dilşâd oldular.

Şevvâlü'l-mükerremîn sekizinci hamîs günü³ ricâl-i bâb ve defterdârân ibkâ olunup, Defter Emâneti, ‘Avnî Efendi'ye; Rûznâme, Binâ Emîni Yûsuf Efendi'ye; Başmuhâsebe, Sîdkî Efendi'ye muvakkaten tevcîh olundu. Menâsîb-ı ümenâ ibkâ olunup, Anadolu Muhâsebesi, Muhsin-zâde birâderi Ahmed Bey'e; Mukâbele, Yazıcı-yı esbak Halîl Efendi'ye; Haremeyn, Bekir Paşa-zâde Süleymân Bey'e; Yeniçeri Kitâbeti, Re’îs-i esbak ‘Abdullah Efendi'ye; Sipâh Kitâbeti, ‘Abdî Efendi yeğeni Mustafa Efendi'ye; Silahdâr Kitâbeti, Çelebi-zâde ‘Ali Efendi'ye; Mevkûfât, Şâ‘ir İbrâhîm Efendi'ye ve sâyir menâsîb ber-vech-i münâsib erbâbına tevcîh ü ‘inâyet ve ba‘zı hâcegân dahi ‘atâyây-ı Şâhâne ile vâreste-i kayd-ı zarûret oldu. Ocak ağaları dahi cümleten ibkâ olunup, fekat Topçu-başılık, Mehmed Emîn Ağa'ya tevcîh olundu. Vüzerây-ı ‘izâm hazerâtının dahi mutasarrîf oldukları menâsîb karîbü'l-‘ahdde mübâdele kabûl etdiğinden, ekseri takrîr ü ibkâ ve yerlerinden ‘adem-i tahrîk ile istihsâl-i âsâyîş-i fukarâ vü zu‘afâ olundu.

Tevcîhât-ı ‘îlmiyye

Târîh-i merkûmda Muhsin-zâde Ahmed Efendi'ye, Anadolu Sadâreti Pâyesi ‘inâyet olunup, Re’îsü'l-etîbbâ Mehmed Refî‘ Efendi dahi Rumeli Kadı‘askerliği ile

¹ “النصف لي والنصف لك” = Yarısı sana yarısı bana” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

² leyletü'l-‘îd M1, B1, K1 : ليله العيد : H.

³ 8 Şevvâl 1176 = 22 Nisan 1763 Cuma.

nâyil-i sermâye-i ibtihâc ve Yenişehir Kazâsiyla, Hoca-zâde es-Seyyid Mehmed Sa‘îd Efendi'nin bâzâr-ı i‘tibâri karîn-i revâc olup, Mekke-i mûkerreme Pâyesi'yle, Monlacık-zâde İshak Efendi tebşîr ve Edirne Pâyesi'yle, Bâbî-zâde es-Seyyid ‘Abdullah Efendi ve Re’îs-zâde ‘Abdulkâdir Efendi tezkîr ve Galata Kazâsı, Muğlavî Mehmed Efendi'ye ihsân ve Kudüs Pâyesi'yle Âmid Kazâsı, ‘Îlmî mülâzimi es-Seyyid Mustafa Efendi'ye istihsân olundu. Mektûbî-yi Fetvâ-penâhî ‘Abdurrahîm Efendi'ye, Kazây-ı Selânik şâyân-ı tehniye vü tebrîk oldu.

Nefy-i ‘Abdulerîm Efendi

Şeb-hâne¹ mutasarrîfi İbrâhîm Ağa nâm kimesne vefât ve Hatî Efendi etbâ‘ından olup, zümre-i hâcegâna iltihâk eden ‘Abdulerîm Efendi, bir takrîb vesâyetini isbât ile fuzûlî emvâline dest-res olduğunu vârisleri rikâba ‘arz-ı hâl etmeleriyle, vâki‘ gayr-i vâki‘ olan şikayetleri ısgâ ve mûmâ ileyh [M1 226] Kıbrıs'a nefy ü iclâ olundu.

Vukû‘-i harîk

Zilka‘denin sekizinci gicesi sâ‘at altında² Sultân Mehmed'de vâki‘ Karaman'da bir dükkândan âteş zuhûr edüp, Şekerciler ve Taşçılar Han'ı etrâfında vâki‘ dekâkîni ihrâk etdikden sonra fazl-ı Rabbü'l-‘ibâd ile karîn-i inhimâd oldu.

Ihrâc-ı donanma ve nakl-i hümâyûn

Şehr-i mezkûrda Ak-deniz'e ihrâcî tasmîm olunan Donanma-yı hümâyûn'un kâffe-i levâzîmâtı tetmîm ve Kapudan Paşa alayını tanzîm ile Yalı-köşkü'ne gelüp, hil‘atini iktisâ ve resm-i vedâ‘ı takdîm edüp, bir iki gün Kabataş pîşgâhında vaz‘-ı lenger ve cânib-i Bahr-i sefid'e sefer eyledi.

Pâdişâh-ı pür-intibâh dâme fî kelâ‘eti'l-İllâh hazretleri Kara-ağac Sâhil-serâyı'na meyl ü rağbet ve zilka‘denin yirminci günü³ o mahall-i bî-bedele nakl ü ‘azîmet buyurdular.

Havâdisât-ı müteferrika

Târîh-i mezkûrda Anadolu Muhâsebecisi Resmî Ahmed Efendi, Prusya tarafına me’mûr olup, levâzîmâtı cânib-i mîrîden tesviye olunmuşiken, hareketi günü Şehriyâr-ı bende-nüvâz Dâvud-paşa Kasrı'na sâye-endâz olup, huzûruna ihzâr ve harc-ı râhını istiklâl ile mûmâ ileyhe ihsân-ı nakd-i pî-şümâr buyurduklarından gayri, zîb ü zîvere müte‘allik isti‘âre etdiği eşyâ ‘avdetden sonra yine hazîneye teslîm olunacağını ifâde ile ilâ mâ-şâ‘allâh isti‘mâl içün yedi bin beş yüz guruş eder bir mücevher bîçak ile ser-i mübâhâtını resîde-i târem-i a‘lâ buyurdular.

¹ Şeb-hâne M1, K1, H : Şeb-hân B1.

² 8 Zilka‘de 1176 = 21 Mayıs 1763 Cumartesi.

³ 20 Zilka‘de 1176 = 2 Haziran 1763 Perşembe.

Tehniye'-i 'îd-i edhâ

Zilhicce'ş-şerîfîn onuncu gicesi¹ kânûn-i Devlet-i ebed-müddet üzere erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat Serây-ı hümâyûn'da müctemi² olup, infilâk-ı subh 'akabinde Hakân-ı zemân serîr-ârâ-yı 'izz ü şân olup, iltifât-ı Husrevâne'leriyle cümleyi dilşâd ve dâmen-bûs-i hümâyûnlarıyla bendelerini is'âd buyurdular.

'Azl-i Defterdar Efendi

Merreten ba'de uhrâ mansib-ı Defterî ile pâ-bercây-ı merkez-i i'tilâ olan 'Abdî Efendi, gâlibâ hiddet-i mizâc sebebi ile mansib-ı mezkûrdan 'azl ü iz'âc olunup, Tersâne Emîni olan Râkim Mehmed Efendi, Şikk-ı Evvel Defterdârlığı'yla ve 'Âtif-zâde 'Ömer Efendi, Tersâne Emâneti ile karîn-i ibtihâc oldular.

VEKÂYÎ'-İ SENE SEB' VE SEB'ÎN VE MÎ'ETE VE ELF MÎN HİCRETİN MEN LEHÜ'L-'IZZÜ VE'S-ŞEREF

Sâl-i mezkûr muharreminin on altıncı günü² Dergâh-ı 'âlî ocaqlarının bir kış mevâcîbleri hazîneden ifrâz ve kabzına me'mûrlara teslîm olunup, devr 'akabinde teşrifât-ı seniyye ile Sadr-ı ser-efrâz ibcâl ü i'zâz olundu.

Tevcîhât-ı 'ilmîyye

[M1 227] Sadri- Anadolu olan es-Seyyid 'Abdullah Efendi, müddet-i 'örfiyyesin îsâl-i derece-i gâyet ve Nâfir Efendi, o câh-ı menî³ ile ihrâz-ı mâye-i rif'at eyledi. İstanbul Kadısı olan 'Âtif Efendi dahi bir sene kadar icrây-ı ahkâm-ı İlâhî edüp, müddeti kabûl-i tenâhî eylediğinden, zâten ve zemânen istihkâkî ma'lûm-i Pâdişâhî olan Nebîh Efendi, o makâm-ı 'âlî ile mübâhî oldu.

'Azl-i Ser-çavuşân

Monlacık-zâde 'Ali Ağa, bir müddetden berü Çavuş-başılık umûrunu idâre eder iken, 'azl-i nâgeh-zuhûra mübtelâ ve sâbıkâ Re'isülküttâb Recâî Mehmed Efendi, manşılıyla kâm-revâ oldu.

Vukû'-i harîk

Muharrem evâhîrînda³ Sipâh Kalemi Baş-halîfesi'nin ve birkaç günden sonra Muhallefât Halîfesi'nin hâneleri muhterik olup, muhallefâta dâyir defâtir-i mîrî dahi ma'an muhterik olmağla, mîrî kâtibleri defâtirinden mümkün mertebe cem⁴ olunması tedbîr olunup, ol vechile cem⁴ u tahrîr ü isbât ve tagyîr olunduysa dahi bu makûle âfetden it-

¹ 10 Zilhicce 1176 = 22 Haziran 1763 Çarşamba.

² 16 Muharrem 1177 = 27 Temmuz 1763 Çarşamba.

³ 21-30 Muharrem 1177 = 1-10 Ağustos 1763.

tikā vü mücânebet şerîta-i hazm ü ihtiyâta ri‘âyet kabîlinden olmağla, fî-mâ-ba‘d Defterdar Kalemi küttâbi, defterlerini hânelerine götürmeyüp, her gün ba‘de'l-‘asr Defterhâne'ye vaz‘ ve ‘ale's-sabâh ref̄ etmek bâbında hâsseten emr-i ‘âlî ısdâr ve mefhûmu ketebe-i mezkûreye ifâde vü iş‘âr olundu.

Hedm-i ba‘zı binâ

İncir Köyü'nde bu esnâda Tâhir Ağa ma‘rifetîyle binâ olunan kahve-hâne ve dükkânلarda erbâb-ı lehv vü hevâ fisk u füçûra ihmâk ve irtikâb-ı me‘âsî ile perde-i şerî‘ati çâk çâk eyledikleri, mesmû‘-i Pâdişâh-ı Felâtûn-idrâk olup, o makûle bî-edebânı men‘ ve havânît ittihâz eyledikleri emâkini hedm ü kal‘ matlûb-i Şâhâne olduğundan, fi'l-hâl Terikeci-başı ta‘yîn ü tesyîr ve mahâll-i mezkûrenin ba‘zısı hedm ve ba‘zısı temsîr olundu.

Vekâyi‘-i müteferrika

Saferü'l-hayrin yirmi üçüncü hamîs gicesi¹ ‘ale's-sabâh Üsküdar'da âteş-i serkeş ser-nümâ-yı zuhûr ve beş kol olarak etrâfına şerâre-pâş-ı şerr ü şûr olup, on sekiz sâ‘at kabûl-i imtidâd ve yâverî-yi fazl-ı Rabbü'l-‘ibâd lehîb-i nârı karîn-i ihmâd eyledi.

Tâ’ife-i sarrâfân ve ba‘zı sevdâ-gerân hîrs u firâvân iktizâsiyla Dârû'd-darb-ı ‘âmire'de meskûk olan tâmmü'l-‘ayâr altûnun etrâfini kat‘ u tenkîs ve ba‘zı mu‘âmelât-ı fâsideye tahsîs ve muhtâcun ileyh olanlar sarfa ‘arz eylediklerinde, noksân teklîfi ile cihet-i te‘ayyûşlerini telh u tengîs eyledikleri ma‘lûm olmağla, fî-mâ-ba‘d Âsitâne-i sa‘âdet‘de ve sâyir memâlik-i mahrûsede nâkîs altûna ‘adem-i i‘tibâr ve ashâbî Darb-hâne'ye getürüp, vezni [M1 228] mikdârı akça almak ve yâhûd ol vechile sarrâflara verüp, sarrâflar dahi fi'l-hâl kass ve Darb-hâne'den bedel-i- mefrûzunu almak ve bu tenbîhi isgâ etmeyenlere te‘dîb-i ‘anîf ile mu‘âmele olunmak bâbında her tarafa evâmir-i ‘aliyye ısdâr olundu.

Hulûl-i mevsim-i şitâ ile bürûdet-i hevâ derkâr olduğundan, Sâhil-serây-ı Karaağac'dan nakl ü hareket havâlî-gird-i zamîr-i Pâdişâh-ı İskender-menkabet olmağla, işbu şehr-i rebi‘ulevvelin onuncu günü² mahall-i merkûmdan kemâl-i ikbâl ü şevketle nehzat ve Serây-ı ‘âmire'ye ‘azîmet buyurdular.

Hânden-i mevlid-i şerîf

Şehr-i mezkûrun on ikinci günü³ Hakân-ı ‘azîmu's-şân Sultân Ahmed Câmi‘i ni hurşîd-i tal‘at-ı hümâyûnlarıyla rahşân buyurup, mevlidhânlar velâdetnâme-i Sâhib-i Risâleti âvâz-ı dil-nüvâz ve nagemât-ı cângûdâz ile kırâ‘et ve hâzır-ı bi'l-meclis olanlara

¹ 23 Safer 1177 = 2 Eylül 1763 Cuma.

² 10 Rebî‘ulevvvel 1177 = 18 Eylül 1763 Pazar.

³ 12 Rebî‘ulevvvel 1177 = 20 Eylül 1763 Salı.

ifâza-i yükü ü bereket ‘akabinde meşâyih-i ‘izâm va‘z u tezkîr ile terkîk-i kulûb-i hâss u ‘âmm edüp, meclis hîtâmında Şehriyâr-ı kerrûbî-makâm debdebe-i Mülükâne’leriyle Serây-ı dil-ârâlarına ‘atf-ı zimâm buyurdular.

Hükümârân-ı memleket-i Kırım olan Kırım Girây Hân'ın vâlidesi¹ hacca niyyet ile bu tarafdan istidâ-yı ruhsat etmişidi. Niyâzına müsâ‘ade ve yol emri verildiğinden başka, yollarda olan vülât ü hükkâma cihet-i emniyyet ve ikrâmı tenbîh ü ifâde olunmuştu. Hacdan ‘avdetinde ‘Âsî-hurma nâm mahalde dâ‘îyi ecele itâ‘at ve nahl-i vücûdunu teslîm-i bâğbân-ı rahmet-i Îzed-i bî-minnet eyledi.

Ricâl-i Devlet-i ‘aliyye'den Yenişehirli ‘Osmân Efendi, intîlâk-ı lisân ile beyne'n-nâs mezkûr ve ‘adem-i müdârâ vü tebasbus ile müte‘ârif ve meşhûr olup, gâlibâ zahm-ı sinân-ı zebânî ile âzurde olanın biri, hakkında teşvîr-i gazab-ı Şehriyâr-ı kışvergîr edecek bir mâdde tertîb eylediğinden, târîh-i mezkûrda Limni'ye tagrîb olundu. Başmuhâsebe olan Hâşim ‘Ali Bey dahi Edirne ta‘mîri sûretinde istiskâl ve ol cânibe ırsâl olundu.

Selh-i rebî‘ulâhîrda² Rumeli-hisârı'ndan Balta-limâni'na gelinceye dek sâhil-hâneler ve bir giceden sonra ‘Azab-kapusu'nda birkaç dükkân sûzân oldu.

Târîh-i mezkûrda Piyâde ve süvârî ocaqlarının müstehak oldukları mevâcib Hazîne-i ‘âmire'den ihrâc ve teslîm ile katı çok kimse mazhar-ı mevâhib-i Pâdişâh-ı celîlü'l-menâkîb oldu.

‘Azl-i Sadriâ‘zam Hamza Paşa ve nasb-ı Sadr-ı esbak Mustafa Paşa

Sadriâ‘zam olan Hamza Paşa, yedi mâh kadar egerçi mesned-ârâ-yı vekâlet-i [M1 229] kübrâ olup lâkin;

Îzâ tâle ‘ömrü'l mer’i min gayr-i âfetin
Efâdet lehü'l-eyyâmü fî kerrihâ ‘aklen³

mefhûmunca imtidâd-ı zemân-ı zindegânî ile katı çok devâhî-yi umûru tecribe eyleyüp, her mâddede te’ennî semtine zâhib ve kesret-i tecârib ile mehleke-i ‘aceleden mücânin olup, bu sıfat-ı garîbe zâtına rehâvet itlâkını îcâb ve vakt-i mukadderi dahi iktirâb eylediğinden, rebî‘ulâhîrin yirmi dördüncü günü⁴ ‘azl olunup, kayd-ı musâdereden reh-yâb

¹ vâlidesi M1, K1, H : ولدسى B1.

² 29 Rebî‘ulâhîr 1177 = 6 Kasım 1763 Pazar.

³ إذا طال عمر المرء من غير آفة * أفادت له الأيام في كرها عقلاً = Kişi, başına bir âfet gelmeden uzun yaşarsa, geçen her gün onun aklını ziyâdeleştirir” anlamına gelen bu cümle Arapça bir beyittir.

⁴ 24 Rebî‘ulâhîr 1177 = 1 Kasım 1763 Salı.

olarak ‘izz u vekâriyla Kandiye mansıbına irsâl ve düyûnuna medâr olmak için taraf-ı hümâyûndan kifâyet mikdârı nukûd ile mir’ât-ı hâtırından izâle-i gubâr-ı melâl olundu.

Haleb Vâlîsi Sadr-ı esbak Mustafa Paşa, bu def’â dahi mühr-i hümâyûn ile mümtâz ve Âsitâne’ye gelinceye dek Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa, Vezâret ve Kâyim-makâmlık ile ser-efrâz olup, Kul Kethudâsı ‘Ömer Ağa, Yeniçeri Ağası nasb ü ta‘yîn ve bu cihetle ocağ silisilesi vâki‘ olmağla, tarîkleri üzere mansıbları tevcîh olunup¹, hidmetlerinde ızhâr-ı istikâmet eylemeleri husûsu cümlesine telkîn olundu.

Vefât-ı Vezîr Kâmil Ahmed Paşa

Müşârun ileyh Kandiye muhâfizi iken Vezâreti ref’ ve Resmo’ya iclâ olunmuş idi. Râğıb Paşa vefâtından sonra Vezâret’i ibkâ ve Hanya Sancağı’yla çeşm-i ibtihâc rûşenâ kılınup, sefîneye rükûb ve birkaç mîl kat’ından sonra muhâlif, rûzgâr hübûb eylediğinden yine Resmo’ya râci‘ ve birkaç gün hasta olup, ‘âkibet ravendegân-ı âhirete tâbi‘ oldu. Resmo’dan çıkış, muhâlif, rûzgâr ile rûcû‘u, mücerred cezb-i hâk ve birkaç günlük rızkını istîfâ vü idrâk için olduğu zâhirdir. [Mîsra]‘:

Sübâhane men tehâyyere fî sun‘ihi sivâh²

Müşârun ileyh Devlet-i ‘aliyye’de merâtit-i sâmiyeye nâyil ve encâm-ı kâr hilâl-i ikbâli câh-ı menî‘-i Vezâret’le bedr-i kâmil olup, me‘ârif-âşinâ ve himmeti vâlâ bir düstûr-i bî-hemtâ idi. Defterhânedede kitâbetle meşgûl olduğu zemândan fevtine dek bir seccâde ve hîrka ve tesbîhi tenhâ bir mahalde hâzır ve leyâlî-yi hâliyede ba‘zı ekâbir-i meşâyiħden telakkî eylediği ezkâr ile müteveccih-i dergâh-ı hazret-i Kâdir olur imiş. Müşârun ileyh gâyet müşekkel ve cesîm ve sâhib-i heykel-i ‘azîm olup, kiyâfetinden gabâvet ve tabî‘atından gîlzat melhûz iken vücûdunda aslâ sıklet olmayup, ‘akl ü idrâki kemâlinde ve rûşd ü zekâsı nisâbında olması kiyâfetnâme mütâla‘a edenleri gark-ı ‘arak-ı hayret eyler idi. Ancak tab‘ında cüz’î hiddet ve meşrebinde [M1 230] eser-i nahvet olup, hattâ nâs miyânında Sopa-salan şöhretiyle nâmzed olmuş idi.

Hüdâvendigâr-ı sâbık cennet-mekân Sultân ‘Osmân Hân ‘asrında Re‘îsülküttâb bulunup, tavr-ı reftârını sencîde-i mîzân-ı tedkîk ve edeb ü kemâlini nûr-i firâsetle tahkîk buyurup: “Lisân-ı nâsdan insân sâlim olamaz, bu âdem kâmil bir âdem imiş fî-mâ-ba‘d Kâmil mahlasıyla tehâllus etsün” deyü nutk-i hümâyûn buyurduklarından Kâmil denilüp, hattâ Vezâret’i hâlinde tarafına hitâben sâdir olan evâmirde elkâbına Kâmil izâfesi müstefiz u şâyi‘dir.

¹ olunup M1, K1, H : olup B1.

² سبحان من تحيّر في صنعه سواه =, Yaptıklarında (yarattıklarında) hiçbir ortağı olmayan, insanı hayrete düşüren Allah’ı her türlü noksanlıklardan tenzîh ederim” anlamına gelen Arapça bir ifadedir.

Kudûm-i Sadriâ‘zam be-Âsitâne-i sa‘âdet

Müjde-i mühr-i Sadr-ı esbak, Mustafa Paşa'ya vusûl buldukda Haleb'den hareket ve işbu cumâdelâhirenin ikinci günü¹ Üsküdar'a gelüp, şiddet-i şitâ hasebiyle yemeklik ‘afv ve Şeyhulislâm Efendi'yle sandal-süvâr olarak ‘atebe-i ‘ulyâ-yı Şâhâne'ye vaz^{-ı} cebîn-i darâ‘at eyledikde, ferve-i Vekâlet-i kubrâ ile dördüncü def^a Sadru'l-vüzerâ olup, kapuyu teşrif ve ‘umûm hîl‘atleriyle ashâb-ı menâsibi taltîf eyledi.

Şurû‘-i Sadriâ‘zam be-umûr-i devlet

Kapudân-ı deryâ olan Karabâgî Vezîr Süleymân Paşa, fenn-i deryâda mütefennin ise dahi ihtiyyâr ü müsin olup, umûr-i Donanma-yı hümâyûn'u idârede ‘aczi zâhir ve zabit-ı haşerât-ı neferâtda kusûr-i zarûrîsi ma'lûm-i Sadr-ı sa‘îdü'l-me’âsir olmağla, mikdâr-ı vâfi ma‘îset ile Rodos'da ikâmeti irâde ve bu mazmûnda tarafına emr-i celîlü's-şân fîristâde olunup, Kâyim-makâm bulunan Vezîr Mehmed Paşa'ya Kapudanlık kürkü iksâ ve Sayda Vâlisi ‘Azm-zâde Mehmed Paşa, Vâlî-yi Halebü's-şehbâ olup, Sayda, Eğriboz Mutasarrîfi el-Hâc Ahmed Paşa'ya i‘tâ olundu.

Kapudân-ı sâbıkın Kethudâsı ‘Ali sevâhil-i Bahr-i sefid'e müstevlî olup, o havâlîde mütemekkin İslâm ve re‘âyayı envâ‘-ı zulm ü cevr ile mütekeddir ve tecrîm ü tağrîm ile müte’ellim ve mutazarrîr eylediğinden, fevc fevc Âsitâne'ye gelüp, hâl-i pür-melâllerini inhâ ve birkaç def^a rikâb-ı hümâyûna ref^{-ı} ruk‘a-i iştikâ etmeleriyle keyfiyyet bî-garaz kimselerden su‘âl ü teftîş olundukda, re‘âyânın sıdk-ı müdde‘âlarını te‘yîd eylediklerinden merkûmun kaydı görülp, ser-i maktû‘u galtân-ı meydân-ı hızı ü hızlân kılındı.

Menâsib-ı Devlet-i ‘aliyye birkaç âdeme inhisâr ile sâyir ricâl-i devlete ye’s ü hirmân ve inkisâr-ı kulûb îrâsî hilâf-ı meşreb-i Sadr-ı cedîd olduğundan; *Utavvifü mâ utavvifü² sümme âtî ilâ beytin ka ‘îdetühü lekâ ‘in³ mefhûmuna mâ-sadak bulduğu* Kâşif Mehmed Emîn [M1 231] Efendi'yi Kethudâlık'dan ‘azl edüp, Recâ‘î Mehmed Efendi'yi Kethudâlığa intihâb ve ‘İvaz Paşa-zâde ‘Ali Bey'i Çavuş-başı ve Defterdâr-ı sâbık ‘Abdî Efendi'yi Re‘isülküttâb eyledi.

Belgrad'a nizâm veren Vezîr ‘Abdî Paşa hakkında Belgrad muhâfazasında olan yamakların kârgüzârlarını mücerred tama‘a mebnî izâle ile: “Serhadd-i Pâdişâhî'nin kuvvet ü zahrını şikest ve ‘ırz-ı ocağı pest eyledi” deyü ocağlu beyninde güft-gû hâdis ve ferka‘a-i esâbi‘ makûlesinden olan gürültü ile Vezâret'i ref^{ıne} bâ‘is olmuşlar idi. O

¹ 2 Cumâde'lâhîra 1177 = 8 Aralık 1763 Perşembe.

² utavvifu M1, B1, H : ماطوف K1.

³ “اطوف ما اطوف ثم آتى إلى بيت قعيدته لکاع” = Değiştiriyorum değiştiriyorum, sonra ahmaklarla dolu eve geliyorum (sığınıyorum) anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir, bk. Ebû Mansûr es-Se‘âlibî, *Lübâbü'l-âdâb*, (thk. Ahmed Hasan Lebic), Beyrut 1997, s. 136.

makûle şedîdü's-şekîme ve Devlet-i 'aliyye'nin maslahatına yarar Vezîr'in menkûb kalması revâ görülmeyüp, Vezâret'i ibkâ ve Karaman Eyâleti mensûru yed-i istihkâkına i'tâ olunup, selefi Vezîr Çelik Mehmed Paşa, Anadolu Eyâleti'yle kesb-i tefavvuk u i'tilâ eyledi.

Kethudây-ı sâbık Kâşif Mehmed Efendi, min külli'l-cihât manzûr ve ma'zûlen hânesinde ikâmeti tab'an menfûr-i Pâdişâh-vakûr olduğuna binâ'en, evâyil-i receb-i şerîfde¹ Râkım Mehmed Efendi 'azlinden Defterdârlîk ile nâyil-i etemm-i sürûr oldu.

Fevt-i Vezîr Küçük Mustafa Paşa

Müşârun ileyh halîle-i celîleleri 'iffetlü Zeyneb Sultân hazretlerinin Serây-ı 'âlîlerinde birkaç gün zânû-zede-i visâde-i bîmârî ve şâ'bânü'l-mu'azzamın sekizinci günü² müntakîl-i cîvâr-ı rahmet-i Kird-gârî olup, 'uhdesinde olan Nişâncılık, Re'isülküttâb-ı sâbık Nu'mân Efendi'ye tevcîh olundu. Müşârun ileyh Hudâvendigâr-ı esbak Sultân Ahmed Hân subbet 'aleyhi şe'âbîb-ü³ rahmeti'r-Rahmân⁴ hazretlerinin yüzərsindan olup, sinni-yi 'ömrü seksemi mütecâvîz idi. Sinek Mustafa Paşa şöhretiyle elsine-i 'avâmda mezkûr olduğuna nazaran fevtine,

mâte'z-zübâb
(مات الذباب)

târîh vâki' olması ittifâkîyyât-ı garîbedendir. Maktûl İbrâhîm Paşa'nın hafîdi olup, o hengâmelerde tab'ina sıklet ve 'aklîna cüz'î hiffet 'ârız olup, 'ilâc-ı rûhânî ve devâ'-i cismânî ile tashîh-i mizâc ve lüknet-i lisân ile mütekellim bir Vezîr-i sâhib-i imtizâc idi. Evâyil-i hâlinde nemâdâr bir mansîba nâyil olmayup, ekser İç-il ve Trabzon ve Van mansıblarıyla 'ömrü güzerân olup, bir mahalden bir mahalle 'azîmetinde dâyiressini zabt ü idâreden 'âciz ve etbâ'ının nehb ü gâretlerinden fukarâ müşme'izz idi. Evâhîr-ı 'ömründe refâh-ı hâl ve âsâyiş-i bâl ile 'ömrü güzâr ve menâsîb-ı kesîrü'l-cedvâ ile kulûb-i emsâli dağdâr eyledi.

Şa'bânü'l-mu'azzamın on birinci günü⁵ kisteyn mevâcibi ihrâc [M1 232] olunup, eyâdî-yi emânetkârâna teslîm ve devr 'akabînde Rikâbdâr Ağa vesâtatiyla şeref-resân-ı vürûd olan teşrifât-ı seniyye kadr-ı Sadriâ'zamîyi tefhîm eyledi.

¹ 1-10 Receb 1177 = 5-14 Ocak 1764.

² 8 Şâ'bân 1177 = 20 Şubat 1764 Pazartesi.

³ شَائِبٌ شَائِبٌ K1 : şâbîb H.

⁴ رَحْمَانٌ رَّحْمَانٌ = Rahmân olannı (cc) rahmet yağmurları (afv ve merhameti) onun üzeri-ne dökülsün" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesi.

⁵ 11 Şâ'bân 1177 = 14 Şubat 1764 Salı.

İhsân-ı Vezâret be-Mîr-i mîrân-ı Adana

Müteveffâ Çeteci Vezîr ‘Abdullah Paşa'nın Kethudâsı Sâlik Ağa, rûşd ü reviyyet ile meşhûr ve Çeteci dâyiyesini idâre ile müşârun ileyhin şânını mevfür eylediği ma'lûm-i evliyây-ı umûr olduğundan, Paşası vefâtından sonra zümre-i mîr-i mîrâna idhâl ve Adana Eyâleti ile makzîyyü'l-âmâl kılınmışdı. Sadriâ‘zam Adana'dan murûr eder iken hidmetinde kiyâm ve Vezâret ihsân olunması bâbında niyâz ü istîrhâm etmiş idi. Hattâ Sadriâ‘zam: “Senin mukaddemâ sît ü şöhretin kemâle resîde ve Çeteci tedbîr-i dil-pezîrin ile beyne'l-vüzerâ memdûh ve serkeşîde olmuşiken, el-hâletü hâzihî elinden bir maslahat gelmez gibi Adana'da ikâmetin mûcib-i te'accübdür” dedikde: “Belâ, mâdde ‘aynî ile buyurduğunuz gibidir. Lâkin o mevsimlerde müstenidim Çeteci gibi ‘azîmîş-şân bir Vezîr olup, sît-ı bülendiyle hutûb-i ‘izâma iktihâm ve niçe müşkilât-ı umûra nizâm verir idim. Ancak şimdî mu‘în ü zahîrim olmadığından şâ‘irin:

Serâpâ cevherem çün tîg ammâ der keff-i gîtî
Zi-men-kârî neyâyed harbe-i nâmerd râ mânen¹

mefhûmu mâ-sadak-ı hâlim oldu. ‘Î‘ânet ü himmet ile matlabım olan Vezâret'e nizâm verilür ise [misrâ]“:

Ben yine ol merd-i çâlâkım ki nâmım söylenür,

Hidmet-i devletde kusûr ve mütehammil-i ‘uhde-i ‘âcizânem olan umûrda irtikâb-ı fütur etmem” kelâmiyla mühür-zen-i leb-i sükût oldukda, bu mukaddime-i rikkat-engîzi kalb-i Sadâret-penâhîye te’sîr ve Vezâret'le tebşîr etmişidi. Sadr-ı müşârun ileyh Âsitâne'ye vürûnduda rûşd ü reviyyetini ‘arz-ı ‘âlem-i bâlâ ve Vezâret'le çırâğ ve ihyâ eylediğinden gayri Cidde mansıbı ile dahi kadrini i'lâ eyledi.

Ba‘zı havâdisât

Burusa Kadısı olan ‘Âtif-zâde’nin, şem‘-i hayatı püf-kerde-i dehen-i ecel ve Hayâtî-zâde Efendi, mansıbı ile mübeccel oldu. Topçu-başı Mustafa Ağa ma‘zûl ve Kethudâ Mehmed Ağa yerine mevsûl olup, Eflak Voyvodası dahi bu esnâda rû-be-râh-ı dereke-i esfel ve yerine İstefân [Stefan] Voyvoda mübeddel oldu.

İtmâm-ı Câmi‘-i Lâleli

İbtigây-ı merzât-ı Hudâ zîmnâda taraf-ı hümâyûndan binâ olunan câmi‘-i şerîf ve ma‘bed-i latîf üç seneye karîb zemânde destyârî-yi himem-i me’mûrân ve çîre-destî-yi bennâyân-ı zemân ile hayyiz-i hitâma resân olup, [M1 233] Sadriâ‘zam ve Şeyhulislâm ve Yeniçeri Ağası ve sâyir mütehayyizân-ı Devlet-i ebed-kiyâm câmi‘-i mezâkûrda sâlât-

¹ سرپا جوهرم چون تیغ اما در کف گیتی زمن کاری نیاید حریثه نامرد را مانم = Ben baştan ayağa cevherim ancak, kılıç şimdî felegin elinde, bende iş kalmadı; nâmerdin mızraqına kaldım” anlamına gelen Farsça bir beyit-tir.

1 subhu edâ ve altıncı mübârek cum'a günü Şehinşâh-ı cihân-ârâ dahi hîresâz-ı a'yün-i erbâb-ı temâşâ olan âlây-ı vâlâ ile câmi'-i şerîfe sâye-endâz-ı i'tilâ ve salât-ı cum'ayı ba'de'l-edâ Sadriâ'zam ve Şeyhulislâm ve sudûr-i kirâma birer ferve-i girân-behâ iksâ ve sâyir mevâlî-yi 'izâm ve meşâyih-i zevi'l-ihtirâma 'alâ kadr-i merâtibihim ilbâs-ı hila'-ı fâhire ve ba'zılarına nukûd-i vâfire in'âm ve yine alay ile Serây-ı 'âlîlerine hîrâm buyurdular.

Câmi'-i mezkûrun evkâf ve müsekkâfâti ber-vech-i ekmel tertîb ü tanzîm ve vezâyif ü revâtîbî bâliğan mâ-belağ erbâbına taksîm olunup, hademesi dahi intihâb ve her nev'in mümtâz ve müştehiri istishâb olunup, bu cihetler ile mahsûd-i cevâmi'-i eslâf-ı gûzîn ve mağbût-i me'âbid-i selâtîn-i pîşîn olduğundan başka, derûn-i meymenet-meşhûnu mehbit-ı envâr-ı füyûzât-ı Sûbhâniyye ve sâha-i meymenet-mesâhası mevrîd-i vüfûd-i tecelliyyât-ı Samedâniyye olup, a'mide-i ref'ü'l-bünyâni 'amûd-i subh-i sâdîka 'adîl ve kubbe-i zer-nigâr-ı mu'allâ-revâkî künbed-i çarh-ı nilgûne mesîl olup, ruhâm tâkâtı âyine gibi mücellâ ve sütûn-i zevâyâsı kalb-i pârsâ gibi musaffâ, kanâdîl-i ziyâ-bahşâsı pervîn-i feleke berâber ve şemse-i zerrîn-nakşı kurs-i hurşîde hemser olduğu ma'lûm-i erbâb-ı istidlâl ü nazardır. Hâsılı câmi'-i mezkûr cemî'-i eczâ vü müştemilâtıyla bî-kusûr bünyâd olunup, Şehriyâr-ı vâlâ-nijâd hak budur ki, yevm-i me'âd içün i'dâd-ı zâd buyurup, sahîfe-i hasenâtı mâ-lâ-mâl ecr-i cemîl ve cerâyid-i a'mâli serşâd-¹ sevâb-ı cezîl olduğu zâhîrdir.

İhsân-ı Vezâret be-Mîrahûr-i Evvel

Büyük Mîrahûr olan es-Seyyid Ahmed Ağa'da liyâkat ü isti'dâd mahsûs olduğuna binâ'en, şehr-i ramazânü'l-mübârekin yirminci günü² Selânik Sancağı'yla ihrâz-ı rütbe-i Vezâret ve Büyük Mîrahûrluk ile 'Îvaz Paşa-zâde Halîl Bey, tecdîd kabâ-yı rif'at eyledi.

Vefât-ı Mihrmâh Sultân

Benât-ı kirâm-ı hazret-i Şehinşâh'ı den Mihrmâh Sultân henüz şîr-hâre ve pâ-bestesi gehvâre iken, târih-i mezkûrda hîrâmân-ı ravza-i cinâن ve Lâleli türbesinde hemşîreleri Hibetullâh Sultân kurbunda nihüfte-i hâk-i 'itr-efşân oldu.

Katl-i Mutasarrîf-ı Yanya ve vürûd-i ru'ûs-i eşkiyâ ez-cânib-i Çapar-zâde

Yanya Mutasarrîfi Mîr-i mîrân Selmân Paşa'nın şükâti rikâb-ı müstetâbı ta'cîz ve tenbîh ü te'kîdden hisse-mend olmayup, ser-i felâket-zedesine havâle-i tîg-i [M1 234] sertîz ve mevzû'-i nazargâh-ı zelîl ü 'azîz kılındı. Anadolu taraflarında geş ü güzâr ile fukarâyı ızrâr eden evbâş-ı levendâtın sergerdeleri Kadı-oğlu nâm kimse ma'iyyetinde olan eclâf ile Niğde taraflarını tâht ü târâc eylediğini Çapar-zâde Ahmed Paşa tashîh ile

¹ ser-şâd M1, K1 : ser-şâr H, B1.

² 20 Ramazan 1177 = 23 Mart 1764 Cuma.

ılgār ve zikr olunan eşrârı basup, yüz altmış mikdârını îsâl-i dereke-i nâr ve bakıyyetü's-süyûfu Karaman Eyâleti tarafına firâr eylediklerini iş'âr etmekle, Karaman Vâlisi Vezîr 'Abdî Paşa'ya istîsâlleriyçün hükm-i cihan-mutâ' ısdâr olundu.

Tebrîk-i 'Id-i Fitr ve vukû‘-i tevcîhât

Kânûn-i Devlet-i ebed-müddet üzere leyletü'l-'îd cümle¹ erkân-ı devlet, takbîl-i dâmen-i Pâdişâhî ile 'îd-i ber-bâlâ-yı 'îd eylediler.

Şevvâlin altıncı günü² tevcîhât vukû‘ bulup, ricâl-i bâb ve defterdârân ve Tevkî‘î ve Defter Emîni ibkâ olunup, Büyük Tezkirecilik, Nâyîlî Paşa birâderi Vahdetî Ebûbekir Efendi'ye ve Küçük Tezkirecilik, Penâh Süleymân Efendi'ye ve Rûznâmçe-i Evvel, Râkim Efendi'ye ve Baş-muhâsebe, Sârim Efendi'ye tevcîh olundu. Şehir ve Tersâne ve Darb-hâne mutasarrıflarına ibkâ ve Matbah Emâneti, Ağa-zâde Hüseyin Ağa'ya ve Arpa Emâneti, Subhî Efendi'ye; Anadolu, Elmâs Paşa-zâde'ye; Süvârî, 'Âkif Bey'e; Muhâsebe-i Haremeyn, Benli-zâde'ye; Yeniçeri Kitâbeti, Defterdâr-ı sâbık İbrâhîm Efendi'ye; Sipâh Kitâbeti, Dervîş Efendi'ye; Silahdâr Kitâbeti, 'Ârif Süleymân Bey'e; Cizye Muhâsebesi, Çukadar Ağalık'dan muhrec Hâfız Ahmed Efendi'ye; Mevkûfât, Yâzıcı-yı sâbık 'Abdullah Efendi'ye tevcîh ve Mâliyye, Merâkî Hüseyin Efendi'ye ibkâ ve sâyir menâsîb dahi erbâbına tevcîh olunup, mansıbdan me'yûs olanlara dahi 'alâ tefâvüt-i merâtibihim nukûd i'tâ olundu.

Yevm-i mezkûrda vüzerây-ı 'izâm tevcîhâti dahi vukû‘ bulup, sâbıkâ Bosna Vâlisi, Muhsin-zâde Vezîr Mehmed Paşa'ya Rumeli Eyâleti ve selefi Vezîr 'Ali Paşa'ya, Bosna Eyâleti; Mîr-i mîrândan Recep Paşa'ya, rütbe-i Vezâret'le Özi Eyâleti; Silahdâr Hamza Paşa'ya, Vidin Muhâfazası; Köprülü-zâde Vezîr el-Hâc Ahmed Paşa'ya, Bender Muhâfazası tevcîh ve sâyir eyâlât ü elviye dahi vüzerây-ı 'izâm ve mîr-i mîrâñ-ı kirâma tevcîh ü ibkâ olundu.

Guluvv-i ehl-i Bağdâd be-Vâlî-yi Vilâyet Vezîr 'Ali Paşa ve telef-şüden-i ân Vezîr-i sütûde-tedbîr

Basra Mütesellimi iken tefâsil-i ahvâl-i sâbıkasına vukûf-i tâmmî olan Sadr-ı esbak müteveffâ Râgîb Paşa, sevk ü ta'rîfîyle Bağdâd ve Basra'ya Vâlî nasb olunan 'Ali Paşa, Bağdâd'a dâhil olup, henüz tarafından nîk ü bed bir hâlet zuhûr etmemişiken, Vâlî-yi sâbık müteveffâ Süleymân Paşa'nın [M1 235] kethudâlılığını etmiş birkaç nefer ehl-i fesâd, kemâl-i hasedlerinden fitneye isti'dâd verüp, Bağdâd yamaklarını itmâ' ve sâyir kâr-güzârlarına ismâ'-ı suver-i intifâ' etmişler idi. Sebük-magzân-ı memleketeden vâfir eşhâs içkal'ayı zabit ve hâh u nâ-hâh 'Ali Paşa'yı Bağdâd'dan ihrâc etmişler idi. Müşârun ileyh dahi Şatt'ın öte giçesini hayme-gâh ve mecma'-ı cünd ü sipâh edüp,

¹ cümle B1 : cümleten M1, H, K1.

² 6 Şevvâl 1177 = 8 Nisan 1764 Pazar.

bizzât letâyifü'l-hiyele iştigâl ve zevâlini taleb eden zorbaların ekserîsini firîfte-i nukûd ü emvâl eyleyüp, fi'l-hâl tarafına mümâyele ile serkeşân-ı Bağdâd'ı iskât ü ilzâm ve sebkât eden efâl-i câhilânelerinden isti'fâ ile Bağdâd'a duhûlunu istirhâm eylediler. Müşârun ileyh birkaç günden sonra 'azîm alay ile tekrâr Bağdâd'a duhûl ve 'acele iktizâ etmez iken yamakân ve yeniçeriyânın kazîyyede medhalî olanlarını birer birer i'dâma meşgûl olduğunu mârru'z-zikr kethudâlar ihsâs ve havf-i cân ile tekrâr bünyâd-ı fitneye vaz'-ı esâs eylediler. Şöyled ki, bir mahalle müctemi' olup, biribirîyle 'ahd ü peymân ve mâl ü cânlarına zarar gelmemek üzere 'Ömer Kethudâ'nın Vezâreti'ne sa'y edeceklerini te'ahhûd edüp, mûmâ ileyh dahi o makûle gadre iktihâm etmeyeceği 'ahdini mü'ekked bi'l-eymân edüp, biribirinden hilf ü yemîn ile emîn oldukdan sonra hufyeten ehâliye ırsâl-i haber ve: "Vâlîmizin bize ve size niyyeti mahz-ı şer ve vaktiyle çâresine bakılmamak cümleye zarardır" deyü kâr-ı güzârân-ı beldeyi igrâ ve garaz-ı cibillîlerini icrâ eylediler. Kelimât-ı muzahrafaları fitne-cûyân-ı Bağdâd'a te'sîr ve der-ân-sâ'at: "*En-nefir en-nefir*¹" velvelesi 'âlemgîr olarak içkal'a ve ittisâlinde olan meydân lebrîz-i âdemiyân olup, serâyına toplar havâle ve meşâri' u turuk seddiyle vaz'-ı esâs-ı mukâtele eylediklerini 'Ali Paşa tahkîk ve her ne kadar nush u pend etdiyse miyâneleri tevfîk olunamayup, dâyiyesi halkın dahi a'dâsi tefrîk etmeleriyle sedd-i turuk u evbâb sebebi ile hâric-i memlekete ayak basamayup, nâ-çâr hey'et-i mütenekkire ile serâyından hurûc ve bir hâneye vulûc edüp, birkaç gün ihtifâ ve ehâlî dahi etrâf ü eknâfi cust-cûdan hâlî olmayup, bilâhare pinhân olduğu hâneyi basup, müşârun ileyhi ahz ve kal'a-bend etdikden sonra katline ictirâ eylediler. Galeyân-ı dîg-i fitneye 'illet olanlar Dârü'n-nedve'ye cem' olup, enbân-ı fesâda mürâca'at ve gûnâ-gûn tezvîrât ihtirâ'ına mübâşeret ve ni'hâyet meşveretleri mefkûd; müşârun ileyh tâyife-i A'câm ile muhâbere ve Bağdâd'ı vermek sûretini müşâvere etdiği ma'lûm olup, mukaddemce devlete haber ırsâlinde [M1 236] maslahat fevâyle bir bâdire-i kâhire zuhûru meczûm olduğundan, ol vechile kaydı görülüp, 'Ömer Kethudâ reşîd ve sâdik ve her hareketi irâde-i devlete muvâfik ve taşra vüzerâsı zabt-ı Bağdâd'dan 'âciz olmak haysiyyeti ile Ağa-yı mûmâ ileyhe Vezâret verilmesi cumlenin re'y ü istîsvâbına mutâbıkdır" deyü müzevver ve masnû' 'arz u mahzarları vâsil-ı Âsitâne-i sa'âdet olup, iltizâm-ı muktezeyât-ı vakt ü hâl ile Bağdâd ve Basra menşûru 'Ömer Kethudâ ismine tasrîh ve o tarafa berîd-i besâret tesrîh olundu. Müteveffây-ı müşârun ileyh 'âkil u reşîd ve ahkâm-ı şecâ'at rûznâme-i hâlinde zâhir u bedîd sahâ² vü cevâd tavîlü'n-necâd kesîru'r-remâd bir Vezîr-i pür-isti'dâd idi. 'Azv olunan cûrm-i nâ-kerdeden berîyyü'z-zimme ve hayatda olsa Devlet-i 'aliyye'nin işine yarar bir düstûr-i 'âliyyü'l-himme idi.

¹ "النفير النغير" = Silah başına! Silah başına! Anlamına gelen bu ifade, bir beldede bulunan müslüman halkın canlarına, mallarına, çocuk ve çocuklarına saldırmak üzere, düşmanın gelmeyeceğini boynuzdan yapılmış boru ile haberdâr edilmesidir.

² sehâ B1 : sahî M1, H, K1.

Namzed-şüden-i Şâh Sultân be-Sadria‘zam

Şehriyâr-ı kerem-mu‘tâd, Sadria‘zam’ı dâmâd ve şeref-i sihriyyet ile dilşâd etmek niyyet-i hâlisânesinde olduklarına binâ‘en, şevvâlin yirmi ikinci günü¹ ‘ismetlü Şâh Sultân-ı ‘aliyyetü’ş-şân hazretlerini müşârun ileyhe nâmzed buyurup, taraf-ı Sadâret-penâhî‘den lâzım gelen nişân takımı ki, cevâhir-i girân-behâ ve nevâdir-i dünyâdan ‘ibâret idi. Nahl-i semîn ve ezhâr-ı rengîn ve şekerlemeden masnû‘ eşkâl-i dil-nişîn ile vezîr ağaları dest-ârây-ı i‘zâz olarak Serây-ı hümâyûn'a îsâl eyleyüp, Dârû's-sa‘âde Ağası huzûrunda Sadria‘zam Kethudâsı telebbüs-i ferve-i semmûr ile mübeccel ve sâyir erbâb-ı alay dahi hila‘-ı fâhire ile nâyil-i fahr-ı ecel oldular.

Havâdisât-ı müteferrika

Haleb kadısı Seyyid Ahmed Efendi-zâde ehâlî ile geçinemeyüp, hîrs u tama‘ına dâyir o tarafdan ‘arz u mahzar vârid olmağla, li-ecli't-te'dîb Konya'ya nefy ü tagrîb olundu.

Baş-muhâsebeci Hâsim ‘Ali Bey, Edirne'de zelzeleden müşrif-i harâb olan Üç Şerefeli Câmi‘i'nin binâsına ta‘yîn olunmuştu. Fi‘linde rehâvet ve dâd ü sitedinde izhâr-ı şübhe vü raybet eyleyecek ba‘zı hâlet vukû‘undan, me‘mûriyyeti Edirne sükkânından Süleymân Paşa dâmâdına tahvîl ve kendüsü Edirne'de ikâmet etmek üzere tarafına hitâben ısdâr-ı emr-i celîl kılındı.

Pâye-i Kudüs ile ‘ulemânın ser-efrâzı ve ‘ilm ü fazlda sâni-yi Râzî olan Torun Mehmed Efendi, Mîsr-ı Kâhire Kazâsı'yla mükerrem ve Şâfi‘î Seyyid Mehmed Efendi, Şâm-ı cennet-meşâmm Kazâsı'yla tenaşşuk-i nesîm-i İrem ve Mekkî Efendi, Selânik Kazâsı'yla muhterem oldu.

Bir müddetden berü Kazâ-yı vesî‘u'l-ercây-ı Anadolu'da ferîk-ı dalâlet-tarîk evbâş ile kat‘-ı tarîk ve fukarâ vü zu‘âfânın câme-i âsâyiş ü râhatlarını [M1 237] temzîk eden Kadı-oğlu, Çapar-zâde sadmesinden hezîmet ve firâr ile Konya Eyâleti'ne doğru râyet-keş-i idbâr olmuştu. Karaman Vâlisi Vezîr ‘Abdî Paşa, merkûmun üzerine varup, cüz‘î muhârebeden sonra cem‘iyyetini perîşân ve hazele-i mezkûre dahi üftân ü hîzân Kızılırmak'dan güzerân olur iken, bir mikdâri garîk-ı nehr-i sâyil ve bir mikdâri sâhil-i selâmete vâsıl olup, Aşkar Ovası'na henüz nâzil olmuşlar iken, Sivas Vâlisi Vezîr Feyzullah Paşa yetişüp, tarafeyn biribirinden haberdâr olarak tarh-ı encümen-i kâr-zâr ve i‘mâl-i seyf-i betâr ve rumh-i hatâr ile niçeler terk-i serv zahmdâr olup, nesîm-i zafer Paşa-yı nâmver tarafında vezân ve levendler müteferrik u perîşân olup, Kadı-oğlu ve otuz kadar bölkâşilar meydân-ı ma‘rekede maktûl ve ru‘ûs-i maktû‘aları Âsitâne-i sa‘âdet'e müşârun ileyh tarafından mevsûl olup, eşkiyây-ı merkûmenin müdebbirleri olan nâ-halef telef ve gâyile-i mezkûre fazl-ı Hak ile bertaraf oldu.

¹ 22 Şevvâl 1177 24 Nisan 1764 Salı.

Deryây-ı şecâ‘atin nehengi ve Rüstem-i destânın hemrengi olan Ca‘fer Bey, sayd-ı a‘dâ zîmnâda geş-i deryâ eder iken, Maltalu'nun sagîrce bir gemisine tesâdüf edüp, bilâ-emân teshîr ve derûnunda bulunan on nefer cengçilerini beste-i zencîr eyleyüp, Âsitâne-i sa‘âdet'e îsâl ve hidmeti makbûl-i Şehriyâr-ı deryâ-nevâl olduğundan, huzûr-i Sadru's-sudûrda bir sevb-i ferve-i kâkum ve beş bin guruş ‘atiyye ve zamm-ı sâlyâne ile münşerihi'l-bâl oldu.

‘Akd-i Sâliha Sultân be-Kapudan Paşa

İklîletü'l-muhsanât, tâcü'l-mestûrât ‘iffetlü Sâliha Sultân ‘aliyyetü's-şânın Kapudân-ı deryâ Vezîr Mehmed Paşa'ya ‘akd ü tezvîci murâd-ı hümâyûn olduğuna binâ'en, zilka‘denin sekizinci günü¹ Şeyhulislâm ve Dârü's-sa‘âde Ağası ve sâyir vücûdları lâzım olan zevât Serây-ı Sultânî'ye varup, mihr-i mu‘ayyen ile itmâm-ı emr-i nikâh ve icrây-ı sünnet-i *hayrun men tale'a 'aleyhi's-sabâh*² kılınup, ‘akîb-i ‘akidde tarafeynden lâzım gelen rüsûmât-ı ‘âdiye îfâ ve vâcibât-ı kânûniyye edâ olundu.

İhrâc-ı donanma ve ba‘zı vukû‘ât

Sevâhil-i Bahr-i sefîdi muhâfaza için beher sâl Kapudan Paşa bulunanların mevsim hulûlünde hareketleri mu‘tâd olduğuna binâ'en, şehr-i merkûm evâhirînda³ Kapudan Paşa Donanma-yı hümâyûn ile Bahr-i sefîd'e şirâ‘-gûşâ oldu.

Topçu-bâşı-yı sâbık Emîn Ağa, gâlibâ Ağalîğ'a talebkâr ve ‘ameli [ol] vakt-i ağısına âşikâr oldukda evvelce davranış up, merkûmu Burusa'ya nefy etdirmekle, tahsîl-i sükûn ve def-i halecân-ı derûn eyledi. [M1 238].

Mehmed Emîn Ağa-zâde Sâdîk Ağa, birkaç gün hasta ve mebnây-ı/mînây-ı vücûdu seng-i ecel ile şikeste oldu. Târîh-i mezkûrda Yeniçeri Ağası dahi mansıbdan, dûr ve yeriyle Kul Kethudâsı mesrûr oldu. Zilhiccenin onuncu gicesi⁴ ‘umûmen erkân-ı devlet Serây-ı hümâyûnda kadeh- zened-i cem‘iyyet eyleyüp, subh-i sâdîk nûmâyân oldukda, Hakân-ı ferhunde-bahş-ı taht olup, a‘yân-ı saltanat ‘alâ ihtilâf-i tabakâtihim takbîl-i dâmen ve zeyl-i Şâhâne'leriyle iktisâb-ı sermâye-i behcet eylediler.

¹ 8 Zilka‘de 1177 = 9 Mayıs 1764 Çarşamba.

² “خیر من طلع عليه الصبح” = (Bu sünnetin icrâ edildiği gün) üzerine sabahın/güneşin doğduğu en hayatı gündür” anlamına gelen Arapça bir ifadedir.

³ 21-30 Zilka‘de 1177 = 22-31 Mayıs 1764.

⁴ Zilhicce 1177 = Haziran 1764.

VEKĀYİ‘ SENE SEMÂN VE SEB‘ÎN VE MÎ’ETE VE ELF

Sefîr-şüden-i Dervîş Efendi be-cânib-i Moskov

Nemçe Hersekleri'nden birinin duhteri olan Katerina, Moskov İmparatoru'na varup, kefere memleketlerinde nisvânın zükûra¹ galebesi emr-i tabî'i olduğuna binâ'en, giderek mesfûrede nûfûz hâsil ve İmparator'a galebesi derece-i kemâle vâsıl olup, bu mahkûmiyet-i mutlaka i'tibârını selb ve zevcesi mesfûreye îcâb-ı kuvve-i kalb edüp, İmparatorluk buhârı dimağına su'ûd ve Moskovlu'yu zevcinden tebrîd ü tevşîh ile izhâr-ı hukûd edüp, Moskovlu'nun ru'esây-ı askerîsi merkûmeye pâ-bestî meyl ü tevâd ve ba'zi 'uhûd ile zevcini i'dâm ve kendüsünü İmparator etmeğe safka-zen-i ittihâd olmalarıyla, yine hem-hâki olanlardan Orloflar cümleden evvel nâr-ı fitneyi iş'âl² ve İmparator'u i'dâm ü istîsâl ve mesfûreyi İmparatorluk mastabesine ik'âd ile fi'l-hâl def³-i şûriş ü ihtilâl eyledikleri ahbârı, tafsîl-i hâlden 'ârî mefhûm ile resmen Der-i devlet-medâr'a inhâ ve 'âdet-i kadîmeye ri'âyeten bir elçi irsâlı istid'â olunmuş idi. Teceddûd-i nevbet-i hükûmet hilâlinde mülûk-i Nasârâ'ya ta'yîn-i sefir kânûn-i Devlet-i ebed-masîr olduğuna binâ'en, sâl-i mezkûr evâ'ilinde³ Sipâh Kâtibi bulunan Dervîş Efendi, Orta Elçilik ile ta'yîn olunup, levâzîmâtı taraf-ı mîrîden tanzîm ü tertîb ve birkaç günden sonra o tarafa tesrîb olundu.

Zikr-i hitân-i mehâdîm-i Âsafî

Sadria'zam ve bedr-i efhamın mahdûmları bülûg-i rüşde karîb ve henüz hilye-i sünnet ile ârâste olmadıkları mesmû'-i Şehriyâr-ı hîredmend-i erîb olup, sûr-i hitâna şurû' olunmak husûsu taraf-ı Sadâret-penâh'ye işrâb ve emr-i hümâyûna imtisâlen tehnîye-i levâzîm ü esbâb olunup, muharremü'l-harâmda tertîb-i ziyâfet ve erkân-ı devlet nevbet be-nevbet Bâb-ı 'âlî'ye da'vet olunup, çengi ve sâyir sâzende vü bâzendeye ruhsat ve herkes san'atını icrâ ile kulûb-i nâsa ilkây-ı hizzet [M1 239] ü ferhat eylediler. Ziyâfet ve sûr kemâle resîde ve bir vakt-i sa'idde mehâdîm-i müşârun ileyhin hadd-i mesnûn üzere kalem-i nev-demîdeleri berîde kılındığından başka, etfâl-i fukarâdan vâfi-ri istishâb ve iksây-ı esvâb ile sûr-i hitâna idhâl ve ferdâsı Şehriyâr-ı hamîdü'l-hisâl mücerred tehnîye-i hitân zîmnâda Sadria'zam tarafına Kapu Ağası vesâtatiyla bol yenli bir sevb-i semmûr ve müzeyyen bir re's esb ve bârgîr ve zî-kîymet bir elmas hâtem irsâl ve ser-i iftihârını küngüre-i târem-i a'lâya îsâl buyurdular.

¹ zükûra M1, K1, H :zuhûra B1.

² iş'âl H, K1 : işgâl M1.

³ evâ'ilinde K1 : evâyîlinde H, M1 : evâyilde B1.

Ba‘zı havâdis

Muharremin on altıncı sülesâ günü¹ sunûf-i ‘asâkir-i zafer-me’âsirin bir kışt mevâcibleri ihrâc olunup, kabzına me’mûrlara teslîm ve ‘akabinde rüsûmât-ı mukanne-ne icrâ vü tetmîm olundu.

Cığala-zâde serâyı ittisâlinde nevbâve-i hadîka-i sultanat olan kerîmeteyn-i Şehînşâh’ye binâ olunan Çifte-serâylar Şehr-i mezkûrda resm-i evfak ve ahsen-i nesak üzere hitâm-pezîr ve her biri reşk-fermây-ı Havernak u Sedîr oldu.

Zîb-ârây-ı mesned-i Anadolu olan Nâfiz Efendi, itmâm-ı müddet-i mu’tâde edüp, Sadâret-i mezkûre ile Muhsin-zâde’nin gonçe-i emeli kûşâde kılındı.

Karaman Vâlîsi Vezîr ‘Abdî Paşa, ‘azl ve Kilis ve A‘zâz sancaklarına nakl olunup, Adana ilhâkiyla Karaman Eyâleti, Vezîr Çelik Mehmed Paşa’ya ihsân ve ‘uhdesinde olan Anadolu Eyâleti’yle Silahdâr Mehmed Paşa cezlân ve Aydın Sancağı’yla, Adana Vâlîsi Gü 1 Ahmed Paşa-zâde Vezîr el-Hâc ‘Ali Paşa, gül-i nev-şükûfte gibi handân ve bu mazmûnda cümlesine ısdâr-ı fermân olundu.

Sâbıkâ Mısır Kadısı Ni‘met Efendi, Mekke-i mükerreme Kazâsı’yla dilsîr-i ni‘met ve Edirne’den ma‘zûl Arslan-zâde Mustafa Efendi, Medîne-i münevvere Kazâsı’yla nahcîr-rubâ-yı sa‘âdet oldu. Kilîsî Hüseyin Efendi, hilye-i ‘ilm ile pîrâste ve nazar-ı ‘âtifete şâyeste olduğuna binâ’en, Medîne-i münevvere Pâyesi’yle i‘zâz ve Nâşid Mehmed Efendi, Üsküdar ve Tokâdî Mustafa Efendi, Yenişehir ve Es‘ad Efendi dâmâdî Dervîş Efendi, İzmir ve Samakovlu Hasan Efendi, Kuds-i şerîf kazâlarıyla mümtâz kılındılar.

‘Avdet-i Resmî Ahmed Efendi ez-Sefâret-i Prusya

Fazl ü hüneri şöhretgîr olan Resmî Ahmed Efendi bundan akdem Prusya’ya sefir olmuş idi. İtmâm-ı hidmet ile vâsil-ı Âsitâne-i sa‘âdet olup, iyâb ü zehâbında mesmû‘ât ve takhîkâtını sahîfe-zîb-i tahrîr ve ‘arz-ı südde-i Pâdişâh-ı İskender-mesîr eyledi.

Sûret-i takrîr

Takrîr-i kemterîn-i bendegân-ı dîvân-ı Sâmî el-Hâc Ahmed Resmî budur ki, bilâd-ı şîmâliyye-i garbiyyeden Çermanya ve Alamanya memleketi dâhilinde fi‘l-asl Sakson-ya Eyâleti’nden [M1 240] ma‘dûd olan Brandenburg Sancağı’na elektörlük nişâni ve Rusya ile Leh memleketlerine mücâvir ve muhtelit Prusya nâhiyesine Krallık ‘unvânıyla mutasarrîf olan Frederikos² câ-nişîn-i peder olduğu yüz elli üç târîhinden³ berü tevsî-

¹ 16 Muharrem 1178 = 16 Temmuz 1764 Salı.

² Frederick II (1712-1786) 1740-1786 yılları arasında Prusya Kralı olan ve “The Great” lakabı ile meşhûrdur; bk. Stephan Skalweit, “Frederick II”, *Encyclopedia Britannica*, Newyork 1972, IX, 829-831.

³ 1 Muharrem 1153 = 29 Mart 1740 Salı.

i dâ'ire-i diyâr ve terfî-i menâr-ı i'tibâr niyyetine kendünün metbû'u makâmında olan Nemçe Çâsârı ve Roma İmparatoru ile ceng ü peykârdan hâlî olmayup, bilâhare França ve Moskov devletleri Çâsâr-ı mezkûre mu'âvenetde yek-dil ve cânibdâr olmuşlar iken, Kral-ı mûmâ ileyh meydân-ı vegâda ızhâr-ı sebât ü karâr ve akrân ü emsâli miyânında gerçi kesb-i iştihâr eyledi. Ammâ ber-vech-i muharrer kendünün metbû' u mültecâsı olan kimesneye husûmet ve musâdemet dağdağasına düşen sipehsâlâr-ı gîr û dâr has-mından büyük bir devlet-i mü'eyyedle istizhâr eylemek, muktezây-ı hâl ü girdâr olduğundan gayri, hem-cânib ve hem-civârları olan Leh ve Danmarka ve Felemenk cumhûr-larının ve hâlâ eniştesi bulunan Şived ve hem-mezhebi İngiltere krallarının Devlet-i 'aliyye mu'âhedesiyile iddihâr etdikleri mübâhât ü iftihâra imrenüp, bir müddetden berü ümniyye-i mezkûre tahsîline ikdâm etmiş idi. *Men kara'a bâben ve lecce velece*¹ mefhûmunca murûr-i eyyâmla esbâb-ı merâmi âmâde ve yüz yetmiş beş senesi esnâsında cenâb-ı Hudâvendigâr'den kendüye dergâh-ı 'atûfet ve müsâ'ade kûşâde kılınup, temhîd-i esâs-ı müvâlât ve mu'âhede olunmağa müte'âkîb de'b-i devlet üzere elçisi südde-i sa'âdete çehre-fersâ ve hedâyâ-yı girân-behâ ile 'arz-ı kâlâ-yı temahhuz ve ilticâ ve Avrupa kralları miyânında kendüye ve ahlâfina sermâye-i tebahhuc ve iftihâr olmak için 'atebe-i 'aliyyeden mahsûs elçi irsâlini recâ eylediği ecilden, cenâb-ı Şehînsâhî'den dahi ızhâr-ı übbehet-i Hilâfet-ittisâm ve ifhâm-ı 'uluvv-i menzilet-i İslâm kasdıyla hedâyâsının ezâfi temyîz ve tertîb ve bu 'Abd-i kemîne tarîka-i Sefâret'le ta'yîn ü tesrîb olunmuş idi. Binâ'en 'alâ zâlik, mîlâd-ı hazret-i 'Isâ'nın bin yedi yüz altmış üçüncü sâlinde vâki' bin yüz yetmiş yedi senesi muharremü'l-harâmi evâ'ilinden² olan bürûz-i sa'âdet-bürûzda Âsitâne-i 'aliyye'den bedr ve Dâvud Paşa Serâyî'nda serme-i ni'âl-i yümn-iştîmâlle dîde münevver ve tenbîhât-ı Mülükâne ile 'atîyye-i hümâyûna mazhar olduktan sonra cânib-i maksûd ve me'mûrun bihe 'azîmete müsûl ve yirmi günde Tuna kenârında vâki' Maçın nâm menzile vusûl müyesser olup, mahall-i mezbûrda Boğdan Voyvodası'nın Mihmândârı istikbâl [M1 241] etmeğin, İbrâîl Nâzırı ma'iyyetine me'mûr mîrî furkateye *bismillâhi mecrâhâ*³ 'inâyettle⁴ süvâr ve Kalas Kasabası'na güzâr olundu. Zikr olunan Maçın ve karşısında İbrâîl ve Kalas, Tuna kenârında se-pâye mesâbesinde olup, İbrâîl'den Kalas'a varınca Tuna ortasında tûli iki sâ'atden ziyâde bir ada mevcûd olmak takrifîyle İbrâîl ve Kalas'a güzelce liman yerleri peydâ ve 'ale'd-devâm zâhire sefinelerine makarr u mersâ olmuşdur. Kalas'da üç gün ikâmetden sonra dört günde makarr-ı Emâret-i Boğdan olan Yaş şehrîne vusûl ve belde-i mezkûrenin cânib-i cenûbîsinde Gök-su'ya müşâbih bir göl kenârında müsâfirîn-i Devlet-i 'aliyye

¹ من قرع باباً ولج ولج = Kapayı çalan direnirse girer" anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir; bk. Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asilli Vecîzeler Sözlüğü*, II, 644, Numan Yazıcı, *Arapça-Türkçe-Türkçe-Arapça Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul 2003 s.184-185.

² 1-10 Muharrem 1177 = 12-21 Temmuz 1763.

³ بسم الله مجريها = Onun yüzüp gitmesi Allah'ın adıyladır" anlamına gelen bü cümle, Kur'an Hûd 11/41. âyetin orta kısmında yer almaktadır.

⁴ 'inâyettle B1 : 'inâyetiyile M1, H, K1.

içün i‘dâd olunmuş Formosa nâm serâya nüzûl olunup, hasbe'l-iktizâ anda on beş gün kadar karâr ü ârâm ve kusûr-i levâzîm-i tarîka nizâm ve belde-i mezbûra Nehr-i Seret ile Nehr-i Prut âğuşunda bir sırt üzerinde şarkdan garba mümtedd olmuş ve cânib-i cenûbîsi bir nehr-i muhtasar ile kuşanmış vahl-zâr-i vehâmet-güster kırk altı ‘arzında tûlânî bir şehir olup, ortaları dârû'l-emâre ve ba‘zı ebnîyye-i kârgîr ile ma‘mûr ve kenârları ahşâb ve a‘şâbdan fukarâ-yı ra‘iyyet hâneleriyle muhât ve mestûrdur. Karşusunda iki püste üzerinde Galata ve Çataçube [=Cetățuia] nâmında iki büyük kenîse olup, zikr olunan dârû'l-imâre ile bu kenîselerin haşerât-ı haffîfeden tehaffuza medâr olur hisârgûne ebvâb ü cidârları mevcûd etrâfında bâğ ve bağçeleri ma‘mûr ve Galata suyu bûrûdet ve letâfetle mezkûrdur. Mârru'z-zikr nehr-i Seret İbrâ’îl ile Kalas [=Galatz] miyânında ve nehr-i Prut, Bucak ve Tomarova kenârında Tuna'ya munsab olmağla, Boğdan Eyâleti'nde hâsil olan kereste envâ‘ı bu nehirler berekâtına sühûletle Kalas İslkeseli'ne nâzil ve andan Kara-deniz sefîneleriyle İstanbul'a vâsîl olmakdadır. Yaş'dan hareket ve iki günde Nehr-i Prut üzerinden mûrûr ile mâh-ı saferin yirmi beşinci günü¹ Hotin'e varılmışdır.

Vasf-ı Hotin

Hotin Kal‘ası Nehr-i Turla kenârında ‘alâ rivâyetin zemân-ı hazret-i ‘Isâ’dan kalma ‘ayyûka peyveste Rumeli-hisârı kadar bir hisn-ı metîn olup, aslında Boğdan Eyâleti serhaddi olmağla, Boğdan voyvodaları muhâfaza ederler imiş. Bin yirmi altı târîhi² esnâsında Boğdan Voyvodası Gaşper³ nâm la‘în, hîyâneti ile Leh keferesi pençesine düşüp, bin otuzda⁴ Sultân ‘Osmân seferine ‘illet ü esâs ve ba‘de'r-rucû‘ sulhla istihlâs olunmuş idi. Bin seksen dört⁵ [M1 242] hilâlinde dahi Kamanîçe Kal‘ası seferleri takrîbiyle tekrâr Lehlü'ye giriftâr ve ertesi sene yedlerinden intizâ‘la kemâ-kân sezâvâr-ı i‘tibâr kılındı. Bin yüz yirmi üç târîhinde⁶ Moskov Çârı'nın bî-muhâbâ Boğdan Eyâleti'ne hûcûmu ve ‘avn-i Bârî ile inhizâm-ı nekbet-lüzûmu bu cânibin istihkâmını îcâb ve ihtâr etmeğin, Hudâvendigâr-ı cennet-mekân merhûm ve mağfûr Sultân Ahmed Hân hazretlerinin himmet-i Husrevâne'leriyle yüz yirmi beş târîhi⁷ esnâsında hisâr-ı mezkûrun cânib-i cenûbîsinde müceddeden bir kal‘a-i üstüvâr temhîd ü tarsîn ve derûnuna kifâyet mikdâri edevât ü muhâfizîn vaz‘ u ta‘yîn olunmağla, hisâr-ı kadîm el-hâletü hâzihî hisâr-ı cedîde cebehâne menzîlesinde kalmışdır. Binâ’en ‘aleyh Nehr-i Prut ile Nehr-i Turla miyânında vâki‘ bir sancak⁸ bir mezâri‘ ve kurâsiyla Boğdan

¹ 25 Safer 1177 = 4 Eylül 1763 Pazar.

² 1 Muharrem 1026 = 9 Ocak 1617 Pazartesi.

³ Gaşper H, M1, K1 : غسپر B1.

⁴ 1 Muharrem 1030 = 26 Kasım 1620 Perşembe.

⁵ 1 Muharrem 1084 = 18 Nisan 1673 Salı.

⁶ 1 Muharrem 1123 = 19 Şubat 1711 Perşembe.

⁷ 1 Muharrem 1125 = 28 Ocak 1713 Cumartesi.

⁸ sancak M1 H : sancaklık B1, K1.

Eyâleti'nden ifrâz ve muhâfazasına me'mûr gâh bir vezîr ve gâh bir emîre tevcîh oluna gelüp, kurây-ı ma'mûresi Ocaklık tarîkiyla yerli kulu neferâtına ta'yîn olunmuşdur. Belde-i mezkûre hâlâ etrâfında bostan ve bâğçeleri mevfûr ve kırk dokuz 'arzında bir şehr-i ma'mûrdur. Vech-i mestûr üzere Hotin'de iki gün ikâmetimiz esnâsında Brandenburg Kralı tarafından Mihmândâr-ı mev'ûd yerine tabîb nâmına bir âdem zuhûr edüp: "Kral bir gün evvel kudûmünüze müştâk ve Mihmândâr Silezya hudûdunda vürûdunuza muntazır ve ben esnây-ı râhda iktizây-ı hâle göre tebâbetiniz hidmetine me'mûrum. Mihmândârin bu mahalle gelmesinde ba'zı mülâhaza mâni' olmağla 'afv edüp, hemân harekete himmet eylemeniz me'mûldür" deyü iblâg-ı selâm ü kelâm etmekle, Hotin Vâlisi tarafından Lehlü'nün Hotin mukâbelesinde vâki' İzvaniçe nâm kasabada olan zâbitlerine âdem gönderilüp, karşuya mûrûr irâdesinde olduğumuz ihbâr olunmağın: "Hoş geldiler!¹ Mu'azzez ve muhterem misâfirimiz olup, ancak emîn ü sâlim Silezya hudûduna îsâl için yanlarına bir kapudan ile otuz nefer âdem ta'yînine me'mûruz merkûbât ve me'kûlâtlarına karışmazuz" deyü cevâb vermeleriyle ertesi gün Turla'nın iki yanında pot nâmına iki yassı geçid hazırlanup, İzvaniçe Kasabası ve pot yeri Hotin'den yarım sa'ât cânib-i garba düşmeğin, Hotin'den mahall-i mezbûra kâ'ide-i serhad üzere mükemmel alayla varılıp, Paşa Kethudâsı ve Hotin Defterdâri bizimle pota süvâr ve Lehlü'den dahi öte tarafдан pot ile iki üç müte'ayyen âdem Turla ortasında istikbâl ve karâr eyleyüp, resm üzere selâm ü kelâm kâ'ideleri mûrâ'ât ve 'arz-ı [M1 243] meveddet ü müvâlât zîmnâda bizi yanlarına alup, İzvaniçe'ye îsâl ü ivâ eylediler. İzvaniçe Kasabası cânib-i şîmâlîsinde Dârü'l-emâre nâmına bir hisârcıgi mutazammin hevâsi alçak bir mahall-i mekrûh olduğundan gayri, 'araba ve bârgir istikrâsî için anda on gün kadar eğlenmek iktizâ etmekle, etbâ'imizin ekserîsi hastalanup, bunda haylî zahmet çekilmişdir. Ne hâl ise levâzîm-ı tarîka nizâm ve mâh-ı saferin onuncu günü² İzvaniçe'den cânib-i maksûda kıyâm olundu. İzvaniçe'den iki sâ'at kadar gidince sağ tarafımızda hisâr-ı sengîn ma'nâsına Kamaniçe Kal'ası zuhûra gelüp, aslında bunca müddet tevârîhde evsâfi görüle gelen kila'-ı meşhûreden olduğuna binâ'en, tabî'at-ı müşâhede-sine mâ'il ve bir tarafdan mâni' ü hâ'il olmamağın seyr ü temâşâ tarîkiyla uğrayup, topçu-başları nâmında bir sâhib-i sâmân âdemin hânesinde iki üç sâ'at seccâde-güster ve kal'anın zîr u bâlâsına imrâr-ı nazar olundu.

VASF-ı KAL'A-I KAMANIÇE

Kal'a-i mezbure bir sahrây-ı vesî' ortasında tahmînen 'arz-ı kaddi otuz arşûn hendeğ ve nehr-i cârî ile ihâta olunmuş kesme kayadan bir suffe üzerinde burc-i bârû kaydından âzâde mütevassit bir kal'a-i hod-restedir. Cânib-i cenûbîsine bir küçük kal'a ve tâbya binâ kılınup, bunlarla büyük kal'a mâ-beyni bir uzun ve minâre boyu yüksek kârgîr köprü ile ittisâl-pezîr olmuşdur. El-hâletü hâzihî bir müddetden berü ta'mîr

¹ geldiler H : كديلر M1, B1, K1.

² 10 Safer 1177 = 20 Ağustos 1763 Cumartesi.

mekülesi iltifâtdan sâkit olmağın, yapulu yerlerinin ekserî yıkılmağa yüz tutmuş olduğu mu‘âyene ve yanımızda bulunan ba‘zı kâbil-i hitâb âdemlerine: “Bunun gibi gereklü kal‘ayı niçün böyle harâb terk edersiz?” dediğimizde; “Bu kal‘anın Devlet-i ‘Osmâniyye’den gayrı hasm ü harâbdârı yokdur. Anlarla sulhumuz mü’ebbed ve mü’ekked olmağın, bî-hûde ta‘mîr ü tahsîn dağdağı çekilmek iktizâ eylemez” deyü cevâb verilmiştir. Kal‘a-i mezbûra bin seksen üç târîhinde¹ Lehlü'nün ba‘zı sû-i harekâtına mücâzeten i‘mâl² ve kendülere gûşmâl olmak üzere kahren feth ü teshîr olunmağın; *Düşdü Kamânice hisnina nûr-i Muhammedî* medlûlunce ortasında iki büyük kenîse, vaz‘-ı minâre ve minber ile câmi‘-i lâmi‘ kılınmış imiş. Yüz on senesi³ esnâsında iktizây-ı sulhla kendülere red olundukda, yâdigâr-ı ehl-i İslâm olmak üzere zikr olunan iki câmi‘den birinin minâresi ve birinin minberi ‘alâ hâlihî ibkâ olunup, minâre zahrîna târîh vaz‘ıyla;

*Ve izâ nazarte ile'l-bikâ'i vecedtehâ
Teşkâ kemâ teşka'r-ricâlü ve tes 'adü⁴*

mazmûnu tahrîr olunduğu müşâhede olunmağın, ‘inâyât-ı Sübhâniyye ile karîben asl-ı [M1 244] İslâmî’sine râci‘ ve â’ib ve menâr-ı minberi ke'l-evvel gûlbang-i Muhammedî ile velvele-endâz-ı etrâf ü cevânib olmak recâsi ‘arz-ı dergâh-ı Mevlây-ı ‘azîmî'l-mevâhib kılınmışdır. Zikr olunan İzvanîce'den kat‘-ı menâzil-i diyâr ve ekseriyyâ göller kenârında ‘imâret-pezîr olmuş kasabât ü kurâdan güzâr olunarak sekiz günde İlbov nâm şehr-i meşhûra varıldı.

Vasf-ı İlbov

Belde-i mezkûre Leh memleketinin cânib-i cenûbîsinde Kamaniçe'ye tâbi‘ olan Podolye Eyâleti'nin mu‘teber şehirlerinden, kal‘alı varoşlu bostanlı bağçeli bir güzel mahal olup, ber-vech-i mübeyyen bin seksen üç târîhinde Kamaniçe Kal‘ası muhâsara esnâsında Kamaniçe'ye tâbi‘ olan yerleri tâht ü târâca me‘mûr Selîm Girây Hân'la Haleb Vâlisi Kaplan Paşa, memleket-i a‘dâyi bu mahalle dek gâret ve be-tahsîs bu beldeye top u tüfeng ile imkân-ı mertebe îsâl-i hasâret etmeleri âsârından yâdigâr olmak üzere hâlâ kenîselerinin birinde bir gûlle-i bârû-güzâr, âvihte-i tâk-ı i‘tibâr kılınmış olduğu manzûr ve bu beldeyi ol zemânda vukû‘ bulan sulh esnâsında seksen bin guruş pîşkeş ile istihlâs ve istibkâ eyledikleri tevârîhde mestûrdur. Bu mahalle varınca arâzîleri kurşûnî siyâh toprak olup, mâverâsı kumsaldır. Bundan üç gün sonra büyük hatmana mahsûs Musteçka nâm kasabaya varılıp, anda hatmana mülâkât ve sohbet ve iki gün ikâmet ile icrây-ı lâzime-i ziyâfet kılındı. Bundan on iki sâ‘at öte Turla'ya mu‘âdir Som nâmında bir ne-

¹ 1 Muharrem 1083 = 29 Nisan 1672 Cuma.

² i‘mâl M1, K1, H : عمال B1.

³ 1 Muharrem 1110 = 10 Temmuz 1698 Perşembe.

⁴ “إِذَا نَظَرْتَ إِلَى الْبَقَاعِ وَجَدْتَهَا / تَشْفَى كَمَا تَشْفَى الرِّجَالُ وَتَسْعَدُ” = Şehirlere (bölgelere) baktığın zaman insanlar gibi onların da üzüntülü ve mutlu olanları olduğunu görürsün” anlamına gelen bu cümle Arapça bir beyittir, bk. Aclûnî, *Keşfû'l-hafâ*, Kahire 1352, s. 51.

hirden geçilüp, Breslav nâm şehre varılmışdır. Bunun dahi eskice kal'ası olup, bilâd-ı mu'teberlerinden ma'dûddur. Bundan altı günde elli bir 'arzında Krakova nâm beldeye varılmıştır.

Vasf-ı Krakova

Bu belde Silezya'ya mücâvir hudûd kal'alarından pây-ı taht-ı kadîmleri bir büyük şehir olup, Leh krallarının tâc giydikleri ve bilâhare defn olundukları mahal olduğundan gayri, Morava mânendi Veşle nâmında bir nehrin kenârında vâki‘ olup, nehr-i mezbûr bu beldenin yanından cereyân ve cânib-i şarka tekavvüs ile kasabât ve kurâ yanından mûrûr ve hâlâ makarr-ı emâretleri olan Varşav nâm şehrre uğradıktan sonra ondan aşağı sâhil-i bahr-i şimâlîde hâlâ Leh memleketinin berren ve bahren maksem-i erzâk ve mecma‘-i ticârât-âfâkları olan Daniska şehri önünde bahra vâsil olmağla, bu nehrden Leh diyârına menâfi‘-i külliyye hâsildir. Daniska şehri etrâfında bir pâre yer ile her ne kadar başka bir cumhûr zabitânda ise cumhûr-ı mezkûr Leh devleti himâyetinde olmağla, Leh vilâyetinden ma'dûddur.

İstîtrâd

[M1 245] Cenâb-ı Kâdir-i muhtâr-ı Perverdigâr'in kudret-i sâni‘a ve hikmet-i bâliğasına nihâyet olmayup, İstanbul'dan garba doğru Rumeli ve Nemçe ve Venedik ve Papa ve Efrançe ve İspanyol ve Portekiz ve bunların cânib-i şimâlîsinde İngiltere ve Felemenk ve Saksonya ve Danmarka ve Şived ve Korlandiye ve Pomeranya ve Leh memleketlerinin ma'mûr ve meskûn olmalarına irâde-i ‘aliyyesi te'alluk etmeğin, zîr olunan memleketler yine hâlâ Coğrafya erbâbı ‘indinde Avrupa nâmıyla mezkûr ve el-sine-i nâsda Rumeli ve Frengistân lakabıyla meşhûrdur. Deryâ içinde iki tarafına çıkmacalı bir uzun dîvânhâne resminde îcâd ü izhâr ve eltaf-ı aktâr ü emsâr buyurdukdan sonra cevânib-i cenûbiyyesin Ak-deniz ile ihâta etdiği gibi, cevânib-i şimâliyyesin dahi Bahr-i muhît şu'belerinden Alamân ve Baltık deryâlarına der-âgûş etdirüp, farazâ Gelibolu Boğazı'ndan Bozca-ada ve Limni'ye doğru çıkışınca Ak-deniz, Gümülcine, Kavala ve Koloz ve Eğriboz ve Selânik ve Mora ve Çiçilya [=Sicilya] ve İtalya ve Roma ve Cenova ve Saviya ve Korsika ve Françe [=Efrançe] ve İspanyol ve Sebte Boğazı'nda Cibraltera ve dış yanında Portekiz sevâhilini kaplayup, *Cavir meliken ev bahren*¹ mese-lince hâlâ a‘zam-ı selâtîn-i rûy-i zemîn ve ekrem-i havâkîn-i ma‘delet-âyîn şevketlü mehâbetlü Sultân Mustafa Hân-ı Sâlis efendimiz hazretlerinin civâr-ı ‘atûfet ve himâyetlerine ilticâ devletine nâ'il olanlar, keff-i kâffi-i yemm-şiyemleriyle merzûk ve memnûn olduğu gibi, zîr olunan memâlik ü aktâr ehâlisi dahi leyl ü nehâr imdâd-ı fuyûzât-ı Bahr-i sefid ile berhudâr ve sevâhil-i şimâliyye sükkâni destyârî-i Deryâ-yı Baltık ile mütenâ“im ve kâm-kâr olmakdadır. Binâ'en ‘alâ zâlik Ak-deniz'in Selânik ve Venedik ve Marsilya iskeleleri meşhûr-ı âfâk olduğu gibi, bilâd-ı şimâliyyenin dahi

¹ “جاور ملکاً او بحر” = Bir denizle veya memleketle sınırlı” anlamına gelen Arapça bir ifadedir.

Misrdam [=Amsterdam] ve Hamburg ve zikri sebk eden Daniska iskeleleri Avrupa'ya maksem-i erzâk olup, Hind-i kadîm ve cedîdden kopan Portekiz ve İngiltere ve Felemenk ve sâ'ir milel-i muhtelife sefineleri bilâ-tekellüf bu üç mahalle yanaşup, Misrda [=Amsterdam] İspanya ve Efrençe'nin cânib-i şîmâlîsi iskelesi ve Hamburg, Nemçে memleketi iskelesi ve Danksa, Leh vilâyeti iskelesi olmağla, Avrupa'dan bu mahallere doğru cereyân eden enhârdan Veşle [=Vistül] Nehri ki Lehlü'nün Krakova ve Varşav nâm beldeleri önünden mürûr eder ve Oder Nehri ki Silezya'da Breslav ve Brandenburg'da Franfurt [=Frankfurt] önünden güzâr eder ve Brandenburg'da Eşperk [=Spree] [M1 246] nehri ki hâlâ makarr-ı emâretleri olan Berlin ve Potsdam kenârlarından geçer. İşte bu nehirler etrafdan biraz enhâra mütelâhık olarak envâ'ı zehâ'ır ile kenâr-ı deryâya nâzil ve bu enhâr-ı selâseye mahsûs sefâ'in-i mütenevvi'a ecnâs-i erzâk ve emti'aya mütehammil olup, memleketlerinde korsan ve harâmî gâ'ilesi bertaraf olmağın, çekdiri misillü çam ve borazan ta'bîr olunur uzun kayıkları ve Kara-deniz şaykâsına mu'âdil ma'unaları kulağına dek yükledüp, beşer onar âdem ile ağır kullanarak gâh yelken açıp, gâh iki tarafına uzun sıriklarla dayanarak yukarıdan aşağı sühûletle on günde on beş günde giderler. Aşağıdan yukarı gelürken rûzgâr müsâ'adesine mevkûf olmağın, otuz kırk günde gelürler. Bu vasıtalarla Yeni-dünyâ'dan ve sâ'ir bahra mücâvir olan mahallerden prinç ve kahve ve sükker ve sâ'ir me'kûlât ve melbûsât makûlesi karaya çıkmaksızın bahren ve nehlen beldelerine ve belki kâr-hâneleri kapusu önüne yanaşmağla te'ayyüs ve ticâret ederler. Ve memleketlerinde taraf taraf mevsim-i mu'ayyeni ile panayır ta'bîr olunur mu'ayyen ve meşhûr bazâr şehirleri olmağla, vaktiyle zikr olunan erzâk ve emti'ayı berren ve nehlen ol mahallere îsâl ve etraf-ı 'âlemden bu bazârlara dünyanın tüccârı nakl-i emvâl ve hatt-ı rihâl etmekle, bey' u şirâ ve ignây-ı bilâd ü kurâ ederler. Böyle iken, 'iyâzen billâhi Te'âlâ¹ küfürlerine mücâzât-ı dünyeviyye olmak üzere ekser vilâyetlerine fakr u fâka sereyân ve bir pâre nân ü lahmle tegaddî edenler müşârûn bi'l-benân olup, geşt ü güzâr-ı etraf edenler: "Hayr ü bereket memâlik-i 'Osmâniyye'ye mahsûsdur" deyü i'tirâf ü ikrâr ederler. Her ne ise bey' u şirâ mâddesi medâr-ı te'ayyüs ve mebnây-ı mürûvvetleri olmağla, levâzîm-ı revâcında gâyetde ihtimâm ve temşiyet-i esbâbına kusûr u fûtûr etmezler. Şöyledi ki farazâ bir âdemin bâzâr mahalline varmağa gücü yetmeyüp, yâhûd vücûdunun irtikâb-ı sefere tehâmmûlü olmasa, olduğu beldede bir müte'ayyen bâzergâna defter ve akça verüp, meselâ "Lepiska Panayırı'ndan fûlân metâ' matlûbumdur" demekle herîf murâd etdiği metâ'ı panayır mahallinde şerîkine tahrîr ve posta ta'bîr olunur mu'temedün 'aleyh menzil 'arabasıyla tesyîr eder, günüyle sâ'atiyle matlûbu ayağına gelüp, bilâ-tekellüf kendüye vâsıl olur. Ticâret husûsunda sözlerinde sâdîk ve dürüstî, mu'âmelelerinde akrânlarına fâ'ik olmakda imkânı mertebe sarf-ı miknet ve tehâllüfden hazer ü mücânebet ederler. Hattâvardığımız Brandenburg Kralı'na: ba'zi ebnây-ı cinsinden: ""Ahd ü güftârinizda [M1

¹ عيادا بالله تعالى = Allah korusun, Allah etmesin" anlamına gelen bu cümle Arapça bir duâdır.

247] râsih-dem ve sâbit-kadem olmayorsuz” deyü i‘tirâz edenlere: “Ben bâzergân degilim” dediği meşhûrdur.

Vasf-ı memleket-i Leh

Memleket-i mezbûra hudûd-i İslâmiyye'den Turla ve Boğdan ve Moskov ve Silezya ve Cibâl-i Erdel ve Bahr-i şîmâlî ile mahdûd bir büyük eyâlet olup, cumhûr yedinde olmağla, her nâhiye ve her şehrinin re'y-i hükûmetinde müstakil başka mâlik ve mutasarrîfi olup, biribirine itâ'atleri ve krallarına çokluk iltifâtları olmadığından, hey'et-i ictimâ'iyye-i mülkiyyeleri perîşân olduğu kadar toprakları ma'mûr u âbâdân ve etrâflarında olan hem-civârlar bu memleketden bir tarîkle hisse-yâb olmağa behâne-cûyân iken, biribirine müzâhame ve müdâfa' adan iki yüz yıldan berü istîlâya elli degmeyüp, Lehlüler bu takrible yerlerinde âsûde-hâl ve her bölüğü bir devlete mensûb ve müte'allik geçinmekle hîfz-ı mâm ü menâl ederler. Rus ve Yehûd nâmına iki ta'ife bunlara musahhar olmağla, zirâ“at ve hirâset makûlesi umûr-i şâkkayı Rus ta'ifesine ve şehirlerde ihtikâr ve hîlekârlığa dâ'ir bey“ u şirâ ve bâc ve mûkûs misillü işleri Yehûd tâ'ifesine gördürüp, kazandıkların elliinden alماğla, kendileri ferîh u fahûr safâlarıyla meşgûl olup, şehirlüsü Tatârâne dolama ve çepkân ve kuzu derisinden hafifce kalpak geyüp: “Ehl-i İslâm'a mahabbetimizden ziyy ü libâsimiz anlar libâsına müşâbihdir” deyü iftihâr ederler. Kralları mürd oldukça etrâfda olan konşuları düvel-i Nasârâ miyânında cârî olan ba'zi dûrâ-dûr mülâhazalar iktizâsiyla, Kral nasbında re'y ü ma'rifeti munzam olmak üzere her biri hareketden hâlî olmamak ‘âdet-i müstemirreleri olduğuna binâ'en, bu defâ'a France ile Nemçe devletleri kavlen müdâhale ile iktifâ edüp, Rusya ve Prusya tarafları kurb-i civâr sebebiyle Lehlü'den bir kimesneyi bi'l-fi'l Kral nasb etdirmek sevdâsında oldukları meşhûrdur. Binâ'en ‘alâ zâlik, sûretâ diyâr-ı Leh'den zâhire devşürmek ve zîmnen bu maslahati bitürmek behânesiyle Moskovlu'nun bir mikdâr askeri Leh toprağına dâhil ve makarr-ı emâretleri olan Varşav [=Varşova] şehrine vâsil olup, Lehlü'nün Varşav'da [=Varşova] müctemi'a olan askeriyle izdihâm ve kesret hâsıl ve belde-i mezkûrenin beş altı aylık zâhîresin¹ beş altı günde düketmekle² kıtlık belâsına giriftâr ve açlık sebebiyle mübâşir-i ceng ü peykâr oldukları şâyi'dir. Leh cumhûru vech-i muharrer üzere râhata alışmış bir cebân ve sâye-perver tâ'ife olmağla, ednâ hareketden havf ü hasyete tâbi' olup: “Bir tarafдан Moskov ve bir tarafдан Tatar askeri vilâyetimizi tâht [M1 248] ü târâc etmek üzere imiş” deyü metâ' ve eşyâların zîr ü zemînlere saklayup, kendüleri etrâf ü eknâfa perîşân ü girîzân oldukları müşâhede olunmuşdur. Krakova'dan iki günde Silezya hudûdunda Tîrnâvîc [=Tarnowitz] nâm kasabada mihmândâra mülâkât ve anda teşrîn-i evvel ibtidâsında kar yağdığı görülp, üç dört gün ikâmet ve tesviye-i levâzîm nehzatdan sonra Berlin'e doğru ‘azîmet ve tayyî menâzil olunarak altı günde Silezya Sancağı'nın makarr-ı emâreti olup, hâlâ kral vekili nâmına bir müte'ayyen ceneral zabtında olan Breslav nâm şehrde varıldı. Şehr-i mezkûr

¹ zâhîresin M1, K1, H : zâhîresinin B1.

² düketmekle M1, K1, H : dükenmekle B1.

elli bir ‘arzında Nehr-i Oder kenârında metîn ü müstahkem kal‘a ve varoş-i ma‘mûr ile bir hisâr-ı meşhûr olup, nehr-i mezkûr iki üç kat ‘arîz u ‘amîk handek ile şehr-i mezbûru ihâta eylediğinden gayri zikr olunan Oder, nehr-i âhara ittisâlle bir tarafı Berlin'e ve bir tarafı başka yoldan vasfi mûrûr eden Hamburg önünde deryâyı şimâle munsab olmağın, bu belde makarr-ı ticâret ve mahall-i fevâ’id ü menfa‘at olup, Eflak ve Boğdan ve Leh ve Akkermân taraflarından kopan hayvânât ve hamûlât ibtidâ bunda bey‘ u şirâ ve müteferrik-i bilâd ü kurâ olmağla, vüs‘at ve menfa‘atde bundan ma‘mûr ve metânetde bundan meşhûr beldeleri görülmemişdir. Bu mahalden dört günde Kılakoğ [=Glagau] ve üç günde Frankfurt kal‘alarara varılmışdır. Bunlar dahi Nehr-i Oder kenârında metîn ve ma‘mûr kal‘alar olup, Frankfurt, Brandenburg Sancağı hudûdu kal‘alarından ma‘dûddur. Bundan öte dört günde makarr-ı emâret ve sermâye-i fahr u behcetleri olan Berlin kurbunda Ak-deniz nâmına bir göl kenârında çiftlik misillü bir mahalde altı yedi gün istirâhat ve nûzûl ve gurre-i cumâdelûlâda âlây ü ihtişâmla belde-i Berlin'e vusûl ve belde-i mezkûrenin cânib-i garbîsi nihâyetinde i‘dâd olunmuş bir mükellef serâya dûhûl müyesser olmuşdur. Bu kutrun ehâlîsi müddet-i ‘ömründe ehl-i İslâm'dan âdem görmemiş ve böyle esbâb ve ihtişâmla elçilik nâmını işitmemiş bir garîb tâ’ife olmağın, evlâd ü ‘iyâlliye üçer beşer günlük yoldan mûrûrgâhimiz olan kasabât ü kurâya cem‘ olup, konduğumuz sâ‘atden göçdüğümüz deme dek yanımıza hâzır ve evzâ‘ u etvârimiza nâzır olmakda verdikleri izdihâm kâbil-i ta‘bîr olmadığından gayri, be-tahsîs Berlin şehrine dâhil olduğumuz gün sagîr u kebîr bernâ vü pîrî yolların iki tarafında ve üçer beşer tabaka [M1 249] hânelerinin pençerelerinde kât-ender-kât terâküm ve seyr ü temâşâya terâdüf ve tezâhumları vasîfden hâric ve üns ü iştîyâka dâ’ir ‘arz eyledikleri inbisât ü ihtirâm mertebe-i mübâlağaya ‘âricdir.

Vasf-ı Berlin

Belde-i mezkûre hâlâ Brandenburg Kralı'nın makarr-ı emâreti olmağla, ol havâlîde misli bulunmamak ile meşhûrdur. Kırk elli sene mukaddem bir mütevassit şehir iken, kralın ikinci ceddi tevsî‘ murâd etmekle, kenârında cereyân eden nehri şehrîn iki üç yerinde Kâğıd-hâne nehri gibi icrâ ve etrâfini seng-i tîrâşîde ile tutdurup ahşâbdan otuz kadar köprü ihdâs ve kendi sûretini tuçdan at üzerinde bir kârgîr köprü başında tasvîr etdirmiştir. Murûr-i zemânla nehir üzerine hâne ve bağçeler ve suya muhtâc olan sanâyi‘den değirmân ve şekerhâne ve çithâne misillü kârhâneler yapdurulup, günden güne büyût ve dekâkîni tevfîr ve taşradan edevât ve metâ‘ makûlesi bir nesneye muhtâc olmamak için çukâ ve kumâş ve sâyir âlât ü emti‘a kârhâneleri içâd ve nehr-i mezkûr gâ‘ile-i tuğyândan berî olmağla, herkesin hâne ve bağçesine iktizâsı mertebe icrâ ve îrâd olunup, derûnunda bî-nihâye çekdiri gibi çâmlar ve şâyka misillü ma‘unalar muttasıl hareket ve nehr-i mezkûrun yukarı tarafı Silezya ve Breslav şehri kurbunda Oder Nehri‘ne ve aşağı tarafı Bahr-i şimâlî kenârında Hamburg Îskelesi‘ne mütevâsil olmağla, aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı sefnelerle zehâ’ir ve eşyâ gelüp gitmekden hâlî

değildir. Müceddededen yapulan hâneleri bir çırپıda yek-dîvâr ve hem-vâr ve sokakları kırkar¹ ellişer arşûn vüs²atde nizâm-pezîr olundan sonra şimâl tarafı nehr-i mezkûr ve etrâf-ı selâsesi haffîfce sûr ile ihâta olunup, etval-i nehârı on altı buçuk sâ³at elli ‘arzında bir güzel şehir olmuşdur. Nehr-i mezkûr kenârında Kral'ın serâyı ve cebe-hânesi mevcûd olup, içinde ve etrâfında bağçeler ve serâyalar ve âvgâh ve kiştzârlar vardır. Yetmiş dört senesi hilâlinde² Nemçe ve Moskov askeri biribirî ardınca bu beldeye gelüp, Kral'ın cebe-hâne ve kâşânelerin tâlân ve belde ehâlîsine mâl-ı emân salup, çok ziyân etmişler. Böyle iken yine sükkânı tecemmülden hâlî olmayup, güzelce hâneleri ve esbâb-ı ihtişâmları mevcûddur. Hevâsı i‘tidâlden hâric olmamağın, ricâl ü nisvânında ashâb-ı hüsn ü cemâl çokdur. Hâneleri üçer dörder kât kârgîr olup, kış günü sovukdan yaz günü sıcakdan ba‘zı eşyâların muhâfaza için hânelerin [M1 250] birer tabakası zîr-i zemîn misillü yer içinde olmak mültezemdir. Hânelerinin üzerleri örgüçlü tekne olup, bir nev⁴ kalınca kiremit ile örtülmüşdür ki, kırk senede bir kerre aktarma gâ⁵ilesinden müberrâdır. Ihrâkdan havf ve tehaffuz etmeleriyle gice ve gündüz bekçilereinden mâ⁶adâ her sokakda beşer onar tulunbalı kuyular ve her kuyu başında kızaklı fiçular müheyŷâdır. Sûru gâyetde vâsi⁷ olmağla, hâlâ çok yeri hâlî olup, bir tarafdan hâne ve bağçeler ihdâs olunmadadır. Nebâtât ve ezhârin ekseri mevcûd ve etrâf ü eknâfdan getürdilüp, terbiye ve kışlarda sobalarla tenmiye olunmağla, kahve ağacı ve sâ⁸ir eşcâr-ı garîbe görülmüşdür. Taşradan kumaş ve metâ⁹ gelmek yasak olmağla, ehâlîsi biz-zarûre bunda³ yapılan kumaşa muhtâc olmak behânesiyle her şeyleri behâlidir. Ehâlîsi fagfûriye mâ¹⁰ olmağla, kibârlarının mahsûs ve müretteb fagfûri odaları olup, bağçe seyri gibi gâh gâh içinde teferrûc ederler. Aslında Hind ve Çin'den getürdüler imiş. Saksonya fagfûriSİ zuhûr edeliden beri buna gâyetde magrem ve bir kâsesi yirmi altûna ve bir musanna‘ca tabağı beş on altûna alup, satmağa rağbetleri haddi tecâvüz etmeğin, akçaları taşra gitmemek için Kral şimdî Saksonya'dan fagfûri gelmeği yasak ve Saksonya'dan üstâdlar getürdüp, müceddededen fagfûr kârhânesi îcâd ü i‘mâl etmekle birkaç seneye dek Saksonya'ya benzetmek ihtimâli vardır. Brandenburg Sancağı kumsal olup, mahsûlleri kendülere vefâ etmemegün, ekser zahîreleri Saksonya ve Leh'den ve devâbb ü mevâşîleri Eflâk ve Boğdan ve Bucak'dan gelür. Kral Berlin'de olan elçiler zihâmından ve mübâşir olduğu umûra ittilâ¹¹'ları havfindan ekser-i eyyâmda Berlin'e yedi sâ¹²at bu¹³du olan Potsdam nâm beldede eglene geldiği yazılmışdır. Ehâlîsi Lüteran olmağla, her ne kadar diyânet dağdaşasından müberrâ iseler kenîselerinde sanem⁴ olmayup, muvahhidlik ile iftihâr ve Katolikler'e külli¹⁴ ‘adâvet izhâr ederler. Nübüvvet-i Muhammediyye'yi inkâr etmeyüp: “Müslümân oluruz” dimekden ‘âr etmezler.

¹ kırkar M1, H, K1 : kırk B1.

² 1 Muharrem 1174 = 13 Ağustos 1760 Çarşamba.

³ bunda M1, K1, H : bundan B1.

⁴ sanem M1, B1, K1 : put H.

Sâniha

Zikri sebk eden Silezya Sancağı mahall-i nizâ‘ u cidâl ve mebnây-ı kîl ü kâl olup, ta‘rîf ve tavşîfi muktezây-ı hâl olduğuna binâ‘en, makâle-i mu‘arrefesinin bir mukaddime-i lâzimetü'l-i‘tibâr¹ ile temhîd ü terşîhine² tahrîk-i hâme-i garâ‘ib-nigâr olunmuşdur.

Cenâb-ı Hak hikmet-i Samadâniyye'siyle Anadolu ve Rumeli'nin [M1 251] ‘alet-tedrîc karârgâh-ı ümmet-i cenâb-ı hâtemiyet olmasın irâde buyurmağın, evâ‘il-i zuhûr-i nûr-i Muhammedî'de Mısır ve Şâm dest-yârîyi samsâm-ı muhâlif-endâz ile me‘vây-ı ehl-i İslâm olduktan sonra mûrûr-i zemân ile gayret³-keşân-ı ashâb-ı îmândan birâz merdân-ı şecâ‘at-nihâd ‘alem-efrâz-ı meydân-ı gâzv ü cihâd ve pîşvây-ı erbâb-ı ısdâr ü irâd ola gelmek tarîkasınca, beş yüz târihleri hîlâlinde Anadolu'da Dânişmendlü ve Âl-i Selçuk ve Benî Artuk tâ'ifeleri ve altı yüzde Ekrâd-ı Eyyûbiyye şu‘beleri, yedi yüzde ‘Osmâniyye-i ‘âlîşâniyye Devleti, sekiz yüzde Timur-i pûr-zûr savleti, dokuz yüzde Sultân Selîm ve Sultân Süleymân hazretlerinin debdebe-i memleket-gûşâlarıyla Şâh İsmâ‘îl-i Safevî'nin âsâr-ı tuyân ve fûcûru vech-i meşhûr üzere cilveger-i zuhûr olmuş idi.

Dokuz yüz elli⁴ haddinden sonra bi-hikmetillâhi Te‘âlâ dünyânın kuvâsına rehâvet ü herem ‘âriz olup, devlet-i müstecidde-i müstemirre mümehhidi bir sâhib-zuhûr intâcında izhâr-ı fûtûr ve câ-be-câ isbât-ı vûcûd dağdağasına düşenler nihâyetü'l-emr ‘asrımızda hâdis olan Mîr Veys⁵ ve Nâdir Şâh⁶ misillü zemân-ı isti‘lâ ve istîlâları yirmi otuz seneye mütenâhiz ve ef‘âl-i ikbâlleri kendi zâtlarını müte‘addî ve mütecâviz ol-mamak sırrından zühûl ü gaflet ve mücerred tedbîr u himmet ile pezîrây-ı sûret olur mülâhazasıyla hâlâ Brandenburg Kral'ı mârrü‘z-zikr Friderikos'un Germanya ve Alaman-ya eyâletlerine ve belki Avrupâ'nın ekserine istîlâ sevdâları dimâğında galeyân ve ma‘îsetgâh-ı kadîmi Brandenburg Sancağı'na mu‘âdil Silezya gibi güzide ve müntefa‘unbihâ nâhiyeye dest-res ve Saksonya'ya feres-rân-ı heves olmak zîmnînda taraf taraf hasmına gâlibiyet ile gûyâ ki mâ-fi‘z-zamîri mukaddimesi nûmâyân olmuşidi. Ammâ çün düstûr-i mestûr üzere mazhar-ı takdîr-i cenâb-ı Kadîr olan tabî‘at-ı dehri tağyîr emr-i mümtenî‘ u müte‘azzir ve düvel-i Nasârâ beynde ‘ale‘d-devâm münâfese ve müvâzene kayıdları müllezem, ya‘ni kendülerden pes-pâye olanlara ‘unvân ve emâret

¹ lâzimetü'l-i‘tibâr M1, K1, H : lâzime-i i‘tibâr B1.

² terşîhine H : tevşîhine M1; B1, K1.

³ gayret M1, K1, H : ‘ibret B1.

⁴ 1 Muharrem 950 = 6 Nisan 1543 Cuma.

⁵ Mîr Veys (1707-1715) Gîlzayî Afganlıları lideri. Mekke'deki âlimlerden “dinsiz Gürcüler”le savaşmak için fetvâ alarak 1708'de isyan etmiş, Kandehar Kalesi'ni ele geçirerek Kandehar Vâlisi Gurgin Han'ı öldürmüştür, bk. Ahmet Taşağıl, “Hüseyin Mirza”, *DIA*, İstanbul 1999, XIX, 1; İsmail Safa Üstün, “Iran” *DIA*, İstanbul 2000, XXII, 401.

⁶ İran'da Avşarlılar hânedanının kurucusu ve ilk hükümdarı (1736-1747), geniş bilgi için bk. Azmi Özcan, “Nâdir Şâh”, *DIA*, İstanbul 2006 XXXII, 276-277.

cihetleriyle haddini tecâvüz etdirmemek belki husemâsiyla musâlahâ veyâ bir hânedân-ı mu‘teberden münâkaha murâd etdiği sûretde encâm-ı kâr fikriyle re’y ü meşvereleri munzam olmadıkca, husûl-pezîr olmamak hâletleri mer‘î ve mübremdir. France ve Rusya devletleri mûmâ ileyhin sevret ü şiddetini kesr ve evvelki mertebesinde habs ve kasr için Nemçe Devleti tarafına mu‘âvenete kıyâm ü imtisâl ve takrîb-i mücâveretle evvelâ Prusya [M1 252] Sancağı bilâ-ceng ü cidâl Rusya haşerâtına pâymâl olduktan sonra Brandenburg Sancağı'na hûcûm u iktihâma¹ mübâderet ve yüz yetmiş dört târîhi² hilâlinde makarr-ı emâret Brandenburg olup, Kral-ı merkûmun mâye-i ibtihâc ü iftihârı olan Berlin şehrine ve etrâfında ekser dâr ü diyârına biribiri ardınca cereb-i frengî gibi sirâyet ve ehâlî-i bilâddan bî-nihâye mâl-i emân tahsîli ile külli hasâret ve Kral'ın cebe-hâne ve kâşânelelerin nehb ü gâret etmeleriyle, savlet-i ‘alevgîr ve hiddet-i ‘adüv ü tedmîrînin inhât ve fütûruna ‘illet olmalarına müte‘âkib Rusya Devleti'nde tebdîl-i Çâr hudûsu ve Nemçe tarafında telef-i asker ve nefâd-ı hazîne husûsu ve Kral-ı mevsûfun Devlet-i ‘aliyye ile mu‘âhedesî mâddesi egerçi beynlerinde şimdilik vech-i ma‘hûd üzere mûtâreke ve müsâleme vukû‘una ba‘is olmuşdur. Ammâ Silezya Nâhiyesi havsala-i hazmdan hâric bir büyük lokma olup, Nemçe Çâsârî'nin kuvvetu'z-zahri ve mâ-bihî'l-iftihârı olan Çeh, nâm-ı diğer Bohemya Eyâleti ile Leh memleketi miyânında cânib-i şimâlîsi Brandenburg Sancağı'na muttasıl ve cânib-i cenûbîsi Timişvar semtinde olan Macaristan'a mütekâribaslında birkaç dükâlkâdan mürekkeb otuz kırk bin asker oturmağa mütehammil, vefret-i hâsîlât ve nefâyis-i me’kûlât ile müşârûn bi'l-benân kılâ‘ ve husûnu müştemil, husûsan Breslav gibi kal‘a-i nâmdâr ve me’vây-ı tüccârı mutazammîn ekall-i müteyakkan tûlen yüz ve ‘arzan almış sâ‘at çeker tûlânî bir hîttâ olup, ez-cümle Uyvar Sulh-nâmesi³ ta‘dâd-ı bilâd ü emsâr ve mevkî‘-i mübâhât ü iftihârda Aşağı Silezya ve Yukarı Silezya deyü îrâd olunan nâhiye olmağla, olur olmaz ‘avâriz ile ne Nemçelü tarafından kasr-ı yed mutasavver ve ne Brandenburg cânibinden redde semâhat müyesserdir. Belki iki tâ‘ife miyânında gudde-i ba‘îr (deve vebâsı) gibi bir derd-i nâdevâ ve bir meşgale-i ârâm-fersâ olup, Nemçelü'ye göre müsâ‘ade-i rûzgâra intizâr ile mağdûriyyete mülâabis sâhib-i evvellik istihkâkî mülâhazası oldukça vesîle-i tesliyyet ammâ Brandenburg'a göre bir tarîkle redd iktizâ etse ‘âr-ı mağlûbiyet ve şinâr-ı hamiy-yetden başka yirmi beş seneden berü çekilen meşakkatler heder olmağla, hasım tarafında galebe zuhûru elbetde mahall-i ıztîrâb ve hayretdir. Binâ‘en ‘alâ zâlik ya hasmını cânib-i âhardan işgâlle Silezya tarafına teveccûhden men‘ vâdîlerine intihâc veyâ memleketlerinin ba‘zisini konşulara pîşkeş çekmekle, kuvâsına îrâs-ı za‘f esbâbına teşebbüse

¹ iktihâm M1, B1, K1 : افتخار H.

² 1 Muharrem 1174 = 13 Ağustos 1760 Çarşamba.

³ Uyvar Sulhnâmesi, Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında Erdel problemi sebebiyle başgösteren anlaşmazlığın görüşmelerle halledilememesi üzerine vukûbulan savaş sonucunda Osmanlı ordusu Uyvar'ı muhasara ederek (1074/1663) fethetmiş ve bir sulh andlaşması yapılmıştır. Geniş bilgi için bk. Ahmet Şimşirgil, *Uyvar'in Türkler Tarafından Fethi ve İdaresi* (1663-1685), (Basılamış Doçentlik Tezi), İstanbul, 1997.

muhtâc olmağın, bi'z-zarûre ümmîdvâr olduğu mâddenin husûlüne [M1 253] talebkârlıkda ibrâm ve ısrârdan gayri çaresi olmadığı zâhir u bedîdârdır.

Ber-vech-i muharrer cumâdelûlâ gurresinde Berlin'e vusûl ve cânib-i garbîsında ferş ve müheyŷâ kılınmış hâneye nüzûl ve on günden sonra Başvekîl'e varılıp, ‘inâyetli sâhib-i devlet efendimizin mektûb-i ‘âlîleri iblâg ve Kral'a buluşmak günü müzâkere ve ta‘yîn olunmağın, hedâyâ-yı hümâyûndan otâk-ı behcet-nûmûn evvelâ konağımızda kurulup, etrâf ve levâzîmâna bakıldıdan sonra Kral'a varmakdan bir gün mukaddem ‘akkâmlarımız ile Kral serâyına ırsâl ve anda bir münâsib mahalle nasbla mefrûşâtı bast ü ikmâl olundu. Ertesi gün sorguc ve atlardan gayri hedâyâ-yı mütenevvi‘a boğçaları üzerinde ism ü resmlerini mübeyyin yâfteler ile ‘arabaya tahmîl ve ba‘zı havâss-ı etbâ‘ımız ma‘rifeti ve tercemân ma‘iyyeti ile Kral serâyına gönderilüp, yedlerinde olan defter müterceme tatbîk olunarak dîvânhâne kenârında ‘Acem kâlîçeleri üzerinde tertîb ve teslîm olundukdan sonra hedâyâdan üç re’s at dahi tesrîc ü tezyîn ve Hâs ahur'dan ta‘yîn olunmuş âdemler yedeğine verilüp ve kendi atlarımız dahi mükemmel raht ü bisât ile yedek etdirilüp, kendimiz ‘âdet üzere Kral'dan gelen hinto[y]va ve havâss-ı etbâ‘ımız ‘Osmânlı bisâtiyla yine Kral'dan gelen atlara râkib olup, bizi da‘vet ve istikbâle gelen karşucular ardañca alâmiş kadar tevâbi‘ u levâhik ile alay terfîb olunup, Kral serâyına varıldı. Nemçeliler tarafından sûret-i defter getürdilüp, onların rüsûm ve âdâbına ri‘âyetle hareket etmeleriyle nâme-i hümâyûn Dîvân Efendisi yedinde ve sorguc-i behcet-nûmûn zarfiyla kethudâmız elinde on beş kadar etbâ‘ıyla dîvânhâneye girilüp, mor katife ile döşenmiş üç kademeli bir suffe üzerinde bir tarafında mufazzaz sandalî ve bir tarafında nâme koyacak serîr ortasında mâ’î katîfeden siyâb-ı her rûze-i gubâr-âlûd ile Kral'a ayak üzerinde mülâkât: “Hâlâ erîke-pîrây-ı saltanat-ı ‘Osmânî şevketlü mehâbetlü Pâdişâh-ı ‘âlem-penâh Sultân Mustafa efendimiz hazretlerinin siz haşmetlü menziletlü dostlarına temhîd-i müvâlât zemînde ihdâ buyurdukları hedâyâ-yı Hüsrevâne'lerini müş‘ir nâme-i meveddet-‘allâme-i Mülükâne'leridir” deyerek nâme ve sorgucu biribirî ardañca Kral yedine i‘tâ ve ol dahi vâhidin ba‘de vâhid alup, sorgucu gûşe-i çeşmle mülâhaza ederek, yanında duran serîr üzere¹ vaz‘ u ibkâ ve tercemân vesâtatiyla Devlet-i ‘aliyye'den kendü hakkında zuhûra gelen iltifât ü ‘inâyetden [M1 254] minnetdâr ve elçiliğimizden mahzûz olduğun yâd ü tezkâr eyleyüp, vardığımız hey’etde konağımıza ric‘at olundu. Rueû‘umuz ‘akabînde Kral hediyye atlari Hâs ahurlular yediyle serây havlusu içinde iki üç def‘a dolandırıp, havluya nâzır pencereden mülâhaza ve: “Kendiler soyup, âdemlerine teslîm edeler” deyü tenbîh esnâsında mücevher rahtlar ve mutallâ kesmeler şâ‘şa‘ası safâsından Kral kendüyi bitirüp, kimesneye bir şey vermek ‘âdetleri değil iken, hâs ahurlulara bir sâ‘atle birkaç altûn i‘tâ eylemişdir. İblâg-nâme ve hedâyâ bu keyfiyyetde hîtâm-pezîr olduktan sonra kişi behânesiyle Berlin'de altı ay ikâmete niyyet ve Âsitâne-i sa‘âdet'de kendi elçilerine on sekiz ayda verilen ta‘yînât behâsı taraflımıza altı ayda verilmek üzere kavl ü karâr ve kendisi ekseriyâ ekline geldiği Potsdam

¹ üzere M1, B1, K1 : اورن : H.

nâm beldeye reftâr eyledi. Birkaç günden sonra tenakkul ve ziyâfetle bizi Potsdam'a da'vet ve serây ve askerini ve kendünün bizzât tertîb ve nizâmlarına kiyâm hâletlerini seyr etdirüp, birâder-zâdeleriyle iki üç gün Potsdam korularında sayd u şikâr temâşâsı etdirdikden sonra, bir gün bizi yanına tenhâ da'vet ve hoş âmed makûlesi nevâziş ve istînâs zîmnâda derûnunda câygîr olan ittifâk mâddesin dermiyân ve yanında olan harîta ile 'avâ'id ve fevâ'îdin beyân etmeğin, mukaddemâ Âsitâne-i sa'âdet'e 'arz olunan vech üzere me'yûs olmayacak sûretde cevâbı verilüp, yine Berlin'e ric'at olundu.

Potsdam, Berlin'in cânib-i garbîsinde Berlin'e yedi sekiz sâ'at bu'd ile Berlin içinden cereyân eden su üzerinde bir mütevassit şehir olup, ekser mahalli Kral'ın ihyâkerdesi olmağla, bunda mükellef serây ve bağıçe ve av-gâhları olup, Berlin'de elçiler zihâmından ve ashâb-ı maslahat ve şikâyet dağdasından âzâde-i hâtır olmak için ekser-i evkâtda bunda¹ eğlenüp, tedbîr-i mülkiyye ile hiyel-i harbiyye bâbında hâtırına gelen umûru mülâhaza ve zabt ü tahrîrden ve ricâl ve sergerdelerine ihtâr u tenbîhi iktizâ eden umûru başka başka telkîn ve ta'lîmden hâlî degildir². Minvâl-i muharrer üzere Berlin'de ikâmetimiz eyyâmında hâtırhâhimiz olan mahallere varmak için konağımıza bir koçu ta'yîn ve a'yân ü ekâbiri bizi da'vet ve ikrâm eylemek hâleti tenbîh ü telkîn olunmağın, birâder-zâdeleri ve sâyir ricâl ve zâbitânı bizi iki üç günde bir bağıçe ve hânelerine da'vet ve nihâyet vüs'-i behcetleri olan şeker ziyâfetleriyle icrây-ı levâzîm-ı üns ü ülfet etmeleriyle, *dârihim mâ-düümte fî dârihim*³ mazmûnuna ri'âyetle imrâr-ı zemânına bezl-i miknet olundu. Eyyâm-ı şitânın uzun gicelerinde Kral Potsdam'dan Berlin'e gelüp, [M1 255] hilâf-ı mu'tâd iki ay kadar Berlin'de ikâmet ve komadiye ta'bîr olunur hayâlhâne nizâmâsına sarf-ı himmet etmekle, bizim için bir suffice tahsîs ve birkaç kerre da'vet ve kendisi a'vân ü akribâsiyla hâzır-ı meclis olanlara bahşende-i lutf ü besâset olup, rakkâs kızlar ve yoğurtcu (بُو غورتجي) nâmına mukallidler lisânından 'aşk u mahabbet ve 'âşik u ma'sûk miyânında teshîl-i maslahata dâ'ir vesâtat ve kiyâdet hikâyetleri ve aralıkda sâz ü söz inbüsatlarıyla üç dört sâ'at imrâr-ı zemân-ı kâmrânî ve izhâr-ı şâdmânî ederler. Ba'zı kerre redûd (رددود) [=redoute] nâmına başka bir cemi'yyet tertîb eleyüp, ricâl ü nisvânı karma-karış kırmızı sandal ve cânfesden cilbâb ve kerrâke resminde üzerlerine birer şey geyüp ve yüzlerine âdem çehresi sûretinde birer burunduruk tutup, kim olduğu bilinmekden kaldıkdan sonra kârhâne içinde deverâna âgâz ve harekât ü sekenâtından his ile herkes gönlü çekdiği bânuyu elinden tutup, beynlerinde gayret ve hamîyyet dağdağası bertaraf olmağla, dûr u dirâz neşîb ü firâz olta ile icrây-ı levâzîm-ı ihtizâz ederler

¹ bunda M1, K1, H : bundan B1.

² değildir M1, , K1, H : كَلَّا B1.

³ “دَارِهْمٌ مَا دَمْتَ فِي دَارِهْمٍ” = Ülkelerinde bulunduğu sürece onları idare et” anlamına gelen Arapça bir deyiştir; bk. Münâvî, *Feyzû'l-kadîr*, *Misîr* 1356, I, 241; Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asilli Vecîzeler Sözlüğü*, I, 125; hadis olarak zikredildiği yer için bk. Abdurrahman b. Muhammed es-Sehâvî, *El-Mekâsidü'l-hasene fî beyâni kesîrin mine'l-ehâdîsi'l-müştahira 'ale'l-elsine*, Beirut 1985, s. 340.

ve gûyâ mestûru'l-hâl olmak zu'muya kol kol beğendikleri mahalle giderler. Bu cem'iyyet 'akabinde kârhânenin bir odasında Kral sofrası döşenüp, ref-i nikâb-ı vahşetle güzelce nüdemâyı yanına da'vet ve sâ'at beşe ve altıya varınca 'îş ü 'işret ile izhâr-ı meserret ve bu bezm-i hâssa dâhil olanlar istîfây-ı lezâyiz-i müfâharet ederler. Bu esnâda Kral bir gice konağımıza yakîn a'yân-ı beldeden bir kimesnenin hânesine gelüp, bizi yanına da'vet ve: "Eyâ Devlet-i 'aliyye'nin birkaç sene zarfında ceng ü cidâle niyetleri var mıdır?" deyerek kelâmi semt-i âhara tevcîh ve: "Yüz yirmi üç târîhinde Prut Suyu kenârında vech-i ma'hûd üzere tazyîk olunan Moskov Çarı ahz ü esîr olunmak mümkün iken niçün müsâmaha olundu?" deyü su'âl eyledikde: "Vak'a-i mezkûre Devlet-i 'aliyye'nin dört kralla on yedi sene 'ale't-tevâlî müdâfa'a vü mücâdele eylediği evkâtdan çok uzak olmadığına binâ'en, öyle etrâfi açık mahallerde re'âyâ vü berâyânın pâymâl olması tecvîz-kerde-i cenâb-ı Hudâvendigâr olmayup, mücerred def-i sâ'il ve sedd-i Sikender gibi Seyl-i 'Arim'e hâ'il olmak için ol vakt bir asker ta'yîn olunmuş idi. Çâr-ı mezkûr kendinin sû'-i 'ameli belâsına giriftâr ekl-i evrâk-ı eşcâr misillü meşakkatlere dûçâr olmağa, istîmâna müsâra'at ve etrâfiyla Azak Kal'a'sın teslîme mübâderet etmeğin, el-'afvü zekâtü'z-zâfer¹ medlûlunce recâsına müsâ'ade ve sebîli tahliye olunmak şîme-i kerîme-i [M1 256] Pâdişâhâne'ye münâsib olan umûrdandır" deyü cevâb verilüp, eğerci kabûl süretinde sükût eyledi. Ammâ Moskovlu'dan gâyetde âzûrde-hâtır olmağa, elli dört yıl mukaddem mazhar oldukları 'afv ü 'âtifetden hâlâ müte'essif ü dilgîr olduğu ihsâs olunmuşdur.

Murûr-i eyyâmla altı ay temâm olmağa ve kış nihâyet bulmağa yaklaşımağa, mâh-ı şevvâlin yirminci günü² yine üslûb-i sâbık üzere nâme-i hümâyûn cevâbin almağa Kral tarafından da'vet ve bu kerre başka bir odada 'akd-i cem'iyyet olunmak tarîkı üzere Kral yanına girilüp, itmâm-ı levâzîm-ı müsâferetle 'avdete 'azîmet üzere olduğumuz ve nâme-i hümâyûn cevâbin almağa vardığımız takrîr ü tefhîm olundukda, elçiliğimizden izhâr-ı şükrân ve bizden Âsitâne-i sa'âdet'de merâmları husûlüne dâ'ir dostluk ümmîdinde olduğun zikr ü beyân ederek cevâb-nâmeye müte'âkib Başvekîl yediyile ba'zı hedâyâ-yı cüz'îyye i'tâ olundu. Bundan sonra bizi hudûddan istikbâl eden mihmândâriyle Leh hudûduna ircâ' u îsâl için 'araba ve bârgîr ihmâr etmeğin, gurre-i zilka'dede Berlin'den hurûc ve on dört günde makarr-ı emâret-i Silezya olan mârrü'z-zikr Breslav şehrîne vülûc olunup, anda beş altı gün ikâmet ve müceddededen 'araba maslahatına temşiyet verilmekle, kurây-ı hudûd-i Leh'den Utriçeâ nâm karyeye dâhil ve kat'-ı merâhil olunarak zilhiccenin beşinci günü³ Hotin'e on beş sâ'at bu'du olup, Leh ile Boğdan toprağı miyânında hadd-ı fâsil olan Horodenka nâm kasabaya vusûlümüzde üslûb-i sâbık üzere Boğdan Voyvodası mihmândârı istikbâl ve ihmâr-ı levâzîm-ı hatt ü

¹ "العفو زكاة الظفر" = Affetmek zaferin zekâtıdır" anlamına gelen bu cümle, Hz. Ali'ye nisbet edilen Arapça deyiştir; bk. Şihâbüddîn en-Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb fi fûnûni'l-edeb*, Kahire 1423, III, 258.

² 20 Şevvâl 1177 = 22 Nisan 1764.

³ 5 Zilhicce 1177 = 5 Haziran 1764 Sali.

tırhâl ederek on sâ‘at berüde Nehr-i Prut üzerinden mürûr ile Çernaviç nâm karyeye bundan dahi Podşan nâm kasabaya gelüp, ‘îd-i adhâ tevassut ve yaqmurlar mütemâdî olmağın, bunda üç gün ikâmet ve bu mahalden dahi üç günde makarr-ı emâret-i Boğdan olan Yaş'a vâsil ve henüz vârid olmuş Boğdan Voyvodası Üçüncü Ligor Bey'e musâdefe ve bundan dahi tekrâr ‘araba ve bârgîr mâddesine nizâm verilüp, Kalas ve Maçin yolu iktizây-ı vaktle zahmetli olduğu ma‘lûm olmağın, Burlat nâm mahalden Eflâk'a doğru teveccûh ve üç günde Boğdan ile Eflak miyânında hâdd-ı fâsil olan Fohşan nâm şehr varılıup, bunda dahi Eflak Voyvodası'nın mihmândârı istikbâl ve Bükreş'e uğramaksızın dört beş günde Tuna ile Arces [=Argeş] nâm nehir miyânında Oltelic [=Oltenita] nâm karyeden gurre-i muharremde Tuna üzerinde Tutrakan nâm kasabaya [M1 257] dâhil ve bunda on aydan berü hasret-keş olduğumuz câmi‘ ve minâre müşâhedesiyle külli meseret hâsıl olmağın, secde-i şükre mübâderet ve du‘ây-ı devâm-ı Devlet-i ‘aliyye'ye muvâzabet zîmnâsında Hezargrad ve Karînâbâd ve Kırkkilise üzerinden Âsitâne-i sa‘âdet'e bâl-güşây-ı müsâra‘at ve bi-fazlihî sübâhânehû sene-i kâmile temâmı olan mâh-ı muharremin on dördüncü günü¹ İstanbul'a duhûl ile bir müddetden berü etrâf u eknâfa perîşân olmuş havâss-ı arâmiş ü müsûl menzilgâh-ı evvelîne rücû‘ u hulûl eyledi. *Fe hamden sümme hamden sümme hamden*².

Vasf-ı etvâr-ı Kral

Mûmâ ileyh fûnûn-i me‘ârifden hissedâr, husûsan âşinây-ı tevârîh u ahbâr olmağla, leyl ü nehâr İskender ve Timur makûlesi sâhib-i zuhûrların etvâr u âsârını mutâlâ‘a ile ceng ü cidâl bâbında sudûra gelen hîle vü tedbîrlerine iktidâ ve evlâd ü ‘iyâl gâ‘ilesinden bî-pervâ mezheb ü diyânet kaydından müberrâ olup, efkâr ü etvâri tevsî‘-i dâ’ire-i memleket ve tahsîl-i şân ü şöhrete masrûf ve maksûr olmağın, muhtâc ve merâci‘ olduğu âdemlere izhâr-ı tevâzu‘ ve müvâlât ve etrâfinda bulunan hem-civâr ve akrîbâsiyla iktizây-ı hâle göre müdârât ve mücârât edüp, hâlâ işe yarar iki birâderi ve iki birâder-zâdesi ve iki hemşîre-zâdesinden başka kavm-i kabîlesi³ vâfir olmağla, bunları Ser‘askerlik ve asker-perverlik umûrunda istihdâm ve ekser-i evkâtda yanından ayırmayıp: “Benim sa‘y ü himmetim semerâti size râci‘dir” diyerek kendüye râm eyleyüp, ricâl ve sergerdelerine ikrâm ü i‘tibâr ve her birine me‘mûr olduğu hidmetde istiklâl verüp, tenbîh ve tefhîmi iktizâ eden mevâddı sırran ifâde ve âhari mahrem etmemekle zu‘munca kâmkâr ve celb-i hâtır ile minnetdâr eyleyüp, ceng esnâsında mecrûh ve ‘amelmânde olanlar içün ta‘yîn ve vezâ‘if ile tâvhâneler ve evlâd ü ‘îyyâllerine terbiye içün kâşâneler ihdâs eyleyüp, bu makûleden ceneral-zâde ve beyzâde olanları on dört on beş yaşına varınca okudup, yazdırma ve harekât-ı harbiyye ta‘lîm etdirmek üzere muhsûs mahaller ta‘yîn ve hâllerine göre elvân çukadan güzelce libâs geydirüp, hadd-ı

¹ 14 Muharrem = 14 Temmuz 1764 Cumartesi.

² “فَحَمْدًا لِّمَ حَمْدًا” = (Görevini îfâ ederek dönmesi sebebiyle) şükürler, şükürler ve yine şükürler olsun” anlamına gelen Arapça bir hamd ve teşekkür ifadesidir.

³ kabîlesi M1, K1, H : قتله سے B1.

temyîze bâliğ oldukdan sonra sırtına mâ’î scerlet çukadan bir gümüş çaprazlı timür koparan¹ ilbâs eylediğinden başka, kiminin omzuna sırmalı şerit takmak ve kiminin boy-nuna palheng sûretinde gümüşden bir şey sarkıtmak ile emsâlinden temyîz ve ikrâm ve derhâl bir bölük askere bayrakdâr veya onbaşılık ve yüzbaşılık misillü hidmetler ile tevkîr ü ihtirâm eyleyüp, [M1 258] her kande bir serv-i kâmet² hûbrû gulâm var ise bu makûle sergerdelik i’tibâriyla mümtâz ve muhtâr ve derd-mend sultâtlar bu misillü zâbitlerinin güzelliği ile ihtizâz ve iftihâr eyleyüp, askerî makûlesin gice gündüz kal’adan kal’aya ve kollukdan kolluğa tahrîkden hâlî koymamak ve evkât-ı mahsûsada şehir içinde ve etrâfında mu’ayyen meydânlarında tûfeng tutmak ve üç yüzü birden doldurup, boşandırmak ve dîvâr gibi yekpâre yürüyüp, ikdâm ve ihcâmda nizâm-ı saffi bozmamak üzere ta’lîm ü terbiye ve kendilerini olmeyecek kadar bir parça nân ile esîrden bed-ter³ hayrân ve ser-gerdân gice gündüz tûfeng elde, palaska belde, karnındaki kar-nında, sırtındaki sırtında, tahte'l-kahr kullandırıp, ber-vech-i muharrer bayrakdâr nâmına bir tâze oğlan elinde mızrak bir bölük sultâti önüne katup, her ne işaret ederse bir tarîkiyla muhâlefet mümkün değildir. İkişer ikişer şehirlü hânelerine taksîm edüp, boğazları tokluğuna ev sâhibine hidmet ederler. Haftada iki gün kâr ü kisbe ruhsat verüp, san’atdan behresi olmayanlar halkın bağçesin kazmak ve odun yarmak makûlesi hid-metlerle sedd-i ramak ederler. İki sâ’atde bir kerre onbaşılıarı elinde esâmî defteri kol-lukda olanları kollukda, âzâde ise eğlenüp yatdığı mahalde yoklayup, firâr ü gaybet et-miş olursa derhâl zâhir ola düşmekle, hâric-i beldede bir küçük kal’adan iki üç pâre top atılıp, keyfiyyet ma’lûm ve etrâfa arayıcılar yayılıp, müsâmaha mümkün olmamağın, elbette ahz ederler ve bölüğüne îsâl ile kapudanına teslîm ve meydân-ı siyâsete takdîm ederler. İki tarafında otuz kırk kadar yoldaşları ellerinde birer kırılmaz çubuk firâriyi belinden yukarı ‘uryân ederler ve feryâd ü istîrhâma mecâl olmamak için ağızına bir parça kurşun verilüp, on beş yirmi kerre içlerinde gidüp geldikçe cümlesi çubuk ile çar-parlar. Canı çıkmâga yaklaştıkda siyâbını arkasına verüp dükkânlarından merhem akçası nâmına birer pâre düşürtmekle, zîmnen teşhîr-i ‘âlem ederler. Bu mertebe ile mütenebbih olmayup, iki üç kerre firâr eder ise ayağına pranga urulup, bir dama habs ederler. A’yan-ı beldeden umûr-i şâkka için hidmetkâr isteyen getürdüp, günde bir pâre etmekle istihdâm ve ahşâm yine mahalline îsâl eder. Her bölümün tâ’ifesi âhardan mümtâz olmak için kimi Boşnak ve kimi Macar kiyâfetinde u’cûbe hey’etlerle gören bir şey kiyâs eder. Ekserine yeşil [M1 259] çuka geydürüp ehl-i İslâm'a izhâr-ı meveddet etmekle hem-civârlarının bu vaz’ına canı sıkılıp, “Brandenburg Kral'ı müslüman olacak imîs” deyü ta’n ü telmîh ederler. Mûmâ ileyhin bu makûle hiyel-i harbiyye ve umûr-i siyâsiyye-de ihtimâmi temâm olduğundan gayri kimin yedinde nâtik ve sâmitden bir külliyyet-lîce sey’ görürse mahşerde haklaşmak şartıyla alup, ba’zı kerre edâ ve ekserinde leyte ve le’alle ile ihmâl ü igzâ eder. Nazm ü nesr ile idâre-i kelâma kâdir, hadî’akâr-ı mâhir

¹ koparan M1, K1, H : قوبران B1.

² kâmet M1, B1, H : kât K1.

³ bed-ter M1, K1 H : bed-ser B1.

olmağın, lâbe-i şâ'irâne ve mutâyebe-i münşiyâne bilür. Hattâ geçen sene Nemçe Kralîcesi'ne hâb-ı hargûş niyyetîyle bir mektûb-i mübhêmü'l-mefhûm yazmış imîş. Hattârlık ve hadî'akârlıkda keyfiyyeti ma'lûm olmağın ortalığa yayulup, Lehlüler istinsâh ve mübhêm olan fikralarına dürlü dürlü ma'nâlar yakışdırmaağla nakl-i meclis ittihâz ve Leh'den murûrûmuzda bize kırâ'et ve irâ'et etdiler. Bir kimesnenin nazm ü nesri tercemân-ı 'akl ü fikri olmak mülâhazasıyla keşide-i silk-i sutûr kılınmışdır. Mazmûnu bu ki: "Benim muhibb ü mihibâr ve hem-civâr-ı kâmbrânım, müvâlât-ı derûnî ve musâfât-ı bîrûnîye münâsib tahiyyât-ı râyika ve teslîmât-ı fâ'ika iblâğından sonra münhâ-yı mahlas-ı dil-rubûde budur ki, ber-muktezây-ı şîve-i rûzgâr miyânımızda olan kâr-zâr sebebiyle birbirimizi istîsâl mertebeleri bedîdâr olduğu muhtâc-ı beyân değildir. Böyle zarar-ı külliye kâdir olan âdem mahallinde fâ'ide-i 'uzmâya 'âlet ü 'illet olmak kavâ'id-i mücerrebeden hâric olmadığın mülâhaza ederek dâ'imâ bizimle musâfât ve müsâlemeye himmet ve yanınızda bulunup, sizi semt-i münâfereye tergîb edenlerin kelâmını ısgâ etmemeye 'inâyet buyurmanız mercûdur. Size hulûs ve muhabbetde râsîh-dem ve sâbit-kadem olduğumu ibrâz ve isbât için inşâ'allâhü Te'âlâ karîben cenâbiniza bir mürû'et ve âdemiyet etmek zamîr-güzârimdir ki, sûret-i hâli görenler şâbâş u tahsîn ve gûş edenler himmet-i sadîkâneye âferîn edeler. Bu mensûresidir. Manzûmesi şöyle ki, şu'arâ vü hükemâdan ve kadîmî-mensûb ve âşinâlarından biri kendüye nasîhat sûretinde kâğıd tahrîr edüp: "Benim efendim, eğerçi şimdilik size baht-ı yâver ve pertev-i ikbâliniz reşk-hâverdir. Ammâ harekât-ı felekiyye bir ber-karâr olmayup, nâgehân merâminiz 'aksince deverân eylemek 'âdât-ı dehrden müsteb'îd olmamağın, meydân-ı nusrat ü gâlibiyet sizde iken, husemânıza musâfât ve müsâleme meslein ihtiyâr ve muhâfaza-i sît ü sadâya ibtidâr buyursanız size hayırludur" [M1 260] sûretinde ba'zi terhîb ü terbiye mazmûnunu derc etmeğin, cevâbında yazmış ki: "Benim muhibb-i sadâkatkâr ve hikmet-şî'ârim farazâ sen ağıniyâdan olup, akçayı çok sarf etsen sana müsrif ü mütlif ve az harc eylesen mümsik ü müfrît derler. Lâ büd ikisi miyânında hadd-i vasat ve tarîka-i i'tidâl tahsîline muhtâcsın, bu mukaddime üzere sen şimdiki hâlde pek cesîm ve behâdir degilisin ki, senden havf ü haşyet oluna. Pek sagîrû'l-cism ve kasîr degilisin ki, mashâalar gûrûhuna lâhik olmaağla, halk seni udhûke ittihâz edüp, musâhabetinle kesb ü safâ eyleye. Çün hakîkat-i hâl böyledir. Ya sende bu ra'd ü berk ve haddinden hâric retk u fetk nedir? İşte böyle nâ-becâ harekâtın seni mu'âhaze iktizâ ederdi. Ammâ sen bu irşâd ve îrâdi kendi nefsine kiyâsla etdiğine binâ'en, ma'zûr ve ma'fuvsun. Fi'l-hakîka ben de senin gibi edîb ve feylesof¹ ve selâmet-i sadr ile mevsûf olsam ahbâbîma böyle nasîhat ederdim. Lâkin çünki benim 'inân-ı 'azîmetim irgâm-ı husemâya ma'tûf ve nakdîne-i hayâtım temhîd-i mülke masrûfdur. Senin re'y ü nasîhatine teba'iyyet mümkün değildir. Ve seninle benim muhâvere vü mükâtebem ol sûrete benzer ki, bir gün İskender-i Rûmî'nin huzûruna 'ikâb ü 'itâba müstehak bir âdem getürmüşler. 'Afv ü lutf ile mu'âmele etmiş. Nüdemâsına bir sâde dil: "Yâ emîr ben senin yerine olsam bu herife

¹ feylesof H, B1, K1 : میلسون M1.

‘ikāb ederdim’ dedikde, İskender: “Sahîmdir ben de senin yerine olmadığım için bu âdemi ‘afv ü âzâd eyledim’ demiş ola.

Vasf-ı memleket-i Brandenburg

Saksonya Eyâleti, cenûbden şimâle mümted olmuş bir tûlânî hutta olup, cenûb tarafına Yukarı Saksonya ve şimâl cânibinde bahra mücâvir olan semtine Aşağı Saksonya ta'bîr olunmağla, Brandenburg memleketi bu Saksonya Eyâleti'nin böğründe aslında Saksonya'dan ma'dûd bir sancak yer olup, Yanık Kal'a ma'nâsına Brandenburg Şehri, Berlin Nehri'ne muttasıl Hâbil nâm nehir kenârında fi'l-asl Brandenburg elektörlerinin makarr-ı emâreti olmağla, bu nâmla şöhret bulmuşlardır. Brandenburg Kal'ası, Berlin'e on altı sâ'at bu'd ile Berlin'in cânib-i garbîsinde bir şehr-i muhtasardır. Bundan gayri Nemçe Memleketi içinde şunda bunda birkaç parça yerleri dahi vardır. Prusya Sancağı, Brandenburg'dan iki yüz sâ'at cânib-i şarka Leh ve Moskov memleketlerine mücâvir olup, bunun yanında Pomeranya nâminâ Bahr-i Baltık'a muttasıl bir parça yerleri dahi vardır. Kral'inecdâdiaslânda [M1 261] dükâlik ve elektörlük ile Brandenburg'da Nemçe Devleti himâyetinde iken, yetmiş sene mukaddem Moskov ile Şved [İsveç] beyninde hâdis olan külliyyetli cengler esnâsında Kral'in ikinci ceddi işe¹ karışup, o keşmekeşler hilâlinde Prusya'ya mâlik ve Prusya Krallığı nâminî tahsîl etmiş[tir.] Ol zemândan berü tevsî-i dâ'ire-i emâret kasdıyla Berlin şehri ta'mîrine sarf-ı himmet ve mâlik oldukları yerlerin nizâminâ gayret eyleyüp, Berlin'i makarr-ı emâret ittihâz etmişler. Şimdiki kral, tevârîh-âşinâ ve ceng ü cidâlden bî-pervâ bâlâ-pervâz âdem olmağla,ecdâdının mülküne kanâ'at etmeyüp, yüz elli üç târîhi² hilâlinde pederinin vefâti Nemçe Çâsârı Altıncı Karlos'un rihletine mûrâdif ve Nemçe Devleti'nin ihtilâli zemânîna musâdîf olmağın, imparatorluk sevdâsiyla France Devleti'ni kendüye uydurup Nemçe üzerine kalkmış ve ol zemânda Nemçeliler'in mâ-bîhi'l-iftihârı olan Silezya Nâhiyesi'ni ihtilâs etmiş idi. Silezya mâddesi bir derd-i nâ-devâ olmağla, mûrûr-i zemânla miyânelerde küllî cidâl ü münâza'aya mü'eddî ve Saksonya Eyâleti'nin pâymâl olmasına ve bilâhare France ve Moskov devletlerinin Brandenburg 'aleyhine ittifâk etmelerine bâ'is olmak keyfiyyetleri meşhûrdur. Bu behânelerle Brandenburg Kral'ı, vilâyetinin tehammülünden ziyâde asker tedârüküne bezl-i miknet ve leyl ü nehâr Silezya Sancağı muhâfazasına sarf-ı himmete muztarr olmuşdur.

Hâtîme

Husûsât-ı mestûre şimdilik herkesin bildiği şeyler olmağla, bu mertebe tâfsîle ne hâcet sûretinde ihvânü's-safâdan i'tirâz-ı mukaddere şöyle cevâb verilür ki, yirmi otuz sene-den sonra bu sadedlere 'ârif-i ehl-i hidmet ü dirâyet mefkûd ve mevcûd olanların rivâyet ve haberleri mütehâlif olmağla, kavline i'timâd olunur âdem makûle-i kîmyâ ve

¹ işe H : ise M1, B1, K1

² 1 Muharrem 1153 = 29 Mart 1740 Salı.

‘Ankā’dan ma‘dûd ola düşer. Binâ’en ‘alâ zâlik, kalem-i râ’id ve sâ‘id müsâ‘id iken kissayı hakîkati üzere serd ü beyân ve sebt-i cerîde-i itkân eylemek, vaktiyle fevâ‘id-i şettâyı müntic ü mûris ve elbetde zikr-i cemîle bâ‘isdir. Taraf taraf tahrîr-i havâdis ü âsâra hâcet mess etdikce, muharrir ve mütekellimde ‘adem-i kudret veyâ muhâtab ve müstemî‘de kusûr-i rağbet zuhûrundan nâşî vâcibü’t-tezkâr ve lâzimü'l-ihtâr niçe ehâdîs ü ahbâr ihmâl ve nisyân peygûlelerinde karâr etdiği şâyi‘dir. İmdî eslâf ve ihvânımız zabit-i tevârîh u vekâyi‘ ile bizi bin yıllık umûra vukûf ve ittilâ‘ fâ‘idesinden hissedâr etdiği gibi bizden de ahlâfımıza böyle [M1 262] Pâdişâh-ı Cemcâh ve Şehînşâh-ı ‘âlem-penâh *veffakahüllâhü ve kavvâhü*¹ hazretlerinin nâm-ı nâmîleriyle musaddar ve müzeyyen bir makâle-i müşgîn-külâle yâdigâr olmak vâcibe-i mürûvvet ve lâzime-i fütûvvet ve ‘ubûdiyyetdir. Cenâb-ı Hak zîll-i zalîl-i re’fet ü ‘atûfetlerin bilâd ü ‘ibâd üzere müstedâm ve zemân-ı behcet-iktirân-ı Husrevâne’lerin envâ‘-1 fûtûh u besâ‘ir ile şâd-kâm eyleye âmîn.

Fevt-i Re’îsülküttâb el-Hâc ‘Abdî Efendi

Mûmâ ileyh saferu'l-muzafferin yirmi ikinci rikâb günü² Enderûn-i hümâyûn'da kahve fincanı yedinde iken, mevt-i füçâ‘î ile ‘âlem-i fânîden ba‘id ü nâ’î oldu. Sadri‘ zam Mektûbcusu olan Mehmed Emîn Efendi'nin kâbiliyyet ü isti‘dâdi zâhir ve efânîn-i aklâma vukûfu *evzahu min bedri’s-sâfir*³ olduğuna binâ’en, yevm-i mezkûrda hidmet-i refî‘a-i riyâsetle tatrîb ve Resmî Ahmed Efendi Mektûbculuk ile tatyîb olundu.

Mütevaffâ-yı mûmâ ileyh Sadr-ı maktûl İbrâhîm Paşa'nın Mühürdârı olup, müddet-i medîdeden berü Tezkirecilik hîdemâtında istihdâm olunup, kavânîn-i devlete ri‘âyet ve mezlaka-i kadem olan umûrdan mücânebet ve ihtilât-ı nâsdan mübâ‘adet üzere olduğundan, cümleye zâtı ma‘lûm ve menâsîb-ı devletden gayr-i mahrum olup, gideren Riyâset-i Defterdârlık gibi menâsîb-ı celîlede müstahdem ve her mansîbda şöhreti *ke-nârin ‘alâ ‘alem*⁴ olmuştu. Ancak ma‘arrat-i cehden vâreste olacak kadar kesb-i hünere zemân müsâ‘id olmayup, tahrîrâtı habit ü halelden ve kelimâtı lahn ü zelelden hâlî olmayup, kesret-i emvâl ü nukûd ile tüvângerân-ı zemânaden ma‘dûd iken, imsâk ü buhl ile mezmûm ve âsâr-ı hayriyye ve istinâ‘-1 ma‘rûfa muvaffak olamadığı erbâb-ı tahkîka ma‘lûmdur.

¹ وَفَقَهَ اللَّهُ وَقَوَاهُ = Allah onu muvaffak ve kuvvetli kilsin” anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesiidir.

² 22 Safer 1178 = 21 Ağustos 1764 Salı.

³ أَوْضَحَ مِنْ بَدْرِ السَّافِرِ = Apaçık (görünen) dolunaydan daha net” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

⁴ كَنَارٌ عَلَى عَلَمٍ = Bir dağ üzerindeki ateş gibi” anlamına gelen bu cümle, Arapça bir deyiştir.

Havâdisât-ı müteferrika

Sevdâ-zedenin biri mücevvef bir sandık îcâd ve derûnuna ba'zı silâh teşhîn ve i'dâd ve Sultân Ahmed Câmi'i hâricinde vâki' Dikilitâş kurbuna vaz' ve: "Asumâna 'urûc edeceğim" deyü jâjhâ olmağla ahz ve tîmârhâneye def' olundu.

Âhîr-ı erbi'ây-ı saferde Mehmed Emîn Efendi, Defterdârlık 'dan 'azl ve o yevm-i nâhs-i müstemirde 'Avnî Efendi yerine vasl olundu.

Mukaddemâ Yanya Mutasarrifi iken, zulm ü i'tisâfi sebebi ile Vezâreti ref' olundugunu istihbâr ve Arnabudlug'a firâr eden Vezîr İsmâ'îl Paşa, mukterif olduğu hatî'et ü havbeden istîgfâr ü tevbe eyleyüp, Vezâret'i ibkâ olunmuşidi. Müşârun ileyh yine hâlinde durmayup, pâ-nihâde-i zirve-i lecc ü 'inâd ve rehrev-i girîve-i 'utuvv ü fesâd olup, Avlonya ehâlisi ile fuzûlî iş'âl-i nâyire-i harb ü nizâl ve ma'rekede kurşun ile urulup, [M1 263] müte'essiren dârû'l-cezâya intikâl eyledi.

Bâb-ı 'âlî'de Sadriâ'zam dîvânda hâzır iken mîrâs iddi'âsiyla bir şahs-ı tebekhâr dîvân kalemi küttâbından hasm ittihâz etdiği Fâhir nâm kimseyi bîçak ile zahmdâr edüp, dîvân yerinde kasd-ı telef-i nefş etdiğiyçün ahz ü habs olundu.

Vezîr 'Abdî Paşa, A'zâz ve Kilis'den 'azl olunup, Trabzon Eyâleti'yle memnûn ve selefi Vezîr Nu'mân Paşa'nın Van Eyâleti'ne ırsâli emr-i hümâyûn olup, A'zâz ve Kilis sancaglarıyla Hâs Ağası Ahmed Paşa'nın kadri efzûn oldu. Âsitâne-i sa'âdet'de müttekî-yi visâde-i râhat olan Rumeli Vâlisi Muhsin-zâde Vezîr Mehmed Paşa ve Anadolu Vâlisi Vezîr Silahdâr Mehmed Paşa, işbu rebî'ulevvelin yirmi üçüncü günü¹ mansiblarına râhî olmaları irâde-i hazret-i Pâdişâhî oldu.

Ahvâl-i Nakşî Mustafa Ağa

Mûmâ ileyh devr-i Mahmûd Hânî'de Enderûn-i hümâyûn'a çırâğ olup, üsve'-i hâl ile imrâr-ı *guduuvv ü ásâl*² eyler iken, Hâkân-ı zemân 'asrında nahl-i emeli bâr-âver-i ikbâl olup, rüşd ü isti'dâdına nazar ve Kahveci-bâşılık ile kadr ü i'tibârını füzûnter bu-yurduklarından gayri, Hazîne Kethudâlığ'ndan muhrec mütevaffâ Vezîr Halîl Paşa mahlûlünden yetmiş kîse fâyizlü bir mukâta'a dahi bilâ-mu'accele merkûma ihsân ve in'âmât-ı sâyire ile vâreste-i muzâyaka-i dehr-i bî-emân kılınmışlığı. İktizây-ı mahlas ile ba'zı umûrda münâkaşa vü mücâdele ve mu'zamât-ı hutûb-i devlete müdâhale tedrîci hayyiz ü rağbetini izâle edüp, bir zemân sâkit 'ani'l-i'tibâr geşt ü güzâr ve istiskâl olundugunu ağıyârdan istitâr edüp, hûcûm-i endûh ü ekâdâr cânına kâr eyleyerek 'âkîbet hasta vü bîmâr ve evâhir-ı rebî'de 'âzim-i dârû'l-karâr oldu. Mûmâ ileyh sahî ve civân-merd

¹ 23 Rebî'ulevvvel 1178 = 20 Eylül 1764 Perşembe.

² "غدو و الآصال [ل، ب] = sabah akşam" anlamına gelen bu ifade el-A'râf 7/205. âyetten mülhem söylemiş olmalıdır.

ve kāni‘ ü hursend bir şahs-ı tenûmend olup, Enderûn-i hümâyûn'da bî-îrâd olanlara yedü lisâniyla imdâd ve katı çok mekkâre-i ahvâle kuvvetu'z-zahr-ı temânü‘ u sedâd olmuştu.

‘Azl-i Ser-çavuşân

Dîvân-ı ‘âlîde Çavuş-başı olan Halîl Bey, ‘azl-i bî-hengâm ile mütelâşî ve o hidmet-i reff‘a Teşrifâtî olan Ahmed Efendi'nin medâr-ı nûmüvvü ü inti‘âşî olup, Mukâbele-i Sûvârî bulunan ‘Âkif Efendi, ber-vech-i ilhâk hidmet-i teşrifât ile mazhar-ı işfâk oldu.

İ‘dâm-ı ba‘zı sarrâfân

Eğin Kasabası'nda Nakîbü'l-eşrâf Vekili olan şahısdan ehâlî iştikâ ve hakkından gelinmesini istid‘â eylediklerine binâ‘en, mahallinde mübâşir ma‘rifetîyle da‘vâları şer‘an [M1 264] ru‘yet olunmak bâbında ısdâr-ı hükm-i kazâ mazâ olmuştu. Mahalline varıldıkda, Nakîb'in katil olduğunu sarrâf gürûhundan ba‘zı eşrâr bir takrîb i‘lâm etdirdüp, i‘dâmine ihtimâm eylediklerini Nakîb'in eytâm-ı sigârı vü ‘iyâli ve sâdâtdan ba‘zı kimseler rikâb-ı hümâyûn'a ‘arz-ı hâl ve keyfiyyet kemâ yenbagî tefahhus ve bu tarafa inhâ olunmaksızın mezkûrun izâlesi mûcib-i tehevvar-i Pâdişâh-ı cemîlü'l-hisâl olmağla, kazîyyede medhali ve bu fesâdda eli olan dört nefer sarraf küste-i dest-i seyyâf ve ‘ibret-i enzâl ü eclâf oldu.

Fevt-i Vâlîyi Mısır

Bir müddetden berü ve Mısır Vâlîsi olan Vezîr Defterdâr Ahmed Paşa, hatfe enfiî vefât ve Kapudân-ı sâbık Vezîr el-Hâc Hasan Paşa, mansîb-ı mezkûr ile kesb-i meserrât edüp, Mar‘aş Beylerbeyisi Rişvân-zâde Süleymân Paşa dahi âhirete mürtahil ve yerine Mîr-i mîrân'dan Melek Ahmed Paşa muttasıl oldu.

Ba‘zı havâdis

Yeniçeri Ağası ‘azl ve Tekfurdağı'na iclâ ve Kul Kethudâsı Ağalık ile kâm-revâ kılınlup, silsile-i ocağ üzere Zağarcı-başı, Kul Kethudâsı ve Seksoncu, Zağarcı ve Turnacı, Seksoncu ve Muhzır Ağa, Turnacı-başı ta‘yîn ve menâkib-i istihkâkları hila‘-i zâhire ile tezyîn olundu.

Şehr-i rebî‘ulâhîrin onuncu günü¹ cünûd-i muvahhidînin bir kîst mevâcibleri hazîne-i mevâhib-defîne-i Şâhâne'den ifrâz ve me‘mûrlara tevdî‘ ve Paşa-kapusu'nda dahi süvârî ocaqlarının ‘ulûfeleri tevzî‘ olunup, ba‘de'd-devr taraf-ı hümâyûndan şeref-rîz olan teşrifât-ı seniyye kadr-i Sadriâ‘zam'ı terfî‘ eyledi.

¹ 10 Rebî‘ulâhîr 1178 = 7 Ekim 1764 Pazar.

Mevsim-i derya güzerân olduğuna binâ'en, Ak-deniz'e kapudan olan Vezîr Mehmed Paşa, Donanma-yı hümâyûn'u mahsûben bi's-selâme mersây-ı Tersâne'ye îsâl ve huzûr-i Sadriâ'zamî'ye gelüp, telebbüs-i hil'at ile mâye-i şeref istihsâl eyledi.

Kırım Hâni Kırım Girây Hân, cesâret-i müfrita ile meşhûr ve 'âkîbet-i hâli mülâhazadan dûr olmak hasebiyle hudûdda tahte'r-remâd istitâr olan nâr-ı fitneyi îkâd ve şurût-i musâlahayı ifsâd eyleyeceği ihtimâlâtından fazla tekâlîf-i şâkka ile devleti tasdî' ve metâlib-i nâ-bercây-ı nâsı iltizâm ile nezd-i devletde olan vaka' u nüfûzunu tazyî' edüp, [mîsra]':

Ve men yüksiru't-tesâ'ele lâ bûdde yahrum¹

mefhûmumu zarûrî iktisâb ve mesned-i Hân'den sukûtunu herkes istîsvâb edüp, Kethûdây-ı Bevvâbîn-i hazret-i Şehriyârî ta'yîn ve müşârun ileyh Kırım'dan ihrâc ve Sakız'da temkîn olunup, mesned-i Hân'ye şâyân görülen Selîm Girây Hân'ı Âsitâne'ye îsâl zîmnînda Kapucu-başı [M1 265] Süleymân Ağa irsâl olundu.

Hasan Paşa Tütüncüsü dimekle meşhûr Kapucu-başı 'Abdî Ağa, bundan akdem Îsakçı Anbâr Emîni olup, Hân-ı ma'zûle istinâd ile 'ibâd-ı za'îfî'l-eyâdî berbâd ve mutâlebât-ı 'anîfe ile evtân-ı kadîmelerinden perâkende ve ibdâd etmişidi. Hân-ı ma'zûl vaktinde harekât-ı nâ-hemvârı hazm olunup, 'azl olunduğu ân Yedikulle'ye habs ve i'dâm ve re's-i maktû'u mevzû-i 'ibretgâh-ı hâss u 'âmm kılındı.

Belgrad Vâlisi Kapudan-ı sâbık Vezîr Mehmed Paşa'ya Rakka Eyâleti ve İç-il Mutasarrîfi Vezîr Mustafa Paşa'ya, Belgrad Muhâfazası tevcîh olundu.

Kıbrıs Muhammâdü Çil 'Osmân Ağa'nın üzerine cezîre halkı hûcûm ile muhârebede merkûm ma'dûm olup, keyfiyyet ehâlî tarafından inhâ ve maktûlün mezâlimi ta'dâd ü ihsâ olunmuş idi. Tatmîn-i re'âyâ ve teskîn-i âteş-i gavgâ zîmnîda sâbîkâ Topçu-başı Mustafa Ağa ve Müvellâ o tarafa isrâ olunup, fi'l-hakîka Muhammâdü'n kesret-i zulmü ehâlîyi bu kâr-ı mekrûha ilcâ etdiğini mübâşir ve Müvellâ 'arz-ı pâye-i serîr-i a'lâ etdîler ise dahi Muhammâdü'n tama' ve zulmü devlete tahrîr ve iktizâsına göre bu tarafdan te'dîb ü ta'zîr lâzım iken, îkâz-² fitne ile zâbitân-ı devlete itâle-i yed cûrm-i sarîh ve bir fi'l-i kabîh olup, cezîrenin nizâmî ve sebeb-i şûriş olanların i'dâmi, siyâset-i mülkiyeden ma'dûd olmağla, şimdilik kabâhatlerinden igmâz-ı 'ayn ve vaktiyle gûşmâl ve te'dîbleri zimmet-i devlete deyn kayd olundu.

Kadırga Limân'ı ahurunda kesret-i cemâ'at-i Müslimîn olup, cemâ'atle salât edâsından muhrûm ve bir mescid binâsı beyyinü'l-lüzûm olduğundan, taraf-ı

¹ "وَمَن يَكْثُرُ النَّسَلُ لَا يَحْرُمُ" = Devamlı isteyenin mahrum kalması kaçınılmazdır" anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

² îkâz ایقاظ : M1, B1, K1.

hümâyûndan mahall-i mezkûrda bir mescid-i sagîr binâsına mübâşeret ve Cumâdelâhire'de tekmîline himmet olunup, imâm ve mü'ezzini tanzîm ve sâyir levâzîmî tetmîm olundu.

Ba‘zı ‘azl ü nasb

İstanbul Kadısı Tokâdî Ebûbekir Efendi, bir sene kadar icrây-ı ahkâm ve evâsit-ı Şehr-i mezkûrda¹ Yûsuf-zâde Efendi yerine kıyâm eyledi. Teşrifâtçılık'dan Çavuş-başı olan Ahmed Efendi'nin hidmeti nezd-i Âsaff'de meşkûr ve târîh-i mezkûrda Kethudâlik hidmeti menî‘asıyla mesrûr olup, Çelik Paşa Kapu Kethudâsı ‘Ali Ağa, Çavuş-başılık ile pâ-nihâde-i merkez-i ‘izz ü ‘alâ oldu.

Vefât-ı Şehzâde Sultân Nu‘mân

Birâder-i cân berâber-i dâver-i devrân Şehzâde Sultân Nu‘mân birkaç günden berü hummây-ı rediyye ile vûcûd-i nâzenîni lerzân olup, mâh-1 recebü'l-ferdin beşinci günü² kırk üç yaşında iken, [M1 266] ‘âzim-i serâbistân-1 cinân oldu. Kânûn üzere erkân-1 saltanat na‘ş-1 mağfîret-nakşını menâkib-i ta‘zîme tahmîl ve Yeni Câmi‘ hazîresinde defn ile hakkında tahrîk-i silsile-i rahmet-i Rabb-i Celîl kilindi.

Mukaddime-i sefer-i Gürcistân

Moskov tâ’ifesi Gilan ve Derbend ve Taygân münâsebetleriyle Gürcistân'a mücâvir olup, ittihâd-ı mezheb ve tevâfuk-i meşreb ile miyânelerinde i’tilâf peydâ ve menâ‘at-i emkîne mahkûmiyyetden vâreste olmağa, ‘illet-i akvâ olduğunu inhâ ve iktizâ eylediği hâlde asker ve akça ve mühimmât ile i‘ânet edeceklerini va‘d edüp, bu sırr-ı lâzımü'l-kitmâni miyânelerinde ihfâ etmişler idi. Gürcistân halkı Moskovlu'nun kelâm-ı vahîmü'l-encâmını mahz-1 nasîhat ‘add edüp, refte refte Çıldır vâlîlerine dayanup, beher sâl vere geldiklerini gâh nâkîs ve gâh temâm vererek mümâtaleye mübâşeret ve giderek bi'l-külliyye vergilerini kat‘ ile izhâr-ı³ husûmet ve hîla‘-i ribka-i itâ‘at eyledikleri, serhadlerden gelen tahrîrâtdan müstebân olup, irgâm-1 unûfleri zîmnînda Trabzon Vâlîsi Vezîr ‘Abdurrahmân Paşa, üzerlerine asker-i kesîf ile ta‘yîn olunmuşidi. Müşârun ileyh Gürcistân'a vardıkda, ehâlî sa‘bü's-sülûk cibâl-i şâhîkâta firâr ve çok geçmeden eyyâm-1 şitâ dahi hulûl edüp, müşârun ileyh ‘avdete karâr ve hezâr su‘ûbet ü meşakkatle Çıldır Eyâleti'ne çıkışup, Gürcüler'in ‘akab-gîrleri ve şitânın şiddetî asker-i İslâm'a haylî tezâyuk u nefâr vermişidi. Ülke-i mezbûrenin pezîrefste-i hüsn-i nizâm olması, matlûb-i Şehriyâr-1 enâm olduğundan, Çıldır Vâlîsi Vezîr Hasan Paşa'nın o havâlî umûruna vukûf u ittilâ‘ı sâyirden ziyâde ve Ser‘askerliği ittifâk-1 ârâ ile karârdâde olup, menşûr-i Ser‘askerî tarafına ırsâl ve ma‘iyyetine me‘mûr olacak ‘asâkir ve zehâyir dahi tertîb

¹ 21-29 Rebî‘ulâhir 1178 = 18-26 Eylül 1764.

² 5 Receb 1178 = 29 Aralık 1764 Cumartesi.

³ اطهار : K1, B1, M1.

olunup, evvel-behârda ta'ife-i mezbûra üzerine sevk-i ebtâl-i ricâl eylemesi diğer emr-i 'âlide tafsîl ü icmâl olundu.

Ref-i Vezâret-i Silahdâr Hamza Paşa ve ihsân-ı Vezâret be-Mutasarrif-ı Ohri ve ihrâc-ı mevâcib-i kisteyn

Ber-muktezây-i vakt ü hâl Hotin Muhâfizi Vezîr Hamza Paşa'nın evâyil-i şâ'bânda¹ Vezâret'i ref ve Resmo'da ikâmetine ısdâr-ı misâl ve mîr-i mîrân-ı kirâmdan Ohri Sancağı Mutasarrifi olan İsmâ'il Paşa'nın rütbe-i vâlây-ı Vezâret'le kadri terfi² ve ibcâl olundu.

Şehr-i mezkûrun on beşinci günü³ sunûf-i 'asâkir-i zafer-me'âsirin müstehak oldukları kisteyn mevâcibi ihrâc olunup, iktizâ edenlere teslîm ve miyânelerinde tevzî' u taksîm olundu.

Ba'zı vukû'ât

[M1 267] Kapudân-ı sâbık Vezîr Mehmed Paşa, Vidin Muhâfazasına me'mûr ve Râgîb Paşa dâmâdı Vezîr Hüseyin Paşa, Eğriboz Sancağı'yla nâyil-i etemmm-i hubûr olup, Yeniçeri Ağası, Mîr-i mîrânlık ile Deryâya kapudan ve Kul Kethudâsı, Ağalık ile şâdân oldu.

'İffetlü Zeyneb Sultân 'aliyyetü's-şân Belgrad Vâlısı Kapudân-ı esbak Vezîr Mehmed Paşa'ya bundan akdem 'akd ü tezvîc olunup, müşârun ileyh şehr-i mezkûr hilâlinde Âsitâne-i sa'âdet'e vâsil ve haclegâh-ı Sultânî'ye dâhil oldu.

Sefâret'le Moskov diyârına 'âzim ve hitâm-ı me'mûriyyetle bu tarafa 'âyid ü kâdim olan Dervîş Efendi, hilâl-i râhda vefât ve teslîm-i vedî'a-i hayat edüp, hezâr mihen ile cenâzesi Bender'e tavşîl ve bir münâsib mahalde tenzîl olundu.

Evâsît-ı ramazânda⁴ Tezkire-i Evvel olan Bekir Bey ma'zûl ve yerine Küçük Tezkireci Yesrî Efendi menkûl olup, Küçük Tezkirecilik ile 'Ârif Süleymân Bey dilşâd ve Kethudâ Bey Kitâbetiyle, Penâh Süleymân Efendi 'azlinden⁴ sâbıkı İbrâhîm Efendi ber-murâd oldu.

'Îd-i fitr gicesi erkân-ı Devlet-i ebed-kîyâm telsîm-i dâmen-i Şehriyâr-ı enâm ile şâd-kâm oldular.

¹ 1-10 Şa'bân 1178 = 24 Ocak-2 Şubat 1765.

² 15 Şa'bân 1178 = 7 Şubat 1765 Perşembe.

³ 11-20 Ramazân 1178 = 4-13 Mart 1765.

⁴ 'azlinden M1, B1, K1 : عرلندن : H.

Vukū‘-i tevcīhât

Şevvâlin dördüncü günü¹ tevcîhât vâki‘ olup, ricâl-i bâb şeref-i ibkâ ile kâm-yâb ve ancak Resmî Ahmed Efendi, Çavuş-başılığa intihâb ve intisâb olunup, Şîkk-ı Evvel ve Sânî ibkâ ve Sâlis bulunan Safâyî Efendi, ‘azm-i dâr-ı ‘ukbâ eylediğinden, mansıbü ile Mîhrî Mehmed Efendi kâm-revâ oldu. Nişâncılık, Nu‘mân Efendi’ye; Defter Emâneti, Mehmed Emîn Efendi’ye; Büyük Rûznâme, Bekir Bey'e; Baş-muhâsebe, muvakkaten Hâşim ‘Ali Bey'e; Emânet-i Şehr, Tîflî Efendi'ye; Tersâne, Recâ’î Mehmed Efendi'ye; Darbhâne, Râ’if İsmâ‘îl Bey'e; Arpa Emâneti, ‘Ali Ağa'ya; Anadolu, Re’îs-i esbak ‘Abdullah Efendi'ye; Mukâbele-i Süvârî, Süleymân Bey'e; Haremeyn, Mehmed Efendi'ye; Sipâh Kitâbeti, el-Hâc Mustafa Efendi'ye; Silahdâr Kitâbeti, Yenişehirli ‘Osmân Efendi'ye; Cizye, Sîdkî Efendi'ye; Mevkûfât, ‘Abdurrezzâk Efendi'ye; tevcîh ü ibkâ ve menâsîb-ı bâkiye dahi erbâbına tevcîh olunup, mansıbdan bî-nasîb olanlara ‘atâyây-ı vâfire i‘tâ olundu. Yeniçeri Ağası ve sâyir rikâb ağaları ibkâ olunup, Sipâh Ağalığı, Şîrin-zâde'ye; Silahdâr Ağalığı, Vâlide Kethudâsı-zâde Ahmed Ağa'ya; Başbâkî-kulluğu, Yûsuf Ağa'ya tevcîh olundu. Vüzerây-ı ‘izâm ve Mîr-i mîrân-ı kirâmin ekseri ibkâ olunup, fekat Kapudân-ı deryâ Vezîr Mehmed Paşa'ya Anadolu Eyâleti ve sâbıkı Silahdâr Vezîr Mehmed Paşa'ya Selânik [M1 268] ve Haleb Vâlisi Mehmed Paşa'ya Rakka ve Mîr-i mîrândan Ahmed Paşa'ya Haleb ve Köprülü-zâde Vezîr Ahmed Paşa'ya Rumeli tevcîh ü ‘inâyet olundu.

‘Azl-i Kethudây-ı Sadriâ‘zamî

Tevcîhâtın altıncı günü Sadriâ‘zam Kethudâsı Ahmed Efendi, bâ-irâde-i hümâyûn ‘azl ve Defter Emâneti'ne nakl olunup, Kâşif Mehmed Emîn Efendi'nin bu def'a dahi baht-ı meymûnu yâver ve Kethudâlık mansıbü ile muvakkâr oldu.

‘Azl-i Sadriâ‘zam Mustafa Paşa ve nasb-ı Muhsin-zâde Mehmed Paşa

Müşârun ileyhin ‘ale'l-ittisâl nûmâyende olan ikbâline zevâl tetarruk ve ‘azl ü kat-line irâde-i kâhire-i Samedâniyye te‘alluk eyleyüp, şevvâlin yedinci hamîs günü² mühr-i hümâyûn yedinden nez‘ ü istirdâd ve mübâşir ma‘rifetîyle Midillü Cezîresi'ne nefy ü ib‘âd olunup, mühr-i hümâyûn Muhsin-zâde Vezîr Mehmed Paşa tarafına ırsâl ve Zeyneb Sultân-ı ‘aliyyetü's-şânın şevher-i pâkîze-güherleri Vezîr Mehmed Paşa, Kâyim-makâmlık ile mahsûd-i emsâl kılındı. Sadr-ı sâbika şiddet-i ittisâl ile te‘alluk ve intisâb şöhretini veren Defter Emîni Ahmed Kethudâ ve sâbıkâ Tezkire-i Evvel Nâyîlî birâderi Bekir Bey ve Kethudâ Kâtibi Penâh Süleymân Efendi ve Devâtdâr Tirâyâkî Ahmed Ağa, Yedi-kulle'de bir iki gün habs olunup, hayâtlarından kemâl-i ye's hâsîl olmuşken, Ah-

¹ 4 Şevvâl 1178 = 27 Mart 1765 Çarşamba.

² 7 Şevvâl 1178 = 30 Mart 1765 Cumartesi. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmüşinden kaynaklanmış olmalıdır.

med Kethudâ ve Bekir Bey, Limni'ye ve Penâh Efendi ile Devâtdâr Magosa'ya nefy ü iclâ olundu.

Zuhûr-i ihrâk der-Tophâne ve Cihângîr

Surre Emîni Maktûl Hasan Ağa'nın hânesinden işbu şevvâlin on yedinci günü¹ âtes-i serkeş-i zebânekeş iltihâb ve on beş sâ‘at imtidâd ile hûş-rübây-ı erbâb-ı elbâb olup, ‘avn-i Müste‘ân ve sa‘y-ı zâbitân ile o beliyye-i tehammül-i kesel mündefi‘ u zâ’il² olmuşken, bir iki günden sonra Cihângîr'de dahi harîk vâki‘ ve on sâ‘at o taraf halkı mübtelây-ı mesâ‘ib ü fevâki‘ olup, o belây-ı âsumânî dahi sükûn-yâfte-i fazl-ı Sübâhânî oldu.

I‘dâm-ı Çapar-zâde Ahmed Paşa

Mûmâ ileyhin zulmünden iştikâ olunup, tenbîhât-ı Şâhâne'den müte‘essir olmadığına binâ‘en, Sivas Vâlisi'ne hükm-i Cihân-mutâ‘ ırsâl ve kaydı görülp, ser-i maktû‘u Âsitâne'ye ısal olundu.

Vürûd-i Sadriâ‘zam be-Âsitâne-i sa‘âdet

Müşârun ileyhin da‘vetini hâvî hatt-ı hümâyûn ile Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî Rumeli‘ye tesyîr olunup, lede'l-mülâkât teslîm-i emânet ve teblîg-i hükm sür‘at-i icâbet ile bi'l-mûrâfaka işbu zilka‘denin sekizinci günü³ Behâriyye'ye vusûlü ma'lûm-i erkân-ı devlet olup, fi'l-hâl istikbâl-i erbâbı yekdiğeri ta‘kîb ve îfây-ı [M1 269] resm-i hoşâmedî ve terhîb eyleyüp, yemeklik gâ‘ilesi bertaraf olduğundan, celse-i haffifeden sonra Şeyhulislâm Dûrrî-zâde Efendi ile sandala süvâr ve ‘atebe-i felek-mertebe-i Şâhâne'ye ruhsây-ı meskenet ü iftikâr olup, zimâm-ı Vekâlet-i kûbrâ yed-i emânetine teslîm ve serâsere dûhte-i semmûr ile kadr ü şâni tefhîm olunup, kemâl-i âdâb ile zemîn-bûs-i vedâ‘ olarak Bâb-ı ‘âlf‘yi teşrif ve hila‘-ı ‘umûmiyye ile kulûb-i erbâb-ı menâsibi te'lîf eyledi.

I‘dâm-ı Sadr-ı sâbık

Müşârun ileyh bir buçuk sene mikdârı bu def‘a dahi Sadr-ı devletde kâr-fermâ olup, Kıbrıs hâssına zâmm-ı mâl ile sebeb-i şûriş ü kîtâl olduğundan başka, kemâl-i hirs u tama‘ ile Âsitâne ve hâric-i Âsitâne'de bulunan erbâb-ı servet ü sâmânı birer vesîle ile tecrîm ve bilâ-mûcîb Âsitâne'de ba‘zı serây binâ ve hedmiyle izâ‘at-i mâl-ı ‘azîm eyleyüp, sirran ve ‘alenen ahvâli taraf-ı hümâyûndan teftîş ü tashîh ve ba‘zan nâzikâne tenbîh ile vehâmet-i âkîbet telmîh olunmuşken, kizb ü dürûğ ile ahvâlini ihfâ ve lağviyyât ü ebâtlîl ile zimmetini ibrâ eyler idi. Bilâhare ‘azl ile dâyire-i saltanatdan teb‘îd ve musâdere-i emvâl ile tehdîd olundukdan sonra, mecrûh-i şes-per-i gadri olanlar seyiyi‘âtını yek-be-yek şümârende-i benân ve hakkında tehyîc-i gazab-ı Hâkân-ı zemân et-

¹ 17 Şevvâl 1178 = 9 Nisan 1765 Salı.

² zâ’il M1, B1, K1 : zâyil H.

³ 8 Zilka‘de 1178 = 29 Nisan 1765 Pazartesi.

meleriyle, mübâşiri olan Kapucu-başı Kelleci ‘Osmân Ağa’ya hatt-ı nihânî ile Hasekî ırsâl ve Midilli’de kaydı görülp, ser-i maktû‘u mevzû-i siyâset-gâh-ı eşrâf ü enzâl kıllındı.

Terceme

Müşârun ileyh devr-i Ahmed Hân’de Sadr-ı ‘âlî-kadr olan Çorlulu ‘Ali Paşa merhûmun Kethudâsı ve ba‘dehû Vezâret’le gars-i yemîn-i himmet-i vâlâsı olan Vezîr Sûfî ‘Abdurrahmân Paşa’nın mahdûm-i dilârâsı olup, bülûğ-i eşedd ile necm-i şebâbiyyetî büzûg eyledikde, Silahşorân zümresine ilhâk ve bir müddetden sonra kapucu-başılara ilsâk olunup, elli dokuz ramazânında¹ Mîrâhûr-i Sânî ve bir müddetden sonra Büyük Mîrâhûrluk ile nâyil-i aksa'l-gâye-i emânî oldu. Altmış beş şâ'bânında² Sadrıa‘zam ve ba‘zı hîdemât-ı cesîme ru‘yeti ile nezd-i ferd-i Şehînşâhî’de ‘azîz ü muhterem olmuş idi. Altmış sekizde³ cûlûs-i hümâyûn vâki‘ olup, sevk-i hilâf-gîrân ile üç mâhdan sonra ‘azl ü tekdîr ve bi-tarîki'n-nefy Limni'ye tesyîr olunup, sene-i mezbûr ramazânında⁴ kayd-ı nefyden rehyâb ve Mora Muhassillîği ile kâm-yâb ve altmış dokuz recebinde⁵ Sa‘îd Paşa ‘azlinden sâniyen Sadr-ı vâlâ-cenâb oldu. Yetmiş rebî‘ulâhîrînda⁶ [M1 270] mesnedinden tenzîl ve Cezîre-i Rodos'a tesbîl olunup, sene-i mezbûra zilhiccesinde⁷ visâk-ı gurbetden âzâd ve Eğriboz Sancâğı'yla ber-murâd ve yetmiş bir şevvâlinde⁸ Mîsîr mansıbı ile kadri bûlend ve ‘âlî ve yetmiş üçde⁹ Cidde'ye Vâlî olmuşiken, izhâr-ı butû‘ ü rehâvet ve ba‘zı a‘zâr-ı bâride îrâdiyla hilâf-ı rızâ hareket eylediği nuhustîn-i ‘ukde-i kalb-i Pâdişâhî olup, ne hâl ise Haleb Eyâleti'yle Mîsr-ı Kâhire'den ihrâc ve yetmiş yedide¹⁰ tekrâr mühr-i hümâyûn dest-i kifâyetine idrâc olunup, bâlâda tafsîl olunduğu vech üzere ‘azl ve Midillü'de katl olundu. ‘Asr-ı bâhirü'n-nasr-ı Mahmûd Hân’de müddet-i Sadâreti yirmi dokuz buçuk mâh olup, ‘ahd-ı ‘Osmân Hân’de bir defâası altmış yedi gün ve defâa-i sâniyesi sekiz ay yirmi gün ve Şehriyâr-ı zemân vaktinde müddet-i Sadâreti bir buçuk senedir. Müşârun ileyh tama‘ u hîrs ile mevsûf ve kizb ü dûrûğ ile me'lûf olup, âsâr-ı hayriyyeye meyli ve ba‘zı mesâcid ü me‘âbid ta‘mîri gibi hüsîn-i fi‘li mahalleri geldikçe güzâreş-pezîr-i hâme-i tahrîr olmuşdur.

¹ 1 Ramazan 1159 = 17 Eylül 1746 Cumartesi.

² 1 Şâ'bân 1165 = 14 Haziran 1752 Çarşamba.

³ 1 Muharrem 1168 = 18 Ekim 1754 Cuma.

⁴ 1 Ramazan 1168 = 11 Haziran 1755 Çarşamba.

⁵ 1 Recep 1169 = 1 Nisan 1756 Perşembe.

⁶ 1 Rebî‘ulâhîr 1170 = 24 Aralık 1756 Cuma.

⁷ 1 Zilhicce 1170 = 17 Ağustos 1757 Çarşamba.

⁸ 1 Şevvâl 1171 = 8 Haziran 1758 Perşembe.

⁹ 1 Muharrem 1173 = 25 Ağustos 1759 Cumartesi.

¹⁰ 1 Muharrem 1177 = 12 Temmuz 1763 Salı.

Ba‘zı vekayı‘

Zilka‘denin yirmi altıncı günü¹ Bahr-i seff’de be-her sâl ihrâcî mu‘tâd olan Donanma-yı hümâyûn'u Kapudân-ı derya âlây-ı vâlâ ile pîşgâh-ı hümâyûndan imrâr ve iktisây-ı hil‘at ile kesb-i mesâr eyleyüp, bir iki gün Kabataş'da ikâmet ve tetmîm-i levâzîm ile Ak-deniz muhâfazasına ‘azîmet eyledi.

Hademe-i Bâb-ı vâlâ-cenâbdan ba‘zı kapucu-başılar ve silahşörlerin zîk-ı me‘âş ile teng-dil oldukları ma‘lûm-i Pâdişâh-ı deryâ-dil olduğundan, o makûleler hakkında bahr-ı bî-gerân-ı ihsân-ı Şehriyâr-ı devrân mütemevvic ü hurûşân olup, hâllerine göre taksîm olunmak için vâfir meblağ in‘âm ve de‘avât-ı hayriyyeleri igtinâm olundu.

Aydın Sancağı'yla bir seneden berü çeşm-i ibtihâcî rûşen olan Gü 1 Ahmed Paşa-zâde ‘Ali Paşa Eyalet-i Anadolu ile ma‘nûn ve Aydin Sancağı hil‘atiyle Kâyim-makâm-ı sâbık Vezîr Mehmed Paşa'nın dûş-i istîhâli müzeyyen kılındı.

Ba‘zı evzâ‘ u etvârı hilâf-ı rızâ-yı Tâcdârî olan Vezîr Silahdâr Hamza Paşa'nın kayd-ı Vezâret'i terkîn ve Dimetoka'ya temkîn olunmuş idi. Âbyârî-yi ilhâm-ı Hudâvend-i âsumân ü zemîn ile harâret-i infî‘âl-i Şâhâne teskîn ve ibkâ-yi Vezâret'iyle mansîb verilen Selânik Sancağı'na ta‘yîn olundu.

Reî’sülküttâb-ı ‘Utârid-nisâb olan Mehmed Emîn Efendi, her mâddede izhâr-ı sadâkat ü ihlâs ve bu sebeble taraf-ı hümâyûna kesb-i temahhuz u ihtiâs eyleyüp, evâyil-i zilhiccede² Vezâret'le kadri terfi‘ [M1 271] ve Mora ve Nişâncılık mansıbları ile hakkında sunûf-i ‘âtfet-i Şâhâne tenvî‘ olunup, Yeniçeri Kâtibi olan Hammâmî-zâde ‘Ömer Efendi, hidmet-i Riyâset'le mümtâz ve Yeniçeri Kitâbeti ile Nu‘mân Efendi ser-efrâz oldu.

Nakîbü'l-eşrâf olan Mîrzâ-zâde Efendi'nin ‘illet-i mizâcî, isti‘fâsını îcâb ve asâlet ü nebâleti ma‘lûm-i şeyh u şâbb olan es-Seyyid ‘Abdullah Efendi, Nekâbet-i eşrâf ile dest-mâye-i hürmet iktisâb eyledi.

‘Îd-i adhâ tehnîyesiyçün ictimâ‘ları iktizâ eden erkân-ı devlet dâmenbûs-i Şâhâne ile kesb-i mefharet eylediler. Mektûbî-yi hazret-i Sadâret-penâhî mat‘ûnan semt-i âhirete râhî olup, Re’îs-i benâm Mustafa Efendi merhûmun necl-i me‘ârif-irtisâmi ‘Abdurrezzâk Efendi, o hidmet ile şâd-kâm ve mutasarrif olduğu mevkûfât ile Hâlisa-zâde ‘Ali Efendi, nâyil-i merâm oldu.

¹ 26 Zilka‘de 1178 = 17 Mayıs 1765 Cuma.

² 1-10 Zilhicce 1178 = 22-31 Mayıs 1765.

VEKĀYİ‘-İ SENE TİS‘A VE SEB‘İN¹ VE Mİ’ETE VE ELF

Muharremü'l-harâmın altıncı günü² sâhib-i dîhîm ü tâc ve Şehriyâr-ı kerrûbî-mizâc Kara-ağac Sâhil-serâyı'na nakl ile kesb-i neşât ibtihâc buyurdular.

Kırım Hâni nasb olunan Selîm Girây Âsitâne'ye da‘vet olunduğuna binâ'en, mâh-ı mezkûrun onuncu günü³ vusûlleri haberi kar‘-ı sâmi‘a-i devlet eyleyüp, Dâvud-paşa'da yemeklik tertîb ve Sadriâ‘ zam ve sâyirleri mahall-i mezbûra varup, icrây-ı resm-i terhîb ‘akîbinde tenâvül-i ta‘âm ve müretteb alay ile Bâb-ı ‘âlî'ye nûzûl olunup, ifây-ı de'b-i ‘âdîden sonra müzeyyen esb ve bârgîr ve bir sevb-i semmûr irâ'eti ile edây-ı hakk-ı ta‘zîm ü ihtirâm kılındığından başka, iki nefer mahdûmlarına birer sevb-i semmûr ve birer müzeyyen esb ve ma‘iyyetinde olan sâyir şîrîn ve mîrzâlara kâkım kürkler ilbâs ve teşyîd-i esâs-ı i‘tilâf ü istînâs kılınup, Hân-ı müşârun ileyh Bâb-ı ‘âlî'den mükerremen nehzat ve Kaba-sakal'da mukaddemce ferş ü âmâde olunan konağa vusûl ile kesb-i râhat eyledi. Üç beş gün sonra Behâriyye'de hâk-i kadem-i Şâhâne'ye ruhsây-ı ‘ubûdiyyet ve su’âl-i hâtır şerefine neyl ile ihrâz-ı dest-mâye-i mefharet eyleyüp, serâsere kablu semmûr kürk ve müzeyyen esb ile taraf-ı Şâhâne'den manzûr ve serkerem-i sülâfe-i sürûr olduğundan gayri, Küçük-su binişinde dahi bu vechile mükerrem ve ‘avdeti esnâsında kapâniçe ta‘bîr olunur semmûr ve nakd-i mevfûr ve gevher-i şemşîr ve incûli terkeş ile müstağrak-i deryây-ı ni‘am olup, Sadr-ı vâlâ-menkabet, Hân-ı müşârun ileyh ile hem-‘inân-ı mûrâfakat olarak Dâvud-paşa'ya dek ‘azîmet ve icrây-ı resm-i vedâ‘ ile ‘avdet ve anlar dahi [M1 272] Kırım cânibine ‘azîmet eylediler.

Evâhir-i saferde⁴ Yeniçeri Ağıası ‘azl ve Dimetoka'da iskân ve Kul Kethudâsı Hüseyin Ağa mansıbı ile ferhân kılınup, bu takrîb ocağ silsilesi vâki‘ olup, tarîkleri üzere cümlesi kesb-i pâye ve tahsîl-i isti‘dâd ü mâye eylediler.

Eflak Kapu Kethudâsı İstavraki-oğlu haddini te‘addî ve mu‘zamât-ı umûra tessaddî ve leyl ü nehâr devr-i ebvâb-ı kibâr ve serîre-i devleti istihbâr, hakkında îcâb-ı dimâr etmekle, rebî‘ulevveldde Bostâncılar mahbesine kaldırılıp, birkaç gün tazyîk u istintâk ve yalısı cenbinde salb ve dûzahîlere ilhâk olundu.

Fevt-i Vâlî-yi Cidde ve ‘azl ü nasb-ı Sadr-ı Rûm

Cidde Vâlîsi olan Vezîr Sâlih Paşa bundan akdem Medîne-i münevvere muhâfazasına ta‘yîn ve ehâlî-yi Tîbe-i tayyibe'yi gezend-i A‘râb-ı bevâdîden te‘mîn etmişidi. Vûcûduna ‘illet târî ve ser-nihâde-i visâde-i bîmârî olup, rebî‘ulâhîrda terk-i hayât-ı

¹ Yazma nüshanın (H) fihristinde سبعين ifadesi yazılmamıştır.

² 6 Muharrem 1179 = 25 Haziran 1765 Salı.

³ 10 Muharrem 1179 = 29 Haziran 1765 Cumartesi.

⁴ 21-30 Safer 1179 = 9-17 Ağustos 1765.

müste'âr ve 'azm-i dâru'l-karâr eyleyüp, mahlûl olan mansıbı, Eğriboz Muhâfizi Vezîr es-Seyyid Ahmed Paşa'ya tevcîh olunup, Eğriboz'dan müşârun ileyhi kaldırırmak ve Medîne-i münevvere'den müteveffânın emvâl ü eşyâsını getürmek üzere Kapucu-başı Uzun İbrâhîm Bey me'mûr oldu. Rumeli Kadi'askeri'nin eyyâm-ı ma'dûdesi karîn-i inkızâ olduğuna binâ'en, sâbıkâ Rumeli Kadi'askeri Pîrî-zâde 'Osmân Monla Efendi, o mesned-i reff'a ber-vech-i tekerrür tesaddur eyledi. Târîh-i mezkûrda sâbıkâ İstanbul Kadısı Tokâdî Bekir Efendi ve Mekke Pâyesi olup fuhûl-i 'ulemâdan Kilîsî Hüseyin Efendi, irtihâl-i dâr-ı bekâ eylediler.

İhsân-ı Vezâret be-Mîri mîrân-ı Haleb ve fevt-i Vezîr Mekkî-zâde

Hamevî-zâde Devâtdârı olup, 'akl ü rüşdü nûmâyân ve merâtib-i devlete her vec-hile şâyân olan Ahmed Ağa'ya bundan akdem Mîr-i mîrânlık verilüp, tavr-ı pesendîde-style tasdîk-i i'tikâd-ı evliyây-ı umûr eylediğinden, Haleb Eyâleti ile mesrûr kılınmışdı. Mûmâ ileyhin cevher-i isti'dâdi yevmen fe-yevmen kesb-i terakkî vü izdiyâd ve sît-i bûlendi ihâta-i ekâsî-yi bilâd eyleyüp, Vezâret'e lâyik u sezâ ve nazar-ı iltifâta cedîr u ahrâ olmağla, Cumâdelâhire'de silkü'l-le'âl vüzerây-ı 'izâma idhâl ve kemâ-kân Eyâlet-i Haleb ile makziyyu'l-âmâl kılındı.

Nehb-i huccâc, zemân-ı emâretinde vâki' olan Mekkî-zâde Vezîr Hüseyin Paşa'nın Vezâret'i ref^c u ilgâ¹ ve bir müddetden sonra Mar'aş Eyâleti câh-ı reff'i ile Vezâret'i ibkâ ve ba'dehû Gazze'de iskân ü îvâ kılınmışdı. Gazze taraflarına nûzûl eden Benî Sahr [M1 273] ve edüp, esnây-ı muhârebede zahmdâr ve te'sîr-i zahm ile üftâde-i tîr-i dimâr oldu.

Nasb-ı Kâdî-yi İstanbul Neylî-zâde Mehmed Hamîd Efendi

Mûmâ ileyh asîl u 'arîk ve 'ilm ü edebi sebebi ile nevâziş-i devlete hakîk olup, bi-makziyyi't-tarîk şehr-i recebde kazâ-i İstanbul ile nahl-i emeli pûr-berg ü verîk oldu.

Velâdet-i Beyhân Sultân-ı 'aliyyetü's-şân

Şa'bân-ı şerîfin ikinci gicesi² sulb-i pâk-i Şehriyâr-ı Felâtûn-idrâkden bir duhter-i girân-mâye ve bir kerîme-i hümâ-sâye gehvâre-zîb-i vûcûd ve kîmât-ârâ-yı suhûd olup, kudûm-i meymenet-lüzûmu ekâdâr ü efkârdan kulûb-i nâsı tahliye ve Beyhân Sultân is-miyle tesmiyye olunup, sâbıkları gibi esvâk u dekâkîn ve büyût-i ağıniyâ vü mesâkîn kemâl-i zîb ü zîver ile donanup, her tarafda âvâz-ı sâz ve her cânibde negame-i cangûdâz kulûb-i nâsa ilkây-ı mâdde-i inşirâh ve ifâza-i sürûr u ifrâh eyleyüp, Enderûn-i hümâyûn'da vâki' odalar dahi pûr nakş u nigâr ve envâ-'ı dîbâc ve âvîzeler ile zînet-yâb-ı iştihâr olup, sadây-ı kös ve tabl u mîzmâr tanîn-endâz-ı kubbe-i çarh-ı devvâr ve

¹ ilgâ H, B1, K1 : ل ۲ M1.

² 2 Sha'bân 1179 = 14 Ocak 1766 Salı.

savt-ı mehîb müdâfi‘-i dehşet-resân-ı eskâ‘ u aktâr olup, eyyâm-ı surûr-i mütenâhî ve fukarâ vü zu‘afâ mazhar-ı ihsân-ı Pâdişâhî oldu.

İhrâc-ı mevâcib

Şa‘bânın on yedinci günü¹ kisteyn mevâcibi ihrâc olunup, kabzina me’mûrlara i‘tâ ve birkaç günden sonra Paşa-kapusu’nda devr olup, Sadriâ‘zam hakkında resm-i kadîm icrâ olundu.

Binây-ı Âsitâne-i Kâdiriyye ve Mevleviyye

Tophâne harîkîndâ tu‘me-i dehân-ı âtes olan ‘Abdulkâdir-i Rûmî Tekyesi’nin ve Galata Mevlevîhânesi’nin binâ vü ihyâsı havâlî-gerd-i zamîr-i Tâcdârî olup, Yenişehirli ‘Osmân Efendi, emr-i binâya me’mûr ve ol dahi sa‘y-i mevfür ile endek vakitde zîr olunan tekyeleri ma‘mûr edüp, bu cihetle Şehriyâr-ı enâm fukarâ vü dervîşânın de‘avât-ı hayriyyesini igtinâm eylediler

Havâdisât-ı müteferrika

‘Îd-i fitr gicesi erkân-ı Devlet-i ebed-kiyâm Serây-ı hümâyûn'a ‘atf-ı zimâm ve dâmen-bûs-i Pâdişâh-ı Dârâ-gulâm ile ihrâz-ı rütbe-i merâm eylediler.

İstanbul Pâyesi olup, ‘Ali Paşa ahfâdından ‘Osmân Beyefendi, ba‘zı ‘ilel ile bî-tâb ü tüvân ve târîh-i mezkûrda hîrâmân-ı ravza-i cinân oldu.

Şöhreti âfâk-gîr olan Tâhir Ağa, Âsitâne-i sa‘âdet’den Gümüşhâne Emâneti ile istiskâl ve Mehmed Emîn Ağa etbâ‘ından Hasan Ağa, Ergani² ve Kebân Ma‘denleri Emâneti ile münserihu'l-bâl [M1 274] kılındı.

Muhassıl-ı maktûlün ahvâline ıttîlâ‘ içün mukaddemâ Kıbrîs'a kapucu-başılardan Topçu-başı-yı sâbık mübâşir ve Yemliha Efendi, müvellâ nasb olunmuşdı. Mûmâ ileyhimâdan celb-i menfa‘ate dâyir hareket, vâhid-i tarafeyni li-garazın iltizâma müte‘allik tavra cesâret eyledikleri hufyeten inhâ olunup, Kapucu-başı Limni'ye ve Yemliha Efendi, Edirne'ye iclâ olundu. Bir iki mâh mukaddem Beylikçilik'den ma‘zûl ve hânesinde kûşe-güzîn-i vahdet ü humûl olan Kudsî Efendi, evâyil-i zilhiccede³ hükm-i Cihân-mutâ‘-ı Sübhanî'ye mümtesil ve dâr-ı âhirete müntakîl oldu. Mûmâ ileyh Kibleli-zâde dâyiyesinde neşv ü nemâ kesb edüp, kadr-i müşterek hüner ü kemâli ve sâye-i devletde vâfir ‘akâr ü emvâli var idi.

Âsitâne’de bast-ı kâlîçe-i ârâm ü istirâhat eden Kâyim-makâm Vezîr Mehmed Paşa'ya, Rumeli Eyâleti ‘inâyet olunup, Âsitâne'den hareket ve o tarafa tevcîh-i veche-i

¹ 17 Şa‘bân 1179 = 29 Ocak 1766 Çarşamba.

² Ergani B1 : Ergana M1, K1, H.

³ 1-10 Zilhicce 1179 = 11-20 Mayıs 1766.

‘azîmet ve Köprülü-zâde Vezîr Ahmed Paşa'ya dahi Bosna Eyâleti verilüp, mansıbına bir ân akdem lüzûm-i lühûku tarafına işaret olundu.

Evâyil-i şevvâlde¹ tevcîhât vukû‘ bulup, hademe-i bâb ibkâ olunup, fekat Çavuş-başılık, Yenişehirli ‘Osmân Efendi’ye ve Beğlikçilik, Kudsî Efendi mahlûlünden Âmedci Râfet Mustafa Efendi’ye tevcîh olundu. Defterdârân ibkâ olunup, Defter Emâneti, Râkim Efendi’ye; Büyük Rûznâme, Sadriâ‘zam birâderi Ahmed Bey'e; Darb-hâne Emâneti, Râyif İsmâ‘îl Bey ‘azlinden Yazıcı-yı esbak ‘İzzet Mehmed Bey'e; Matbah Emâneti, ‘Abdullatîf Bey'e; Arpa Emâneti, Sadriâ‘zam etbâ‘ından İbrâhîm Ağa'ya; Anadolu, Elmas Paşa-zâde'ye; Mukâbele-i Sûvârî, Ebûbekir Bey'e; Haremeyn, Yûsuf Efendi dâmâdı Ahmed Efendi'ye; Cizye, Nûrî Bey'e; Mâliyye, Münîb Efendiye; tevcîh olunup, sâ‘ir menâsîb dahi erbâbına tevcîh ve ibkâ ve ba‘zîlar dahi ‘atâyâ ile irzâ olundular. Büyük Mîrahûrluk, Selîm Ağa'ya; Sipâh Ağalığı, Süleymân Ağa'ya; Silahdâr Ağalığı, ‘Ali Bey'e tevcîh ve kusûr-i menâsîb dahi mutasarrıflarına ibkâ olundu.

Donanma-yı hümâyûn'un kâffe-i levâzımı pezîrefte-i hüsn-i temşiyet olduğuna binâ‘en, mâh-ı zilhiccede Kapudan Paşa, mersây-ı Tersâne'den hareket ve alay irâ‘eti ile huzûr-i hümâyûnda telebbüs-i hil‘at ve Ak-deniz'e doğru feth-i râyet-i ‘azîmet eyledi.

Mîsr-ı Kâhire'den be-her sene vürûd ede gelen hazînenin Üsküdar'a geldiği ihbâr ve fi'l-hâl çekdirî ta‘yîn ve Âsitâne'ye imrâr olunup, Hazîne-i hümâyûn'a teslîm ü edâ ve üzerine ta‘yîn olunan mîr ve sâyir kimselere hil‘atler iksâ olundu.

‘Îd-i adhâ [M1 275] gicesi vücûdu mu‘tâd olan ashâb-ı câh Serây-ı hümâyûn'da ictimâ‘ ile muntazır-ı tal‘at-ı Pâdişâh-ı ‘âlem-penâh olmuşlar idi. Beyâz-ı sabâh be-dîdâr oldukda, Hâkân-ı İskender-tüvân [**mîsra**]‘:

Gün gibi oldu ‘ayân müjde o Cemşîd-i zemân
mefhûmu nûmâyân ve etrâf ü eknâfa tahrîk-i ebruvân-ı birr ü ihsân buyurup, ‘aleyke
‘avnullâh² sadâsı vâsıl-ı ‘inân-ı âsumân ve ferîde-i:

*Ceşm-i bed ez-rûy-i tûbâdâ ba‘îd
Sabbehakallâhi sabâhe’s-sa ‘îd³*

nâtîka-güzâr-ı ehl-i dîvân olup, zeyl ve dâmen-i hümâyûnları takbîl ve resm-i tehnîyyet tekmîl olundu.

¹ 1-10 Şevvâl 1179 = 13-22 Mart 1766.

² “عليك عون الله” = Allah'ın yardımcı üzerine olsun” anlamına gelen Arapça duâ cümlesi; bk. Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asılı Vecîzeler Sözlüğü*, I, 35.

³ “فريدة چشم بد از روی توبادا بعيد / صبحك الله صباح السعيد” = Çirkin olan kibirli bakış senin yüzünden uzak olsun, Allah (cc) sabahını mutlu sabah yapsın” anlamına gelen Farsça ve Arapça cümlelerden mürekkep nazımdır.

Vukū‘-i zelzele-i ‘azîme

Zilhiccenin on üçüncü hamîs günü¹ tulû‘-i âfitâbdan yarım sâ‘at murûrunda iki dakîkadan ekal İstanbul ve civârında zelzele-i ‘azîme vukû‘ bulup, şiddet-i rehz ve hareket-i arz sebebi ile kârgîr binâların ve ahşâbdan masnû‘ büyût ve dekâkîn ve sâyir mahallerin ekserîsi rahne-yâb ve ba‘zısı bi'l-külliyye vîrân ü harâb olup, vâfir âdem dahi tahte't-turâb rehrev-i yevmû'l-hisâb olmağla, kulûb-i nâsa dehşet ve herkese hayret ve vahşet târî ve iltizâm-ı nefş ile sagîr u kebîr dest-ber-efrâste-i dergâh-ı Kird-gârî oldular. Bu musîbet-i ‘uzmâdan birkaç gün mürûrunda salât-ı cum‘a edâ olunur iken, kemâ fi'l-evvel hareket-i arz vâki‘ olup, evvelki zelzeleden ehaf ise dahi kalb-i nâs mer‘ûb² ve râhat-ı halk meslûb olup, şehr-i rebî‘ulevvale³ dek bu hâl müstemir ve aralık aralık hareket-i zemîn müstekar olduğundan ekser-i nâs kazây-ı vâsi‘ ve küşâde mahallerde nasb-ı hiyâm ile ârâm ve ebniye semtine varmamağı iltizâm etmişler iken, cenâb-ı Perverdigâr za‘ifü'l-eyâd olan ‘ibâdîna rahm ü şefekat ve o kadar tenbîh ile elâne-i ‘arîke-i ehl-i ma‘siyyet etdikden sonra, o belây-ı âsumânî ve kazây-ı nâgehânîyi izâle vü izâha ve hirâs ü bîm ile kalbi dü-nîm olanları irâha eyledi. Şehriyâr-ı merhametkâr meşâyîh ve fukarâ ve dervîşân ve zu‘afâyi ‘atâyây-ı Şâhâne ve menâyih-i Pâdişâhâhe ile nâyil-i dînâr-ı bî-şümâr ve vâreste-i muzâyaka vü iftikâr eyleyüp, inâbet ü istîgfâra halkı tahrîz içün vâ‘izlere tenbîh ve def⁴-i belâ ve redd-i kazâ içün leyl ü nehâr du‘âya meşgûl olmalarını tavsiye ile hâllerini terfîh eyledi.

Zelzeleden harâb olan emâkini binâ içün himmet-i Şâhâne rû-nûmâ olup, cennet-mekân-ı huld-âşiyân Sultân Mehmed Câmi‘i'nin mâl-ı vakfında vefâ edecek kadar fazla nükûd bulunamayup, Hazîne-i hümâyûn'dan imdâd ü i‘âne ile Hâsim ‘Ali Bey'i, Binâ Emâneti'ne me'mûr buyurduklarından gayri, çarşuya Tîflî Efendi'yi ve kal'a [M1 276] dîvârlarına el-Hâc Mehmed Ağa'yı ve Baruthâne'ye, Şehdî ‘Osmân Efendi'yi ve Serrâc-hâne'ye ‘Âtif-zâde⁴ ‘Ömer Efendi'yi ve Enderûn-i hümâyûn'a, Şehr-emîni Ahmed Efendi'yi ve Yeniçeri odalarına, Hasekî Mustafa Ağa'yı ve Tophâne'ye, Mahmûd Bey'i ta‘yîn buyurup, herkes hidmetlerini edâ ve tehvîn içün berzede-i dâmân ü âstîn oldular. Sultân Selîm ve Şehzâde ve Süleymâniyye ve Nûr-i ‘Osmânî ve Lâleli ve Vâlide ve Ayasofya cevâmi‘inden ma‘adâ câmi‘lerin ba‘zan minâreleri ve ba‘zan kubbeleri münhedim ü müzmahil ve kal'a dîvârları ve Çekmeçeler ve Bergos ve Çorlu ve Karışdırın dahi mütezelzil olup, zîkr olunan mahallerin cümlesi binâ ve ta‘mîri fermân ve ta‘yîn-i mübâşirân kılındı.

¹ 13 Zilhicce 1179 = 23 Mayıs 1766 Cuma.

² mer‘ûb H : mergûb مَرْغُوب M1, B1, K1.

³ 1 Rebî‘ulevvvel 1180 = 7 Ağustos 1766 Perşembe.

⁴ ‘Âtif-zâde M1, K1, H : ‘Âtif-zâde'ye B1.

VEKĀYİ‘ SENE SEMĀNÎN VE MÎ’ETE VE ELF

Mu‘zamât-ı umûr-i devletde istihdâm ve refte refte tahsîl-i nîk-nâm eden Monlaçık-zâde ‘Ali Ağa, ber-muktezây-ı baht-ı nâ-sâzkâr gâh ü bî-gâh masrû‘-i ser-pençe-i rûzgâr olup, bu def‘a dahi şems-i ikbâli ‘ukde-i vebâle giriftâr ve iki tûg ile İnebahti mansıbü kaydına dûçâr oldu. Şîkk-ı Evvel Defterdârı olan ‘Avnî Efendi, mâl-i mîrî tahsîlinde izhâr-ı butû’ u rehâvet eylediği hasebiyle merârât-ı ‘azli zâyik ve Tersâne Emîni olan Sârim İbrâhîm Efendi fenn-i istîfâya vâkîf ve semt-i tahsîlâtâ ‘ârif olduğundan, mansîb-ı mezkûr mûmâ ileyhe muvâfik ve gayr-i muhâlif görülmekle, saferu'l-hayr evâsítunda hil‘at-i istîfâ dûş-i liyâkatine iksâ olundu. Baş-muhâsebeci olan Ahmed Efendi, Emîn-i Tersâne-i ‘âmire ve Hâşim ‘Ali Bey, Baş-muhâsebe ile mükteseb-i meserret-i vâfire oldu. Defterdâr-ı sâbıkın Mühürdârı ve Târîhci bulunan ‘Ali Efendi ve yamağı ‘Ali Şâh nâm kimse ahz-ı bertîl ü rişâ ile şöhret-nümâ olduklarından ikisi de Limni Cezîresi'ne iclâ olundular.

Zîkr-i nizâm-ı Kıbrîs

Girne Dizdârı Halîl, bundan akdem esâre-i gubâr-ı fitne vü gavgâ ile Kıbrîs ehâlîsini Muhassîl bulunan Çil ‘Osmân’ın katline igrâ etmişidi. ta‘yîn-i asker ve tertîb-i leşker ile nizâm-ı beldeye mübâşeret fukarâ vü zu‘afâyi pâ-zede-i hasâret eyleyeceği zâhir olduğundan, hüsn-i tedbîr ve nush-i serî‘u’t-te’sîr ile nizâmına teşebbüs olunup, Muhassillik, Süleymân Ağa'ya tevcîh ve bâlâda mezkûr me’mûrlara İslâh-ı zâtü'l-beyn ve def‘-i vahşet-i tarafeyn husûsu tenbîh olunmuşidi. Me’mûrlar cihet-i intifâ‘a mâyıl olduklarından, fesâd-ı memleket zâyil olmayup, şakî-yi merkûmun dahi gün-be-gün cem‘iyyetine kesret ve rekîz-i zamîri olan mevâdd-ı fesâda kuvvet gelüp, bir iki bin âdem ile Muhassîl’i tazyîk ve Lefkoşa'ya nazarını ta‘lîk ile âgâz-ı muhâsara ve âheng-i müşâcere eylediği Der-i devlet'e iş‘âr ve istinsâr olunmuşidi. [M1 277] Teke Sancağı Mutasarrîfi Hâs Ağası Mîr-i mîrân Ahmed Paşa'ya ırsâl-i menşûr ve Kıbrîs nizâmına me’mûr kılındığından başka, Ca‘fer Bey'in iki kît‘a sefînesiyle iki kît‘a mîrî firkatesi asker ve levâzîm teşhîni ile o tarafa ta‘yîn olunup, imdâd-ı rûzgâr ile Ca‘fer Bey fî es-ra‘i‘z-zemân Girîne sularına dehşet-resân oldukda, dizdârin kal‘a muhâfazasına ta‘yîn eylediği şîrzime-i kalîle, sedd-i ebvâb ve emr-i muhâfazada terk-i râhat ü hâb ve Ca‘fer Bey ise top dâneleriyle kal‘ayı müşrif-i harâb edüp, bu hâlde iken Ahmed Paşa dahi vâfir asker ile cezîreye ayak basdığını dizdâr-ı mezkûr tâhîk edüp, Lefkoşe muhâsarasından ferâgat ve mukâbele niyyetiyle Değirmenlik nâm mahalde mutarassîd-ı fursat olup, paşa-yı mûmâ ileyh zâtında merkûz cevher-i besâlet ve mâye-i şecâ‘at iktizâsiyla şakî-yi merkûmun üzerine râyet-keş-i celâdet olup, ictimâ‘-ı ferîkayn ve telâkî-yi hasmeyn vukû‘unda merkûm tâb-âver-i mukâvemet olamayup, başında olan haşerât-ı nâs perîşân ve birkaç yüz âdem ile kal‘aya girüp, tehassun ve çâre-cûy-i emn ü emân olmuşidi. Paşa-yı mûmâ ileyh kal‘anın cevâniib-i erbi‘asını istî‘âb ve Ca‘fer Bey dahi le-vendâtiyla sâhile çıkışup, her tarafından esbâb-ı muhâsara şakî-yi merkûmu pâ-bestesi havf ü ıztırâb edüp, ‘âkîbet ‘avenesinden otuz nefer kimse kal‘adan bir-takrîb yol bulup, or-

duya dahîl ve şakî-yi merkûm dahi irtikâb etdiği kâr-ı nâ-hencârdan nâdim ü hacîl olup, bi'z-zarûre müteşebbis-i dâmân-ı istîmân olarak orduya geldikde, seng-i gadriyle dil-şikeste olan askerî tâyifesi hûcûm ve rüfekâsiyla kendüsünü dâyire-i hestîden ma'dûm edüp, ru'ûs-i maktû'aları Âsitâne'ye vâsil ve fazl-ı Hak ile cezîrede tekevvün eden şûriş ü ihtilâl bi'l-külliyye zâyil olup, ehâlîyi dahi nezr-i girâne kat' ve derûnlarında olan havf ü veceli def' edüp, Paşa-yı mûmâ ileyhin hidmeti meşkûr ve sa'yî mebrûr olduğundan, rütbe-i vâlây-ı Vezâret ile eltâf-ı Şâhâne'ye mazhar ve Karaman Eyâleti'yle nâyil-i sürûr-i evfer oldu. Sâbıkâ Karaman Vâlisi Vezîr Kethudâ Mehmed Paşa bilâ-mansîb kaldığından, Kars Muhâfazası'na ta'yîn ve fitne-i Gürcistân sebebi ile o havâlî müşârun ileyhin bu me'mûriyyeti ile tahsîn olundu.

Ba'zı vefeyât ve 'azl-i Sadr-ı Rûm

Anadolu Pâyesi olan 'Arab 'Ali-zâde 'Abdurrahîm Ziyâ Efendi, terk-i târikhâne-i cihân ve 'azm-i riyâz-ı kesîru'l-hiyâz-ı cinân eyledi. Mekke Pâyesi olan Re'îs-zâde 'Abdulkâdir Efendi'nin dahi ahkâm-ı ömrü [M1 278] tay-kerde-i dest-i Hâdimü'l-lezzât ve sâbıkâ Dârû's-sâ'âde Ağası Kâtibi 'Osmân Efendi Ruha'da ve Yancıklı-zâde 'Abdullah Bey, Tîrhala'da mehcûr-i şâhid-i hayat oldular. Sadr-ı Rûm olan Pîrî-zâde 'Osmân Mon-la Efendi, tekмîl-i müddet ve rebî'ulâhîrin altinci günü¹ 'İvaz Mehmed Paşa-zâde İbrâhîm Beyefendi, Sadâret-i Rumeli ile tahsîl-i kemâl-i meserret eyledi.

Zîkr-i binây-ı bend-i cedîd

Âdem deryâsına kinâyet ve müzdahimgâh-ı haşr ü neşrden 'ibâret olan Âsitâne-i sa'âdet-âşiyânedede hengâm-ı germâ killet-i mâ ile şeyh u şâbb-tefsîde-i leb-i ıztırâb olup, ihdâs-ı bend-i cedîd ile nâsa ifâza-i hayât-ı câvid niyyet-i hâlisası zamîr-i münîr-i Şehriyâr'de lâyih ü bedîd olup, Yenişehirli 'Osmân Efendi'yi 'âm-ı mâzîde bu hidmet-i celîleye me'mûr buyurmuşlar idi. Bend-i kadîme bir sâ'at mesâfe olan Evhadüddîn Deresi denmekle ma'rûf ve lisân-ı 'avâmda Ayvâd Deresi şöhretiyle mevsûf olan mahalde vaz'-ı esâs ve ta'yîn-i mikyâs kılınup, birkaç sâ'atlik mahalden mecârî-yi âba lağımlar ile istihkâm verilerek müceddededen inşâ ve âmâde olunan havuzda bir lüle mikdârı insibâb-ı âb hâsîl ve mezkûr dere ile bend-i 'atîka vâsil olup, bu sebeble sulara kesret ve sekene-i İstanbul'a min-ciheti'l-mâ vüs'at gelüp, du'ây-ı Pâdişâhî'ye muvâzabet eylediklerinden gayri, bu fi'l-i cemîl Hudâvend-i İskender-mânend cenâblarına mûcib-i ecr-i cezîl ve sebeb-i tahsîl-i rizây-ı Rabb-i Celîl oldu. Zelzele sebebi ile bend-i 'atîk yolları dahi rahne-gîr ve muhtâc-ı ta'mîr olduğu taraf-ı hümâyûna tezkîr olunup, bu bâbda dahi himmet-i Şâhâne ser-zede-i zuhûr ve ta'mîr ü termîmi için mu'temed kimseler me'mûr kılındı.

¹ 6 Rebî'ulâhîr 1180 = 11 Eylül 1766 Perşembe.

Hânden-i mevlid-i şerîf der-Câmi‘-i Vâlide Sultân

Beher sâl Sultân Ahmed Câmi‘inde mevlid-i şerîf kırâ’et olunur iken, câmi‘-i mezkûrun ba‘zı mahalleri rahnedâr ve tetâbü‘-i tezelzül-i arz sebebi ile muhâtara vü tehlike be-dîdâr olduğundan, Pâdişâh-sûtûde-elkâb Vâlide Câmi‘ine tahrîk-i rikâb ve istimâ‘-i mevlid-i şerîf ile feyz ü bereket isticlâb eyledi.

Tertîb-i meclis-i melâyik-hadîm berây-ı ta‘lîm-i Şehzâde Sultân Selîm

Şehzâde-i ferhunde-baht hazretleri fark-ı sevâd ü beyâz ve temyîz-i cevâhir ü a‘râz derecelerine intihâz buyurduklarından, destyârî-yi zihn-i vekkâd-ı mâder-zâd ile ta‘lîm-i Kur‘ân-ı ‘azîmîş-şân'a kesb-i istî‘dâd buyurmalarıyla cumâdelûlânın yirminci mübârek hamîs günü¹ Încûli Köşk pîşgâhında hîyâm ve sâyebânlar nasb olunup, Sadriâ‘zam ve Şeyhulislâm ve Tevkî‘î Paşa ve Sadreyn [M1 279] ve Nakîbü'l-eşrâf ve sâyir huzûrları mu‘tâd olan zevât-ı kirâm müte‘âkiben gelüp, haymelerine nâzil ve muntazır-ı kudûm-i Şehriyâr-ı bergüzîde-hasâyil oldular. Âsâr-ı makdem-i Şâhâne bedîdâr oldukda, Sadriâ‘zam ve Şeyhulislâm ve sâyirleri kemâl-i huzû‘ u ihtirâm ile vakfegîr-i selâm ve Şehriyâr-ı enâm dahi alay tertîbi üzere süvâr-ı esb-i dilkeş-hîrâm olarak kasr-ı mezkûre sâye-endâz-ı tekarrub ve fi'l-hâl Sadriâ‘zam otuz hatve mikdârı yerden zemînbûs-i te‘eddüb olup, seng-i rikâba dek rikâb-ı hümâyûnda devân ve bagal-gîrlik hidmet-i menî‘asıyla mükteseb-i şeref-i firâvân olup, Şehriyâr-ı kerem-me’nûs adr-ı sürâdîkât-ı iclâle cülûs buyurduklarından sonra haymelerine ‘avdet ve ihzâr-ı ta‘âma işâret eyledi. Sadriâ‘zam, Şeyhulislâm ve Tevkî‘î Paşa ile bir sofrada ekl-i ta‘âm ve sâyirlere dahi başka sofralar kurulup, cümlesi dilsîr-i ni‘am-ı Şehriyâr-ı enâm oldu. Maslahat-ı ta‘âm hîtâmında Şehzâde-i civân-baht hazretlerini alay ile getürmek için bi'l-cümle hâzır olan zevât atlarına binüp, Orta kapuda nûzûl ve mâsiyen ‘Arz Kapusu'na vusûlleri ihbâr olunduguna binâ‘en, mazhar-ı ser-kerîm olan Şehzâde Sultân Selîm hazretleri pîşgâh-ı devlet-penâhlarında müzeyyen ve ma‘nûn pûşîdeli rahle, Lalaları başında ve Dârû's-sa‘âde Ağası ve Hazînedâr Ağa yemîn ü şîmâllerinde nur gibi pertev-pâş-ı zuhûr olduklarında, Sadreyn ve Nakîbü'l-eşrâf ve İmâm-ı Evvel ve Sânî efendiler nâyîl-i şeref-i dest-bûs oldukları hâlde mâsiyen pîşgâhlarında revân ve Orta-kapu'da atlara binüp, alay-ı sâbık üzere Încûli Köşk semtine irhây-ı ‘inân ve kasra karîb mahalde Sadriâ‘zam istikbâl ve dîdâr-ı fâyizu'l-envârlarıyla kesb-i dest-mâye-i ikbâl eyleyüp, huzûr-ı hümâyûna ma‘an duhûl etmeleriyle Sadriâ‘zam ve Şeyhulislâm ve sudûr-ı kirâm ha-zerâtına ruhsat-ı ku‘ûd erzânî kılındığı hâlde Şeyhulislâm Efendi, mukâbilîne vaz‘ olunan rahle pîşgâhında bed’-i besmeleye mübâşeret ve min gayr-i tekellüfin kırâ’et ile dest-i Fetvâ-penâhîyi takbîl edebine ri‘âyet eyleyeceğini müşârun ileyhe teferrüs ile menkib-i ‘âlîlerini bûs ve devâm-ı ‘ömr ü devletini îsâl-i karârgâh-ı nâmûs eyledi. Şükran li-hâzihî'n-ni‘am Şehriyâr-ı Cem-hâsem tarafından Sadriâ‘zam ve Şeyhulislâm ve

¹ 20 Cumâde'l-lûlâ 1180 = 24 Ekim 1766 Cuma. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmüşinden kaynaklanmış olmalıdır.

sudûr hazerâtına ve İmâm-ı Evvel ve Sânî'ye kürkler iksâ ve icrây-ı resm-i du‘â eden Ayasofya Şeyhi dahi [M1 280] iktisây-ı kürk ile melhûz-i lihâza-i birr-i evfâ oldu. Bundan sonra herkes haymesine gelüp, istirâhat ve yine alay ile Şehzâde-i sa‘îdü’t-tâli‘ hazretlerini istikbâl etdikleri mahalle dek îsâl ve fi'l-hâl agayân-ı Harem o nev-nihâl-bâğ-ı saltanatı¹ makâm-ı ‘âlîlerine idhâl eyleyüp, bundan sonra erbâb-ı alaya icâzet ve ‘avdetlerine ruhsat verildi. [Mîsra]:

Bed’-i bismillâh-ı Kur’ân eyledi Sultân Selîm
(بِدْأَ بِسْمِ اللّٰهِ قُرْآنَ اِيلَيْ سُلْطَانِ سَلِيمٍ)

bu meclis-i akdese târîh vâki‘ olmuşdur.

Ba‘zi havâdis

Dâniş Süleymân Efendi ‘azlinden Cebeçiler Kitâbeti ile Hâkim Efendi mesrûr ve ‘Âkif Bey ‘azlinden Teşrifâtçılık ile Vahdetî Ebûbekir Efendi manzûr-i sadru's-sudûr oldu.

Tertîb-i dîvân ‘an-asl istimâ‘-ı dâd-ı mazlumân için mevzû‘ ve bu ‘âdet-i hasene bir zemândan berü metrûk ve merfû‘ olduğuna binâ’en, beher sülesâ günü ya‘ni haftada bir kerre dîvân tertîbine irâde-i Şâhâne cereyân eyledi.

Yenişehir'den munfasıl ‘Abdullah Efendi-zâde ‘Abdulvâhid Monla, Edirne Kazâsı ile tevsî‘-i dâ‘ire-i şân ve Çelebi-zâde mahdûmu Mehmed Es‘ad Efendi, Galata Kazâsı ile kesb-i debdebe vü ‘unvân eyledi.

Tekmile

İki mücelled-i dahmdan ‘ibâret olan Hâkim Târîhi, fazl-ı Îzed-i bî-minnet ve himmet-i Şehriyâr-ı Felâtun-fitnat ile müceddeden kaleme alınup, nûsha-i asliyye fîris sûretine tenzîl ve lâzımü’t-tahrîr olan mâddeler ibkâ ve şâyân-ı nazar olmayan keyfiyyetler ilgâ ve tabtîl olunup, nevâdir-i hikâyât ve garâyib-i kinâyât ile zînet-yâb ve ‘avâmm ü havâssa elverecek bir kitâb olup, lede'l-mu‘âraza Târîh-i ‘âcizânemin meziyyeti ma‘lûm ve kadr-ı dürr ü hazef-i mefhûm olacağı meczûmdur. Devlet-i ‘aliyye-i ebediyyü'l-istîmrârin on yedi senelik vekâyi‘i üftâde-i tâk-ı nisyân olup, nazar ü i‘tibâra şâyân değil iken, Şehriyâr-ı sütûde-hîsâl, Dânende-i kadr-ı erbâb-ı kemâl, Cihân-bahş ve Deryâ-cûd, Vâkif-ı esrâr-ı gayb ü şühûd, Pâdişâh-ı hulefâ-reviş, Hakân-ı İskender-menîş hazretlerinin tahrîk-ı âb-rûy-i Şâhâne'leri ile dört mâh müddetde terk-i râhat ve bezl-i cehd ü tâkât ile şîrâze-gîr-i hîtâm ve zîb-ârây-ı mistara-i hüsn-i nizâm olup, [mîsrâ]:

¹ saltanatı M1, B1, K1 : سلطانی H.

Men-zellezî mâ-sâ'e kattu¹

mefhûmunca bi-hasebi'l-beşeriyye vâki‘ olan sakâtât ve tuğyân-ı kalem ile min gayr-i kasdin ser-zede-i zuhûr olan hefv, etemm-i mestûr ve beyne'n-nâs mâ-bihî'l-i‘tibâr ola-cak nevâziş ü iltifât-ı Tâcdâr[â]ne ile kalb-i vîrân-şüdem ma‘mûr kılınmak der-hâst-ı ‘azîm ve recâ-kerde-i ‘abd-i kadîmdir. Bundan sonra Çeşmî-zâde ve Mûsâ-zâde vekâyi‘nâmeleri dahi tenkîh ve zevâyid-i kelimâtdan tecrîd ve bu eczâya mezc [M1 281] u tanzîd olunup, bu mecmû'a-i matbû‘aya sebeb olan Pâdişâh-ı bâhirü't-te’yîdin ism-i Sâmî-yi Mülükâne'si dâmen-i kiyâmete dek ibkâ vü tahlîd olundu.

Nasb-ı Kâdî-yi İstanbul

Bir seneden berü hükûmet-i İstanbul ile² meşgûl olan Neylî-zâde Mehmed Hamîd Efendi ma‘zûl ve Es‘ad Efendi-zâde Mehmed Şerîf Efendi, kazâ-yı mezbûr ile nâyil-i e‘azz-i me‘mûl oldu.

Hareket-i Ser‘asker-i Gürcistân

Bundan akdem ba‘zı mes‘ûlâtına müsâ‘ade olunduğu hâlde, Gürcistân nizâminî iltizâm eden Çıldır Vâlîsi Vezîr Hasan Paşa'nın kâffe-i müsted‘iyâtına müsâ‘ade ve menşûr-i Ser‘askerî tarafına fîristâde olunduğu bâlâda ifâde olunmuşıldı. Ma‘iyyetine tertîb olunan piyâde ve süvârî ve Trabzon ve Sivas eyâletleri asâkirîyle Çıldır'dan hareket ve Gürcistân semtine tahrîk-i a‘lâm-ı nusrat ve Gürcistân'ın cânîb-i şîmâlisinde vâki‘ Gürel ülkesine teveccûh ü ‘azîmet edüp, bir iki kal‘a ehâlîsi dâd-hâh ve tâlib-i ‘afv-ı günâh olmalarıyla istîmânları kabûl ve zâbiti firâr ile istihlâs-ı nefş-i zelûl ve küçük birâderi yerine mevsûl kılındı. Zîkr olunan kal‘alara mücâvir Bori (بورى) Kal‘ası'na râyet-keş-i heybet ve ehâlîsi izhâr-ı rûy-i dürüstî ve muhâlefet eylediklerinden, ekserî tu‘me-i şîr-i şemşîr ve bâkîsi berde vü esîr olup, kal‘a muhâfazasına asker-i vâfi ta‘yîn ve top ve ba‘zı edevât ile tahsîn olundu. Bu hilâlde Odiş (اوديش) Mutasarrîfî Dâdyân dahi ser ü bürde-i tav‘ u inkîyâd olup, orduya zâhîre ve zâd ile imdâd etmek şartını in‘ikâd eyledi. Bundan sonra Gürcüler'in i‘timâd ü istînâd eyledikleri Senyançu³ (سینانچو) Kal‘ası dahi ‘anveten müsahhar-ı asker-i zafer-rehber olup, muhâfazasına Açıkbâş Meliki nasb olunan Tahmuras ta‘yîn ve o havâlîde vâki‘ olup, Salomon-ı bed-peymâna mutî‘ kurânın ehâlîsi dahi Tahmuras'a teba‘iyyet ile kahr-ı askerden te‘mîn olundu. Bu sâl-i ferah-fâlde bu fütûhât ile iktifâ ve evvel-behârda yine Gürcüler'e irâ‘e-i kuvvet-i kâhire-i devlet etmek kasıyla o havâlî meştâ ittilâz olunmak savab-nümây-ı ru‘esây-ı asker-i zafer-intimâ olduğunu Ser‘asker-i müşârun ileyh Der-i devlet'e ‘arz u inhâ edüp, re‘yi tasvîb ü istihsân ve o taraflarda kışlamak bâbında ruhsatı hâvî tarafına

¹ من ذا الذي ما ساء فقط = Hiç hata yapmayan kim” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

² ile M1, B1, K1 : — H.

³ سینانچو M1, B1, K1 : H.

ırsâl-i emr-i celîlü's-şân kılındı. Eyyâm-ı rebî' hulûlüyle Ser'asker Paşa meştâdan nehzat ü kıyâm ve Bağdâdcık Kal'ası pîşgâhında nasb-ı hîyâm edüp, ru'esây-ı asker ile kadî-ı zinâd-ı meşveret [M1 282] ve kangi tarafa 'azîmet nâfi' olduğu su'âliyle re'ylerine mûrâca'at eyledikde, nizâm-ı Gürcistân Salomon'ın ma'kîl-ı metîn ittihâz etdiği Sevir (سویر) Kal'ası'nın feth u teshîrine ve hevâdârı olan eşkiyânın istîsâl ü tedmîrine vâbeste olduğunda ru'esây-ı 'asâkir yek-zebân-ı vifâk olduklarından, kal'a-yı mezbûreye doğru şakka-güşây-ı 'azîmet ve esnây-ı râhda şakî-yi mezbûra itâ'at üzere olanların hâneleri ihrâk ve etfâl ü nisvânları seby ü istirkâk olunarak ve dâyire-i itâ'ate duhûl edenlere nevâziş ü istîmâlet sûreti irâ'et kılınarak kal'a-i mezkûreye varılıp, her ne kadar menâ'ati nûmâyân ve fethi hâric-i tasavvur u gümân ise dahi mütevekkilen 'alellah muhâsarasına mübâşeret ve münâsib mahallerde toplar ve humbaralar vaz'ıyla 'arz-ı übbehet ve kuvvet-i devlet kılınup, her tarafдан i'mâl-i edevât-ı darb ve her cânibden iş'âl-i nevâyir-i harb ve müddet-i muhâsaranın yirmi dokuzuncu günü burc-i hisârdan sadâ-yı el-emân peyveste-i nûh-kubbe-i âsumân olup, istîmânları ısgâ ve sûret-i niyâzları mütekâbil-i mecelây-ı rîzâ kılınup, kal'a-i mezkûre Melik-i cedîd olan Tahmuras'a teslîm ve levâzîm-ı muhâfazası tekâml olundukdan sonra Kutais (كوتايس) Kal'ası ârâm-gâh-ı asker-i zafer-i iktinâh oldu. Sanâdîd-i Gürciyân kal'a-yı mezkûreye bir sâ'at ma-halde müctemi¹ olup, merâmlarını ifâde için ordu müte'ayyinlerinden birkaç nefer kimse-nin vürûdunu iltimâs etmeleriyle, Ser'asker Paşa dahi orduda mevcûd Kethudây-ı Bevvâbîn-i hazret-i Şehriyârî İbrâhîm Ağa'yı ve Kethudâsı'nı ve Kapucu-başı el-Hâc Mehmed Bey'i ve Ordu Kadısı İsmâ'îl Efendi'yı ve Ordu Ağası'nı ırsâl edüp, mesfûrlar 'ale'l-ittifâk ribka-i itâ'ati zîver-i gerden-i cân ve terk-i muhâlefet ü 'isyân eylediklerin takrîr ü beyân ve mukaddemâ sudûr eden etvâr-ı nâ-hemvârları Salomon-ı bed-girdârin pençe-i kahrında zebûn olmalarından neş'et eylediğini ifâde ile: "Mesfûrun firâri def-i mahzûr edüp, cümlemiz Devlet-i 'aliyye'nin bende-i sadâkat-kâriyuz, cûrmümüz 'afv buyurulduğu hâlte dâ'ire-i itâ'atdan hâric yere vaz'-ı kadem emr-i muhâl ve Salomon'u semtimize uğratmak 'adîmü'l-ihtimâldir. Ancak nizâm-ı memlekete medâr olmak için feth olunan Sevir Kal'ası melik-i cedîde verilüp, asker-i İslâm dahi bu mahalden ric'at etdiklerinde mesfûrun bir mahalden zuhûru muhâtemel olup, üzerine varıldıkda be-her hâl Devlet-i 'aliyye askerinin mu'âvenet ü muzâheretine ihtiyâcımız bedîhî olmağla, mücerreb bu maslahat için Canik Muhassili el-Hâc 'Ali Bey [M1 283] bir mikdâr aske-ri ile Kuta'sı'de meştâya ta'yîn olunduğu hâlte kuvvet-i zâhrîmiza ve istikrâr-ı nizâmîmîza bâ'is olacağı zâhirdir" deyü bast-ı kelâm ve bu recâalarını inhâ vü ifhâm için Baş-râhibleri Kutalküz'ü (كوتالكوز) cümlesi taraflarından tevkîl ve orduya tesbîl eylediklerinde tertîb-i dîvân ve cümle muvâcehesinde Râhib-i mesfûr itâ'at ü inkıyâdların yegân yegân takrîr ve tefhîm ve erkân-ı ordunun istisvâb ü istihsânlarıyla niyâzlarına müsâ'ade ve kal'a-i mezkûre Melik-i cedîde teslîm ve te'ahhûd eyledikleri umûrun şurût u kuyûdunu hâvî yedlerinden kavî senedler ahz ve li-ecli'l-i'timâd Melik-i mesfûra rehin-

¹ müctemi' M1, B1, K1 : مجمع mecmâ' H

ler verdiler. Ol dahi itmi'nâñ-ı kulûb içün ehl ü 'iyâlin Kuta'is (كوتاس) Kal'ası'na rehn vaz' edüp, mîr-i mûmâ ileyh üç dört bin kadar Canik ve Trabzon askeriyle Kuta'is (كوتاس) Kal'ası'nda kışlamak üzere meks ü ârâm ve Ser'asker Paşa dahi makarr-ı hükûmeti olan Ahisha tarafına 'atf-ı zimâm eyledi.

Senedât-ı merkûme Kapucular Kethudâsı İbrâhîm Ağa'ya teslîm ve Devlet-i 'aliye'ye irsâl ve Salomon'un hayatı, şîrâze-i nizâm-ı Gürcistân'ın inhilâline 'illet-i tâmm olacağı ve *bi-eyyi vechin kân*¹ mesfûrun ele getürülmesi murâd-ı kat'î-i Pâdişâhî idügi Ser'asker Paşa tarafına ifâde vü tebyîn ve verdikleri nizâm şimdilik tasvîb ü tahsîn olundu.

Ihrâc-ı Surre-i hümâyûn

Beher sâl Haremeyn-i şerîfeyne irsâl olunan Surre-i hümâyûn recebü'l-ferdin on ikinci günü² Surre Emîni nasb olunan Ser-bostâniyân-ı sâbık Ahmed Ağa'ya teslîm ve çekdirme sefînesine tâhmîl ve Üsküdar câníbine tesbîl olundu.

Âmeden-i Donanma-yı hümâyûn

Bundan akdem Bahr-i sefid muhâfazasına ta'yîn olunan Kapudân-ı deryâ Tosun Mehmed Paşa 'avdet ve ber-mu'tâd huzûr-i hümâyûn'da iktisây-ı hil'at eyledi.

Sûhten-i kalyon

Kışla sefâyininden biri Bağçe-kapusu'yla Galata beyninde lenger-endâz-ı istikrâr ve hübûb-i bâd-ı muvâfaka talebkâr iken, sâ'at altıda bi-kazâ illâhi Te'âlâ derûnundan âteş zuhûr edüp, yerinden hareket ve Galata önünde merbût ba'zi kebîr kayıklara musâdefet ile birkaçını ihrâk ve o mahaldeniftirâk ile Cübb-i 'Ali ile Tüfeng-hâne arasında olan Yehûd hânelere iltisâk ve ol hâneleri ve Cübb-i 'Ali Çarşusu'nu bi'l-külliyye sûzân ve isâbet-i nâr havfindan alarga olan küçük kayıklar Halîc-i İstanbul'un her tarafına³ müteferrik ve perîşân ve şiddet-i hevâ ve telâtum-i deryâ ekserîsini ifnâ eylediğinden gayri birisi Tersâne öňünden mûrûr ile Tersâne Serâyı [M1 284] Kasrı'ni yakup, dehşet ilkâ ve altı sâ'atden sonra 'avn-i Îzed-i bîçûn ile bu hâlet-i garîbe sükûn buldu.

Velâdet-i Şehzâde Sultân Mehmed

Şa'bânü'l-mu'azzamın dokuzuncu yevm-i sebt sâ'at dokuzda⁴ gülzâr-ı peyveste-i behâr-ı saltanatın bir gonçe-i bûyâsı ve bahr-i şevket ü iclâl-i Hilâfet'in bir dürr-i yektâsı, ser-nûmây-ı mekmen-i zuhûr ve Sultân Mehmed ismiyle sahîfe-i 'âlemde

¹ بأي وجه كان = "Ne sûrette olursa olsun" anlamına gelen Arapça bir ifadedir.

² 12 Recep 1180 = 14 Aralık 1766 Pazar.

³ tarafına H, B1, K1 : tarafa M1.

⁴ 9 Sha'bân 1180 = 10 Ocak 1767 Cumartesi.

mestûr olup, a‘yün-i Mü’minîn'e ifâza-i pertev-i nûr ve sudûr-i muvahhidîne ilkây-i ferah u hubûr eyledi. Velâdet-i bâ-sa‘âdetde kânûn olduğu vechile kudûm-i meymenet-lüzûm-i Şehzâde-i civân-tâli‘i tebşîr içün Dârû's-sa‘âde Ağası Serây-ı Sadriâ‘zamî'ye vürûd ve teblîg-i peyâm-ı meserret-endûd eyleyüp, bu müjde-i cihân-behâya mükâfât ve cezâ zîmnîda mu‘tâd olan sunûf-i ‘atâyâ taraf-ı sadru'l-vüzerâdan îfâ olunduguna müte‘âkib müjde-i revân-bahş-ı velâdet bi'l-cümle erkân-ı saltanata işâ‘at olunup, kemâl-i inbisât ile her biri nisâr-ı nakdîne-i iktidâr ve icrây-ı levâzîm-ı istibşâr eylediler. Ferdâsı Sadriâ‘zam ve Şeyhul-islâm ve Tevkî‘î Paşa ve Kapudan Paşa ve Sadreyn ve Nakîbü'l-eşrâf ve Yeniçeri Ağası Serây-ı hümâyûn'a ‘azîmet ve tebrîk-i velâdet eylediklerinde, mazhar-ı iltifât-ı Şehriyâr-ı ‘âlem ve semmûr kürkler ile münbasit u hurrem oldu.

İhrâc-ı mevâcib

Tavâyif-i askerînin iki kîst mevâcibleri evâsît-ı şehr-i mezkûrda ihrâc ve eyâdî-yi emânetkârâna idrâc olunup, a‘lâ vü ednâ zâten ve ‘irzen ihsân-ı bî-pâyân-ı Hakân-ı cihândan hisse-yâb ve rehyâb-ı düşâha-i zarûret ü ıztırâb oldular.

‘Azl-i Kapudan Paşa

Muhterik olan sefinenin kapudanı Çunkar Kapudan harîk gicesi sefînede bulunmayup, keyfiyyete vâkîf olduğu ân havf-i cân ile gürîzân olduğundan başka, Kapudan Paşa subh u mesâ hazm ü ihtiyâtı elden bırakmamak veyâ kendüsü bizzât ve yâhûd i‘timâd eylediği kimseler ahvâl-i sefâyine ıttîla‘dan hâlî olmayup, vûcûd ve ‘adem-i zâbitâni tâhkîk u tashîh ve iktizâsına göre icrây-ı lâzime-i tebrîh u takrîh etmek eczây-ı mürekkebât-ı me’mûriyyetinden iken, vukû‘ bulan mâdde mahzâ gaflet ve tekâsüline mahmûl ve bâ‘is-i iğbirâr-ı Pâdişâh-ı gayret-şümûl olup, Bostâncı-bâşı Ağa mübâşere-tiyle Balîkhâne'de habs ve hayâtından kendüye ye’s gelmişiken, Şehriyâr-ı Rüstem-be’s, zuhûr eden hâlet-i müdhişeyi hükm-i kadere hamî ile cûrmünden igmizâz ve muvâhaze-den i‘râz eylediklerinden başka, Eğriboz Sancağı tevcîhiyle ihsân ve mûrû’eti tekmîl ve bu sun‘-i cemîl ile mekârim-nâme-i Şâhâne’lerin sahâyif-i [M1 285] ‘âleme tab‘ ü temsîl eylediler.

Rumeli Vâlîsi Vezîr Mehmed Paşa, sâniyen Deryâ Kapudanlığı ile tebcîl ve Âsitâne'ye gelinceye dek Vezîr Tevkî‘î Paşa tevkîl olunup, münhal olan Rumeli Eyâleti, Vidin Muhâfizi Vezîr Mehmed Paşa'ya ve Vidin Muhâfizliği, Hotin Muhâfizi Vezîr Recep Paşa'ya ve Hotin, Eğriboz Muhâfizi Mîr-i mîrân'dan Ahmed Paşa-zâde Mehmed Paşa'ya tevcîh olundu.

Tersâne Emîni Ahmed ‘İzzet Efendi dahi bu hâlet vukû‘u sebebi ile mebgûz u menfûr ve mübtelây-ı ‘azl-i nâgeh-zuhûr olup, Ağa-zâde Hüseyin Ağa, yerine me’mûr ve Liman Re’isi Magosa Kal‘ası'na iclâ ve hakkında o kadar ile iktifâ olundu.

Vukū‘-ı harîk

Şa‘bânın yirmi ikinci gicesi¹ Hoca-paşa semtinde vâki‘ Bostâncı-başı-zâde hânesinden zuhûr eden âteş, Aydîn-oğlu Tekyesi’nden Kapı Ağası Medresesi’ne ve andan Bâb-ı ‘âlî’ye gelince menâzil ve büyûtu ihrâk ve şiddet-i rûzgâr halka mûcib-i hayret ü istîgrâk olmuşiken, o nâr-ı zâtî'l-vekûd intifâ-kerde-i sehâb-ı lütf-i Vâcibü'l-vücûd oldu.

‘Akd-i cem‘iyyet-i ders der-huzûr-i Pâdişâhî

Beher sâl ramazânında vaz‘-ı Şâhâne olan Tefsîr tâdrîsine rağbet-i hümâyûn ber-kemâl olduğuna binâ’en, mevâlî ve müderrisînden yüz yirmi altı nefer kimse on dokuz meclise taksîm ve her biri bir gün için tertîb ü tanzîm olunup, her meclis erbâbindan zâten ve zemânen akdem ve ercah bulunan sâyirelere re’îs ve bâlâ-nişîn-i makâm-ı ta‘lîm ü tâdrîs olup, evâyil-i Sûre-i Bakara‘dan makâma münâsib niçe nükât ve mezâyâ takrîr ü beyân ve o meclis-i nefîs-i melâyik-celîs müşâbih-i ravza-i cinân kılınup, ders temâmində surre-i mu‘ayyene ile herkes bâliğ-i meblağ-ı refâh-ı hâl ve ramazâniyye ve ‘îdiyye sıkletinden mutma’innü'l-bâl oldular.

Ahvâl-i Beylânlı-zâde ve vefât-ı Muhassîl-ı Aydîn Vezîr ‘Abdurrahmân Paşa

Memâlik-i fesîhatü'l-ercây-ı Anadolu'da vâki‘ ba‘zı emâkinin muktezây-ı âb ü hâki üzere sevdây-ı şöhret ve te‘ayyün ile bir şahs-ı bâhirü'n-naks zuhûr ve dest-res ola-bildiği mahallere neşr-i bezr-i mefâsid ü şurûr edüp, sahte kâmrânlık ve âyende vü revendeye hemîyân-ı fukarâdan mîzbânlık ederek etrâf ü enhâya itâle-i dest ve mu‘ârizlerinin kadrini pest etmek zîmnînda harb ü kîtâle âheng ve i‘mâl-i seyf ü tüfeng edüp, akviyâ ser-pençe-i kahrında zebûn ve fukarâ vü zu‘afâ zencîr-i tegallübünde ser-nigûn olup, eyyâm-ı istîdrâcî zevâle karîn olarak taraf-ı saltanatdan nâgâh kedû-yi mez-belegâh-ı mezelle [M1 286] olan ser-i nûhûset-eserine darb-ı tabanca-i âteş-hîz ve havâle-i tîg-i sertîz kîlindiği, hezâr bâr tecribet-güzâr-ı erbâb-ı tedkîk ü temyîz olup, binâ’en ‘alâ zâlik Eğirdir ehâlisinden Yılânlı Mûsâ dahi o reftâr-ı nâ-hem-vâra sâlik olduğundan, kahr ü istîsâline Aydîn Muhassîlî Vezîr ‘Abdurrahmân Paşa me’mûr ol-mağla, Çelik Paşa-zâde’yi üzerine ta‘yîn ve levâzîmini tanzîm ile hey’et-i ic-timâ‘iyyesini sedd-i âhenîn eyleyüp, Paşa-yı mûmâ ileyh Eğirdir kurbunda merkûm ile âgâz-ı kîtâl ve miyânelerde el-harbü sicâlün² keyfiyyeti nûmû-dâr olarak Musâ, kal‘aya çikup, mütehassînan müteheyyi’-i cidâl olduğu mûmâ ileyhe ma‘lûm oldukda, muhâsaraya şurû‘ u mübâşeret ile vukû‘ bulan keyfiyyeti müşârun ileyhe ‘arz ü işâret eyledikde yerinden hareket ve Eğirdir tarafına tâhrîk-i râyet-i hey’et eylediğini bâgî-yi mezkûr istihbâr ve nevâhî-yi Ermenâk’e doğru firâr ve birkaç gün serserî geşt ü güzâr-

¹ 22 Şa‘bân 1180 = 23 Ocak 1767 Cuma.

² “الحَزْبُ سِجَّانٌ” = Savaş nöbetledir (bazen bir taraf bazen diğer taraf kazanır)” anlamına gelen bu cümle Arapça bir meseldir; bk. Meydânî, *Mecma‘u'l-Emsâl*, I, 214

dan sonra Hâdim Kasabası'na varup, ‘ulûm-i zâhire vü bâtinede ka‘bî ‘âlî olan müteveffâ Hâdim Müftüsü Şeyh Efendi'nin evlâtına ilticâ, anlar dahi Vezîr-i müşârun ileyden ‘afv-i cürmünü recâ etmişler idi. Müftî-yi merhûm, müşârun ileyhin Şeyh ve mu‘tekadi ve müsellem ve mu‘temedi olduğundan, ‘adem-i müsâ‘adeye imkân bulamayup, peyder-pey bâb-ı şefâ‘ati bâz ve merreten ba‘de uhrâ ‘afvını niyâz etmekle, Eğirdir Kasabası'na fîmâ ba‘d ‘azîmetden mücânebet ve Hâdim'de ikâmet etmek üzere recâsı karîn-i is‘âf ve merkûm ‘afv ile mazhar-ı eltâf olup, Eğirdir Kasabası ehâlîsi dahi pâ-bestesi-i nezr-i girân ve merkûmu kasabalarına idhâl eyledikleri hâlde tahsîl-i nezrden başka, her biri mazhar-ı gazab-ı Hakân-ı zemân olacağları bâbında taraflarına hitâben ısdâr-ı emr-i celîlüş-şân kılındı. Müşârun iley irâde-i devleti temhîd ve esâs-ı nizâmî teşyîd etdikden sonra Isparta Kazâsı'na gelüp, vûcûduna tareyân-ı ‘illet ve semt-i şehrâh-ı ‘âlem-i bekâya derre-zen-i kûs-i rihlet ve kişver-fûshat-i âbâd-ı hâmûşâna esbrâr-ı ‘azîmet oldu. Müteveffây-ı müşârun iley Dârende mütemekkinlerinden olup, tefâsîl-i ahvâli mahallerinde mestûr ve tekrârı sebeb-i se‘âmet ü fûtûr olacağı zâhîdir. Talîku'l-lisân ve nüktedân-ı şedîdüş-şekîme, kaviyyü'l-‘azîme, me‘ârif-âşinâ bir Vezîr-i bî-hemtâ idi.

Tebrîk-i ‘îd

Ramazân-ı şerîf hitâm-pezîr ve leyletü'l-‘îd bi'l-cümle erkân-ı Devlet-i ebed-masîr hâk-i ‘atebe-i Şâhâne ile cebhe-i iftihârların ta‘fir ve tehnîyet-i ‘îd-i sâ‘îd ile du‘ây-ı devâm-ı saltanatı îsâl-i küngüre-i çarh-ı esîr eylediler.

Havâdis-i Mîsrîyye

Ümerâdan Çavuşlar Kethudâsı [M1 287] Çırâğı denmekle meşhûr Hasan Bey, emsâline tefavvuk ve isti‘lâ fikriyle beyne'l-ümerâ kuvvet-i¹ batş ile şöhret-nûmâ olan Keşkeş Hüseyin Bey'i i‘dâm ve Mîsr-ı Kâhire'de mâlik-i zîmâm-ı kabz u ibrâm olmak hevâsını kalbinde ihfâ eylediğini Hüseyin Bey'in hevâdârları tâhkîk ve merkûma vehâmet-i ‘âkîbet-i kârı beyân ile irâ'e-i istikâmet-i tarîk etmişler iken, müte’essir olmayup, Hüseyin Bey yedinde helâk ve üftâde-i hâk-i megâk oldu. Mensûb olduğu Çavuşlar Kethudâsı Dimyat'a ve tarafdarlarından diğer Hasan Bey ve Mehmed Bey, Cideye nefy ü ib‘âd ve def²-i şüris ü fesâd kılındı.

Vukû‘-i tevcîhât

Şevvâlin beşinci günü² hademe-i Bâb-ı ‘âlî ve defterdârân ve Darb-hâne ve Şehremânet'leri cümleten ibkâ olunup, Defter Emâneti, Ebûbekir Efendi'ye; Baş-muhâsebe, Subhî Mehmed Efendi'ye; Matbah, Ahmed Resmî Efendi'ye; Arpa Emâneti, Recâyî Mehmed Efendi'ye; Anadolu Muhâsebesi, ‘Âtif-zâde ‘Ömer Efendi'ye; Atlu-

¹ kuvvet M1, K1, H : قوت B1.

² 5 Şevvâl 1180 = 6 Mart 1767 Cuma.

mukâbeleciliği, Bekir Paşa-zâde Süleymân Bey'e; Haremeyn Muhâsebesi Benlî-zâdeye; Yeniçeriyân Kitâbeti, Re'îs-i esbak 'Abdullah Efendi'ye; Sipâh Kitâbeti, Sıdkı Mustafa Efendi'ye; Silahdâr Kitâbeti, Gürcistân Defterdârı Ahmed Efendi'ye; Cizye, Merâkî Hüseyin Efendi'ye; Maliyye Tezkireciliği, Kesriyyeli-zâde Ebûbekir Bey'e; Küçük Rûznâme, Vuslatî Mustafa Efendi'ye; Piyâde Mukâbelesi, Sa'dullâh Efendi'ye; Cebeciler Kitâbeti, Bekir Paşa-zâde 'Atâ'ullâh Bey'e tevcîh ve sâyir menâsib dahi erbâb-1 istihkâka tefvîz olunup, ba'zı hâcegân dahi 'atâyâ-yı Pâdişâhî ile muterassid-1 hall-i İlâhî oldular. Sipâh Ağalığı, Abdâl Mehmed Ağa'ya; Silahdâr Ağalığı, Çeteci yeğeni Hüseyin Bey'e; Cebeci-başılık, sâbıkâ Kethudâ Mustafa Ağa'ya; Topçu-başılık, Mehmed Ağa'ya tevcîh olunup, menâsib-1 bâkiye ashâbına ibkâ olundu.

Yevm-i mezkûrda vüzerây-ı 'izâm tevcîhâtı dahi vukû' bulup, Bosna Eyâleti, sâbıkâ Özi Muhâfizi Silahdâr Mehmed Paşa'ya ve Özi Muhâfazası, selefi Köprülü-zâde Vezîr el-Hâc Ahmed Paşa'ya; Eyâlet-i Girid, Vezîr Hüseyin Paşa'ya ve Selânik, Vezîr es-Seyyid el-Hâc Ahmed Paşa'ya; Eyâlet-i Karaman, Aksaray ve Akşehir ve Beyşehir sancakları ilhâkiyla Vezîr 'Abdî Paşa'ya; Haleb Eyâleti, Gü 1 Ahmed Paşa-zâde Vezîr 'Ali Paşa'ya ve Diyârbekir Eyâleti, Vezîr Hüseyin Paşa'ya ve sâyir eyâlât ve elviye vüzerây-ı 'izâm ve mîr-i mîrân-1 kirâma ibkâ vü tevcîh ile her biri hân-1 ni'amâ-yı devletden hisse-mend-i nevâl-i ihsân ve mütereşşif-i zülâl-i birr ü imtinân oldular.

'Azl-i Selîm Girây Hân ve nasb-ı Arslan Girây Hân

Bundan akdem Kırım Hân'ı nasb olunan Selîm Girây Hân, [M1 288] rızây-ı devlete muvâfik harekete muvaffak olamayup, 'azline irâde-i hümâyûn te'alluk ve sâbıkâ Kırım Hân'ı Arslan Girây Hân, mâh-1 mezkûrun on üçüncü günü¹ mesned-i Hân'ye te-favvuk eyledi.

Tevcîhât-ı 'ilmiyye

Burusa Kazâsı, sâbıkâ Üsküdar Kadısı Hâfız İbrâhîm Efendi'ye ve Şâm Kazâsı, sâbıkâ Kudüs Kadısı Sîr-kâtibi es-Seyyid 'Ömer Efendi'ye tevcîh olundu.

Ihsân-ı Vezâret be-İbrâhîm Bey

Sâbıkâ Silahdâr-1 hazret-i Şehriyârî İbrâhîm Bey, Ahîsha hânedânından ve o havâlî müte'ayyinlerinden olup, Gürcistân'ın istikrâr-1 nizâmına medâr olur mülâhaza-sıyla rütbe-i vâlâ-yı Vezâret'e irtikâ ve Anadolu Eyâleti ilhâkiyla zimâm-1 Eyalet-i Çıl-dır dest-i sadâkat-peyvestine i'tâ olundu.

Havâdisât-ı müteferrika

Sadrîa'zam ve bedr-i efham bu esnâda Sadr-1 esbak 'Abdullah Paşa'nın oğlu Mehmed Sa'îd Bey'de müşâhede-i liyâkat ü isti'dâd ve mîr-i mûmâ ileyhi kendüye

¹ 13 Şevvâl 1180 = 14 Mart 1767 Cumartesi.

dâmâd eyleyüp, Şehriyâr-ı sütûde-hîsâl mahzâ Sadriâ‘ zam’ı taltîf ve kadr ü şânını taz‘îf için bir sevb-i semmûr ve bir kabza mücevher hancer Berber-başı Ağa ile ırsâl ve hatt-ı hümâyûnlarında tebrîk ve istifsâr-ı hâl buyurdular.

Zilka‘denin yedinci isneyn günü¹ Mesken-i Gâzî ismiyle mevsûm olan kalyonun deryâya tenzîli için Sadriâ‘ zam ve Şeyhulislâm ve Tevkî‘î Paşa hazerâtı ‘ale’t-te‘âkub Tersâne-i ‘âmire’ye ‘azîmet ile teşrîf-i hümâyûna terakkub etmişler idi. Şehriyâr-ı bahr ü berr *dâme mâ-dâme'l-bahriü'l-ahdar*² hazretleri dahi şeref-resân-ı vürûd ve üç anbarlı nâm sefinede bi'd-devleti ve'l-ikbâl ku‘ûd ve vakt-ı muhtâr hulûlünde sefîne-i mezkûre ber vech-i sühûlet deryâya nâzil ve cümlede inşirâh-ı kalb hâsîl olup, müşârun ileyhime kürkler iksâ ve sâyirlere hila‘ ilbâs ve bahşîşler i‘tâ olundu.

Haleb eşrâfindan olup, kati çok zemândan berü Nekâbet ile kesb-i te‘ayyün ü şöhret ve giderek tevsî‘-i dâ‘ire-i ma‘îset eden Tâhâ-zâde es-Seyyid Mehmed Efendi'nin kapusu ekâbir ü esâgire küşâde ve Haleb halkına ve sâyire nefî mazarratından ziyâde iken, mütemevvilân-ı zemâneye gedâ-çeşmân-ı rûzgârin ez-kadîm husûmeti olduğundan gayri, Haleb monlaları dahi mûmâ ileyhe hased ve şiddet-i sevretinden emvâl-i nâsa itâle-i yed edemediklerinden, bâb-ı zemm ü kadhını feth ve dervâze-i mehâsinini sed eyleyüp, o makûle *fî kulûbihim merazun*³ olan ba‘zı ehl-i garaz tarafından sû‘-i hâlî devlete ilkâ ve *men yesma ‘yehâl*⁴ kâ‘idesi üzere ihrâz etdiği İzmir Pâyesi kaydı terkîn ü ilgâ ve nâmî cerîde-i Mevâlî'den hakk ü imhâ ve Edirne'ye nefy ü iclâ olunmuştu. Kudüs'den ma‘zûl pederi Ahmed Efendi Âsitâne'de bulunup, mahdûmu [M1 289] hakkında muktezây-ı hannâniyyet-i übüvvet üzere sû‘-i zikr üzere olanları iskât ü ifhâm ve tahrîk ile şey’ da‘vâ edenleri kavlen irzâ vü ilzâm kaydına düşdüğünden, ol dahi Edirne'ye tagrîb ve belây-ı celâ ile ta‘zîb olundu.

Sakâ Çeşmesi kurbunda vâki‘ bir Ermeni, şâhid-i zûr ve ba‘zı ehl-i şurûr ile cem‘iyyet ve envâ‘-ı fesâda cesâret eylediği mesmû‘-i evliyây-ı devlet olup, Ermeni-yi mesfür salb ve o makûle sâ‘î bi'l-fesâd olanlara îrâs-ı ru‘b-i kalb olup, dâhil-i cem‘iyyet olan birkaç küstenî dahi Limni Cezîresi'nde kal‘a-bend olunmak için mübâşire teslîm ve bilâ-emr-i ‘âlî sebîlleri tahliye olunmamak husûsu Dizdâr ve sâyire tefhîm olundu. Mîrahûr-i Evvel-i hazret-i Cihânbânî pîr-i fânî ve müttekî-yi visâde-i nâ-tüvânî olup, Baş-silâhşör Mahmûd Bey, makâmiyla nâyil-i aksa'l-gâye-i emânî oldu.

¹ 7 Zilka‘de 1180 = 6 Nisan 1767 Pazartesi.

² “ذَامَ مَا ذَامَ الْبَحْرُ الْأَخْضَرُ” = Yeşil denizler (dünya durdukça) ayakta kaldııkça [Onun şâni da] dâim olsun” anlamına gelen bu cümle, Arapça bir duâ cümlesi dir.

³ “فِي قُلُوبِهِمْ مَرْضٌ” = Kalplerinde maraz (hastalık) bulunanlar” anlamına gelen bu cümle Kur’ân, el-Bakara 2/10, el-Mâide 5/52, el-Enfal 8/49, et-Tevbe 9/125, el-Hac 22/53, en-Nur 24/50, el-Ahzâb 33/12, 60 ve Muhammed 47/20, 29. âyetlerinin içinde geçen bir kısımdır.

⁴ “مَنْ يَسْمَعْ يَكْلُ” = Kişi duyduğuna itibar eder” anlamına gelen bu cümle, Arapça bir darb-ı meseldir; bk. Meydânî, *Mecma‘ u'l-Emsâl*, II, 300.

Fevt-i Muhâfiz-i Kars Vezîr Kethudâ Mehmed Paşa

Müşârun ileyh Karaman Eyaleti'nden ‘azl ve Kars Muhâfazası'na me’mûr ve külâliyetlü dâyire ile o tarafa sevk-i sütûr ve Kars'a duhûlünde¹ askerinin vefretinden ehâlî bî-şu’ûr olup, serhad eşbehlerinden Kara-gülle ve bunların emsâli serkeşler havfa zâhib ve fitne ihdâsını selâmet-i nefislerine ihtimâl-i gâlib ‘addıyla ibtidâ kal’ayı zabt ve sâniyen rişte-i cem’iyyeti rabt ve müşârun ileyh dahi sühûletle fitneyi teskîn ve müsteş’ir olanları tatmîn dâ’iyesine düşüp, nasîhati ehâlîye ‘adem-i te’ sîr, belki ru’ûnet ve huşûnetlerin teksîr edüp, serâyını sengsâr ve taşın biri müşârun ileyhin kazâ-i hâsırasına îrâs-ı mazârr edüp, ne hâl ise rîş-sefidân-ı memleket ve kelanterân-ı vilâyet havf-i ‘akîbet ile def’-i cem’iyyet ve izâle-i şûr u fitneye ikdâm ü gayret eylediler. Müşârun ileyh dahi birkaç gün vecâ’-ı hâsira ile nâlân ve mübtelây-ı âh u figân olup, müte’essiren vefât ve terk-i vedî’-a-i hayat eyledi. Kars’ın nizâmî, Van Muhâfizi Mîr-i mîrân’dan Sarı-zâde Mehmed Paşa’ya havâle olunup, kazîyyede medhalî ve bu fesâdda eli olanları birer birer ele getürüp, ekserîsini gümnâm eyleyerek ahz-ı sâr ü intikâm eylediği, evân-ı tahsilde Kars ve Van semtlerinde bulunduğu hasebiyle re’ye'l-‘ayn meşhûdumuz ve mâdde bu vechile mazbûtumuz olmuşdur. Vezîr-i müşârun ileyh ‘an-asl Çıldır vâlîlerine Dîvân Kitâbeti ve Kethudâlik ederek kesb-i neşv ü nemâ ve Devlet-i ‘aliyye’ye gelüp, Başbâkî-kulluğu ve Çavuş-bâşılık ve Sadâret Kethudâlılığı gibi menâsîb-ı cesîmede tahsîl-i rîzâ edüp, giderek nâyîl-i Vezâret ve Vâlî olduğu memleketlerde dahi mümkün mertebe rehneverd-i semt-i ‘adâlet [M1 290] olup, etvâri mü-sellem-i sâhib-i kalem ü rakam, sinnî-yi ‘ömrü yetmiş² yetmiş bir Vezîr-i Âsaf³-menîş idi.

‘Azl-i Şeyhulislâm Dûrrî-zâde Efendi ve nasb-ı Veliyyüddîn Efendi

Zilka‘denin yirmi dördüncü hamîs günü⁴ Müftiyyü'l-enâm ve hallâl-i müşkilât-ı hâss u ‘âmm olan Dûrrî-zâde Mustafa Efendi bi-hasebi’t-takdîr ‘azl ve mükerremen sâhil-hânesine tesyîr olunup, sâbîkâ Şeyhulislâm ve cevdet-i hat ile benâm olan Veliyyüddîn Efendi cenâbları bu def’-a dahi mesned-i Meşîhat'e irtikâ ve huzûr-i hümâyûnda hil’at-i beyzâ iktisâsiyla sipehsâlâr-ı⁵ gürûh-i ‘ulemâ oldu.

İhsân-ı Vezâret ve Tevliyyet-i Misir be-Râkim Mehmed Efendi

Mâh-ı serî‘u's-seyr gibi menâsîb-ı devletin ekserîsini devr eden Râkim Mehmed Efendi, ehl-i ‘akl ü kiyâset ve lâyîk-ı câh-ı Vezâret olduğu hasebiyle manzûr-i Şehriyâr-

¹ duhûlünde M1, K1, H : duhûlünden B1.

² yetmiş H, B1, K1 : yemiş M1.

³ Burada Âsaf olarak zikredilen şahîs, Hz. Süleymân’ın yakın akrabası ve vezîri olan, aynı zamanda vezirlerin pîri olarak kabul edilen Âsaf b. Berâhyâ'dır; bk. Ömer Faruk Harman, “Âsaf b. Berâhyâ”, *DIA*, III, 455.

⁴ 24 Zilka‘de 1180 = 23 Nisan 1767 Perşembe.

⁵ sipehsâlâr-ı M1, B1, K1 : sîhepsâlâr سپسالار H.

¹ sâhib-i dîhîm ve işbu zilka‘detü’ş-şerîfenin yirmi sekizinci günü¹ neyl-i Vezâret'le nâyil-i fahr-i ‘azîm olduğundan başka, menşûr-i Eyâlet-i Mısır ismine terkîm olundu. Selefî Vezîr Silahdâr Hamza Paşa, Eyâlet-i Haleb ile mutayyeb ve selefî Gü Ahmed Paşa-zâde Vezîr ‘Ali Paşa, Kars Muhâfazası'yla mu‘azzeb oldu.

İhrâc-ı donanma ve tebrîk-i ‘îd-i adhâ ve ba‘zı vefeyât-ı a‘yân

Zilhiccenin beşinci günü² Donanma-yı hümâyûn'un Bahr-i sefid'e ihrâcî tasmîm ve Şehriyâr-ı heft-iklîm ber-mu‘tâd-ı kadîm Yalı Köşkü'nü kudûm-i meyâmin-lüzûmlarıyla reşk-endâz-ı kasr-ı na‘îm buyurduklarında, kûh-endâm keştiler top şenliği ile güzer eyleyerek Dolma-bağçe açığında³ istikrâr ve birkaç gün zarfında Kapudan Paşa, tekmîl-i noksâna ibtidâr edüp, muvâfîk-ı rûzgâr ile şukka-güşâ-yı bahr-i zehhâr oldu.

Şehr-i mezkûrun onuncu gicesi⁴ vüzerây-ı ‘izâm ve ‘ulemây-ı a‘lâm ve sâyir huzûrları mu‘tâd olan bendegân-ı ‘atebe-i gerdûn-ihtişâm Serây-ı hümâyûn'da ihtişâd ve ‘ale’s-seher dâmen-bûs-i Şehriyâr-ı vâlâ-nijâd ile ihrâz-ı dest-mâye-i murâd-ı mâ-fi'l-fu’âd eylediler.

‘An asl Hısnîmansûr sâkinlerinden olup, gazâret-i ‘ilm sebebi ile nâyil-i ru’ûs olan es-Seyyid Mehmed Efendi, Şehr-i mezkûrda tekmîl-i nûsha-i hayat ve ‘azm-i cennât-i ‘âliyât eyledi. Mûmâ ileyh kesret-i ihâta vü ma‘lûmât ile şöhret-nûmâ ve dekâyik ve nükât-i menkûlât ü ma‘kûlâtâ âşinâ bir fâzil-ı yektaş idi.

Burusa Kazâsı'ndan munfasıl Konevî Mustafa Efendi erzel-i ‘ömürre vâsıl ve bu cihetle şâyâن-ı lütf-i Pâdişâh-ı memdûhu’ş-şemâyîl olmağla, târîh-i mezkûrda Mekke-i mükerreme Pâyesi'yle matlabına nâyil oldu.

Defterdâr-ı vakt olan Sârim İbrâhîm Efendi'nin Simkeş-hâne verâsında bu esnâda binâ eylediği hânesinden âteş-i [M1 291] hevlnâk-i zebânekeş sûy-i sakf-ı eflâk olup, me’mûrlar müsâra‘at ve def-i sirâyet etdilerse dahi zîkr olunan hâneneden bir şey çıkmayıp, bevn-i ba‘îdden⁵ berü cem‘ olunan sanâdîk-ı tefârîk ve mücevherât-ı hurşîd-berîk ve esâs-ı beyt ve bisât u raht bi'l-külliyye sûzân ve sâhib-i hâne dahi hasta bulunup, güc ile semt-i selâmete revân oldu. Yağma-gerân-ı zemân nâr-ı fürûzâna bakmayup, vâfir eşya tâlân etmeleriyle, bir mikdârına zafer hâsil ve kusûru zâyi‘ ve muzmahil oldu.

¹ 28 Zilka‘de 1180 = 27 Nisan 1767 Pazartesi.

² 5 Zilhicce 1180 = 4 Mayıs 1767 Pazartesi.

³ açığında B1, K1 : açıkında M1, H.

⁴ 10 Zilhicce 1180 = 9 Mayıs 1767 Cumartesi.

⁵ ba‘îdden H, B1, K1 : بعدن M1.

Mâh-i mezbûrun on beşinci günü¹ Selânîk Kazâsı, Dûrrî-zâde mahdûmu Mehmed Tâhir Efendi'ye ve Halebî's-şehbâ, Kethudâ-zâde Mehmed Sâdîk Efendi'ye ve İzmir, Hekîm-başı Sa'îd Efendi-zâde İbrâhîm Nedîm Efendi'ye tevcîh olundu.

İcmâl-i vekâyi‘-i Medîne-i münevverे

Kabâyil-i ‘Urbân’dan Benî ‘Ali ve Benî Sefer kabîleleri öteden berü civâr-ı Medîne-i münevvere'de ahbiye-nişîn-i râhat iken, Medîne ehâlîsinden birkaç kimse ile miyânelerde vukû‘ bulan muhâvere mü‘eddî-yi kîtâl ü müşâcere olup, tarafeynden birkaç âdem rehneverd-i bâdiye-i in‘idâm ve o kadar eşhâs dahi mecrûh-i tîg-i hûn-âşâm olup, ehâlî-yi Medîne'nin emniyyetleri bi'l-külliyye münselib olduğundan, hasımlarının derûn-i şehrde duhûllerini mâni‘ mukaddemâ hâric-i sûrda ahcârdan sed ve ahşâbdan bâb îcâd eyledikleri ‘ilâve-i mevâdd-ı husûmet olmağla, ittihâd-ı kadîmleri halel-pezîr ve miyânelerde nâr-ı şûr u fiten ‘alevgîr olup, şöyle ki, hâric-i şehrde vâki‘ nahlistânda ve ‘Urbân’dan biri şehrde bulunsa, ahadühümâ âhara havâle-i şemşîr-i âtes-tâb ve binâ-yi ‘ömrünü harâb etmeye şîtab ederler idi. Sükkân-ı Tîbe-i tayyibe'nin insilâb-ı râhat ü sükünları revâ-dâste-i tab‘-ı hümâyûn olmayup, bu nâyire-i râhatsûz-i fesâdın âbyârî-yi tedâbîr-i hasene ile intifâsi, mukaddemâ Cidde Vâlisi olan Vezîr Sâlih Paşa'ya sipâriş olunduğu hâlde dâr-ı bekâya irtihâl ve Cidde mansıbü, Eğriboz Muhâfizi Vezîr Seyyid Ahmed Paşa'ya intikâl edüp, Şâm-ı şerîfe vusûlünde husûs-i mezkûr Mîrû'l-hâc Vezîr ‘Osmân Paşa ile ve Mekke-i mükerreme'de Şerîf Müsâ‘id cenâblarıyla müşâvere olunup, ba‘de'l-hac Medîne-i münevvere'ye geldiklerinde kâdî-yi belde ve Şeyhu'l-harem ve sâyirleri cem‘ olunup, def‘-i fesâd ü şikâk ve kemâ fi'l-evvel ‘akd-ı rişte-i vifâk husûsları cümlesine tenbîh ü te'kîd olundukdan sonra mûrâca‘at ve müşârun ileyh dahi Mekke'ye ‘azîmet ve ‘illet-i vûcûd ‘özriyle Medîne-i münevvere'ye varmayup, Şerîf Müsâ‘id ile tanzîm-i emre mübâşeret eyleyüp, tarafeyne ırsâl-i rusûl ü resâyil ve ‘Urbân’dan [M1 292] ba‘zı tekâlîf ve mesâyîl zuhûruyla sa‘yleri lâ-tâyîl kabîlinden olduğu ma‘lûm olup, müşârun ileyh dahi o aralıkda² Rûm menâsibinden birine tâlib olduğundan Cidde'den ‘azl ve Karaman Vâlisi Vezîr Ahmed Paşa yerine nakl olunup, Medîne-i münevvere'de ikâmeti tenbîh ü te'kîd ve kapusu halkından gayri, taraf-ı mîrîden ‘ulûfe ve bahşîsleri verilmek üzere üç yüz kadar tâmmü's-silâh asker ile bâzû-yi iktidârı tesdîd ve zahîreleri ber-vech-i evfâ Mısır tarafından edâ olunmak zîmnînda ısdâr-ı hükm-i kazâ kılınmışdı. Ancak mukaddemâ Seyyid Ahmed Paşa ve Şerîf Müsâ‘id'in temhîd eyledikleri mukaddimât-ı sulh zuhûra başlayup, kabâyil-i mezkûre meşâyihibinden Mekke-i mükerreme'ye haberler müte‘âkib ve tevfîk-i tarafeyn ve İslâh-ı zâtü'l-beyn ihtimâl-i gâlib olduğundan, müşârun ileyh kethudâsını ve Şerîf dahi birâderini tevkîl ve Hanefîyye ve Şâfi‘îyye müftîlerini ve sâyir müte‘ayyinleri dört yüz kadar piyâde ve süvâriyle Medîne-i münevvere'ye ber-vech-i ta‘cîl tesbîl eylediler. Mûmâ ileyhim ve meşâyihi ‘Urbân Medîne-i münevvere'de ictimâ‘ ve ahadühümâ âharin

¹ 15 Zilhicce 1180 = 14 Mayıs 1767 Perşembe.

² اور القده : M1, B1, H.

kelâmını istimâ‘ ile ıslâh-ı cânibeyn emrinde rişte-i kâl ü kîl tatvîl ve ‘âkîbetü'l-emr mâdde-i âştî vü muvâfakat teshîl olunup, tarafeynin mecrûh ve maktûllerinin diyetleri ve cânibeyinden dest-zede-i gâret olan devâbb ü mevâşî behâları Vezîr-i müşârun ileyh tarafından verilüp, biribirilerinin zimmetlerini ibrâ ve ref-i ‘adâvet ü bağzâ eylediklerinden mâ‘adâ, bundan sonra katle dâyır nizâ‘ vâki‘ olduğu hâlte ahz u kîsâsda te’ennî cihetini ihtiyâr ve tarafeyn ru’esâsına kazîye iş‘âr olundukdan sonra muktezâsı icrâ olunmak ve eğer Medîne ehâlîsinden biri ‘Urbân’ın birinden mutezarrî olursa, mensûb olduğu şahs zarara zâmin ve eğer ‘Urbân’dan biri Medîneli’nin birinden zarar görür ise onlar kabîle-i vâhîde hükmünde olmalarıyla, cümle ehâlîden tazmîn ve esnây-ı nizâ‘da ehâlî-yi harbden biri Medîne’de yâhûd ehâlîden biri hurmalıkda veyâ bâdiyede bulunsa, âharın cinâyeti için tarafeynden ol kimSELERE sell-i seyf ve habs ü tazyîk tecvîz olunmaya. Ve bâlâda mezkûr seddin inhidâmî ve ebvâbin intikâzî Der-i devlet-medâra ifâde olunup, ne gûne emr sudûr ederse ol vechile ‘amel olunmak husûşlarına tarafeyn sûret-i rızâ gösterüp, sulha vaz‘-ı esâs ve cümle hil‘atler ilbâs ve hüceç-i şer‘iyye ile te’kîd-i hâl¹ ve iki taraf biribirinden mutma’innü'l-bâl olundukdan sonra Nebiyy-i muhterem ve eşref-i nev‘-i benî Âdem sallallâhü Te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem hazretlerinin Ravza-i mutahharalarına mâlîde-i rûy-i ibtihâl ve evzâ‘-ı [M1 293] küstâhânelerinden şermende olduklarını güzârende-i zebân-ı makâl eylediler. Birkaç gün sonra ‘Urbân-ı Benî ‘Ali’den ba‘zı etvâr-ı nâ-hemvâr bedîdâr ve ehâlîden birkaç kimseyi darb ü cerh ve ba‘zı mahalleri hark eyledikleri hasebiyle tavâyif-i askeri dahi ‘aşîret-i mezkûrenin birkaç neferini giriftâr-ı mazîk-ı demâr etmeleriyle, yine aralığa muslih girüp, maktûllerin diyetleri ber-vech-i mukâvele ehâlîden tazmîn ve âteş-i fitne teskîn olunmuşiken, ‘Urbân-ı bî-emân tekrâr isâre-i gubâr-ı fitne ile Ahmedîye Bağçesi hubûbâtını devşürüp, sâyir besâtîne dahi îsâl-i zarar ü hûsrân ve emâkin-i müteberrikeyi ziyâretden ve Mescid-i Kubâ’dâ salât-ı cum‘ayı edâ vü ikâmetden men‘ eyledikleri tekrâr pâye-i serîr-i a‘lâyâ ‘arz u mahzar olunmağla, ‘Urbân’ın hedm ü kal‘ murâd etdikleri sedd ve ebvâb hâli üzere ibkâ ve Medîne ehâlîsinin zararları istîfâsiyla mukaddemâ nizâm bulan sâlhun esbâb-ı bekâsına ihtmâm etmeleri bâbında Cidde Vâlisi’ne ve Şerîf-i Mekke’ye hükm-i Cihân-mutâ‘ ırsâl olundu. Medîne-i münevvere’de olan ocaqlar dahi muhtellü'n-nizâm olup, sunûf-i askerînin umûr-i şer‘iyelerinden mâ‘adâ zabit ü rabt ve te’dîbleri zâbitlerine müfevvaz ve umûr-i şer‘iyeleri hükkâm-ı beldeye muhavvel iken, vukû‘ bulan de‘âvîyi şer‘iyeye mümâna‘at ve: “Kâ‘ide-i ocak budur” deyü re’yleri üzere fasl ve hasm-ı da‘vâya mücâseret etmeleriyle, bu keyfiyyetin dahi nizâmına ikdâm olunmak bâbında ısdâr-ı ahkâm olundu. Müceddeden Vâlî-yi Cidde nasb olunan Vezîr Ahmed Paşa dahi o hilâlde Medîne-i münevvere’ye vusûl bulup, ber-muktezây-ı me’mûriyyet te’kîd-i maslahata dâmen-çîn-i himmet ve Mîrû'l-hac ve sâyir müte‘ayyinân ile ictimâ‘ ve tarafına hitâben sâdir olan emr-i lâzimü'l-ittibâ‘ı cümlesi istimâ‘ edüp, ehâlî-yi Medîne’den bu makûle fesâda ictirâ edenler istikşâf ve istitlâ‘ olunup, ehâlî bu kabâhatden zimmetlerini

¹ hâl H : hâli M1, B1, K1.

ibrâ ve fesâda mâyil olanlar âyende vü revende makûleleri olup, el-hâletü hâzihî havf-i cezâ ile her biri bir tarafda ihtifâ etmekle: “Fî-mâ ba‘d zuhûr etdikleri hâlde ahz u te‘dîbleri husûsunda hem-dest-i ittifâk oluruz” deyü ‘ahd-i vesîk ile birbirini tasdîk ey-LEDİKLERİNDEN GAYRI EŞVÂK U BÂZÂRDA BUNDAN BÖYLE EHÂLÎ VE BEY‘ U ŞIRÂ İÇİN MEDîNE’YE GELEN ‘URBÂN ESLİHA VE ÂLÂT İLE GEŞT Ü GÜZÂR ETMEYÜP, HERKES KÂR Ü KİSBIYLE MEŞGÜL VE MUSÂFÂTA DÂYIR MUKADDEMÂ VERİLEN SENEDÂT MA‘MÛL OLMAK ÜZERE MÜŞÂRUN ILEYH TEKMÎL-I HIDMET EYLEDİĞİNİ DEVLET-I ‘ALIYYE’YE TAHİRÎ Ü İŞÂRET [M1 294] EYLEDİ.

Havâdisât-ı Mîsriyye

Bundan akdem Mîsr-ı Kâhire'ye verilen nîzâm ve on mâddeye rabt ile ümerânın verdikleri hüccet ve fî-mâ ba‘d mürettebat-ı devletin edâ vü temşiyetinde kusûr etmemek üzere te‘ahhûdleri bâlâda güzâreş-pezîr-i kalem-i nâdire-ta‘bîr olmuşıldı. ‘Uhûd-i mezkûreyi üftâde-i tâk-ı nisyân ve kemâ-kân mahsûlât-ı memleketi tâlân ve hevâ vü heveslerine sarf ile girîve-gerd-i vâdî-yi bağı ü tuğyân olduklarından gayri, vâlîleri olan Vezîr Silahdâr Hamza Paşa'yı kendülerini semt-i salâha tergîb etdiği için mesnedinden tecnîb ve gûnâ-gûn hiyel ü tezvîri mutazammin Der-i devlet-medâr'a ‘arz ve mahzar tertîb etmişler idi. Vech-i meşrûh üzere Mîsr-ı Kâhire Vezîr Râkım Mehmed Paşa'ya tevcîh olunup, rahmen lil-‘ibâd mücâzât-ı efâl-i nâ-berçâları bu def‘a dahi te‘hîr ve ihtiyâr-ı cihet-i inzâr ü tâhzîr olunup, şöyle ki, ba‘de-zîn şurût-i sâbıkalarını icrâda kusûr ve gilâl-i Haremeyn ve her sene Âsitâne'ye vürûd edegelen Hazîne-i Mîsriyye'nin ırsâlinde îrâd-ı ‘öZR Ü FÜTÛR EDERLERSE, MUKADDEMÂ TASMÎM OLUNAN SÛRET-i VA‘ID İLE TE‘DÎB VE TEHDÎD OLUNACAGLARI BU DEF‘A DAHI SÂDIR OLAN EVÂMİR-i ‘ALIYYEDE TE‘KÎD OLUNDU.

Tevcîhât-ı vüzerây-ı ‘izâm

Kars Muhâfazası tevcîh olunan Vezîr ‘Ali Paşa, ba‘zı a‘zâra mebnî mansibinin tahvîlini recâ etmişidi. Zilhicce evâhirînden¹ İç-il Sancağı müşârun ileyhe ve Kars Muhâfazası, Mîr-i mîrân'dan Sârî-zâde Mehmed Paşa'ya ve Van Muhâfazası, sâbıkâ İç-il Mutasarrîfi Hasan Paşa'ya tevcîh olundu.

VEKÂYİ-İ SENE İHDÂ VE SEMÂNÎN VE Mİ’ETE VE ELF

Mekke-i mükerreme Kazâsı, Uncu-zâde Hâfız Mustafa Efendiye ve Medine-i münevvere Kazâsı, Kevâkibî-zâde ‘Ubeydullah Efendi'ye sene-i âtiye muharreminden zabit etmek şartıyla tevcîh ü ‘inâyet ve Kuds-i şerîf Kazâsı, ‘Abdulgaffâr-zâde Necîb Efendiye himmet olundu.

¹ 21-30 Zilhicce 1180 = 20-29 Mayıs 1767.

Vürûd-ı Nâme-i Hâkim-i Fâs

Fermân fermâ-yı hîtta-i Fâs olan ‘Abdullah bin İsmâ‘îl cenâbları tarafından Devlet-i ‘aliyye’nin re‘âyâsı mesâbesinde olan Dubrovniklü’nün iki defâda vâfir âdemleri ahz ü esîr kılındığı Âsitâne’de olan maslahat-güzârları tarafından takrîr olunduğuna binâ’en, Râgib Paşa zemânında ve dahi sonra itlâkları için makâm-ı Sadâret’den müşârun-ileyhe mektûblar tahrîr olunmuşidi. Mesfûrlardan zuhûr eden te‘addî ve kabâhat her ne kadar bâ-bestे-i hizy [M1 295] ü mezelle olmalarını îcâb etmiş ise dahi, tipk-ı irâde-i Devlet-i ebed müddet üzere sebîlleri tahliye olunduğunu şâmil bu defâ der-bâr-ı ‘atûfet-karara bir kît‘a nâmesi ve dört re’s ma‘lûmu'l-asl ve meşhûru'n-nesl esb hediyyesi ki birinin serci zehebden masnû‘ ve yâkût ile murassa‘ idi. Tefârîk-ı sâyi-resine mashûben ‘Abdulkerîm nâm âdemîyle vârid-i Dergâh-ı Hilâfet-penâhî olup, bu tarafından dahi mukâbele bi'l-misl kâ‘idesine ri‘âyet ve matlûbu olan husûslar me’mûlü üzere pezîrefte-i hüsn-i temşiyet kılınup, âdemîsi merkûm iktizâ eden cevâb-nâme ile mükerremen tarafına ‘avdet eyledi.

Ba‘zı vekâyi‘

Menâsîb-ı Devlet-i ‘aliyye’nin ekserîsini ihrâz ve Sadâret-i ‘uzmâ Kethudâlığı’yla dahi kesb-i imtiyâz eden Uzun İbrâhîm Bey’in nahl-i bâsik-ı vûcûdu berkende-i tîse-i nâ-bûdî oldu.

Muharremîn on ikinci salı günü¹ tavâyif-i askeriyyenin bir kîst mevâcibleri hazîne-i mevâhib-i defineden ifrâz ve ihsâ ve kabzına me’mûr olanlara teslim ü edâ olunup a‘lâ ve ednâ bu behâne ile eltâf-ı Şâhâne’den hâyiz-i kîst-i evfây-ı meserret-i bî intihâ oldular.

Leb-i deryây-ı gam-ı fersâda vâki‘ Karaağaç sahil-serâyının nezâret-i ezhâr-ı behcet-efzâsının eyyâmi ve nedâret-i eşcâr-ı letâfet-bahşâsının hengâmi olduğuna binâ’en, mâh-ı mezkûrun on sekizinci günü² Serây-ı ‘âmire’den nakl ü hareket ve o mahall-i bî-bedeli şeref-i makdem-i Şâhâneleri’yle reşk-sâz-ı guref-i cennet buyurdular.

Mâh-ı merkûmun yirminci gicesi³ Haleb Kethudâsı Mehmed Ağa’nın hânesinden zuhûr eden âtes-ı zâtî'l-vekûd ol taraf ehâlîsini me’yûs-i bûd u ne-bûd etmişken, yumn-i makdem-i Şehriyâr-ı bedî’ul-âsâr ile etrâfa sirâyetden masûn ve sühûletle vakfa-gîr-i sükûn oldu.

¹ 12 Muharrem 1181 = 10 Haziran 1767 Çarşamba. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmüşinden kaynaklanmış olmalıdır.

² 18 Muharrem 1181 = 16 Hazira 1767 Salı.

³ 20 Muharrem 1181 = 18 Haziran 1767 Perşembe.

Anadolu Kâdi‘askeri Şerîf-zâde es-Seyyid Mehmed Efendi tekmîl-i müddet ve Sadâret-i mezkûre ile Salih-zâde es-Seyyid Mehmed Efendi kesb-i ibtihâc ü besâşet eyledi.

Birkâç gün mukaddem Mekke Pâyesi'yle dilşâd olan Konevî Mustafa Efendi, ‘âzim-i füshat-serây-ı ‘adem-âbâd oldu. Sâl-i ömrü seksen senesine mütenâhiz mahrûru'l-mîzâc ve ölçünceye dek kış ve yaz kâr ve bûz ekliyle imtizâc ve pend-pezîr-i erbab-ı ‘ilac olmayup ‘âkibet sehm-i serî'u'n-nüfûzâ-i ecele âmâc oldu.

İntikâl-i Şeyhulislâm-ı esbak Ebûbekir Efendi-zâde Ahmed Efendi

Müşârun ileyh Kanlıca'da vâki‘ sâhil-hânesinde ferâg-ı bâl ile mekîn ve tâ‘at-güzîn [M1 296] Îzid-i cihân-âferîn iken saferin beşinci gicesi¹ enfâs-ı hayatı tamâm ve rizk-ı maksûmu hitâm bulup, hirâmân-ı nûzhetgâh-ı rîdvân ve ‘âzim-i riyâz-ı kesîrul-hiyâz-ı cinân olup, Behâyi Efendi mezâristânında pederi cenbinde defîn-hâk-i ‘itr-nâk oldu.

Terceme

Müşârun-ileyh bin doksan yedi senesinde² dest ârâ-yı mînâ-serây-ı vücûd olup, nisâb-ı fark u temyîze resîde ve nilüfer-zâr-ı hatt-ı ’izârı demîde oldunda, Şeyhulislâm Mahmûd Efendi'ye dâmâd ve Hâric ru'ûsuyla ber-murâd olmuşdı. Kırk ikide³ Galata ve kırk sekizde⁴ Mısır ile hurrem ve elli üçde⁵ Mekke-i mükerreme ile mükerrem olup, elli yedide⁶ İstanbul Kadısı nasb ü ta'yîn ve altmış dörtde⁷ Sadr-ı Anadolu'da temkîn olunup, altmış dokuzda⁸ Sadr-ı Rûm, yetmiş bir senesi⁹ tekerrür-i Sadâret ile mahsûd-i ‘ulemây-ı rüsûm olmuşdı. Yetmiş beş saferinde¹⁰ Şeyhulislâm ve müşkil-güşâ-yı enâm olup, sekiz aydan sonra zâtına butû u rehâvet isnâd ve o mesned-i vâlâdan ib‘âd olundıysa dahi, sunûf-ı mekârim-i Şâhâne ile memnûn ve kış günleri hânesinde ve yaz geldikde sâhil-hânesinde ikâmete me'zûn olup, ekser ‘ulûmdan haberdâr ve hân-ı ni‘meti mebsût-ı kibâr u sığâr bir zât-ı ‘âlî-tebâr idi.

¹ 5 Safer 1181 = 3 Temmuz 1767 Cuma.

² 1 Muharrem 1097 = 28 Kasım 1685 Çarşamba.

³ 1 Muharrem 1142 = 27 Temmuz 1729 Çarşamba.

⁴ 1 Muharrem 1148 = 24 Mayıs 1735 Salı.

⁵ 1 Muharrem 1153 = 29 Mart 1740 Salı.

⁶ 1 Muharrem 1157 = 15 Şubat 1744 Cumartesi.

⁷ 1 Muharrem 1164 = 30 Kasım 1750 Pazartesi.

⁸ 1 Muharrem 1169 = 7 Ekim 1755 Salı.

⁹ 1 Muharrem 1171 = 15 Eylül 1757 Perşembe.

¹⁰ 1 Safer 1175 = 1 Eylül 1761 Salı.

‘Azîmet-i Şehriyârî be-temâşây-i bend-i cedîd

Cûybâr-ı merhameti tâb-eфgen-i melhûfân-ı zemân ve nehr-i selsâl-i ‘inâyet, seyrâb-kerde-i hâcet-mendân olan Hakân-ı deryâ keff ve beyyinü’ş-şeref hazretleri âsâr-ı Hüsrevâneleri’nden olan bend-i bî-mânendi seyr u temâşâya rağbet ve Karaağâç Sâhil-serâyî’ndan o mahall-i dil-güşâya berren ‘azîmet buyurup, geşt-i bâg u râğ ve revâyih-i ezhâr-ı müşk-bâr ile ta‘tîr-i dimâğ eyleyerek, mevki‘-i mezbûra vasil derûn-ı safâ-meşhûn-ı Hüsrevâneleri’nde güşâyiş ü inbisât hâsil olup, hem yân-ı ihsânı bâz ve mülâzim-i rikâb-ı cihân-tâbları olan bendegânı bezl-i direm-i kerem ile kâmet-efrâz-ı beşâset ü ihtiyâz buyurduklarından gayri, bend-i cedîd keşfinin nîsf mikdârı ile binâsına bezl ü sa‘y u kudret ile izhâr-ı kemâl-i sadâkat eden Çavuş-başı Yenişehirli Osman Efendi’ye on bin gurûş ihsân ve yevm-i mezkûrda mûmâ ileyhi bir sevb-i semmûr ile fâyiku'l-akrân buyurdular.

Tevcîhât-ı ‘ilmîyye

Şeyhulislâm-ı vakt sânehüllâhü ‘ani'l-makt cenâbları bir silsile-i celîle tertîb ve mahdûm-i mükerremleri Mehmed Emin Efendi’yi Üskûdâr Kazâsı'yla tatrîb ve Yenişehir-i Fenâr Kazâsı'yla, Mes‘ûd-zâde Mehmed Sa‘deddîn Efendi’yi [M1 297] tatyîb buyurup, bir kâç günden sonra Mîsr-ı Kâhire'yi Girîdî Ahmed Efendi'ye telhîs ve Âmid Kazâsı'nı Nûr-i ‘Osmânî Müderrisi Hâfız Mehmed Efendi'ye tahsîs eyledi.

Vefât-ı Neylî-zâde ve havâdisât-ı sâyire

Sâbıkâ İstanbul Kadısı Neylî-zâde Mehmed Hamîd Efendi, rebî‘ulevvelin dördüncü günü¹ terk-i dağdağa-i dünya ve ‘azm-i semt-i ‘ukbâ eyledi. Mûmâ ileyh fenn-i târîhe aşinâ ve leyl ü nehâr tahsîl-i kemâlât ile şöhret-nûmâ, rûhu hafif, zâti latîf bir kimse idi.

Mâh-ı mezkûrun on ikinci günü² resm-i ma'rûf ve tavr-ı me'lûf üzere Sultân Ahmed Câmi‘inde mevlid-i şerîf kırâ’et olunup, mevcûd olan zevât o meclis-i hatîrden istifâza’-i meyâmin ü berekât eylediler.

Şehriyâr-i vâlâ-menkabet Kara-ağâç Sâhil-serâyî’ndan istifây-ı hazz u rağbet buyurduklarından, ecved-i mevâki‘ ve mültekây-ı bahreynde vâki‘ serây-ı cedîd-i nûzhet-efzâlarına mâh-ı mezkûrda nakl ü hareket buyurdular.

Rûmeli Kadi‘askerliği ile def-i hâhiş ve arzû-mendî eden ‘Îvaz Paşa-zâde İbrâhim Beyefendi, bir sene terk-i hâb ü sine ve ibrâz-ı me’âsir-i müstahsine edüp, bu esnada mün‘azil ve Rûmeli Pâyesi’yle Anadolu’dan munfasıl Feyzullah Nâfiz Efendi, o mesned-i bûlend-i pâye ile tahsîl-i behre vü vâye eyledi.

¹ 4 Rebî‘ulevvel 1181 = 31 Temmuz 1767 Cuma.

² 12 Rebî‘ulevvel 1181 = 8 Ağustos 1767 Cumartesi.

Yeniçeri Ağası olan Hüseyin Ağa, mızâc-ı Devlet'e evfak hidmete muvaffak ola-
mayup, ‘azl ve Tekfûrdâğı'na tagrîb ve Kul Kethudâsı ‘Osman Ağa mansıbıyla tatrîb
olundu.

Revâtib-i Devlet ile her bâr kesb-i refâhiyyet eden dergâh-ı ‘âlî mülâzimlarının bir
kısıt ‘ulûfeleri i‘tâ vü in‘âm ve Sadr-ı vâlâ-makâm maslahat-ı devri itmâm eyledikde,
teşrifât-ı seniyye-i Şehînşâhî ile ser-kerem-i câm-ı ‘izz ü ihtişâm oldu.

Beşiktâş Sâhil-serâyı'nın hareket-i arz sebebi ile ba‘zı mahallerine vehn ü indirâs
târı olduğu ma'lûm-i Tâcdârî olup, Defterdâr-ı vakt olan Sârim İbrâhim Efendi'ye bu
hidmet ihâle, ol dahi cûy-bâr-ı nakd ü vaktini isâle ile âsâr u vehn ü tezelzülü izâle eyle-
diğinden gayri, Sultân Mehmed Hân; “eskenhüllâhü fî buhbuhati'l- cinân¹” hazretlerine
mensûb ve vaz‘ ve resmî ‘inde'n-nâs ăgâyet matbû‘ ve merğûb olan kasr-ı dil-ârânın dahi
ta‘mîr ü termîmi temâm ve şâyeste-i tahsîn-i hâss u ‘âmm oldu.

Vüsûl-i ‘Ayn-ı ‘Arafât ve mâ’-i Huneyn der Mekke

‘Ayn-ı ‘Arafât ve sâyir ‘uyûnun mecrâları tekâdüm-i zemân ile vîrân ve killet-i
mâdan hâlleri perîşân olduğunu, ehâlî-yi Mekke bi'l-ittifâk ‘arz-ı südde-i Cevzâ-nitâk
etmişleridi. Yedi sekiz [M1 298] sâ‘at mesâfede vâki‘ ‘Ayn-ı Huneyn, ‘Arafat'a ilhâk
ile miyâh-ı sâyirenin mecârîsi tathîr ve tecdîd ü ta‘mîr olunmak husûsuna irâde-i Şeh-
riyâr-ı kişver-gîr ta‘alluk edüp, Feyzullah Efendi Emîn-i Binâ ta‘yîn ve Cidde Vâlîsi ve
Mekke-i mükerreme Şerîfi tarafına emr-i ‘âlî ırsâl olunup, ber-vech-i tahmîn taleb² olu-
nan altmış sekiz bin guruşun bir mikdârı nakd ve bir mikdârı Mîsîr cizyesinden havâle
ile maslahat-ı mezkûre teshîl ü tehvîn olunmuştu. Üç sene zarfında bu maslahat-ı hay-
riyye himmet-i Şâhâne ile husûl ve mâ’-i Huneyn sâyir miyâha imtizâc ü imtişâc ile
Mekke-i mükerreme'ye vüsûl bulup mücâvirîn ve huccâc ser-şâr-ı zülâl-i inbisât u ib-
tihâc olup, mevârid ve meşâri‘-i umûr-i devlet vâreste-i hass ü hâşâk-i kûdûret olmak
de‘avâtiyle cümlesi ter-zebân-ı muvâzabet oldular.

Ahvâl-i Donanmâ-yı hümâyûn

Malta Cezîresi'nden üç sefine donanup, sevâhil-i Bahr-ı sefid'in ba‘zı mahallerine
îsâl-i zarar ve tüccâr ve züvvâr sefinelerine ilkây-ı şer edecekleri haberi, Kapudân-ı
deryâ Vezîr Mehmed Paşa'nın sâmi‘asına güzer eyledikde, muhâfazaya ta‘yîn olunan
kalyonların Kapudanlarına ve bâ-husûs Ca‘fer Bey'e mü‘ekked haberler ib‘âs ve
mesfûrların ahz ü istîsallerine isrâ‘ u ihsâs olunup, Ca‘fer Bey, kazîyyeye vâkîf olduğu
sâ‘at, feth-i bâd-bân-ı teveccûh ü ‘azîmet ve Kıbrîs sularına varup Kerpe sularına doğru
mûrûr eyledikleri ihbâr olunduğuna binâ‘en, o taraflara şîtâb ve rebî‘ulevvelin yirmi

¹ اسكنه الله في بحوضة الجنان = Allah onu cennetin orta yerinde iskân ettirsin” anlamına gelen bu cümle,
Arapça bir duâ cümlesi dir.

² taleb M1, K1, H : tâlib B1.

sekizinci günü¹ korsanların iki kıt'a firkatesi, manzûr-i guzât-ı zafer-nisâb olup, iki firkatenin biri rûzgâr üstünde bulunmağıla, yelken-kürek firâr ve diğerî kaçamayup bi'z-zarûre ceng ihtiyâr etmişidi. Yek hamlede tîz-dendân-ı gürâzân-ı küffâr, mağlûb-i tîg-i gâziyâن-ı zafer-girdâr ve hîn-i ma'rekede dâr-ı cehennemi karâr edenlerden mâ'adâ, kavâlyer ta'bîr olunan ser-gerdeleriyle yirmi dokuz neferi bend-i kemend-i üsâr oldu. Kurûn firkatesi Kapudanı İbrâhîm Bey dahi bu maslahata me'mûr ve bir kıt'a korsân işkânpoyesinin² ba'zı kayıklara hâmûmu istima' ile münselibü's-şu'ûr olup, hemân firkatesine kûşâd ve Manya açıklarında zikr olunan korsânı görüp üzerine hecme-endâz-ı tîrâd olup, düşmen bu hâli müşâhede ile necâtdan nevmîd ve hevl-i cân ile muktehim-i harb-i şedîd olup, bir iki sâ'at muhârebeden sonra müdâfa'adan 'âciz u dermân-de ve sefinelerini başdan kara eyleyerek sahrâya perâkende [M1 299] oldular. Sefineleri mazbût ve bakîyyetu's-süyûfu hibâl-i mezellete merbût kılındığı haberi müte'âkiben, Der-i devlet medâra vûrûd eylediğinden başka, Meskov (مسقو) nâm bir korsân işkampoyasıyla Lazkiyetü'l-Arab sularında ricâl ü nisvândan yirmi dört nefer ehl-i İslâm'a tesâdûf birle esîr ve şehtiyelerin zabt ve Malta'ya tesyîr üzere iken, hatabla pûr-bâr Giridli el-Hâc Hüseyin nâm kimesnenin Mısır'a 'azîmet eder sefinesine dûçâr olup, meyânede ceng ü 'aşûb vukû'uyle zikr olunan korsân mağlûb olup, şehtiye ile esîrleri terk ü firâr ve sefine re'isi dahi zikr olunan şehtiyeyi ve userây-ı İslâmiyye'yi ve Malta'ya îsâl içün üzerlerine ta'yîn olunan yedi nefer kefereyi Îskenderiyye Limanı'na götürüp, Mısır Vâlîsi dahi keyfe mâ-ittefak Îskenderiye'de bulunmağıla, sefine re'isi kazîyyeyi müşârun ileyhe ihbâr ve sadâkat izhâr ettiğine binâ'en hil'at ve bahşîş ile minnetdâr kılındığından gayri, cizyeden mu'affiyetleri husûsu müşârun ileyh tarafından ihtâr olunup, tîbk-ı tahrîri üzere hakkında müsâ'ade derkâr oldu.

Tevcîhât-ı vüzerây-ı 'izâm

Karaman Eyaleti, Akşehir ve Akseray ve Beyşehir sancakları ilhâkiyla, sâbıkâ Sivas Vâlîsi Vezîr Feyzullah Paşa'ya ve Sivas Eyâleti, selefi Vezîr 'Abdî Paşa'ya ve Eğriboz Sancağı, sâbıkâ Selânik Mutasarrîfi Vezîr es-Seyyid Ahmed Paşa'ya tevcîh olunup, Selânik Sancağı, mukaddemâ Derbendler Başbûğluğu ile haydûd eşkiyâsının ahz ü istîsâllerine me'mûr olup, hidemâti şâyeste-i tahsîn ve hüsn-i mükâfâta mazhariyyeti cevlân-ger-i zamîr-i Pâdişâh-ı Îskender-i temkîn olan Sarı Mehmed Paşa-zâde Ali Bey'e rütbe-i Mîr-i mîrânî ile tevcîh ü ihsân ve kemâ-kân derbendler muhâfazasına sarf-ı tâb ü tuvân eylemesi bâbında tarafına hîtâben ısdâr-ı emr-i celîlü's-şân kılındı.

¹ 28 Rebî'ulevvâl 1181 = 24 Ağustos 1767 Pazartesi.

² Bu kelime İtalyanca olup, kaynaklarda işkampoye/ışkampaviye şeklinde yer almaktadır. Tuna'daki ince donanmadan olan ve haberci gemisi olarak da kullanılan işkampoye, kürekli gemilerdendi. Asker nakledilen ve ağır işlerde kullanılan, kürek ve yelkenle işleyen en büyük filikalara da işkampoye deniliyordu. 1108 (1696-97) senesinde bir işkampoyenin mevcudu 74 kişi idi. H. 1109 (1697-98)'da ise, sadece kürekçi olarak 35 kişi bulunuyordu. (bk. İdris Bostan, *Osmanlılar ve Deniz*, İstanbul, 2007, s. 137-138; M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deymleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, 103).

Vukū‘-i harîk

Cumâdelûlânın üçüncü gicesi¹ Galata'da ihrâk zuhûr edüp, Sicilyateyn ve Moskov ve Felemenk elçilerinin konakları ve kırk kadar sagîr u kebîr kefere hâneleri hâkister ve dört yol ağızı berâberine geldikde intifâ mukarrer oldu.

İrtihâl-i Sadr-ı Rûm Nâfîz Feyzullah Efendi ve Sadr-ı Anadolu-yı sâbık Halîl Efendi

Mûmâ ileyh mâh-ı merkûmun yirmi beşinci gicesi² terk-i mansîb-ı hayatı ve mahsûl-i ‘ömr-i girân-mâyesin müsellem-i dest-i hâdimü'l-lezzât eyleyüp, Nakîbul-eşrâf olan es-Seyyid ‘Abdullah Efendi Sadâret'le mübeccel ve Nekâbet hidmet-i pür-meymeneti ile Mîrzâ-zâde es-Seyyid Mehmed Sa‘îd Efendi mest-i rahîk-i matlab ü emel oldu.

Müteveffây-ı mûmâ ileyh tasarruf-i dahl ü harcında kâsır ve idâre-i umûrunda hâyim ü mütehayyir olduğundan, [M1 300] düyûn-i kesîreye mübtelâ ve eyyâm-ı zin-degânîsi muzâyaka vü zarûretle hebâ olduğundan gayri, bahtı dahi yâver olmadığı yalnız elli bir gün kadar Kadı’askerlik etdiğinden ma‘lûm-i erbâb-ı hüccet ü nazardır. Kâbil-i tahsîn olur eş‘ârı ve selâsetden gayr-i hâlî güftârı var idi. Üç gün sonra³ Sadâret-i Anadolu'dan munfasıl Halîl Efendi dahi dâr-ı âhirete mürtahil oldu.

Tevcîhât-ı vüzerây-ı ‘izâm ve fevt-i Kethudây-ı Sadr-ı ‘âli Kâşif Efendi ve vefât-ı ‘Avnî Efendi ve vukû‘ât-ı sâyire

Çıldır Eyâleti, sâbıkâ Erzurûm Vâlisi Vezîr es-Seyyid Nu‘mân Paşa'ya ve Erzurum selefî Vezîr İbrâhîm Paşa'ya; Mar‘aş Eyâleti, Vezîr Hasan Paşa'ya; Vâni Muhâfâzası, Mîr-i mîrândan Tuz Paşa-zâde Ahmed Paşa'ya; Yânya Sancağı ilhâkiyla Çirmen Sancağı, Vezîr Recep Paşa'ya; Vidin muhâfâzası, Vezîr Kapu-kıran Mehmed Paşa'ya; Adana Eyâleti, Mîr-i mîrândan ‘Ali Paşa'ya cumâde'lâhîrede tevcîh olundu.

Vezîr-ı a‘zam Kethudâsı olan Kâşif Mehmed Emîn Efendi, mâh-ı merkûmda terk-i dâr-ı fenâ ve ‘azm-i iklîm-i bekâ edüp, Re’îsü’küttâb bulunan Hammâmî-zâde ‘Ömer Efendi Kethudâlik mesnedine irtikâ ve câh-ı refî‘-i Riyâset'e, Çavuşbaşı ‘Osmân Efendi i‘tilâ eyleyüp, Çavuş-bâşılık ile ‘Abdullatîf Bey merreten ba‘de uhrâ kâm-revâ oldu.

Terceme

Müteveffây-ı mûmâ ileyh Şâtır Yûsuf Ağa nâm kimesnenin ferzend-i ercümendi olup, güldeste-i vücûdu bâgzâr-ı ‘âlemde bûyâ ve nihâl-i istî‘dâdî âbyârî-yi feyz-i Hudâ

¹ 3 Cumâdelûlâ 1181 = 27 Eylül 1767 Pazar.

² 25 Cumâdelûlâ 1181 = 19 Ekim 1767 Pazartesi.

³ 28 Cumâdelûlâ 1181 = 22 Ekim 1767 Perşembe.

ile reşha-gîr-i neşv ü nûmâ oldukda, Mektûbî Kalemi'ne müdâvemet ve Baş-halîfelik ile kesb-i ta‘ayyün ü şöhret eyleyüp, giderek Sadriâ‘zam Mektûbculuğu ile be-kâm ve bir müddet murûrunda¹ Riyâset-i küttâb ile vâsıl-i ser-menzīl-i merâm olup, ba‘de'l-‘azl tekrâr Re’îs ve fûlk-i devlete bercîs ve bi-tarîki'n-nakl Sadriâ‘zam'a Kethudâ ve bundan sonra Defterdârlık ile âzmâyiş-i fenn-i istîfâ ve andan Defter Emâneti'ne tahvîl ve çok geçmeden yine Kethudâlık ile tebcîl ve bilâhîre enfâs-i hayâtını tekâmîl eyledi.

Mûmâ ileyh edîb ve vakûr ve etvâr-ı cemîle ile meşhûr, zîhn-i nakkâd ve tab‘-ı vekkâd ile ekser ‘ulûma ittilâ‘ı ve *fî külli gadâtin ve ‘aşiyî*² fûzûnî-yi fazl ü kemâle sâ‘î olduğundan başka, mûsîkâf-ı gavâmiz-i umûr ve medâr-ı inhilâl-i mu‘dilât-ı cumhûr idi. Ancak bâ-vücûd-i kudret tab‘ında husset ve zâtında denâ‘et olup, bir şahsa medd-i bâ‘-ı kerem ü sehâ ve bir derd-mendin derdine hubb-i dînâr ile [M1 301] ile devâ etdiği mesmû‘ olmamışdır.

Defterdâr-ı sâbık Seyyid Mehmed ‘Avnî Efendi dahi bu hilâlde terk-i ‘âlem-i zin-degânî ve ‘azm-i semt-i câvidânî eyledi. Mûmâ ileyh dahi mahall-i feyz olan Mektûbî Kalemi'nden neş‘et ve Bâş-halîfelik'den Beylikçiliğe nakl ile kat‘-ı menzilet ve giderek Tezkire-i Sânî ve Re’îsülküttâb ve Defterdâr Emîni ve Defterdâr olmuştu. Ma‘ârif ve kemâlât dan hissedâr olduğu âsârından be-dîdârdır.

Vukû‘ât-ı Mîsriyye

Rütbe-i Vezâret ile Mîsr-ı Kâhire'ye geştī-yi süvâr-ı ‘azîmet olan Vezîr Râkîm Mehmed Paşa imdâd-ı rûzgâr ile İskenderiyye'ye vusûlünde, sâbîkâ Cidde Vâlîsi Vezîr es-Seyyid Ahmed Paşa dahi huccâc ile Mîsr'a dâhil olmuştu. Birkaç sene mukaddem Mîsr'dan ihrâc olunup, bâdiye-i hayretde ser-gerdân ve zuhûr-i fursata nigerân olan Mîru'l-hâcc-ı esbâk Sâlih Bey ve Şeyhu'l-beled-i sâbık Bulut-kapan ‘Ali Bey sâyir menkûb ve matrûd olan keşşâf ve ümerâ ile safka-zen-i ittifâk ve ma‘iyyetlerinde müte-haşid olan Magribî ve Mîsrî ve ‘Urbân askeriyle Mîsr'ı zabta yek-sâk-ı vifâk olarak, diyâr-ı Sa‘îd'den Mîsr'a doğru teveccûh ve ‘azîmetleri şâyi‘ ve Cerce'ye vusûlleri ihbâri mütefâbi‘ olup, Vâlî-yi sâbık Vezîr Hamza Paşa dahi Mîsr'da vâki‘ bir hânede mukîm olmağla, üç vezîrin ictimâ‘ından ümerâ müsteş‘ir ve havf-i mâl ü cân ile ne edeceklerinde mütehayyir olduklarından gayri, Vâlî-yi cedîdi resmen istikbâl lâzım iken müsâmaha ve ihmâl eylediklerini³ Ocağlu'nun ba‘zısı istikbâh ve anlar dahi âdem irsâliyle icrây-ı şerâyit-i ikrâm edeceklerini ïzâh-ı hâlinde hasımları olan beyler asker-i kesif ile Mîsr'a karîb mahalle geldikleri, evhâm ü hayâlâtların taz‘îf etmek hasebiyle istikbâl gâyilesi ber-taraf olduğundan başka, berü tarafda bulunan ümerâ ve kendilerine tâbi‘ süfehâ izhâr-ı rûy-i‘isyân ve ba‘zı türrehât ile dehen-bâz-ı hezeyân olmağa başla-

¹ mûrûrunda H, K1 : مروندہ M1, B1.

² “في كل غداة وعشية” = Her sabah ve her akşam” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

³ eylediklerini H : ایدکلرینی M1, B1, K1.

yup, merâmlarına temşiyet bâbında ‘akd-ı meclis-i meşveret ve Darb-hâne Emîni bulunan sâbıkâ Kethudây-ı Sadriâ‘zamî Ahmed ‘İzzet Efendi’yi dahi meclislerine da‘vet etmişler idi. Ca‘c‘a kabîlinden olan kelimât-ı bî-ma‘nâya mübâşeretlerinde Efendi-yi mûmâ ileyh: “Îzhâr-ı cesâret ve Devlet-i ‘aliyye’nin merâmi i‘dâmınız olsa bu teklîfe ne hâcet? Bana bir emir gönderilse Mîsr-ı Kâhire’yi size harâm ve ele geçenlerinizi tu‘me-i hîsâm eyler idim. Bîhûde efkâr ile izâ‘at-i vakt etmeyüp, vâlînizi istikbâl ve derûnunuzdan ihrâc-ı vahşet ve melâl edin” dedikde, Keşkeş Hüseyin Bey bu kelâmdan müte’essir ve: “Îste ben şimdi [M1 302] vâlî-yi Mîsr’ı istikbâl için haymelerimi taşra ihrâc ide-rim.” Sâyir Ocağlu dahi, nakl-i hiyâm için müntesir olmalarıyla, vâlî-yi cedîdi ‘Âdiliyye nâm mahalde nasb eyledikleri sâyebâne getürüp, birkaç günden sonra kenâr-ı Nil’de vâki‘ ‘Abdurrahmân Kethudâ kasrına ik‘âd ve ba‘dehû müretteb alay ile kal‘aya is‘âd eylediler. Kasd-ı Mîsir eden ümerânın askeri yevmen fe-yevmen kabûl-i kesret ve Cerce‘de matrûden mukîm olan Harburûtlu ‘Ali Kethudâ ve ibn Hümâm dahi dâhil-i dâ’ire-i¹ cem‘iyyetleri olmağla, Mîsir’da olan beyler vâli-yi Mîsir'a mûrâca‘at ve merkûmlar başlarında olan haşerâtı def² ile mukaddem sâkin oldukları mahalle ‘avdet etmeleriçün buyuruldular ahz ü irsâl ve kazîye ise, “belaga’s-seylü’r[‘z-z]übâ”² medlûlü üzere müntic-i hüsn-i me’âl olmayup, Mîsir'a iki günlük mahalle geldikleri sâmi‘a gûzâr-ı ümerây-ı ber-geşte ahvâl olmağla, nâ-çâr asker tahrîrine ibtidâr ve ser-gerde-i ümerâ Keşkeş Hüseyin Bey top ve cebehâne ve cem‘ olunan asker ile hâric-i Mîsir'da karâr ve Mumcu ‘Ali Kethudâ'yı beylerin olduğu mahalle tesyâr eyledi. Merkûmlar Nil'in öte giçesine güzer ve top u tüfeng ile uzakdan ‘arz-ı hüner eylediklerini ümerâ mütemekkin oldukları karyede mu‘âyene ile mukâbeleden keff-i yed ve bâb-ı harbi sedd edüp, ihtiyâr-ı semt-i iğfâl ü firâr itmişler gibi kat‘-ı makâl ve setr-i ahvâl etdikleri hasımlarına medâr-ı kuvvet olup, karyeye hûcûm eyledikleri müte‘ayyen oldunda, kemîn-gâhdan ser-nûmâ ve bir hamlede ifnây-ı husemâ ve ser-kerdeleri olan Mumcu ‘Ali Kethudâ'yı ve vâfir adamlarını helâk ve üftâde-i hâk-i magâk eylediklerini Keşkeş istima‘ ve asker-i ber-geştesine tekrâr sûret-i ictima‘ verdiğinden gayri, Şeyhu'l-beled Mîsir'da olan beylerden üç nefer kimseyi bir mikdâr asker ile imdâdına isra‘ etmişidi. Bunların lühûkundan mukaddem iki asker birbiriyle mülâkât ve îkâd-nevâyir-i mu‘âdât itmiş bulunmalarıyla Keşkeş mağlûb ve askeri menkûb olup, bâr u büngâh ve hayme vü hârgâhin terk ü firâr ve imdâdına giden asker bu hâli görüp, kendüye kafâdâr olup, ne hâl ise, Mîsir'a duhûl ve telâfi‘-yi mâ-fâte meşgûl ve Mîsir hazînesinden hâh u nâ-hâh iki yüz kîse istidâne ile asker tahrîr ve tekrâr ‘azm-i semt-i dâr ü gîr etmek hîlâlinde Mîsir'da kalan ümerâdan Cüce Hasan Bey cebr ile kapuyu açdırıp, cemm-i gafîr ve asker-i kesîr ile muhâlifler semtine ‘azîmet eylediği ve ocaklıda dahi fûtûr ve betâ‘et [M1 303] müşâhedesiyle, nusrat me’mûl olmadığını tâhkîk ile Keşkeş ve hevâdârı olan ümerâ:

¹ dâ’ire-i B1, K1 : dâyire-i M1, H.

² “بلغ السبيل الرأي” = Sel tepelere ulaştı (iş son haddinevardı) ” anlamına gelen bu cümle Arapça bir meseldir,bk.Yazıcı, *Arapça-Türkçe-Arapça Atasözleri ve Deyimler*, s.234-235.

*“Ve dâkati ’l- ‘ardu hattâ sâra hâribühüm
İzâ reâ ğayre şey’in zannehü raciûlen”¹*

mazmûnunu iltizâm ile ser-dâde-i fezây-ı vesî‘u'l-ircâ oldular. Hâricden gelen ümerâ Mısır'a duhûl için Mısır Vâlisi'nden izin ü ruhsat istidâ etmeleriyle, haşerâtı def ve ancak kendi etbâ‘larıyla Mısır'a duhûllerine ruhsat verilüp gelüp, hânelerinde ikâmet ve def-i ihtilâl-i memleket eyleyüp, hatt u tirhâllerinde fukârâdan bir kimse rencîde ve şahs-ı vâhidin zarar u ziyâni şinîde olmaması vukû‘ât-ı nâdireddendir. Zîkr olunan beyler, Mısır Vâlisi Râkim Paşa ile mülâkât ve mazhar-ı nevâziş ü iltifât oldukları hâlte, nizâma dâyir yedinde olan hatt-ı hümâyûnu fermâ ‘alâ ru’ûsi'l-eşhâd kîrâ’et ettirdüp, cümlesi resm-i tav‘u inkîyâdi takdîm ve sâlifü'l-beyân ‘uhûdun icrâ vü tenfîzini cezmen tasmîm etmeleriyle, taksîrâtları ‘afv olunmak bâbında müşârun ileyhâden tahrîrât recâ ve kendüleri dahi ‘arz-ı mahzar tertîbi ile nakl-i mâ-cerâ eylediklerinden gayrî, dâmen-i gayreti teşmîr ve müddet-i yesîrede bin beş yüz kîse akça tahsîl ve Der-i devlet'e berren tesyîr eylediler.

Ta‘yîn-i mahsûl-i Kazây-ı Bolu be-müsevvîdîn-i Fetvâhâne

Dârû'l-iftâ'ya mülâzîm olan müsevvîdînin îrâdları kalîl ve hîmetleri celîl olduğundan dank ü dîk-i mâ‘âşa mübtelâ ve huzûr-i kalb ile hizmetlerin edâ edemeyüp, muhtâc-ı i‘ânet-i evliyây-ı ni‘amâ olmuşlar idi. Bu âna dek hâllerine nazar ile dâ’ire-i me‘âşları tevsî‘ ve nâme-i niyâz ve recâları tevkî‘ olunamayup: “*Kem tereke'l-evveli li'l-âhiri*”² mefhûmu üzere zîynet-bahş-ı mesned-i Fetvâ olan Veliyyüddîn Efendi cenâblarına za‘f-ı hâlleri zâhir olduğundan, Bolu Kazâsı'nın mahsûlü mûmâ ileyhime me‘âş kayd olunmak husûsu vârid-i hâtırları olmağla, fi'l-hâl işâret ve tahsîl-i ruhsat eyleyüp, mahsûlün humusu Fetvâ emînlerine ihrâc ve bâkîsi müsevvîdlere taksîm olunmak üzere tanzîm ve bu cihet ile tîregî-yi baht-ı müsevvîdîn-i pertev-nazar-ı fetvâ-penâhiyle zâyil ve refâh-ı hâl ve âsâyîş-i bâlleri hâsîl olup, müşârun ileyh cenâblarının bu eser-i hayr cümle-i mehâsinlerinden ma‘dûd ve ilâ hâze'l-ân o makûle ketebenin haklarında olan esbâb-ı du‘âları ‘inân-ı semâya memdûd olmuşdur.

¹ وَضَاقَتِ الْأَرْضُ حَتَّىٰ صَارَ هَارِبُهُمْ / إِذَا رَأَىٰ غَيْرَ شَيْءٍ ظَنَّهُ رَجْلًا = Yeryüzü (bütün genişliğine rağmen) daraldı, hatta kaçanlar gördükleri her şeyi (korkudan) adam zannederler” anlamına gelen bu cümle, Müte-nebbî'ye ait bir beyitten alınmıştır, bk. Ebû'l-Hasan Seyyid el-Endelüsî, *Şerhu Müşkili Si'ri'l-Mütenebbî*, (thk. Muhammed Rîdvânü'd-Dâye), Dîmaşk 1975, s. 33.

² كَمْ تَرَكَ الْأَوَّلُ لِلْآخِرِ = “Oncekiler sonrakilere nice şeyler [miras] bıraktılar” anlamına gelen bu cümle, لَرَكْتَ مِنْ شُكْرِي فِي حُلَّةٍ / لَا بَسَّهَا ذُو سَلْبٍ فَاجِرٌ / يَقُولُ مَنْ تَفَرَّغَ أَشْمَاعَهُ / كَمْ تَرَكَ الْأَوَّلُ لِلْآخِرِ = Benim teşekkürüm sayesinde sen bir elbise içindesin. [O öyle bir elbise ki] onu giyen göz alıcı bir elbise sahibi olur. O elbiseyi [benim övgümü] duyanlar derler ki: ‘Geçmiştekiler sonrakilere nice şeyler [miras] bıraktılar” beytinin son kısmından alınmıştır; bk. Ebû Temmâm et-Tâ’î, *Dîvân*, s. 128.

Ba‘zı Vekayı‘

İstanbul Kadısı olan Es‘ad Efendi-zâde Mehmed Şerîf Efendi, kemâl-i ‘iffet ü nezâhet ile tekmîl-i müddet ve Şâm'dan ma‘zûl Pâyedâr-ı Mekke [M1 304] olan es-Seyyid İbrâhîm Efendi, cümleden akdem ve İstanbul Kazâsı tarafına tevcîh olunmak musammem iken, bi'l-fi‘l Medîne-i münevvereyi zabit ile ma‘zûl bulunanlar da‘vây-ı evleviyyet ü rüchân ve herkes da‘vâsına ityân-ı delîl ü bûrhân etmekle, def‘an li'n-nizâ‘ gurre-i recebden¹ yine İstanbul Pâyesi'yle İstanbul Kadılığı es-Seyyid İbrâhîm Efendi'ye tevcîh olunup, mu‘ârizlarından ‘Ali Paşa-zâde ‘Abdullah Bey'e dahi recebin beşinci gününden² ve Altunuçok-zâde ‘Abdullah Efendi'ye recebin on beşinden³ pâyeler ihsân ve Kara Halîl Efendi-zâde Ahmed Efendi dahi hasbe‘t-tarîk Edirne Kazâsı'yla şâdân kılındı.

Müberrât-ı müstedîme ve hasenât-ı kadîme-i Devlet-i ‘aliyye'den olan Surre-i hümâyûn recebü'l-ferdin on ikinci günü⁴ Haremeyn Hazînesi'nden ifrâz ve Surre Emîni'ne teslîm olunup, Üsküdar'da birkaç gün ârâm ve umûruna nizâm verdikden sonra, hadd-i hân-ı semt-i Beytu'l-harâm oldu.

Nâmzed-şuden-i Şâh Sultân be-Vezîr Tevkî‘-i Mehmed Emîn Paşa

Şehriyâr-ı bahr u berr-i duhter-i tâbende-ahterleri olan Şâh Sultân-ı ‘aliyyetü's-şâni gars-i yemîn-i cihân-bânîleri olan Tevkî‘î Vezîr Mehmed Emîn Paşa'ya nâmzed kılmağı tasmîm ve o Vezîr-i Âsaf-ı nazîrin kadrini bu cihetle dahi, tefhîm-i irâde-i ‘aliyyesi'nde olduğunu lâzım gelenlere ifâde vü tefhîm buyurmuşlar idi. Müşârun-ileyh şâ'bânu'l-mu‘azzamın onuncu cum‘a günü⁵ resmen Bâb-ı ‘âlî‘yi⁶ teşrif eylediklerinde, bu haber-i hayr-ı dâfi‘u'd-dayr ile gûş-i i‘tibâri teşnîf ve sıhriyyet hil‘at-i pür behcetiyle taltîf olunup birkaç gün murûrunda ‘âdet olan nişân takımı teşrîfât defteri mûcebince tehyî‘e vü ihzâr ve Bâb-ı ‘âlî‘ye getürülüp, andan Serây-ı hümâyûn'a tesyâr olundu. Nişân tâkımının defteri Dârû's-sâ‘âde Ağası'na Kethudâ Bey tarafından teslîm ve ol dahi mahalline takdîm ‘akabinde nişân yağılığı boğcasını ârâyiş-i dest-i ibcâl eyleyerek, Kethudâ Bey'e i‘tâ ve ol dahi Dâmâd Paşa Kethudâsı'na verüp, taraf-ı Cihândâr'ı den Dârû's-sâ‘âde Ağası huzûrunda Kethudâ Bey'e semmûr kürk ve sâyirlere hila‘-ı fâhire iksâ olundu. Bâlâda zikr olunan nişân takımı bir kebîr elmâs yüzük ve bir kît‘a elmâslı kebîr zümûrrûd küpe ve bir kît‘a elmâs ve zümûrrûd incü ile müzeyyen şâl nikâb ve bir çift zümûrrûd tügmelü incü âvizeli çep-râst ve bir çift elmâs bilazik ve bir kit‘a murassa‘ ko-

¹ 1 Receb 1181 = 23 Kasım 1767 Pazartesi.

² 5 Receb 1181 = 27 Kasım 1767 Cuma.

³ 15 Receb 1181 = 7 Aralık 1767 Pazartesi.

⁴ 12 Receb 1181 = 4 Aralık 1767 Cuma.

⁵ 10 Şa‘ban 1181 = 1 Ocak 1768 Cuma.

⁶ ‘âlîyi H : ‘âlîye M1, B1, K1.

lanlı elmâs kuşâk ve elmâs ile müz eyyen [M1 305] bir¹ âyîne ve bir çift elmâs ve zü-mürrûd ve lü'lü'-i şehvâr ve la'l-i âbdâr ile müzeyyen filâr ve bir çift elmâs ve zümür-rûd ve la'l ve incû ile murassa' pâbûş kezâlik elmâs ve sâyir cevâhir ile masnû' na'leyn ve pây-endâz için üç top İslâmbol dîbâsı ve sâyir meyve ve şükûfededen 'ibâret idi. Bundan başka taraf-ı vâzihu'ş-şeref-i Mülükâne'ye müzeyyen esb ve bir takım şükûfe ve meyve-i ter ve şekerlemeden başka, ferkadeyn-i semâ'-i necâbet² olan Şehzâde Sultân Selîm ve Sultân Mehmed hazerâtına ve dürr-i sadef-i 'ismet olan Beyhân Sultân hazretlerine dahi şekerleme bâğçeleri ve meyve-i âbdâr ve enva'-i ezhâr tertîb olunmuşidi.

İrtihâl-i Ebûbekir Bey ve havâdisât-ı sâyire

Kudemâyı ricâl-i devlet-i 'aliyye'den hâlâ Defter Emîni bulunan Ebûbekir Bey şa'bânın onuncu günü³ dakâkatü'r-rikâb olan şeyhûhat sebebi ile defîn-i turâb ve Defter Emâneti ile sâbıkâ Sadriâ'zam Kethudâsı Yûsuf Efendi kâm-yâb oldu. Mûmâ ileyh merhûm Sultân Ahmed Hân "sabbet'aleyhi şâbîb-i rahmeti'r-Rahmân" hazretlerinin zemân-ı saltanatlarında Çukâdâr Ağa bulunup mevkûfât ile çırâğ olmuştu. On üç def'a Nişâncı sekiz def'a Yeniçeri Kâtibi ve yedi nevbet Defter Emîni ve birkaç def'a Anadolu Muhâbebesi olmuş, 'ömrü tabî'i derecesine vâsıl ve vakti refâh-ı hâl ile geçmiş bir merd-i kâmil idi.

Evâsit-ı şa'bânda⁴ sunûf-ı askerînin iki kıst mevâcibleri ihsân ve devr-i 'akabinde Silâhdâr-ı hazret-i Şehriyârî teşrifât-ı seniyye getürüp Sadriâ'zam iltifât-ı Dâver-i zemân ile cezlân olundu.

Mâh-1 mezbûrda sâbıkâ Galata Kadısı Murâd-zâde Seyyid Ahmed Efendi, mahrûse-i Burusa Kazâsı'yla tatyîb ve Yeniçeri Ağası 'Osmân Ağa, Kul Kethudâsı'na dil-gîr ve hakkında olan si'âyeti resîde-i hayyiz-i te'sîr olup, mesnedinden ib'âd ü tecnîb ve Vidin Ağalığı'yla taqrîb ve Kul Kethudâlılığı'yla Zağarcı-başı Ali Ağâ tatrîb olundu.

Bekâyâ-yı ahvâl-i Medîne-i münevvere

Sükkân-1 Belde-i Tayyibe'den iken, vâki' olan ihtilâl sebebi ile terk-i vatan ve 'Urbân içinde ittihâz-1 mesken edenler 'Urbân'ı tahrîkden hâlî olmayup fesâda hass ü iğrâ ve ağrâz-1 kâminelerini icrâ iderler idi. Savâb-dîd-i vücûh-i ehâlî ile merkûmların cerâyim-i güzeşeleri mütevârî-yi tâk-1 nisyân ve emlâk ü 'akârları kemâ-kân kendülere terk ile Medine-i münevvere'de iskân ve vahşetleri ülfete tahvîl ve 'adâvetleri mehabbe-te⁵ tebdîl [M1 306] olundu.

¹ bir âyine M1, K1, H : نیر آینه B1.

² necâbet H, M1, K1 : necâdet B1.

³ 10 Şa'ban 1181 = 1 Ocak 1768 Cuma.

⁴ 11-20 Şa'ban 1181 = 2-11 Ocak 1768.

⁵ Mehabbete H, M1, K1 : mehabbetde B1.

Medîne-i münevvere'de bâbü'l-feth ve'l-gazâ isimleriyle müsemmâ olan Bâb-ı gerdûn-kibâb Sâlik nâm mütegallibin dest-i tesallutuya mesdûd ve bu esnâda merkûm kazây-ı pehnây-i hestîden nâ-bûd olup, cümlenin sevk u iltimâsiyle bâb-ı mezkûr küşâd ve kesb-i sühûletle ehâli ber-murâd kılındı.

Eslîha ile derûn-ı feyz-i meşhûn-i Medîne'de geşt ü güzârdan iki taraf men' olunmuşiken, mefkûd olan Sâlik'in hevâdârlarından iki şahs-ı zenîm kurb-i Ravza'-i melâ'ik¹ hadîmde ser-mest geşt ve birkaç adamı cerh ve ba'zı kimsenin 'ırzını şikest etdikleri ihbâr olunup, dest-bestesi-i ihmâr ve bekây-ı nizâm zîmnâsında ikisi dahi ber-dâr olundu.

Muhâfaza-i Medîne-i münevvere zîmnâsında Şeyhu'l-harem bulunanlar elli nefer tâmmü's-silâh asker tedâruk edüp, iktizâ eden 'ulûfelerine medâr olmak için senevî iki bin altın ta'yîn olunup, be-her sâl muhâsebesi ru'yet ve fazlası hîfz olunmak üzere Medîne-i münevvere'nin nizâmi hitâm bulduğu muhâfiz bulunan Cidde Vâlisî Vezîr Ahmed Paşa tarafından 'arz-ı südde-i vâlâ-makâm kılındı.

Vukû'-i tevcîhât

Şevvâl'in dördüncü günü² kâ'ide-i Devlet-ebed müddet üzere tevcîhât vâki' olup, hademe-i Bâb-ı 'âlî ve defterdârân ve sâyir menâsîbin ekseri mutasarrıflarına ibkâ olunup, fekat Büyük Rûz-nâme, Hâsim 'Ali Bey'e ve Baş-muhâsebe Sadr-ı 'azam birâderi Ahmed Bey'e ve Anadolu Muhâsebesi Elmâs Paşa-zâde Mustafa Bey'e, Tersâne Emâneti, Resmî Ahmed Efendi'ye; Matbah Emâneti, Hâsekî Mustafa Ağa'ya; Cizye Muhâsebesi, Veliyyü'd-din Efendi'ye; Haremeyn Muhâsebesi, Şehrî İsmâ'îl Efendi'ye; Yeniçeri Kitâbeti, Defterdâr-ı sâbık İbrâhîm Efendi'ye; Arpa Emâneti, 'İvaz Paşa-zâde Ali Bey'e tevcîh olunup, bunlardan mâ'adâ menâsîb-ı mevcûde erbâb-ı istihkâka 'inâyet ve ba'zılarına dahi 'atâyâ ile i'ânet olundu. Sipâh Ağalığı, Gü 1 Ahmed Paşa-zâde Feyzî Bey'e; Silahdâr Ağalığı, Çakircâbaşı 'Osmân Ağâ'ya tevcîh olundu. Yevm-i mezkûrda vüzerây-ı 'izâm tevcîhâti dahi vuku' bulup, Özi Eyâleti, Vezîr Mustafa Paş'ya; Haleb Eyâleti, mansîb-ı Tevkî'î izâfesiyle hâlâ Tevkî'î Vezîr Mehmed Emîn Paşa'ya; Tîrhala ve Semendire sancakları Vezîr el-Hâc Hasan Paşa'ya; Aydın Muhassillığı, Vezîr Silahdâr Hamza Paşa'ya; Hânya, Sadr-ı sâbık Hamza Hâmid Paşa'ya; Eğriboz Sancağı, Vezîr el-Hâc Ahmed Paşa'ya; Selânik ve Köstendîl Vezîr Hasan Paşa'ya; tevcîh ve sâ'ir³ eyâlat ü elviye mutasarrıflarına [M1 307] ibkâ olundu.

¹ melâ'ik M1, B1, K1 : melâyik H.

² 4 Şevvâl 1181 = 23 Şubat 1768 Salı.

³ sâ'ir M1, K1 : sâyir B2, H.

İhsân-ı Vezâret-be-Mirâhûr-i Evvel ve havâdis-i sâ’ire¹

Çeteci Yeğeni Hüseyin Ağa'da mehâyil-i rüşd ü reviyyet-i mahsûs ve hasâyil-i fütüvvet ve hasâfet ile me'nûs olduğundan, Rikâb hizmetlerine takrîb ve huşk-zâr-ı ni-hâlistân-i ikbâli sehâb-ı midrâr-ı ‘âtifet-i Pâdişâhî ile tartîb olunmuşıldı. Zâtında olan isti‘dâd yevmen fe-yevmen müzdâd ve rif‘at-ı şân ve sümmüvv-i mekân ile fâyiku'l-akrân olmasına ‘illet-i irşâd olduğundan gayrî, hâl-i bedi‘u'l-fa‘âlinin dâ’iresi² şem‘-i cem‘ine pervâne ve o makûle rem-hûrde-i ‘ikâb-ı felâkete âşiyâne olacağı mütehakkak olmağla, hakkında nazar-ı kimyâ-eser-i Şâhâne erzânî ve işbu zilka‘denin ikinci günü³ bâ-rütbe-i vâlâ-yı Vezâret Karaman Vâliliği ile ‘âric-i süllem-i kâmîrânî oldu. Çend rûz mûrûrunda iktizây-ı hâl ile Karaman Eyâleti, Vezîr ‘Ali Paş'ya ve Anadolu Eyâleti müşârun ileyhe ve ‘Alâ’iyye Sancağı Vezîr Feyzullah Paşa'ya tevcîh olundu.

Galata Kazâsî'yla Müftî-zâde Ahmed Efendi nâyil-i mevleviyyet ve Selânik Kazâsî'yla Bükâ’î-zâde Ahmed Efendi, hande-rûy-i besâset oldu.

Çavuş-bâşı ‘Abdullatîf Bey yek-nazar-ı ‘âtifetden sâkit u üftâde ve mansıbı ile Kethudây-ı bevvâbîn-i hazret-i Şehriyârî Ahmed Ağa'nın derîce-i bahti kûşâde oldu.

Zilhicce ‘ş-şerîfenin onuncu gicesi⁴ kânûn-i kadîm ve de'b-i müstedîm üzere Serây-ı hümâyûn'da ictima‘ ve inbilâc-ı subh-ı sâdîkda Hûrşîd-i tal‘at-ı hümâyûn iltima‘ edüp, erkân-ı devlet ve a‘yân-ı Saltanat tebrîk ve tehniye-i ‘îd-i adhâya şitâb ve dâmen-bûs-i Şâhâne ile fahr u şeref iktisâb eylediler.

Mâh-ı merkûmun on yedinci günü⁵ Donânma-yı hümâyûn a‘dâ-yı bed-sigâli ciğer-hûn eyleyerek, Yâlı-köşkü pîş-gâhından murûr ve Kapudân-ı deryâ Vezîr Mehmed Paşa, huzûr-i mevâhib-i mahsûrda iktisâ-yı semmûr-i fâyizu's-sûrûr edüp, birkaç günden sonra imdâd-ı mürsilü'r-riyâh ile Ak-deniz'e bâd-bân-ı gûşâ-yı revâh oldu. Haci-bektâş taraflarında fitne-bâş olan ba‘zı evbâş-ı fukarâ ve ebnâ-i sebîli pûr-bîm ü telâş eylediklerine binâ'en, Çapar-zâde Mustafa Bey üzerlerine me'mûr ve ol dahi Bâr'a sù-vâr-ı isti‘câl olarak, mahall-i mezkûre ekserîsini müdemmir u makhûr ve vâfir kelle Âsitâne-i sa‘âdet'e ırsâl ile hizmeti meşkûr oldu.

Vefât-ı Muhsin-zâde Ahmed Efendi ez-sudûr-i Anadolu

Mûmâ ileyh zilhiccede⁶ vedâ‘-ı âlem-i fânî ve ‘azm-i sûy-i câvidânî eyledi. [M1 308] Merhûm Cidde Vâlisi iken vefât eden Muhsin-zâde Mehmed Paşa'nın gevher-i dar-

¹ sâ’ire M1, K1 : sâyire B2, H.

² dâ’iresi K1 : dâyiresi M1, B1, H.

³ 2 Zilka‘de 1181 = 21 Mart 1768 Pazartesi.

⁴ 10 Zilhicce 1181 = 28 Nisan 1768 Perşembe.

⁵ 17 Zilhicce 1181 = 5 Mayıs 1768 Perşembe.

⁶ +1 Zilhicce 1181 = 19 Nisan 1768 Salı.

ü'l-hizâne-i sulbü olup, refte refte mirkât-ı kemâlâtâ su'ûd ve kesb-i me'âlî zîmânda terk-i rukûd edüp, bi'l-fi'l Anadolu Kâdi'askerliği'yle isbât-ı vücûd etmişken lebbeyk-zen-i dâ'îy-i ecel ve dünyâdan güsiste târ-ı emel oldu.

VEKÂYÎ-'İ SENE İSNEYN VE SEMÂNÎN VE MÎ'ETE VE ELF

Vak'a-i Mîsriyye'de terk-i kâr u bâr ve Gazze taraflarına firâr eden Şeyhu'l-beled-i sâbık Keşkeş Hüseyin Bey ve hevâdârı bulunan ser-geşteler 'Ali Bey'den intikâm almak dâ'iyesiyle, bir mikdâr Mağribî asker tahrîr ve 'Akka'da ser-nûmây-ı bağı ü şekâ olan Zâhir¹ 'Ömer'den² celb eyledikleri haşerât ile sevâd-ı cem'iyyetlerin teksîr ve Gazze'den hareket ve Sâlihiyye nâm mahalde 'Ali Bey askerini ru'yet ve Dimyât tarafına berren 'azîmet eylediklerini berü taraf askeri tâhkîk u ta'kîb ve Keşkeş gerüye dönüp 'Ali Bey askerini istîsâl ve tenkîb edüp, Mîsir'a firâr ve merkûm dahi askeriyle Dimyat'a duhûl ve a'yân ü eşrâfini mukayyed ve mekbûl edüp, ahz ve emvâl ü eşyâlarını ahz u tasarruf ve nehb ü gâretle izhâr-ı ânife ve tasalluf ettiğini 'Ali Bey Vâlî-yi Mîsir'a ifâde edüp, üzerlerine asker tertîbi karâr-dâde olmuştu. Fi'l-hâl Ocağlu ve sâyirden cemm-i gafîr ve leşker-i kesîr tedârük ve Ebu'z-Zeheb Mehmed Bey askere Emîr nasb olunup, 'Ali Bey askeri vakt-i şâm mukâbele-i husemâda nasb-ı hîyâm ve Keşkeş dahi: "Tagdü bi'l-'adîvvi kâble en yete'aşşâ bike"³ mefhûmunu mülâhaza ile a'dâsi üzerine şebhûn ve bir lahzada hâllerini dîger-gûn edüp, ağırlık ve top ve mühimmâtların zabit ve vâfirini silsilâ-i mezellete rabt ve bu rüsvâyîlik ile 'Ali Bey askeri Mîsir'a 'avdet ve Keşkeş dahi ta'kîbe mübâderet ve vâlî buyuruldusuyla, me'mûren muhâlifler cengine mübâşeretini işâ'a ile mâbeyne ilkây-ı vahşet eylediğini Vezîr Râkim Paşa istima' etdikde, hemân kapusu halkıyla 'Azeb Kubbesi'ne nûzûl ve tertîb-i asker ile meşgûl olup, müddet-i yesîrede vâfir asker tertîb ü tahrîr ve Keşkeş Hüseyin Bey üzerine tesyîr eyledi. Bu hûcûmdan vücûd-i Keşkeş lerzân ve mürtâ'ış olup, piyâde ve ağırlığını terk ve Sa'îd cânibine⁴ firâr ve bunlar dahi, ta'kîbe ibtidâr ve yetişüp Keşkeş Hüseyin Bey'i ve Sekrân Halîl Bey'i ve sâyirlerini katl ve irâde-i vâlî üzere sâbık Şeyhu'l-beled Halîl Bey ve iki nefer çırâğları âsûde-i şemşîr-i hûnbâr olup, Kıbrîs'a nefy [M1 309] ü tagrîbleriyle iktifâ

¹ Zâhir M1, H ; Tâhir 'Ömer B1, K1.

² Zâhir 'Ömer'in sekâvetinden nâdim olup, afvedildiğine dâir bilgiler özetle Cevdet (*Tarih*, I, 237-238)'de yer almaktadır. Ayrıca bk. Suriye'de Safed bölgesinde yerleşmiş olan göcebe Benî Zeydan Araplarının reisi olup, Mîsir bölgesinde Osmanlı idaresine karşı isyanlarda bulunmuş ve Ağustos 1775'de katledilmiştir; bk. Ferudun Emecen, "Zâhir Ömer", *IA*, İstanbul, 1986, XIII, 455-456.

³ “نَدَّ بِالْعَدُوِّ قَبْلَ أَنْ يَئْتَشُّ بِكَ” = Düşmanın sende akşam yemeği yemezden evvel sen onda sabah yemeğini ye, [Düşmanın göz açmadan evvel sen düşmanına davranış/saldır]” anlamına gelen Arapça bir deyimdir. Bir iş ele alındığında kararlılıkla davranışması ve düşmana göz açtırılmaması gerektiğini ifade etmek için kullanılmaktadır, bk. Hayreddin Şemsi Paşa, *Mu'cemü'l-Emsâli'l- 'Arabiyye*, Riyad 2002, I, 870; Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecîzeler Sözlüğü*, II, 842-843.

⁴ cânibine M1, K1, H : cenâbına جنابه B1.

ve sâyirlerinin ru'ûs-i maktu'aları Âsitâne'ye gönderilüp, târîh-i mezkûrda ‘ibret-gâh-ı erbâb-ı şekâya ilkâ olundu.

‘Azl-i Vâlî-yi Mısır Râkim Mehmed Paşa

Müşârun ileyh egerçi bâlâda tafsîl olunduğu vech üzere hizmet-i meşkûreye muvaffak olup, bir müddet dahi iklîm-i Mısır'da kâr-fermâ olmağa lâiyik u ehakk idi. Ancak, hûcûm-i za'f-ı pîrî vü herem ile kaddi¹ ham ve yevmen fe-yevmen ahvâli perîşân ve derhem olup, o makûle devâhî-yi umûra tâb-âver olmayacağı nezd-i evliyây-ı devletde mukarrer olmayla, Mısır-ı Kâhire'den ‘azl ve Rakka Vâlîsi Vezir Devât-dâr Mehmed Paşa yerine vasl olunup, vâlî-yi cedîd vürûdüna dek ikâmeti ve evvel ve âhir zuhûr eden hidmetinin makbuliyyeti ve ümerâ hakkında sebkat eden safvet-i taviyyeti derciyle taraflına ve ümerâya hîtâben ısdâr-ı emr-i celîllü'l-i‘tibâr kılındı.

Tevcîhât-ı ba‘zı menâsîb ve vukû‘-ı hâdise der-Ahîsha

Girid Eyâleti ile Hanya tevcîh olunan Sadr-ı esbâk Hamza Paşa, manzûr ve selefi es-Seyyid el-Hâc Ahmed Paşa, Eğriboz Sancağı muhâfazasına me'mûr ve Vezîr Feyzullah Paşa'nın Hanya Sancağı'yla kalb-i münkesiri mecbûr ve Rakka Eyâleti'yle Çelik Paşa Hazînedârı mîr-i mîrândan ‘Ali Paşa mesrûr oldu.

Ahîsha hânedânından Vezir Hasan Paşa'nın o havâlî ile kemâl-i ülfeti olduğundan, mukaddemâ Çıldır Eyâleti'ne Vâli ve Gürcistân'ın nizâm-ı hâli süpürde-i ‘uhde-i istiklâli kılınmışdı². Zarûriyyât-ı vakt îcâbıyla ‘azl ve yerine âhari nakl lâzım geldiğinden, yine o hânedâna müntemî olup, sâbıkâ Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî İbrâhîm Bey'e, Vezâret ve Çıldır Vâliliği ‘inâyet olunmuşdı. Ahîsha'ya vusûlünde ba‘zı erbâb-ı şekâvet emr ü nehyine muhâlefet ve şehirden ihrâc ile müşârun ileyhi iz‘âc eylediklerine binâ'en, Erzurum Eyâleti'yle tatyîb ve Çıldır'a selefi Vezîr Nu‘mân Paşa tesrîb olunup, memleketin nizâmî ve fesâda sebeb olanların i‘dâmî, havâle-i zimmet-i ihtimâmi kılınmışdı. Müşârun ileyh dahi teksir-i sevâd irâdesiyle Trabzon'dan bir mikdâr asker celb edüp, zîkr olunan fesâd-pîşeler askerin bir mikdârını³ telef ve bir mikdârını cebr ile kendülerine hevâdâr ve hem-taraf eylediklerinden gayri, Nu‘mân Paşa'nın haklarında olan niyyeti ve mukaddemâ cesâret eyledikleri fesâdin vehâmet-i ‘âkibeti ma‘lûmları olduğundan bir dürlü emîn olamayup, Ahîsha kal‘asını zabit ve icrây-ı mel‘anet [M1 310] ve feth-i bâb-ı husûmet eyledikleri müşârun ileyhe mün‘akis oldukda, mütevekkilen ‘alallâh cem‘iyyetleri olan mahalle dâ’iresinde mevcûd askeriyle hecme-endâz-ı cesâret ve cem‘iyyetlerini tefrîk ile kulûb-i hâsiyelerine ilkây-ı ru‘b u satvet edüp, bir mikdârı kûşte-i tîg-i âteş-bâr ve kusûru firâr ve taşrada olan hevâdârlarına iltihâk eyledikleri ihbâr olundukda, üzerlerine asker ta‘yîn ve iki gün ‘ale'l-ittîsâl âteş-i ceng ü cidâl işti‘âl bu-

¹ kaddi H, B1 : kadri/kaderi مدرى M1, K1.

² kılınmışdı H, B1, K1 : kılınmışdı M1.

³ mikdârimi H, B1, K1 : مقدانى M1.

lup, bi'l-âhare oldukları mahalden dahi münhezim ve bir iki mahalde dahi ceng vukū‘ıyla binây-ı iktidârları münhedim olduğundan gayri, fî-mâ ba‘d o makûle sâ‘îyi bi'l-fesâd olanlara i‘ânet ü imdâd olunmamak üzere hâric ve dâhilde bulunanlar nezr-i girâna kat‘ ve memleket-i mezbûreden bu vechile şûriş ü fitne fazl-ı hak ile def̄ olundu.

Nizâm-ı mülke dâyir aralık aralık memâlik-i Pâdişâhî'ye evâmir-i şerîfe neşri mu‘tâd olduğundan, bu def̄a dahi âsâyış-ı ‘ibâd ve ‘umrân-ı bilâdi mûcib olur mukad-demâti mutazammın etrâf u eknâfa ısdâr-ı evâmir ve neşr-i nevâhî ve zevâcir olundu.

Muharremu'l-harâmda sunuf-i âsâkirin müstahek oldukları bir kîst mevâcib tes-lîm-i eyâdî-i erbâb-ı revâtib kılındı.

Fevt-şuden-i Ağa-yı Dârü's-sa‘âde ve nefy-i İmâmeş ve sudûr-i emr-i ‘âlî berây-ı imtihân-ı etîbbâ

Bir zemândan berû Dârü's-sa‘âde ağaları'na İmâm ve nazar-ı iltifâtlarıyle nâyil-i merâm olan Altmışlı Müderrisi Girîdî İbrâhîm Efendi, hâlâ Dârü's-sa‘âde Ağası Beşîr Ağa'nın sû‘-i mîzâcına vâkîf ve kendi tabîbi olan bir şahs-ı mechûlü'l-hâli mu‘arref olup, tahsîl-i ruhsat ‘akabinde mezbûru ihzâr ve bir şerbet tertîb ve isti‘mâl ‘akabinde ağa-yı müşârun ileyh intikâl ve civâr-ı rahmet-i Îzed-i zü'l-Celâl'e irtihâl eyledi. İmâm-ı merkûm tehdîd olundukda, tabîbi irâ'e ile tebrie-i zimmet ve tabîb istintâk olundukda, verdiği şerbetin eczâsını deftere mübâderet ve bu hâl ile ikisinin dahi te'dîb u gûşmâli lâzım-ı maslahat ‘add olunup, İmâm'ın medrese kaydı terkîn u ilgâ ve tabîb-i mezkûr iclâ olunup, fîmâ ba‘d bilâ-imtihân etîbbâ feth-i dükkân etmemek üzere ısdâr-ı fermân ve hakîm-başılar huzûrunda mehâretleri ma‘lûm olanlar ibkâ ve yedlerine Ru’ûs-i hümâyûn i‘tâ ve nâdân ü câhil olanların dükkânları tesmîr ve muntasîh¹ olmadıkları hâlde seyf-i siyâsetle i‘dâm ve tedmîr olunacağı beyâniyle, takdîm-i şart-ı enzâr [M1 311] u tâhzîr olundu.

Fevt-i İbrâhîm Paşa-zâde Genç Mehmed Paşa

Müşârun ileyh Hûdâvendigâr-ı cennet-mekân Sultan Ahmed Hân hazretlerinin vezîr-i müstakilli olan İbrâhîm Paşa merhûmun semere-i fevâdî ve Gûlşen-i emelinin serviser-âzâdî olup, o zaman-ı meserret-iktirânda rütbe-i refî‘a’-i Vezâret'le ber-murâd ve dâmâd-ı Şehriyâr-ı vâlâ-nijâd olmuş idi. ‘Illet-i hâ’ile-i sar‘a ibtilâsı hasebiyle, rûhânî vü cismânî tertîb olunan ‘ilâc ve devâ hazîneler ifnâ edüp, o derd-i cân-hırâşdan halâs ve o beliyye-i tâkat-fersâden melce’ ve menâs bulamayup, pederi vefâtından sonra Beşiktaş'a karîb Yahya Efendi pîş-gâhında vâki‘ sâhil-hânedede karâr ve bir kimse ile musâhabî ve mücaleseye kudreti olmayup kendi hâliyle imrâr-ı leyl ü nehâr eyler idi. Taraf-ı Devlet-i ‘aliyye'den ba‘zı mu‘temed kimse ta‘yîn ve pederi evkâfinin nizâmiyle

¹ muntasîh M1, K1, H : mütenessîh B1.

umûr-i lâzimesin tehvîn eyler idi. İş bu muharremü'l-harâmın yirminci günü¹ geşt-gîr-i ecel yedinde masru' ve mürg-i ruhu kafes-i tenden menzu' oldu.

Lâhika

Fazl-ı Hak ile Çeşmî-zâde² merhûmun dahi minvâl-i sâbık üzere vekâyi'nâmesi kaleme alınup Mûsâ-zâdenin ve sâyirin bir iki cüzden 'ibâret olan âsârları dahi, bâ-fazl-ı Hak hüsn-i sebk ü insicâm ile bu mecelleye mülhak kılındı. *Ve hâ ene eşre'u ile'l-mâksûdi müstemidden mine'l-kâdiri'l-ma'bûd*³.

Velâdet-i Hadîce Sultân

Muharremü'l-harâmın yedinci mübârek isneyin günü⁴ sulb-i pâkîze-i hazret-i Şehriyârî'den bir duhter-i ferhunde ahter-i zîver âğûş-i şuhûd ve ârâyış-i bahş-ı gehvâre-i vücûd olup, Hadîce Sultân ismiyle be-nâm ve mukaddem feyz-i tev'emi bâ'is-i sürûr-i enâm oldu. Üç gün top şenlikleriyle i'lân-ı sürûr gûnâ gûn ve giceler ocaqların âmâde eyledikleri eczâ-yı nâriyeden masnu' heyâkil-i garîbe temâşâsına hâsıl olan inşirâh-ı derûn havsala'-i ta'bîrden bîrûn oldu.

Zikr-i nizâm-ı Karadağ

Bosna hudûdunda vâki' Karadağ ehâlisi re'âyâ-yı devletden ma'dûd ve sâyebân-ı emn ü emân-ı sultanat-ı seniyye üzerine dâyimâ memdûd iken, menâ'at-ı mekân ve ba'zı ruhbân ifsâdiyle 'âric-i zirve-i tuğyân olduklarından gayri, bir şahs-ı tebehkâr cebel-i mezbûrde istikrâr ve o havâlîde bulunan ehl-i İslâm'ı dağlı i'âneti ile ızrâr eylediğini Bosna Vâlîsi ve o taraf kazâların hükkâmi ve zâbitâni iş'âr etmişleridi. Şahs-ı mesfûru ve kendülerine ta'lîm-i şerr u-şûr eden [M1 312] râhib-i makhûru teslîm ve isti'fâ-yı cerâyim-i sâlife ile kemâ fi'l-evvel cizye-i şer'iyyelerini edâ etmedikleri sûrede ber-mûceb-i fetvâ ricâli makhûr ve nisvân ve sıbyâni me'sûr olacağı mukaddemce ifâde olunup, pend-pezîr olmadıkları 'arz-ı pâye-i serîr-i Devlet-masîr kılındıkda, Bosna Vâlîsi Vezir Silahdâr Mehmed Paşa ve Rumeli Vâlîsi Vezir Mehmed Paşa eyâletleri dâhilinde olan Mîr-i mîrân ve erbâb-ı timâr ve ze'âmet ve sâyir harb ü darb askeriyle iki koldan üzerlerine me'mûr kılındı.

İhsân-ı Vezâret-i be-Mîrahûr-i evvel Halîl Ağa ve tevcîhât-ı sâyire

Mûmâ ileyhin tavr u hareketi pesen-dîde-i Şehriyâr-ı bende perver ve taşralarda hizmete yarâyacağı mekşûf-i zamîr-i enverleri olduğuna binâ'en, mâh-ı saferu'l-hayrda

¹ 20 Muharrem 1182 = 6 Haziran 1768 Pazartesi.

² Çeşmîzâde H, B1, K1 : Çeşmîrâde M1.

³ “وَهَا أَنَا أَشْرُعُ إِلَى الْمَقْصُودِ مُسْتَمْدًا مِنَ الْقَادِرِ الْمُعْبُودِ” “İşte ben Kâdir olan Allah'dan yardım dileyerek maksada yöneliyorum” anlamına gelen Arapça bir ifadedir.

⁴ 7 Muharrem 1182 = 24 Mayıs 1768 Salı. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmüşinden kaynaklanmış olmalıdır.

rütbe-i vâlâ-yı Vezâret ihsâniyle, şâni terfi¹ ve Bozok ve Yânya sancâkları ilhâkiyle Hotîn muhâfazası ‘uhde-i kifâyetine tevdi’olundu. Münhal olan büyük Mîrahûrluk ile Çavuşbâşı bulunan el-Hâc Ahmed Ağâ mükerrem ve mansîb-ı mezkûr ile sâbıkâ Anatolu Muhâsebecisi ‘Atîf-zâde ‘Ömer Vahîd Efendi dil-şâd u hurrem oldu.

Gurre-’i rebî‘ulevveldel² Anadolu Eyâleti, sâbıkâ Aydîn Muhassîlî Vezîr Silahdâr Hamza Paşa'ya ve Aydîn Sancağı ilhâkiyle Bender Muhâfazası, selefi Vezîr el-Hâc Hüseyin Paşa'ya ve Kefe Eyâleti bâ-ibkâ-yı Vezâret Kal‘a³-i cedîde muhâfazası şartıyla, Vezîr Süleymân Paşa'ya ve Musul Eyâleti, sâbıkâ Diyâbekir Vâlîsi Vezîr Hüseyin Paşa'ya ve Diyâbekir Eyâleti, ‘Abdu'l-celîl-zâde Vezîr⁴ Mehmed Emîn Paşa'ya ve Kangırı Sancağı, sâbıkâ Kars Muhâfizî Vezîr ‘Abdî Paşa'ya ve Cidde Sancağı, Vezîr Râkîm Mehmed Paşa'ya tevcîh olundu.

Ta‘yin-i asker be-muhâfaza-i Sugûr

Leh Kralı mukaddemâ hâlik olup Leh cumhûru firak-ı müte‘addideden mürekkeb olmağla, bir fîrkâsı moskovluya ilticâ ve mürâcâ‘at ve Çâriçê'nin inzîmâm-ı re'y ü ma‘rifetîyle kral nasbına mübaderet eyleyüp, tarafdarlar kral-ı cedîde münkâd ve muta‘ ve muhâlifler gerden-pîç imtina⁵ olmuşlar idi. Moskov Çâriçesi zâhiren Lehlü'nün serbestlik şurûtunu vikâye ve bâtinîn nasb-gerdesi olan kralı himâye ve giderek ba‘zi ağrâzının husûlüne kesb-i dest-mâye zîmnînda vâfir süvârî ve piyâde ve sâyir levâzîm-ı muhârebe ile müte‘ayyen cenerâllerinden birini Leh'e idhâl eylediği ser-hâdlerde kâyîn vûlât ü hükkâm taraflarından südde-i sa‘âdet ‘arz olunup Sugûr ve Tuhûm'da vâki‘ kîlâ⁶ ve hisânâtın muhâfaza [M1 313] ve istihkâmî muvafik-ı hazm ü ihtiyât olduğuna binâ'en, Bender Muhâfizî Vezîr el-Hâc Hüseyin Paşa ve Hotîn Muhâfizî Vezîr⁴ es-Seyyid Halîl Paşa ve Özi Muhâfizî Vezîr Mustafa Paşa ma‘iyyetlerine ikişer bin nefer mîrî piyâde ve dört bin mikdârı yeniçeri ve cebeci ve topçu mühimmât-ı vâfiye ile ta‘yîn ve zîkr olunan me‘âkîl tahsîl olunduğundan gayrî, beyne'd-Devleteyn vuku‘ bulan mükâtebe bir megzây-i⁵:

Fe inne'n nâre min ‘ûdeyni tüzkâ
Ve inne'l-harbe evvelühâ kelâmü⁶

¹ 1 Rebî‘ulevveldel 1182. = 16 Temmuz 1768 Cumartesi.

² Vezîr H : — M1, B1, K1.

³ imtinâ‘ M1, K1, H : ایچ متناع B1.

⁴ Vezîr M1, K1, H. :— B1.

⁵ megzây-i M1, K1, H : مزایی B1.

⁶ “فَانَ النَّارُ مِنْ عَوْدِينَ تَذَكِّيَ وَانَّ الْحَرْبَ اولَهَا كَلَامٌ” = Muhakkak ki ateşin tutuşturulması iki parça sopayladır, harbin başlaması da kelam iledir” anlamına gelen bu cümle, Arapça şiirden bir beyittir, bk. Bahâed-din Âmilî, *el-Keşkül*, Lübnan 1998, II, 277.

muhârebeye müncer olmak ihtimâliyle zehâyir ve beksimâd ve sâyir zâd ü zevâd ve ta‘mîr-i kanâtır ve tesviye-i me‘âbir bâbında etrâf ü eknâfa neşr-i evâmir kılındı.

Men‘-i ihdâs-ı hammâm

Âsitâne-i sa‘âdet’de ve etrâfında vâki‘ mahallât hammâmları kadr-i kifâyeden dûn değil iken, teksir-i îrâd fikriyle ba‘zı tama‘kârân refste refste hammâm ihdâsiyle suların killetine ve hatabın nedrette ‘illet olmalarıyla, bundan böyle müceddeden hammâm binâ olunmayup, binâ olunursa bânisi te‘dîb ve hammâmi tahrîb olunacağı bâbında, bilâd-ı erba‘a kadılarına ve Mi‘mâr Ağâya hitaben bâ-emr-i celiliş-şân ısdâr olundu.

Hânden-i mevlid-i şerîf ve ba‘zı tevcîhât-ı ‘ilmîyye ve seyfiyye

Şehr-i rebî‘ulevvelin on ikinci günü¹ de‘b-i dîrîn ve resm-i pîşîn üzere Pâdişâh-ı cemm-i câh Sultân Ahmed Câmi‘-i şerîfine ‘azîmet ve mutazîr-ı kudûm-i Şâhâneleri olan bendegânı tahrîk âbrûy-i iltifâtlarıyla hâyiz-i rehîne-i meserret buyurup, mevlîdhânlar kudüm-nâme-i hazret-i Fahrû'l-enbiyâyi negamât-ı dil-dûz ve isca‘-ı şevki efrûz ile kırâ‘et ve meşâyih-i ‘izâm dahi neşr-i revâyih-i va‘z u nasîhat ile âlâne-i kulûb-i hâss u ‘âmm ve o meclis-i akdesi miskiyyü'l-hitâm eyleyüp, Şehriyâr-ı enâm debdebe-i ‘izz ü ihtişâmlarıyla Serây-ı hümâyûnlarına ‘atf-ı zîmâm buyurdular.

Üsküdâr Kazâsı, sâbıkâ Hekîmbâşı Mehmed ‘Arif Efendi’ye ve Kuds-i şerîf Kazâsı Kahveci-zâde es-Seyyid Ahmed Efendi’ye, Mekke-i mükerreme Kazâsı Hayâtî-zâde Mehmed Sa‘îd Efendi’ye, Medîne-i münevvere Kazâsı, Hafîd Mehmed Efendi’ye tevcîh ü ihsân ve yedlerine başka başka i‘tâ-yı emr-i celiliş-şân kılındı. Anadolu Kadî‘askeri Mehmed Sâlih Efendi-zâde Mehmed Emîn Efendi’nin müddet-i sadâreti on dört mâha resîde ve bu cihetle bisât-ı mansıbı pîçîde kılınup Sadâret-i Anadolu ile ‘Abdullah Efendi-zâde Mehmed Es‘ad Efendi’nin rûy-i emeli handîde kılındı.

Mâh-ı merkûmun on yedinci günü² askerî tâyifesinin bir kîst mevâcibleri ihrâc ve kabzına me‘mûrlara [M1 314] i‘tâ ve râtibe-hârân-ı Devlet-i ebed bünyân bu cihetle, terfîh ü iğnâ olundu.

‘Azl-i Sadriâ‘zam Muhsin-zâde Mehmed Paşa ve nasb-ı Silahdâr Hamza Paşa

Müşârun ileyh Şumnu meştâsında bir münâsebetle sebeb-i ‘azlini bu Fakîr'e takrîr ve bî-kem [ü] kâst ve sahîh u râst olarak işbu mecelleye me‘âl-i takrîri tastîr olundu. “Moskovlu'nun Leh memleketine duhûlleri Şehriyâr-ı ‘âkîbet-i bîn ve Pâdişâh-ı Îskender-temkîne bâ‘is-i teşvîş ve etrâf dahi ba‘zı mugâlata ile sebeb-i tevhîş olduklarına binâ‘en, def‘aten sefer kapularını açmak ve mechûlu'l-‘âkîbe ve hatarı muhtemel fitne-i

¹ 12 Rebî‘ulevvvel 1182 = 27 Temmuz 1768 Çarşamba.

² 17 Rebî‘ulevvvel 1182 = 22 Eylül 1768 Perşembe.

nâyime-i harbi uyandırmak mukaddimâtını temhîd etdikce, askerin metrûkiyyeti ve serhadlerin zehâyir ve mühimmâtdan huluvvu hasebiyle, ser-rişte-i mükâleme vü muhâbereyi tatvîl ve refte refte levâzîm-i harbi tekmîl etdikden sonra kuvvetlice bulunup, zarûret ilcâ¹ eder ise, o zemân muhâbereye mübâşeret olunmak lâzımdır; zirâ serhadlerin hâli benim ma'lûmum ve Ordu-yi hümâyûn Tuna'ya varmadan a'dâ o taraflara hûcûm edüp, serhadlerde müdâfa'a ya vâfî asker olmayup, bir bâdire zuhûru meczûm-dur" demişdim. "Kelâm-ı sadıkâneme havâle-i sem'-i i'tibâr olunmayup, kazâ vü kader dahi ihdâs-ı efâ'il-i 'acîbe ve tertîb-i esbâb-ı garîbe eyleyüp, 'azlimizden sonra feth-i bâb-ı hisâm ve ilâ hâze'l-ân i'mâl-i rimâh ü hisâm olunmakdadır" dedikde, Moskovlu'nun memâlik-i Devlet-i 'aliyye'ye sû-i kasdı ve Leh ve Tâtâristân dağdağasını def'a elli seneden berü tedârukü beyne'd-düvel şâyi' ve Petro dedikleri gebr-i hâlikin vasiyyet-nâmesinde bu mukaddimât münderic olduğu emr-i vâki' iken, Moskovlu hasmına vakit kazandırmak ve askerine nizam verüp, davrandırmak müstahîl görülür" dediğimde, fi'l-vâki' benim dahi bu keyfiyyet tahkîkâtımdandır, ancak düşmen fesh-i sulh mâddesini devlete isnâd için tedârici maslahatına revâc vereceği ve ekalli bu mâdde bir sene süreceği ve bir senede Devlet-i 'aliyye serhadlere müstevfâ asker ta'yin ve mühimmât ve zehâyir teşhîn edüp, Ordu-yi hümâyûn varincaya dek serhadlı düşmen ile cenge müsta'id bulunurlar idi" deyü, te'essûf-günân mâ-cerâyi beyân eyledi.

Biz yine sadede gelelim. Şehr-i rebî'ulevvelin yirmi üçüncü günü² müşârun ileyh devir kürkü teşekkürüyün fetvâ-penâh [M1 315] cenâblaryle Serây-ı hümâyûn'a 'azîmetlerinde Silahdâr Ağa gelüp emâneti istirdâd ve bir hilâline vaz'-ı yed olunmayup, Bozcaada'ya fekat ibâd olundu.

Anadolu Vâlîsi Vezîr Hamza Paşa'nın isti'dâd ü liyâkatı 'an-asl ma'lûm-i hümâyûn olduğundan, Vekâlet-i kübrâ ile ibcâl ve da'veti mutazammın hatt-ı şerîf ile Silahdâr Ağa Kütahya cânibine ırsâl olunup, Âsitâne'ye gelinceye dek Tevkî'î Vezîr Mehmed Emîn Paşa'ya Kâyim-makâmlık tevcîhi, Sadâreti'ne berâ'atü'l-istihlâl oldu.

Vefât-ı Re'îsü'l-etîbbâ Kâtib-zâde Mehmed Refî Efendi

Sâbıkâ Rumeli Kadi'askeri ve hâlâ Re'îsü'l-etîbbâ Kâtib-zâde Mehmed Refî Efendi, halka tertib-i 'ilac ederken sû-i mîzâcına devâ bulamayup, 'illet-i pîrî ile süvâr gerdûne-i hammâm ve matiyye-rân-ı şifâ-hâne-i dârû's-selâm oldu. Etîbbâ'-i hâssadan ve Süleymâniyye müderrislerinden Mehmed Emîn Efendi hazâkatle şöhret-nûmâ olduğundan, Riyâset-i etîbbâ mûmâ ileyhe sezâ görüldü.

¹ ilcâ M1, K1, H : îcâb B1.

² 23 Rebî'ulevvel 1182 = 7 Ağustos 1768 Pazar.

İtâ‘at-ı Salomon Hâkim-i sâbık-ı Gürcistân

Memâlik-i Gürcistân'da vâki‘ ba‘zı kila‘ harâbe-müşrif olup, ta‘mîri vü termîmi için Çıldır Vâlîsi, Kethudâsını ve müte‘ayyinân-ı memleketden ba‘zı kimseleri o tarafa ta‘yîn etmişidi. Me’mûrlar Bağdâdcık Kal‘ası'na vardıklarında, mukaddemâ girîve-gerdi vâdi-yi nifâk ve alem-efrâz-ı meydân-ı ‘isyân ü şikâk olan Salomon merkûmların yanına gelüp, eban ‘an-ceddin Devlet-i ‘aliyye'nin bendesi ve kerem ü ‘inâyetinin şermen-desi olup, hakkında isnâd olunan töhmet Çıldır Vâlîsi maktûl Vezîr Ahmed Paşa'nın nefşâniyyet ü si‘âyetinden neş’et eylediğini ifâde ile kemâ-kân Hükûmet-i Gürcistân ile mazhar-ı lutf u ihsân olmasını recâ ve eslâfi gününde cârî olduğu vech üzere bey‘ u şirây-ı userâya mâni‘ olmayup herhâlde tahsîl-i rızâ eyeleyeceğini beyân ve inhâ ve Gürcistân re‘âyâsını idlâl ve efrenc-i âyînine idhâl kasd eden Katalkuz nâm râhib memleketden tard ve diyâr-ı ba‘îdeye nefy olunup, Suyer^{<e>} (سویره) Kal‘ası hedm ve yâhûd Devlet-i ‘aliyye tarafından muhâfaza olunmak ve yâhûd kendüye zabit etdirmek ve ihitâl-i memleket hasebiyle re‘âyâ istîfây-ı dîne kudret-yâb olamayup, mürâbaha talebiyle dâyinler tarafından iz‘âc olunmamak şurûtunu temhîd ve berât [M1 316] ‘ubûdiyyetini tecdîd eylediğini me’mûrlar¹ vezîr-i müşârun ileyhe iş‘âr ve ol dahi cümle ile bu mâdedeyi meşveret edüp, istisvâb-ı kelân-terân-ı memleket ile keyfiyyet Der-i devlet'e ‘arz u işâret olundukda, Suyer Kal‘ası hedm ve râhib-i mesfûr Hîsn-ı keyf Kal‘ası'nda habs ve sâyir mes’ûlâtına müsâ‘ade ile kemâ-kân hâkim-i Gürcistân nasb olunup, yedine berât-ı ‘âlişân ihsân olundu.

Kudûm-i Sadr-ı ‘âlî be-Âsitâne-i sa‘âdet

Müjde-i Sadâret-i ‘uzmâ, Anadolu Vâlîsi Vezîr Silâhdâr Hamza Paşa'ya resâ olundukda, yerinden hareket ve kat‘-ı menâzil ile mâh-ı cumâde'ülânının onuncu hamîs günü² Üsküdâr'da vâki‘ Mehmed Paşa Kasrı'na vürûd eyleyeceği ma‘lûm-i erkân-ı devlet olup, huzûrları mu‘tâd olan zevât vâhidin b‘ade vâhidin mülâkât ve ta‘âm ‘akabinde taraf-ı hümâyûndan keşîde kılınân esb-i dilkeş hirâma-pây-endâz-ı tevkîr u ihtirâm olup, Şeyhulislâm Efendi ile bi'l-murâfaka Huzûr-i hümâyûn'a duhûl ve ruhsat-yâb-ı kiyâm u müsûl olup, hil‘at-i hâssu'l-hâss-ı Sadâretle menkib-i istîhâli müzeyyen ve Vekâlet-i kübrâ şerefi ile mu‘anven olup, Bâb-ı ‘âlî'ye vârid ve ‘Arz odası'nda Sadr-ı devlet'e sâ‘id olundu Sâyib'in:

Hîfz-i devlet der-perîşân kerden sîm ü zer-est
Medd-i ihsân rişte-i şîrâze-i ïn defter-est³

¹ me’mûrlar M1, K1, H : me’mûr B1.

² 10 Cumâdelûlâ 1182 = 22 Eylül 1768 Perşembe.

³ مد احسان رشته شیرازه این دفتر است = حفظ دولت در پریشان کردن سیم وزارت * مد احسان رشته شیرازه این دفتر است olmaktan kurtarılabilir, bu defterin şîrâzesinin ipi, ihsânı artırmaktır” anlamına gelen bu cümle Farsça bir beyit olup, devletin bekâsı için paranın önemine vurgu yapılmaktadır.

beytini âverde-i zebân ve neşr-i zer ile ma‘nâsını ifâde vü beyân eyledi.

‘Azl-i Re’isülküttâb

Bir müddetden berü hidmet-i Riyâset'de olan Yenişehirli ‘Osmân Efendi, Sadr-ı sâbıkın pederine Dîvân Kâtibi olmak cihetile, Sadâreti'nde ‘ubûdiyyet-i mevrûsesini¹ tecdîd ve râbîta’-i ihtisâsını teşdîd ve ‘ale'l-husûs sefer husûsunda re'yine tâbi‘ mutlak-ı vâhid hümânnın mütâla‘ası âhara evfak olduğundan, Riyâset'de vücûdu der-dest olan maslahata muhâlif görülüp, fi'l-hâl ‘azl ve Tersâne Emîni Recâ'i Efendi mesned-i Riyâset'e nakl olundu.

Ba‘zı tevcîhât

Edirne Kazâsı, Yûsûf-zâde Ahmed Efendi'ye; Mîsr-ı Kâhire Kazâsı, ‘Arab-zâde Mehmed Sâdîk Efendi'ye; Yenişehir-i Fener Kazâsı, Re’is-zâde ‘Âşir Efendi'ye tevcîh olundu. Anadolu Eyâleti, Hânya muhâfazasında olan Zâreli-zâde Vezîr Feyzullah Paşa'ya ve Adana ve Mar‘aş eyâletleri Vezîr ‘Ali Paşa'ya tevcîh olundu.

‘Akd-i encümen-i meşveret berây-i sefer der-Huzûr-i hümâyûn

Mâdde-i mezkûre mu‘zamât-ı vekâyi‘-i devletden olup sûret-i meclis [M1 317] ‘aynî ile bu mahalle kayd olundu. Devlet-i ‘aliyye-i ebediyyü'l-istikrâr ile Rusya Devleti beyninde mün‘akid olan musâlahâ şurûtuna, taraf-ı Devlet-i ‘aliyye'den ri‘âyet ve hîfz u vikâyetine ihtimâm ü dikkat olunurken, mukaddemâ beyân olunduğu üzere Moskov Devleti tarafından Leh cumhûruna nasb olunan krala cumhûr-i mezkûrdan taraf-ı hilâfda bulunan firkaları teba‘iyyet ü itâ‘at etdirmekîyçün, Lehlü tâ’ifesinin hîfz-ı nizâmi behânesiyle, mugâyir-i şurût-i ‘ahd-nâme Leh Memleketi'ne top ve cebehâne ile ‘asâkir-i vâfire sevk ü tesyîr edüp, şurût-i serbestiyet Leh'i cebren ve kerhen ilgâ ve kendi istedîgi gibi nizâm-ı cedîd ihtirâ‘ıyla ‘inâd ü muhâlefet üzere olanları katl ü i‘dâm ve emvâl ü eşyâlarını yağmâ vü gâret misüllü gûnâ gûn fezâhata cesâret eylediğinden gayri, Moskov tâ’ifesinin bu hareketlerinden maksûd-i aslîsi, Leh Memleketi'ni ber âverde-i kabza-i tasarruf ve Lehlü tâ’ifesin kendüye teba‘iyyet etdirdikden sonra, memâlik-i İslâmiyye'ye dahi sû‘-i kasd etmek fikr-i fâsidinde olduğu âşikâr olmağla, Leh Memleketi'nden askerini ihrâc etmekîyçün kirâren ve mirâren kendüye tenbîh ü te‘kîd olunmuşiken², ‘adem-i kabûlde ısrâr ve bundan mâ‘adâ Leh cûmhûrundan ba‘zıları ‘ırz u cânını tahlîs zîmnânda, Devlet-i ‘aliyye hudûduna firâr eylediklerinde, ta‘kîb ederek hudûd-i İslâmiyye'ye gelmeleriyle, hudûdda olan re‘âyâ ve muhâfazaya me‘mûr asker mütevahhiş olup, ol vechile ihtilâl-i memlekete bâ‘is ve ‘ale'l-husûs şehâmetlü celâdetlü Hân-ı ‘âlişân hazretlerinin hâss-ı mahsûslarından olan Balta nâm mahalle cebehâne ve top ve tûfeng ve sâyir edevât-ı harb ü ceng ile gelüp, ehl-i İslâm üzerlerine hûcûm ve

¹ mevrûsesini M1, H : مورثہ سنی B1, K1.

² olunmuşiken M1, K1, H : olunmuşidi B1.

muhârebe vü mukâtele edüp, ehl-i İslâm'dan niçe kimesneleri şehîd ve mahall-i merkûmu ihrâk ve tahrîb edüp, bunlara mümâsil niçe niçe hîlâf-i şurût-i ‘ahid-nâme-i hümâyûn nakz-ı ‘ahdi mûcib harekâta tasaddî eyledikleri, huzûr-i fâ’izü’n-nûr-i hümâyûnda bi'l-cümle vüzerâ’-i ‘izâm ve ‘ulemâ’-i fihâm ve yeniçeri ve cebeci ve topçu ve sipâh ve silahdâr ağaları ve sâ’ir zâbitân-ı asker ve ricâl-i Devlet-i ‘aliyye ile müzâkere vü müşâvere olundukda, Moskov tâ’ifesinin bu makûle hareketi, sarâhaten nakz-ı ‘ahdi mûcib olmağla, şerr u şûrundan bilâd ü ‘ibâd te’mîn olunmağıyçün üzerine sefer olunmak emr-i meşru‘ olduğuna ‘ulemâ’-i a‘lâm bi'l-ittifâk cevâb verüp, lâkin sâhib-i devlet [M1 318] hazretleri mesned-i Sadâret'i henüz teşrif etmiş bulunmalarıyla, huzûr-i ‘âlîlerine Moskov Kapu Kethudâsı'nı ihmâz ve Moskov askerinin Leh Memleketi'ne duhûl ve hudûd-i İslâmiyye'ye bu makûle cesâretleri ehl-i İslâm'ın ‘adem-i emn ü râhatlarını mûcib olmağla, fîmâ ba‘d Leh cumhûruna kral intihâbı ve mezheb nizâ’ı ve âhar behâne ile sevk u tesyîr eylediği askeri, Leh Memleketi içinden bi'l-külliyye ihrâc ve Lehlü'nün memleketlerine ve umûruna bir dürlü ta‘arruz etmeyüp, Lehlü kemâ fi'l-evvel serbestiyetleri üzere kalması ve mukaddemâ verilen ‘ahid-nâme-i hümâyûn mûcебince beynehümâda mün‘akid sulh u salâhîn şurûtuna bi-temâmihâ ri‘âyet etmek üzere ta‘ahhûd edüp, ve bu vechile müttefikleri bulunan Danimarka ve Prusya ve İngiltere ve İsveç devletleri tekeffûl ve tasdiknâme verirlerse fe-bihâ ve illâ nakz-ı ‘ahd Rusyalu tarafından zuhûr etmekle, ber-muktezâ-yı şer‘-i şerîf üzerlerine sefer-i hümâyûn vukû‘ı musammem ve muhakkak olduğunu ifâde etmek üzere karâr verildi.

İhzâr-ı Kethudây-ı bâb-ı Moskov be-huzûr-i Âsafî ve istintâk ve habs-ı vey der-Yedikulle

Ânifen beyân olunduğu üzere Rusya Devleti'nin Âsitâne-i sa‘âdetde mukîm olan Kapu Kethudâsı huzur-i Âsafî'ye ihmâz ve bâlâda mestur-i fermân-ı hümâyûn buyurulan husûslar gereği gibi kendüye ifâde ü tefhîm ve istintâk olundukda: “Benim murahhaslığım mahdûddur bu mâddelere murahhas değilim. Devlet-i ‘aliyye tarafından iki ay kadar zemân mehil verirlerse devletim tarafına tahrîr ederim ne gûne cevâb gelürse hâkipâyinize ifâde ederim. Sefer husûsunda sultânım a‘lemdir” deyü cevâb ve mukaddemâ verdiği takrîr kâğıtlarında: “Leh Memleketi'ne tesyîr olunan Moskov askeri yedi bin mikdâridir” deyü tahrîr etmişken, hâlâ yirmi yedi binden mütecâviz olduğunu ve Balta nâm mahalde harb ü kitâl vukû‘uya ehl-i İslâm'dan niçe kimseleri şehîd etdiklerini dahi ikrâr u i‘tirâf eyleyüp, bu cevâbdan murâdı Devlet-i ‘aliyye'yi iğfâl ve devleti tarafından cevâb vürûduna intizâr ile işgâl etmek idüğü zâhir ü âşikâr olmağla, kâ‘ide-i devlet üzere Moskov Memleketi'nde bulunan Devlet-i ‘aliyye tüccârına zarar u ziyân erişmeyüp, emn ü selâmetle ‘avdetlerine dek firâr etmemek için Kapu Kethudâsı mesfûr on nefer etbâ‘iyle Yedikulle'ye [M1 319] ırsâl ve anda meks ü âram etmesi bâbında sâdir olan musahhah fermân-ı Âsafî mûcебince habs olunup, mâh-1 merkûmun yirmi altıncı sebt günü bi'l-cümle vüzerây-ı ‘izâm ve ‘ulemây-ı zevi'l-ihtirâm ve Ocak ağaları ve zâbitân ve sâ’ir ricâl-i Devlet-i ‘aliyye, huzûr-i lâmi‘u'n-nûr-i hazret-i Şehriyâr'de ictimâ‘ ve evvel-behâr-1 hureste-âsârda ‘Alem-i nusrat-tev’em-i hazret-i Fahr-i ‘âlem sallallâhü

te‘âlâ ‘aleyhi ve selem sâyesinde Vekîl-i mutlak-ı kavîyyü'l-himem hazretleriyle ma‘an vüzerây-ı¹ ‘izâm ve mîr-i mîrân-ı kirâm ve Dergâh-ı ‘âlî gedüklü zu‘amâsı ve erbâb-ı tîmâr ve sâyir tavâyif-i asâkir-i zafer-te’sîr bi-‘inâyeti’llâhi'l-Meliki'l-Kadîr sefer-i hümâyûn-i nusret-makrûna ‘azîmet etmek bâbında, fâtiha-i şerîfe kırâ’etîyle du‘â vü senâ olundu.

‘Azl-i Maksûd Girây Hân

Müşârun ileyhin tavr u hareketinden rehâvet ü futûr istidlâl ve sefere el vermiyeceği muktezây-ı karîne-i hâl olduğuna binâ’en, ‘azl ve Fındıklı'da vâki‘ çiftliğine ırsâl olundu. Bergos Kasabası'nda mukîm olan Kırım Girây Hân ‘an-asl ma‘reke-ârâ ve arbede cû ve talebkâr-ı sît-i bülend ve nâm-nigû olmağla Âsitâne-i sa‘âdet'e da‘vet ve Dâvud Paşa'da yemeklik tertîbi ile ihmâr-ı levâzîm-ı ziyâfet ve Sadriâ‘zam ile hem-‘inân-ı mürâfakat olarak Bâb-ı ‘âlî'ye ve celse-i hâfifeden sonra Süleymâniyye kurbunda ferş olunan Mollacık-zâde konağına ‘azîmet eyledi. Cumâdelâhirenin yedinci günü² müşârun ileyhimâ ‘atebe-i felek-mertebe-i Şâhâne'ye rû-mâl ve sefere dâyır ba‘zı kîl ü kâlden sonra Hân-ı ‘âlîşân'ın bir kit‘a sar-gûc ile ser-i iftihârı ve bir kabza mücevher hançer ve incûli tirkeş ile meyân-bendi tezyîn ve bir sevb-i semmûr ve bir donanmış at ile kadr u rif’ati hemser-pervîn kılındı.

‘Azl-i Sadriâ‘zam Hamza Paşa ve nasb-ı Tevkî'i Mehmed Emîn Paşa

Müşârun ileyh Enderûn-i hümâyûn'da vakt-i girân-mâyesini tehzîb-i ahlâk ve istikmâl-i nefs tarafına habs ve ba‘zı efâzîlin cezve-i ‘ilminden şu‘le-i ma‘lûmat kabs edüp, ‘akl ü rüsdüne gâyet ve fehm ü zekâsına nihâyet olmadığı bi’t-tecribe ma‘lûm-i Şehriyâr-ı felâtûn-fitnat olduğundan, Silahdârlık ile kadrini ‘âlî ve bir müddetden sonra câh-ı Vezâret’le ba‘zı eyâlata Vâlî etmişidi. Mutasarrif olduğu memâlikde cevdet-i karîha ve fikret-i sahîha ile idâre-i umûr ve fukarâ vü zu‘afâyi du‘âsına mecbûr etmişiken, Mîsr-ı Kâhire'de mütegallibe-i ümerânın kasd-i i‘dâm ile üzerine hücûmları dimâğına ihtilâl ve kuvve-i müdrikesine şiken-i zevâl verüp, dâyiyesinde bulunan [M1 320] ba‘zı ehl-i ‘ukûl, vâki‘ olan umûr-i cüz’iyye ve külliyyesini ru’yet ve halini ihfâ ve bu sırr-ı mübhemi kimseye ifşâ etmezler idi. Hâl-i evveline nazaran herkes Sadâreti‘ne arzû-mend ve giderek o rütbe-i celîle ile kadri bülend olup, ba‘de’s-Sadâre vaz‘ u tavrına bakıldıka, siyâset-i mülkiyyeden bî-haber ve idâre-i umûrdan ‘âciz ve muztarr ve bâ-husûs sefer gâyilesi şu‘ûruna bi'l-külliyye îras-ı halel ve der-mânde-i fîkr u ‘amel etmekle, vaktiyle çâresine bakılmak ve bir Vezîr-i sütûde-tedbîrin bu hatb-ı cesîm ‘uh-desine havâle ve tefvîz olunmak lâzım geldiğinden, cumâdelâhirenin sekinci günü³ mühr-i hümâyûn yedinden nez‘ ve bilâ-musâdereten Hanya mansıbına def‘ olunup,

¹ vüzerây-ı M1, B1, K1 : vüzerâ-i H.

² 7 Cumâdelâhire 1182 = 19 Ekim 1768 Çarşamba.

³ 8 Cumâdelâhire 1182 = 20 Ekim 1768 Perşembe.

Tevkî‘î Vezîr Mehmed Emîn Paşa huzûr-i hümâyûn'a da‘vet ve dûş-i istihkâkına ilbâs-ı ferve-i Sadâret kılınup, umur-i külliyye ve cüz’iyye-i Devlet müfevvaz-ı ‘uhde-i kifâyeti ve zimâm-ı nakz veibrâm-ı hutûb-i Saltanat müsellem-i dest-i emâneti kılındı. Münhal olan Nişâncılık Re’îs-i esbak ‘Abdullah Efendi'ye tevcîh olundu.

Fevt-i Şeyhulislâm Veliyyüddîn Efendi ve Müftiyyü'l-enâm şüden-i Pîrî-zâde 'Osmân Efendi

Müşârun ileyh pîr-i fânî ve bâliğ-i nisâb-ı zindegânî olup, bu def‘a vücûduna târî olan maraz u sekam, ‘ilâve-i derd-i şeyhûhat ü herem olup, cumâdelâhirenin üçüncü salı günü¹ kazây-ı bî-intihây-ı âhirete ref‘-i ‘alem ve minassa-i gurfe-i Cennet-i a‘lâyâ vaz‘-ı kadem eyledi. Ferdâsı Sadriâ‘zam ve sudûr-i ‘ulemâ, Koca Mustafa Paşa Câmi‘inde nemâzlarını edâ ve Kasaba-i Hazret-i Hâlid hâricinde Otakçılar kurbunda Murâd Efendi Zâviyesi'nde o ‘akîle-i dâru'l-hizâne-i kemâli a‘yun-i ağıyârdan ihfâ eylediler. Üç def‘a Rumeli Sadâreti'ne ziynet veren Re’îsü'l-‘ulemâ Pîrî-zâde Osmân Efendi, ma‘iyyet-i cenâb-ı Sadâret-penâhî ile rû-mâl-i ‘atebe-i Şehînşâhî olup, hil‘at-i beyzây-ı Meşîhat ile hâyiz-i rehîne-i sürûr-i nâ-mütenâhî oldu.

Terceme

Müşârun ileyh Silivri-kapusu dâhilinde Yaylâk semtinde sâkin Solak-başı el-Hâc Mustafa Ağa'nın semere-i fu‘âdi ve reyhân-ı rey‘ân-gülistân-ı murâdı olup, terbiye-i feyz-i kadr ile mümeyyiz meyân-ı huşk u ter oldukda, pederlerinin binâ-kerdesi olan Medrese İbtidâ[-i] Hâric'le Ebe-zâde ‘Abdullah Efendi Meşîhati'nde bunlara müyesser olumuşlığı. Bir müddetden sonra Mûfettiş-i Haremeyn ve nesak-sâz-ı Evkâf-ı Buk‘ateyn-i mübâreketeyn olup, devre-i mu‘tâdesin [M1 321] ikmâl ile Halebü's-şehbâya Hâkim ve hengâm-ı fetretde zûr-bâzû-yi ser-keşân ile mansıbı alınıp, dört mâh mürûrunda Galata Kazâsi'yla hadşe-i derûndan sâlim olmuştu. Bundan sonra Misr-i Kâhire mansıbı ile be-kâm ve Medîne-i münevvere Kazâsi'na neyl ile zâ’ir-i² Ravza-i Seyyidü'l-enâm ve ruhsây-ı ‘atebe-i Beytü'l-Harâm olup, ba‘dehû İstanbul Pâyesi'yle vâye-dâr ve altmış dokuz şâ‘bânında³ Sadâret-i Anadolu ile kâm-kâr ve⁴ yetmiş birde⁵ Rumeli Sadâreti'yle tatyîb ve altı mâhdan sonra Mağnisa'ya tagrîb olunmuştu. Bir sene-den sonra vâreste-i kayd-ı gurbet ve vâsil-ı Âsitâne-i sa‘âdet olup, yetmiş üçde⁶ Çelebi-zâde vefât ve ‘azm-i dâr-ı mükâfât eyledikde, târîh-i nasbları olan **fazl-ı Rabbânî** ile nâyil-i dest-mâye-i kâm-rânî ve Cumâdelâhire selhinde Şeyhulislâm ve kürre-güsây-ı mu‘dilât-ı umûr-i hâss u ‘âmm oldular. Halîl Resâ Efendi'nin nazmen:

¹ 3 Cumâdelâhire 1182 = 15 Ekim 1768 Cumartesi.

² zâ’ir K1, : zâyir H, B1, M1.

³ 1 Şa‘ban 1169 = 1 Mayıs 1756 Cumartesi.

⁴ ve B1. :— H, M1, K1.

⁵ 1 Muharrem 1171 = 15 Eylül 1757 Perşembe.

⁶ 1 Muharrem 1173 = 25 Ağustos 1759 Cumartesi.

“Ola dâyim Veliyyü'd-dîn Efendi Sadr-ı Fetvâda”

(اوله دائم ولی الدين افندى صدر فتواده)

ve Müstakîm-zâde'nin neşren;

Hoş-nüvîs-i ‘ulemâ

(خوشنویس علماء)

meşîhatlerine târîh vâki‘ olmuşdur. Balâda tafsîl olunduğu vech üzere tevecüh-i Meşîhat hîlâlinde hasta bulunup, ferve-i beyzâ hânelerine ırsâl olunmak zemânlarında vukû‘ bulan keyfiyyâtandır¹. Yetmiş beşde² mesnedinden infisâl ile mümtahan ve nâ’îyi ‘ani'l-vatan olmuş idi. Bir müddetden sonra Âsitâne-i sa‘âdet'e ‘avdet ve evkâtını vakf-ı tâ‘at-ı cenâb-ı Ahadiyyet eyleyüp, seksen zilka‘desinde³ mükerrelen Şeyhîslâm, yetmiş iki cumâdelâhiresinde⁴ ‘âzim-i semt-i dâru's-selâm oldu. Müşârun ileyhin çîredesi himmetiyle nüvişte olan kîta‘ât-ı ta‘lîk⁵, müsellem-i erbâb-ı tedkîk olup, şîve-i hattına İrâniyân dil-dâde ve cevdet-i kalemine hoş-nüvîsân-ı rûzgâr-ı ‘âşîk-ı üftâde olup, kâşâne ve kusûr-i şâhâne eser-hâme-i Behzâd-nümâyîşleriyle hem-nakş-ı nigâr-hâne-i çîn ve sevâd-ı midâd-gülün mûşikâfları veseme-i âb-rûy-i hûr-i ‘în olup, Sultân Bâyezîd Câmi‘i dâhilinde bir kitabhâne-i bedî‘u'l-inşâ binâ ve derûnuna nefâyis-i kütüb imlâ ve bâliğan mâ belağ vakfini tertîb ile ihrâz-ı dest-mâye-i senâ edüp, ekser mahallerde bulunmayan kütüb-i nâdire, o kitabhânedede mevcûd ve izdihâm-ı talebe ile dâyimâ istifâde-i ‘ulûm olunduğu meşhûd olup, hâric-i sûrda zât-ı mu‘allâ-sîfâtlarına mesned olan çeşme-sâr nûzhet-gâh-ı sigâr u kibârdır. Mahdûm-i me‘âlî lüzûmları hâlâ Re’îsü'l-‘ulemâ Mehmed Emîn Efendi cenâbları, birkaç seneden berü kütüb-i girân-behâ iştirâ [M1 322] ve pederleri merhûmun kitabhânesine vaz‘ ile hakk-ı bünüvveti icrâ etdiklerinden fazla talebe ve sâyirin su’âl edüp, kitabhânedede bulunmayan kitâbları ilâ yevminâ hâzâ yâ ‘aynen veyâ tahrîren tedâruk ü izâfe eyledikleri meşhûr u mütevâtirdir.

Vukû‘ât-ı müteferrika

Defterdâr-ı Şîkk-ı Evvel Sârim Efendi'nin seyf-i lisâniyle erbâb-ı mesâlih, mecrûh ve her ne kadar tahsîlât-ı mîrîde sa‘yi zâhir ise dahi, huşûnet-i tab‘ı sebebi ile makdûh ve gayr-i memdûh olduğundan, mesned-i defterîden ib‘âd ve Çavuş-başı olan ‘Âtif-zâde ‘Ömer Efendi o mansib-ı kesîru'l-îrâd ile ber-murâd ve Çavuş-başılık ile Yesrî Ahmed Efendi ve Büyük Tezkirecilik ile İbrâhîm Efendi ve Küçük Tezkirecilik ile ‘Abdurrezzâk Efendi ve Mektûpçuluk ile Süleymân Feyzî Efendi is‘âd olundu.

¹ keyfiyyâtandır M1, B1, K1 : كييفياتندر H.

² 1 Muharrem 1175 = 2 Ağustos 1761 Pazar.

³ 1 Zilka‘de 1180 = 31 Mart 1767 Salı.

⁴ 1 Cumadelâhîra 1172 = 30 Ocak 1759 Salı.

⁵ ta‘lîk M1, K1, H : تطبق B1.

Bostâncı-başı olan ‘Ali Ağa ma‘zûl ve Hasekî Ağa olan Ya‘kûb Ağa yerine mevsûl ve Bostâncılar Oda-başısı İsmâ‘îl Ağa, Edirne Bostâncı-başılığı ile nâyil-i e‘azz-i me’mûl oldu.

Sadr-ı sâbık Silahdâr Hamza Paşa, Hanya'ya ‘azîmet için Gelibolu'da mukîm iken, ‘illeti müzdâd ve ‘âzim-i ‘adem-i âbâd oldu.

Cumâdelâhirenin yirmi ikinci pençenbih günü¹ Nasr-ı ceng ve Feth u zafer isimleriyle müsemmâ iki kit‘a kalyon suhûletle deryâyâ nâzil ve derûn-i Şehriyârî'de inbisât hâsîl olup, Sadri‘zam ve Şeyhulislâm cenâblarına birer ferve-i semmûr ile iltifât ve Sadri‘azam dahi Tersâne Emîni ile sâyirlerini hila‘-ı zâhirât ile nâyil-i meserrât eylediler.

Şehr-i recebü'l-ferdin on ikinci günü² Haremeyn-i muhteremeyn fukarasına ırsâli mu‘tâd olan Surre-i hümâyûn, Surre Emîni olan Sa‘îd Paşa Hazînedârı el-Hâc Hasan Ağa'ya teslîm ve Üsküdâr'a imrâr ve birkaç günden sonra mûmâ ileyh cânib-i Hicâz'a tesyâr olundu.

Ak-deniz muhâfazasına me’mûr Donanma-yı hümâyûn'un vakt-i şitâ³ hulûlüyle deryâda geşt ü güzârı muhâtara ve ‘avdeti husûsunu Kapudan Paşa muhâbere etmişidi. Tahsîl-i ruhsat ‘akabinde Donanma-yı hümâyûn'u mashûben bi's-selâme Âsitâne'ye getürüp, mu‘tâd üzere huzûr-i Sadr-i surûşî-hasletde telebbüs-i hil‘at ve sefâyin-i donanmayı mersây-ı tersâneye idhâl ile kesb-i râhat eyledi.

Eflâk Voyvodası Aleksandr'a bi'l-iktizâ tebdîl ve Ligor Voyvoda yerine tâvsîl olundu.

Tevcîhât-ı menâsîb-ı ricâl

‘An-asl tevcîhât şevvâlü'l-mükerremde vâki‘ iken, sefer takrîbi ile Ordu-yı hümâyûn'un hareketi [M1 323] karîb olup, asîl ve vekîl ve me’mûr ikâmet ve rahîl olanların te‘ayyün ü tebeyyünü lâzım gelmekle, gurre-i şevvâlden mutasarrîf olmak üzere Sadâret Kethudâlılığı, ‘Ömer Efendi'ye ve Şîkk-ı Evvel Defterdârlığı, ‘Ömer Vahîd Efendi'ye ve Riyâset-i Küttâb, el-Hac Mehmed Recâyi Efendi'ye ve Çavuş-bâşılık, Yesrî Ahmed Efendi'ye ve Büyük Tezkirecilik, İbrâhîm Münîb Efendi'ye ve Küçük Tezkirecilik, ‘Abdurrezzâk Efendi'ye ve Teşrifâtçılık, Süvârî mukâbeleciliği ilhâkiyla Vahdetî Ebûbekir Bey'e ve Mektûpculuk Feyzî Süleymân Efendi'ye ve Beylikçilik Mustafa Râfet Efendi'ye ve Kethudâ Kitâbeti, İbrâhîm Efendi'ye, Defter Emâneti Elmâs Paşa-zâde'ye, Rûznâmçe-i Evvel, Hâşim ‘Ali Bey'e ve sâyir menâsîb dahi erbâbına tevcîh

¹ 22 Cumâdelâhire 1182 = 3 Kasım 1768 Perşembe.

² 12 Receb 1182 = 22 Kasım 1768 Salı.

³ şitâ M1, B1, K1 : سنا H.

ve tertîbât-ı seferiyyelerini tanzîm, cümlesine tenbîh olundu. Defter Emâneti birkaç günden sonra ‘Arif Süleymân Bey'e ve Anadolu, Şâmî Hüseyin Efendi'ye ve Cizye Muhâsebeciliği Bender Defterdârı Cânibî dâmâdı Ahmed Efendi'ye tâhvîl olundu.

İhsân-ı Vezâret be-Hâfız Mustafa Paşa

Ergene ve Kebân ma‘denleri emîni olup, Mîr-i mîran'dan Hâfız Mustafa Paşa, müsta‘idd-i Vezâret ve şâyân-ı lütf u mürûvvet olduğuna binâ‘en, rütbe-i Vezâret'le kadri terfi‘ ve kemâ-kân umûr-i me‘âdin ‘uhdesine tevdî‘ olundu.

İhrâc-ı mevâcib

Şa‘bânu'l-mu‘azzamda tavâyif-i askerînin iki kıst mevâcibleri, kabzına me‘mûrlara teslîm ve bây u gedâhân ni‘amâ-yı Şâhâne ile ten‘îm olundu.

Nasb-ı Kâyim-makâm-ı Rikâb-ı hümâyûn ve Kapudan-ı deryâ

Bir müddetden berü Kapudan olan Vezîr Mehmed Paşa Mora Muhassilliği ilhâkiyla Kâyim-makâm nasb u ta‘yîn ve ümerâ-i deryâdan ‘Osmân Paşa-zâde İbrâhîm Bey bâ-rütbe-i Mîr-i mîrânî Deryâ Kapudanı nasb olunup, dûş-i istihkâkî hil‘at-i¹ hâs-su'l-hâss ile tezyîn olundu.

İhrâc-ı tûg-i zafer-furûğ ve ba‘zı vukû‘ât

Esbâb-ı mütenevvi‘a ile nakz-ı ‘ahd eden Moskovlu üzerine Sadr-ı gayret-medâr, taraf-ı Şehriyâr’den Sipeh-sâlâr nasb olundığına binâ‘en, evâsît-ı şevvâlde² kânûn üzere ‘ulemâ ve meşâyi ve ricâl-i devlet, Serây-ı Âsaff’de âmâde vü hâzır ve duâ-yı vâfi-reden sonra tûg-i hurşîd-fürûğ sahn-ı nerdübâna rekz ile zebh-i karâbîn ve ignây-ı mesâkîn kılındı.

‘Îvaz Paşa-zâde Halîl Bey Kâyim-makâm Kethudâlığı hil‘ati ile mümtâz ve Hâşim ‘Ali Bey Tersâne Emâneti ile ricâl-i Ordûy-ı hümâyûn'dan ifrâz kılınup, Resmî Ahmed Efendi Rûznâmçe-i Evvel ve Sâliha Sultân Kethudâsı [M1 324] Mustafa Efendi, Matbah Emâneti ile vâsıl-ı ser-menzi-i emel oldu.

Duhter-i pâkize güher-i Hazret-i Pâdişâh olan Mihrişâh Sultân, hîrâmân-ı serâbistan-ı cinân³ olup, Lâleli‘de vâki‘ türbe-i latîfede defn-i hâk-i ‘îtrnâk oldu. **Sadrıa‘zam** Kethudâsı ‘Ömer Efendi, bîmâr ve mütehammil-i a‘bâ-i seferiyye olamayacağı be-dîdâr olup, Mîrahûr-i Evvel bulunan Ahmed Ağa Kethudâlık mesnedine takrîb ve Cebeci-başı nasb olunan İbrâhîm Paşa-zâde Mustafa Bey Büyük Mîrahûrlug'la tatsîb ve Cebeci-başılık ile Ocak Kethudâsı Mehmed Ağa tatrîb olunmuşiken, birkaç gün

¹ hil‘at H, K1 : خلت M1, B1.

² 11-20 Şevvâl 1182 = 18-27 Şubat 1769.

³ cinân M1, K1 H : cenâb B1.

murûrunda vefat edüp, Cebeci¹-başılık-ı esbakı Mustafa Ağa'ya ve Silahdâr Ağalığı, Hasan Ağa'ya ve Arpa Emâneti, Hasekî Mustafa Ağa'ya tevcîh olundu. **Edirne** Pâyesi'yle kesb-i mâye eden ‘Arab-zâde Ahmed ‘Atâullah Efendi, Şâm-ı şerîf Kazâsı'yla mâlik-i nisâb-ı hubûr ve Galata Kazâsı'yla, Ebûlhayr Hasan Efendi nâyil-i sürûr oldu. Defterdâr-ı Şîkk-ı Evvel olan ‘Âtif-zâde ‘Ömer Efendi, dağdağa-i seferden tefâ‘us ve Baş-muhâsebeci olan İbrâhîm Efendi o makâm-ı bülend ile teneffüs eyledi. **Derbendler** Başbuğu olan ‘Ali Paşa'nın Vezâret'e liyâkatı mübeyyen olduğundan, mâh-ı zilka‘dede câme-i isti‘dâdi tîrâz-ı Vezâret ile müzeyyen kılındı.

Vukû‘-i âlây-ı Ordû-yi hümâyûn

Şehr-i mezkûrun on ikinci salı günü² Ordu-yi hümâyûn ile ‘azîmetleri mu‘tâd olan erbâb-ı hîref ü sanâyi‘ ve erbâb-ı ticâret ve bezâyi‘ alaylarını pezîrüfte-i hüsni nizâm ve Serây-ı hümâyûn'dan Dîvân-yolu'yla Mu‘asker-i Sultânî olan Dâvud Paşa'ya varup, nasb-ı hîyâm eylediler. On dördüncü pençenbih günü³ Yeniçeri Ağası, dilâverân-ı Bektâsiyân ile pîşgâh-ı Şehriyâr-ı kışver-i gûşâdan alay ile mûrûr edüp, Topkapı yoluyla zîkr olunan sahrâda nasb olunan haymelerine nûzûl ve ferdâsı sâyir ocaqlar dahi tertîbleri üzere alay gösterüp, mahall-i mezkûrda olan hîyâm-ı mansûbelerine duhûl eylediler.

Hareket-i Serdâr-ı a‘zam

Mah-ı merkûmun on sekizinci isneyin günü⁴ Sadriâ‘zam ve Serdâr-ı ekrem ve Şeyhulislâm ve sâyir vüzerây-ı ‘izâm ve Kudât-ı asâkir ve ricâl-i devlet med‘uvven Serây-ı hümâyûn'a da‘vet olunup, Sadriâ‘zam ve Şeyhulislâm Efendi hazerâtı huzûr-i fâyizu'n-nûr-i Hüsrevâne'ye duhûl edüp, ikisine dahi semmûr kürkler ilbâs olunduğun-dan fazla, Serdâr-ı ekrem'in miyân-ı bendi mücevher tîg⁵ u tirkeş ile ârâste ve kallâvîsi otâga mücevher ile [M1 325] pîrâste kilindikdan sonra, Livâ-i sa‘âdet-iltivâyi mazhar-ı “Inneke le‘alâ hulukin ‘azim⁶ dest-i mekârîm-peyvest-i Mülükâne ile yed-i Serdâr-ı ekrem'iye teslîm olunup, Şehriyâr-ı vâlâ-tebâr tarafından keşide kîlinan müzeyyen esbe süvâr ve bi'l-cümle ‘ulemâ ve sâyir erkân-ı devlet esvâb-ı dîvâniyyeleriyle pîş-gâh-ı Sipeh-sâlârî'de revân olarak ve Sâdât-ı kirâm havâlî-yi Livâ-yı nusret-ihtivâda salât ü

¹ Cebeci-başılık H, B1, K1 جب باشیلوق : M1.

² 12 Zilka‘de 1182 = 20 Mart 1769 Pazartesi. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

³ 14 Zilka‘de 1182 = 22 Mart 1769 Çarşamba. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

⁴ 18 Zilka‘de 1182 = 26 Mart 1769 Pazar. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

⁵ tîg M1, B1, K1 تیغ : H.

⁶ “انك لعلى خلق عظيم” = Muhakkak ki sen pek büyük bir ahlâk üzerindesin” anlamına gelen bu cümle, Kurân el-Kalem 68/4 âyetinden alınmıştır.

selâm eyleyerek Topkapu'dan çıkış, Dâvûdpaşa Sahrâsı'nda nasb olunan otâk-ı cevzânitâka sâye endâz-ı şeref ü i‘zâz oldular. Bir haftadan sonra Yeniçeri ve sâyir ocaqlar kânûn-i kadîm üzere birer gün tefâvüt ile Dâvûdpaşa Sahrâsı'nda nehzat ve Serdâr-ı ekrem'in hareketi günü Şehriyâr-ı kerrûbî-haslet, Mu‘asker-i hümâyûn'larına zîl-eğen-i şevket olup, yemeklik için ta‘yîn olunan mahalde Serdâr-ı ekrem pây-ı ferkad-sây-ı Mülükâne'ye ruhsâ ve ba‘zı vasâyâdan sonra resm-i vedâ‘ u teşyî icrâ ve Serdâr-ı ekrem ordu tarafına ve Hâkân-ı zemân Serây-ı hümâyûn'a tahrîk-i bâd-pâ eylediler.

İhsân-ı Vezâret be-Kapudan-ı Deryâ

Mîr-i mîrânlık ile Deryâ Kapudanı olan İbrâhîm Paşa Vezîr-zâde ve rûşd ü reviy-yeti fevka'l-‘âde olduğundan başka, fî esra‘îz-zemân Donanma-yı hümâyûn'u bi-levâzîmihâ hâzır u âmâde eylediği, hakkında müstemîrru'z-zuhûr olan iltifât ü rağbet-i Tâcdârî'yi ziyâde etmekle, mâh-ı zilka‘denin yirmi dördüncü günü¹ câh-ı Vezâret'le gonçe-i ikbâli küşâde kılındı.

Vürûd-i haber-i vefât-ı Hân-ı Kırım

Bundan akdem mesned-i Hânî ile reşk-endâz-ı etrâb ü ekfâ ve me'mûr-i terk-tâz-ı memâlik-i a‘dâ olan Kırım Girây Han ma‘iyetinde olan Devlet-i ‘aliyye ve Tatar aske-riyle Moskov memleketini taht ü târâc ve on bin kadar kefereyi sihâm-ı kazaya âmâc edüp, vâfir esîr u berde ile Kırım'a gelüp, bisât-ı râhatı küsterde etmişidi. Müşârun ileyh mevt-i fûcâ‘î ile rihlet eylediği haberi, Silivri menzilinde vâsil-ı sâmi‘a-i sudûr-i vâlâ-menzilet olmağla, ma‘yyetinde olan selâtîn ve mîrzâyân ve sâyir rü‘esâ-yı kabâyil, Selâmet Girây Han-zâde Devlet Girây'ın hanlığını istisvâb eyledikleri vârid olan ma‘rûzâtlarıyla ‘arz-ı südde-i mu‘allâ-kibâb kılınup, müsâ‘ade-i hümâyûn erzânî ve mûmâ ileyh ik‘âd-ı mastaba-i hânî kılındı.

Tevcîhât-ı ‘ilmîyye

İzmîr Kazâsı, Ser-etibbâ‘-i Hâssa Mehmed Emîn Efendi'ye; Üsküdâr; ‘Ayntâbî Mehmed Efendi'ye; Kuds-i şerîf; Müzellef Mehmed Efendi'ye; Mekke-i mükerreme, Şâfi‘î es-Seyyid Mehmed Efendi'ye ve Medine-i münevver, ‘Ali Paşa İmâmî [M1 326] es-Seyyid Ahmed Efendi'ye tevcîh olundu.

VEKÂYÎ‘-İ SENE SELÂSE VE SEMÂNÎN VE MÎ’ETE VE ELF

Cidde Vâlîsi Vezîr Râkim Mehmed Paşa'nın sinni-yi ömrü mütenâhiz-i râdde-i seb‘în ve kiyâm u ku‘ûdda muhtâc-ı mu‘în olduğundan gayri, hûcûm-i ‘illet-i samem ile âvâre-i tabl u ‘alem ve ‘acz-âver-i dağdağa-i hayl ü haşem olduğuna binâ‘en, bir mahalde ber-vech-i tekâ‘üd-ikâmetini niyâz ve dakk-ı bâb-ı merhamet-i Şehriyâr-ı bende-

¹ 24 Zilka‘de 1182 = 1 Nisan 1769 Cumartesi.

nüvâz etmekle, mes'ûlü müsâ‘adeye makrûn ve husûl-i merâmîyla memnûn olmuş idi. Münhal olan Cidde mansıbı, Sadr-ı esbak Vezîr Hâmid Hamza Paşa'ya ve Kandiye, Anabolu Muhâfizi Vezîr Hüseyin Paşa'ya ve Anabolu Muhâfizliği, Sadr-ı esbak Muhsin-zâde Mehmed Paşa'ya tevcîh olundu. Râkim Paşa egerçi husûl-i matlabı ile dilşâd ve gâyile-i Vezâret'den ser-âzâd oldu. Ancak, çok geçmeden fevt ve zâyık-i şerbet-i “*Külli nefsin zâ’ikatü'l-mezi*¹”² oldu.

Rikâb-ı hümâyûn Defterdâri İbrâhîm Efendi pîr-i-kühen-sâl ve idâre-i umûr-i istîfâda ‘acz ü fütûru vâreste-i tafsîl u icmâl olup, mansıbı ile ‘Âtif-zâde ‘Ömer Efendi bülend-iştihâr oldu.

Tavsîf-şüden-i nâm-ı Şehriyâr-ı sâhib-i megâzî be-hîlîye-i lafz-ı Gâzî

Hotin Kal‘ası a‘dây-ı bed-sigâlin nazar-gâhi olduğundan, asker-i Pâdişâhî o taraf-lara râhî olmazdan mukaddem, intihâz-ı fursat ve Turla'yı berü geçüp, kal‘ayı muhâsa-raya mübâderet etmiş idi. Talâyi‘-i Mu‘asker-i hümâyûn bu peyâm-ı bâridden bî-sabr u sükûn olup, fevc fevc o tarafa ‘inân-tâb-ı celâdet ve düşmen askerini ru’yet etdikleri gibi sell-i şemşîr-i salâbet eyleyüp, birkaç sa‘at mâ beyne'l-ferîkayn muhârebe vâki‘ ve kati çok nüfus zâyi‘ olup, fazl-ı Hayrû'n-nâsırîn ile a‘dây-ı dîn hayyiz-i haybet ü hus-râna karîn ve asker-i İslâm mazhar-ı nasr-ı mübîn olup, kati vâfir hazele-i müşrikîn reh-rev-i semt-i siccîn ve hâyiz-ı mâ‘-i gîslîn olduklarından başka, Hotin Kal‘ası tahlîs olunduğu, taraf-ı Serdâr-ı Ekremî'den telhîs olunmayla, “*Men cehheze gâziyen fi sebil-lâh fe-kad gazâ*”³ medlûl-i şerîfi üzere ism-i Sâmî-yi mülûkâne elsine-i mu‘arrifân ve hutebâda, ‘unvân-ı Gâzî ile yâd ü tezkâr olunmak için tebşîri hâvî etrâf-ı memâlik-i mahrûseye evâmir-i şerîfe ısdâr ü tesyâr olundu.

Lâhika

Bâlâda zîkr ü beyân olunduğu vech üzere, on yedi senelik vekâyi‘-i Devlet-i ebed-müddet, emr ü fermân sahib-i serîr ü Saltanat ve irâde-i Şehînşâh-ı İskender-sîret ile bâ-hüsni ta‘bîr ve sebk-i dil-pezîr-i nakş-i [M1 327] harîr-tahrîr kılınup, âharin zafer bu-

¹ دابقة : zâ’ikatü'l M1, K1 : zâyikatü'l B1, K1

² كُلْ نَفِسٍ ذَاتَتْ الْمَوْتَ وَإِنَّمَا = تُؤْفَنُ أَجْوَرُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَنْ رُخِّزَ عَنِ النَّارِ وَأُخْرَى الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا لِيَهُ إِلَّا مُبَتَّأْغُ الْغُرُورِ = Her canlı ölümü tadacaktır” anlamına gelen bu cümle, “Her canlı ölümü tada-caktır. Ancak kiyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete sokulursa gerçekten kurtuluşa ermiştir. Dünya hayatı, aldatıcı metadan başka bir şey değildir” (Kur’ân, Âl-i ‘Îmrân III/185) ayetinin baş tarafından alınmıştır.

³ منْ جَهَّزَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللهِ فَقَدْ غَرَّا = Her kim bir gâzîyi techîz ederse o kişi de gazâ etmiş sayılır” anlamına gelen bu cümle, “Her kim bir gâzîyi techîz ederse o kişi de gaza etmiş sayılır ve her kim de gâzînin hayırla yerini doldurursa [onun arka-da bıraktığı mal ve ailesini korurusa] o kişi de gazâ etmiş sayılır” anlamına gelen hadîs-i şerîfin (bk. Buhârî, *el-Câmi’ ü’s-Sâhih*, (56) Cihâd ve’s-Siyer, 38) ilk kısmından alınmıştır.

lamadığı serâyir-i *Kem tereke'l-evvelü li'l-âhir*¹ mefhûmu üzere dest-yârî-yi kalem-i şikeste-rakam ile şayeste-i tahsîn-i erbâb-ı sîdk u yakîn ve nikât ü rumûz ve ebyât-ı hikem efrûz ve escâ'-ı me'nûsetü'l-isti'mâl ve kavâfi-yi masûnatü'l-intihâl ve terâcim-i a'yân ve tafsîl-i ahvâl-i ebnây-ı zemân ile meçelle-i mezkûre tezyîn olunup, hezâr 'acz ü iftikâr ve envâ'-ı meskenet ü ihtikâr ile takdîm-i hâk-i pâye-i Şehriyâr-ı İskender-temkîn kılındı. Cenâb-ı Kâdir-i mutlak serîr-i Saltanat'a her vechile zîb ü revnak veren Pâdişâh-ı Cem-câh hazretlerini bu makûle umûr-i hayriyyeye her bâr muvaffak edüp, sâye-i hemâ-vâye-i cihândârîlerin mefârik-ı 'ibâd ve be-tahsîs-ı firak-bende-i hâlisu'l-fu'âdlarında müstekarr ve envâ'-ı âsâr-ı 'âdâletlerin hemîse aktâr-ı arza müntesir eyleye, âmîn.

Bundan sonra tekevvün eden etvâr-ı rûzgârin tahrîrine Enverî Efendi me'mûr olup, 'Abd-i 'âcizin me'mûriyyetine dek mûmâ ileyh zabit-ı vekâyi'-i duhûr ve iki cild-den 'ibâret târîh ile ismini vekâyi'nüvisler cerîdesinde mestûr eyledi.

¹ لَرْتَ مِنْ شُكْرِي فِي حُلْةٍ / لَأَشْهَا ذُو سَلْبٍ فَاحِرٍ / يَقُولُ مَنْ تَقْرُعُ أَشْمَاعُهُ / كَمْ تَرَكَ الْأَوْلُ لِلْآخِرِ = Benim teşekkürüm sayesinde sen bir elbise içindesin. [O öyle bir elbise ki] onu giyen göz alıcı bir elbise sahibi olur. O elbiseyi [benim övgümü] duyanlar derler ki: 'Geçmiştekiler sonrakilere nice şeyler [miras] bıraktılar'" beytinin son kısmından alınmıştır; bk. Ebû Temmâm et-Tâ'î, *Dîvân*, s. 128.

II. CİLT [M2 2]

BISMİLLÂH İRRAHMÂN İRRAHİM

Hamd-i bî-hadd ü ihsâ, Hâlik-i arz u semâ olan cenâb-ı zi'l-celâli ve'l-kibriyâya sezâdır ki, ashâb-ı erâyik ü tîcân ve tasarruf-i kunendegân-ı ekâlîm ü büldâna kemâl-i hikmet-i 'ilm ü 'ameli ile tâb ü kudret-ihsân ve şevket-i siyâset-i fâzılalarıyla nazm-ı umûr-i efrâd-ı insân eyleyüp, "Hüccetü'l-hakk 'ale'l-halk"¹ olan mülük-i bihterîn sülük-i İslamiyye'yi temessük-i hablü'l-metîn-i şerî'at ile mümtâz ve vücûd-i 'âlem-sûdaların hil'at-i zerrîn-tirâz-ı übbehet ve teşrif-i latîf-i sâ'âdet ile i'zâz eyleyüp, takviyyet-i kânûn-i nâmûs-i a'zam ve takvîm-i i'vicâc-1 mesâlih-i ümem zîmnâda, sahîfe-pîrây-1 hudûs olan siyer-i mergûbe ve efâ'îl-i mevhûbelerin ahlâf-ı bâhiru'l-insâfa mahall-i 'iber ve bâlâ-nişîn-i taht-gâh-ı Saltanat olan havâkîn-i 'adl âyîne zerî'a-i ta'lîm-i nef² ü darr eyledi. Ve salât ü selâm sebeb-i âferîniş-i enâm ve mefhar-i enbiyâ-1 'izâm olan peygamberimiz Muhammedü'l-Mustafâ 'aleyhi efdalü't-tehâyâ hazretlerinin nisâr-ı türbe-i melâyîk-makâmları kılınur ki, te'yîd-i dîn-i mübîn ve ref-i zalâm-i müşrikîn zîmnâda, tîg-i âteş-bâr-ı şerî'ati âhte ve 'alem-i zer-i mencûk-i ferr u şevket-i İslamiyye'yi efrâhte eyledi. Âl ü ashâbına da subh u mesâ, ola rîdvân-ı cenâb-ı Mevlâ.

Emmâ ba'dü: Ma'lûm ola ki, fevâyid-i fenn-i târîh u siyer cild-i evvelde mufasalan güzâriş-pezîr-i kilk-i çâker-i kemter olup, bu emr-i zâhiru'n-nef'in mebâdî vü makâsid ve masâdîr ü mevâridine a'zam-ı Selâtin-i cihân, Eflâtûn-i 'asr ve İskender-i zemân, mazhar-ı sırru's-Sultân-ı Zillu'llâhî ye'vî ileyhi külli [M2 3] mazlûmin, el-Muzdaribu min-be'sin seyföhü şidâdü'l-'acem ve gilâzu'r-Rûm a'nî bihi es-Sultân el-Gâzî Selîm Hân bin² es-Sultân el-Gâzî Mustafâ Hân hazretlerinin 'ilm-i 'âlem-ârây-ı Şâhâneleri şâmil olup, zemân-ı sa'd-iktirân-ı saltanatlarında ve eslâf-ı güzînleri 'asrında te'âkub-i melevân ve tetâbu'-i hadesân ile levha-tirâz-ı sünûh olan ahvâlin tedvîni ahlâf u a'kâb-ı şâhânelere ber-güzâr olmak irâde-i seniyyesi, her bâr hâtır-güzâr-ı Hüsrevâne'leri olduğuna binâ'en, bundan akdem Hâkim ve sâyir vekâyi'nüvislerin tahrîr etdikleri vekâyi'in cem' u telfîk ve müceddeden kaleme alınarak zabit u tensîk olunması, Devlet-i 'aliyye'lerinde el-yevm Tevkî'î ve Vekâyi'nüvis olan 'Abd-i kalfîlü'l-bizâ'aya emr ü fermân ve zikr olunan mücelledât, şâyeste-i istihsân olacak vechile ber-vech-i muharrer kaleme alınup, merfû'-i 'atebe-i refl'u'l-bünyânları kılınup, bu mukâbelede 'Abd-i nâ-tuvân mazhar-ı cûd ü ihsân-ı Hüsrevâne'leri olmuşdım.

Cild-i mezku're zeyl olan Enverî Efendi'nin zabit eylediği vekâyi¹, suver-i mekâtîb ve sâyir e'âcîb ile mele'ân ve her hâle 'adem-i vukûfundan nâşî, târîh-i mecmâ' sehv ü noksân olduğundan gayri, târîhe kaydı sezâ olmayan ba'zi ahvâli tahrîr u imlâ ile teksîr-i sevâd-ı eczâ eylediği mehbit-i feyz-i cenâb-ı Mevlâ olan tab'-ı mücellâ-yı hazret-i Şeh-

¹ حجّة الحق على الخلق =

² bin M2, K, Ü : ibn B2.

riyârî'ye hüveydâ olmağla, târîh-i mezkûr dahi Hâkim ve sâyirlerinin âsârı gibi mücededen kaleme alınup, mâddeleri tashîh ve hefveleri tenkîh olunmak irâde-i sâmiyesi, bu ‘Abd-i kem-bizâ‘aya telmîh olunup, târîh-i mezkûrun mebde’inden bir sene sonra fakîr-i pür-taksîr Mektûbî ve Âmedî kalemlerinde zu‘m-i nâsa göre, fenn-i inşâda vücûd-i meleke ve liyâkatla kesb-i iştihâr etmiş hulefâdan bulunup, serâyır-i devlete mahrem ve nâme-reslik ve mükâleme hidmetlerinde müstahdem olduğumdan başka, Rikâb-ı hümâyûna sırran takdîm olunan takârîrin ekserîsi re’sen kalem-i ‘âcizânemle müzeyyen ve münemnem olup, bu cihetle mücelled-i mezkûrun hâvî olduğu vekâyi‘in dekâyik ve butûn-i ahvâline vukûf-i ‘abîdânem ber-vech-i evfâ vü etemâl olup, her mâddeyi fazl-ı Hak ile vukû‘u üzere safha-zîb-i tahrîr ve her fikrayı vech-i lâyıkı üzere pîrâye-bahş-i hüsн-i tabîr etmek ve terâcim-i a‘yân ve tekmîl-i noksân ve mübhemât-ı umûru ïzâha vü beyân eylemek vâdîleri [M2 4] iltizâm ve seksen üç târîhinden bed’ ile ifây-ı me’mûriyyete teşmîr-i sâk-ı akdâm kılınup, cenâb-ı Hak itmâmini mukadder ve bu mat-lab-ı ‘azîzu'l-menâlı müyesser eyler ise, evâhîr-i devr-i hazret-i Mahmûd Hânî'den ilâ yevminâ hâzâ zuhûr eden vekâyi‘-i Devlet-i ebed-müddet serâpâ eser-i kalem-i ‘Abd-i bî-kıymet olacağı zâhir olup, hemân cenâb-ı Âferînende-i besâyit ü mürekkebât ve nizâm-ı dihende-i şevârid-i ahvâl-i mahlükât-ı Te‘âlâ zâtühü ‘ani’ş-şubuhât, kutb-i zemân ve gavs-i devrân ve bâ‘is-i nizâm-ı cihân ü cihâniyân olan Şehriyâr-ı kîtî-sitân ve Pâdişâh-ı sâmî-mekân hazretlerini serîr-i şevket-masîr-i mülükânelerinde ‘ömr-i tavîl ve fi‘l-i cemîl ile mü’eyyed ve bu makûle âsâr-ı hayriyyenin bûrûzuna mazhariyyetle ism-i sâmî ve nâm-ı kirâmîlerin sahîfe-i ‘âlemde muhalled eyliye, âmîn.

Mukaddime

‘Âlem, bi-eczâ’ihâ hâdis ve mütegayyer olmak hasebiyle, rûy-i ‘arzda kâh âştî vü ceng ve kâh zârî vü âheng-‘avârizâtının dem-be-dem zuhûru, tahkîkât-ı erbâb-ı yakîne nazaran emr-i hükmî olup, bu emreyn-i muhtelefeynin vukû‘u dahi, bi-hasebi'l-meşîyye verây-ı sitâre-i gayb u kümündan rû-nûmâ-yı menâzır-ı ümem olan ba‘zı esbâb bûrûzuna menût olup, şöyle ki, mebde-i hilkat-i Âdem'den bu ‘asra gelince ‘âlem, kevn ü fesâdda ser-ber-âverde-i zuhûr olan havâdisât-ı külliyye ve cüz’iyeye im‘ân-ı nazar ile dikkat olunsa her biri birer sebebe müstenid olup, cemî‘-i eşyâ “Fa ‘âlün limâ şâ’dan”¹ sudûr bulup, efâl-i ‘ibâdin, bel mutlakan esbâb ü istî‘dâdin cereyân-ı umûrda dahl ü te’sîri olmadığı muhakkak ise dahi, Feyyâz-ı mutlak celle celâlühû hazretleri'nin bir şey’i esbâb-ı zâhiresi ‘akabinde halk etmek ‘adet-i ilâhiyyesi olduğu muhtâc-ı beyân olmayup, hattâ hükemânın: “Emr; îcâbsız; îcâb, istî‘dâdsız; istî‘dâd, esbâbsız olmaz” dedikleri bu ma’nâya karîbdir. Binâ-berîn yüz seneden berü devlet-i müteceddide merkezini bulan Rusyalu mûlk ü askerine nizâm ve birkaç devlet ile baht u tâli‘ini tecrire ve imtihan için muhârebeye kıyâm ve bi-hüküml-i istîdrâc ekser-i eyyâm muhârebelerine

¹ فعال لما شاء = Dilediğini yapandır” anlamına gelen bu ifade Kur'an Hûd 11/107 ve el- Burûc 85/16. “Dilediğini mutlaka yapandır” anlamındaki âyetlerden hareketle söylemiş olmalıdır.

galebe ve ba'zı memâliki zabt ile kulûb-i erbâb-ı düvele ihtilâc vermişidi. Dâ'ire-i¹ te-gallübe idhâl etdikleri arâzi, kendü memleketleri gibi aksây-ı bilâd-ı şîmâliyyeden olup, nef² u cedvâsı kalîl ve hars ü zirâ'atinden hâsil olan hubûbât ve sâyir mahsûlâtı ednâ min-fetîl olmağla, cihât-ı müntefî'adan [M2 5] hisse-mend ve ticâret ve dâd ü sited-i 'âlemden sûd-mend olmak devâ'isi leyl ü nehâr derûn-i mekâyid-i meşhûnlarında te-zebzüb edüp, hasb ü rehâ ve kesret-i 'usb ü kelâ ile kesîru'l-ehâr ve vesî'il-aktâr olan Leh memleketine tâmi' ve refte refte bu matlaba vusûl zîmnâda tertîb etdikleri dâm ü tezvîre konfederât² ta'bîr olunan müte'ayyinân-ı Lehlü'den ba'zı kimseler mutâvi' olup, kurbiyet-i hudûd ve cinsiyet, sebeb-i germi-yi ülfet olarak, tâyife-i mezkûrenin bi't-tedrîc 'urûkuna duhûl ile mukaddimât-ı netâyici metâlibe vusûl buldular. Ya'nî giderek Lehlü'nün bir tâyifesini zîr-i livây-ı himâyeye alarak haklarında hüsn-i mu'âmeleyi tefrît ve tâyife-i uhrâ üzerine teslît edüp, beyne't-tâ'ifeteyn nefret ü vahşet hudûsuna 'illet ve kendüleri dahi, gâh ıslâh-ı zâtü'l-beyn ve gâh yek-tarâfi iltizâm ile taraf-ı âhara tahvîl-i 'ayn ederek, kral nasbı gibi ve Lehlü'ye dâyir sâyir merâtit-i ahvâline ta'arruz gibi umûr-ı nizâmiyyeye te'addî ve bir aralıkda serbestlik-i zîmânî mâddesine dahi tesaddî edüp, hîlâf-gîrleri te'dîb sûretinde Leh memleketine asker tesyîr ve hevâlarına mütâba'at etmeyenleri tekdîr ve Moskovlu'ya bugz eden tâyife sırran Devlet-i 'aliyye'ye bi'l-iştikâ ilticâ ve 'uzamây-ı Lehlüyân'dan olan Potoski Moskovlu'nun tesallutu ref² ve li-hâzihî ictima' eden askerini ib'âd ile 'alâkaları bi'l-külliyye inkîta' bulduğu hâlde Leh memleketinin ser-âmedî olan Podolya Eyâleti bi-hazâfirihâ Devlet-i 'aliyye'ye bi't-tav' ı ve'r-rizâ terk olunacağını îmâ etmekle o, 'asrin ricâli bu emr-i 'azîmi sehl ü heyyin farz edüp, kavlen ve fi'len Moskovlu'yu Leh'den ihrâc esbâbına teşebbüüs ile mechûlü'l-'âkîbe bir emr-i hatîre şuru' u mübâşeret ve fevâyid-i ticâret ve cihet-i uhrâ ile celb-i menfa'at kasdiyla Devlet-i 'aliyye'yi Fransızlar dahi, cenge tahrîz ve mâni' olan devlet-lere itâle-i lisân-ı tevbîh u ta'rîz eylediler. Moskovlu ise, usûl-i umûrunu mukaddemce mülâhaza ve i'tirâz edenlere müşkit ve gayr-i müşkit cevâb ihmâr edüp, tarafeinden kâle gelen su'âl ü cevâb bi'l-âhire harb ü cidâli îcâb edüp, Moskovlu bu mâdde için ihtiyâr-ı ceng etmeyüp, Devlet-i 'aliyye askeri Edirne'ye ve gâyeti Tuna kenârına varur varmaz Leh'i tahliye etmek ve Devlet-i 'aliyye bir mikdâr masrafa dûçâr olursa da Podolya gibi bir eyâlet-i kesîru'n-nemâya mâlik olmak [M2 6] husûslarını, ba'zı kimseler îrâd ve Sadr-ı vakt dahi böyle ictihâd edüp, nakz-ı 'ahd emrini iki taraf birbirine isnâd ile muhârebeye karâr verdiler. Ordu-yi hümâyûn minvâl-i muharrer üzere Âsitâne-i sa'âdet'den yer gök götürmez asker ile hareket ve tayy-i menâzil etdikçe Moskovlu ihmâr-ı ru'ûnet edüp, sû'-i tedbîr ve kîllet-i zâd ve 'adem-i vefâdârî ecnâd ile sefer ne netîce verdiği inşâ'allâh mahalleri geldikçe tahrîr ve mükâleme ve sâyir ahvâlde vâkîf olduğumuz umûr-i remz ü kinâyet ve işâret ü sarâhatle tastîr olunur.

¹ dâ'ire-i M2, B2, K2 : dâyire Ü.

² Konfedarât: Savaşmak üzere gönderilen gönüllüler.

Zikr-i ba'zı havâdis

Serdâr-ı Ekrem hazretleri sâl-i sâlif zilhiccesinde¹ Edirne Sahrâsi'ni madrib-i hîyâm ve Edirne Bostancı-bâsı olan İsmâ'ıl Ağa'yı, Kapucu-bâşılık ile be-kâm edüp, mütevaffâ Kırım Girây Hân'ın Dîvân Kâtibi olan Besîm Ömer Efendi'nin huşûnet-i tahrîrât ile ba'zı umûra mübâşereti, sebeb-i idbâr ü nekbeti olup, Bihke Kal'ası'na nefy ü tesrîb ve o mîzâcda olan kimseler bu takrîb terhîb olundu.

Sûret-i etîbbâda birkaç nefer kâfir hasebîce tîmâr-ı merzâ dâ'iyesiyle mevkib-i hümâyûnda sâyir oldukları mütevâtir olup, lede'l-istintâk Moskovlu tarafından eczây-ı semûmiyye ile ta'yîn olunduklarını takrîr ve vasîta-i tîg-i hûnbâr ile 'azm-i dereke-i sa'îr eylediler.

Sipehsâlâr-ı vâlâ-câh leyî ü nehâr teksîr-i cünd ü sipâh ve şimdiye dek on bin nefer yeniçerileri tashîh be-dergâh edüp, sâyir piyâde ocağları dahi, tashîhe ruhsat-hâh olduklarından, bin üç yüz nefer Cebehâne'den ve ol mikdâr Tophâne'den ve sekiz yüz nefer 'arabacılardan tashîh ve anlar dahi bu imtiyâzât ile tefrîh olundu.

Telef-kerden-i Hüseyin Paşa ve² Tevcîh-i muhâfaza-i Hotin be-Vezîr Hasan Paşa

Ordu-yi hümâyûn'un asker-i vâfir ile Âsitâne'den hareketi serhadlerde müştehir olduğuna binâ'en, Hotin yamakları Rîzvanice (رزوانچه) [Zvonice] tarafına güzâr etmek zîmnînda muhâfizi Vezîr Hasan Paşa'dan izin ü ruhsata hâst-kâr olduklarında müşârun ileyh kal'a muhâfazasına me'mûr ve tecâvüz-i hudûd zîmnînda tarafına emr-i 'âlî zuhûr etmediğinden, men'e mecbûr olup, ne hâl ise iskât ve birkaç gün mürûrunda fitne-kârân-ı serhad, kemâ fi'l-evvel cem'-i haşerât edüp, tahsîl-i ruhsat için hadd ü edebden [M2 7] bîrûn nâ ma'kûl harekât izhâr eylediklerinde düşmenin Turla'ya otuz sâ'at bu'du olup, serhadlere tecavüzu vukû bulmadan askere izn ü insîrâf, müşârun ileyhe bâ'is-i ictinâb ü istinkâf olduğundan gayri, Lehlü himâyesiyle Devlet-i 'aliyye bu tekellüf-i 'azîmi ihtiyâr edüp, Hotin halkın ise murâdları i'lâ-i kelime-i Mevlâ olmayup, Lehlü'yü nehb ü seby olmağla, bu iki mahzûru mülâhaza ve Ordu-yi hümâyûn'dan haber gelinceye dek serhadd-i Pâdişâhî muhâfaza olunmak hususunda îrâd ettiği cevâb-ı ma'kûl, o makûle 'âkibet-i umûrdan gâfil olanların sâmi'a-i idrâklerine mevsûl olmayup, hemân bağıteten Vezîr-i müşârun ileyhin üzerine hûcûm ve askerinin ekserîsi hâric-i kal'ada bulunup, intihâz-ı fursatla o Vezîr-i müşterî-tedbîri dâire-i hestîden ma'dûm eylediler. Bu haber-i hâyil Ordu-yi hümâyûn'a vâsîl oldunda, mukaddemâ Boğdan tarafına ta'yîn ve şecâ'at ü dirâyeti ma'lûm-i erbâb-ı yakîn olan Selânik Mutasarrîfi Vezîr Ahîshâli Hasan Paşa, Hotin Muhafizi nasb olunup, bir ân akdem me'mûr olduğu emr-i

¹ 1 Zilhicce 1182 = 28 Mart 1770 Çarşamba.

² telef-kerden-i Hüseyin Paşa ve B2 : — Ü, M2, K2.

muhâfazaya isti‘câl eylemesi bâbında tarafına hîtâben ısdâr-ı misâl-i lâzimü'l-imtisâl kılındı.

Mütevaffâ-yı müşârun ileyh Çeteci ‘Abdullah Paşa’nın yeğeni olup, Rikâb-ı müsstetâb-ı hazret-i Şehriyâr’de te‘ayyün ve şeref-i iktisâb eyleyerek nâyil-i Vezâret ve mü-kemmel kapu halkı ile sefer müzâkeresi hîlâlinde ibtidâ Bender, ba‘dehû Hotin cânibine şukka-perdâz-ı livây-ı ‘azîmet olmuş idi. Müsinn ü ihtiyâr ve salâh-ı hâl ve evrâd ü ezkâr¹ iştigâli ile şöhret-şî‘âr bir Vezîr-i nâmdâr idi.

Fevt-i Kâtib-i Yeniçeriyân

Bir zemândan berü hasta ve ba‘zı emrâz ile dem-besten olan Yeniçeri Kâtibi Mehmed Subhî Efendi'nin sabâh-ı hayatı şâm-ı memâta mübeddel ve kitâbet-i mezkûre Baş-muhâsebeci olan Kesriyeli-zâde Ebûbekir Beyefendi'ye muhavvel olup, Baş-muhâsebe ile Şehdî ‘Osmân Efendi huluvvü'l-mezâk ve üzerinde bulunan Sipâh Kitâbeti ile Âsitâne'den vürûdu fermân olunan ‘Abdî Efendi yeğeni Mustafa Efendi mazhar-ı işfâk oldu.

Terceme

Mütevaffâ-yı mûmâ ileyh devr-i İbrâhim Paşa'da Beylikçi olan Halîl Fehmî Efendi'nin mahdûmu olup, tera‘ru‘-i şebâb hengâmında Mektûbî hulefâsına iltihâk ve bir zemân taşrada vüzerây-ı ‘izâma [M2 8] Dîvân Kitâbeti ile neyyir-i kadr-i hüneri kâmilü'l-işrâk olup, ba‘dehû Âsitâne-i sa‘âdet'e vârid ve hocalık rütbesine mütesâ‘id olarak, ba‘zı menâsîb ile refî‘uş-şân ve giderek Beylikçi-yi Dîvân-ı şâmihi'l-erkân olmuş idi. Ba‘dehû Mâliyye ve Darbhâne ve Arpa ve Defter emânetleriyle hurrem ve Baş-muhâsebe ve Yeniçeri Kitabeti ile şöhreti *ke-nârin ‘alâ ‘alem*² olup, târîh-i mezkûrda vefât ve teslîm ve vedî‘a-i hayat eyledi. Sâmî ve Şakir Bey'in tahrîr etdikleri vekâyi‘i cem‘ ve kendüsü dahi birkaç senelik havâdis zammiyla makbûl-i kavâbil olur târîh yazup, el-yevm mütedâvel ü meşhûr ve Dâru't-tibâ‘-ı ‘Âmire'de nûshaları mevfûr kılıncı, eş‘âr-ı dilârâsı nazar-ı i‘tibâra sezâ ve pesendîde-i gürûh-i bulegâdır. [Mîsra]:

Her şâmi kadr-i va‘îd ola Subhî Mehmed'in

nakş-ı mührü ve zâde-i tab‘ıdir. Hâlâ Tezkire-i Sânî ‘Abdulhamid Efendi sâhib-i terce-menin ahfâdındandır. Müteveffâ-yı mûmâ ileyh esîr-i sohbet-i ahbâb ve neşvedâr-ı ülfet-i erbâb-ı elbâb iken, bir zemân ihtiyâr-ı kûşe-i hamûl³ ve sahve-i mu‘âşeretden nûzûl edüp, bitâne-i ahvâline vâkîf ba‘zı ehl-i ma‘ârif, bu reftârdan su’âl ü istikşâf-ı mâ fi'l-bâl eyledikde, şu vechile cevâb vermiş ki: “Pâk-bâzân-ı mahabbet beyinde ‘alâka’-i mu‘âşeret ta‘alluk-i karâbetden mü’ekked olup, giderek havâşî-yi ‘uzamâya nüfûs-i

¹ ezkâr M2, B2, K2 : ezkâra Ü.

² كار على علم = Bir dağ üzerindeki ateş gibi” anlamına gelen bu cümle, Arapça bir deyiştir.

³ humûl Ü, K2 : حمول M2, B2.

rezîle ashâbı muhtelit olup, temahhuz-i mahabbete mübtenî olan mu‘âmele-i sâdikâne galebe-i hırs u hevâ sebebi ile mu‘âşeret-i ehl-i nifâk u tezvîre mütebeddel olup, yâr-ı sadık dediğin câsûs-i ‘uyûb u mahrem, muvâfik dediğin nûmâyende-i zünûb oldu. Harîm-i sohbet-i havâssa rezâl-i nâs müdâhale etmekle, meclis-i üns ü ittifâk, berhem-zede-i dest-i nifâk olup, tevâbi‘-i gayr-i mutâvi‘den hırs u şerre ve cesâret ve sefeh-i zuhûru dahi, mahdûm-i metbû‘ tarafından buhl ü kahr sudûruna ‘illet olduğu için elsi-ne-i herf-gîrân-ı zemân zemmm ü kadha âmâde ve ebvâb-ı töhmet ve sû‘-i zann-ı enâmil-i iftirâ ile küşâde olarak havâss-ı kirâm ve ‘uzamâ-yı be-nâm bisât-ı ‘îş ve inbîsâtı tayy edüp, nefislerin bi'l-iktizâ melzûzât-ı hevâ’iyyeden men‘ ve ol ma‘nâ levâzîmindan olan eşyâ ve kurenâyı tedrîc ile terk ü red‘ eylediler.

Binâ-berîn meclis-i cihânın keremi mahabbeti bürûdet ü huşûneta mübeddel¹ ve ehl-i cûd u sehânın semâhat u mekremetleri taktîr u zinnete muhavvel oldu. ‘Aşk bazîn-ı [M2 9] cemâl-i mehabbet olan yârân-ı pâkîze-sîret, âlûdegân-ı vâdî-yi mecâz olan ashâb-ı hiyânet müşâreketinden ibâ edüp, lafz-ı ülfet ü mehabbeti ve harf-i i‘tilâf ü muvâneseti lisâna almakdan tevakkî eder oldular”.

Vukû‘-i muhârebe bâ-tabûr-i a‘dâ

Moskovlu ile mutâraha-i kâr-zâr mütehakkak u âşikâr olup, henüz tecâvüz-i hudûda ikdâm ve cesâretleri müşâhade olunmamış iken, muhâfiz paşanın fikdânı sebebi ile askerî beyinde fesâd ve bu sebeble istihlâs-ı kal‘ada isti‘dâd vehmiyle Turla'dan bir mikdar asker imrâr eyledikleri, Hotin'de olan dilâverân-ı İslâm'a be-dîdâr oldunda, varoşda bulunanlar üç gün muharebeden sonra bir fırkası kal‘aya mütehassın ve bir fırkası Boğdan tarafına teveccûh eylediği, kal‘ada olanlara mütebeyyin oldunda, a‘dâ temekkün ü teterrüs etmemek kasdıyla ma‘mûriyyeti şühere-i âfâk olan varoşu ihrâk ve kal‘adan ceng ü peygâre teşmîr-i sâk eylediler. Kal‘ada olanların sebât ile mukâvemetleri a‘dânın hesâbına uymayup, geldikleri semte hâyiben ‘avdet hilâlinde, Hotin me’mûrlarından Teke Mutasarrifı Abaza Mehmed Paşa yetüşüp, düşmen ile âheng-i ceng ve beş sâ‘at kadar i‘mâl-i top ve tûfeng eleyüp, Paşa-yı mûmâ ileyhin emvâl ü eşyâsı gâret ve ma‘iyyetinde olan askerin ekeserîsi nâyil-i şehâdet olduysa dahi, vâfir küffârı rumh-ı hatar ve tîg-i âtesbâr ile îsâl-i dereke-i nâr eylediği ihbâri Babadağ'ı Sahrâsı'nda mu‘asker-i hümâyûna vâsil olup, top şenliği ile izhâr-ı besâset ü mesârr kılındı.

Vürûd-i Ordu-yi hümâyûn be-Îsakçı ve vukû‘-i meşveret

Sadria‘zam ve Serdâr-ı Ekrem Babadağ'ından tahrîk-i kadem ve Îsakçı Sahrâsı'na rezk-i ‘alem edüp, mühimmât ve levâzîm-ı seferiyeyi tekмîl ü itmâm zîmnâda yirmi gün kadar ârâm ve münâsib olan mahalle hirâm etmek irâdesiyle Ordu-yi hümâyûn ricâli ve Ocağılu ve sâyir erbâb-ı vukûf ile ‘akd-i encümen-i meşveret ve ne mahalle

¹ mübeddel M2, K2, Ü : مبدل B2.

‘azîmet münâsib olduğunu keşf ü ïzâha mübâderet edüp, hatta bu su’âl ‘akabinde: “Benim sefer ile ülfetim olmayup, ne tarafa hareket Devlet-i ‘aliyye’ye hayırlı ise o mahalli ta‘yîn ve cihet-i nâfi‘ayı bilâ-ketm ü tereddüd tebyîn edin” dedikde a‘dâ-yı dînin çigûnegi-yi ahvâli verây-ı perde-i hafâda mütevârî ve bu sebeble huzzâra v[â]leh ü [M2 10] hayret-târî olup, herkes mühür-zen-i leb-i sükût ve birbirine nazar ile mehbût oldular. Baş-muhâsebeci Şehdî ‘Osmân Efendi tahrîk-i zebân ve a‘dâ bundan akdem Hotin tarafından nûmâyân olup, bu def‘a Bender tarafından zuhûru ihtimâle karîb olduğunu beyân ile kelâmı tatvîl ve Serdâr-ı ekrem hazretleri: “Yetüşür sâyirleri dahi söylesün” kelâmiyla mûmâ ileyhi tahcîl eyleyüp, Ocak ihtiyanlarından ba‘zları Özi ve Bender kal‘alarının hasânet ü metânetinden bahs ile Hotin tarafına hareketi tercîh ve ba‘zları Nehr-i Tuna mûrûrundan sonra iktizây-ı hâle göre hareket olunmasını tasrîh etmeleriyle, re‘y-i ahîr pesen-dîde-i Sadr-ı müşterî-tedbîr olup, muharremu'l-harâmin yirmi altıncı günü sunûf-i asâkir, kânûnları üzere Tuna üzerine memdûd olan cisrden Kartal cânibine güzâr ve yerlü yerlerinde nasb-ı hîyâm ve ittihâz-ı makâm ile karâr eylediler.

Ba‘zı havâdis

Hotin Ser‘askeri nasb olunan Rumeli Vâlisi Vezîr Mehmed Paşa, mukaddemâ ma‘iyyetine me‘mûr olan tavâyif-i askeri ile bi'n-nefs karşı tarafa mûrûr irâdesinde olup, Moskovlu ile zûnnâr-bend-i ittifâk olan Lehlü'yü seby ü istirkâk ve Moskovlu'yu dahi hîn-i musâdefede zor-i bâzû ile dûzahîlere ilhâk etmek bâbında tâlib-i izn ü ruhsat ve husûs-i mezkûr bâdî-yi nazarda menâfi‘-i harbiyyeden ma‘dûd ise dahi cüz’î tedâruk ile müşârun ileyhin hareketi, şerîta-i hazm ü ihtiyâta ‘adem-i ri‘âyet kabîlinden olup, binâ-berîn müşârun ileyh Ordu-yi hümâyûn'a gelüp, istîzân ettiği maslahatın zîr u bâlâsı mutâla‘a ve müşâvere ve dûş-i gayrette mahmûl olan hatb-ı cesîm Ser‘askerî’nin tekîl-i şevârid-i umûru ‘akabinde icrây-ı muktezayât-ı hâle mübâdere olunmak üzere tarafına hükm-i şerîf itâre olundu.

Leh boyalarının müteşâhhislerinden olup, Moskovlu'ya muhâlefet ile terk-i ceyl ü memleket eden Potoski bir zemân Kırım Girây Hân dâyiyesinde ikâmet-güzîn ve bir müddet Bender'de kûşe-nişîn olup, Ordu-yi hümâyûn'un Hân-tepe'si'ne vûrûdunu istima‘ ile Bender'den derre-zen-i hareket ve Mevkib-i hümâyûn'a geldiği, gûş-zed-i Sadr-ı vâlâ-menkabet olmağla, saferu'l-hayrin on birinci penç-şenbih günü otâk-ı Süreyyânîtâk-ı Serdâr-ı ekremi tezyîn ve mesfûra mahal ta‘yîn [M2 11] olundukda, cevaba âgâz ve: “Moskovlu'dan şükûh-perdâz olup, beyne'd-düvel serbestlik ile imtiyâz bulan Leh memâlikini Moskovlu pâ-zede-i mazâr ve dâ‘iye-i istimlâk ile mecma‘-i leşker-i cerrâr edüp, bu vaz‘-ı nâ-hencâr Devlet-i ‘aliyye ile olan ‘uhûdun mugâyiri olmak i‘tibarıyla Moskovlu'ya haddini bildirmek ve Lehlü'nün imtiyâzât-ı kadîmelerini i‘âde eylemek için cenâb-ı Ni‘amü'l-meâblarının ‘unvân-ı Sipehsâlârî ile mükerrem oldukları, Leh cumhûruna bâ‘is-i memnuniyet ü iftihâr olmuşdur” dedikde, Sadriâ‘zam ve Serdâr-ı ekrem hazretleri bu vechile bast-ı güftâr-ı garâyib-nigâr buyurdular ki, Moskovlu'nun hîlâf-ı şurût Leh memleketine itâle-i dest-i te‘addîsi, mukaddemâ Leh cumhûru tarafın-

dan Devlet-i ‘aliyye’ye tahrîr olunduğuna binâ’en, serbestlik lâzimesi vikâye olunarak Lehlü’nün istihsâl-i esbâb-ı râhatı ve beyne’d-devleteyn cârî olan ‘uhûd u şurûtun ‘adem-i mugâyereti, cumhûra mü’ekkeden tahrîr ve vukû‘u muhtemel olan ba’zi mekârihden men’ u tâhzîr olunmuşlar iken, ‘adem-i ısgâ ve kemâl-i gaflet ve gurur ile düşmenin ‘inân-ı ‘azîmetini irhâ eylediler. Ancak, Devlet-i ‘aliyye Lehlü’nün himâyeye-sinden dest-keş-i ferâg olmayup, ihâta-i ‘âlem eder asâkir ile me’mûriyyetimiz hasebiyile sayf u şitâ, subh u mesâ demeyüp, ne mahalde a‘dâyi bulursak şemşîr-i zafer-te’sîr ile kahr u tedmîrlerde taksîr olunmaz.

Ben ki Pâdişâh-ı ‘alem-penâh hazretlerinin necli makâmında dâmâd ve Serdâr-ı ekremi’yim, seyrim seyr-i İskender ve hareketim berk-i lâmi‘u'l-eserden bâlâ-ter olup, Devlet-i ‘aliyye’ye iddiâ ettiğiniz safvet, şâ’ibe-i küdûretden vâreste ise, hasmın gayr-i metbû‘u olan Lehlüler’i ifrâz etmek hususunu tarafından cumhûra işâet ve sen dahi başında olan Lehlüler ile hâzır u müheyyâ olup, o tarafa Ser‘asker nasb olunan Vezîr Mehmed Paşa ile bi'l-ma‘îyye Turla'yı güzâra sur‘at edüp, vüs‘ u tâkatiniz yetişdiği kadar ifây-ı lâzime-i dostî ve tarafdaârîye dikkat eyleyesiz” dimekle meclise gâyet ve kelâma nihâyet verildi.

‘Azl-i Voyvoda-i Boğdan

Hîdemât-ı seferiyede izhâr-ı sadâkat etmek irâdesiyle Boğdan Voyvodası nasb olunan Ligor'a câyize-i mu‘ayyene in‘âm ve Boğdan'dan mübâya‘a ve iştirâsı fermân olunan zehâyiri istikmâl etmek me’mûl-i Sadr-ı vâlâ-makâm iken melhûz olan derecede celb-i zehâyir etmediği hasebiyle elsine-i nâsda hîyâneti mezkûr ve bu esnâda [M2 12] ahz olunan delîllerden dahi Moskovlu'ya meyl ü rükûnu mahsûs ve meşhûr olup, fi'l-hâl ‘azl u ihzâr ve Çavuş-başı mahbesine verilüp, delîllerin takrîri rû be-rû kendüye iş‘âr olundukda, dâmen-i inkâra teşebbüüs ve birkaç gün telebbüsden sonra tâfsîl-i hâl Âsitâne-i sa‘âdet'e ırsâl olunmuş idi. Lede'l-vusûl seyf-i siyâsetle maktûl oldu.

Kudûm-i ba’zi vüzerâ be-Ordu-yi hümâyûn

Sivas Vâlisi Gü 1 Ahmed Paşa-zâde Vezîr ‘Ali Paşa, kemâl-i übbehet ü dârât ve külli asker ve neferât ile mevkib-i hümâyûna vâsil ve gösterdiği alay-ı dilârâdan tab‘-ı Serdâr-ı ekremî'ye inşirâh hâsil olup, müşârun ileyhi semmûr kürk ilbâsiyla cezlân ve Ordu-yi hümâyûn'da ikâmetini fermân eyledi. Halebî Recep Paşa ve Mûsûlî ‘Abdulcelîl-zâde Emîn Paşa, ve Maldovancı ‘Ali Paşa'nın tavr u hareketlerinden Serdâr-ı ekrem hazretleri müşme’izz ü müteneffîr ve ‘Ali Paşa sâhib-i haseb ve Âsitâne-i sa‘âdet’de tahsîl-i edeb etmiş vüzerâdan olduğuna binâ’en, mülâkâtda “vaz‘ u reftârından müteşekkir olup: “Birâder-i cenâbinizi re’ye'l-‘ayn müşâhade ile sohbetinize gûş-dâde olmasa idim, vüzerây-ı ‘izâma inkîrâz geldiğine cezm ederdim” dediğini Fakîr-i kasîru'l-bâ‘ müşârun ileyhden şifâhen istima‘ eyledim. Sâbıkâ İbrâ’îl Muhâfizi Canikli Süleymân Paşa dahi Ordu-yi hümâyûn'a celb olunduğuna binâ’en Özi muhâfazası ‘uhdesi-

ne tefvîz ve bir ân akdem ‘azîmetle emr-i muhâfazaya kıyâm eylemesi igrâ vü tahrîz olundu.

Zikr-i istişâre-i erkân-ı Devlet ve karâr-yâften-i ırsâl-i Ser‘asker be-cânib-i Leh

Leh cumhûruyla Karlofça Musâlahası'nda mün‘akid olan şurûtun kemâ yenbağı icrâsında Devlet-i ‘aliyye tarafından ihtimâm ber-kemâl iken, Moskovlu mukaddemede beyân olunan vücûh-i menâfi‘-i istihsâl için her lahzada bir nakş-ı garîb ve her demde bir fi‘l-i ‘acîb izhâriyla Lehlüler'in ba‘zı müte‘ayyinlerini taraflarına imâle ve fekat Devlet-i ‘aliyye hakkında olarak tahaffuzî ve tedâfu‘î ba‘zı şurût-i mukâvele ve hufye-ten senedlerini münâvele eyledikleri mukaddemâ kar‘-ı sâmi‘a-i Devlet edüp, Moskov Kapı Kethudâsı Abreşkof'dan [Obreskov] bu keyfiyyet istihbâr olundukda ketme mecâli olmayup, sıdk-ı mâddeyi ikrâr etmişidi. Moskovlu'nun Lehlüler ile ittihâd ve muvâfaka-tından garazı tedrîc ile [M2 13] evvelen Leh memleketine istîlâ ve sâniyen Devlet-i ‘aliyye hudûduna mazarrat u fesâd ilkâsına dâyır bir ma‘nâ olup, kizb ü durûğ ile memzûc kelâmlarına ve li-maslahatin temhîd etdikleri mukaddemât-ı lâgiyelerine i‘tibâr olunmamak hususu, pend ü nasîhat sûretinde taraflarına ifâde olunmuşiken mütenebbih olmayup, dost ittihâz etdikleri kavim giderek miyânelere ilkây-1 fesâd ve akviyâsını taraflarına bend ve zu‘âfâsını diyâr-1 ecâniibe ib‘âd edüp, Moskovlu'nun derûn-i Leh'e duhûlü hîlâf-1 ‘uhûd olduğuna binâ'en askerini çekmek ve umûr-i Leh'e ta‘arruz etmemek husûsu, her çend ifâde olunduysa dahi müfid olmayup, zararları hudûd-i İslâmiyye'ye isâbet ve serhad nişîn olanları mübtelâ-yı endîşe ve zucret edüp, ‘âkîbet Moskovlu nakz-1 ‘ahd ve tecâvüz-i hudûd ve Hotin muhâsarâsına bezl-i mechûd edüp, ahbâr-1 sikâta göre, muhâsarâda bulunan küffarin sülüsânı Lehlü'den olup, Devlet-i ‘aliyye imtiyâzât-ı sâbıkalarını ibkâ ve himâyeleri zîmnâda hazâyîn ifnâ etmiş iken, bu ni‘metin kadrini bilmeyup, kahr u istîsâllerini ızmâr eden kavme i‘ânet ve esbâb-ı şerr ü mazarra-ta delâlet eylediklerinden, üzerlerine dahi sefer etmek vâcib ve tâ’ife-i¹ mezkûreden istîmâna râgîb olmayanların seby ü istirkâkları içün asâkir-i kesire ile bir Ser‘asker nas-bı evliyây-ı umûr beynde münâsib görülüp, derhâl otâk-1 Serdâr-1 ekremî'de bu hatb-ı ehemm içün meclis-i meşveret in‘ikâd ve vüzerây-1² ‘izâm ve ocağlu ve ricâl-i devlet ihzâriyla bâlâda beyân olunan mevâdd ta‘dâd olunduğundan gayri Leh tâyifesiinden Moskovlu tarafına teba‘iyet edenlerin seby ü istirkâk ve büyût ü emâkin ve mevâzi‘ u mesâkinleri tahrîb ü ihrâk olunmak meşrû‘iyyetini şâmil taraf-ı şer‘-i enverden verilen dört kit‘a fetvâ, Ordu Kadısı Efendi'ye li-ecli'l-kirâ'e mecliside i‘tâ ve ol dahi fetvâları vâhiden ba‘de vâhidin kırâ'et ile beyân-ı hükm-i Mevlâ edüp, Serdâr-1 ekrem hazretleri meclisde bulunanlara hitâb ve: “Keyfiyyet cümlenin ma‘lûmu olup, bu emre müteferri‘-i hâtıra hutûr eden tedbîr ü tasarruf ne ise beyân olunsun” deyü isticvâb eyedikde: “Ba-şımız hablü'l-metîn-i şer‘-i şerîfe merbût olup, bu bâbda sarf-ı makdûr cümleye min

¹ tâ’ife K2 : tâyife-i M2, B2, Ü.

² vüzerây-1 Ü, B2, K2 : زای M2.

ehemmi'l-umûr olduğunu” beyân ve nasb-ı Ser‘asker ve Leh memleketine duhûl [M2 14] ile izhâr-ı kerr u ferr maslahatında yek-zebân ü cenân oldular.

Bundan sonra Potoski ve Leh boyârlarından birkaç nefer kimseler ve Ordu-yi hümâyûn'da bulunan düvel tercemanları getürdilüp, Leh cânibine Ser‘asker nasb olunduğu beyâniyla Potoski'nin mukaddemâ ta‘ahhüdü üzere Moskovlu ve metbû‘larının tarîk-i istîsâllerini irâ’et ve Leh derûnuna idhâl olunacak asâkirin zahîrelerini tedârüke mübâşeret eylemek ve Moskovlu'nun muhâliflerini cem‘ ile kendü dahi bir tarafdan cenge ikdâm ü gayret eylemek mâddeleri îrâd olundukda, ol vechile ‘amel edeceğini ve altmış bin kadar asker-i İslâm'a zahîre yetişdireceğini te‘ahhûd edüp, hitâm-ı meclis hilâlinde mesfûr bir kît‘a takrîr ‘arz etmekle, ‘umûm-i nâs mahzarında kîrâ’eti münâsib görülmeyüp, vakt-i âhara ta‘vîk ve cevabı mütâla‘aya ta‘lîk olundu.

Hotin ve Boğdan Ser‘askeri olan Vezîr Mehmed Paşa hudûda karîb Tabûr nâm mahalde darb-ı hîyâm edüp, kable'l-meclis sebükbârca Ordu-yi hümâyûn'a iihzâr ve mekâsîd-ı devlet yegân yegân tarafına ihbâr olunup, Ser‘askerlik kürkü ile tebcîl ve ma‘iyyetine tertîb olunan asâkir ve mühimmât ve levâzîm-ı Ser‘askerî ve edevât cümlesi tekîl ve saferu'l-hayrin on sekizinci cum‘a günü¹ savb-ı Mâksûd'a tesbîl olunup, bâlâda beyân olunan ahvâl ve Lehlü'nün gadre sülükleri haklarında îcâb-ı ceng ü cidâl eylediğini mübeyyin düvel-i Nasârâ'ya beyân-nâmeler neşr ü irsâl olundu.

Havâdisât-ı müteferrika

Kırım Girây Hân-zâde Kaplan Girây Sultân, zehâyir-i mîrî anbarları hirâsetine Kırım Hân'ı Kaplan Girây Hân tarafından me'mûr ve muktezây-ı me'mûriyyeti üzere emri muhâfazada sa‘yi meşkûr olup, bu mukâbelede ferve-i kâkum ilbâsiyla mesrûr oldu. İç-il Sancağı ilhâkiyla Bender Muhâfizi Mîr-i mîrân-ı kirâmdan Sarı-zâde Mehmed Paşa fi'l-asl Sivas Alay-beyisi olup, tuğyân-ı levendât zemânında Sivas Mütesellimi bulunmaña, ser-âmed-i evbâş olan Kadı-oğlu ma‘rekesinde izhâr-ı şecâ‘at ve merdânegî etdiğinden, Mîr-i mîrânlık ile Çorum Sancağı, ‘unvân-ı ser-nâme-i ikbâli olmuştu. Trabzon ve Van ve Kars eyâletlerinde dâyir ve Gürcü Mehmed Paşa vak‘asından sonra Kars nizâmına ta‘yîn kılınup, zorbaları tedmîr ve serhadd-i Pâdişâhîyi tathîr eylediğine mukâbele [M2 15] ve maskat-ı re’si olan Sivas Eyâleti'yle hakkında mu‘âmele bi'l-mücâmele kılınmışdı. Sefer-i hümâyûn takrîbi ile Sivas Gü'l Ahmed Paşa-zâde Vezîr el-Hâc ‘Ali Paşa'ya tevcîh ve mûmâ ileyh ‘an-asıl sefer görmüş ve âzmâyiş-i umûr etmiş kimselerden olduğuna binâ'en, İç-il Sancağı'yla kadri tenvîh olunup, ba'dehû Bender Muhâfazası'na ‘inân-ı me'mûriyyeti tahvîl ve bir müddet umûr-i muhâfazaya kiyâm ve takviye-i etrâf u enhâya ihtiyâm üzere iken, enfâs-ı hayatını tekîl eyledi. Paşa-yı mûmâ ileyh cesûr ve behâdir ve i‘mâl-i askere kâdir ve umûr-i siyâsiyyede mâhir, latîfe-gûy, ma‘ârif-âşinâ ve tehdîdini îkâ'a kâdir bir merd-i tüvânâ idi.

¹ 18 Safer 1183 = 23 Haziran 1769 Cuma.

Sugûr-i İslâmiyye'de mutarassîd-ı ruhsat-ı ceng ü peykâr olan vülât, ve serân-ı askere a'dânın bulundukları mahallerde kahr u tedmîrleri husûsu mukademâ ahkâm-ı Sultânî ile tenbîh ü iş'âr olunduguna binâ'en, bu hîlâlde Nureddîn Sultân, Aksu'yu bir mikdâr Tatar ile güzâr edüp, bin kadar Kazak'a tesâdûf edüp, tarafeyn birbirine 'ale'l-gafle hûcûm u hamle etmekle, Kazaklar firâr ve bir mahalde tehassun etdikleri âşikâr oldunda, etrâfları istî'âb ve ekserîsi küste-i şemşîr-i âteş-tâb kîlinup, ecel-i nâ-resîdeleriyle bir nefer fuçyal, üftâde-i kemend-i ibtâl olup, Ordu-yi hümâyûn'a gönderildiği Hân tarafından tahrîr ve zîkr olunan üserâ telhîs ile Âsitâne tarafına tesyîr olundu. Muhzîr Ağa Yazıcısı 'Abdusselâm Efendi, ahz-ı takrîr-i üserâ ve iblâğ-ı havâdis-i küberâ zîmnînda, Serdâr-ı ekrem'e olan intisâbını ocağlusu hazm edemeyüp, kurb-i Bâb-ı 'âlfî'den dûr ve şeref-i musâhabet-i Sadru's-sudûr'dan mehcûr olmak dâ'iyesiyle, sûret-i ikrâmda Baş-yazıcı nasb olunup, birkaç gün mürûrunda bir Ağalık ile tagrîb ve yerine Zindan Kâtibi 'Ömer Efendi tatrîb olundu. Diyârbekir muzâfâtından Palu Bey'i İslâmâ'îl Bey yarar asker ile Ordu-yi hümâyûn'a gelüp, alayını ru'yet ve bu mukâbelede müste-hakk-ı tahsîn ve pâ-der-rikâb-ı 'azîmet olan Leh cânibi Ser'askeri ma'iyyetine ta'yîn olundu.

Ordu-yi hümâyûn Kadısı olup, lisân-ı 'avâmda Altunuçok dimekle şehîr olan 'Abdullah Efendi ehl-i 'ilm ü fazîlet ve sahib-i hûş u dirâyet olup, seferber olan emsâline ri'âyet olunduğu gibi, Efendi-yi mûmâ ileyh dahi melhûz-i nigâh-ı [M2 16] 'âtifet olmak, muktezây-ı şîme-i Devlet-i ebed-müddet olmağla, saferu'l-hayrin evâhirinde¹ lutf-i hazret-i Cihân-bânî olan Anadolu Pâyesi fermâni Ordu-yi hümâyûn'a vârid ve taraf-ı Serdâr-ı ekremî'den yedine i'tâ ile mahsûd-i erbâb-ı mesânid oldu.

Hareket-i Ordu-yi hümâyûn

İsakçı menzilinde mün'akid olan meşveret-i 'umûmiyyede Serdâr-ı ekrem hazretlerinin ne cânibe teveccûh edeceği kat' olunmayup, Tuna'yı murûrdan sonra maslahat-ı vakte nazaran hareket olunması karar-gîr-i erbâb-ı re'y ü tedbîr olmuşidi. Ber-minvâl-i muharrer Tuna'yı geçüp, tayy-ı menâzil ile Hân-tepesi nâm sahrâ, muhayyem-i asker-i zafer-eser olup, Hotin tarafına gereği gibi takviye ve istihkâm ve 'ale'l-husûs asker-i kesîr ile Leh cânibi Ser'askeri'nin nasbı maslahatına hitâm verilüp, Ordu-yi hümâyûn'un Bender tarafına teveccûhü istisvâb ve saferin yirmi dördüncü günü² Bender'e karîb Yas-sı-tepe dimekle şöhret-yâb olan fezây-ı vâsi', ârâm-gâh-ı cünd ü sipâh oldu.

Ahz u habs-i Defterdâr-ı Bender

Cizye Muhâsebesi'yle Bender Defterdârı olan Cânibî Dâmâdî Ahmed Efendi'ye hîn-i me'mûriyyetinde o havâlîden zehâyir iştirâ ve anbârlara imlâ ve Bender Ser'askeri ordusuna rûz-i merre ta'yînat i'tâsiyla fazlasını der-anbâr ve Sancağı-ı Şerîf ordusiyçün

¹ 21-29 Safer 1183 = 26 Haziran-4 Temmuz 1769.

² 24 Safer 1183 = 29 Haziran 1769 Perşembe.

iddihâr etmek ve bu maslahat için cânib-i mîrîden vâfir meblağ teslîm ve masrûfâtının kâ‘ide-i mîrî üzere mahsubiyyeti dahi tarafına tefhîm olunmuştu. Bender'e vusûlünde hûkm-i Hânî ile Bucak Tatarı Bender'e zahîre getürüp, farz olunan behâsiyla bey‘a ‘arz eylediklerinde, her ne kadar kiyem-i zehâyir tenezzülde görüldüyse dahi, giderek tenezzül ziyyâde olacağını mülâhaza ile kat‘-ı rağbet ve Tatarlar dahi intifây-ı nefâk ü revâc ile zahîreye ‘adem-i ihtiyâç mülâhazasını edüp, hamûlelerini nakl ve âhar mahallere bey‘ etdiklerinden, Bender'de kaht ü galâ zuhûruyla, Ser‘asker ordusunun idâresi müşkil ve bu sûretde iddihâr mâddesi¹ dahi nâ-kâbil olup, zarûrî mukaddemâ der-anbâr olunan zehâyiri sarf ü ifnâ ve ba‘zan bedel i‘tâsiyla ashâb-ı ta‘yînâtı irzâ üzere iken Ordu-yi hümâyûn ile hisabdan bîrûn süvârî ve piyâde Bender Sahrâsı'nı hem-reng-i bukalemûn edüp, mukaddemce furûnlar ihmâz ve zehâyir iddihâr olunmadığından, hemân o gün tâyife-i askerîyi zarûret-i istî‘âb ve nân ü şâ‘ir [M2 17] sevdâsı cümlesini endâhte-i hilâb-ı ıztırâb edüp, Bender muhtekirleri bir ‘alîkî evvelki gün bir guruşa ve ikinci gün üç guruşa dek furûht edüp, anların dahi sevdây-ı tama‘ ile zahîreleri tekmîl ve zarûret-i ekli def̄ etmeyecek nakde tebdîl olunduğu ve Hân-tepe'si'nden Bender'e gelince, esnây-ı râhda zehâyirden zarûret çekilerek, Bender'de refâhiyyet-i tesliyyeti havâtır-ı askerde cevelân eder iken, Bender'e vusûl günü fîkdân-ı zehâyir âz kaldı ki, sebeb-i guluvv-i asâkir ola. Binâ en ‘alâ zâlik Bender Defterdâri ‘azl ve hilâf-ı ‘âde Muhzîr Ağa mahbesine nakl ve bir iki günden sonra hisâbı ru‘yet olunmak için Baş-bâkîkulu Ağa çadırına habs ile endâhte-i hâviye-i mezelleş ü ezell olup, Baş-muhâsebeci Şehdî ‘Osmân Efendi Bender ordusuna Defterdâr nasb u ta‘yîn ve mehmâ-emken su‘ûbet-i umûru tehvîn olundu. Kıllet-i zâd behânesiyle iki günden sonra dirlikde ‘alâkası olmayup, nehb ü gâret kasıyla Ordu-yi hümâyûn'a tebe‘iyyet edenlerden beş on bin âdem İsmâ‘îl Geçidi'ne ve sâyir mahallere müteferrik ve âharlara sirâyet emri mütehakkak olduğundan me‘âbir ve mesâlike evâmir-i ‘aliyye tesyâr ve o makûlelerin râh gürûzleri sedd olunmak tenbîhâti vûlâtâ ü hükkâma iş‘âr olundu. Bundan sonra yirmi yedi gün Bender'de ikâmet olunup, Kili ve Akkermân ve sâyir emâkinden ‘araba ve hayvânât ile zahîre nakl olunup, yevmiyye yüz yirmi beş kîle şâ‘îr ve altı bin dokuz yüz çuval dakîk ve dört bin kantâr beksemâd verilüp, gâh ‘aynen gâh nîsfî bedelen i‘tâ olunmağla, Bender'de ve Tuna havâlîsinde olan zehâyire bi'l-külliyye nefâd gelüp, zahîresizlikden sâl-i kâbilde o mahallere a‘dây-ı dîn ber-vech-i sühûlet müstevlî olduğu mahalleri geldikce îzâh ü tebyîn olunur. Bi'l-fî'l Defterdâr olan İbrâhîm Efendi bu hâl-i ‘ibret-iştîmâli müşâhede ile sarf-ı makdûr ve Bender'de furûnlar binâsında ve askere zahîre yetiştirmek emrinde sa‘y-i nâ-mahsûr eylediği, re‘ye'l-‘ayn manzûr olduysa dahi sû-i tedbîr kabîlinden olan serhadleri zehâyirden ifrâg ve vaktinde serhad-nişînleri² elem-i cû‘dan hâlet-i mahma-saya iblâg eyledi.

¹ iddihâr maddesi Ü : iddihâr-ı mâdde M2, B2, K2.

² nişînleri Ü : nişinler M2, B2, K2.

Havâdis-i müteferrika

Kırım Hâni'nin ahvâl-i a'dâya oldukça vukûfu olup, düşmen kankı tarafdan zuhûr eyleceği tahkîk olunmak hâtırası, kalb-i Serdâr-ı ekremî'ye lâyih ve ârâm-gâhi olan Kavşan Karyesi'nden [M2 18] Ordu-yi hümâyûn'a gelmesi bâbında da 'veti mutazammîn tarafına âdem râyih olmuş idi. Hân-ı müşârun ileyh yerinden hareket ve Ordu-yi hümâyûn'a bir sâ'at mahalde tertîb olunan yemeklik resmi icrâsından sonra alay ile Ordu-yi hümâyûn'a gelüp, Serdâr-ı ekrem hazretleri birkaç hatve istikbâl ile lâzime-i mihmân-nüvâzîye ri'âyet eyleyüp, sefere dâyir ba'zı umûr müzâkeresinden sonra taraf-ı Hân'lerine i'dâd olunan hîyâma atf-ı 'inân eylediler. Yeniçeri Ağası'nın hall ü 'akde iktidârı olmayup, killet-i ta'yînât sebebi ile zâbitleri kelâm-ı ma'kûl ile ilzâm, farîza-i zimmeti iken, rûy-i dürüstî ve huşûnetle herkese cevâb-dâde ve askeri 'adem-i zabit ile birer tarafa üftâde eylediği gayzı, hâtır-ı erkân-ı Saltanat'da muzmerr ve Kırım Hâni dahi Serdâr-ı ekrem ile hîn-i mülâkâtda bu kazîyyeyi mü'ekked ü mukarrar edüp, fi'l-hâl Ağalık'dan 'azl ü tekâdîr ve Dimetoka'ya nakl ü tesyîr ve Bender Ordusu Ağası olan Kul Kethudâsı sâbık Süleymân Ağa Yeniçeri Ağalığı ile mazhar-ı lutf-i vefîr kılındı.

Vukû‘-i meşveret

İşbu şehr-i rebî‘ulevveld evâsîtinde¹ Hân-ı 'âlîşân ve vüzerây-ı 'izâm ve sâyir erkân-ı devlet, otâk-ı Süreyyâ-nitâkda 'akd-i encümen-i cem'iyyet ve tarh-ı kur'a-i meşveret eyleyüp, a'dây-ı bed-sigâlin Ak-su tarafından Memâlik-i Devlet-i 'aliyye'ye hûcûmu karâyin-i hâliye ile istidlâl ve Boğdan boyalarının ba'zısı Moskovlu ile müttahid ve ba'zısı firâra müsta'id olmağla, Yaş Kasabası'nı muhâfazaya kaviyyü'l-iktidâr bir Vezîr-i nâmâdarın ta'yîn olunması münâsib-i hâl 'add olunup, bu sûretde Moskovlu'nun Ak-su boynunda müceddeden inşâ eylediği Îlsâvât ve Orhangrad ve Mîrhorâd kal'alarının feth u teshîri ve kasd-ı mukâbele ile ser-nûmâ olan Moskovlu'nun kahr u tedmîri zîmnâsında: "Müretteb ordu ile bir Ser'asker nasb u tesyîri münâsib midir?" deyü Serdâr-ı ekrem cümleye hitâb ile cûyende-i cevâb-i ba-savâb oldunda, Moskovlu'nun zîkr olunan kîla'da askeri mevcûd iken, âhar mahalle ta'yîn-i cünûd sû-i tedbîrden ma'dûd olup, hemân kîlâ'-ı mezkûrenin istihlâsi içün kifâyet mikdârı asker ve mühimmât ile bir Vezîr-i sütûde-tedbîrin Ser'asker nasbı ve Boğdan memleketi ile Yaş Kasabası'nı muhâfazaya âhar bir Vezîr'in ta'yîni enseb ve mecârîyi ahvâle nazaran müstasvab olup, bu maslahat hitâmında verây-ı estâr-ı Takdîr'den ne sûret rû-nûmây-ı zuhûr olursa, [M2 19] iktizâsına göre hareket olunur" deyü meclisde olan erbâb-ı elbâb, sedd-i ebvâb-ı sû'al ü cevâb eylediler. Binâ'en 'alâ zâlik Bender Ser'askeri olan Moldovâncı Vezir 'Ali Paşa Ser'asker'likden 'azl olunup, Yaş Muhamfazası'na ta'yîn ve Ak-su boynunda vâki' kîlâ'-ı mezkûrenin teshîriyçün tertîb olunan askere Vezîr Gü'l Ahmed Paşa-zâde 'Ali Paşa Ser'asker nasb olunup, dûş-i istîhâli semmûr-i fâyizi's-surûr ile tezyîn olundu.

¹ 11-20 Rebî‘ulevveld 1183 = 15-24 Temmuz 1769.

Lâhika

Vezîr-i müşârun ileyh gâyet-bîn ve sâhib-i temkîn bir Vezîr olup, tavâyif-i askerînin me'lûf-i tereffüh ü âsâyış ve ceng husûsunda terk-i idmân ü âzmâyış eyledikleri sebebi ile rûz-i mesâffda pây-dâr ve uğûr-i Pâdişâhî'de cân-sipâr olmayacağlarını istiş'âr eylediğinden gayri, killet-i zehâyir bâdî-yi perîşânî-yi asâkir olacağını yâd ve dâmen-i isti'fâya teşebbüס ile ref-i 'akîre-i feryâd edüp, bilâhire Kethudâ Bey ve Defterdâr Efendi kâffe-i umûr-i Ser'askerîyi iltizâm ile her irâdesinin husûlü zîmnında berçîde-i dâmen-i ihtimâm olacağları mukaddemâtını temhîd ve hatb-i cesîm-i Ser'askerîyi gerden-i himmetine taklîd eylediler. Kırım Hânı dahi kırk bin kadar Tatar düşmen-i şîkâr ile Îlsâvât tarafına mûrûr ve tahrîb ü ihrâk ve seby ü istirkâk maslahatıyla diyâr-ı küffârı berhem-zede-i heyyâc u şûr etmek üzere me'mûr oldu.

Ba'zı havâdis

Bu esnâda a'dâ tarafından deliller ahz ve istintâk olundukda, Rusya askeri sergerdesi olan Galçin nâm Ceneralin mukaddemâ Hotin tarafına ırsâl etdiği Dolgoroki nâm Başbûğ ile Abaza Paşa ve sayir behâdiran-ı İslâm münâvele-i âlât-ı hisâm eylediklerinde, zîr olunan Başbûğ ve iki nefer Cenerâl ve üç nefer Mayor ile altı nefer ofîcyâl ve vâfir piyâde ve süvârî, müsellem-i eyâdî-yi zebâniyân ve pesmânde-gân-ı küffâr Hotin'e yirmi sâ'at mesâfe olan Bâr Kal'ası'nda ittihâz-ı mekân ve Kamaniçe Kal'ası'na mesâmet olan karyelerde dört bin kadar Kazak etrâfdan henüz idrâk etmiş zahîreyi dögdürüp, Bâr Kal'ası'nda olan küffâra ısal ü infâk ve Kiyeve tarafından bu esnâda bir mikdâr asker gelüp, cem'iyyet-i ûlâ'yâ iltisâk ve Rusya hîlâf-gîrlerinden olup, ba'zı becenelere mutahassîn olan Leh re'ayâsını Kazâklar nehâb ü gâret ve karîben Hotin üzerine geleceklerini îmâ vü işâret eylediklerini ba'zı cevâsîs tahkîk ve bu hîlâlde Leh tarafından firâr eden Yehûdîler dahi [M2 20] ahbâr-ı mezkûreyi tasdîk eylediler.

Mîr-i mîrân-ı kirâmdan Karesi Sancağı mutasarrîfi olan Uzun 'Abdullah Paşa çetecilik 'unvâniyla Nehr-i Turla'yı karşı geçüp, kerhen ev tav'an Rusyalu'nun yed-i te-hakkümuna giriftâr olan Lehlü'nün ba'zısı Derbika (درېټه) ve Loje (لوژه) nâm mahallere mücâvir becenelere tehassun edüp, o taraf Bâşbuğu olan Ceneral tarafından muhâfazalarına dokuz bin kadar eşki-yây-ı Kazak ilhâk olunduğu haberini Paşa-yı mûmâ ileyh istirâk etmekle, mütevekkilen 'ala'llah üzerlerine hûcûm ve dokuz yüz kadar kâfîri seyf-i sakîl-i salâbet ile ma'dûm eylediğinden gayri, vâfirini kayd-ı esre rabt ile mahallerini âşiyâne-i gurâb ü bûm eyleyüp, elviye-i bâz-gûne ve ru'ûs-i maktû'a ile Ordu-yi hümâyûn'a ric'at ve kürk ve çelenk ve sâyir in'âmât ile kâyid-i leşker ve serân-ı asker kesb-i mefharet eylediler.

‘Azîmet-i Hân-ı ‘âlîşân be-Kavşan

Müşârun ileyh temsiyet-i sâz u seleb ile diyâr-ı a‘dâyî engîhte-i şûr u şagab etmek üzere me‘mûr olduğundan, şehr-i rebî‘ulevvelin beşinci günü¹ Serdâr-ı ekrem ile resm-i vedâ‘ı icrâ ve seksen altı bin guruş cânib-i mîrîden tarafına i‘tâ olunup, geldiği minvâl üzere vüzerây-ı ‘izâm ve sâyir erkân-ı devlet teşyî‘ine dâmen-dermeyân-ı ri‘âyet ve tantana vü dârât ile Kavşan'a doğru ‘inân-rîz-i ‘azîmet oldu.

Nefy-i Vâlî-yi Haleb Receb Paşa

Müşârun ileyh İbrâ‘îl Muhâfizi iken, a‘dâ Hotin Kal‘ası'nı muhâsara ve agâz-ı müşâcere edüp, mahsûrlara bi'n-nefs imdâd eylemesi bâbında tarafına mü‘ekked emr-i ‘âlî şeref-sudûr olmuşiken, me‘mûr olduğu mahalle ‘azimetden izhâr-ı ‘acz ile bir zemân Özi havâlîsinde geş ü güzâr ve bir müddet Bender'de ikâmet ile imrâr-ı rûzgâr eyler idi. Müşârun ileyhin ‘uhdesinde Haleb Eyâleti gibi nemâdâr bir mansîb var iken, Bender varoşunda bir hâne istîcâr ve yirmi beş sene kadar derbeder etba‘ ile karâr edüp, tedârük etdiği cevârîye mukârenet ve leyl ü nehâr idâre-i perkâr-ı mubâza‘a ile ifrâğ-ı cerâb-ı şehvet edüp, bu restâr ü evzâ‘ı, her hâlde muhîll-i şân-ı Vezâret olduğundan defter-i vüzerâdan ismi ilgâ ve Dimetoka'ya nefy ü iclâ olundu.

Ba‘zı tevcîhât-ı vüzerây-ı ‘izâm

Mora taraflarının muhâfazası, muktezây-ı hâle göre ehem ve sâhib-i şân bir Vezîr'in o havâlîde bulunması elzem olduğuna binâ'en, Sadr-ı esbak Muhsin-zâde Mehmed Paşa'ya Anabolu Muhâfazası çesbân [M2 21] görülüp, ol babda tarafına hitâben ırsâl-i emr-i celîlü's-şân ve Kandiye Muhâfizi Sadr-ı esbak Hamza Paşa'ya Cidde Sançağı'yla Habeş Eyâleti ve sâbıkâ Anabolu Muhâfizi Vezir Hüseyin Paşa'ya Kandîye Eyâleti tevcîh ü ihsân olundu.

Mürûr-i a‘dâ be-cânib-i Hotin ve vukû‘-i meşveret ve ta‘yîn-i asâkir

Hasm-ı mekkâr Leh memleketinde cem‘ u tertîb etdiği küffâr ile şehr-i rebî‘ulevvelin ikinci günü Hotin'e sekiz sâ‘at bu‘du olan Goroki (قروق) nâm ma‘berden köprüsünü kurup, berü tarafa güzâr etdiğini ve Hotin Kal‘ası'na zahîre ile imdâd ve Ser‘asker ordusuna mühimmât ve asker ve cebehâne ile mu‘âvenet olunup, mukâbeleye isti‘dâd verilmek husûsunu Ser‘asker Paşa ve mukaddemâ o tarafa me‘mûr İslâm Girây Sultân tahrîr u ihbâr eylediklerine binâ'en, vücûh-i Ordu-yi hümâyûn Kethudâ Bey çadırında ictima‘ ve mefhûm-i kâyimeye cümlesi kesb-i ittilâ‘ edüp, Kırım Hânı'nın mukaddemâ Îlsavat tarafına tasmîm olunan me‘mûriyyeti fesh olunmaksızın Nureddîn Sultân'ın mikdâr-ı vâfî Tatâr ile o tarafa me‘mûriyyeti ve yâhûd tertîb-i âhar ile imdâd ü i‘âne olunmak bahsi dermeyân ve emreynin biri tercîh olunamayup, bi'l-âhîra Hân-ı ‘âlişân ile müzâkere ve mücâvebe olunmak istihsân olunmağla emr-i mezbûru şifâhen

¹ 5 Rebî‘ulevvel 1183 = 9 Temmuz 1769 Pazar.

müzâkere ve haberini îsâl etmek üzere Sadriâ‘ zam Mektûbçusu Süleymân Feyzî Efendi Kavşan'a ırsâl olunmuş idi. Ordu-yi hümâyûn'a gelen tahrîrâtı mûmâ ileyh Kırım Hânı'na takdîm ve ne gûne tedbîr muktezî olduğunu istikşâf ile Nureddîn Sultân'ın ta‘yîn olunmasını tefhîm eyledikde, Sultân'ın bu mâdde dâyire-i istitâ‘atından hâric olup, bi'n-nefs kendüsünün hareketi lâzım geldiğini ve Tatar tâyifesi top ve humbaraya tâb-âver olmayıp, ma‘iyyetine lüzûmu kadar ‘Osmânlu askerinin me’mûriyyetini ve Hân-tepesi'nde olan anbarlar ve Yaş Kasabası muhâfaza olunmak husûslarını ifâde ve bu cevâb ile mûmâ ileyhi i‘âde etmiş idi. Mâh-1 merkûmun sekizinci günü¹ ‘umûm meşvereti tertîb ve Bender ihtiyârlarından birkaç kimse meclise idhâl ile usûl-i maslahat cümle muvâc-hesinde tefrî‘ ve tebvîb olundukda, Hân cenâbinin serhadlerin a‘zamı olan Bender ve Özi kal‘alarını terk ile Hotin'e teveccûhü her çend münâsib değil ise dahi bu bâbda re'y u irâdelerine muvâfakât, mûcibât-1 maslahatdan olup bi'n-nefs ‘azîmetlerini ehl-i şûrâ [M2 22] vûcûd-i mahzûr ile ma‘kûl görüp, ancak: “Bu tarafları muhâfaza için Nureddîn Sultân'ın Kavşan nâm mahalde darb-1 hîyâm-1 ârâm eylemesi lâzımdır” deyü huzzâr-1 meclis itlâk-1 zimâm-1 kelâm etmeleriyle, Hân-1 müşârun ileyhin me’mûriyyeti zîmnin-da iktizâ eden nâme-i hümâyûn ve hulâsa-i ârâ‘-i ehl-i meşvereti mutazammın tahrîrât, taraf-1 Serdâr-1 ekremî'den ib‘âs ve harekete tergîb ü ihsâs olundu. Bundan sonra Hân ma‘iyyetine Diyarbekir Vâlisi Vezîr Mehmed Emîn Paşa ve Yeniçeri Ocağı'ndan on beş bin süvârî ile yirmi bin piyâde ve müstevfâ top ve barut ve sâyir eşyâ tertîb ve fîristâde ve anbarlar muhâfazasına dahi asker ta‘yîn olunup, mukaddemâ iki bin Arnabûd ile Ordu-yi hümâyûn'a vârid Mîr-i mîrân'dan Ahmed Paşa-zâde Mehmed Paşa dahi Yaş Kasabası muhâfazasına me’mûr Vezîr ‘Ali Paşa ma‘iyyetine tesbîl ve hareketi ta‘cîl olundu.

Vukû‘-i muhârebe ve perîşânî-yî² asâkir

Hotin Ser‘askeri, Mar‘asî Beylerbeyisi Abaza Mehmed Paşa ile Canikli ‘Ali Bey'i tavâyif-i askerî ile karşı tarafa geçürmek kaydında iken, cisr binâsına bakılmayup, İz-vance tarafına ‘ubûr ve mahall-i mezkûrda küffârdan birkaç alay zuhûr edüp, fi'l-hâl cenge şurû‘ ve düşmen ‘asker-i İslâm taburları üzerine çekmek hud‘asıyla meyl-i rucu‘ edüp, bu hud‘adan ehl-i İslâm gâfil ve ta‘kîb ederek nâ-gâh tabûr-i hasma vâsıl olmalarıyla düşmen göz açdırmayup, toplara âtes ve süvârîsına ruhsat verüp, nâ-çâr birkaç dakîka mutârada ve kesret-i düşmen mâni‘-i sebât ü meçâlde olup, birkâç nefer merd-i mücâhid ser-suffa-i behîste mütesâ‘id ve vâfir küffâr reh-rev-i dâru'l-bevvâr olduğu hâlde, cünûd-i muvahhidîn ‘avdet ve Canikli ‘Ali Bey'i o aralıkda düşmen ihâta edüp, hayâtından nevmîd olduğu Abaza Paşa'ya be-dîd oldukda, mecmâ‘ı küffâra hûcûm u îlgâr ve merkûmu tahlîs ile ‘atîk-i seyf-i hûnbâr edüp, bundan sonra bî-nân ü ‘alef ve mukâbele-i a‘dâda ikâmet sebeb-i telef olacağını Paşa-yî³ mûmâ ileyh idrâk ile askeri

¹ 8 Rebî‘ulevvvel 1183 = 12 Temmuz 1769 Çarşamba.

² perîşânî Ü, K2 : perîşân-1 M2, B2.

³ Paşa-yî Ü, B2, K2 : paşa M2.

Hotin tarafına imrâr ve vâki‘ olan ahvâli Ser‘asker Paşa'ya ihbâr eyledi. Birkaç gün te-neffüs ü râhatdan sonra tekrar asker-i bî-şümâr ile o tarafa güzâr musammem iken, bâlâda ifâde olunduğu gibi, düşmen Nehr-i Turla'ya birkaç mahalde köprü kurup, askerini pey-der-pey bu tarafa geçirdiği Ser‘asker Paşa'ya inhâ olunmağla, orduda mevcûd asâkir ile İslâm Girây'ı mukâbele-i düşmene ta‘yîn ve Hotin'e iki sâ‘at [M2 23] mesâfe de tertîb-i sâk u yemîn kılınup, her tarafdan ceng ve savaş kapuları küşâde ve iki tarafdan vâfir âdem hâke üftâde olup, düşmen-i hadî‘at esâs-ı savlet-i İslâmiyân'a nazar ile endâhete-i hâviye-i bîm ü hirâs ve cenb-i ma‘rekede vâki‘ bîşeye istizhâr ile meydân-ı cengi hâlî bıraklığını İslâm askeri müşâhede ve ihsâs eyledikde meyl-i karar-gâh ve ‘ale’s-sabâh zîr-i perde-i hafâdan rû-nûmây-ı bürûz olacak nakş-ı garîbe medd-i târ-ı nigâh eylediler.

Zehâyirde olan killet ve üç beş günden berü zehâyir vaktiyle yetişemeyüp, elem-i cû‘ ile insân ve hayvân bî-tâb ü tâkat olduklarından, askeri beyninde erâcif ve guft-gû tekevvün ve bâ-husûs ru’esây-ı asker yek-dîgere ızmâr-ı tebâguz ve tedâgun edüp, ne hâl ise Hotin Muhâfizi Vezîr Hasan Paşa tavâyif-i askerîye nush u pend edüp, kelimât-ı ma‘külesi ancak dört yüz kadar merd-i mübârize te’sîr ve ertesi gün meydân-ı cengde sell-i şemşîr eyleyüp, altmış bin kadar lâyîk-ı migzel ü mi‘cer olan asker tilâl ü vihâdda zîkr olunan behâdirların cengine nazar ve ezyâl-i imdâd u i‘âneyi cerr ile âmâde-i firâr ve mağrur-i hayât-ı müste‘âr olmuşlar idi. O makûlelere medâr-ı cûr’et olmak için birkaç def‘a dahi sâlifu'l-beyân dilâverler düşmene hecme-endâz-ı salâbet ve giderek bir mikdârı nâyil-i rütbe-i şehâdet ve bir mikdârı cerîhan ‘avdet ve bu hamelât pey-der-pey sebebi ile vâfir kâfir muste’sîl-i seyf-i bâtir oldular. Bu hûcûmun dahi fâ’idesi¹ olmayup, encâm-ı kâr ibtidâ Yeniçeri serden-geçdileri gûrîzân ve giderek meterislerde olan piyâdeye dahi bu hâlet sereyân edüp, ba‘zısı Boğdan tarafına ve ba‘zısı Hân-tepe’si etrâfinâ shitâbân oldular. Ser‘asker Paşa bu keyfiyyetden müte’ellim ü müte’essif ve muhâfiz bulunan Vezîr Hasan Paşa ile kal‘a tarafına munsarîf olarak muhâfaza-i kal‘aya ihtimâm ve îfây-ı hakk-ı nân u nemek-i Şehriyâr-ı enâm eylediler. Küffâr dahi meydânı askerden hâlî bulup, kal‘ayı her cânibden mahsûr ve leyî ü nehâr top ve humbara ile mahsûrları bî-huzûr eyledi.

Ba‘zı havâdis

Bundan akdem Îlsavât üzerine asker tertîb ve birkaç orta dahi karşuya egerçi imrâr u tesrîb olunmuşidi. Ancak Ser‘asker ordusuna zahîre îsâlinde ‘usret ve ‘ale’l-husûs Hotin vak‘ası dahi beyne’n-nâs vâsil-ı ser-menâzil-i şöhret olup, bâri şu kadar tedâruk [M2 24] ve emek zâyi‘ olmamak için a‘dâyı işgâl ve çete tarîkıyla bir mikdâr asker o tarafa ta‘yîn ve irsâl olunsa, fâyideden hâlî olmayacağınu bu def‘a mün‘akid olan meclisde ba‘zı ehl-i tedbîr takrîr etdiklerinde, re’y ü tedbîrlерine lâ-be’s denilerek birkaç kimseye hil‘at ilbâs olunmuşidi. Asâkir beyninde olan ihtilâl ve zahîre killeyle hâsil olan teşvîş-

¹ fâ’idesi B2, K2 : fâyidesi Ü, M2.

i bâl bu mâtdeyi dahi ilgâ ve Hotin tarafı şuglune ilcâ eyledi. Ordu-yi hümâyûn'da bikazâ'illâhi Te'âlâ vukû' bulan kaht ü galâ sebebi ile nev-be-nev urcûfe hâdis ve hall ü 'akd erbâbinin kemâl-i ıztırâb-ı vahşetine bâ'is olup, Serdâr-ı ekrem dahi 'adem-i müsâ'ade-i rûzgâr ile münharifü'l-mizac ve muhtâc-ı tedbîr u 'ilâc olup, herkes mütehayyir ve gâyet-i ahvâle nâzır iken, nâ-gâh Bender varoşunda câdde ile gider bir şahs-ı küsteni: "Kâfir basdi" sadâsiyla feryâd ve hâric u dâhilde bulunanların dehşetini müzdâd edüp, az kaldı deryây-ı mevvâc-ı asker latme-endâz-ı hurûş ve nehb-i ordu gibi bir emr-i mekrûh vukû'yla 'âlem-i ser-mest ve medhûş ola! Hele ne hâl ise: "Mekr-i câsûsdur" deyü dellâllar nidâ ve serhad halkı dahi bu ma'nâya zehâb ile def-i hareket-i erbâb-ı hevâ eylediler. Boğdan Voyvodası Ligor'un 'azl ü istîsâli mukaddemâ işrâb ve Âsitâne'den Voyoda vürûduna dek umûr-i Boğdan'ın iki üç Boyar'a tefvîz olunması istisvâb olunmuş idi. İskerlet Suyu'ndan Kostantîn bu defâ Boğdan Voyodalığı'na ta'yîn ve Ordu-yi hümâyûn'a gelüp, ilbâs-ı hil'at olundukdan sonra, izhâr-ı mâye-i sadâkat eylemesi tenbîhâtiyla gûş-i gafleti ta'rîk ve mukaddemâ Boğdan tarafına me'mûr Çerkes Bey mübâşiriyyeti ile zimâm-ı 'azimetî tahrîk olundu.

Başbûğ-şüden-i 'Ali Paşa be-cânib-i Hotin

Bundan akdem a'dânın berü taraflara mûrûr etdiği haberi mütevâtir ve meşhûr olduğuna binâ'en, Hân ve sâ'ir¹ me'mûrlar Hotin tarafına teveccûh ve hilâl-i tarîkde bozgun askere tesâdûf ile el-yevm düşmen Kanlı-köprü'de olduğunu tefevvûh etmeleriyle, râh-ı gürîzleri kat' ve cümlesi cem' olunduğu ve bir mikdâr zâhire ve piyâde asker ile imdâd olunması Hân ve 'Ali Paşa taraflarından tahrîr olunmağla, mümkün mertebe piyâde ve zehâyir tesyârîndan başka 'Ali Paşa Başbûgluk 'unvâniyla i'zâz ve Ordu-yi hümâyûn hazînesinden guzâta lede'l-iktizâ sarf-ı tevzi' için beş bin altın ve bir mikdâr çelenk ifrâziyla bâzûy-ı [M2 25] iktidâri tesdîd ve Hân-ı 'âlişân ile müzâkere-i umûr ve ittifâk etmek husûsâti tarafına te'kîd ve on bin guruş dahi be-resm-i 'atiyye Abaza Paşa tarafına ırsâl ve cümleye evâmir ve kavâyim ile ifâde-i hâl olundu.

Hareket-i Ordu-yi hümâyûn ve nasb-ı Ser'asker ve Muhâfiz-ı Bender

Hotin Ser'askeri Vezir Mehmed Paşa'nın ordusunda ihtişâd eden ecnâdîn, mukâbele-i a'dâda 'adem-i sebât ile müteferrik-i berârî vü felât oldukları, Ordu-yi hümâyûn halkına bâ'is-i fütûr u kesel ve düşmenin kasdı Yaş tarafında İbrâ'îl Kal'ası'na hûcûm olduğunu askerî tâ'ifesi² takavvül ile tedâbîr-i evvele³ îrâs-ı vehn ü halel eyle diklerinden gayri Bender anbarlarında mutalakâ me'kûlât kalmayup, bi-zarûre sevâhil-i Tuna'dan çâr-pâ ile isticlâb ve vaktiyle zehâyir yetişemediğinden⁴ sunûf-i asâkir ızdırâb çeküp, bu esbâb ile yevmiyye iki bin üç bin kadar âdem Ordu-yi hümâyûn'dan ser-dâde-

¹ sâ'ir M2, B2, K2 :sâyir .

² tâ'ifesi B2, K2 :tâyifesi M2, Ü.

³ evvele Ü : sabıkaya M2, B2, K2.

⁴ yetişmediğinden M2, B2, K2 : yetişmediğinden Ü.

i vâdî-yi firâr ve i‘âdeleri nâ-güncây-ı havsala-i iktidâr olup, askere bu cihetle killet tarayân ve beyne'n-nâs nev-be-nev erâcîf ve ükzûbe deverân etmişidi. İbrâ’îl ve İsakçı anbarlarından nakl-i zahîre âsân ü heyyin ve Hotin'e imdâdin sühûleti mütebeyyen olmak haysiyyeti ile Hân-tepe'sinde Ordu-yi hümâyûn'un mehâsin-i istikrârı kâr-fermâyân-ı Devlet tedbîr ve Bender'e bir ser‘asker ve muhâfiz ta‘yîn olunmasını tezkîr eylediler. Îlsâvât cânibi Ser‘askeri Vezîr Gü'l Ahmed Paşa-zâde ‘Ali Paşa Ser‘askerîğ'e şâyân görülüp, ilbâs-ı hil‘at zîmnâda Serdâr-ı ekrem tarafından da‘vet olundukda, perîşânî-yi asâkir ve killet-i zehâyir ile kabûl-i hatb-ı Ser‘askerî'den rû-tâb-ı ictinâb ve Kethudâ Bey haymesine gelüp, mehâzîr-i Ser‘askerîyi itnâb ü ishâb ile ‘adem-i kabûlü-nü işrâb edüp, taraf-ı Serdâr-ı ekremî'den ilbâs-ı hil‘at maslahati ta‘cîl olundukça, sebeb-i taleb ne olduğu ma‘lûm olduğundan, izhâr-ı tereddüd ve su‘ûbet-i hâl fikriyle bi‘z-zarûre irâ‘et-i rûy-i dürüstî ve ta‘annûd edüp, iki sâ‘at kadar kîl ü kâl ve cevâb ü su‘âl-i mütemâdî ve iki tarafın mândegî ve ta‘bîna bâdî olup, bi‘l-âhîra Ordu Kadısı ‘Abdullah Efendi ve Kapu Kethudâsı Bayburdî Mustafa Ağa Meclis'e gelüp, ebhâs-ı kesîre ile müşârun ileyhi ilzâm ve yetmiş beş bin guruş mîrîden yirmi beş bin guruş Kapu Kethudâsı'ndan ber-vech-i karz tarafına teslîm olunup, sâyir metâlibin husûlüne dahi bi‘l-ittifâk [M2 26] ihtimâm edeceklerini te‘ahhûd ve iltizâm eylediklerinden, sûret-i rîzâ ile Otâk-ı Serdâr-ı ekremî'ye tahrîk-i pâ ve dûş-i istîhâline Ser‘askerlik hil‘ati iksâ olunup, Mîr-i mîrân'dan dîger Abaza Paşa dahi Bender Kal‘ası muhâfazasına ta‘yîn ve onun dahi metâlibine müsâ‘ade ile harâreti teskîn olundukdan sonra Sadriâ‘zam ve Serdâr-ı ekrem hazretleri işbu rebî‘ulevvvelin yirmi ikinci çehârşenbih günü¹ Bender Sahrâsı'ndan fekk-i evtâd-ı ikâmet ve Hân-tepe'sine doğru tahrîk-i livâ-i ‘azîmet edüp, Karahisâr Mutasarrîfi Mîr-i mîrân'dan Seyyid Mehmed Paşa çarhacılığı ihtiyâr ve Çirmen Beyi Cevher Paşa dümdâr kılındı. Ser‘asker-i müşârun ileyhin ma‘iyyetine tertîb-i cunûdun lüzûmu zâhir olduğundan, Karahisâr Sancağı mutasarrîfi olup, Mîr-i mîrân'dan Esîrî Bekir Paşa ve Hacı-zâde Mehmed Paşa ve Haleb Eyâleti ve Sipâh ve Silahdâr ocağlarından biner nefer terakkîlü tahrîr olunup, Yahyâ Paşa Mektupçusu Hüsnü Efendi dahi Bender Defterdârı yerine kâyim ve selefi Şehdî ‘Osmân Efendi Ordu-yi hümâyûn ile Hân-tepe'sine ‘âzim oldu.

A‘dây-ı bed-sigâl

Asker-i İslâm'ı tevhîm ve işgâl kasdıyla Özi Kal‘ası etrâfına bir mikdâr Kazak ve katana ırsâl eyleyüp, hazm ü ihtiyâta ri‘âyeten asker ve akça talebini mutazammın Özi Muhâfizi Vezîr Süleyman Paşa ve Defterdâr ve sâ‘ir² zâbitânın Ordu-yi hümâyûn'a ‘arîzaları gelmekle, İsmâ‘îl ve Kili taraflarından üç bin kadar dalkılıç tahrîrine ruhsat verildiğinden başka, sâyir Yeniçeri ve Cebeci ve Topçu ocağlarından iki bin piyâde o tarafa firistâde ve ta‘yînât-ı asâkire medâr olmak için Özi Defterdârı tarafına dahi yirmi beş bin guruş ırsâliyle matlûblarına müsâ‘ade olundu.

¹ 22 Rebî‘ulevvvel 1183 = 26 Temmuz 1769 Çarşamba.

² sâ‘ir B2, B2, K2 : sâyir Ü.

İ‘dâm-ı Kahramân Paşa

Dukakin Sancağı Mutasarrîfi Kahraman Paşa, altı bin mîrlü asker ile sefere me’mûr olup, ancak üç bin nefer tahrîr ve mîrînin bâkî akçasını müstelezzât-ı hevâ vü hevesine sarf vü tebzîr edüp, yollarda hetk-i a‘râz-ı Müslimîn ve nehb-i emvâl-i mesâkîn ederek Tuna’ya kurbiyyeti haberi alındıkda, Hotin muhâfazasına me’mûr ve bu cünha-i ‘azîmesi mektûm-i sudûr-i evliyây-ı umûr olmuş idi. Hotin'e vardıkda muktezây-ı cibilleti olan fesâda âgâz ve askerî tâyifesini iğvâ vü tesvîl ile her bâr derîce-i fitneyi bâz edüp, Hotin Muhâfizi Vezîr Hasan¹ Paşa'nın meftûnu olan asker vâsıtasyyla in‘idâmına ‘illet [M2 27] ve a‘dây-ı li’am Hotin'e geldikde, henüz rihây-ı harb idâre ve gubâr-ı ceng isâre olunmadan: “Asker bozuldu!” âvâzesiyle sebeb-i dehşet ve cümleden evvel firâra mübâşeret ve müstekîllen tefrika-i askere âlet olup, ‘adem-i tevhîş-i ru’esâ kasdııyla cezây-ı mâ-yelîkî te’hîr ü ızmâr ve Bender Ser‘askeri ma‘iyyetine varmak üzere emr-i ‘âlî ısdâr olunmuş idi. ‘Adem-i imtisâl semtine râhî ve bu sebeble mebgûz-ı Pâdişâhî olup, i‘dâmına her çend teşmîr-i sâk olunduysa dahi hayvân-ı vahşî gibi şikârdan remân ve henûz tekmîl-i enfâs-ı hayatı etmediği sebebi ile ele girmesi vâbeste-i vakt ü zemân olup, Hüseyin Paşa vak‘asında Vezâret'e taleb ve hâhişini telmîh ve i‘mâl-i asker ve hidemât-ı sâyiredede yed-i gâlibe erbâbından ziyâde mesâlih-i devlete yarayacağını tasrîh etmiş bulunduğuandan, o zemân Hotin'e Kâyim-i makâm ve semmûr kürk irsâlinden başka li-maslahatin merâmîna müsâ‘ade olunacağı îhâm olunmuş idi. Bu va‘d-i garîbü'l-üslûba igtirâr ve bî-bâk ü pervâ sâniyen Hân-tepesi'ne nasb-ı hîyâm olunacağı gün yemeklik yerinde dâmen-i Sadriâ‘zamîye ruh-sâ olduğu hîn-i i‘dâmına âmâde kılınan Silahdâr ve Enderûnîler'den birkaç nefer kimseler mahbûs olduğunu ifâde ile verây-ı sâyebânda kayd ü bendiyle iştigâllerini Silahdâr’ı müşâhade ve fi'l-hâl tabancasını çeküp, Pîşkîr Ağası'nı dağdağa-i dünyadan âzâde etmekle, şahs-ı merkûm katl olunup, Paşa-yı mûmâ ileyhe dahi yer yer hançer havâle ve şöhret ü nâmi sahife-i ‘âlemden izâle olundu. Mûmâ ileyhin etbâ‘ı Arnabud tâyifesi'nden olup, muhallefâtını kabza me’mûr olanlara: “Mebâdâ! Teslimde izhâr-ı huşûnet u ‘inâd ve yağma vü gârete itâle-i dest-i fesâd eyleyeler” deyü bu vak‘ada hâzır olan Karesi Mutasarrîfi ‘Abdullah Paşa zikr olunan muhallefâtın hîrâsetine me’mûr olup, maktûlun ordusuna vardıkda kabz-ı muhallefâtâ şahs-ı vâhid mâni‘ olmamışken ma‘iyyetinde olan levendât, muhallefâtı yağma vü tâlân ve etbâ‘ını ‘uryân ve ba‘zisini cerh u darb ile nâ-tuvân eylediklerini o makûle felâket-zedeler gelüp, Serdâr-ı Ekrem otağı pîş-gâhında dâd-hâhâne şikâyet ve bu tavr-ı garîb Sadriâ‘zam'a mûcib-i melâlet olarak, fi'l-hâl Çavuş-başı ma‘rifetiyle nehb ü gasb olunan eşyânın ba‘zisini istirdâd ve ba‘zisini tâyife-i levendât ketm [M2 28] ve nefsi habîslerine zuhûrât-ı îrâd kayd eylediler.

¹ Hasan B2, B2, K2 : Hüseyin Ü.

Tevcîh-i rütbe-i Vezâret be Abaza Mehmed Paşa ve ‘azl-i Kethudây-i Sadri‘zamî

Müşârun ileyh yeke-tâz-i meydân-ı celâdet ve kûy-rûbây-ı fezây-ı sarâmet olup, Hekîm-zâde ‘Ali Paşa merhûmun Enderûn Çukadârı iken Sivas Sahrâsi'nda zorba ve eşkiyâları tedmîrde fevka'l-me'mûl hîdmet edüp, mûrûr-i ezmân ile Mîr-i mîrân ve bu seferde dahi sarf-ı tâb ü tüvân ile uğûr-i Pâdişâhî'de bezl-i mâl ü cân eylediği, Serdâr-ı ekrem hazretlerine nûmâyân olmağla, câh-ı vâlây-ı Vezâret ile kadri terfi' ve sebkat eden hîdmeti vâreste-i girih-i tazyî' kılındığından başka, el-hâletü hâzihî seferde mevcûd ve emvâl ü eşyâsı nehb-kerde-i düşmen-i bed-bûd olmağla, mu'tâd olan Vezâret câyizesi tarafına in‘âm ve bu vechile dahi seyrâb-ı zûlâl-i ikrâm kılındı. Mîrâhûr-i Evvel iken Sadâret Kethudâlılığı'na lâyık u mahal görülen el-Hâc Ahmed Ağa, muhavvel-i ‘uhde-i sadâkati olan hîdemâtda ihâta-i ‘akl ü idrâki kadar kusûr etmemiş iken Ordu-yi hümâyûn'da ba‘zı müteneffis, umûruna ta‘arruz ve mûmâ ileyh dahi gâh te‘âruz ve gâh temâruz üzere görünüp, bu vesîle ile kevkeb-i müsta‘lî-yi ikbâli hâbit ve giderek nazar-ı Serdâr-ı ekrem’den sâkit olup, bu keyfiyyet ma‘lûm-i hazret-i Tâcdârî ve ‘azline irâde-i seniyye cârî olmuşdı. Binâ'en ‘alâ zâlik Ordu-yi hümâyûn'a hazîne îsâl etmek me‘mûriyyeti ile pâder-i rikâb olan Mîrâhûr-i Evvel Mustafa Bey'e hufyeten Kethudâlık hatt-ı şerîfi verildiyse dahi, hazîne ile ‘azîmeti zemâna muhtâc olduğundan, zîr olunan hazîne Edirne tarafında olan Kapucu-bâşı ‘Abdullah Ağa'ya teslîm ile verâdan îsâlini te’kîd etmek ve kendisi dahi bir ân akdem Ordu-yi hümâyûn'a ‘azîmet eylemek vasâyâsı retîme-i bâzû-yı me‘mûriyyeti kılılmıştı. Mîr-i mûmâ ileyh Ordu-yi hümâyûn'a vârid veibrâz-ı hatt-ı şerîf eyledikde, fi'l-hâl mesned-i Kethudâyî'ye sâ‘id olup, selefî dahi hîdmeti meşkûr olmak zemînde iktisây-ı hil‘at-i semmûr ile mesrûr ve ber-vefk-i irâde-i Şâhî Âsitâne-i sa‘âdet tarafına râhî oldu.

İ‘dâm-ı Tercemân-ı Dîvân

Sadr-ı sâbık vaktinde nisâr-ı dirhem ü dînâr ile Dîvân Tercemanlığı'nı tahsîl eden Nikolaki, umûr-i seferiyyeye dâyır müzâkerât ile Sadri‘zam'a izhâr-ı ma‘lûmât ve bu sebeble tahsîl-i husûsiyyet ve imtiyâzât edüp, [M2 29] ehl-i İslâm'a nazarnı kec ve her mâddede girîve-kerd-i vâdî-yi ‘inâd ü lec ile tervîc-i re’y-i mu‘avvec eylediginden fazla, mukaddemâ hayâl-hâne-i fîkr-i fâsidinde sûret verdiği evhâm u hayâlâtın butlânı zâhir u âşikâr ve Serdâr-ı ekrem’î bu vesîle ile hacl ve şerm-sâr etdiği ve buna dâyır katı çok mel‘anete ictisâr eyleiği, ma‘lûm-i Şehriyâr-ı ‘âlî-tebâr olmağla, Kethudây-ı sâbık ma‘iyyeti ile Âsitâne-i sa‘âdet'e ihzâr olunup, Alay-köşkü altında gerdenine havâle-i tîg-i hûnhâr ve ‘ibret-i hadd-i nâ-şinâsân-ı rûzgâr kılındı. Mihâl Voyvoda'nın oğlu Mihâlikâ Tercemânlığı intihâb ve işbu rebî‘ulâhîrin üçüncü günü¹ Ordu-yi hümâyûn'a iyâb ve Tercemânlık hîdmetini² iktisâb eyledi¹.

¹ 3 Rebî‘ulâhîr 1183 = 6 Ağustos 1769 Pazar.

² hîdmetini M2, B2, K2 : hidmetiyle Ü.

Keyfiyyet-i muhâsara-i Hotin ve şehâdet-i Muhâfiz Paşa ve istihlâs-ı kal'a ez-muhâsara ve vekâyi'-i sâ'ire²

Teferruk-i asker sebebi ile Ser'asker Paşa ve Muhâfiz Hasan Paşa ve on bin kadar piyâde Hotin Kal'ası'na tehassun ve her tarafda cenge teheyyü['] ile temekkün ve düşmen-i 'ahd-şiken dahi huluvv-i meydân ve teferruk-i mübârizân sebebi ile Hotin Kal'ası'na nîf sâ'at mahalde meterisler inşâ ve toplar vaz'ıyla tertîb-i levâzîm hasr u ezâ etmişidi. Ser'asker ordusunda kırk pâre top ve mühimmât-ı sâyire mukaddemâ terk olunup, nakle zemân müsâ'id olmadığından kal'ada olan ehl-i İslâm mübtelây-ı endûh ü âlâm olup, düşmen ise o makûle mühimmâtın terkini hud'a-i harbiyyeye haml ile ordusuna nakl eylemediği tehakkuk etmekle, yevm-i muhâsaranın ferdâsı Muhâfiz-i müşârun ileyh ile Ordu Ağası Ser-seksonî 'Abdullah Ağa ittifâk ve mühimmât-ı mezkûrenin kal'aya idhâliyçün miyân-ı hamiyete şedd-i nîtâk eyleyüp, üç bin kadar dilâverân meydân-ı ceng ü vegâ ile Ser'asker ordusu yerine geldiklerinde, top ve hiyâm ve mühimmât ve sâyir eşyayı kala'ya nakl ü idhâl ve bir hîlâl taşrada terk etmemekle, nâm u şânların sahîfe-zîb-i abtâl-i ricâl eylediler. A'dâ kal'a tama'ıyla meterislerin takrîb ve on dakîka mahalde hendekler hafriyla askerin ta'bîyye ve tertîb ve on bir kît'a top i'mâl ve baş-tabya ile Hacı 'Osmân ve Maktûl-oğlu tabyaların doğmeye iştigâl edüp, fazl-ı Hakk ile bu topların kal'a ve ehâlîye zararı olmayup, fekat Izvance tarafında vâki' Parga Karyesi altında îcâd etdiği [M2 30] hisânât-ı müstahkemenin topları, mahsûrîn-i İslâm'a ıztirâb ve kemâl mertebe pîç ü tâb verüp, Hotin Muhâfizi Vezîr Hasan Paşa ise himâyet-i dîn ve muhâfaza-i a'râz-ı Muslimîn irâdesiyle Yûsuf Paşa Tabyası'ndan ve sâyir mahallerden düşmene göz açdırmayup, top u tüfeng ile iş'al-i nâyire-i ceng ve tabyalarda olan guzâti igrâ ile meterisleri düşmene halka-i mîmden teng edüp, muhâsaranın on birinci Pazar-ertesi günü Vezîr-i müşârun ileyh me'vâsında cüz'î râhat için mahall-i ma'rekeden 'avdet eyledikde, a'dânın bir gün evvel karşı tarafa vâfir piyâdesi gelüp, irtiyâd-ı mâdan mahsûrları men' içün kemîn-gâhlar peydâ etdiklerini re'ye'l-'ayn müşâhede etmekle, kendüye mahsûs tüfenglerini bir mikdâr barut ile ihmâz ve müstekar olduğu mahalden der-kemîn olan müşrikîni dâne-i tüfeng ile bî-zâr ve bir kaçını ısâl-i dereke-i nâr eylediği hâlde, a'dâ tarafından atılan topların bir güllesi ve tüfenglerin bir dânesi ârâm-gâhları olan mahalle isâbet ve fi'l-hâl etrafında olan barutu iş'âl ve ondan i'mâl etdikleri memlû tüfenglere sîrâyet ve kurşunun biri topuğuna râst gelüp, o hizebr-i bîşe-i celâdeti zahmdâr ve üç günden sonra 'azm-i dâru'l-karâr eyledi.

Terceme

Müşârun ileyh yetmiş üç târihinde mazhar-ı kahr-ı sâhib-i 'asr olan el-Hâc Ahmed Paşa'nın mahdûmu olup, maskat-i re'sî olan Oltu'da mukîm iken bâ rutbe-i Mîr-i mîrânî Çıldır Eyâleti ile nâyil-i emânî ve yetmiş beş târihinde Vezîr ve üç sene bilâ-infîsâl

¹ iktisâb eyledi M2, B2, K2 : kâm-yâb kılındı Ü.

² sâ'ire K2 :sâyire M2, B2, Ü.

Gürcistan Ser'askerliği'yle nâm ü şâni felek-mesîr olmuş idi. Seksen iki târihinde Kös-tendil Sancağı ilhâkıyla Selânik'e mutasarrîf ve seksen üç muharreminde tevcîh olunan Özi Muhâfizliği'ndan me'mûriyyeti Hotin'e munsarîf olup, vech-i meşrûh üzere terk-i 'âlem-i fânî ve 'azm-i semt-i cavidânî eyledi. Müşârun ileyh fart-ı cesâretle ma'ruf ve hilm ü vekâr ile me'lûf, re'âyâ perver ve dâd-güster ve beyne'l-vüzerâ muvakkar u mu'teber, şecâ'atde kahramân ve 'uluvv-i himmet ü ikdâmda Rüstem-i dâstân, vechi sabîh ve sadrı fesîh ve i'tikâdi sahîh bir Vezîr-i sâhib-i tedbîr idi. Biz yine sadede gelelim, Hân-ı [M2 31] 'âlî-şân ma'iyyetine me'mûr tavâyif-i askerî ve Başbûg nasb olunan Vezîr 'Ali Paşa ve sâyir vüzerây-ı 'izâm ve mîr-i mîrân-ı kirâm Yaş Kasabası'nda ictîma' ve ahvâl-i a'dâya ittilâ'a 'akabinde Hotin cânibine 'azîmet ve hasim ile tarh-ı bezm-i rezm etmek fîkrinde iken, nâ-gâh o tarafdan bozgun askeri zuhûr ve me'murları güm-kerde-i râh-ı şu'ûr edüp, ne hâl ise mezkûrlar ta'vîk ve etrâfa müntesîr olanları cem' içün ulaklar tefrîk olunup, anlar dahi gelüp, orduya iltihâk ve ba'zı deliller istintâk olundukda, düşmen-i bî-mîsâk Hotin'in berü tarafında vâki' Ak-mescid nâm mahalle dek meterisler hafr edüp, Katana ve Kazak tâyifesini karagola ta'yîn ile rasad-ı bîn-i şîkâk oldukları Serdâr-ı ekrem tarafına inhâ ve bir mikdâr zehayir ve mühimmât istid'â eylediler. Üç bin kadar dalkılıç ve mühimmât ve zehayir ve vûcûh-i sâyire ile imdâd olundugundan gayri elli bin guruş dil ve kelle getürenlere vermek üzere ırsâl olunup, bir ân akdem a'dâya bed-nihâd üzerine sevk-i ketâyb ü ecnâd etmeleri bâbında cümlesine hîtâben emr-i celîlü'l-i'tibâr ısdâr olunmuş idi. Bu tertîbât vusûl bulmazdan mukaddem Mîr-i mîrân'dan Çelik Paşa hazînedârı olan 'Ali Paşa, kendü askeri ve ma'iyyetine mü-retteb sâyir asâkir ile ta'yîn olunup, küffârin katanalarına Kanlı-köprü nâm mahalde musâdefe ile ekserîsin kantara-i tîg-i tâb-dârdan imrâr ve birkaç meterislerini ârâm-gâh-ı cünd-i nusrat-şî'âr eyleyüp, bakıyyesi Hotin pîrâmeninde olan sûrâh-ı tabura mâr-dem-i bûrîde gibi insiyâb eylediler. Taraf-ı İslâm'dan ser-zede-i zuhûr olan cûr'et ü ikdâm bâ'is-i havf u haşyet-i a'dâya lî'âm olup, kal'a tarafından şeb-hûn ve o tarafdan hûcûm ile halleri dîger-gûn olacağını kavmiyle müzâkere ve meterislerini terk ve mugâdere ve ehâlîyi kal'a bu vechile vâreste-i ıztirâb-ı muhâsara olup, düşmen dahi Kireç-hâne verâsında ihdâs etdiği istihkâmâta sa'y-ı pûç ile vûlûc ve sedd-i bâb-ı hurûc eyledi. Bundan sonra a'dânın tehassun ettiği mahalle yürüyüş husûsu Hân-ı 'âlişân ve Ser'asker Paşa ve Başbûg ve sâyir efrâd-ı askerî ile meşveret ve cümlesi re'ylerine muvâfakat ile bi'l-ittifâk meterisler hafrına mübâşeret ve kal'ada [M2 32] ve berü tarafda olan piyâdegân zümresi meterislere teşhîn ve süvârîleri etrâfa ta'yîn olunup, bu tedbîr-i dil-pezîr düşmen-i dîne tîr-i mesmûm gibi te'sîr ve kendülerine mukaddeme-i istîsâl ü tedmîr olacağını mülâhaza ile şehr-i rebî'ulâhîrin onuncu pazar gicesi meterislerden karşı tarafa mûrûr esbâbinin tehyî'esine şurû' etdikleri, ma'lûm cünd-i zafer metbu' oldukda 'ale's-seher hân ve vüzerâ ve sâyirleri ta'kîb ve Nehr-i Turla'da olan köprüleri-ne dek o kavm-i müstahîkkul-levmi ta'cîz ü ta'zîb eylediklerinden gayri, cisr-i mem-dûdaların fesh edinceye dek vâfîri küste-i hisâm-ı İslâm ve lağımlara ta'biye etdikleri elli kantar barut resîde-i ma'raz-i nakl ü iğtinâm oldu.

‘Azl-i Sadri‘zam el-Hâc Mehmed Emîn Paşa ve nasb-ı ‘Ali Paşa

Rivâyet-i sahîhaya göre müşârun ileyhin Âsitâne'den hareketi Moskovlu'yu ihâfe vü tevhîm ile Leh memleketinden ihrâca ve kavm-i mezkûrun beyne'd-düvel meşrût olan serbestliklerini ibkâya mebnî olup, Îsakça'ya varınca tevâyif-i askerîyi dâd ü dihiş ve in‘âm ü bahşîş ile mazhar-ı iltifât ü nevâziş edüp, Tuna'yı murûrdan sonra Memâlik-i mahrûse'den deryâ gibi asâkir-i İslâm cûş u hurûşa gelüp, bir merhaleden nehzat ve yurd yerine gelinceye dek merhaleteynin ibtidâsına dek sevâd-ı asker zâyil olmayup, bu kadar nûfûsa zahîre îsâli, hâric-i tâkat-i beşer ve fi'l-asl iddihâr olunan zehâyir dahi kalîl olup asker-i kesîreye vefâ etmeyeceği mukarrer iken, Hân-tepe'si'ne varıncaya dek ne hâl ise halka müstevfâ zahîre tevzî' olunup, Ordu-yi hümâyûn Bender'e ve ikinci def'ada Hân-tepe'si'ne geldikde, müddahar olan zehâyire nefâd gelüp, etrâfdan celbe zarûret ilcâ ve me'mûrlar hâb-ı râhatı terk ile o makûle bî-insâflara zahîre yetişdirmek emrinde sa‘y-i evfâ ederler idi.

Fezâyîl-i gazâ vü cihâddan bî-haber ve nevâyib ü şedâyid-i seferiyeye mütehammil olmayan erbâb-ı tereffüh ü batar, kîllet-i zehâyiri behâne ile arzûy-i lezzet-i bâlîn ü pister ve birer ma‘berden Tuna'yı güzer ve Âsitâne-i sa‘âdet'e gelüp, ma‘lûm-i cihâniyân olan seyyî'elerin dürlü dürlü ‘ilel ile mütevârî ve tehyîc-i gazab-ı cenâb-ı Şehriyârî eylediler. Düşmen dahi Leh memleketinden askerini ihrâc [M2 33] etmeyüp, hîlâf-ı mülâhaza mukâbeleye cesâret ve Turla'yı berü geçüp, Ser‘asker ordusunu berminvâl-i muharrer perîşân etdikden sonra, ikinci def'ada kal'a muhâsarasına mübâşeret eyledi. Askerin ‘adem-i sebâti ve zâd ü zahîre tedârukünün su‘ûbeti ve ru‘esânın bir mahalle me'mûriyyetleri iktizâ eyledikde, gûnâ-gûn a‘zâr îrâdiyla emr-i şerîfe ‘adem-i imtisâlleri Sadri‘zam’ı îlâm ve mübtelây-ı ‘ilel ü eskâm eyleyüp, meşhûr-i milel olan ‘akl u dirâyetine halel ve zihn-i mûşikâfina fûtûr u kesel ve sevdây-ı merâk u hulyâya mübtelâ ve ricâl-i devlet ba‘zı umur-i ma‘kûleyi¹ ifâdede çîn-i cebîn ve eser-i gazab ü nefrin müşâhadesinden, her biri ‘uzlet-güzîn-i kûşe-i inzivâ olup, bu esbâb ile bir iki def'a Sadâret'den isti‘fâ ve inhirâf-ı mîzâc ile umûr-i devlet gerüye kalmak rütbelerine resîde olduğunu dergâh-ı vâlâyâ bi'l-istirhâm ‘arz u inhâ etmişidi. ‘İlel-i cüz’iyye gide-rek ‘illet-i tâmme makâmina kâyim ve efvâh-ı nâsda olan erâcîf u uğlûtanın def'i bâbînda ‘azli nezd-i ferd-i Mülükâne'de emr-i lâzım olmağla, cümle emvâl ü eşyâsi in‘âm ve kendüsi Dimetoka'da ikâmet ü ârâm ile ikrâm olunup, nez' u def'-i mühr-i hümâyûn maslahati zîmnâda Mîrâhûr-i Sânî Gü'l Ahmed Paşa-zâde Feyzi Bey Ordu-yi hümâyûn'a me'mûr olmuştu. Mîr-i mûmâ ileyh rebî‘ulâhîrin dokuzuncu sebt günü² Ordu-yi hümâyûn'un karâr-gâhi olan Hân-tepe'si'ne vâsil ve ibtidâ Kethudâ Bey Kâtibi İbrâhîm Efendi'nin çadırına nâzil olup, ricâl-i bâbî ihzâr ve me'mûriyyetini cümlesine iş‘âr eyledikde, Kethudây-ı Sadri‘zamî Mustafa Bey ve Kâtibi İbrâhîm Efendi sâyebân-ı Serdâr-ı ekremî'ye dâhil olup, müşârun ileyh Feyzî Bey'in me'mûriyyetini

¹ ma‘kûleyi M2, K2, Ü مقوله بى: B2.

² 9 Rebî‘ulâhîr 1183 = 12 Ağustos 1769 Cumartesi.

su'âl eyledikde, Kethudâ Bey teblîğ-i hâle muktedir olamayup, hemân Kâtib Efendi feth-i derîce-i makâl ve mukaddemâ sû-i mîzâc sebebi ile taraf-ı hümâyûndan ‘azl istid’âsında olduklarına binâ’en merâm-ı Âsafâne’leri karîn-i is‘âf ü müsâ‘ade ve tedbîr ü ‘ilâc zîmnâda bilâ-musâdere Dimetoka’dâ ikâmetleri irâde-i hümâyûn oluduğunu ifâde eyledikde, Mîr-i mûmâ ileyhi fi'l-hâl da ‘vet ve Çavuş-başı Ağa ma‘iyyeti ile bu maslahata dâyir olan hatt-ı hümâyûnu irâ’et ‘akabinde mühr-i şerîf istirdâd ve Yeniçeri Ağası Süleyman Ağa Kâyim-makâmlıq [M2 34] mesnedine is‘âd olunup, Hotin tarafında Başbüg olan Vezîr ‘Ali Paşa’ya mühr-i hümâyûnu teslîm için mîr-i mûmâ ileyh Teşrîfâtî Vahdetî Bekir Efendi’yi istishâb ve Hotin tarafına ‘azm ü şîtâb eyledi. Sadr-ı sâbık dahi bir gice ke'l-evvel obasında ikâmet ve ferdâsı Nehr-i Prut kenârında nasb olunan haymesine ‘azîmet ve muhtârları olan Silahşör ‘Osmân Bey ile sefîneye râkib ve Tomar-ova'dan Nehr-i Tuna'ya ve andan Îsakçı'ya ve andan dahi me‘mûr olduğu Dime-toka'ya zâhib oldu. Mâh-ı mezbûrun on üçüncü günü¹ Hotin'e iki buçuk sâ‘at mesâfede vâki‘ Yemeklik nâm mahalle mîr-i mûmâ ileyh vâsil olup, tebşîr-i mühr-i hümâyûn zîmnâda şâtırını irsâl ve istikşâf-ı irâde-i Sadr-ı ferâh-fâl eyledikde bir gün te'hîr ve ferdâsı pençenbih günü² vürûdu tezkîr olunmuşidi. Yevm-i mezkûrda mîr-i mûmâ ileyh harekete te’ehhüb ve orduya nîsf sâ‘at mahalle tekarrub eyledikde, müşârun ileyh karşı tarafdan zuhûr eden küffâr üzerine asker tertîb etmek şüglü ile berzede-i dâmân-ı tâb ü tüvân ve nâ-çâr birkaç sâ‘at dahi olduğu mahalde zuhûr-i irâdeye nigerân olması beyân ve ol vechile müterakkib-ı emr ü fermân olmuşidi. Şugl-i askerden âzâde-ser oldukları ân mîr-i mûmâ ileyhe irsâl-i peyâm ve otâka tekarrubları hengâm otuz hatve yerden istikbâl ve sunûf-i tekrim ile mühr-i hümâyûnu takbîl ve nihâde-i ceyb-i ikbâl edüp, ber-mûcib-i teşrîfât cümleye ilbâs-ı hil‘at ve kemâ-kân reviyyet-i mehâmm-ı seferiyeye mübâşeret eyledi.

Ba‘zi havâdis

Ordu-yi hümâyûn'da hazînenin fîkdâni ve etrâf u eknâfda olan me‘mûrların izhâr-ı sûret-i teng-destî ve nâ-tüvânî eyledikleri ma‘lûm-i hazret-i Cihân-bânî olduğuna binâ’en, bu def‘a dahi üç bin beş yüz kîseye karîb meblağ Hazîne-i hümâyûn'dan ifrâz olunup, Kapucu-başı ‘Abdullah Ağa mübâşeretiyle Hân-tepe'si'ne irsâl ve mevkib-i hümâyûn hazînesine idhâl olundu.

Anadolu Vâlisi Vezîr Feyzullah Paşa'nın mükemmeli kapu halkı ile eyâleti alup, bir ân akdem Ordu-yi hümâyûn'a iltihâkı fermân olunmuşken Serdâr-ı ekrem Bender'e ve kemâ fi'l-evvel Hân-tepe'si'ne vürûdundan sonra, âheste [M2 35] reftâr ile yerinden kiyâm ve Îsakçı Sahrâsi'na rekz-i a‘lâm etmişidi. Bu def‘a dahi hareketi isti‘câl olundukda, başında olan levend bahşî talebi ile râh-ı ‘azîmetini bend ve Ordu-yi hümâyûn hazînesinden yirmi beş bin guruş karzan tarafına i‘tâ olunmasını recâ edüp, matlûbuna

¹ 13 Rebî‘ulâhir 1183 = 16 Ağustos 1769 Çarşamba.

² 14 Rebî‘ulâhir 1183 = 17 Ağustos 1769 Perşembe.

müsâ‘ade bî-dirîğ ve recâsi karîn-i tecvîz ü tevsîğ kılınmışlığı. Bu def‘a dahi harekete mecalî olmadığını eyâletlü hiss ile bilâ-istîzân ordusundan infikâk ve Hân-tepe’si’ne ‘atf-ı ‘inân ve alaylarını irâ’et ile tebri’e-i zimmet ve bundan sonra tekrar müşârun ileyhe isti‘câl emri ısdâr ve kemâ-kân ‘özr-i bârid izhâr ve i‘ânete heves-kâr olup, bu def‘a dahi matlûbu kadar meblağ istikrâz ve hezâr su‘ûbetle yerinden intihâz eyleyüp, kapusu halkından mâ‘adâ bin kadar levendât ile Hân-tepe’si’ne gelüp, Kâyim-makâm Paşa ile mülâkât ve Ordu-yi hümâyûn'un bir cânibinde rekz-i râyât eyledi. Livây-ı şerîf-i sa‘âdet-redîfin kudûm-i şitâ ve mehâzîr-i uhrâ ile Hân-tepe’si’nde ikâmesi, ricâl-i Devlet-i ‘aliyye tarafından istisvâb ve ifâdesi Feyzî Bey'e işrâb olunmuşıldı. Mîr-i mûmâ ileyh husûs-i mezkûru beyân ve müşârun ileyh dahi bu re’yi istihsân edüp, ancak ba‘zı umûr-i dîvâniyye rü’yeti için Re’îsülküttâb Mehmed Recâ’î Efendi ile Tezkire-i Sânî ‘Abdurrezzâk Efendi'nin vürûdunu fermân ve onlar dahi bilâ-tevakkuf Sadriâ‘zam tarafına sevk-i yek-rân eylediler.

Küffâr-ı eşrâr her tarafdan Memâlik-i İslâmiyye’yi pâ-zede-i muzârr etmek mekâsııyla bu def‘a Aksu'yu geçüp, Özi etrâfında olan kişlakların ba‘zisini ihrâk ve harâbe-zâr ve devâbb ü mevâşîyi sevk ile birkaç kimseyi zahm-dâr eylediklerini, muhâfizi Vezîr Süleymân Paşa istihbâr ve bi'n-nefs üzerlerine ilgâr etmişidi. Mesfûrlar havf-i ta‘kîb ile geldikleri mahalle ‘azîmet ve müşârun ileyh dahi ‘adem-i vusûl elemiyile ‘avdet edüp, bundan sonra câ-be-câ a‘dâ bu taraflara dehşet ilkâsından hâlî olmayaçağı hüveydâ ve kendüsünün bi'n-nefs kahr-ı düşmen vesilesiyle kal‘adan çıkışması hilâf-ı me’mûriyyeti olup lede'l-iktizâ a‘dâ ile muhârebe etmek için bir mikdâr süvârî ta‘yînini inhâ ve Özi'de [M2 36] olan vûcûh-i kavm bu ‘azîmeti imzâ etmişleridi. Hotin'de askerin eşedd-i lüzûmu zâhir ve o tarafdan taleb-i asker muktezây-ı hâle mugâyir olduğundan, Ordu-yi hümâyûn'da mevcûd Karesi Sancağı Mutasarrîfi ‘Abdullah Paşa ve ma‘iyyetinde olan levendâtın levâzîm u havâyicileri rü’yet ve Özi'ye ta‘yîn ve kal‘a-i mezbûrenin etrâfi bu vechile tahsîn olundu.

Fevt-i Kâdî-yi Ordu-yi hümâyûn ‘Abdullah Efendi

Müşârun ileyh metâ‘ib-i hatt-ı tirhâl-i seferiyye ile za‘îfu'l-hâl olup, Bender'den Hân-tepe’si’ne geldikde za‘f-ı vûcûdu iştidâd ve ‘illeti giderek imtidâd bulup, kişlak taraflına Ordu-yi hümâyûn'un ‘avdeti vakti dahi nâ-ma'lûm ve giderek esbâb-ı râhat ü huzûru ma‘dûm olduğundan, bî'l-istîzân Nehr-i İsakçı Kasabası'na revân olmuş idi. Birkaç gün kasaba-i mezkûrede ikâmet ve şehr-i mezkûrun yirmi beşinci isneyn günü¹ sefer-i âhiret eyleyüp, Sultân ‘Osmân Câmi‘-i şerîfinde Sadr-ı esbak Semîn İbrâhîm Paşa kurbunda o hâyiz-i kâffe-i ‘ulûm u fûnûn medfûn kılındı.

¹ 25 Rebî‘ulâhîr 1183 = 28 Ağustos 1769 Pazartesi.

Müşârun ileyh Su Nâzırı Altunuçok Mehmed Ağa'nın subünden yüz on sekiz târihinde¹ ketm-i ‘ademden sâha-i vücûda kudûm ve ‘unfuvân-ı şebâbında vaktini hasr-ı envâ‘-ı ‘ulûm edüp, Neylî Ahmed Efendi'den ve Mudurnulu Mehmed Efendi'den her fenni tarîkı üzere ahz u telakkî ve gûn be-gûn derece-i isti‘dâdi kesb-i terakkî ve yirmi beş târihinde mülâzîm ve kirk dört senesinde² Şeyhulislâm Mirzâ-zâde Mehmed Efendi'den bi'l-imtihân rû‘ûs ahziyla mazhar-ı mekârim olmuşdı. Dâmâd-zâde Feyzullah Efendi Meşîhati'nde Kudüs'e hâkim ve inkızây-ı müddet-i hükûmet ile İstanbul'a kâdim olukda, Huzûr Dersi'nin birinde Mukarrir olup, si‘a-i ‘ilmi ma‘lûm-i hazret-i Cihândârî olmağla, Şâm Pâyesi'yle dil-nüvâzende-i ikrâm ve yetmiş dörtde³ Medîne-i münevvere Kazâsiyla ruhsây-ı Ravza-i Mutahhara-i Seyyidü'l-enâm oldu. Seksen bir sâlinde⁴ İstanbul Pâyesi'ni ihrâz ile bâlâr ve ser-menzīl-i imtiyâz ve bir seneden sonra Ordu-yi hümâyûn Kadılığı'yla mazhar-ı sunûf-i i‘zâz olup, seksen üç evâyîlinde Anadolu pâye-si'yle kadri efzûn ve târîh-i mezkûrda zâyik-i merâret-i reybe'l-menûn oldu. Müşârun ileyhin [M2 37] Sûre-i Bakara evâyîline yazdığı hâşıye-i Beyzâvî müsellem-i fuhûl ve fûnûn-i sâyireye müte‘allik risâleleri mütedâvel ü makbûldür. Ba‘zı Türkî eş‘âr inşâdına dahi meyl ü rağbet ve ‘Abdî mahlası ile âzmâyiş-i ma‘rifet eyleyüp, Hotin Kal‘ası tahlîs olundukda, inşâd etdiği târihdir:

‘Abdiyâ târih-i kahrın dedi ehl-i ‘arş u ferş,
Moskovu kıldı müdemmir seyf-i Sultân Mustafa
(مسقوی قلدی مدمر سیف سلطان مصطفی)

Nasb-ı cisr ve ‘ubûr-i asker ve zuhûr-i perîşânî

Hotin Kal‘ası muhâsaradan tahlîs ve tedmîr-i a‘dâ beyne'r-ru‘esâ tansîs olunup, rûz-be-rûz dilâverân a‘dâ-i sûzden cesâretine i‘timâdi olanlar fevc fevc Nehr-i Turla'yı karşı geçüp, düşmen süvârîsiyle mükâfeha ve mutârada ve dil ü kelle ahziyla yine berü tarafa mu‘âvede ederler idi. Ordu-yi hümâyûn'dan eczâ-yı cisr bu esnâda temâmen celb olunup, kal‘a civârında vâki‘ geçid mahalline cisr inşâ ve karşı tarafda meterisler ve ba‘zı istikhâmât vaz‘ı ile def‘-i keyd-i a‘dâ kılındığı mütehakkak olukda, küffâr kemâl-i havf ü haşyete dûçâr ve cisr-i mezkûrun inhidâmına âlet olur bir nev‘ san‘at icrâsını netîce-i efkâr edüp, bi'l-âhîra bir buçuk zirâ‘ murabba‘uş-şekl bir sandûka ihdâs ve derûnunu eczây-ı nâriye ile imlâ ve etrâf-ı erba‘asına dört kît‘a memlû tabanca ta‘biye edüp, şöyle ki cereyân-ı mâ ile eczây-ı cisrin bir mahalline tabancaların biri dokunsa fi'l-hâl iştî‘âl ve sandûkaya sirâyet ile cisri kat‘ ve ‘amelden ibtâl eyeleyeceğini delâ’il-

¹ 1 Muharrem 1118 = 15 Nisan 1706 Perşembe.

² 1 Muharrem 1144 = 6 Temmuz 1731 Cuma.

³ 1 Muharrem 1174 = 13 Ağustos 1760 Çarşamba.

⁴ 1 Muharrem 1181 = 30 Mayıs 1767 Cumartesi.

¹ sînâ‘iyye ile istidlâl ve bir gice zikr olunan sandûkayı üç mil yukarıdan nehr-i Turla'ya ilkâ ve emvâc-ı nehr ile egerçi tahmîn eyedekleri cisrin muhâzîsine isâbet ve iltikâ eyledi. Ancak tabancalar bir mahalle isâbet etmeyüp, sandûkada olan eczây-ı nâriye dahi reşâşe-i âb ile mübettel ve sandûka-i mezkûre ‘alâ hâlihâ bir mahalde tevakkuf ile desîseleri mu‘attal olup, bu keyfiyyete ba‘zı guzât hidâyet-i minhâc-ı vukûf ile zikr olunan sandûkayı hey’et-i mecmû‘asıyla nehirden ihrâc ve huzûr-i Serdâr-ı ekremî’ye takdîm edüp, bu mukâbelede ceyb-i ümmîdleri nakd-i bî-‘ad ile teşhîn ve ser-i iftihârları çeleng-i pervîn deng ile tezyîn olundu. Düşmen-i bed-endîş i‘mâl etdiği [M2 38] mekr u firîbin bir maslahata yaramadığını müşâhede ile mübtelây-ı endûh u teşvîş olup, karşı tarafda kasd-ı muhâfaza-i cisr ile derûn-i meterisde der-kemîn olan cünd-i muvahhidîni ser-âzerde-i şebhûn etmek bâbında i‘mâl-i neyyir-i necât ü fûsûn etmişidi. Cisr-i mezkûrun bir tarafı münhafiz olmak cihetile re’s-i cisrde hafr-i meteris mümkün olmayaup, firâz-ı nehirde vâki‘ püştede fekat bir mikdâr mahal hafr ve meteris ittihâz olundugundan, bir taraf istihkâmdan hâlî ve a‘dânın bu cihetle îrâs-ı mazarrata mecâli olup, leylen askerini tertîb ve bir firkasını meteris ve diğer firkasını cisr üzerine tesrib etmişidi. Asker-i İslâm düşmenin hûcûmunu ‘adem-i takrib ile fâriğü'l-bâl oldukları hâlde iki tarafından hamleye tâb-âver olamayup, meterisleri terk ve arzûy-i cisr ile ‘avdetde küffâra musâdefe ve iki tarafından âgâz-ı musâdemeye ve muvâfaka etmeleriyle, a‘dânın ekserini îsâl-i dereke-i nâr ve bakîyyelerini reh-rev-i vâdî-yi firâr eyleyüp, cünd-i muvahhidînin perîşânlığı mûcib-i nusrat ve sebeb-i fevz ü sa‘âdet olup, edevât-ı cisr kemâ-kân mahalinde rasînu'l-bünyân ve vâreste-i gezend-i ehl-i şîrk ü tuğyân oldu.

Anadolu Vâlîsi Vezîr Feyzullah Paşa ve sâyir tavâyif-i askerî, Ordu-yi hümâyûn'da ihtişâd ve a‘dd ü şumârları mütefâvit-i râdde-i a‘dâd olduğuna binâ’en, birkaç gün sonra huzûr-i Serdâr-ı ekremî’de ‘akd-i cem‘iyyet ve a‘dânın tedmîrine dâyir sohbet olunup, karşı tarafa müceddeden tertîb-i asker ve a‘dâyi makhûr u müdemmir etmek husûsu mukarrer olup, cumâdelûlânın sekizinci sebt günü² ittifâk-ı ârây-ı kârâzmûdegân-ı rûzgâr ile sunûf-i asâkir karşı tarafa imrâr olunup, karar-gâh-ı a‘dâ olan Mataracı Karyesi pîş-gâhında tertîb-i sâk u kalb ve âgâz-ı harb ü darb kılındıysa dahi düşmen mîse-zâr içinde bulunup, meçâl-i kerr u ferr müte‘azzir olmak hasebiyle muhâsara-i etrâf u enhâ ve tazyîk-i a‘dâ evlâ görülp, Anadolu Vâlîsi bir tarafından ve Diyârbekir Vâlîsi bir tarafından ve Rumeli Vâlîsi Mehmed Paşa bir tarafından ve Hân-ı ‘âlîşân Kamaniçe tarafından ve Serdâr-ı ekrem hazretleri mîse-zâr tarafından âheng-i ceng ü kitâl ve dil ü kelle getürenlere feth-i hemyân ifzâl [M2 39] kılımup, her tarafından ikrâr-ı gird-gân-ı vahdet-i Hudâ envâ‘-ı va‘d ile teşvîk u iğrâ ve giderek düşmenin üç dört meterisi ve altı kit‘a top iki kit‘a cebehâne ‘arabaları resîde-i eyâdî-yi guzât ve Hân ve sâyir dilâverân tarafından ahz olunan kelle ve dil sekiz yüz ‘adede müntehî olduğu tahkîk-kerde-i ruvât-i sikât olup, bu keyfiyyetle tabûr-i a‘dâ muzmahil ve derûnunda

¹ delâ’il M2, K2 : delâylil B2, Ü.

² 8 Cumâdelülâ 1183 = 9 Eylül 1769 Cumartesi.

olan hazele-i müşrikîn müsta'sil olacağı tehakkuk etmiş iken, bîşe-zâra ta'yîn olunan piyâde bin beş yüz mikdârı olup, ba'zısı kelle ve dil ahziyla ve ba'zısı mecrûh u şehîdlerin nakl ile meşgûl ve bu takrîb mukâbele-i a'dâda mübâreze edenlerin 'adedi beş altı yüze mevsûl ve vech-i âhar ile imdâd mümkün olmayup, süvârînin dahi top ve humbara âteşlerinden bîzâr oldukları meşhûd-i küffâr olmağıla, hemân balkânلarda olan meterislerden hurûc ve müteferrik olan askerini devşürüp, mukaddemâ taraf-ı İslâm'dan teshîr olunan meterislerini zabt ve kîllet-i piyâde hasebiyle müdâfa'a mümkün olmayup, yevm-i mezkûrda hâsîl olan fevz ü zafer ile kanâ'at ve karâr-gâh-ı asker olan mahalle ric'at eylediler. Bundan sonra tekrar tedmîr-i küffâr maslahati zîmnâda istişâre ve pergâr-ı efkâr idâre olunup, on iki bin kadar dalkılıç tahrîri istisvâb ve bir tarafдан karşuya imrâr ile a'dâyi mübtelây-ı dü-şâha-i ıztırâb etmek emrinde ittifâk olunup, tedbîr-i mezkûre mübâşeret hilâlinde birkaç gün 'ale't-tevâlî nûzûl eden bârân sebebi ile Nehr-i Turla tuğyân ve cîsrin tonbazları noksân olmak haysiyeti ile iki cânibi 'arabalar ile tekmîl ve tezâyüd-i mevc-i mâ 'arabaları tahlîl edüp, mâh-ı mezbûrun on altıncı pazar gicesi bikazâ'i'llâh-ı Te'âlâ köprü vasatından şikest olup, tekrâr rabt ve karşuda olan askere imdâd husûsunda Serdâr-ı ekrem ve sâyirlerinin re'y ü tedbîri kat'â müfid olmayup, bu tarafda olanlar karşuda olanların hâline nigâh ve medd-i enîn ü âh ile eflâke itâre-i dûd-i siyâh eylediler. A'dâ bu hâl-i pûr-melâle ittilâ' ve ibtidâ levend tâyifesi üzerine hûcûm ve birkaç sâ'at muhârebe edüp, zaferden mahrûm olduğundan yeniçeri meterislerine kelb-i 'akûr gibi [M2 40] muhâcim ve guzât-ı İslâm dahi mahallerinde sâbit ü kâyim olup, sabaha dek bu hâl müstemir ve katı çok kâfir nâr-ı dûzahda müstekar olup, serân-ı guzât-ı zafer-simâtdan Kul Kethudâsı ve Turnacı-başı ve neferâtdan dahi ba'zı kimseler nâyil-i rütbe-i şehâdet ve 'âzim-i hîyâz-ı riyâz-ı cennet oldular. Ferdâsı zümre-i muvahidînin bir mikdârı berü tarafdan tedâruk olan tombâzlar ile ve bir mikdârı Tatar tâyifesi yedleriyle berü tarafa imrâr ve Anadolu Vâlîsi dahi bir takrîb kenâr-ı selâmete çıkışup, şükür-güzâr-ı İzed-i Settâr oldu. Ertesi gün bu tarafa mûrûr-i kudretini tahsîl etmeyen İslâm üzerine tekrâr a'dâyi li'âm hûcûm u ikdâm ve ye's-i medâhil ü mehâric ile bunlar dahi mukâbeleye ihtimâm edüp, beş altı sâ'at îkâd-ı nâyire-i ceng ve hûn-i a'dâ ile rûy-i sahrâyi şengerf-i reng eyleyüp, bu firka-i nâciyenin dahi bir mikdârı şehîd ve bir mikdârı berü tarafa geçirülmekle, câme-pûş-i zindegânî-yi cedîd oldu. Karşu tarafda levend tâyifesinden kalan altı yüz mikdârı süvârî ve sâyir askeri Leh'den Bender'e vusûl hulyâsıyla Kamaniçe tarafına ılgâr ve üç dört mahalde a'dâ katanalarıyla tarh-ı kur'a-i kârzâr ederek vâfir müşrik-i bî-imânî ta'n-ı seyf ü sinân ile reh-gîrây-ı nâr-ı sûzân ve bunlardan dahi bir iki yüz kadar merd-i dilâver 'azm-i serâbistân-ı cinân ve bâkîsi berü tarafa mûrûr ile tahlîs-i cân eylediler. Karşu tarafda mukâbele-i a'dâda şahs-ı vâhid kalmayup, berü taraflara geçen tavâyif-i askerî dahi bilâ-tevakkuf herbiri bir tarafa şitâbân ve Hotin Kal'ası dahi iki def'a muhâsara görüp, eser-i binâdan 'ârî ve her tarafına vehr ü tezelzül târî olduğundan başka, mevcûd olan zâhîre dahi yirmi güne vefâ edüp, tekarrub-i şitâ dahi bu havâlîde meks ü istikrâra mâni' ve ru'esâ beyinde ise envâ'-ı ihtilâf vâki' olup, hâl böyle iken bâliğan mâ-belağ bahış u 'ulûfe 'arziyla Hotin muhâfazasını Serdâr-ı ekrem iltizâm ve dellâllar vesâtatiyla iblâğ-ı peyâm etmiş iken

‘adem-i rağbet-i askerîden başka muhâfiz ta‘yîn olunan Vezîr Abaza Paşa ile Hotin Ağası'nın ancak, besar altışar âdemleri kalup, anlar dahi havf-i cân ile kal‘adan gürîzân oldular. Bu suretle muhâfaza-i kal‘adan me’yûs ve Serdâr-ı [M2 41] ekrem ru’esâya nazar ile dest-zen-i hayf u efsûs olup: “Eğer a‘kâbîma ‘âdet olmasa kendüm bi’n-nefs etbâ‘im ile muhâfaz-i kal‘aya gayret ve verây-i meşîyyetde Hak Te‘âlâ ne takdîr etdiyse rü’yet ve cân-ı ‘azîzim fedây-i sâhib-i serîr-i sultanat eyleridim” deyerek, eşk-rîz-i has-ret ve kal‘ada üç yüz pâre top ve mükemmel cebehâne ve bir mikdâr zahîre terkiyle mâh-ı mezbûrun yirminci pençenbih gicesi¹ Sadria‘zam hazretleri ve sâyir vüzerây-ı ‘izâm bi-ecma‘ihim Ordu-yi hümâyûn tarafına seyl-i münhadir gibi seyelân ve ol hisn-i hasîni bilâ-ta‘b teslîm-i eyâdî-yi a‘dây-ı bed-gümân eylediler. Sadria‘zam mühr-i hümâyûn ile mükerrem oldukda Hân ve sâyir erbâb-ı vukûf Hotin'in şîtası sâyir mahallerden mukaddem geleceğini ifâde ile üç beş mâhdan berü cünd-i İslâm küffâr-ı bed-encâm ile cenge ikdâm edüp, bâzûy-ı iktidârlarına fütûr ve gayret ü himmetlerine kusûr tareyân edüp, tahlîs-i kal‘ayı ganîmet ‘addiyle harâbe-müşrif mahallerini ta‘mîr ve muhâfiz u asker ve sâyir mühimmât ü levâzîmînî tertîb ü tedbîr etdikden sonra: “Ordu-yi hümâyûn'u Tunâ'dan imrâr ve mahall-i münâsibde kışlamak maslahat-ı hayriyyeden ma‘dûddur” deyü yer yer bast-ı güftâr etmişler idi. Kelâmları mahz-ı savâb olduğu ma‘lûm-i Sadr-ı ‘âlî-cenâb olup, ancak Hotin Sahrâsı yetmiş bin kadar ceng-âver-i asker ile memlû ve terk-i ceng ile gerüye ‘avdet beyne'n-nâs sebeb-i güft-gû, belki bâ‘is-i gu-luv olacağını îmâ ve nâ-çâr köprü inşâ ve karşuya asker isrâ eleyüp, tahrîz u igrâ ve cûd u sehâda kusûr etmemiş iken kazâ vü kader bu şîveyi icrâ ve şe’âmet-i gurûr ve cühhâl-i leşkerin yollarda irtikâb etdikleri zulm-i mevfûra pâdâş ü cezâ eyledi.

Vürûd-i Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî be-Ordu-yi hümâyûn

Hotin Kal‘ası'nın istihlâsi ve Kamanice ve İzvanice taraflarına ba‘zan asker ta‘yini ile cünûd-i muvahhidînin galebesi mukaddemâ sâmi‘a res-i hümâyûn olduğuna binâ’en, ugûr-i dîn-î mübînde sebkat eden hîdmetlerine mükâfât ve bundan sonra zuhûra gelecek ikdâm ü himmetlerine sebeb-i şevk-i bî-gâyât olmak irâdesiyle ber-mûceb-i Rûz-nâmçe Serdâr-ı ekrem ve Hân ve sâyir vüzerâ ve rû’esâya teşrifât ve ‘atiyyât tertîb olunup, mikdâr-ı vâfi hazîne ile taraf-ı [M2 42] müstecmi‘uş-şeref-i Şehriyârî'den Silahdârlık hîdmet-i menî‘alarıyla şeref-yâb olan Mehmed Emîn Ağa ta‘yîn ve ve tayy-ı menâzil ile Hân-tepe'si'ne tekarrubu vâsil-ı sem‘-i yakîn olduğuna binâ’en, müşârun ileyhi yemeklik yerinden ricâl-i bâb Mehter-hâne ile istikbâl ve Kâyim-makâm Paşa haymesinin cânib-i yemîninde nasb olunan obaya tenzîl ile resm-i mihmân-nüvâzî hakkında ikmâl ve müş-tashabı olan eşyâ vü nukûd Ordu-yi hümâyûn hazînesine nakl u idhâl olundu.

¹ 20 Cumâdelülâ 1183 = 21 Eylül 1769 Perşembe.

İ‘dâm-ı Sadr-ı sâbık Mehmed Emîn Paşa

Müşârun ileyh Ordu-yi hümâyûn ile Dâvud Paşa Sahrâsi'ndan nehzat ve ru’esâ ve tavâyif-i askerîyi mazhar-ınevâziş u rağbet ederek Bender'e ve andan Hân-tepe'sine ‘avdet edüp, kâffe-i ahvâlde hilâf-ı emr-i hümâyûn vaz’ u harekete ictisâr ve lâzime-i Serdârî-yi askerde zerretn-mâ kusûr ve tuvânî ihtiyâr etmemiş iken, bir târîhde ictimâ‘ etmemiş askerin zehâyiri tedârükünde terk-i hâb-ı nûşîn ve killet-i zehâyir zâhir olduğu hîn ba‘zan nîsf ve ba‘zan bedel ile idâre-i akvât-ı muvahhidîn etmiş iken, nazm:

Îzâ lem yekün ‘avnun minallâhi li'l-fetâ
Fe-evvelü mâ yücnî ‘aleyhi ictihâdûh¹

mefhûmu üzere sa‘yi hebâ ve himmet-i sebeb-i cefâ olup, cengi, lu‘b cengi ‘addeden başıboş askerin şedâyid-i sefere ‘adem-i tahammülleri ve zahîre behânesiyle gaybet u firârları müşârun ileyhin sû-i tedbîrine haml ü isnâd ve ‘âlem-gîr olan medâyihi nekâyis u mu‘âyebe ibdâl ve hiddet-i mizâc u nâs ile ‘adem-i imtizâc zemîmelerini neşr u işâ‘a ile kendü seyyi‘âtların mestûr ve giderek tekavvul eyledikleri ekâzîb ü erâcîf izhâr-ı gazab u tehevverde Hâkân-ı zemâni ma‘zûr,

Ve ‘ale'l-mûrîbi şevâhidün lâ tüdfa‘u²

mîsra‘-ı meşhûrunu hakkında mezkûr eyledi. Binâ‘en ‘alâ-zâlik müşârun ileyh Dimetoka‘ya ‘azîmet niyyeti ile Îsakçı'dan hareket esnâsında i‘dâmina irâde te‘alluk edüp, Kapucu-başı Şîrîn Halîl Ağa, hatt-ı nihânî ile bu maslahata ta‘yîn olunup, müşârun ileyh Edirne'ye mütekârib oldunda, Edirne Bostancı-başısı İsmâ‘îl Ağa'ya Kapucu-başı kazîyyeyi sırran ifâde ve tarik-i i‘dâmini bi'l-istişâre âmâde etdikden sonra, birkaç sâ‘at mesâfeden Bostancı-başı istikbâle şîtab ve lede'l-mülâkât serâya nûzûlunu [M2 43] sûret-i ikramda işrâb edüp, mûmâ ileyh gars-i yemîni olduğundan başka, mülâhazaya zâhib olmayup, dâ‘vetini temâhhuz-i ‘ubûdiyyete haml ile serâya nûzûl ve birkaç dakika hulûlünden kazîyyeyi ifâde ile o düstûru vakûru merci‘-i aslîsine mevsûl ve tarîf ü telîd ve ‘atîk u cedîd her neye mâlik ise mübâşir-i merkûm bi'l-cümle kabz ve Âsitâne'ye îsâl ve teslîm-i eyâdî-yi emânet-kârân-ı Devlet-i ebed-ittisâl eyledi.

Terceme

Merhûm-i müşârun ileyh Hind elçiliği ile nâmdâr ve vüs‘at-i hâl ile şühere-i rûzgâr olan el-Hâc Yûsuf Ağa'nın bin yüz otuz altı târihinde¹ sulb-i pâkinden sâha-i pîrâyı ‘âlem-i vûcûd olup, fark-ı sevâd ü beyâz ve temyîz-i cevâhir u a‘râz eyledikde;

¹ اذا لم يكن عن من الله للفتى * فاول ما يجني عليه اجهاده = Kişiye Allah (cc)'dan bir yardım olmazsa, ilk suçlandığı gayret ettiği şeydir” anlamına gelen Arapça bir beyittir. İnsanın görevlendirildiği ve yaptığı işin ayağına dolanması ve suçlanma sebebi olması ifade edilmektedir.

² وعلی المریب شواهد لاندفع = Şüphe edene şâhitler fayda vermez” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

El-‘ilmü li'n-nefsi nûrun testedilü bihi
 ‘Ale'l-hakâyiki misle'n-nûri li'l-‘ayni²

mazmûnunu fehm ü idrâk ve leyl ü nehâr ma'rifete gûşîş ile gâh seyr-i basît-i 'arz ve gâh seyr-i eflâk eyler idi. Bir müddet mûrurunda, *İzâ lezime'n-nâsü'l-büyûte veced-tehüm, 'umâten 'ani'l-ahbâri hurka'l-mekâsibi*³ mefhûmunu pîş-nihâd ve ba'zan pederleri ma'iyyeti ile ve ba'zan 'ale'l-infirâd kat'-ı iğvâr u incâd edüp, şöyle ki, beş def'a haddi hân-ı râh-ı hac ve iskât-ı farîza-i 'acc ü secc etdikden sonra elli yedi târihinde⁴ kasd-ı sevdâ-gerî ve ticâret eden pederi ile Hind'e sefer ve altı mâh kadar meşâhir-i buldân-ı Hind'i seyr ile masnû'ât-ı Hâliku'l-beşer'e ta'lîk-i nazar etdikden sonra, Bender-i Cidde'ye imâle-i sükkân-ı 'avd u kufûl ve andan Ka'betü'l-âmâl olan Âsitâne-i sa'âdet'e⁵ hatt-ı rahl-i vusûl etmişidi. Devlet-i 'aliyye tarafından Sâlim Efendi Hind Elçisi nasb olunup, sâhib-i tercemenini pederleri merhûm tüvânger u zî-mâl ve Hind'e sefer ile vâkîf-ı ahvâl olmak sebebi ile bi'l-isti'âne ma'an murâfakatını istid'â ve mûmâ ileyh dahi tekmîl-i nâmûs-i devlet kasıyla kâffe-i umûrunu ru'yet ile tahsîl-i rızâ ve mahdûmumu bile alup, bu cem'iyyet ile zîmâm-ı 'azîmeti taraf-ı Hind'e irhâ eylediler. Bâ-delâlet-i hîzır-ı Tevfîk Hind iklîminden Örnek-âbâd nâm mahalle vusûl-i hîlâlinde, Sâlim Efendi ba'zı emrâz ile ser-nihâde-i bâlîn-i bîmârî ve birkaç günden sonra hulûl-i ecel-i mev'ûduyla dürr-i vûcûdu sadef-i zemînde mütevârî olup, [M2 44] Devlet-i Hind merâtibinde Sadâret-'uzmâ mustalahı olan Nizâmu'l-mülk emr-i emerr-i sefâreti, sâhib-i tercemenin pederleri mûmâ ileyhe ihâle vü tefvîz ve nazar-ı iltifât ile nigeh-dâşte vü termîz edüp, sefârete vekâletleri Nâdir Şâh ile Hindîler'in mücâdele vü mücâledeeleri hengâmına tesâdûf edüp, altı sene kadar tahammûl-i a'bâ-i gurbet ve tecerru'-i zehr-âbe-i meşakkat 'akabinde, o tarafdan fekk-i lenger-i irtica' ve müsâ'ade-i eyyâm ile Mersây-ı Cidde'de leff-i şîrâ' eylediler. Vâlidleri yedinden cevâb-ı kabâle-i hümâyûnu alup, bahren Mısır'a gelür iken, nâ-gâh rûy-i Bahr-i Kulzüm mükfehir ve emvâc-ı yemm-i zehhâr, cibâl-i râsiyât gibi münhadir olup, sefineleri münkesir ve telef-i nefis-i emmâreleri zâhir olmuşiken, imdâd-ı cenâb-ı Rabbu'l-'ibâd ile bu varta-i hevl-nâkden tahlîs-i cân ve Mısır'a vusûl ile şükür-güzâr-ı cenâb-ı Sübâhâr oldu. Mısır'dan dahi Âsitâne'ye vâsil ve hâmil olduğu tahrîrâtı mahalline teslîm ile envâ'-ı iltifâtâ nâyil olduğundan gayri, kaleme aldığı takrîrin sebk ü reftârı hûş âyende-i tab'-ı hazret-i Tâcdârî olup, o zemân mecmâ'-i ehl-i 'îrfân ü 'izzeti min külli'l-vûcûh nûmâyân olan Mektubî Kalemî hulefâsına

¹ 1 Muharrem 1136 = 1 Ekim 1723 Cuma.

² “العلم للنفس نور تستدل به على الحقائق مثل النور للعين” = İlim, tipki gözün nuru gibi kişiyi hakikate götüren bir rehberdir” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

³ “اذا لزم الناس البيوت وجدتهم عمّة عن الاخبار خرق المكاسب” = İnsanlar evlerinden çıkmazlarsa, sen onların kazançları yakıp yok eden haberlerden kör (habersiz) olduğunu görürsün” anlamına gelen Arapça bir ifadedir.

⁴ 1 Muharrem 1157 = 15 Şubat 1744 Cumartesi.

⁵ سعادته: Ü, K2, B2.

ilhâk ve neyyir-i ikbâli işrâk olunmuş idi. Yetmiş bir cumâdelülâsının onuncu günü¹ Baş-halîfeliğ ile pâ-nihâde-i evvelîn-i mirkât-ı kâm-kârî ve yetmiş beş saferinde Sadriâ‘zam Mektupçuluğu ile minnetdâr-ı baht-ı sâz-kârî olup, yetmiş sekiz saferinin yirmi ikinci günü² aksây-ı merâtib-i küttâb-ı Dîvânî olan mesned-i Riyâset'e i‘tilâ ve sâl-i mezkûr zilhiccesinde³ ism-i sâmîsi dâhil-i defter-i vüzerâ ve Tevkî‘î ve Mora Muhamâsılığı ile dagzen-i kulûb-i emsâl ü ekfâ olup, seksen şâ‘bânında⁴ Kapudân-ı deryâ Tosun Mehmed Paşa vak‘asında vekîl ve Âsitâne'ye gelinceye dek tesviye-i umûr-i donanmada burûzende-i sa‘y-i cemîl olup, sâl-i merkûm tevcîhâtında Aydin Muhamâsılığı ile çesm-i ibtihâcî tenvîr ve seksen bir şâ‘bânının onuncu günü⁵ nâmzedî-yi Şâh Sultân-ı ‘aliyye-tü’s-şân ile kadr ü şâni tevfîr olundu. Birkaç mâhdan sonra Haleb Eyâleti ile be-kâm ve seksen iki rebî‘ulâhîrinin yirminci günü⁶ Silahdâr Hamza Paşa'ya Kâyim-makâm olup, sene-i merkûme cumâdelâhîrasında⁷ Sadriâ‘zam ve Sipehsâlâr-ı ekrem oldu.

Bâlâda tahrîr [M2 45] olunan ‘ilel ü esbâb ile ‘azl ve Dimetoka'ya izhâb olunmuşiken, *El-mevtî mā yüncîke min âfâtihi, hisnun velev şeyyedtehü bi'l-cendeli*⁸ mefhûmu üzere dest-i gerîbângîr-gîr-i ecelden reh-yâb-ı necât olmayup, muktezây-ı ser-nüvişt-i ezel ile dâyire-i hesîden ma‘dûm ve ‘âzim-i şeh-râh-ı yevm-i ma‘lûm oldu. Müşârun ileyh cevdet-i hatt ile meşhûr ve mukaddimât-ı ‘ulûma ittilâ‘ ile fârik-ı miyân-ı gayb u huzûr olup, pâk-sîret, sâhib-i fitnat mesânid-i ‘ulyâya şâyâna ve müstehakk u i‘tibâr-ı⁹ mülûke cedîr u lâyik bir vezîr idi. Ba‘zan meyl-i inşâd-ı eş‘âr ve makbûl-i bülegâ olur ibrâz-ı âsâr ede-geldiklerinden başka, fenn-i inşâda derece-i isti‘dâdları vâreste-i kâl ü kîl ve *Gülşen-i Hayâl* nâmında olan te’lîfleri sîdk-ı müdde‘îye delîldir. Mütevaffâ-yı müşârun ileyh merâtib-i beşeriyyet iktizâsından olan vekâr u sekîneye ber-vech-i ifrât ri‘âyet edüp, ‘ulûvv-i himmet sebebi ile halkın re‘y-i zâyifini istihkâr ve istibdâd vâdîlerinde şâhs-ı vâhîde bile ba‘zan ruhsat-ı güftâr vermemekle nâsı zemm ü mesâvîsine mecbûr eylediğinden gayri, ihtilâf-ı devâ‘î ile halkın ‘ale'l-‘umûm metâlibine müsâ‘ade-i devlet mümkün olmayup, hasran husûlü mümteni‘ olan me‘ârib-i muhtelifeden ye’s ü hîrmân müşâhede edenler, tehallûf-i matlublarını müşârun ileyhin men‘-i mücerredine ‘azv ile hakkında lisân-ı mesâvî vü iftirâyi hakka şebîh mugâlata ile itlâk ve teheyyüc-i gazab-ı Şehriyâr-ı âfâk ile ‘alâ zu‘mihim teşeffî-yi gayz ve rûhunu izhâk ettirdiler. Müşârun ileyhin şecere-i ‘izz u rif‘ati Hâkân-ı ‘asrin nişânde-i dest-i ‘inâyeti olup, her

¹ 10 Cumâdelülâ 1171 = 20 Ocak 1758 Cuma.

² 22 Safer 1178 = 21 Ağustos 1764 Salı.

³ 1 Zilhicce 1178 = 22 Mayıs 1765 Çarşamba.

⁴ 1 Şâ‘ban 1180 = 2 Ocak 1767 Cuma.

⁵ 10 Şâ‘ban 1181 = 1 Ocak 1768 Cuma.

⁶ 20 Rebî‘ulâhir 1182 = 5 Eylül 1768 Pazartesi.

⁷ 1 Cumâdelâhîre 1182 = 13 Ekim 1768 Perşembe.

⁸ “موت ما ينجيك من آفاته / حصن ولو شيدته بالجندل” = Taşlarla sağlanmıştırilmiş kalede de olsan, ölümden kurtuluş yok” anlamına gelen bu cümle Arapça bir meseldir.

⁹ i‘tibâr Ü : i‘tibârât M2, B2, K2.

cihetle kendüye hüsn-i zann u i'timâdî ve hall-i gavâmız-ı umûrda re'y-i savâb-nümâsına istinâdî derkâr iken zâhir-bînân-ı 'avâmmîn uglûtaları, mir'ât-ı tâb-nâkden musaffâ vü pâk olan kalb-i hümâyûna te'sîr ve mücerred kat'-ı lisân-ı nâs ve sâde dilân-ı rûzgârin tevhîminden lâzım gelen endîşe vebâsin indifâ'ı irâdesiyle o düstûr-i vakûra havâle-i şemşîr-i kahr u tedmîr etdiler. Bu hâl ile merhûma müte'allikât ve akrîbâsından ziyâde müte'ellim olup, hakkında hâst-kâr-ı rahmet-i cenâb-ı Gaffâr oldular. Evâyil-i sadâretlerinde fi'l-hakîka bast u keff ile şöhret-nûmâ olup, bezl ü infâkdan maksûd olan emr-i mefrûz-i gazâya tevâyif-i 'askerîyi tahrîz ü igrâ [M2 46] kasd etmişken askerîde olan cübîn ü rehâvet ve cihâd fî sebîllâh mesleğine 'adem-i zihâb ile mahzâ celb-i menfa'at irâdesinde olduklarını tâhkîk edüp, siyânet-i beytû'l-mâl ictihâdiyla imsâk u itlâk beyninde peydâ etdiği tavrı, halk taktîr u zînnete haml ve mesâvîsini mahal be-mahal nakl eder oldular. Bu fesâdâtdan nâşî merhûmun dimâğı muhtell ve gayret u 'ârindan vûcûdu mu'tell olup, Hân-tepesi'nde umûr-i seferiyyeden kat'-ı nazar mesâlih-i dîvâniyyeyi bile ru'yetden 'âciz ve derd-mânde olup, zarûrî birkaç def'a teşebbüs-i zeyl-i istî'fâ ve dağdağa-i sadâretden tahlîsini recâ eyledi 'âkibet, ve men lem yemut bi's-seyfi mâte bi-gayrihi, tenevve 'ati'l-esbâbü ve'l-mevtü vâhidun¹ kantarasından güzer ü istîfây-ı rîzk-ı maksûm ile 'azm ü mahşer eyledi, tecâvezallâhi 'an seyyi'âtihi².

Vusûl-i Sadriâ'zam be-Ordu-yi hümâyûn ve 'akd-i Meclis-i Meşveret

Serdâr-ı ekrem hazretleri bâlâda tahrîr olunan sûret ile Hân-tepesi'ne 'avdet edüp, üç-beş sa'atden sonra Hân-ı âlîşân dahi orduya vâsil ve nasb olunan hîyâma nâzil oldu. Ferdâsı müşârun ileyh ve vüzerây-ı 'izâm ve mîr-i mîrân ve sâyir erkân-ı devlet müctemi' olup, Hân cümleden evvel tahrîk-i lisân ve; "Düşmen Nehr-i Turla'yı berü geçmeden şu kadar ru'esâ ve ecnâd ile kilîd-i memleket-i Hâkânî olan Hotin'i terk ve zor görmeden asker birbirinden münfekk olarak, her biri bir tarafa müteferrik u perîşân olması beni gam-gîn ve nâlân etmişdir" kelâmını bast eyledikde, Serdâr-ı ekrem dahi Hân'ı tasdîk ve vukû' bulan hâlet-i müdhişeyi meşîyyet-i kazâ vü kadere ta'lîk eyledi. Esnây-ı râhda Yaş havâlîsinin muhâfazasını Abaza Mehmed Paşa'ya ve bin nefer âdem tahrîriyle Sorika ve Moylova ma'berlerini Bender Sağ Kol Ağası Hacı Bey'e sipâriş ü tenbîh ve Kapucu-başılık ile kadrini terfi' u tenvîh etdiğini Serdâr-ı ekrem hazretleri meclisde beyân ve bu sûreti herkes istihsân eyledikleri hitâmında, Ordu-yi hümâyûn'un meks ü hareketi husûsları dermeyân kılınup, hulûl-i şitâdan mukaddem kebîr topların Îsakçı'ya îsâli karar-gîr olmağla Topçu Ocağı'nın Îsakçı'ya hareketi irâde ve muhâfazasına Anadolu Vâlîsi Feyzullah Paşa, eyâleti askeriyle ta'yîn ve Karaman Beylerbeyisi [M2 47] Hazînedâr 'Ali Paşa dahi Yaş tarafına me'mûr Abaza Paşa ma'iyyetine gitmek hususu tahsîn olunup, meclise hitâm ve meşverete encâm verildi. Bundan sonra taraf-ı

¹ "وَمِنْ لَمْ يَمْتَ بِالسَّيْفِ ماتَ بِغَيْرِهِ" تنوّعُت الْأَسْبَابُ وَالْمَوْتُ وَاحِدٌ = Kılıçla ölmeyen kimse başka bir şeyle ölüür, sebepler farklı olsa da ölüm birdir" anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir; bk. Yılmaz, *Kültürrümüzdé Arapça ve Farsça Asılı Vecizeler Sözlüğü*, II, 930.

² "جَاءَ اللَّهَ عَنْ سَيَّاهَةٍ" = Allah (c.c.) onun günahlarını affetsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesiidir.

hümâyûndan Silahdâr Ağa vesâtatiyla Hân-ı ‘âlîşân tarafına şeref-resân-ı vürûd olan teşrifât-ı seniyye ki, serâsere kaplu semmûr kürk ve kalpak ve murassa‘ sorgûc ve şemşîr ve tirkeşden ‘ibâret idi. Huzûr-i Serdâr-ı ekremî’de ilbâs ü taklîd ile şeref-mend kılındıdan sonra, ordusu tarafına sevk-i semend eyledi.

Hareket-i Ordu-yi hümâyûn be-cânib-i İslakçı

Hân-tepe’sinde vücûd-i vücûh-i mehâzîr ile ikâmet mümteni‘ olduğundan, İslakçı tarafına ‘azîmet savâb-nûmây-ı erbâb-ı elbâb olmuştu. Yaş muhâfazasına ta‘yîn olunan Abaza Paşa ma‘iyyetine Nûzul Emîni ta‘yîn olunup, rûz-merre tevzî‘-i akvât için yedîne yirmi beş bin guruş teslîm ve düşmene yâr ve nihânî ittifâk ile hevâdâr olan re‘âyânın ahz u istîsâlleri müşârun ileyhe ve Boğdan Voyvodası’na tenbîh ü te’kîd ve Hân-tepe’sinde mevcûd anbarların emr-i muhâfazası dahi teşyîd olunup, Hân cenâbları dahi o tarafların muhârese ve gezend-i a‘dâdan vikâyesine tergîb ve vücûh-i nevâziş ü iltifât ile tatyîb olundukdan sonra, cumâdelâhirenin gurresinde¹ Hân-tepe’sinden fekk-i tînâb-ı ârâm ve İslakçı tarafına tahrîk-i zîmâm olundu. Kesret-i bârân sebebi ile ilerüce gönderilen topların nakli müte‘assir ve şiddet-i berd me‘mûrları mütezaccir edüp, Hân-tepe’sine beş sâ‘at mesâfede çadırlarını nasb etdikleri huzûr-i Serdâr-ı ekremî’yi selb edüp, Lopoşte nâm menzilde dört gün ikâmet ve Kethudâ Bey ma‘rifetiyle halka ücret vererek zîkr olunan topları nakle himmet eylediler. Mevsim-i mezkûr teşrînin ibtidâsı ve bürûdetin vakt ü nemâsi olduğundan, yevmen fe-yevmen sermânın şiddetî firâvân ve ebr-i midrârin tuğyâni nûmâyân olduğundan gayri, killet-i zehâyir ile nev‘-i insân cins-i hayvân bî-tâb u tüvân olmalarıyla bilâ-fermân ya‘ni min gayri istîzânın nâs İslakçı tarafına revân oludular. Yaş tarafına me‘mûr cünd-i mevfûr dahi Nehr-i Prut kenârında ikâmet ve şiddet-i hevâyi ‘illet eyledikleri mesmû‘ olduğundan tînâb-ı ikâmetleri tefkîk ve savb-ı me‘mûrlarına tahrîk irâdesiyle [M2 48] Canik Muhassili ‘Ali Bey, ma‘iyyetinde olan askeriyle ta‘yîn ve bu maslahat dahi tehvîn olundukdan sonra Sadriâ‘zam li-maslahatin ikâmet etdiği mahalden ref‘-i raht-ı ârâm ve İslakçı ma‘berinden güzâr ile karşı tarafa nasb-ı hîyâm eylediler.

Nefy-i Mektûbî ve tebdîl-i Kâtib-i Kethudâ ve ba‘zı havâdis

Sadriâ‘zam mektupçusu olan Feyzî Süleyman Efendi, Sadr-ı esbâk’ın manzûru olmak hasebiyle ba‘zı umûra muktahim ve zâtında dahi kiber-i nefş erbâbından bir merd-i muta‘azzîm olup, hîdmet-i mezkûreden tecnîb ve Eğri-dere Palangası’na tagrîb olunup, mukaddemâ Mektupçuluk hîdmetinde mehâreti ve idâre-i umûrda mümâreseti olan Re‘îs-zâde ‘Abdurrezzâk Efendi, Mektûbî ve cümlenin mergûbu olan Baş-halîfe es-Seyyid Mehmed Hayri Efendi dahi Küçük İbrâhim Efendi ‘azlinden Kethudâ Kâtibi nasb olundu. Defter Emîni olan Süleymân Bey hîlâl-i râhda ‘ilel-i gûnâ-gûn ile dembeste ve me‘zûnen İslakçı’ya gelüp, tedbîr-i vücûd ile meşgûl iken nâ-gâh seng-i ecel ile

¹ 1 Cumâdelâhire 1183 = 2 Ekim 1769 Pazartesi.

mînâ-serây-ı ‘ömrü şikeste olup, o gül-i mutarrây-ı gülistân-ı dâniş ü ‘îrfân mesâcidin birinde mücâvir-i güzeşte-gân-ı erbâb-ı tevhîd ü îkân oldu. Efendi-yi mûmâ ileyh yeke-tâz-ı mîzmâr-ı ma‘rifet ve hâyiz-i kadeh-i mu‘allây-ı dirâyet, vâsıl-ı ser-menzīl-i sühângûy, sâhib-i talâkat ve kûşâde-rûy, edîb-i *Câhîz*¹-beyân, revnâk-şiken-i bedî‘ ve hâce-i cihân bir merd-i sâhib-i dîvân idi. Gazaliyyât u kasâyidi meşhûr u mütevâtir ve vüs‘at-i ihâtası âsârından zâhirdir. Bu gazel cümle-i âsârındandır:

Ham etdi kâmetim ol çîn-i ebrû gösteriçikler
‘Îtâb eyler yüzünden vech-i ihsâna girişçikler
Yüzün göstermemek yüz vermemekdir mihre maksûdu
Edüp destin nikâb ol nâz u nahvetle gülüşcükler
Ne bülbülden ne tûtîden işitdim bezm-i gülşende
O lüknetler o şeker-handelerle söyleyiçikler
Revâc-ı kadr-i hüsnün kasd eder, ‘uşşâk-ı nâlâna
Tecâhül eyleyiçikler bilişler bilmeyiçikler
Helâk etdi beni bâzîçe-i tıflânesi ‘Ârif
Saded-i kûy-i niyâz-ı vasla geldikçe çeliçikler

Hânende-gânın makâm-ı beyâtîde nağme-perdâz oldukları beste-i meşhûrenin ebyâti dahi zâde-i tab‘larıdır.

Dil-rubâlar sen gibi hep böyle müstesnâ mıdır?
Yâ kemân ebrûların illâ-yı istisnâ mıdır? [M2 49]
Böyle nâzik perverişyâb² eylemiş ey meh seni
Mâderin bâd-ı sabâ, dâyen gül-i ra‘nâ mıdır?

Münhal olan Defter Emâneti ile Tevkî‘î bulunan ‘Abdullah Efendi mükerrem ve bi'l-vekâle Nişâncılık dahi mansibine munzam oldu.

Müteveffâ Ordu Kadısı hîn-i marazında Ordu Hekîm-başısı Ahmed Efendi'ye tedbîr etdirdüp, ecele müdâvâtın fâyidesi olmadığından, gaflet ile fenninde olan cehlini Âsitâne'ye tahrîr ve âharın celbini tezkîr etmişidi. Înhâsı mevsûl-i hâyiz-i husûl olup, fi'l-hâl ‘azl, ve yerine Hâric rütbesi verilen Gevrek-zâde Hasan Efendi nakl olunup, Ordu-yi hümâyûn'un perîşânî vü tefrikasına nigâh ve ba‘zı ‘ilel îrâdiyla mâyil-i semt-i

¹ Ebû ‘Osman ‘Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Câhîz el-Kinânî (ö. 255/869), Arap edebiyatının en büyük nesir yazarlarından ve Mu‘tezile kelamcılardandır. Ayrıntılı bilgi için bk. Ramazan Şeşen, “Câhîz”, *DIA*, İstanbul 1993, VII, 20-24.

² pervîşyâb : بروشیاب M2, K2, Ü.

taht-gâh olup, tedârük-i vesâyil ile tahsîl-i izn ü ruhsat ve bir şahsı yerine tevkîl ile ric‘at eyledi.

Rumeli Vâlîsi Vezîr Mehmed Paşa'nın i‘mâl-i askerde cehl ü rehâveti sebeb-i idbâr u nekbeti olup, askeri beyninde sû-i zikr ile ma‘rûf ve kibr u enfe ile mevsûf olduğundan başka, kable's-sadâre Serdâr-ı ekrem ile ba‘zı husûsda muhâvere eyledigine binâ‘en ‘azl ü tekdîr ve Vezâret'i ref‘iyle Şumnu Kasabası'nda ikâmeti tedbîr olundu.

Nasb-ı Ser’asker-i Boğdan

Ordu-yi hümâyûn'un Hân-tepesi'nden rihleti ve Îsakçı'ya ‘azîmeti a‘dâya mün‘akis oldukda, Yaş cânibine hâmûmları hasebiyle mukaddemâ peyvend-i mu‘âhedeye bend etdikleri Boğdan re‘âyâsı dahi cem‘iyyetlerine mültehak ve Yaş muhâfizi olan müşârun ileyhin tarafında bulunan Boğdanlu dahi giderek müteferrik olup, a‘dâ ile mukâbele vüs‘undan hâric olduğunu mülâhaza ile Boğdan Voyvodası'nı istîshâb ve Tomarova tarafına ‘azm ü şîtâb ve düşmen dahi Yaş kasabasını hâlî bulup, askerini idhâl ve etrâfi-na meteris ve hendek haftıyla re‘âyâyi işgâl eylediğinden başka Yaş'dan zâhire nakli maslahatı için sâhil-i Nehr-i Prut'da merbût olan kayıklara hâmûm ve mellâhlarıyla cidâl ve birkaç nefer ehl-i İslâm'ı zümrə-i şuhedâya îsâl eyledikleri Îsakçı'da sem‘-i Serdâr-ı ekremî'ye vâsıl ve budan sonra kasd-ı a‘dâ İbrâ’îl ve Kalas havâlîsine olduğuna ba‘zı erbâb-ı vukûf ikâme-i delâyil eylediler. Rakka Vâlîsi Dümâdâr Mehmed Paşa [M2 50] Ordu-yi hümâyûn'a henûz vârid ve kapusu halkı sâyirlerinin kapusu halkından zâyid olup, Kalas havâlisinde ikâmetle Devlet-i ‘aliyye tarafına müncezib olan re‘âyâyi vikâye ve İbrâ’îl muhâfizi Vezîr ‘Abdî Paşa ile muhâbere ve lede'l-iktizâ düşmen ile muhârebe husûsu müstasveb-i erbâb-ı istîşâre olmağla, Boğdan Ser‘askerliği hil‘ati dûş-i istihkâkına iksâ ve mâh-ı mezkûrun on dokuzuncu günü¹ Maçın üzerinden savb-ı maksûda isrâ ve Abaza Paşa ve Anadolu Vâlîsi Feyzullah Paşa ve Selânik Mutasarrîfi Mehmed Paşa ve Canikli ‘Ali Bey, dâyirelerinde mevcûd asâkir ile müşârun ileyhin ma‘iyyetine varup, her hâlde emr u re‘yine mutâva‘at ve emr-i yek-cihetî ve ittihâda ri‘âyet eylemeleri bâbında her birine başka başka 1sdâr-ı misâl-i lâzimü'l-imtisâl kılındı.

Vürûd-i haber-i meserret ez-cânib-i Bender

Ordu-yi hümâyûn'un meştâya ‘avdeti ‘akabinde Bender Ser‘askeri Gü 1 Ahmed Paşa-zâde el-Hâc ‘Ali Paşa, râyet-i himmeti tehzîz ve Moskovlu ile ittihâd eden Leh-lü'nün Turla karşısında olan karyelerine bir mikdâr asker techîz edüp, nâyil-i nefl ü ganîmet ve seby ü istirkâk-ı userâ ile ‘avdet etmişleridi. Boğdan re‘âyâsından olup, Devlet-i ‘aliyye'ye muhâlefet ve a‘dây-ı dîne mutâva‘at edenlerin dimâ-i fâsideleri ihrâk ve evlâd ü ‘iyâlleri istirkâk olunmak üzere bu esnâda kîbel-i Şer‘-i enver'den verilen fetvâ o makûle gerden-pîç-i tavk-ı inkıyâd olanların mesmû‘u olup, ehl-i İslâm'ı işgâl ve düşmene sevk-i menâfi‘-i ahvâl kasdiyla Bender'de olan asker perîşân ve zabt-ı kal‘a

¹ 19 Cumâdelâhire 1183 = 20 Ekim 1769 Cuma.

âsân olduğunu taraf-ı hasma işâ'a vü i'lân etmişler idi. Düşmen dahi yirmi bin kadar asker ile Bender'in karşı tarafından zuhûr ve ma'iyyet-i Ser'asker'de tehaşşûd eden dilâverlerden cem'-i kesîr, a'dâyı tedmîr kasdiyla o tarafa mûrûr edüp, Hân-ı 'âlîşân dahi bir tarafdan düşmen-i bed-tiyânete endâhte-i tîr ve darb-ı şemşîr ve o firka-i dâllenin vâfirini dereke-i cahîme tesyîr edüp, bakiyyetü's-süyûf olan küffâr hûk-i zahm-hûrde¹ gibi serdâde-i vâdî-yi idbâr olmağla, asker-ı İslâm vâyedâr-ı nasr-ı Melik-i 'Alâm ol-duklarını Hân-ı 'âlîşân ve Ser'asker [M2 51] Paşa ifâde ü i'lâm eylediklerinden, tirkeş-behâ ve Segbân 'ulûfesi nâmıyla Hân-ı müşârun ileyh tarafına yüz bin guruşa karîb meblağ in'âm ve Ser'asker Paşa'ya dahi nakd-i vâfir ile ikrâm olundu.

Hareket-i Ordu-yi hümâyûn be-meştây-ı Babadağı

Esfâr-ı sâbıkada Serdâr-ı ekrem bulunanlar ekser evkâtda Âsitâne'de kışlayup, bi'l-iktizâ evvel-behârda yine ma'reke-gâh-ı cünd ü sipâha teveccûh ederler idi. Bu kiyâs ile Hân-tepe'si'nden Âsitâne'ye varınca ba'zı mahallere zehâyir ihmâzı ve sa'bu's-sülûk me'âbirin tathîri zîmnâda mübâsırler tesyâr ve bu kazîye havâtır-ı ru'esâda ızmâr olunmuşidi. Düşmenin serhadd-i Hâkânî'ye istîlâsı ve berü taraflara tecâvüz ü i'tidâsı hasebiyle Tuna'nın bu cânibinde meştâ ittihâzıyla İbrâ'îl ve Kalas ve Maçin ve Silistire'yi keyd-i düşmenden muhâfaza evlâ olduğunu Serdâr-ı ekrem fîr ü mülâhaza etmekle, keyfiyyet hâk-kadem-i Şehriyârî'ye bâ-takrîr ifâde ve işâret olundığına binâ'en, Âsitâne-i sâ'det'de bu husûs mün'akid olan meclis-i meşveretde müzâkere olunup, *Sâhibu'd-dâri üdrî bi-mâ fîhâ*² kavli üzere Ordu-yi İslâm'da olan zevât-ı müteşâhhisa, mevzi'-i meştây-ı ihtiyârda terhîs olunmak re'yi savâb idüğüñü îmâ eylediklerine binâ'en, tercîh olunan mahalde meştâ-nişîn ve serhadleri muhâfaza ile def-i gezend-i a'dâ-yı dîn tenbîhâtını hâvî hatt-ı hümâyûn şeref-rîz-i vürûd olmağla, herkes hevâsına muvâfik olan mahalli tezkîr ve ba'zıları külli mehâsin beyâniyla Âsitâne tarafın tedbîr edüp, bil-âhîra Babadağı' her cânibe mütekârib ve min külli'l-vücûh meştâ ittihâzına münâsib olduğunu hayr-hâhân-ı devletden ba'zıları tasrîh ve Edirne ve Âsitâne'yi sevk edenlerin re'ylerini delâyil-i mülzime ile takbîh eylediler ise dahi, Silistire'nin evleviyyeti karârgîr olup, şehr-i recebin onuncu günü³ Îsakçı'dan hareket tasmîm ve Konakçı Paşa kânûn üzere bir gün evvel askere takdîm ve ordu halkının ba'zısı Silistire niyyeti ile o tarafa 'azîmet ve Ordu-yi hümâyûn dahi 'ale's-seher hareket etmek üzere iken nâ-gâh Tuna tarafından top sadâları 'âlem-gîr ve istihbâr-ı ahvâl için Ordu'nun hareketi giriftâr-ı 'ukde-i te'hîr olup, mekr-i düşmen-i şûm Kalas üzerine hûcûm ve cünd-i İslâm [M2 52] müdâfa'a vü mukâteleye ikdâm ederler imiş. Bu sebeble Ordu-yi hümâyûn'un hareketinden evvel Silistire'ye 'azîmet edenlerin i'âdesiyçün âdemler ırsâl ve Ordu-yi hümâyûn'dan ve Îsakçı ve sâyir mahallerden imdâd için asker tahrîrini bi'l-

¹ zahm-hurde K2 : زغمخورده M2, B2, Ü.

² صاحب الدار ادرى بما فيها = Evin sahibi, eve sahip olduğu anlaşılır" anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir; bk. Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asilli Vecîzeler Sözlüğü*, II, 769.

³ 10 Receb 1183 = 9 Kasım 1769 Perşembe.

cümle kibâr u ricâl lâzım-ı hâl ‘add etmişler idi. İlerü gidenler Babadağı'na vusûl ve ‘avdetleri irâdesinden bir mahalle me’mûriyyet ma’nâlarını istinbât ve şiddet-i şitâ ve nâ-tüvânî-yi çârpâ behâneleriyle zîmnen ‘avdetden nükûl eyledikleri ve Îsakçı'dan tertîb-i asker müşkil ve Babadağı'na vardıkdan sonra her şey mümkün ve kâbil olduğunu ba’zı kimseler Sadria‘zam hazretlerine ilkâ ve bi’z-zarûre livây-ı şerîfi alup, bekâyyâ-yi asker ile Babadağı'na sevk-i matâyâ eyledi. Şöyledi ki, kasaba-i mezkûrede birkaç gün ikâmet ve imdâd lâzım olan mahallere asker ve vech-i âhar ile i‘ânetden sonra musam-mem olan Silistire meştâsına ‘azîmet edecekler idi. Babadağı Sahrâsı'nda şiddet-i sermâ ile ikâmet, hâric-i hîta-i vüs‘ u tâkat olduğundan herkes kasabaya girüp, birer hâne tedârüküyle tahsîl-i râhat ve kâfât-ı şitâ tedârüküne sur‘at edüp, bu takdîrde Silistire'ye ‘azîmet râbitası münhal ve Sadr-ı ecel için dahi derûn-i kasabada ta‘yîn-i mahal kılındı.

Muhârebe-i Ser‘asker-i Boğdan Vezîr Mehmed Paşa

Müşârun ileyhin ma‘iyyetine me‘mûr olan vüzerâ ve rüesâ ve sâyir askerînin eksi-seri betâ‘et üzere hareket ve ma‘iyyet-i müşârun ileyhe ‘azîmetden intikâs ile oldukları mahalde ikâmet ve bu keyfiyyete Sadria‘zam vukûf ile pey-der-pey isti‘câl emri ısdâr u ırsâl eyler idi. Anadolu Vâlisi Feyzullah Paşa: “Dâyirem bi’ll-külliyye perişân ve ma‘iyyetimde ancak beş on âdem kalup, bu hâl ile hareket, hâric-i dâyire-i imkân olduğunu” beyân ve sâyir me‘mûrlar dahi bu i‘tizârât ile itâ‘at-ı fermân eylemeyüp, Ser‘asker Paşa ma‘iyyetinde ancak beş altı yüz kadar âdem mevcûd ve bâ-husûs Boğdanlu vâsıtasyyla ehl-i İslâm’ın kâffe-i ahvâline a‘dâ muttali‘ olup, tehâlüf-i cünûd ile nüfûzun intifâsına ve serhadların askerden huluvv u ferâğına vâkîf olup, Kalas üzerine hûcûm ve cenge mübâşeret ve Ser‘asker Paşa dahi mevcûd-i ma‘iyyeti olan behâdirân ile hâric-i kasabada mukâbeleye kasd u niyyet eyleyüp, [M2 53] henüz âteş-i arb gereği gibi müşta‘il olmadan, kasaba derûnunda olan re‘âyâ ‘ahd-i nihânîye binâ’en, bi’ll-külliyye taraf-ı a‘dâya meyl ve müşârun ileyhin dâhil-i kasabada olan hazînedâr ve sâyir etbâ‘ını hışt ü seng ve sâyir âlât-ı ceng ile katl eylediklerinden gayri Boğdan Beyi‘ni bend-i kemend eyleyüp, Ser‘asker Paşa'nın başında olan sipâh-ı endek-şumâr dahi birer tarafa firâr eylediğinden, nâ-çâr kasabaya ‘avdet ve vâkîf-ı keyfiyyet oldukda kasabada olan havene-i re‘âyâ kendüsünü dahi esîr etmek iddi‘âsında olduklarını idrâk ile Nehr-i Prut kenârında olan Açıklara süvâr ve têrk-i kâr u bâr ederek berü tarafa güzâr ve vâki‘ olan hâdise-i hevl-nâki Ordu-yi hümâyûn'a iş‘âr eyledi. Müdâfa‘a-i¹ a‘dâya tekayyûd eder o taraflarda şahs-ı vâhid kalmadığını düşmen tâhkîk ve kasaba-i mezkûre derûnuna duhûl ile re‘âyâya izhâr-ı rûy-i ilf ü tezrîk etdikden sonra Eflâk tarafına sevk-i tabûr-i makhûr ve Eflâk Voyvodası Ligor'u me‘sûr eyledi.

¹ müdâfa‘a-i Ü, B2, K2 : müdâfa‘a-yı M2.

İhsân-ı Vezâret be-Mehmed Paşa ve Hazînedâr ‘Ali Paşa

Mûmâ ileyhimânın vukû‘ bulan me‘ârikde hasbe'l-imkân sarf-ı mechûd eyledikleri meşhûd olduğuna binâ‘en, rütbe-i Vezâret'e su‘ûdları Serdâr-ı ekrem hazretleri tarafından ‘arz-ı dergâh-ı Hilâfet-penâhî kılınmağla, niyâzı müsâ‘ade-i Seniyye'ye makrûn ve ikisine bir günde Vezâret ihsânıyla kadr u i‘tibârları vâsil-ı çarh-ı nîlgûn oldu. Müşârun ileyhimâ Kalas vak‘asında bulunup, hezîmetleri¹ günü Vezâret'e nâyil olmaları beyne'n-nâs güft-gûya bâ‘is ü ‘illet ve hudûs-i urcûfe vü ekâzîbe sebeb ü âlet oldu.

Vefât-ı Ser‘asker-i Bender Gü l Ahmed Paşa-zâde el Hâc ‘Ali Paşa

Müşârun ileyh Bender üzerine gelen a‘dâ ile birkaç def‘a muhârebe edüp, fazl-ı Hakk ile her def‘ada gâlib ve seyf-i savletinden düşmen mağlûb u hârib olup, endîşe-i fitne vü fesâd dâyimâ mu‘tâdları olan Bender yamakları Ayağ Dîvâni talebiyle pâ-bercây-ı merkez-i ısrâr ve merâmları bir iki ihtiyârlarıyla iblâğ olunmak taraf-ı müşârun ileyhden iş‘âr olunduysa dahi ‘adem-i kabûl ile redd-i ahbâr [M2 54] etmişler idi. Bi‘z-zarûre merâmlarına müsâ‘ade olunup, müstağrak-ı silâh ve âmâde-i kifâh olarak Serây'a vürûd ve emr-i muhâfazada ba‘zı taksîrât isnâdiyla lisân-ı hezeyânı memdûd eylediler. Müşârun ileyhin dâ‘iresi² fevka'l-had ve etrâfi asker-i mevvâc ile müşeyyed bulunduğundan rekîz-i zamîrleri olan habâsete zafer bulmayup, ric‘at-ı kahkarâ ile ‘avdet ve merkümların perde-birûn olan vaz‘-ı nâ-hem-vârları müşârun ileyhi tekdîr ve hâric-i dâyire-i hadd ü edeb olan tahakkümleri, tab‘-ı nâziklerine te‘sîr edüp, bir iki günden sonra ‘illet-i insibâb ile bî-mâr ve ta‘til-i cevârih ile bî-zâr olup, Cumâdelâhire evâsitînda³ terk-i cân ü ser ve dâr-ı âhirete sefer eyledi.

Terceme

Müşârun ileyh Sadr-ı esbak Çorlulu ‘Ali Paşa merhûmun hafîdi ve Gü l Ahmed Paşa'nın necl-i reşîdi olup, Rikâb-ı hümâyûn'da Mîrâhûr-i Sânî ve Kapucular Kethudâsı ve Mîrâhûr-i Evvel hîdemâtiyla mübeccel ve Kantarcılar'da kâyne olan Hânım Sultan cenâblarını evride-i hibâle-i nikâh ve bu sebeble şeb-i deycûr-i bahtını hem-reng-i beyâz-ı sabâh edüp, Firdevs-mekân Sultan ‘Osmân merhûmun mutarrah-ı eşî‘a-i nazar-ı ‘âtifeti olarak rütbe-i Vezâret'e irtikâ ve Rumeli Eyâleti'yle ser-menâzil-i ikbâle i‘tilâ edüp, cild-i evvelde tâfsîl olunan esbâb-ı zâhire müşârun ileyhe bâ‘is-i ‘azl ü nefy ve musâdere olup, üç seneye karîb İstanköy'de mukîm ve muntazır-ı lutf-i Hûdâvend-i ‘alîm olmuşiken Vezâret'i ibkâ ve İç-il Sancağı'yla ihyâ olunmuşidi. Ba‘dehû Cidde mansıbı ile mübâhî ve pederleri gibi Şerîf-i Mekke ile mu‘âraza ve münâkaşa eyleyerek bilâ-emr-i Pâdişâhî berren Mısır'a râhî oldu. Hâlini Devlet'e ‘arz u tefhîm ve Adana Eyâleti ile i‘zâz ü te‘vîm ve birkaç mâh mûrûrundan sonra Aydin Muhassilliği ile çeşm-

¹ hezîmetleri M2, B2, K2 : herîmetleri هریمتری Ü.

² dâ‘iresi B2, K2 : dâyiyesi M2, Ü.

³ 11-20 Cumâdelâhire 1183 = 12-21 Ekim 1769.

i bahti rûşen ve bir seneden sonra Anadolu Eyâleti tevcîh olunup, kapusuz eşkiyâsının teftîş ü istîsâline bi'n-nefs 'âzîmetle hîmeti müstahsen olmuş idi. Sadr-ı esbak Mustafa Paşa'nın talep etdiği 'ubûdiyyetde taksîr eylediğine binâ'en, tekdir irâdesiyle mansibinden 'azl ve Diyârbekir'e tesyîr edüp, çok giçmeden Halebü'ş-şehbâ Eyâleti ile sûd-mend [M2 55] ve az müddetde İç-il Sancağı'na sevk-i semend edüp, mansib-i mezkûr dahi pây-dâr olmayup, birkaç mâhdan sonra Eyâlet-i Sivâs'a tahvîl ve Sefer-i hümâyûn'a me'mûriyetle Bender'e vürûdunda Îlsâvât ve ba'dehû Bender Ser'askerliği'yle tebcîl olunmuş idi. Bâlâda tahrîr olunduğu vech üzere vefât ve terk-i vedî'a-i hayatı eyledi. Müşârun ileyh hüsnü's-sûre, mu'tedilü'l-kâme edîb ü vakûr ve dâniş ü hüner ile meşhûr, 'âkil ve dirâyet-mend ve akrânı miyâmında ser-bülend bir Vezîr-i 'adîmü'n-nazîr idi. Vâlî olduğu memâlikde 'adl ü nasafeti zâhir ve re'âyâ vü berâyâ sâyesinde mecbûru'l-hâtır olup, kesret-i îrâd-ı tabî'i ile her diyârda sâlik-i meslek-i iktisâd ve dâyiyesi kemâl-i zînet ü intizâm ile dâg-zen-i kulûb-i hussâd idi. Bu Fakîr'den 'Örfî Kasâyidîni¹ ve Makâmât-ı Harîrîyi² temâmen kırâ'et ve üç sene dâyiyesinden münfek etmeyüp, kadr-i 'âcizâneme fevka'l-me'mûl hürmet ile mazhar-ı sunûf-i mekremet eyleyüp, vefâtından sonra rûh bedenden müfârakat eder gibi merhûmdan cûdâ ve bir zemân bu elem-i cângâh ile serserî geşt-i deş³ ü sahrâ oldum. Sinnî-yi 'ömrî almiş beş 'akdine makrûn ve Bender'in iç kal'asında vâkı' mekâbir-i vüzerâda medfûn oldu.

Nasb-ı Ser'asker-i Bender ve Kethudâ-şüden-Resmî Ahmed Efendi ve havâdis-i sâyire

Müşârun ileyhin vefâtı hasebiyle Bender Ser'asker'liği mahlûl ve efrâd-ı müte'ayyineden birinin nasbı rütbe-i vûcûba mevsûl olduğuna binâ'en, Kethudây-ı Sadriâ'zamî bulunan Yazıcı İbrâhîm Paşa-zâde Mustafa Beyefendi'nin Vezâret'e heveskâr olduğu, ma'lûm-i Sadr-ı kâm-kâr olmağla, işbu şehr-i recebin yirmi üçüncü günü⁴ Aydîn Sancağı ilhâkiyla Bender Ser'askerliği mîr-i mûmâ ileyhe ihsân ve umûr-i lâzimesini rû'yet için bir hafta kadar Ordu-yi hümâyûn'da meksine ruhsat verilüp, itmâm-ı mehâmmî 'akabinde Bender cânibine 'azîmeti fermân olundu. Rûznâmçe-i Evvel olan Resmî Ahmed Efendi, 'azâyim-i umûr-i Devlet'de istihdâm olunarak mâhiyyeti ma'lûm-

¹ Cemâleddin Muhammed (1555-1591), Örfî mahlasını kullanmış İranlı bir şâirdir. Yeni bir şiir üslûbunun yaratıcısı olarak takdir edilmiş, kasideleriyle şöhret sahibi olmuştur. H. 996 (1587/1588) de tertîb ettiği Dîvân'ında 26 kâside, 270 gazel ve tamamı 700 beyitten oluşan kitâ'a ve rubâileri bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk. Muhammed Shâfi, "Örfî", *İA*, İstanbul, ty. IX, 481-482; Rıza Kurtuluş, "Örfî Şîrâzî", *DIA*, İstanbul 2007, XXXIV, 96-97.

² Ebû Muhammed el-Kâsim b. Ali b. El-Harîrî (1054-1122). Dil âlimi ve muharrir. Basra civârında Maşan'da doğdu. En meşhur eseri olan Makâmât, Soruclu Ebû Zeyd adında birinin el-Hâris b. Hammam tarafından nakledilen mâcerâlarından oluşan 50 hikâyeden müteşekkîl bir mecmuadır. Ayrıntılı bilgî için bk. D. S. Margoliouth, "Harîrî", *İA*, İstanbul, ty. V/I, 237-238; Hulusî Kılıç, "Harîrî", *DIA*, İstanbul 1997, XVI, 191-192.

³ deş K2 : dest سه M2, B2, Ü.

⁴ 23 Receb 1183 = 22 Kasım 1769 Çarşamba.

i kâr-dânâ<yâ>n-ı zemân ve Kethudâlik mesned-i refî‘ine istihkâkı bî-şübhe vü gümân olmağla, şehr-i mezkûrun yirmi ikinci günü¹ o câh-ı refî‘ ile cezelân kılındı.

Başbâkî-kulu olan Eyyûbî Ahmed Ağa bilâ-sebeb mansibini terk [M2 56] ile Âsitâne-i sa‘âdet'e ‘azîmet eylediği ma‘lûm-i Sadr-ı vâlâ-menkabet olup, ‘avdetiyçün ısdâr-ı misâl ve verâsından mahsûs mübâşir ırsâl olunmuşken, emr-i şerîfe ‘adem-i itâ‘at ve mübâşirini âzürde-i ‘unf ü nahvet etmekle, yerine âharın nasbı lâzım gelüp, Sadriâ‘zam hazretlerinin Kethudâsı Hasan Ağa mansib-ı mezkûr ile kâm-revâ oldu.

Ref‘-i Vezâret-i Vâlî-yi Anadolu

Zaralı-zâde Vezîr Feyzullah Paşa Anadolu Eyâleti gibi kesîru'n-nemâ bir mansib ile müstesnâ olunmuşken, Sefer-i hümâyûn'a bî-hengâm vûrûd etdiğinden gayri, Hotin'de dîn ü devlete müfid tarafından bir hîdmet be-dîd olmayup, Kalas cenginde dahi reh-peymây-ı semt-i cübn ü bed-dilî ve bu sebeble düşmen Kalas'a müstevlî olup, bundan sonra müşârun ileyhden hîdmet me'mûl olmadığından, vezâreti ref‘ ve ‘alâ tarîki'n-nefy Dimetoka'ya def‘ olundu.

Vukû‘-i muhârebe der-Kalas ve firâr-ı a‘dâ

‘Adem-i sebât-ı askerîyle düşmen Kalas Karyesi'ni zabit etdiğinden sonra Tomarova tarafına ‘azîmet ve o havâlîde olan enbârlardan ecnâs-ı zehâyir nakline mübâşeret eylediği derece-i tevâture resâ ve def‘-i gezend-i a‘dâ şiddet-i şitâ hasebiyle mümkün olmayup, min kîbeli'r-Rahmân kulûb-i müslîmînde havf ü vecel ve bîm ü feşil dahi hüveydâ olmağla, bu ahvâl-i pûr-ehvâl Sadr-ı gayret-iştîmâli muzdaribü'l-bâl etmişken, İsakçı'da Anbar Emîni olan Kapucu-başı Dağıstânî ‘Ali Ağa yirmiș otuzar guruş bahşîş ile kırk elli âdem tedâruk ve karşı tarafa ‘ubûr husûsunda izhâr-ı rağbet ü tehâlük etmekle, mûmâ ileyhe Sadriâ‘zam tarafından kemâ-yenbagî ruhsat ve İsmâ‘îl Kasabası'nda ikâmet üzere olan İskenderiyeli Mustafa Bey dahi ma‘iyyetine ta‘yîn olunup, re'yine mutâva‘at tarafına işaret olunmuş idi. Ağa-yı mûmâ ileyh mîr-i merkûmun vûrûduna bakmayup, müsta‘înen billâh enbârlardan zehâyir nakline ta‘yîn olunan müşrikîn üzerine sell-i seyf ve tehzîz-i sinâن ve ekserîsini hûn-i sürh-gûn-i merg ü helâke galtân edüp, bu hareket-i cemîle dikkat olunsa te‘yîd-i ma‘nâye-i, “*kem min fi‘etin kalîletin*”² eylediği nûmâyân ve düşmen-i bed-peymâن bu asker-i endek-şûmârı talî‘a-i ceyş-i mevfûr ve ‘adem-i mübâlât ile hûcûmlarını o ma‘naya maksûr ederek tahlîs-i cân sevdâsiyla gûrîzân oldular. [M2 57] O hilâerde İskenderiyeli Mustafa Bey dahi askeriyle vârid olup, İbrâ‘îl Muhâfizi Vezîr ‘Abdî Paşa kapusu halkı ve sevâhilden cem‘ etdiği asâkir-i vâfire ile Kalas kurbunda vâkî‘ bir karyede tehaşşûd eden düşmen üzerine hareket etdiğini mûmâ ileyhimâ istihbâr edüp, intizâr-ı tekarrub ile bunlar dahi bir tarafından düşme-

¹ 22 Receb 1183 = 21 Kasım 1769 Salı.

² “كم من قليلة” = Nice az topluluk” anlamına gelen bu cümle Kur'an el-Bakara 2/249. âyetin son kısmında yer almaktadır.

ne ıztırâb vermeğe te’ehhüb etmişler iken nâ-gâh âvâze-i top ‘âlem-gîr ve velvele-i dâr u gîr felek-mesîr olup, istidlâl-i muhârebe vü musâdeme ile mûmâ ileyhimâ bi'l-ittifâk Kalas Karyesi'ne duhûl ve muhâceme edüp, derûnunda olan düşmen ekall-i kalîl olmağla, savlet-i İslâmiyân'dan zehre-tirâk ve ekserîsi dâhil-i hufra-i helâk olup, bu haber-i melâlet-eser vezîr-i müşârun ileyh ile muhârebe eden küştenîlerin, gûş-i gaflet-pûşlarına güzer eyledikde, reh-peymâ-yı semt-i meferr ve ekserîsi şemşîr-i tîz-i İslâm ile ‘âzim-i dereke-i sekar olup, iki asker birbiriyle mülakât ve bu ‘atiyye-i Mevle'l-mevâliyye hamd-i bî-gâyât eylediler. Düşmen-i dînin kasaba-i mezkûrede tekrar tehassun eylemesi melhûz-i asker-i zafer-eser olduğundan mahall-i merkûmu ihrâk u tahrîb ile hâke berâber eyledikleri haberi Ordu-yi hümâyûn'a vâsil ve kulûb-i müslimînde sunûf-i meserret hâsıl olup, müşârun ileyhin işbu hengâm-ı ‘ibret-nûmâda zuhûra gelen ikdâm ü gayreti sebeb-i takviyyet-i kulûb-i İslâm ve bâ‘is-i halecân-ı a‘dây-ı li’âm olup, sa‘yi meşkûr ve hidmeti mebrûr olduğundan gayri hakkında yemm-i mekârim-i Şâhâne mevc-endâz-ı zuhûr ve Boğdan Ser‘askerliği ‘unvâniyla mültefet ü manzûr olup, şimdilik yirmi beş bin guruş nakd ve mikdâr-ı kifâye çelenk tarafına ırsâl¹ ve Kethudâsı Mîr-i mîrânlık ve Dîvân Kâtibi Hâcelik rütbelerini ihrâz ile mecbûru'l-hâtır ve makziyyu'l-âmâl kılındılar.

‘Azl-i Sadriâ‘zam ‘Ali Paşa ve Serdâr-ı Ekrem-şüden-i Halîl Paşa

Müşârun ileyh sâdîk ve gayret-keş-i dîn ve fart-ı şecâ‘atla dil-rübûde-i zümre-i muvahhidîn, sehâveti fevka'l-had ve ikdâm ü himmeti müsellem-i erbâb-ı kabûl ü red olup, ancak fesâd-ı tabâyi‘-i ecnâd ve ru‘esâ beyinde mütemerrin olan ‘adem-i tevâfuk ve ittihâd sebebleriyle her ne kadar sa‘y ü tedbîr veigrâ vü teşvîk zîmnâda her çend² bezl ü tebzîr etdiyse dahi muvâfîk-ı mecrây-ı takdîr [M2 58] olmayup, hasm-ı ‘anîd memâlik-i Sultânî'ye kilîd olan Hotin gibi bir hisn-ı müşeyyedi zabt ü istîlâdan kat‘-ı nazar Tuna sevâhiline resîde ve yemîn ü yesârda vâki‘ kurâ ve kasabât ehâlîsini gâret ü remîde edüp, müşârun ileyhin bu bevâ‘is ile nüfûz ü i‘tibârına halel ve bundan sonra fetk u ratk-ı umûr ve tanzîm-i ahvâl cumhûra yaramayacağı ma‘lûm-i ashâb-ı ‘akd ü hal olmağla, beş mâh kadar Sadr-ı devletde hezâr mihen ü meşâkk ile evkât-güzâr oldukdan sonra mühr-i Vezâret işbu şâ‘bânu'l-mu‘azzamin on üçüncü günü³ Kapucu-başı Çerkes Bey mübâşiriyyeti ile yedinden nez‘ u istirdâd olunup, bundan evvel rütbe-i Vezâret ile kâm-yâb olan ‘Ivaz Paşa-zâde Halîl Paşa'ya teslîm ile vedî‘a-i kûze-i hâfızası kılınan vesâyây-ı Şâhâne'yi şifâhen müşârun ileyh hazretlerine⁴ ifâde vü tefhîm eyledi.

Hayri Efendi'nin ‘arz etdiği Sadâret-i târîhidir⁵:

¹ ırsâl Ü, K2 : اسال M2, B2.

² her çend Ü : fevka'l-memûl M2, B2, K2.

³ 13 Şa‘bân 1183 = 12 Aralık 1769 Salı.

⁴ hazretlerine Ü, B2, K2 M2. حضرتlerine:

⁵ târîhi M2, K2, Ü : târih B2.

Mü'ebbed eyleye Mevlâ Halîl Paşa'yı

(مؤبد ايليه مولى خليل پاشا)

Enverî Efendi'nin dahi verdiği târihdir:

Harf-i mücevher ile bir hoşça düşdü târîh,
Hak bu ki, verdi revnak Sadr'a Halîl Paşa.

(حق بو که وردی رونق صدره خلیل پاشا)

Sadria'zam ve Serdâr-ı ekrem hazretleri Babadağı meştasına duhûl ile tensîk-i şevârid-i ahvâl-i Devlet'e meşgûl olup, Anadolu ve Trabzon eyâletlerinin sâl-i âtiyede Kırım tarafına ta'yîn olunması zarûriyyât-ı vakt îcâb eylediğinden, Anadolu Eyâleti sâbıkâ Erzurum Vâlisi olup, Kırım Ser'askeri nasb olunan Silahdâr İbrâhîm Paşa'ya ve Kars ve Çıldır etrâfinı muhâfaza şartıyla Erzurum Eyâleti dahi Ma'denler Emîni ve Malatya Sancağı Mutasarrîfi Vezîr Hâfız Mustafa Paşa'ya ve iki bin nefer süvâriyle evvel-behârda Mu'asker-i hümâyûn'da isbât-ı vücûd etmek şartıyla Mar'aş Eyâleti Hamevîzâde Ahmed Paşa'nın mahdûmu 'Ömer Bey'e ve Haleb Eyâleti, sâbıkâ Selânik Mutasarrîfi Ahmed Paşa-zâde Vezîr Mehmed Paşa'ya ve Rumeli Eyâleti, Boğdan Ser'askeri Vezîr 'Abdî Paşa'ya ve Özi Eyâleti, Vezîr Hazînedâr 'Ali Paşa'ya ve Eyâlet-i Karaman, Canikli Süleyman Paşa'ya ve Selânik ve Kavala sancakları, Derbendler Başbuğu olan Vezîr 'Ali Paşa'ya ve Üsküb Sancağı, İskenderiyye Mutasarrîfi pederi Mehmed Paşa'nın göndereceği askerden mâ'adâ iki yüz [M2 59] nefer ile Ordu-yi hümâyûn'a gelmek şartıyla bâ-rütbe-i Mîr-i mîrânî Mustafa Bey'e ve Kilis ve A'zâz sancakları ilhâkiyla Rakka Vâlisi Vezîr Mehmed Paşa'ya Bender Ser'askerliği tevcîh ve selefî Aydin Muhassılı Kethudâ Mustafa Paşa'nın Kili muhâfazasına 'azîmeti ve ba'zı mîr-i mîrân Tuna üzerine nasb olunacak cisrin berü ve öte yakalarına ta'yîn ve Topçu-başı Hezârfen Mustafa Ağa bâliğ-i derece-i sinn seb'în olup, pîr ü nâ-tüvân ve şedâyid-i seferiyeye tâb-âver olamayacağı nûmâyân olduğundan 'azl ve yerine Âsitâne'de vekîl olan Kapucu-başı Mehmed Emîn Ağa nakl olundu.

'Azl-i Kethudây-ı Sadria'zamî

Resmî Ahmed Efendi'ye ba'zı rehâvet isnâd ve o makâmdan ib'âd olunup, mu-kademâ Kethudâ nasb olundukda, Rûznâmçe-i Evvel mansıbı kimseye tevcîh olun-mamağla, ba'de'l-'azl kemâ-kân mansib-ı mezkûr ile ferhân kılındı. Sadâret-i 'uzmâ Kethudâlığı Şîkk-ı Evvel ve medâr-ı 'akd ü hal olan es-Seyyid İbrâhîm Efendi'ye lâyık u mahal görülüp, Defterdâr Mektubcusu 'İsmetî 'Ali Efendi dahi Defterdârlık câh-i refî'iyle hâyiz-i rehîne-i istibşâr ve Âsitâne'den vürûdu muntazar olan Veli Efendi'ye Defter Emâneti ve Rîf'at Ahmed Bey'e Sûvârî Mukâbeleciliği ve Penâh Süleyman Efendi'ye Sipâh Kitâbeti ve 'Abdülkerîm Efendi'ye, Nûzûl Emâneti tevcîhiyle cümlesi minnetdâr-ı baht-ı sâz-kâr olduklarından gayri, sâbıkâ Kethudâ Kâtibi Küçük İbrâhîm Efendi'ye, Anadolu Muhâsebesi ve Şâmî Hüseyin Efendi'ye Cizye Muhâsebesi ve Köp-

rü Binâ Emîni Süleyman Efendi'ye, Mâliyye Tezkireciliği ve Çerkes Mehmed Bey'e Silahdâr Ağalığı ve Devâtdâr Mehmed Paşa-zâde 'Abdî Bey'e Baş-bâkî Kulluğu tevcîh ü ihsân ve bunlar dahi dil-sîr-i ni'am-i Şehriyâr-ı zemân kılındı.

Ba‘zı tevcîhât ü tedbîrât

Mora'da vâki‘ kila‘-ı Hâkâniyye'nin ta‘mîr ü termîmi iktizây-ı hâle nazaran emr-i mühim ve şimdiden maslahat-ı mezkûreye mübâşeret lâzım olduğundan gayri o havâlîyi mazarrat-ı a‘dâdan himâye ve re‘â[yâ]¹ vü berâyâyi her cihetden vikâye zîmnînda, Mora'ya mücâvir olan kazâlardan mikdâr-ı kifâye asker tahrîrine mübâşeret etmek bâbında, Anabolu Muhâfizi Sadr-ı esbak Muhsin-zâde Mehmed Paşa'ya hitâben emr-i ‘âlî sâdir ve elli bin guruş ırsâliyle cebr-i hâtır kazîyesine tebâdûr olundu. Aydîn Muhassillîği, Rikâb-ı [M2 60] hümâyûn Kâyim-makâmî Vezîr Melek Mehmed Paşa'ya ve Eğriboz Sancağı, Yazıcı-zâde Vezîr Mustafa Paşa'ya tevcîh ve İç-il Sancağı'yla Vezîr Abaza Mehmed Paşa'nın hâli terfîh ve Sultan-önü Sancağı, Bender Muhâfizi Mîr-i mîrân'dan diğer Abaza Paşa'ya ‘inâyet ve Diyârbekir Vâlîsi ‘Abdulcelîl-zâde Mehmed Emîn Paşa² ve Kengiri Sancağı Mutasarrîfi Mîr-i mîrân Ebûbekir Paşa, Bender Ser‘askeri ma‘iyyetine ta‘yîn olunup, bir ân akdem hîdmet-i me’mûrelerine vusûlleri tenbîh ü işaret olundu. Kırk gün inkîzâsına dek levâzîm-ı seferiyyesini itmâm ve Ordu-yi hümâyûn'a ‘atf-ı zîmâm etmek şartıyla Mîr-i mîrân Süleymân Paşa vilâyeti tarafına gitmek ruhsatını tahsîl ve Ohri Sancağı Mutasarrîfi Bayram Paşa Kılburun Kal‘ası muhâfazasına zâmile bend-i ta‘cîl oldu. Kulle Kal‘ası'nın muhâfazası dahi vâcib ve bir mikdâr asker ta‘yîni ile ihtiyâta ri‘âyet münâsib olduğuna binâ'en, Niğbolu Kazâsı'ndan iki ‘aded süvârî ve on dokuz kadar piyâde serdengeçdileri tahrîr olunup, i‘mâl ü idârelerine kâdir mütemevvil kimselerden iki ağa intihâb ve tashîh-be-dergâh kılındıktan sonra edây-ı hîdmet-i me’mûrelerine şîtâb etmeleri bâbında Ocak'dan mektûb ve Dîvân'dan emr-i bedî‘u'l-üslûb tahrîr ve münâsib Mübâşir ile tesyîr olundu. Mîr-i mîrân'dan Adana A‘yâni Karslı-zâde Hasan Paşa iki bin piyâde tarafından techîz ve kesel ü betâ’eti ‘adem-i tecvîz ile vakt ü zemânında Ordu-yi hümâyûn'a gelmek irâde ve bu mukâbelede Adana Eyâleti ile gonça-i ikbâli küşâde kılındı. Sâyir eyâlât ü elviye askerine dahi evâmir-i ‘aliyye ırsâl ve vaktiyle me‘mûr oldukları mahalle ‘azîmetleri isti‘câl olduğundan başka, Memâlik-i mahrûse'de dirlik erbâbı ve dûdmân-ı Bektâsiyye'ye intisâbı olanlara dahi evâmir ü mekâtîb ib‘âs ve sefer-i hümâyûna teveccühleri igrâ vü ihsâs olundu.

‘Azl-i ser-çavuşânî

Dîvân-ı bülend-erkânda Çavuş-başı olan Yesrî Ahmed Efendi'nin ‘azline bâdî ve hîdmet-i mezkûreden infisâline sebeb-i ‘âdî yoğiken, sâbıkâ Kethudây-ı Bevvâbîn-i haz-

¹ re‘â [ع] M1, B2, K2, Ü.

² Paşa Ü : Paşaya M2, B2, K2.

ret-i Şehriyârî ‘Arabgirli Kapucu-başı İbrâhîm Bey'in Sadrıa‘zam ve Serdâr-ı ekrem hazretlerine şiddet-i ittisâli o hıdmetde istihdâm olunmasını îcâb ve şevvâlû'l-mükerremin on sekizinci günü¹ mîr-i mûmâ ileyhi Çavuş-bâşılık ile kâm-yâb eyledi. [M2 61]

‘Azl-i Devlet Girây Hân ve nasb-ı Kaplan Girây

Müşârun ileyh on bir mâh kadar yarılgı-i fermây-ı iklîm-i Kırım olup, ‘azline dek mücevherât ve tirkeş-behâ ve sâyir ‘atâyâ olarak altı bin kîse kadar nef-i ‘azîm müşâhadesiyle mes’ûlât-ı tâkat-gûdâzına her bâr müsâ‘ade olunmuşiken, şâyân-ı tahsîn ve sebeb-i âferîn olur tarafından bir hıdmet meşhûd olmadığından başka, inkîtâ‘-ı cisr hengâmında Turla'nın karşı tarafından berüye ‘ubûr eden ehl-i İslâm'a gereği gibi mu‘âvenet etmeyüp, şinâverlik ile meşhûr olan Tatarlar ceyb ü hemâyânlarında nakid bulunan muvahhidîni imrâr ve nukûdu bulunmayanları terk ile sebeb-i gark-ı nûfûs-i bîşümâr olduklarını men‘ ü tahzîrden rû-pûş ve düşmen, tefrika-i asâkirden üç gün sonra Hotin tarafına geçüp, hafifî'l-me'ûne olan Tatar leşkeriyle Hotin etrafında irâ'e-i sevâd-ı cüyûş etmek lâzım gelse idi, düşmen berü tarafa giçmemek ihtimâlini ba‘zı nâs tefvvüh ve müşârun ileyh ise Serdâr-ı ekrem hareket etdiği gibi Yaş tarafına teveccûh edüp, a‘dâ dahi bî-bâk ü pervâ Turla'yı berü geçüp, Boğdan ve Eflâk taraflarını zapt u yağmâ ve katanalarını etrâfa havâle ile envâ‘-ı mefsedet icrâ edüp, cübîn ü rehâvetinden nâşî düşmenin katana ve kazaklarına siper-keş-i mûmâna‘at olarak bir mahalde ibrâz-ı celâdet eylemediği ma‘lûm-i Şehriyâr-ı gayret-şî‘âr olmağla, ‘azline irâde-i ‘aliyye te‘alluk ve Selîm Girây Hân-zâde Kaplan Girây Hân mesned-i Hân'ye tefavvuk edüp, çiftliğinden nehzat ve Mu‘asker-i hümâyûn'a ilkây-ı raht eyleyeceği haberi ma‘lûm-i Sadr-ı vâlâ-menkabet oldukda, bi'n-nefs ricâl-i Devlet ile yemeklik yerinde icrây-ı resmî istikbâl ve istifsâr-ı çi-gûnegî-yi² hâlden sonra Babadağı'na sevk-i yek-rân-ı ikbâl ve ber-mûcib-i teşrifât-ı hümâyûn haklarında lâzım gelen rusûm-i ‘âdiye îkmâl olunup, Zilka‘denin beşinci günü³ İsmâ‘îl üzerinden Kavşan'a revâne ve selefi dahi Kıbrıs Cezîresi'ne menfiyyen tahrîk-i tâziyâne ile ‘ibret-i bî-nâmûsân-ı zemâne oldu.

Teveccûh-i asker-i İslâm be-Fokşan ve ‘avdet-i işân ve zikr-i muhâsara-i İbrâ‘îl ve Yergögü

A‘dây-ı Millet-i beyzâ Tuna sâhillerinde vâki‘ kîla‘dan birini istîlâdan sonra berü câniblere itâle-i dest-i i‘tidâ etmek hulyâsiyla Kalas firârîlerini ve sâyir [M2 62] mahallere müntesir olan asker-i haybet-eserlerini cem‘ ve Fokşan'da ihtişâd ve İsmâ‘îl ve yâhud İbrâ‘îl üzerine ‘azîmete kesb-i isti‘dâd eylediklerinden fazla Bükreş tarafından dahi Kulle ve Yergögü'ye hûcûm ve Tuna'nın incimâdi vukû‘ bulduğu hâlde Îsakçı Kasabası'na ve berü taraflarda olan sâyir me‘âkîla vaz‘-ı pây-ı şûm edecekleri vaz‘ u reftâr-

¹ 18 Şevvâl 1183 = 14 Şubat 1770 Çarşamba.

² çi-gûnegî M2, K2, Ü : B2.

³ 5 Zilka‘de 1183 = 2 Mart 1770 Cuma.

lardan ma'lûm olup, sugûr-i İslâmiyye'nin mehâlik ü âfât ve nevâyib ü mehâfâtdan vikâyesi lâzım idügünu serhadlerde mukîm olan serân-ı asker ve vûcûh-i ehâlî 'arz u ihbâr ve şimdiden çâresine bakılmasını tezkîr ü ihtâr etmişler idi.

Meşâlarda mevcûd olan cünûdun mecmû'u bir selmeye sed ve bir rahneye bend olmayacağları ma'lûm-i her hûş-mend olduğuna binâ'en, etraf ü eknâfa evâmir-i 'aliyye irsâl ve müddet-i yesîrede egerçih bir mikdâr asker cem' ve serhadlere taksîm ile mehmâ-emken esbâb-ı müdâfa'a istihsâl olunmuştu. Ancak tedâruk olunan askerin garaz u maksadları i'lâ'-i kelimetullâh ile ıskât-ı farîza-i gazâ olmayup, mukaddemâ gûş-güzârları olan ruhsat-i seby ile ihrâk-ı memleket ve ahz-i berde ve celb-i menfa'at ve bu ticâretden sonra vilâyetlerine 'avd ü ric'at olup, serhadleri hâliyetü'l-hâliye terk edecekleri zâhir u âşikâr ve bu hareket-i nâ-hem-vâr sebeb-i kuvvet-i hasm-ı mekkâr olarak sugûr-i mülk-i Hâkâñ'ye te'addî ve envâ'-ı mazarrata tesaddî eyleyecekleri be-dîdâr olduğundan, ru'esây-ı asker bu fîkr-i sâyib ile karşu tarafa asker imrârından mücânib olup, el-yevm karâr-gâhları olan emâkini muhâfaza ile kanâ'at ve düşmen vûrûdunda def'-i sâyil semtini tercîhde muvâfakat etmişler idi. Lâkin temâdî-yi eyyâm-ı ikâmet ü sükûn sûret-i zâhirde askerî tâ'ifesini¹ mahzûn edüp, karşu tarafa 'ubûrdan memnû' ve yed-i bâtişaları emr-i gazâdan menzû' olduğunu miyânelerinde tekavvûl ve gulüvvû-yi askere sebeb olacak hâlâtı tehayyül eder oldular. Boğdan Ser'askeri Vezîr 'Abdî Paşa'nın dahi bu keyfiyyet sahîfe-i zîhninde mürtesem ve mecbûren Fokşan'a hareketini müstelzim olup, kapusunda mevcûd beş altı yüz kadar asker ile Deliorman haşerâtını ve kesb-i ganâyim dâ'iyesiyle ictimâ' edenleri istishâb ve kahr-ı a'dâya min akva'l-esbâb olan top ve mühimmâta bâkmayarak [M2 63] İbrâ'il'den hareket ve müşârun ileyhden birkaç gün sonra Ruscuk ve Silistire ve Yergöyü askeriyle Ruscuk A'yâni Çelebi el-Hâc Süleyman Ağa dahi Bükreş'e doğru 'azîmet etmişidi. Vezîr-i müşârun ileyh Fokşan'a karîb mahalle geldikde, vûcûh ve efrâd-ı askerîye leyyin-i kelâm ile hitâb ve düşmen bi'l-külliyye ifnâ olunmadan kelle vü dil ve ahz-ı ganîmete mübâşeret olunmamak tâhzîrâtını itnâb ve: *El-ganîmetü ba 'de'l-hezîme*² ma'nâsını işrâb etdikden sonra fazl-ı gazâ vü cihâdi beyân ve tâhrîk-i devâ'îyi şecâ'at eder kelimâtı âverde-i zebân edüp, bu kavl üzere Kasaba-i mezkûreye vardıklarında düşmen alaylarını tertîb ve toplarını lâzım gelen mahallere ta'biye vü terkîb edüp, ehl-i İslâm'dan elli kadar merd-i mübâriz cenge vügûl ve kusûru kasabaya duhûl ile seby ü ganâyim maslahatına meşgûl ve bir mikdârı bilâ-muhârebe geldikleri tarafa 'avd ü kufûl etdikleri ru'esây-ı asâkire bâ'is-i ıztırâb ve düşmen-i dîne sebeb-i miknet ü tâb olup, bu hâli Ser'asker Paşa müşâhade ve İbrâ'il tarafına mu'âvede ve Bükreş tarafına giden asker dahi bu keyfiyyete mümâselet ile rûy-i nusratdan mahcûb ve inhizâm-ı fâhiş ile ma'yûb oldular. Tezelzül-i akdâm-ı İslâm, sebeb-i cesâret-i a'dây-ı li'âm olup, serhadlere hûcûmu kâr-âzmûdegân-ı enâmin ma'lûmu

¹ tâ'ifesini B2, K2 : tâyifesini M2, Ü.

² "الغنية بعد الهزيمة" = Ganimet galibiyetden (hızîmete uğrattıktan) sonradır" anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

olup, Libka tâ’ifesinden¹ iki bin nefer İbrâ’îl'e ta'yîn ve karagol ve sâyir hîdemâtda istihdâm olunmaları İbrâ’îl muhâfizîna tavsiye vü telkîn olunmuşıldı. Mezbûrlar dahi izhâr-ı sadâkat ve leyl ü nehâr İbrâ’îl hâricini muhâfazaya mübâşeret etdiklerinden gayri, lisân âşinâ olmak mülâbesesiyle ba'zı re'âyâ ve Kazak tâ’ifesinden² düşmenin İbrâ’îl üzerine geleceklerini istihbâr ve müşârun ileyh tarafına ihbâr eylediklerinde, tecrübe-i umûrdan ‘âtil ve reftâr-ı düşmenden gâfil olan İbrâ’îl serdengeçdileri ve yerlüsü haber-i mezkûru tekzîb ve düşmenin hûcûmumu ‘adem-i takrîb ile haber verenlere melâmet ü te'nîb eylediler. Birkaç günden sonra hasm-ı hîle-kâr levâzîm-ı mühimmât-ı kal'a-gîrî ile be-dîdâr olup, Ser'asker Paşa kapusunda mevcûd beş altı yüz kadar âdem ile hâric-i kal'aya tahrîk-i ‘alem ve yerlü ve sâyirden beş altı bin kadar ecnâs-ı muhtelife cem'iyyetine munzam olarak müdâfa'ya [M2 64] kiyâm ve intizâr-ı a'dâ-yı li'âm ile ihzâr-ı esbâb-ı hisâm eylediler. A'dâ varoşa karîb geldikde, çep ü rast taburunda olan toplara ateş verüp, bi-hikmetillâhi Te'âlâ kulûb-i müslimîne ru'b u hirâs in'ikâs edüp, bî-ceng ü sitîz her biri bir tarafa gürîz ve ehl-i kal'a dahi ihtiyâr-ı tehassun ile def-i sav-let-i düşmen-i fitne-engîz eylediler. Bu haber-i dehşet-eser sâmi'a-i Serdâr-ı ekremî'ye güzer edüp, sûret-i imdâdda bir mikdâr asker tahrîrini tasvîb ve şiddet-i şitâ sebebi ile bir kimsede hâhiş-i ‘azîmet olmadığını tâhkîk etdiler ise dahi kendü Enderûn ağalarına at ve bahşîş vererek gazâya tergîb buyurup, tahmînen iki yüz kadar âdem evâyil-i Şevvâlde³ o tarafa tesrîb olunmuşıldı. Kable'l-vusûl a'dâ varoşu ihrâkdan sonra muhâsa-ra-i kal'a ile meşgûl olup, bunlar dahi incimâd-ı Tuna sebebi ile yeh-pâreleri mânen-i kûh rûy-i Nehir'de cârî olduğun görüp ‘ubûr ve imdâdin tarîkini bulmayarak dûrdan mahsûrlara du'â ve kal'ayı vedî'a-i cenâb-ı Mevlâ eylediler. Düşmen dahi tazyîk ve hasr-ı kal'ada ifrâğ-ı cehd ü tâkat eder iken, Hotin yamaklarından yirmi otuz nefer-i pûr-dilân-ı İslâm bâlâ-yı hisâra birkaç top ihrâciyla a'dâyi nişâne-i dâne-i⁴ intikâm et-meleriyle pîş-gâh-ı kal'a kuh-sâr u eşcârdan hâlî olduğuna binâ'en, dâneler hayvan ve insâna isâbetle küffâra meydâni teng ü târ ve iki sâ'at tevakkufa meçâl bulmayup, gerü-ye ref-i kâr u bâr ve iki üç gün uzakdan kal'aya nigerân ve hâyiben ‘âzim-i semt-i Fok-şân oldular. Bu ma'rekede bulunan hazele-i müşrikînin bir mikdârı Yergögü Kal'ası'nı zapt dâ'îyesiyle Bükreş'de olan hem-cinslerine mültehak oldukları istihbâr ve vûcûb-i imdâd, karâr-gîr-i ulu'l-ebsâr olmuşları.

Binâ'en ‘alâ zâlik Silistire'de zahîre mâddesiyçün vukû‘ bulan fitnede a'yân ile birkaç kimseyi ehâlî i'dâm ve o makûle eşrârı seyf-i siyâsetle ilzâm me'mûriyyeti ile Silistire Kazâsı'nda meştâ-nişîn olan Sivas Vâlisi Vezîr Sârim İbrâhîm Paşa o esnâda Rusruk havâlîsine gelüp, a'dânın Yergögü Kasabası'na olan fîkr-i fâsidi müşârun ileyhe i'lâm ve Rusruk'da ikâmetle karşunun umûruna nizâm vermeleri min ehemmi'l-mehâm

¹ tâ’ifesinden M2, B2, K2 : tâyifesinden Ü,

² tâ’ifesinden K2 : tâyifesinden M2, B2, Ü

³ 1-10 Şevvâl 1183 = 28 Ocak-6 Şubat 1770.

⁴ dâne-i Ü, B2, K2 : dene-i M2

olduğunu ifâde [M2 65] hilâlinde düşmenin Yergöğü'ye hareketi şâyi‘ olup, iltimâs-ı ehâlî ile Silistire nizâmî te’hîr ve müşârun ileyhin Rusruk'da ikâmetinin eşedd-i lüzûmu ehâlî-yi Rusruk tarafından Ordu-yi hümâyûn'a tahrîr olunup, iltimâslarına müsâ‘ade ve bu mazmûnda müşârun ileyhe emr-i ‘âlî firistâde olunmuş idi. Müşârun ileyh dahi o havâlîde mevcûd beş altı bin askere Kethudâ'sını Başbuğ nasb eyleyüp, dâyiyesi askeriyile Yergöğü'ye imrâr ve düşmen dahi şevvâlin on sekizinci çehâr-şenbih günü¹ Yergöğü'yü zapt için taburlar gösterüp, kuvve-i istîdrâciyyesin izhâr eyledi. Asker-i İslâm'ın süvârîsi düşmen süvârîsiyle iltikâ ve birkaç sâ‘at yek-digere hamle ile isâre-i gubâr-ı vegâ eyleyüp, düşmen-i makhûr ve bin kadarı şikâl-i zebâniyân ile dereke-i dûzaha mecrûr oldu. Ferdâsı yine âgâz-ı ceng ve iki tarafdan i‘mâl-i top ve tüfeng olunur iken, nâ-gâh hevâda gaym ü zabâb peydâ ve herkes nâ-bînâ gibi âvâre-i fark-ı arz u semâ olup, düşmen ise bu fursatı ganîmet ‘add ve dest-i habâsetini âteş-bâzlık semtine medd ve yirmi kît‘a nev-îcâd toplarına peyder-pey âteş verüp, ehl-i İslâm'ı ta‘cîz ü tazyîk ve berü tarafda egerçih dört beş kît‘a top olup, ancak birkaç kît‘ası sâkit ‘anî'l-‘amel ve ‘amele selâhiyyeti olanlar dahi bir iki def‘a atıldıkdâ, falyeleri berhem-zede-i halel olduğundan gayri, mukaddemâ hafri fermân olunan hendek dahi ancak nîsf zirâ'a vâsil ve tehassun u teterrüse kâbil mahal olmadığından, tevakkuf müşkil olup, nâ-çâr asker-i İslâm birer cânibe gürîzân ve Turnacı-başı Hüseyin Ağa ile üç yüz behâdir kal‘aya can atup, emr-i muhâfazada nisâr-ı ser u cân eylediler. Hasmin kal‘a kûp topları olmadığından i‘mâl etdiği çerha topları ve el humbaraları ma‘a ‘ademi'l-metâne kal‘anın bir taşını elâne edemeyüp, Rusruk tarafından dahi asker ve mühimmât ve zâhîre ile imdâd ü i‘âne olunmağla, a‘dâ zapt-ı kal‘adan me‘yûs ve ikâmetde itlâf-ı nüfûs edeceğini cezm ile varoşun bir tarafını ihrâk ve zîmâm-ı ‘azîmini hâyiben Bükreş tarafına itlâk eyledi. Müşârun ileyhin i‘âne vü imdâd ve pey-der-pey irsâl-i zâhîre [M2 66] vü zâd husûsunda cilve-ger olan me‘âsir-i cemîlesi, resîde-i hayyiz-i tahsîn ve kâffe-i mültemesâtı mevkî‘-i müsâ‘adeye karîn olduğundan başka, meblağ-ı vâffî ile terfîh ve ol havâlînin Başbuğluğunu tarafına tevcîh ile muhâfaza-i enhâ ve muhârese-i ercâ husûsları tarafına te’kîd ü tenbîh olundu.

Vukû‘-i muhârebe der-Krayova

Memleket-i Eflâk giriftâr-ı dest-i hasm-i bî-mîsâk olduğuna binâ'en, kenarda vâki‘ ba‘zı kurâ halkını taraflarına münkâd etmek için üzerlerine şeyâtîn-i rehâbîni taslît ve bi-hüküm-i cinsiyet o makûle bî-hûşları nîreng ü fûsûn ile tağlît etmişler idi. Re‘âyâ ise, *el-Hüküm li-men galebe, lâ li-men herebe*² kavliyle ‘amel ve seby ü istirkâk mâddesini dahi ihsâs ile müdârâ-yı düşmeni kusârây-ı emel ederek zarûrî mümâşât ve zehâyir ve sâyir cihât ile i‘ânetde selb-i taksîrât ederler idi. Binâ'en ‘alâ zâlik Eflâk

¹ 18 Şevvâl 1183 = 14 Şubat 1770 Çarşamba.

² “الحِكْمَ لِمَنْ غَلَبَ لَا لِمَنْ هَرَبَ” = Hüküm (meydan) gâlip olanındır, kaçanın değil” anlamına gelen Arapça bir deyimdir; bk. Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asılı Vecîzeler Sözlüğü*, I, 314

kurâsından Nehr-i Olt kenârında vâki‘ Islanta (اصلاقت) Karyesi halkını minvâl-i muharrer üzere taraflarına cezb ve derûnuna bir mikdâr asker vaz‘ indan başka karşısında vâki‘ Krayova Kazâsi’na dahi tama‘ etdikleri haberini Vidin Muhâfizi Vezîr Mehmed Paşa celb edüp, Vidin yamaklarından ve dâyiyesi halkından bir mikdâr asker intihâb ve Tuna’yi karşı geçürüp, Krayova semtine izhâb etmişidi. Düşmene meyl ile zümre-i havaneye zeyl olan Eflâk Voyvodası tarafından Krayova’ya nasb olunan Bân Voyvoda’nın Moskovlu’ya tebe‘ iyyetinden gazbân olup, hıdmet-i devleti sermâye-i iftihâr ‘add ü şümâr ederek Krayova’yı vikâye ve Eflâk derûnunda olan Arnabûdlar’ı başına cem‘ ile icrây-i hakk-ı himâye eylediğinden başka, hareket-i a‘dâyi nev-be-nev Vidin Muhâfizi’na tahrîr ile îfây-ı hakk-ı sadâkatde irtikâb-ı taksîr etmez idi. Vidin askerinin mürûrunu tâhkîk etdiği ân ictimâ‘a şitâbân ve asker-i mezkûru alup, Krayova etrâfında olan küffâr-ı hâksâr ile birkaç def‘a tarh-ı kur‘a-i kâr-zâr ve inkızây-ı mevsim-i şitâya dek o havâlîyi masûn-i gezend-i eşrâr eylediği, resîde-i derece-i iştihâr olup, kâyinen men kân ugûr-i Devlet’de fedây-ı cân eden hıdmet-güzârâna iltifât ü nevâzîş sâyirin mâye-i hamiyyetine sebeb-i efzâyiş olacağı zâhir olduğundan, Bân-ı mesfûr Ordu-yi hümâyûn'a ihmâz ve ilbâs-1 [M2 67] hil‘atle minnet-dâr kılındığından gayri, kemâ fi'l-evvel Vidin askeriyle muhâfaza-i enhâ ve celb-i re‘âyâya ıkdâm etmek husûsları zarf-ı sâmi‘asına ilkâ olunup, şöyle ki dil-hâh-ı Devlet ‘aliyye üzere izhâr-ı sadâkat etdiği hâlde husûl-i matlabıyla mesrûr ve harâbe-zâr-ı emeli ma‘mûr olacağı va‘d-i bî-mutâliyle geldiği semte ırsâl olundu. Mesfûr bu ümniyye ile Krayova’ya vâsil oldunda, zîr-i idâresinde olan re‘âyâyi Moskovlu igfâl üzere olduğunu istidlâl ve nush u pend ile mesfûrları vâreste-i şikâl-i mekr u âl eylediğini düşmen tâhkîk ve müretteb tabur ile tâht ü târâc kasdında olduğunu Bân-ı mesfûr Vidin tarafına temmîk ve müşârun ileyh ke'l-evvel asker tertîb edüp, bi'n-nefs Kethudâsını terfik edüp, asker varincaya dek düşmen Olt suyunu mürûr ve nehb ü gâretle re‘âyây-ı bî-huzûr eyledikleri müşâhede olundukda, her tarafından düşmen üzerine hecme¹-endâz-ı celâdet ve ekserîsini tu‘me-i şemşîr-i salâbet ve bakıyyesi hâl-i münka-lib ve nefş-i muzdarib ile nehri güzâr ve Bükreş tarafına ılgâr eylediler.

Ihrâc-ı tûg

Mevsim-i behâr tekarrub ve asker-i İslâm teharrub etmeye başlayup, erbâb-ı şûrâ tûg-i zafer-furûgun ihrâc ve rezkini istisvâb ile vücûh-i mehâsin iddi‘â eylediklerine binâ‘en, zilhiccenin altıncı yevm-i ahad², huzûrları mu‘tâd olan zâbitân ve sâyir erkân-ı Devlet Serây-ı Serdâr-ı ekremî‘ye da‘vet ve ihrâc-ı tûg resmine ri‘âyet olunup, yirmi dört günden sonra Kethudâ Bey ve Konakçı Paşa ma‘rifetleriyle Babadağı halîcinin cânib-i şarkîsine nasb ve bu sebeble pey-der-pey asker-i etrâf celb olundu.

¹ hecme Ü, B2 : hecme M2, K2

² 6 Zilhicce Pazar 1183 = 2 Nisan 1770 Pazartesi.

‘Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân

Vezâret'le bi'l-fi'l Yeniçeri Ağası olan Süleyman Paşa'nın nüfûz-i kelâmi zâyil ve ru'yet-i umûrdan gâfil olduğuna binâ'en, Ocâğ-ı 'âmire umûru merkez-i aslîsinden 'âtîl olup, ortalar karakollukçularдан 'ibâret ve aldıkları ta'yînât haric-i kudret-i Devlet olduğundan başka, İbrâ'ıl vak'asında bin nefer-i imdâd fermân olundukda, temâmen ırsâlini ihbâr u tahkîk olundukda, ancak üç yüz nefer tedâruk edebildiği âşikâr ve bâ-husûs kîsteyn mevâcibinden¹ kîseleri ref'a âdem bulamayup, Babadağı halkından [M2 68] istimdâd ve bu esbâb ile tenfîr-i tab'-ı Sadr-ı vâlâ-nijâd edüp, hulâsa müşârun ileyhin feyâlet ü re'y ü tedbîri ve zabt-ı askerîde olan rehâvet ü taksîri 'azlini îcâb ve bu husûs etrâfiyla 'arz-ı Rikâb-ı müstetâb kîlinup, âharının nasbına ruhsat iktisâb olunduguna binâ'en, Vidin Muâfizi olup, sâbıkâ Yeniçeri Ağası olan Kapukiran Vezîr Mehmed Paşa kânûn-i Ocağa vâkîf ve dirâyet ve hüsn-i idâre ile muttasîf olduğundan, Kırıml Ser'asker'liği 'unvâniyla orduya ihmâr ve Yeniçeri Ağalığı ile kâm-kâr kîlinup, selefi Kili Muhâfazası'na me'mûr olmuşken, Hanya Mutasarrîfi'nin vefâti haberi vûrûduna binâ'en mansîb-ı mezkûr ile mesrûr kîlinup, Vidin Muhâfizîliği dahi sâbıkâ Haleb Vâlîsi Vezîr Mehmed Paşa'ya ihsân ve bir ân akdem muhâfaza-i kal'aya şîtabân olması bâbînda tarafına hîtâben ısdâr-ı fermân-ı celîlü's-şân kîlindi.

‘Azîmet-i Ser-Cebeciyân be-İsakçı

Âsitâne-i sa'âdet'den Ordu-yi hümâyûn'a tertîb olunan cebeci neferâtı ve mühimmât, bâhran ve nehran Isakçı'ya vârid olduğunu münhiyân-ı ahbâr ifâde vü tasrîh ve mühimmâtı emâkin-i mahfûzaya vaz' ve neferâtı tashîh zîmnâda Cebeci-bâşı ile Ocağ'da mevcûd zâbitân ve neferâtın Isakçı'ya vûcûb-i 'azîmetlerini hayr-hâhân-ı Devlet telmîh eylediklerine binâ'en, zilhiccenin yirmi ikinci hamîs günü² Ağa-yı mûmâ ileyh ve sâyir zâbitân Babadağı'ndan tahrîk ile Isakçı'ya tesrîh olundu.

‘Azl-i Kapudân-ı deryâ Vezîr İbrâhîm Paşa

Müşârun ileyh bundan akdem Bahr-i siyâh'a me'mûr ve 'avdetinde ba'zı taksîr isnâdiyla nazar-ı 'âtifetden mehcûr olup, evâhir-i zilhiccede³ ma'zûl ve ümerâ'-i deryâdan Cânım Hâce nebîresi Hüsâmeddin Paşa rütbe-i vâlâ-yı Vezâret'le yerine mevsûl ve Mora Cezîresi etrâfinda Moskovlu'nun ceng gemileri geş ü güzâr üzere olundukları menkûl olduğundan, Donanma-yı hümâyûn ile bir ân akdem havâlî-yi mezkûre-ye varup, def-i keyd-i a'dây-ı şûm ve muhâfaza-i etrâf ü tuhum eylemesi tarafına tenbîh ü îsâ ve selefi dahi maskat-ı re'si olan Eğriboz Sançağı'yla mahfûf-i 'avârif-i bî-intihâ kîlindi.

¹ mevâcibinden M2, B2 : mevâcibinde Ü, K2.

² 22 Zilhicce 1183 = 18 Nisan 1770 Çarşamba. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

³ 21-30 Zilhicce 1183 = 17-26 Nisan 1770.

Zikr-i istihkâm-ı ba‘zı kılâ‘ ve tevcîh-i İnebahti

Hasm-ı bed-kış memâlik-i mahrûseye ilkây-ı fesâd [M2 69] ve teşvîşden hâlî olmayup, ez-cümle müsta‘idd-i ‘isyân ve behâne cûy-i tuğyân olan Mora re‘âyâsını günâ-gün tesvîlât ü tergîbât ile ıdlâl ve o havâlîyi berhem-zede-i ihtilâl eyledikleri etvâr-ı re‘âyâdan istidlâl olunup, takviye-i kılâ‘ ve tarsîn-i bikâ‘ lâzım geldiğini serhad-nişinler tafsîl ü işbâ‘ etmeleriyle, her kal‘aya mücâvir olan kasabât ü kurâdan tashîh tarîkiyla vâfir asker tahrîr ve kılâ‘-ı mezkûreye teşhîn ile icrây-ı hüsn-i tedbîr kılındığından başka, Dukakin Mütesellimi Hudâverdi-zâde Ahmed Bey kendü malından kifâyet mikdâri asker tanzîm ve bu def‘a İnebahti tevcîh olunan Vezîr Mustafa Paşa ma‘iyyetine varup, emr ü nehyine imtisâl eylemesi tarafına tefhîm ve bu mukâbelede Mîr-i mîrânlık ile bermurâd ve Dukakin Sancağı'yla neşîde-i ikbâli müstezâd kılındı.

Ba‘zı tevcîhât

Cezîre-i Mora'da şuyû‘ bulan ihtilâl muhâtemelü'l-vukû‘ olduguna binâ'en, Yenişehir'de bir vezîrin vücûdunu erbâb-ı elbâb istisvâb eylediklerine binâ'en, Yeniçeri Ağalığı'ndan infisâl ile Dimetoka'da müterakkib-ı ‘âtîfet-i Şehriyâr-ı deryâ-nevâl olan ‘Osmân Ağa'ya rütbe-i Vezâret ile Tîrhal'a Sancağı ‘inâyet ve o havâlîye itâre-câsûs-i fikret ile muhâfazaya dikkat eylemesi tarafına mü’ekkeden tahrîr ü işaret olundu. Vidin tevcîhiyle Haleb Eyâleti bundan akdem mahlûl olup, Silistire nizâmîna me’mûr sâbıkâ Rumeli Vâlîsi Vezîr Mehmed Paşa'ya tevcîhi emr-i ma‘kûl görüldüğünden başka, Niğbolu etrâfi muhâfazaya Karaman Vâlîsi Vezîr Süleyman Paşa ta‘yîn ve Yeni kal‘ayı muhâfaza şartıyla Kefe Eyâleti, bâ-rütbe-i Mîr-i mîrânî ‘Abdulvelî nâm kimseye tevcîh ile o taraf dahi tahsîn olundu. İki bin nefer süvâriyle mukaddemâ Ordu-yi hümâyûn'a me’mûr ve bu mukâbelede Mîr-i mîrânlık ve Mar‘aş Eyâleti ile mesrûr olan Hamevî-zâde ‘Ömer Paşa olmîkdâr süvâriyle hareket, tavk ü kudretinden hâric idügüñü inhâ ve taklîlini recâ etdiğine binâ'en, eslâfi gibi sekiz yüz nefer süvâriyle isbât-ı vûcûd etmek üzere matlabı pür-sûd kılındı.

Ba‘zı havâdis

Nemçe İmperatoru ‘illet-i merâk ü sevdâya mübtelâ ve hall ü ‘akd-i umûrdan dâmen-keş-i istîgnâ olduğundan Beç'den gaybet ve Venedik ve Prusya ve Macar memleketlerini [M2 70] seyr ile def‘-i sıklet ve Beç'e ‘avdet eylediği ve bir mahalde ‘adem-i istikrâr ile mânenâ sîm-âb hareket-i tabî‘î ile dâyimâ inkılâb üzere olduğu, vücûduna ‘âriz olan ‘illet iktizâsından olduğunu mâderi olan İmperatoriçe tahkîk ve seyr-i büldân ile def‘-i hafakân eylemesini teşvîk edüp, mücâveret sebebi ile Leh hudûduna dahi asker ta‘yîn etdiklerini, câsûslar vesâtatiyla Belgrad Muhâfizi tashîh eylediğini ‘arîzasında îmâ vü tasrîh eyledi.

Mukaddime-i zuhûr-i muhârebe-i deryâ

Sinîn-i çendînden berü Rusyalı Bahr-ı Baltık kenârlarında ve makarr-ı dalâl-i Kral olan Peterburg'un cânib-i garbîsinden cereyân eden nehr-i kebîr sevâhilinde sağîr u kebîr sefineler inşâ ve ticâret-i bahriyyeye heves-kâr olarak tâhsîl-i nef' ü cedvâ ede-geldiklerinden başka, Devlet-i 'aliyye ile muhârebeleri vukû' bulduğu hâlde, Deryây-ı Baltık'dan Bahr-ı Muhît'a ve Sebte Boğazı'ndan Ak-deniz'e çıkış, cezâyir-i İslâmîye'ye îsâl-i mazarrat ve re'âyâyi bed-endîş ile hem-kîş olduklarından ekseriyle zünnârbend-i ittihâd ve delâletleriyle pâ-nihâde-i mevkî'i ihtilâl ü fesâd olmak hülyâları dâyimâ semîr-i zamîrleri olup, bu def'a vukû' bulan muhârebede sefinelerinde kîlet ve deryâ fennini kemâ-yenbağî ihâta eder kapudanlarında nedret olduğundan, Venedik ve İngilizlü ile istimzâc ü istîcâr ile sefâyine muhtâc olduklarını ifâde ve matlablarını intâc eylediklerinden başka,bihâra mücâvir olan düvel-i Nasârâ'dan kuvvet-i nakdiyye ile deryâ 'ilminde mâhir ve muhârebe-i bahriyyede mümâreseti zâhir âdemler tedâruk eyle-diklerini Moskovlu'ya buğz eden ba'zı düvel hufyeten Devlet-i 'aliyye'ye ihbâr ve vak-tiyle âmâde-i harb ü peykâr olmak kazîyesini ihtâr etmişler idi. O vaktin ricâl ü kibârı bu keyfiyyeti maglataya haml ve 'adem-i tasdîk ile Peterburg'dan Ak-deniz'e Mos-kovlu'nun donanma ihrâcını bir vechile mutâla'alarına tatbîk edemeyüp, umûr-i müs-tahîleden 'add ve mu'âraza edenlerin delâyilini mükâbere-i mahz ile redd eylediler. Nâ-gâh düşmen-i rû-siyâh Înebahti açıklarında nûmâyân ve sevâhilinde bulunan ehl-i İslâm'a dehset-resân olmalarıyla, fi'l-hâl her cânibden Devlet-i 'aliyye'ye 'arz-ı mâcerâ ve zahîre ve asker talebiyle külli iânet istidâ olunup, Moskovlu'nun [M2 71] Bahr-ı Sefîd'e donanma ihrâcını müstahîl 'add edenler, garîk-ı bahr-i şerm ve mu'ârazât-ı sâbî-kalarında teceşüm etdikleri şiddet leyyin ü nerm olup, der-'akab Îskenderiyye Mutasarrîfi Mehmed Paşa'ya hükm-i Sultânî ısdâr ve Ülgün ve Bar etrâfindan asker tahrîri iş'âr olunup, şöyle ki, Paşa-yı mûmâ ileyh on kît'a sefîne ihzâr edüp, cânib-i mîrîden her sefîneye beşer kîse ve peksemâd-behâ olarak biner guruş tâhsîs olunup, mebâliğ-i merkûmeyi taksîm ve yeğeni Yahya Bey'i Başbuğ nasbî ile bir ân akdem Mora sevâhîne ihrâc eylemesi ber-vech-i te'kîd tarafına tefhîm olundığından başka, ümerâ-i deryâdan Rodos Mutasarrîfi Ca'fer Bey dahi o sulara ber-vech-i ta'cîl tavşîl ve Selânik Mutasarrîfi Vezîr 'Ali Paşa Arnabûdluk'dan sefere me'mûr olmayanları mahallerinden ihrâc ü tenkîl ve beşer yüz sipâh ve silahdâr neferâtî bâ-terakkî tahrîr olunup, bu cem'iyyete idrâc ile Mora Ser'askeri nasb olunan Sadr-ı esbak Muhsin-zâde Mehmed Paşa tarafına îsâl olunmak üzere Ordu-yi hümâyûn ve Rikâb-ı müstetâb tarafından evâmir-i ekîde ile isti'câl olundu.

Düşmen-i dîn ise itâ'atleri nakş-ber-âb olan Manya halkını bu hîlâlde taraflarına cezb ü imâle ve 'ahd ü peymâni mutazammîn ahedühümâ âhara 'arz-ı kabâle edüp, Mo-ra Ceziresi re'âyâsını dahi idlâl ü tesvîl için on kît'a sefîne Manya cânibine tesbîl et-mışler idi. Zîkr olunan sefinelerin iki kît'ası kuvvet-i hût ve üç kît'ası tünd-bâd-ı hevâ

ile âvâre-i temekkün ü sübût olup, süfun-i bâkiye sâhile vâsil ve Manya keferesiyle mütefikan Mora re‘âyâsını peyvend-i ittifâka bend ve dâ’ire-i¹ cem‘iyyetlerine dâhil etdikden sonra tahmînen almiş bin kadar eşrâr-ı küffâr Mizistre Kasabası'nı pâ-zede-i hasâr ve üç yüz kadar muvahhidîni giriftâr-ı kayd-ı üsâr eylediklerinden gayri, muhârebeye kiyâm eden dört yüz kadar merd-i be-nâm dahi nûş-i şerbet-i şehâdet ile tabaka-i ‘ulyâ-yı huld-i berîni makâm eylediler. Kefere-i mezbûrenin kasaba-i mezkûre ehâlîsine etdikleri ihânet tafsîl olunsa, sebeb-i rikkat ve ez-cümle birkaç tîfl-ı nev-resîdeyi bâlây-ı menâreden hâke ilkâ ve envâ‘-ı fezâhata ictirâ ile âyîn-i [M2 72] migveli ibdâ eylediler. Bu hâl-i ‘ibret-me’âl gûş-zed-i Ser‘asker-i gayret-iştîmâl oldunda, müretteb askerin vûrûduna zemân müsâ‘id olmadığını müşâhede ve etrâfa buyuruldular perâkende edüp, Tırhalalı Ni‘metî-zâde'yi ve Yenişehirli Müderris ‘Osmân Bey ile Kapucu-başı İsmâ‘îl Ağa'yi ve Çatalcalı ‘Ali Ağa ve İzdinli Bey-zâde'yi biner ikişer bin asker ile celb eyleiği hâlde, ‘usât-ı re‘âyadan on beş bin kadar küffâr Manya Limanı'ndan hurûc eden eşrâra iltihâk ü inzîmâm² ile Trabolice üzerine hûcûm edecekleri Ser‘asker Paşa'nın ma‘lumu oldunda, dâyiyesi halkını ve Trabolice Mütesellimi Hasan Efendi'yi ve celb olunan sâyir asâkir-i Muslimîn'i üzerlerine ta‘yîn ve zilhiccenin on üçüncü isneyن günü³ telâkî-yi saffeyn vâki‘ olup, fi‘e-i muvahhidîn zümre-i müşrikîni ser-furû-bürde-i zemîn ve iki bin mikdarını küste-i samsâm ü sikkîn edüp, nîsf sâ‘at hamle-i ‘aduv sûz-i İslâm'a mütehammil olamayarak, küffâr-ı tebeh-kâr top ve mühimmâtların terk ve firâr eylediler. Gaston Kazâsî'nda ser-ber âverde-i bağı ü şekâ olan ‘usât-ı re‘âya, kasaba-i mezbûreyi târâc ü yağma etdikden sonra Balyabadra Panin re‘âyâsıyla muhâbere ve o tarafı nehb ve emvâl-i Muslimîn'i gasb ü musâdere ile kal‘ayı muhâsara etmişler idi. Tesallut-i re‘âyâdan tahlîs-i cân eden ehl-i îmân Badra ehâlîsiyle ittihâd ve kal‘aya duhûl ile ehâlîye külli imdâd etmişler idi. Yirmi gün eyyâm-ı muhâsara temâdî-yi kabûl ve bir tarafından imdâd vüsûl bulmadığından gayri, killet-i mâ mahsûrîne a‘zam-ı belvâ olup, nâ-çâr istîmâl ile kal‘ayı teslîme tavtîn-i nefş eylediklerini, Ser‘asker Paşa'nın vekîl-i harcı olup, Kastel muhâfazasına me‘mûr Mustafa Ağa istimâ‘ ve ma‘iyyetinde olan Arnabûd behâdirleriyle istihlâs-ı kal‘aya isrâ‘ etmeleriyle yek-hamlede cem‘iyyet-i a‘dâyi muzmahil ve ekserîsini musta’sil eylediklerinden gayri, vâfirini kayd-ı esre rabt ve top ve mühimmât ve sâyir edevâtların zabt eylediler. Lutf-i Bârî ve himmet-i Tâcdârî ve dest-yârî-yi düstûr-i dîn-perverî ile Mora Cezîresi'nde olan şûriş ü ihtilâl resîde-i ‘urza-i zevâl olup, Ser‘asker Paşa'ya bu nusrat-ı ‘azîme sebeb-i füzûnî-yi i‘tibâr ve Fâtih-i Mora ‘unvânina sezâ-vâr olduğu zâhir ü âşikârdır. [M2 73]

¹ dâ’ire-i B2, K2 : dâyire M2, Ü.

² inzîmâm Ü, B2 : انظام م2, K2.

³ 13 Zilhicce 1183 = 9 Nisan 1770 Pazartesi.

Tevcîh-i Sadâret-i Anadolu¹

Sadâret-i mezkûreye tasarruf ve bir sene kadar o mesned-i bülend ile teşerrüf eden Es‘ad Efendi ‘azl ve nevbet-i Sadâret bi-hasebi‘t-tarîk İstanbul’dan munfasıl Mehmed Nebîh Efendi’nin iken bir gün mukaddem ser-sâm-ı dârû-yi hammâm ve enfâs-ı mukad-deresi temâm olup, İstanbul râddesinde halefi olan Dâmâd-zâde Mehmed Murad Efendi Anadolu Sadâreti‘yle der-âgûş-gerde-i şâhid-i merâm oldu.

Zikr-i ba‘zî tevcîhât-ı ‘ilmiyye

İstanbul Kadısı olan Dürrî-zâde Mehmed Nurullâh Efendi nâmzed olduğu hükûmetden dâmen-keş-i isti‘fâ ve birâder-i sa‘d-ahteri olup, Mekke Pâyesi‘yle sâbıkâ Selânîk Kadısı olan es-Seyyid Mehmed ‘Atâullah Efendi şehr-i rebî‘ulevvelin on beşinci günü² İstanbul Kazâsı‘yla kâm-revâ oldu. Üsküdar'da bundan akdem menâr-ı şerî‘ati râfi‘ olan Mehmed Nâfi‘ Efendi, şehr-i receb gurresinden³ zabit etmek üzere Edirne Kazâsı‘yla hürrem ve Çiçekçibaşı-zâde Feyzullah Efendi'nin Yenişehir-i Fenâr Kazâsı‘yla gül-zâr-ı âmâli tarâvet-yâb-i feyz-i Hâliku'n-nesem oldu. Sâbıkâ Rumeli Kadı‘askeri Karabekir Efendi-zâde ‘Osmân Efendi tekmîl-i müddet-i hayatı ve terk-i meşgale-i kâyinât eyledi. Re’îsü'l-‘ulemâ olan Mirzâ-zâde es-Seyyid Mehmed Sa‘îd Efendi, bir sene kadar Rumeli Sadâreti‘ne sâye-endâz-ı şeref ve Anadolu'dan ma‘zûl Başmakçı-zâde es-Seyyid Mehmed Efendi gurre-i recebde⁴ müşârun ileyhe ni‘me'l-halef ve İstanbul Kadısı olan Dürrî-zâde ‘Atâ‘ullah Efendi birâderi isrine ıktifâ ve kâr-ı düşvâr-ı hükûmetden isti‘fâ edüp, bâ-Pâye-i Mekke sâbıkâ Mîsîr Kadısı olan İshak Efendi gurre-i cumâdelâhirede⁵ İstanbul Kadısı nasb u ta‘yîn ve Şeyhulislâm İshak Efendi-zâde es-Seyyid Yahya Şerîf Efendi mâh-ı mezbûrun onuncu gününden⁶ İstanbul Pâyesi‘ni ihrâz ile nâyil-i ‘izz ü temkîn olup, Mektûbî ‘Abdurrahîm Efendi'nin dahi hükûmet-i Burusa ile ser-i i‘tibârı vâsîl-ı çerh-i heftümîn oldu.

Vefât-ı Sadr-ı Rum

Bâşmakçı-zâde es-Seyyid Mehmed Efendi, üç mâh Sadâret-i Rumeli'ye mutasarrif ve işbu ramazan-ı şerîfin on altıncı günü⁷ şems-i ziyâ-dâr-ı hayatı münkesif olup, sâbıkâ Anadolu Kadı‘askeri [M2 74] Şerîf-zâde Şerîf Mehmed Efendi o câh-ı menî‘ ile is‘âd ve huzûr-i Kâyim-makâmı‘de telebbüs-i ferve-i semmûr ile dil-şâd kılındı.

¹ “Tevcîh-i Sadâret-i Anadolu ittifâkîyyâtdandır” kısmı aynı kaligrafi ile Ü 60a-62a varaklarda metnin yan tarafına ilave edilmiştir.

² 15 Rebî‘ulevvvel 1183 = 19 Temmuz 1769 Çarşamba.

³ 1-10 Receb 1183 = 31 Ekim-9 Kasım 1769.

⁴ 1-10 Receb 1183 = 31 Ekim-9 Kasım 1769.

⁵ 1-10 Cumâdelâhire 1183 = 2-11 Eylül 1769.

⁶ 16 Cumâdelâhire 1183 = 17 Ekim 1769 Salı.

⁷ 16 Ramazan 1183 = 13 Ocak 1770 Cumartesi.

Tevcîhât-ı ‘ilmîyye

Seksen dört rebî‘ulevvelinden zabit etmek şartıyla Şâm Kazâsı, Haleb'den munfasıl es-Seyyid Ahmed Efendi-zâde es-Seyyid Mustafa Efendi'ye ve Selânik Kazâsı, Yemlihâ Hasan Efendi'ye ve Galata Kazâsı, Kudüs Pâyesi'yle, es-Seyyid Mehmed Kâmil Efendi'ye ve Haleb Kazâsı, Kadı-zâde es-Seyyid Mehmed Efendi'ye ve Üsküdar Kazâsı, İmâm es-Seyyid İbrâhîm Efendi'ye tevârîh-i muhtelife ile tevcîh ü ihsân ve başka başka yedlerine i‘tây-ı emr-i celîlü's-şân¹ kılındı.

Vefât-ı Şeyhulislâm Pîrî-zâde ‘Osmân Efendi ve Müftiyyü'l-enâm-şüden-i Mîrzâ-zâde Efendi

Şeyhulislâm olan Pîrî-zâde ‘Osmân Efendi Zilka‘denin beşinci günü² terk-i dâr-i garûr ve mücâvir-i ehl-i kubûr olup, Emânet-i ‘Uzmây-ı Fetvâ üç def‘a Sadâret-i Anadolu ile kesb-i kıdem-i tarîk eden Mîrzâ-zâde es-Seyyid Mehmed Sa‘îd Efendi'nin gerden-i istihkâkına ta‘lîk olundu.

Terceme

Müşârun ileyh Şeyhulislâm-ı merhûm Pîrî-zâde Mehmed Sâhib Efendi'nin cûrsûme-i pâkîzesi olup, eyyâm-ı civânlîde lisân-ı hâl ile [mîsrâ]:

Ulâ’ike âbâ’î fe-ci’nî bi-mislihim³

mefhûmuyla terâne-sâz ve medrese ru’ûsuyla kâmet-efrâz-ı imtiyâz olup devre-i mu‘tâdeyi tekîl ve Mevleviyet rütbesini tâhsîl ve bir müddetden sonra Mekke Pâyesi'yle tatsîb ve Meşîhat-i pederîde İstanbul Kadılığı ile tatrîb olunup, üç mâhdan sonra isti‘fâ ve ihrâz-ı pâye ile iktifâ etmişidi. Yüz altmış beşde⁴ Anadolu Kadı‘askerliği dîbâce-i ‘unvân-ı ikbâli olup, müddet-i ‘örfiyyesin itmâm ve altmış dokuzda⁵ Sultân ‘Osmân Hân hazretlerine birkaç mâh imâmet ile ihrâz-ı dest-mâye-i merâm edüp, sene-i mezbûre vasatında Rumeli Sadâreti'ne şâyân ve yetmiş târîhinde⁶ ‘azl ve Burusa'ya tağrîb ile dil-rîş-i hümûm ü ahzân olup, zemân-ı ikâmeti medîd olmuşken, hakkında lutf-i İlâhî bedîd ve kayd-ı gurbetden intîlâk ile yevm-i mükfehirr-i emeli hem-reng-i sabâhu'l-‘îd olup, yetmiş beşde⁷ mükerrerden Sadr-ı Rum ve yedi mâh icrây-ı ahkâm ile

¹ celîlü's-şân Ü, B2, K2 : جلیل السان : M2.

² 5 Zilka‘de 1183 = 2 Mart 1770 Cuma.

³ “اولئك ابائي فجئنا بهم مثلهم” = Onlar benim babalarımdır bana onların benzerlerini getirin” anlamına gelen bu cümle Ferazdak'in beyitinden bir cümledir, bk. Zeccâc, *Me‘âni'l-Kur'ân ve i'râbühü*, (thk. Abdulcelil Abdullah Çelebi), Beyrut 1988, IV, 420.

⁴ 1 Muharrem 1165 = 20 Kasım 1751 Cumartesi.

⁵ 1 Muharrem 1169 = 7 Ekim 1755 Salı.

⁶ 1 Muharrem 1170 = 26 Eylül 1756 Pazar.

⁷ 1 Muharrem 1175 = 2 Ağustos 1761 Pazar.

fâsil-ı mâ-beyn-i husûm olup, yetmiş [M2 75] dokuzda¹ merreten ba‘de uhrâ Sadâret-i mezkûre ile kâm-revâ ve birkaç mâhdan sonra isti‘fâ ve ihtiyâr-ı meslek-i inzivâ etmişken, seksen iki târihinde² Müftiyyü'l-vakt bulunan Veliyyüddîn Efendi rihlet ve müşârun ileyh Mesned-i Fetvâ ile kesb-i etemmi‘rif’at eyledi. Seksen üçde³ fevt ve mazhar-ı “Külli nefsin zâ’ikatü'l⁴-mevi”⁵ olup, Murâd Paşa Câmi‘i hazîresinde o tavd-ı bâzih-i ‘ulûm ü fûnûn mütevârî ve medfûn oldu. Müşârun ileyh ser-âmed-i ‘ulemây-ı Rum ve fehm ü dânişi zâhir u ma‘lûm olup, nazm ü nesre kâdir ve cedel ü bahsde misli nâdir ve Sâhib mahlası ile manzûr olan gazel ve târîhleri rengîn ve makbûl-i tibâ‘-ı bülegây-ı ma‘ârif-âyîn olup, ekser evkâti müdârese-i ‘ulûm ile geçüp, ‘Abdullah Monla ve Gelembeli ve Küçük Âmedî gibi fuhûl dâyiyesine tereddüd ve duhûl ve mübâhase-i gûnâ-gûn ile meclisini merkez-i dâyire-i menkûl ü ma‘kûl ederler idi. Ebnây-ı cinsi her haline hased ve der-i mesâvîsini feth ve mehâsinini sedd edüp, hatta vefâtında: “Lâ tesübbü'l-envâte fe-innehüm kad edû mâ kaddemû”⁶ mefhûmundan ‘adem-i i‘râz ile:

Mâte'l-hannâs
(مات الخناس)

târîhini inşâd ve nâr-ı ‘adâvetlerini îkâd eylediler. Lisân-ı ebnây-ı zemân ile cerîhu'l-cenân oldukları hasebiyle:

‘Osmân-ı sitem-dîde
(عثمان ستم دیده)

terkîbi vefâtlarına târih vâki‘ olduğu garâyib-i ittifâkîyyâtdandır.

VEKÂYÎ‘-İ SENE ERBA‘A VE SEMÂNÎN VE MÎ’ETE VE ELF

Eyyâm-ı behâr-ı hureste-âsâr resîde vü idrâk ve benât-ı nebât meşîme-i arzı çâk ve büy-i dil-âvîz-i ‘anber-âmîz ile meşâmm-ı ‘âlemi ‘itr-nâk edüp, neşîb ü firâz-ı kühsâr ezhâr-ı rengâ-reng ile izhâr-ı sun‘-i Hâlik-ı bî-enbâz ve agsân ü eşcâr destyârî-i nesîm-i ürd-i bihişt ile tebahtur u ihtizâz eyledi. Enhâr ü cedâvil sukût-i sayyib-i tayyib ile mütehalhil ve bürûdet-i hevâ kesb-i cevher-i safâ ile mülâyim ü mu‘tedil olup, hatîb-i member-i çemen-zâr olan ‘andelîb, meşk-i ‘aşk ile velvele-endâz-ı tilâl ü vihâd ve mürgân-ı ülî-ecniha ihtilâf-ı lügât ile isbât-kerde-i bahs-i me‘âd oldu.

¹ 1 Muharrem 1179 = 20 Haziran 1765 Perşembe.

² 1 Muharrem 1182 = 18 Mayıs 1768 Çarşamba.

³ 1 Muharrem 1183 = 7 Mayıs 1769 Pazar.

⁴ zâ’ikatü'l B2, K2 ; zâyikatü'l M2, Ü.

⁵ “كُلَّ نَفْسٍ ذَاقَتُهُ الْمَوْتُ” = Her canlı ölümü tadacaktır” anlamına gelen bu cümle, Kur’ân, Âl-i İmrân 3/185. âyetinin baş tarafından alınmıştır.

⁶ “لَا تُسْبِّحُوا إِلَيْهِمْ مَا لَا يُنْتَهِي” = Ölülere sövmeyin çünkü onlar [önceden] takdîm ettiklerini bulular” anlamına gelen bu ifade bir hadis-i şeriftir. Bk. Buhârî, “Rikâk”, 42, “Cenâiz”, 97.

Sahn-ı mürg-zâr nesrîn ü benefsic ile behcet-bahş-ı menâzır ve lâle-i dagdâr-ı reng-i ahmer kâni ile küşâyende-i hâtır-ı dîde-i nergis-i hâb-düşmen nigehdâr-ı tâc-ı nesteren ve giyâh-ı nev-demîde sitâyiş-i nazrat ü hazratıyla gûyây-ı [M2 76] *İyyâke ve hadrâ'e'd-dimen*¹ oldu. Bu esbâb ile fî-mâ ba'd Ordu-yi hümâyûn'un meştâda ikâmeti münâsib ve bir ân akdem sahrâya hurûcu vâcib olduğuna binâ'en muharremü'l-harâmin ikinci günü² kânûn üzere Dergâh-ı 'âlî yenicileri ve dördüncü günü³ müretteb alay ile Sadriâ'zam ve Serdâr-ı ekrem cenâbları Livây-ı fevz iltivâ-yı Fahr-i 'âlem'i pîşuvây-ı menhec-i sa'âdet eyleyerek, Babadağı Meştâsı'ndan dürre-zen-i hareket ü kiyâm ve mu-kaddemâ ihtiyâr-kerde-i erbâb-ı nakz u ibrâm olan kazây-ı dil-güşâda nasb olunan hîyâm-ı Süreyyâ-nizâma pâ-nihâde-i 'izz ü ihtişâm oldu.

Garîbe

Babadağı'nda ittihâz-ı meştâ 'an-asl musammem olmadığından, zahîrede kîlet ve mekânda 'adem-i vüs'at, ricâl ü kibârı mübtelây-ı çâr-mevce-i zarûret eylediğinden başka, incimâd-ı mâ ve nâ-bûdî-yi erbâb-ı harb-i vegâ ile düşmenin bir tarafından zuhûru endîşesi ve mukâvemetin fikdân-ı imkâniyla perîşânlık ihtimâlât-ı karîbesi râhat-fersây-ı erbâb-ı nûhâ olmuşiken, feyz-i rûhâniyyet-i Livây-ı Mahbûb-i Hûdâ ile o hâtıralar bi'l-külliyye zâyil ve kudûm-i behâr ve fevc fevc vürûd-i asâkir-i rîg-şumâr ile ordu halkın-da sebât-ı kalb ve tuma'nînet hâsıl oldu.

Ba'zi vefeyât

Şakîk ve ah-ı şefik-i Sadriâ'zam olup, bi'l-fi'l Sipâhîler Ağası olan 'Ali Bey dehr-i fânîde niçe zemân tahsîl-i metâlib ve iktisâb-ı me'ârib ile kâm-rân olmuşiken, nâ-gâh hasta ve züçâc-ı mizâc-ı sengi-i hâdisât ile şikeste olup, birâder-i vâlâ-güherleri tarafın-dan ırsâl-i etibbâ ile müdâvâtda ihtimâm olmuşiken, dâ'-i mevte dermân ve eccl-i mev'ûda imkân-ı terâhî-yi zemân mümteni" olduğundan, mâh-ı mezkûrun dokuzuncu günü⁴ dest-keş-i 'âlem-i fânî ve 'âzim-i semt-i câvidânî oldu. Mîr-i mûmâ ileyh Başbâkî Kulu ve Arpa Emîni ve Çavuş-başı ve Silahdâr ve Sipâh aagalıkları menâsibi ile kesb-i iştihâr etmiş bir mîr-i nâmdâr idi. Münhal olan mansıbı Hatîb-zâde Kapucu-başı Ahmed Ağa'ya tevcîh olunup, bir gün sonra Ordu Şeyhi Bükâyî [Bükâî] Veli Efendi dahi hayât-ı müste'âr-ı dünyeviyye ile handân iken, derd-i nâgeh zuhûr ile giryân ve ol dahi cânib-i

¹ “إياك و خضراء الدمن” = Süprüntülüklerde biten filizden (orta malî olan güzel kadından) sakın” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir; bk. Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asılı Vecîzeler Sözlüğü*, I, 416.

² 2 Muharrem 1184 = 28 Nisan 1770 Cumartesi.

³ 4 Muharrem 1184 = 30 Nisan 1770 Pazartesi.

⁴ 9 Muharrem 1184 = 5 Mayıs 1770 Cumartesi.

âhirete revân olup, Ordu¹ meşîhati ile Meşâyih-i Halvetiyye'den Hâfiz Mustafa Efendi kesb-i mâye-i ârzû-mendi eyledi.

Hareket-i Ordu-yi hümâyûn

[M2 77] Fazl-ı cenâb-ı Kahhâr ve imdâd-ı ruhâniyyet-i hazret-i nebiyy-i Muhtâr ile a‘dây-ı dinden ahz-ı sâr ve şevket-i İslâmiyye’yi izhâr niyyeti ile bu sâl-i ferruh-fâlda ‘âmm-ı mâtûden müzdâd cem‘-i erbâb-ı cihâd ve tekmîl-i ‘udde-i ‘atâd kılınup, madrib-ı hîyâm-ı asker-i İslâm olan Babadağı Sahrâsî'ndan işbu muharremül-harâmin bidâyetinde² fevc fevc sunûf-i asker hareket ü kıyâm ve Îsakçı Sahrâsî'na rekz-i a‘lâm eylediler.

İstîrâd

Merhûm Enverî Efendi Babadağı Kasabası'nı meblağ-ı ‘ilmi kadar keşf ve bâg ü râğını vasf edüp, makâlesinde habit ü zelel ve tâhkîkâtında kusûr u halel olduğu, bûrhân-ı ‘aklî ile müdellel olmağla, bu bâbda ‘abd-i kem-bizâ‘aya müşâhadeten ma‘lûm ve sikât-ı ruvât ile mefhûm olan ba‘zı âsâr-ı coğrafîler revisînde-nakş ü nigâr ve reh-âverdi meçâlis-i muhtebirân-ı ahvâl-i rûzgâr kılındı. Babadağı kırk yedi derece tûl ve kırk beş derece ‘arzda otuz sekiz derece inhirâf-ı kîble ile iki bayır arasında sazlık ve bataklık düz dere içinde hayli vâsi‘ bir şehir olup, Sultân Bâyezîd-i Velî kurşun örtülü bir câmi‘ binâsiyla şehr-i mezkûru tezyîn eylemişdir. Bundan başka vüzerây-ı ‘izâma mensub, birkaç câmi‘ ve iki üç çifte hammâmi ve ma‘mûr hân ü esvâkı olup, seferler esnâsında Serdâr-ı ekremlere ba‘zan meştâ olmuşdur. ‘An-asl mâ-i cârîsi olmayup, âbârdan celb olunduguna binâ‘en, ihrâc olunan âbin üç sâ‘at geçmeden tatarruk-fesâd ile isti‘mâle selâhiyyeti olmadığı ma‘lûmdur. Şehrin garb tarafında dâmen-i kûhda Yûsuf Paşa Ceşmesi nâmında iki masura kadar bir suyu olup, andan gayri şurba sezâ suyu yokdur. Şehre bir sâ‘at mesâfede vâki‘Yemeklik Çeşmesi nâmıyla olan suyu Vezîr-i müşârun ileyh kanavât ile getürdüp, şehrâ icrâ ve birkaç yerde çeşmeler ihdâsiyla ‘atâş-ı nâsı irvâ etmişdir. Şehr-i mezkûrun behâri ferah-fezâ ve envâ‘-ı ezhâr ile nûmûne-nûmâ-yı cennetü'l-me‘vâ olup, hânelerinin ekseri müttesi‘ u ferâh-nâk ve eşcârı birbirine iştibâk ile selvet-bahş-ı dil-i gamnâk olup, agsân ü efnânında lâne-gîr olan kumârî vü tuyûr escâ‘-ı dilsûz ve terennümât-ı hâtır-ı fûrûz ile kulûb-i hâfikaya bahşende-i sükûn u sürûr olduğundan [M2 78] başka, sahrâları sebze-zâr ve tilâl ü cibâli atlas-ı hadrâ ile kisve-dâr olup, ancak ehâlîsinin ekserîsi terk-i salât ile şöhret-şî‘âr ve vakt-i duhâya dek hâb-ı gafletle âvâre-i feyz-i eshâr olduklarından fazla, kâr u kisbleri ebnây-ı sebîli verây-ı eşcârdan darb ile nehâb ü selb ve bi‘l-müvâcehe on neferi iki nefere mukâvemet edemediği mücerreb-i erbâb-ı harb olup, cümlesi kesel ü batâlete meftûn ve iki üç sâ‘at mahalde kûh-sârları eşcâr ile meşhûn iken, hânelerinde hâzır olan ‘arabalarını i‘mâl etmeyüp, askerîden taleb-i hatab ile zarûretlerin def^c ede-geldikleri sîhhate makrûn bir emr-i

¹ Ordu M2, K2, Ü : اردو B2.

² 1 Muharrem 1184 = 27 Nisan 1770 Cuma.

garâyib-nümündür. Vech-i tesmiyesine sebeb olan Baba nâm kimse, şehrê müşrif cebelin zirvesinde medfûn ve kubbe vü hîtân tekellüfünden bîrûndur. Ehâlisi ba'zı hârik-‘âde şey’ nakliyle kerâmetini beyân ü işâ‘at ve ba'zı nüzûr u kurbân ile vâsıl-ı maksad olduklarını rivâyet ederler. Şehrin kurbunda Kara-denizden münsha‘ib bir gadîr-i kebîr olup, selefde Kazak kayıkları girüp, şehri gâret ederler idi. Kayık gelecek boğaz sed ile tahsîn ve şehrî gâretden te'mîn olunmuşdur. Zîkr olunan gadîre havâle Yeni-sâle nâmında bir harâb kal'a olup, âsârı bâkîdir. Kurbunda el-yevm meşhûd olan karye kal'aya nisbet olunmuşdur. ‘Îneb ve sâyir fevâkih o havâlîde Hudâ-yı nâbit kabîlinden olup, ehâlîde himmet ve san'at-ı filâhata kabil meleke¹ vü tabî‘at olsa, ‘umûmen esmâr ü fevâkihi a'lâ olup, etrâfdan celbe zarûret ilcâ etmez idi. Şehr-i mezkûr ‘an-asl vesî‘u'l-ercâ ve ma'mûr bir şehr-i bî-kusûr iken, surûf-i rûzgâr ile harâbe-zâr ve el-hâletü hâzihî sagîr bir kasaba şeklinde nümû-dâr olmuşdur.

“Böyledir reftâr-ı çerh-i kec-i şitâb
Bir mahal ma'mûr olur gâhî harâb”

Ba'zı havâdisât

Eflâk mülhakâtından Krayova'da vâki‘ Palovince (پالوونجه) nâm karyeyi tazyîk zîmnâda düşmen-i dîn tarafından ta'yîn olunan Donce (دونجه) nâm boyara dört nefer kapudân ve beş yüz kadar katana terfik olunduğunu, o havâli muhâfazasına me'mûr serdengeçdi ağaları tâhkîk eylediklerine binâ'en, mukâbele-i a'dâya sîne-keş-i celâdet ve iki sâ'at kadar şedâyid-i muhârebeye [M2 79] musâberet ile düşmeni tedmîr ve mesfür boyar ile dört nefer müte'ayyen kimseleri ve elli kadar sâyir müşrikîni küste-i şemşîr-i berk-te'sîr eyleyüp, sâyirleri ümmîd-i necât ile müteferrik-i girîve vü felât oldukları, Vidin Muhâfizi Ahmed Paşa-zâde Vezîr Mehmed Paşa tarafından iş'âr ve bu haber-i hayr, dâfi‘u'd-dayr kulûb-i Müslimîn'i mâlâ-mâl-i hubûr ve istibşâr eyledi. Bükreş Kasabası'nı eyâdîyi a'dâdan intizâ‘ bâbında Başbuğ nasb olunan Vezîr Sârim İbrâhîm Paşa'nın ma'iyyetine me'mûr asâkir-i İslâm ictimâ‘ ve bir ân akdem Tuna'yı karşuya mûrûr ile infâz-ı emr-i Cihân-mutâ‘ eylemesi, tarafına pey-der-pey tahrîr u ilmâ‘ olunmuşiken, mühimmâtda olan kusûr ve sunûf-i askerîde olan fûtûr, pây-i 'azîmetine şikâl olduğunu 'arz u imlâ etdiyse dahi îrâd etdiği 'özr-i leng Serdâr-ı ekrem hazretlerini dil-teng edüp, bâzûy-ı iktidârına kuvvet ve binây-ı 'azîmetine metânet kasâdıyla Mîr-i mîrân'dan Mehmed Paşa'ya Rumeli Beylerbeyliği Pâyesi ihsân ve Çerhacılık ile zâtına vasf u 'unvân verilüp, müşârun ileyhi bir ân akdem mahallinden tahrîk ve râbîta-i a'dây-ı tefkîk vasâyâsiyla gûş-i me'mûriyyeti² ta'rîk olunmuşıldı. Paşa-yı mûmâ ileyh müşârun ileyhin ordusuna vusûl bulup, irâde-i devleti ifâdeye fursat-yâb olamadığını işrâb ve harekete niyyeti olmayup, hezâr-ı su'ûbetle ictimâ‘ eden askere tûl-i

¹ meleke M2, B2, K2 : — Ü.

² me'mûriyyeti Ü : umûru M2, B2, K2.

ikāmet sebebi ile karîben teferruk tareyân eyleyeceğini beyân edüp, kazîyye-i mezkûre ‘akd olunan meclisde dermeyân kılınup, ‘azli karâr-gîr-i müsteşâr u müsteşîr ve sâbıkâ Hotin Ser‘askeri ve Haleb Vâlisi olan Vezîr Mehmed Paşa da mehâyil-i rûşd ü sedâd tecribet-güzâr-ı erbâb-ı ictihâd olduğundan, mâh-ı mezbûrun on beşinci cum‘a günü¹ Eflâk Ser‘askeri nasbı ile tevkîr olunup, selefi Vezîr İbrâhîm Paşa mukaddemâ Silistire nizâmina me‘mûr bulunmuş olmağla, me‘mûriyyeti istînâf ve tecdîd ve bir ân akdem Silistire’ye ‘azîmeti tarafına hitâben şeref-rîz-i sudûr olan emr-i ‘âlîde te’kîd olundu. Müşârun ileyh Âsitâne’de Defterdâr ve kemâl-i istiklâl ve istibdâd ile şöhret-şî‘âr iken, Sadriâ‘zam olan Halîl Paşa’nın mutasarrîf olduğu mukâta‘âtın mîrîsini talebde izhâr-ı şiddet ve müşârun ileyh dahi recây-ı mühlet ile izhâr-ı [M2 80] vech-i mülâyemet etmişiken, tab‘-ı vekkâd ve vesîle-i kurb-i istinâd ile ıtlâk-ı lisân ve Halîl Paşa dahi redd-i cevâb-ı dürüst ile irâ‘e-i hançer-i berrân eylediği, o vaktin ricâlı lisânından gûş-zed-i erbâb-ı iz‘ân olmağla, bu sebeb ile miyânelerinde tekevvün eden suda‘-ı şîkâk, mülte‘im-i dest-i vifâk olmayacağını İbrâhîm Paşa ta‘akkul ve bu me‘mûriyyetde mîzâc-ı askere nazaran bir bâdire zuhûruyla telef-i nefş mühlikesini tehâyyül edüp, nâ-çâr kusûr-i mühimmât ve asâkir beynde olan ihlâlâti sened ittihâziyla hareketden ictinâb ü intikâs ve sühûletle nefşini istihlâs eyledi. Müşârun ileyhin ‘azl ve Silistire’ye ‘avdeti fermâni yedine vâsil olduğu gün, a‘dânın Bükkreş’den hurûcu haberi şâyi‘ olup, “Hayfâ! karşuya mürûr ve a‘dâyi müsta‘sal ve makhûr eyleyeceğimiz hilâlde ‘azlimiz zuhûr eyledi” dediği mütevâtir ü meşhûrdur. Müşârun ileyh nefşini muhâfaza ve askerinin ‘adem-i vefâsını mülâhaza ile üç mâh kadar Ruscuk’dâ temekkün edüp, ifâte-i evkât ve askeri it‘âb ve ta‘yîn ve mânde nâmıyla bâ‘is-i isrâfât olup, halefi dahi tekmîl-i esbâb-ı ihtişâm dâ‘yesiyle bir müddet berü taraflarda ârâm ü mükâtebât ve mücâvebât ile tazyî‘-i eyyâm eylediği hengâm düşmen-i dîn Bükkreş’den hurûc ile cem‘iyyet-gâhlarına vusûl ve Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ile Krayova Bâni Bükkreş’e duhûl eylediler. Bân-ı mesfûr Krayova ve şâyir mahallerde fevka mâ yutasavver sadâkatı mukarrer olup, re‘âyâyi sunûf-i va‘d ü va‘id ile hasm-ı ‘anîdden tebrîd ve Fenerli takımlarının kulûbü-nü nâr-ı hasedle tevkîd edüp, istihlâs-ı Bükkreş ‘akabîne Eflâk Voyvodâlığ’yla taraf-ı Sadr-ı muvakkardan mübeşşir olduğuna binâ‘en, tahliye-i Bükkreş haberi vûrûdunda mesfûra Voyvodâlik tevcîh ve himâyet-i re‘âyâ ve celb-i havâtır-ı zu‘afâ husûsları tarafina mü‘ekked tenbîh olundu. Bükkreş’den firâr ve Yaş cânibine ilgâr eden ‘anedî-i müşrikîn Fokşan derûnundan cereyân eden Nehr-i Seret’den güzerân olacağılarını Boğdan Ser‘askeri Vezîr ‘Abdî Paşa tâhkîk ü ikân etmekle, külliyyetlü asker ile yetişüp, nehri mürûr eden küffârin ba‘zisini tu‘me-i şemşîr ve ba‘zisini esîr eyleyüp, bâkîsi Yaş tarafına firâr ve istihlâs-ı [M2 81] nefş-i bed-kâr eylediler.

¹ 15 Muharrem 1184 = 11 Mayıs 1770 Cuma.

Vürûd-i hazîne ve hatt-i hümâyûn

Ordu-yi hümâyûn hazînesine bundan akdem fîristâde kılınan hazîne mevâcîb ve sâyir metâlibe sarf olunup, akçaya mess-i ihtiyâc ma'rûz-i bâr-gâh-ı sâhib-i taht ü tâc kılınmışlığı. Bu def'a dahi dört bin kîseye karîb meblağ, Hazîne-i hümâyûn'dan ifrâz ve Ordu-yi zafer-bûy hazînesine ırsâl ile gürûh-i müstevfiyân, âzâde-i muzâyaka vü iş mi'zâz kılındı. Gazâ vü cihâda hass ü iigrâ zîmnâda taraf-ı Cihânbânî'den teşrifât-ı se-niyyeye mashûb bir kît'a hatt-ı belîgu'l-üslûb şeref-rîz-i vürûd olup, fermân¹ 'alâ rü'ûsi'l-eşhâd kîrâ'et ve teşrifât-ı hümâyûn ile Sadr-ı vâlâ-menkabet hâyiz-i rehîne-i envâ'-ı meserret oldu.

İhtirâk-ı donanma² ve 'azl-i Kapudân-ı deryâ

Bâlâda tafsîl ü beyân olunduğu vech üzere a'dây-ı dînin sefâyini Bahr-i sefid'de geş ü güzâr ve cezâyir ve sevâhil-i İslâmiyye'ye ısal-i hasâr eylediği tevâtür-yâb-ı iş-tihâr olduğuna binâ'en, def-i mekîdet-i düşmen kasdıyla yirmi kît'adan mütecâviz sefâyinin levâzimâtı tîz elden tanzîm ve Kupudân-ı deryâ olan Hüsâmeddin Paşa ma'iyyetine verilüp, muhâfaza-i etrâf husûsu tarafına gereği gibi tefhîm olunmuşıldı. Müşârun ileyh bir vakt-i nahn-ı müstemirrede Âsitâne'den hareket ve Gelibolu'da ikmâl-i levâzîm-ı cidâl sûretinde meks ü ikâmetden sonra birkaç kît'a sefîne ile Mora taraflarına 'azîmet ve sefâyin-i bâkiyeyi dahi iktizâ eden mahallerin muhâfazasına ta'yîn ile hazm ü ihtiyâta ri'âyet etmişidi. Hubûb eden hevâ hîlâf-ı matlûb olduğundan, harekete meçâl muhâl olup, bir müddetden sonra bâd-ı muvâfik-vezân ve süfun-i bâkiye mahall-i maksûda cereyân edüp, Kapudân Paşa dahi Mora sularına vâsıl ve sefâyin-i a'dâ ile mütekâbil olup, fi'l-hâl iş'âl-i nâ'ire-i³ ceng ü kitâl ve der-'akab Anabolu Limanı'na duhûl ile bu tarafa ifâde-i hâl etmişidi. Müşârun ileyhin düşmen gemilerinden tenahhî⁴ ve li-mana duhûlü, mûcib-i cesâret-i a'dâ ve limana vügûl⁵ ü iktihâmlarına 'illet-i akvâ olup, ne hâl ise mukâbele ve hîn-i mukâtelede hasmin üç anbarlı bir sefînesi sademât-ı top râ'dâ-şûbdan mütezelzil ve eczâsı mütehalhil olmağla, der-'akab garîk-i girdâb-ı fenâ ve ahşamdan sonra zîkr olunan düşmen sefineleri ârâm edemeyüp, [M2 82] deryâ-yi vesî'u'l-ercânın bir semtine sükkân-ı haybeti irhâ eylediler. A'dânın gaybeti sebebiyle Kapudân Paşa Anabolu Limanı'ndan bâd-bân-ı 'azîmete kûşâd verüp, Benefše Burunu'na doğru 'azîmet eyledikde, düşmen ile tekrar âgâz-ı ceng ü vegâ ve 'adem-i

¹ fermân B2 :— K2 : fermâ Ü, M2.

² Çeşme'de Osmanlı donanmasının Ruslar tarafından yakılması ile ilgili geniş bilgi için bk; Ali Rıza Seyfi, *Çeşme Deniz Muharebesi Faciası ve Akdenizde ilk Rus Donanması*, 1943; Mücteba İlgürel, "Çeşme Mağlubiyeti 1768-1774", *Uluslararası Çeşme Tarih ve Kültür Sempozyumu*, (15-17 Eylül 1995) s. 59-66; bk. İdris Bostan, *Osmanlılar ve Deniz İstanbul*, 2007, s. 54-55; Özcan Mert, "Osmanlı Döneminde Çeşme Batıkları", *I. Uluslar arası Çeşme Tarih ve Kültürü Sempozyumu*, İzmir, 1997, s.77-85.

³ nâ'ire-i K2 : nâyire-i M2, B2, Ü.

⁴ tenahhî M2, K2 : منحذر B2.

⁵ vugûl M2, K2, Ü : dühûl B2

müsâ‘ade-i rûzgâr ile gerü kalan sefinelere Sakız Limanı'nda iltikâ ve tekmîl-i levâzîm ile bi'l-ittifâk limandan çıkış, kasd-i a'dâ etmişleridi. Düşmen Sakız Cezîresi verâsîn-dan nûmâyân ve Donanma-yı hümâyûn'a îrâs-ı ziyâن edecek Kapudân Paşa'ya beyân olundukda, Koyun Adaları etrâfında¹ mühimmât-ı cengi âmâde ve revzene-i ‘azîmeti sûy-i a'dâya küşâde eylediklerinde, nâ-gâh a'dâ gemileri be-dîdâr olup, nâr-ı pür-şirâr-ı kîtâl merreten ba'de uhrâ iltihâb ve lehîb-i mehîb-i cidâl iştî'âl bulduğu hilâlde, “Ner-re” deyü kâf-ı mesâff olan Cezâyirli Hasan Bey -ki, o esnâda Kapudâne-i hümâyûn'a râkib idi- düşmen-i dînin kapudânesine mukârenet ve iki tarafdan cenge mübâşeret olunup, a'dâda meçâl-i mukâbele ve ihtimâl-i mukâtele ber-taraf ve sefîneleri zabt-kerde-i İslâm olacağını cezm ile mübtelây-ı endûh u esef olmalarıyla, râkib oldukları sefîneyi ihrâk ve bi-kazâ'illâhi Te'âlâ sefîne-i mezkûre Kapudâne-i hümâyûna iltisâk edüp, iftirâk mümkün olmadığını, ikisi birden sûzân ve Cezâyirli Hasan Bey hezâr-mihnetle tahlîs-i cân eyledi. Bundan sonra Donanmay-ı hümâyûn Çeşme Limanı'na duhûl ve a'dâ dahi o mahalle vüsûl ve tekrar cenge ibtidâr ve kavâri‘-i top ile rûy-i deryâyi müvâzî-yi kûre-i nâr eylediler. Derya muhârebesinde a'dâ yelken üzerinde iken limana tehassun mûcîb-i muhâtara ve mûhlike iken, Kapudan Paşa'nın limana duhûlü, zevâhir-i hâle na-zaran kazâyi da'vet kabîlinden olup, şöyle ki def-i sâyil sûretinde müşârun ileyh muhârebeye meşgûl iken a'dâ neft ve sâyir eczây-ı nâriye ile memlû birkaç kayık iş'âl ve donanmaya îsâl eyleyüp, yek-diğere mücâveret ile i'ânet kasdında olan sefâyinin cümlesi mâh-ı mezbûrun on dördüncü cum'a ertesi gicesi² muhterik ve derûnunda olan asâkir bilâ-muhârebe İzmir ve sâyir sevâhile müteferrik ve Kapudân Paşa ve Cezâyirli Hasan Bey zahm-dâr [M2 83] ve Patrona Kapudanı ‘Ali Kapudan ile diğer bir nefer kapudan, şinâver-i deryây-ı mağfiret-i hazret-i Âferîd-kâr oldular. O havâlî askerden hâlî kaldığına binâ'en, düşmen Körfezi'ne duhûl etmek ve rûy-i deryâda bulacağı sefîneyi gasb eylemek vâridât-ı hâtirdan olmağla, İzmir'den beş kît'a tüccâr sefinesi iştirâ olunup, İzmir'e on iki mîl bu'du olan Sancak-burnu sugruna batırdulup, kal'a-i mezkûreye mehmâ-emken metânet verildiğinden başka, mukaddemâ i'ânet için techîz olunan karaveleler dahi bulundukları mahallerde tevkîf olunmak için Seddü'l-bahr muhâfizi olan Sadr-ı sâbık ‘Ali Paşa'ya mahsûs emr-i ‘âlî ısdâr ve sevâhilde ve deryâda bulunan tüccâra dahi bu keyfiyyet ihtâr olunup, tufân-ı muhârebe sükûn buluncaya dek oldukları mahallerde ikâmet ve ‘adem-i hareketleri te'kîd ve kılâ‘ u suğûr mustahfizlarına teyakkuz üzere bulunmaları emrinde teşdîd olundu. Etrâf ü eknâfin insidâdi ma'lûm-i cumû‘-i e'âdî olduğuna binâ'en, îsâl-i zarardan nevmîd ve sefînelerini Koyun Adası etrâfında ta'mîr ‘akabinde nâ-bedîd oldular. Bu kazîyye-yi ‘ibret-nûmûn kâffe-i Muslimîn'i mahzûn ve bâ-husûs Şehriyâr-ı gayret-şî'âr hazretlerini mübtelây-ı kalak ve ihtilâc-ı derûn eyleyüp, ahz-ı sâr-ı İslâm ve te'yîd-i şerî'at-ı Fahr-i enâm zîmnînda dergâh-ı Hâlik-ı bî-enbâza ref-i eküff-i niyâz eylediler. Kapudan Paşa'nın bu hâlet-i

¹ etrâfında Ü : etrafından M2, , B2 , K2.

² 14 Muharrem 1184 = 10 Mayıs 1770 Perşembe. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmüşinden kaynaklanmış olmalıdır.

müdhişe, taksîrâtına mahmûl ve fi'l-hâl ma'zûl olup, ümerâ-i deryâdan Ca'fer Bey'e Mîr-i mîrânlık ihsân ve deryaya Kapudan nasbiyla kâm-rân kılınup, mersây-ı tersânede mevcûd altı kît'a sefine techîz ü tertîb ve 'ale'l-'acele ma'iyyetine tesrîb olunduğundan başka, Ülgün ve Bar taraflarından dahi otuz kît'a kadar sefâyin tanzîm ve Ak-deniz muhâfazasına ta'yîn ile sadd-i gezend-i hasm le'îm kılınmak üzere iktizâ eden mebâliği mübâşirine teslîm ve lâzım gelen evâmiri İskenderiyye Mutasarrîfi'na hitâben terkîm olundu.

Lâhika

'An-asl fevz ü zafer ve mecârî-yi umûr-i beşer bâz-bestesi ahkâm-ı kader olup, hâyîz-ı gîmâr-ı umûr-i 'izâm olanlara isnâd-ı kusûr, hayyîz-i insâfdan dûrdur. Ni'am-perverde-i düvel olanların ekserîsi umûr-i devletlerini ber vefk-i merâm temşiyete kıyâm ile tahsîl-i [M2 84] nîk-nâm kaydında oldukları ekser-i ahyân nûmâyân iken, merâtib-i sâmiye-i devlete nâyil olanlar min tarîki'l-ûlâ bu mesleğe iktifâ ile zemânlarında sebeb-i şeyn ü 'âr ve bâ'is-i sukût-i i'tibâr olacak mekkâre umûrdan ictinâb ede-geldikleri, mücerribân-ı ahvâl-i rûzgâra be-dîdârdır.

Hareket-i Hân be-kasd-i teshîr-i Boğdan

Müşârun ileyh Babadağı Meşâsi'nda Sadriâ'zam ve Serdâr-ı ekrem ile mülâkât ve sefere dâyîr miyânelerinde sebk-ı müzâkerât 'akabinde, Bucak cânibe tahrîk-i tâziyâne-i 'azîmet ve ma'iyyetlerinde olan asâkirin levâzîm-ı harbiyyesini rû'yet ile muharremu'l-harâmin dördüncü günü¹ Kışnev Kasabası'na nasb-ı hayme-i ikâmet etmişidi. Tatar tâ'ifesi top ve tûfenge tâb-âver olamayup, o makûle âlât-ı nâriye ile i'tilâf eden Devlet-i 'aliyye askerinden mikdâr-ı vâfî cem'iyyetine muzâf olmak keyfiyyetini mukaddemâ Hân-ı 'âlişân metâlib-i sâyiressine irdâf etdiğinden, İsmâ'îl Muhâfizi Vezîr Abaza Mehmed Paşa ve Mîr-i mîrân'dan Çorum Sancagi Mutasarrîfi Seyyid Hasan Paşa ve Kapucu-başı Dağıstânî 'Ali Ağa ma'iyyet-i müşârun ileyhe me'mûr oldukça sevâd-ı cem'iyyetleri mevfür ve bu debdebe ile kasaba-ı mezkûreden sevk-i sutûr etmişler idi. Yaş Kasabası'nda ihtişâd eden Rusyalu'ya baş olan gebr-i zenîm ehl-i İslâm'in ceşî-i 'azîm ile her tarafdan hareketlerini ve Boğdan memleketini zabit niyyetinde oldukları tashîh ile müteferrik olan askerini cem' u tetmîm ve o etrafı gereği gibi sedd ü tâhkîm edüp, Nehr-i Prut'un kesreti ve cereyânında olan kemâl-i şiddeti, mûrûr-i askere hâyil ve cisr binâsına ihtiyâc mess eylediğini mutazammin Hân ve sâyir ru'esânın Serdâr-ı ekrem tarafına 'arîzaları vâsîl olup, cisr inşâsına niyyet olunduğunu dahi küffâr istihbâr eylediklerine binâ'en, me'âbir ü mesâlikî top vaz'ıyla tarsîn ve tabya ve sâyir istihkâmât ile tâhsîn eyledikleri serân-ı askere nûmâyân oldukda, piyâdenin killeti ve inşây-ı cisrin su'ûbeti karşa tarafa mûrûr kasdını fesh edüp, Hân-tepesi'nde ictimâ' eden a'dâ üzerine teveccûh vecîh görülp, bu niyyet ile cânib-i mezkûre 'azîmet olunmuşidi. Düşmen ta-

¹ 4 Muharrem 1184 = 30 Nisan 1770 Pazartesi.

buruna istihkâm ve her cânibden hey'et-i ictimâ'iyyesine nizâm verdiğinden, asker-i İslâm gâh tekaddüm ve gâh te'ahhur ile [M2 85] cenge kiyâm ve çerha sûretinde bir iki def'a i'mâl-i seyf ü hüsâm etdiler ise dahi necah-i merâm kesret-i piyâdeye mevkûf olduğunu birkaç def'a Serdâr-ı ekrem hazretlerine tahrîr u i'lâm etmeleriyle, binâ'en 'alâ zâlik Ordu-yi hümâyûn'a vürûd eden asâkir pey-der-pey Tuna'dan imrâr ve Hân ma'iyyetine tesyâr olunduğundan fazla Rumeli Vâlîsi ve Boğdan Ser'askeri olan Vezîr 'Abdî Paşa dahi Rumeli Eyâleti ve sâyir tavâyif-i askeriyle ol cânibe me'mûr ve iltikây-ı ferîkayn ile deş ü sahrâ mânen-i deryâ mütemevvic olduğu bu 'Abd-i ahkara manzûr olmuşası. Zümre-i muvahhidîn kangî geçide gelüp, cisr inşâsını tasavvur eylediler ise düşmen müsâbakat ve karşı karşuya top cengiyle it'âb-ı askerîye mübâderet etdiklerinden gayri Falcı nâm geçmişen leylen düşmen mürûr ve Hân ordusuna bilâ-infisâl top atup, tarfatu'l-'aynda Tatar kavmini firâra mecbûr ve mâdde-i firâr sâyir askere sirâyet ve bâr ü bünghâhi terk ile mu'âvedet eylediler. Bu vak'a-i garîbeden sonra nâ-çâr Hân tarafından isti'âne vü istimdâd ve küffârin kesreti hasebiyle bi'n-nefs Serdâr-ı ekrem hazretlerinin kudûmü îrâd olundu.

Vukû'-i meşveret ve me'mûriyyet-i Ağay-ı Yeniçeriyân

Hân ve sâyir ru'esânın otuz günden berü mukâbele-i düşmende muhârebeleri kabûl-i imtidâd ve düşmenin cem'iyyeti me'mûlden müzdâd olup, mukâbeleye kesb-i isti'dâd içün Serdâr-ı ekrem hazretlerinin Ordu-yi hümâyûn ile Tuna'nın karşı tarafına mürûrunu maslahat-ı vakt îcâb eylediğini hâvî ırsâl olunan tahrîrât, 'akd olunan meclis-i meşveretde kırâ'et olunup, Tuna'nın bu sâl-i 'ibret-iştîmâlde sinîn-i mâziyeden ziyâde cûş u tuğyânı olup, cisr binâsı bi't-tab' memnû' ve Ordu-yi hümâyûn'un sâyir cihetle karşı tarafa imrârında mühlike vü hatar emr-i maktû' olmağla, sebükbârca Serdâr-ı ekrem hazretlerinin 'azîmetini erbâb-ı istîşâre istisvâb ve müşârun ileyh hazretleri dahi bi'z-zarûre mümâşât ile ketm-i ıztîrâb eylediği hâlde, Yeniçeri Ağası bulunan Kapukiran Mehmed Paşa Vidin Vâlîsi iken, Krayova'da bulunan perâkende Moskovlu ve metbû'lari olan re'âyânın istîsâline ta'yîn etdiği [M2 86] askerden ba'zan sûret-i galebe müşâhedesini düşmenin za'fina ve kendinün kuvet-i tâli'ine haml edüp, neyl-i zafer ile karşıya güzer etmek içün birkaç def'a Serdâr-ı 'âlî-câh tarafından ruhsat-hâh olmuşası. Serdâr-ı ekrem hazretlerinin sûret-i ma'lûme ile karşı tarafa meyl-i mürûrunu Ağa Paşa meclis-i meşveretde hiss eyledikde, hemân cevâba âgâz ve: "Bizler Devlet-i 'aliyye'nin râtibe-hârı ve bu eyyâm içün i'dâd olunmuş 'ibâd-ı sadâkat-kârı olup, mâl ü cânımız ugûr-i Pâdişâhî'ye fedâ ve cümlemiz nisâr-ı râh-ı gazâ olmak sa'âdetini ihrâza dest-i ber-endâz-ı dergâh-¹ Hâlik-ı bî-enbâz² olduğumuz zâhir u rûşenâ olmağla, hemân cenâb-ı devletiniz kutub-vâr merkezinizde ber karâr ve askere zahîre vü mühimmât işâline ibtidâr buyurun, bu kulları ocağı ile karşıya 'ubûr ve üç mahalden sâyir

¹ dergâh M2, B2, K2 : bârgâh Ü.

² Hâlik-i bî-enbâz M2, B2, K2 : -ı çâre-sâz Ü.

me'mûrlar ile bâ-fazl-ı Hak a'dâyı makhûr ederiz" kelâmıyla derîce-bâz-ı niyâz oldukda, müşârun ileyhin bilâ-taleb karşuya geçmek irâde-i kâti'ası hâzır bi'l-meclis olanlara hûş gelüp, hemân fâtiha-hân ve tekmîl-i esbâb 'azîmetine berçîde-dâmân oldular. Bu niyyet ile Açıklar ihmâz ve rebî'ulevvvel evâyilinde¹ ba'zı müte'ayyinân-ı devlet mübâşiriyetleriyle Yeniçeri Ordusu ve Ağa Paşa karşı tarafa imrâr olunup, Kartal Sahrâsi madrib-i hîyâm-ı asker ve belki hem-reng-i deryâ-yı ahdar oldu. Boğdan Ser'askeri Vezîr 'Abdî Paşa asker-i bî-şümâr ile Nehr-i Seret'den güzâr ve istîhlâs-ı Yaş endîşe vü telâşıyla Fokşan üzerinden 'azîmet edeceğini eşrâr-ı küffâr istihbâr eylediklerine binâ'en, mukâbele kasdiyla Yaş'dan vâfir kâfir çıkış, kemîn-gâhda ihtifâ ve berü tarafda olan kefere dahi Hân ordusuna nazaran ekall-i kalîl olup, anlar dahi karagol tavrında ba'zan îkâd-ı zinâd-ı harb ü vegâ eyledikleri hâlde, Rusya askeri Merşâlı Romançof on altı bin mürettep piyâde ile hareket eylediğini ahz olunan deliller ifâde vü tebyîn ve Hân ordusunda olanları tevhîş ü tevhîn edüp, cümlesi: "*El-firâru mimmâ lâ yutâku min sünne-ni'-mûrselin*"² kavliyle 'âmil ve sâyir asker dahi nehr-i sâyil gibi Falcı nâm menzile vâsil ve meteris hafriyla müştağil olduklarını ve 'Abdî Paşa'nın bu cem'iyete inzîmâmini o tarafda bulunan ehl-i tedbîr [M2 87] kat'an Serdâr-ı ekrem'e tahrîr ve maglatayı tevfîr eylediler. Müşârun ileyh top ve mühimmât ve asâkir-i kesîre ile Yaş istîhlâsına me'mûr ve a'dâya sedd-i râh-ı 'ubûr iken Hân'ın ilhâhına 'adem-i tehâmmûl ile Silahdâr Ağası Çerkes Bey'i bu husûsa ordudan ta'yîn ve Nehr-i Prut'u berü geçüp, Hân ordusuna iltihâkını tavsiye vü telkîn eylediler. Müşârun ileyh dahi imtisâl-i emr-i kazâ cereyân ve nehr-i mezkûru 'ubûr ile Hân ordusuna karîb mahalde ittihâz-ı mekân eyledigine, vesâtat-i cevâsîs ile Merşâl vâkîf ve hatar-ı ta'kîbden emîn ve gayr-i hâyif olarak köprüsünü nasb ü inşâ ve berü tarafa geçüp, 'Abdî Paşa ile mutârada üzere olan küffâra iltikâ ve çerha şeklinde askerine ruhsat i'tâ edüp, on gün kadar bu hâl müstemir ve cünd-i İslâm kelle ve dil ahziyla müstebşir olmuşlar iken, düşmen-i mekkâr Yeniçeri Ocağı'nın berü tarafa geçtiğinden haberdâr olup, iki orduyu bir yere getürmek mahzûrunu def' için mâh-ı mezbûrun yirmi beşinci çeharşenbih gicesi sülüs-i âhîrede³ yerinden hareket ve karagola ta'yîn olunan Aydoslu Mehmed Hasekî ve sâyirleri ancak⁴ bir iki sâ'at kadar hâb-ı nûşînu musâberet ile orduya yarım sâ'at mahalde beytûtet etmiş bulunduklarından, küffâr ayaklarıyla merkûmları bîdâr ve ser-rişte vermemek için sebîllerini tahliye ve kasd-ı bedlerin tahbiye eyleyerek meterislere tekarrub ve fi'l-hâl ateş-i top u tüfeng telehhüb edüp, ser-nihâde-i bâlîn-i gaflât olanlar bu tarrâka-i nâ-geh-zuhûrdan yakazân ve cümlesi serâsime vü hayrân olup, ibtidâ Arnabûd tâyifesi meterislerden firâr ve sâyir asker dahi bunlara kafâdâr olup, terk-i mühimmât ü hîyâm ve bilâ-

¹ 1-10 Rebî'ulevvvel 1184 = 25 Haziran- 4 Temmuz 1770.

² "الفارار مما لا يطاق من سنن المرسلين" = İnsan gücünü aşan şeylerden kaçmak, peygamberlerin sünnetlerinden dir" anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir; bk. Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asilli Vecîzeler Sözlüğü*, I, 233.

³ 25 Rebî'ulevvvel 1184 = 19 Temmuz 1770 Perşembe.

⁴ ancak M2, B2, K2 : — Ü.

muhârebe ‘avdet ile firâr ‘ani’z-zahf kebîresini iltizâm eylediler. Ağa Paşa birkaç gün Kartal'da ikâmetden sonra Gölbaşı nâm mahalle nûzûl ve ferdâsı Hân ordusuna vüsûl kasdında iken, askerin bir mikdâri münhezimen ordusuna geldiğini müşâhede ile Hân ve ‘Abdî Paşa ordularının perîşanlığını idrâk ve ol dahi ric‘at-ı kahkarî ile Kartal'ın bir tarafina gelüp, bilâ-sebeb müşârun ileyhimâya hem-dest-i iştirâk oldu. Keyfiyyet-i mezküreye Serdâr-ı ekrem hazretleri muttali‘ [M2 88] olup, vukû‘ bulan ahvâli hükm-i kazâ vü kadere nisbetle Hân ve ‘Abdî Paşa ve Abaza Paşa ve sâyire fermânlar ırsâl ve i‘tây-ı tesliyetle cümlesini mutma’innü'l-bâl eylediğinden başka hîyâm ve sâyir levâzîmlarını müceddeden tertîb ve ber-vech-i isti‘câl taraflarına tesrîb ve Kartal ve gayri mahallerde¹ perîşân olan asker dahi Ağa Paşa ordusuna ircâ‘ u tergîb ve istimâlet-nâmeler ile tatyîb olundu.

Teznîb

Ba‘zı kimseler bu hezîmeti askerin gafletine ve ‘Abdî Paşa henüz zedelenmeyüp, ol dahi hem-reng olmak için Hân ve Abaza Paşa'nın vakt-i mesâfda desîse ve ‘adem-i sebâtlarına haml eylemiş, cenâb-ı Hak bizi mü’min ve muvahhid halk edüp, şerâ‘it ü mûcibât-ı İslâmiyye'yi icrâ ile i‘lâ-i kelimesi zîmnâda gazâ vü cihâdi üzerimize farz ve fezâyilini nusûs-i Furkâniyye ile beyân buyurup, guzât² ü şühedânın merâtitib-i ‘uzmâ ve mesûbât-ı evfâsını dahi âyât-ı beyyinâtında zikr edüp, emrine itâ‘at ve nehy eylediği muharremâtdan mücânebet etmeyenlere fevz ü nusrat te‘alluk kudretden ba‘id görülür. Bu sefer-i pür-‘iberde ictimâ‘ eden askerî tâyifesi hilâf-ı şer‘-i enver irtikâb-ı münker ve menhiyyâta iktihâm ile yollarda fukarâ vü zu‘afâyi pâ-zede-i cevr ü zarar etdiklerinden gayri, ulî'l-emre ‘adem-i itâ‘at ile hod-pesendâne seyr u hareketleri iktirâf-ı envâ‘-ı ma‘siyyet kabîlinden olduğuna binâ‘en, taraf-ı kahhâr-ı müntakîmden haklarında bu vechile mücâzât ve taslît-i kefere ile icrây-ı hükm-i mu‘âkebât kılındı. “*În tensurû'llâhe yensurküm*”³ âyet-i şerîfesi, “*În tensurû dînehû ve Resûlehû yensurküm ‘alâ ‘aduvvi-küm*”⁴ ‘ibâresiyle tefsîr olunup, nusrat ne makûle fi‘le bâz-bestे olduğu erbâbına ma‘lûmdur. İşte emrin hakîkatı budur ancak, erbâb-ı zevâhire göre düşmen askeri müceddeden ihtarâ‘ olunan kânûn-i muhârebe ve üslûb-i mudârabe üzere müretteb, ve zâbitlerine inkiyâd ü itâ‘atları mücerreb olup, sanâyi‘-i nâriyyeyi bi-esbâbihâ ta‘lîm ü ta‘allûmden bir lahma hâlî olmadıklarından gayri, askerîlerini semt-i tereffühden men‘ ve râhat ü sükûndan red‘ edüp, taburlarında gayri mu‘allim bir şâhsa mahal ve hilâl-i

¹ mahallerde M2, B2, K2 : mahallere Ü.

² غزّات : K2 غزّة B2 :guzâh (غزّه) Ü, M2.

³ “ان تتصروا الله ينصركم = Eğer siz Allah'a yardım ederseniz (emrin tutar, dinini uygularsanız) O da size yardım eder” anlamına gelen bu cümle Kur'an Muhammed 47/7. âyetin ortalarında yer alan bir kîsimdir.

⁴ “ان تتصروا دينه ورسوله ينصركم على عدوكم = Eğer siz Allah'in dinine ve peygamberine yardım ederseniz O da düşmanlarınızla karşı size yardım eder” anlamına gelen bu cümle Kur'an, Muhammed 47/7. âyetinin tefsiri sadedinde söylenmiş Arapça bir açıklamadır.

sufûflarında nâ-be-mahal ednâ fürce vü halel olmadığından imtihân ü ihtibâr olunmamış ve tereffüh ü râhata [M2 89] alışmış perîşân ve gayr-i müretteb askere galebeleri fî ek-serî'l-ahyân nûmâyân olmaktadır. Lâ cerem, bu bâbda ru'esâya isnâd-ı cinâyet ü bühtân mahzâ kusûr-i nazardan nâşî da'vâyi bî-bürhândır. Be-în cümle Hân ve Abaza Paşa ve sâyir mîrlü asker müteferrik olmuşken Vezîr 'Abdî Paşa ve Adanalı Hasan Paşa kaziyeyeye 'adem-i vukûf ile üzerlerine gelen düşmen ile bir sâ'at kadar âgâz-ı kifâh ve i'mâl-i süyûf ü rimâh eyleyüp, cânib-i muvahhidînde galebe sûretleri be-dîdâr ve a'dâda sûret-i perîşânî âşikâr olmuşken, Hân kolunda olup, meterisler gâyilesini ber-taraf eden 'ane-de-i 'abede-i esnâm, firka-i mezkûreye imdâd ile bâ'is-i tefrika-i ehl-i İslâm olduğu hâzır-fî'l-ma'reke olan muharrir-i Fakîr'in re'ye'l-'ayn meshûdu olmuşdur.

Bakîyye-i ahvâl-i ceng ve ma'zûlî-yi Kethudây-ı Kul

Moskovlu kemâl-i istidrâc ile orduda bulduğu hîyâm ü mühimmât ve sâyir tarâyifi eşyâyi taht ü târâc etdikden sonra, pes-mânde-i tavâyif-i askerîyi verâdan yetüşüp, nehb ü esîr etmek için Katana ve Kazak tâyifesine ruhsat verüp, kefere-i mesfûre dahi ta'kîbe şitâb ve ehl-i İslâm'ı giriftâr-ı ıztîrâb eylediklerini, deryây-ı şecâ'atde neheng ve Rüstem-i destâne deng olan Abaza Paşa Hazînedârı Feyzullah Ağa müşâhede ve ma'iyyetinde olan levend süvârîleri ile mu'âvede edüp, 'akab-gîrân-ı küffârı zor-bâzû-ı celâdet ile târ ü mâr ve vâfirini küste-i seyf-ibettâr ve zahm-dâr-ı rumh-i hattâr edüp, bu 'azîmet-i pûr-heybet¹ sebebi ile verâda kalan piyâdegân vâsıl-ı ser-menâzil-i emn ü emân ve düşmen süvârîleri dahi ba'zi mûrtefi mahallerde encâm-ı hâle nigerân oldular. Kul Kethudâsı Süleyman Ağa mûhr-i cihangerd gibi seyyâh-ı 'âlem ve serhadlerde ifnây-ı 'ömr etmiş bir âdem olduğundan gayri, Hotin muhâsarasında zuhûr eden hidmeti, bâ'is-i 'izz ü rif'ati olup, Kul Kethudâlığ'nda istihdâm ve zabt-ı haşerât ve kahr-ı neferât husûslarında dahi şiddet-i siyâseti tecribet-güzâr-ı enâm olduğundan, sefere dâyir ba'zi mevâd mûmâ ileyhden iftikâd olunur idi. Ağa Paşa'nın karşuya mûrûru hengâmindâ Kethudây-ı Sadr-ı 'âlî olan es-Seyyid İbrâhîm Efendi Ağa-yı mûmâ ileyhi sırran haymesine ihmâz ve Ağa Paşa'nın 'ale'l-'umûm Yeniçeri Ocağlusu'yla karşuya mûrûrunun hüsn ü kubhunu [M2 90] istifsâr eyledikde, Ağa-yı mûmâ ileyh cevaba âgâz ve: "Nehr-i Tu-na'nın tuğyâni hasebiyle inşâ olunan cisrin fâyidesi olmadığını beyân ve emr bi'l-'aks olursa mevcûd olan Açıklar imrâr-ı askere vefâ etmeyüp, nüfûs-i kesîre itlâfi hâtıra tebârdür etmekle, def-i hatar-ı vârideyi sarfdan sonra muntazir-i hükm-i kader olmak kâr-ı erbâb-ı nazar olup, bu sûretde Kartal'da fî bâdiyyi'l-emr bir mahallin etrâfi şeranpo ile ihâta ve top ve sâyir âlât-ı ceng ile tahsîn olunmadan 'askerin öte tarafa geçirülmesi gâyet muhâtaradır" deyü per-gâr-ı fikr-i dûr-endîşini idâre etmişidi. Mûmâ ileyhin tedbîri, tavr-ı maslahata muvâfik ve şart-ı ihtiyâta mutâbik iken, "el-muhlisûn 'alâ hatarin 'azîm"² mefhûmu üzere sevk eylediği emr-i hayr hakkında müsteclib-i gezend ü

¹ heybet Ü, B2, K2 : هیبہ M2.

² "المحلصون على خطر عظيم" = İhlaslı olanlar da büyük bir tehlike ile karşı karşıyadırlar" anlamına gelen bu cümle,

dayr olup, Ocağlu ‘umûmen karşı geçüp, bu dahi mürûra tehyyyü’ göstermiş iken ‘azl olunup, Edirne Ağalığı ‘unvâniyla Ordu-yı hümâyûn’dan ib‘âd ü tenzîh ve kemâl-i hüzn ü endûh ile me’mûr olduğu semte viche-i ‘azîmeti tevcîh eyledi. “*Ve kem sehmin tusibü zerye'l-merâmi*¹” mefhûmunca Ağa-yı mûmâ ileyhin bu bâbda re’yi sâyib ve sevk etdiği hîsn-ı menî’in ittihâzı emr-i vâcib olup, kavliyle ‘adem-i ‘amelin seyyi’esi çok geçmeden ser-zede-i zuhûr ve hadden bîrûn ve kıyâsdan efzûn nûfûs ü çâr-pâ güm-kerde vü telef olduğu, erbâb-ı vukûfa manzûr oldu. Kartal’dâ şeranpo ile bir mahall-i münâsib muhât ve top ve sâyir âlât-ı ceng ta‘biyesiyle ri‘âyet-i şart-ı ihtiyât kılınsa idi, asker-i İslâm ‘avdetde mütehassîn ve İsakçı’dan Açıklar ile imdâd ırsâli dahi mümkün olup, tedârük-i hâciz ü hâyil ile def-i sâyil ve hasma mukâbil olmak sûretleri hâsil olduğundan başka maslahat-ı harbin gâyeti dahi mechûl olup, [mîsra]“:

Ve ‘inde bulûgi'l-keddi saffû'l-meşârib²

mü’eddâsına şâyed nusrat u fevze dahi nâyil olurlar idi. “*İzâ-lem tekün fi menzili'l-mer'i hurretin tüdebbiruhü dâ'at mesâliha dârihi*³”.

Mûrûr-i Sadriâ‘zam

Sevâlif-i ezmândan ziyâde Nehr-i Tuna'nın tuğyânı ve inşây-ı cisrin ‘adem-i imkânı ve Açıklar ile Serdâr-ı ekrem’in Kartal cânibine ‘ubûru her ne kadar müstelzim-i muhâtara olduğu Sadr-ı müşârun ileyhin ma‘lûmu olduysa dahi Hân ve sâyir vüzerâ ve Ağa-paşa’nın pey-der-pey vûrûd eden tahrîrâtlarında egerçi [M2 91] perâkende olan askerî tâyifesi cem’ olunup, meterisler hafriyla harbe isti‘dâd verildi. Ancak askerin mizâcında olan fesâd, cengi görmeyen ecnâda sirâyet etmeden Serdâr-ı ekrem hazretlerinin İsakçı tarafına vûcûb-i ‘ubûrunu îrâd etmeleriyle, bu husûs için meclis-i meşveret ‘akd olunup, bundan sonra karşı tarafa murûrdan istinkâf, bâ‘is-i fütûr-i erbâb-ı mesâf olacağını işrâb ile ehl-i şûrâ Serdâr-ı ekrem hazretlerinin mûrûrunu istisvâb eylediler. Bu haber ile Sipâhîler Ağası Hatîb-zâde Kartal tarafına ırsâl ve kudûm-i Serdâr-ı ekremî sebebi ile sunûf-i askerî mutayyebü'l-bâl kîlinup, Ordu-yı hümâyûn'un hey’et-i asliyyesi üzere İsakçı'da terki evlâ ve vukû‘ bulan rü’yet ü îfâ ve ‘ale't-te’âkub zahîre ve gerüden gelen askeri karşuya geçürmek mesâlihiyle Nişancı ‘Abdullah Efendi Kâyim-makâm

النَّاسُ كُلُّهُمْ مَوْتَىٰ إِلَّا الْعَلَمَاءُ، وَالْعَلَمَاءُ كُلُّهُمْ يَتَّمِّمُ إِلَّا الْعَامِلُونَ، وَالْعَامِلُونَ كُلُّهُمْ يَعْتَزِّزُونَ إِلَّا الْمُخْلَصِينَ، وَالْمُخْلَصُونَ عَلَىٰ خَطْرٍ عَظِيمٍ

hadisin son kısmından alınmış bir bölümdür, (bk. Beyhakî, *Şu ‘abu'l-îmân*, 9/181).

¹ “وكم سهم تصيب ذرى المرامي” = Hedefe isâbet eden nice oklar vardır” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

² “وعند بلوغ الكبار صفة المشارب” = Pınarların berraklısı, sıkıntının en üst seviyeye ulaştığı andır ” anlamına gelen Arapça bir deyiş olup, sıkıntıların üst üste birliği anda bir ferahlığın gelmeye başlayacağı müjdesi ifade edilmektedir.

³ “اذالم تكن في منزل المرء حرّة * تدبره ضاعت مصالح داره” = Kişinin evinde evi düzene sokacak bir kadın bulunmazsa evinin düzeni bozulur” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyimdir.

nasb ve bir mikdâr meblağ dahi yedine i'tâ olunduğundan gayri 'ilm ü feyz-tev'em Resûl-i Ekrem sallallâhü Teâlâ 'aleyhi ve selemi leyl ü nehâr muhâfazaya ibtidâr eylemeleri husûsu dahi Sûvârî Ocağları zâbitânına mü'ekkeden iş'âr ve şehr-i rebî'ulâhîrin üçüncü günü¹ Ordu Kadısı Ni'metullah Efendi ve Kethudây-ı Sadriâ 'zamî Seyyid İbrâhîm Efendi ve Şîkk-ı Evvel Defterdârı 'İsmet İsmâ'îl Efendi ve Re'isülküttâb Recâ'î Mehmed Efendi ve Çavuş-başı 'Arabgirli İbrâhîm Bey ve Defter Emîni Velî Efendi ve Rûznâmçe-i Evvel Resmî Ahmed Efendi ve Muhâsebe-i Evvel Yesrî Ahmed Efendi ve Tezkire-i Evvel İbrâhîm Efendi ve Tezkire-i Sânî Mustafa Efendi ve Mektûbî el-Hâc 'Abdurrezzâk Efendi ve Teşrifâtî Vahdetî Ebûbekir Efendi ve Kethudâ Kâtibi Seyyid Mehmed Hayrî Efendi ve Beylikçi Mustafa Efendi'yi Sadr-ı müşârun ileyh hazretleri istishâb ve otuz bin kadar asker intihâbıyla karşuya geçüp, kudûmuñe muntazır olan cumû'-i muslimîni vâreste-i pîç ü tâb buyurdular. Serdâr-ı ekrem hazretlerinin maksadı Kartal'da ikâmet ve Ağa Paşa ordusuna takviyyet vermek olup, ancak Hân ve Ağa Paşa ve sâyirlerinin müte'âkib olan tahrîrâtları müşârun ileyh hazretlerinin kendülerine iltilâhından 'ibâret olup, bu takdîrde fî-mâ ba'd meks ü tevakkuf [M2 92] zâhir-bînân-ı askerîye sebeb-i te'essûf olacağı ma'lûm-i erbâb-ı tasarruf olduğundan, ilerüye teşrifleri hass ü tahrîz ve sedd-i ebvâb-ı münâkaşa vü ta'rîz kılındı. Ertesi cum'a günü Serdâr-ı ekrem ref-i zer-mencûk-i 'alem ve Ağa Paşa ordusuna karîb mahalle vaz'-ı kadem buyurup, ferdâsı yevm-i sebt vüzerây-ı 'izâm ve ricâl-i devlet 'akd-i encümen-i meşveret ve beş sâ'at bu'du olan a'dâ taburuna mukârebet ile yurd-i mezkûrdan nehzat bâbında safka-zen-i muvâfakat olmalarıyla, vücûh-i asâkir dahi rûz-i mesâfda kalb-i bî-giş ü sâf ile mukâbele-i a'dâdan rû-tâb-ı inhirâf olmayacağlarını 'ahd ü peymân ile te'kîd ve bu 'azîmetlerin sevgend ü îmân ile teşyîd eylediler. Ertesi isneyn günü Hân askeri a'dâ süvârîleriyle tarh-ı kur'a-i kâr-zâr ve yirmi iki nefer küstenîleri bend-i kemend-i üsâr eyledikleri haberi müşârun ileyh tarafından zikr olunan userâ ile vâsil-ı Mu'asker-i hümâyûn ve mûcib-i inşîrâh-ı derûn olup, düşmen-i bed-tiyânet killet-i zehâyir ile gîriftâr-ı mihnet-i zarûret olduğu, Hân-ı müşârun ileyh tarafından tahrîr ve istîntâk olunan deliller dahi böylece takrîr eylediler. Düşmenin min külli'l-cihât za'f u muzâyakasını ve imrâr-ı ezmân ile maslahat fevt olacağını merreten ba'de uhrâ Hân 'arz u îmâ ve bir ân akdem Sadr-ı 'âlî-kadr hazretlerinin kudûmünü istidâ eylediğinden başka, iltikây-ı tarafeyn ile sadây-ı top vâsil-ı sîmâh-ı şehâmeti oldukda, verây-ı düşmenden hûcûm ve ordularını âşiyâne-i gurâb ü bûm edeceğini dahi telmîh ve bundan sonra ikâmetin ma'nâsı olmayup, sîdk-ı 'azîmetini Serdâr-ı ekrem tasrîh eyledi.

Hareket-i Serdâr-ı ekrem ve teferruk-i asker

Çünkü düşmen taburuyla muhârebe mütehakkak oldu, Vezîr 'Abdî Paşa çerhaya ve Abaza Paşa levendât ve mîrî askeriyle sağ kola ve Adanalı Karslı-oğlu Hasan Paşa sol kola ta'yîn ve her birine onar Şâhî top verilüp, dûş-i gayretleri hila'-ı fâhire ile tez-

¹ 3 Rebî'ulâhîr 1184 = 27 Temmuz 1770 Cuma.

yîn ve sâyir edevât ü mühimmât-ı harbiyye istikmâl ve ferdâsı Gölbaşı yurdundan Serdâr-ı ekrem hazretleri tavâyif-i askeriyle ref¹-i eskâl ve Hân Kışlağı'na iki sâ'at mesâfede vâki' düşmen görülecek mahall-i mürtefi'de [M2 93] nasb-ı hîyâm-ı iclâl eyledikleri hâlde, efrâd ü cumû' meteris hafrına şurû' eylediler. İlerüde olan süvârî gürûhuyla vüzerây-ı 'izâm münâsib ordu mahallini cüst-cû ile ahşama karîb bir mahall-i gayr-i münâsibde ta'yîn-i makâm etmiş bulunduklarından, meterisin bir mikdâr mahalli hengâm-ı şâma kalup, Kethudây-ı Sadr-ı 'âlî İbrâhîm Efendi meş'aller ile mehmâ emken meterisleri perdâhîte-i dest-i ihtitâm ve ba'zı nemek be-harâm Meş'aleci şöhretiyle müşârun ileyhi mülakkab ü be-nâm eyledi. Karagol hîdmeti o şeb-i bû'l-'acebde Abaza Paşa'ya sipâriş olunup, Hazînedârı Feyzullah Ağa'yı ince karagol'a ta'yîn etmişidi. Rusya Feldmerşal ise üzerine gelen asker-i bî-şumârı gündüzden seyr edüp, ez'âf-ı muzâ'afi olduğunu mu'âyene ve Kaplan Girây Hân dahi verâsında zahîreyi kat² ve kavm-i Tatar ile hûcûma muterassid olduğunu Ceneral ve zâbitlerine ibâne edüp, mesfûrları bahr-i hayrete ilkâ ve fî-mâ ba'd rûy-i selâmet görmeyeceklerini îmâ edüp, cümlesi bu varta-i hevl-nâkden halâsa çâre-cû ve selâmet-i nefisleri tarîkini irâ'e içün tarafına tekâpû eyle diklerinde, askerimizin killeti mâ'lûm olmamak içün hemân bu gice 'ale'l-gafleh¹ hasmımız üzerine hûcûmdan gayri tedbîr olmayup, gice hâliyle top ve tûfeng ve hevâyî fişekler ile bir maslahat görülür ise tahlîs-i nefs maslahatı kâbil olur. Etdığımız tertîb fâyide vermez ise cümlemiz helâk ve endâhete-i hâk-i magâk oluruz" dedikde, mecmû'u buraya karâr-dâde ve cenge âmâde oldular. Sâ'at beşde düşmen-i dîn tertîb etdiği vech üzere yerinden hareket eylediğini ilerüde olan ince karagol müşâhede ve gerüde olanları âgâh etmek içün piştov atup, anlar dahi yedlerinde olan tûfeng ve piştovrularını ifrâğ ile orduya haber fîristâde eylediler. Bu peyâm-ı bârid vârid olmazdan mukaddem, orduda sadây-ı hây ü hûy 'ayyûka resîde olup, meterislerden top atmağa mübâşeret olunduğunu düşmen hiss edüp, asker-i İslâm'in cenge teheyeyü'ünü zihninde tasvîr ve şeb-hûn maslahatını vakt-i sehâre te'hîr eyledi. Gice ile Ordu-yi hümâyûn'dan top atılması² zâhir-i hâlde müstekreh görüldüyse [M2 94] dahi a'dâ o tarrâka-i hûş-rübâyi ehl-i İslâm'in teyakkuz ü intibâhîna haml ile ikdâmdan ihtirâz ve olduğu mahalde bî-dem ve âvâz-ı kemîn-sâz olup, böyle iken gice firârîlerinin mukaddimesi sabah olmadan Kartal'a vusûl buldukları menkûldur. Düşmen-i meş'ûmun leylen hûcûmu gündüzden ziyâde zarar u ziyâna bâdî ve halk birbirini itlâf ü ifnâya mü'eddî olacağı zâhir idi. Subh-i kâzib nû-muv-dâr olduğu hîn gürûh-i müşrikîn üç koldan yürüyüp, sâk u yemîn ve çerhaya³ ta'yîn olunan cünûd-i muvahhidîn mukâbele ve her kolda iş'âl-i nâyire-i mukâtele olunup, kalb ü yesârda bulunanlar sufûf-i a'dâyi perîşân edecekleri zemânda yemînde bulunan süvârî üzerine düşmen-i mekkâr, toplarının ekserîsini havâle ile cümlesini âvâre-i sebât ü istikrâr eyleyüp, başbuğları olan Abaza Paşa ve Hazînedârı ve bin-başılardan birkaç kimse meydân-ı cengde pâyidâr ve anlar dahi düşmen ateşine tehâmmûl edeme-

¹ gafleh Ü: gaflet غافلة M2, B2, K2.

² atılması M2, K2, Ü : atılmasını B2.

³ çerha M2, B2, K2 : cerha Ü.

yüp, ihtiyâr-ı girîve vü kenâr eylediler. Sâyir asker bunlara nazar ve ‘illet-i sirâyetle ihtiyâr-ı semt-i mefer eylediklerini müşâhede ile Serdâr-ı ekrem tîgini ‘uryân ve firârîleri ircâ‘a sarf-ı tâb ü tüvân etdiyse dahi, men‘-i seylâb ve def‘-i berk-i şihâb mümkün olmayup, o hilâlde a‘dâ dahi çadırlara duhûl ve pesmândegân-ı askeri sâyir firârlere mevsûl eyledi. Dümdâr ta‘yîn olunan Arnavud Mustafa Paşa firârîlerin ba‘zisini kat‘-ı gûş ve hurrem-i ânif ile siyâset etmişken, bu züll ü hevâni irtikâb ve dâreynde sa‘âdeti müstevçib olan gazâ vü cihâd maslahat-ı hayriyyesinden rûcû‘ ve intiyâbları min a‘cebi'l-uccâbdır. Perâkende olan gümrâhlar, rezm-gâhdan iki üç sâ‘at infisallerinde, Diyârbekir Eyâleti ki, ekser düzdân-ı Ekrâd’dan ‘ibâret idi. O gün Kartal’dan kalkup savb-ı mu‘askere râhî olmuşlar idi. Kasd-ı ircâ‘ ile kerr ü ferden gâafil etbâ‘ ve gâret için ictimâ‘ etmiş ba‘zı behâyim-tibâ‘ı nehb ü talân ve asker-i mağlûb bi’t-tab‘ müttehem olmak haysiyyeti ile müdâfa‘aya cihet-i imkân bulamayup, her biri “ene'n-nezîru'l-‘uryân”¹ kavliyle âh ü figân eyledikleri, kenâr-güzînân-ı zemâneye rûşen u ‘iyân oldu.

Serdâr-ı ekrem hazretleri sebük-bâr Kartal ordusuna ‘azm ü reftâr [M2 95] etmek dâ‘iyesiyle ricâl-i devlet ve sâyirlerinin ağırlık istishâb etmemelerini ber-vech-i te‘kîd iş‘âr etmişken, ümmîd-i galebe ile düşmen Hotin tarafına firâr eyleyeceğini tasavvur ve tûl-i meks iktizâsiyla ba‘zı şey’in lüzümunu tefakkür eylediklerinden, ağırlığa dâyir ve sîm ü zer evânîye müte‘allîk katî çok şey’ istishâb ü tenkîl ve etbâ‘ makûlelerinin ferzâneleri dahi efendilerine yaranmak için hâtıra hutûr etmemiş eşyayı bilâ-istîzân cimâl ü bigâle tâhmîl edüp, rûz-i nâ-fîrûz-i hezîmetde o makûle turaf-i eşyâ vü tuhaf-i girân-behâ dest-burd-i a‘dâ oldu. A‘dâ askerinin mâldârları dâd ü sitedde kemâl-i revâci olan hazîne tezkirelerini hâmil ve lede'l-iktizâ sarf ve zarûretlerin zâyil edüp, evrâk-ı mezkûre hasımları yedine mütevâsıl olsa bir fâyide hâsil olmadığından gayri, esâfil-i askerîleri sîm ü zerin levn ü hey’etini bilmeyüp, kîta‘ât-ı nûhâsa madrûb beş altısı bir para farz olunan yedi sekiz kît‘a nûhâs pâreye yevmiyye mâlik ve anı dahi ordularında mevcûd mey-kede ve sâyir mel‘anete sarf ü i‘tâya mütehâlik oldukları zâhir olup, bu tavr-ı ‘acîb dikkat olunsa, bir nev‘ mekr u firîb ve arzûy-i mâl ile hasm-ı tüvân-gere ‘illet-i taglîbdır. Fâtih-i hitta-i ‘Arab Şehriyâr-ı âlî-neseb, ya‘ni Sultân Selîm Hân “eskenehüllâhü fî buhbûhati'l-cinâ”² hazretleri Mercidâbık'da Gavrî lakabıyla mülakkab olan Melik-i mülk-i Mîsr ile mukâbeleden bir gün evvel bir tell-i refî‘a çıkış, asker-i Çerâkise'ye meddi-târ-i nazar eyledikde, ekserîsinin başında zerrîn migfer ve miyâneleininde murassa‘ tîg ü hancer olduğundan başka, atları sîm ü mutallâ takımlar ile müzeyyen ve hîyâm ü har-gâhlari gâyet ma‘nûn olduğunu seyr ü temâşâ ve kendü askerinin âlât-ı harbiyyeleri tîmürden ve hayme vü sitârelerinin enderûn u bîrûnu kirpâs-ı hâmdan masnû‘ olduğunu fîkr ile hüzn ü melâl ibdâ ve bu keyfiyyeti bitâne-i umûr-i Şâhâne'si

¹ “Ben apaçık (çiplak) uyarıcıyım” anlamına gelen bu cümle kaynaklarda hadîs-i şerîf-den bir kısım olarak geçmektedir, bk. Müslîm, *Sahîh-i Müslîm*, Beyrut, nr. 2283, IV, 1788.

² “Allah (cc) O’nu cennetinin orta yerinde iskân ettirsin” anlamına gelen bu cümle, Arapça bir duâ cümlesiidir.

olan Kemâl Paşa-zâdeye îmâ eyledikde: “Hasmin zînet-i melbûs u merkûbu askerimizin dâ’iye-i şevkini efzûn ve mâm tama‘ıyla ıkdâm ü cesâretlerini hadden bîrûn eyleyeceği inşâ-allâhü Te‘âlâ yârınki gün meşhûd-i hümâyûnları olur” dimekle, tab‘-ı Tâcdârî’lerine [M2 96] tesliyet ve kalb-i tâbdârlarına kuvvet verüp, ferdâsı maslahat-ı ceng ne netîce verdiği târihlerde mastûrdur.

Sadria‘zam Kartal'a gelüp, vüzerâ vü vükelâ ile istişâre ve herkes âsiyâb-ı fikrini idâre edüp, ba‘zıları meteris hafriyla perîşân olan askeri cem‘ etmek ve karşadan ba‘zı mühimmât ve asker celbi ile müdâfa-i düşmene kıyâm etmek re'yini takdîm ve bu tedbîrin icrâsı ekalli beş on güne muhtâc olup, düşmen birkaç sâ‘at mahalde iken isti‘dâd-ı müdâfa‘a vermeyüp, ma‘âzallah Elmas Paşa Vak‘ası¹ gibi bir hatar-ı ‘azîm zuhûr eyleyeceğini tefhîm ve bu cevâb emzice-i askerîye muvâfik olduğundan, cümlesi ser-be-zemîn teslîm oldular. Kulûb-i nâs bi-hikmetillâhi Te‘âlâ pür-bîm ü hirâs ve karşu tarafa can atmak sevdasıyla çâre-cûy-i selâmet ve bu hâl ma‘lûm-i Sadr-ı pür-gayret olup, nâ-çâr hâlini agyârdan istitâr ve Kartal'a karîb sazlık bir mahalden leylen karşuya güzâr eyledi. Rumeli Vâlisi Vezîr ‘Abdî Paşa ve Abaza Mehmed Paşa ve Ağa Paşa ve Re‘îsülküttâb Efendi ve Tezkire-i Evvel otuz bin kadar süvârî ile İsmâ‘îl cânibine ‘azîmet ve şâh-râhdan² ‘udûl ile kasaba-i mezkûreye vusûl ü istirâhat edüp, Sadria‘zam dahi Îsakçı'ya geldikde, mevcûd olan Açıklar ve sağîr ü kebîr kayıkları Kartal tarafına ırsâl edüp, kudreti olanlar hufyeten sazlık arasına varup, kayık istîcâriyla Îsakçı'ya mîk-zâf ü cünbân-ı isti‘câl oldular. Kartal'da terk ü mugâdere olunup, hamlinde hiffet ve nakl ü imrârında sühûlet ‘add olunan eşyâyi ba‘zı tama‘kârân-ı nâs karşuya imrâr ile fâyide-mend ü râbih ve bu mikdâra kanâ‘at bir emr-i râcîh iken, kasd-ı nemâ ile tekrîr-i ‘avdet ve bir mikdâr şey tedârüküyle rûcû‘a niyyet etmişiken, düşmen-i dîn yetişüp, cümlesini me’sûr ve hîş ve tebârlarından mehcûr eyledi. “Ve kem min harisin ehlekethü metâmi‘uhü”³.

Sadria‘zam mûrûrundan sonra bekâyây-ı asker Kartal Sahrâsî'nda bî-pâ vü ser geş ü güzâr edüp, karşuya vusûlün ‘adem-i imkânını tasavvur ve bu hâl ile cümlesi şinâver-i bahr-i jerf-i tehayyür iken, Teşrifâtî Vahdetî Ebûbekir Bey sûret-i istîmân ile tahlîs-i cân tedbîr-i [M2 97] mu‘avvicini âverde-i zebân eyledikde, ba‘zı ‘ukalâ düşmen hâl-i düşmene âşinâ olmayup, asker-i me’yûs çok kerre neyl-i zafer ile râyet-i hasmını menkûs

¹ Elmas Paşa vak‘ası şudur; Sultan II. Mustafa, üçüncü Avusturya seferi için, 20 Mayıs 1697'da Edirne'de otağa çıktı. Ancak 11 Eylül 1697'de Savoylu Prens Eugene komutasındaki Avusturya ordusuna karşı yapılan Zenta muharebesi, Osmanlı Devleti için büyük bir bozgun ve facia oldu. Tisza Irmağı'nı geçmemeyen Veziriazam Elmas Mehmet Paşa ile dört divan veziri, birçok eyâlet beyi, 30 kadar yeniçişi ağası, ordunun 30.000 asker ve subayı düşman çemberinde kalıp imha edildi veya Tisza Irmağı'nı geçeren boguldular, bk. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1988, III/1, 566-570.

² şâh-râhdan M2 : شهر امدن : Ü.

³ “وَكُمْ مِنْ حَرِيصٍ أَهْلَكَهُ مَطَامِعُهُ” = Nice hırslı (tamahkâr) kimse vardır ki, arzuları (hırsları) onları helak etmiştir” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

eylediği Rusyalı'ya dahi bir emr-i mahsûs olup, bu takdîrde düşmene kâğıd tahrîriyle taleb-i emân kemâl-i zâ'f ü ‘aczi beyân ve belki bir sâ‘at evvel bu tarafa tahrîk-i pây-ı tuğyân eylemesini iltizâmdir” deyü redd-i cevâb ve ertesi gün Açıklar zuhûr edüp, cümle nâs Îsakçı'ya ‘avd ü iyâb eyleyüp, bu kelime-i şer âz kaldı Bekir Beyi âvâre-i ser eyleyüp, tefevvûh etdiği kavl gayr-i ma‘kûl, humk u belâdetine mahmûl kîlinup, Teşrîfâtçılık'dan ma‘zûl ve nefy ü tağrîb ile mahzûl oldu.

Ba‘zı vekâyi‘

Kartal şiddetini müşâhade edenlerin ekserîsi terk-i menâsib ü revâtîb ve ‘azîmete tâlib olup, ez-cümle gediklülerden Feyzî Ağa Âsitâne'ye bilâ-istîzân revân olduğuna binâ’en, ze‘âmeti Defter Emîni Velî Efendi'ye tevcîh ve fi-mâ ba‘d her kim firâr ve terk-i hîdmet ihtiyâr eyler ise dirliği âhara verileceği lâzım gelenlere işâ‘a vü tenbîh olundu. Vukû‘ bulan şevârid-i ahvâl min-gayri icmâl ‘arz u mahzar ile hâk-i ‘atebe-i mülükâne-ye ‘arz u imlâl olunup, şahs-ı vâhîde isnâd-ı kusûr ve bir kimseye ‘izz ü tehâvün ü fûtûr olunmayarak mühimmât ve sâyir cihât ile Şehriyâr-ı vâlâ-nijâddan isti‘âne vü istimdâd olundu.

Vürûd-i Hân be-Ordu-yi hümâyûn ve beyân-ı vak‘a-i İsmâ‘îl

Muhârebe vukû‘undan sonra süvârî ve ba‘zı piyâde bir hâl ile Kartal'dan Îsakçı'ya mûrûr edemeyeceklerini sencîde-i mîzân-ı şu‘ûr eylediklerinden, ekserî İsmâ‘îl tarafına şitâbân ve bi‘z-zarûre o tarafları muhâfazaya sarf-ı tâb ü tüvân eyleyecekleri vârid-i ezhân olduğundan, asker ile imdâd gâyilesinden istiğnâ hâsil olup, sâyir emâkinin tesviye-i şevârid-i ahvâliyle Sadr-ı vâlâ-makâm tekayyûd ü ihtimâm eylemişidi. Şehr-i rebî‘ulâhîrin on ikinci sebt günü¹ Hân Ordu-yi hümâyûn'a ‘atf ü ‘inân ve Sadriâ‘zam ile mülâkâtında İsmâ‘îl cânîbinde tehaşşûd eden vüzerâ ve serân-ı askeri cem‘ edüp, esbâb-ı umûrun fîkdânını ve vücûd-i mühimmât ile mukâbele-i düşmen dâhil-i hayyiz-i imkân olacağını beyân eyleyüp, kendü dahi ma‘iyyetinde olan asker-i Tatar düşmen-i şikâr ile mu‘âvenet ü muzâharetde kusûr etmeyeceğini cümlesine tefhîm ve hâzır bi‘l-meclis olanlar dahi bu tedbîrden gayri [M2 98] çâre kalmadığını teslîm edüp, inkîtâ‘-ı habl-i verîde dek müdâfa‘a-i düşmen-i ‘anîd eyleyeceklerini ifâde vü takrîr ve İsmâ‘îl Kasabası ehâlîsi dahi ‘iyâl ü evlâdların husûn-i Sultânîyye'den Kili ve Akkermân'a tesyîr ve kendüleri İsmâ‘îl'de ikâmet ile muntazır-ı dâr u gîr olduklarını tezkîr ve bir mîkdâr zâhîre ile meh-mâ emken dâyire-i ma‘îşetleri tevsî‘ ve Abaza Paşa be-her hâl ma‘iyyetine ta‘yîn olunmak mesâyîlini tefrî‘ eyledi. Bundan başka, kabâyil-i Tatar'dan Yedisan Kabîlesi sâyir kabîlelerden vâfir ve fi‘l-asl Moskovlu'dan iftirâk ve berü tarafa ‘âbir olduklarına binâ’en: “El-cemelü yehinnü ilâ ‘atanihi”² mefhûmu üzere o tarafa

¹ 12 Rebî‘ulâhîr 1184 = 5 Ağustos 1770 Pazar.

² “الجمل يحن إلى عطنه” = Deve, su kaynağı yakınındaki dinlenme yerini özler” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

meyl ü rükûnları vârid-i hâtır olmağıla, kendüleri ma‘iyyet-i müşârun ileyhde ibkâ ve evlâd ü ‘iyâlleri mikdâri vâfî Açık ta‘yîni ile Îsakçı tarafına imrâr olunmak husûsunu istid‘â eyledi. Hân-ı müşârun ileyhin takrîri ma‘kûl ve cümle ‘indinde makbûl olup, istid‘âsı üzere Abaza Paşa ba‘zı süvâriyân ile ma‘iyyetine ta‘yîn ve Yedisan Kabîlesi'nin evlâd ü iyâlleri berü tarafa geçirilmek için Açıklar, ihzârı lâzım gelenlere ifade vü telkîn olunduğundan, nazarı kat‘ ile fi'l-hâl beş yüz kantar peksemâd Açıklar'a teşhîn ile o tarafa ırsâl ve ‘Abdî Paşa dahi piyâdeyi meterislere vaz‘ etdikden sonra Ordu-yi hümâyûn'a neşr-i bâl-i isti‘câl etmek üzere ısdâr-ı misâl-i lâzimü'l-imtisâl ve Hân cenâbalarına dahi Ordu Hazînesi'nden on bir bin guruş harçlık i‘tâ ve geldiği mahalle isrâ olundu. Müşârun ileyh İsmâ‘il'e vârid ve askerîde hilâf-ı te‘ahhûd Îsakçı'ya mürûr sevdâsını müşâhade ile münharid ü gazbân, ordusuna zâhib ü ‘âyid olup, İsmâ‘il'de olanlar Hân tarafından me‘yûs-i husûl-i merâm olduklarında, Îsakçı'ya mürûrlarını hâvî bir kît‘a ‘arz u mahzar tertîb ve Vezîr ‘Abdî Paşa'yı Ordu-yi hümâyûn'a tesrîb eylediler. Otuz bin kadar askere vefâ edecek Açıklar ma‘dûm ve farz-ı muhâl ile tedârukü mümkün olsa bile, altmış günde ancak berü tarafa ‘ubûr eyleyecekleri meczûm ve düşmen, askerin mürûrunu his ile lâ-mehâle o taraflara hûcûm ve haylî zarar eyleyeceği ma‘lûm olduğundan başka, Tatar tâyifesinin İsmâ‘il Kasabası etrâfında ve sâyir mahallerde evlâd ü ‘iyâlleri sâkin ve asker-i Pâdişâhî kuvvetiyle mütemekkin iken o tarafları askerden ihlâ ile giriftâr-ı eyâdî-yi a‘dâ [M2 99] etmek fi‘len ve ‘aklen câyiz olmadığını hayr-hâhân-ı devlet inhâ eyleyüp, der-’akab Abaza Paşa'ya Ser‘askerlik menşûru tahrîr ve o havâlîde bulunan tavâyif-i askerînin istikrârına dâyir lâzım gelen vasâyâ vü tenbîhât me‘mûriyyeti emrine derc ü tastîr olunup, emr-i mezkûr müşârun ileyhin yedine vâsil olmazdan mukaddem beksemâd tahmîl olunan kayıklara İsmâ‘il'de olan askerin zorâver ve kuvvet-mendleri birbirini kırarak râkib ve ekserîsi Tuna'ya gark ile bir mikdâri Tulça tarafına hârib olduğunun ferdâsı, Repnin Ceneral tahmînen beş on bin Rusyalı ile zuhûr edüp, İsmâ‘il'de bulunan süvâriyân, mukâbele sûretinde o tarafa şitâbân ve nefislerini muhâfaza ile Kili ve Akkermân yoluna gürîzân oldular. Süvâriyân-ı İslâm'ın cânib-i yemîni gadîr ve cânib-i yesâri hasm-ı dûzah-masîr olup miyân-ı âb ve nârdan güzerân olduklarında, haylî zahmet ve hadden bîrûn meşakkat çeküp, düşmen-i bed-peymân dahi huluvv-i meydân ile vâfir esîr ahz eylediğinden başka, meterislerde olan piyâde dahi mütezelzilü'l-akdâm ve Tatarlığ'a ve Bender semtine doğru reh-girây-ı in-hizâm olup, Abaza Paşa bir Çırnığa süvâr ve üç beş âdem ile Ordu-yi hümâyûn'a gelüp, vukû‘ bulan hâdiseyi ve Ağa Paşa'nın on bin kadar asker ile Kili tarafına şitâb eylediğini ihbâr eyledi. Bu sâl-i ‘ibret-iştimâlde mühimmât ü zehâyirde zerre mikdâri kusûr ve cem‘-i askerde ednâ mertebe fûtûr ihtiyâr olunmayup, niçe hazâyin ü defâyin sarf olunmuşiken, bâlâda beyan olunduğu vech üzere askerînin evâmir ü zevâcir-i İlâhiyye'ye ‘adem-i itâ‘at ile irtikâb-ı envâ‘-ı ma‘siyyet ve muvâcehe-i a‘dâda izhâr-ı sebât etmeye-rek, girîve-gerd-i cübîn ü rehâvet oldukları bu hâdiseye-i cân-gûdâza ‘illet oldu. Kasaba-i mezbûreyi terk ve zeber-teng-i hanek-i hezîmeti pirk eden askerin bir mikdâri Kili'ye ‘âzim ve bir mîkdâri Bucak vâdilerinde mütehayyir ü hâyim olup, elli altmış günden

sonra akça kuvvetiyle Akkerman ve Özi taraflarında istîcar-ı merâkib ve bir mikdârı İsakçı'ya ve bakıyyesi vilâyetlerine âyib oldular.

Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân ve ser-Arabaciyân

Bâlâda tahrîr olunduğu üzere, Ağa Paşa'nın orduya ‘avdeti irâde ve tarafına emr-i ‘âlî fîristâde olunup, müşârun ileyh ‘avdete [M2 100] âmâde iken düşmen zuhûr ve Kili tarafına ‘azîmet eylediği kar‘-ı sâmi‘a-i Sadri's-sudûr edüp, ne vakit vürûd edeceği mechûl-i mutlak ve Ocağ-ı ‘âmire umûru müşevveş ü muğlak olduğundan gayri, Ocağlu'nun ba‘zisini dahi müşârun ileyh birer sebeble tekdîr ve cümlesini dilgîr eylediği, ‘akd olunan meclis-i meşveretde zebân-zed-i sagîr u kebîr olup, ‘azli tasmîm ve şehr-i rebî‘ulâhîrin yirminci pazar günü¹ Kul Kethudâsı Mehmed Ağa, Yeniçeri Ağası nasb olunup, kâ‘ideleri üzere silsileleri tanzîm olundu. Top ‘Arabacı-bâşısı olan Mustafa Ağa'nın dahi, Kili tarafına ‘azîmeti menkûl ve el-yevm hâli mechûl olduğundan, ol dahi ma‘zûl ve Ocak-ı mezkûr Baş-çavuşu Mehmed Ağa yerine mevsûl oldu.

İsmâ‘îl Kasabası'nı a‘dâ istîlâ etmek takrîbi ile berü tarafda vâki‘ Tulça'ya sû-i kasd hâtirası ehâlîyi tevhîş ve mübtelây-ı endûh u teşvîş edüp, kal‘ayı tahliye ve esbâb-ı firârı tesviye eyledikleri, sâmi‘a res-i Serdâr-ı ekremî olmağla, o makûleleri zecr ü tahzîr ve top u mühimmâtlarında kusûr var ise işâret ü tahrîr, ‘akabinde imdâd ü i‘ânedede irtikâb-ı taksîr olunmayacağı siyâkında, Mu‘asker-i hümâyûn'dan fermân-ı ‘âlî tastîr ve Anadolu Muhâsebecisi İbrâhîm Nazîf Efendi mübâşiriyyeti ile tesyîr olunup, mûmâ ileyh Tulça'ya vusûl buldukda, ehâlînin vahşetini teskîn, ve imdâd ü i‘ânedede kat‘â kusûr olunmayacağını ifâde vü tebyîn etdikden sonra Ordu-yi hümâyûn'a ‘avdet ve istihkâmâta dâyir olan ba‘zı mahallerde tabyalar inşâsiyla, toplar vaz‘ının eşedd-i lützûmumu ve kal‘a-yı muhafaza için bin nefer dalkılıç tahrîriyle bir mikdâr topçu gönderilmesini takrîr etmekle, gerek mahall-i mezkûr ve gerek mesâmeti olan Sünne Boğazi'nın muhâfaza vü istihkâmına dâyir ahvâlin tesviyesi me‘mûrlara havâle ve bu esbâb ile kulüb-i ehâlîde olan kalak ü ıztırâb izâle olundu.

İnhizâm-ı küffâr-ı li’âm ve nusrat-i ehl-i İslâm der-Kırım

Moskovlu'nun berü taraflarda nâyıl oldukları fevâyid-i harbiyye hîrs u tama‘ların efzûn ve Kırım Adası'na dahi sevk-i asker ile Tatar halkını ser-gerdân ü zebûn ve tibâ‘-ı câsiyelerine melâyim-i havâdis [M2 101] ve urcûfe ilkâsiyla magrem ü meftûn etmek için Kalmuk, ve Ten Kazağı tâyifesinden vâfir kâfir ihmâz ve Rus askeri olarak bir mikdâr kefereyi dahi bu cem‘iyyete ilhâk ile her firkaya birer ceneral nasb edüp, montazîr-ı hulûl-i behâr olduklarını, Kırım Ser‘askeri Vezîr İbrâhîm Paşa istihbâr etmişidi. Ülke-i mezbûrenin ba‘zı mahalli bahr ile muhât ve düşmenin Or Kal‘ası tarafından gayri ma‘beri olmayup, ibtidây-ı emirde kal‘a-i mezkûreye ta‘arruz edeceklerini Kırım Ser‘askeri Vezîr Silahdâr İbrâhîm Paşa karâyin-i hâliye ile istinbât eylediğine binâ‘en,

¹ 20 Rebî‘ulâhîr 1184 = 13 Ağustos 1770 Pazartesi.

ma‘iyyetinde mevcûd olan cünûd-i zafer-mev‘ûd ile Or Kal‘ası tarafına sevk-i semend-i iclâl ve Çinişke ve Congar boğazlarına dahi Nureddîn Sultânı kavm-i Tatar ile ta‘yîn ü ırsâl etmişidi. Hazele-i müşrikîn Or Kal‘asına bir buçuk sâ‘at mesâfede hayme-nişîn ve teterrüs kasdıyla hark-ı zemîn ve top u humbara ve sâyir hisânât ile cevânih-i erba‘alarını tarsîn eyledikleri haberi hîlâl-i râhda Ser‘asker Paşa sem‘ine vâsil ve hareket-i müsarra‘a ile gelüp, Or Kal‘asına dâhil oldu. Ferdâsı askere icâzet ve i‘mâl-i tîr ü sinâna ruhsat vermekle, bir tarafdan Anadolu Eyâleti ve Yeniçeri dilâverleri ve bir tarafdan Kalgây Sultân çerha şeklinde a‘dây-ı dalâlet-peymâyi ceng ü sitîze da‘vet ve düşmen dahi katanasını ihrâc ile izhâr-ı celâdet edüp, hîn-i mukâbelede kavâri‘-i rimâh u süyûf iblâğ-ı peyâm-ı hutûf ve ser-bâzân-ı İslâm şakk-ı sufûf ve gubâr-ı sümüm-i semendleriyle icrây-ı hükm-i kûsûf eyleyüp, bu hâl ile vakt-ı şâm hulûl ve herkes mahall-i menî‘ine¹ duhûl edüp, işbu rûz-i nusrat-bürûzda vâfir küffâr müsellim-i eyâdî-yi hazene-i nâr ve cünûd-i İslâmiyye‘den ancak yirmi kadar merd-i celâdet-şî‘ârin ba‘zısı şiken-i zahm ile âzurde-dil ve ba‘zısı rütbe-i şehâdete nâyil olarak kasr-ı dil-nişîn-i Firdevsî-mev‘il eyledi. Muhârebe-i mezkûrede müşâhede olunan galebe, pûr-dilân-ı İslâm'a bâ‘is-i şevk-i tâm ve tabûr-ı a‘dâ üzerine hûcûm ü iktihâma sebeb-i cûr‘et ü ikdâm olup, mükemmel top ve piyâde ile harekete âmâde olduklarını düşmen ihsâs ü müşâhede eyledikde, hemân o gice meterislerini terk ve taburlarını [M2 102] fesh edüp, diyâr-ı nekbet-medârları tarafına firâr eylediler. Kasd-ı ta‘kîb ile tesrîb olunan kavm-i Tatar, karargâh-ı düşmende ba‘zı kalîb-i cüses-i katlâ ile imlâ olunduğunu ihbâr edüp, bu rivâyete göre, rûz-i mesâfda katî çok kâfir müdemmir-i seyf-i bâtir olduğu zâhirdir. Tabûr-ı makîhûr-i ‘aduvv-i istihkâmât sû-be-sû ile burc u bârû-yi muhît bir kal‘a-i tuy-der-tuy iken, eyyâm-ı vegâ ile taburlarına vehr ü za‘f-ı külli tareyân etmeden firâra âgâzları, eser-i mu‘cize-i bâkiyye-i hazret-i Nebevî olduğunda iştibâh yokdur.

Garîbe

Enverî Efendi merhûm inşây-ı cisrin el-hâletü hâzîhi şahs-ı vâhide inhisârını beyân edüp, cisr binâsına dâyır şahs-ı mezkûrun bu def‘a Serdâr-ı ekrem hazretlerine ‘arz etdiği takrîr her ne kadar Baş-muhâsebe defâtirine kayd ü tastîr olunmuş ise dahi, nef‘ ü fâ‘ide² zannıyla takrîr-i mezkûru bi-‘ibâretihi târîhine kayd eylemiş, fenn-i cedîd-i muhârebe intîşâr bulduğu günden berü her vaz‘ın semt-i sühûleti iftikâd olunup, cumû‘-i kesîre ile idâre olunan efâ‘îl ü mevâd giderek pezîrefte-i çîre-desti efrâd ü evzâ‘-ı harbiyye-i kadîmenin bi-esbâbihâ etvârı lağv olup, el-yevm ceng başka hey’ete ve esbâbı âhar sûrete girüp, şöyle ki ‘an-asl Tuna üzerine yirmi günde cisr binâsı ancak mümkün iken, el-yevm huzûr-i eczâ ile iki günde kâbil-i binâ olduğu tecrübe olunmuştur. Fenn-i cedîd-i muhârebeye Sultân-ı selâtîn-i cihân-ı sâhib-kirân devr-i zemân hazretlerinin cell-i himmet-i Şâhâneleri mebzûl ve te‘yîd-i dîn-i mübîn zîmnînda, bu fenn-i lâzimü'l-i‘tinâya i‘tibârları derece-i kemâle mevsûl olduğundan, evzâ‘-ı cisre ve sâyir

¹ menî‘ine M2, K2, Ü : معینه B2.

² fâ‘ide B2, K2 : fâyide M2, Ü.

esâlib-i ceng ve a‘dây-i kahra âşinâ Devlet-i ebed-müddet’lerinde vâfir âdem peydâ olup, lede'l-iktizâ o makûle efâ‘îl-i müteceddedidenin icrâsına eshel vech ile ikdâm eyleyecekleri emr-i müteyâkkan ve vâreste-i şekk ü zandır. Hükmi lağv ve Baş-muhâsebe’de kaydı olan takrîri târîhe sebt-i teksîr-i sevâd ve bîhûde tahrîk-i kalem ve sarf-i midâd kabîlinden olduğu zihن-i nakkâd ashabına rûşendir.

Şikesten-i cisr-i Tuna

İsakçı pîş-gâhında inşâ olunup, mürûr-i sefâyin için Kartal'dan tarafa hedm olunan cisrin sülüsâni keyd-i a‘dâdan muhâfaza için vasatında nasb olunan haymede ikâmet [M2 103] ve emr-i muhâfazaya müdâvemet için dört bölüm neferâtı ‘alâ tarîki'l-münâvebe ta‘yîn olunmuşidi. Düşmen Kartal Sahrâsı'na vûrûd ve tarîk-i nehr bi'l-külliyye mesdûd olmağla, cisr-i mezkûrun nakz ve eczâsı hîfz olunmak lâzım iken, le‘alle ve ‘asâ ile imrâr-ı subh u mesâ kîlinüp, nâ-gâh işbu cumâdelûlânın on beşinci günü¹ bir rîh-i ‘akîm hubûb ve orduda olan çadırların ekserini hedm ile teştît-i cem‘iyyet-i kulûb edüp, zikr olunan cisr kît‘asının râbitasını fekk ile dest-i emvâca teslîm ve Tuna'nın karşı tarafında vâki‘ sazlık derûnuna îsâl ile hîdmetin tetmîm edüp, muhâfazasına me'mûr olanlar kedd ü ta‘bdan fâriğü'l-bâl ve birkaç günden sonra bulunduğu mahalde eczâsı tefrik olunup, Isakçı'nın üst tarafında vâki‘ halice nakl ü îsâl olundu.

İstîlây-i küffâr be-Kal‘a-i Kili

İskenderiyeli Mehmed Paşa-zâde Mîr-i mîrân Mustafa Paşa ve Humbaracı ve Lağimci-başı ve Rumeli'nin sağ ve sol alaybeyleri iki bin kadar âdem ile İsmâ‘îl vak‘asında Kili'ye doğru ‘azîmet ve ehâlînin ekserîsi Eski Kili ve Akkermân taraflarına hicret etmiş bulunmalarıyla, Mîr-i mîrân-ı mûmâ ileyh mezbûrlar ile bizzât hifz-i kal‘aya mübâderet ve nûfûzuna ‘illet ve bâzû-yi iktidârına bâ‘is-i kuvvet olmak için, Vezâret'le be-kâm olmasını ifâde vü ifhâm etmişidi. Merkûmların kal‘aya duhûl ve emr-i muhâfazaya kiyâamları Sadria‘zam hazretlerine mûcib-i inşirâh-ı sadr olup, ehâlîden perâkende ve perîşân olanları cem‘ ve lede'l-iktizâ keyd-i a‘dâyı def‘ etmek bâbında tarafına hitâben mü’ekked emr-i ‘âlî ısdâr ve şimdilik Rumeli Pâyesi'yle kâm-kâr kîlinüp, bundan sonra ber vefk-i me'mûl hifz-i kal‘a ve cem‘-i müteşerridîn ve sâyir müteretteb-i ‘uhdesi olan umûrda ibrâz-ı eser-i ma‘kûl eylediği hâlde, rütbe-i Vezâret'le merâmına mevsûl kîlinacağı beyâniyla, yedi bin beş yüz guruş Ordu-yi hümâyûn hazînesinden ifrâz ve tarafına ırsâl ile dest-nüvâzende-i i‘zâz kîlinmişidi. Kili etrâfında deverân ve istirâk-ı sem‘ ile o etrâfin ahvâlini beyân etmek için dört kit‘a firkate ve bir kît‘a bergende ırsâline dahi sebk-i fermân edüp, oldukça o havâlî mahfûz [M2 104] ve keyd-i a‘dâdan selâmeti melhûz iken, asker-i mezkûr birkaç def‘a muhârebelerden rûgerdân ve gözü korkmuş bir tâyife-i cebân olduklarından, dâ‘imâ girîve-gerd-i semt-i

¹ 15 Cumâdelûlâ 1184 = 6 Eylül 1770 Perşembe.

şikāk ve revâc-dâde-i bâzâr-ı nifâk olduklarından fazla, ednâ behâne ile ihdâs-ı uglûta ve güft ü gû ve dâyimâ terk ü neng ü ‘âr ile firârı ‘âdet ü hû[y] edüp, o makûle fesâd-endîşleri i‘mâle kâdir rızây-ı Hakk’ı ve kadr-i ni‘met-i Pâdişâhî’yi bilür o tarafda bir merd-i behâdir bulunmayup, ‘âkîbet vifâkları şikâka muhavvel ve safvetleri küdûrete mübeddel olarak, Mustafa Paşa başında olan Arnabudlar’ı alup, ba‘zı şey’ yağma ederek Akkerman'a doğru ‘inân-ı mel‘aneti irhâ eylediği haberi, Ordu-yı hümâyûn'a mün‘akis oldukda, bakîyye-i askeri i‘mâl ve düşmen zuhûrunda müdâfa‘a ile iştigâl etmek irâdesiyle, Mu‘asker-i hümâyûn'da mevcûd Konakçı ‘Abdî Paşa Kili'ye ta‘yîn ve on beş kîse ihsâniyla maslahat-ı ‘azîmeti tehvîn olundu. Paşa-yı mûmâ ileyh Kili'ye vusûl bulmazdan mukaddem, İsmâ‘îl'i istîflâ eden Ceneral Repnin bir mikdâr kefere ta‘yîn edüp, on gün muhâsaradan sonra hayât-ı se-rûzeye mağrûr ba‘zı ehl-i şûrûr müftî ile ittihâd ve o ma‘kil-ı metîni şiddet-i muhâsara görmeksizin mâh-ı mezbûrun on birinci günü¹ istîmân ile teslîm-i hasm-ı bed-nihâd eylediler. Zîkr olunan kal‘a metîn ü müstahkem ve derûnunda bulunan askerin muhâfazaya kifâyetleri müsellem olup, yirmi gün kadar muhâsaraya tehammûl ve Hak Sübhânehü ve Te‘âlâ‘ya tevekkül etseler idi, kurbiyyet-i mevsim-i şîtâ ile sukût-i berf ü bârân düşmeni rû-gerdân etmek vârid-i hâtır-ı hûşmendân olup, ancak Dizdâr nâmıyla olan Adanalı Furûgî ve Müftî ve sâyir mel‘anet-kârlar yirmi gün sabr edemeyüp, kal‘a-i Pâdişâhî’yi bilâ-ıztirâb düşmene teslîm ile müstahikk-ı nefrîn-i şeyh ü şâbb oldular.

Zîkr-i güzâriş-i kîl ü kâl der-meclis-i meşveret

Tavâyif-i askerî her ne cânibe me‘mûr oldular ise izhâr-ı ‘özr-i müşevvesî ve her kangi maslahata ta‘yîn olundular ise gerden-pîç ü dâmen-keş olup, bu maraz-ı ‘asîrü‘d-devâ ne vechile pezîrây-ı ‘ilâc olacağı erbâb-ı istişâreden su‘âl olundukda; “Ba‘zısı firâr edenler te‘dîb ve nân-pâreleri erbâb-ı istikhâka tevcîh ile [M2 105] terhîb ü tenkîb olunmasını sevk u tergîb ve ba‘zısı Devlet-i ‘aliyye’nin seyf-i kâti‘ ve hisn-ı mâni‘i olan ocaqlara ‘adem-i rağbet ile taht-ı zâbitaya duhûlleri mümteni‘ olan levend ü Türkman ve sâyir feşârlere mahabbet olunup, i‘tây-ı nukûd ve tergîbât-ı nâ-mahdûd ile sefere getürtilüp, düşmen ile muhârebeye mübâşeret hengâmında cümleden evvel şedd-i zeberteng-i hezîmet ve nüfûs-i sârika ve tibâ‘-ı mâyile olmak hasebiyle, sâyir askere mâdde-i firâr sirâyet eylediği zâhir olup, bundan böyle o makûle mutlaku'l-‘inân askere i‘tibâr olunmayup, mîrî nâmıyla mezbûrlara i‘tâ olunan mâl neferâtâ tevzî olunduğu hâlde, fevâyid-i harbiyye müşâhede olunacağı vâreste-i kayd-ı işkâldir” dediler. Ve ba‘zları dahi: “Bu tertîb olunan mukaddîdimât vüs‘at-i vakte mevkûf keyfiyyâtdan olup, tîz elden Akkerman ve Özi kal‘alarının esbâb-ı müdâfa‘asına ikdâm lâzım ve bâ-husûs Tuna'nın berü tarafına a‘dânın mûrûru ihtimâlât-ı ‘akliyyeden olup, bu sûretde hîfz-ı sevâhil bir emr-i mühim görünür” dediler. Bu mübâhase ‘akabinde Sünne Boğazi'nin hatar-ı ‘azîmi beyân olunarak, muhâresesi husûsu dermeyân kılınup, keş ü

¹ 11 Cumâdelevvel 1184 = 2 Eylül 1770 Pazar.

mu‘âyene ve şeranpo ile istihkâmı münâsip görülüp, meclisde bu hîmet kime sevk olunduysa, şahs-ı vâhid izhâr-ı şevk etmeyüp, herkes nîgeh-güzâr-ı taht ü fevk olarak hâric-i hîta-i tavk olduğunu îrâd ile bu emr-i ehemme sebeb-i ‘avk oldular. Gâyet-i mâ fi'l-bâb gediklülerden Eyyûbî Ahmed Ağa'nın bu hîmet gerdenine ta‘lîk ve yarılm kîse harçlık ile habl-i ‘azîmeti tevsîk olunup, merkûm mahall-i mezkûre vardığının ikinci günü orduya ‘avdet ve Sünne'nin etrâfi kum olup, şeranponun ‘adem-i imkânını rivâyet eyledikde, Kili muhâfazasına bundan akdem ta‘yîn olunup, el-yevm Tulça'da mekîn olan ‘Abdî Paşa, meştâ askeri vürûd edinceye dek, zîkr olunan boğazda vâki‘ palangada ikâmet eylemesi istihşân ve bu mazmûnda tarafına ısdâr-ı fermân olunup, mûmâ ileyh mustashab olan yetmiş kadar âdem ile palangayavardığı haberi Ordu-yi hümâyûn'a resîde olmağla, [M2 106] sebâtına âlet ve hiç olmadıysa mukaddemâ Kili muhâfazasına me'mûriyyetinde mîrîden verilen on beş kîseyi hazm için mahall-i merkûmda bir müddet ikâmet eder me'mûlüyle tarafına vâfir peksemâd ve zehâyir-i sâyire bir kayığa teşhîn ve bir münâsib âdem ta‘yîn olunup, mahalline vardıkda, Paşa-yı mûmâ ileyh ikâmetden hâyif ve gerüye munsarîf olup, palangaya nazar ve huluvv-i beşer ile kilidini ber-der bulup, zehâyiri i‘âde ve keyfiyyeti ifâde eyledi. Kili'yi muhâfaza eder ümmîdiyile mukaddemâ Arnabud Mustafa Paşa'ya gönderilen on beş kîse istirdâd ve kabz ü ref-i tûga bedel sitem-âmîz kelâm ile kadri hafz olunduğundan gayri, Ordu-yi hümâyûn kurbunda tecnîb ve Bükreş Muhâfizi Mehmed Paşa ma‘iyyetine tesrîb olundu. Konakçı ‘Abdî Paşa pîr ü nâ-tüvân ve hûcûm-i fâka ile perîşân olduğuna binâ'en mazhar-ı lutf u ihsân ve ‘adem-i redd-i meblağ ile cezlân oldu.

Muhârebe-i Hân ve ‘avdet-i û be-hitta-i Kırım

Hasm-ı bed-mâl Kili ve İsmâ‘îl'i kabza-i tasarrufa idhâl ve Bender Kal‘ası'na dahi vâfir asker irsâl edüp, tavâyif-i Tatar'ın mütemekkin oldukları Bucak erâzîsi memerr-i gürûh-i a‘dâ ve insilâb-ı kudret-i müdâfa‘a ile ba‘d-ezîn o taraflarda ikâmetleri muhâtarayı müstelzim bir ma‘nâ olduğundan gayri, bâlâda îmâ olunduğu vech üzere Yedisan Kabîlesi ‘an-asl Moskovlu'dan münteza‘ ve bir müddetden berü miyânelerinde muhâber-i yek-ciheti ve muvâfakat gayr-i munkatî‘ olup, himâyet-i a‘dâ ile mekânlarında istikrâra karar verdikleri şâyi‘ ve bu hâle Hân ve sâyirleri muttali‘ olmağla, bu keyfiyyet sâyir kabâyle sirâyet etmemek için Hân-ı ‘âlîşân mutâvi‘ olan kabâyili alup, Akkerman'a doğru râci‘ olmuşidi. Kabâyil-i mezkûrenin bir mikdârı Akkerman'a dahil¹ ve bâkîsi müşârun ileyh ile Özi'ye doğru râhil olup, düşmen Bucak taraflarının Tatar ve sâyir askerden hâlî kaldığını istimâ‘ ve altı bin kadar hazele ile Özi Kal‘ası etrâfinda ictimâ‘ edüp, bu keyfiyyet Hân'ın o taraflara vürûdu vaktine tesâdûf edüp, ma‘iyyet-i Hân'l'erinde olan asker ile mukâbeleye ikdâm ve tarafeyinden müdâvele-i rumh u hüsâm ve a‘dânın vâfiri i‘dâm olunup, bâkîsi reh-gîr-i vâdî-yi inhizâm oldu. Bırkaç [M2 107] günden sonra düşmen-i li’âm cem‘iyet-i kesîfesine nizâm verüp, Özi'ye doğru tekrar

¹ dahil Ü : — M2, B2, K2.

hüküm eyleyeceği ma'lûm olduğuna binâ'en, Hân cenâbları Özi'den üç kît'a top ve üç yüz mikdârı piyâde ihrâc ve Kartal ve İslâm'îl firârîlerini bu cem'iyyete idrâc edüp, a'dâ ile mukâbil ve hamle-i ûlâda sevret-i düşmen zâyil olup, geldikleri mahalle 'azm ü şitâb ve bu tavr-ı garîb İslâm'ı mazhar-ı kuvvet ü tâb edüp, kasd-ı ta'kîb ile hecme-endâz-ı sûy-i düşmen ve nâ-gâh kemîn-gâhdan bir gürûh-i âhen-pûş meşhûd-i erbâb-ı tîg u cevşen olup, firârîler dahi 'avdet ve ehl-i İslâm'ı iki tarafдан hasr u tazyîka mübâderet eyleyüp, ne hâl ise mahall-i ma'rekeden rû-tâb ve bir mikdârı esîr ve bakîyesi kal'aya duhûl ile vâreste-i kayd-ı ıztırâb oldular. Bundan sonra Hân, Kırım tarafına güzâr ve ma'iyyetinde olan asâkirin bir mikdârı ma'an Kırım'a ve bir mikdârı Donanma-yı hümâyûn gemilerine girüp, zu'afây-ı askerin bir mikdârı dahi bi'z-zarûre Özi Kal'ası'nda ikâmet ihtiyâr eyledi.

Ba'zi vekâyi'

Asker-i İslâm Kartal'dan İslakçı'ya pâ-nihâde-i sükûn u ârâm olduklarında, Serdâr-ı ekrem hazretleri rûz-i ma'rekede mecrûh olanları Rûznâmçe-i Evvel Ahmed Resmî Efendi ma'rifetile ta'dâd edüp, nazm:

Bedâ bi-devâ'in müsri'in fî şifâ'ihi
Derâhime bîzin li'l-cûrûhi merâhimü¹,

mefhûmu üzere cümlesine on bir bin guruş bahşîş i'tâ ve harâret-i cerîhaların şerbet-i dînâr ile itfâ eyledi. Bi-kazâ'illâhi Te'âlâ İslâm'îl ve Kili'ye a'dâ müstevlî oldukdan sonra, İslakçı'da mevcûd askerin akdâm-ı sebâtları mütezelzil ve kuvve-i vâhimeleri mütehalhil olarak fevc fevc firâra yüz tutup, her ne kadar güzer-gâhları sedd ve me'âbir ü mesâlikleri bend olunduysa dahi, girîve² vü şî'âfdan yol bulup, memleketlerine insirâf ve bu sebeble muhâfaza-i Livâ-yı sa'âdet-iltivâda vâfi asker kalmadığından başka, sevâhil-i Tuna'nın muhâfazası dahi vücûd-i asker ile iktinâf olunacağı zâhir olup, şitâ askeri vürûd edinceye dek, Edirne ve havâlisi kazâlarından mikdâr-ı vâfi asker ihrâc ve İslakçı'ya îsâl olunmak ve Ordu-yı hümâyûn hazırlısında umûr-i mühimmeye sarf içün vücûd-i nukûd mefkûd [M2 108] olmağla, bir mikdâr akça gönderilmek ve sevk-i asker bir vezîr-i dilîrin ikdâmına mevkûf olup, bu mâdde dahi Rikâb-ı müstetâb tarafından tedbîr olunmak tazarru'âtiyla, bir kît'a takrîr, merfû'-i Der-i Şevket-masîr kılınmışdı. Takrîr-i mezkûr manzûr-i Şehriyâr-ı kâmilü'sh-şu'ûr oldukda, verây-ı perde-i takdîrden rû-nûmâ olan suver-i hayr u şerr meşîyyet-i Fa'âl-i Mutlak ile cilveger olduğunu fehm ile himmet kûh-efgen-i Şâhâneleri'ne fûtûr getürmeyüp, Rumeli'nin sol ve orta kollarında vâki' kazaların darb ü harbe muktedirleri bir ân akdem İslakçı'ya varup, emr-i muhâfazaya ihtimâm etmeleri zîmnâda lâzım gelenlere isdâr-ı ahkâm ve bâlâları hutût-i

¹ شفاف - بداع مسع فى شفاء / دراهم يبغى للجروح مراهم Şifâsı etkili (süratlı) bir ilaçla göründü, o da yaraların merhemi olan beyaz dirhemlerdir" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

² كريوه : B2, Ü M2, K2.

şerîfe ile tezyîn ve mukddem kapucu-başılar ta'yîn olunduğundan gayri, umûr-i sefere harc olunmak için bin kîse akça dahi irsâl ve ordu hazînesine teslîm ü îsâl olunup, muhâfaza-i enhâ ve muhârese-i ercâ husûslarına kemâl-i tekayyûd ü i'tinâ olunmak emrini hâvî bir kît'a hatt-ı hümâyûn dahi sâbıkâ Kethudây-ı Sadriâ'zamî Ahmed 'İzzet Efendi vesâtatiyla şeref-rîz-i vürûd ve otak-ı Sadriâ'zamî'de Mektûbî el-Hâc 'Abdurrezzâk Efendi'ye kırâ'et etdirilüp, mahzâ lutf-i hazret-i Tâcdârî'den levha-tîrâz-ı vuzûh olan iltifât ü istimâlet cümleye sebeb-i tuma'nînet ve sürûr-i nâ-mahdûd oldu. Ordu-yi hümâyûn ricâli râkib oldukları hayvânâtı Kartal'dan berü tarafa imrâr imkânını bulamadıkları, meksûf-i zamîr-i Şehriyârî olup, [mîsra]:

“Huyûlün tudâhî'l-berka ‘adven ve rezkaten”¹

mazmûnuna sezâ-vâr otuz re's esb-i berk-reftâr ve on re's rehvâr Efendi-yi mûmâ ileyh ile tesyâr buyurup, herkesin haddine göre taksîm ve cümlesi memnûn-i lutf-i sâhib-i tâc ü dîhîm kılındı. Efendi-yi mûmâ ileyh birkaç gün Ordu-yi hümâyûn'da ikâmet ve taraf-ı Serdâr-ı ekremî'den mazhar-ı birr ü mekremet kılındığından başka, ma'iyyetinde olan Hâs-ahûr takımı dahi kesb-i mâye-i menfa'at eyleyerek, cümlesi Âsitâne-i sa'âdet'e 'azîmet eyledi.

İhsân-ı Vezâret be-Dağıştanî 'Ali Ağa

Bâlâda ifâde olunduğu vech üzere, otuz bin kadar asker bî-pâ vü ser Akkerman ve Özi taraflarında vâleh ü hayrân pûyân olup, o makûleleri cem' ve a'dâ tasarrufuna dâhil olmayan [M2 109] memâlikî muhâfaza ile hasbe'l-makdûr zarar-ı düşmeni def' etmek makâsidiyla, Bucak taraflarında bulunanlardan bir şahs-ı müte'ayyine Vezâret verilüp, askere Başbuğ nasb olunması erkân-ı saltanat ve ehl-i meşveret sevk u îrâd etmişler idi. Dergâh-ı 'âlî Kapucu-başılarından İsaççı Anbar Emîni Dağıstanî 'Ali Ağa, vâki' olan ma'rekelerde izhâr-ı celâdet ve bâ-husûs Îsmâ'îl vak'asında vüzerâ vü ru'esâ kenâre-gîr-i selâmet olduklarında, mûmâ ileyh o havâlîde ikâmet ve müdâfa'a-i a'dâya mübâderet eylediği menkûl ve hakkında her tarafından hüsn-i şehâdet, sem'-i Serdâr-ı ekremî'ye mevsûl kılınup, bâlâda beyân olunan garaz u hikmete binâ'en, rütbe-i vâlâ-yı Vezâret'le kadri i'lâ ve mensûr-i Vezâret etbâ'-ı Sadriâ'zamî'den biriyle karşı tarafa isrâ olummuş idi. Düşmen tarafından insidâd-ı me'âbir zâhir olduğundan, resânende-i mensûr-i Vezâret gerüye 'avdet ve ifâde-i keyfiyyet eyleyüp, bu sûretde kasd-ı mezkûr bi't-tab' mûlgâ ve mevkûf-i meşîyyet ve hükm-i cenâb-ı Hudâ olmuştu. Ağa-yı mûmâ ileyh ise, hakkında muzmer olan 'inâyeten bî-haber ve o havâlîde olan asker-i güm-kerde râha rehber olarak Özi'ye vürûd ve a'dâ ile câ-be-câ muhârebe ederek, asker-i mezkûr nâ-çâr atlarını bırakıp, Özi'ye ve Akkerman taraflarında mevcûd olan sefâyîne rükûb ve birer tarafa vüsûb eyleyüp, o aralıkda Ağa Paşa dahi kenâr-ı selâmete vâsil ve Ordu-yi

¹ خيول تصاهى البرق عدوا وركضه = Koşuda ve yarışta yıldırımı andıran atlar" anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

hümâyûn'a dâhil olup, Ağa-yı mûmâ ileyh bir zemân dahi o havâlîde geşt ü güzâr ve âhiru'l-emr bir sefîneye süvâr ve Varna Îskelesi'ne resîde ve andan sonra Ordu-yı hümâyûn'da 'inân-keşîde oldu. Düşmen Kartal Sahrâsi'nda hayme-nişîn ve berü tarafa sû-i kasd niyyeti ile der-kemîn olduğundan başka, Ordu-yı hümâyûn halkı meştâ tarafîna 'akd-ı niyyet ve Îsakçı'yı muhâfaza ve bâ-husûs anbarları muhârese için Serdâr-ı ekrem bir vezîr ta'yinine 'azîmet edüp, rütbe-i Vezâret 'an-asl mûmâ ileyhe musam-mem olduğundan, işbu cumâdelûlâ evâhirînden¹ rütbe-i vâlâ-yı Vezâret'le kadri terfî' ve Îsakçı Ser'askerliği'yle 'unvân-ı menşûr-i Vezâret'i tevkî olundu.

Vefât-ı Şerîf-i Mekke

Sinîn-i mütetâvileden berü, Mekke-i mûkerreme'de dest-ârâ-yı çemen-i suffa-i Şerâfet olan Şerîf [M2 110] Mûsâ'id, Cidde vâflerine mahsûs olan fevâyide müdâhale ile umûrunda fârid olup, eşbâhînden² umûr-i Şerâfeti idâreye kâdir ve müşârun ileyh ile mu'ârazaya kâbil bir merd-i behâdir bulunmadığından, 'azli müte'azzir ve keyfe mâ-yeşâ o tarafları tasarruf ile istimâ'-ı ahkâm-ı Sultânî'de mukassır olmuşdı. Seksen dört senesi muharreminin yirmi yedinci hamîs günü³ [mîsra]':

“Ve külli mes‘adatin yevmen se-tünhadir”⁴

mefhûmu üzere müşârun ileyh fevt ve zâyik-i merâret-i, “külli nefsin zâ’ikatü'l⁵-mevt”⁶ olup, silsile-i ‘Adnâniyye'den Şerîf Ahmed cümle ‘indinde mümtâz ve ser-âmed olduğundan, mesned-i Şerâfet'e ihtiyâr olundugunu hâvî o taraf-ı bâhiru's-şerefden ‘arz ü mahzar tesyâr olunmağla, lâzım gelen teşrifâtın bir sûreti ve tahrîr olunacak Nâme-i hümâyûn'un müsveddesi, Beylik ve Teşrifât kalemlerinden ihrâc ü terkîm ve Rikâb-ı hümâyûn tarafına takdîm olundu.

Me'mûriyyet-i ‘Abdî Paşa be-muhâfaza-i Maçın ve Abaza Paşa be-cânib-i Hirsova ve fevt-i İbrâhîm Paşa ve vukû‘-i tevcîhât-ı vüzerâ

Nehr-i Tuna'nın berü taraflarına bir takrîb mûrûr ile ehl-i İslâm'ı âvâre-i huzûr etmek hasm-ı bergeşte-i ahvâle ecell-i me'ârib olduğu zihne mütekârib olduğundan,

¹ 21-30 Cumâdelûlâ 1184 = 12-21 Eylül 1770.

² eşbâhînden M2, K2, Ü : eşbâhda B2.

³ 27 Muârem 1184 = 23 Mayıs 1770 Çarşamba.

⁴ وَكُل مَصْدَعَة يَوْمَا سَتَّحدِر = “Her yükselişin bir gün inişi olur” anlamına gelen bu cümle Arapça bir ifade dir.

⁵ zâ'ikatü B2, K2 : zâyikatü'l M2, Ü.

⁶ كُلْ نَقْيَسْ ذَاقَةَ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا = Her canlı ölümü tadaçaktır” anlamına gelen bu cümle, “كُلْ نَقْيَسْ ذَاقَةَ الْمَوْتِ = تُؤْنَنَ أُجُورُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَنْ رُحْزَخَ عَنِ النَّارِ وَأُذْجَلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْجَنَّةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَبَيْغَ العُزُورِ” = Her canlı ölümü tadaçaktır. Ancak kiyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete sokulursa gerçekten kurtuluşa ermiştir. Dünya hayatı, aldatıcı metâdan başka bir şey değildir” Kur'an, Âl-i 'Imrân 3/185 ayetinin baş tarafından alınmıştır.

sevâhil-i İslâmiyye'yi muhâfaza vâcib olmağıla, binâ-berîn Rumeli Vâlîsi Vezîr 'Abdî Paşa bundan akdem İsakçı Ser'askerliği'ne intihâb ü intikâ olunup, şimdiye dek mülâzemet-i Ordu-yi hümâyûn ile visâde-i râhata ittikâ etmişidi. Dağıstânî 'Ali Paşa'nın vürûdu Ser'askerlik niyyetini ilgâ ve müşârun ileyhin bir tarafa me'mûriyyetini ilcâ eyledigine binâ'en, 'Abdî Paşa Maçın muhâfazasına ve İç-il Mutasarrîfi Vezîr Abaza Paşa Hırsova tarafına ta'yîn ü irsâl ve onar bin guruş karzen taraflarına i'tâ olunup, me'mûr oldukları mahallere teveccûh ü 'azîmetleri isti'câl olundu. Müşârun ileyhimâ gâret-zede-i a'dâ ve tabl ü surnâ ve 'unvân-ı Vezâret'den mu'arrâ ellişer altmışar etbâ' ile reh-peymâ oldular.

Tefâsîl-i ahvâli bundan akdem bast u ifâde ve el-yevm Silistire'de ikâmeti irâde olunan Vezîr Sârim Îbrâhîm Paşa'yı mübtelâ olduğu 'illet-i merâk-ı ihtinâk ve evâsît-ı Cumâdelâhire'da¹ hükm ü irâde-i hazret-i Hallâk mâh-ı serî'us-seyr 'ömrünü giriftâr-ı 'ukde-i mehâk edüp, mutasarrif olduğu Sivas [M2 111] Eyâleti, Özi Muhâfizi ve Silistire Vâlîsi Vezîr Hazînedâr 'Ali Paşa'ya ve Silistire Eyâleti, İsakçı Ser'askeri Vezîr Dağıstânî 'Ali Paşa'ya tevcîh ve bu vechile halleri terfîh olundu.

Müteveffâ-yı müşârun ileyh bir def'a Rikâb Defterdârı olan 'Acem Kılıcı Mustafa Efendi'nin necl-i necâbet-güsteri ve Defterdâr-ı nâmdâr olan Behcet Efendi'nin birâder-i vâlâ-güheri olup, Maliyye Kalemi'nden neş'et ile âzmâyiş-i ma'rifet ve tahsîl-i meleke-i kitâbet edüp, hakkında² nazm:

“Babası seyf-i ‘acemdir anası gaddâre
Tîgân huyludur, ‘uşşâka cefâlar kılıcı”

beyt-i meşhûrunu ehâcî vü mücûne mâyil ‘asrin ba'zı kavâbili terâne-sâz-ı terkîb ve sirran miyânelerinde inşâd ü teşbîb ile müstehakk-ı levîm ü te'nîb olmuşlar idi. Tayy-ı 'akabât-ı tarîk ile seksen senesi Tersâne Emîni iken 'Avnî Efendi yerine Defterdâr-ı sâhib-i iştihâr ve melhûz-i nazar-ı Şehriyâr-ı İskender i'tibâr olup, Devlet-i 'aliyye'de ser-nûmâ-yı zuhûr olan müstevfilerin eşiddâsından ve fenn-i defterîye vukûf-i tâmm tahsîl etmiş ketebenin akviyâsından olup, defterdarlığında ka'r-ı deryâya rüsûb etmiş emvâl-i mîriyi gavvâs-ı 'akl-ı dûr-endîsiyle tahsîl ve Âsitâne'de ve taşrada niçe erbâb ta'yîn ü iştihâri şiddet-i takâzâ ile kavlen ve fi'len terzîl etmişidi. Vezâreti halinde *li-emrin mâ-sadara*³ bî-hemtâdan müsteş'ir olup, ednâ bir maslahata hod be-hod mübâşeretden ictinâb ve devlete nâfi' bir hîdmete muvaffak olmadığı ma'lûm-i erbâb-ı elbâbdır. Müşârun ileyh tüvân-gerân-ı zemâneden olup, iddihâr etdiği emvâl, matla'-i Vezâret'inden makta'-i vefâtına dek bîhûde yere sarf ü ibzâl ve ne vârislerine ve ne Beytülmâl'e fâ'ide etmediği zâhir-i hâldir. Kable'l-vezâre mutasarrîf olduğu menâsîb ve dahi

¹ 11-20 Cumâdelâhire 1184 = 2-11 Eylül 1770.

² hakkında M2, B2, K2 : — Ü

³ “لأمر ما صدر” = Bir işe görevlendirildiğinde anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

sonra Ruscuk'da vukû‘ bulan menâkîb, mahallerinde mukayyed ü mastûr ve tekrarı se-beb-i se‘âmet-i erbâb-ı şu‘ûr olduğundan, bu mikdâr ile iktifâ ve: “*Hayru'l-kelâmi mâ kalle ve delle*¹” mesleğine i’tisâ olundu.

Duhûl-i küffâr be-kal‘a-i Bender ve Akkerman ve âmeden-i Sefîr-i Moskov

Kartal vak‘asından mukaddem Rusyalı Bender üzerine dahi bir tabur tertîb ü ırsâl ve uzakdan muhâsaraya iştigâl etmişler idi. Perîşanlık vukû‘undan sonra düşmen Bender Kal‘ası'na tekarrub ve her tarafdan [M2 112] hasr u tazyîk ile ateş-i ceng telehhüb edüp, mahsûrân-ı İslâm müdâfa‘ya kiyâm ve leyl ü nehâr nâr-ı küffâra istibâr ile kal‘anın medâhil ü mehâricini muhâfazaya ihtimâm eyledikleri hâlde, bi-emrillâhi Te‘âlâ İslâm'a tâ‘ûn müstevlî olup, mevtây-ı Müslîmîn'i defne vakit bulamadıklarından, hânelerde pinhân ve yine bu hâl ile emr-i müdâfa‘ada bezl-i cân edüp, o esnâda Ser‘askerleri Vezîr Mehmed Paşa dahi mat‘ûn ve şehâdet-i hakîkiyye ile memnûn olup, bi'l-ittifâk ‘Abdülcelîl-zâde Vezîr Mehmed Emîn Paşa'yı tavâyif-i askerî Ser‘askerîğ'e takdîm ve zîmâm-ı mehâmm-ı nâsı yedine teslîm eylediler. Düşmen-i nâ-bekâr birkaç def‘a teshîr-i kal‘a kasdiyla hücûma ibtidâr eyleyüp, her hamlede hâyib ü hâsir ve zor-i bâzû-yi mücâhidîn ile esve-i hâl ile münkesir olduysa dahi, imdâdları ‘ale’t-tevâlî vürûd ile hasr-ı kal‘adan gayr-i fâriğ ve müddet-i muhâsara dahi üç mâha bâliğ olup, turuk-i imdâd mesdûd ve esbâb-ı necât mefkûd olduğundan gayri, kal‘ada mevcûd guzâtın bir mikdârı tâ‘ûndan nâ-bedîd ve bir mikdârı vukû‘ bulan yürüyüşlerde şehîd olup, nâ-gâh bir gice a‘dâ, askerini iki kisma taksîm ve sâ‘at dörtde yürüyüşü tasmîm edüp, bir firkâsı ehl-i İslâm'ı işgâl ve diğer firkasını mustahfizdan hâlî İstanbul kapusuna ırsâl ve ner-dübânlar nasbı ile kal‘aya vülûc ve her ne kadar müdâfa‘ya ihtimâm olunduysa, mücâhidîn-i İslâm'ın kazâ vü kader sa‘yini pûç edüp, hâh ü nâ-hâh istîmân ile tahlîs-i cân eylediler. Kal‘ada mevcûd ricâl ü nisvâni Nehr-i Turla'dan imrâr ve ‘arabalara tahmîl ile Leh tarafına tesyâr eyledi. Bender yürüyüşlerinde Rusyalu'nun katî çok askeri zâyi‘ ve ser-kerdeleri baş-vekîlin birâderi Panin bu sebeble İmperatoriçe tarafından mu‘âkab olup: “O mikdâr askeri kırdırmadan ise, kal‘ayı terk evlâ idi” dediği miyâneleinde şâyi‘dir. Akkerman tarafında olan a‘dâ hasr-ı kal‘aya mübâşeret eylediklerinde, derûnunda bulunan gayretsizler: “Bender eğer kabza-i tasarrufa geçer ise Akkerman hâzır ve müheyyâdîr” deyerek mukâvele ve müddet-i mezkûrede birbiriyle hüsn-i mu‘âmele [M2 113] ederler idi. Bender keyfiyyeti vukû‘unda kal‘ayı bilâ-nizâ‘ teslîm ve seng-i melâmetle vûcûd-i bed-bûdların tercîm eylediler. Yedisan Kabilesi nûfûs u emvâlliye sâlim ve yerlerinde kâyim olmak üzere Rusyalu ile mu‘âhede ve birbirine sened i‘tâsiyla kavî mevâ‘ideleri sebkat etmişidi. Bender'i istîflalarında ehâlî-yi Bender'in ekserîsi bizim ile hîsm u akribâ olup: ““Alaka-i iltihâm ile bize mesned olanlar,

¹ سُوْزُنْ اِنْ يَسِيْ - خَيْرُ الْكَلَامِ مَا قَلَ وَدَلَ = Sözün en iyisi, az ve öz olan, geniş anlam taşıyandır” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir; bk. Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asilli Vecîzeler Sözlüğü*, I, 276.

mu‘âhedeye dâhildir” deyü ısrâr u ibrâm ve hâh u nâ-hâh bin yedi yüz kadar ehl-i İslâm’ı kayd-ı esrden tahlîs ile Aksu’dan imrâr ve Özi’ye çıkarup, andan Kırım'a tesyâr etdikleri ba‘zı sikâtdan mesmû‘ olmuşdur. Haber-i Bender bir müddetden berü munkatı‘ ve imdâd irsâli bi'l-külliyye mümteni‘ olduğundan, Serdâr-ı ekrem leyî ü nehâr mübte-lây-ı endûh u gam ve nâ-gâh Kartal tarafında olan a‘dâ ordusunda taraf taraf top şenliği vâsıl-ı sem‘-i nâs ve istihbâr mümkün olmadığından, hâlet-i mezkûre bâ’is-i ihtilâl-i havâs olup, Sadriâ‘zam Bender'den havfini izhâr ve bu hâtırayı ba‘zı hem-râzlarına iş‘âr eyledi. Cumâdelülânın yirmi ikisinde¹ Bender Defterdârı Tayyib Efendi ma‘iyetiyle Bender'e ‘azîmet eden Baş-muhâsebe kâtiplerinden Pîrî Efendi'ye Moskovlu Yuva Petro nâmiyla lisân-âşinâ bir Bin-başı koşup, İsmâ‘il'e ba‘de-vusûl Ordu-yi hümâyûn'a gelmek istid‘âsında oldukları haberî tevârûd edüp, mesfûrun Ordu-yi hümâyûn'a gelme-si sebeb-i kîl ü kâl ve bâ’is-i ihtilâl olur ma‘nâlarıyla, Tulça'da keyfiyyete vukûf u ittilâ‘ içün Anadolu Muhâsebecisi Nazîf Îbrâhîm Efendi o tarafa isrâ‘ olunmuşidi. Efendi-yi mûmâ ileyh kasaba-i mezkûrede Pîrî Efendi ile mülâkât ve sebeb-i vürûdunu su’âl ve ol dahi Bender'in giriftâr-ı dest düşmen-i bed-sigâl olduğu keyfiyyetini icmâl ve Emîn Paşa harçlık istid‘âsı ile kendüyü bu tarafa gönderdiğini beyân ve ifâde-i hâl eyledi. Bundan sonra Bin-başı istintâk ve Merşal tarafından kâğıd ile gelüp, mefhûmu beyne'd-devletîn tecdîd-i ‘ahd ü mîsâk olduğunu Efendi-yi mûmâ ileyh karâyin-i hâliyye ile istirâk edüp, orduya lüzûm-i ihzârı mûmâ ileyh tarafından tahrîr ve tîbk-1 işâreti üzere [M2 114] ma‘an getürülmesi husûsu taraf-ı Sadru's-sudûrdan tastîr olunup, mâh-ı mezkûrun yirmi beşinci günü² Ordu-yi hümâyûn'a vâsıl ve Re’îs Efendi dâ’iresinde ihzâr olunan haymeye nâzil oldu. Merşalın mektûbu tercüme olunup, me’âli şurût-i musâlahâ in‘ikâdına ruhsat-ı kâmilesi olmakdan ibâret olup, keyfiyyet Rikâb-1 kâmyâbdan istîzâna dek mesfûrun Ordu-yi hümâyûn'da ikâmeti çendân münâsib görülmeyüp, bundan sonra cevâb-ı mektûb Merşal dostumuza tahrîr olunur” deyü mesfûra i‘âde ve keyfiyyet Âsitâne tarafından tahrîr u ifâde olunmuşidi. Nemçe ve Prusya taraflarından mâdde-i tevassut bundan akdem istid‘â ve Devlet-i ‘aliyye tarafından dahi rûy-i mûmâşât ibdâ olunmağla, tevassutları kabûl olunmadığı, renciş-i hâtırlarına mü’eddî olacağı beyâniyla, Rikâb tarafından zuhûr eden müsveddeye nazaran Merşal'e cevab-nâme tahrîr u isrâ olundu. Ceng vaktinde tavr-ı sulh ve vakt-i sulhda tavr-ı ceng irâ‘esi fi‘l-i kudemâ ve cengin neticesi mâlûm olmayup, galebe el vermişken fursatı fevt etmemek kâr-ı ‘ukâlâ olduğundan, Frenk tâyifesi dahi dâyim bu mesleğe iktidâ eylediklerinden, Ordu-yi hümâyûn'da bulunanlar Moskovlu'nun sulha talebini za‘fina haml ile gün be-gün itlâf-ı ricâl ve izâ‘at-1 maldan gayri bir fâyide etmedikleri vâreste-i kayd-ı istidlâldir.

¹ 22 Cumâdelülâ 1184 = 13 Eylül 1770 Perşembe.

² 25 Cumâdelülâ 1184 = 16 Eylül 1770 Pazar.

Matlab-ı nefis

Münâvî *Câmi'u's-Sagîr Şerhi'nde*¹, ehl-i İslâm'a a'dâ-yı dînin galebesi vâki' ve müdâfa'a müte'azzir ü mümteni' olursa, sâyir müslimîn vikâye-i erâzî ve vesâyet-i nefs ü mâlları garazıyla in'ikâd-ı sulh, feth u nusrat kabîlinden ma'dûd olduğunu tahrîr etmiştir. Müslime bin 'Abdulmelik niyyet-i cihâd ile şucce'ân-ı 'Arab'dan mürettebat pür-sâz ü seleb yetmiş seksen bin asker-i müntehab ile Şâm'dan râyet-efrâz-ı kiyâm ve sügûr-i İslâmiyye'den Kostantiniyye'ye varınca küffâr ile birkaç mahalde ber-zedâ-dâmân-ı hisâm olup, çend-în-bâr fevz ü zafere neyl ile mübtehic ve hadden bîrûn küffâr hufra-i nâra mütedahrac olmuşken: "*El-harbü sicâlün*"² kâ'idesi üzere cünûd-i muvahhidîne dahi bir def'a şiken-i tefrika 'âriz olup, şedâyid ve nevâyib-i harbiyyeye 'adem-i musâberetle 'avdete niyyet etmişler idi. [M2 115] Mesleme bin 'Abdülmelik bir mîr-i zâhiru'l-keşf ve gazâya hırs u şevki zâyid 'ani'l-vasf olduğundan, guzâti vûcûh-i istimâlet ve şevk ile igrâ ve niyyet-i 'avd ü insırafların fesh u ilgâ ve Kostantiniyye'ye gelüp, müsâmîre-i hazret-i Şeyh-i Ekber'de tafsîl olunan mâ-cerâ vukû'undan sonra mü'eyyeden³ 'inân-ı 'azîmeti Şâm tarafına irhâ etmişidi. Kat'-ı felevât ve tayy-ı 'akabât ile hâric-i Şâm'a vusûl ve ruhsat-hâh-ı duhûl oldukça nasafat ü 'adlde ahadü'l-'Ömereyn olan 'Ömer bin 'Abdülaçîz halîfe bulunup, mülâkâta cevâz vermeyerek, Emîr-i müşârun ileyhi giriftâr-ı çâr-mevce-i işmi'zâz edüp, ne hâl ise birkaç günden sonra bi-vâsitati'ş-şüfe'â dâhil-i Şâm ve rü'yet-i hîş ü tebâriyla şâd-kâm olmuş idi. Birkaç def'a dîvân-ı Halîfe'ye 'azîmet ve rü'yet-i pür-behcetleriyle def-i uvâ'im-i hasret kasdin edüp, 'adem-i encâh-ı matlab ile âvâre-i huzûr ve bir müddetden sonra, meclis-i Halîfe'ye duhûl ile mesrûr olup, cûrm ü günâhını su'âl ve mukademât-ı rikkat-engîz ile istikşâf-ı serîre-i hâl eyledikde: "Sana rencîş ü 'itâba sebeb, asker-i İslâm'ı dûr-dırâz mahallere sevk ile it'âb ve envâ'-ı elem ü zahmet irtikâb etdirdigindir. Risâlet-penâh salsa 'aleyhi'l-İlâh hazretlerinin lü'lü'-pâş-ı tabakçe-i beyân oldukları kavl-i mu'teber üzere: "Kiyâmet gününde 'Âdil-i hakîkî, ihkâk-ı hukûk-i mahlûkât eyledikde, bir mü'minin 'illet-i ifnây-ı vûcûduyla muvâhaza olanlar tahlîs-i girîbânda 'âciz iken, bu tarîkde maktûl olan cem'-i kesîr-i İslâm'ın cevâbında ne vechile tedârük-i 'ösr edersin Havâlîyi 'Amûriyye'nin -ki şimdi Ankara dîmekle ma'rûfdur- fethi ile iktifâ lâzım iken, hadd ü kiyâsdan bîrûn ehl-i İslâm'ı aksây-ı diyâr-ı Rûm'a sefer etdirmek neden lâzım idi? Sana 'âriz olan cehl ü gafletden terettüb eden seyyî'âtına el- hâletü hâzihi mu'âmele-i 'afv ile kalem-zen-ı mazâ mâ-mazâ oldum" deyü ruhsat-ı ku'ûd ile Emîr-i mezkûru şeref-mend ü mes'ûd eyledi. Halîfe'nin Mesleme'yi 'unf ile muvâhazesi sefer-i

¹ Feyzü'l-kadîr şerhu'l-Câmi'u's-sagîr; Süyûtî'ye ait eserin şerhleri arasında en çok kabul görenidir, geniş bilgi için bk. M. Yaşara Kandemir, "Münâvî", *DIA*, XXXI, İstanbul 2006, 572-575.

² "الحرب سچال = Savaş rekabeti [bazen bir taraf bazen diğer taraf kazanır]" anlamına gelen bu cümle Arapça bir meseldir; bk. Meydânî, *Mecma'u'l-Emsâl*, I, 214.

³ mü'eyyeden M2, Ü : مُؤبداً B2, K2.

ba‘îd ile itlâf-ı nüfûsdan tâhzîr ve askeri mehleke ve muhâtaraya ilkâdan men^c ü tenzîr idi.

Kartal ve İsmâ‘îl vak‘alarında zâyi^c olan nüfûs u çâr-pâ ve firâra iktidârı olmaya-rak me’sûr olan zu‘afâ lâ yu‘ad ve lâ yuhsâ kabîlinden olup, düşmen sulha [M2 116] hâhiş göstermişiken, mümâşât olunmak lâzım gelse idi, cengin gâyetinde vukû‘ bulan musâlahadan birkaç kât ziyâde Devlet-i ebed müddet'in fâyide edeceği mukarrer idi; “Zâlike takdîru'l- ‘Azîzi'l- ‘Alîm”¹.

Me’mûriyyet-i Mes‘ûd Girây Sultân be-cânib-i Bükreş

Mukademâ güzâriş-pezîr-i kilk-i tahrîr olduğu vech üzere ‘usât-ı re‘âyânın seby ü tedmîrleri zîmnâda verilen fetâvâ-yı şerîfe etrâfa neşr ü i‘lân ve fevc fevc asâkir-i İslâm sevâhil-i Tuna'da ictimâ‘ ile karşuya murûr içün istîzân ‘akabinde, Çengîzîler'den Mes‘ûd Girây Sultân dahi altı bin kadar askeriyle Niğbolu'ya gelüp, ol dahi bir tarafdan çapula gitmek ruhsatını cûyân olmuş idi. Ol vakt Kırım Hân'ı olan Devlet Girây, kabâyil-i Tatar ve sâyir sunûf-i askerî ile bi'l-istihbâr Yaş Kasabası'nı tâlân ve düşmeni perîşân etmek kasdını iş‘âr edüp, mûmâ ileyhin yarlığ-i Hânî'ye ‘adem-i i‘tibâr ile hod be-hod hareketini icâzet-i devlete haml ile ‘azlini istidlâl ve kara-gâhı olan Kavşan'dan kiyâm etmeyerek izhâr-ı infî‘âl edüp: “Hân'ın hâtırına ri‘âyet lâzımdır” deyü, karşa tara-fa mûrûruna ruhsat verilmeyüp, Mayosa Çiftliği'ne ‘avdet etdirilmişidi. Tatar tâyifesi bir mikdârı bu def‘a Hân ile Kırım tarafına ‘âzim ve ba‘zısı bi'l-istîmân Bucak erâzisinde mütemekkin ü kâyim olup, bunların bir mikdârı Tuna'yı berü geçüp, İsakçı ve Baba-dağı ve sâyir mahallerde çerge-nişîn ve himâyet-i devlet ile emîn olmuşlar idi. Ordu-yi hümâyûn'da olan asker fevc fevc vilâyetlerine şitâb ve hücûm-i ceyş-i şitâ ile Ordu-yi hümâyûn'un meştâ tarafına çekilmesini zarûriyyât-ı vakt îcâb edüp, herkes bu makâleyi tefevvûh ve tehyî'e-i levâzîma teveccûh edüp, kable'l-hareke muhâfaza-i sevâhil, emr-i lâzım ise dahi, bu garazın husûli vücûd-i askere mevkûf ve rikâb tarafından ta‘yîn olunan asâkir henüz vârid olmadığından, İsakçı'da ikâmet muhâtara ve mahûf olduğunu erkân-ı devlet müzâkere ile erbâb-ı istişâreden taleb-i tedbîr ve herkes ifrâg-ı² mâ-fi'z-zamîr edüp, encâm-ı kâr sâlifü-zikr Mes‘ûd Girây tedâruk edebildiği asker ile bu taraflara gelüp, Tuna'nın berü yakasına geçen Tatarlar'ı dahi ma‘iyyetine [M2 117] istishâb ve hey’et-i ictimâ‘iyyesine kuvvet ü tâb vererek, emr-i muhâfazaya kiyâm eylemesi münâsibdir” deyü erbâb-ı vukûf ittifâk ve cümlesi yek-sâk u vifâk oldular. Sadria‘zam ve Sipeh-sâlâr-ı ekrem hazretleri Selâtin-i Çengîziyye'nin istihdâmi hanlara münhasır ve bu âna dek mesnedimizde kâyim olanların emriyle hatt u tirhâllerine ta‘arruz müte‘azzir olduğu zâhir ve henüz Hân ne tarafda olduğu nûmâyân olmamışken, Sultân-ı mûmâ ileyhin me’mûriyyeti mahzûrdan hâlî degildir kavliyle ısrâr ve Ordu Kadısı ve Resmî

¹ “ذالك تقدير العزيز العليم” = Bütün bunlar mutlak güç sahibinin, hakkıyle bilenin takdiridir” anlamına gelen bu cümle Kur'an el-En'âm 6/96; Yasin 36/38 ve Fussilet 41/12. âyetlerde yer almaktadır.

² ifrâg M2, B2, K2 افراج : Ü.

Efendi cevâba iktidâr edüp, vakt-i şiddet ü muzâyakada hîdmet-i devletden dûr ve Kırımlâcânbînde mahsûr olan Hân'ın ‘âyîn-i Çengîziyân'a muhâlefeti vâzih u beyyin ve bu ‘il-letle hâtırına ri‘âyet lâzım gelmediği müte‘ayyen olup, devletin husûl-i maslahatına nazar ve: “Zeyd ü ‘Amr'ın hâtırına hürmet ile ta‘vîk-i emr-i ehem mûcib-i hatardır” demişler iken kârger olmayup, kazîye bu hâl ile kalmıştı. Mûmâ ileyhin bilâ me’mûriyye vech-i meşrûh üzere gazâya meyl ü şevkini Şehriyâr-ı dîndâr hazretleri istimâ‘ buyurup, Rikâb-ı hümâyûn tarafından Bükreş cânibine me’mûriyyet emri ısdâr ve tarafına ırsâl ve fî'l-hâl emr-i ‘âlîye imtisâl ile vâfir asker cem‘ edüp, Yergögü tarafına neşr-i bâl-i isti‘câl ve o havâlîyi vâreste-i ihtimâl-i zarar-ı a‘dâ-yı bed-meâl eyledi.

Vefât-ı Hüsâmeddin Paşa ve Kapudân-ı deryâ şüden-i Cezâyirli Hasan Paşa bâ-rütbe-i Vezâret ve vukû‘-i nusrat der-Cezîre-i Limni

Donanma vak‘asında Kapudan Paşa ve Cezâyirli Hasan Bey ve Ca‘fer Bey berren İzmir'e geldikleri, sâmi‘a res-i hazret-i Şehriyâr olup, Deryâ Kapudanlığı ile Ca‘fer Bey'in bâd-bân-ı ikbâli kûşâde ve Cezâyirli Hasan Bey iki tûg ile Kapudâne nasb olunup, Boğazhisâr'a gelmeleri ifâdesiyle, Kapudân-ı sâbıkın Gelibolu'da ikâmeti irâde olunmuştu. Müşârun ileyh vukû‘ bulan dâhiye-i ‘uzmâdan müte‘essir ve zücâc-ı hâtırı seng-i gayretle münkesir olup, birkaç gün zarfında keşfî-yi ‘ömrünü mevc-i tûfân-ı ecel gark ve şirâ‘-ı zindegânîsini¹ tünd-bâd-ı merg-i bî-emân hark edüp, oğlu Hamdullah Bey hakkında bahr-i jerf-i ‘âtifet-i Şâhâne mütemevvic ve pederinin süvâr olduğu Çekdirme Kapudanlığı ile mesrûr u mübtehic oldu. Ak-deniz'de [M2 118] geş ü güzâr eden küffâr, Limni Cezîresin'i istîlâya heveskâr olup, nâ-gâh Cezîre-i mezkûreye asker ihrâc ve ekser mahallini zabt ü târâc etdikden sonra altmış gün kadar kal‘ayı mahsûr ve ehâlîsini istîmâna mecbûr edüp, ehl-i hisâr nâ-çâr istîmân ile teslîm-i kal‘aya karar verüp, tevsîk-i peymân zîmnâda hattâ i‘tây-ı erhân ve bir gün sonra îfây-ı ‘ahdi halîde-i ezhân etmişler iken, neheng-i deryâ-yı vegâ Cezâyirli Hasan Paşa asâkir-i kesîre ile hemân o gice Cezîre-i mezkûreye idrâk ve güzergâhında olan düşmen gâfil ve mağrûrîyi seyf-i meslûl ve tîg-i maskûl ile ifnâ vü helâk edüp, kal‘ayı fazl-ı Zi'l-minen ile âzâde-i dest-i düşmen ve mahsûrları vâreste-i terk ü vatan eyledi. ‘Ale's-sabâh serkerde-i düşmene mûmâ ileyh ırsâl-i peyâm edüp, mukaddemâ ehâlî tarafından verilen erhân, tahliye-i kal‘a maslahatı için meşrût olduğu bâhiru'l-bürhân ve el-hâletü hâzîhi zîkr olunan kal‘a, tîg-i mîg-ı reng-i celâdetimiz ile tahlîs olunmağla, şart-ı mezkûr münifesih ü mûlgâ ve bundan sonra rehinleri tevkîf şartın hilâfini takîk eder bir ma‘nâ olup, ‘ahdi îfâ ile tarafınızda rehin olan kimseleri bu tarafa tesyîr ve: “Kal‘ayı yedimizden istihlâsa takatınız var ise, işte meydan görelim âyine-i devrân ne sûret nûmâyân eder” kelimâtiyla düşmeni tagrîr edüp, nakz-ı ‘ahd şuyû‘uya re‘âyâ lisânına düşmekden hazer ve rehinleri i‘âde ve Limni Cezîresi muzâfâtından² Mondoroz nâm mahalle asker ihrâc

¹ zindegânîsini M2, B2, K2 : ‘ömrünü Ü.

² مصافاتندن : B2, K2.

eyleyeceğini ta‘yin-i vakt ile ifâde eyledi. Fi'l-hakîka mahall-i merkûma asker ve top çıkarup muhârebeye hâzır olduğu zâhir ve fi'l-hâl Paşa-yı mûmâ ileyh dahi ma‘iyyetinde olan behâdîrlar ile ceng yerine gelüp, havl ü kuvvet-i cenâb-ı Hakk'a i‘tîzâd ile ebvâb-ı muhârebeyi kûşâd ve âgâz-ı nizâl ü tîrâd edüp, çok geçmeden nesîm-i ‘anber-şemîm-i nusrat hübûbuyla gürûh-i a‘dâ perîşân ü müzmahil ve cümlesi seyf-i cân-sitâن-ı guzât ile müdemmir ü müste’sîl olup, ancak sekiz nefer ecel-i nâ-resîdeleri tahlîs-i cân u ser ve donanmalarına îsâl-i haber eylediler. A‘dâ-yı dîn Cezîre-i mezkûrede kışlamak tâmîn eylediğine binâ’en, mühimmât ü zehâyir ve sâyir edevâtını gemilerden ihrâc ve Cezîreye idrâc etmişidi. Zîkr olunan mühimmât ve sâyir edevât ba‘de'l-inhizâm [M2 119] makbûz-i dest-i igtinâm-ı dilâverân-ı İslâm oldu. Düşmen bu inkisâr-ı fâhişe ‘adem-i kanâ’at ve tekrar istihlâs-ı kal‘a sevdâsiyla cezîrenin bir tarafına asker ihrâc eylediği resîde-i rütbe-i şöhret olup, Paşa-yı mûmâ ileyh fi'l-hâl mahall-i mezbûra sevk-i asker ve rezm-gâha vusûllerinde kemâ fi'l-evvel miyânelerinde ceng ü sitîz kâr-ger olup, bu def‘a dahi düşmen makhûr ve ekserîsi serdâde-i “gayâbeti'l-cubb”¹ helâk ü sübûr olup, bevâkî-yi eşrâr-ı küffâr Nakşे-pâre câniplerine firâr eylediler. Bundan sonra deryâ ve sevâhilden şerr-i a‘dâ müntezi‘ ve ‘adem-i emniyyet şâyibeleri oldukça mündefi‘ olmağıla, Paşa-yı mûmâ ileyhin peyveste-i mevki‘-i zuhûr olan celâdet ü şecâ‘ati mûcib-i tele'lü‘-i kevkeb-i rif‘ati olup, Deryâ Kapudanlığı tarafına tevcîh ve rütbe-i vâlî-yi Vezâret’le kadri terfi‘ u tenvîh olundu. Ülgün-Bâr havâlisinden bundan akdem teçhîzi fermân olunan sefâyin Mora sularına geldiği ihbâr olunduguna binâ’en, Âsitâne-i sa‘âdet’den dahi on kît‘a sagîr u kebîr sefâyin tedâruk olunup, levâzımı tekîl ve Akdeniz boğazı'na tesbîl olunduğundan gayri elli beş ve elli üç zira‘ olarak iki kît‘a kalyon inşâsına irâde-i hümâyûn cereyân ve Tersâne Emîni Yûsuf Efendi'ye ol vechile sudûr-i fermân ve Sinob ve Midilli ve Rodos adalarında dahi ikişer kît‘a sefîne inşâsı irâde ve deryâ kaleminin zu‘amâ vü erbâb-ı tîmârı tav‘an ve rev‘an Boğaz muhâfazasına firistâde olundu.

Zîkr-i muhâsara-i İbrâ’îl ve me’mûriyyet-i Mektûbî el-Hâc ‘Abdurrezzâk Efendi

Moskovlu Tuna'nın öte yakasında vâki‘ kılâ‘ u bikâ‘ın ekserini bilâ-tekellüf ahz u tasarruf ve bu hâle te’ellüf ile İbrâ’îl Kal‘ası'ni teshîre dahi izhâr-ı nahvet ü tasalluf edüp, Kiyov (کیوں) ve Podgorican nâmında iki cenerale vâfir kâfir koşup Nehr-i Prut'dan imrâr ve Fokşan Kasabası'ndan güzâr ile cumâdelâhîrenin on altıncı günü² -ki eylülün yirmi beşinci günü³ idi- kal‘a-i mezbûreyi muhâsaraya ibtidâr eylediler. Ferdâsı yürüyüş sûretinde düşmen kal‘a üzerine hûcûm edüp, muhâfiz bulunan Canikli Vezîr Süleyman

¹ “غِيَابَةُ الْجَبَّ” = Kuyunun dibine” anlamına gelen bu cümle, Kur'an Yûsuf 12/10 ve 15. âyetlerin ortalarında yer alan bir kısımdır.

² 16 Cumâdelâhîre 1184 = 7 Ekim 1770 Pazar.

³ 16 Cumâdelâhîre 1184 = 26 Eylül 1183 Pazar; bizim ilgili kaynaklardan tespit ettiğimiz tarihle müelîfin verdiği 25 Eylül tarihi arasındaki farklılık hilâlin görülmüşinden kaynaklanmış olmalıdır.

Paşa mukaddemce ihmâz eylediği cünûd-i muvahhidîni dervâze-i kal‘adan ihrâc ve düşmeni her tarafından [M2 120] iz‘âc ile yetmiş kadar kelle ve on iki nefer zinde ahz ve a‘dâyı ‘avdet-i kasrîye muhtâc eylediler. Tarrâka-i ra‘da hem-âheng olan sadây-ı top, Ordu-yı hümâyûn tarafından istimâ‘ ve İbrâ’îl'in mahsûriyyetine kesb-i ittilâ‘ olunup, ahvâl-i kal‘aya vukûf ve vâki‘ olan ahvâli i‘lâm için fart-ı istikâmetle ma‘rûf bir kimse-nin me’mûriyyetini hayr-hâhân-ı devlet tahsîn ve Sadriâ‘zam Mektûbçusu olan ‘Abdur-rezzâk Efendi bu hatb-ı ehemme ta‘yîn olunup, istihkâm-ı kal‘aya dâyir umûrun temsiyetine ikdâm ü gayret eylemesi, kûze-i dirâyetine tevdî‘ ile dâyire-i me’mûriyyeti tevsî‘ olunup, mûmâ ileyh dahi Îsakçı'dan hareket ve me’mûr olduğu cânibe ‘azîmet eylemişidi.

A‘dâ tarafından ahz olunan dil ü kelle Muhâfiz Paşa'nın oğlu Mehmed Bey ile Ordu-yı hümâyûn'a vürûd ve kal‘anın su kapusundan gayri cemî‘-i ebvâbı mesdûd olup, el-yevm muhâsaradan zahmet-keş ve halleri kat‘â müşevves olmayup, düşmen ber-geşte vü zebûn ve ehl-i İslâm gûn be-gûn nasr-ı ‘azîze makrûn olduğunu müşârun ileyh tahrîr ve ordu halkını tebşîr edüp, dillerden Moskovlu olanlar der-zencîr ve re‘âyâdan bulunanlar seyf-i siyâsetle tedmîr olunup, mîr-i mûmâ ileyh taraf-ı Serdâr-ı ekremî‘den me’mûlü derecesinde ikrâm olundukdan sonra pederi tarafına ‘atf-ı zîmâm eyledi. Kal‘a-i mezkûreye imdâd ü i‘ânet, erbâb-ı cihâda vâcib ve bu¹ bâbda Sadr-ı sütûde-menâkîb leyl ü nehâr bu husûsa mükib olup, Îsakçı Ser‘askeri Dağıstânî ‘Ali Paşa askerinden ve sâyir ocaqlardan bir mikdâr âdem tedâruk ve berren ve nehren İbrâ’îl'e ırsâl ve o vakte dek Mektûbî Efendi dahi Maçin'e varup, Maçin Muhafiz'ı Vezîr ‘Abdî Paşa ile vürûd eden askeri kal‘aya ırsâl eylediler. A‘dâ kal‘aya rûz-be-rûz takviye ve istihkâm verildiğini müşâhade ve bir buçuk sâ‘at kal‘adan mübâ‘ade ile bir şeb-i târda top altına girmek kasdını mülâhaza eylediği ma‘lûm-i erbâb-ı muhâfaza olmağla, hatar-nâk olan mahaller hâmîmlarından hirâset ve tekarrub kasd ettiklerinde top ve humbara ve sâyir sanayi‘-i nâriyye i‘mâline mübâşeret olunarak, pîrâmen-i kal‘adan müsteb‘id ve bâb-ı maksadları her tarafından münsed olduğunu muâyene ile mahallerinde [M2 121] pâ-bercây-ı ârâm ve bu hâl birkaç gün ber-devâm olup, keyfiyyet-i hareketleri enzâr-ı guzâtdan nihân ve fî-mâ ba‘d ne makûle evzâ‘ ihtirâ‘ eyleyeceklerinin mechûliyyeti, bâ‘is-i tesettüt-i zann ü gümân olup, mâh-ı mezkûrun yirmi beşinci günü² kal‘ada olan âlât-ı nâriyyeyi âmâde edüp, kal‘a kapusunu kûşâde ve düşmen meterislerine hâmîm ile vâfir kâfîri hâviye-i sakara üftâde eyledikden sonra yine kal‘aya rûcû‘ ve emr-i muhâfa-zaya şurû‘ eylediler. Düşmen-i dîn ehl-i İslâm'ın ‘avdetini inhizâma haml ile ta‘kîb ve top menziline karîb geldikde, tasmîm olunduğu vech üzere toplara âtes verülüp, bir mikdârı refîk-i dûzahiyân ve bâkîsi meterislerine gûrîzân oldular. Mezbûrların her hâmîmda me’yûs oldukları bi'l-istihbâr Merşal tarafından mahsûs olmağla, Kartal'da kâyîn ordusundan kifâyet mikdârı asker ifrâz u tesyîr ve istihlâs-ı kal‘a husûsunu zikr

¹ bu M2, B2, K2 :— Ü.

² 25 Cumâdelâhîre 1184 = 16 Ekim 1770 Salı.

olunan cenerallere ber-vech-i te'kîd sipâriş ve tahrîr eyledi. Mezbûrlar İbrâ'îl havâlîsine vürûdlarında Muhâfiz Paşa mâh-ı mezkûrun yirmi sekizinci günü¹ bi-takdîrillâhi Teâlâ mat'ûn ve dağdağa-i dünyadan râhât-yâb-ı sükûn olup, kal'ada olan ru'esâ, keyfiyyeti Maçin'de mukîm Vezîr 'Abdî Paşa'ya inhâ ve ol dahi Ordu-yi hümâyûn'a ihbâr u inbâ ve Mektûbî Efendi dahi kâyimesinde, 'Abdî Paşa ile bi'l-ittihâd İbrâ'îl'e tâze imdâd ırsâliyle kal'a ehâlisine bâ'is-i kuvvet-i fu'âd olduğundan gayri Maçin-burunu ve mahâll-i sâyireye inşâsı ehemm olan tabyaların binâsına mübâşeret ve top vaz'ıyla İbrâ'îl'in Su-kapusu tarafını muhâfazaya bezl-i cell-i gayret eylediklerini îmâ ve 'Abdî Paşa muhâfiz nasb olunur ise mâl-ı firâvân sarfiyla Maçin'de ictimâ' eden asker perâkende vü perîşân olacağılarından başka, asker imrârı ve tabya inşâsı kendüsüne münhasır olup, iki cesîm maslahatı şahs-ı vâhid idâreye kudret-yâb olmayup, ahad-i emreynin iltizâmi dahi emr-i dîgerin ta'tilini îcâb edeceği bî-irtiyâb olup, 'Abdî Paşa kemâ-kân Maçin'de ibkâ ve bir gayri muhâfiz tedârükü her vechile evlâ olduğunu mukaddimât-ı masnû'a ile temhîd ve ordu halkı dahi inhâsını [M2 122] tasdîk u te'yîd edüp, etrâfda olan vüzerâ birer şugl ile me'mûr ve mahallerinden tahrîk, müstelzim-i mahzûr olduğundan, Îsakçı Ser'askeri 'Ali Paşa Hîrsova'dan mûrûr ve mahsûrlara hâricden i'anete bezl-i makdûr etmek üzere ısdâr-ı menşûr kılınup, müşârun ileyh iki bin kadar âdem ile o tarafa sevk-i sütûr eyledi. Düşmen-i fitne-engîz kal'anın her tarafında iş'âl-i nâyire-i ceng ü sitîz ve su kapusun zabit ve şeranpolarda olan piyâdegânı ref' u teb'îde cehd ü takâtını ifrâğ ve asker-i İslâm ise her tarafa gereği gibi metânet verüp, ne cânibe düşmen teveccûh etdiyse, o cânibden mezbûrlara peyâm-ı merg iblâğ ederler idi. Su kapusu Maçin'de müceddeden inşâ olunan tabyaya muhâzî olmağla, o tarafdan dahi dâne-i top ile vâfir müşrik hâlik olarak silsile-i emânîleri güsiste ve kemâ fi'l-evvel karar-gâhları olan mahalde nişeste oldular.

Zikr-i ba'zi tevcîhât ü in'amât

Mahsûrların bu gûne ikdâm ü cûr'etine Efendi-yi mûmâ ileyhin hass ü igrâsı ve pey-der-pey asker imrâriyla bezl-i mâl ve îsâl-i nevâl eylemesi 'illet-i akvâ olup, bu keyfiyyet ma'lûm-i Sadr-ı-vâlâ menkabet oldunda, mûmâ ileyihi tatyîb ve fi-mâ ba'd o makûle hîdmete tergîb için bin 'aded altın ve mûsâ-kârî bir tîgân ırsâliyle mazhar-ı pâdâş u tesvîb eylediler. Kal'a muhâfizdan hâlî ve bir vezîrin ta'yîn olunması mukademâ matlûb-i ehâlî olup, mîr-î mîrândan 'Alâ'iyyeli Sâdîk Paşa el-yevm muhâfaza-i kal'ada mevcûd ve Vezâret'e liyâkatî² meşhûd olduğunu Vezîr 'Abdî Paşa tahrîr ü iş'âr ve fi'l-hâl mûmâ ileyhe Vezâret verilüp, emr-i muhâfazaya kıyâm eylemesi bâbında emr-i 'âlî ısdâr ve beş bin guruş harçlık tesyâr olunup, İşbozlu 'Abdullah Paşa dahi kal'ada i'mâl-i asker ile fedây-ı cân ü ser etmek üzere olup, mûmâ ileyhin dahi cihe-te'm-mâ ile memnûniyyeti müvecceh ve münâsib görülüp, mutasarrif olduğu Karahisâr-ı sâhib Sancağı'na ilhâkan Sultan-önü Sancağı tevcîh ve hâli terfîh olundu. Kal'a-i

¹ 28 Cumâdelâhîre 1184 = 19 Ekim 1770 Cuma.

² liyâkatî Ü, B2, : لیلاقى م2, K2.

mezbûrede Yeniçeri zâbiti olan Süleyman Ağa'nın Seksonculuk Pâyesi'yle kadri efzûn ve iki bin guruş ‘atîyye ile merkûm memnûn kılınup, zahîre mübâşiriyyeti ile Silistire'de mütemekkin Maldovancı ‘Ali Paşa [M2 123] Kethudâsı Hasan Ağa dahi Mîr-î mîrânlik ile be-kâm ve Teke Sancağı'yla makziyyu'l-merâm olup, tedâruk edebildiği asker ile Dağıstânî ‘Ali Paşa ma‘iyyetine varup, andan karþu cânibe mürûr eylemesi bâbında emr-i ‘âlî sudûr ve fi'l-hakîka müşârun ileyh ve Mîr-î mîrân-ı mûmâ ileyh asker-i bî-şümâr ile şehr-i recebin on üçüncü günü¹ Hîrsova ma‘berinden geçüp, İbrâ’îl cânibine doğru ‘inân-tâb ve kahr-ı a‘dâya râyet-efrâz-ı ‘azm ü şitâb oldular.

Hücûm-i küffâr ve makhûr-şûden-i ân kavm-i mekkâr

Asâkir-i mezkûrenin İbrâ’îl tarafına me’mûriyyetleri ma‘lûm-i e‘âdî olup, iki asker bir mahalle geldiðinden sonra maslahatları müşkil ve belki cümlesi müzmahil ola-caðalarını mütehâyyil olmalarıyla, süvârîlerini imdâda gelenler ile mukâbeleye ırsâl ve kendüleri kal‘a ile iştigâl etmek üzere berçîde-dâmen-i ihtiyâl oldular. Binâ-berîn şehr-i recebü'l-esammin on altıncı Pazar gicesi² ahşâmdan ehl-i kal‘ayı darb-ı top ile tazyîk ve çend İslâm dahi her tarafa birer ferîk ta‘yîni ile emr-i müdâfa‘ada yek-dîgeri teşvik ve sufûf-i a‘dâyi dâne-i top ve humbara âteþîyle temzîk eylediler. Bu hâl üç dört sâ‘at kadar mümted ve inkîtâ‘-ı dâd ü sited-i neberd ile burc u bârûda olan³ rahneler sedd olunup: “Bundan sonra düşmen ne makûle hîleye sülük eder?” intizâriyla asker hâzır u mü-heyyâ ve burûc u zevâyây-ı kal‘ayı hâle-i kameri istî‘âb eder gibi asker ile ihâta ve imlâ eyledikleri esnâda a‘dâye-i mekkâr dört yüz kadar nerdübân tedâruk ü ihmâr ve sülüs-i ahîrede meterislerden çikup, şeranpolara hücûm ve cünd-i İslâm dahi mukâbele ile vâfirini ma‘dûm etmişleriken, verâalarından pey-der-pey imdâdları vusûl ve ‘illet-i kesret ile bir-takrîb şeranpolara duhûl ve asker-i İslâm dahi zarûrî kal‘aya girüp, müdâfa‘aya meşgûl oldular. A‘dâ şeranpo maslahatını itmâm etdikden sonra, nerdübânlarını cudrân-ı kal‘aya vaz‘ u su‘uda ikdâm ve asker-i İslâm dahi bâlây-ı kal‘adan sû-be-sû muhârebeye ihtimâm eyleyüp, el humbaralarıyla ve sâyir âlât-ı harbiyye ile vâfirini i‘dâm eyle dikleri hâlde, iki yüz kadar kâfir kal‘anın hâlî mahallini bulup, tabyalara hücûm eyledikleri cünûd-i nusrat mev‘ûda ma‘lûm oldunda, o tarafa şitâb ve zîkr olunan keferenin hass ü hâşâk-ı vücûdların [M2 124] sâziş-pezîr-i tîg-i âteþ-tâb eylediler. Bakîyye-i küffâr puþteler gibi tûy der tûy olan küstelerine bakmayup, zâbitlerinin ibrâmî kendüle-rini medhûs ve bâ-husûs ekserî mest ü ser-hûş olup, dâmen-i kal‘adan bir vechile dûr olmadıkları ehl-i İslâm’ı bahr-i hayrete ilkâ ve ‘âkîbet tîg-i celâdeti intizâ ve kal‘a kapuların açup, pîrâmen-i kal‘ada mevcûd küffâr ile idâre-i rehâ-yı ceng ü vegâ eylediler. Ser-bâzân-ı İslâm’ın bu cûr’et ü ikdâmı a‘dâ-yı dîni vâle hü hayrân, cem‘iyyet-i kesîfe-lerini fi'l-hâl perîşân edüp, hâric ez-tasavvur şumâr-ı kefere-i eşrâr endâhte-i hâviye-i kahr u demâr olup, nerdübânlarının terk ile meterisleri cânibine firâr eylediler. Bakîyye-

¹ 13 Receb 1184 = 2 Kasım 1770 Cuma.

² 16 Receb 1184 = 5 Kasım 1770 Pazartesi.

³ olan M2, K2, Ü : نâzî B2.

tü's-süyûf olan ehl-i işrâk hûcûm-i İslâmîyân'dan havf-nâk ve rûz-i firûz-i zaferin ferdâsı râbîta-i ikâmetleri karîn-i infikâk olup, mürg-i nîm-i bismil gibi hareket ve a'yun-i guzât ü mücâhîdinden gaybûbet eylediler.

Tetimme

Sevâhil-i Tuna'nın karşı tarafında vâki‘ olan hâlet-i perîşânî ki ‘adem-i sebât-ı asker ve ihtilâf-ı kelime-i ru’ esâdan neş’et etmiş bir keyfiyyet idi, ‘Umûm-i nâsa sebeb-i vahşet ve ba‘zı kılâ‘ın giriftâr-ı dest-i a‘dâ olmasına ‘illet olup, muhâfaza-i kılâ‘ u sügûr zîmnîda cem‘-i asker müşkil ve her ne gûne bezl-i ihsân ve sarf-ı mâl firâvân olunduya, rabt-ı kulub-i nâs gayr-i kâbil olduğundan, hayr-hâhân-ı Saltanat dâg ber-dil olup, ez-cümle İbrâ‘îl Kal‘ası'nın yamak ve sâyir müstahfızları ber mahalde geşt ü güzâr ve kal‘a-i mezkûre dahi husûn-i menî‘adan olmayup, bir ma‘kîl-i sagîr olduğu âşikâr iken, hadden bîrûn küffâr birkaç def‘a yürüyüş edüp, bâlâ-yı kal‘aya su‘ûd etmişken ittifâk-ı derûn ve sebât-ı asker semeresiyle düşmen makhûr u münhezim ve bir mahalde bu misillü siklet çekmeyüp, beş on bin müretteb askeri ve re‘âyâdan müctemi‘ vâfir hevâdârları seyf-i sakîl-i İslâm ile mün‘adim oldu.

Mektûbî ‘Abdurrezzâk Efendi'nin hîfz-ı kal‘ada eli ve halâsi husûsunda külli medhali olup, şöyle ki pey-der-pey kal‘aya asker imrâr ve Maçin'de tabyalar binâ ve ordudan götürdüğü topları derûnuna ta‘biye ile İbrâ‘îl'in su kapusunu vâreste-i keyd-i a‘dâ eyleyerek, ‘atâş-ı guzâti min gayr-i kedd irvâya sa‘y-i evfâ eyledi. Efendi-yi mûmâ ileyh bundan sonra kal‘aya duhûl ile [M2 125] guzât-ı zafer-simâti envâ‘-ı tergîbât ile dil-sîr-i ferhat ve kutelây-ı a‘dâyı bilmek için mahall-i ma‘rekeye ‘azîmet edüp, dîvâr-ı hisâr ile şeranpo miyânında iki bine karîb ehl-i salîb âğuşte-i hûn-i demâr ve şeranpo hâricinde ilkây-ı hufre-i istitâr edemedikleri eşrâr-ı mütefâvit râdde-i ‘add ü şumâr olduğun tâhkîk ve kal‘anın hasbe'l-makdûr râbîta-i nizâmîni tevsîk ve bir mâh ikâmetden sonra Ordu-yi hümâyûn'a ‘avdet ve tafsîl-i mâ-cerâya mübâşeret eyledi. Vukû‘ bulan fevz ü zafer ‘ale't-tafsîl ma‘rûz-i dergâh-ı Şehriyâr-ı İskender-fer kîlinup, mûcib-i neşât ve sebeb-i inbisât-ı tab‘-ı hümâyûn olmağla, taraf taraf beşâret-nâmeler neşriyle kulûb-i müslimîne ilkây-ı surûr ve îrâs-ı sunûf-i hubûr kîlindi.

Terk-i Kal‘a-i İbrâ‘îl ve mürûr-i ehâlî be-cânib-i Maçin

Kal‘a-i mezkûre düşmen tesallutundan halâs ve ehl-i İslâm fevz ü zafer ile ihtisâs bulup, Ordu-yi hümâyûn'un Îsakçı Sahrâsi'nda ikâmeti altı yedi mâha resîde ve tûl-i meks ü ikâmetle sahrâ-nişîn olanların kabây-ı sabr u tâkatları derîde olup, Dağıstânî ‘Ali Paşa'nın Îsakçı'ya vürûdünden sonra fekk-i hîyâm ve meştâ tarafına şedd-i hîrâm-ı ârâm olunacağı hâss u ‘âmm miyânında karar-gîr-i nizâm olmuştu. Recepbü'l-ferdin yirmi dördüncü salı günü¹ müşârun ileyh İbrâ‘îl tarafından ‘avdet ve iki bin kadar askerini otâk-ı Serdâr-ı ekremî pîşgâhından imrâr ile ‘arz-ı debdebe<-i> vü heybet edüp, vech-i

¹ 24 Receb 1184 = 13 Kasım 1770 Salı.

musammem üzere Ordu-yı hümâyûn'un hareketi esbâbına teşebbüş olunmuş iken, İbrâ'îl Kal'ası'nda mevcûd cünûd miyânına ihtilâl vâki“ ve zabit u rabtları mümteni‘ olup, düşmen dahi kurb ü civârda mütemekkin ve üç dört gün zarfında on iki bin asker gönderilmemiği takdirde bir bâdire zuhûru müte‘ayyen olduğunu Muhâfiz Vezîr Sâdîk Paşa ve sâyir ru’ esâ tahrîr ü imlâ etmişleridi. Mevcûd Ordu-yı hümâyûn üç bin neferden efzûn olmadığı derece-i sîhhate makrûn ve anların dahi ba‘zısı kisb ü kâra meftûn olmalarıyla, meştâ tertîbâtından o tarafa ırsâl-i asker olunur deyü haber gönderildikten sonra bir meclis-i hâfil ‘akd olunup: “Bu emr-i düşvâra çâre nedir?” denildikde, huzzâr-ı meclisin kimi tenahnuh ile tathîr-i gelû ve kimi beht ü sükût ile [M2 126] tâfte-rû olup, âhîru'l-emr Yeniçeri Ocağı Maçın'e ‘azîmet ve beyne'l-ehâlî vâki“ olan ihtilâli ref“ ile def“-i vahşet etmek ve o tarafda olan asker derdest bulunup, hâricden dahi ta‘yîn-i neferâtâ ihtimâm olunmak re'yine nizâm ve meclise hitâm verildi. Yeniçeri zâbitleri haymelerine vardıklarında, def“-i ihtilâl endîşe-i muhâl kabîllinden olduğunu miyânelerinde tezkâr ve intifây-1 nef“-i hareketle bast-1 a‘zâr eylediler. Fi'l-hakîka ba‘zı sâde-dilân-1 rûzgâr Ocâğ-1 ‘âmirenin Ordu-yı hümâyûn'dan infikâkı metrûk olduğunu tekavvul ve bu keyfiyyete binâ’en, tekrar ‘akd-1 meclis olunup, ref“-i ihtilâl kazîyyesi te’emmûl olundu. Niçe kîl u kâldan sonra Livâ-i şerîf-i sa‘âdet-redîf ile o tarafa teveccûh beyne'l-havâss tefevvûh olunup, bu re'yi herkes tasvîb ve ocağların kânûn üzere evvelâ hareketleri tertîb ve ba‘dehû Ordu-yı hümâyûn ta‘kîb etmek hilâlinde İbrâ'îl'de mütehaşşid-i cünûd henüz hendek ve şeranpo aralarında mevcûd olan a‘dâ lâşelerinin tathîr olunmadığını ve nân-pâreleri ber-vefk-i matlûb meclûbları olmayup, hîlâf-1 semt olan Sinop ve ana mümâsil mahallere masrûf olup, bâ-husûs ba‘zı kimseler in‘âmât-1 firâvân ile memnûn ve ba‘zıları cihât-1 imtiyâziyyeden bir şey'e nâyil olmamağla, mükedder u mahzûn oluklarını takrîr ile ihdâs-1 şerr u şûr ve düşmenin kurbiyeti sebebinden neş‘et eden maglatalarını bu a‘zâr-1 gayr-i vâride ile mestûr ve encâm-1 kâr kal‘ayı bırakup, cümlesi Maçın tarafına ‘ubûr etdikden sonra dâyîmâ kal‘a ahvâline nâzır olan düşmen-i gâdir bî-kedd ü ta‘b kal‘aya duhûl ile dest-zen-i şevk u tarab oldu. Bu takdîrde Ordu-yı hümâyûn'un Maçın tarafına hareketi bî-fâyide ve âhar vechile ‘ilâcîna bakılmak irâde olundu.

Sû’-i tedbîr

Bir kal‘ada şedâyid-i muhâsara ile teng-dil olan ecnâd, neyl-i zafer ile ber-murâd olduklarında, der-’akab asker-i cedîd ile imdâd ve hîn-i muhâsarada zamîrlerde cewelân eden terk-i kal‘a ve gaybet hülyâlarını envâ‘-i va‘d ve bezl-i nakd ile izâle vü ibdâd lâzım olduğundan gayri, asker-i cedîde sebeb-i havf u haşyet ve ceng görmemişlerine bâ‘is-i ru‘b-i vahşet olmamak için pîrâmen-i kal‘ada cây-gîr olan küsteleri hufralara ilkâ ile nazardan ihfâ ve kal‘anın [M2 127] top darbîndan rahnedâr olan mahallerini bilâ-te'hîr ta‘mîr ve mühimmât-1 nâkisasını tekмîl ü tevfîr vâcib olup, derûn-i kal‘ada bulunan kâyid-i leşker dahi kavîyyü'l-kalb ve ‘âlî-himmet olup, dâyîmâ fazl-1 cihâdi ve zaferden hâsil olan imtiyâz u ecr-i me‘âdi beyân ederek, murâbitların dâ‘iye-i şevk u gayretlerin efzûn ve a‘dânın rûcû‘una magrem ü meftûn etmek fenn-i harbin

furû‘âtından olduğunu erbâb-ı tedkîk tahkîk etmişlerdir. Ordu-yi hümâyûn'dan ve civârda vâki‘ kazâlardan ve bâ-husûs Maçin'de müstekarr ‘Abdî Paşa dâyiyesinden kal‘aya birer mikdâr asker idhâl ve muhâsara görmüşlere istedikleri serhadden li-maslahatin esâmeler tahrîri, vesîle-i sebâtları olacağı agleb-i ihtimâl iken, bâlâda beyân olunan keyfiyyâtın icrâsına himmet olunmadığından fazla askerin hilâf-ı matlûbu olan serhadlere esâmeleri tahrîr ve hitâm-ı maslahatda terk-i hîdmet nâmıyla ref^c u ilgâ hâtıralarını kalblerine ilkâ ile tevhîş ü tenfîr ve şu kadar top ve mühimmât ile kal‘ayı terk ve irtikâb-ı tehâvün ü taksîr etmelerine ‘illet olarak, âyine-i gîti-nûmâdan sâf olan tab^c-ı şegâf-ı Şâhâneyi tekdîr eylediler.

‘Azîmet-i Mektûbî el-Hâc ‘Abdurrezzâk Efendi be-Âsitâne-i sa‘âdet

İbrâ’îl’de vukû‘ bulan fütûhât bundan akdem ma‘rûz-i hâk-i ‘atebe-i Şehriyâr-ı bedî‘u's-sifât kılınmışken, iki üç gün sonra hudûs eden terk-i kal‘a keyfiyyetini terkîm, mûcib-i hicâb-ı ‘azîm olduğundan, efrâd-ı müteşâhhîsadan¹ birinin Rikâb-ı hümâyûn'a ‘azîmeti ve iki seneden berü takdîr-i cenâb-ı İlâhî ile çekilen ta‘b ü meşâkkati ifâde ile hazîne ve askere mess-i ihtiyâc eylediğini tafsîl etmek, Ordu-yi hümâyûn tarafından irâde olunmağla, Mektûbî-yi Sadriâ‘zamî olan el-Hâc ‘Abdurrezzâk Efendi talâkat-i lisân ve ‘uzûbet-i beyân ile mümtâz-ı etrâb ve bâ-husûs İbrâ’îl'in ve sâyir me‘ârikin her keyfiyyetine müşâhadeten vukûf u ittilâ‘ kesb etmiş olup, vâki‘ olan ahvâli yegân yegân şûmürde-i benân-ı beyân etmek mekâsıdıyla Âsitâne-i sa‘âdet'e ırsâl² olunmasını kârgüzârân-ı Ordu-yi hümâyûn istisvâb eyleyüp, fi'l-hâl mûmâ ileyh olsavb-ı şeref-evbe matîyye-rân-ı isti‘câl olmuş idi. Birkaç sâ‘atden sonra kal‘ayı terk edenler ‘azz-ı benân-ı nedâmet ve ahadühümâ âhara gayret vererek Tuna'yı geçüp, kemâ-kân hîfz-ı [M2 128] kal‘aya mübâşeret etmek üzere olduklarını ru‘esây-ı asker tahrîr ü işâret etmeleriyle, bu haber-i gayr-i me‘mûl vusûlünden derûn-i nâsda pertev-sûrûr-i iltîmâ‘ ve der-‘akab Efendi-yi mûmâ ileyh ircâ‘ olunup, tasmîm-i evvel üzere Maçin'e ‘azîmet ve kal‘aya takviyyet vermek dâ‘iyesi derûn-i Serdâr-ı ekremîde cevelân ve ocaqların ‘ale't-tertîb hareketlerine sebk-i fermân edüp, şâ‘banîn üçüncü günü³ sukût-i berf ü bârâna bakılma-yarak, Yeniçeri ordusu Maçin'e şitâbân olmuş idi. Ordu-yi hümâyûn dahi harekete tehyî'e etmişken, feyâlet-i re'y-i ru‘esâ ile tekrar askeri beyninde âteş-i ihtilâf iltihâb ve hâricde vûcûd-i a‘dâ yoğiken, tekerrür-i hasr-ı kal‘a vehminden nâşî kasd u niyyetlerin fesh ile tekrâr Maçin tarafına geçdikleri haberi Sadriâ‘zamî dil-âzâr-ı ıztırâb edüp, düshmen dahi bu hâle vukûf ile kal‘aya duhûl ve bilâ-meşakkat bî-hadd mühimmât ü edevâti be-resm-i hedîyye âverde-i dest kabûl eyledi. Bu sûretde Efendi-yi mûmâ ileyhin haber-

¹ müteşâhhîsa Ü, K2 : مشخصه M2, B2.

² ırsâl Ü, K2 : اسال M2, B2.

³ 3 Şa‘bân 1184 = 22 Kasım 1770 Perşembe.

i evvel ile Âsitâne'ye tesyîri lâzım gelüp, mâh-ı mezbûrun beşinci günü¹ Rikâb-ı hümâyûn cânibine ‘âzim oldu.

Hareket-i Ordu-yi hümâyûn be-meştâ

İsakçı Sahrâsı'nda yedi mâh ikâmet ve bu müddet hîlâlinde vukû‘ bulan keyfiyyet mahallerinde bast ü işaret olunmuş idi. İnsidâd-ı etrâf ile zehâyire kille târî ve mevsim-i şitâ hulûlüyle haymelerde ikâmet sebeb-i zahmet ü zârî olup, meştâya ‘azîmet husûsu Ordu-yi hümâyûn'da tekellüme kâdir ba‘zı kimseler tarafından Serdâr-ı ekrem hazretlerine ifâde olundukça, ikâmetde ısrâr ve mukaddemâ Bazarcık'da kışlamak husûsiyçün Rikâb-ı hümâyûn'a ref“ etdiği ‘arîzanın cevâbına intîzâr üzere idi. Bu hengâm-ı ‘ibret-encâmda İbrâ‘îl vak‘ası zuhûr ve fî-mâ ba‘d Isakçı Sahrâsı'nda ikâmet müstevcib-i telef-i nûfûs ü sûtür olduğunu Sadr-ı vakûr teyakkun etmekle, o havâlinin umûrunu Isakçı Ser‘askeri Vezîr Dağıstanî ‘Ali Paşa'ya sipâriş ve yüz bin guruş i‘tâsiyla müşârun ileyhi mazhar-ı lutf ü nevâziş edüp, mâh-ı şâ‘bânın altıncı günü² ittifak-ı ârâ ile nakz-ı hiyâm ve bir gice beytütet ile Babadağı Sahrâsı'na rezk-i a‘lâm olundu. Elli bir târîhi meştâsında Matbah Emîni Halîl Efendi ma‘rifeti ile müceddeden binâ olunan dokuz ‘aded çeşmenin mûrûr-i a‘sâr ile vakfî [M2 129] muhtel ve tarîk-i cereyânı mu‘attal olmuş idi. Serdâr-ı ekrem hazretleri mukaddemâ Babadağı'nı teşrif buyurduklarında, çeşmelerin keyfiyyeti tavşîf ve ‘imâra muhtâc olduğu ta‘rif olunmuş idi. Haznelerinden on bin guruş ifrâz ve Defterhâne küttâbından Sa‘dullah Efendi hîdmet-i ta‘mîr ile mümtâz kılınmışdı. Mevkib-i hümâyûn ile Babadağı'na ‘avdetlerinde zîkr olunan çeşmelerin kemâ fi’s-sâbık binâsiyla suları icrâ olunduğunu, re‘ye'l-‘ayn müşâhede ve bu eser-i hayr-mâye ibtihâc ü beşâsetini ziyâde eyledi.

Ref‘-i Vezâret-i Vezîr Abaza Mehmed Paşa ve ‘azl-i Ağa-yi Yeniçeriyyân ve havâdisât-ı sâyire

Silistire Muhâfizi Vezîr Abaza Mehmed Paşa, zâtında şecî‘ u dilâver ve kaviyyu'l-kalb ve nâmver olup, bi-takdîrillâhi Te‘âlâ vukû‘ bulan muhârebelerde sâyirleri gibi bu dahi ednâ bir hîdmete muvaffak olamayup, akrânının tebe‘âti mestûr ve müşârun ileyh baht ü ârûn ve tâli‘-i bâzgûn iktizâsiyla her cengde nakîsa-i inhizâm ile meşhûr olduğundan başka, cânib-i mîrîden şimdiye dek altı yüz kîse istikrâz nâmîyla ihtiâf ve vefâdâr ‘add ü şumâr etdiği evbâş-ı levendâta bezl ü itlâf ve bu mukâbelede cüz’î ve külli dîn ü devlete nâfi‘ bir maslahata zafer bulmadığını kendü dahi ikrâr ü i‘tirâf edüp, munhiyyân-ı ahbâr vâsitalarıyla bu ahvâl sâmi‘a-res-i Şehriyâr-ı ferhunde-hisâl olduğuna binâ‘en, şeref-yâfte-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn mûcebince işbu şâ‘bânül-mu‘azzamîn

¹ 5 Şa‘bân 1184 = 24 Kasım 1770 Cumartesi.

² 6 Şa‘bân 1184 = 25 Kasım 1770 Pazar.

sekizinci günü¹ rütbe-i Vezâret'den tenzîl ve ‘alâ-tarîki'n-nefy Köstendil Kasabası'na tesbîl olundu.

Yeniçeri Ağası olan Vezîr Kapukiran Mehmed Paşa'nın İsmâ‘îl vak‘asından sonra ne tarafa gitdiği mechûl ve râbita-i ocak mağlûl olmamak için Kul Kethudâsı Mehmed Ağa Yeniçeri Ağası nasb olunması nezd-i erbâb-ı şûrâda bir emr-i müstahsen ü ma‘kûl görülp, savâb-dîde-i erbâb-ı bîniş ü dîd ile Ağa-yı mûmâ ileyhin kadr u rif‘ati mezîd kılınmışdı. Mütteretteb-i ‘uhde-i kifâyeti olan umûrda butû-i hareketi ve o mesned-i refî‘a ‘adem-i liyâkati, sâmi‘a-res-i hazret-i Tâcdârî ve ‘azline irâde-i ‘aliyye cârî olup, mukaddemâ Kul Kethudâsı iken karşuya murûrdan evvel Kartal'da lede'l-iktizâ tehaffuz için bir mahall-i menî‘ tedâruk olunmasını telaffuz ile istirkâb ve Edirne Ağalığı'yla ‘azl ve izhâb olunan Süleyman Ağa'nın rûşd ü reviyyeti bu def‘a [M2 130] Ordu-yi hümâyûn'a asker sevk u ihrâcında ser-zede-i sünûh olan kemâl-i gayreti mû-be-mû ma‘lûm-i Hudâvend-i Aristo-mânend olmağıla, Ağalık mesnedine is‘ad olunması mu-kaddemâ Sadriâ‘zam tarafına tenbîh ve mûmâ ileyh dahi sevk-i asker ederek Babada-ğı'na gelüp, ferdâsı Yeniçeri Ağalığı tevcîhiyle kadri tenvîh ve selefi Tekfurdağı'nda ikâmet ‘unvâniyla Ordu-yi hümâyûn'dan teb‘îd ü tenzîh olundu.

Tuna'nın incimâdiyla gürûh-i e‘âdî berü taraflara medd-i eyâdî edeceği beyne'n-nâs şöhret-gîr ve Ordu-yi hümâyûn'un İstanbul ve yâhûd Edirne taraflarına ‘azîmeti hüsni tedbîr ‘add olunup, Serdâr-ı ekrem bu hâle vâkîf ve meştâ keyfîyyetinde re‘yi cümleye muhâlif olduğundan başka, Babadağı'ndan hareket Tuna'nın berü yakasında bulunan ehâlîye sebeb-i vahşet ve belki Edirne taraflarına ‘azîmet edeceklerine ‘illet olacağını mukaddemâ Rikâb-ı kâm-yâba îmâ vü işâret eyledikde, Hân-ı ‘âlişânın Ordu-yi hümâyûn'a vusûlüne dek meştâ husûsu tevkîf ve bi'l-müzâkere ta‘yîn-i mahal olunması Rikâb tarafından ta‘rif olunduğuna binâ'en, Babadağı Sahrâsı'nda kudûm-i Hân'a intizâr ile herkes müterefferfil-i ridây-ı şekîb ü ıstîbâr olmuşdı. Ancak şiddet-i şitâ ve ‘adem-i tehassus-i meştâ, guft ü gûy-i nâsa sebeb ile bâ‘is-i terk-i hürmet ü edeb olup, bu keyfîyyet Serdâr-ı ekrem hazretlerine mün‘akis ve derhâl meşveret için tertîb-sâz-ı meclis olup, ‘umûm-i nâs ta‘yîn-i meştâ olunacağını cezm ü tahkîk ve ol vechile emânî vü ahlâmların tasdîk etmişler iken, Serdâr-ı ekrem Hân gelmediğçe meştâ ta‘yîn olunmamak irâdesini i‘lân ve: “Herkes haymesinde söyleyeceğini meclisde beyân eylesün²” deyü tahrîk-i zebân eyledikde, huzzâr pâ-bend-i esfâr ve darb-ı nutka ‘adem-i iktidâr ile inşâ'allâh karîben meştâ ta‘yîn ve herkes râhat-güzîn olur” kavliyle ser-cünbân-ı hayret ve haymelerine ‘avdet eylediler.

¹ 8 Şa‘bân 1184 = 27 Kasım 1770 Salı.

² eylesün M2, K2, Ü : olsun B2.

‘Azl-i Hân-ı Kırım

Yarlığ-i fermây-ı hıitta-i Kırım olan Kaplan Girây Hân hatt-ı zâtında dilîr ü cesûr ve i'mâl-i askere kâdir bir merd-i gayûr olup, ancak hadâset-i sinn ve ‘unfûvân-ı şebâb ile tecribe-i umûrdan ‘âtıl ve keyd ü firîb-i düşmenden gâfil olduğuna binâ'en, birkaç def'a Prut kenarında ve sâyir mahallerde ragdet-i gaflet ‘illeti ile münhezim ve beyne'n-nâs müstefiz olan sevret ve şâni mün‘adim olup, Tatar tâyifesiñin dahi düşmen ile muhârebesi vâki‘ ve bir pâdişâh-ı kâhirin [M2 131] taht-ı tesallutunda makhûr olmakdan ise serbestlik imtiyâzını kesb ile bir kavm-i ser-âzâd olup, Hânlık ihtiyârı dahi re'y ü irâdelerine mufavvaz olmak mu'âhede-i hafiyyesi şâyi‘ olduğundan, bâzû-yı tasarruf u iktidârina bi'l-külliyye vehn ü fütûr ‘âriz olup, Gölbaşı cenginde bu sebeb ile yerinde müstekarr ve gâyet-i emre muntazır ve perîşânlık vukû‘undan sonra İsmâ‘îl'e ve andan birkaç âdem ile İsakçı'ya gelüp, Serdâr-ı ekrem ile ba'zı husûs müzâkeresinden sonra tekrar İsmâ‘îl'e vürûdunda asker ile istimzâc ü sebât emâresini ‘adem-i ihsâs ile Kırım'a doğru ve ‘azm ü insîrâfa muhtâc olup, lede'l-vüsûl Devlet-i ‘aliyye'ye ırsâl-i peyâm ve mesârifât-ı seferiyyesine medâr olmak içün bin kîse akça gönderilmmediği hâlde Hânlığın âhara ihâle olunmasını ifhâm eylemişidi. Tahrîrâtı südde-i a'lâya ‘arz olundukda, şimdiye dek müşârun ileyhe kati çok mebâliğ i'tâ ve kâffe-i mes'ûlâtı kalem-i is'âf ile imzâ olunup, farz-ı muhâl ile bu iltimâsına dahi müsâ'ade derkâr olsa cüz'î ve küllî tarafından bir maslahat-ı nâfi‘a bûrûz etmeyeceği delâlet-i ‘akl ile cezm ü tâhkîk olunup, ‘azli tasmîm ve sâbıkâ Kırım Hân'ı Selîm Girây Hân Rikâb-ı hümâyûn'a da'vet olunup, o mesned-i refî‘ ile tekrîm ve müşârun ileyh dahi tarafında bulunan selâtîn-i Çengîziyye'yi istishâb ve mevkib-i hümâyûn tarafına¹ ‘azm ü şitâb eyledi.

Garîbe

Bâlâda beyân olunduğu vech üzere Hân cenâbları: “Kırım ülkesinin muhâfazası bin kîseye muhtâc ve kırk gün zarfında vûrûd etmez ise Kırım'dan havf olunur” ma'nâlarını tahrîrâtına idrâc ve Ser'asker bulunan Silahdâr İbrâhîm Paşa dahi bu kavli tasdîk ile erkân-ı devlete bâ'is-i ıztırâb u ihtilâc olmuşidi. Meblağ-i mezkûrun cihet-i ısâli berr ü bahra mevkûf olup, berrin insidâd-ı cihâti ve bahrın hatarât-ı âfâti, bâ'is-i hayret-kâr-ı şinâsân-ı devlet olup, huzûr-i hümâyûna duhûl sa'adetiyle kesb-i imtiyâz eden Yenişehirli ‘Osmân Efendi'ye sudûr-i hitâb ve: “Sen böyle teng vakitde güzel mülâhazalar eder idin bu müşkil mâddeye ‘ilâc nedir?’” deyü isticvâb buyurduklarında: “Bu mâdde işden midir?” deyerek, bilâ-te’emmûl kalem ü kâğıd taleb edüp: “Hân ve Vezîr-i müşârun ileyhimânın matlûbları [M2 132] olan meblağ Kefe cizyesinden havâle ile emri yazılmak” deyü, Rikâb Defterdârı'na hitâben buyuruldu ısdâr edüp, delâlet-i sühûlet, matlab-ı makrûn-ı tahsîn olarak inkişâf-ı derûna sebeb olmuşidi. Buyuruldu kaleme vardıkda: “On yedi kîse mahsûlü olan Kefe cizyesi Kalgay sultânlarâ harc-ı ceyb kaydolundugu defterde mastûrdur” cevâbını ehl-i kalem tahrîr ve Şehriyâr-ı şefe-

¹ tarafına M2, K2, Ü : tarafında B2.

kat-âsâr bu vaz[‘]-i nâdir berâbere zarûrî hande-nâk olarak mûmâ ileyhin ‘aklını tehcîn ve re’yini tevhîn ve ilcây-ı maslahatla Hân-ı müşârun ileyhin ‘azline karar verildiği, esahh-ı rivâyetle yâd-dâşt-ı erbâb-ı ihtibârdır; “Ve kad yekûnü ma ‘a'l-müsta 'cili'z-zilel”¹.

‘Azl-i Kethudây-ı Sadr-ı ‘âlî

Sadria‘zam Kethudâsı olan es-Seyyid İbrâhîm Efendi ‘akl ü dirâyetle müştehir ve hîdemât-ı devletde sa‘y ü gayreti mütekâsir iken, bilâ-sebeb muzga-i efvâh-ı hased-kârân-ı cihân ve mevzû‘-i bahs-i sebük-magzân-ı zemân olup, ‘azline irâde-i hümâyûn te‘alluk ve Âsitâne-i sa‘âdet’den henüz vârid olan Ahmed ‘Îzzet Efendi muntasif-ı şa‘bân-ı şerîfde² ber-vech-i tekerrür Kethudâlik câh-ı bülendine tefavvuk edüp, selefi İbrâhîm Efendi zâhire mübâşirlerinin ahvâlini teftîş ü tenkîb ve maslahata nazaran o makûleleri tergîb ü terhîb ‘unvâniyla Silistire ve Ruscuk ve Şumnu taraflarına tesrîb ve mutlakâ dilediği mahalde teneffüs ü ikâmet ile me’mûr ve bu sebeble vâreste-i endîse-i dûrâ-dûr oldu.

‘Azl-i Sadriâ‘zam Halîl Paşa ve nasb-ı Silahdâr Mehmed Paşa

Sadriâ‘zam Halîl Paşa, pederi ‘İvaz Mehmed Paşa ile Nemçe seferinde bulunup, i‘mâl-i asker fennini ezber ve tahsîl-i semt-i fevz ü zafer etmiş ihtimâlatıyla, taraf-ı Cihân-dârî‘den Sadriâ‘zam ve Sipehsâlâr-ı ekrem nasb olunup, asker-i firâvân ve nukûd-i bî-pâyân ve zehâyir u mühimmât ve sâyir levâzîm u edevât ile bâzûy-i iktidârı tesdîd ve mültemisât ü matlûbâti vâreste-i³ kayd-ı ta‘rîz u terdîd kılınmışdı. Tuna'nın tuğyâni ve cisr binâsının ‘adem-i imkâni sebebi ile Kartal tarafına bi'n-nefs Açıklar ile mûrûrun su‘ûbet ve hatar-ı ‘azîmini te’emmûl ederek, Îsakçî‘da ikâmet ve pey-der-pey karşuya zâhire ve asker îsâliyle i‘tây-ı takviyyet fîkrinde iken, Hân ve sâyir taraflardanibrâm-ı tâm zuhûruyla, râbîta-i niyyeti münhal olup, nâ-çâr karşuya güzâr etmişdi. Birkaç def‘a derd-i neberd ile tâfte-rûy-ı [M2 133] mûrâca‘at olan asker ile ihtilât ve mûdâfa‘a-i a‘dâ husûsunda iştirât etmişler iken, bâlâda tafsîl olunduğu vech üzere fikdân-ı müsâ‘ade-i kader ve ‘adem-i sebât-ı asker ile ‘ârıza-i perîşânî zuhûr ve hadden bîrûn emvâl ü nûfûs telef olarak berü tarafa mûrûr etmişdi. Zîkr olunan tefrika sebebi ile nûfûz u i‘tibâri halel-pezîr ve bi-hükîm-i: “Lâ-ra ‘ye li-men lâ yutâ”⁴ her ne tarafı hîfz u hirâset murâd etdiyse emr ü hükmü fûrû-nühufte-i te’sîr olduğundan başka, ‘an-asl medyûn ve serpençe-i tekâzâ ile zâr u zebûn iken, bezl ü in‘âmda memdûh olmayan cihet-i ifrâta sülûk ile hâsîl-ı sadâreti bî-câ mahallere sarf u intifâz ve mîrîden dahi altı yüz kîse istikrâz edüp, tereffüh ü tene‘uma dahi i‘tîlâf ile huzûzât-ı şehevâniyye ve müstelezzât-ı

¹ “أَصْلَ يَكُونُ مَعَ الْمُسْتَعِجِلِ الْزَّلْلَ” = Acele eden hata yapabilir” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

² 15 Şa‘bân 1184 = 4 Aralık 1770 Salı.

³ vâreste-i Ü, B2, K2 : M2.

⁴ “لَا رَأْيٌ لِمَنْ لَا يَطْعَمُ” = Sözu geçmeyen kişinin görüşü yok hükmündedir” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir; bk. Yılmaz, *Kültürüümüzde Arapça ve Farsça Asilli Vecîzeler Sözlüğü*, I, 527.

nefsâniyyeye mâyil olup, husûsan¹ a‘bâ-i seferiyeyi dahi² tehammülde ‘acz u fütûrunu îhâm eder ba‘zı ta‘bîrât ile refte refte ırsâl-i telhîsât eyleyüp, bu hâl ile bir sene kadar sadr-ı devletde mekîn ve bundan böyle o makâm-ı hatîrde ibkâsı bâ‘is-i efzâyiş-i tecâvüz-i müşrikîn olacağı cezmiyle, intizâ-ı mühr-i hümâyûn maslahatı için Kapucubaşı Vidiñli ‘Ali Ağa me’mûr olup, Sadr-ı cedîd mevkib-i hümâyûna vusûl buluncaya dek bir Kâyim-makâm nasbı lâzım ve sâbıkâ Bostancı-başı olup, rütbe-i Vezâret’le kadri tefhîm ve sevk-i asâkir me’mûriyyeti ile Edirne’de mukîm olup, Tulça muhâfizliği hakkında tasmîm olunan Vezîr Ahmed Paşa’ya Kâyim-makâmlık hatt-ı şerîfi Ağa-yı mûmâ ileyh ile gönderilmişdi. Edirne’de hatt-ı hümâyûnu müşârun ileyhe inbâz ile vâkîf-ı râz edüp, ma‘an Babadağı’na pây-endâz olduklarında, mûmâ ileyh tekaddüm ile Yeniçeri Ağası’nı görüp, kazîyyeyi sırran tefevvüh ve hey’et-i mütenekkire ile ma‘an Kethudâ Bey çadırına teveccûh eylediler. Mûmâ ileyh Sadriâ‘zam yanında müzâkere-i umûr eder olduğu istihbâr olunup, sırran isticlâb ve mâdde işrâb olundukda, ‘Ali Ağa’yı beraberce alup, müşârun ileyhden mühr-i hümâyûnu istirdâd ve kurb-i Ordu-yı hümâyûn’dâ habere intizâr üzere olan Vezîr el-Hâc Ahmed Paşa Kâyim-makâmlık mesnedine ıs‘âd olundu. Sadr-ı sâbık Halîl Paşa hakkında yemm-i lutf u kerem-i Şâhâne temevvüç edüp, emvâl ü eşyâsı in‘âm ve kendüsüne Filibe Kasabası’nda ta‘yîn-i makâm olundu.

Şehriyâr-ı sütûde-hisâl [M2 134] bu sâl-i ‘ibret-iştîmâlde vukû‘ bulan ahvâli takdîrât-ı Rabbâniyye’ye haml ile himmet-i Şâhâne’lerine îrâs-ı se’âmet ü melâl etme-yüp, telâffî-yi mâ-fât zîmnâda sene-i âtiyeye terettüb eden levâzîm-ı seferiyeyi zîhn-i tâb-nâk-i Cihândârî’lerinde tasvîr ve her tarafa asker ihrâcî içün bâlâları hutût-i hümâyûn ile müveşah evâmir-i ‘aliyye tesyîr buyurdular ise dahi, i‘mâl-i ketâ’ib-i mu-vahhidîne kâdir ve vukû‘ bulan melâhim ü megâzîde mişvârı zâhir bir Vezîr-i dilîrin mukaddemce câh-ı refî‘-i Sadâret'e tasdîrini mülâhaza buyurup, Bosna Vâlîsi Vezîr Silahdâr Mehmed Paşa vicâhat ü vekâr ve mehâbet ü iktidâr ile şöhret-şî‘âr ve bâ-husûs Karadağ seferinde bahti meymûn ve tâli‘i sa‘da makrûn olduğu tecrire vü ihtibâr olunup, şöyle ki ser-keşân-ı müşrikîni tîg-i celâdet ile makhûr ve benîn ü benâtını me’sûr ve sâyirlerini ber-vech-i maktû‘ cizyeye ilcâ ile meşkûru'l-hidme ve mansûru'l-livâ olduğuna binâ’en, hakk-ı müşârun ileyhde hüsn-i zann-ı Şâhâne mukarrer ve lede'l-hâce hîdmet-i Sadâret'e takrîbini zîhn-i ‘âlîlerinde muzmar buyurmuşlar idi.

Kartal bozgunundan sonra Halîl Paşa’ya olan teveccûh refte refte zâyil ve tab‘-ı Şâhâne müşârun ileyh tarafına müncezib ü mâyil olup, binâ-berîn şehr-i recebü'l-ferdin beşinci günü³ nüvîd-i besâret-i Sadâret kalem-rev-i hükûmeti olan Bosna'da dehlîz-i sem‘ine dâhil ve beş on âdem ile o tarafdan hareket edüp, ramazânın beşinci günü⁴

¹ husûsan M2, B2, K2 : — Ü.

² dahi Ü : — M2, B2, K2.

³ 5 Receb 1184 = 25 Ekim 1770 Perşembe.

⁴ 5 Ramazan 1184 = 23 Aralık 1770 Pazar.

kurb-i mevkib-i hümâyûna vâsil olduğu Kâyim-makâm Paşa'ya i'lân ve fi'l-hâl Yemeklik çeşmesinde nasb-ı sâybân kılınup, ramazan-ı şerîfin altıncı pazarertesi günü¹ Kâyim-makâm Paşa ve Kethudâ Bey ve 'ale'l-'umûm kapu ricâli resm-i istikbâli icrâ ve şurût-i du'â vü senâyi îfâ eylediler. Maslahat-ı ekl-i ta'âm encâm buldukda, müretteb alay ile Yemeklik mahallinden hareket ve Livâ-i Şerîf obasına tekarrubunda fi'l-hâl nüzûl ile vüzerây-ı 'izâma rûh-i sâñî ve hayât-ı câvidânî olan mühr-i hümâyûnu Kapucu-bâşı 'Ali Ağa'dan ahz ve nihâde-i ceyb-i mefharet ve otâk-ı Âsafâneleri'ne vaz'-ı pây-ı heybet eylediklerinde, sû-i tedbîr-i Vezîr-i sâlif ile vukû‘ bulan vaz'-ı zâyif ne mertebelerde zarar u ziyâna bâ‘is olduğuna erbâb-ı hibret u imtihân vâkîf olup, havl-i cenâb-ı Kahhâr ile ahz-ı sâr husûsunu bu sâl-i ferruh-fâlda nakd-i gayreti [M2 135] nisâr ve hîdemât-ı pesendîde izhâr etmek meâlini mutazammin şeref-rîz-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn kırâ'et olunup, hâzır-ı bi'l-meclis olanlar isâle-i dümû‘-i rikkat ile du'â-yı Şâhâne'ye muvâzabet eylediler.

Âmeden-i Hân-ı 'âlîşân ve 'akd-i meşveret berây-ı meştâ

Bu def'a Kırım Hân'ı nasb olunan Selîm Girây Hân ile Âsitâne-i sa'âdet'de birkaç def'a 'akd-i meclis olunup meştâ husûsu der-meyân ve hayli ehbâs güzerân ederek, ta'yîn-i meştâ Ordu-yi hümâyûn halkın re'yine tefvîz olunmak istihsân olunup, Hân dahi bu sene-i mübârekede Kırım'a 'adem-i zihâb ile münâsib mahalde meştâ intihâb ve Tuna müncemid olursa vakt ü hâle nazaran karşuya geçmek ve yâhûd berü tarafları muhâfazaya ihtiyâm etmek sûretleri istisvâb olunup, bu sûret ile Hân-ı müşârun ileyh Âsitâne'den hareket ve ramazân-ı şerîfin dokuzuncu günü² mevkib-i hümâyûna gelüp, bu husûs için nezd-i Serdâr-ı ekremî'de 'akd-i encümen-i meşveret kılınup, ibtidâ serhadlerin keyfiyyetini Sadriâ'zam su'âl ve Yeniçeri Ağası: "Ehl-yevm on beş bin kadar asker emr-i muhâfazada kiyâm eylediklerini" ifâde ile Defterdar Efendi dahi: "O mikdâr ta'yînât verdienen" âverde-i zebâن-ı makâl eyledi. Sadr-ı müşârun ileyh: "İttihâz-ı meştâya ne mahal münâsibdir?" deyü hitâb eyledikde, meştâ husûsu erbâb-ı hall ü 'akd miyânelerinde yâ İstanbul yâhûd Edirne ve hiç olmadıysa Şumnu tarafları tahmîn olunmuşidi. Hân cenâbiyla kışlak husûsu Âsitâne'de karar ü sübût bulmuş ihtiyâliyle herkes mühür-zen-i leb-i sükût olup, ba'de'l-ibrâm huzzârdan ba'zıları bu emri telmîh u işrâb ve Sadriâ'zam dahi: "Vâki'â cenâbiniz karîbu'l-'ahdde Rikâb-ı hümâyûn tarafından iyâb ve bu husûs o tarafda ne vechile râbîta-bend-i nizâm oldu?" deyü isticvâb eyledikde, meştâ husûsu "Leyse'l-mücerreb misle men lem yu'lem"³ mefhûmu üzere Mu'asker-i cihândârîde olanların re'yine ihâle olunduğunu îmâ eyledikde, herkes medhûş ve 'avâkîb-i ahvâli fîkr ile dem-besté ve hâmûş oldular. Bu sûretde mâdde meclis-i âhara⁴

¹ 6 Ramazan 1184 = 24 Aralık 1770 Pazartesi.

² 9 Ramazân 1184 = 27 Aralık 1770 Perşembe.

³ "لیس المجرب مثل من لم یعلم" = Tecrübe edilen bilinmeyen (tecrübe edilmeyen) gibi değildir" anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

⁴ âhara Ü, B2, K2 : اخر M2.

te'hîr ve: "Herkes yarıńki gün ifrâǵ-ı mâ-fı'z-zamîr ile ihmâr-ı tedbîr eylesün" deyü cümleye icâzet verilüp, haymelerine 'avdet eylediler. Ferdâsı kemâ-kân ictimâ' ile mecâl-i kelâma ittisâ' verilüp, huzzâr-ı meclis ibtidây-ı emrde [M2 136] sevk-i kelâmdan imtinâ' ve rîkların ibtilâ' eylediler. Encâm-ı kâr ba'zıları Babadağı'nda meştânın mahzûru-nu beyân ve Bazarcığ'ı istihsân edüp, Hân cenâblarının dahi Babadağı'nda kışlamasını tasrîh ve bu re'y müşârun ileyhi tekâdîr ve tebrîh edüp, dâmen-efşân-ı infî'âl ve behâne-cûy-i irtihâl olmuşiken, Sadriâ'zam cevâba âgâz ve: "Bazarcık'da kışlandığı hâlde Babadağı ehâlîsi o sâ'at perîşân olacağlarını tâhkîk u îkân ve bu keyfiyyet sâyir sevâhile sirâyet ile hey'et-i ictimâ'iyyelerine tefrika tareyân eyleyeceğini" beyân edüp, nihâyet-i kâr Babadağı'nda kışlamağa karar verilüp, ramazânın yirminci günü¹ Serdâr-ı ekrem alay ile Babadağı'na duhûl ve sâyirleri dahi birer mahall-i münâsib tedârüküyle levâzîm-ı şitâ tedârüküne meşgûl oldular.

Vezîr el-Hâc Ahmed Paşa üç dört gün kadar Kâyim-makâmlık edüp, Sadriâ'zam hazretlerinin şeref-endâz-ı kudûm oldukları sebebi ile me'mûriyyeti lağy olup, Tulça tarafına olan me'mûriyyet-i sâbîkasın tahvîl bâbında dâmen-i Âsâfîyi takbîl ve recâsi hayyiz-i is'âfa tâvsîl olunup, Silistire etrâfini muhâfazaya me'mûr ve birkaç günden sonra Niğbolu havâlîsinin muhâresesi dahi elzem görülp, o tarafa 'azîmet bâbında emr-i celîlü'l-'unvân şeref-sudûr oldu.

Keyfiyyet-i Hân-ı Kırım

Nehr-i Tuna münçemid ve o deryâçe-i ba'îdu'l-gavr mün'akid olduğu takdîrde, düşmen üzerine çapul etmek üzere sevâhilin bir münâsib mahallinde meştâya Hân cenâblarının duhûlü tasmîm olunmuşidi. Ancak sevâhil asâkir-i İslâm ile mâl-â-mâl ve iktizâ eden ta'yînâtları etrâf kurâlarından istihsâl olunarak, me'mûrlar envâ'-ı su'ûbete dûçâr oldukları zâhir-i hâl olup, Hân ise el-yevm sahrâda hîyâm ile ârâm ve sukût-i berf ü bârân ile mübtelây-ı eskâm olup, müdâvât ve nefsini ihtirâs için Babadağı'nda bir hâne ihmârını iltimâs ve zîk-ı mekân hasebiyle kebîr ü sagîr bir mahal tedârükü mümte-nî' u 'asîr olduğundan, Kethudâ Bey hânesinden hurûc ve Hân cenâbları vülûc etmek üzere sahrâda ikâmet ihtiyâr eylediğini Hân tafattun ve Babadağı'na iki sâ'at mesâfe olan Kanber Karyesi'nde bi'z-zarûre ihtiyâr-ı temekkün eyledi.

Hân'ın o taraflarda kışlaması zehâyirin kîllet [M2 137] ü inkîtâ'ını îcâb ve meclûbât-ı etrâf ancak dâyiresine ihâta ile sâyir mustahfızların² idâre-i ta'yînâtları min as'abi's-sî'âb olacağı efkâriyla Sadr-ı vâlî-cenâb dilhîrâş-ı inkılâb olup, müşârun ileyhin beş altı yüz âdem ile mahall-i mezkûrda ikâmeti meştâ-nişîn olanlara kûlfet ve etrâfdan celb edecekleri me'kûlâtın bulunmamasına 'illet olduğundan gayri, Âsitâne-i sa'âdet'de sarf u i'tâ olunan altı yüz kîse meblağdan mâ'adâ yevmiyye Ordu-yi hümâyûn

¹ 20 Ramazân 1184 = 7 Ocak 1771 Pazartesi.

² mustahfızların Ü, B2, K2 : mustahfızılların M2.

hazînesinden yedişer kîse ta‘yînât-behâ ile kesb-i râhat ü safâ edüp, Tuna'nın ‘adem-i incimâdi hasebiyle çapul gâyilesini dahi ber-taraf ve minvâl-i muharrer üzere mîrînin vâfir malını telef eyledi.

İhrâc-ı mevâcib ve tevzî‘ât-ı sâyire

Ordu-yi hümâyûn'un meştâya duhûlünden sonra tavâyif-i askerînin bir kîst mevâcibleri i‘tâ olunmasının lüzûmu bundan akdem ‘arz-ı serîr-i a‘lâ kılınmıştı. Binâ-berîn mevâcib ve sâyir metâlibe sarf olunmak için iki bin dört yüz kîseye karîb meblağ Rikâb-ı hümâyûn tarafından tesyîr ve Bazarcık'da meştâ tahmînî takrîbî ile bir mahall-i me’mende hîfz olunması Bazarcık'da kâ'in zâbitâna Ordu-yi hümâyûn tarafından mü’ekked tahrîr olunmuştu. Ordu hazînesinde akça nefâd bulup, Özi mevâcibinin dahi bir ân akdem ırsâli iktizâ eylediğinden, hazîne-i mezkûre dest-i emânet-kârân ile bâz ve dört yüz kîse ifrâz olunup, Özi serhaddine ırsâl ve Dağıstanî ‘Ali Paşa dahi bu akçanın bir mikdâriyla tanzîm-i hâl ve bâkîsi meştâya duhûl ‘akabinde Bazarcık'dan celb olunup, mevâcib nâmîyla ocaqlara teslîm ve zâbitân dahi hevâyi taksîm ile meblağ-ı mezkûrun ekserîsini ihfâ vü tektîm eylediler. Bu akçaye müte‘âkib Şehriyâr-ı seniyyü'l-menâkîb bin kîselik zer-i kamer-tâb ile me’mûrların dest-i iktidârına kuvvet ü tâb verdi.

‘Avdet-i Mektûbî-yi Sadriâ‘zamî

Rikâb-ı kâmyâba ifâde-i hâl maksadıyla ırsâl olunan Mektûbî-yi Sadriâ‘zamî el-Hâc ‘Abdurrezzâk Efendi, birkaç def‘a huzûr-i hümâyûna duhûl ile ruhsat-yâb-ı kiyâm u müsûl olup, asâkir-i İslâm'ın perîşânlığına dâyır olan ‘ilel ü esbâbî âverde-i zebân ve düşmene galebe levâzimini yegân yegân bast ü beyân edüp, takrîri münakkah u müvecceh ve tedbîri müraccâh ve gayr-i müşevveh olduğuna binâ'en, birkaç def‘a Bâb-ı ‘âlî'de [M2 138] ve bir def‘a huzûr-i hümâyûnda tarh-ı kur‘a-i müşâvere ve kadh-ı zinâd müzâkere olunup, Efendi-yi mûmâ ileyh mecâlis-i mezkûrede: “Mîrîlü askere sarf olunan nukûd-i bî-şûmâr telef-i sırf kabîlinden olduğu âşikâr ve o makûle serserî ve şî‘âr-ı gayretden berî olan eşhâs u erâzil, cümleden evvel firâr ile Devlet-i ‘aliye'nin askerini mütezelzil¹ etdikden sonra, yemîn ve yesârlarında buldukları emvâl ü eşyâyi gâret ve memleketlerine ‘avdet ve mezkûrlara olan rağbet, ocaqlar halkına bâ‘is-i fütûr u rehâvet olup, fî-mâ-ba‘d Devlet-i ‘aliye'nin muvazzaf askerine i‘tibâr ve kânûn-i kadîmlerine mûrâca‘at ile istihsâl-i vesâyîl-i nizâmlarına sarf-ı iktidâr lâzım olduğunu tezkâr edüp, i‘mâl olunan topların dahi kiber ü irtifâ‘ından bahs ile isti‘mâli müte‘azzir ve nakl ü tahrîki müte‘assir olup, nev-îcâd toplar tedârükünü îmâ ve şimdîden meştâ askerini yerlî yerinden ihrâc ile Mu‘asker-i hümâyûn'a takviyyet vermek iktizâ eylediğini sâyir mevâd ile ihsâ eyledi”. Takrîr-i mezkûr zîhn-i Şehînşâhî'de cilveger olan suver-i ma‘kûlâtâ mütelâzim ve bu def‘a Ordu-yi hümâyûn tarafından vûrûd eden tedbîrât ve tasarrufâtın me’âline mülâyim olup, Şehriyâr-ı enâm sevk-i kelâm-ı dürriyyü'n-nizâm ve

¹ mütezelzil M2, B2, K2 : مُتَزَلِّل : Ü.

şimdiye dek emvâl ü asâkir ve mühimmât ü zehâyirde kat'â kusûr olunmadığını o meclisde olanlara mesned-i Hüsrevâneleri'ne lâyik 'ibârât-ı reşîka ile ifâde vü ifhâm buyurup, münâsib görüldüğü takdîrde askere kuvvet-i kalb olmak için bizzât Edirne'ye ve yâhûd mahall-i tekâbül-i a'dâya devlet ü ikbâl ile hareket buyuracağlarını keşîde-i silk-i takrîr ve hâzır-ı bi'l-meclis olanların a'sâb-ı hamîyyet ü gayretlerin tahrîk ile ocaqlar zâbitânı bu bâbda ifrâg-ı cehd ü tâkat eyleyeceklerini rişte keş-i hüsn-i ta'bîr eylediler. Bundan sonra ocaqların tanzîm-i şevârid-i umûrlarına ihtimâm ve tashîh be-dergâh ile teksîr-i neferâtâ ikdâm olunmak semtine sevk-i kelâm olunup, ocağılu bu bâbda dahi ser-fürû-bürde-i tavk-ı inkıyâd ve bu emr-i ehemmin tesviyesinde yek-sâk-ı ittihâd olacağlarin îrâd eyleyerek, fi'l-hakîka vâfir neferât tertîb ve berran ve bahran Ordu-yi hümâyûn'a tesrîb eylediler. Sûvârî ocaqlarında dahi bozma ve sâyir tasarrufât ile müste-kinn olan fesâd dahi izâle olunup, [M2 139] kânunları üzere Livâ'-i Şerîf muhâfazasında isbât-ı vücûd ve me'mûr oldukları cihâtda bezl-i mechûd etmeleri mezkûr olup, anlar dahi usûl-i kânûnlarına ri'âyet ve rezm-gâh-ı düshmende bezl-i tâkat eyleyeceklerini te'ahhûd ile meclis hîtâm ve meşveret encam bulup, bu vukû'âti Sadriâ'zam ve Serdâr-ı ekrem'e ifâde ve ocaqlar nizâmını mutazammîn ve fî-mâ ba'd mahall-i rezm ü ma'rekede sebât ü istikrâra sebeb olacak efâ'îlin tedâruk ve icrâsını mütebeyyin iki kît'a mufassal hatt-ı hümâyûn ile Efendi-yi mûmâ ileyh i'ade olunup, ramazânnın yirmi sekizinci günü¹ Babadağı'na pâ-nihâde ve şevvâlin üçüncü günü² ocağılu ve Anadolu'ya varınca ricâl-i devlet 'akd olunan meclisde âmâde olup, zîkr olunan iki kît'a hatt-ı hümâyûn cehren kîrâ'et ve mefhûm-i şerîfi cümleye i'lân ü işâ'at olunup, emr-i veliyü'l-emr üzere emr-i cihâd ve teksîr-i cumû' u efrâd ve mukâbele-i a'dâ ve mukâra'a vü gavgâda tesebbüt-i mühce vü fu'âd ile ser ü cân fedâ eyleyeceklerinde yek-sâk u vifâk u ittihâd oldular.

Ba'zi vekâyi'

Özi Kal'ası'nın muhâfazası mûcibât-ı vakt ü hâlden olduğuna binâ'en, on iki bin nefere karîb yeniçeri serden-geçdileri tahrîr ve bayrakları küşâd ve üzerlerine birer münâsib ağa ta'yîn olunup, mühimmât ve mesârifleri i'dâd ve zemân-ı kalîlde ocak tarafından ta'yîn olunan mübâşirler ile tekâbül-i maslahat-i imdâd kılınmışlığı. Zîkr olunan neferâtın ba'zısı rü'yet-i levâzîm nâmiyla Köstence ve Varna iskelelerine resîde ve müşâcere vü muhâsara vukû'undan lerzân ve tersîde olarak, etrâfa perîşân olmağa şurû' eyledikleri sâmi'a-güzâr-ı Serdâr-ı ekremî olmağla, o makûle usûl-i 'ahde muhâlif ve emr-i gazâ vü cihâddan mütecâniif olanların te'dîbât-ı lâzimeleri ma'rîfet-i zâbitân ile icrâ olunarak sefinelerine ırkâb ve me'mûr oldukları mahallere izhâb olundu.

A'dây-ı dîn sevâhil-i Tunâ'nın ekseri mahallini zabit ve ba'zan berü câniblere mûrûr ile sevâhil halkını mübtelây-ı teşvîş ü habt eyledikleri, mesmû'-i Şâhâne olmak-

¹ 28 Ramazan 1184 = 15 Ocak 1771 Salı.

² 3 Şevvâl 1184 = 20 Ocak 1771

dan nâşî def^c-i gezend ve mümkün olursa karşı yakada medâr-ı tehassun olur bir mahalle rabt-ı peyvend kılınmak dâ‘iyesiyle, on bin kadar yeniçi ve dilâverlerini ihâta eder [M2 140] kırk kît^a sefâyin techîz ve Sünne Boğazı'ndan Tulça ve İsakçı'ya varup, kasd-ı mezbûrun îkâ‘ı zımnında sükkân-ı ‘azîmetleri tahrîk ü tehzîz olunmuş idi. Seksen beş senesi nisânında¹ Karaharman sularında ‘arz-ı cem^c’iyet ü sevâd eyledikleri, ma‘lûm-i Sadr-ı kaviyyü'l-fu‘âd olduukda, on kît^aası Prutça Boğazı'nın hifzına me’mûr ve bâkîsi Sünne Boğazı'ndan duhûl ile sevâhil-i Tuna'nın bir mahallini zabit etmek bâbında zâbitlerine hitâben emr-i ‘âlî şeref-sudûr oldu. Eflâk Voyvodası Manolaki derece-i mikneti kadar Bükreş Kasabası'ni muhâfaza ile a‘dâyı hudûda duhûlden men^c ve ‘usât-ı re‘âyânın vahşetlerin def^c kasdında olup, Eflâk Ser‘askeri Vezîr Mehmed Paşa tarafindan i‘ânet ü imdâdda zuhûr eden kusûr mesfûra sebeb-i futûr olduğundan başka, Devlet-i ‘aliyye'ye sıdk u istikâmetle hidmeti düşmen-i dîne dâg-ı derûn ve ahz ü ta‘zîbini ızmâr ile ıcâd-ı envâ‘-ı mekr u füsûn eylediklerini mesfûr derk ve zarûrî Eflâk tarafını terk edüp, Krayova'da ‘inân-keş ve bu hâl-i müşevveş ile o tarafda dahi ikâmet edeme-yüp, Vidin Kal‘ası'na dâhil olduğu sem^c-i tahkîka vâsil ve düşmen dahi terk olunan mahalleri zabit ve iddihâr olunan zehâyir-i ehâyire mâlik ve bu cihetle dahi kuvvet peydâ edüp, râh-ı tecâvüze sâlik oldu. A‘dâ-yı dînin berü yakada bir ma‘kil-i metîne dest-res olarak, etrâfa îsâl-i zarar derûn-i habâset-meşhûnlarda muzmar olduğuna binâ‘en, Ada-i Kebîr'in muhâfazası lâzım ve top ve cebehânesine nazar olunarak asker ve sâyir cihetler ile takviyesi emr-i mühim olmağla, beş yüz kadar asker istishâb ve kal‘ayı muhâfaza ve muhâreseye sarf-ı kudret u tâb eylemek şartıyla, Prizrin sükkânından Emrullah Ağa'ya iki tuğ ihsân ve cihât-ı sâyire ile tekmîl-i noksân kılınup, Vidin Kal‘ası'nın dahi iktizâ eden mahalleri ta‘mîr ve muhâfizi olan Vezîr Mehmed Paşa'ya on beş bin ve defterdârına on bin guruş ırsâl olunup, muhâfaza-i kal‘a husûsu ber-vech-i te’kîd tezkîr olundu.

Mora Cezîresi'ni tesallut-i a‘dâdan masûn ve Cezîre'ye duhûl kasd edenleri dûrbâş-ı celâdet ile bîrûn eden Sadr-ı sâbık Muhsin-zâde Mehmed Paşa [M2 141] Vidin tarafına sevk-i asker ile me’mûr ve Rikâb-ı kâm-yâbdan müşârun ileyhe ısdâr-ı menşûr kılındı. Ta‘yîn-i meştâ emrinde vukû‘ bulan tereddüd iktizâsiyla, inkızây-ı şitâya dek fîkr-i cem^c-i zehâyir kulûb-i ekâbirde dâyir olmayup, Babadağı'na duhûlde zâhîre cihetîyle zarûret çekileceği ma‘lûm-i cenâb-ı Şehriyârî olmağla, Ordu-yi hümâyûn'a ve Özi Kal‘ası'na vefâ edecek kadar zehâyir sevâhil-i Bahr-i siyâh'dan nakl olunduysa dahi, vaktiyle vusûl bulmadığından, Babadağı'nda kışlayanların râbîta-i ta‘ayyûşleri münfekk ve dûr u dırâz mahallerden zâhîre celbi ile mâ-melekleri müstehlek oldu. İsâgası² vaz^c-ı kadîm olan topların bu muhârebede isti‘mâlleri kayd-ı ‘azîm olduğu keyfiyyâtı mukademâ huzûr-i hümâyûna ‘arz u takdîm olup, ‘Arabacı-başı Mehmed Ağa'nın bu fende

¹ 1 Nisan 1185 = 12 Nisan 1772 Pazar.

² İsâgası Ü, B2, K2 : اصاعه سی M2.

fart-¹ mehâreti hasebiyle ifâde-i hâl için Âsitâne'ye irsâl olunmuş idi. Mûmâ ileyh Der-i devlet-medâr'a vaz'-ı ruhsâr² eyledikde, isti'mâle selâhiyyeti olan topların resm ü hey'et ve siklet ü hîffetini şâmil Rikâb-ı hümâyûn'a ‘arz olunan takrîri istihsân olunup, zemân-ı yesîrde vech-i mu’arref üzere üç vukîyyeden yüz dirheme dek kifâyet mikdârı top isâğa vü tetmîm ve ‘arabaları dahi yesîru'l-idâre ve sehlü'l-isti'mâl olarak müceddeden inşâ ve tanzîm olunup, mühimmât ü levâzîmâtıyla sefâyine tahmîl ve altmış kadarı berren Ordu-yi hümâyûn'a tesbîl olunmuş idi. Hübûb-i bâd-ı kabûl ile Karaharman iskelesine vusûl bulduğu ihbâr olunup, derhâl ‘arabalara ile Ordu-yi hümâyûn'a nakl ve lâzım gelen mahallere tevzî‘ ve ‘Arabacı-başı Ağa dahi berren getürdiği topları sekiz yüz güzide nefer ile pîş-gâh-ı otâk-ı Sadr-ı ‘âlî-câhdan imrâr edüp, bu mukâbelede hl‘at-i hâssu'l-hâs ile kadri terfi‘ olunup, on kît'a yüzə dirhemlik toplar dahi iki kât barut ile lede'l-imtihân Sancağı-ı Şerîf obası mukâbilene vaz' u tertîb ve bâkîsi Topçu-başı tarafına teslîm olunmak tasvîb olundu.

Vezâreti ref' olunan Abaza Mehmed Paşa Köstendil'e gider iken Hân-ı ‘âlişâna tesâdûf ve giriftâr olduğu musîbet sebebi ile izhâr-ı telehhüf edüp, müşârun ileyh dahi hâline te'essûf ile ma'an Ordu-yi hümâyûn'a getürüp, câme-i Vezâreti'ni tecdîd [M2 142] içün dâmen-gîr-i Sadr-ı cedîd olmuş idi. ‘Unfuvân-ı zemân-ı Hânî sebebi ile recâsi, hayyiz-i resân-ı is‘âf ve ibkâ-yı Vezâret'i mâddesine Köstendil mansıbı irdâf olunarak mazhar-ı sunûf-ı³ eltâf olup, savb-ı maksûda ‘azîmet etmişken, Kırım ülkesinde vâki‘ Yeni Kal'a'ya vüzerây-ı ‘izâmdan bir vezîr-i nâmdârin ta‘yînini zarûriyyât-ı vakt îcâb eyledigine binâ'en, müşârun ileyhe beş bin guruş harçlık irsâl olunup, Köstence İskeleni'den seksen kadar etbâ‘ ile ol-savba şirâ-güşây-ı isti'câl oldu.

Vefât-ı Şeh-zâde Sultân Bayezîd

Serv-i ser-âzâd-ı çemenistân-ı Saltanat olan Şeh-zâdegândan Sultân Bayezîd hazretlerinin gül-i mutarrâdan nâzikter olan vücûd-i şerîflerinde inhirâf ve ‘unsur-i pâki-zelerinde ihtilâf vâki‘ olup, ihmâr-ı etibbâ ile tedbîr-i devâ olunduysa dahi, [mîsra]:

Vedâ'ü'l-mevti leyse lehü devâ'ün⁴

Mefhûmu üzere ‘ilâc-ı etibbâ kâr-ger⁵ olmayup, evâhîr-ı şehr-i ramazânda⁶ ‘azm-i hîyâbân-zâr-ı dârû'l-karâr ve dâhil-i “cennâtün tecrî min tahtihe'l-enhâr”¹ oldu. Kânûn

¹ fart M2, B2, K2 : — Ü.

² ruhsâr B2, ruhsâra M2, K2, Ü.

³ sunûf M2, B2, K2 : — Ü.

⁴ “وَدَاءُ الْمَوْتِ لَيْسَ لَهُ دَوَاءٌ” = Ölüm derdinin devâsı yoktur” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir; bk. Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asilli Vecîzeler Sözlüğü*, I, 125.

⁵ kâr-ger Ü : kâr-gîr M2, B2, K2.

⁶ 29 Ramazan 1184 = 16 Ocak 1771 Çarşamba.

üzere na's-ı mağrfiret-nakşî büyük vâlideleri camî-i şerîfinde ihmâr olunan mahalle defn ile o semer-i şecer-i sâbitü'l-asl-ı Tâcdârî a'yun-i nâsdan nühûfe vü mütevârî oldu.

Şeh-zâde-i müşârun ileyh *subbet sicâlü'r-rahmeti 'aleyh*² otuz târîhinde pîrâye-bahş-ı 'âlem-i vücûd olup, kirk üç târîhine gelince talîku'l-'inân ve bundan sonra sâyir şehzâdegân ile Harem-i Serây-ı hümâyûnda ihtiyâr-ı mekân ve muntazır-ı bürûz-i feyz-i Rahmân olmuşiken, vedâ'-ı 'âlem-i fânî ve 'azm-i semt-i bekâ vü câvidânî eyledi.

Vukû‘-i tevcîhât

Sadr-ı sâbık tevcîhat defterini tertîb ü imlâ ve merfû‘-i südde-i serîr-i a'lâ etmişidi. İnhilâl-i Sadâret-i 'uzmâ takrîbi ile te'hîri enseb ve Sadr-ı cedîd tarafından tekrar 'arz olunması mustasveb görülüp, binâ'en 'alâ zâlik Serdâr-ı ekrem hazretleri Babadağı'na vusûllerinde defter-i tevcîhâti iktizâsına göre tahrîr ve Rikâb-ı hümâyûn'a geldikde: "İzn-i hümâyûnum sâdir olmuşdur" ziynetî ile bâlâsı tevşîh ü tâhbîr ve ordu-yi zafer-bûya tesyîr olunmuş idi. Şevvâlin yirmi üçüncü günü³ tevcîhât vukû‘ bulup, menâsib-ı ricâl ibkâ ve fekat Çavuş-başılık Sadr-ı vakûrun taşrada kethudâları olan Kapucu-başı Rûhî Süleyman Ağa'ya ve Silahdâr [M2 143] Ağalığı selefi 'Arabgîrli İbrâhîm Bey'e ve Piyâde Mukâbeleciliği⁴ Bekir Paşa-zâde 'Atâ'ullâh Bey'e ve Cebeciler Kitâbeti, Sırri Selîm Efendi'ye tevcîh olunup, vüzerây-ı 'izâm hazerâtının dahi mansıbları ibkâ vü takrîr ve Adana Eyâleti mensûru fekat Râgîb Paşa dâmâdi Vezîr Hüseyin Paşa nâmına tahrîr olundu.

Ba'zı havâdis

Eyâdî-yi nâsda mütedâvel ecnâs-ı zer-i meskûk bi'l-külliyye nâ-bûd ve metrûk olup, yedlerinde bulunanları herkes ketm ü ihfâ ve mu'âmele-i zarûriyyeyi beyâz akça ile idâre ve ba'zan râyicinden ziyâde ile bir şey'i bey' u şirâ edegeldikleri rû-nûmâ olup, ba'zı erbâb-ı 'ukûl, altunun ecnâsına tehammülü kadar terakkî vaz' olansa, tama'kârân-ı nâs nef' u nemâ iltimâsiyla ihtizân etdikleri altunu ihrâc ve dâd ü sited ber-vech-i sühûlet revâc bulacağından gayri, cânib-i mîrîye dahi vâfir fâyide terettüb eyleyeceğini zevâhir-i ahvâlden istinbât ü istîhrâc etmeleriyle, yüz on pâreye tedâvül olunan zer-i mahbûb, fî-mâ ba'd yüz yirmi pâreye ve yüz elli beş pâreye cârî olan findik, yüz altmış pâreye te'âtî olunmak fermân olunup, Memâlik-i mahrûseye neşr-i ihbâr ve Ordu-yi hümâyûn'a dahi hatt-ı hümâyûn ısdâr olunmuş idi. Ordu hazînesinde vâfir altın me'mûl

¹ = جنات تجري من تحتها الانهار = İçinden irmaklar akan cennetler" anlamına gelen bu cümle Kur'an el-Bakara 2/25. âyette geçen bir kısımdır.

² = صَبَّتْ سِجَالُ الرَّحْمَةِ عَلَيْهِ = Onun üzerine rahmet yağmurları dökülsün" anlamına gelen bu cümle, Arapça duâ cümlesiidir.

³ 23 Şevvâl 1184 = 9 Şubat 1771 Cumartesi.

⁴ مُكَابِلَه جِيْكِي : M2, B2, Ü.

iken, veznedâr-başının mel‘aneti ile istibdâl ve cüz’î altun bulunduğu me’mûrlara se-beb-i infî‘âl ve ne hâl ise infâz-ı irâde ile her tarafa emr-i ‘âlî ırsâl olundu.

Ordu-yi hümâyûn hazînesinde akçanın fikdânı ma‘lûm-i hazret-i Cihân-bânî olduğuna binâ’en, bu def‘a dahi dört yüz kîse akça ırsâl ve lede'l-vusûl hazîneye idhâl ve ber-vech-i i‘tidâl umûr-i seferiyeye sarfiyla iştigâl olundu.

Maktûlî-yi Vezîr Mehmed Paşa Ser‘asker-i Eflâk

Müşârun ileyh Hotin vak‘asında Ser‘asker iken sâyirleri gibi bu dahi bir maslahâta muvaffak olamayup, kâr-şinâsî ve reviyyet ile verdiği şöhret-i ‘avâm, askerî miyânında cübîn ü rehâvet belki mahz-ı ihânet ma‘nâlarına haml olunup, bundan sonra Bükreş istihlâsi için tehaşşüd eden askere Başbuğ nasb ü ta‘yîn ve bir ân akdem hareket eylemesi tenbîh ü telkîn olundukda, Gölbaşı ve Kartal hâdiselerinden Bükreş üzerine düşmen geleceğini tehayyül ile refte refte kâr u bârını Ruscuk ve Silistire taraflarına nakl ü imrâr ve kendüsü dahi meşîme-i¹ ‘âlem-i kevn ü fesâddan tevellüd edecek ahvâle intizâren celse-i müstevfiz sûretinde [M2 144] karar ve bu reftâr-ı nâ-hencâr, askerî tâyifesine Hotin vak‘asında olan isnâdâtı tezkâr edüp, cümle nâs kendüden müteneffir ve kulûb-i câsiyelerinde kîn ve husûmet müstekarr olmuş idi. Düşmen büyük orduya mukâbele niyyeti ile etrâfda olan müteferrik askerini cem‘ ve ba‘zı mahûf mahallere birkaç top ve ekall-i kalîl âdem vaz‘ ve bu mülâbese ile Bükreş taraflarını dahi ifrâq eylediği haberi mukaddemâ Bükreş Voyvodasına iblâg olunup, bilâ-hâyîl kasabaya dâhil ve Moskovlu maslahatına temşiyet ve İbrâ’îl’i âverde-i dest-i mel‘anet eyledikden sonra, matmah-ı nazarı olan Bükreş'e bir mikdar asker ırsâl ve ednâ mertebe ceng ü cidâl vukû‘ bulmadan müşârun ileyh berü tarafa ve Voyvoda Krayova'ya irtihâl etmişler idi. Mes‘ûd Girây cem‘ etdiği asker ile Yergögü tarafına geçüp, birkaç def‘a a‘dâ ile cenge ikdâm ve neyl-i zafer ile şâd-kâm olduğunu tavâyif-i askerî Ser‘asker Paşa'ya iş‘âr ve bizzât kendülerinin dahi karşı tarafa mûrûr ile cünûd-i muvahhidîni i‘mâl ey-lemeleri ihtâr olundukda, askerin ‘adem-i sebât ü istikrârını tecribe vü imtihân eylediğinden, hareketi istihsân etmeyüp, Ruscuk'dan imdâd ü i‘âneyi iltzâm ve ‘öZR ü behâne ile halkın ilzâm semtine ihtimâm edüp, giderek düşmene kesret cihetîyle kuvvet ve ehl-i İslâm'a killet sebebi ile vehn ü rehâvet ‘âriz olup, asker iltimasda ısrâr ve müşârun ileyhi hezâr lâbe vü firîb ile karşuya imrâr eylediler. Müşârun ileyh nehâran Yergögü'ye ve leylen Ruscuğ'a âyib ü zâhib ve bu vaz‘-ı garîb bi'l-külliyye ihtilâli mûcîb olup, bu sûret ber-karar olursa: “Cümlemiz Ruscuğ'a ‘ubûr ile kal‘ayı ihlâ ederiz” peyâmi, lisân-ı askerden zarf-ı gûşuna ilkâ olundukda, terk-i kal‘adan tersân ve lisân-ı kazâ [mîsra]²:

Garrûke² hattâ sîrte te’menü şerrehüm¹

¹ meşîme M2, K2, Ü : مسیمه B2.

² garrûke Ü : غررک , M2, B2, K2.

me’âlini hakkında gûyâ olarak Yergöögü tarafına ‘atf-ı ‘inân eyledi. A‘yân-ı asker ve zâbitân-ı leşker sû-i kasd-ı askerden bî-haber olarak icrây-ı resm-i istikbâl içün iskeleye doğru rekz ve hervele ile i‘tizâm ve neferât dahi kât ender kât güzergâh-ı müşârun ileyhi ihâta ile selâma intizârlarını îhâm edüp, müşârun ileyh iskeleye kâdim ve evzâ-ı askerden kasd-ı bed emâresini fehm ile geldiğine nâdim olup, nâ-çâr kal‘aya doğru ‘azîmet ve süfehây-ı askerî sell-i seyf ile üzerine hûcûm edüp, [M2 145] kurbunda olan mahzenne duhûl ve çâre-cûy-i semt-i selâmet oldunda, [mîsrâ]:

İinne'l-fîrâre lâ-yüzîdü fi'l-eçel²

meâlî üzere mahall-i merkûmda o Vezîr-i müsterî tedbîri küste-i tîg-i gadır u tezvîr eylediler. Eşrâr-ı askerin hûcûmu hilâlinde Ordu Ağası Ahmed Ağa ve Yergöögü Ağası tevâbi‘leriyle ile men‘ sadedinde olduklarıçün Ordu Ağası'na dahi kılıç üzürüp, darb-ı saht ile a‘zâsını leht leht ve Yergöögü Ağası'na dahi birkaç mahalden zahm-i mühlik açup, kadrini pest ve ‘îrzini³ şikest eylediler.

Lâhika

Ceng zemânında mu’âhaze-i asker ve teftîş-i ahvâl-i ehl-i şerr her ne kadar ‘ukalâ⁴ beyninde⁵ memnû‘ ve masrûf ve vakt-i ferâga vâbeste ve mevkûf ise dahi, Yeniçeri Ağası Süleyman Ağa izhâr-ı celâdet edüp, Ordu-yi hümâyûn Şumnu Sahrâsı'nda iken, “cezâ min cinsi'l-‘amel”⁶ ma‘nâsı rû-nûmâ ve müşârun ileyhin katelesini yek be-yek ele getürüp, katl ü ifnâ ve kuyulara vaz‘ u ilkâ ile Kuyucu lakâıyla şöhret-nûmâ oldu.

Müteveffây-ı müşârun ileyh Niş kurâsından neş‘et ve Şahin Paşa dâmâdi el-Hâc Hasan Paşa'nın hemşîre-zâdesi olmak takrîbi ile kethudâlılığı hîdmetinde kesb-i şöhret edüp, mahdûmunun hayatında Benefşe Ağalığı'yla dilşâd ve giderek dâyireye duhûl ve kat‘-ı tarîk ederek Kul Kethudâlılığı ve Yeniçeri Ağalığı'yla ber-murâd olmuşdı. Yetmiş yedi senesi evâhirinden⁷ rütbe-i Vezâret'i ihrâz ve Sadâret-i ‘uzmâ Kâim-makâmlığı ile ser-efrâz olup, bundan sonra kapudân ve şeref-i sîriyyet ile reff‘u's-şân ve bir müddet sâyir menâsib-ı⁸ devleti devr ederek müşârun <ileyh> bi'l-benân olmuşdı. Sefer

¹ “Seni aldattılar, sen de şerlerinden emîn oldun (halbuki aldanmayacaktın)” anlamına gelen Arapça bir deyimdir.

² “Kaçmak eceli (ölüm vaktini) uzatmaz” anlamına gelen bu ifade Arapça bir deyistir.

³ ‘îrzini Ü, K2 غرضنى : M2, B2

⁴ ‘ukalâ B2, K2 : ‘aklen M2, Ü.

⁵ beyninde B2, K2, : — Ü, M2.

⁶ “Ceza yapılan (işlenen) işin cinsinden olur” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyistir.

⁷ 1 Zilhicce 1177 = 1 Haziran 1764 Cuma.

⁸ menâsib M2, B2, K2 : مناسب Ü.

vukū‘unda Rumeli Eyâleti ile Hotin Ser‘askeri nasb ü ta‘yîn ve askere perîşanlık târî oldu ise dahı, dest-yârî-yi ikdâm ü himmeti ile o hisn-i menî¹, mahfûz-i eyâdî-yi düşmen-i dîn olup, îkâ‘-ı tehdîd zimnînda tarafından zuhûr eden mu’âhaze vü teşdîd, hakkında ba‘zı erâcîf tevlîd edüp, Hotin istîlâsından sonra Vezâret'i ref^c u ilgâ ve Şumnu'da iskân ü îvâ olunmuşıldı. Birkaç mâhdan sonra Vezâret'i ibkâ ve kemâ fi'l-evvel dâhil-i defter-i vüzerâ olup, Sârim Paşa'dan sonra Bükreş Ser‘askerliği'yle kesb-i imtiyâz ve târîh-i mezkûrda gadr-i leşker ile tâyir-i rûhu semt-i cinâna pervâz eyledi.

Müşârun ileyh fi'l-asl Yeniçeri ocağı'ndan münsha‘ib olduğundan, yeniçeri askerini kahr u tezlîl ile istihdâm kâbil olup: [M2 146] “Zâbitân, emrimden nükûl ve neferât re'yimden ‘udûl etmeyüp, gayret-i ocak iktizâsiyla her hâlde irâdeme tâbi‘ve nehy ü zecrime mutâvi‘ olurlar” zu‘muyla Hotin ve Rusruk ve Yergögü semtlerinde yeniçerilerin süvârî ve piyâdesine ‘ale'l‘umûm ‘unf ile mu‘amele ve lisânını şetm ü cereb ile itâle edüp, bu vaz‘-ı gayr-i ma‘kûl, hîkd-i derûn ve gayz-ı gûnâ-gûnlerin rütbe-i gâyete mevsûl edüp, âhîru'l-emr i‘timâd etdiği eşhâs elinde katîl ve köhne-destân-ı cihân olan hezâr yâreye bedîl¹ oldu.

Tevcîh-i Vezâret be-Kethudây-ı Sadriâ‘zamî ve Kethudâ-şüden-i Resmî Ahmed Efendi

Bükreş'de hudûs eden vâki‘a-i fâci‘a sebebi ile cism-i maslahat mu‘tel ve mizâc-ı asker muhtell olarak, düşmen ihtilâs-ı fursat ve Yergögü’ye itâle-i dest-i mazarrat eyleyeceği ihtimâli, hâtır-hırâş-ı Sadr-ı vâlâ-menkabet olup, Rusruk Ser‘askerliği'ni idâreye kâdir o havâlîde bir Vezîr-i müdebber ü mutebassır bulunmadığından, Kethudâ Bey de vücûd-i tavr-ı me’nûs ile bu hatb-ı ehemme liyâkat-i mahsûs olmağla, zilka‘denin ye-dinci sebt günü² mûmâ ileyh bâ-rütbe-i Vezâret Rusruk cânibi Ser‘askerliği'yle sebk-i akrân ve üç beş gün zarfında kapusunu tanzîm ve savb-ı mezkûre sevk-i yek-rân-ı ‘izz ü şân eyledi.

Kethudây-ı sâbık Resmî el-Hâc Ahmed Efendi'nin müşvârı ma‘lûm ve ‘akl ü dirâyeti müsellem-i erbâb-ı fuhûm olduğundan gayri, ahvâl-i ‘âleme muttali‘ ve eser-i re'yinden herkes müntefî‘ olup, târih-âşinâ ve birkaç def'a sefâretle Avrupa'ya gidüp, kefere devletlerinin dahi hallerine vukûf peydâ etmiş bir zât-ı yektâ olmağla, hemân o günü günde Sadâret-i ‘uzmâ Kethudâlığı'yla kemâ-kân cezâlân ve mutasarrif olduğu Rûznâme mansibi Nişancılık ile idâre-i umûr-i zarûriyyesinden³ ‘âciz olan Re‘isülküttâb-ı esbak ‘Abdullah Efendi'ye ber-vech-i ilhâk tevcîh ü ihsân kılındı.

¹ bedîl Ü : bezîl بذيل M2, B2, K2.

² 7 Zilka‘de 1184 = 22 Şubat 1771 Cuma.

³ idâre-i umûr-i zarûriyyesinden M2, B2, K2 : idâre-i umurdan Ü.

Zuhûr-i teşrifât-ı hümâyûn

‘Akîb-i mevâcibde Sadriâ‘zam olanlara Şehriyâr-ı vâlâ-nijâd tarafından ırsâl-i teşrifât mu‘tâd olduğuna binâ‘en, münâsebet-i mahal iltizâmıyla bir re’s müzeyyen esb ve bir re’s müzeyyen bârgîr ve yirmi ‘aded at Sadriâ‘zam birâderi Mîrâhûr-i Sânî Hüseyin Bey ile Ordu-yi hümâyûn'a ırsâl ve Mîr-i mûmâ ileyhin Babadağı’na tekarrubu istidlâl olunup, Kethudâ Bey ve Çavuş-başı Ağa Yemeklik çeşmesinde mehterhâne ile istikbâl ve kemâl-i tevkîr ile Serây-ı Sadriâ‘zamî'ye ısal eylediler. [M2 147] Sadr-ı müşârun ileyh hutuvât-ı iclâl ile hatt-ı hümâyûnu ahz ve sûde-i çeşm-i ibtihâl ve hançeri mücevheri bend-i kemer-i ikbâl eyleyüp, tetmîm-i levâzîm-ı cihâd ü gazâ ve muhâfaza-i sügûr u enhâya mûcib-i hass ü iğrâ olan hatt-ı hümâyûn ‘alâ rü’ûsi’l-eşhâd kirâ’et ve mazmûn-i münîfi cümleye bâ‘is-i sevk u kuvvet olup, yek-dil ü zebân du‘ây-ı bekây-ı Şâhâne'yi resîde-i eyvân-ı keyvân eylediler.

Nefy-i Ağa-yı Silahdârân ve Teşrifâtî

Silahdâr Ağası olan İbrâhîm Bey ‘an-asl Sadr-ı sâbika müntesib ve her hâlde taraflına mütemâyil ü müncezib olup, müşârun ileyhin Sadâret'den infisâli sebebi ile mûmâ ileyh dahi istiskâl ve Çavuş-başılığı'nda tîmâr ve ze‘âmete dâyir zann ü hayâli mûcib ba‘zı ahvâl tarafına isnâd olunarak, Tırnova taraflarında sevk-i zehâyir maslahatı ile Ordu-yi hümâyûn'dan ib‘âd ü tecnîb ve Teşrifâtî Bekir Bey Kartal vak‘asında kâle getürdiği re‘y-i sahîf sebebi ile Samakov'a nefy ü tağrîb olundu. Müverrih Enverî Efendi, Kethudâ Bey sevkiyle Teşrifâtçılık hidmetiyle mazhar-ı nevâziş ve Silahdâr Ağalığı ta‘yîn edinceye dek vekâleti Ocak Kethudâsı'na sipâriş kıljındı.

İstirdâd-ı senedât-ı Yeniçeriyân

Mîrîlü askere fî-mâ ba‘d rağbet olunmayup, ocaqlar ahvâline tekayyûd olunmak Rikâb ve Ordu-yi hümâyûn'da vâki‘ mecâlis-i şûrâda karâr-gîr-i erbâb-ı re‘y ü tedbîr olmuşâdı. Sipâh ve Silâhdâr ocaqlarından müceddeden neferât tahrîr olunmak irâdesiyle iki bin ru’ûs Rikâb-ı hümâyûn tarafından mübâşirlere teslîm ve Rumeli taraflarına ırsâl olunup, bir ân akdem hidmetlerini tetmîm tavsiye vü ta‘lîm olunmuşâdı. Mübâşirlerin mustashabı olan ru’ûslara kimse i‘tibâr etmeyüp, ancak iki yüz âdem kabûl-i ru’ûs ile izhâr-ı hâhiş ve kusûru yedlerinde kalup, tabî‘at-i vakte nazaran tâlib bulunmayacağını tâhkîk ile keyfiyyeti ma‘rûz-i huzûr-i Sadr-ı Âsaf¹-menîş eylediklerinde, bu makûle rağbeti munkatı ‘asker yazılup, müctemi‘ olsalar dahi seferde devlet bunlardan müntefî‘ olamayacağına erbâb-ı vukûf u tecrîbe muttali‘ olduklarından, zîkr olunan ru’ûslar istirdâd olunup, kaydlarına hatt-ı butlân çekilerek, endâhte-i zâviye-i nisyân kıljındı.

¹ Burada Âsaf olarak zikredilen şâhis, Hz. Süleymân'ın yakın akrabası ve veziri olup, aynı zamanda vezirlerin pîri olarak kabul edilen Âsaf b. Berâhyâ'dır; bk. Ömer Faruk Harman, “Âsaf b. Berâhyâ”, *DIA*, III, 455.

Duhûl-i küffâr be-Kal'a-i Yergögü ve me'mûriyyet-i Ser-çavuşân be-cânib-i Niğbolu

Yergögü tarafında vâki‘ olan tuğyân, düşmen-i bed-peymâna vesîle-i tâb ü tüvân olup, bir mikdâr asker ile kal'a-i mezkûreyi [M2 148] istihlâs dâ‘iyesiyle tahrîk-i pây-i mel'anet ve müceddeden o tarafa Ser'asker nasb olunan ‘İzzet Ahmed Paşa dahi vukû‘ bulan ihtilâl ü fetret ve Sultân ve askerin ekserîsi Ruscuk tarafına geçüp, bu esbâb-ı rediyye Yergögü'nün yed-i a‘dâya giriftâr olmasına ‘illet olacağını fîr ile bu emr-i mekrûhda bulunmamak kasdını derpîş eyleyerek, seyr ü hareketde bi'l-ıztırâr irtikâb-ı betâ‘et etmişidi. Hasm-ı ‘anîd zilka‘denin on dördüncü cuma günü¹ top ve edevât-ı sâyi-re ile nâ-gâh Bükreş tarafından bedîd olup, cünd-i İslâm dahi hâric-i kal‘adan mukâbele ve birkaç dakika mukâtele edüp, düşmenin ateşine ‘adem-i tahammül ile meterislerden hurûc ve hisara vülûc eyledikleri hâlde, düşmen hisarı mukaddemce nişân-gâh eylediğinden, nice merd-i sa‘îdî top ile şehîd ve mukaddemâ Mehmed Paşa vak‘asında mecrûh-i dest-i bî-dâdiyân olan Yergögü Ağası'nı dahi dâyire-i hesîden nâ-bedîd eyledi. Kal‘ada bir senelik zâd ve vûcûd-i mühimmât ile harbe istî‘dâd derkâr olduğundan, cünûd-i muvahhidîn oldukça kal‘anın ba‘zı mahallerini tarsîn ile âmâde-i ceng-i müşrikîn olumuşlar idi. Ancak kal‘a fi'l-asl mütezelzil ve sademât-i topa gayr-i mütehammil olduğundan, fekat üç gün kadar hevl-i cenge müsâberet ve bu müddetde kal‘a top ve humbara darbindan kalb-i ‘âşik gibi vîrân ve sîne-i erbâb-ı hüner gibi dağdâr-ı akrân olup, nâ-çâr ‘ahd ü peymân ile kal‘ayı düşmene teslîm ve Ruscug'a geçüp, vukû‘ bulan ahvâli Serdâr-ı ekrem tarafına tefhîm eylediler. Hâdise-i mezkûre müşârun ileyhin evâyil-i sadâretlerinde ser-nümâ-yı zuhûr olduğundan, şîşe-i hâtırı meksûr ve bi'l-külliyye bî-sabr u şu‘ûr olup, cümleyi huzûruna da‘vet ve vukû‘ bulan keyfiyyeti ifâde ile düşmen bundan sonra Kulle Kal‘ası'na ve Yergögü'ye müstevlî olanlar Ruscuk taraflarına hasârete cesâret edeceklerin îmâ ve ne gûne tedbîr lâzım geldiğin istiksâ eyledikde, Ruscuk ve Niğbolu taraflarında ‘İzzet Ahmed Paşa ve Kâyim-mâkâm-ı sâbık el-Hâc Ahmed Paşa mevcûd ve ma‘iyyetlerinde vâfir cünûd olup: “Herkes semtini muhâfazaya bezl-i mechûd edecekleri muhakkakdır” dediklerinde, Serdâr-ı ekrem hazretleri kelâmlarını tasdîk etdiyse dahi, o havâlfîye imdâd etmedi şâ’ibesinden istinkâf ile yerlerinden henüz hareket eylemeyen askeri ihrâc ve zâhire mübâşirlerini tazyîk u iz‘âc zîm-nînda zevât-ı müteşâhhisadan [M2 149] bir kimsenin me'mûriyyetini tasvîb ve Çavuşbaşı Ağa'nın ikdâm ü gayreti mücerrebi olduğundan, mûmâ ileyhi bu hidmete takrîb eyledi. Bu re'y-i rezîn huzzâr-ı meclis tarafından tahsîn ve birkaç nefer Za‘îm ve Turnacı beş on kadar Telli-Çavuş, Ağa-yı mûmâ ileyhin ma‘iyyetine ta‘yîn olundu.

Maktûlî-yi Genç ‘Ali

Sadr-ı sâbık vaktinde meştâ tertîbâtından olarak Bolu havâlîsinden bin nefer mîrîlü asker tahrîri Voyvodası Yûsuf Bey'e fermân ve lâzım gelen mebâliği nakden ırsâl

¹ 14 Zilka‘de 1184 = 1 Mart 1771 Cuma.

olunup, bir ân akdem cem^c u tesyîri ifâde vü beyân olunmuş idi. Mîr-i mûmâ ileyh emr-i ‘âliye imtisâl ve tevzî-i mîrî ile cem^c-i ibtâl-i ricâl edüp, Genç ‘Ali nâmında bir şahsi üzerlerine baş ve ber-vech-i evfâ tahsîs-i me‘âş ile esnây-i râhda ferd-i âferîdeye te‘addî zuhûrunda mazhar-ı cezâ ve pâ-dâş olacağı râzını merkûma fâş edüp, [mîsrâ]:

Lekad nâdeytü lev esma‘te hayyen¹

mefhûmu üzere merkûmun pend ü nasîhatini ‘adem-i kabûl ve seyr-i batî ile yollarda fukarâyı pâ-zede-i suyûl-i huyûl eylediği havâdisi, sem^c-i Serdâr-ı ekremî'ye vusûl bulup, Ordu-yi hümâyûn'a geldikde, ser-i nuhûset-eserine havâle-i seyf-i siyâset ve mahall-i ‘ibret-i erbâb-ı zulm ü gavâyet kîlinup, Bin-bâşılık maslahatını idâre için Baş-ağası ihzâr ve hîl^cat ilbâsiyla zabt-ı neferât etmek tenbîhi ile inzâr olundu.

Hücûm-i düşmen be-Tulça

İsmâ‘il^cde ihtişâd eden kefere-i bed-nihâd zilhiccenin on sekizinci gicesi² kayıklar ile Tulça^cya bir sâ‘at mesâfe Değirmen-boğazı dimekle ma‘rûf mahalde ‘arz-ı sevâd eyledikleri, karagollar tarafından muhâfazada bulunan Mîr-î mîrân Ferâşeli-zâde Mehmed Paşa^cya ve Ser-seksonî Halîl Ağa^cya ihbâr ve anlar dahi mevcûd-i ma‘iyyetleri olan bin beş yüz kadar süvârî ve piyâde ile âmâde-i ceng ü peykâr olduklarından gayri, Ordu-yi hümâyûn ve Hân tarafından istimdâd niyyeti ile leylen sâ‘at yedide üç top atup, keyfiyyeti zîmnen iş‘âr etmişler idi. Düşmen-i dîn asker-i haybet-eserini üç kol edüp, şeb-i târda top atmaksızın tüfeng sadâlarıla müstahfızları tahdîş ve Tulça Kasabası^cna hücûm ile tevlîd-i teşvîş edüp, zalâm-ı leyl kemmiyyet-i a‘dâyi farka mâni‘ olduğundan, kesret-i a‘dâ hulyâsiyla ehl-i İslâm Paşa Tabyası^cna tehassun ve müdâfa‘a-i a‘dâ zîmnda ibrâz-ı şart tesebbüt ü temekkün etmişidi. Düşmen askerinin bir mikdârı harbe kiyâm ve bir mikdârı Mustafa Paşa Tabyası^cni zabtdan sonra [M2 150] Tulça Kasabası^cna girüp, nehb ü gârete ikdâm ve re‘âyâyi kayıklara imlâ ve tabyada buldukları topları Nehr-i Tuna^cya ilkâ eylediler. Sadây-ı top Hân tarafından Serdâr-ı ekrem tarafına inhâ ve Sadria‘zam dahi ba‘zı karâyin ile keyfiyyete âşinâ ve fi‘l-hâl Hân tarafına imdâd içün haber irsâl ve meştâda bulunan harb ü darb erbâbindan bir mikdâr askere Kul Kethudâsı, baş nasb ve o tarafa îsâl olundu. Tertîb olunan asker mahalline varincaya dek küffâr maslahatını ikmâl ve imdâd zuhûru ihtimâliyle İsmâ‘il^ce doğru nakl-i eskâl eyledi. Bu haber-i bârid Sadria‘zam tarafına vârid oldunda, kasaba-i mezkûreye istihkâm verilinceye dek, Kul Kethudâsı ve Sipâh Ağası^cna Tulça^cda ârâm etmek irâdesi ifhâm olunup, ma‘reke-i mezbûrede üç yüz kadar eşrâr-ı küffâr mücâvir-i ehl-i nâr ve ehl-i İslâm'dan iki yüz mikdârı merd-i nâmâdâr hîl^cat-i gülgûn-tirâz-ı şehâdet ile ‘âzim-i dâru'l-karâr oldu. Serdâr-ı ekrem hazretleri bu cengde mecrûh olanları bahşış ile taltîf ve yararlığı nûmûdâr olanları guzâtın çeleng ü hîl^catler ile devâ‘î-yi şevk u himmetlerin taz‘îf eyledi.

¹ “لقد ناديت لو اسمعت حيّا” = “Muhakkak ki ben söyledi (nasihat ettim), keşke hayatı dinleseydi” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

² 18 Zilhicce 1184 = 4 Nisan 1771 Perşembe.

Tetimme

Ordu-yi hümâyûn'da Cebeci-başı olan Kurd Mehmed Ağa 'azl olunup, ma'zullere 'âdet olduğu vech üzere sevk-i zehâyir 'unvâniyla Babadağı'ndan ihrâc ü ib'âd ve Cebeci-başılık ile Baş-kethudâ Mustafa Ağa is'âd olundu.

Eyyâm-ı behâr hulûl ve Ordu-yi hümâyûn'un sahrâya hurûcu vakti duhûl edüp, tavâyif-i askerînin iki kışt mevâciblerinin lüzûm-i i'tâsı bundan akdem Rikâb-ı kâm-yâb tarafına 'arz ü inhâ olunduguına binâ'en, mevâcib ve sâyir umûr-i seferiyeyeye sarf için zilhiccenin altıncı günü¹ iki bin dört yüz kîse akça vâsil-ı Mu'asker-i Şehriyâr-ı rub'-meskûn ve dâhil-i hazîne-i Ordu-yi hümâyûn oldu.

Silahdâr Ağası zâhîre mübâşiriyyeti ile bundan akdem tağrîb ve yerine Ocağ Kethudâsı vekâleten takrîb olunmuş idi. İle'l-ân Ağalık mesnedi hâlî olmak takrîbî ile resânende-i hazîne olan Kapucu-başı Kuru İbrâhîm Ağa'nın Silahdâr Ağalığı'yla şecer-i zâyil-i ikbâli tartîb ve mâh-ı zilhiccenin on yedinci günü² iki kışt mevâcib dahi ihrâc ve eyâdî-yi emânet-kârâne idrâc olundu.

Tevcîhât-ı 'ilmîyye³

Bin yüz seksen beş senesi muharreminden⁴ zabit etmek üzere Mekke-i mükerreme Kazâsı, Mîsr-ı Kâhire'den munfasıl 'Îlmî Yeğeni 'Ali Efendi'ye ve Medîne-i münevvere Kazâsı, [M2 151] târîh-i mezkûrdan sâbıkâ Şâm Kadısı Elmâs Paşa İmâmi-zâde Mehmed Emîn Efendi'ye ve seksen dört cumâdelâhîrasından⁵ mutasarrîf olmak üzere Kuds-i Şerîf Kazâsı, Veliyyüddîn Efendi'ye ve İzmir Kazâsı, Mehmed Sâlih Efendi-zâde Ahmed Es'ad Efendi'ye ve gurre-i şâ'bândan⁶ Yenişehir-i Fenâr Kazâsı, Ders-i 'âmm 'Abbas Efendi'ye ve Âmid Kazâsı, Hâmise'de bulunan müderrislerden es-Seyyid Mehmed Efendi'ye tevcîh ve silsileleri tertîb ve bi-hasebi't-tarîk cümlesi tatyîb olundu.

'Azl ü nasb-ı Sadr-ı Anadolu

Bir sene kadar mesned-i Sadâret'e şeref-bahş olan Mehmed Murâd Efendi ma'zûl ve şehr-i rebî'ulâhîrin ikinci günü⁷ sâbıkâ İstanbul Kadısı 'Atîf Mehmed Emîn Efendi, o mesned-i bülende menkûl oldu.

¹ 6 Zilhicce 1184 = 23 Mart 1771 Cumartesi.

² 17 Zilhicce 1184 = 3 Nisan 1771 Çarşamba.

³ "Tevcîhât-ı 'ilmîyye ...tahsîl-i derecât-ı 'izz u ikbâl eyledi" kısmı aynı kaligrafi ile Ü 121a ve 121b varaklarının kenarlarına yazılmıştır.

⁴ 1 Muharrem 1185 = 16 Nisan 1771 Salı.

⁵ 1 Cumâdelâhîre 1184 = 22 Eylül 1770 Cumartesi.

⁶ 1 Şâ'bân 1184 = 20 Kasım 1770 Salı.

⁷ 2 Rebî'ulâhîr 1184 = 26 Temmuz 1770 Perşembe.

Edirne Kazası, İzmir'den munfasıl Evliyâ-zâde Zeynel'âbidîn Efendi'ye, gurre-i recebden¹ ve Edirne Pâyesi'yle Mîsr-ı Kâhire, Kuds-i Şerîf'den mün'azil Tarsûsî-zâde Mustafa Efendi'ye gurre-i ramazândan tevcîh u ihsân olunup, sâbıkâ Edirne Kadısı es-Seyyid Mehmed Gânim Efendi'ye sene-i merkûme rebî'ulevveli gurresinden² ve Edirne Pâyesi'yle, sâbıkâ Şâm Kadısı olan Müftî-zâde Ahmed Efendi'ye seksen beş senesi muharreminin onuncu gününden³ Mekke-i mükerreme pâyeleri verilüp, bu mülâbese ile mahsûd-i akrân ve mağbût-i emsâl ü ahdân oldular.

Sâbıkâ Rumeli Kadi'askeri ve hâlâ Nakîbuleşrâf ve Re'isü'l-'ulemâ olan Şeyhulislâm es-Seyyid Mustafa Efendi-zâde es-Seyyid 'Abdullah Efendi nâvek-i ecel-i nâgeh雷斯 ile mat'ûn ve rebî'ulâhîrin yirmi sekizinci günü⁴ masrû'-i ser-pençe-i raybü'l-menûn olup, mansîb-ı eşref-i nekâbetle sâbıkâ İstanbul Kadısı es-Seyyid İbrâhîm Efendi memnûn oldu.

Leff ü neşr-i müretteb üzere Burusa ve Yenişehir ve yine Burusa'dan ma'zûl 'Abdulvehhâb Efendi ve 'Arab-zâde 'Ali Rıza Efendi ve Murâd-zâde es-Seyyid Ahmed Efendi müte'âkiben terk-i hayât-ı müste'âr ve ihtiyâr-ı dârü'l-hulûdi ve'l-karâr eylediler.

Rumeli Kadi'askeri Şerîf-zâde Mehmed Şerîf Efendi müddet-i 'örfiyyesin ikmâl ve Sadâret-i Anadolu'dan ma'zûl Sâlih-zâde Mehmed Emîn Efendi ramazân-ı şerîf evâsítında⁵ o mansîb-ı 'azîzü'l⁶-menâl ile tahsîl-i derecât-ı 'izz u ikbâl eyledi.

VEKÂYÎ-'İ SENE HAMS VE SEMÂNÎN VE MÎ'ETE VE ELF

Mevsim-i şitâ karîn-i ınkızâ ve düşmen-i dîn birkaç tarafdan Memâlik-i mahrûse'ye [M2 152] itâle-i pây-i tecâvüz ile mübâşir-i harb ü gavgâ olup, meştây-ı Ordu-yi hümâyûn'da asker her ne kadar ekall-i kalîl ise dahi, esbâb-ı teheyyü' ve hareket hâricden gelecek askere i'lân ü işâ'at olunmak için mâh-ı muharremin ikinci günü⁷ tûg-i Âsâfi ocak ağaları ma'rifiyle rezk olunup, etrâf ü eknâfa haberler ırsâl ve vürûdu muntazar olan cünûd-i muvahhidîne ifâde-i hâl zîmnînda ırsâl-i misâl-i lâzimu'l-imtisâl kılındı.

¹ 1 Receb 1184 = 21 Ekim 1771 Pazar.

² 1 Rebî'ulâlâ 1184 = 25 Haziran 1770 Pazartesi.

³ 10 Muharrem 1185 = 25 Nisan 1771 Perşembe.

⁴ 28 Rebî'ulâhir 1185 = 10 Ağustos 1771 Cumartesi.

⁵ 11-20 Ramazan 1184 = 29 Aralık-1770-7 Ocak 1771.

⁶ 'azîzü'l M2, B2, K2 : 'azîr Ü.

⁷ 2 Muharrem 1185 = 17 Nisan 1771 Çarşamba.

İstîlâ-yı küffâr ber-İsakçı ve nehzat-ı Serdâr-ı ekrem be-Sahrây-ı Babadağı

Keyfiyyet-i hatt u tırhâl vaktiyle müzâkere ve hükmünü kuvvetden fi'le îsâl, mûcibât-ı vakt ü hâlden olduğuna binâ'en, ‘akd olunan meclis-i meşveretde bu mübâhasât güzerân ve herkes ma'lûmâtını âverde-i zebân edüp, âhir-i kâr Nehr-i Tuna üzerine inşâ olunacak cisrin termîmi husûsuna ıkdâm ve eyyâm-ı sayf için müretteb olan asker dahi sefâyine teşhîn ve Sünne'den Tuna'ya duhûl üzere oldukları resîde-i rütbe-i ‘ayne'l-yakîn olup, bu sûretde Ordu-yi hümâyûn'un Babadağı Sahrâsı'na darb-ı hîyâm ve karşı tarafa mûrûr esbâbını tahsîle ihtimâm etmesi min ehemmi'l-mehâmdir deyü her tarafından idâre-i kelâm olunmağla, bu tedbîr-i dil-pezîr muhtâr-ı müşîr u müsteşîr olduğuna binâ'en, üç beş gün zarfında bu emre mûbâşeret rekîz-i zamâyir-i erkân-ı devlet olmuş idi. Meşveretden bir iki gün sonra a'dânın ya Tulça ve yâhûd Isakçı üzerine hûcûm edecekleri ba'zı delillerden tâhkîk olunup, Dağıstânî ‘Ali Paşa'ya bu keyfiyyet telmîh ve mâddeye lede'l-vukûf ifşâsı bâ'is-i vahşet-i asker olacağını fehm ile ketm tarafını tercîh etmiş idi. Binâ'en ‘alâ zâlik nâ-gâh sabaha iki sâ'at kalarak düşmen-i gümkerde-i râh berü tarafa murûr ve Eski Isakçı dimekle meşhûr olan mahalde tertîb-i tabûr edüp, cisr muhâfazasına me'mûr olanları perâkende vü perîşân ve eczâ-i cisri sûzân eyleyüp, asker keyd-i a'dâdan gâfil ve ta'yînatlarında zarûriyyü'l-ihtiyâr olan kusûru müsâmaha ve¹ tegâfûle haml ile ihdâs-ı fesâd ü teferruka mâyil olup, mukâbele böyle dursun taraf-ı düşmene nigâh etmeyerek, kat'-ı râh ve kimi Babadağı'nı ve kimi Tulça'yı penâh ve ba'zısı püstelere çıkışup, düşmenin Isakçı'ya etdiği hasârâtı temâşâ ile nâme-i a'mâllerin firâr 'ani'z-zâhf hatîatiyla siyâh eylediler. Sadr-ı 'âlî-câh bu kazîyyeden [M2 153] âgâh oldunda, dûd-i âh ü te'essüfü 'anân-i âsumâna peyveste ve bu havâdis-i müte'âkîb-i zuhûr sebebi ile züçâc-ı mizâcî şikeste olup, küffâr Isakçı Kal'ası'nı zapt ü ikâmet 'akabînde Babadağı'na 'azîmet ve müdâfa'aya vâffi asker olmamağla, bir hâdise-i 'azîme zuhûrundan zihni perîşân ve ne edeceğinde vâ-lehû hayrân olup, bu takdirde meclis-i şûrâda karar verilen vakte intîzâr mecâli kalmayup, mâh-ı mezbûrun on birinci günü² 'alem-i şerîf sütûnuna bend ve birkaç günden sonra sahrâya çıkmak üzere tevâsik-i râbîta-i 'ahd ü peyvend olundu. Isakçı üzerine gelen küffâr üç bini tecâvüz eylemediği tashîh-kerde-i erbâb-ı i'tibâr olup, ehl-i İslâm'da mukâbele ve işgâl edecek kadar u kuvvet var iken gayret-i dîniyyeyi bırakup, firâra âgâz etmeleri, metânet-i dîn ile muttasif olanlara dağ-ı derûn ve sebeb-i hüzn ü elem-i gûnâ-gûn oldu. Düşmen Isakçı ve cisr edevâtını ihrâk u tahrîb ve palangasını barut ile atup, re'âyâdan alabildiklerini kayıklara teffîk u tertîb ve İsmâ'il tarafına murûr ile ber-minvâl-i muharrer ehl-i İslâm'ı hazîn ü ke'îb eyledi. Bundan sonra yedi gün Babadağı meştâsında ârâm ve muharremin

¹ müsâmaha ve M2, B2, K2 :— Ü.

² 11 Muharrem 1185 = 26 Nisan 1771 Cuma.

on sekizinci günü¹ Serdâr-ı ekrem ve ocağlu ve sâyir hadem ü haşem İsaççı semtine nasb olunan hîyâma çıkış, muntazır-ı cem‘iyyet-i cünûd-i İslâm oldular.

Vürûd-i hazîne ve teşrifât

Kîsteyn mevâcibi tevzî‘ u taksîm ve mesârifât-ı seferiyeye akçanın lüzumu dahi ma‘rûz-i dergâh-ı Şehriyâr-ı cemm-i hadîm kılınmıştı. Bu def‘a Kapucular Kethudâsı Sâlik Ağa ile beş yüz kîse teşrifât-ı hümâyûn Mu‘asker-i Cihândâr’ye tekarrub eylediği ihbâr ve der-‘akab Mehterhâne ile îfây-ı resm-i istikbâle ibtidâr olunup, Sadr-ı vekûr² teşrifât-ı seniyye-i Cihândâr ile mesrûr ve Defterdâr Efendi‘ye dahi vürûd-i hazîne ile hiffet-i maslahat meysûr oldu. Tulça vak‘ası sâmi‘a-güzâr-ı hazret-i Tâcdârî olmakdan nâşî, rencîş-i hâtır-ı mülükânelerine bâdî ve tenbîhât ü tergîbatı hâvî üç kît‘a hatt-ı mehâbet-makrûn sudûruna sebeb-i ‘âdî olup, Re’isülküttâb Efendi cehren kîrâ’etine leb-i cunbân-ı şurû‘ ve me’âl-i rikkat-i şîtimâlinden herkes müte’essir ü cezû‘ oldu.

Kıssa-i garîbe

Sadria‘zam hazretleri Ordu-yi hümâyûn’dan ref‘-i münker ü fahşâ emrine mezîd-i dikkat ü i‘tinâ edüp: [M2 154] “Hattâ devâyir-i kibârda olan tâze-rûlар mazânn-ı töhmet ve peyk-i serî‘u’s-seyr-i hîrs u şehvet olup bunların tard u ib‘âdları lâzımdır” deyerek şifâhen ve vicâhen tenbîh ü te’kîd ve ekser-i nâs mu’temer olarak dâyiirelerinde bulunanları teb‘îd edüp, Cebeci-başı Kurd Ağa her zemân bir âfet-i devrânın bend-i kemend-i mehabbeti ve her bâr bir mahbûb-i dil-âşûbun masrû‘-i hüsîn ü behceti olduğundan, bu hâl kendüye mukaddime-i çîn-i cebîn-i infî‘âl olup, dûrbâş-ı in‘izâl ile mazhar-ı tevbîh u gûşmâl olmuştu. Tezkireci Münîb Efendi: “Bu ne demek ister, Padişahlar ba‘zan mücevherât isti‘mâlini muhkem yasâğ itdikleri hâlde bile ricâl-i devlet miyânında bulunan sağır mücevher bîçaklardan tegâfûl edüp, mu‘âhaze etmezler. Benim dâyiiremde olan tifl-i emred ki bana rûh-i izâfî ve cism-i nahîfimi³ vikâyede bir dir‘-i zâfidir. Murâhik u şîr-hâre iken zîr-i serâ-perde-i haremimde demsâz-ı hacr-ı terbiye olup, sekiz yaşına bulûğunda başına vaz‘-ı destâr ve üzerine gubâr kondurmayarak, veled-i ma‘nevî mesâbesinde bir hidmetkâr iken merkûmu dâyiiremden teb‘îd ba‘zı hevâ-perestler yedîne vermekden gayri neyi müfiddir” dedikde, mûmâ ileyh ri‘âyeti vâcib zeber-dest bir kâtib olduğundan, hakkında ihtiyâr-ı sükût ve tevâni ve bu makâle o meşrebde olanlara bâ‘is-i inbîsât-ı nihânî oldu.

Me’mûriyyet-i Dağıstânî ‘Ali Paşa be-muhâfaza-i Tutrakân

İsaççı'da vukû‘⁴ bulan hâdise müşârun ileyhin gaflet ve sû-i tedbîrine haml olunarak, te’dîb ü takrî‘î irâdesiyle Ordu-yi hümâyûn'a iihzâr olunmuştu. Lede'l-vusûl

¹ 18 Muârem 1185 = 3 Mayıs 1771 Cuma.

² Sadr-ı vekûr Ü, B2, K2 : صد و فور M2.

³ nahîfimi Ü : nahîfi M2, B2, K2.

⁴ vukû‘ M2, B2, K2 : فوج Ü.

ser‘askerlere lâzım olan sebât-ı kalb ve bezl-i mevcûd ve hass ü tahrîzîde kat‘â kusûr etmeyüp, asker bilâ-muzâyaka terk-i kîtâl ve bu takdîrde münferiden müdâfa‘aya iktihâm emr-i muhâl olduğunu âverde-i zebân makâl etmekle, bast etdiği mukaddime ma‘kûl olup, ‘özrü her ne kadar makbûl olduysa dahi, Ser‘askerlik‘den ma‘zûl ve Tûrakan câniblerini muhâfaza ile mu‘âteb ü mes’ûl oldu.

‘Azl-i Defterdâr

Bi'l-fi'l Şîkk-ı Evvel Defterdârı olan ‘İsmet ‘Ali Efendi kîllet-i vâridât ve kesret-i mesârifât sebebi ile leyl ü nehâr âvâre-i huzûr u sükûn ve giderek bu tehayyülât mûmâ ileyhe îrâs-ı mukaddime-i cünûn edüp, buyuruldularında habt u halel ve umûr-i mâliyyeye dâyir sehv ü zelel vukû‘unu hulefâ ve kîsedârân-ı aklâm [M2 155] sırran ifâde vü ifhâm ve o makûle muhtebitât-ı ahvâline medd-i târ-ı enzâr ve mîriye muzır olan tahrîrâtına ‘adem-i i‘tibâr lâzım gelenlere ‘ale'l-infîrâd ihtâr olunduğundan başka, mübtelâ olduğu sevdâ, kâbil-i müdâvâ olur zanniyla, ta‘yîn-i etibbâ olunmuşidi. ‘Ilâcın te’sîri olmayup, bir günde üç beş def‘a Sadriâ‘zam yanına girüp, bilâ-münâsebe ba‘zı umûr istîzân ve çadırına geldikde, esâs ü mesâsdan ‘ârî ısdâr-ı fermân eylediği ma‘lûm-i hakâyik-şinâsân-ı umûr u hutûb ve bu takdîrde ‘azl ve âharının nasbı resîde-i derece-i vûcûb olmağa, Zimmet halîfesi İsmâ‘îl Efendi‘de liyâkat ü mehâret muhayyel ve Defterdârlığ'a müstehakk u mahal görülüp, o câh-ı bûlend ile şeref-mend ve selefi etbâ‘ına teslîm ve Âsitâne‘ye îsâli husûsu merkûmlara tefhîm olundu.

Tevcîh-i Rûznâmçe-i Evvel ve ba‘zı havâdis

Sâbıkâ Sadriâ‘zam Kethudâsı olan es-Seyyid İbrâhîm Efendi itmâm-ı hidmet ile Ordu-yi hümâyûn'a ‘avdet edüp, münhal olan mansib-ı Defterînin hakkında tehallüfü, sebeb-i ye’s ü hîrmân ve Âsitâne‘ye ‘azîmet için dâmengîr-i istîzân olup, tahsîl-i ruhsat ‘akabinde Âsitâne-i sa‘âdet'e pâ-nihâde-i vusûl ve teskîn-i üvâm-ı hasret etmeden me’mûr-i ‘avd u kufûl olup, Ordu-yi hümâyûn'a geldikde, Nişancılık'a ilhâk olunan Rûznâmçe-i Evvel mansıbı ifrâz ve Efendi-yi mûmâ ileyhe tevcîh ile mazhar-ı i‘zâz kılındı.

Sügür-i İslâmiyye‘de Ser‘asker ve muhâfiz bulunanların tehâvün ü taksîrleri şayı‘ ve ta‘yînât ve sâyir meclûbât dan gayri fîkr u mülâhazaları olmayup, iki üç seneden berü bezl olunan emvâl ve zehâyir ki, hisâbında erbâb-ı kalem ü rakam mütehâyyirdir, bi'l-cümle telef ü zâyi‘ olduğundan başka, çep ü râstlarından a‘dâ eyyâm-ı şîtâda kayıklar ile berü tarafa geçüp, ehl-i İslâm ve re‘âyâyi refte refte giriftâr-ı kayd-ı isâr ve karşuya imrâr ile ikdâm ve cûr‘et izhâr edüp, mânend-i havâlif ü ‘acâyîz-i müdâfa‘adan dermânde ve ‘âciz oldukları, sebeb-i kalak u ıztırâb Sadr-ı vâlâ-cenâb olmağa, Rumeli Vâlisi ve Maçın Muhâfizi Vezîr ‘Abdî Paşa‘ya ve Hirsova Muhâfizi Vezîr Sâdîk Paşa‘ya bu keyfiyyetleri şifâhen inhâ ve muhâfaza-i etrâf ve karşuya mûrûr esbâbını iktinâf irâdelerini beyân ile fî-mâ ba‘d aks-i kazîyye rû-nûmâ olduğu hâlde, cevâba kudret-yâb olamayacağlarını sâmi‘alarına [M2 156] ilkâdan fazla, o taraflarda vâki‘ olan ahvâlî

hakîkati üzere sırran inbâ etmek zîmnînda müşârun ileyhimânın Kapu Kethudâları taraflarına isrâ olunmuş idi. Tîbk-ı me'mûriyyetleri üzere o cânibe 'azîmet ve ifâde-i keyfiyet eylediklerinde, asker ve cihât-ı uhrâ ile 'adem-i kuvvetlerin serd ü beyân ve ikdâr olundukları sûretde bezl-i cân edeceklerini âverde-i zebân ve ikâmetlerinde bir fâ'ide¹ olmadığını cezm ü îkân ile Ordu-yi hümâyûn'a 'atf-ı 'inân eylediler.

Zîkr-i nusrat-i ehl-i İslâm ve istihlâs-ı Kal'a-i Yergöyü

İltikây-ı a'dây-ı li'âmda ihlâs-ı tâm ve sebât ü ikdâm ve hevl-i cenge müsâberet ve i'lâ'-i kelimetullâha kasd u niyyet ekser-i ahyânda fevz ü nusrata sebeb ve tedmîr-i ehl-i şirk ü tuğyâna 'illet olduğu mümtehan ü mücerrebdir. Lâ-cerem bu def'a Yergöyü tarafinda kîbel-i cenâb-ı Vâcibü'l-vûcûd'dan cünûd-i muvahhidîne mev'ûd olan metn-i fevz ü fütûh bu vechile meşrûh kîlinur ki, Ruscuk Ser'askeri Vezîr 'Îzzet Ahmed Paşa yed-i a'dâya giriftâr olan Yergöyü'nün esbâb-ı istihlâsını te'emmûl ve ma'iyyetinde olan serân-ı asker ve sâyir erbâ-ı vukûf ile bu maslahatın semt-i sühûletini tefekkûr ü tehayyül eyler idi. Kudûm-i behâr ile basît-i gabrâ lâlezâr ve mukâbele-i a'dâ zemân-ı nûmûdâr olup, 'illet-i kerr u ferr olan huyûl-i erbâb-ı gazâ için çerâgâh ü merâti', Ruscuk taraflarında derece-i ihâtadan dûr u şâsi' olup, Yergöyü ile Ruscuk miyânında vâki' adada giyâhın kesreti olduğundan, kat'-i 'alef ve mümkün olursa düşmeni tîr-i merg-i helâke hedef etmek niyyeti ile bir mikdâr âdem zikr olunan adaya ta'yîn ve düşmene bu hâl müstebîn olduukda, bir gürûh asker ifrâz ve tûfeng ile cenge âgâz eyledikleri Ser'asker Paşa'ya ma'lûm olduukda, bî-mehâbâ münferiden o tarafa mûrûr ve Ordu Ağası Yeğen Ağa'ya bu hâl manzûr olduukda, ol dahi berzede-dâmân-i 'ubûr ve istîsâl-i düşmene bezl-i makdûr eylediler. Ruscuk tarafında bulunan pûr-dilân-ı İslâm'ın dahi tenevvür-i şevk u hamîyyetleri feverân ve kadr-i celâdet ü gayretleri galeyân edüp, zevraklarla adaya geçüp, cem'iyyetleri 'aded-i ehl-i Bedr'e mütekârib olduukda, adadan güzâr ve Yergöyü'ye bir buçuk sâ'at mahal olan İslabozı [Slabozia] nâmiyla şöhret-medâr olan çiftliği zabt için Ser'asker Paşa Ordu Ağası'nı ta'yîn ve ol dahi çiftlige varup, derûnunda bulunan a'dây-ı [M2 157] dîn ile muhârebeye dâmen-çîn-i kahr u kîn oldu. Müşârun ileyh ile adada ceng ü harbe mübâşeret eden a'dâ dahi havl ü kuvvet-i cenâb-ı Hudâ ile münhezim olup, köprülerini fekk ile kal'a kurbunda olan meterislere firâr ve istinâdları olan toplar ile asker-i İslâm'ı 'adem-i takrîbe bezl-i iktidâr ve cünûd-i İslâmiyye'de tûfengden gayri âlet-i harb olmadığını, Ser'asker-i müşârun ileyhe askeri mahall-i tehlike vü muhâtaradan 'avk ve tehyîc-i devâ'î-i şevk ile çiftlik tarafına sevk eyleyüp, kendüsü dahi bir piyâdeye rükûb ve tâlib-i nahçîr olan şîr gibi çiftlik tarafına vüsûb edüp, iki asker birbirine ittisâl ve meteris hafrına iştigâl ve iki sâ'atden sonra te-terrüse kâbil bir mahall-i menî' istihsâl eylediler. Ferdâsî sehere karîb ehl-i nâkûs u salîb taburlarını tertîb ve cünûd-i muvahhidînin meterislerine mânenâde-i gûrâz hûcûma âgâz edüp, berü tarafdan merdâne mukâbele ve âlât-ı ceng müdâvele olunarak meteris-

¹ fâ'ide M2, B2, K2 : fâyide Ü.

lerde izhâr-ı sebât ü istikrâr ve o gürûh-i mekrûhu nişâne-i dâne-i tûfeng eyleyerek, fi'l-hâl perîşân ü târumâr eyleyüp, bu sebeble düşmen kal'aya rucû' ve der u dervâzesin sedd ve top cengine şurû' eylediler. Ruscuk tarafında ictimâ' eden cünd-i mutâ' bu keyfiyyete bi'l-müşâhede tahsîl-i ittilâ' eyledikde, sevk-i cihâd u gazâ derûn-i gayret-ihtivâalarında rû-nûmâ olup, iki bin kadar dilâver, dâhil-i zîr-i Livây-ı Ser'asker-i zafer-rehber olup, açıkdan a'dânın meterisleri üzerine hecme-endâz ve va'd-i nasr-ı mübîni istincâz ile beş sâ'at kadar şu'le-i cevvâle-i ceng ü cidâl harmen-sûz-i sâmân-ı a'dây-ı bed-âmâl olarak bir mikdârı küşte-i samsâm-ı kahr ü istîsâl ve ba'zısı zahmdâr-ı şesper-i hizy ü nekâl olup, bakîyyetü's-süyûf süvârî ve piyâdesi mahlût olarak meterislerden hurûc ve esve'-i hâl ile kal'aya vülûc eylediler. Düşmen terk etdiği hisânât asker-i İslâm'a me'men ve karşısdan celb olunan dört kit'a top ile kal'ayı döğüp, bir müddetden berü istidrâcdan hâsil olan sürürları mübeddel-i mâtem ü şîven oldu. Yergögü semtinde hudûs eden vekâyi' her tarafda müstefîz u şayî' olduğundan, Mes'ûd Girây Sultân Zıştovi ma'berinden vâfir asker ile geçüp, rûz-i mesâffin üçüncü günü neberd-gâha vâsil ve kulûb-i muvahhidînde [M2 158] mâye-i kuvvet hâsil olup, kal'aya yürüyüş tedbîri dermeyân ve berren bu garaza vusûl 'asîru'l-imkân ve nehlen hûcûm her hâlde sehl ü âsân olduğundan, dalkılıç tahrîriyle emr-i mezkûrun îkâ'ına karar vermişler iken, meteris hizâsında vâki' cisrin zencîri ehl-i İslâm tarafından atılan top darbindan şikest olup, hemân birden kal'anın hendeklerine sevk-i ketâyb ve içinde bulunan melâ'înin ekserini müste'sil-i suyûf-i kavâzib eyleyüp, bakîyyesi istîmân ve kal'ayı bir iki gün mehl ile teslîm edeceklerini tefhîm ü beyân etdiklerinde, 'ale's-seher kal'ayı tahliye ve âminen mecma'lari olan mahalle giderlerse emân verileceği haberîyle bir âdem gönderilüp, zarûrî bu sûrete rîzâ ve kal'adan çıkış, orduları tarafına 'inân-ı haybet ü husrânı irhâ eylediler. Yergögü'nün istihlâsı haberi miftâh-ı kal'a ile müşârun ileyh tarafından Orduyi hümâyûn'a vârid olup, bir müddetden berü nevîd-i feth u nusrat gûş-zed-i erbâb-ı tevhîd olmadığından, kâffe-i nâs kesb-i sürûr-i bî-kiyâs edüp, dâyimâ mansûriyyet-i İslâm ve makhûriyyet-i düşmen-i bed-fercâm ed'iyesini felek-i Atlas'a mümâs eylediler. 'Avn-i hazret-i Bârî ve yümn-i baht-ı cenâb-ı Tâcdârî'yle vukû' bulan feth u zafer tefâsîl-i ahvâl-i muhârebe ile ma'rûz-i 'atebe-i Şehriyâr-ı heft-kişver kılınup, mir'ât-ı tab'-i hümâyûn meclây-ı suver-i sürûr-i gûnâ-gûn oldu.

Tetimme

Ser'asker-i müşârun ileyh matla'-ı Vezâreti'nde müsâ'ade-i kader ile kârger olan hidmet-i bâhiру'l-eserini istihsâl-i Sadâret'e mukaddime ve yâhûd peyâm-ı feth evvelce sem'-i hümâyûna resîde olmak mülâhazalarıyla, ordudan evvel bu haber-i hayatı Rikâb-ı hümâyûna tahrîr etdiği, ma'lûm-i Sadr-ı müsterî-tedbîr olup, bu vaz'-ı nâdir tavr-ı kadîm-i devlete mugâyir olduğundan, müşârun ileyh münfa'il ve miyânelerinde nâr-ı münâfese müşta'il olup, ahadühûmâ âharı gamz ve şiken-i hâtırı müstelzim tahrîrât ile tarafeyn iltizâm-ı semt-i kinâye vü remz eylediler. Makâm-ı Sadâret'de olanların müterrettib-i 'uhde-i kifâyetleri olan umûrda muhâletat ve şirket-i ağıyâr her ne kadar mûcib-i intifây-ı nûfûz ü i'tibâr ise dahi, mecârî-yi ahkâm-ı kadere rabt-ı rişte-i i'tikâd eden

Sudûr-i ‘izâm kâse kâse tecerru‘-i zehr-âbe-i sitem ü âlâm ile zât-ı maslahati iltizâm ve umûr-i devlet ber-vefk-i irâdet ne vechile pezîrây-ı hüsn-i temşiyet olursa, hemân olsun tavriyla, [M2 159] hod-re’ylik vâdîsinden i‘râz ve mü’essir-i hakîkî tarafından bilâ-irâde eseri mümteni‘ olan evzâ‘ muhâlifinden igmâz-ı hazerde ‘umûmen ve seferde husûsen lâzım geldiği vâreste-i kayd-ı i‘tirâzdır. Sadria‘ zam şâyiibe-i hased ile mevsûf ve za‘f-ı kalb ve feyâlet hiss ile ma‘rûf olduğundan, himâyet-i makâm ve istirzây-ı nefsi bed-râm iktizâsiyla, Ser‘asker-i müşârun ileyhi istirkâb ve muhassenâtını ma‘raz-ı isâ‘etde ‘âlem-i bâlâya tahrîr ile kesr-i sevretine inkibâb bir emr-i nâ savâb olduğu zâhir idi. Lâkin enefe vü nahvet-i Vezâret, fazlan ‘ani’l-beşerîyye mütehâmmil-i bârgirân-ı müşâreket olmayup, o makûleleri Sadr-ı rahîb ve mu‘âmele-i dil-firîb ile hâllerine terk ve ‘avâkib-i umûra nazar edenler ekall-i kalîldir.

Vürûd-i hançer-i mücevher be-Ağay-ı Yeniçeriyân ve ihsân-ı Vezâret be-muhâfiz-ı Tulça

Yeniçeri Ağası Süleyman Ağa'nın ‘akl ü dirâyeti takîk-kerde-i hazret-i Şehriyârî olup, şevkini tecdîd ve kadrini mezîd etmek kasdiyla taraf-ı hümâyûndan bir mücevher hançer Serdâr-ı ekrem hazretleri tarafına gönderilüp, yeden bi-yedin mûmâ ileyhe i‘tâ ve kadr ü i‘tibârı dü-bâlâ kılındı. Mîr-i mîrân-ı kirâmdan olup, Tulça muhâfazasına me‘mûr olan es-Seyyid Ahmed Paşa mahall-i mezkûrda bir maslahata muvaffak olmadığı muhakkak ise dahi, o havâlî ile ülfet ve bi-hasebi'l-istitâ'a ibrâz-ı gayret edüp, ma‘iyyetine dahi vâfir asker ta‘yîn ve nûfûzuna sebeb olmak için kâmet-i liyâkatî câme-i zerrîn-tırâz-ı Vezâret ile tezyîn olunmasını erkân-ı mu‘asker-i hümâyûn tahsîn etmeleriyle, gurre-i rebî‘ulevveldel¹ matlabıyla be-kâm ve dâhil-i silsiletü'z-zehab-i vüzerây-ı ‘izâm oldu.

Nusrat-ı ‘Asâkir-i İslâm der-Kulle

Krayova'yı yağmâ eden a‘dâ Kulle'yi istîlâ kasdiyla Yergögü'de olan cumû‘-i dalâlet- metbû‘larından istimdâd ve bin beş yüz kadar kâfir imdâdiyle bi'l-ittihâd Kulle üzerine gelüp, ‘ale'l-gafle hecme-endâz-ı şerr ü fesâd olmuşlar idi. Niğbolu muhâfazasında olan Vezîr el-Hâc Ahmed Paşa'ya bu kazîye ihbâr ve mümkün mertebe i‘ânete ibtidâr ile saferu'l-hayrin yirminci günü² cenge mübâşeret ve dört gün kadar iki taraf ifrâg-ı cehd ü tâkat ve iki üç def‘a zümre-i muvahhidîn düşmen-i dînin meteris ve tabyâaların zabt ile izhâr-ı metânet edüp, vâfir kâfire izâka-i zehrâbe-i merg ü fenâ ve niçelerini zahm-ı mühlik ile [M2 160] âh ü enîne mübtelâ eyleyüp, küffâr bu hâle nazar ile bi'l-külliyye müdemmir olacağların mukarrer bilüp, hemân hîyâm ü hargâhlârını intikâz ve sûret-i firârda Bükreş tarafına intihâz eylediler. Bu muhârebede elli kadar merdi dilîr ni‘met-i şehd-i³ şehâdetden dil-sîr ve sekzen kadar mübâriz-i nâmdâr zahm-dâr

¹ 1 Rebi‘ulevvvel 1185 = 14 Haziran 1771 Cuma.

² 20 Safer 1185 = 4 Haziran 1771 Salı.

³ şehd M2, B2, K2 : — Ü.

olup, Yergögü'den bi'l-istîmân hurûc eden kefere dahi Kulle'de olan kefereye iltihâk üzere oldukları haberi istirâk olunduguna binâ'en, Rusuk Ser'askeri Vezîr 'İzzet Ahmed Paşa verâalarından asker ta'yîn ve Kulle'den hemcinslerinin darb-ı sahîn ile mazhar-ı hism ü kîn oldukları haberinden gam-gîn ve bundan kat'-ı nazar İslâm askerinin iki firkası miyânında kalup, tahlîs-i cân edinceye dek haylî meşakkat çekdikleri vâsıl-ı derce-i yakîn oldu.

Vukû‘-i meşveret

Şehr-i rebî‘ulevvelin yedinci günü¹ ahvâl-i sefer müzâkeresiyyün Mu‘asker-i hümâyûn'da bulunan erbâb-ı ‘ukûl ü ârâ ‘akd-i meclis-i şûrâ edüp, Sadriâ‘zam Ordu-yi hümâyûn'a geldikde, Kartal ve sâyir sevâhilde vâki‘ olan nevâyibât sebebi ile mevkib-i İslâm'ı mühimmât ve ashâb-ı harb ü darbdan hâlî bulup, bâdî-yi emrde mütelâşî ve bir bâdire zuhûrundan mütehâşî olup, ne hâl ise derdest bulunanlar ile hîfz-ı sevâhil umûru-na mübâşeret etdiyse dahi, ta'yîn olunan asâkir me'mûr oldukları mahallerde müstakar olmayup, bu sebeble düşmen kesb-i mâye-i cûr’et ve birkaç def'a Tulça'ya çıkış, vâfir hasâret eylediğinden başka, kırk elli gün zarfında hezâr mihnet ile cem‘ olunan asâkir ve zehâyir ile Îsakçı'ya istihkâm verildi i‘tikâdında iken, hasm-ı güm-kerde-i tarîk o tarafa dahi çıkış, bilâ-muhârebe askeri teffîk ve eczây-ı cisri ihrâk ve etrâfdan imdad varıncaya dek karşuda olan cem‘iyyetlerine iltihâk eyledikleri, Sadr-ı müşârun ileyhi mahzûn ve âvâre-i sabr u sükûn edüp, bu esnâda asker ile pür-bâr ince donanma Tulça taraflarında be-dîdâr ve mevkib-i hümâyûnda dahi kesret hâsil olmağla, karşı tarafa mûrûr ve ahz ü sâr ü intikâma bezl-i makdûr fikri hâtır-ı Serdâr-ı ekremî'de cevelân eylediği, sibâk u siyâk-ı kelâmdan müstebân olup, bu niyyet her ne kadar mahz-ı isâbet ise dahi, fîkdân-ı esbâb ile kuvvetden fi‘le çıkmayacağı meczûm olduğundan, huzzâr-ı meclis dem-bestे vü hâmûş ve hûcûm vâlihü [M2 161] hayret ile medhûş oldular. Sevâhilde vâki‘ olan fevz ü nusratı yâd ve kendülerinin altı yedi mâhdan berü ahvâl-i etrâf ile iştigâlini ve ordu halkıyla ‘ale'l-infirâd bir maslahat göremeyüp, fî-mâ ba‘d ne makûle vaz‘ u hareket iktizâ eyleyeceğini ma‘raz-ı su’âlde îrâd eyledikde: “Ordu-yi hümâyûn ta'yînâtı iki günde bir verilüp, bu tasarrufdan hâsil olan zehâyir sevâhilde temekkün eden asâkirin akvât-ı yevmiyyelerine tertîb ü tanzîm ve ceste ceste vûrûd eden asker dahi buna kiyâsen serhadlere taksîm olunup, karşuya murûrun ‘illet-i gâ’iyyesi olan cisr dahi bi-eczâ’ihâ muhterik olmağla, zâhir-i hâle nazaran Tuna'nın öte cânibine sevk-i askerin sebîl-i imkânı maktû‘ ve neyl-i matlab bu tarîk ile memnû‘ görülür. Tuna donanmasını İsmâ‘îl'e me'mûr ve bâ-fazl-ı Hak istihlâsi meysûr olursa karşı tarafda bir mahal derdest bulunup, ba‘de zâlik maslahat neyi icâb ederse ana göre hareket olunur” dediklerinden sonra, düşmen Krayova ve sâyir mahalleri terk ü firâr edüp, niçün tevakkuf olunur ma‘nâsını şâmil serhadlerden gelen ahbâr ve maglataya havâle-i sem‘-i i‘tibâr câyz olmayup, zîrâ vücûd-i mühimmât ve zehâyir ile serhadlerden karşı geçüp,

¹ 7 Rebî‘ulevvel 1185 = 20 Haziran 1771 Perşembe.

hasım ile mukâbeleye vâfi asker olmadığından fazla, Muhsin-zâde'nin asâkir-i vâfire ile o havâlîye tekarrubü düşmenin müteferrik bulunan askerin bir iki mahalle tehaşşüd ve sevâhilden dûr olmalarını îcâb ve öte yakaya asker-i İslâm'ın mürûr ihtimâli olursa kîllet-i zahîre sebebi ile askere ıztırâb verüp, tecrübe-i düşmen üzere kîllet-i zahîreyi asker behâne edüp, giderek hod be-hod tefrika ve inkılâb hâletleri zuhûr etmek ma'nâlarına mahmûl olduğunu, meclisde bulunanların ba'zısı işrâb eyledi. Ve'l-hâsil niçe kîl ü kâl ve i'mâl-i fîkr ve beyân-ı ihtimâl 'akîbinde Tulça pîşgâhında olan donanma askeri İslâm'îl tarafına geçüp, kasabada mevcûd küffârı tedmîr ve mahall-i mezkûru teshîr etmek üzere meclis karar-gîr ve donanma askerinin Baş-bağışlarına bu kazîye şifâhen emr ü tezkîr olundu.

Mürûr-i küffâr be-Tulça ve perîşânî-yi sefâyîn

Kasaba-i mezkûre pîşgâhında olan altmış kît'a mikdarı donanma gemilerinde mevcûd sunûf-i cünûda Ordu-yi hümâyûn tarafından dahi imdâd [M2 162] olunup, karşu tarafa ne vechile mürûr edecekleri peyâmina Sadriâ'zam dîde-be-râh-ı intizâr iken, donanmanın ru'esây-ı askerî Ordu-yi hümâyûn'dan nehzat ve Tulça'ya varincaya dek a'dâ İslâm'îl tarafına kasd u niyyet olduğunu tashîh ile evvelce perîşanlık îrâsını tasmîm ve şehr-i rebî'ulevvelin on altinci gicesi¹ Tulça ile İslâm'îl miyânında vâki' olan adaya top ve asker çıkarup, etrâfinı tâhkîm ve o havâlîde geş ü güzâr eden İslâm kayıklarını toplamaya mübâşeret eylediklerini yeniçeri serden-geçdileri mu'âyene ile 'avâkîb-i umûru fîkr etmeden ma'iyyetlerinde² olan dalkılıçlar ile ittihâd ve kayıklara süvâr ve adaya güzâr edüp, hamle-i ülâda bir iki meterislerin zabit ile bir ceneral ve iki yüzden mütecâviz küffârı resîde-i hayyîz-i helâk ü demâr eylediler. Düşmen sûret-i firârı izhâr ve bunlar dahi bakîyesin tu'me-i seyf-i tâbdâr ederiz zu'muya, emr-i ta'kîbi tasvîb ve seyf ü hançerlerin teşhîz ü tezrîb ve düşmen dahi mukaddemce der-kemîn olan müretteb taburları üzerine ehl-i İslâmi çeküp, fi'l-hâl taburdan top ve sâyir âlât-ı nâriye ile cünûd-i muvahhidîni rû-tâb-ı ıztırâb edüp, nâ-çâr kayıklara cân atarak Tulça'ya 'avd ü iyâb eylediler. Mecârîyi ahvâlden düşmenin Tulça'ya hûcûmu istidlâl ve Serdâr-ı ekrem hazretleri tarafına Muhâfiz Paşa tarafından ifâde-i hâl olundukda, darb ü harb erbâbından sekiz bin kadar dilâver cem' olunup, zahîre ve sâyir levâzîm ne ise istikmâl ve Tulça'ya ırsâl olundu. Küffâr Açıklar ile Tulça'ya nîsf sâ'at olan Taşliburun'a çıkış, altı bin kadar askerden müretteb taburuna nîzâm verüp, berren kasaba üzerine hûcûm üzere olduğu cünûd-i İslâmiyye'ye ma'lûm oldukda, beş altı yüz mikdârı süvârî mukâbeleye ta'yîn olunup, yevm-i mezkûrde kesret-i riyâh u emtâr sebebi ile cevv ü semâ mükfehir ve savt-ı ra'd ve vemîz-i berk nev'-i insan ve cins-i hayvanı mütezaccır edüp, tîn-i lâzib resîde-i menâkib ve miyâh-ı müctemi'adan her yerde bir gadîr-i 'amîk ve şiddet-i hübûb-i 'avâsîfdan her mahalde bir cebel-i mümteni'u't-tarîk peydâ olup, tesâdüm-i ricâl

¹ 16 Rebî'ulevvvel 1185 = 29 Haziran 1771 Cumartesi.

² معتبر نہ : Ü. ma'iyyetlerinde M2, B2, K2 :

ve kerr ü ferr-i ebtâl muhâl iken, yine gayret kemerin bend-i miyân-ı ikdâm ve her tarafından müdâfa'a emrine ihtimâm etdilerse dahi, adada vâki' cengden çıkan mecrûhlar düşmenin kesretinden ve âteşinin savletinden bahs ile berü tarafda olan askerîye vahşet îrâs ü tenahhî ve tecânüflerine vesile ihdâs eylediler. Bu sebeble sefâyinde levend yazılan neferâtın [M2 163] ba'zları sefînelerini terk ve mîşe-zârda ihtifâ ve ba'zları sefînelerini Nehr-i Tuna ile icrâ ederek kenâr-ı selâmeti istiksâ eylediler. Sâyir askere dahi bu hâlet sârî ve bi-hikmetillâhi Te'âlâ derûnlarına ru'b u hirâs târî olup, mahall-i ma'rekeden gürizân ve her biri bir tarafa perâkende vü perîşân olup, ru'esây-ı asâkir her ne kadar sa'y etdiler ise, rûcû'lari mutasavver ve tekrâr cenge şurû'lari müyesser olmayaç, düşmen dahi askerini tansîf ve bir mikdari müdâfa'aya ve bir mikdârı hiyâm ve kasabada olan eşyayı kayıklarına nakl ü tarsîf ederler iken, Ordu-yi hümâyûn'dan tertîb olunan askerin talî'ası yetüşüp, muhâfiz Paşa ile mülâkî olduklarında, bâzûy-i himmetlerine bir nevi' kudret terettüb edüp, yedi sekiz yüz kadar piyâde ve süvârî birkaç defâ düşmen üzerine hûcûm u iktihâm ve vâfirini ihlâk ü i'dâm ve perîşân olan ehl-i İslâm dahi beşer onar mahall-i ma'rekeye gelmeye başlayup, giderek cem'iyyetleri mütekessir ve tâkat-ı mukâvemet müte'azzir olduğunu küffâr cezm ile yirmi sekiz sâ'at berü cânibe ikâmetden sonra şeb-i târda İsmâ'îl tarafına güzâr eylediler.

Zuhûr-i düşmen ve vukû'-i kîtâl

Tulça'ya üç sâ'at bu'du olan Beş-tepeler'de Ten Kazağı'ndan yüz nefer cizye-güzâr re'âyâya ta'yîn-i mesken ü me'vâ kılıñup, vâki' olan muhârebelerde asâkir-i İslâm'a i'ânet ve sadâkatleri hüveydâ olduğundan başka, sagîr kayıklar ile kemîngâhlarda terabbus ve ahvâl-i düşmeni tefahhus ve cünûd-i muvahhidîni âgâh ve kasd-i fâsidlerinden ref-i iştibâh eylediklerine binâ'en, başları Ordu-yi hümâyûn'a ihmâr olunup, hil'at ilbâsiyla mîrîden ta'yîn-i tertîb ve şehriyye otuzar guruş ile tatyîb olunmuþidi. Moskovlu bu hâle vâkif ve fi'l ü hareketlerinden tersende vü hâyif olduklarından, zevâl ü izmihlâllerine tâlib ve beş altı yüz kadar asker ile şehr-i rebî'ulâhîrin on sekizinci günü¹ mahall-i mezkûre çıkışup, 'illet-i kesretle Kazaklar'a² gâlib olup, bu hâl o taraf-larda karagol şeklinde mukîm Sadria'zam Deli-bâsısı tarafından Ordu-yi hümâyûn'a ifâde vü tefhîm olundukda, Bin-başı Kütahyalı Süleyman Ağa'yı ve iki bin piyâde ve süvâriyle Seksançu-başayı ve Morovî Ahmed Ağa'yı Serdâr-ı ekrem derhal ta'yîn ve asker-i mezkûr mahall-i ma'rekeye gelinceye dek düşmen Kazaklar'ın yurdunu tahrîb [M2 164] ve hânelerinde buldukları eşyâyi yağma ve tabyada olan topları alup, geldikleri semte 'azm ü şitâbi imzâ etmişler iken, nâ-gâh ordudan ta'yîn olunan asker-i zafer-rehber tilâl ü cibâlden Seylû'l-'Arim gibi seyelân ve düşmen-i bed-peymân ile münâvelle-i seyf ü sinân edüp, düşmene bu keyfiyyet nûmâyân oldukda, üftân ü hîzân kayıklarına süvâr ve karşı tarafa gürizân oldular. Küffâr Açıgları'na süvâr ve bir mahall-i tengden mûrûra mecbûr olduklarını asker-i muvahhidînden üç yüz kadar merd-i güzîn tashîh

¹ 18 Rebî'ulâhir 1185 = 31 Temmuz 1771 Çarşamba.

² Kazaklar'a M2, B2, K2 : ّقرااغلره . Ü.

ile der-kemîn ve Açıqlar vürûdunda bir fetîlden tûfenglere ateş verüp, o kavm-i dalâlet-âyîni âteş ü âb arasında hâyim ve ekserine dâne-i tûfeng isâbet ile geldiklerine nâdim oldular. Kazakların gerçi yurd u meskenleri sûzân ve eşyâları magsûb-i ‘aduvv-i cânları oldu. Ancak hasm-i nâ-bekârin dahi nisfindan ziyâdesi bu muhârebede hâlik ve semt-i dûzaha sâlik oldu. Beş altı ay zarfında Tulça ve Îsakçı ve Beş-tepelere bir kaç def‘a düşmen hûcûm edüp, müdâfa‘ada kusûr ve himem-i askerde fûtûr tehakkukuyla¹ o arâzî-yi kesîru'n-nemâ âsâr-ı ‘imâretden mu‘arrâ olup, âşıyâne-i bûm u gurâb ve kulûb-i erbâb-ı me‘ârif gibi vîrân ü harâb oldu. Ancak nazm²:

Ve külli şedîdetin nezelet bi-kavmin,
Se-ye’tî ba‘de şiddetihâ rehâ’ün³

mefhûmu medâr-ı tesliyyet-i derûn ve sebeb-i zedûdigi-yi gubâr-ı kalb-i mahzûn olup, karîben bu devâhî-yi ‘uzmâ karîn-i intifâ ve her şahs mesken ü me’vâsında ikâmet ü sivâ ile vâreste-i envâ‘-ı musîbet ü belâ olacağları müsted‘âdir.

Ba‘zı havâdis

Tulça'da vâki‘ olan mesâ‘ib muhâfiz bulunan Ahmed Paşa'nın ‘adem-i idâresinden neş‘et eylediği zanniyla ‘azli vâcib görülüp, Moravî Ahmed Ağa bir muhâfiz tedâruküne dek o havâlîye me’mûr ve yedine i‘tây-ı menşûr kılındı.

Sadria‘zam birâderi Hüseyin Bey ile taraf-ı vâzihu's-şeref-i hazret-i Cihândârî'den teşrifât-ı seniyyeye mashûb bir kît‘a hatt-ı bedî‘ul-l-üslûb şeref-rîz-i vürûd olup, mazmûn-i hatt-i münîf a‘dânın her tarafdan hûcûmu sebebi ile tab‘-ı hümâyûna gubâr-ı melâl ‘âriz olduğundan ve bundan böyle yek-dil ü yek-cihet def‘-i keyd-i a‘dâya mübâderet kılınmasından ‘ibâret olup, bu me’âl-i hatîr cümleye ifâde vü tezkîr olunup, ahz ü sâr ve recây-ı nasr-ı cenâb-ı Kâhhâr ile dest-ber-âverde-i dergâh-ı ilâh oldular.

Ordu-yi hümâyûn'un Babadağı Sahrâsı'ndan hareket ve a‘dâ üzerine [M2 165] ve yâhûd âhar tarafa teveccûh ü ‘azîmeti fîkdân-ı esbâb ile dâhil-i hîta-i tasavvur olmadığı cümleye ma‘lûm olup, altmış gün kadar vakt-i ikâmet mümtedd ve tûl-i meksden kulûb-i nâsda fûtûr u se‘âmet giderek müsted olup, teferruk-i hâletlerinden ihtirâz ile ‘ale'l-‘umûm ocaqlara ve sâyirlere fermân-ı ‘âlî ısdâr ve Yeniçeri Ağası Süleyman Ağa sevkîyle Kır Serdârı nasb olunup, iki yüz nefer ile dâyimâ geş ü güzâr ve firâr edenleri mektûfu'l-eyâdî orduya ihzâr eylemesi tenbîh ü iş‘âr olunmuşıldı. Bu tedbîrin bir zemân fâyidesi zâhir u ‘iyân olup, firârdan herkes tersân ve ahz ve ircâ‘-ı iftizâhîndan⁴ lerzân

¹ tehakkukuyla Ü تحقیله : M2, B2, K2.

² nazm M2, K2, Ü. — B2.

³ “وَكُلَّ شَدِيدَةٍ نَزَلتْ بِقَوْمٍ سَيِّئَتْ بَعْدَ شَدَّتْهَا رِحَاءٌ” Bir kavme inen her türlü belâ ve sıkıntılarından sonra refah ve saâdet gelecektir” anlamına gelen Arapça bir beyittir.

⁴ iftizâhîndan M2, K2, Ü, iktizasından B2.

olmuşlar iken, bu esnâda Babadağı kurbunda olan limanlardan ordu halkın ba‘zısı İstanbul kayıklarına bilâ-mâni‘ râkib ü zâhib oldukları şayı‘ olmağla, bu kapuyu dahi sed ve o mülâhazada olanları men‘ u sadd için esnafdan ma‘adâ şahs-ı vâhîde Kethudâ Bey tezkiresi yedinde olmadıkça, ruhsat-ı ‘azîmet verilmemek üzere gedüklülerden Miftâhî İbrâhîm Ağa ve bir Turnacı o havâlîye ta‘yîn olunmuş idi. [Mîsrâ]:

Ahabbü şey’in ile'l-insâni mâ-müni‘â¹

mefhûmu kulûb-i nâsda hüveydâ ve ma‘berlerde bulunan gümâştegân-ı devleti akça ile itmâ‘ edüp, bahran Âsitâne tarafına şirâ‘-güşâ oldukları ahbârı Ordu-yi hümâyûn'a mün‘akis olmağla, bilâ-tecribe me‘mûrları te‘dîb tasvîb olunmayup, binâ‘en ‘alâ zâlik fi‘len dahi mâdde tashîh ve der-’akab Turnacı-başı nefy tarîkiyla tesrîh olundugundan başka, za‘îm-i mezbûrun dahi ze‘âmeti ref‘ ve gedîgi âhara def‘ olunup, ıslâh-ı nefs sûretinde Platimana (بِلَاطْمَنَة) Kal‘ası'nda habs olundu.

İklîm-i Mîsr'da tûygân ve o iklim-i ‘azîmde² da‘vây-ı istibdâd ü infîrâd³ ile ‘ısyân eden ‘Ali Bey'in haber-i helâki Rikâb-ı hümâyûn tarafından tahrîr olunup, gâ‘ile-i sefer hilâlinde merkûmun serkeşliği sebeb-i teşettüt-i bâl ve bâ‘is-i tekessür-i endîse vü hayâl olmağla, vefâtı haberi tenşît-ı havâtîr ve tefrîh-i kulûb-i ekâbir eyledi.

Ahvâl-i Ser‘asker-i Vidin Muhsin-zâde Mehmed Paşa

Müşârun ileyhin Mora'dan berü taraflara teveccühü ibtidây-ı emirde mühr-i hümâyûn ile müserref olmak irâdesine mebnî iken, vakt ü zemâni hulûlune dek sâ‘ik-ı⁴ takdîr bu emr-i hatîri bâz-bestî-girih-i te‘hîr ve tehallûf-i matlab ile Sadâret, Silahdar Mehmed Paşa'da karar-gîr olmuş idi. Ancak [M2 166] müşârun ileyhin sît ü savleti münteşir-i âfâk ve elsine-i nâsda medh u senâsi mütecâviz-i hadd-i iğrâk olup, bu vakitlerde *hâlün ‘ani'l-‘amel*⁵ metrûk ve mûhmel kalması münâsib görülmeyüp, Serdâr-ı ekrem Îsakçı'dan mûrûr etmek mukadder olduğu hâlde, müşârun ileyhin dahi Vidin taraflarından asâkir-i vâfire ile karşı geçmesi⁶ tasmîm ve seksen dört senesi evâhirînda Rumeli mansıbı ve Ser‘askerlik ile kadr ü i‘tibârı tefhîm olunmuş idi. Müşârun ileyh dahi mu-kaddemâ neşr olunan evâmir-i celîle iktizâsiyla her tarafдан sevk-ı asker ve cem‘-i leşker eyleyüp, muntasif-ı sayfda Vidin havâlîsine rezk-ı a‘lâm ve Vidin mukâbilinde olan Kalafat nâm mahalle geçüp, darb-ı hîyâm eyledi. Mahall-i mezkûrda birkaç gün ikâmet

¹ احٰب شَيْءَ إِلَى الْإِنْسَانِ مَامِنَعَا = İnsana en sevimli gelen şey, yasaklanan şeydir” anlamına gelen bu cümle Arapça beyitinin bir cümlesi, bk. el-Mâverdî, *Edebbi'dünya ve'd-dîn*, İstanbul 1304, s. 40.

² o iklîm-i ‘azîmde Ü : — M2, B2, K2.

³ infîrâd M2, B2, K2 : — Ü.

⁴ sâ‘ik B2 : sâyik Ü, , M2, K2.

⁵ “خال عن المل = Görevden ayrı (içsiz, boşta)” anlamına gelen Arapça bir ifadedir.

⁶ گیچمسى : Ü, B2.

ve Krayova'ya varup, ordusuna takviyyet verdikden sonra cumâdelülânın sekizinci günü¹ Kulle'ye doğru tahrîk-i râyet eylediği, Sadria‘zam ve Serdâr-ı ekrem'e ma'lûm olukda, berü tarafda olan vüzerâ ve mîr-i mîrân'a evâmir-i ‘aliyye irsâl ve müşârun ileyhden haber verdiği gibi karşılık geçüp, ma'iyyet-i müşîrîlerinde ictimâ‘ u ihtifâl ve emr ü nehyi üzere harekete ibtidâr eylemeleri tenbihinde² istî‘câl olundu.

Hareket-i Hân ve şuyû‘-i haber-i istîflâ-yı küffâr be-Kırım

Hân-ı müşârun ileyhin Babadağı kurbunda kışlaması askerin kîlletine mebnî olup, asker-i devlet her tarafdan teharruba mübâşeret eylediklerine binâ‘en, fî-mâ ba‘d bu havâlîde ikâmetinden mîrîye zarar-ı mesârifden gayri bir ma‘nâ fehm olunmamağla, bir gün evvel Kırım'a teveccühü istihsân ve tarafına bu keyfiyyet beyân olundukda, harekete teferru‘ eden mebâliğ ve levâzîm ne ise defter ve Ordu-yi hümâyûn'da metâlibinin tesviyesi mümkün ve mutasavver olmadığından, keyfiyyet Rikâb-ı hümâyûn'a ‘arz u işâret³ olunmuşıldı. Müşârun ileyhin kışlada ikâmeti evânında tavr u reftârından bir maslahat-ı nâfi‘aya muvaffak olamayacağı müstedlel ve bu def‘a dahi matlûbu kadar mebâliğ ve sâyir levâzımı te‘diye olunsa, itlâf u izâ‘adan gayri bir ‘amel vücûda getürmeyeceği meczûm-i erbâb-ı ‘akd ü hal olmağla, matlûbâtından igmâz olunarak müveşşâ vü münemnem kelimât ile ârâste ve ba‘zı ârâ vü tedâbîr ile pîrâste cevâb-nâme zuhûr edüp, hattâ kabâ’il-i⁴ mechûle-i Tatar'dan ba‘zlarını celb ile a‘dâya taslît-i me’âllerini [M2 167] şâmil Yenişehirli ‘Osmân Efendi'nin muhtera‘ât-ı zihniyyesinden hâricde vücûdu olmayup, me‘ânî-yi ma‘küle kabilinden olan risâlesi dahi Serdâr-ı ekrem tarafına gelüp, [mîsrâ]:

Tarrakû tarrakû ki Hân resîd⁵

mîsra‘ı dahi risâleye terdîf ve ordu ricâli Tatar her ne kadar bî-şümâr olsa dahi edevât-ı nâriyyeye tâb-âver olmayup, bezm-i rezm-germ oldukda, sademât-ı topa nazar ve birbirine: “Ferrikû ferrikû ki gülle resîd”⁶ mîsra‘ıyla teblîg-i haber ederler” deyü, risâleyi tezyîf eylediler. Hân ise bu makûle kelâm ile ilzâm olmayup, akça verilmekçe harekete meçâl muhâl olduğunu takrîr ve bir iki def‘a dahi bu keyfiyyet rikâb tarafına tahrîr olunmağla, Sadria‘zam o tarafdan me‘yûs ve dest-zen-i efsûs olarak nâ-çâr yüz kise kendü hazinesinden i‘tâ ve savb-ı me‘mûruna bahran isrâ eyledi.

¹ 8 Cumâdelülâ 1185 = 19 Ağustos 1771 Pazartesi.

² tenbîhinde M2, B2, K2 : — Ü.

³ işâret M2, B2, K2 : tahrîr Ü.

⁴ kabâ’il B2, K2 : kabâylî Ü, M2.

⁵ “ طرقوا طرقوا که خان رسید ” = Yol açın, yol açın Han geliyor” anlamına gelen bu cümle Arapça ve Farsça bir mîsradır.

⁶ “ فرقوا فرقوا که کله رسید ” = Dağılin, dağılin! Gülle geliyor” anlamına gelen Arapça ve Farsça bir ifadedir.

Muvâfik-ı rûzgâr ile Kırım Adası'na resîde ve makarr-ı kadîmleri olan Bağçe-serâyda bisât-ı râhatı güsterde eyledi. Müşârun ileyh Kırım'a pâ-nihâde-i vusûl olduğu eyyâmada, Kırım Ser'askeri'nin matlûbu olan 'araba ve sâyir sehletü'l-husûl levâzimini temsiyete berzede-dâmân-ı gayret olup, kendüsü dahi muhavvel-i 'uhde-i kifâyeti olan müdâfa'a-i a'dâda izhâr-ı celâdet etmek lâzım iken, vakt-ı hazar gibi istikmâl-i esbâb-ı refâh semtine zihâb ve umûr-i ceng ve idâre-i askerîden idrâb eyledi. Ser'asker Paşa bu ahvâle hayrân ve bi'n-nefs levâzimini rü'yet ile meştâdan sahrâya çıkış, muntazır-ı hareket-i düşmen-i bed-peymân olup, nâ-gâh otuz bin kadar küffâr almiş bin kadar Nogây Tatari'yla Or Kal'ası'ni muhâsaraya ibtidâr eyledikleri ahbâri iştihâr bulup, keyfiyyet-i muhâsara Hân tarafına inhâ olundukda, ma'iyyetinde olan gürûh-i Tatar ile ılgâr ve mahall-i mezkûrda birkaç def'a tabur-i düşmene hûcûm ile gayret izhâr etdiyse dahi, ma'iyyetinde olanlar darb-ı topa mütehammil olmayup, nâ-çâr altı sâ'at berüde vâki' Tuzla nâm mahalde karâr eylediler. Küffâr def-i müzâhim ile kal'ayı tazyîk edüp, derûnunda olan serdengeçdi dilâverleri her ne kadar müdâfa'ada cân-sipârlık etdilerse dahi, esbâb-ı mümâna'atları kalîl olduğundan, 'âkîbet düşmen kal'ayı istîlâ ve kilîd-i Kırım mesâbesinde olan bir ma'kil-ı metîni zabt ile zemân-ı mutetâvileden berü zamîrlerinde müstekin olan garazı icrâ [M2 168] eylediler. Bu haber-i hâyil Hân tarafından Ser'asker Paşa sem'ine väsil oldukda, hatt u tirhâl kudretinden 'ârî olduğuna binâ'en, makâmında zarûrî mustekar ve verây-ı perde-i takdîrden zuhûr edecek suver-i nevâyibe nâzır oldu.

Bu hîlâlde Kefe'ye dört sâ'at mesâfe olan Taman Kal'asını dahi berren ve bahran on bin kadar düşmen muhâsara ve 'an-asl bu kal'a dahi esbâb-ı menâ'at ü hasânetden fârif olmak takribî ile cüz'î müşâcereden sonra mezbûreyi teshîr ve üzerlerine asker gelürse, muhârebe için kal'a pîşgâhında meteris hafriyla âmâde-i dâr ü gîr oldular. Tuzla'da Hân bu keyfiyyet vukû'undan girîbân çâk-i dâd ü figân¹ ve ne hareket edeceğinde serâsîme vü hayrân olup, 'âkîbet başında olan selâtîn ve mîrzâyân birer tarafa müteferrik u perîşân ve kendisi ekall-i kalîl âdem ile kalup, fîkr-i hatar ile ol dahi Bağçe-saray'a gelüp, 'âkîbet-i hâle nigerân iken, her tarafdan a'dânın hûcûmunu mülâhaza ile mahall-i merkûmda dahi ikâmet edemeyüp, kurbunda vâki' Karadağ nâm cebel-i şâhika su'ûd ve anda ba'zı ehl-i 'iyâl li-ecli't-tehassun mevcûd olduğunu müşâhede ile ılgâr ve birkaç âdem ile bir sefineye süvâr ve Âsitâne tarafına firâr eyledi. Hân'ın firârı sebebi ile Kırım ehâlîsi miyânında ihtilâl vâki' olup, akviyâ vü aqniyâsı sevâhilde buldukları sefâyine rükûb ile Anadolu ve sâyir mahallere 'azîmet ve başına medâri olmayup, ba'îd mahallerde bulunanlar cebel-i mezkûre mütehassînan ikâmet eylediler. Yeni Kal'a muhâfâzasına me'mûr Abaza Paşa henüz sefineden çıkmamış olup: "Bu hâdiseden sonra yüz yirmi âdem ile bir iklîmi feth etmek, tavk-ı beşerden hâricdir" deyerek, Sinop sâhiline resîde ve bu cûrm² ile âhir-i kâr câme-i hayatı derîde kılınup, Ser'asker Paşa dahi ârâm-

¹ figân M2, B2, K2 : فغان : Ü.

² cûrm Ü : cezm (جزم) M2, B2 .. hazm K2.

gâhi olan Karasu'dan nehzat ve iltimâs-ı ehâlî ile Kefe'ye ‘azîmeti hîlâlinde düşmen Karasu'ya müstevlî ve Kefe'ye geleceği zâhir ü celî olup, on bin kadar tîr-endâz, muhârebe-i a‘dâ için ifrâz edüp, mukâbele vaktinde Ur Bey'i zuhûr ve Moskovlu ile mu‘âhedelerin beyân ile askeri dem-bestî fütûr edüp, halkın Kefe'ye i‘âde ve kendüsi geldiği semti irâde eyledi. Düşmen dahi Taman tarafında olan asker ile mültehik ve bir-biriyle müttefik olup, askerin işe yararları mukaddemce sefîneler ile münhezim ve Ser‘asker [M2 169] Paşa'da yârây-ı mukâvemet mün‘adîm olup, bu hâl ile kayd-ı esre mübtelâ ve Peterburg'a gidüp, bir zemân mehcûr-i ehl ü ‘iyâl ve ehibbâ oldu.

Hân dahi şehr-i rebî‘ulâhîrin yirmi dördüncü günü¹ Bahr-i siyâh Boğazi'na vâsil ve Büyükdere'de vâki‘ Murad Efendi sâhilhânesine nâzil olup, taraf-ı saltanatdan Nişancı Vekili ‘Osmân Efendi, istiknâh-i hâl için tarafına firistâde ve ol dahi vukû‘ bulan kazâyâyi ma‘a kiyâsâtihâ bast u ifâde ve Tatar'in kendüsüyle sebkat eden ‘ahd-i mev‘ûd iktizâsiyla bi‘z-zarûre Kırım terk olunup, el-hâletü hâzihi yed-i a‘dâya giriftâr olduğunu beyân ve bu keyfiyyet şîve-i kadere haml olunarak, müşârun ileyhin çiftliğinde ikâmetine irâde-i Şehînşâhî cereyân eyledi. İstîlây-ı Kırım havâdisi rikâb ve sâyir etrâfdan Ordu-yi hümâyûn'a mün‘akis olmağla, gayret-keşân-ı dîn ü devlet itlâk-ı zîmâm-ı âh ü hasret ve hilye-i hamîyyetden ‘ârî olanlar havf ü haşyet izhâriyla, teferruka şurû‘ u mübâderet eylediler. Bundan sonra Hâne-i Fetvâ-penâhî'de meclis-i meşveret mün‘akid kılınup, selb ü îcâb-ı ehl-i meşveret, Bahr-i siyâh taraflarına muhâfizlar nasbını netice vermekle, ol vechile hareket olunmak rikâb tarafından Serdâr-ı ekrem hazretlerine tahrîr ü işâret olundu.

İnhizâm-ı küffâr der-havâlî-yi Özi ve Kılburun

Şehr-i mezkûrun yirmi birinci cuma günü² a‘dâyi-ı dîn ü devlet tertîb-i tabur ve bir sudan bir suya dek Özi Kal‘ası'nı mahsûr edüp, kal‘ada mevcûd cünûd-i zafer-mev‘ûd bî-ihtiyâr kal‘adan hurûc ve düşmen taburuna vülûc edüp, hamle-i ülâda süvârîlerini perâkende ve bîh-ı cem‘iyyetlerini bergende etdikden sonra taburlarına duhûl ü iktihâm ve beş sâ‘at kadar i‘mâl-i seyf-i ‘aduvv iltikâm etdikden sonra düşmeni kal‘aya takrib ve ve san‘at-ı âteş-bâzî³ ile ta‘zîb kasdıyla hîle-i harbiyye izhâr ve sûret-i firâr bedîdâr etmişler idi. Bu hareket a‘dâyi mağrûr ve hûcûm u ta‘kîbe mecbûr edüp, bî-fikr-i encâm top menziline vaz‘-ı akdâm ve kal‘ a ve limanda âmâde kılınan top ve humbaraya ateş verilüp, katî çok müşrik mürde vü hâlik ve niçe bergeşte-hâl-i inhîzâm-ı a‘zâ vü cevârih ile giriftâr-ı eşedd-i nekâl olup, ‘arsa-gâhda ikâmet müşkil ve durdukça ekserî müste’sil olacağılarını müte’emmil [M2 170] olarak, firâra âgâz ve bu varta-i hevl-nâkden tahlîs-i nefş ganîmetini intihâz eylediler. A‘dâ kuvve-i istîdrâciyye ile her tarafda galebe müşâhede ve kibr ü nahveti gûn be-gûn ziyâde olarak bilâ-fâsila Memâlik-i mahrûseye

¹ 24 Rebî‘ulâhir 1185 = 6 Ağustos 1771 Salı.

² 21 Cumâdelülâ 1185 = 1 Eylül 1771 Pazar.

³ âteşbâzı M2, K2, Ü âteşbârî B2.

pây-ı tecâvüzü itâle eyleyüp, Kılburun'a dahi vâfir la'in ta'yîn ve kal'ayı hasr u tazyîk ile muhâfizları endûh-nâk ü hazîn edüp, keyfiyyet-i mezkûre Özi muhâfizi Vezîr Hazînedâr 'Ali Paşa'ya ma'lûm olduukda, iki yüz nefer dilâver ve on beş nefer topçu ile kal'aya imdâd ve mahsûrlara kuvvet-i kalb ve müdâfa'ya isti'dâd vermişidi. Lîmânda olan sefâyin-i İslâmîyye'de ve sûr-i kal'ada mevcûd toplara ateş verülüp, tarfetü'l-'aynda a'dâyi makhûr ve pîrâmen-i kal'adan dûr edüp, nâdim ü sâdim geldikleri mahalle 'azîm oldular.

Özi muhârebesinden firâr eden eşrâr, cebr-i kesr ile tekrar kal'ayı muhâsaraya ic-tisâr edüp, kemâ-kân kal'adan top ve humbara ile cem'iyyetleri perîşân kılındığı ahbâri Ordu-yi hümâyûn'a meserret-resân olup, şükran li-hâze'n-ni'am bu haber-i dâfi'u'l-elem Sadriâ'zam tarafından a'yân ve efrâda neşr ve cümlesini hisse-i evfây-ı sürûr ile muğtenim eyledi. Vezîr-i müşârun ileyhin ser-zede-i mevki'i zuhûr olan hîdmeti şâbâş ü tahsîne sezâ-vâr kılınup, üç bin altun ceyb harçlığı ile hâtırı istifâ olunduğundan başka, Kılburun Muhâfizi 'Abdullah Paşa dahi bu 'âtifet-i dil-nüvâzdan¹ hisse-yâb ve bin altun ırsâliyle mazhar-ı nevâzî-i Sadr-ı 'âlî-cenâb oldu. Özi Kal'asının gezend-i düşmenden vâreste olması aksây-ı me'ârib-i Şâhâne olduğuna binâ'en, idâre-i umûr-i serhad zîmnâda Rikâb-ı hümâyûn'lari tarafından üç yüz elli kîse Varna İskelesi'nden ırsâl olunduğundan fazla her taraf mesdûd olmak hasebiyle, kal'ada vucûd-i lahm nâ-bûd ve leyl ü nehâr mukâbele-i a'dâda cân-sipâr olan murâbîfînin bu vechile dahi zarûrete dûçâr olmamaları matlûb-i Şehriyâr-ı İskender-vekâr olmayla, emr ü irâde-i mülûkâneleri üzere yirmi bin vukiyye lahm ordu kasap-bâsı tarafından tertîb ve iskele-i mezbûreden îsâl ile mahsûrlar terfîh ü tatrîb olundu.

İnhizâm-ı küffâr der-pîşgâh-ı Yergögü

Ser'asker Ahmed 'İzzet Paşa Yergögü Kal'ası'nı ne vechile yed-i a'dâdan tahlîs eylediği mukaddemâ nüvişte-i sahîfe-i [M2 171] beyân kılınup, nüvîd-i feth etrâfa münteşir ve kulûb-i muvahhidînde şevk-i gazâ müstemir olarak etrâfdan vâfir asker müctemi' olduğundan, Eflâk cevâníbinde² olan gûrûh-i a'dâ üzerine müşârun ileyh câ-be-câ savlet-endâz-ı hûcûm ve ekser-i ahyânda meserret-i galebe ile def-i hümûm edüp, tebşîr-i sarîh ile ordu ehâlîsini tefrîh eyler idi. Bu hâlet düsmene dâg-ı derûn ve sebeb-i esfâr gûnâ-gûn olup, Yergögü Kal'ası'nı ke'l-evvel nez' zîmnâda haşerât-ı arzdan 'ibâret olan askerini cem' ve yirmi binden mütecâviz 'usât-ı re'âyâ ile mahlût asker-i merbûtunu alup, nerdübânlar ve sâyir âlât-ı kal'a-gîrî istishâbıyla cumâdelûlânın ikinci salı günü³ Bağlar-tepe'si nâm mahalde taburunu tertîb ü tanzîm ve meterisler ve hendekler hafriyla etrâfinı tâhkîm etmişidi. Ser'asker Paşa ma'iyyetinde el-ân on bin kadar dilâver mevcûd bulunup, serân-ı asker ile ba'de'l-istişâre kal'ayı tarsîn ve hâric-i kal'ada

¹ nüvâzdan Ü, B2, K2 : nüvâzin M2.

² cevâníbinde Ü : cevâníbde (چوانبدہ) M2, B2 : civârında K2.

³ 2 Cumâdelûlâ 1185 = 13 Ağustos 1771 Salı.

hendek-i cedid ile Toprak Kal'a miyânda müdâfa'a-i a'dâya kiyâm etmek husûsunu tasvîb ü tahsîn eylediler. Müşârun ileyh piyâde askeriyle meterislerde pâ-nihâde-i zemîn-i temkîn ve süvâriyân ile Tatar Sultânı Mes'ud Girây'ı çerha cengine ta'yîn edüp, süvârîler düşmenin ateşine 'adem-i tehammûl ü istibâr ile mu'asker-i muvahhidîne uğramayup, Kulle tarafına firâr ve irtikâb-ı nakîsa-i 'âr eylediler. 'Ale's-sabâh düşmen mahallinden hareket ve etrâf-ı İslâm'ı ihâta eyleyerek âteş-efşânlığa mübâderet eyledikde, cünûd-i İslâmiyye birkaç günden berü peyâ-pey nûzûl eden bârân sebebi ile mübtel ve gül-i lâziceden tekevvün eden ta'b u meşakkatle mu'tel olduklarına bakmayup, idâre-i esbâb-ı müdâfa'a ile düşmene irâ'et-i sûret-i kahr ve izâka-i şerbet-i pür-zehr etmişler idi. Mâh-1 mezbûrun yedinci günü¹ düşmen-i dîn nerdübânlarını istishâb ve üç koldan ehl-i İslâm'ın mutehassîn oldukları hendek üzerine yürüyüş göstermekle sebeb-i ıztirâb ve² mukâbelede ikdâm-1 tâm olunmaz ise cümlesi müzmahil olacağlarını cezm ile bi'l-ittifâk âmâde-i rezm oldular. 'Aduvvi-yi bed-hâr kuvvetin bâzuya getürüp, hendek üzerrine guluv ve guzât-ı³ zafer-simât bu hâli müşâhede ile teşmîr-i sâk ve üzerlerine gelen düşmeni tu'me-i şemşîr-i berrâk etdikden sonra meterisden taşra çıkışup, Hak Te'âlâ'dan [M2 172] nusrat ve rûhâniyyet-i hazret-i Fahr-i enbiyâdan mu'âvenet taleb eyleyerek, beş sâ'at kadar rû-be-rû cenge mübâderet ve düşmen savlet-i İslâmiyye'ye tâkat getürmeyup, bâlây-1 hisâna çıkmak için nerdübânlarını âmâde edenler ile firâra mübâşeret eylediklerinde, 'akab-gîrân-ı İslâm verâalarından i'mâl-i rumh u hisâm ve gereği gibi ahz-ı intikâm edüp, bu hâl ile düşmen firâr ve mazhar-ı kahr-ı cenâb-ı Kahhâr oldular. 'Adâd-1 kutelây-1 müşrikîn iki bine bâliğ olup, meydân-ı ma'rekede terk eyledikleri yedi kît'a top ve üç kît'a cebehâne 'arabalari mazbût-i eyâdî-yi erbâb-1 cihâd ve bakîyye-i ehl-i küfr ü 'inâd pey siper-i vâdî-yi haybet ü istib'âd oldu. Sergerde-i düşmen-i menkûb bâdî-yi emirde Ser'asker Paşa'ya ırsâl-i mektûb edüp, kal'ayı bilâ-muhârebe teslîm ve 'inâd olunduğu sûretde katl-i 'âmm kazîyesini tefhîm edüp, berü tarafdan mu'âmele-i dûrûş ile va'd-i 'ikâb ve irâ'e-i tîg-1 ateştab ile redd-i cevâb olunmuşidi. Hasm-ı 'anîd gurûr u istikbâr ile hûcûm-ı şedîd etmişken inkisâr-ı fâhiş ile mağlûb ve livây-1 sevreti bâz-gûne ve maklûb olması, te'yîdât-ı İlâhiyye ve vahdet-güzînân-ı İslâm'a bir nev' 'inâyet-i ezeliyye olduğu zâhirdir. İki üç seneden berü ehl-i İslâm'a tareyân eden 'ârıza-i perîşânî cümleye sebeb-i futûr u tüvânî olmuşken, bu esnâda vâki' olan fütûhât kulûb-i müslîmîne ilkây-1 envâ'-1 meserrât eylyediğinden başka, şimdiye dek bir mahalde cem'iyyetleri perîşân ve iki bin kadarı cehennemîlere dayf ve vâfiri mecrûh-i seyf olduğu mesbûk u nûmâyân olmamışdır. Mes'ûd Girây ile sâyir süvârîler Ziştovi'ye mûrûr ve ehl-i kasabanın takri'ât ü teşnî'âtına dayanamayup, 'ârlarından yine berü tarafa güzâr ve Yergögü'ye gelüp, ne gördüler seyelâb-1 ceng ü âşûb başdan âşûb, ne mahall-i sitîz ve ne cây-1 gûrîz hemân nâ-çâr kal'aya cân atup, sadme-i topdan eczâsı

¹ 7 Cumâdelülâ 1185 = 18 Ağustos 1771 Pazar.

² ve M2, K2, Ü : — B2.

³ guzât-ı M2, B2, K2 : غزاء Ü.

inhilâle karîb olan cisrden mürûr hengâmında, müzâhameden cisr munkati¹ ve bu sebeble Sultân ve birâder-zâdesi ve sâyir rüfekâsı bi-ecma‘ihim Tuna'ya düşüp, ruhları müntezi‘ olup, fekat Çadırcı-zâde tahlîs-i cân ve bu vak‘ayı gelüp, Ser‘asker Paşa'ya beyân eyledi. Mesûbât-ı gazâ vü şehâdeti terk ile reh-neverd-i semt-i firâr ve ‘âkîbet çok geçmeden gelüp, Tuna'da [M2 173] gark olmaları mahall-i i‘tibârdır.

Teznîb

Mîsr-ı Kâhire'de bir sene şiddet-i vebâ vâfir âdem ifnâ edüp, kırk kimse bir mahalle gelüp, bu âteş-i serkeşden rehâ ve ‘illet-i sirâyetden firâr ile rûhların ebdânda ibkâ arzusuya İskenderiyye'ye gelüp, fi'l-hâl bir seffîne istîcâr ve muvâfik-ı rûzgâr ile yirmi mîl yer kat‘ etmişler iken, nâ-gâh safvet-i hevâ zâyil ve bir muhâlif rûzgâr hubûbuyla deryâ muztarib ü mütehalhil olup, şiddet-i bâd seffînenin sütûnunu şikest ve yelkenini hark ve sâlifü'l-beyân kırk âdemî gark eylediği ba‘zı tarihlerde manzûr olup, bu menka-beye müşâbehet bulunduğuandan li-ecli'l-i‘tibâr keşîde-i silk-i sütûr kılındı. **Nazm:**

Edemez def sakınmağla kazâyı kimse,
Bin sakınsan yine en son olacak olsa gerek.

Bu muhârebede otuz beş kadar merd-i pür-celâdet zâyik-i şerbet-i şehâdet ve Ordu Ağası ve iki yüzden mütecâviz dilâverler cerîh-i dest-i ehl-i gavâyet olduğu ahbâriyla Ser‘asker Paşa mahzar siyâkında bir kît‘a müfassal besâret-nâme îsâl ve bu gazây-ı garrâda bulunan serdengeçdilerden dört nefer kimseyi ma‘an irsâl edüp, varak-ı gül-i mutarrâdan eltaf ü erakk olan varak-pâre-i besâret ‘alâ ru’ûsi'l-eşhâd feth u kîrâ‘et olunup, cümle ordu halkı nişvân-ı râh-ı meserret olmağla, bekûrî-yi a‘dâ mehterhâne ve top şenlikleriyle ızhâr-ı şâdumânî vü sürûr ve fi'l-hâl bu keyfiyyeti Serdâr-ı ekrem hazretleri ‘arz-ı ‘izz u huzûr eyledi.

Beşâret-nâme ile gelen serdengeçdi ağaları hil‘at ve çelenk ile tatrîb ve yarımsar kîse akça ve âdemlerine kırkar guruş ihsân ve tatyâb olunduklarından fazla esâmelerine terakkî husûsu Yençeri Ağası'na fermân ve Ser‘asker Paşa'ya serâ-sere kaplu bir sevb-i semmûr ve murassa‘ tîg ve üç bin altûn ihsân olunup, sâyir guzâta taksîm için bin ‘aded sîm çelenk ile dört bin kît‘a tüy çelenk dahi irsâl ve tahsîn ü sitâyişi şâmil ısdâr-ı misâl kılındı.

Tevcîh-i rütbe Mîr-i mîrânî be-İbrâhîm Bey ve vukû‘ât-ı sâyire

Silahdâr Ağılığı'ndan infisâl ve Tirnovi'de ikâmet ile mazhar-ı takrî‘ u istiskâl olan ‘Arabgîrî İbrâhîm Bey hakkında ‘ukde-i infî‘âl karîn-i inhilâl ve bâ-rütbe-i Mîr-i mîrânî Selânik Sancağı'yla nâyil-i dest-mâye-i ‘izz ü ikbâl ve bu teveccüh-i cedîd rütbe-i Vezâret ile be-kâm olmasına berâ‘atü'l-istihlâl oldu.

¹ munkati‘ Ü, B2, K2 : منطبع M2.

Mu‘asker-i hümâyûnda [M2 174] tûl-i meks ü ikâmet sebeb-i tekevvün-i ‘ufûnet olup, bu takrîb efrâd ve cumû‘-i nâsda katî çok kimse mahmûm ve hadden bîrûn kimse-ler dâyire-i hestîden ma‘dûm olup, bunlardan ‘ilel-i müzmineye mübtelâ ve dûr u dirâz muhtâc-ı müdâvâ olanlar yâ Edirne ve yâhûd Âsitâne'ye gitmek bâbında dest-bâz-ı recâ olmalarıyla, haklarında müsâ‘ade-i insırâf rû-nûmûn ve bi'l-fi‘l Baş-muhâsebeci olan Yesrî Ahmed Efendi ve Başbâkî-kulu Mehmed Emîn Ağa-zâde'nin zâdesi Tâhir Ağa ve sâbıkâ Masraf Kâtibi Kîsedâr Yûsuf Efendi ve bunlara mümâsil ba‘zı kimseler Edirne ve Âsitâne tarafına ‘azîmete me’zûn oldular.

Bu sûretde ba‘zı mansîb münhal ve mutasarrıflarının fikdâniyla umûr-i Mâliyye ve erbâb-ı mesâlih muhtell olmağla, Cizye Başbâkî-kulu Kara-kulak ‘Abdî Ağa'ya bi'l-fi‘l Başbâkî-kulluğu ve Hekîm-zâde Hazînedârı Ahmed Ağa'ya, Cizye Başbâkî-kulluğu tevcîh ve Tezkire-i Evvel Münîb İbrâhîm Efendi'ye, Baş-muhâsebe Vekâleti tefvîz olu-nup, evrâk-ı mühimmeyi temhîr için tarafına tenbîh olundu.

Me’zûn-i insırâf olan Kîsedâr Yûsuf Efendi Babadağı'ndan bir merhale mufâraka-tında ser-pençe-i saht-gîr-i ecelde zebûn ve terk-i mâ-kân ve mâ-yekûn edüp, na‘şî Ba-badağı'na ircâ‘ ile Sultân Bâyezîd Camî‘inde medfûn oldu. Yesrî Ahmed Efendi'nin dahi ‘illeti yevmen fe-yevmen kabûl-i zemânet ve ‘âkîbet ‘azm-i sefer-i âhiret edüp, Yûsuf Efendi cenbinde ser-nihâde-i visâde-i râhat ve zebân-ı hâl ile, nazm:

İcâretünâ innâ garîbân hâ-hünâ,
Ve küllü garîbin lil-garîbi nesîbüñ¹

inşâd ü kîrâ‘et eyledi.

Müteveffâ Yûsuf Efendi Bazarcık Kasaba kurâsından Kütüklü nâm karyede tevel-lüd ve rütbe-i fark u temyîze tesâ‘ud eyledikde, Re’isülküttâb ‘Abdî Efendi'ye intisâb ve giderek Hazînedârlığı'yla kâm-yâb ve on beş sene kadar riyâset hizmetlerinde olan zevâta Kîsedâr ve Piyâde ve Sipâh Kitâbeti ve Haremeyn muhâsebeciliğin zabit ile kâm-kâr olumuşdı. Ber-minvâl-i muharrer seferde merhûm ve ‘âzim-i semt-i yevm-i ma‘lûm oldu.

Yesrî Efendi dahi müfredât-ı dünyâya sûret-i muhâsebe-i icmâl olan İstanbul'da yirmi târihlerinde kîmât ârâ-yı vûcûd ve tahsîl-i meleke-i bûd u ne-bûd eyledikde, Tah-vîl [M2 175] Kalemi'ne Mülâzemet ve devr-i Sultân Mustafa Hânîde Küçük Tezkireci-lik ile kesb-i mezîd-i rif‘at edüp, birkaç seneden sonra Büyük Tezkireci ve seksen iki târihindé² ‘Âtif-zâde ‘Ömer Vahîd Efendi yerine Çavuş-bâşı olup, sefere me’mûr ve

¹ “اچارتنا انا غریبان هاهنا / كل غريب للغريب نسيب” = İşte biz burada iki garibiz, bütün garibler birbirine benzer-ler” anlamına gelen Arapça beyittir.

² 1 Muharrem 1182 = 18 Mayıs 1768 Çarşamba.

seksen üç târîhinde¹ mansıb-ı mezkûrdan mehcûr ve Baş-muhâsebe ile hâtır-ı meksûru mecbûr olup, o esnâda Âsitâne'de olan hânesinde mevcûd benîn ü benât ve sâyir yirmi kadar havâşîsi âfet-i ma'lûm ile ma'dûm olduğundan, müte'essir ü mağmûm ve bu takrîb hummây-ı rediyye ile mahmûm ve 'âkîbet kendü dahi vefât ve terk-i meşgale-i kâyinât eyledi.

Vukû‘-i meşveret ve refтен-i Mektûbî-yi Sadâret-penâhî be-Âsitâne-i sa‘âdet

Ordu-yi hümâyûn halkı altı mâhdan berü sahrâda ikâmet ü ârâm ve encâm-ı hâl neye müncер olur güft ü gûsuyla mübtelây-ı endîşe vü evhâm olduklarından gayri, ibtidây-ı sâlde küllî zehâyir cem' olunmuşken, ber-vech-i seref askere bezl ile üç mâha varmadan zâyi' u telef olup, ordu hazînesinde dahi akça nâ-yâb ve sevâhilde bulunan ru'esâ ise akça ve zahîre mutâlebesiyle bâ‘is-i ıztîrâb ve şimdiye dek ne hâl ise gâh 'aynen ve gâh bedelen bu maslahat idâre olunur iken, akçaya nefâd ve zahîreye bi'l-külliyye kesâd 'âriz olduğundan, kat'-ı nazar vûcûd-i cisr farziyla tuğyân-ı nehr mâni‘-i nasb olduğundan bî-haber ü gâfil zâhir-bînân-ı askeri dahi karşuya mürûr kasd olunsa idi, keyd-i a‘dâdan eczây-ı² cisr muhâfaza olunur idi behâneleriyle birbirini ifsâda mâyil ve iki mâh ikâmet eylemeden izhâr-ı fûtûr ve fevc fevc âgâz-ı firâr ve vardıkları mahallerde bu kavl-i vâhî ile bastı güftâr ve temhîd-i mukaddeme-i a‘zâr ve evâyil-i eylüle³ dek ocaqlar neferâtından Ordu-yi hümâyûn'da kimse kalmayup, ricâl-i devlet dahi vehâmet-i hevâdan haste ve bu hâlâtı tefekkûr ile medhûş u dem-bestे olmalarıyla, bu keyfiyyet vukû‘u üzere ‘atebe-i Cihândârî’ye ‘arz olunup, Babadağı'nda meştâ ittihâzin- dan isti‘fâ eylediklerini bir iki def‘a ‘akd olunan meçâlis-i meşveretde erbâb-ı ‘ukûl ü nûhâ inhâ ve hasr-ı ‘aklî ile meştâ, ya Edirne yâhûd Âsitâne'de ta‘yîn olunmak lâzım geldiğini ifâde vü tebyîn ve sevâhili muhafaza için ser‘askerler ve başbûglara vûrûdu muntazar olan [M2 176] meştâ askeri taksîm olunarak etrâf temtîn ve serhadler tâhkîm olunacağını ‘ârizaya terkîm ve bâ-husûs Babadağı'na kaviyyü'l-iktidâr bir Ser‘asker nasb olunup, eyyâm-ı şitâda kangı tarafdan a‘dâ zuhûr ederse imdâd ile def‘-i şerr u fesâd etmek tasmîm olunduysa dahi, şimdiden zahîresi tekîl ve meştâ askerinin ma‘iyyet-i Ser‘askerî’ye vakтиyle iltihâkları ta‘cîl olunmak keyfiyyâtını şifâhen dahi ifâdeye kâdir bir şahs-ı nâtîka-perdâz ve mütekellimin rikâb tarafına ‘azîmeti savâb-nûmây-ı ekâbir ve Ordu-yi hümâyûn'dan ta‘yîn olunacak şahîs tasrîh olunmayup, tercîh-i ihtiyârı muhavvel-i re'y-i hazret-i Cihândârî kılınmışlığı. Ma‘rûzât-ı Sadâret-penâhî manzûr-i Pâdişâhî olup, def‘-i muzâyaka irâdesiyle yedi yüz elli kîse ırsâl ve Ordu-yi hümâyûn'un hatt ü tirhâli ve sâyir hutûb-i eşgâlı derdest tesviye vü temşîyet olup, kuvvetden fi‘le îsâli emrinde dakîka fevt olunmadığı beyâniyla, bu ahvâli ifâde için Ordu-yi hümâyûn'un her hâline vâkîf olan Mektupçu Efendi'nin ırsâline dahi emr-i hümâyûn

¹ 1 Muharrem 1183 = 7 Mayıs 1769 Pazar.

² eczây-ı Ü : اجرای M2, B2, K2.

³ 1-10 Eylül 1185 = 12-21 Eylül 1772.

sudûr eyledi. Sadrıa‘ zam Mektupçusu el-Hâc ‘Abdurrezzâk Efendi yedi sene kadar hizmet-i mezkûrede müstahdem ve her hâle vukûf u ittilâ‘i *ke-nârin ‘alâ ‘alem*¹ zâhir u gayr-i mübhêm olduğundan, bi'l-intihâb işbu Cumâdelâhire'nin dokuzuncu günü² Âsitâne-i sa‘âdet'e ‘azm ü şitâb eyledi. Efendi-yi mûmâ ileyhin ‘azîmetinden üç-beş gün sonra beyne'l-asâkir ihtilâl ü erâcîf tekevvün ve emzice-i nâsda şûr u gavgâya isti‘dâd tebeyyün edüp, bu ahvâl tekrar bir ‘arîza-i müstakille ile ‘arz-ı huzûr-i Şehriyâr-ı bî-hemâl ve meştâ husûsunda irâ'e olunan tarîkaynın biri ta‘yîn olunmak bâbında Sadr-ı bedî‘u'l-fi‘âl dâmen-gîr-i istirhâm ü istidlâl oldu.

İbtidây-i vukû‘-i mükâtebât der-meyân-ı Devlet-i ‘aliyye ve Rusya ve ırsâl-i meblağ be-Ser‘asker-i sâbık-ı Kırım

Tâyife-i Rus, Deli Petro ve risâlesinde temhîd olunan mukaddimât-ı fâsideyi refte refte icrâ edüp, risâlenin ‘illet-i gâ’iyyesi olan Kırım Ülkesi'ni tergîb ü terhîb sûretinde teshîr ve beyne'd-düvel cârî olduğu gibi ibtidây-i emrde serbestlik ‘unvâniyla ehâlîyi tevkîr ve giderek zabt vesâyilini [M2 177] tedbîr etmek garazlarını teysîre başladılar. Binâ'en ‘alâ zâlik miyânedede olan ihtilâf, mübeddel-i i’tilâf olmak sûretinde İmperatorice tarafından tahrîr olunan mektûb bu felâket-zede ile Ordu-yi hümâyûn'a gönderilüp, hilâl-i râhda Ser‘asker Paşa'nın dahi bir boğça tahrîrâtı gelmekle, cümlesi Babadağı'nda Serdâr-ı ekrem'e teslîm ve vukûf derecesinde ahvâl-i düşmen ifâde vü tefhîm olunmuşidi. Takrîr-i ‘âcizânem manzûr-i Şâhâne olup, Âsitâne-i sa‘âdet'e celb ü ihmâzîr irâdesi ta‘yîn ve Mektupçu Efendi dahi o hilâlde pâ-der-rikâb bulunduğundan ma‘an Âsitâne'ye gelüp, takrîren ve tahrîren her hâl tafsîl ü icmâl ve Ser‘asker-i müşârun ileyhe yedi bin beş yüz guruş ‘atîyye-i hümâyûn zuhûr edüp, Sadrıa‘ zam tarafından dahi iki kât mükemmel libâs izâfe olunarak, ısâli bâbında Mareşal'a hitâben Sadr-ı müşârun ileyh tarafından mektûb tahrîr ü ırsâl olundu.

Tevcîhât-ı menâsîb-ı Dîvânî ve ‘azl-i Vâlî-yi Şâm

Baş-muhâsebeci olan Yesrî Ahmed Efendi civâr-ı rahmet-i Hakk'a intikâl ve mansıbı kabûl-i inhîlâl edüp, cumâdelâhirenin yirmi beşinci günü³ mansîb-ı mezkûr ile Atlı Mukâbelecisi Rîf‘at Ahmed Bey mesrûr ve anının mansıbı ile Mevkûfâtî ‘Abdulkerîm Efendi ve anının mansıbı ile Mâliyye Tezkirecisi Feyzî Süleyman Efendi nâyîl-i etemm-i hubûr olup, Mâliyye Tezkireciliği dahi Defterdâr Kîsedârı Dervîş Mehmed Efendi'ye izâfe ile gusn-i ikbâli ratîb ve câme-i ‘izz ü rîf‘ati cedîd ü kaşîb kılındı. Bir müddetden berü Şâm Vâlîsi olan Vezîr ‘Osmân Paşa rîzâyî devlete muvâfîk hizmet ile şöhret-nûmâ olduğundan, hakkında iltifât-ı Şâhâne mebzûl ve Emâret-i Hâc imtidâdiyla nâyîl-i e‘azz-i me’mûl olduğundan başka, iki oğlu dahi Mîr-i mîrânlık rütbesin ihrâz ve bey-

¹ گنار على علم = Yüksek bir dağ üzerindeki ateş gibi” anlamına gelen bu cümle, Arapça bir deyiştir.

² 9 Cumâdelâhire 1185 = 19 Eylül 1771 Perşembe.

³ 25 Cumâdelâhire 1185 = 5 Ekim 1771 Cumartesi.

ne'l-akrân kesb-i dest-mâye-i ta'yîn ü imtiyâz etmişler idi. Tetâvül-i dûhûr ile cem'-i mâm-i mevfür edüp, mukavvimler ile müşterek ve kesret-i nemâ ile sîmurga sinek ve feleke kelek demeye başlayup, Mîsr-ı mahrûse'de Şeyhu'l-beled ve bağı ü şikâka nasb-ı rasad eden 'Ali Bey ile ber-muktezây-ı hîkd ü hased¹ mu'âraza vü münâkaşaları hâric ez-derece-i resm ü hadd olup, tarafeyn birbirini sû-i hareketle tahrîr ve nesâyîh-i devlet zegâyin-i derûnlarını 'adem-i tagyîr ve 'Ali Bey zî-kuvvet ü mâm bulunmak hasebiyle, birkaç def'a [M2 178] Mîsr-ı Kâhire'den asker ihrâc ve Gazze ve Remle semtlerini tâht ü târâc ve müşârun ileyhin askeriyle dahi mukâvemet ve îrâ'-i zend-i müşâceret eylediklerinden gayri, 'Ali Bey 'Akka etrâfında müstekin olan Tâhir² 'Ömer'i dahi ifsâd ve Devlet-i 'aliyye'nin umûr-i sefer ile iştigâlini fursat 'addiyle, birbiriyle rabt-ı peyvend-i ittihâd etmeleriyle, miyânelerinde şikâk-ı külli be-dîdâr ve müşârun ileyh bi'n-nefs cem'iyyet-gâhlarına varup, muhârebeye ibtidâr ile münhezimen gerüye çekildiği ahbârı vâsıl-ı derece-i iştihâr olup, her cânibe sevk-i asker ile sarf-ı hazâyin derkâr iken, himmet-i Şâhâne'ye kat'â fûtûr 'âriz olmayup, o tarafa dahi mükemmel asker ta'yîn ve sâbıkâ Gürcistan Ser'askeri Vezîr Nu'mân Paşa'nın kâmet-i liyâkatı Şâm Ser'askerliği hîl'at-i pür-behcetiyle tezyîn ve Rakka Eyâleti dahi zamîme-i 'inâyet-i Şehriyâr-ı Cemtemkîn olmuştu. Müşârun ileyh Rakka'ya varup, umûr-i Ser'askerîyi ru'yet eder iken, 'Ali Bey ümerâdan birini Şâm'a ırsâl ve 'Osmân Paşa gâfil iken şehre duhûl ve mute-saddî-yi ceng ü cidâl olup, müşârun ileyh mukâvemetden 'âciz ve ser-gerdân ve nâ-çâr şehri bırakup, gûrîzân oldukda, Şâm Ağası kal'adan top ve tûfeng yağıdırup, müdâfa'a ve mukâra'ada izhâr-ı sebât ve merdânegî eylediği esnâda, Mîsr askeri beyninde 'Ali Bey'in fevti haberi şâyi' ve bu sebeble miyânelerinde ihtilâl vâki' olup, ehl-i Şâm dûçâr-ı hasâret ü âlâm olmayarak Misrîler bî-sabr u ârâm cânib-i Kâhire'ye 'atf-ı zimâm eylediler. Mîsr Şeyhu'l-beled'i 'Ali Bey'in tefar'un ve sekâveti 'Osmân Paşa'nın kusûr-i tedbîr ve sû-i hulkundan neş'et eylediği, zebân-güzâr-ı erbâb-ı i'tibâr olduğuna binâ'en, Şâm'dan 'azl ve Karaman Eyâleti'ne vasl olunup, Emâret-i Hacc, 'Azm-zâde Vezîr Mehmed Paşa'ya ve oğullarının mutasarrif oldukları Cerde Baş-bûğluğunu ve Sayda mansûbı dahi üzerlerinden alınup, birine Niğde ve diğerine Akşehir sancağları tevcîh ü ihsân ve Cerde Başbûğluğunu Musul inzîmâmiyla bâ-rütbe-i Vezâret 'Abdulfettâh Paşa'ya ve Sayda Eyâleti Sunbât-zâde Mehmed Paşa'ya tefvîz ile i'lâm-ı hâli şâmil taraflarına ısdâr-ı fermân-ı celîlü'l-'unvân kilindi.

Âmeden-i userâ ve tophâ ez-cânib-i Ser'asker-i Yergögü

Peleng-i pîse-zâr-ı ceng ü kârzâr olan Vezîr 'İzzet Ahmed Paşa'nın Yergögü muhârebesinde igtinâm eylediği yedi kît'a musanna' top [M2 179] ve yüz altmış harbeli tûfeng ve üç kît'a mükemmel cebehâne 'arabası ve beş trampete ve hayyen ahz eylediği

¹ hased Ü, B2, K2 : خسد M2.

² Tâhir M2, B2, K2 : ظاهر Ü.

bir nefer mayor ve iki nefer yüzbaşı ve on bir nefer sultâti¹ mahdûm-i mükerremleri Kapucu-başı ‘Abdullah Bey ile Ordu-yi hümâyûn'a îsâl ve mîr-i mûmâ ileyh tarafı-ı Âsafî'den mazhar-ı birr ü nevâl olup, hil‘at-i fâhire ile teşrif ve ma‘iyyetinde olanlar dahi hil‘at ü çelenk ile tâlîf olundu. Müşârun ileyhin mahdûmlarına kemâl-i ikrâm mat-lûb-i Sadr-ı vâlâ-makâm olduğuna binâ'en, yaldızlı bir kit‘a çelenk dest-i Âsafâne'leriyile ser-i iftihârına âvihte ve bir donanmış at ve iki bin beş yüz guruş ihsâniyla sâyir umûrunu tanzîm ü perdâhte etdikden sonra getirdiği edevât-ı ceng ve userâyi ma‘an Âsitâne'ye ırsâl ve iktizâ eden tahrîrâtı dahi yedine i‘tâ ile sunûf-i birr ü ihsâni hakkında ikmâl eyledi.

Mîr-i mûmâ ileyh toplar sebebi ile ihtiyâr-ı meşy-i haffîf ve Bazarcığ'a geldiği gün Babadağı vak‘ası zuhûruyla Sadriâ‘zam Bazarcığ'ı teşrif edüp, bu vâkı‘a-i fâci‘a mîr-i mûmâ ileyhi mütegayyiru'l-hâl ve ikdâm ü ihcâm husûsunu su’âl eyledikde, Ordu-yi hümâyûn ile top olmayup, lâzım olur ihtimâliyle topların tevkîfi irâde ve yedinde olan tahrîrât istirdâd olunarak pederi tarafına i‘âde olundu.

Kıssa-i ‘acîbe

Mektûbî ‘Abdurrezzâk Efendi Âsitâne-i sa‘âdet'e vâsıl oldukda, birkaç def‘a huzûr-i hümâyûna getürdülüp, her hâl mûmâ ileyhden su’âl olunur idi. Bir gün yine huzûrda meştâ müzâkeresi sebkat edüp, mûmâ ileyh: “Meşânın bir ân akdem berü taraflarda ta‘yîni lâzımdır. Babadağı'nda asker ve zahîre yokdur. Düşmen her hâle âşinâ olmağla, bir tarafdan zuhûr ederse rüsvâyîk mukarrerdir” dedikde, Babadağı'ndan Sadriâ‘zam tahrîk olunduğu gibi sevâhil halkı mütezelzil olup, celây-ı vatan ve vikâye-i beden fikriyle Balkân'ı berü tarafa aşmak niyyetinde oldukları meczûm olduğundan, taraf-ı Şâhâne'den yine o taraflarda meştâ ittihâzi mustasveb görülüp: “Bu takdîrde ordu müteneffislerinden berü tarafa meyl eder olursa te‘dîb olunur” buyurduklarında: “Ricâl ve sâyir ru‘esânın ıztrâları kemâlde ise dahi bilâ-emr hareket, tavr-ı ‘ubûdiyyetden hâric olduğunu bilürler; ancak kendi irâdeleriyle gelmeyüp, kasrî ve cebrî gelürler ise hâl neye müncер olur?” dedikde, meclisde bulunanlar mebhût ve taraf-ı Şâhâne'den [M2 180] mu‘âmele-i sükût zuhûruyla fesh-i meclise işâret olunup, cümlesi nehzat ve yerlerine ‘azîmet ederler iken, yolda ‘Osmân Efendi: “Ne bu perde-bîrûn vaz‘-ı hareket!” deyerek, ‘Abdurrezzâk Efendi'ye hitâb ve cûrm-i lisânını işrâb edüp, Efendi-yi mûmâ ileyh'e, **nazm:**

Ve eyyü cevâdin lem tu‘sirhü² kebvetün
Ve eyyü hüsâmin lem tusibhü fulûlün¹

¹ Metinde Sultat (سلطات) imlâsı ile kaydedilen bu kelime, Fransızca *soldat*, İtalyanca *soldato* kavramlarının karşılığı olup, asker, savunucu, paralı asker demektir; bk. Sarâç, *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*, İstanbul 1994, s. 1308;

² tu‘sirhü M2, Ü : تعریف B2, K2.

mefhûmu üzere fi'l-hakîka sebkat-i lisân ile nefsini levm edüp, mânend-i sîm-âb esîr-i inkîlâb ve bir mahalle me'mûr kılınacağında def¹-i iştibâh ü irtiyâb etmişidi. O gün ahsâma karîb âdem gelüp, mûmâ ileyhi huzûr-i Tâcdârî'ye götürdüklerinde, Efendi: “İşte sabahdan² dediğin gibi harîfler bozulup, bu tarafa geleyorlar buna tedbîr nedir?” buyurduklarında: “Şimdilik Bazarcık'da ikâmet ile tesliyeti müş‘ir bir hatt-ı kat‘iyyü'l-medlûl ısdâr buyurulur ise, mehâbet-i Şehînşâhî'den bir hatve berüye hareket etmeyecekleri muhakkakdır” deyüp, fi'l-hâl hatt-ı şerîf ırsâl ve askerî nâmında olan eclâf müntesir-i etrâf olup, ricâl-i devlet ve ocağ ağaları emr-i hümâyûna imtisâl ve Bazarcık'da ârâm ile muntazır-ı ‘âkîbet-i hâl oldukları kissa-i garîbesi, yine o gün merhûmun lisânından gûşzed-i Fakîr-i ke’îbü'l-bâl oldu.

Hücûm-i Moskov ve perîşânî-yi ordu ve ‘avdet-i Sadriâ‘zam be-Bazarcık

Ordu-yi hümâyûn'un ahvâli vesâtet-i cevâsîs ile ân-be-ân Moskovlu'nun ma'lûmu olup, bâlâda beyân olunduğu vech üzere şûr u ihtilâl ve kîllet-i zehâyir ve refte refte ‘avd ü insîrâf-ı asâkir hâletleriyle Ordu-yi hümâyûn bi'l-külliyye hâlî ve bulunanlar dahi ednâ bir behâne ile âmâde-i firâr oldukları meczûm-i esâfil ü e'âlî olup, sevâhilde bulunan tavâyif-i askerî dahi beşer onar vilâyetlerine rucû‘ ile irtikâb-ı ‘âr u şeyn ve zâbitleri temâm-ı ta‘yîn ve yâhûd bedel almak fevâyidini fîkr ile tecâhûl ve iğmâz-ı ‘ayn ve zâbitler dahi düşmenin bir tarafdan zuhûruna terakkub ve firâra te'ehhüb³ eyledikleri efkârı, Sadriâ‘zam'ı dil-hîrâş ve üftâde-i çâh-ı ‘amîku'l-gavr-ı vehm ü telâş eylediği hâlde, şehr-i recebin yirminci hamîs gicesi⁴ İsmâ‘îl ve İbrâ‘îl kasabalarında bulunan düşmen bir yere gelüp, Tuna'yı mûrûr ve Maçin ve Tulça'da bulunan asker-i endek-şümâr-ı İslâm'ı firâra mecbûr etdikden sonra ileriye sevk-i tabûr eyledikleri sevâhile me'mûr olanlar tarafından inhâ vü ihbâr [M2 181] ve müdâfa'a eder kimse olmadığından, ordu halkı şinâver-i bahr-i efkâr olup, ne hâl ise orduya akreb olan Tulça'ya bir mikdâr asker tertîbini tasvîb eylediler. Düşmen ise berü geçdiği gibi Tulça'ya istihkâm verüp, râkib oldukları kayıkları birbirine rabt ile tehiyi'e-i esbâb-ı ikdâm u ihcâm etdikden sonra, ferdâsı ber-vech-i tahmîn ma‘iyyetinde olan bin kadar süvârî ve beş bin kadar piyâdesini altı tabura tefrik ile Ordu-yi hümâyûn üzerine hücûm üzere olduğu tâhkîk olunup, Tulça muhâfazasında olan Ca‘fer Paşa ve ‘Abdurrahîm Paşa ve ocaqlar zâbitânı beşer onar âdemleriyle çerha sûretinde ceng ve firâr ederek Babadağı'na üç sâ‘at mesâfe olan Köprü- başına gelüp, berü tarafa ‘inân-rîz-i kufûl ve düşmen dahi def⁵ aten hücûm göstermeyüp, köprünün öte başında meteris hafriyla meşgûl oldu. Sevâhilde bulunanların hecme-i a‘dâya tâkat getürmeyüp, mutarassîd-ı firâr oldukları her ne kadar havâtîr-ı erbâb-ı elbâbda istikrâr bulmuş ise dahi, mukaddemâ düşmen birkaç def⁶ a berü taraflara

¹ واى جواد لم تعشہ کبوة * واى حسام لم تصبه فلول = Nice cömertler vardır ki, tökezleyip yüzüstü kaplanmamış olsun, nice kılıçlar vardır ki körelmemiş olsun” anlamına gelen bu cümle Arapça bir beyittir.

² sabahdan M2, B2, K2 : demin Ü.

³ te'ehhüb M2, K2, Ü : ناھب B2.

⁴ 20 Receb 1185 = 29 Ekim 1771 Salı.

geçüp, târâc ü yağma ile iktifâ ve yâhûd hâliyetü'l-hâliye olan Tulça Kal'ası'nı zapt edüp, kal'aya istihkâm ve askerine nizâm ve birkaç gün ârâmdan sonra Ordu-yı hümâyûn'u kasd edüp, ihtilâs-ı eyyâm ile bu tarafından esbâb-ı müdâfa'a tedârük olunmak sûretleri kulûb-i¹ ekâbirde rû-nûmâ olmuşken, düşmenin bilâ-tevakkuf berü taraflara tecâvüzü bâ'is-i tahdîş-i ezhân² olup, ne hâl ise Seksoncu-başı ile bir mikdâr asker mukâbele-i düşmene tesyîr ve bundan sonra ne makûle tedbîr lâzım geldiği 'akd olunan meclis-i meşveretde tezkîr olunur iken, Muhzır Ağa meclise duhûl ve düşmenin Köprübaşına geldiğini sırran sâmi'a-i Sadriâ'zamî'ye mevsûl eyledikde, o esnâda ordu halkının ba'zısı ticâretde ve ru'esâ meşveretde ve bâkîleri çadırlarda düşmenin hâmûmumu müzâkere ile kasd-ı firâr ve gaybetde olup, cenge müsta'id şahs-ı vâhid bulunmadığından herkes hayretde kalup, bir tedbîr-i nâfi'a muvaffak olamadıklarından gayri, Sadriâ'zam'ın bu haber-i hevl-engîzden levni mütegayyer ve ne edeceğinde mütehayyer olup, ihtiâk-ı rîh-i merâk a'zâsını mu'attal ve havâss-ı zâhire vü bâtinasını muhtel edüp, meşveretde bulunanların ba'zısı mâni'-i mürûr-i a'dâ olan [M2 182] köprüyü muhâfazaya mevkib-i hümâyûnda bulunan askere Çavuş-başı Ağa Başbûğ nasb ü ta'yîn ve orduyu hîfz için Babadağı'ndan dahi bir mikdar âdem celb olunmasını tahmîn edüp, dellâllar nidâ ve: "*En-nefiru, en-nefiru*"³ sadâları küngüre-i 'ayyûka resâ ve Çavuş-başı Ağa yetmiş seksen kadar âdem ile 'âzim-i semt-i a'dâ olup, düşmenin vürûd edeceği mahal ise tilâl ü cibâlden hâlî arz-ı müsteviye olduğundan, seyr ü hareketi ve taburunun hey'eti ordu halkın meşhûdu olup, emvâl-i nefsiyyelerini ifrâz ve hîyâm ve eskâllerin terk ile firâre âgâz eylediler. Ber-vech-i tekrar ifâde vü iş'âr olunduğu fesâdât sebebi ile asker müteferrik bulunup, ricâl ü ekâbirin dahi ekserî esîr-i firâş ve fîkr-i 'âkîbet emri ile dil-hîrâş bulunup, ordu halkı a'dânın ez'âfi derecesinde iken, ne mukâbeleye lâzım gelen tedbîr icrâ ve ne firâr eden nâsi i'âdeye kudret hüveydâ oldu. Bu hâlet a'dânın ma'lûmu oldunda, mukâbeleye gelen Çavuş-başı Ağa'yı ve yüz kadar neferi olan Bin-başı Battâl Bey'i önüne katarak top menziline geldikde, Sadriâ'zam dahi bu girdâb-ı belâdan tahlîs-i cân sevdâsına düşüp, Livây-ı sa'âdet-iltivâ'yı alup, beş on nefer ricâl-i devlet ile yola revân ve hîyâm ve top u mühimmâti yerlerinde terk ile Bâzârcık semtine şitâbân oldular. Babadağı ehâlîsinin Ordu-yı hümâyûn'a vüsûk u i'timâdları olup⁴, hiç olmadıysa bir iki gün mukâvemet ederler mülâhazasını derpîş ve bu mülâbese ile âzâde-i kayd-ı teşvîş olduklarından, yevm-i mezkûrda ahmâl ü eskâllerin nakle vakit bulamayıp, tahlîs-i evlâd ü 'iyâl ile iştigâl ve re'âyâ yerlerinde sâbit olup, a'dâyi istikbâl eylediler. Kasaba-i mezbûre boğazında vukû' izdihâm ile asker birbirini basarak semt-i selâmeti cûyân ve düşmen kendülerinin öþri kadarı olup, firâra zarûret mess etmemiş iken, sebeb-i saht-i hazret-i Rabb olacak hezîmeti bilâ-zarûretin irtikâb etdiklerini

¹ kulûb-i M2, , B2, K2 : havâtr Ü.

² ezhân M2, B2, K2 : kulûb Ü.

³ "النفير النغير" = Seferberlik [savaşa], seferberlik [savaşa]!" anlamına gelen Arapça bu ifade, savaşa çağrı anlamı taşımaktadır.

⁴ olup M2, K2 , Ü — B2.

ma'raz-i tevbîhde birbirine gûyân olarak gürîzân olurlar idi. Düşmen muktezây-ı fenn-i harb üzere ri'âyet-i hazm edüp, ma'âzallâh askeri ta'kîb etse idi katî kimseyi esîr ve Devlet-i 'aliyye'ye küllî nakîsa îrâs eyleyeceği zâhir ve gayr-i setîr idi. Ancak cenâb-ı Hak bu ümmet-i merhûmeyi nazar-ı [M2 183] kelâ'et-i Samedâniyye'siyle melhûz ve ilâ yevmi'l-kîyâm gezend-i müşrikînden mahfûz eylediği zâhirdir. Boğazdan yarım sâ'at ilerü kat'-ı mesâfe ve oldukça def-i mehâfe eylediklerinde, Serdâr-ı ekrem mevcûd olanlar ile meşveret ve ne tarafa 'azîmet evlâ olduğunu istifsâra mübâderet edüp, bundan sonra Hacı-oğlu Kasabası'na teveccühü istisvâb ve ittifâk-ı ârâ ile ol-savba 'azm ü şîtâb eylediler. Livây-ı şerîfin 'arabası ester yolundan gidüp, ma'an mevcûd olan 'araba ashâbı dahi merîz bulumalarıyla, kimden 'araba taleb olunduysa hâl-i marazını 'arz ile nâ-çâr bir boğçaya melfûfen yağmurluk kîsesine vaz' ve Livây-ı şerîf atlarının birine bend olunarak sancakdârlara teslîm ve 'Osmân Fakîh nâm mahalle vürûdlarında 'araba yetüp, o bergüzâr-ı Nebiyy-i muhtâri 'arabasına tevdî' ile icrây-ı resm-i ta'zîm ve 'Ali Bey Karyesi'ne vusûl buldukda, Sadria'zam vukû' bulan hâdiseyi rikâb-ı hümâyûna 'arz u takdîm eyledi.

Zikr-i perîşânî-yi Ser'asker-i Vidin

Bâlâda tahrîr olunduğu vech üzere, Vidin Ser'askeri Sadr-ı esbâk Muhsin-zâde Mehmed Paşa Kulle semtine vürûd ve Niğbolu muhâfazasında olup, Moskovlu ile birkaç def'a vukû' bulan muhârebelerde yararlığı meşhûd olan Kâyim-makâm el-Hâc Ahmed Paşa dahi ordu-yi müşârun ileyhe inzîmâm ile Yergögü Sahrâsi'na darb-ı hîyâm etmişler idi. Teke Mutasarrîfi ve Silistire Muhâfizi olan Hasan Paşa'ya dahi hükm-i cihân-mutâ' gönderilüp, o havâlinin darb ü harbe kâdir olanlarını cem' ve karşuya güzâr ve Ser'asker-i müşârun ileyhin emr ü re'yine intizâr üzere olması iş'âr olunup, bu takrib Yergögü Sahrâsi'nda otuz bine karîb asker ihtişâd etdiyse dahi, asâkir-i mezkûrenin ek-serisi süvârî olup, Bükreş niyyetinde olduklarından piyâdeye mess-i ihtiyâc ve bu sebeble cem'-i piyâde içün Ser'asker Paşa etrâfa âdemler ihrâc etmişidi. Müşârun ileyh fi'l-asl umûrunda hâzim ve mîzâc-ı askerîde olan fesâda câzim olup, tîz elden hareketi tecvîz ve i'timâda sezâ olmayan böyle bir asker-i gayr-i mutâvi' ile Bükreş üzerine bilâtedbîr 'inân-ı teveccühü tehzîr etmediğini eclâf-ı leşker hiss ile Ordu Ağası üzerine hûcûm ve tûl-i ikâmetden şikâyet eylediklerinde: "Cem'-i piyâde ile iştigâl şimdiye dek mânî'-i ceng [M2 184] ü kitâl olup, sizin ekseriniz yeniçeri olup, ocağ-ı mezbûru fi'l-asl piyâde askerinden müretteb olmağla, esblerinizi fedâ ve kânûnunuz üzere râcilen ihtiyyâr-ı ceng ü vegâ ederseniz, hemân şimdiden harekete hâzır u müheyyâyuz" deyerek ilzâm ve birkaç gün dahi bu münâkaşalar ile imrâr-ı eyyâm olunup, bilâhire müşârun ileyh Yergögü'de ikâmet ve ilerİYE kuvvet vermek üzere meşveret olunup, 'İzzet Ahmed Paşa ve Kâyim-makâm el-Hâc Ahmed Paşa Ser'asker ve dümdâr olarak Bükreş Kasabası'nda olan a'dâ üzerine ta'yîn ve mevcûd olan piyâde vü süvârî ile hey'et-i ic-timâ'iyyeleri tarsîn olundu. Piyâdenin killeti ve ru' esânın yek-dîgere muhâlefeti yevm-i ma'rekede kazâyây-ı mağlûbiyyeti intâc edüp, süvâriyân-ı İslâm Kulle ve Vidin tarafla-

rına ve piyâdegân Yergöğü tarafına firâr ve müşârun ileyhin ordugâhında ferd-i âferîde kalmayup, nâ-çâr bir zevraka süvâr ve Ruscuğ'a güzâr eyledi.

Ba‘zı vekâyi‘

Baş-muhâsebeci olan Ahmed Rîfat Efendi merîz ve mansıbı bi'l-vekâle âhara tefvîz olunmak üzere meştâ me'mûl olunan Edirne'ye ‘azîmet için rûy-i efgan-i hazîz-i recâ ve mes’ûlüne müsâ‘ade rû-nûmâ olmuştu. ‘Azîmetinden bir iki gün sonra mansıbı, Anadolu Muhâsebecisi İbrâhîm Nazîf Efendi'ye tevcîh olunup, Anadolu ile Mustafa Efendi, Beylikcilik'den ihrâc ve ber-vech-i ilhâk hizmet-i mezkûre ile Kethudâ Bey Kâtibi Seyyid Mehmed Hayri Efendi mahfûf-i sunûf-i ibtihâc kılındı.

Defter Emîni Velî Efendi ‘an-asl bîmâr ve Babadağı vak‘asında ‘illeti müştedd olarak Bazarcık'da terk-i hayat-ı müste‘âr edüp, Nişâncılığın vâridâti kalîl ve mutasarrifi olan ‘Abdullah Efendi bâr-girân-ı mesârif ile sergerdân ü sefil olup, defter emîni nasbına dek hâsilatını kabz etmek üzere cihet-i ma‘îsetine vüs‘at verildi.

Merhûm ebnây-ı A‘câm'dan olup, bin yüz yirmi târihlerinde¹ Dâmâd Hasan Paşa halîleleri Hadîce Sultân ile İznikmid'de ikâmet eder iken, vâlideleriyle Harem hizmetine ta‘yîn ve Âsitâneye geldiklerinde, Sultân Ahmed Hân ‘aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân hazretleri Harem-i Serây-ı Sultânîde merkûmu müşâhede ile Harem-i hümâyûn'a alup, ba‘dehû taşra ihrâc ve giderek Hazîne Kethudâlığıyla bâzâr-ı² i‘tibârı karîn-i revâc kılınmıştı. [M2 185] Sultân Mustafa Hân subbet ‘aleyhi şe‘âbîbü'l-‘afvi ve'l-gufrân³ hazretlerinin devr-i bî-cevrlerinde Baş-muhâsebecilik ile çerâg ve ber-minvâl-i muharrer Defter Emîni iken ‘âlem-i fânîden⁴ dest-şûy-i ferâg oldu.

Ser‘asker-şüden-i Vezîr ‘Abdî Paşa be-cânib-i Karasu ve me’mûriyyet-i Dağıstânî ‘Ali Paşa be-Köstence

Ordu-yi hümâyûn'un Edirne'de kışlaması me'mûl ve şimdiden etrâf ü eknâfin muhâfazası emr-i ma‘kûl olduğundan Deli-orman ve sâyir mahallerden celb-i asâkir ve geldikçe ru'esâları hil‘at ü nevâziş ile mutayyebü'l-hâtır kılınap, Karasu'da mütemekkin Vezîr ‘Abdî Paşa ma‘iyyetine ceste ceste tesyîr ve Edirne'de kışlamak hisâbı üzere ‘Abdî Paşa Bazarcık'da ve Dağıstânî ‘Ali Paşa Karasu'da ikâmet etmek emri re'y ü tedbîr olunup, kasd-ı mezkûr ızmâr ve Bazarcık ehâlisi tevhîş olunmamak kasdıyla kasa-ba-i mezkûrede ittihâz-ı meştâ revişleri izhâr olunur idi. Zîrde tafsîli frâd olunacak vech üzere Bazarcık'da kışlamak talebiyle ehâlîden zuhûr eden harekât-ı nâ-bercâ zâhir-

¹ 1 Muharrem 1120 = 23 Mart 1708 Cuma.

² bâzâr Ü, B2, K2 : بارار : M2.

³ ﷺ = Onun üzerine afv ve mağfiret yağmurları dökülsün” anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesi dir.

⁴ fânîden M2, K2, Ü : fânîde B2.

de Edirne ‘azîmetini ilgâ edüp, müşârun ileyhimâ dahi o esnâda mevkib-i hümâyûna gelmiş bulunmalarıyla, me’muriyyet-i hakîkiyyeleri ihfâ’-i beyân ve şimdilik zâhirde ‘Abdî Paşa Karasu’ya ve Dağıstânî ‘Ali Paşa Köstence’ye me’mûr kılındıkları i‘lân olunup, şâ‘bânın dokuzuncu günü¹ müşârun ileyhimâ iktisây-ı hil’at ve her biri savb-ı me’mûruna ‘azîmet eyledi.

Vak‘a-i Bazarcık

Serdâr-ı ekrem vech-i muharrer üzere Hacı-oğlu Pazarcığı'na gelüp, oldukça etrâfin istihkâmına tekayyûd ve Bazarcık'da kışlamak husûsunu zâhirde te‘ahhûd etmişidi. Sevâhil-i Tuna'nın berü tarafında sâkin olan ehl-i İslâm her tarafdan a‘dây-ı li’âm zuhûruyla muhâfazaya ta‘yîn olunanların perâkende ve müteferrik olduklarını müşâhede ile evlâd ü ‘iyâllerin Bazarcık etrâfına getürüp, ‘arabalar üzerinde ârâm etdikleri ehâlî-yi kasabayı tevhîş ü îlâm eylediğinden gayri, ordu halkı Edirne tarafına mütemâyil ve husûl-i sûret-i ‘azm ile şimdiden ma‘rûf u mechûl kati çok kimse o semte râhil olup, hattâ ordu hazînesi dahi cimâl ü bigâle tahmîl ve Edirne'ye tesbîl olunmuşdı. Bazarcık ehâlîsi bu keyfiyyetden habîr olup, vilâyetlerini ordu halkına bekletmek zîmnâda ricâl ve ocâg ağaları nezd-i Sadâret-penâhî'de meşveret için [M2 186] ictimâ‘ etdikleri gün cemmi gafîr ile mahall-i şûrâya müsellah duhûl ve havlîde dahi eli tûfengli haydûd-hey’et vâfir küştenî-yi bed-sîret tefevvûh-i kelâm-ı gayr-i ma‘kûl edüp, ya‘ni bir ağızdan hitâb ve: “Kırım ülkesini verdikden sonra memleketimizi dahi vereceksiz” da‘vây-ı bâtilî ile meclisde olanları pûr piç ü tâb eylediler. Şöyle ki, der ü dervâze şâkiyyü's-silâh erbâb-ı kifâh ile mâtâ-mât ve erkân-ı devlet mahsûr u bî-mecâl ve memnû‘-i ku‘ûd u irtihâl oldukları hâlde, kasaba-i mezkûrede meştâ-nişîn olacağını Sadriâ‘zam mü’ekked bi'l-yemîn ederek, zikr olunan haşerâtı güç ile iskât ve bir gün evvel kat‘-ı râh eden hazîne müvekkillerini i‘âde ile kesb-i hayat ve def‘-i âfât edüp, bu te‘ahhûd ile gavgâ vü nizâ‘ bertaraf ü zâyil ve kulûb-i ekâbirde fi'l-cümle tuma’nînet hâsil oldu. Yevm-i mezkûrda Bazarcık serdengeçdilerinin cesâret etdikleri vaz‘ u hareket-i nâ-bercâ ve lisâna aldıkları kelimât-ı nâ-revâ tahrîre sezâ görülmeyüp, bu tavr-ı garîb o makûle herze-gerd-i vâdî‘-i gevâyet olanlara vaktiyle sebeb-i te’dîb² olup, ekserîsi kalîb-i Süleymânî ile mele’ân ve niçesi celây-ı vatan ve mu’âhaze-i şedîde ile bî-ser ü sâmân oldu.

Sadâret-i Muhsin-zâde Mehmed Paşa

Sadriâ‘zam Silahdâr Mehmed Paşa mesned-i Sadâret'e pâ-nihâde-i i‘tilâ olduğu günden ‘azline dek bi-hikmetillâhi Te‘âlâ Tulça ve İsakçı taraflarına a‘dâ birkaç def‘a geçüp, eczây-ı cisr ve zâhire enbarlarını ifnâ ve Âsitâne-i sa‘âdet'den tertîb olunan altmış kadar sefîneye meşhûn sunûf-i askerîyi i‘mâle muvaffak olamayup, sefînelerin

¹ 9 Şa‘ban 1185= 17 Kasım 1771 Pazar.

² te’dîb Ü, B2, K2 : تأدیت : M2.

ba‘zısını düşmen ihrâk ve ba‘zısını İsmâ‘ıl Kasabası'na götürmek takrîbi ile Devlet-i ‘aliyye'ye külli rahne etdikleri rüveydâ olup, Yergögü tarafından zuhûr eden nusrat ile fi'l-cümle teşeffî-yi gayz hâsil olmuşiken, küffârin Tulça ve Maçın taraflarından zuhûru ve o havâlîyi gâretden sonra sâbıkarda manzûr olduğu gibi fi'l-hâl karşı tarafa mürûr edeceğini tevehhüm edüp, vaktiyle Ordu-yi hümâyûn muhâfazasından ve meteris ve sâyir esbâb-ı menâ‘at tedârükünden gaflet ü ihmâl ve her hâlde ser’askerlere ehem olan ri‘âyet-i hazm ü ihtiyât meşgalesinden i‘tizâl¹ edüp, lezâyiz-i² et‘imeye harîs u menhûm ve nefâyis-i melâbis ü kisâya cüll-i himmeti masrûf olduğu ma‘lûm olduğundan gayri, nüfûzu zâyil ü müntefî ve şû‘le-i cevvâle-i sevreti³ muntafi ve bundan böyle dîn ü devlete müfid [M2 187] tarafından bir tavr-ı nâfi‘ bürûzu mülâhazadan ba‘id olduğuna binâ‘en, ‘azli cây-gîr-i zamîr-i Pâdişâh Felâtûn-tedbîr oldu. Müşârun ileyh Sipehsârlâlık hatb-ı cesîmi böyle dursun hod-be-hod maslahat-ı ‘âmmeyi idârede ‘âciz iken, şöhret-i şayî‘ası Sadâret'e takrîbini müstelzim olup, ma‘âzallâh bekâsı iki seneden sonra zuhûr edecek hâdiselerin hemân bu sâl içinde meşhûd olmasını mûcib olup, bu sûretde ‘azli, usûl-i hikmete mutâbık ve kânûn-i devlete muvâfîk idi.

Fâyide

Def‘-i hûcûm-i a‘dâ ma‘razında Sipehsârlâlığ'a intihâb ü intikâ olunan şahs-ı mücerrebü'l-etvâr bu hatb-ı cesîmin racülü ve fenn-i muhârebede mümârese ve medhali olduğu medâr-ı hall ü ‘akd olanlara zâhir ü celî oldukda, bir iki def‘a perîşân olması ile ‘azli gayr-i lâyik ve tecribe sebkat etmemiş bir şahs-ı mechûlü'l-hâle emr-i emerri, taklîd-i usûl cenge nâ-muvâfîk olduğu, fûnûn-i riyâziyyeden ma‘dûd san‘at-ı harbiyye kitâblarında musarrahdır. Ezmân-ı sâlifede Fransızlar Got ve sâyir milel-i Efrenc ile muhârebe edüp, yedi def‘a ser’askerleri münhezim ve hadden bîrûn asker ve mühimmâtları mün‘adim olup, erkân-ı devletleri Ser’askerlerinin tâli‘-i vârûn baht-ı vâjgûnundan bahs ile vücûb-i ‘azlini krallarına ifâde ve her sene bu kelâmi istînâf ü i‘âde ederler idi. Kral umûrunda hâzim ü mütemekkin ve ‘avâkîb-i ahvâle vâkif bir hakîm-i mütefennin olup, o makûle sâde-dillerin takrî‘ât ü ta‘rîzâtından dâmenkeş-i istiğnâ ve her sâl takrîr ve ibkâ-yı Ser’askerî ile hükmünü icrâ ve sekizinci sene Ser’asker-i mesfûr a‘dâsını makhûr ve galebe-i külliyye ile cebr-i meksûr ve husamây-ı devletini hâh nâ-hâh sulha mecbûr edüp, Kral kavmine hitâb ve: “Ser’askerimiz her sâl a‘dânın bir gûne hîle vü âline vukûf tahsîli ile âtiyede def‘-i hîle-i düşmene tedârük-i esbâb edüp, ‘âkîbet galebe ile bizi vâreste-i ıztirâb ve âzâde-i ta‘n ü teşnî‘-i etrâb eyledi” dediği menkuldur. Vaz‘-ı merkûm fûnûn-i siyâsiyyeden bir fi‘l-i gayr-i mezmûm

¹ i‘tizâl M2, K2, Ü : i‘tizâz B2.

² lezâyiz M2, Ü : lezîz B2, K2.

³ sevreti M2, K2, Ü : sûreti (صُورَتِي) B2.

olmağla, “*El-hikmetü dâlletü'l-mü'min ahazehâ eyne vecedehâ*”¹ mefhûmu üzere bu mahalle sebt ü tastîr ve yâdigâr-ı ashâb-ı re'y ü tedbîr kılındı.

Biz² yine sadede gelelim. Âsitâne-i sa'âdet'de olan Mektûbî 'Abdurrezzâk Efendi mühr-i hümâyûnu nez' ü istirdâd ve Yeniçeri Ağası'na Kâyim-makâmlık hatt-ı şerîfini îbrâz [M2 188] ve kazîyyeyi îrâddan sonra Ruscuk tarafında bulunan Muhsin-zâde Mehmed Paşa'ya tebşîr-i Sadâret ve teslîm-i emânet etmek üzere taraf-ı Cihândârî'den ta'yîn ve altı günde Bazarcığ'a gelüp, Kethudâ Bey'e mâddeyi sırran tebyîn ve fi'l-hâl Sadriâ'zam'ın sâkin olduğu hâneye ma'an 'azîmet ve kemâl-i tesliyyet ile yedinden mühr-i hümâyûnu nez' edüp, Yeniçeri Ağası bulunan Süleyman Ağa'ya, Ağalık inzîmâmiyla Vezâret ve Kâyim-makâmlık hatt-ı şerîfini verdikden sonra lisânen şeref-sudûr olan evâmir-i hümâyûnu teblîge mübâderet eyledi. Sadr-ı sâbıkı bu keyfiyyet-i mer'ûbu'l-kalb ve havf-i cezâ vü 'ukûbet râhatını selb edüp, Efendi-yi mûmâ ileyhi bu bâbda tahlîf ve ol dahi eymân-ı mü'ekkede ile havfinı tâhfîf edüp, mühr-i hümâyûnu Muhsin-zâde Mehmed Paşa'ya Ruscuk'da teslîm ve me'mûriyyetini ahsen vechile tetmîm eyledi. Sadr-ı cedîdin Mora istihlâsi emrinde levha-tırâz-ı sünûh olan hüsn-i tedbîri ve Manya'yı râbîta-i vesîkaya bend eylemesi ve bâ-husûs Sadâret-i ûlâsında îrâd-ı delâyil-i mülzime ile sulhu tercîh ve cengi takbîh ile ciheteynin mazârr ü menâfi'ini birkaç def'a âverde-i zebân-ı makâl ederek, el-yevm ictihâdi mutabık-ı vakt ü hâl olması hakkında teveccûh ve iltifât-ı Şâhâne'yi müstelzim olup, Mektûbî Efendi Âsitâne'ye vusûlünde Sadr-ı vaktin 'azli ve müşârun ileyhin nasb ü vaslı müzâkere olunur iken, Babadağı vak'ası te'âkub edüp, niyyet-i ûlâ te'ekkûd ve 'azl ü nasb husûsunda ref'-i şâyibe-i tereddûd ile müşârun ileyh Sadr-ı devlete tesâ'ud eyledi. Fi'l-hakîka Sadâret-i 'uzmâ'ya lâyik ve hatb-ı cesîm-i Sipehsâlârî'ye şâyân ve müstehakk-ı mürebbiy-i erbâb-ı hüner ü ma'rîfet ve hakâyik-şinâs-ı hutûb-i devlet bir Vezîr-i Âsaf-menkabet olup, cümle 'âlem kudûmünden handân olarak şükîr-i Yezdân ve du'ây-1 bekây-1 şân ü übbehet-i Şâhâne'yi resîde-i eyvân ü keyvân eylediler. Müşârun ileyh Ruscuk'dan Şumnu'ya vûrûdlarında muharrir-i Fakîr dahi Âsitâne'den me'zûnen Şumnu'ya gelmişidi. Kalem-i 'âcîzânem ile keşîde-i silk-i tahrîr kîlinan takrîrlere nazar-endâz-ı dikkat ve sebk ü reftâr-ı 'âcîzânem meşreblerine muvâfakat ile bilâ-sevk ü tergîb rütbe-i Hâcegânî ile gusn-i zâyil-i kadrimi tartîb edüp, rü'ûsu i'tâ etdiklerinde: “Seni ketebeden etdik” ta'bîri lisânlarından mesmû' olup, ‘an-asl hâcegâna küttâb ıtlâk olunduguunu işrâb etmişler idi; *rahimehüllâh*³.

¹ = الحكمة ضالة المؤمن أخذها ابن وجدها“ = Hikmet müminin yitiğidir, nerede bulursa alır” anlamına gelen bir hadis olup, kaynaklarda buna yakın lafızlarla yer almaktadır. Bk. İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, VII, 240; İbn Mâce, *es-Sünen*, II, 1395.

² biz M2, B2, K2 : birine Ü.

³ “رحمه الله” = Allah ona merhamet etsin” anlamına gelen Arapça duâ cümlesi.

Şurû‘-i Sadriâ‘zam be-mehâmm-ı seferiyye

[M2 189] Serdâr-ı ekrem hatb-ı ehemm-i seferiyeye mübâşeret ve ‘illet-i akvây-ı tehaşşüd-i asker olan zehâyir cem‘iyle icrây-ı lâzime-i basîret eylediklerinden gayri, sevâhil-i Tuna'yı rûz-i hîzira dek hîfz u hirâset etmek üzere harçlıklar kazâlardan ve ta‘yînâtları cânib-i mîrîden verilmek üzere ‘Osmân-pazarı ve Şumnu ve Selvi ve Eskicüm‘a kazâlarından on bin âdem tertîb ü tanzîm ve mübâşirler ta‘yîni ile beş on gün zarfında me’mûr oldukları mahallere taksîm olunup, Şumnu etrafında olan kazâların zehâyiri meştâ askerine ‘adem-i vefâ ile bu mâddenin dahi vaktiyle nizâmî umûr-i lâzimeden olmağla, mukaddemâ mesbûk olduğu gibi, Nemçelü'den kifâyet mikdârı zehâyir iştirâsiyçün Karahisârî Ahmed Bey'in Kapucu-bâşılık Pâyesi'yle kadri tevkîr ve Belgrad tarafına tesyîr olundu.

Bazarcık ve Edirne'de meştâ ittihâzı ba‘zı mahzûru mûcib ve Şumnu her hâlde münâsib olduğu ma‘lûm-i Sadr-ı seniyyü'l-menâkîb olduğuna binâ'en, bu keyfiyyet Kâyim-makâm Paşa'ya inhâ ve Şumnu'da derhal zahîre zarûreti çekilmemek için Ordu-yi hümâyûn hazînesinden yirmi beş bin guruş Şumnu A‘yâni'na ırsâl olunması müşârun ileyhe tahrîr ü inbâ olunduğundan gayri, Karasu'da mukîm Vezîr ‘Abdî Paşa Bazarcığ'a gelüp, o havâlîyi keyd-i düşmenden te‘mîn ve kulûb-i ehâlîde olan hafakâni teskîn vesâyâsını gûş-i hûşuna ilkâ etdikden sonra, Livây-ı şerîfi zîb-i ‘âtık-ı rif‘at ve Şumnu'ya teveccûh ü ‘azîmet husûsu Kâyim-makâm-ı müşârun ileyhe tahrîr ü işaret olundu. Emr ü fermân olunan umûru müşârun ileyh rü‘yet ve ramazânü'l-mübârekin sekizinci günü¹ Bazarcık'dan hareket etdiği mektûbundan ma‘lum-i Sadr-ı Felâtûn-menkabet olmağla, ma‘iyyet-i Âsaff'lerinde olan bin kadar Bosna askerini Rusruk Ser‘askeri ‘İzzet Ahmed Paşa ma‘iyyetine ta‘yîn etdikden sonra, Rusruk'dan fekk-i tînâb-ı ârâm ve kemâl-i ihtişâm ile ramâzanın on ikinci günü² Şumnu Meştâsı'nı makâm eyledi. Ordu-yi hümâyûn'un dahi ramazanın on beşinci günü³ vusûl bulacağı te‘ayyün edüp, Serdâr-ı ekrem hâric-i kasabadan Livây-ı Fahr-i enbiyâyi istikbâl ve mukaddemce ihmâz olunan mahalle o nahl-i revân-ı sûr-i sitân-ı şeref ü iclâli îsâl eylediler. Ferdâsı hatt-ı şerîf kırâ‘et olunup, erbâb-ı menâsîba [M2 190] kânûn üzere ‘umum hil‘atleri ilbâs ve taraf-ı Sadr-ı bâhirü'ş-şerefden herkes mazhar-ı lütf u istînâs kîlinup, dîvân yerinden kufûl ve ihmâz olunan konaklarına nûzûl eylediler.

Te‘dîb ü kahr-i ba‘zı bî-edebân

‘An-asl hâki âmihte-i şerrü fesâd ve ehâlîsi mâye-i lecâc ü ‘inâd olan Deli-orman ve Hâci-oğlu Bazarı ve Şumnu ve Hezârgrad ve sâyir kazâlarda kâyin olanların ba‘zısı seferler takrîbi ile dâyire-i itâ‘atden gerden-keş ve fukarâ ve ebnâ‘-i sebîli dendân-ı tîz-

¹ 8 Ramazan 1185 = 15 Aralık 1771 Pazar.

² 12 Ramazan 1185 = 19 Aralık 1771 Perşembe.

³ 15 Ramazan 1185 = 22 Aralık 1771 Pazar.

i-gezend ile ledg¹ u iz‘acda mânend-i mâr-ı münakkaş olduklarından gayri, rîş-i sefidân ve zâbitlerinin taht-ı itâ‘atlarından hurûc ve nasîhatlarını ‘adem-i kabûl ile zirve’-i ‘utüvv u istikbâra ‘urûc ve kemâl-i galebe ile havf-i cezâdan masûn ve rûz u² şeb fetk ü batş ile tavr u reftâr-ı bâgiyâneleri dâyire-i hadden bîrûn olup, bu esbâb ile Yergögü ve Bazarcık ve Tuna havâlîlerinde zikri sebkat etdiği vech üzere şekâvete cesâret edenlerin vasıta-i tîğ-i siyâsetle dimâ’-i fâsideleri isâle vü ihrâk ve münteşir-i âfâk olan ebâtil-i a‘mâlleri dest-yârî-yi hüsni tedbîr ile imhâk olunmak rekîz-i zamîr-i Sadr-ı sütûde-ahlâk olmağla, o makûle zaleme ve ehl-i fesâdî kâr-âzmûde ve mukaddem gümâşteler ile sırran ve ‘alenen kahr u istîsâl ve sefer ü hazarda bağı ü şikâkdan gayri ellerinden bir şey gelmeyen müfsidleri yek be yek i‘dâm ile sevâhil ü serhadları âzâde-i şüris ü ihtilâl eyledi.

Deli-orman ve Arnabûdluk ber-minvâl-i muharrer menba‘-ı şûr u şerr olup, birkaç senede bir def‘a nizâm zîmnâda kaviyyü'l-iktidâr vüzerây-ı ‘izâmin me’mûriyyetleri serkeşleri kahr ve fukârayı âzâde-i zulm ü cevr etmek hikmetine mebnî olup, fi'l-hakîka bu nizâmdan sonra bir müddet tahsîl-i âsâyış ve indîfa‘-ı mezâlim hâletleri meşhûd ve zîll-i re’fet bî-tâb ü tâkat olanlar hakkında memdûd olur idi.

Hikmet

Nüfûs-i rezîle erbâbı mutâlebe-i mâl ve temennî-yi tereffüh ile “bi'l-guduvvi ve'l-âsâl”³ üftâde-i hîlâb-ı vehm ü hayâl ve dâm-eften-i kemîngâh-ı ihtiyâl olup, tahsîl-i mâl ise te‘addî vü tecâvüze ve ba‘zan izhâk-ı rûh ve itlâf-ı nefş etmeğe muhtâc olmağla, garaz-ı mezkûre vusûl zîmnâda ne derecelerde zarar te‘ayyün eyleyeceği zâhir olup, bu takdîrde umûr-ı siyâsiyyesini muhâfaza eden düvel be’s-i şedîd ile [M2 191] muttasif olan hadîdi kirâbından sell ile o makûleleri tedmîr ve mülkünü tathîr hikmete muvâfik bir fi‘l-i serî‘u’t-te’ sîrdir. Havâss-ı nâsda dahi bu hâlet nûmâyân ve ser-i kâra geldikleri gibi müddet-i kalîlede nakd-i firâvân cem‘iyle tarsîs-i bünyân ve tezyîn-i eyvân eylediklerinden gayri, zâhir ve haffî envâ‘-ı mücevherât ile ceyb-i vebnân ve kîse vü enbânların mele‘ân edüp, bu tecemmûl ü tezeyyûne mansıbları îrâdi vefâ etmeyüp, lâ-mehâle mîriye muzır ve mesâlih-i devlete muhil umûr vâhîmü'l-‘âkibeye iktihâm edecekleri ednâ mülâhaza ile ma‘lûm olan mevâddandır. Sâyesinde mütenâ‘îm oldukları devlete iħânet ü iltimâs, envâ‘-ı refâhiyetle Şehriyâr-ı ‘asr dâme fi'l-‘izz-i ve'n-nasr hazretlerine cinâyet edenleri Hak celle ve ‘âlâ ıslâh ve ni‘met-i kanâ‘atle iflâh eyleye âmîn.

¹ ledg Ü : led‘ (عَدْ) M2, B2, K2.

² u M2, B2, K2 : — Ü.

³ “بِالغَدْوِ وَالآصَابِ” = Sabah akşam” anlamına gelen bu ifade Kur’ân, el-A‘raf 7/205; Ra‘d 13/15. âyetlerde yer almaktadır.

Hân-ı süden-i Maksûd Girây Hân

Memleket-i Kırım dest-bürd-i düşmen-i le'îm olduğuna binâ'en, mülk-i mezbûr ya 'anveten ve yâhûd sulhen kemâ fi'l-evvel dâhil-i memâlik-i Pâdişâhî olmadıkça hânlara Kırım Hânı ta'bîri lağv olup, berü tarafda el-yevm mütemekkin olan Tatarlar'a ıstılahları üzere Hân olmak ve bir cem'iyyet tedâruküyle, serhadlarde karîb bir mahalde muhâfazaya ihtimâm etmek husûsları Rikâb-ı hümâyûn tarafında müşâvere ve o mesne-de lâyik bir şahsın nasb ü ta'yîni müzâkere olunup, Rumeli'nde sâkin selâtîn ve mîrzâyân Âsitâne-i sa'âdet'e ihmâzâr ve Dâvud Paşa Serâyı'nda bu husûs karargâr-i nizâm olmak zîmnînda 'ulemâ ve ricâl ictimâ'ıyla bi'n-nefs Şehriyâr-ı sütûde-ettâr dahi mahall-i mezkûre sevk-i rehvâr-ı 'izz u i'tibâr etmişleridi. Her keyfiyyet huzûr-i hümâyûnda etrâfiyla söyleşilüp, âhir-i kâr Hânlık Maksûd Girây'da karâr edüp, fi'l-hâl dûş-i istihâli teşrif-i latîf ile tezyîn ve Kalgaylıg'a Kırım Girây-zâde Baht Girây Sultân ta'yîn olunup, Kırım halkın Moskovlu ile vâki' olan mu'âhede-i zarûriyyeleri tağyîr ve o ülkenin ke'l-evvel Memâlik-i Pâdişâhî'ye iltihâkına medâr olur tedbîrin kuvvetden fi'le îsâli husûsu yegân yegân ifâde ve tezkîr olunup, cümlesi mazhar-ı sunûf-i eltâf ola-rak çiftliklerine ruhsat-yâb-ı 'avd u insirâf oldular.

Maksûd Girây Hân Kırım'da olan Tatar'ın ilgây-ı mu'âhedesî kavm-i Çerâkise'yi iğrâ ile hâsil olacağını işrâb ve Kırım Girây Hân'ın oğlu Mehmed Girây Sultân'ın [M2 192] o tarafa teveccühünü istisvâb edüp, kabâyîl-i mezkûreyi celb ü te'lîf ve i'dâd olunan in'âmât-ı Şâhâne'yi tâvsîl ve âzâde-i seniyyeyi ta'rîf için Hâssa silahşörlerinden Gürcü 'Ali Ağa Sultân-ı mûmâ ileyhe terfik ve 'azîmetlerinde terk-i ta'vîk olunmuşıldı. Kırım Adası küffâr ile mâl-â-mâl ve sevâhil-i Nehr-i Tuna'nın ekser mahalli eyâdî-yi menhûselerinde olduğu zâhir-i hâl olduğundan gayri, Bahr-i siyâh'da Moskov sefinele-rinin geş ü güzârı beyne'n-nâs şâyi' ve bu mülâbese ile tarîkleri mütekâti' olduğu a'zâriyla on binden mütecâviz Tatar ve ecnâs mahlûkâtdan müterekkib âdemler ile Şumnu'ya ilgâr eyledikleri, ma'lûm-i Sadr-ı gayret-şî'âr olmağla, meştâ-nişîn olanların tedâruk-i zâdlarında zahmet, vâsîl derece-i nihâyet olmuşiken, şu kadar mahlûka ta'yîn yetişdirmek tavk-ı istitâ'atdan hâric olup, her çend Hân cenâblarının dîk-i mekân ve 'adem-i müsâ'ade-i vakt ü zemân ile şânlarına muvâfik ikrâm mümkün olamayacağı merreten ba'de uhrâ taraflarına ifhâm ve sevâhil-i Tuna'da muhtârları olan mahalde ârâm etmeleri ibrâm olunmuşiken, kasd-ı ziyâret ve zimnen cerr-i menfa'at irâdesiyle, mülâkâta meyl-i külli izhâr ve nâ-çâr Piyâde Mukâbelecisi 'Atâ'ullah Beyefendi mihmândârlık ile tarafına tesyâr olunup, ma'iyyetinde olan bin kadar mîrzâyân ve selâtîn ve sâyir efrâd-ı Tatarı mûmâ ileyh etrâf-ı kasabada vâki' kurâya îvâ ve levâzîm u havâyic-i zarûriyyelerin ifâ eyledi.

Hân beyân olunduğu gibi mülâkât için Şumnu'ya geleceğini inhâ ve bir donanmış at ile Kethudâ Bey istikbâline gidüp, yarım sâ'at mahalde nasb olunan yemeklik hayme-sine vâsîl ve Sadriâ'zam dahi resm-i terhîb ü istikbâl siyâkında ma'nûn alay ile mahall-i mezkûre nâzil olup, Hân dahi vürûd ve resm-i hoş-âmedî itmâmindan sonra hem-'inân

Serây-ı Âsaff'ye gelüp, nîsf sâ‘at ku‘ûd ve ba‘de zâlik i‘dâd olunan konağa nüzûl ile mesned-i istirâhata su‘ûd eyledi. Müşârun ileyhe henüz ta‘yîn-i mekân olunmadığından, bu husûs kendüleriyle müzâkere ve her tarafın keyfiyyeti zîmnâsında pergâr-ı meşveret idâre olundukda, incimâd-ı nehr sebebi ile Ruscuk taraflarına keyd-i a‘dâ melhûz olduğunu iş‘âr ve kasaba-i mezkûreda ihtiyâr-ı meştâ münâsib olduğunu [M2 193] tezkâr edüp, re‘yi istisvâb ve bundan sonra beş on gün ikâmet ve hevest-kâr-ı ruhsat-ı zihâb olup, Ordu-yi hümâyûn hazînesinden on beş bin guruş ve bir sevb-i semmûr ve tekrar müzeyyen bir esb-i sabâ-reftâr takdîminden sonra gibta-zen-i mehâbîb-i hallah (خلخ) u nev-şâd ve âteş-endâz-ı kulub-i zühhâd ve muharrik-i ‘urûk-i cemâd olan dört nefer tâze-rû oğullarına kürkler ilbâs olunup, ramazânın yirmi yedinci günü¹ ifây-ı resm-i tevdî‘ ve geldikleri hey‘et ile teşyî‘ olundular.

Bakîyye-i ahvâl-i Hân

Müşârun ileyhin dâyire ve havâşîsine lâzım gelen ta‘yînâtın idâresi zîmnâsında, Ordu-yi hümâyûn'da Baş-bakîkulu olan Yek-çeşm Mehmed Ağa ta‘yîn olunup, za‘f-ı hâl ile bu maslahatı idârede ‘âciz olduğunu beyân ve müteşebbis-i dâmân-ı ‘afv olduğu, bâ‘is-i tehyîc-i gazab-ı Sadri‘âlî-kadr olup, ‘azl ile tesrîb ve yerine Sârbân-başı bulunan Ahmed Efendi takrîb olunmuş idi. Hân her tarafdan sîr-âb-ı zülâl-i birr u ihsân olup, her hâlde muktezây-ı vakt ü hâle nazar ile bulduğunu yeyüp, mevcûda kanâ‘at lâzım iken, o havâlîde vücûdu ma‘dûm-i nefâyis eti‘meye² harîs ve tâlib şey‘-i gayr-i rahîs olup, başında olan hevâ-perestler dahi tahrîkden hâlî olmayarak, câ-be-câ devleti tasdî‘ ve Nüzûl Emîni‘ni muvâhaze vü takrî‘ edüp, bu hâl Serdâr-ı ekrem'e îrâs-ı endûh u se‘âmet ve bilâhare ta‘yînâtlarını bedele kat‘ edüp, be-her mâh otuz beş bin guruş hazîne[ye] rabt ve tarafına ib‘âs ile kesb-i râhat etmiş idi. Ancak başında olan haşerât buna kanâ‘at etmeyüp, Hülâgû askeri gibi kurb u civârda olan kurâyi harâbe-zâr ve taleb-i şey‘-i mevcûd u ma‘dûm ile sükkânını giriftâr-ı çâr-mevce‘-i yemmi‘i ıztırâb eylediklerinden gayri, bedel-i mezkûru istiklâl ve taleb-i zâyid ile ordu halkın işgâl etdikleri resîde-i sâmi‘a-i hümâyûn ve sebeb-i infî‘âl-i gûnâ gûn olup, mukaddemâ huzûr-ı hümâyûnlarında mün‘akid olan meclis-i hatîrde kendüllerinin hânlığı intihâbı Kırım ülkesinde kâyin akvâm-ı Tatar'ın isticlâbıyla, miyânelerinde merbût mu‘âhedenin feshine ve eyyâm-ı şitâda sevâhil muhâfazasına ve imkân müsâ‘ade olduğu hâlde, a‘dânın bulunduğu mahallere hûcûm etmek ve birkaç seneden berü niçe hazâyin sarf ve re‘âyâda dahi tâkat kalmayup, hîn-i [M2 194] ikâmetde mümkün ile idâre-i umûr etmek ‘illetlerine mebnî olup, bu imkân endâhte-i tâkçe-i nisyân ve teklîf-i mâ-lâ yutâk ile tahsîl-i esbâb-ı râhat ü sâmân ve bâ-husûs ma‘îyyetlerinde bulunan enzâl-i nâs fukarâyi cevr-i bî-kiyâs ile iftirâs edüp, fî-mâ ba‘d bu tavr-ı gayr-i me’lûf-i masrûf ve huzûrda vâki‘ olan te‘ahhûd-i ma‘rûf üzere ibrâz-ı hîdmet-i mebrûreye sa‘y ile ‘avârif-i seniyyemize

¹ 27 Ramazan 1185 = 3 Ocak 1772 Cuma.

² et‘imeye K2 etmi‘aya M2, B2, Ü.

mahfûf olmaları ve hıfz-ı dâyire ile civârda vâki‘ fukarâyı himâyet ve mü’temer olma-yup, re‘âyâyi mutazarrî edenleri tard ü teb‘îd eyliyesiz deyü, bir kît‘a hatt-ı hümâyûn-i şeref-rîz vürûd olup, Sadriâ‘ zam tarafından müşârun ileyhe ırsâl ve bu vesîle ile başında olan halkı dûr-bâş-ı tenbîh ile tavk-ı tâ‘ate idhâl eyledi.

İhrâc-ı mevâcib

Bu sâl-i ‘ibret-iştimâlde kesret-i mesârif ve rûzgâr-ı rûzgârdan müşâhede olunan vaz‘-ı muhâlif sebebi ile kısteyn mevâcibe müretteb olan mebâliğ umûr-i mühimmeye sarf u istihlâk olunup, bu âna dek mevâcib kabûl-i te’ahhur ve bu sebeble ocağlu izhâr-ı tezaccur edüp, ramazân-ı şerîfin yirmi sekizinci günü¹ bir kîst mevâcib destyârî-yi Sadriâ seniyyü'l-menâkîb ile ihrâc ü tevzî‘ ve râtibe horân-ı devletin cihet-i ta‘îşleri tevsî‘ olundu.

Re’îsülküttâb-şüden-i el-Hâc ‘Abdurrezzâk Efendi

Ordu-yi hümâyûn'da bi'l-fi‘l Re’îsülküttâb olan Mehmed Recâyî Efendi bir zemândan berü infî‘âlât-ı nefşâniyye ve inkılâbât-ı seferiyye ile hilye-i sîhhatden dûr ve üç mâhdan berü mülâzemet-i Bâb-ı‘âlî'den mehcûr olup, nâ-çâr Âsitâne-i sa‘âdet'e âzîmet içün istid‘ây-ı ruhsat etmişidi. Fi'l-asl Mektûbî ‘Abdurrezzâk Efendi'nin mesned-i riyâsete i‘tilâsı, taraf-ı hümâyûndan Sadriâ‘ zam tarafına hufyeten fermân ve mûmâ ileyhin menzile-i ‘ilm ü ‘îrfân ve derece-i ‘akl ü iz‘âni ma‘lûm-i kâsî vü dâñî olduğundan, o rütbe-i menî‘aya istihkâkı nezd-i Sadâret-penâhî'de dahi bi't-tecribeti ve'l-imtihân nûmâyân olup, şevvâlin on beşinci günü² fûlk-i küttâba re’îs ve felek-i devlete Bercîs oldu.

Teznîb

Efendi-yi mûmâ ileyh, Râgîp Paşa Sadâreti'nde Kethudâ bulunan Kâşif Mehmed Efendi'ye kesb-i te‘alluk edenlere tefevvuk edüp, darb-ı nutk ve idâre-i kelâm-ı bedî‘u'l-insicâm ile Efendi-yi mûmâ ileyhe tekarrub ve yek-dîger ile tevâlüf ü tecâvüb ederler idi. Bir gün Sadriâ‘ zam'a: “Şu ‘Abdurrezzâk Efendi yeke-tâz-ı meydân-ı [M2 195] ma‘rifet ve vüfür-i ‘ilm ü hüner ile sebbâk-ı gâyat-ı dirâyet olduğundan başka, pederleri Re’îsü'l-hâc Mustafa Efendi ile bir müddet Bâb-ı‘âlî'de murâfakat ve miyânenizde hukûk-i râsiha sebkat edüp, bu tevcîhâtta Bâb-ı‘âlî'ye takrîb ve Tezkirecilik ile mûmâ ileyhi tatrîb buyursanız” ehil³ perverlik ve hukâka ri‘âyet etmiş olurdunuz” dedikde: “Fi'l-hakîka pederleriyle râbîta-bend-i dest-i ülfet olan hukûk ferâmûş olunmayup, kendüsünün dahi mâhiyyet ü haysiyeti mü-be-mû ma‘lûmumdur ancak, insana nîsf-ı devletden ma‘dûd olan cesâmet-i vücûddan mahrûm olup, öyle bodur ve kasîru'l-kâme çelebîyi mahall-i heybet olan Dîvân-ı ‘âlî hîdmetine tevassul suhare-i erbâb-ı mesâlih ola-

¹ 28 Ramazan 1185 = 4 Ocak 1772 Cumartesi.

² 5 Şevvâl 1185 = 11 Ocak 1772 Cumartesi.

³ ehil Ü, B2, K2 : hel دل M2.

cağımızı îcab eder” demekle kat‘-ı rişte-i kāl ü kīl eylediği sübüt-yâfte-i sıhhat-rivâyetdir.

Hak celle ve ‘âlâ ez‘af-ı mahlûkâtı olan mûr-i hakîri hazreti Süleyman gibi bir peygamber-i zî-şânın şeref-i muhâtabâtı ile muvakkâr edüp, beyne'n-nâs¹ min ciheti'l-mahlûkiyye tesâvî-yi mukarrer iken, âferîd-kâr-² sun‘-i Cebbâr olanlara ‘ayn-ı hakâretle nazar, şâyibe-i ta‘rîz îhâmından gayri bir ma‘nâ ifâde etmeyeceği cezm-kerde-i erbâb-ı istidlâl ü nazardır. “Sübhâne men lâ yakdiru en yünâzi ‘ahü fî emrihi ahadün”³.

Çok geçmeden Efendi-yi mûmâ ileyh Mektupçu ve sefere çıkar iken Tezkireci ve yine Mektupçu olduğundan fazla, ‘uzâmây-ı ricâlin sîne-çâk-i hasret ü iştiyâk oldukları huzûr-i müstevcibü's-sürûr-i Şâhâne'ye ruhsat-yâb-ı müsûl ve birkaç def‘a şeref-i muhâtabât ile mahsûd-i erbâb-ı redd ü kabûl olduğundan başka, iki def‘a Re’isülküttâb menî‘ u'l-cenâb olup, nüfûz u i‘tibâr ile merkez-i dâyire-i umûr ve müşâreket-i gayordan sâlim olarak, medâr-ı ‘akd ü hall-i hutûb-i cumhûr oldu. Fi'l-hakîka zât-ı bedî‘u's-sifâti bir cevher-i nâ-yâb ve zîhn-i vekkâdi gencîne-güsây-ı re'y-i savâb olup, ugûr-i devletde cân fedâ ve istikâmetde müfred-i ‘alem gibi nidâ olunur bir zât-ı yektâ idi.

Ser‘asker-şüden-i Vezîr Halîl Paşa be-Bahr-i siyâh ve havâdisât-ı sâyire

Düşmen-i dâl sevâhil-i Tuna ve Kîrim ülkesini istîlâ hasebiyle, evvel-behârda mevcûd olan gemilerini Bahr-i siyâh'a ihrâc ve ba‘zı mahalleri târâc ile ehl-i İslâm gemilerinde olan tüccâr ve sefere me'mûrları iz‘âc eyleyecekleri, zevâhir-i hâlden istinbât ü istîhrâc olunup, bu makâlât huzûr-i mevâhib-mahsûr-i Şâhâne'de birkaç def‘a zebân-âver-i erbâb-ı temkîn [M2 196] ü sebât olup, binâ'en ‘aleyh bu sâl-i ferruh-fâlde tertîb olunacak sefâyinin neferâtı teksîr ve üzerlerine bir Ser‘asker nasbı tedbîr olunup, bu keyfiyyet taraf-ı Cihânbânî'den Serdâr-ı ekrem tarafına tahrîr olunup, bu hidmete lâyık u cedîr olan Belgrad Muhâfizi Vezîr Halîl Paşa'nın Âsitâne tarafına tesyîri tenbîh ve bu tertîb nezd-i Sadâret-penâhî'de dahi bir emr-i vecîh görülp, Belgrad, Vidin Muhâfizi Vezîr Mehmed Paşa'ya tevcîh ve Belgrad'a vusûlü günü Halîl Paşa'nın rikâb tarafında lühûku mü'ekkeden îmâ olunup, betâ'etden tahzîr u tenzîh olundu. Vidin serhaddi mukâbele-i a'dâda vâki‘ olup, hîfz u hirâseti min ehemmi'l-mehâmm ve bir Vezîr-i sütûde-tedbîr ta'yîni ile müdâfa'a ve tecâvüze ihtiyâm havâlî-kerd-i zamîr-i Sadr-ı vâlâ-makâm olmağıla, Niğbolu muhâfazasında olan Kâyim-makâm el-Hâc Ahmed Paşa bu maslahatın eri ve pîşe-zâr-ı celâdetin gazanferi olup, muhâfaza-yı mezkûreye

¹ beyne'n-nâs M2, B2, K2 : — Ü.

² âferîd-kâr M2, Ü, K2 : افریدکان B2.

³ سبحان من لا يقدر ان يناظره في امره احد = Hiç kimsenin işinde (takdirinde) kendisiyle çekişmeye güç yeti-remeyeceği Allah (cc) Teâlâ'yı her türlü noksanlıklardan tenzîh ederim” anlamına gelen bu cümle Arapça bir tesbîh/duâdır.

me'mûriyyeti istihsân ve bir ân akdem vusûlü bâbında ısdâr-ı emr-i 'âlî-şân kılındı. Bu tasarrufât ile Niğbolu muhâfizdan hâlî ve Çeteci hafidi Vezîr es-Seyyid Ahmed Paşa'nın o tarafa ta'yîn olunmasıyla tahsîl-i itmi'nân-ı ehâlî kılındığından gayri, Tutrakan muhâfazasına dahi Amasyalı Halîl Paşa irsâl ve mehmâ-emken o tarafların esbâb-ı istihkâmı istihsâl olundu. Halîl Paşa Belgrad'dan hareket ve seyr-i serî' ile Âsitâne'ye gelüp, umûrunu rü'yet ve donanma sefâyini dahi techîz olunup, Bahr-i siyâh Ser'askerliği hîl'atını huzûr-i Şâhâne'de iktisâdan sonra me'mûr olduğu savba sükkân-ı 'azîmeti tehzîz eyledi.

Bir iki seneden berü Vezîr 'Abdî Paşa'nın vukû' bulan muhârebelerde tarîf ü telîd ve 'atîk u cedîd her neye mâlik olduysa zâyi' ve nâ-bedîd olup, el-hâletü hâzihi Bazarçık ve Hirsova ve Babadağı etrafını muhâreseye me'mûr ve her cihetle ikdârı matlûb-ı Sadru's-sudûr olmağla, mümkün mertebe i'âne ile muzâyakası mündefî' ve tahvîl-i mansîb havfi derûnuna vâki' olmak haysiyyeti ile mutasarrif olduğu Rumeli Eyâleti dahi kubeyl-i tevcîhâtda ibkâ olunarak, istibdâl-i mansîb haşyeti derûnundan mürtefi' kılındı.

Âmeden-i fuçyal-i Prusya ez-cânib-i Peterburg ve zuhûr-i mektub-i Mareşal

"Fa 'âlün mâ-yeşâ"¹ olan cenâb-ı Mevlâ bu 'âlem-i kevn ü fesâdı [M2 197] nev'-i benî Âdem ile âbâd edüp, tabâyi'-i beşeriyye 'anâsır-ı mütezâddeden mürekkeb olduğuna binâ'en, 'adâvet ü muhâlefet bu mahlûkda seciyyet ü tabî'at olmağla, vakt be-vakt devletler miyânında hudûs eden cengler bir emr-i hükmî görülür. Ancak 'âlem nesak-i vâhid üzere ber-karâr olmayup, eyyâm-ı ceng her ne kadar mütemâdî olsa dahi, rûy-i basît-i gabrâda mütemekkin olan tavâyif-i nâsa gâh râhat ve gâh meşakkat ve gâh ceng ü mühâdenet 'ârizaları ser-ber-âverde-i zuhûr olacağı, intikâlât-ı ahvâl-i 'âlemden tecrîbe vü istidlâl olunmuşdur.

Lâ cerem, Devlet-i 'aliyye ile Rusyalu beyinde zuhûr eden ceng ü âşûbun mübeddel-i safvet olmasına irâde-i cenâb-ı Hak te'alluk edüp, gâh mütâreke ve gâh muhâvere olunarak, ıslâh-ı zâtü'l-beyn ve indifâ'-ı tenâfür-i cânibeyn mukaddemâtı zuhûra başladı. Tafsîli bu ki, Rusyalu bu muhârebenin vukû'unu Françelü'nün nîfâk ü tezvîrine haml edüp, Devlet-i 'aliyye dahi hasmına sefâyîn ile imdâd etmek cinâyetini 'illet ve İngilizlü'den selb-i emniyyet etmekle, Nemçelü bu bâbda bir taraf olduğunu inhâ ile tevassut istidâ ve Prusya devleti dahi taraf-ı sultanata meyl ü rükûn izhâr edüp, Nemçelü ile bu bâbda müşâreket ve lutf u 'unf ile emr-i musâlahaya teşmîr-i sâk-ı gayret edeceklerini Âsitâne'de mukîm elçilerine işâret etmişler idi.

¹ "Dilediğini bi-hakkın yapandır" anlamına gelen bu cümle Kur'an Hûd 11/107 ve el-Burûc 85/16. âyetlerinden hereketle söylemiş olmalıdır.

Devlet-i ‘aliyye'nin bekây-ı şâniyla maslahatına muvâfik müşârekeye nizâm vermeleri tesvîg ve recâlarına müsâ‘ade bî-dirîğ kılınup, seksen altı senesinin ibtidây-ı sayfindan üç mâh inkızâsına dek mütâreke pezîrefte-i nizâm ve seyf-i husûmet der-niyâm kılınmak müzâkerâtı Peterburg'da karârgîr olup, bu peyâm ile Prusyalu'nun bir nefer mayoru Âsitâne'ye ‘azîmet için Mareşal ordusuna gelüp mesfûr tarafından dahi yedine mektûb i‘tâ ve Ordu-yi hümâyûn'a gelüp, mâddeye vukûf ‘akabinde Âsitâne-i sa‘âdet'e isrâ olundu.

Vefât-ı Defterdâr-ı Şîkk-ı Evvel

‘İillet-i cünûn ile bundan akdem dâyire-i defterîden bîrûn olan ‘İsmet ‘Ali Efendi yerine makrûn olan el-Hâc İsmâ‘îl Efendi dahi fakd-i nakd ile mütehayyir ve idâre-i umûr-i defterîde ‘âciz ve mütezaccir¹ olup, giderek sâbıkı gibi mübtelây-ı sevdâ ve esîri fîrâş-ı renc ü ‘anâ ve beş mâh bu hâl ile imrâr-ı subh u mesâ edüp, ‘âkîbet harmen-ı ‘ömrü telef-şüde-i sarsar-i ecel ve zilka‘denin yirminci günü² zîr-i zemîn mûmâ ileyhe [M2 198] mesken ü mahal oldu.

Rü’yet-i umûr-i defterî kime teklîf olunduysa, ahvâl-i selefe nazar ile feryâd ve def-i bâbında etrâfdan istimdâd ederler idi. Mâliyye Tezkirecisi Dervîş Mehmed Efendi'de vûcûd-i kâbiliyyet ve mezîd-i şevk u rağbet ma‘lûm-i Sadr-ı sütûde-haslet olduğuna binâ'en, ferdâsı kapuya da‘vet ve Şîkk-ı Evvel Defterdarlığı hil‘atiyle memnûn-i lutf u mekremet kîlindi. Defterdâr-ı cedîd birkaç gün mûrûrundan sonra civâr-ı kasabada vâki‘ hadîkaya Sadriâ‘zam hazretlerini da‘vet ve müşârun ileyh dahi tenezzülen mahall-i merkûma rağbet edüp, Efendi-yi mûmâ ileyh tenâvül-i ta‘âmdan sonra bir re’s esb-i müzeyyen ile câme-i rikkatin tecdîd ve hâzır-bî'l-meclis olan zevât-ı müteşâhhîsaya dahi münâsib hedâyâ i‘tâsiyla hubb-i şegafların efzûn u mezîd eyledi. Levâzîm-ı da‘vetden olan âlât-ı sâza ve hazara mahsûs savt u âvâza Serdâr-ı Ekrem i‘tibâr etmeyüp, hadîka-i mezkûrede şugl-i kâr-zâr ve istihsâl-i cihet-i galebe-i düşmen-i mekkâr sohbетleriyle vakt-güzâr ve hîn-i hareketlerinde Defterdar Efendi'yi bir sevb-i semmûr ile vâye-gîr-i iftihâr eylediler. Defterdâr-ı merhûm Âsitâne'de tevellüd ile fârik-i miyân-ı mechûl ü ma‘lûm oldukda, Baş-muhâsebe Kalemi'ne yirmi üç sene müdâvîm ve yetmiş dokuz tarîhinde Zimmet Halîfeliği ile mazhar-ı mekârim olup, seksen beş senesinde Şîkk-ı Evvel Defterdarlığı'yla be-kâm ve târîh-i mezkûrda zâyik-i câm-ı himâm oldu.

Âmeden-i hazîne ve vefât-ı el-Hâc Ahmed Paşa

Serdâr-ı ekrem'in meştâya duhûlü tertîbât-ı seferiyeye şurû‘ vaktine tesâdûf edüp, bu sebeble mesârifin kesreti ve ordu hazînesinde akçanın kemâl-i killeti ma‘lûm-i hazret-i Cihândârî olduğuna binâ'en, emr-i mühimm-i sefere sarf olunmak için altın olarak bin üç yüz kîse Hazîne-i hümâyûn'dan ifrâz olunup, Kapucu-bâşı Nûh Bey ile

¹ mütezaccir Ü, B2, K2 میضجر : M2.

² 20 Zilka‘de 1185 = 24 Şubat 1772 Pazartesi.

meştâya irsâl ve ordu hazînesine idhâl olundu. Vidin muhâfazası tevcîh olunan Ahmed Paşa pâ-der-i Rikâb-ı ‘azîmet iken, ba‘zı emrâz burc-i bedenin intikâz edüp, mâh-ı merkûmun yirmi sekizinci günü¹ fevti haberi resîde-i sem‘-i Sadâret-penâhî oldukda, Rusruk Ser‘askeri ‘İzzet Ahmed Paşa’ya Vidin Muhâfizliği ve Dağıstânî Vezîr ‘Ali Paşa’ya Silistire Eyâleti'yle Rusruk Ser‘askerliği tefvîz ve bir ân akdem hareket ve hîdmet-i me’mûrelerine kıyâm eylemeleri igrâ [M2 199] vü tahrîz olundu.

Müteveffây-ı müşârun ileyh² İlbasan sükkânından olup, bir zemân taşralarda geş ü güzâr ve İstanbul'a gelüp, Bostâniyân Ocağı'na duhûl ile mutarassîd-ı müsâ‘ade-i rûzgâr olmuş idi. Giderek Bostancı-bâşılık ile ser-efrâz ve ba‘de'l-‘azl Emânet-i Surre ile müctâz-ı râh-ı Hicâz olup, ‘avdeti ‘akabinde Çavuş-bâşılık ve bir müddetden sonra Mîrâhûrluk ile kâm-kâr ve sefer hengâmında Sadriâ‘zam Kethudâlığы'yla nâmdâr olmuş idi. Seksen üç senesinde³ ‘azl ile Âsitâne'ye ‘azîmet ve bir müddetden sonra nâyıl-i Vezâret olup, Silahdâr Mehmed Paşa'ya Kâyim-makâm ve ba‘dehû Tuna sevâhili muhâfazasıyla o taraflara ‘atf-ı zîmâm edüp, târh-i mezkûrda fevt ve medhûş-i sekret-i mevt oldu. Niğbolu Kasabası'nda medfûn ve makâma münâsib söz bulur bir Vezîr-i zâhiru's-sükûn olup, beyne'n-nâs evliyâ ve Ser-hoş Ahmed Paşa lâkablarıyla iştihâr bulmuş idi.

Zuhûr-i teşrifât be-cânib-i Serdâr-ı ekrem

Mukaddemâ ba‘zı tasarrufât ile ocaqlunun iki kîst mevâcvibleri tetmîm ve yerlü yerine taksîm olunduğu, ma‘rûz-i südde-i Şehriyâr-ı Cem-hadîm kılınmış idi. Müşârun ileyhin bu maslahat-ı ‘azîmeyi vakt ü hâle tatbîk ile tensîk-i ‘âlâmet-tevfîk olduğundan, derûn-i ilhâm-meşhûn-i Cihândâr’de neşât ve mirât-ı temâsîl-i hakâyik-i eşyâ olan mirât-ı tâbnâk-ı Şehriyâr’lerinde suver-i inbisât rû-nûmâ olmağla, mahzâ müşârun ileyhi tâltîf ve ta‘bîrât-ı bende-nüvâzî ile teşrifî irâde-i seniyyesiyle bir sevb a‘lâ semmûr ve bir hançer-i mücevhîre mashûb hatt-ı bedî‘u'l-üslûb ‘Abdullah Paşa-zâde Sa‘îd Bey ile meştâyi Ordu-yi hümâyûn'a şeref-resân-ı vürûd olup, mu‘tâd üzere istikbâl ve Serây-ı ‘âlfîye alay ile îsâl olunup, Sadriâ‘zam ve Serdâr-ı ekrem semmûr-i fâyizu's-sûrûru zîver-i dûş-i ikbâl ve hançer-i sûreyyâ-cevheri zîb-i meyân-bend-i iclâl edüp, kisteyn mevâcîbinin ol vechile idâre ve tevzî‘i, mûcîb-i tahsîn olduğunu mütebeyîn ve umûr-i seferiyeye kemâ yenbagî ikdâm ü himmet olunmak vasâyâsını mutazammîn hatt-ı hümâyûn dahi tahrîk-i leb-i edeb ile ehl-i dîvâna ismâ‘ ve cümlesi ugûr-i Şâhâne'de bezl-i vûcûd edecekleri emrinde tevâtu’ u icmâ‘ eylediler.

¹ 28 Zilka‘de 1185 = 3 Mart 1772 Sali.

² ileyh Ü, B2, K2, : ileyhe M2.

³ 1 Muharrem 1183 = 7 Mayıs 1769 Pazar.

‘Avdet-i fuçyal-i Prusya

Maslahat-ı sulha dâyir abbâr ile [M2 200] Ordu-yı hümâyûn'a vürûd edüp, serî' an Âsitâne'ye irsâl olunan şahis Âsitâne'den ‘avdet ve recâsiyla itlâk olunan bir nefer Rusya ofîçyaliyle meştâya ric‘at edüp, mesfûre ve refikîna harcîrâh i‘tâ olunarak, Rusya Merşali tarafına i‘âde ve Merşal-i mersûme taraf-ı Sadâret-penâhî'den bir kît‘a mektûb dahi firistâde olundu.

İbkâ-yı Ağa-yı Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı ‘âlî ve ba‘zı tevcîhât

Rütbe-i vâlây-ı Vezâret'le bi'l-fî'lı Yeniçeri Ağası olan Süleyman Paşa'nın zabit-ı neferât ve te'dîb-i haşerâtda cilve-ger-i mecellây-ı zuhûr olan himmet-i ‘âlem-pesendi her hâlde rîzây-ı devlete muvâfik ve revîş ü reftârı mîzâc-ı feyz-imtizâc-ı Şâhâne'ye¹ mutâbık olduğundan gayri, mukaddemâ kirâren ve mirâren sebt-i sahîfe-i beyân kılındığı vech üzere gûş-mâl-i eşkiyâ ve te'dîb-i erbâb-ı bağı ü şekâda yed-i tûlâ gösterüp, bu sebbeble ibkâsına irâde-i menâyih-ifâde-i Mülükâne te'alluk etmekle, şevvâlin on birinci günü² Kapu'ya da‘vet olunup, menkib-i istihkâkî ferve-i semmûr ile tezyîn ve fî-mâ ba‘d tanzîm-i umûr-i Ocağ-ı ‘Amire ile bakiyye-i serkeşân-ı ocağı kahr u istîsâle tekayyûd ü ihtimâm eylemesi, taraf-ı Serdâr-ı ekremî'den ber-vech-i te’kîd tavsiye vü telkîn olundu. Müşârun ileyh dahi hadd-i zâtında izhâr-ı fart-ı cesâret ve ‘Alemdâr ve Serdengeçdi Ağası olarak Rumeli Vâlîsi katelesini ve Bazarcık'da perde-bîrûn harekete mübâderet ve sevâhilde ednâ behâne ile îkâz-ı fitne vü âşûba mübâşeret edenleri yek-be-yek ahz ve hufyeten istîsâl ve pîrâmen-i ordusunda vâki‘ hufrelere ilkâ ile bâlâda îmâ olunduğu üzere, Kuyucu Süleyman Paşa nâmiyla şöhret-nûmâ oldu.

Yevm-i mezkûrun ferdâsı menâsib-ı vüzerây-ı ‘izâm ibkâ olunup, fekat Hudâven-digâr Sancağı Silistire Muhâfizi Vezîr Seyyid Hasan Paşa'ya tevcîh ve bir iki sancaklıklık³ mahal ile seferber olan iki nefer mîr-i mîrânın hâlleri terfih olundu.

Emânet-i Defter-i Hâkânî ile Vahdetî Bekir Bey nâyil-i sürûr u şâdumânî ve Rûznâmçe-i Evvel mansıbı ile Muhâsebe-i Evvel İbrâhîm Nazîf Efendi dilşâd ü hurrem ve Muhâsebe-i Evvel ile Penâh Süleyman Efendi mazhar-ı lutf u kerem olup, Sipâh Kitâbeti iki bin guruş ‘atiyye ile Süleyman Feyzî Efendi'ye ihsân ve Yeniçeri Kitâbeti ile Lâleli Mustafa Efendi hândân ve Silahdâr Kitâbeti Bekir Paşa-zâde ‘Atâ’ullah Efendi'ye [M2 201] tefvîz ve Mevkûfâtçılık ile ‘Arabacılar Kâtibi Behcet-zâde Mustafa Efendi nigâh nevâzîs ile termîz olunup, bâkî menâsib dahi ber-vech-i münâsib seferber olanlara tevcîh ile tayy-ı defter olundu. Sadr-ı sâbık Silahdâr Mehmed Paşa'nın Vezâret'i ibkâ vü takrîr ve Eğriboz mansıbı ile çeşm-i ibtihâcî tenvîr olunmuş idi.

¹ mîzâc-ı feyz-imtizâc-ı Şâhâne'ye M2, B2, K2 : cânsipârân-ı devlete Ü.

² 11 Şevvâl 1185 = 17 Ocak 1772 Cuma.

³ sancaklıklık M2, B2, K2 : Ü.

Gürcistan taraflarında ihtilâl peydâ ve o havâlîde sâhib-i şân bir vezîrin vücûdu iktitâ eylediğinden, Trabzon Eyaleti Rikâb tarafından müşârun ileyhe re'y olup, emr-i şerîfi Dîvân'dan tahrîr ve tarafına tesyîr olundu.

Kalgây Sultân Kırım'a gitmek ve ilgây-ı te'ahhûd-i tarafeyn mukaddemâtını temhîd için Çerâkise'yi taslît etmek ve bu sûretin imkân-ı 'âdîsi bulunmadığı takdîrde, Sevâhil-i Tuna'nın bir münâsib mahallinde kışlamak me'mûriyyeti, bundan akdem huzûr-i Şâhâne'de mün'âkid olan meclisde karâr-gîr-i erbâb-ı re'y ü tedbîr olmuşdı. Kırım ülkesine sebîl-i vusûl mümteni' olduğundan gayri, insidâd-ı me'âbir ü mesâlik ile derûnunda bulunanların ahvâline ittilâ' dahi mümkün ve mutasavver olmadığından, Sultân-ı mûmâ ileyh Şumnu'ya gelüp, Sadria'zam ile mülâkât ve hil'at ve harçlık ve esb-i müzeyyen ile mazhar-ı iltifât oldukça sonra Varna taraflarını hîfz u hîrâsete me'mûr kılınup, itmâm-ı maslahati ile ol savba derre-zen-i 'azîmet oldu.

Vukû‘-i münâza‘a der-Galata

Zilka‘denin yirmi birinci salı günü¹ Galata'da teferrûd eden altmış dört ve yirmi beş cemâ‘atin yoldaşlarıyla kalyoncuların, cüz’î bir mâdde zîmnâda vâki‘ olan münâkaşaları münâveşeeye mübeddel olup, gitdikçe cem‘iyyetleri müzdâd ve iki tarafdan meterisler hafriyla mütecâser-i şerr ü fesâd oldukları mesmû‘ ve Galata'ya âmedşûd edenlerin bahran ve berren sebîlleri maktû‘ olarak mesâlih-i nâs giriftâr-ı ‘ukde-i te‘assûr ve bu keyfiyyet erkân-ı saltanatı şinâver-i deryâyî tefekkür eyleyüp, her ne kadar ihtiyâr ve zâbitleri kelâm-ı ma‘kûl ile ilzâmlarına meşgûl oldular ise dahi kârger olmayup, üç gün bu hâl müstemir ve ceng ü âşûb müstekar olup, encâm-ı kâr Çavuşbaşı ve Segban-başı Ağa o tarafa imrâr ve iki tarafın zâbitleri ihmâz olunup, cem‘iyyetleri perâkende olmaz ise âhar vechile tedârükleri görüleceği îmâ olundukda, hîn-i muhârebede [M2 202] fûlkeçilerden bir nefer zîmmînin yenicilerden birini i‘dâm etdiği sâbit olup, mesfûrun salb ü izâlesi ile nizâ'a faysal verilüp, bu vechile cem‘iyyetleri tefrîk ve miyâneleri tevfîk olundu. Şehriyâr-i zemân ve kahremân-ı kadrtüvân hazretlerinin serpûş-endâz-ı hukka-i dehân oldukları dürr-i şehvâr latîfe bu ma‘reke hîlâlinde zîb-i tabak-çe-i beyân olunduğu mütevâtir ü meşhûrdur.

Ba‘zı tevcîhât

Nişancı ‘Abdullah Efendi iki üç seneden berü tehammûl² ü ‘usâ-i sefer ve ke’âbet-i münkaleb ile ‘alîl ve Âsitâne-i sa‘âdet yoluna nigâh-endâz-ı hasret olarak her zemân gûyây-ı “hel min sebîl³” olmuşdı. Rikkat-i hâl ve şeybine merhamet ve Âsitâne-i sa‘âdet'e gitmek üzere nâyil-i izn ü ruhsat kılınup, beher sâl tarafına verilen üç bin beş

¹ 21 Zilka‘de 1185 = 25 Şubat 1772 Salı.

² tehammûl M2, B2, K2 : mütehammil Ü.

³ “Bir yol var mı?” anlamına gelen Arapça bir ifadedir.

yüz guruş mevkûf akçası kemâ-kân tarafına ihsân ve zilhiccenin on dördüncü günü¹ münhal olan mansıbü ile Rîf'at Ahmed Bey ferhân kılınup, Anadolu Muhâsebeciliği ile Kabakulak Yeğeni Süleyman Bey tebcîl ve mutasarrîf-ı sâbıkı olan Re'fet Mustafa Efendi mülâhaza-ı nemâ ile Cebeciler Kitâbeti'ne tenzîl olundu.

İhsân-ı Vezâret be-Süleyman Paşa ve ba'zi vekâyî'

Ziştovi muhâfazasında olan Mîr-i mîrân-ı kirâmdan² Arnabûd Süleyman Paşa bir müddetden berü Ordu-yi hümâyûn'da sarf-ı tâb u tüvân ve me'mûr olduğu mahallerde kudreti kadar tekmîl-i şân-ı devlet-i ebed-bünyân edüp, bin nefer piyâde ve altı yüz nefer süvârîyi kendü mâlinden tahrîr ile rûz-i hızırdan kâsimâ dek me'mûr olduğu mahalle istikrâr ve bu mukâbelede rütbe-i vâlâ-yı Vezâret'le kâm-kâr olmak niyâzını tekrâr edüp, niyâzı müsâ'adeye makrûn ve şartına îfâ etmek üzere zilhiccenin on beşinci günü³ o rütbe-i celîle ile kadri efzûn ve Yanya Sançağı'yla mazhar-ı lutf-i gûnâ-gûn olup, bu haber-i meserret mesmû' olduğu gibi birâderini vilâyetine ırsâl ve müte'ahhid olduğu askeri vaktiyle celb edüp, me'mûr olduğu mahallerde isbât-ı vûcûd ile efrâd-ı vûzerâdan ma'dûd oldu.

Bundan akdem Ordu-yi hümâyûn'da vukû‘ bulan ihtilâl hasebiyle, sâyir askerî gibi zümre-i topçiyân dahi perîşân ve bu fende mehâreti zann ü husbân olunanlara noksan tareyân edüp, teksîr-i neferâtâ bâdî ve nevâz-âzmûdegân fenn-i mezkûrun tezâyûd-i şevki-ne sebeb-i ‘âdî olmak irâdesiyle Şumnu [M2 203] Kasabası hâricine birkaç kît'a hîyâm nasb olunup, Sadriâzam Ağa Paşa ve Defterdar Efendi'yi istishâb ile zîkr olunan mahalle zihâb ve mukaddemce ihzâr olunan topları i'mâle mübâşeret ve nişân-gâha ‘adem-i isâbet ile Topçu-başı ve sâyir neferât ser be-zemîn-i şerm ü haclet olmuşlar iken, dördüncü defâda dâne-i top mânend-i âh-ı mazlûmân-ı bî-günâh râster ve sîne-i nişân-gâh olduğundan, me'mûrlar kesb-i meserret ve def-i hacâlet eyleyüp, her bâr tecribe vü imtihân ile evkât-güzâr olmaları bâbında cânib-i Serdâr-ı ekremî'den tenbîh ü te'kîd ve 'ale'l-'umûm neferâtâ atîyyeler verilüp, câme-i şevk u rağbetleri tecdîd olundu.

'Akd-ı mütâreke

Bâlâda güzâriş-pezîr-i hâme-i tahrîr olduğu vech üzere Prusya ve Nemçe devletleri 'akd-i musâlahâ tevassutunu südde-i a'lâdan recâ ve mücerred âsâyiş-i askerî ve re'âyâ mekâsidiyla bi'l-ittifâk iltimâslarına müsâ'ade-i seniyye rû-nûmâ olup, anlar dahi Rusya me'mûrlarıyla mâdde-i mezkûreyi bi'l-müzâkere karar-gîr-i nizâm eylediklerini pâye-i serîr-i a'lâya 'arz u ifhâm etmişler idi. Binâ'en 'alâ zâlik evvelâ in'ikâd-ı şurût-ı mütâreke ve sâniyen Murahhas ve mutevassıtlar ictimâ'ıyla teşyîd-i kavâ'id-i musâlahâ olunmak ruhsatını hâvî taraf-ı Cihândârî'den bir kît'a hatt-ı hümâyûn şeref-rîz-i vûrûd

¹ 14 Zilhicce 1185 = 19 Mart 1772 Perşembe.

² mîrân-ı kirâmdan M2, B2, K2 : mîrândan Ü.

³ 15 Zilhicce 1185 = 20 Mart 1772 Cuma.

olup, Rusyalı mutevassit bulunan devletler bî-garaz olmayup, her hâlde tâlib-i cezâ vü ‘ivaz olmalariyla, bu takdîrde dâ‘iye-i tavassut ile sulha râgib olan devletlerden kesb-i fâyide-i zâyide etmek meczûm ve tarafeyne zararları isâbet etmek gayr-i mevhûm olmağla, iki devlet hod-be-hod murahhaslar ta‘yîniyle mütâreke vü musâlahâ emrine temsiyet verdikleri hâlde müşâreket ve ihtilât-1 ecânibden terettüb¹ edecek zarar-ı mâlî ve mülkîden masûn ve musâlahayı bu vechile bi’t-terâzî kuvvetden fî’le îsâl eylemek bu iki devlete her hâlde hayr-ı mahz olduğu bir emr-i gayr-i maznûndur” deyerek, kavm-i Tatar serbest olmak ve Eflâk ve Boğdan ber-vech-i tazmîn musâlahadan sonra Devlet-i ‘aliyye’ye red olunmak mâddeleri dahi esâs olarak der-meyân ve murahhaslar ta‘yîn eylediklerini beyân etmişler. Mâdde-i Tatar her ne kadar müşkil ü düşvâr ise dahi murahhaslar bir mahalle gelüp, iktizâsı üzere mükâlemeye şurû‘ etmeleri husûslarına ittifâk-1 ‘ulemâ ve erkân-1 saltanat ile cevâz u ruhsat [M2 204] verilüp, ‘akd-i şurût-i mütâreke ve buna müteferri‘ olan ahvâl fî-mâ ba‘d Serdâr-ı ekrem ve Rusya Feld merşâli ile muhâbere ve istimzâc olunmak emri, hatt-1 hümâyûna idrâc olunmuş idi. Çünkü Devlet-i ‘aliyye min ciheti'l-mesârif mübtelây-1 meşâkk-1 zarûret ve re‘âyâ vü berâyâ tekâlîf-i seferiyye ile giriftâr-1 dü-şâha-i zarar u hasâret olup, mîzâc-1 askerîde fesâd ve rûz-i mesâfda ‘adem-i sebât ü inkıyâd birkaç seneden berü mücerreb-i erbâb-1 ictihâd olup, bu esbâb ile bir müddet seyf-i hisâm der-niyâm kılınmak zarûriyyât-1 mülkiyyeden olduğu, Ordu-yi hümâyûn halkın ise cezmen ma‘lûmu olup, Rusyalı dahi her ne kadar galebe ile ser-nümây-1 ‘ucb u gurûr oldular ise dahi, mâl ve asker cihetiyle mübtelây-1 zarar-ı nâ-mahsûr ve sulha meyl ü rağbet maslahat-1 dâhiliyye vü hâriciyyelerine muvâfakat ile devletlerini mecbûr edüp, İmperatorîce'nin mu‘teber ve manzûru ve mahrem-i serâ-perde-i umûru olan Orlof² Baş-murahhas ve yirmi seneden berü Âsitâne'de Kapu Kethudâları olan Obreşkof İlkinci Murahhas nasb olunduğunu merşallerine tahrîr ve ol dahi bu keyfiyyeti Ordu-yi hümâyûn'a tastîr ile emr-i mütârekenin bir ân akdem kâr-ı bend-i nizâm olmasını îhâm etmiş idi. Mütâreke şurûtu Ordu-yi hümâyûn'dan kaleme alınup, Serdâr-ı ekrem tarafından Merşal'e ırsâl ve ol dahi birkaç kelime ‘ilâvesiyle Yergögi'de ve yâhûd Bükreş'de ‘akd-i mütâreke olunmasını izhâr-1 inbisât ile isti‘câl ve bu tarafdan dahi mukâbele vü mu‘âmele bi'l-mücâmele izhâriyla te'kîd-i hâl kılındı. Maksûd Girây Hân ulakların karşı tarafa zehâb u iyâblarından râyiha-i musâlahâ istişmâm³ ve Sadriâ‘zam ise askere fütûr ‘âriz olmamak niyyeti ile bu hatb-1 ehemmi nü hüfte-i perde-i iktitâm edüp, nâ-gâh Hân cenâblarından mektûb vürûd edüp, ma‘iyyetinde bulunan üç yüz âdem ile Ruscuk'dan hareket ve Niğbolu'da olan askeri cem‘iyyetine zamm ile karşı tarafa ilkây-1 ru‘b u haşyet ve düşmen ile mukâvemet

¹ tertüb M2, K2, Ü :tertîb B2.

² Rus Feldmareşali Kont Grigoriyeviç Orlov (1734-1783), 1768-1774'teki Türk-Rus Savaşı sırasında Çeşme Deniz Savaşı'nda Rus donanmasının başındaydı; bk. “Orlov”, *Büyük Larousse*, XVII, 8888-8889. Ayrıca Alexis Orloff şeklinde yazıldığı yer için bk. Meselâ, F.-C.-H.-L. Pouqueville, *Histoire de la régénération de la Grèce: comprenant le précis des événements depuis 1740 jusqu'en 1824*, Bruxelles 1843. I, 19, 20., 30, 31, 32, 33, 34, 233.

³ istişmâm Ü, B2 :اشتئتمام M2, K2.

mümkin olmadığı hâlde, ‘usât-ı re‘âyâyi nehb ü gâret edeceğini tahrîr ü işâret etmiş, müşârun ileyhin temâm-ı mütâreke in‘ikâd olunur iken izhâr-ı cesâret eylemesi mahall-i ta‘accüb u istîgrâb olduğundan fazla, derdest olan maslahatın ifsâdını müstelzim bir emr-i nâ-savâb olduğu bî-irtiyâb olmağla, emr-i mütârekeye şurû‘ olunacağını sırran ifâde ve Rusçuk’dan hareket etmiş ise [M2 205] bir münâsib mahalle i‘âde olunmak üzere Silahdâr Kâtibi ‘Atâ’ullah Beyefendi ‘ale'l-‘acele müşârun ileyh tarafına fîristâde olunup, mûmâ ileyh vârincaya dek, Hân mânenâ-i berk-i âteş-efşân Niğbolu havâlîsine debdebe-endâz-ı tafra vü ‘unvân ve mîr-i mûmâ ileyh verâsından yetüşüp, bu sırr-ı ni-hâni ‘ayân ve i‘âdesiyle mazhar-ı nevâziş-i Sadr-ı sâmî-mekân oldu.

Tevcîh-i İnebahtı be-Sadr-ı sâbık

Müşârun ileyh merâkib ü revâhilden âzâde ve bu hâl ile mukaddem tevcîh olunan Trabzon'a ‘azîmeti mümkün olmadığı a‘zârını Rikâb ve Ordu-yi hümâyûn tarafına ifâde edüp, mansıbı tâhvîl ve İnebahtı Sancağı tevcîhi ile mazhar-ı lutf-i cezîl oldu. Medîne-i münevver Kazâsı'yla¹ kesb-i şeref eden Elmâs Paşa İmâmi-zâde hulûl-i ecel-i mev‘ûduyla vefât ve teslîm-i vedî‘a-i hayat edüp, bakîyye altı mâh müddetini Mîsir Kadısı bulunan Hasan Paşa-zâde es-Seyyid Mehmed Sa‘îd Efendi itmâm etmek şerefiyle be-kâm oldu.

Mekke-i mükerreme Kazâsı'nın tevcîhi zemâni dahi hulûl eylediğine binâ'en, hükûmet-i mezbûre ile Şâm'dan ma‘zûl Sîr Kâtibi es-Seyyid ‘Ömer Efendi nâyîl-i e‘azz-i me’mûl olup, Medîne-i münevver Kazâsı dahi sâl-i âtiyede zabt etmek üzere sâbîkâ Edirne Kadısı Halîl Efendi-zâde Ahmed Efendi'ye irâde olundu.

Terfî‘-i rütbe-i kuzât-ı Havâss-ı Refî‘a

Zîkr olunan kazâ Bağdâd rütbesinin dûnunda menâsib-ı Devriyye'den olup, belde-i merkûmede zânû-zede-i sadr-ı istirâhat ve perteve-pâş-ı feyz ü bereket olan zât-ı Sûrûşî sıfâta hürmeten ve kurb-i Saltanat-ı ‘uzmâda bulunduğuna rağmen terfî‘-i rütbesi münâsib görülp, Devriyye menâsibinden ihrâc ve Mahrec i‘tibâriyla Haleb ve Selânik mevleviyetleri miyânnâna idrâc olunup, nemâsi kalîl olduğuna binâ'en, Uzunca-âbâd Kazâsı ilhâkiyla nef‘ u cedvâsi teksîr olunup, Süleymâniyye müderrislerinden Şeyh-zâde es-Seyyid Mehmed Refî‘ Efendi'ye seksen beş saferinde² tevcîh olundu. Gurre-i ramazândan³ zabt etmek üzere Mîsîr-ı Kâhire ile sâbîkâ Haleb Kadısı Râşîd-zâde es-Seyyid İbrâhim Edhem Efendi nâyîl-i ferhat ve cumâdelûlâ gurresinden⁴ İzmir Kazâsı'yla Çalkandı-zâde ‘Arif Mustafa Efendi raks-âver-i bezm-i meserret olup, gurre-i

¹ “Medîne-i münevver Kazâsı'yla ser-ber-âverde-i erbâb-ı rüteb oldu” kısmında yer alan bilgiler aynı kaligrafi ile Ü 165a-166b varakların yan tarafına ilave edilen çerçeveye içine yazılmıştır.

² 1 Muharrem 1185 = 16 Nisan 1771 Salı.

³ 1 Ramazan 1185 = 8 Aralık 1771 Pazar.

⁴ 1 Cumâdelûlâ 1185 = 12 Ağustos 1771 Pazartesi.

şehir-i rebî‘ulâhirdan tasarruf şartıyla Üsküdar Kazâsı, Nâlî Kâynı-zâde es-Seyyid Ahmed Efendi'ye ihsân ve cumâde [M2 206] lâhire gurresinden¹ Kuds-i Şerîf Kazâsı, Gül Ahmed Paşa-zâde İsmâ‘îl Beyefendi'ye tevcîh ile kadri muvâzî-yi eyvân-ı geyvân kılındı.

‘Azl ü nasb-ı Sadr-ı Anadolu ve tevcîh-i Edirne

Sadâret-i Anadolu'da bir sene kadar icrây-ı ahkâm ve tesaddî-yi nakz uibrâm eden ‘Âtif Mehmed Efendi tekmîl-i müddet ve yevm-i nasbindan pâyesi mu‘teber olmak üzere Anadolu Kadı‘askerliği Şeyhulislâm-ı esbak Es‘ad Efendi'nin mahdûm-i mükerremleri Şerîf Mehmed Efendi'ye tevcîh ü ‘inâyet ve Edirne Kazâsı'yla Birâder-zâde Ya‘kûb Efendi def-i hüzn ü kâbet eyledi. İslâmbol Kadısı Yahyâ Efendi'nin mu‘tâd olan müddet-i hükûmeti resîde-i hayyiz-i intihâ ve Mekke-i mükerreme'den munfasıl ‘Îlmî Dâmâdi ‘Ali Sâtî‘ Efendi gurre-i cumâdelâhireden² İstanbul Kadılığı ile feres-rân-ı meydân-ı i‘tilâ oldu.

İstanbul Pâyesi olan ‘Ali Paşa-zâde ‘Abdullah Bey ve sâbıkâ Burusa Kadısı Mektûbî ‘Abdurrahîm Efendi birbirini te‘âkub ederek, merâret-i mevti zâyik ve dünyây-ı bî-bekâdan vâreste-i dü-şâha-i ümniyye vü ‘alâyik oldular.

Rumeli Kadı‘askeri olan Sâlih-zâde Mehmed Emîn Efendi, müddet-i ‘örfiyyesin itmâm ve ‘İvaz Mehmed Paşa-zâde İbrâhîm Beyefendi mükerrerden Sadâret-i Rumeli ile tahsîl-i nâm eyledi.

İstanbul Kadısı ‘Îlmî Dâmâdi ‘Ali Sâtî‘ Efendi'nin ta‘dîl-i kiyem ü es‘âr ve te‘dîb-i erbâb-ı ihtikârda cehli be-dîdâr ve butû‘ u rehâveti âşikâr olduğuna binâ‘en, istîfâ-yi müddet etmezden mukaddem ‘azl ile tenkîb ve Nakîbuleşrâf olup, sâbıkâ İstanbul Kadısı iken vaz‘ u reftârı mücerreb-i ba‘îd u karîb olan es-Seyyid İbrâhîm Efendi İstanbul Kazâsı'yla mükerreren tatyîb ve şevk u gayrette-i tezâyûd olmak için Anadolu Pâyesi'yle tefrif hâl tatyîb olundu.

Şâm Kazâsı'nın vakt-i tevcîhi³ tekarrub ve şimdiden o tarîk-i sahîkin esbâbını tedârük ü temsiyete te‘ehhüb lâzım geldiğine bînâ‘en, sene-i âtiye rebî‘ulevveli gurresinden⁴ sâbıkâ İzmir Kadısı Mukîm-zâde Dâmâdi İsmâ‘îl Efendi, hükûmet-i Şâm ile makzîyyu'l-merâm oldu.

¹ 1 Cumâdelâhîre 1185 = 11 Eylül 1771 Çarşamba.

² 1 Cumâdelâhîre 1185 = 11 Eylül 1771 Çarşamba.

³ tevcîhi M2, B2, K2 : توجھی . Ü.

⁴ 1 Rebî‘ulevvel 1186 = 2 Haziran 1772 Salı.

Sene-i âtiye rebî‘ulâhîrînda¹ zabit etmek üzere Kazây-ı Haleb ile Receb-zâde Mehmed ‘Arîf Efendi, nâyil-i matlab ve Kâzâbâdî-zâde Mehmed Râfi‘ Efendi Kuds-i Şerîf hükûmetiyle ser-ber-âverde-i erbâb-ı rüteb oldu. [M2 207]

VEKÂYÎ‘ SENE SİTTE VE SEMÂNÎN VE MÎ’ETE VE ELF

Me’mûriyyet-i ‘Abdulerîm Efendi be-‘akd-i mütâreke²

Beyne'd-devleteyn râbîta-bend-i nizâm olacak musâlahaya mukaddime olan mütârekenin bir ân akdem pezîrefte-i hüsn-i hitâm olması tarafeynden bi'l-muhâbere karâr-gîr-i müzâkere olup, iki taraf murahhasları Yergögü'de ictimâ‘ ve mükâlemeye şurû‘ ile def-i ceng ü nizâ‘ etmek mücâvebesi dahi inkîtâ‘ üzere olup, lâ cerem Süvârî Mukâbelecisi olan ‘Abdulerîm Efendi mütâreke hîdmetine ta‘yîn ve yedine ruhsat-nâme verilüp, kâffe-i me’ûneti taraf-ı mîrîden rü‘yet ve maslahati tehvîn olunduğundan başka, Devlet-i ‘aliyye ile düvel-i Nasârâ miyânında rişte-bend-i istihkâm olan ‘uhûd u şurûta bi'l-mümârese iktisâb-ı ‘ilm-i icmâlî eden Dîvân Kalemi Kîsedârı Dürrî Efendi dahi mûmâ ileyhe hem-dûş-i murâfakat ve muharremul-harâmın beşinci günü³ Yergögü tarafına ‘inân-tâb-ı teveccûh ü ‘azîmet oldular.

Lâhika⁴

Bekây-ı şân-ı Saltanat-ı seniyye ile ‘akd-ı şurût-i mühâdenet eägeci menviyy-i zamîr-i erkân-ı devlet olup, ancak netîce-i mükâleme mechûl-i mutlak ve husûl-i musâlahâ bâz-bestesi-i emr-i cenâb-ı Hak olup, jâj-hâyân-ı a‘dâdan teklîf-i mâ-lâ yutak mu‘âmelâtiyla in‘ikâd-ı sulh mukadder olmadığı takdîrde, lâ-mehâle i‘âde-i harb iktizâ edüp, bu sûretde cem-i askerde izhâr-ı kesel ü tüvânî bâ‘is-i nedâmet ü peşîmânî olacağından başka, âvâze-i mütâreke ‘avâkîb-ı umûrdan gâfil olan askerînin dehlîz-i sâmi‘alarına dâhil olmağla, zarûrî terk-i sur‘at ü istî‘câl ve vaktiyle Mu‘asker-i hümâyûn'a ‘adem-i vusûlleri min ağlebi'l-ihtimâl olup, binâ-berîn evvel-behâra tertîb olunan cünûd-i muvahhidînin bir ân akdem mevkîb-i Serdâr-ı ekremî'ye iltihâkları bâbında her tarafa emr-i ‘âlî-şân şeref-sudûr ve Selânik Mutasarrîfi Vezîr İbrâhîm Paşa sevk-i asâkire me’mûr oldu. Bu tedbîr-i dil-pezîrden sonra te’kîden lil-hâl tûg-i Âsafî dahi kânûn üzere ihrâc ve igrây-ı askerî tarîkasına intihâc olundu.

Hîtâm-ı emr-i mütâreke

Mütârekeye Murahhas ta‘yîn olunan ‘Abdulerîm Efendi ve ma‘iyyetinde olan Dürrî Efendi ve Dîvân Tercemâni İskerlet Ruscuğ'a vusûl bulup, vusûllerini karşı tarafa

¹ 1 Rebî‘ulâhîr 1186 = 2 Temmuz 1772 Perşembe.

² ‘Abdulerîm Efendi'nin sefâretle Rusya'ya gönderilmesi özetle Cevdet (*Tarih*, II, 7)'de yer almaktadır.

³ 5 Muharrem 1186 = 8 Nisan 1772 Çarşamba.

⁴ Lâhika Ü, K2 : **مَقْدِس** M2, B2.

ihbâr ve Rusyalu tarafından ta‘yîn olunan [İvan] Simolin nâm şahısdan fi'l-hâl âdem gelüp, vakt-i [M2 208] mürûrların istifsâr etmişidi. Efendi-yi mûmâ ileyh dahi şehr-i mezkûrun on altıncı günü¹ karşıya geleceğini ifâde ve âdemîsini i‘âde ile yevm-i mezkûrda Yergögü tarafına ‘ubûr ve kasabadan bir sâ‘at ilerüde nasb olunan hîyâma nûzûl ‘akabinde Yergögü'de olan Ceneral tarafından ve Murahhas olan Simolin câni-binden resm-i hoş-âmedî icrâ ve hîdmetde olmak için kırk nefer katana ve bir nefer mayor ırsâliyle hukûk-ı ri‘âyeti edâ eylediler. İki üç gün sonra Rusya Murahhası ile bir yere gelüp, birbiriyle icrây-ı hüsn-i mu‘âmele ve ruhsat-nâmelerini mübâdele, ferdâsı mükâlemeye şurû‘ ve miyânelerinde otuz gün kadar münâkaşa vukû‘ bulup, mahall-i nizâ‘ olan mevâd ve tahteş-surût muzmer olan fesâd-ı çîre destî- Serdâr-ı ekremî ile cerh u ta‘dîl ve kabûlü mümteni‘ olan îrâdât, delâyil-i ‘akliyye ile semt-i salâha tâhvîl olunarak, sûret-i tevâfuk-i tahsîl olunup, saferu'l-hayrin yedinci günü² temessükler terkîm ü tahtîm ve yek-dîgere teslîm ve Serdâr-ı ekrem ve Merşal taraflarından dahi tasdîk-nâmeler yazılıp, maslahat-ı mütâreke tetmîm olundu.

Bundan sonra resm-i mühâdâta mübâşeret ve Efendi-yi mûmâ ileyh ve ma‘iyyetinde olanlara ber-vech-i tefâvüt üç tulum semmûr verilüp, berü tarafından dahi Rusya Murahhası'na bir donanmış at ve sîr-kâtiblerine bin guruş ve tercemânlarına yedi yüz guruş i‘tâ ve resm-i vedâ‘ ifâsiyla ‘inân-ı mûrâca‘at irhâ olundu. Efendi-yi mûmâ ileyhin hîdmeti istihsân ve bir ferve-i semmûr ile mazhar-ı ihsân kılındığından başka, Baş-muhâsebe Pâyesi'yle mahsûdü'l-akrân ve Dîvân Kîsedârı dahi bu mülâbese ile dâhil-i katâr-ı Hâcegân oldu.

Zikr-i şurût-i mütâreke

Şart-ı evvel: İki asker bulundukları mahallerde muhârebeyi terk edeler.

Şart-ı sâni: Ruscuk'da ve Yergögü'de olan ru‘esây-ı askere imzây-ı sened ‘akabinde haber verilüp, Anadolu ve Rumeli askerine dahi bu‘dlarına göre ifâde-i hâl oluna.

Şart-ı sâlis: Tarafeyn askeri müddet-i mütârekede hâlleri üzere kalup, sevâhil-i Tuna'da bulunan tarafeyn askeri devletleri tarafından ta‘yîn-i hudûd oluncaya dek, Nehr-i Tuna hadd-ı fâsil olup, müceddeden ebniye ihdâs olunmayup, tahrîb olunan yerler ve bâ-husûs Babadağı ve Tulça ve İsakçı ve Maçın ve Hirsova ta‘mîr olunmayup, [M2 209] hâlleri üzere terk olunalar.

Şart-ı râbi‘: Mütâreke ‘akdine Rusyalu tarafından Murahhas olan kimseye Âsitâne'ye ve andan Bahr-ı sefidd'e vâki‘ Rusya donanması sergerdesine mütârekeyi i‘lân için ruhsat verilüp, sergerde-i mesfûr dahi Devlet-i ‘aliyye donanmasıyla emr-i

¹ 16 Muhamrem 1186 = 19 Nisan 1772 Pazar.

² 7 Safer 1186 = 10 Mayıs 1772 Pazar.

mütârekeye nizâm verüp, sevâhile ve Kırım'a Devlet-i 'aliyye tarafından haber irsâliyle Tuna ve Turla boğazlarına İslâm gemileri girmeyüp, kâyinen men-kân Kırım sevâhili lîmânlarında dahi zikr-i âtî şurûtdan mâ'adâ bilâ-zarûretin görünmeyeler. Ve Tuna Nehri'nde mevcûd olan sefâyinin had ta'yîn olunan nehr-i kebîrde tûlen ve 'arzan âmed ü refülerine mümânâ'at olunmayup, tarafeyn halkı miyânında hudûs eden nizâ', zâbitleri ma'rifetîyle 'adâlet üzere fasl ve lâzım gelen te'dîbleri icrâ oluna.

Şart-ı hâmis: Özi ve Kılburun kal'alarına mütâreke temşiyeti haberi vusûlünden sonra asker ve mühimmât-ı seferiyye irsâl olunmayup, zahîre irsâli câyiz ola.

Şart-ı sâdis: Zehâyir ile mahmûl sefâyin, muhâlif-i hevâ ve âhar gûne kazâ ile Kırım sevâhiline ve karşusunda vâki' Basarabya tarafından karaya düşer ise tahlîsına vücûhla i'ânet olunup, mürûrlarına mümâna'at olunmaya.

Şart-ı sâbi: Tuna ve Kırım ve Basarabya taraflarına zahîre ile mahmûl Rusya sefînesi dahi kazâ'en Devlet-i 'aliyye hudûduna düşer ise ehâlî tahlîsına ve def-i muzâyakalarına sa'y ile mürûrlarına mâni' olmayalar.

Şart-ı sâmin: Gürcistan ve Kuban ve sâyir Anadolu taraflarında vâki' iki tarafın askerine mütâreke haberi vusûlünde ehâlî ve askerleri şurût-i mütârekeye ri'âyet ve her şehir ve kal'a ve sâyir mahaller kimlerin yedlerinde ise o hâl ile kalup, ta'yîn-i hudûd iktizâ eden mahallerde şurût-i mütâreke mer'i ola.

Şart-ı tâsi: İşbu muhâdenenin müddeti Boğdan ve Eflâk ve Bucak ve Kırım ve Kuban ve sâyir tarafeyin arâzîsinde bilâ-istisnâ ve kezâlik Kara-deniz sularında musâlahâ murahhasları 'akd-i meclis edinceye dek, tarafeyin ser'askerlerinin ittifâkıyla mütârekenin imtidâdi câyiz ola ve emâkin-i bâ'ideye bu haberin 'ale'l-fevr iblâğı mümkün olunmayup, mevâzi'-i karîbeye kıyâs olunmayarak, müddetleri bu senenin teşrîn-i evveli ibtidâsına dek mümtedd ola.

Nehzat-ı Serdâr-ı ekrem be-Sahrây-ı Şumnu

Mevkib-i hümâyûna [M2 210] müretteb olan asâkirin Nevrûz'dan evvel vürûdları, mukaddemâ menâşîr-i Sultânî ile ta'cîl ve mütâreke behânesiyle müte'ahhar olanları eşedd-i 'ukûbet ile tenkîl olunacağı tafsîl olunduguna binâ'en, cümlesi mümtesil-i emr ü fermân ve fevc fevc Şumnu'ya doğru teveccûh eyledikleri vâsil-ı sem'i îkân olunduguna binâ'en, Serdâr-ı ekrem hazretlerinin dahi bir ân akdem Şumnu Sahrâsî'na darb-ı hiyâm ile icrây-ı lâzîme-i nakz üibrâm eylemesi iktizâ etmekle, muharremü'l-harâmın on altıncı günü¹ sâlâr-ı gürûh-i enbiyâ râh-nümâyî mehecce-i rûşd ü Hüdâ Habîb-i kibriyâ Muhammedü'l-Mustafâ 'aleyhi mine't-tahiyyati² ezkâhâ hazretlerinin 'alem-i feyz-

¹ 16 Muharrem 1186 = 19 Mayıs 1772 Salı.

² التّحِيَّةُ : Ü. tahiyyati M2, B2, K2

tev’emleri salât ü selâm ile sandûkasından ihrâc olunup, huzûr-i erkân-ı devlet ile sütûnuna bend ve hâzır olanlar bu sa’âdet-i bî-mânend ile şeref-mend ve şehr-i mezkûrun yirmi altıncı günü¹ Sadriâ’zam ve Serdâr-ı ekrem hazretleri dahi sahrâda mansûb haymelerine müretteb alay ile pâ-nihâde-i vusûl ve sâyir müte‘ayyinân-i mevkib-i hümâyûn dahi haymelerine duhûl ile mesâlih-i seferiyeyi netîce-i efkâr u ‘ukûl eylediler.

Ihrâc-ı ‘atîyye ve beyân-ı ahvâl-i Şumnu

Ordu-yi hümâyûn'da leyl ü nehâr hidmet-i kitâbetle nisâr-ı nakd-i iktidâr eden küttâb ve sâyir hademenin ‘atîyyeleri bu âna dek karîn-i ‘ukde-i tesvîf ve bu sebeble hâlleri perişân ü za’îf olmuş idi. Bu esnâda cem’an müstehak oldukları yetmiş bin guruş otâk-ı Âsaff’de ber-mûcîb-i defter yek-be-yek tevzî‘ ve dâyire-i ma’îsetleri tevsî‘ olundu. Müverrih Şumnu Kasabası'nın sâl-i fethiyle nâm-ı fâtihini tahrîr ve bu mikdâr ile iktifâ etdiğinden, Muharrir-i Fakîr tevsî‘-i makâleye sâk-ı kalemi teşmîr ve nahl-i berûmend-i fevâyidi tesmîr eyledi.

Şumnu: Zâmm-ı şîn ve sükûn-i mîm ve nûn ve yâ ve gâhî nûndan bedel lâm ile Dobrica'dan bir depe tahtında bir şehr-i ma’mûr olup, kal’asını Gâzî Sultân Murâd merhûmun vezîri Hayreddîn Paşa-zâde ‘Ali Paşa yedi yüz seksen dokuzda sulh ile almışdır. Bin yüz elli dokuz târîhinde² Vezîr Kethudâsı olan Şerîf Halîl Efendi bu kasaba-dan olup, Tîrnovî Kazâsı'nda olan ze’âmetini hâssa çaldırıp, vakf ü vezâyîf tertîb ve bir mûkellef câmi‘ binâsiyla medh ü senâsını zebân-zed-i ba’îd ü karîb eyledi. Şehre müşrif kal’â altında Dağ-pınarı derler müferreh neşîmengâhı olup, [M2 211] eyyâm-ı sayfda ehâlîsi tenezzüh ve kesb-i hevâ ve mahall-i mezkûrede olan mâ-i karâh gâyet bârid ve hûşkâr olduğu, o taraflarda geş ü güzâr edenlere hüveydâdır. Mâ’-i mezkûr şehirde olan âsiyâbları idâre ile ehâlîsi dakîk öögütmede zahmet-keş olmazlar. Etrâfi bâg u râg ile müzeyyen ve hânelerdeki hadâyik münbit-i sunûf-i ezhâr ü nesteren, hevâsı hûb ve mahbûbları dil-nişîn ü mergüb bir şehirdir.

‘An-asl zîbâ’-i nâfîre gibi vahşî ve ordu halkından dâmen-keş-i tebâ‘ud ü tehâşî iken, o kavmin ‘uzûbet-i lisân ve bezl ü ihsânları bürûdet-i mu’âmelelerin germ ü sahti dil-i sengînlerin mânend-i mûm nerm edüp, ordu rîhletinden sonra ekserî nu’ûmet-i ekl ü şirbe i’tilâf ile celây-ı vatan ve birer şahsa rabt-ı tereddüd ile il ve vilâyetlerine düşmen-i şûr-efgen oldular. Hîn-i fetihde yedi sekiz yüz hânedan ‘ibâret bir kasaba iken, mûrûr-i zemân ile o cây-ı dil-güşâya rağbet-i nâs derkâr olup, tenâsül ü tevâlûd ve etrâf-dan tevârûd ile bir şehr-i ‘azîm ve dört beş bin hâneyi müştemil bir şehr-i cesîm olmuşdur.

¹ 26 Muharrem 1186 = 29 Mayıs 1772 Cuma.

² 1 Muharrem 1159 = 24 Ocak 1746 Pazartesi.

İhrâc-ı mevâcib ve zuhûr-i teşrifât

Sunûf-i askerînin bin yüz altmış kîse-i rûmîden ‘ibâret olan bir kîst mevâcibleri Serdâr-ı ekrem sahrâya çıktıktan sonra ocağluya taksîm ve eltâf-ı Şâhâne ol vechile ta‘mîm kılıñup, hidmet-i mezkûre istikmâl kılındığı, ma‘rûz-i südde-i Şehriyâr-ı Cem-hîsâl kılıñmışlığı. Silahdâr-ı hazret-i Tâcdârî ‘Abdullah Ağa vesâtatiyla mu‘tâd olan teşrifât ve hatt-ı hümâyûn şeref-resân vürûd olup, Sadr-ı bedî‘u'l-fi‘âl teşrifât-ı müstel-zimü'l-meserrâtı hutuvât-ı iclâl ile istikbâl ve mefhûm-i hatt-ı şerîfi cümleye iblâg ile şevk u rağbetlerin iksâr ve teşekkürü mutazammin takrîr ile Silahdâr Ağa'yı mutayyab ü memnûn Âsitâne-i sa‘âdet'e tesyâr eyledi.

Havâdisât-ı müteferrika

Silahdâr Ağası Kuru İbrâhîm Ağa bir merd-i câff vü yâbis ve rutûbet-i mâliyyeden hâlî vü bâyis olup, bu esbâb ile i‘mâl-i neferâtdan ‘âciz ü muztarr ve ‘azli çokdan berü kalb-i Sadr-ı muvakkarda muzmerr olmuştu. Birkaç seneden berü Ordu Kassâb-bâsısı olan ‘Ali Ağa tüvânger ü mâldâr ve o makûle hîdemâti ber-vefk-i me’mûl idâre eyleyeceği be-dîdâr olduğuna binâ'en, saferul-hayrın yirminci sebt günü¹ Silahdâr Ağalığı'yla mazhar-ı mekârim ve selefi İbrâhîm Ağa [M2 212] me’zûnen Âsitâne tarafına ‘âzim oldu.

Nehr-i Tuna'nın ahad-ı tarafeyni yed-i a‘dâda olup, Sünne Boğazi'ndan Bahr-i siyâh'a donanma ihrâciyla sevâhil-i İslâmîyye'yi iz‘âc eyleyecekleri havâdisi beyne'n-nâs dâyir ve o tarafların vûcûb-i muhâfazası vârid-i hâtr olup, Aydoslu Mehmed Haseki'nin bu hidmete liyâkatı zâhir ve Edirne Bostancı-bâsısı nasb olunduğu takdîrde beş on bin âdem ile muktezî olan mahallerde isbât-ı vûcûd eyleyeceği Rikâb-ı hümâyûn tarafından meczûm-i ekâbir olduğu, Kâyim-makâm Paşa tarafından bâ-emr-i hümâyûn Sadr-ı sütûde-şiyem hazretlerine ‘arz u tahrîr ve berü tarafda dahi re'y-i mezkûr pe-sendîde-i sagîr u kebîr olup, Haseki-yi merkûm fi'l-hâl ihzâr ve saferin yirmi üçüncü günü² Edirne Bostancı-bâşılığı ile mazhar-ı i‘tibâr kılıñup, sûret-i me’mûriyyeti tafsîl olunarak, Edirne tarafına tesbîl olundu.

Mora Muhassılı Vezîr Kelleci ‘Osmân Paşa zemânında ba‘zı haydûd makûleleri re‘âyây-i cezîreyi mübtelây-ı cevr ü i‘tisâf ve bu sebeble ehâlî-yi Mora miyânında ‘adem-i emniyyet âvâzeleri şâyi‘ olup, ebnây-ı sebîl ve sâyir kaviyy ü za‘îl seyr ü ikâmetden istinkâf eyledikleri sâmi‘a-res-i Sadr-ı Âsaf-evsâf olmaqla, müşârun ileyh ma‘zûl ve Eğriboz Sançağı'na mevsûl kılıñup, Mora Muhassılılığı ile Derbendler Başbuğu Vezîr ‘Ali Paşa nâyil-i e‘azz-i me’mûl oldu.

¹ 20 Safer 1186 = 23 Mayıs 1772 Cumartesi.

² 23 Safer 1186 = 26 Mayıs 1772 Salı.

Ahvâl-i Şeyhu'l-beled 'Ali Bey

Vakt be-vakt ümerây-ı Mısriyye'den bir şahs-ı zenîm kesb-i tehayyüz-i 'azîm ederek, sâyir ümerâya gâlib ve teksîr-i hadem ü haşem ile Mısır hakkında zebân-zed-i nâs olan "Ve hiye li-men galeb¹" hükmünü ihtilâsa mugrem ü tâlib olup, Haremeyn-i şerîfeyne müretteb olan gîlâl ve nefş-i Mısır'da edâsı lâzım gelen idrârât ve Devlet-i 'aliyye'ye beher sâl takdîmi mu'tâd olan ırsâliyye ve sâyir matlûbâtı bi-ecma'i hâ nüfûs-i habîselerine tahlîs ve hevâdâr ittihâz eyledikleri eclâf-ı bî-insâfa ber-vech-i maktû' tahsîs eylediklerinden başka, zâhirde Devlet-i 'aliyye'ye münkâd ve bâtında her biri bir hasm-ı müstemirrû'l-'inâd olup, vülât-ı 'izâma izhâr-ı 'isyân ve 'azl ü nasbları yed-i bâtişalarında olmak hasebiyle, mazarrat-ı tâkat-güzârlarından lerzân ve hîn-i hükûmetlerinde insılâb-ı esbâb ile hall ü 'akde kudret-yâb olamayup, biz'-zarûre re'y-i sahîf ve hükm-i za'îflerine râm ve vikâye-i 'irz u şân ile müddetlerini ber-vech-i sühûlet itmâma kemer-bend-i ihtimâm [M2 213] olurlar idi. Merkûmları mâlikleri olan za'îfu'l-edyân ve hadîsü'l-îmân kimseler hîn-i ibtiyâ'da şurût-i İslâmiyye'yi ta'lîm ve mefrûzât-ı edâya kifâyet edecek kadar meleke vü kâbiliyyet şurûtunu takdîm lâzım iken, hemân o gün 'ilm-i fûrûsiyyet ve ahz ü fetk semtlerini te'allüme sevk u delâlet ve anlar dahi şe'âyir-i İslâmiyye bundan 'ibâret olduğunu cezm ile fart-ı cehâlet ü gabâvetden evâmir-i Bârî'yi terk ü rafz ve ehl-i İslâm'a farz olan itâ'at-i ulî'l-emrden çeşm-i basîretlerini 'guz edüp, hattâ şehrîlerden biri seyâhat kasdiyla Mısır'a varup, halâvet-i savtı hasebiyle vaktin Şeyhu'l-beledine imâmet için sevk olundukda, lahn-ı İstanbul'a âşinâ olmak için merkûmu İmâm ve sadây-ı bûlend ü hazînini mâye-i şevk u garâm etmişidi. Yevm-i mezkûrda mîr-i mezbûr kölelerden birini Hazînedâr ve yedine teslîm-i zîmâm-ı mâl ü 'akâr edüp, nemâz vakti geldikde, cemâ'atle edây-ı farîzaya kiyâm ve imâm dahi cümleye tekaddüm ile nemâzı kilup, taşra çıkar iken Hazînedâr-ı cedîd İmâm'a hîtâb ve: "Veliyy-i ni'metimiz olan mîr-i muhteşemin niçün ilerüsünde bulunup, terk-i hürmet eyledin! Bir dahi bu vaz'-ı nâ-bercâya cesâret eylediğin hâlde seni tu'me-i şîr-i şemşîr edeceğim muhakkakdır" deyü, serzeniş ü 'itâb eylediğini bî-çâre İmâm Bey'e hikâyet ve imâmlar muktedâ ve nemâzda cümleye pîşvâ olduğunu ifâde ile hazînedârin def-i savlet ü mazarratını ve yâhûd imâmetden 'afvını recâ eyledikde: "Hazînedâr yabâne söylemiş; tenbîh ederiz, lâkin sen dahi İmâm pek ilerüye geçüp, hetk-i perde-i hürmet ve beyne'l-hadem kesr ü şân ü menzilet edeyorsun" deyü tevbîh eylediği meşhûr ve mâlik ü memlûkün ahvâli ve bunların derece-i nâdânı ve cehâletleri bu kıssadan ma'lûm-i erbâb-ı şu'ûrdur.

Kutr-i Mısır'da el-yevm ser-nümây-ı bağı ü şekâ olan Şeyhu'l-beled 'Ali Bey, İbrâhîm Kethudâ memâlikînden olup, te'âkub-i ezmân ile Mısır'da Şeyhu'l-beled ve merci'-i erbâb-ı kabûl ü redd olup, yetmiş yedi târihlerinde Vezîr Gürcü Mehmed Paşa merkûmun fesâd-ı zamîrine vâkif ve her bâr mekr u mazarratından mütecânil olduğun-

¹ "وَهِيَ لِمَنْ غَلَبَ" = O, (hüküm) gâlip gelenindir" anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyimdir.

dan, imdâd-kâr-ı âzmûdegân-ı Mısır ile merkumu Mîru'l-hâc ve bu sebeble Kâhire'den ihrâc etmişiken, hacdan ‘avdeti müşârun ileyhin ‘azli hengâmına tesâdüp edüp, hevâdârları i‘ânesiyle tekrâr Mısır'a duhûl ve Şeyhu'l-beledlik hayyizine [M2 214] vusûl ile kemâ fi'l-evvel nakz uibrâm ve hall ü ihkâm mesâlihine meşgûl oldu. Ancak mu‘âsırı olan ümerâ’-ı Mîsriyye'den ba‘zıları kuvvetde kendüye müşâkil ve ba‘zan umûruna müdâhale vü ta‘arruz ile itmâm-ı garaza hadd-i fâsil olduğunu ta‘akkul ve bunlar Kâhire'den istîsfâ vü istib‘âd olunmadıkça, sûret-i infirâd tarafına teveccûh etmeyeceğini te’emmûl üzere olduğunu leyî ü nehâr serîre-i ahvâlini teftîş edenlere be-dîdâr ve ifnây-ı vücûdu zîmnâda birbiriyle istîzhâr ve bagteten hânesini kebs ü muhârebe-i cüz<v>iyyeden sonra merkûm Sa‘îd tarafına zâmile-bend-i hezîmet ü firâr oldu.

Yetmiş sekiz senesi evâyilinde¹ beyne'l-‘avâm Hammâm Şeyhi şöhretiyle nâmâtâr olan şahs-ı kaviyyü'l-iktidârdan ber-nehc-i dehâlet taleb-i mu‘âvenet ve ol dahi mahzâ Pâdişâh'a inkîyâd ü itâ‘at etmek şartıyla kuvvet verüp, Mısır'a idhâl ve kemâ fi'l-evvel Şeyhu'l-beled olup, umûr-i bâtilasında da‘vây-ı şirket-i mu‘âraza edenlerin ba‘zisini istîfâl ve ba‘zisini tard ile müşevvişü'l-hâl eylediği, Şâm Vâlîsi Vezir ‘Osmân Paşa tarafından südde-i sa‘âdete tahrîr ve emr-i gûş-mâl ü tedmîri gâh ‘Osmân Paşa tarafına ve gâh ehâlî-yi Mısır'a havâle olunduysa dahi, istîfây-ı hayât-ı se-rûzesi irâde-i hafîyyesiyle bu kâr-ı dûşvâr karîn-i ‘ukde-i te’hîr olmuş idi. Şâkiyy-i merkûm bu ahvâle vâkîf ve izhâk-ı rûhûndan tersân ü hâyif olarak askerini teksîr ve agnîyây-ı Mîsr'ı müsâdere ile cem‘-i mâl-i kesîr eyledi.

Seksen iki târîhine² gelince, suret-i ısyânını pûşîde-i perde-i ihtiyâl ve kâr-bend-i iştigâl olduğu desâyis ‘âlem-fîrîbi ihfâ ile zâhirde irâ‘e-i hüsn-i hâl eyleyüp, sâl-i mezkûrda Moskovlu ile vukû‘ bulan muhârebeyi temâmcâ fursat ‘add edüp, tedrîcî i‘lân-ı ısyân ve Yenbu‘ı kahren zabt ve ehâlîsinin ba‘zisini küste-i seyf-i bagy ü ‘udvân ve sâhte fermân ihtirâ‘ıyla Şerîf-i Mekke'yi ‘azl ve Cidde Gümrügü'ne tarafından bir Bey nasb etmek misillü harekete cesâret eylediğinden fazla, Şâm Vâlîsi'ni bâlâda ber-vech-i icmâl tahrîr olunduğu vechile Şâm'dan teb‘îd ve aralıkda nüvîd-i fevtiyle berîd zuhûru, zîkr olunan ümerânın sebeb-i insilâb-ı şu‘ûru olup, cümlesi perîşân ve nâ-bedîd olduğundan başka, ‘azl etdiği [M2 215] şerîf halefi Şerîf ‘Abdullah'ın nasbı, sahte emr ile vukû‘ bulduğunu tahkîk ile cem‘-i asker ve kemâ-kân Şerâfet'e zîb ü fer verüp, bu cihetle ‘Ali Bey mütelâşî vü muztarib ve âhar gûne desâyis ve sûret-i hakdan gelerek nûmâyiş ‘arz edüp, fermân siyâkında vücûh-i Şâm'a bu minvâl üzere ‘Arabiyyü'l-‘ibâre bir mektûb tertîb ve ikâme-i edille-i tergîb ü terhîb ederek, Şâm'a ib‘âs ve sükkânını bagy ü fesâda ihsâs eyledi. Mektûb-i mezbûr ‘aynı ile bu mahalle kayd olundu.

¹ 1 Muharrem 1178 = 1 Temmuz 1764 Pazar.

² 1 Muharrem 1182 = 18 Mayıs 1768 Çarşamba.

Sûret-i kâğıd

Sadare hâze'l-fermânü'l-celîlü's-şân min dîvâni Mîsr el-mahrûseti'l-'âlî dâmet le-hü'l-mefâhiru ve'l-me'âlî bi-emrin men menne bihi'l-kerîmi'l-mennân 'alâ ehli hâze'z-zemân fe-ezhera'l-'adlü ve'l-emânü ve 'amme bi'l-fazli ve'l-ihsân cemî'i ehli'l-kurâ ve'l-bûldân ve erğame unûfe ehli'l-cevri ve't-tuğyân. Emîru'l-ümerâ'i ve'l-kirâm ve kebîru'l-küberâi'l-'izâm el-muhtassu bi-mezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-'allâm mîru'l-livâyi's-şerîf es-Sultânî ve'l-'alemi'l- münîfi'l-hakânî'l- emîr 'Ali Bey Mîru'l-hâc sâbıkân ve Kâim-makâm bi-Mîsra el-mahrûse hâlen dâme 'izzühû ve sa'dûhû ve bekâ emînû mazmûnihi hamden li-Bâriü'n-nesemi ve muhyi'r-rememi ellezî tekaddese ve 'azume kadri'l-Haremi ve bâreke havlehû bi-cezîli'n-ni'ami ve emera bi'l-'adl fî sâ'iri'l-ümemi ve ev'ade'z-zâlime bi'l-helâki ve'n-nekami el-kâ'ilü Te'âlâ fî kitâbihî'l-mübîn: "Vallâhü lâ yuhib-bü'z-zâlimîn"² innellâhe lâ yuslihu 'amele'l-mîfsidîn"³, felâ te'se 'ale'l-kavmi'l-fâsikîn"⁴ ve's-salâtü ve's-selâmü 'alâ Rasûlihi'l-emîni seyyidi'l-halki ecma'în el-kâ'ilü ve hüve asdaku men kâle ez-zararu yezâlü ve 'alâ âlihi ve ashâbihi'l-lezîne sâdû ve şâdû'd-dîn salâten ve selâmen dâ'imîne ilâ yevmi'd-dîn ve ba'dü fe-mezîdü's-selâmi ve't-tahîyyâti ve nevâmi'l-emri ve'l-berekâti ve cezîli'n-ni'ami ve 'l-hayrâti fî sâ'iri'l-evkât ve's-sa'âti ilâ hazreti'l-'ulemâi'l-'âmilîne ve'l-fukahâi ve'l-muhaddisîne'l-müftîne bi-şerî'ati seyyidi'l-enâmi ve kuzâti'l-İslâmi ve erbâbi'l-menâsîbi ve'l-hükkâm ve'l-ekâbiri ve'l-a'yâni'l-kirâmi ve'l-havâssu ve'l-'avâmmü min ehli medîneti Dîmaşki's-Şâmi e'azzehümullâhü bi-nûri'l-'adl ve ihkâmihi ve ecârehüm mine'z-zulmi ve zalâmihi ve 'âmelehüm bi-eltâfihi ve ikrâmihi ve efâza⁵ 'aleyhim cezîle in'âmihi âmîn. Ellezî yuhîtu bihi kerîmü 'ilmiküm ve selîmü fehmiküm enne'l-ümmete lâ tecma'u 'ale'd-dalâleti ve kad 'alimtum mâ fa'lehü 'Osman Paşa fî arzikum ve fî ğayrihâ mine'z-zulmi ve'l-cehâleti ve ennehü kad te'arraza [M2 216] lil-huccâci ve'z-zuvvâri ve sellata 'aleyhimü'l-esrâre ve'l-fuccâre bi'l-eziyyeti ve'l-izrâri ve zaleme'l-müsâfirîne ve't-tüccâra ve ezâ ehle'l-emâkini's-şerîfeti ve beddele emne'l-haremeyni's-şerîfeyni bi'l-hufyeti ve te'addâ hudûde'd-dîni ve sana'a mâ-lâ yeliku bi'l-müslimîn ve kad kâle men lâ terâhü'l-'uyûnu: "Ve men yeta 'adde hudûdallâhi fe-ulâ 'ike hümü 'z-zâlimûn"⁶ ve lemmâ belağanâ 'anhü mâ belağa ve ennehü fî-izâ'i'l-arz'il-mukaddeseti ve kad velağâ fe-bâdernâ

¹ sâ'ir M2, K2, sâyir B2 : سایر Ü.

² “Allah zâlimleri sevmez” = والله لا يحب الظالمين anlamına gelen bu cümle Kur'an Âl-i İmrân 3/57, 140. âyetlerin son kısmında yer almaktadır.

³ “Mukakkak ki Allah bozguncuların işini düzeltmez” anlamına gelen bu cümle Kur'an Yûnus 10/81. âyetin son kısmında yer almaktadır.

⁴ “فَلَا تَسْعَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ” = Artık o fâsiklär gürûhunun haline acıma!” anlamına gelen bu cümle Kur'an el-Mâide 5/26. âyetin son kısmında yer almaktadır.

⁵ efâza Ü : فاض M2, B2, K2.

⁶ Allah'ın koyduğu sınırları kim aşarsa onlar zâlimlerin tâ kendileridir” anlamına gelen bu cümle Kur'an el-Bakara 2/229. âyetin son kısmında yer almaktadır.

li-sûi fi‘lehü bi'n-nakzi kemâ ezellenâ fi'l-‘âmi'l-mâzî min zulmihî'l-ba'zu ve eradnâ nutahhira minhü tilke'l-arz nusraten li'd-dîn ve gayreten ‘ale'l-müslimîn ve a‘zamü'l-kasdi ve'l-ihtiyâci def'u zararihi ‘ani'l-arzi'l-mukaddeseti ve'l-huccâci tebe'an li'l-hadîsi's-şerîf, “mâ halle bi-haramiküm halle biküm”¹ ve beleğana eyzan mâ fe‘ale bi'l-‘ulemâi fî Gazzete ve kad ezâkahüm'üz-zülle ba‘de'l-‘izzeti ve defenehüm fi'l-arzi bi'l-hayâti ve'l-hadîsü'l-kudsiyyu ‘ani'l-ilâhi: “Men ezâ lî veliyyen fekad âze[n]ytühü bi'l-harbi”² ve'l-‘ulemâü là şekke evliyâullâhi li-kavlihi Te‘âlâ fî kitâbihî'l-esmâ: “Innemâ yahşallâhe min 'ibâdihi'l-‘ulemâ³ ve izâ küntüm bi zâlike gayre râzîne ve ‘alâ def'i zararihi gayre kâdirîne fe nahnu inşâallahü kâdirûn ‘alâ izâleti mâ hünâlike ve kad eftîna'l-mezâhibe'l-erba‘ate bi zâlike festeharnâ'llâhe ve hüve ni‘me'l-velî ve se'elnâhü en yânsura dîne Muhammedin bi-ulâ. Ve sarafne'l-himmete ve'l-emvâle fî riza'l-Meliki'l-müte‘âl ve veccehne'l-asâkire ve'l-ebtâle li-yerfa‘ûne yede'z-zâlimi ve yesteriddûne'l-mezâlime ve yahfezûne'd-diyâre ve'l-me‘âlime ve yemîzûne'l-‘âtibe mine's-sâlimi ve'l-mâksûdu minküm terkü'z-zâlimîne ve'l-‘abdü ‘anhüm ve men yetevellehüm minküm fe-innehû minhüm⁴ ve in techedû fîmâ yedfa‘u's-şurûra ve tûcibü lekümü'l-ferahu ve's-surûra ve'l-gîbtata bi'l-‘adli ve'l-hubûri ve emîru'l-hâcc'is-Şâmî min tarafînâ yetevellâhü hifzan ve sıyâneten li-huccâci beytillâh fe te‘âvenû ‘ale'l-birri ve't-takvâ velâ te‘âvenû ‘ale'l-ismi ve'l-udvân⁵ ve'n-nasru mine'l-kerîmi'l-fettâhu limen talebe'l-‘adle ve's-salâhe ve hâ nahnu kad ahbernâküm ve li'l-mu‘âveneti ‘ale'l-hayri kad ihternâküm min kabûli hâze'z-zâlimi fî arziküm hazzernâküm fe'l-‘asâkiru kâsidetün ileyhi ve cemî'i mâ ledeyhi ve kad selletahâ gadabullyhi fahfezû minhü sâ'ire emvâliküm ve ahvâliküm ve là ted‘ûhü yukîmu fî arziküm beyne ‘iyâliâhi ve sahatuhü ‘aleküm ve rayü'l-‘ulemâi ve'l-ekâbiri a‘lâ “ve entüm bi'l-mu‘âveneti ‘ale'l-hayri evlâ” ve ‘ale'l-karîbi⁶ minküm ve'l-ba‘îdi ve't-târifi ve't-telîdi ve'l-ahrâri ve'l-‘abîdi emânullâhi ve rasûlihi ve emânünâ's-

¹ ما حل بحرمكم حل بكم = Sizin haremınız için helal olan sizin için de helaldır” anlamına gelen bu cümle bazı kaynaklarda hadis olarak yer almaktadır, bk. Aclûnî, *Kesfî'l-hâfâ*, (thk. Yusuf bin Hindâvî), nr. 2206, II, 219.

² من اذى لي ولها فقد آذته بالحرب = Kim benim velî kuluma eziyet ederse, ona savaş açarım” anlamına gelen bu cümle aynı anlama gelen “men ‘âdâ lî veliyyen fekad âzentühü bi'l-harbi” (آذنته بالحرب) şeklinde Buhârî, *Rikâk*, 38'de bulunmaktadır. (bk. Concordance, IV, 157).

³ انما يخشى الله من عباده العلّموا = Allah'tan kulları arasında ancak ilim sahipleri olanlar korkar“anlamına gelen bu cümle Kur'an el-Fâtîr 35/28. âyetin son kısmında yer almaktadır.

⁴ سizden kim onları dost edinirse o da onlardandır” anlamına gelen bu cümle Kur'an el-Mâide 4/51. âyetin ortalarında yer almaktadır.

⁵ ف [و] تعاونوا على البر والتقوى ولا تعاونوا على الاتّه والعدوان = İyilik ve takvâ üzere yardımlaşın, günah ve kötülük üzere yardımlaşmayın” anlamına gelen bu cümle Kur'an el-Mâide 5/2. âyetin son kısmında yer almaktadır

⁶ karîb (قريب) M2, K2, Ü : غريب B2.

sa‘îdü vallâhi yef‘alü mâ yeşâii¹ ve yahkümu mâ yûrîd² ve'l-hayrû yekûnû ve's-sa‘bu yehûnû min fazlin illâ lehû³.

1 Allah dilediğini yapar ” anlamına gelen bu cümle Kur'an Âl-i İmran 3/40 ve el-Hâc 22/18. âyetlerden hareketle söylenmiş olmalıdır.

2 (Allah) dilediği hükmü verir” anlamına gelen bu cümle Kur'an, el-Mâide 5/1. âyetin son kısmında yer almaktadır.

3 صدر هذا الفرمان الجليل الشان، من ديوان مصر المحرورة العالى دامت له المفاخر والمعالي بأمر من من به الكريم المنان على أهل هذا الزمان، فأظهر العدل والأمان، وعم بالفضل والإحسان جميع أهل القرى والبلدان وأرغم انوف أهل الجور والطغيان، أمير الأمراء الكرام، وكبير الكبراء العظام، المختص بمزيد عناية الملك العلام، مير اللوائى الشريف السلطانى والعلم المنيني الحاقاني الأمير على بك مير الحاج سابقًا وقائمقام بمصر المحرورة حالاً دام عزه وسعده وبقا أمين مضمونه حمدًا لبارئ النسم وممحى الرزم الذى تقدس وعظم قدر الحرم، وبارك حوله بجزيل النعم، وأمر بالعدل في سائر الأمم، وأوعد الظالم بالهلاك والنقم، القائل تعالى في كتابه المبين، والله لا يحب الظالمين، إن الله لا يصلاح عمل المفسدين فلا تأس على القوم الفاسقين، والصلوة والسلام على رسوله الأمين سيد الخلق أجمعين القائل وهو أصدق من قال الضرر يزال وعلى آله وأصحابه الذين سادوا وشادوا الدين صلة وسلاماً دائمين إلى يوم الدين، وبعد فمزيد السلام والتحيات، ونوامي الأمر والبركات وجزيل النعم والخيرات، في سائر الأوقات والساعات إلى حضرت العلماء والعاملين، والفقهاء والمحدثين المفتين، بشريعة سيد الأنام وقضاة الإسلام، وأرباب المناصب والحكام، والأكابر والأعيان الكرام، والخواص والعوام من أهل مدينة دمشق الشام، أعزهم الله بنور العدل واحكامه وأجارهم من الظلم وظلمهم وعاملهم بالطافه وإكرامه وأفاض عليهم جزيل أنعامه أمين، الذي يحيط به كريم علمكم وسليم فهمكم أن الأمة لا تجمع على الضلاله وقد علمتم ما فعله عثمان باشا في أرضكم وفي غيرها من الظللم والجهالة وأنه قد تعرض للحجاج والزوار، وسلط عليهم الأشرار والفحار بالأدبة والأضرار، وظلم المسافرين والتجار، وأذى أهل الأماكن الشريفة وبدل من الحرمين الشريفين بالخلفية وتعدى حدود الدين، وصنع ما لا يليق بال المسلمين وقد قال من لا تراه العيون ومن يتعد حدود الله فأولئك هم الظالمون، ولما بلغنا عنه ما بلغ وأنه في اذاء الأرض المقدسة وقد ولغ فبادرنا لسوء فعله بالنقض كما أزلنا في العام الماضي من ظلمه البعض وأردنا نُظهر منه تلك الأرض نصرة للدين وغيره على المسلمين، وأعظم القصد والإحتياج، دفع ضرره عن الأرض المقدسة والحجاج تبعاً للحديث الشريف ما حل بحرملك حل بكم وبلغنا أيضاً ما فعل بالعلماء في غزة وقد آذاقهم الذل بعد العزة ودفعهم في الأرض بالحياة والحديث القدسي عن الآله من أذى لي ولیاً فقد آذته بالحرب والعلماء لا شک أولياء الله لقوله تعالى في كتابه الأسمى إنما يخشى الله من عباده العلماء، وإذا كنتم بذلك غير راضين، وعلى دفع ضرره غير قادرین فتحن إن شاء الله قادرون على إزالة ما هناك وقد أتيتنا المذاهب الأربع بذلك فأستخروا الله وهو نعم الولى، وسائلناه أن ينصر دين محمد بعلی، وصرفنا الهمة والأموال في رضى الملك المتعال ووجهنا العساكر والأبطال ليرفعون يد الظلالم ويستردون المظلالم ويحفظون الديار والمعالى ويميزون العاطب من السالم والمقصود منكم ترك الظالمين والبعد عنهم ومن يتولهم منكم فإنه منهم وإن تجهدوا فيما يدفع الشورى، ويوجب لكم الفرج والسرور، والغبطة بالعدل والجبور، وأمير الحاج الشامي من طرفنا يتولا حفظاً وصيانة لحجاج بيت الله فتعاونوا على البر والتقوى، ولا تعاونوا على الإثم والعدوان والنصر من الكريم الفتاح لمن طلب العدل والصلاح وها نحن قد أخبرناكم وللمعاونة على الخير قد أخترناكم من قبول هذا الظالم في أرضكم حذرناكم فالعساكر قاصدة إليه. وجميع ما لديه وقد سلطها غضب الله وسخطه عليه فاحفظوا منه سائر أموالكم وأحوالكم ولا تدعوه يقيم في أرضكم بين عيالكم ورأي العلماء والأكابر على وأنتم بالمعاونة على الخير أولى وعلى القريب منكم والبعيد، والطارف والتليد والأحرار والعبيد أمان الله ورسوله وأماننا السعيد، والله يفعل ما يشاء ويحكم ما يريد، والخير يكون والصعب يهون = Bu şerefi yüksek ferman, yüce Mısır hükûmeti tarafından -Allah onun yükseliğini devamlı kilsin- ihsâni ve keremi bol olan Allah'ın kendisine lütuf ve ihsânda bulunduğu emîrin emriyle yazılmıştır. O idaresinde yaşayanlar arasında emniyet ve adaleti sağladı, fazilet ve ihsânını köylerde ve şehirlerde yaşayan bütün herkese yaydı. Zulüm ve isyankârların burnunu sürtmek için emirlerin emiri, sonsuz ilim sahibi ve meliklerin Melîki olan Allah'ın kendisine lütuf ve inâyette bulunduğu Mîrlivâ ve Alem sâhibi, sâbık Emîru'l-hâc, hâlen Mısır hükûmeti'nin Kaymakâm'ı bulunan Ali Bey ki, onun şerefini, başarısını ve emniyyetini Allah devamlı kilsin. O Allah ki, yoktan var eden ve çü-

[M2 217] Merkūmun işbu mektûb ile bi'l-intihâb¹ ta'yîn eylediği İsmâ'îl Bey ve Tantâvî 'Ali Bey ve Habeş 'Ali Bey, Zâhir 'Ömer ile ittifâk ve Şâm etrafında olan ka-

rümüş kemiklere hayat verendir. Harem'in kadrini yücelmiş, çevresini bol bol verdiği nimetlerle mübârek kılmış, diğer ümmetlere de adaletle hükmetmeyi emretmiş ve zâlimleri, Kur'an'da: "Allah zâlimleri sevmez", (Âl-i imran 3/57, 140), şüphesiz "Allah bozguncuların işini düzeltmez" (Yunus 10/81) , "Artık böyle yoldan çıkış kavme üzülme", (el-Maide- 5/26) buyurarak, intikam almak ve helâk etmekle tehdît etmiştir. Bütün yaratılmışların efendisi ve sözü en doğru olan aleyhi's-salâtü ve's-selâm da şöyle buyurmuştur: "Zarar giderilir", salât ve selâm kiyâmete kadar ona ve dine hizmet eden onun ashâbinin üzerine olsun.

Bundan sonra, ziyâdesiyle selâm ve esenlik, bereket ve sayısız hayır ve nimetler her zaman âlimler, idareciler, fakîhler, muhaddisler ve Peygamberin şerâtiyle fetvâ veren müftüler, kadılar, makam sahipleri, ileri gelenler ve Şam şehrinin avâm ve havâssının; bütün hepsinin üzerine olsun.

Allah onları adalet nuruyla ve yerlerini (idarelerini) sağlamlaştırmakla yüceltsin, zulümden ve zulmün karanlığından korusun, onlara lütuf ve ikrâmiyla muâmele etsin, sayısız nimetlerini onlara akitsin, âmin. Ümmet dalâlet üzere birleşmez ki, sizin ilminizin yükseligi ve anlayışınızın doğruluğu bu nu göstermektedir. Siz Osman Paşa'nın topraklarınızda ve başka yerlerde işlediği cehâlet ve zulümle ri biliyorsunuz. O hacılara ve ziyaretçilere saldırmış, onların üzerine şerlileri ve fâcirleri, (günahkârları) eziyet etmek ve zarar vermek için musallat etti, misafirlere ve tüccara zulmetti. Kutsal yerlerin halkına eziyet etti. Haremeyn'deki emniyetin yerini korku aldı. Allah (cc) : "Kim Allah'ın koyduğu sınırları aşarsa onlar zalimlerin tâ kendileridir" (el-Bakara 2/229) buyurduğu halde, dinin koyduğu sınırları çiğnedi. Müslümanlara layık olmadıkları ve bu zamana kadar görülmemiş muamelelerde bulundu. Müslümanlara ve kutsallarına dil uzattı. Biz de Müslümanlara ve dine yardım etmek, onun geçen sene de benzerini yaptığı zulümelerini ve kötülüklerini ortadan kaldırmak ve bu toprakları ondan temizlemek için harekete geçtik. Maksadın ve niyetin en büyüğü; onun mukaddes yerlere ve hacılara verdiği zararı ortadan kaldırmaktır. Zira hadis-i şerifte: "Sizin haremimize saldırana saldırmak helaldır" buyurulmaktadır. Hadis-i Kudsî'de; "Kim benim bir velîme (dostuma) eziyet ederse, şüphesiz ona harp ilan ederim" buyurulduğu, Kur'an-ı Kerim'de de: "Muhakkak Allah'dan hakkıyla âlimler korkar" (el-Fâtır 35/28) âyetinde de belirtildiği gibi âlimler şüphesiz Allah'ın vefîleridir. Ayrıca siz onun yaptıklarına râzî olmadığınız halde, zararını önlemeye gücünüz olmadığından, O'nun Gazze'de âlimleri izzetten sonra zelil ettiği ve onları diri diri toprağa gömdüğü haberleri geldi. Înşâallah biz onu ortadan kaldırmaya güç yetirecek durumdayız. Bize dört mezhebin müftüleri, onunla mücadele konusunda fetvâ verdi. Vefîlerin en güzelî olan Allah bizi bu işe görevlendirdi. Biz Muhammed'in yüce dinine yardım etmek istedik; gücümüz ve mallarımızı Yüce Allah'ın rızası için harcadık. Ordumuz ve cesur adamlarımız bu zâlime engel olmak, zulümelerini ortadan kaldırmak ve memleketi ve dini şe'âirini korumak, eğriyi doğrudan ayırmak, maksadıyla ona karşı gittiler. Sizden istenen, zâlimleri terk etmek ve onlardan uzak olmaktır. Nitekim: "Kim onları dost edinirse o da onlardandır" (el-Mâide 4/51) buyurulmaktadır. Yine eğer şerri def etmek için çalışırsanız, size sevinç ve mutluluk gereklî olur.

Taraferimizden, Beytullah'ın hacılarını korumak ve emniyetlerin sağlamak için bir Emîrulhâc tayin edilmiştir. Çünkü; "İyilik ve takvâda yardımlaşın, günah ve düşmanlıkta yardımlaşmayın" (el-Maide 5/2) buyurulmaktadır. Zafer Allah tarafından adalet ve salâhi isteyene verilecektir. İşte biz size hâyrda yardımlaşmak için durumu bildirdik. Bu zâlimi memleketinize kabul etmemeye konusunda sizi ikaz ettik ve uyardık, şimdi ordumuz onun üzerine harekete geçti. O, Allah'ı gazaplandırdı, Allah da ona ve sahip olduğu herşeye gazabını musallat etti. Siz mallarınızı ve kendinizi onun şerrinden koruyun. Onu evlâd ü iyâliniz arasına ve memleketinize davet etmeyin, âlimler ve büyükler, sizin hayra yardımcı olmanızın daha evlâ olduğu görüşündedir. Sizden yakın ve uzak, yeni doğmuş ve küçük, hür ve köle olan Allah'ın, Resûlünnün ve bizim emânımız altındadır. "Şüphesiz ki Allah dileğini yapar (Âl-i İmran 3/40) ve istediği şekilde hükmeder" (el-Mâide 5/1) Allah'ın lütfıyla zor kolaylaşır, hayır gerçekleşir.

¹ intihâb M2, K2, Ü : بالاتخاف B2.

sabâti yağmâ vü ihrâk ve Şerîf cenâblarının mesned-i Şerâfet'e ‘avd u kudümüne mücâzât kasdiyla, gîlâl ve sâyir idrârâtı kat’ ve mücâvir-i buk‘ateyn-i mübâreketeyni giriftâr-ı muzâyaka vü imlâk eylediği, Şerîf-i Mekke ve ‘ulemâ ve vûcûh-i nâs taraflarından ‘arz-ı pâye-i serîr-i a‘lâ kilinup, aktâr-ı Mîsriyye ve sâyir memâlik-i Pâdişâhî’den a‘vân ü ensârı izâle vü tathîr ve kendüsü dahi ele getürülüp, ‘ibreten katl ü tedmîr kîlinmak bâbında erkân-ı saltanat ittihâd ve fetvâya mûrâca‘at olundukda, bağı mes’ elesine kiyâs ile meşrû‘iyyet-i izâleleri bâbında fetvâ dahi verilüp, Nu‘mân Paşa vech-i muharrer üzere Ser‘asker nasbiyla kesb-i isti‘dâd-ı nizâl ü tîrâd ve Şâm'a varmazdan mukaddem Mîsîr askerine Serdâr olan Ebû Zeheb encâm-ı kârı mûlâhaza ile bu emr-i müstekrehden rucû‘ u inâbet ve selâmet-i nefş itâ‘at-ı Pâdişâhî ile husûle geleceğini fehm ile izhâr-ı peşîmânî vü nedâmet edüp, başında olan asker ile Mîsîr'a duhûl ve ‘ulemâ ve sâyir müteneffisân-ı Mîsriyye ile bu ahvâl-i vahîmî'l-encâmi müzâkereye sırran ve ‘alenen meşgûl olup, ehâlî-yi Mîsîr ‘an-asl şakîyy-i merkûmdan bîzâr ve sûret-i zâhirde mütebeyyen olan itâ‘atları îcâb-ı ıztîrâr ile tenâvül-i ekl-i meyyite kabîlinden olduğu âşikâr olmağla, Ebû Zeheb ile hemân safkazen-i muvâfakat ve şakîyy-i merkûmun bağıteten konağını muhâsara ile îkâd-ı nâyire-i husûmet eylediler. Merkûm müdâfa‘adan âyis ü nevmîd olup, nefâyis-i emvâlinden bir mikdârını har-vâr u enbâna imlâ ve mazhar-ı seg be-sahrâ olduğu haberi Ebû Zeheb tarafından saferu'l-hayrin yirmi altıncı günü¹ Ordu-yi hümâyûn'a vâsıl ve bu emr-i ‘azîmden kulûb-i nâsa tetarruk eden endûh ü kâbet zâyil olup, bekûrî-yi a‘dâ tabl ü sûrnâ ve top u tüfeng ile âyîn-i sürûr u şâdumânî icrâ olundu. Şakîyy-i merkûmun bâkiyye-i ahvâli bundan sonra inşâ‘allâhü Te’âlâ terkîm ve kîssa-i ‘acîbesi tetmîm olunur.

Tevcîhât-ı Ocâg-ı ‘Amire

Zağarcı-başı Sâlih Ağa Yeniçeri Ağası Vezîr Süleymân Paşa'nın bergeşîdesi iken, eşkiyânın katlinde semt-i ifrât ihtiyâr olunup: “Aralıkda bî-cûrm ü günâh [M2 218] niçe kimseler mazhar-ı demâr u tebâh olunıyor” kelâm-ı vahîmî'l-encâmiyla nâтика-perdâz ve Kul Kethudâsı'nı hem-râz² ederek, ser-rişte-i güft ü gûyu dirâz eyledikleri vâki‘ ve gayr-i vâki‘ Ağa Paşa tarafından cânib-i Sadâret-penâhî'ye ilkâ ve lütûm-i teb‘îdlerini îmâ etmekle, inhâsı sem‘-i kabûl-i Sadr-ı mekârim-şümûle mevsûl ve mukaddemâ Bâzarcık tarafına me’mûriyyetle def‘-i eşkiyâda zuhûra gelen hidmeti resîde-i mevkî‘-i hüsn-i kabûl olan sâbıkâ Zağarcı-başı Halîl Ağa, Kul Kethudâsı ve Seksoncu-başı bulunan Yeğen Mehmed Ağa, Zağarcı-başı nasb u ta‘yîn ve merkûmlar belây-ı lisân ile birer mahalde temkîn olundu.

¹ 26 Safer 1186 = 29 Mayıs 1772 Cuma.

² hem-râz Ü, B2 : هزار مزمار M2, K2.

Âmeden-i Mutasarrîf-ı Tîrhala ve kırâ'et-i Mevlid-i Şerîf

Mora vak‘asında Sadri‘ zam ma‘iyyetinde bulunup, hıdemât-ı Devlet-i ‘aliyye’de izhâr-ı celâdet ve bu mukâbelede ihrâz-ı rütbe-i Vezâret eden Tîrhala Mutasarrîfi Vezîr ‘Osmân Paşa Ordu-yi hümâyûn'a vürûd ve alay gösterüp, iktisây-ı ferve-i semmûr ile nâyil-i inbîsât-ı nâ-mahdûd oldu.

Rûhâniyyet-i hazret-i Hayru'l-Mürselîn'den istimdâd ü istî‘ânet kasdiyla Mevlid-i Şerîf kırâ'eti için, erkân-ı devlet ‘akd-i rişte-i cem‘iyyet eyleyüp, nazm-ı gûzîn-i Mevlid-i hazret-i Hayru'l-Mürselîn'i sem‘-i cân ile gûş ve kurta-i binâ-gûş-i hûş eylediler.

Âmeden-i murahhasân-ı Devlet-i ‘aliyye be-Ordu-yi hümâyûn

În‘ikâd-ı mütâreke ile ‘Abdulkerîm Efendi'nin ‘avdeti ve Rusyalu tarafından ta‘yîn olunan murahhaslar Yaş Kasabası'na gelüp, bu bâbda Merşal'in isti‘câli hâvî vürûd eden mektûbu bundan akdem Rikâb-ı müstetâb-ı Cihândârî'ye ‘arz olunmuşdı. Rikâb-ı hümâyûn'dan Tevkî‘î bulunan Yenişehirli ‘Osmân Efendi, Murahhas-ı Evvel ‘unvâniyla mümtâz ve diyânete müte‘allik bir mâdde vukû‘ bulur ise cerh u ta‘dîl etmek için a‘lem-i belde olan Ayasofya Şeyhi, Murahhas-ı Sânî şâniyla ser-efrâz kılınup, o tarafda kâffe-i umûrları tensîk ve hatt u tîrhâlli hengâmında mesârif-ı lâzîmelerini mîrîden idâre için Hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn'dan Küçük İbrâhîm Efendi Defterdârlık maslahatıyla mûmâ ileyhimâya terfik olunup, tevassut ümmîdiyle bunlar ile yola çıkan Nemçe ve Prusya elçilerine yirmi beşer bin guruş bedel-i ta‘yînât verilüp, rebî‘ulevvelin on ikinci Pazar günü¹ Âsitâne'den hareket ve rebî‘ulâhîrin dördüncü günü² Ordu-yi hümâyûn'a vürûd edecekleri haberi vâsıl-ı ser-menzīl-i şöhret olup, Teşrîfâtî Efendi murahhasların istikbâline ve elçilerin su‘âl-i [M2 219] hâtırına ta‘yîn ve güzergâhları olan turuk u me‘âbire saf saf tavâyif-i askeri teşhîn ve irâ'e-i kuvvet-i³ Devlet-i ebed-karîn kılınarak, haymelerine îsâl ü temkîn kılındılar. Murahhaslar ile elçilerin su‘al-i hâtırları Sadr-ı ‘âlî-makâm tarafından iltizâm olunup, otuzar miskâl ‘anber ve üzerî dirhem ‘ûd birer kırmızı kîseye vaz‘ ve işrâba ve fevâkih ve sâyir me‘kûlâtâ müte‘allik birkaç tabla tertîb ü ırsâl ile hâtırları tatyîb olundu.

Garîbe

Murahhas-ı Evvel nasb olunan ‘Osmân Efendi Rikâb'da Re‘îsü'l-küttâb ve merci‘-i ru‘ûs ü eznâb olan İsmâ‘îl Beyefendi'nin ma‘an me‘mûriyyetini niyâz ve taraf-ı Şehriyâr-ı bende-nüvâzdan; “Senin gaybet ve bu mâddee me‘mûriyyetin hasebiyle bu taraf hâlî kalup, musâlahâ umûru ve sâyir ahvâl rü‘yetden ‘atıl olacağı zâhir olmağla, bu

¹ 12 Rebî‘ulevvvel 1186 = 13 Haziran 1772 Cumartesi. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile tespit ettiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

² 4 Rebî‘ulâhir 1186 = 5 Temmuz 1772 Pazar.

³ kuvvet-i (قوت) M2, B2, K2 : kuvve-i (قوه) Ü.

takdîrde beyin bu tarafda bulunması lâzım gibi görileyor” buyurduklarında, mûmâiley-hin hod be-hod ihtiyâr-ı metâ‘ib ü meşâk nefrine gâyet güç gelüp, hemân cevâba âgâz ve: “Hatb-ı musâlahâ mevâdd-ı müşkileden olup, kat‘î müte‘azzir ve gayr-i yesîr ve bu mâddelere vukûf-i tâmmî olan Beyefendi kullarının murâfakatî, teshîl-i maslahati mûcîbdîr” kelâmını tekrîr eylediğinden gayri: “Mûmâ ileyhe ruhsat-ı murâfakat verilmediği hâlde, bu kulları dahi ‘afv olunmak niyâz olunur” deyü dâmengîr-i Şehriyâr-ı İskender nazîr oldukda, li-maslahatin mümâşât ve zâhirde İsmâ‘îl Beyefendi dahi levâzîm-ı râh tedârüküyle iştigâl ve aralıkda: “Cenâbınız ile yollarda seyr-i bâg u râg ve bu maslahati tanzîm ile kulûb-i hussâdi pür-dâg ederiz” kavlini yevm-i hareketine dek telaffuz ile rehgîr-i semt-i mugâlata vü iğfâl olmuşdı. Mûmâ ileyhin orduya tevecchü hünü İsmâ‘îl Beyefendi'nin tedâruki sâhte ve musanna‘ ve garaz-ı aslî kendüsünün bi'l-infirâd ‘azîmeti olduğunu tahkîk ile itlâk-ı cûrûb-i müseccâ‘ eylediği mütevâtir u meş-hûrdur.

İhsân-ı Vezâret be-Mütesellim-i Kütahya ve Mîr-i mîrân-ı Cidde ve havâdisât-ı sâ’ire¹

Anadolu Eyâleti'nde kapusuz eşkiyâsının kesreti ve fukarâ vü zu‘afâya vüfür mazarratı bundan akdem gûş-güzâr-ı Sadr-ı ‘âlî-mikdâr olduğuna binâ‘en, ba‘zı elviye mütesellimleri o makûle eşrârin def²-i tesallutlarına havâle olunduysa dahi, me‘mûl-i devlet üzere bir maslahat görülmeyüp, ebnây-ı sebîl ve fukarâ-yi ra‘iyyet pâ-zede-i zulm-ü i‘tisâf oldukları tehakkuk ve bu fesâdın def ini Sadr-ı ‘âlî-kadr hazretleri dâ‘imâ³ [M2 220] tefekkür ü te‘ennuk edüp, âhir-i kâr birkaç seneden berü Kütahya'da Mütesellimlik³ ile şöhret-şî‘âr ve zabit ü rabt-ı memlekete izhâr-ı mâye-i cesâret⁴ eden ‘Ömer Ağa'ya Kapusuz eşkiyâsını istîsâl ve o taraflardan def⁵-i ihtilâl etmek şartıyla, bâ-rütbe-i Vezâret Anadolu Eyâleti tevcîh ve Cidde Beylerbeyisi Adanalı ‘Ömer Paşa'nın dahi hüsn-i sülük ü imtizâci Şerîf-i Mekke ve Emîrül-Hac taraflarından tahrîr ile hakkında Vezâret recâ vü iltimâsları hayyiz-i kabûle resâ kılınup, târîh-i mezkûrda menşûr-i Vezâret tarafına fîristâde ve muhavvel-i ‘uhde-i kifâyeti olan umûra kemâ-yenbagî ihtimâm eylemesi tarafına tenbîh ü ifâde olundu.

Sürücü ta‘yîn olunan Vezîr İbrâhîm Paşa askerin verâsin alup, rebî‘ulâhîrin onuncu günü⁵ mu‘asker-i hümâyûna resîde ve hidmeti makbûl ü pesendîde olduğundan, ferîve-i semmûr ve iltifât-ı Sadru's-sudûr ile ferah-nâk ü mesrûr oldu. Bu def⁶a Anadolu'dan munfasıl Vezîr Sun‘ullah Paşa, Eğriboz Sancağı'na nâyil ve selefi Kelleci ‘Osmân Paşa, Mu‘âriz (Saros) Boğazı muhâfazasına müntakîl oldu.

¹ sâ’ire K2 : sâyire M2, B2, Ü.

² dâ‘imâ M2, B2, K2 : dâyimâ Ü.

³ Mütesellimlik Ü, B2, K2 : مُتَسَلِّمَكَ M2.

⁴ izhâr-ı mâye-i cesâret M2, B2, K2 : cesâret izhâr Ü.

⁵ 10 Rebî‘ulâhîr 1186 = 11 Temmuz 1772 Cumartesi.

‘Azîmet-i murahhasân-ı devlet berây-ı mükâleme

Mûmâ ileyhim üç gün kadar Ordu-yi hümâyûn'da ârâm ü teneffüs ve bundan sonra mahall-i mükâlemeye varup, Prusya murahhaslarının matlûbât-ı kâminelerini tecessüs vakitleri geldiğini Sadriâ‘zam teferrüs edüp, ibtidâ Murahhas-ı Evvel ve Sânî'ye birer semmûr kürk ile birer müzeyyen esb ilbâs ü ihdâ ve sâniyen Nemçe ve Prusya elçilerine kezâlik bu mu‘âmele icrâ ve ba‘zı zâdegân ve tercemân makûlelerine dahi hîl‘atler ve işleme yağlıklar iksâ vü i‘tâ ve şehr-i mezkûrun on birinci günü¹ me‘mûr oldukları mahalle semend-i ‘azîmetlerin tahrîk ü ircâ eylediler. Üç günden sonra Ruscug'a vûrûd ve Ser‘asker ‘Ali Paşa tarafından teksîr-i cünûd ile alay tertîb olunup, birer mahalle tenzîl ve lâzimeleri bâliğan mâ belâg ihmâz u tekmîl olundu. Bu haber karşuya mün‘akis olup, Yergögü Cenerali: “Eğer Murahhas-ı Evvel'de Büyükelçilik Pâyesi yoğise ibtidâ anlar bizi mülâkât ile mesrûr ederler” cevâbını ırsâl ve ‘Osmân Efendi dahi rütbe-i mezkûrenin vücûdunu beyân ve sâye-i Pâdişâhî'de o makûle pâyeleri âharlara ihrâz etdirmek kudreti olduğunu kemâl-i tesalluf ile âverde-i zebân-ı beyân eyleyüp, bu da‘vâyı musaddak hidmetlerinde olan tercemân, memhûr kâğıdıyla, [M2 221] Ceneral'e hakîkat-i hâli beyân eyledi. Ol vechile karşı karşuya mesfûr ile cüzvî münâkaşadan sonra Yergögü'ye mûrûr ve nasb olunan hiyâmda dâmen-efşân-ı huzûr olduklarına müte‘âkib Ceneral-i mersûm tebrîk-i kudûm edüp, ‘avdetinde bir re’s müzeyyen esb ile tatrîb ve ferdâsı Devlet-i ‘aliyye murahhasları dahi Ceneral'in çadırlarına varmağla, mesfûru tatyîb eylediler. Bir gün sonra Yergögü'den hareket ve mâh-ı merkûmun selhinde² Fokşan Kasabası kenârında tahsîs olunan mahalle ilkây-ı raht-ı ikâmet eylediler.

İhsân-ı Pâye-i İstanbul be-Yâsînî-zâde Efendi

Murahhaslar henüz Ruscuk'da iken, mübâhasesi sebkat ve Moskovlu'nun İlkinci Murahhası'nda Büyükelçilik Pâyesi olduğu dahi tashîh olunup: “Yâsînî-zâde Efendi'nin fazilet-i zâtiyyesi hasmın mechûlü ve pâyesi yok vâ‘iz bir âdemdir” deyü, şayed meclise idhâlden mümâna‘at zuhûr eder deyü, Serdâr-ı ekrem hazretlerine bu keyfiyyet tahrîr u işâret ve İstanbul Pâyesi'yle refî‘uş-şân kılınması ‘Osmân Efendi tarafından inhâ ve bu keyfiyyet südde-i ‘arz-ı a‘lâ kılınup, Efendi-yi mûmâ ileyh hakkında ‘avâtîf-ı ‘aliyye-i Cihânbânî erzânî ve pâye-i mezkûr ile dâric-i silm-i kâmîrânî olmuşıldı. Murahhaslar bir mahalle gelüp, herkes yedinde olan ruhsat-nâmesini ibrâz ve def-i şübhe ile kâr-sâz oldukları ‘akabinde rütbe husûsunâ sarf-ı kelam ve Baş-murahhaslarda ve İlkinci Murahhas olan Obreşkof'da Büyükelçilik rütbeleri olup, yedlerinde olan senedât ile rütbele-rini tashîh ve Devlet-i ‘aliyye tarafından İlkinci Elçi olan efendi-yi mûmâ ileyhin o meclisde henüz pâye fermâni resîde olmayup, karîben vûrûd edeceği telmîh olunduysa dahi, Rusya murahhasları kavl-i mücerred ile mülzem olmayup, Pâye geleceğine dâyir Mu-

¹ 11 Rebî‘ulâhîr 1186 = 12 Temmuz 1772 Pazar.

² 29 Rebî‘ulâhîr 1186 = 30 Temmuz 1772 Perşembe.

rahhas-ı Evvel ‘Osmân Efendi mührüyle mahtûm sened aldıkdan sonra Pâye emri dahi vâsil ve miyânede vukû‘ bulan mu‘âraza müntefî vü zâyil oldu.

Mîr-i mîrân-şüden-i Arslan Bey

Mûmâ ileyh Topal ‘Osmân Paşa hafidi Vezîr ‘Osmân Paşa'nın Kethudâsı olup, Mora hâdisesinde hidmet-i pesendîdesi meşhûd-i nâs ve bu def'a Mîr-i mîrânlık ile irtifâ‘-ı kadri Vezîr-i müşârun ileyh tarafından iltimâs ve işbu şehr-i rebî‘ulâhîrin yirmi dördüncü günü¹ mîr-i mûmâ ileyh rütbe-i Mîr-i mîrânî ile mazhar-ı lutf-i bî-kiyâs oldu.

Vukû‘-i meşveret

Murahhaslar [M2 222] Âsitâne-i sa‘âdet'den gelür iken, Prusya elçisi Devlet-i ‘aliyye askeri birkaç senedir tahsîne elyak bir maslahat-ı nâfi‘aya muvaffak olmayup, hâl-i bedâvetden menzile-i hadariyyete intikâl ve düşmen dahi ru‘esânın ‘adem-i mübâlâtıyla askerinin terk-i âzmâyış-i cidâl ve ihtiyâr-ı fûtûr u ihmâl eylemesini müşâhade ve tecribe ile pâ-bercây-ı nahvet ü istikbâr ve Devlet-i ‘aliyye askerini gözle-rine gösterüp, mübâhasede celâdet ve evzâ‘-ı zor-mendî izhâr eyleyeceklerini iş‘âr ve böyle bir devlet-i kaviyyü‘ş-şekîmeye Moskovlu'nun nazar-ı hakâret ile bakması lâyik u sezâ-vâr olmayup, Serdâr-ı ekrem hazretleri aralık tebdîl-i yurd u mekân ve harbe isti‘dâd sûretini i‘lân eylese, teshîl-i maslahata ‘illet olacağını beyân etmişidi. ‘Osmân Efendi Prusya elçisinin takrîrini Sadr-ı sütûde-tedbîre ifâde ve bu mâdde kasd u irâde-i Serdâr-ı ekremî'ye tevâfuk etdiyse dahi, kîllet-i zehâyir mâni‘-i hatt u tirhâl-i asker olup, Ordu-yi hümâyûn'un ikişer üçer sâ‘at ilerüsünde birer ordu tertîb ve düshmene mukâbele mu‘âmelesini izhâr ile mükâlemeyi âzâde-i ‘ârıza-i tas‘îb suver-i mergûbesi tasvîb olu-nup, fi'l-hakîka bu tedbîr-i sâyib min külli'l-vücûh münâsib ve Harb i‘âde eder ise asâkir-i İslâm cenge müte’ehhib bulunmuş olacağlarını mün‘akid olan meclis-i şûrâda medâr-ı kabz u bast olanlar bilâ-ihtilâf ikrâr u i‘tirâf ve bu re'y-i savâbin fi‘le çıkmak bahsini dem-be-dem tecdîd ü istînâf eylediler.

Binâ'en ‘alâ zâlik Tîrhala ve Selânik mutasarrıfları Vezîr ‘Osmân Paşa'ya ve İbrâhîm Paşa'ya birer ordu tanzîm ve asâkir ü mühimmâtları tetmîm olunarak, râbita-i ikâmetleri tefkîk ve Ordu-yi hümâyûn'dan birer ikişer sâ‘at infisâl ile Silistire ve Rusruk semtlerine tahrîk olundular. Serdâr-ı ekrem müşârun ileyhimâyi tevkîr ve ma‘iyyetlerinde olan asâkirin şevk u gayretlerini tevfîr irâdesiyle, birer def'a ordularına biniş tarîkı üzere ‘azîmet ve sunûf-i askerîyi ‘atâyâ ve ru‘esâsını iltifât ile ser-germ-i silâfe-i memnûniyyet eylediler.

Şurû‘-i murahhasân be-mükâleme

Yergögü'de ‘Abdulkerîm Efendi ile vâki‘ olan mükâlemede imtidâd-ı mütâreke, murahhasların re'yine ihâle ile tayyâr makâle olunmuştu. Murahhaslar bir mahalle ge-

¹ 24 Rebî‘ulâhîr 1186 = 25 Temmuz 1772 Cumartesi.

lüp, mütârekeyi ‘âşir-i eylüle dek medd ve tarafeinden tarh-ı kûlfet ve ahadühümâ âharın kadrine [M2 223] ri‘âyet ve iktizâ eyler ise murahhaslar râkiben ve râcilen münferi-den ve cem‘an mülâkât edüp, sîr kâtibleri ve tercemânlarından mâ‘adâ istirâk-ı esrâr ve celb-i havâdis ü ahbâr için mahall-i mükâlemeye şahs-ı vâhid takrîb olunmayup, mu-râhhaslardan gayrileri ba‘de'l-magrib mahallerinden hareket etmemelerine tenbîh olun-mak ve musâlahâ mukadder olmadığı hâlde, hudûda dek iktizâ eden levâzîm ile esbâb-ı emniyyet ü râhat iltizâm ve eyyâm-ı mükâlemede ba‘zı bed-hâhlar si‘âyet ve ilkây-ı nifâk ile maslahati ifsâd için ihtirâ‘-ı urecûfe eyledikleri lede't-tahkîk iki tarafdan ketm olunmayup, yek-diğeri âgâh ve ref‘-i iştibâh etmek husûsları mükâlemeden evvel mukâvele ve cumâdelûlânın yedinci günü¹ bu resme ri‘âyet olunarak, tarafeyn murah-hasları mahall-i mükâlemede ictimâ‘ ve sânihalarını birbirine ismâ‘ eyledikden sonra mutevassitların meclis-i mükâlemeye duhûl ve ‘adem-i duhûlleri nizâ‘ı mümtedd olup, ne hâl ise şurût-i sâlîfeyi mutazammin mütâreke senedleri iki tarafdan tahrîr ü imzâ ve temhîr ve ba‘de'l-mübâdele Devlet-i ‘aliyye'ye ırsâli muktezî olan senedât vâsil olduğu gibi ta‘yîn-i müddet ile eyyâm-ı mütâreke serhadlere ve sâyir iktizâ eden mahallere i‘lân ve ol bâbda neşr ü fermân ve def‘-i ‘udvân kılındı.

İcmâl-i mükâleme ve ‘avdet-i murahhasân

Tarafeyn murahhasları vech-i meşrûh üzere mahall-i mükâlemede ictimâ‘ edüp, ibtidâ Nemçe ve Prusya elçilerinin meclis-i mükâlemeye duhûlleri mebhasi dermeyân kılındıkda, Rusya Baş-murahhası Orlof, mukaddemâ Nemçe Devleti ıslâh-ı cânibeyn kasdıyla tevassut taleb eyledikde: “Devletimiz müte‘ayyin bir devlet olup, âharın tevas-sutuna ‘adem-i tenezzül ile maslahatını hod-be-hod ru‘yet eyleyeceği haberini Nem-çelü‘ye tebliğ ve gâyeten mâ-fî'l-bâb ri‘âyet-i hâtır iltizâmiyla hâricden müşkili teshîl ve mevâdd-ı sa‘beyi tahlîl üzere Nemçelü ve bi't-teba‘ Prusyalu'nun ma‘an bulunmalarını devletimiz tesvîğ edüp, bu takdirde elçilerinin meclis-i mükâlemeye duhûlleri memnû‘ olduğunu hasran ifhâm ve metâlib-i sâyirelerini bâdî-yi emrde setr ü ibhâm eylediler. Meclis-i dîgerde tarafeyn elgâz u rumûz ile bir zemân sahn-perdâz ve neden sonra ızâh-ı mübhemât ve tasrîh-i kinâyâta âgâz ederek, Rusyalu sebebiyet da‘vâsına temessük ve nakz-ı ‘ahdi Devlet-i ‘aliyye'ye isnâd ve tazmîn talebini pîş-nihâd eyleyüp, berü taraf-dan dahi [M2 224] mebde-i ceng kendüleri olup, Leh ve Balta'da olan tecâvüz ve te‘addîfleri ta‘dâd olundukda, şimdilik bu sohbetden i‘râz u ıdrâb ve garaz-ıaslîleri olan serbestiyet-i Tatar mâddesini işrâb eylediler.

Devlet-i ‘aliyye murahhasları serbestiyet-i Tatar'da nûmâyân olan a‘zâr-ı şer‘iyyeyi bast ü beyân ve kabûlü ‘adîmû'l-imkân olduğunu mukaddemât-ı müselleme ile âverde-i zebân eylediklerinde, Rusya murahhasları tekrîr-i kelâm ve: “Tatar iki dev-let miyânına her bâr ilkây-ı fesâd eyleyerek, sebeb-i kâr-zâr u hisâm olup, serbest olduk-ları hâlde istinâd eyledikleri devlet zâhiru'l-iktidârdan rişte-i ümmîdleri munkatî‘ olarak,

¹ 7 Cumâdelûlâ 1186 = 6 Ağustos 1772 Perşembe.

tervîc-i fesâda bâ-re'y-i istitâ'atlari kalmayup, kendi halleriyle müştagil olacağları zâhirdir” dediklerinde, berü tarafından mukâbele ve mâdde-i serbestiyet ictimâ‘-i halîfe-teyn kazıyyesini intâc ve bu sûretde Devlet-i ‘aliyye yine muhârebeye muhtâc olarak musâlahanın semeresi gayr-i mu‘ayyen olacağını tasrîh ve Rusyalı bahr-i hâciz olmasa te‘addûd lâzım geleceğini telmih ile ba‘zı mümâselât ikâmesine mübâşeret ve berü tarafından dahi da‘vây-ı sâdik olsa bile fasl-ı bahr kazıyyesini¹ ittisâl-i arz-ı münteffî eylediğini îmâ ile nakz-ı müdde‘âlarına mübâderet ve giderek tekessür-i kîl ü kâl ile nizâ‘ ü cidâl vâsıl-ı derece-i gâyet ü kemâl olup, encâm-ı kâr serbestiyet, musâlahanın esası ve sâyir mevâddin mebnâsı olup, kabûl olunmadığı sûretde âhar mâddelerin mükâleme ve kat‘ına ruhsatları olmadığını Rusya murahhasları takrîr ve fesh-i meclis ile husûl ve ‘adem-i husûl-i mühâdeneyi bâz-bestesi-i hükm-i takdîr eylediler.

Bir iki gün sonra ba‘de'l-magrib Orlof tek ü tenhâ ‘Osmân Efendi'nin haymesine varup, serbestiyet mâddesinin kabûlü zîmnâda haylî mu‘âraza vü muhâcce edüp, ‘Osmân Efendi her su’âline cevâb ile mesfûru nevmîd ve Peterburg'da İmperatoriçe muvâcehesinde² nizâmine müte‘ahhid olduğu serbestiyet mâddesinden tebrîd eyledikde, ferdâsı ‘arabalar ihmâriyla Devlet-i ‘aliyye murahhaslarının ‘avdetini îhâm ve anlar dahi bilâ-istîzân Rusçuk tarafına ‘atf-i zimâm eyleyüp, serbestiyet mâddesinde îrâd olunan ‘özr-i şer‘îyi gûyâ ifâde zîmnâda Orlof Peterburg tarafına ‘âzim ve Obreşkof Merşal miyânında kâyim oldu. ‘Osmân Efendi fenn-i mugâlata vü muhâverede yektâ ve semt-i cedel [M2 225] ü mu‘ârazada bir dâhiye-i dehyâ olup, Moskov murahhaslarını söz ile it‘âb ve maslahati akça ile tesviye ederim zu‘muna zehâb ile haylî ıztırâb çeküp, ancak Rusyalı kelâm-ı müdellel ve garazlarına muvâfik bedel ile mülzim olmayup, temşiyet-i metâliblerinde ibtidâ sabr u te‘ennî ihtriyyâr ve ümmidleri munkatî‘ oldukda, tedrîcî sebât ü metânet ve giderek metânet ve ısrâr izhâr edegeldikleri mücerreb-i erbâb-ı hunket ü ihtibâr olup, ‘Osmân Efendi dahi serbestiyet mâddesini bir kâlibe ifrâg etsem lisân-ı ‘ulemâya düşüp, âharını bir varta-i hevl-nâke ilkâ ile ma‘mûre-i bedenimi ifnâ ederler havfiyla zehre-tirâk olup, gâyetine nazaran kat‘ında sühûlet ve devlete külli menfa‘at olacak musâlahayı tanzîme cesâret edemeyüp, bu sebeble ceng teceddûd ü tekarrur ederek, kati çok nûfûs u emvâl berhem-zede-i dest-i izmihlâl olup, giderek düşmen memleket-i Kırım'a dahi mâlik ve yevmen fe-yevmen menâfi‘-i ticâreti tevsî‘a mütehâlik oldular. Mükâleme meclislerinde Efendi'nin yaygarasını Rusya murahhasları istimâ‘ etdikçe: “Bu âdem dîvânedir desek sû‘-i edebdir, ‘âkildir desek tavrı dâ‘ire-i ‘akıldan hâricdir, ancak bu ‘akıl bizim bilip işittiğimiz ‘ukûlden değildir” dedikleri meşhûrdur.

Sadria‘zam maslahatın ‘adem-i reviyyetinden ve askerin bir müddet istihâl-i râhatına vesîle olan mütârekenin inkızâsından gâyet müte‘essir ü dil-gîr olduğu hâlde,

¹ kazıyyesini M2, B2, K2 :— Ü.

² ve Peterburg'da İmperatoriçe muvâcehesinde M2, B2, K2 :— Ü.

Rusya Merşali'nin bir mektûbu gelüp, iki tarafın murahhaslarını zımnен zemm ü kadh ve vaktleri mu'araza ve mükâbere ile geçüp, envâ' -ı su'ubetle tertîb etdiğimiz mütâreke eyyâmını ve maksûdun bi'zzât olan musâlahâ mevâddını halel-pezîr eylediklerini kemâl-i sûz u güdâz ile Serdâr-ı ekrem tarafına tahrîr etmişidi. Fi'l-hâl otâk-ı Serdâr-ı ekrımı'de meclis-i meşveret mün'akid olup, askerin killeti ve her cânibi ihâtaya 'adem-i kudret ile şitânın kudûmumu ve meştâya müretteb olan askerin üç mâha dek verâsi alınamayup, düşmen her tarafından zuhûr eyledikde, miknet-i mukâvemet meslûb olduğunu ve bu sûretde ser-rişte-i mütârekenin inhilâli mesâlih-i harbiyye-i devlete bir vechile muvâfik olmadığını yegân yegân beyân ve 'an-asl Mareşal sulh u mühâdeneye tâlib ve Halîl Paşa vaktinden berü bu maslahatın temsiyetine mükibb ü râgib olup, 'Osmân Efendi berüye geçmeden mesfûra makâm-ı Sadâret'den bir mektûb yazılısa ve imtidâd-ı mütâreke ile iâde-i mükâlemeye hâhiş gösterilse, garaz-ı devlet hâsil oldu ne a'lâ, [M2 226] olmadığı sûretde devlet asker ü zehâyir cem'iyle nizâm-ı ahvâl-i sevâhile tekayyûd ü ihtimâm ve isti'dâd-ı mukâbele kesbi ile izhâr-ı kuvvet-i Devlet-i ebed kiyâm eder" deyü, meşveretde bulunan ekâbirân-ı devlet Sadria'zam'ın bu re'ye muvâfik selîkasına tâb-dâde-i iânet ü dirâyet-mend ve bu keyfiyyâta vâkif hâcegândan bir âdem ırsâlinde yek-zebân-ı muvâfakat oldular. Bu re'y üzere me'ânî-yi sâbıkâyı şâmil Merşal'in vârid olan mektûbuna cevâb yazılıp, Muharrir-i Fakîr'i intihâb ile Serdâr-ı ekrem hazretleri: "Efendi göreyim seni! Mütâreke bu hilâlde devlete 'azîm hidmet ve mahz-ı menfa'atdır, 'acabâ vardıkda ne söylersin ve ne vechile bu emr-i 'asîru'l-husûlü tanzîm edersin" dediklerinde: "Hasmın ne söyleyeceği mechûl olup, mahallinde iktizây-ı hâle nazaran inşâ'allâh makdûrum olan sa'yda kusûr etmem" cevâbiyla, çıkar iken hazır bi'l-meclis Vezîr Kethudâsı Resmî Efendi evvelce kalkup, kenâr-ı haymede Fakîr'e intîzâr ve: "Mütârekeyi ber-vech-i eşedd-i te'kîde ibtidâr edüp, hattâ on gün ihtîlâs-ı vakt olunsa bile fâyide derkârdır. Zîra 'Osmân Efendi'nin 'avdeti şuyû' bulalı askerin sülüsânı firâr ve kusûru dahi birer behâne ile kenâr çizüp, serhadler hâli ise bu kiyâs ile ne sûrete girdiği be-dîdârdır" dedikde, mütevekkilen 'allellah menzile süvâr Şumnu'dan hareketin yedinci sâ'atinde Ruscuğ'a varup, mukaddemâ Ser'asker Dağıstanî 'Ali Paşa'ya Açık ihmâriyçün Tatar gönderilmişidi. Açıgı hâzır edüp, müşârun ileyh ile mülâkâtda meşvereti beyân ve 'avdet edinceye dek husûmete müte'allik bir hâlet vukû bulmaması bâbında lisânen sâdir olan fermân nihâde-i taraf-ı iz'ânî kılındıkda, müşârun ileyh: "Re'y-i mezkûru tezyîf ü tehcîn mütârekeye rağbet niçün olsun, başımda mâ-lâ-nihâye asker olup, karşuya mürûr içün câ-be-câ zûr uibrâmdan hâlî degiller, Sadria'zam hazretleri izin versünler karşuya geçer Kiyev'e dek feth ederim" dedikde, çünkü bu tedbîr erkân-ı devlet ittifâkiyla karâr-gîr oldu. "Mütâreke ber-vefk-i me'mûl karîn-i husûl olmadığı takdîrde inşâallah bu kasd-ı kahramâneden nükûl etmeyüp, kahr-ı a'dâ ile beyne'l-vüzerâ mu'teber u makbûl olursuz" deyerek, hatm-ı kelâm ve karşa tarafa nüzûl ve ilmâm olunmuşidi.

Yergögü kumandanı ile mülâkât olunup, ihmâr etdiği Kaliska'ya ki yarım Hinto'dan 'ibâretdir [M2 227] süvâr olarak üç sâ'at mesâfe kat'ında 'Osmân Efendi'yi 'av-

det etmiş bulduğumdan ‘arabasına yanaşup, Sadria‘zam’ın kâyimesini yedine teslîm ve sûret-i me’mûriyyetimi hâricden dahi edâ ve tefhîm etdiğimde: “Merşal olan Romançof, on gün mütâreke ‘akdine muktedir olmayup, sizi bîhûde it‘âb eylediklerinden fazla, husûlü mümteni‘ât-ı ‘akliyyeden olan taleb-i mütâreke, Devlet-i ‘aliyye’ye mûris-i şeyn ve mûcib-i fett-i vakitdir” dedikde, Efendi-yi mûmâ ileyh ‘azîmu’ş-şân¹ fettân² ve muhâlisflerine ızmârı ‘udvân etmekle meşhûr-i zemân olduğundan: “El-hâletü hâzihi re’yinize tâyi‘ ve emr ü nehyinize tâbi‘im. Git derseniz giderim, gitme derseniz gitmem” dedikde bu rızâcûlukdan memnûn ve izhâr-ı teveccûh-i günâ-ûn eyleyüp, ma‘an ‘avdet ve hîlâl-i tarîkde Yâsînci-zâde‘den haylî şikâyet edüp, mükâlemede kat‘â bize mu‘âvenet etmeyüp, tavk-ı cem‘inden gayri bir şeye yaramadı. “İ‘timâd etmezsen bak şu kafeslere” deyü işâret ve bu hâl ile Yergögü pîşgâhında mansûb olan haymelere nûzûl ve bu keyfiyyeti endîşe ile gark-ı ‘arak-ı hayret olmuşdım. Bir sâ‘atden sonra Efendi-yi mûmâ ileyh bizi haymesine ihmâr ve teshîl-i mevâdd-ı musâlahâ zîmînâda terfîk olunan elçiler dahi haymesinde mevcûd olduğu hâlde: “Hâcegândan buna Vâsîf Efendi derler, mütâreke içün ordudan gönderilmiş ‘abes değil mi? ve Romançof mütârekeye kâdir midir?” deyü Nemçe elçisine hîtâb, elçi dahi: “Romançof devletinin vekîli olup, mütâreke edemez diyemem” der demez Prusya Elçisi Behî Efendi: “Bu hodre‘ylik ve ‘inâd u ısrâr niçeye dek! İttifâk-ı ârâ ile devletiniz bir âdem ta‘yîn etmiş bunu yolundan red edebe muhil bir vaz‘-ı yed olduğundan başka, mütâreke mukadder ise vü-cûd bulur, değil ise giden âdem hiç olmadıysa düşmen hâline vukûf ile devletinizi âgâh etmek fâyidesi melhûz değil mi?” dedikde, ‘Osmân Efendi’nin rengi mutağayyer u mütehavvel ve fi'l-hâl tavrı mütebeddel olup: “Efendi bu sûretde ‘azîmetiniz vâcib oldu” dedikde: “Mahsûs iz‘âc içün ben sizin emriniz üzere ‘avdet eyledim, insâ’allâh hayır bundadır. Elçilerin maglatasına bakmayın ve ilzâm kaydına düşün” dedığımde: “Efendi sen bizi belâya uğratmak istiyorsun, elçiler böyle dedikden sonra be-her hâl gitmelüsün” dedikde, bir vâfir mu‘ârazadan sonra Yaş'a doğru itlâk-ı zîmâm-ı i‘tizâm eyledik. [M2 228] Yaş Kasabası'nda Rusya Mareşal‘i Romançof ile mülâkât ve mektûb-i Serdâr-ı ekremîyi teslîm ve me’ali ma‘lûm oldukda, izhâr-ı beşâşet ü inbîsât edüp: “Tarafeyn murahhasları mükâbere ile vakt zâyi‘ edüp, bu hayırlı maslahatı ifsâd ve müceddeden iki devleti varta-i cenge ilcâ ile berbâd etmeği istediler. Sadria‘zam ile biz mâddeyi görür temşiyet veririz” dedikde: “Hak Te‘âlâ devletimize maslahat-ı hayriyye ne ise anı nasîb ede” cevâbiyla i‘dâd etdikleri bir hâneye nûzûl ve birkaç sâ‘at istirâhatden sonra leylen Romançof ve Obreşkof ile bir mahalle gelinüp, ‘akd-i mütâreke mebhasına şurû‘ olundukda, Romançof feth-i kelâm ve: “Ola ki Devlet-i ‘aliyye bizi iğfâl içün bu sûreti ihtiyâr edüp, bizi maslahatımızdan ta‘vîk etmeyeydiler ve sulha rağbet ü hâhişleri bizim gibi samîmî olaydı” dedikde: “Devlet-i ‘aliyye’nin niyeti, şân u maslahatına muvâfik sulhdur, garaz-ı âhari yokdur” denildikde: “Garazı şu kadar olabilir ki, kişi askerini celb içün vakit kazanurlar” deyüp, Fakîr dahi: “Kişi askerinin vürûduna hâcet mess etmez

¹ ‘azîmu’ş-şân M2, B2, K2 : — Ü.

² fettân Ü : — M2, B2, K2.

muhârebe murâd olunsa Ruscuk ve Silistire'de kırkar ellişer bin ve Ordu-yi hümâyûn'da seksen bin kadar müretteb askerimiz mevcûd ve sevâhilde Açıkları müheyyyâ ve emre muntazırıdlar, ednâ işâret ile berü tarafa geçüp, âgâz-ı muhârebe ederler idi. Hattâ Ruscuk Ser'askeri bizim bu tarafa geldiğimizden mahzûn olup, himmetine fütûr 'âriz olduğunu cezm ile gidüp gelinceye dek meksini mahsûs niyâz eyledim ve Silistire Ser'asker'ine dahi böylece haber gönderildi. Safvet murâd olunmasa bu tekellüfât ihtiyâr olunmaz idi" deyüp, hatm-ı kelâm eylediğimde, Abraşkof cihân-dîde ve maslahata nazar eder pâyân bîn şahıs olup: "Bu makûle kelimât ile ifâte-i vakt olunmasun. Tarafey-nin hâli ma'lûm hemân maslahata bakalım" dedikde, biz dahi: "Maslahat görmeye geldik zamîrinizi yoklayup, hulûs üzere musâlahaya rağbetiniz hiss olunur ise mûtârekeyi ma'kûl görürüz" dedik. "Mûtâreke eyyâmi ne mikdâr olsun" dediklerinde: "Eyyâm-ı mûtârekenin bir hadd-i vâsi' ile imtidâdî ehemm-i umûrdandır zîrâ mâddelerin ba'zısı istîzâna muhtâc olup, bu'd-i mesâfe sebebi ile murahhasların kâğıdı gidüp gelinceye dek mûtâreke müddeti inkızâ ve ceng etmek iktizâ eylediği bu def'a mücerreb-i uli'n-nûhâ oldu. İmtidâd üzere mûtârekeye [M2 229] kudretim meslûb olup, ancak İmperatoriçe'ye yazar istirhâs ederim. Haber gidüp, gelmesi kırk güne tevakkuf eder. İşte bu kırk gün mûtârekeye cesâret ve ruhsat aldıkdan sonra birkaç mâh izâfesine nizâm veririm" dedikde, Devlet-i 'aliyye kırk gün mûtârekeye rızâ-dâde olmaz, ekalli yedi sekiz mâh müddet ile mülzim olabilir. Zîrâ hûcneti size beyân olundu. Bundan kat'-ı nazar "İmperatoriçe'nin size ruhsat vereceği dahi mechûlümüzdür der iken, ruhsat vereceğine yedînize memhûr ve mumzâ devletce sened verebilürüm, lâkin sen dahi bu minvâl üzere sened verir misin?" dedikde, maslahatda mülâyemet ihsâs olunup: "Sened alup vermeğe ruhsatım yoğiken cesâret edüp, öyle olursa ben dahi sened veririm" dedim. Romançof: "Bu sûrete devlet râzi olur mu olmaz mı ma'lûmumuz olmayup, tarafeyn maslahati te'ehhur kabûl etmemek için kabûl ve 'adem-i kabûl haberini kaç günde îsâl edebilürsün?" "Înşâ'allâh on günde gönderebilürüm" dedikde, Obreşkof: "On günde mümkün değil, on iki gün olsun" dedikde: "Sözümden nükûl etmem 'avn-i Hak'la on günde haber size gelür yetüşür" dediğimde: "Buna dahi sened ver" deyüp, bu mâddeye dahi sened veriliup, cenâb-ı Hakk bu 'Abd-i 'âcizi tekzîb etmeyüp, on günde kabûl haberinin Moskovlu'ya vusûlü garâyib-i ittifâkîyyâtdandır.

Yaş'a gelür iken Moskov askeri fevc fevc sevâhile doğru 'azîmet ve karşı taraflara mûrûr ile îsâl-i mazarrat fîkrinde oldukları nûmâyân olan vaz' u hareketlerinden istidlâl olunup, bizim asker dahi fevc fevc fîrâra âgâz ile serhadler hâliyetü'l-hâliye kaldığını tashîh etdiğime binâ'en, 'avdetimize dek: "Mebâdâ! Düşmen geçüp, bir şâşgınlık vere" deyü şu 'urum münselib olmuşidi. Moskovlu'yu tecâvüzdén men' kasdiyla Rusya Merşâli'nin senedi alındıktan sonra mesfûra hîtâb ve: "Bu dostunuz gelür iken sügûr-i İslâmiyye'de olan ser'askerlere, gidüp gelinceye dek hudûdu tecâvüz etmemek ve Russyalu gelür ise fekat müdâfa'a etmek husûsları ifâde vü işrâb olunmuşidi. "Siz dahi askerinize bu haberi iblâğ etseniz münâsib olur zannederim" dedikde, derhâl yolda bulunanlara ve Tuna'nın berü tarafında olanlara serî'u'l-hareke ulağlar gönderüp, habere intizâr-

larını tenbîh ve biz dahi hitâm-ı maslahat ile yola düşüp, ikinci gün [M2 230] Yergögü'ye ve andan Ruscuğa vusûl bulduk. Ne gördük! Ortalık tebdîl ve gördüğümüz usûl tâhvîl olunmuş, Ser'asker Paşa ile mülâkâtda: “Efendi ne sûret verdiniz çapûk söyle” dedikde, tecâhülâne: “Harb tehakkuk eyledi, hemân üç beş gün evvel buyurduğunuz gibi karşuya geçmeye ve düşmeni o havâlîden kaldırmağa himmet ü ıkdâm buyurun” dedigimizde, levnine ısfirâr ve vücûduna ıksi'râr ‘âriz olup: “Efendi! Cenge bir vechile iktidâr yok, ma‘iyyetimde olan Bosna askerine ishâl ‘âriz olup, ekserîsi vefât ile şu karşuda müceddeden bir mezâlik peydâ oldu. Sâyir asker dahi kış geldi deyü firâra yüz tutup, akça ve zahîre dersen biri mevcûd olmayup, bu hâl ile tecâvüz böyle dursun müdâfa‘ada ‘âcizim. Serdâr-ı ekrem hazretlerine tafsîlen bu ahvâli ifâde ile asker ve zahîre ve akça ısalîne himmet etsünler, yoğise Rusruk Allah'a emânet” dedikde: “Evetki celâdet noldu? Ne tîz himmetinize fûtûr îrâs eylediniz, Vezîrâne tavriniz haylî pesendîde olunmuşidi, bu rehâvet neden iktizâ eyledi?” dedigimde: “Siz gece iken yine hâl böyle idi, ancak size kuvvet gelmek için kemâl-i tekellüf ile izhâr-ı tesalluf etmişidik” dedi. Zarûrî hâlden haberdâr olması lâzım gelüp, sûret-i mükâleme nihânî taraflarına inhâ ve haber gelinceye dek kimseye ser-rişte verilmemek ısâ olundu. ‘Osmân Efendi orduya geldikten sonra Moskovlu'nun kemâl-i zâ'finı ve içlerine hastalık girüp, izmihlâl derecesini bulduklarını neşr ile karşı geçilmek tedbîrini cümleye i'lân ve Moskov Merşal'ı beş gün mütârekeye kudret-yâb olamayup, be-her hâl me'mûr olan kimse ye's cevâbiyla gelecekdir. “Askerimiz karşuya bir hamle etseler düşmen Hotin'e dek firâr edeceği meczûmumdur” deyerek, her tarafa me'mûrlar gönderdüp, cenge igrâ etdirmiş idi. Mûmâ ileyhin herkes şerrinden hâyif ve Âsitâne'ye gidecek olduğundan şiddet-i tekarrubu hasebiyle, bir nev' nifâk eder” deyü küberây-ı devlet muhâlefetinden mütebâ‘id ve mütecâniç ve sîrran re'y-i zâyifini zîkr ve tahti'ile endûh-gîn ü müte'essif oldukları hâlde, Silistire karşısında Rusya askeri Sergerdesi Potemkin, muhâfiz Seyyid Hasan Paşa'ya kâğıd yazup: “Müceddeden mütâreke haberlerini istimâ‘ edeyoruz, sizde dahi bu haber var mı?” deyü istifsâr ve ol dahi: “Çifte Tatar ile bu haberi orduya tesyâr eyledi. Kâr-fermâyân-ı devlet mütâreke in'ikâdını istidlâl ile [M2 231] ser-germ-i silâfe-i ferhat olup, haberin sîdk u kizbine ittilâ‘ için kudûmümüze muntazır oldular. Fakîr dahi Rusruk'dan çıkışup, leylen Hezargrad'a geldigimde, Nâyîlî Paşa birâderi Bekir Bey'in kasabada olduğunu haber verdiler. Bizi istimâ‘ etdiği gibi mâşıyen olduğumuz mahalle gelüp: “Beyefendi ne gezeyorsuz?” dedigimde, ‘Osmân Efendi orduya gelüp, bâlâda tahrîr olunduğu vech üzere: “Mütâreke mümkün olmayup, me'mûr karîben me'yûs gelür serhadlere istihkâm verün!” deyü yaygarayı basmağla: “Usûl değişüp ricâl-i devleti birer mahalle ta'yîn ve bizi dahi Ruscuğa gönderdiler. Karşuya asker geçirmek isti'dâdını bulursak geçüreceğiz, bulmazsa Ruscuğ'a metânet vereceğiz, sizde ne haber?” dedikde: “Bizde şifây-ı sadr olacak nesne yokdur lâkin, âheste reftâr ile Ruscuğa ‘azîmet edin, verâdan şayet me'mûriyyetiniz tâhvîl olunur” deyerek cüz'î ser-rişte verilüp, yine leylen Ordu-yi hümâyûn'a geldik. Salât-ı subhu Livây-ı şerîf çadırında edâ ve Kethudâ Bey ve Re'îs Efendi ile Sadriâ‘ zam'ın yatağ çadırına varup, sûret-i hâli ‘ale't-tâfsîl ifâde eyledigimde, ibtidâ Bekir Bey'in te'hîrinden ve ‘Osmân Efendi ile ge-

rüye gelüp, sonra ibrâmiyla ‘azîmet etdiğimizden gâyet mahzûz olduğunu ifâdeden sonra, mütâreke beşâseti ile tîz elden ne ikrâm edecek bilmeyüp, ceyblerinde her ne kadar altûn bulunduysa ihsân ve: “Bugün Âmedci olsun” deyü fermân edüp, Âmedî Nûrî Efendi ‘alîl ü ihtiyâr ve Devlet-i ‘aliyye’de emekdâr olup, inkisârından hazer ederim. Vaktiyle kulunuzu inşâ’allâh çırâg buyurursuz” deyü niyâz ve bu tavır dahi tab‘-ı Âsâfâneleri’ne hûş gelüp, izhâr-ı tabahatur u ihtizâz ve âhar cihetle imtiyâz vereceğini va‘d ile hayme-i fakîrâneme ‘avdet ve kesb-i râhat eyledim”. Bir sâ‘atden sonra Sarı Selîm Efendi hayme-i ‘âcizâneme gelüp: “Sadria‘zam hazretleri Karahisâr-ı sâhib kurbunda vâki‘ Çay ze‘âmetini size tevcîh edüp, berâtını yaptırmak için şimdi tenbîh buyurdular. Kaleme gönderdüm” deyü tebşîr eyledi. İki sâ‘atden sonra haber-i mütâreke erkân-ı devlete mün‘akis olup, cümlesi mahzûz ve bu Fakîri nazar-ı ‘âtifetle melhûz eylediklerinden gayri, otâk-ı Âsaffîde ‘azîm meşveret olup, Merşâl’ın mektûbu ve senedi ve mazbata-i mükâleme kırâ’et olunup, cümlesi Devlet-i ‘aliyye’ye el-yevm bundan a‘lâ maslahat olmayup, hattâ Ağa Paşa iki gün zarfında yeniçerilerden bin beş yüz kadar âdem firâr edüp, [M2 232] Çalîk-kavak Muhâfizi’nin askerini bozup, Balkân’ı aşdıkları haberi şimdi tevârûd eyledi. “Hemân sened-i mezkûrun tasdîknâmesi bir sâ‘at evvel yazılıup, ırsâl olunması münâsibdir” deyerek, her tarafdan müşârun ileyhin kelâmi tasdîk olunup, fi'l-hâl sened-i mezkûr tahrîr ve Tatar-ı çâpük-pâ ile Merşâl tarafına ırsâl olundu. ‘Osmân Efendi, da‘vâsında kâzib çikup: “Biz hiç me’mûl etmez idik ‘acâyib!” deyerek, meclisden nehzat ve Yasînî-zâde Efendi ile ülfetleri muhavvel-i husûmet olduğundan: “Senin hep re’y ü tedbîrin böyledir da‘vây-ı teferrûd ile Hak Te‘âlâ seni her yerde müftazîh etmektedir” deyü nefsâniyyetini meclisde izhâr ile meclis hîtâm ve meşveret encâm buldu. Birkaç gün mukaddem i‘âde-i harb ü hisâm ve bu def‘a mütârekeye nizâm verilmek umûr-i mütebâyineden olduğuna binâ’en, îcâb-ı mâddeteyn eden esbâbı şâmil Ordu Kadısı hüccet yazup, bu husûs için mün‘akid olan meclis-i meşveretde ictimâ‘ eden ekâbirân-ı devlet hücceti hatm ü imzâ ve mütârekenin hüsni kabûlünü îmâ eylediler. Bu mâdde-i cesîme mazbatası ‘aynı ile mevcûd iken ihrâkdan zâyi‘ olup, otuz sene lik bir mükâleme olmağla, fikirde kalan ne ise bu mahalle temâmen tahrîr ve sıdk u kizbi ma‘lûm-i cenâb-ı Hayy-ı Kadîr’dir.

Ze‘âmet-i mezkûreyi sefer hîtâmına dek zabit ü tasarruf ile o târîhlerde terâdüf-i mesârifa medâr-ı tekeffûf iken, merhûm ve mağfûrun leh Sultân ‘Abdulhamîd Hân vaktinde Muhsin-zâde vefât ve Ordu-yi hümâyûn Âsitâne’ye geldikde Esmâ Sultân: “Bu ze‘âmeti Paşam vekîl-i harcîma verecek idi, sen zor ile almışsin” deyü, kemâl mertebe tahvîf ve kime feryâd olunduysa bidâyet-i saltanat olduğundan, şefâ‘at ü recâya kâdir olamayup, zor ile yedimden bilâ-bedel ü ‘ivaz ahz ve dilediği âdemî çırâg ve taltîf edüp, hikmet-i Hak ile dört âdemine geçüp, el-yevm kimin yedinde kaldığı ma‘lûmum olmadı. Cenâb-ı Hak ve Feyyâz-ı mutlak Şehriyâr-ı deryâ kerem ve ‘âleme müfeyyiz-i cûd ve veliyy-i ni‘am olan Pâdişâhimizî cihân durdukça sağ ve devletine bedhâh olanların kulüb-i kâsiyelerini dag-ı ber-belây-ı dag eylesün. Sâye-i merâhim-vâye-i Hüsrevâne’le rinde niçe sinîn ü sâl ze‘âmet ve îrâdsız ta‘îş ile her bâr ihsân-ı hümâyûnlarına mazhar

ve kemâl-i [M2 233] refâhiyyetim yoğise dahi, kanâ‘at ve tasarruf ile beyne'l-akrân gayr-i muztarr olduğum ems-i dâyirden ezhardır.

Havâdisât-ı müteferrika

Serdâr-ı ekrem hazretleri bâlâda ifâde olunduğu vech üzere, Vezîr ‘Osmân Paşa ve İbrâhîm Paşa ordularını teşrif ile müşârun ileyhimâyı mazhar-ı i‘zâz ve bu imtiyâzdan Vezîr Ağa Paşa'ya dahi hisse-efrâz etmek için evâhir-i cumâdelûlâda¹ kapu halkı ile Yeniçeri ordusuna ‘azîmet ve Ağa Paşa'nın haymesine nûzûl ile müşârun ileyhi memnûn-i lutf u ‘inâyet edüp, birkaç sâ‘at ikâmet ve hîn-i hareketlerinde müşârun ileyhi bir sevb ferve-i semmûr ile nüvâzende-i çeşm-i i‘tibâr ve ortalara ‘atâyây-1 vâfire bezl ünisâr ile otaklarına tahrîk-i ‘inân-ı rehvâr eylediler.

Te‘âkub-i eyyâm-ı esfâr ile ze‘âmet ve tîmârin ekseri nâ-ehil ve sıbyâna tevcîh olunarak, o makûlelere killet târî ve me’mûr oldukları mahallerde alay beylerinden gayıri kimse bulunmayup, ekall-i kalîl neferleri dahi ‘adem-i idâre iktizâsiyla, mürtekib-i sefâlet-i hidmet-güzârî oldukları ma‘lûm ve yoklanmaları resîde-i hayyiz-i lûzûm olup, Re’isülküttâb ve Tevkî‘î ve Defter Emîni ma‘rifetiyle defterlerine nazar ve nâ-mevcûdları mülâzîm ve sefer eşmeğe muktedir kimselere tevcîh ile tahsîl-i esbâb-ı sefer kılındı.

Abaza Mehmed Paşa Hazînedârı Feyzullah Ağa, paşası katl olunduktan sonra ihtiyyâr-ı semt-i firâr ve Nasûh-oğlu yanına varup, muntazır-ı lutf-i Kird-gâr olmuştu. Merkûmun derece-i şecâ‘ati ma‘lûm ve istediği vakitde hayli âdem cem‘ edüp, Anadolu'ya velvele bırakacağı nezd-i Sadriâ‘zam’de meczûm olup, dâyîmâ bu fîr ile mütevehhim ve orduya bir-takrîb celb olunmasını kasd ü te‘emmûm eder idi. Âhîru'l-emr orduda mevcûd merkûmun mu‘temedlerinden biri ihzârını iltizâm ve re‘y-i mektûbu alup, tarafına ırsâl ile o vahşî deşt-i nefreti râm edüp, orduya geldikde taraf-ı Sadâret-penâhî'den sunûf-i ikrâm hakkında erzânî ve çok geçmeden nâyîl-i rütbe-i Mîr-i mîrânî olarak, kâffe-i umûru tehvîn ve Tutrakan'a muhâfiz ta‘yîn olundu. ‘Avdet-i harb ihtimâliyle Ordu-yi hümâyûn hazînesinde vûcûd-i meblağ ehem olduğu ma‘lûm-i Şehriyâr-ı İskender-hadem olduğuna binâ‘en, birbirini velî ve te‘âkub ederek iki bin beş yüz kîse mikdârı mebâliğ hazîneye vâsîl ve dağdağa-i zarûret [M2 234] bu takrîb ile müntefî vü zâyîl oldu.

Tevcîh-i rütbe-i Vezâret be-İsmâ‘îl Ağa

Mûmâ ileyh sâhib-i servet ü gînâ ve mâlik-i cevher-i ‘akl ü zekâ olduğundan gayıri, Mora'da bundan akdem vukû‘ bulan me‘ârikde izhâr-ı tecellüd ile teferrûd ve bu sebeble Sadriâ‘zam'a kesb-i tereddüd eyleyüp, bin beş yüz nefer asker kendü mâlîndan tertîb ve kâffe-i levâzîmların terkîb ile rûz-i kâsîmdan mukaddem bizzât Ordu-yi

¹ 21-30 Cumâdelûlâ 1186 = 20-29 Ağustos 1772.

hümâyûn'a gelmek şartıyla cumâdelâhirenin altıncı günü¹ rütbe-i Vezâret'le tatrîb olundu.

Tevcîhât-ı cüz’iyye

Bosna Eyâleti mesârif-ı zarûriyye-i seferiyelerine medâr olmak zımnında bu âna dek Serdâr-ı ekrem hazretlerinin ‘uhdelerinde olup, Kâyim-makâm ile esbâb-ı nizâmı istihsâl ve cizyesi cibâyet olunarak, hâsil olan nemâsı hâzine-i hümâyûna idhâl olunur idi. Tırhala Mutasarrîfi Vezîr ‘Osmân Paşa bu esnâda Balya Boğazı'nı muhâfazaya me’mûr ve mümkün olduğu hâlde, karşuya ‘ubûr etmek sûreti karâr-gîr-i erbâb-ı şu‘ûr olup, ancak ‘uhdesinde olan mansîb bî-nemâ ve umûrunu idâre edemeyeceği hüveydâ olmağıla, Bosna Eyâleti tarafına tevcîh ü ihsân ve münhal olan Tırhala Sancağı ile müceddeden Vezâret verilen İsmâ‘îl Paşa'nın necm-i ikbâli firûzân kılındı.

Ba‘zı vefeyât

Kandiye Muhâfizi Vezîr Hüsnü Hüseyin Paşa birkaç gün muttekî-yi bâlîn-i bîmârî ve evâyil-i cumâdelûlâda² vâsıl-ı rahmet-i hazret-i Kird-gârî olup, münhal olan Kandiye mansıbü, Yeniçeri Ağalığı'ndan muhrec Kâyim-makâm-ı esbak Vezîr Süleyman Paşa'ya sezâvâr ve elyak görüldü.

Eğriboz Sancağı tevcîh olunan Vezîr Sun‘ullah Paşa dahi mansıbına ‘âzîmet eder iken, rehzen-i ecel sebil-i hayatını sed ve cevher-i rûhunu mercî‘-i aslîsine red edüp, mansıbü ile Derbendler Başbuğu Vezîr ‘Ali Paşa nâyil-i surûr-i bî-had oldu. Müşârun ileyh Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî iken, seksen beş târîhinde Anadolu Eyâleti ile Çerâg ve hâyiz-i dest-mâye-i refâg olup, bir müddet Mu‘âriz Boğazı'nı hîfz u hîrâset ve berminvâl-i muharrer Eğriboz'a gider iken ‘âlem-i ‘ukbâya rihlet eyledi.

‘Avdet-i murahhasân be-Âsitâne-i sa‘âdet

Nemçe ve Prusya elçileri Hezargrad'dan mufârakat ve Ordu-yi hümâyûn'a ve andan Âsitâne'ye ma‘an tevecühleri husûsuna her ne kadar Devlet-i ‘aliyye murahhasları tarafından sa‘y olunduysa dahi, sülhün ‘adem-i in‘îkâdından izhâr-ı te’essür u haclet ile tevkîfleri [M2 235] mümkün olmayup, ol savb-ı şeref-evbe râhile-bend-i ‘azîmet olmuşlar idi. Zikr olunan murahhasların dahi Ordu-yi hümâyûn'da maslahatları kalmayup, tahsîl-i izn ü ruhsat ile anlar dahi Âsitâne-i sa‘âdet'e ‘avdet ve gelüp gitmeleri mîrîyi beş altı yüz kîse rahnedâr etdiği sübûtyâfte-i sıhhât-ı rivâyetdir.

¹ 6 Cumâdelâhire 1186 = 5 Ağustos Çarşamba.

² 1-10 Cumâdelûlâ 1186 = 31 Temmuz-9 Ağustos 1772.

Vukū‘-i meşveret ve Murahhas-şüden-i Re’isülküttab el-Hâc ‘Abdurrezzâk Efendi ve me’mûriyyet-i ba’zı kesân be-ma‘iyyet-i ü

İttifâk-1 ârâ ile istîsvâb olunan mütârekenin tasdîknâmesi, Rusya Feldmerşal’i Romançof tarafından receb-i şerîfin dokuzuncu günü¹ Ordu-yi hümâyûn'a vâsil olup, Rusya Murahhası Obroşkof mahall-i mükâleme tâhsîs olunan Bükreş Kasabası'na varmak ve Devlet-i ‘aliyye tarafından dahi sâhib-i rütbe bir zât ta‘yîn olunmak husûslarını mektûb-i müstakil ile ifâde etmişidi. Mâdde-i mezkûre mu‘zamât-1 hutûb-i Devlet-i ‘aliyye'den olduğuna binâ’en, fil-hâl bir meclis-i hâfil tertîb ve ekâbirân-1 devlet ihmâr u takrîb olunup, Serdâr-1 ekrem huzzâra hîtâb ve: “Bu bâbda re’y-i savâb nedir?” deyü isticvâb eyledikde: “Emr-i mütâreke ber-vech-i sühûlet pezîrây-1 temsiyey olduğuna nazaran inşâ’allâhü Te‘âlâ musâlahâ husûsu dahi ber-vefk-i me’mûl karâñ-i hayyiz-i husûl olacağı mahsûs olup, hemâñ bir sâ‘at akdem ta‘yîn-i Murahhas ile maslahata bâkılmak ma‘küldür” dediklerinde, Sadriâ‘zam: “Devlet-i ‘aliyye murahhaslarının ‘avdeti vakte mevkûf ve ‘an-asl mevâdd-1 musâlahâ Re’isülküttâb bulunanlar ile ‘akd oluna geldiği ma‘rûf olup, Re’isülküttâb bulunan ‘Abdurrezzâk Efendi'nin cevelân-1 tab‘ ve hiddet-i zihن ile ittisâfi ve Devlet-i ‘aliyye'nin her hâlde i‘timâd-kerdesi olmağla, Murahhas ta‘yîn olunması re’yimize göre mahz-i savâb ‘add olunayor siz ne dersiz?” Huzzâr-1 meclis re’y-i Sadâret-penâhî'yi her tarafdan istihsân ve mûmâ ileyhin mehâsin ü dirâyetini yek-be-yek şümürde-i benân-1 beyân eylediler.

Binâ’en ‘alâ zâlik şehr-i recebin on birinci günü² ittifâk-1 ârâ ile mûmâ ileyh Büyükelçi ve Murahhas nasb olunup, dûş-i istihkâkına ilbâs-1 ferve-i semmûr kılındığından başka, istişâre-i umûr zîmnâda Baş-muhâsebeci Süleyman Penâh Efendi ve Silahdâr Kâtibi ‘Atâ’ullâh Beyefendi ma‘iyyetine me’mûr kılınup, Beylikçi es-Seyyid Mehmed Hayrî Efendi Sîr Kâtibi ve bu Fakîr, Mükâleme Kâtibi ve Mektûbcu Kalemi'nden iki nefer mübeyyiz dahi terfik ve ‘ikdü'l-le‘âl-i Vekâlet-i Riyâset, Tezkire-i Evvel İbrâhîm Münîb Efendi'nin gerden-i [M2 236] liyâkatine ta‘lîk olundu.

Taleb-i mahlûl ez-ocağhâ ve ihrâc-1 mevâcib

Sefer takrîbi ile ashâb-1 ‘ulûfe ve vezâyif, dâyire-i haddi mütecâviz ve mutezâ‘if olduklarına nazaran, hîn-i hâcetde cem‘-i kesîr ile edây-1 hidmet lâzime-i ‘uhde-i diyânetleri iken, ba‘zısı esâmesini muhâfaza ve bu mülâhaza ile vilâyetine ‘âzim ve ba‘zıları devâyir-i kibâra melî-i batn ve ednâ ma‘îset ile mütereddid ü mülâzim olup, bu hâl ile kayıdlarına bakılsa, yirmide biri mevcûd olmadığı cezmen meşhûd ve ocaqlarda külli mahlûlât me’kel-i erbâb-1 hiyânât olduğu, meksûf-i zamîr-i Sadr-1 sütûde-sîfât olmağla, zikr olunan husûs Re’isülküttâb Efendi'ye havâle ile ağaları ihmâr ve sûret-i terhîb ü tergîbde mu‘âmele-i hakîmâne izhâr olunup, hemâñ o günde gün sipâh ve silahdâr ocaqlarından yedişer bin akça mahlûl verilüp, sâyir ocaqlardan dahi bi’t-tedrîc

¹ 9 Receb 1186 = 6 Ekim 1772 Salı.

² 11 Receb 1186 = 8 Ekim 1772 Perşembe.

vâfir mahlûl tahrîc olunup, beytü'l-mâl-i müslimîne i'ânet ve küllî hidmet ile Efendi-yi mûmâ ileyh taraf-ı Sadâret-penâhî'den dest-i nüvâzende-i 'izz u hürmet oldu.

'Azîmet-i Re'îsülküttâb be-cânib-i Bükreş

Efendi-yi mûmâ ileyhin iktizâ eden havâyıcı tetmîm ve ma'iyyetinde olan efendilerin dahi harc-ı râhları tevzî' u taksîm olunup, taraf-ı hümâyûndan verilen ruhsatnâme dahi yedine teslîm ve şehr-i recebin yirmi beşinci günü¹ Sadriâ'zam hazretleriyle resm-i perdâz-ı vedâ' ve taraf-ı Âsafâneleri'nden keşîde kılınan esb-i mutallâ kecîme (كچمه) süvâr olarak, menzile-i kadri vâsıl-ı ser-menzi'l-irtifâ' olup, yevm-i hareketlerinin beşinci günü Ruscuğ'a pâ-nihâde-i vürûd ve karşuda levâzîm tedârukü için altı gün kadar Kasaba-i mezkûrede ârâmsâz-ı ku'ûd olmuşlar idi. Şabân-ı şerîfin yedinci günü² müretteb alay ve mehterhâne ile şaykalara râkib ve karşı tarafa zâhib olduklarında, kasabaya nîsf sâ'at mesâfede nasb olunan hîyâma nüzûl 'akabinde Yergöğü Kumandanı gelüp, îfây-ı resm-i terhîb ve berü tarafdan dahi su'âl-i hâtır ile tatyîb kılınap, ferdâsı Bükreş'e 'azîmet ve dört günde kasabaya duhûl ile def' ü asâ'-i müşakkat eylediler. Tercemânlar vesâtatiyla tarafeinden icrây-ı mu'âmele-i hoş âmedî kılındıktan sonra, Obreşkof bi'n-nefs Re'îs Efendi'nin konağına gelüp, tebrîk-i makâm ve îfây-ı lâzime-i ta'zîm ü ikrâm edüp, ferdâsı Efendi-yi mûmâ ileyh tarafından Rusya Murahhası Obreşkofa [M2 237] müzeyyen bir re's esb ve mahdûmları Ahmed Hamîd tarafından Obreşkof'un ma'iyyetinde olan Merşal'in oğluna bir donanmış at ırsâl ve anlar dahi semmûr ve kakım mukâbelesiyle zeyl-i teşekkürü isbâl eylediler. Bir gün sonra Devlet-i 'aliyye Murahhası dahi Obreşkof'un hânesine 'azîmet ve cüz'îce âfâkî musâhabetden sonra mükâlemeye şurû' müzâkeresi sebkat ve yârındıki gün bed' ve mübâşeretde demsâz-ı muvâfakat olmalarıyla, iki tarafın sîr kâtipleri ve tercemânları mahall-i mükâlemeyi ru'yet ile 'avdet eylediler.

İbtidây-ı ictimâ'-ı murahhasân

Şa'bânın on üçüncü günü³ iki devlet murahhasları mütesâviyyü'l-ikdâm mahall-i mükâlemeye duhûl ile rüsûm-i 'âdiyeyi itmâmdan sonra meclis tahliye ve Hayrî Efendi ve bu Fakîr ve öte tarafdan dahi iki nefer sîr kâtipleri ve tarafeyn tercemânları meclisde kalup, Hayrî Efendi o tarafın ve Fakîr berü tarafın mübâhasesini zabta şurû' eyledik. İbtidâ iki taraf resm-i kadîm üzere sânihalarını kırâ'et ve sâniyen mütâreke sohbetine şurû' u mübâşeret ve Obreşkof: "Mütârekenin müddeti ne mikdâr olsun" deyü su'âl eyledikde, Re'îs Efendi: "Ekalli altı mâh olsun" dedikde, Obreşkof istiksâr ve: "Şu efendi ile mukâvelemiz kırk günü altı mâha takrîb idi, sözümüzden nükûl etmeyüz, aralıkda zâyi' olan eyyâmin üzerine üç mâh zam olunsa, 'ahd-i sâbîka mukârebet hâsîl

¹ 25 Receb 1186 = 22 Ekim Perşembe.

² 7 Şaban 1186 = 3 Kasım 1772 Salı.

³ 13 Şaban 1186 = 9 Kasım 1772 Pazartesi.

olurdu” dedikde, Re’ís Efendi: “Mütârekenin ‘adem-i vüs’ati bizden evvel bu maslahata me’mûr olanları ne mertebe iz‘âc eylediği¹ zâhirdir, ba‘zan kat‘ u fasla karîb mâddeler istîzâna tevakkuf edüp, Peterburg'a âdem varup gelinceye dek bir def‘ada o mikdâr müddet münkazî olup, tekrar mütârekeye ihtiyâc mess eyleyeceği be-dîdârdır, yoğise mütâreke eyyâmının kıllet ü kesreti ‘indimizde müsâvîdir” dedikde, ruhsatı dört mâha munhasır olup, ziyâdesi elinden gelmeyeceğini kat‘an ifâde vü beyân ve tarafeynden vâfir ebhâs güzerân edüp, âhiru'l-emr Gürcistan ve sâyir emâkin-i bâ‘îdenin bir mâh zamîmesi ile berü tarafdan kabûl ve bâdî-yi emrde tenâfûri mûcib evzâ‘ izhârinden ‘udûl olundu. Tarafeyn ‘Abdulkerîm Efendi'nin mütâreke şurûtunu iltizâm ve tasdîk ile lâzım gelen senedleri tahrîr ü temhîr ve ba‘de'l-mübâdele bir sûreti Ordu-yi hümâyûn'a gönderildikde, nevrûza dek temdîd-i müddet kalb-i Sadâret-penâhî'ye ilkây-1 [M2 238] hizzet ü beşâset edüp, fi'l-hâl mütâreke ahbârını serhadlara neşr ü i‘lân ve tavâyif-i askeri husûl-i âsâyiş ve ferâg ile ihtilâs ve vakt ü zemân ve âlât-1 harbiyyeyi âvihte-i mismâr-nisyân eylediler.

Vürûd-i Vâlî-yi Karamân ve vukû‘-i meşveret berây-ı meştâ ve âmeden-i teşrifât

Karamân Vâlîsi'nin Şâm me'mûriyyeti munsarif varakada dahi ictimâ‘-1 nâs ile mizâc-1 râhat ü sâmâni münharif olup, Karamân Eyâleti tarafına tevcîh ü ihsân ve Sürücülük ile refî'u's-şân kılınmıştı. Bu behâne ile çep ü râstında vâki‘ kurâ ve kasabâti cuğd u bûma âşiyâne ve ehâlîsinin bünyâd-1 ta‘îşlerini harâb ü virâne edüp, ne hâl ise Ordu-yi hümâyûn'a resîde ve beş altı yüz kadar ‘Urbân ve atları lagar ve nâ-tüvân asker ile saff-keşîde olup, emsâline erzânî kılındığı vech üzere ferve-i semmûr iktisâ ve Ordu-yi hümâyûn'un bir cânibinde haymelerini nasb ile visâde-i râhata istilkâ eyledi. Tekâsüf-i ebr-i midrâr ile nâzil olan emtâr, insân ve hayvânı mübtelây-i çâr-mevce-i ıztırâb u nâ-tüvânî ve bürûdet-i cevv-i hevâ cümleyi giriftâr-1 ‘azâb-1 rûhânî vü cismânî edüp, bu sebeble ittihâz-1 meştâ ve bir şehr-i zâhirû'r-rehâda behâra dek def‘-i sevret-i şitâ zamîr-i Sadr-1 ‘âlî-kadrda cilve nûmâ olup, Ordu-yi hümâyûn'da mevcûd vüzerâ vü vükelâ otâk-1 Süreyyâ-nitâka cem‘ ve bu keyfiyyete cümlesi havâle-i sem‘ edüp, ba‘zıları: “Sadria‘zam Ordu-yi hümâyûn ile Âsitâne-i sa‘âdet'e ‘azîmet ve Murahhas Efendi tarafından pey-der-pey vürûd eden mevâddin hüsn-i temşiyetini ‘arz-1 pâye-i serîr-i Saltanat edüp, mahzâ buğz u hasedden nâşî safsata vü maglatayı câmi‘ kelâm-1 gayr-i vâki‘ ile bu maslahat-1 hayriyyeyi mâni‘ olanları red‘ ve fâyide-i ceng ü sulhu muvâzene ile muhayyel olan fesâdâti def‘ ve her vechile münâsibdir” dediler. Ba‘zıları dahi: “İhtimâl-i i‘âde-i harb ile Serdâr-1 ekrem'in bu‘du, maslahat-1 harbiyyeye bir vechile muvâfik olmayup, Edirne hisb u rehâ ile şöhret-nûmâ ve Âsitâne-i sa‘âdet'e nisbetle serhadlere karîb bir şehr-i vesî‘u'l-ercâ olmağla, ittihâz-1 meştâya evleviyyeti zâhir u hüveydâdır” dediler. Ba‘zı ashâb-1 ‘ukûl: “Edirne ve İstanbul'da kışlamak lâzım gelürse, birkaç seneden berü

¹ eylediği :Ü, B2, K2 : مکدی M2.

metâ‘ib-i seferiyye ile muztarib ve âtes-i firkat-i evlâd ü ‘iyâl ile mültehib olanlar refâhiyyet-i ‘îş ve nu‘ûmet-i lihâf ile i‘tilâf edüp, i‘âde-i harb [M2 239] lâzım geldikde, yerlerinden tahrîkleri müte‘assir ve tîz elden yine Şumnu'ya varılmak hayli müte‘azzir olup, şöyle ki her ne kadar hareketde sur‘at gösterilse dahi, asker mukâbele-i a‘dâya varıncaya dek serhadlerin ekserîsi giriftâr-ı yed-i düşmen olacağı müteyakkan ve bu takdîrde kemâ-kân Şumnu'da ikâmet müstahsen olduğundan başka, Murahhas-ı devlete dahi sebeb-i kuvvet ve ba‘zı mevâddin istimzâcına kasr-ı mesâfe sebebi ile medâr-ı sühûletdir” dediler.

Erbâb-ı meşveret icrây-ı re’y-i ahîrde safka-zen-i ittihâd ü muvâfakat olup, gurre-i ramazânda¹ Serdâr-ı ekrem hazretleri ve sâyir ricâl ve ocağlu Şumnu'ya duhûl ve sâbıkı üzere herkes hânesine nûzûl edüp, hâric-i kasabada hayme-nişîn olan Vezîr Seyyid Nu‘mân Paşa Pravadi (Provadia) Kasabası'nda ve Vezîr İbrâhîm Paşa Hezargrad Kasabası'nda kışlamak husûsu dahi meclisde karar-dâde olup, bu irâde şifâhen müşârun ileyhimâya ifâde olundu. Bundan akdem himmet-i Âsafâne ile ocaqlardan tahsîl olunan külli mahlûlât kîsteyn mevâcibini taklîl ve edâsını teshîl edüp, bu hidmet nezd-i ferd-i Şâhâne'de bâ‘is-i tahsîn ü pesend ve Serdâr-ı ekrem hazretlerinin kadr u i‘tibârını bâlâter ü bülend edüp, Çakırçı Paşa Ağa vesâtatiyla semmûr kürk ve mücevher hançere mashûb hatt-ı hümâyûn, mevki‘-i vusûle makrûn ve birkaç günden sonra Ağa-yı mûmâ ileyh mültefit ü memnûn Âsitâne tarafına revâne oldu.

Ba‘zı vekâyi‘ ve ihsân-ı Vezâret be‘Ali Ağa

Serdâr-ı ekrem hazretleri ‘an-asl Rumeli kutrunda kesret-i seyr ü hareketle zî kudret olanlarını ihtibâr ve tehammüllerine göre mîrî verüp, meştâya tertîb ve bir ân akdem Ordu-yi hümâyûn'a vusûllerini iş‘âr buyurmuşlar idi. Emr-i ‘âliye imtisâl ve erbâ‘în içinde fevc fevc meştây-ı hümâyûna ittisâl ve alây gösterdikden sonra serhadlere tefrik u ırsâl bu cumû‘un efrâdından Çatalcalı‘Ali Ağa, Balya Boğazi'na me’mûr ve altı mâh kadar o mahalde askerini tefrik etmeyerek, emr-i muhâfazada sarf-ı makdûr eylediği ma'lûm-i Sadru's-sudûr olduğundan başka, Vezâret'e istihkâkî ma'lûm ve hîdemât-ı devlete liyâkatî meczûm² olup, gurre-i şevvâlde³ rütbe-i vâlây-ı Vezâret ile nâyil-i aksa'l-gâye-i menzilet ve müceddeden mansîb verilen Eğriboz'a kâdime-cünbân-ı ‘azîmet oldu.

Vefât-ı Kâdî-yi Ordu-yi hümâyûn Ni‘metullah Efendi

Efendi-yi mûmâ ileyh sâl-hûrde vü pîr ve birkaç seneden berü germ ü serd-i [M2 240] rûzgârı mu‘âyene ile kuvây-ı vûcûdu bi'l-külliyye halel-pezîr olup, ‘âkîbet ‘araz-ı maraz ile dil-hîrâş ve bir müddet pehlû-zede-i kenâre-i firâş olup, şevvâlin on ikinci

¹ 1 Ramazan 1186 = 26 Kasım 1772 Perşembe.

² Meczûm Ü, B2, K2 : mahzûm (محزوم) M2.

³ 1 Şevvâl 1186 = 26 Aralık 1772 Cumartesi.

günü¹ ni‘met-i hayâtdan dilsîr ve vâsıl-ı rahmet-i Hayy-i Kadîr oldu. Mûmâ ileyh yüz on iki sâlinde meşîme-i çâk-ı şühûd ve fârik-ı miyân-ı bûd u ne-bûd oldukda pederi vefât ve mevâlîden ceddi ‘Osmân Efendi’nin âgûş-i terbiyyesinde tahsîl-i kemâlât edüp, neyl-i mülâzemetle kâm-bîn ve kırk üç târîhinde min ihde'l-müderrisîn olmuş idi. Tab‘ında zerâfet ve cildinde ‘adem-i sıklet hasebiyle, ekser kibâra enîs ve bâ-husûs ba‘zı vüzerâya hem-râz u celîs olup, Dâmâd-zâde Meşîhati’nde ‘azl ve Defter-i müderrisînden ismi hakk ile mübtelây-ı zell ü ezell olup, bir müddetden sonra kemâ-kân tarîka duhûl ile ba‘zı hidmetlerde istihdâm ve bâ-husûs Maktûl Beşîr Ağa zemânında Haremeyn Mûfettişliği ile tertîb-sâz-ı esbâb-ı ‘izz u ihtişâm ve altmış sekizde Galata Mevleviyyeti ile mazhar-ı sunûf-i ikârâm olmuş idi. Ba‘dehû Misr-ı Kâhire ve Mekke-i mükerreme kazâlarıyla dilşâd ve ‘Abdullah Efendi yerine İstanbul Pâyesi’yle Ordu Kadısı nasb olunup, târîh-i mezkûrda ‘âzim-i semt-i me‘âd oldu. Efendi-yi mûmâ ileyh nisâc-ı kârgâh-ı me‘ânî ve vâkîf-ı mezâyâ-yı me‘ârif ü nüktedânî-yi hüsn-i selîka ile mezkûr ve Sultân Mahmûd merhûmun binâ eyledikleri bende, [mîsrâ]:

“And[a] bend etdi bu bend-i âb-ı hayatı sû-be-sû”

(اندند ايدى بويند آب حياتى سوبسو)

târîhi beyne'n-nâs mütevâtir u meşhûrdur.

Vukû‘-i tevcîhât

Zilka‘denin sekizinci günü² Ordu-yi hümâyûn'da mevcûd olan ricâl ve hademenin mansıbları ibkâ olunup, fekat Nûh Bey Âsitâne'ye ‘azîmet etmek bâbında dâmengîr-i ilticâ olmağla, mutasarrif olduğu Sipâh Ağalığı, Aydoslu Hasan Ağa'ya tevcîh ve Büyük Rûznâme Pâyesi’yle Re’îsülküttâb Efendi Vekili Büyük Tezkireci olan İbrâhîm Münîb Efendi'nin kadr u menzileti terffî u tenvîh olundu. Murahhas Efendi'nin ve ma‘iyyetinde olan efendilerin dahi mutasarrif oldukları menâsîbin ru’ûslarıyla hil‘atleri, Sadria‘zam Mühürdârı'yla Bükreş'e ırsâl olunup, herkes iktisây-ı hil‘at ve ahz-ı ru’ûs ile hâyiz-i rehîne-i hubûr ve muharrir-i Fakîr bu cümle dâhilinde olup, mutasarrif olduğum Gurebâ-i yesâr Kitâbet'i ibkâsiyla mesrûr oldum. Mühürdâr'a hîn-i ‘avdetinde Murahhas Efendi tarafından semmûr kürk ve üç bin guruş hidmet [M2 241] verilüp, ma‘iyyetinde olan efendiler da‘vet ve ru’ûs mesârifinden vâreste ve bu takrîb efendi-yi mûmâ ileyhin senâsi târum-i çarh-ı esire peyveste oldu.

İcmâl-i mükâleme-i murahhasân ve ‘avdet-i îşân

İkinci meclisde Devlet-i ‘aliyye Murahhası ile Rusiyye Murahhası ictimâ edüp, ibtidâ tazmîn mâddesi hasm tarafından îrâd ve da‘vây-ı sebebiyyet ile izhâr-ı sûret-i ‘inâd etmiş idi. Re’îs Efendi tarafından: “Eğer mâ‘nây-ı tazmîn mesârif-ı seferiyeden

¹ 12 Şevvâl 1186 = 6 Ocak 1773 Çarşamba.

² 8 Zilka‘de 1186 = 31 Ocak 1773 Pazar.

‘ibâret ise, Devlet-i ‘aliyye’nin mesârifî resîde-i râdde-i az‘âf ve bi'l-istihkâk da‘vây-ı tazmîn eyler ise, muvâfik-ı tavr-ı insâfdır. Eğer tazmîn sefere ‘illet olmakdan kinâye ise, cümle devletlerin nezâretinde olan Lehlü’ye Rusyalu itâle-i pây-i te‘addî eylediklerinden gayri, Memâlik-i ‘Osmâniyye’de vâki‘ Balta’ya ne derecelerde zarar îrâs eyledikleri ma‘lûmdur. Muhârebe niyyetinde olan devletler ekalli üç sene mukaddem levâzîm-ı seferiyelerini tanzîm ile i‘lân-ı harb etmek tavr-ı kadîm olup, Devlet-i ‘aliyye ise birkaç mâh Lehlü gavgâsiyla Âsitâne’de seninle imrâr-ı eyyâm ve bu mâddeler serhadlerimize ihdâs-ı ihtilâl ediyor” deyü feryâd olundukça, sûret-i nizâm iltizâmiyla bir şâfiî cevâb verilmediği ma‘lûm-i enâm olup, Devlet-i ‘aliyye umûrunu tesviye ve tertîb etmeden sefere çikup, hattâ Bender'e varıldıka, kille-i zehâyir sebebi ile ehâlî: “Çünkü sefer edecek idiniz, mukaddemce niçün anbarlar yapup külli zehâyir iddihâr etmediiniz” dedikleri, tevâtür-yâb-ı iştihârdır” dedikde, vâfir kîl ü kâlden sonra Obreşkof cevâbdan ‘âciz olarak, Fokşan mükâlemesinde vâki‘ olduğu gibi âhar mâddeye intikâl eyledi. Berminvâl-i muharrer haftada iki gün ictimâ‘ ve tarafeynden münâkaşa vü niza‘ inkıtâ‘ bulmayup, gâh vesâtatan ve gâh şifâhen teshîl-i mesâlih edecek mukaddimât-ı ma‘küle ve tergîbât-ı makbûle îkâ‘ olunup, âhir-i kâr Rusya Murahhası Obreşkof devletinin sâyir agrâzını tahsîl siyâkında birkaç mâddeyi kat‘ u tahlîl¹ ve temessükât tahrîr ve tarafeynden temhîr olunup, meclislerde mübâdele ile def‘-i mücâdele edüp, şöyle ki Eflâk ve Boğdan ve hîn-i muhârebede Devlet-i ‘aliyye’ye muhâlefet ve Rusyalu'ya muvâfakat eden re‘âyânın cûrm ü günahları ‘afv ile haklarında hüsn-i mu‘âmele olunup, Gürçistân'da vâki‘ bi'l-cümle kılâ‘ın Devlet-i ‘aliyye’ye redd [M2 242] ü teslîmi ve bu mukâbelede Gürcüler fi-mâ ba‘d seby ü istirkâk olunmayarak memnû‘iyyeti bey‘ u şîrâları ve Rusya elçilerinin Dîvân-ı ‘âlf’ye vürûdlarında bi-hasebi'r-rütbe tekaddüm ve te‘ahhurlarına ri‘âyet olunup, tercemân ve hademelerinin emsâllerine kıyâsen cizye ve sâyir tekâlîfden mu‘âfiyetleri ve elçi etbâ‘ından Dîn-i İslâm'ı kabûl edenler tercemânları muvâcîhesinde def‘-i iştibâh ve ihtimâl için birkaç def‘ a tekrîr-i su‘âl olunup, âyin-î nasârâyı terk ve Dîn-i Muhammedîyi kabûl eyledikleri sâbit oldunda, Rusyalu tarafından kat‘â cebr ve talep olunmayup, fekat elçinin ba‘zı emvâl ü eşyâsını gâret ü nehb etmiş ise temâmen tahsîl u istirdâd olunması ve firak-ı Çerâkise'den Küçük Kabartay² ve Büyük Kabartay Rusyalu tarafına terk ü def‘ olunup, Kırım Hânı'nın nasb u ta‘yîni dahi sunûf u kabâyil-i Tatar'ın re'y ü ihtiyârlarıyla vukû‘ bulması ve devleteyn üzerâsi şûkrâne-i musâlaha sûretinde bilâ-bedel iki devlet tarafından ıtlak u âzâd olunup, elli üç târîhinde ‘akd olunan musâlaha şurûtu i‘tibârdan sâkit u metrûk olup, işbu ‘akd olunacak musâlaha şurûtu fi-mâ ba‘d mer‘î ve mu‘teber ve düstûru'l-‘amel olmak, hâsil-ı kelâm on mâddenin senedleri birkaç gün zarfında mukâleme ve her mâddesinde haylî münâkaşa vü mu‘âraza olunarak, vech-i meşrûh üzere kat‘ ve tarafeynden hatm ü imzâ ve yek-dîgere mübâdeleten i‘tâ ile bu teshîlât dan garaz-ı aslî olan, mebhas-i Tatar'a refte refte şurû‘ ve üss-i binây-ı musâlaha olduğuna binâ'en, murahhaslar beynde haylî

¹ tahlîl Ü : tahsîl M2, B2, K2.

² Kabartay M2, B2, K2 : قبارطاری Ü.

münâkaşa ve mücâdele vukū‘ ve nihâyetü'l-emr Kırım'da vâki‘ cevâmi‘ u mesâcidde cum‘a günleri hutbe kirâ‘et olunur iken, kemâ fi'l-evvel ism-i Sâmî-yi hazret-i Şehriyârî zikr u yâd olunup, ber-minvâl-i muharrer kavm-i Tatar'ın intihâbiyla Hân nasb olunduğu hâlde, Devlet-i ‘aliyye menşûr-i izn ü ruhsat i'tâ buyurup, ahkâm-ı şer‘iyyeleri câ‘iz olmak içün Tatar ‘ulemâsından icrây-i ahkâma kâdir kimselere bilâ-‘ivaz Kadı‘asker Efendi tarafından mürâsele olunmak mâddeleri dahi, tarafeynden bi'l-icâb ve'l-kabûl karar-gîr-i husûl ve ancak nizâ‘, Kırım kılâ‘ının reddinde kalup, Rusya Murahhası cümle kılâ‘ Tatar yedinde ve Kerş Limanı ve Yeni-kal‘a Rusyalu yedinde kalmak iddi‘âsında ısrâr ve mahzûru müte‘ayyin olduğundan, Re’îs Efendi, kal‘alar mâddesine Devlet-i ‘aliyye [M2 243] vechen mine'l-vücûh râzi olmayacağıını beyân ile fesh-i mükâleme sûreti nûmâyân olmuşiken, tarafeyn bu mâddeyi kırk gün va‘de ile devletlerine tahrîr etmek üzere karâr ve hulûl-i eyyâm-ı mev‘ûde hengâmında, Obreşkof in‘ikâd-ı sulh birkaç mâddeye mütevakkif olup, bunlara Devlet-i ‘aliyye müsâ‘ade eder ise Rusyalu tazmîn-i mu‘tedilden geçer:

Biri: Tatar'ın serbestiyetleri ibkâsına Rusyalu'nun tekeffülu ve

İkincisi: Kerş ve Yeni-kal‘a'nın Rusyalu yedinde kalması,

Üçüncüsü: Ak-deniz ve Kara-deniz'de gerek ceng ve gerek tüccâr sefnelerinin âmed ü reftine mümâna‘at olunmaması,

Dördüncüsü: Kılâ‘-ı Kırım'ın eyâdî-yi Tatar'da ibkâsı ve Rusyalu tarafında olan Ligor'a Boğdan ber-vech-i te'bîd tefvîz olunup, Voyvodalık münhal oldunda, evlâdi tevârûs ve Dubrovnikli gibi Boğdan'ın mîrîsini üç senede bir maktû‘ân Devlet-i ‘aliyye'ye teslîm ve Âsitâne'de bir Kapu Kethudâsı ikâmesine ruhsat¹ verilüp, Kılburun Rusyalu'ya terk ve Özi hedm olunmak mâddelerini şâmil elçi-yi mesfûr bir kâğıd ibrâz eyledikde, Re’îs Efendi: “Devlet-i ‘aliyye bu mâddelerin birine ruhsat vermeyüp, i‘âde-i harb lâzım geleceği zâhirdir. Bunları kabûlden ise dîn ü devletimiz uğrunda ifnây-ı vücûd etmek her hâlde bize hayırludur” deyü cevâb verüp: “Hele bir kerre bu sûret tarafınızdan Devlet-i ‘aliyye'ye ‘arz olunsun, bakalım ne cevâb zuhûr eder” demekle, bilâ-i istîzân ‘avdet, şart-ı edebe muhill bir vaz‘ u hareket olduğundan, bu ahvâli lisânen ve Rusya Murahhası'nın mevâdd-ı kâğıdını ‘aynen ifâde vü ‘arz etmek üzere Atâ’ullah Beyefendi'nin Ordu-yi hümâyûn'a ırsâli tasvîb olundu. Mîr-i mûmâ ileyh orduya vürrûdunda vücûh-i ricâl ve ‘umûmen ocağlu huzûr-i Serdâr-ı ekremî'ye celb olunup, mîr-i mûmâ ileyh ile tevârûd eden tahrîrât ve lisânen takrîr etdiği ma‘lûmât cümleye ifâde olundunda, Moskovlu'nun garazı Kerş ve Yeni-kal‘a olup bâkîsi maglata² ve tehvîn-i müdde‘âlarını istihsâl içün tevhîm ü safsata kabîlinden olup, seyr-i deryâ mâddesine dahi vech-i münâsibi üzere nizâm ehven görülür.

¹ ruhsat Ü, B2, K2 . رخخت . M2.

² maglata M2, B2, K2 : مغناط . Ü.

Düşmenin “Tazmîn” deyü taleb etdiği elli bin kîse zâhirde âsân ve edâsı hâric-i ez-hadd-i imkân olup, Tatar başlu başına olmağla, küffârin şimdiki tesallutundan eşedd değildir. [M2 244] Mürûr-i zemân ile hey’et-i ûlâsına ircâ‘ dahi kâbilda. Bundan sonra on sene harb mütemâdî olsa bundan a‘lâ sulh olmaz” deyü, herkes Sadriâ‘zam’ı tergîb ve kabûl-i ‘âmme bulunuğunu hâvî hüccet tertîb olunup, her keyfiyyete vukûf tahsîl eden ‘Atâullah Beyefendi ile zikr olunan ma‘rûzât, takdîm-i dergâh-ı Pâdişâhî cemîlü’s-sifât kılınmışdı. Âsitâne‘ye vusûlünde bir kaç def‘a ‘akd olunan meçâlisde zamân u kefâlet ve terk-i kılâ‘ ve bilâ-istisnâ seyr-i deryâ cümleye kabîh görülüp, kabûlünde envâ‘-ı mehâzîr ta‘dâd ve bâ-husûs ‘Osmân Efendi itlâk-ı zîmâm-ı feryâd ederek im-tinâ‘-ı kabûlü tasrif ve îrâd etmekle, herkesin zihni tağlıt ve Şehriyâr-ı ‘asr hazretlerini tevhîm ile mâddeyi ifsâd ü tahbît edüp, mevâdd-ı mezkûre hasm tarafından kabûl olunmayacak sûretde ta‘dîl ve temsiye ve Murahhas Efendi tarafına gönderilmek taraf-ı hümâyûndan tavsiye olundu. Sadriâ‘zam dahi vukû‘ bulan keyfiyyâtı Murahhas Efendi tarafına tahrîr ve ser-rişte-i mükâlemenin ‘adem-i inkîtâ‘ını sırran tezkîr edüp, murahhaslarına ictimâ‘ ve mâddelere ‘adem-i müsâ‘ade sûretini Re‘îs Efendi Obreşkof'a ifâde ve ismâ‘ eyledikde, mu‘âraza teceddüd edüp, üç sâ‘at kadar tarafeynden serd-i edille vü berâhîn ve herkes maslahatına muvâfik bastı re‘y-i rezîn edüp, Rusya Murahhası şu takdîm etdiğim mâddelerin cümlesi Devlet-i ‘aliyye tarafından kabûl olunmadığı sûretde fî-mâ-bâ‘d lafz-ı mükâlemyi lisânîma almak semt-i ruhsatımdan sad fersah dûr ve bu bâbda ma‘zûr olduğunu ifâdeye mecbûr oldu. Ferdâsı Beylikçi Efendi‘yi ve bu Fakîr'i Re‘îs Efendi alup, Obreşkof'un hânesine insîraf ile yine ebhâs-ı sâlife istînâf olundukda, Rusya Murahhası: “Mukaddemâ ‘arz olunan mevâdda Devlet-i ‘aliyye rızâ-dâde olduğu hâlde, rızânîza muvâfakatla sebeb-i teneffür olan sâyir mevâddin temsiyeti kâbilda. Kaldı ki, kesb-i emniyyet için Taman yakasında bir kal‘a binâsına ruhsat verilüp, bundan sonra mükâleme ‘abes ve it‘âb-ı vücûd kabîlinden olduğu ve mütâreke hîtâm bulup, ‘avdet-i harb lâzım geldiği ve Bükreş zahîremizin mecma‘ı olup, anbar tutuşmak ve âhar bir kazâ zuhûruyla şânınıza nakîsa verecek bir hâl tertîbinden gâyetü'l-gâye [M2 245] havf üzereyim” dedikde, Re‘îs Efendi: “Yarınki gün konağımızda ni-hâyetü'n-nihâye olarak bir meclis tertîb edelim” demekle, ertesi gün Obreşkof ile tekrar mübâhase ve Âsitâne‘den ta‘lîm olunan sûretin biriyle kat‘-ı nizâ‘a ifrâğ-ı cehd ü tâkat edüp, bu meclisde dahi bir fâyide ihsâsı mümkün olmamağla, murahhasların müfârakatı tehakkuk eyledi. Nihâyet meclisde bekâ-yı ruhsat-ı tarafeyn ile karîb ü ba‘îd mevâdd-ı musâlahâ bi'l-mükâtebe temhîd olunmak ve maslahat husûl bulduğu takdîrde, Ruscuk ile Yergögü miyânında vâki‘ adada ve yâhud âhar mahalde tasdîknâmeler mübâdele olunmak mukâvele olundukdan sonra zilhiccenin yirmi sekizinci günü¹ Re‘îs Efendi Bükreş‘den ref‘-i kâr ü bâr-ı ikâmet ve Ordu-yi hümâyûn'a gelüp, vâki‘ olan ahvâli ma‘rûz-i huzûr-i Sadr-ı sütûde-haslet eyledi.

¹ 28 Zilhicce 1186 = 22 Mart 1773 Pazartesi.

Teznîb

Rusyalu'nun nihâyetu'n-nihâye maksadları fekat Kıl-burun'un hedmi ve mâdde-yi ticâret ve mahdûda karîb seyr-i deryâ ve Kerş ve Yeni-kal'a'nın istihlâsı olup, kusûr iddi'âları maglata olduğu biz ve cümle o tarafda bulunan me'mûrların tâhkîk-kerdesi olmuş idi. Bundan başka, Şehriyâr-ı zemân hazretleri Rusyalu Yeni-kal'a ve Kerş lîmanından geçer ise, on beş bin kîse va'd eylemesini gâyetü'l-gâye haffî olarak bir kît'a hattı hümâyûn ile Murahhas Efendi tarafına işrâb ü tesvîğ ve mâdde-i mezkûre Obreşkofa teblîg olundukda: "Müflis i'tikâd etdiğiniz devlet o mikdâr şey'i size vermekde te'allül etmeyeceğini resmen te'ahhûd ederim. Hemân siz şu dört mâddeyi kabûl edin" dediği gibi, hâzır-bi'l-meclis olan Re'îs Efendi ve Hayrî Efendi ve bu Fakîr'e büht ü hayret târî olup, bundan sonra mâdde-i musâlahaya zaferden me'yûs olduk." Serdâr-ı Ekrem hazretleri 'Atâullah Beyefendi ile 'arz olunan sûret-i hâle nazaran cüz'î cerhden sonra rızâ verileceğini cezm edüp, kemâl-i vesvesesinden ve Sadaret'e hirs u rağbetinden hüccet ve mâdeyi tasdîk eder te'kîdâtdan¹ istığna ve re'ye ihâle ile² izhâr-ı semt-i istirhâ edüp, mâddenin 'adem-i nizâmîna külli sebeb olduğu cümleye hüveydâ ve bu mevâni' esbâb-ı zâhireye nisbetle serd olunup, hakîkatde cenâb-ı Hakk'ın irâdesi başka yüzden olup, şu kadar nûfûs zâyi' ve ber-muktezây-ı istîdrâc katı çok emâkin ve mevâzi'ı istîlâ ile düşmen dilsîr-i menâfi' olacak [M2 246] imiş.

Bu bâbda 'ukalây-ı devletin re'y ü tedbîrini takdîr-i Îlâhî tağyîr ve 'akîbet Kaynarca Musâlahası gibi kerîh bir musâlahâ vukû' bulup, vahdet-güzînân-ı İslâm'a ilâ yevminâ hâzâ dag-ı derûn ve sebeb-i hüzn-i gûnâ-gûn oldu. Her şeye kâdir olan cenâb-ı Mevlâ karîben bu matlabı³ e'azzi, Devlet-i 'aliyye'ye teysîr ile ahz ü sâr u intikâma kudret vermek niyâz-kerde-i a'lâ vü ednâdır. "Ve-mâ zâlike 'alallahi bi-'azîz"⁴

Re'îs Efendi'nin birâderi mevâlîden bulunup, kadî'askerlerin biri hufyeten: "Birâderin ne yapıyor? Padişâh'ın lisânından iştidim, bu maslahatın böylece kat'ı mahz-ı hayr olduğu meczûmumdur" ve Re'îs Efendi: "Cesâret edüp, kat' ederse devlete hizmet etmiş olur. Ancak nâsda kîl ü kâl hissedersem mükâlemede olanları birer adaya tağrib ile lisân-ı halkdan vâreste olurum" buyurdular. "Aklını başına cem' ve nasîhatîma havâle-i sem' ile mutabassır bulunsun" dediği birâderi tarafından 'aks ve Efendi-yi mûmâ ileyhin himmetine îrâs-ı fûtûr edüp, müfârakat-ı evlâd ü 'iyâl ve adalarda ma'iyyetinde bulunan bî-cûrm o kadar kimseleri tekâdir ü ızrârdan havf ile maslahatı bi'z-zarûre tabî'atına terk ve râbita-i mükâlemeyi münfekk eyledi. Rusya Murahhası: "Yeni-kal'a ve Kerş Lîmâni'na iki cihetle muhtâcız. Yeni-kal'a'yı istihlâsdan garaz,

¹ te'kîdâtdu : تأكيداتدن Ü.

² ile Ü : — M2, B2, K2.

³ matlab-ı Ü, B2, K2 : مطلب M2.

⁴ "Ve bu Allah Te'âlâ için güç bir şey değildir" anlamına gelen bu cümle, Kur'an İbrahim 14/20. âyetidir.

umûr-i Tatar'a nezâretdir, Kerş'i talebden murâd, tahsîl-i menâfi‘-i ticâretdir” dedikde, Re’îs Efendi: “Kal‘anın tarafınızdan zabti emniyyet-i devleti selb edüp, dâimâ muhârebeye hâzır bulunmak gibi Devlet-i ‘aliyye’yi bir kayd-ı ‘azîme düşürmek mukaddimesine tavti’edir” dedikde: “Tahsîl-i mâye-i emniyyet ve bizim ve kavm-i Tatar’ın her vaz‘ u reftârina nezâret için Yeni-kal‘a mukâbilinde vâki‘ adada Devlet-i ‘aliyye dahi müstahkem ü metîn bir kal‘a binâsiyla, mikdâr-ı kifâiye müstahfiz vaz‘ eylesün” dedikde, Re’îs Efendi: “Mâ-i cârî ve âbârdan ve âsâr-ı âbâdânî ve ‘imârdan hâlî mahall-i mûhişe kal‘a yapmak, bir mikdâr âdemî zîmnen habs etmekden gayri ne fâyide terettüb eder?” dedikde: “Garaz su ise sahriçlar ile peydâ mümkindür” deyüp, Re’îs Efendi dahi: “Takdîr-i İlâhî ile vakten mine'l-evkât şâyed beyne'd-devleteyn harb vukû‘ bula; Rusyalu kurb-i mekân cihetiyle ibtidây-ı emrde kal‘aya hûcûm ve imdâd gelinceye dek sua nefâd târî olup, kazîyye-i istîlâ ber-vech-i suhûlet hâsil olacağı ma'lûmdur” deyerek, cebel-i Kâf ve büht u tela’sümden âzâde ve sâf deliller îrâdiyle her bâr Obreşkofu mülzim ve mukâbeleden ‘âciz [M2 247] ve derhem eyleyüp: “Âkîbet matlûbâtımız semere-i galebeye mübtenî olup, ‘acaba nâyil olduğumuz fırsat Devlet-i ‘aliyye’ye teveccûh ede idi, vüs‘-i beşerden hâric tekâlif îrâdiyla Kiyev’den kat‘-ı hudûd irâde eder idi” dedikde, Re’îs Efendi cevâba âgâz edüp: “Kralınız Petro mağlubiyyet-i saht ile ormanda tenâvül-i kîşr-ı dıraht eylediği hâlde, Tatar Hân ve ekser erkân kral ve sâyirlerini bend-i kemend-üsâr edüp, re‘âyâ hükmüne idhâl emrinde ısrarları sebkat etmişken, Devlet-i ‘aliyye katl ü esirde ifrât mesleğinden dâmenkeş-i istiğnâ olup, hukn-i dimânzdan ferâğat ve Azak reddiyle kanâ‘at edüp, bu mâddeyi dahi vakti ma‘hûddan birkaç mâh sonraya dek tatvîl edüp, tekrar üzerinize hareket olunacağını his etmedikçe söze yatmayup, hattâ o zemandan berü yalancılık ile şöhret vermiş idiniz” dedikde, Obreşkof: “Tabur cenginde bulunan serdârınız Baltacı Mehmed Paşa ‘âkil ü dâñâ ve ‘avâkîb-i umûra âşinâ bir Vezîr olup, ormanda mahbûs ve hayatından me'yûs askerin hûcûmundan tevehhüm ve şâyed tesâdümden hâsil-ı galebe ile tezâhüm ederler deyü, yedinde bulunan ser-rişte-i galebe vü nusratı zâyi‘ etmeyüp, sulhu ihtiyâr eyledi” deyerek, bu mâddeye mümâsil kati çok münâkaşaları zuhûr edüp, yazılmak lâzım gelse teksîr-i sevâdî mûcib olur. Binâ’en ‘alâ zâlik bu mikdâr ile tercîh-i semt-i ihtisâr olundu.

Vekâyi‘-i cüz’iyye

Sadr-ı esbak Moldovancı ‘Ali Paşa Ser‘askerlik ‘unvâniyla Boğaz’da mukîm iken, mübtelây-ı ‘illet-i felc ve kuvâ ve cevârihi¹ âzâde-i dahl ü harc olduğu, sâmi‘a-i erkân-ı saltanata derc olunup, tahsîl-i kuvvet ü şu‘ûr etmek zîmnda, Tekfurdağı’nda ikâmete me’mûr ve Boğaz Ser‘askerliği ile Kapudân-ı deryâ Vezîr Hasan Paşa nâyil-i etemm-i hubûr oldu.

¹ cevârih M2, B2, K2 : جوارچی Ü.

Cin ‘Ali Paşa oğlu İbrâhîm Bey va‘d ü ‘ahdini îfâ ve üç yüz piyâde ve süvâriyle vâsil-ı meştâ olduğu hakkında istilzâm-ı teveccûh-i Sadr-ı me‘âlî-pîrâ etmekle, me‘mûr olduğu mahalde kiyâm etmek şartıyla, dâhil-i katâr-ı mîr-i mîrân-ı kirâm oldu.

Şehr-i rebî‘ulâhir gurresinden¹ zabit etmek üzere² Havâss-ı refî‘a Kazâsı'yla, Hâşim-zâde es-Seyyid ‘Abdullah Efendi hâyiz-i rehîne-yi mesâr ve gurre-i cumâdelûlâdan³ Üsküdar Kazâsı ile Yâycî-başı-zâde Hâfız İsmâ‘îl Efendi'nin nâvek-i râster ve merâmi, resîde-i hedef-i i‘tibâr oldu.

Nasb-ı Sadr-ı Anadolu ve sâyir

[M2 248] Anadolu Kadi‘askeri olan Es‘ad Efendi-zâde Mehmed Şerîf Efendi'nin bir seneden ‘ibâret olan müddet-i ‘örfiyyesi resîde-i derece-i hîtam ve şehr-i rebî‘ulâhîrin ikinci günü⁴ Sadâret-i mezâküre ile bâ-Pâye-i Anadolu, İslâmbol Kadısı ve Nakîbu‘leşrâf olan es-Seyyid İbrâhîm Efendi muhassîlu'l-merâm olup, Nekâbet-i eşrâf mansıbı celîli ile sâbıkâ Sadr-ı Rûm Şerîf-zâde Mehmed Şerîf Efendi müşerref ve Mekke-i mükerreme Pâyesi'yle Burusa'dan ma‘zûl Bâbî-zâde ‘Abdullah Efendi'nin teveccûh-i Kazâ-i İstanbul Pâyesiyle, gûş-i ümmîdi müşenâef kılınup, sâbıkâ İzmir Kadısı es-Seyyid Mehmed Dervîş Efendi dahi, gurre-i recebden⁵ Edirne Kazâsı'yla vâreste-i endûh u esef oldu.

Tevcîhât-ı ‘ilmîyye

Gurre-i Zilka‘deden⁶ Burusa Kazâsı, sâbıkâ Yenişehir-i fenâr Kadısı Tokâdî Mustafa Efendi'ye ve şâ‘banın on beşinci gününden⁷ sâbıkâ Edirne Kadısı Şeyhulislâm ‘Abdullah Efendi-zâde ‘Abdulvâhid Efendi'ye Mekke-i mükerreme Pâyesi ve İzmir'den munfasıl Hekîm-başı Ahmed Efendi-zâde Mehmed Emîn Efendi'ye Edirne Pâyesi ve Selânik'den ma‘zûl es-Seyyid Yahyâ Tevfîk Efendi'ye gurre-i zilhicceden⁸ Şâm-ı şerîf Kazâsı ve Süleymâniye müderrislerinden Ahmed Muhtâr Efendi'ye İzmir Kazâsı ve Şeyhulislâm Ahmed Efendi-zâde Hâmid Efendi'ye, sene-i âtiye muharremi gurresinden⁹ Selânik Kazâsı ve Kassâm-zâde Feyzullah Efendi'ye târîh-i mezâkürdan¹⁰ Yenişehir-i

¹ 1 Rebî‘ulâhir 1186 = 2 Temmuz 1772 Perşembe.

² “Şehr-i rebî‘ulâhir gurresinden zabit etmek üzere Seyyid Mehmed Tâhir Efendi'ye tevcîh olundu” kısmında yer alan bilgiler aynı kaligrafi ile Ü 197b-198b varakların yan taraflarına kaydedilmiştir.

³ 1 Cumâdelûlâ 1186 = 31 Temmuz 1772 Cuma.

⁴ 2 Rebî‘ulâhir 1186 = 3 Temmuz 1772 Cuma.

⁵ 1 Receb 1186 = 28 Eylül 1772 Pazartesi.

⁶ 1 Zilka‘de 1186 = 24 Ocak 1773 Pazar.

⁷ 15 Şaban 1186 = 11 Kasım 1772 Çarşamba.

⁸ 1 Zilhicce 1186 = 23 Şubat 1773 Salı.

⁹ 1 Muharrem 1187 = 25 Mart 1773 Perşembe.

¹⁰ 1 Muharrem 1187 = 25 Mart 1773 Perşembe.

fenâr Kazâsı tevcîh ve mûmâ ileyhimin ba‘zısı pâye ile tefrîh ve ba‘zısı temettu‘ât-ı menâsîb ile terfîh olundu. Rumeli Sadr-ı ecelli olan İbrâhîm Efendi'nin, müddeti gâyete resîde ve işbu şevvâlin on beşinci günü¹ sabıkâ Anadolu Kadı‘askeri Vassâf-zâde Mehmed Es‘ad Efendi'nin Sadâret-i mezkûre ile sitâre-i bahti dirahşîde kılındı.

Fevt-i Re’îsü'l-Müneccimîn²

Evâsit-ı mâh-ı zilhiccede³ Müneccim-başı Halîl Efendi'nin mâh-ı serî'u's-seyr-i ‘ömrü giriftâr-ı mehâk-ı zevâl ve Müneccim-i sânî ‘Abdullah Efendi riyâset-i mezkûre ile nâyil-i rasadgâh-ı ikbâl olup, Âsitâne-i sa‘âdet'de zabit-ı vekâyi‘ ile meşgûl ve fenn-i necâmetde Ebû Ma‘sher Belhî⁴ derecesine mevsûl olan Musâ-zâde Efendi, Müneccim-i Sânî ‘unvânını kesb ile nazar-ı ‘âtifete meşmûl oldu.

Rebî‘ulâhir gurresinden⁵ Halebü'ş-şehbâ ve Kuds-i Şerîf ve gurre-i muharremden⁶ bâ-Pâye-i Kudüs, Galata leff ü neşr-i müretteb üzere etibbâ-i Hâssa'dan [M2 249] Surre Emîni-zâde es-Seyyid Mehmed Sa‘îd Efendi'ye ve İlâhî-zâde es-Seyyid Süleymân Efendi'ye ve es-Seyyid Mehmed Tâhir Efendi'ye tevcîh olundu.

VEKÂYİ‘-İ SENE SEB‘ VE SEMÂNÎN VE MÎ’ETE VE ELF

Vukû‘ât-ı Müteferrika

Înkızây-ı müddet-i mütâreke ile murahhasların ‘avdeti âteş-i cengi ‘alevgîr ve iki taraf tertîb-i mukaddemât-ı dâr u gîr edüp Varna, Ordu-yi hümâyûn'un el-hâletü hâzihi iskelesi olmak hasebiyle, vücûb-i muhâfazası vârid-i hâtır ve Pravadi (Provadia) Meştâsı'nda mukîm olan Vezîr es-Seyyid Nu‘mân Paşa'nın emr-i muhâfazaya me’mûriyyeti, muvâfik-ı re'y-i ekâbir olduğuna binâ'en, müşârun ileyh Varna'ya varmak üzere Dîvân-ı ‘âlfî'den fermân-ı celîlü's-şân sâdir oldu.

Başıboş askerde nizâm ve me’mûr oldukları mahallerde devâm ile pâ-bercây-ı merkez-i sebât ü kıyâm olmadıkları, mücerreb-i hâss u ‘âmm olduğuna binâ'en, Serdâr-ı ekrem ve sâyir ‘uzamây-ı devlet dâyirelerinde bi-hasebi'l-imkân Tûfengçi ‘unvânıyla birer mikdâr âdem tahrîr olunsa, vakt ü bî-vakt müretteb asker gibi derdest bulunup, lüzumu olan mahallere tîz elden ırsâl ile izhâr-ı tâb ü tüvân edecekleri nûmâyân olmağla, ‘ulûfe ve kisve ve ta‘yînâtları taraflarından verilmek üzere ibtidâ Sadriâ‘zam hazret-

¹ 15 Şevvâl 1186 = 9 Ocak 1773 Cumartesi.

² el-müneccimîn M2, B2, K2 : المنحمنين .Ü.

³ 11-20 Zilhicce 1186 = 5-14 Mart 1773.

⁴ Ebû Ma‘sher Ca‘fer b. Muhammed b. Ömer el-Belhî (ö. 272/886) IX. yüzyılın onde gelen Müslüman astronom ve astrologlarındandır, bk. Muammer Dizer, “Ebû Ma‘sher el-Belhî”, *DIA*, İstanbul 1994, X, 182-184.

⁵ 1 Rebiu‘lâhir 1186 = 2 Temmuz 1772 Perşembe

⁶ 1 Muharrem 1186 = 4 Nisan 1772 Cumartesi.

leri bin nefer ve Defterdâr Efendi iki yüz nefer ve Re'is Efendi ve Çavuş-başı Ağa ve Sipâh ve Silahdâr ağaları yüz ellişer nefer ve Cebecî ve Topçu ve 'Arabacı-başı ağalar üzerical nefer piyâde tahrîrine mübâşeret ve birkaç gün zarfında kisveleri tanzîm olunup, pîşgâh-ı Serdâr-¹ ekremî'den alay irâ'eti ile her firka dâyiyesine mülâzemet eylediler.

Zuhûr-i tenbîhât-ı Şâhâne

Padişâh-ı dil-âgâh birkaç seneden berü müstemirru'z-zuhûr olan fiten-i ceng ile bây u gedâ münselibü's-şu'ûr ve bâ-husûs re'âyâ ve fukarâ tekâlîf-i zarûriyye ile mun-kasemu'z-zuhûr olup, âsâyîş-i kâtibe-i 'ibâd ve ârâmiş-i mahlûk-ı za'îfu'l-'iyâd mekâsi-dıyla, def-i şûr-i muhârebeye meyl ü rükûn buyurup, bir sene kadar mütâreke ve mükâlemeler ile düşmen-i pür-mekr u füsûn teklîf-i şurût-ı gûnâ-gûn edüp, mevâni'-i şer'iyye ve mülkiyye ile şartlarının kabûlü mümteni' olduğundan, murahhaslar ilzâmdan 'âciz olarak râci' oldukları mahallerinde tafsîl ve düşmenin bu derecelerde ısrârı, eyâdî-yi İslâm'dan gereği gibi darb-ı şemşîr ve sûret-i kahr u tedmîr görmediğinden neş'et eylediği vâreste-i delîl olup, bir def'a ittihâd-ı [M2 250] kulûb ile üzerlerine varılıp, cem'iyyetleri teşît ve askerleri tenkît olunsa, musâlahâ ber-vefk-i dil-hâh râbi-ta-bend-i nizâm olacağı bî-reyb ü iştibâh olduğunu mutazammin vüzerây-ı 'izâm ve ocağı ve serhad-nişîn olanlara hitâben mufassal ve meşrûh bir kit'a hatt-ı hümâyûn şeref-sudûr olup, mazmûn-i münîfi karîb ü ba'îde ifâde ve herkes zemîn-i itâ'ata rû-nihâde olarak bi'l-ittifâk tefrîk-ı şeml-i düşmene hâzır u âmâde oldular.

Mûrûr-i küffâr ez-Balya ve Tulça

Bâlâda beyân olunduğu vech üzere, maslahat-ı sulh 'ukde-i 'usrete dûçâr ve iki tarafdan âsâr-ı husûmet ü nefâr be-dîdâr olup, nevrûza birkaç gün kalarak düşmen-i bed-endîş Silistire ile Hirsova miyânında vâki' Balya Boğazı'ndan ve Tulça'dan berü taraflara mûrûr ile kulûb-i İslâm'a ilkây-ı ihtilâc ü teşvîş eyledikleri, mesmû'-i Sadr-gayret-kîş olmağla, Silistire Ser'askeri Vezîr 'Osmân Paşa'ya ve sevâhilde bulunan sâyir muhâfiz-lara ekîd ü şedîd emr-i 'âlî ısdâriyla, hazele-i müşrikîn teb'îd ve geldikleri semte terdîd olunmuşlar idi. Tulça tarafından ser-nümây-ı vâdî-yi gurûr olan düşmen-i makhûrun dahi def-i şurûrları Bazarcık Ser'askeri 'Abdî Paşa'ya ve bâ-husûs Babadağı muhâfizi mîr-i mîrândan Çerkes Paşa'ya sipâriş olunup, Ser'asker-i müşârun ileyhin birkaç def'a esbâb-ı sâmâni nehb-kerde-i a'dâ ve nemây-ı mansıbı mütesellimler yedinde telef ü hebâ olduğundan gayri, ma'iyyetinde olan Rumeli Eyâleti askeri dahi imtidâd-ı mütâreke hasebiyle sulpun in'ikâdını ictihâd ve harçlıkçı nâmîyla ekserîsi vilâyetlerine gidüp, yanında bulunan cüz'î asker ile imdâd mümkün olmadığı ve Babadağı ile Bazarcık mâ-beyni kırk sâ'at mesâfe olup, şenlikden hâlî olmak hasebiyle hareket ve i'aneye meçâlî olmayup, Çerkes Paşa dahi imdâddan nâ-ümmîd ve Babadağı Kasabası'nda olan evlad ü 'iyâli semt-i selâmete ihrâc maslahatını re'y-i sedîd 'add etmekle, cümlesini Bazarcığ'a

¹ Serdâr Ü, K2 : سردار M2, B2.

irsâl ve kendüsü Sivas Eyâleti ve sâyir ma‘iyyetinde olan asker-i endek-şümâr ile mutarassid-ı kâr-zâr olmuştu. Düşmen dahi taburunu tertîb ve Babadağı pîşgâhında âmâde-i ceng olan İslâm dilâverlerine karîb oldukda, dört beş sâ‘at kadar muhârebe ve tarafeinden i‘mâl-i âlât-ı mudârebe olunup, asker-i İslâm fevz ü zaferi igtinâm hengâmında Terrekeme-[M2 251]oğlu ile ba‘zı nâmerd, terk-i neberd ve Bazarcığ'a doğru firâr ve bâkiyye-i asker dahi bunlara kafadâr olarak gayret-i dîniyyelerini târ [ü] mâr eylediler. Düşmen-i dîn Babadağı'ndan ihrâc olunan ‘iyâl ü evlâd ‘arabalarını ta‘kîb ile bir mikdârını zabt eylediklerini Karasu cânibinde meştâ-nişân olan Baht Girây Sultân istihbâr ve Babadağı'ndan müteşerrid ecnâdin ba‘zisini tevkîf ve istishâb ile fi'l-hâl ilgâr ve hayâl-i ganîmet ile karyelere müntesir olan eşrâr-ı küffârı hedef-i tîr-i belâ ve yedlerine giriftâr olan ‘arabaların bir mikdârını istîhlâs ile hakk-ı ni‘met-i Şâhâne'yi icrâ eyledi. Sadr-ı sâbık zemânında hudûs eden vak‘a-i dil-hîrâşdan hezâr-ı mihnetle vâreste olan Babadağı halkını Sadriâ‘zam bulunan Muhsin-zâde husûlî meşîyyet-i İlâhiyye'de olan keyfiyyet-i sulhu cezm ve gayba hükm ile vilâyetlerine i‘âde ve hars ü zirâ‘atle meşgûliyyetlerini te‘kîd ü ifâde edüp, ‘avdet-i ceng tehakkukunda ya muhâfaza ve yâhud bir mahalle nakl dâ‘iyesine düşmeyüp, derd-mendlerin ekserîsini me’sûr-i a‘dây-ı bed-sigâl ve bu mukâbelede kesb-i vizr ü vebâl eyledi.

İstîtrâd

Düşmen ile Babadağı mâ-beyni dört beş sâ‘at mesâfe olup, sulu mâddesi dahi mechûl iken, o kadar ümmet-i Muhammedi girdâb-ı belâya ilgâ etmek fi'l-hakîka tedbîr-i za‘îf ve re‘y-i sahîf idi. Belki düşmenin memerrini gavr-i mâ ve şenliğinden¹ ihlâ ile seyr ü hareketlerin tas‘îb kesb-i emniyyet ve def‘-i gâ‘ile-i düşmene sebeb-i karîbdır.

Çin halkı Moskovlu'nun te‘addîsinden bî-zâr olup, hudûdlarında vâki‘ nehr-i kebîrin öte yakasında vâki‘ on günlük memleketlerini fedâ ve kendü elliye tahrîb ü ifnâ edüp, âbâr u cedâvili nehr-i kebîre icrâ ve o mikdâr mesâfeyi arz-ı Tîh ve ‘imâret-den hâlî deş ü sahrâ gibi etmeleriyle Moskovlu'nun ağır asker ile gelüp, te‘addî ve fesâdından sâlim ü âzâde oldular. Hattâ Moskov tüccarı hafaza ile nehr-i mezbûrun berü yakasına gelüp, metâ‘larını terk ve gerü çekilüp, Çînîler dahi nehri mûrûr ve meta‘ları kadar memleketleri bizâ‘atını ta‘dîlen vaz‘ ve gerü çekildikleri zemân karîbe dek miyânelerde cârî bir mu‘âmele olduğu meşhûrdur.

Babadağı vak‘ası sâmi‘a-i Sadriâ‘zam’ye resîde ve feyâlet-i re‘yinden nâşî tekevvün eden mâdde-i müz‘iceden mütekeddir ve rencîde olup, fi'l-hâl [M2 252] Çavuş-bâsı olan İspîr Ağa'yı Deli-orman askeriyle ve Bostancı-bâsı'yı mevcûd-i ma‘iyyeti ile ‘Abdî Paşa tarafına gönderüp, bu cem‘iyyet ile Babadağı'na varmak niyyetinde iken, düşmen o tarafları nehb ü yağma ve istîlâ’ etdiği Kara-harmanı bırakup, Tulça tarafına raht-ı hay-

¹ şenliğinden M2, B2, K2. şenlikden Ü.

bet ve ‘avdeti ilkā eylediler. Bundan sonra Çavuş-başı orduya ve Bostancı-başı Edirne'ye bî-fevz ü zafer ‘avdet ve: “Düşmeni kaçırıldı” deyerek kesb-i mefharet eylediler.

Hareket-i Serdâr-ı ekrem be-Sahrây-ı Şumnu ve zikr-i ba‘zı umûr

Hulûl-i eyyâm-ı behâr ile zuhûr-i bidâyet-i ceng ve her kolda mücâvezeten ve muhâfazatan i‘mâl-i seyf ü tûfeng iktizâsiyla, Serdâr-ı ekrem'in Şumnu Sahrâsı'na rezki-i a‘lâm ve düşmenden ahz u intikâm mekâsıdı erkân-ı devlet ve hayr-hâhân-ı saltanat taraflarından ilkâ vü teşvîk ve ittifâk-ı ârâ ile saferul-hayrin yirmi birinci hamîs günü¹ hareket tahkîk olunup, müretteb alay ile nasb olunan hîyâm-ı sebzîn-fâma nûzûl ü ilmâm ve râbîta-i ceng ü husûmeti teşyîd ü ihkâm eylediler.

Ordu Kadısı Ni‘metullah Efendi irtihâl ve yerine bir zâtın ibdâl olunmak husûsu, mukaddemâ Südde-i sa‘âdet'e ‘arz u imlâ² olunmuş idi. Fikh-ı şerîfde Keydânî ve sâyir ‘ulûmda Teftâzânî³ olan sâbîkâ Galata Kadısı Müftî-zâde Ahmed Efendi intihâb ve üç bin guruş harçlık ile ıtrâb ve Ordu-yi hümâyûn'a izhâb olunmuş idi. Evâyil-i saferde⁴ Ordu-yi hümâyûn'a kâdim ve ilbâs-ı hil‘at ile me’mûr-i fasl-ı miyân-ı mazlûm u zâlim oldu. Ağa-Paşa Kul Kethudâsı'ndan şikâyet ve ‘illet-i bihre mübtelâ olduğunu hikâyet ile ba‘zı esrâr iblâğında netn-i dehânından müte’ezzî olduğunu ifâde ve ‘azlini irâde etmekle, recâsî karîn-i müsâ‘ade olup, ‘azl ve Selvi tarafına ırsâl ve Zağarcı-başı Yeğen Mehmed Ağa, Kul Kethudâlılığı'yla muhassilü'l-âmâl kılındı. Ma‘zûl-i mûmâ ileyh gâyet cesûr u cerî ve tâyife-i Yeniçeri şiddet-i siyâsetle fermân-berî olup, tetâvül-i ezmine ile Bağdâd Ağalığı'nda dahi vâfir şey’ iddihâr ile sâhib-i servet ü yesâr olduğundan, Ağalığ'a ‘amel etmek hâtirası Ağa Paşa'nın şu‘urunu muhtel edüp, bu mahzûru def^c ile nef-sini tervîh ve mûmâ ileyhî tekâdîr ü tebrîh eyledi.

İnhizâm-ı düşmen-i dîn der-Ruscuk

Her cânibden düşmen-i ‘anîd üzerine sevk-i ketâ’ib-i muvahhidîn husûsları, evâmir-i ‘aliyye ile [M2 253] te’kîd olunup, Ruscuk Ser‘askeri dahi ma‘iyyetinde olan asâkir ile Yergögü Kal‘ası'nı istîhlâs etmek üzere me’mûr ve bu bâbda birkaç def^a tara-fına ırsâl-i menşûr kılınmış idi. Fi'l-vâki‘ müşârun ileyh merreten ba‘de uhrâ karşı⁵ tara-fa asker imrâr ve eşrâr-ı küffâr kal‘anın etrâfinı metîn tabya ve meterisler ile muhkem ü üstüvâr edüp, kal‘aya zafer ‘asîr olduğundan, hâricde düşmen ile tarh-ı kur‘a-i dâr ü gîr ve yine Ruscug'u mev'il ü masîr ederler idi. Düşmen bu restâra mukâabele kasdiyla iki tarafından Ruscuk üzerine hücum eyledikleri ma‘lûm olmağla, asker-i İslâm dahi hâzır ve

¹ 21 Safer 1187 = 14 Mayıs 1773 Cuma.

² imlâ M2, K2, Ü : املا

³ Sa‘âdeddin Mes‘ûd b. Ömer el-Teftâzânî, 722-792/1322-1390 yılları arasında yaşamış olan belâyat, mantık, metefizik, kelam, fıkıh ve diğer ilim dallarında devrinin temayüz etmiş âlimlerinden biridir; bk. Şükrü Özzen, “Teftâzânî”, *DIA*, XL, s. 299-308.

⁴ 1 Safer 1187 = 24 Nisan 1773 Cumartesi.

⁵ karşı M2, B2, K2 : قاسو Ü.

düşmenin zuhûruna nâzır olup, Ruscuğ'a üç sâ'at mesâfede vâki‘ Mertin (مرتین) [Marten] nâm mahalle vusûl ve top ve sâyir mühimmâtını taşraya ihrâc ile mahall-i mezkûru zatta meşgûl oldu. Muhâfazaya me‘mûr sunûf-i asâkir ile Bosna'nın zu‘amâ vü erbâb-¹ tîmârı dest-zen-i ittihâd ve a‘dâ üzerine âteş-i ceng ü kîtâli îkâd eyledikleri hengâmda sadây-ı top Ser‘asker Paşa'nın mesmû‘u olup, dâyiyesinde mevcûd ve muhâfazada bulunan cünûd-i zafer-mev‘ûd ile çarha toplarını istishâb ve berren ve nehren mahall-i cidâle ‘azm ü şitâb eyleyüp, bir hamlede cünûd-i a‘dâyı kesr ve her tarafdan düşmeni mübtelây-ı kahr u esr edüp, ecel-i nâ-resîdelerinin bir mikdârı nehre gark ve bir mikdârı Yer-gögü‘de olan cem‘iyyetgahlarına mülhak olup, iki yüz mikdârı esîr bend-i zencîr ve üç kît‘a top ve vâfir Açıqları zabt olunduğundan gayri, zâbitlerinin ekseri vâsil-ı dereke-i nâr-ı sa‘îr ve Repnin Ceneral'in birâderi dahi mecrûhan giriftâr-ı şikâl-i isâr olduğu müşârun ileyh tarafından Serdâr-ı ekrem hazretlerine ‘arz u tahrîr olunmağla, der-‘akab izhâr-ı şâdumânî vü surûr ve Ser‘asker Paşa'ya bir sevb-i semmûr ile bir kabza mücevher kılıç ib‘âs olunup, ma‘iyyetinde olan mîr-i mîrân ve ru‘esây-ı askerîye dahi hîla‘ ve çelenk ırsâliyle sevk u himmetleri mevfür kılındı.

‘Azl ü nasb-ı Ser‘asker-i Karasu

Rumeli Vâlîsi ve Karasu Ser‘askeri Vezîr ‘Abdî Paşa'nın dâyiyesi perîşân ve ‘uhdesinde Rumeli Eyâleti gibi kesîru'l-cedvâ bir mansib var iken, bir hidmet-i nâfi‘aya muvaffak olamadığı şimdiye dek vukû‘ bulan keyfiyyâtdan müstebân olup, bâ-husûs Babadağı üzerine [M2 254] bu def‘a gelen küffârin def‘-i mazarratında kusûr eylediği ma‘lûm-i Sadru's-sudûr olunduğundan başka, Çavuş-başı İspir Ağa bu ma‘nâya mülâyimîrâd-ı kîl ü kâl ve: “Eğer ‘azl olunmaz ise a‘dânın berü taraflara tecâvüzu agleb-i ihtimâldir” deyerek, teşvîr-i gazab ve hâh-nâ-hâh müşârun ileyhin ‘azline sebeb olup, Varna Muhâfizi es-Seyyid Nu‘mân Paşa ‘illet-i sameme mübtelâ ve ru‘yet-i umûrda ‘aczi ma‘lûm-i a‘lâ vü ednâ iken, sevk-i kazâ vü kader ile Ser‘askerlik ve Rumeli Eyâleti hakkında cilve-ger olup, mâh-ı mezbûrun on altıncı günü² ‘Abdî Paşa ma‘zûl ve berminvâl-i muharrer müşârun ileyh bu i‘tibârât ile nâyîl-i e‘azzi me‘mûl oldu. Ser‘asker-i cedîdin süvâr-ı cem‘iyyeti teksîr irâdesiyle, yedi yüz nefer sipâh ve silahdâr serdengeçdîleri ve zî-kudret ve sâyirden müretteb üç bin nefer piyâde ma‘iyyetine firistâde olunup, Sivas Eyâleti ‘Abdî Paşa'ya tevcîh ve Misivri Muhâfazası'na ‘azîmet eylemesi te’kîd ü tenbîh ve Karasu etrâfına ‘Abdî Paşa gereği gibi takviyyet ve hafr-i meteris ve tabyalar inşâsıyla metânet verüp, Nu‘mân Paşa varincaya dek bu usûl tağyîr kabûl etmemek için Mîr-i mîrân'dan İşbozlu ‘Abdullah Paşa Ser‘asker Paşa'ya tevkîl ve Varna muhâfazası Mîr-i mîrân'dan Seyyid Ahmed Paşa'ya tahvîl olundu.

¹ erbâb Ü : ebâb اباب M2, B2, K2.

² 16 Safer 1187 = 9 Mayıs 1773 Pazar.

İ‘dâm-ı Terekeme-zâde ve havâdisât-ı sâyire

Mîr-i mîrân'dan Terekeme-zâde Hasan Paşa Babadağı muhârebesinde pîşvây-ı firâriyân olmak töhmetiyle, Çavuş-başı Ağa dâyiyesinde katîl-i seyf-i sakîl ve mücib-i ‘ibret-i kavîyy ü za’îl oldu.

Mertin [Marten] vak‘asında bend-kemend-i isâr olan Rusyalu ve zûr-i bâzû-yi İslâm ile igtinâm olunan ba‘zı âlât-ı harbiyye Ordu-yi hümâyûn'a vürûd ve bu zafer-i ‘azîzü'l-vücûd sebebi ile zümre-i muvahhidîn ser-be-zemîn hayyiz-i sücûd ve şükür-güzâr-ı cenâb-ı Ma'bûd oldular. Zikr olunan userâ vü edevât-ı sâyire ‘arabalara tahmîl ve Âsitâne-i sa‘âdet tarafına tesbîl olunup, Repnin Ceneral'in birâderi zahm-dâr ve ‘araba ile ‘azîmete ‘adîmü'l-iktidâr olup, zahmi timâr olunmak için Re’îs Efendi dâyiyesinde mesfûra bir çadır nasb olunup, ‘illetden ifrâk ihsâsiyla ol dahi refiklerine verâdan ilhâk olundu.

Bu def‘a dahi taraf-ı hümâyûndan gazâ vü cihâda iğrâ vü tahrîz siyâkında bir kît‘a hatt-ı hümâyûn şeref-rîz-i sudûr olup, ‘alâ rü’ûsi [M2 255]’l-işhâd kırâ’et olunup, mazmûn-ı münîfi cümleye i‘lân ‘akabînde sunûf-i asâkir-i Pâdişâhî'nin bir kîst mevâcîbleri dahi ihrâc ve enbân-ı emânet-kârâna idrâc olunup, vazîfe-horân-ı Devlet-i ebed kiyâm du‘â-yı Şâhâne'yi resîde-i heft-icrâm eylediler.

Vak‘a-i Karasu

Ser‘asker-i sâbık Misivri muhâfazasına ‘azîmet ve ordusunda bulunan askerin ek-serîsi kendüye teba‘iyyet ve bir mikdârı Karasu ordusunda ikâmet edüp, Nu‘mân Paşa vürûduna dek, İşbozlu ‘Abdullah Paşa ber-minvâl-i muharrer icrây-ı lâzime-i vekâlet ve ‘illet-i kîllet ile herkes firâra hazır ve düşmenin zuhûruna nîgeh-dâr u nâzir olmuşlar idi. Hasm-ı nâ-bekâr vesâtat-ı re‘âyâ ile her bâr ehl-i İslâm ahvâlini istihbârdan hâlî olmayaup, Ser‘asker-i cedîdin bir mâha dek ancak umûru tesviye olunacağını cezm ile eyyâm-ı fâriğayı fursat ‘ad edüp, Karasu ordusunu perîşân ve bulduğuunu nehb ü tâlân etmek niyyet-i fâsidesinde olduğunu ru‘esây-ı asker takhîk u îkân etmeleriyle, bu keyfiyyeti o havâlîde mukîm olan Baht Girây Sultân Serdâr-ı ekrem'e beyân edüp, Varna ile Karasu'yun beyni yirmi beş sâ‘ati mütecâviz olmayup, hatb-ı Ser‘askerî müşârun ileyhin ‘uhdesine ihâle olunalı haylî vakit olup, bir sâ‘at evvel hareket ve o tarafın istihkâmına gayret¹ etmek lâzîm iken, izhâr-ı betâ’et eylediğinden fazla hatt u tirhâline henüz kimse vâkîf olmadığına binâ‘en, tekrâr isti‘câli hâvî tarafına hükm-i Sultânî gönderilmişidi.

Mâh-ı mezbûrun on sekizinci günü² düşmen-i bed-peymân nûmâyân ve firka-i gâziyân-ı âl-i tîg u sinâna urup, dimâ-i müşrikîn ile rûy-i zemîn surh-fâm ve rü’ûs-i düşmen mühre-i şeşder-i harb u hisâm olup, taraf-ı hasm tezelzûle karîb ve top ve ce-

¹ gayret Ü : ‘azîmet M2, B2, K2.

² 18 Safer 1187 = 11 Mayıs 1773 Salı.

behâneleri pür-dilân-ı muvahhidîne nasîb olacak hengâm cânib-i yemînde bulunan asker, akvây-ı esbâb-ı nusratdan olan sabr u sebâta ri'âyet etmeyüp, firâra mübâşeret ve bu keyfiyyet sâyirlere sirâyet ederek, terk-i kâr u bâr ve her biri bir tarafa firâr eyledi. Ser'asker Paşa hîlâl-i râhda bozgun askere tesâdûf edüp, bu hâl ile ilerü 'azîmetde hatar ve henüz levâzîm-ı Ser'asker'ye râbita vermeden düşmen üzerine hûcûmda zarar mülâhaza edüp, Bazarcığ'a 'avdet üzere olduğu kasaba ehâlîsinin ma'lûmu olduukda, rûcû'unu bir vechile tecvîz etmeyüp, sekiz sâ'at ilerüde ârâm ve mümkin mertebe [M2 256] zâhîre ve sâyir cihetler ile i'ânet ü imdâdda kusûr etmeyeceklerini ifhâm etdikle-rinden fazla, vukû' bulan mâ-cerâyi Ordu-yi hümâyûn'a dahi i'lâm eylediler. Keyfiyyet cümle ile¹ mesveret olunup, gâyet-i kelâm huzzâr bir mikdâr dalkılıç tahrîrinde karâr edüp, beş bin dalkılıç hîn-i tahrîrlерinden i'tibâr olunarak tanzîm ü tertîb ve ma'iyyet-i müşârun ileyhe tesrîb ve bu cem'iyyetin ru'esâsı hîla' u 'atâyâ ile tatrîb olundu.

Da'vet-i Devlet Girây Hân

Tatar tâyifesinin Rusyalı'ya mümâşâtları zu'mlarına göre mâl ve 'ırzlarının vikâyesine mebnî bir keyfiyyet olup, el-yevm miyânelerinde mün'akid olan şurûtun hîlâfi olarak, çevre dâyır ba'zi tavr müşâhadesiyle, 'ukelâsi Devlet-i 'aliyye'den istigâse vü istinsâr ve bu me'ali şâmil taraflarından pey-der-pey tahrîrât vûrûduyla te'essûf ve nedâmet izhâr eylediklerine binâ'en, silmen ve harben temşiyet-i mesâlihlerine Devlet-i 'aliyye tarafından himmetde kusûr olunmayacağı taraflarına işaret olunmuş idi. Silmen tesviye-i hâllerine kader müsâ'ade etmeyüp, fazl-ı Hakk ile harben tahsîl-i metâliblerine ikdâm olunmak husûsu, Rikâb-ı hümâyûn'da karar-gîr-i nizâm olup, sâbıkâ Kırım Hân'ı Devlet Girây, çiftliğinden Âsitâne'ye ihzâr ve cem'-i asker-i cerrâr ile ülke-i Kırım'ın istîhlâsi esbâbı tarafından istifsâr olundukda, semt-i suhûlet-i mâddeyi bildiği kadar îzâh u takrîr ve Canikli 'Ali Bey ma'rifiyle yirmi bin piyâde tahrîr ve Sinob ve sâyir o mahallere karîb iskelelerden sefâyine teşhîn ü imlâ ve nüfûz u i'tibârına sebeb-i tezâyûd olmak için mîr-i mûmâ ileyhin rütbe-i Vezâret'le kadr u menzileti i'lâ olunup, Kırım cânibine bu cem'iyyet-i kübrâ ile isrâ olundular. Bu keyfiyyet bundan akdem Hân nasibi ile bir müddetden berü Ruscuk ve Niğbolu semtlerinde beher şehr otuz beşer bin guruş ta'yînât-behâ ile tesmîn-i vûcûd ve iddihâr-i nukûd eden Maksûd Girây'ın ma'lûmu olduukda, izhâr-i çîn ü cebîn-i infî'âl ve: "Bu mâdde bizden bir kerre su'âl olunmadan Devlet Girây Hân'ın Rikâb-ı hümâyûn'a da'veti ve Kırım'a 'azîmeti bizim bu mesnedden infisâlimize dâldir" deyerek, rebî'ulevvelin yirminci günü² ref-i eskâl ve tevâbi' u levâhıkını alup, çiftliğine doğru matiyye-rân-ı isti'câl olduğu peyâmi, makâm-ı Sadâret'den sem'-i hümâyûna resîde olup, fi'l-hâl bisât-ı ikâmeti ber-çîde ve Tatar-pazarcığının nefy ve mücâzât olunmak bâbında safha-i sû'-i 'ameline hatt-ı hümâyûn keşîde kılındı.

¹ cümle ile Ü : cümleye M2, B2, K2.

² 20 Rebî'ulevvvel 1187 = 11 Haziran 1773 Cuma.

Giriftâr-ı ‘Ali Bey

Mîsr-ı Kâhire'de Şeyhu'l-beled ve da'vây-ı [M2 257] teferrûd ile bir zemân yenbû‘-i fitne vü neked olan ‘Ali Bey dâmâdî Ebû Zeheb savletinden firâr ile bir sene kadar Yafa taraflarında derdine dermân taleb, ya'nî Mîsîr'a duhûl zîmnînda cûyây-ı vesîle vü sebeb olup, ‘âkîbet Zâhir¹ ‘Ömer ile tervîc-i bazâr-ı nîfâk ile ittihâd ü ittifâk edüp, Mîsîr'in yağmâsına niyyet ve bu behâne ile vâfir cem‘iyyet peydâsıyla Mîsîr'a doğru ‘inân-tâb-ı ‘azîmet olduğu, Ebû Zeheb'in gûş-zed-i iz‘âni oldunda, vûcûh-i Kâhire'yi cem‘ ile bâgî-yi mezkûrun kasdını beyân ve üzerine sell-i seyf-i kahr u husrân maslahatını askerî ve sâyir ile ba‘de'l-istişâre cümlesi bu emrin temşîyetine ber-zede-dâmân olduklarından gayri, vûcûb-i izâlesi zîmnînda ‘ulemây-ı Ezher ve mezâhib-i erba‘a müftîleri müte‘addid fetevâ i‘tâ ve Sâlihiyye'de hasm-ı nâ-bekâra iltikâ ve Ebû Zeheb askeri ez-cân ü dil sadme-i bugâta mütehammil olarak ekserîsini tedmîr ve beylerin beş neferi ile müte‘ayyin vâfir âdemlerini tu‘me-i şemşîr eylediler.

Kâyid-i gûrûh-i bugât olan ‘Ali Bey dahi, dört yerinde cerh-i kaviyyü't-te'sîr ile üftâde-i çâh-ı nâliş ü bîdâdî ve tevâbi‘ u levâhîki ile mektûfu'l-eyâdî olup, bâkîsi fûlât ü be-yâbâna doğru firâr ve tahlîs-i cân-ı murdâr eylediler. Bu haber-i meserret-eser bâ‘is-i inbîsât-ı kihter ü mihter olup, darb-ı tabl-i şâdumânî ile kulûb-i nâsa ilkây-ı sürûr-i câvidânî ve ol-müjde-i cân-behâ ile vârid olan şahs, Sadriâ‘zam'ın mazhar-ı cûd u ihsâni oldu.

Mûrûr-ı a‘dâ be-cânib-ı Balya ve teferruk-ı asker ve muhâsara-ı Silistire

Karasu ordusunun tanzîmi ile iştigâl esnâsında² Silistire'ye altı sâ‘at mesâfede vâki‘ Balya Boğazı'na a‘dâ geçüp, etrafa müntesir olan kefereyi isticlâb ve sagr-i mezkûrda muhâfazaya me’mûr Ca‘fer Paşa ve Mustafa Paşa'nın cem‘iyyetlerini tefrik eylediklerini Ser‘asker ‘Osmân Paşa tâhkîk edüp, ordusunda ihtişâd ve sebât ü metânetlerine i‘timâd etdiği süvârîleri çarhaya ta‘yîn ile kazîyyeyi Sadr-ı güzîne tahrîr ve istimdâd eylediğinden gayri, Silistire Muhâfizi Vezîr Hasan Paşa'nın bir kît‘a kâyimesi gelüp, düşmenin vaz‘ u hareketinden ibtidâ Ser‘asker ordusunu perâkende etdikden sonra, Silistire'yi muhâsara etmek emâresi hiss olunup: “Bir ân akdem Silistire'ye imdâd ve ırsâl-i mühimmât ü ecnâd ile işbu serhadd-i ‘azîmi mahfûz-i gezend-i hasm-ı [M2 258] bed-nihâd eyleyesüz” deyü ref‘-i ‘akîre-i feryâd eylediğine binâ‘en, ittifâk-ı ârâ ile yirmi ortaya Kul Kethudâsı Yeğen Ağa Serdâr ve ricâl dâyielerinde olan tûfengçiler ve iki yüz kadar Enderûn ağaları, Çavuş-başı Ağa ile Silistire tarafına tesyâr kılınup, Ordu-yi hümâyûn çarhacısı Vezîr İbrâhîm Paşa, ordusundan dahi bir mikdâr âdem terfîk ve iktitâ eden zahîreleri husûsunda ber-vech-i kemâl tedkîk olunup, bu sûretle Ser‘asker ‘Osmân Paşa'nın ordusuna istihkâm ve hey’et-i ictimâ‘iyyesine nizâm verileceği

¹ Zâhir M2, B2, K2 : ضاهر ع. Ü.

² esnâsında Ü, B2, K2 : اتنائندہ M2.

hengâm, Rusya Mareşali Romançof evvelce davranış up, asker ictimâ‘ından mukaddem maslahat görmek ve iki askeri bir yere getürmemek garazına mebnî Balya'dan tahrîk-i pây-i şûm ve Ser‘asker Paşa ordusuna hûcûm eyledi. Ehl-i İslâm çarhacılıarı küffârin katanasıyla âgâz-ı harb eyledikleri, müşârun ileyhin ma‘lûmu oldunda, piyâdeyi mukaddem hafr ve âmâde etdiği meterislere ta‘biye ve vakti hulûl etmeden yürüyüş fikrine de olmamalarını tavsiye edüp, bakîyye-i süvâriyân ile bi'n-nefs ma‘reke yerine şitâb ve ta‘ife-¹ askerîyi igrâ vü tahrîz ile dört sâ‘at kadar âteş-i ceng iltihâb ve iki bin kadar küffâr sühte-i seyf-i âteş-bâr olup, nesîm-i fevz ü zafer mir’ât-ı vukû‘da cilve-ger olacağı zemân, sağ kolda bulunan Deli-orman nâ-bekârları ‘iyâl ü evlâdlarını muhâfaza zîm-nında cân-nisâr ve meydân-ı ma‘rekede cümleden ziyâde pâ-ber-cây-ı merkez-i istikrâr olacağıları melhûz iken, za‘f-ı diyânet ve ‘adem-i gayretle irtikâb-ı ‘âr-ı firâr ve bu hâlet sâyirin tezelzül-i ikdâmına vesile olup, anlar dahi meterisler cânibine ilgâr edüp, meterisde olanlar bu sûreti müşâhede ile firârlere tâbi‘ ve kiyâsdan bîrûn mühimmât ve edevât-ı ceng bu takrîb telef-şüde ve zâyi‘ olup, Ser‘asker Paşa ve piyâdegân ve ba‘zı süvâri Silistire‘ye duhûl ve hîfz-ı kal‘a ile meşgûl oldular.

Düşmen-i dîn ehl-i İslâm meterislerin zabit eylediği gün Ordu-yi hümâyûn‘dan pür-sâz ü seleb mutazam u müretteb olan cuyûş-i âhen-pûş dahi Silistire kurbuna vâsil ve bir mikdâri şehir kurbunda vâki‘ Küçük Mustafa Köşkü‘nde tevakkuf ve bir mikdâri Silistire‘ye duhûl ile ehâlîye medâr-ı def-ı tehavvûf oldular. Çerhacı Vezîr İbrâhîm Paşa dahi mahall-i mezkûre gelüp, Ser‘asker Paşa ile mülâkât ve hafr-ı meteris ve sâyir istihkâm ile te‘diye-i esbâb-ı sebât üzere iken, rebî‘ulâhîrin [M2 259] üçüncü günü² küffâr-ı tebehkâr hadden bîrûn ve kiyâsdan efzûn süvârî vü piyâde ve mükemmeli top ve humbara ve sâyir edevât-ı nâriye ve âlât-ı kal‘a-gîrî ile Silistire‘yi muhâsaraya niyyet ve cünûd-i İslâmiyye dahi kasr-ı mezbûr pîşgâhında hafr etdikleri meterislere girüp, bi-hulûsi'l-kalb mukâbeleye taptîn-i nefş ve izhâr-ı gayret etmişler idi. Çerhacı İbrâhîm Paşa sekiz bin kadar süvârî ve birkaç nefer Mîr-i mîrân ile bir iki sâ‘at ilerûde düşmen askerine hecme-endâz ve muhârebeye âgâz ile meterislere düşmen-i dîni celb etmek fikrine iken, müşârun ileyhin ihcâmını sunûf-i cünûd firâra haml ile her biri bir semte gürîzân ve düşmen atlusu süvâriyân-ı İslâm‘ı ta‘kîb edüp, piyâdeleri meterislere doğru yürüyüp, her tarafdan âteş-efşân oldular. Guzât-ı zafer-encâm egerçi hasmin hûcûmun-dan müte‘essir olmayup, mümkün mertebe müdâfa‘aya kiyâm etmişler idi. Ancak birkaç def-ı mağlûbiyet ile âlât-ı ceng ve mühimmâtları telef-şüde-i dest-i hâdisât ve mevcûd olan edevâtları dahi def-ı savlet-i a‘dâya vefâ etmeyüp, piyâde olanları Ser‘asker Paşa ve Kul Kethudâsı ve birkaç mîr-i mîrân ile Silistire varoşuna dâhil ve süvârîleri birer tarafa râhil oldu. Bu haber sem‘-i Serdâr-ı ekremîye resîde oldunda, Karasu Ser‘askeri Nu‘mân Paşa‘ya hükm-i Sultânî ısdâr ve ma‘iyyetinde olan dalkılıç ve sâyir asâkir-i mürettebe ile Silistire imdâdına berk-i hâtif ve rîh-i ‘âsif gibi yetişmek husûsu gâyet-i

¹ tâ‘ife-i K2 : tâyife-i M1, B2, Ü.

² 3 Rebî‘ulâhîr 1187 = 24 Haziran 1773 Perşembe.

te'kîd ile iş'âr olunduğundan başka, İbrâhîm Paşa'ya dahi; "Hayâtın lâzım ise müteferrik olan süvâriyânı¹ ve Ordu-yi hümâyûn'da kable'l-vak'a Mîr-i mîrânlık verilen Priştineli İsmâ'îl Ağa ve Mehmed Ağa ve Kahraman Paşa-zâde Tâhir Bey o tarafa ihrâc olunup, perâkende askeri ru'yetle ilerüye ikdâmdan bu def'a tecânûf eden mîr-i mîrânları dahi cem' ve ma'iyyetine alup, bir ân akdem Silistire imdâdına gidesün" deyû, hatt-ı kat'iyyu'l-medlûl tarafına mevsûl ve Karasu Ser'askeri'ni tahrîk için Sûvârî Mukâbelecisi 'Abdulkerîm Efendi mersûl olduğundan başka, Rusruk Ser'askeri'ne dahi emir gönderilüp, müsâ'ade-i imkân derecesinde zehâyir ve asâkir ile Silistire'ye imdâd eylemesi zikr u beyân ve Ordu-yi hümâyûn'da ba'zı havâss u ed'iyyeye dahi müdâvemet ile taleb-i [M2 260] feth u nusrat kılınmıştı.

Düşmen Silistire'yi muhâsaraya şurû' hilâlinde Tutrakan mukâbilinden dahi leylen dört bin kadar küffâr çikup, meterisde olan Kesriyeli 'Ömer Ağa'nın üzerine guluv ve berü tarafından dahi mukâbele ile ceng-cû oldular ise dahi âhar koldan imdâd olunmayup, meterisleri terk ile tâfte-rû olduklarını, muhâfizi olan Abaza Paşa² Hazînedârı Feyzullah Paşa müşâhede ile: "Şu küffârdan kaça kaça ne olmalu, bundan sonra şu hayatı neylemeli?" ta'bîriyle, kendin küffâra urup beş altısını i'dâm ve kendüsü dahi birkaç yerinden mecrûh olup, birkaç sâ'atden sonra o şîr-i künâm-ı şecâ'at ü ikdâm cennet-i a'lâyi makâm eyledi.

'Ömer Ağa'nın dört yüz kadar askerinin dahi vâfîri şehîd ve hâyiz-i zindegânî-yi medîd oldular. Feyzullah Paşa birkaç def'a Tutrakan³ Ma'beri'ni geçüp, düşmeni kahr u tezîlîl ve dil ü kelle alarak karşı tarafda dâstân-ı şecâ'ati tertîl olunduğuna binâ'en, hüsn-i sûret ve i'tidâl-i kadd ü kâmetine nazaran⁴ hayyen ahz olunması düşmen tarafından kasd olunmuşken kâbil olmayup, 'âkîbet darb-ı dâne ile tîr-i şehâdete nişâne olup, düşmen bu hâle gam-nâk oldukları mütevâtir ve Ordu-yi hümâyûn'da bulunanlar dahi o dilîr-i Rüstem-nazîrin fikdânı sebeb-i hûzn ve endûh-i mütekâsir oldu. Paşa-yı mûmâ ileyhin başında olan etbâ'in ekserîsi Abaza Paşa dâyiyesinden münsha'ib ü munfasıl ve âzmâyiş-i ceng ile kesb-i fûnûn-i harbiyye etmiş cesûr ve pür-dil kimseler olup, perîşân olmamaları niyyeti ile yine Abaza Paşa memâlikînden Enderûn-i hümâyûn'a çerâğ ve Baş-çukâdârlıktan nemâlı bir ze'âmet ile nâyil-i 'iyş-i rahîb ü refâğ olan Uzun 'Abdullah Ağa'ya Mîr-i mîrânlık tevcîh olunup, levâzımı rü'yet ve iki üç gün zarfında Tutrakan tarafına Başbuğ nasb olunup, tahrîk-i râyet-i 'azîmet edüp, münhal olan Baş-bakî Kul-lug'u Bekir Paşa Hazînedârı Selîm Ağa'ya 'inâyet olundu.

¹ süvâriyâni Ü : süvâriyân M2, B2, K2.

² Paşa M2, B2, K2 : — Ü.

³ Tutrakan M2, B2, K2 : طوقان Ü.

⁴ nazaran M2, B2, K2 : nazar Ü.

Bakıyye-i ahvâl-i Silistire ve inhizâm-ı küffâr

Rusya Merşali bâlâda mesbûku'z-zikr galebe ile mesrûr u mest-bâde-i gurûr olup, Silistire'yi tahlîs zîmnînda cenerallerinin meşâhirlerinden Potemki ve Wissmân dedikleri bed-ahterler ile bi'n-nefs kendüsü bî-hadd ü kıyâs kefere ile hareket [M2 261] ve hendepleri imlâ vü teşhîn fîkr-i fâsiдиyle beş yüz 'araba çibuk ve vâfir yağlı paçavra tedârüküyle hasr u tazyîk-i kal'a ya mübâşeret ve yetmiş kadar top ve hâven ve yürüyüşde isti'mâl olunur Puşki Skiliti (پشکی سکلیتی) ya'nî esrâr topu nâmîyla miyânelerde müstetir olan beş kît'a top ki, ağızı kebîr hâven gibi vâsi' ve kaddi kasîr, âl çûka pûşîdeli bir garîb toplar idi. Cümlesini Silistire üzerine havâle ile şehre 'azîm ıztîrâb verdiler.

Mâh-ı mezbûrun sekizinci salı günü¹ 'ale's-seher Merşal-i mesfûr askerini beş kışma taksîm ve taburlarını tertîb ü tanzîm ve cevânih-i şehri ihâta ve mesfûrların zararını imâta zîmnîda süvâriyân-ı İslâm'ın ba'zıları hâric-i sûrda mutârada ile bed'-i muhârebe vü mücâlede ve düşmen bir fitîlden top ve tûfenge ateş verüp, âheste âheste meterisler üzerine ikdâm ve cünûd-i İslâm dahi mukâbeleye hasr-ı sâk-ı ihtimâm eyleyüp, küffâr kurşun menziline geldikde, Ser'asker Paşa ve Çavuş-bâşı İspir Ağa ve Kul Kethudâsı asker-i zafer-rehberi teşvîk u igrâ ve mesûbât-ı gazâ vü cihâdi bi-etrâfihâ beyân ü imlâ ile dîn-i hamîyetlerin iğlâ eylediler. Nasîhatleri kulüb-i cünûd-i müslîmîne te'sîr ve her birini bîşe-zâr-ı şecâ'atde terbiye olunmuş bir nerre-şîr edüp, hemân düşmen saflarına muhâceme ve altı sâ'at kadar o gürûh-i mekrûha müzâhame vererek, kati çok kâfîrî âguşte-i hûn-i bakkam-gûn ve vâfirini zahm-i seyf ile zâr u zebûn eylediler. Ancak düşmenin kesreti ve birkaç def'a asker-i İslâm'ın muhârebesini tecrübe ve 'adem-i sebâtlarını cezm derecesinde tâhkîk medâr-ı kuvveti olup, askerini cebr ü ikrâh ile meterislere sevk ve cünûd-i muvahhidîn meterislerde ikâmetden muztar olarak cümlesi varoşa duhûl ve def-i sâyile meşgûl oldular. İki sâ'at istirâhatden sonra varoşda mevcûd altı bin kadar piyâdeyi ru'esây-ı asker dalkılıç tahrîriyle müştağil oldukları hâlde, düşmen gülle ve humbara ile iz'âc ve tazyîkden hâlî olmayup, ru'esâ: "Vaktimiz bunları tahrîr ile izâ'a olunmak lâzım gelürse, düşmen her tarafdan hûcûm ile ma'âzallah şehrî fursat-yâb-ı duhûl olacağı zâhîdir. Bu sûretde cümlesi dalkılıç olmak üzere münâdîler nidâ etdirmek evlâdîr" demeleriyle ol-vechile nidâ ve herkes bu imtiyâzı ısgâ ve sekiz bin piyâde ve beş yüz süvârî hemân kemer-i gayreti miyâne-bend [M2 262] ve birbirîyle 'ahd ü peyvend ederek, varoş kapuların kûşâd ve Kul Kethudâsı pîşvâ olarak sufûf-i a'dâya karışup, mutesaddî-yi nizâl ü tîrâd oldular. Düşmen-i dîn bu cesâreti müşâhede ile san'at-ı nâriyede olan mümâresetini kemâl-i cehd ile izhâr ve her tarafdan şerîr-bâr oldular ise dahi guzât-ı zafer-simât kat'â meyl-i havf ü vecel ve izhâr-ı ihcâm ü feşel etmeyüp, Hak 'azze ve cel hazretlerine tevekkül ve rûhâniyyet-i Sâlâr-ı enbiyâ'ya tevessûl ile darb-ı şemşîr ve i'mâl-i neyyire vü tîr ve dört sâ'at kadar nâr-ı mûkide-i ceng-i şerîr-efşân ve niçeler terk-i ser ü cân ve zahm-i mühlik ile bî-tâb ü tü-

¹ 8 Rebî'ulâhîr 1187 = 29 Haziran 1773 Salı.

vân olup, sebât-ı Müslimîn sebeb-i nasr-ı mübîn ve bâ‘is-i teşettüt-i a‘dây-ı dîn olup, karârları firâra mübeddel ve istidrâcları zevâle muhavvel olarak; nazm:

Ve dâkati'l-arzu hattâ sâra hâribühüm,
İzâ ra'â gayre şeyin zannehü raculen¹

mâ-sadakıyla makhûr u müzellel oldular. Bir sâ‘at mahalle dek kutelây-ı küffâr ile sahrâ memlû ve dimâ-i fâsideleriyle arz-ı kafrâ mânend-i cev olup, kûştegân-ı müşrikîn sekiz bine ve mecrûhları bine bâliğ olduğu vâsıl-ı derece-i yakîn oldu. On iki kît‘a top edevâtıyla taraf-ı İslâmîyân'dan igtinâm düşmen dahi bu inhizâm-ı fâhiş ile berü taraf-larda tevakkufdan ‘âciz olup, karşı tarafa mûrûr ile dag-ber-dil-i ekdâr ü âlâm oldu.

Düşmenin kuvvetine nazaran şu kadar nüfûs-i İslâmîyye Silistire'de mahsûr u mahbûs ve necâtlarından Serdâr-ı ekrem nevmîd ü me'yûs iken, nâ-gâh haber-i zafer Ordu-yi hümâyûn'a vürûd ve gubâr-ı endîşe ile ma'kûd olan kulûb-i Müslîmîn'de suver-i şâdumânî rû-nûmûd olup, tebâşîr-i sabâhu'l-‘îd gibi herkes hisse-yâb-ı sürûr ve şükür-güzâr-ı cenâb-ı Rabb-i Gafûr oldular.

Lâhika

Devlet-i ‘aliyye askerinde şecâ‘at fitrî ve düşmen askerinin metâneti cebrî olup, her mahalde böylece izhâr-ı sebât ve düşmenin ateşine bir def‘a sabr ile mahv-ı mehâfât eyleseler, sa‘âdet-i galebe ile mes‘ûd ve havf-i tîg-i celâdetleri her tarafa memdûd olur idi. Ancak askerimiz başları sıkılmadıkça cân ü dilden muhârebe etmezler ve etrâfi açık bulurlarsa durmazlar ve bu tecribeler her bâr meşhûd-i erbâb-ı i‘tibâr olmakdadır. “Sahrâda ehl-i İslâm’ın yüz bin askerine on bin müretteb asker vâfi ve kal‘ada olan on bin askerine yüz bin müretteb asker gayr-i vâfi olduğunu el-yevm Françelü'nün Baş-konsolosu [M2 263] olan Bonapart<a> tecribe etdim” deyü rivâyet eylediği meşhûrdur. Beşâret-nâme ile vârid olanları Sadria‘zam in‘âm-ı firâvâna karîn ve serv-i dûşlarını çelenk ve hil‘atler ile tezyîn eylediğinden gayri, ‘unvân-ı Gâzî Ser‘asker Paşa’nın elkâbına ilhâk ve semmûr kürk ve mücevher şemşîr ve çelenk ve on bin guruş ‘atiyye ile mazhar-ı lutf u eşfâk kılındığından başka, muhâfiz olan Vezîr Hasan Paşa'ya ve Kul Kethudâsı'na ve sâyir ru’esâya dahi ber-vech-i sezâ ırsâl-i hîla‘ u ‘atâyâ kîlinup, cumû‘ u efrâd-ı askerîye dahi dört bin sîm ve üç bin tuy çelenk tesyîr ve hîn-i ma‘rekede zahm-dâr olan ser-bâzân-ı meydân-ı celâdete tîmâr için mess-i ihtiyâc eden birkaç cerrâh ırsâliyle, haklarında sunûf-i ‘inâyet tevfîr olundu. Bu haber-i hayr-i dâfi‘u'd-dayr fi'l-hâl takrîr-i dil-pezîr ile südde-i serîr-i a‘lâya ‘arz olunup, inbîsât-ı Şâhâne'yi müstelzim ve

¹ = وَضَاقَتِ الْأَرْضُ حَتَّىٰ صَارَ هَارِبُهُمْ / إِذَا رَأَىٰ غَيْرَ شَيْءٍ ظَلَّهُ رَجُلًا“ Yeryüzü daralır hatta kaçanlar, olmayan bir şeyi gördüklerinde (gördüklerini zannettiklerinde) onu (korkudan) adam zannederler” anlamına gelen bu cümle, Mütenebbî'ye ait bir beyitten alınmıştır; Ebû'l-Hasan Seyyid el-Endelüsî, *Şerhu Müşkili Şî'ri'l-Mütenebbî*, (thk. Muhammed Rîdvânî'd-Dâye), Dîmaşk 1975, s. 33.

mukaddemâ vukū‘ bulan gubâr-ı melâl, mir’ât-ı tab‘-ı hümâyûnlarından mürtefi‘ ü mün‘adim olup, bu gazve-i kübrâda yararlığı müşâhede olunanlara, nazm:

Nasârâ perîşân- dil ez-heybetes,
Hirâsân Benî-asfar ez-şevketeş¹

mefhûmuna mâ-sadak olan Şehriyâr-ı bedî‘u'l-fi‘âl mücevher ve altûn çelenkler ırsâl ve Sadriâ‘zam tarafından müşâr u mûmâ ileyhime i‘tâ ile her biri devâm-ı ‘ömr-i Tâcdârîyi küngüre-i târem-i eflâke îsâl eylediler. Düşmen-i dîn tehdîdi mutazammın bâdî-yi emrede Ser‘asker ve Muhâfiz Paşa'ya mektûb terkîm ve derîce-bâz-ı² tevhîm olmuş idi. Cevâbı zebân-ı şemşîre havâle olunduğundan, mesfûr izhâr-ı ‘ucb u gurûr ve emr-i heyîyin zan etdiği muhâtaraya vügûl ile ser-dâde-i vâdî-yi idbâr olması, zuhûr-i gayret-i İlâhiyye'den münba‘is bir keyfiyyet olduğu ma‘lûm-i erbâ-ı intibâh u şu‘ûrdur. Rusyalı muhâsara ile iştigâl üzere iken, bin kadar katanayı zehâyir ve sâyir eşyâ mutâlebesiyle ırsâl ve leylen Eflatar *افلاتار* nâm karyeye duhûllerinde, karye-i mezkûreyi ehl-i İslâm askeriyle mâ-lâ-mâl bulup, fi'l-hâl iki asker tertîb-i sufûf ve i‘mâl-i rimâh u süyûf edüp, cünûd-i muvahhidîn fazl-ı Rabbu'l-‘âlemîn ile mansûr ve katanaların ekserini küste-i seyf-i me’sûr eyledikleri, dîbâce-i nusrat-nâme-i ehl-i Tevhîd ve mukaddem haber, mübtedây-ı fevz ü te‘yîd oldu.

Perîşân-şüden-i ordu-yi Nu‘mân Paşa

Rusya Feld Merşali Romançof Silistire üzerine hareketi hîlâlinda müteferrik olan askerini [M2 264] başına cem‘ edüp, İsmâ‘îl cânibinde olan Nemçelü Wissmân nâm Cenerali dahi bu cem‘iyyete da‘vet ve ber-minvâl-i muharrer hey‘et-i pûr-haybetlerine tetarruk eden tezelzül ve hezîmet iktizâsiyla, Ceneral-i mesfûr müfârekat ve İsmâ‘îl'e gider iken, Kaynarca'da Nu‘mân Paşa ordusuna musâdefet ile zarûrî cenge mübâşeret etmişler idi. Nu‘mân Paşa'nın ma‘iyyetinde olan asker yirmi bine karîb ve bu cümplenin altı bin mikdârı dalkılıç olup, haylî zûrmend ve düşmenden rû-tâb olmayacağıları bî-irtiyâb iken, küffâr meterislere karîb gelmedikçe bir kimseňin haberi olmayup, ne talî‘a vü dümdâr ve ne yemîn ü yesâr ve belki kemâl-i gaflet ile cümlesi ser-germ-i câm-ı tesalluf ü pindâr olup, düşmen-i-nâ-gâh zuhûrdan cümlesi bî-şu‘ûr ve ne hâl ise, tetmîm-i kusûr ile cenge ibtidâr ve dalkılıçlar sabr edemeyüp, düşmen ile miyâneleri yarımsâ‘atlik mahal iken, yürüyüse ictisâr ve ceng mahalline varır varmaz ekserîsine intifâh ‘âriz ve düşmen dahi bir yaylîm âteş verüp, cümlesini mecbûr-i firâr eyledi. Ser‘asker Paşa ‘illet-i samem iktizâsiyla, neden sonra keyfiyyete vukûf ile terk-i bâr u büngâh ve Bazarcığ'a doğru hezîmet ile iktirâf-ı ma‘siyyet ü günâh eyledi. Taraf-ı İslâmiyân'dan ibtidâ vâki‘ olan hamlede Ceneral Wissman hâlik ve helâki kimseye ifşâ olunmayarak,

¹ Nasârâ nin gönülü onların heybetinden perişan, Benî asfar (Rumlar/Hristiyanlar) onların azametinden korku içindeler” anlamına gelen Farsça bir beyittir.

² bâz B2, K2, Ü : bâr-ı B2.

ber-muktezây-ı tertîb-i cedîd herkes kendü tarafında vâki‘ olan maslahatın rü’yetini tâlib ve mûrîd olarak bozgun u singin (صتنع) asker-i müşârun ileyhin ordusuna bi'l-külliyye mâlik olduğundan, işindenler müşârun ileyhi hedef-i tîr-i nefrîn ü melâm ve nişâne-i ta‘na-i cerb ü düsnâm eylediler. Müşârun ileyh taraf-ı Serdâr-ı ekremî'den hezâr tevbîh u âzâr ile Karasu tarafına tahrîk ve o havâlîde olan a‘dânın def-i mazarratı zîm-nında gûş-i intibâhı ta‘rîk olundu.

‘Azl ü nasb-ı Ser‘asker-i Rusruk

Sadria‘zam ve Serdâr-ı ekrem hazretleri hufyeten Çelebî-zâde Mehmed Efendi'yi ve Hasan Ağa'yı Rusruk'dan getürdüp o tarafda fevka'l-had asker ictimâ‘ ve Devlet-i ‘aliyye yevmiyye katî çok mesârifâ ibtilâ ile bu âna dek kal‘anın ‘adem-i istîhlâs ve intizâ‘ma sebeb ne olduğun su’âl ve anlar dahi: “Ser‘asker Paşa'nın tevâyif-i askeriyle imtizâci olmadığını neş‘et eylediğini ifâde ve ‘azl ve âharı nasb olunursa ‘umûmen o tarafa geçüp, [M2 265] fazl-ı Müte‘âl ile tahlîs-i kal‘aya sa‘y bî-hemâl olunur” deyü bast-ı makâl ve bundan garazları Hasan Ağa'nın rütbe-i Vezâret ile Rusruk Ser‘askeri olmasını işrâb ve Devlet dahi bu mâddede ihtiyâr-ı semt-i tecâhül ve mâddeyi zâhirine haml ile Rusruk Ser‘askeri Dağıstânî ‘Ali Paşa'yı ‘azl ve Mertin [Marten] muhâfazasına ta‘yîn ve Yenişehirli İsmâ‘îl Paşa o taraf Ser‘askerliği ile kâm-bîn kilindi. Müşârun ileyh Mertin'e [Marten] geldikden sonra Ordu-yi hümâyûn çarhacısı nasb olunup, muktezây-ı me‘mûriyyeti üzere Mu‘asker-i Sultânî'ye vâsil ve Sadria‘zam pîsgâhından alay gösterüp, intizâm-ı dâyiyesinden mahzûziyyet hâsîl olup, civâr-ı Ordu-yi hümâyûn'da ta‘yîn-i mahal ve birkaç günden sonra Nu‘mân Paşa'nın evzâ‘-ı nâ-bercâsı imlây-ı mesâmi‘-i nâs ve o taraflarda ikâmeti sebeb-i tevellüd-i mahzûr u be’s olduğu ihsâs olunmağla, ‘Ali Paşa'nın o taraflarda bulunması istihâsân ve ma‘iyyetine top ve asker verilüp, Karasu'ya karîb Hacı Köyü'nde ikâmetle, her tarafa havâle-i gûş-i iz‘ân kılmasız bâbında tarafına tenbîh ü fermân olundu.

‘Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân

Müşârun ileyhin zabit u rabt-ı neferâtda fütûru ve ‘akl ü zekâda kusûru olmayup, bîm ü satvetinden haşerât-ı neferât tersân ve niçe gerden-keşân tavk-ı itâ‘ati ikâme-i bûrhân ‘akabinde seyf-i kâtî‘-i siyâsetle bî-ser ü sâmân edüp, piyâdenin her sınıfını islâh ve ehl-i ‘îrz ve mü‘eddiblerinin matlablarını incâh¹ ve bu mülâbese ile ‘azlini mûcîb bir hâl yoğiken, mücerred Kul Kethudâsı Yeğen Ağa'nın Silistire cenginde zuhûr eden yararlısına mükâfât zîmnâdaibrâm-ı etrâf ile cumâdelûlânın on altıncı günü² ‘azl ve Kapu Kethudâsı mûmâ ileyh yerine vasl olundu. Müşârun ileyhe sûret-i zâhirede Rumeli Eyâleti tasmîm ve Bazarcığ'a ‘azîmeti tefhîm ve bu keyfiyyet müşârun ileyhi sakîm edüp, ilbâs-ı hil‘ate da‘vet olundukda, bir iki gün temâruz izhâr ve Sırri Selîm Efendi

¹ incâh M2, Ü, K2 : انجام B2.

² 16 Cumâdelûlâ 1187 = 5 Ağustos 1773 Perşembe.

vesâtatiyle Kandiye mansibini tâhsîl ile mest-i rahîk-i istibşâr olup, Boğaz Ser'askeri Vezîr Kapudân Paşa'nın orduya me'mûriyyeti lâzım gelmekle, Rikâb-ı hümâyûn tarafından Boğaz muhâfazasına ta'yîn ve çok geçmeden Anadolu'dan asker sùrmek me'mûriyyeti inkılâbât-ı derûnunu teskîn eyledi.

Ba'zi havâdis

Vidin Muhâfizi Vezîr Ahmed Paşa'dan [M2 266] fi'l-asl yararlık meşhûd olduğundan, mazhar-ı cûd-i Şehriyâr-ı 'âlem-sûd olup, Rikâb tarafından yüz elli ve ordu tarafından elli kîse ihsân ve Ser'askerlik ile refî'uş-şân kılınlup, ma'iyyetinde ihtişâd eden asker ile Kalafat tarafına geçüp, andan Kulle'ye 'azîmet ve Niğbolu'dan vürûd edecek askeri isticlâb ile Rusruk Ser'askeri Yergögü tarafına hücûm edeceğî vakitde kendü dahi hareket ve bi'l-ittifâk istihlâs-ı kal'aya himmet etmek üzere me'mûr ve tarafına hîtaben müte'addid evâmir-i celîle şeref-rîz-i sudûr olmuş idi. Müşârun ileyh berminvâl-i muharrer kal'aya gelüp, Niğbolu'da müctemi' olan asker dahi ma'iyyetine vürûd ve levâzîm-ı sâyiyesin ikmâl 'akabinde Yergögü'de isbât-ı vûcûd etmek kasında iken, a'dânın kal'aya hücûmu beyne'l-asker şâyi' ve harekete mâni' olup, meteris hafriyla cenge hâzır ve birkaç def'a zuhûr eden düşmen ile muhârebeye müsâbir olup, bu sûret Yergögü tarafına kasd ve 'azîmetini ilgâ ve mukîm olduğu mahalli muhâfaza ile iktifâ eyledi. Silistire'de vukû' bulan gazây-ı ekber mûcib-i inbisât-ı Pâdişâh-ı İskender-fer olduğuna binâ'en, Sadria'zam'ı taltîf ve sevk-i mücâhidîni taz'if irâdesiyle, mu-fassal ü meşrûh bir kîta hatt-ı hümâyûn ısdâr ve Serdâr-ı ekrem'i iki esb murassa' raht ile hâyiz-i rehîne-i iftihâr buyurdular.

Vûrûd-i vâlî-yi Anadolu ve me'mûriyyet-i û ve zikr-i ba'zi vekâyi'

Anadolu Vâlisi Vezîr 'Ömer Paşa bundan akdem sevk-i asâkire me'mûr ve ihrâc etdiği cünûdu fevc fevc Ordu-yi hümâyûn'a tesyîr ile bezl-i vüs' ve sarf-ı makdûr etmişidi. Bu hidmeti ikmâl ve bi-hasebi'l-me'mûriyye kendü dahi bizzât Mu'asker-i hümâyûn'a neşr-i bâl-i isti'câl eyleyüp, cumâdelûlânın yirmi sekizinci günü¹ Ordu-yi hümâyûn'a resîde ve nazar-gâh-ı Âsaff'den mûrûr ile alayı pesendîde olup, emsâline kiyâsen serâ-sere dûhte bir sevb-i semmûr dûş-i iftihârına iksâ ve hîlâl-i râhda vukû' bulan te'addîsinden bi-hasebi'l-iktizâ ıgzâ olunmuş idi. Düşmenin Karasu ordusuna hücûmu beyne'n-nâs vâsıl-ı derece-i şöhret ve o taraf Ser'askeri Nu'mân Paşa'da Kaynarca Vak'ası sebebi ile kudret kalmayup, kalsa dahi fî-mâ ba'd yedinden bir hidmet zuhûra² gelmeyeceği meczûm-i erkân-ı devlet olmağla, şimdilik Hacı-oğlu Pazarı tarafına Vezîr 'Ömer Paşa'nın hareketi savâb-dîd-i erbâb-ı bîniş ü dîd ve işbu cumâdelâhi-rede ol-savba rişte-i 'azîmeti temdîd [M2 267] eyledi.

¹ 28 Cumâdelûlâ 1187 = 17 Ağustos 1773 Salı.

² zuhûra M2, B2, K2 : zuhûr Ü.

Şâm Vâlisi Vezîr Hâfız Mustafa Paşa min-ciheti'l-vücûh ferbih ü semîn ve tâbiş-i Hicâz'a kudret-yâb olamadığını ‘arza-dâşt-ı südde-i ebed-karîn olmayla, Karaman Vâlisi ‘Azm-zâde Vezîr Mehmed Paşa ile mansıbları mübâdele ve Van Eyâleti Vezîr Dâmâd Hüseyin Paşa'ya ihâle olunup, Sipâhîler Ağası iken vefât eden Aydoslu Hasan Ağa'nın mansıbı olan Sipâhîler Ağalığı Ziştovili Halîl Ağa'ya tevcîh ü ihsân ve neyyir-i bahti firûzân kılındı.

Vezâret-i Çelebi-zâde es-Seyyid Hasan Ağa

Dergâh-ı ‘âlî kapucu-başlarından Ruscuk A‘yâni es-Seyyid Hasan Ağa bundan akdem Ordu-yi hümâyûn'a iihzâr ve Ruscuk'da bî-hadd asker ictimâ‘ etmişiken, Yergögü tahlîsinin bu âna dek ‘ukde-i te'hîre giriftâr olmasının sebebi istifsâr olunmuşıldı. Bâlâda işâret olunduğu vech üzere Ser‘askerlige kendüsü tâlib ve sarâhaten beyandan hârib olarak, tabî‘atıyla zuhûr eder ihtimâline zâhib olarak, Ser‘asker bulunan Dağıstânî ‘Ali Paşa ile askerî tâyifesinin ‘adem-i imtizâcını îmâ ve garaz ne olduğu ma‘lûm-i erbâb-ı nûhâ olup, hadâset-i sin ve ‘adem-i tecribe ile hakkında bu hatb-ı cesîm sezâ görülmeyeüp, Vezîr İsmâ‘îl Paşa Ser‘askerlik ile o tarafa ba‘s ü isrâ olunmuşıldı. Mûmâ ileyhin birâderi Mehmed Efendi orduya gelüp, bu mâddeyi gâh tasrîh gâh ızmâr ve: “Âkîbet birâderime rütbe-i Vezâret sezâ-vâr görülür ise, Yergögü Kal‘ası'nın fethini te‘ahhûd ederiz” dedikde, bu sûret mülâyim-tibâ‘-ı kâr-şinâsân-ı rûzgâr olup, yevm-i mezkûrda mûmâ ileyhe rütbe-i vâlây-ı Vezâret ihsân ve Ruscuk Muhâfizi ‘unvâniyla fâyiku'l-akrân kılındı.

Zafer-yâften-i cünd-i İslâm der-Cezîre-i İstanköy

Bir müddetden berü Ak-deniz adaları etrâfında geş ü güzâr ve sefâyin-i tüccâr ve cezâyir halkına ırâs-ı hasâr eden Orlof nâm merd-i gaşûm Bodrum üzerine hûcûm ve o havâlî muhâfazasına me'mûr olanlara kazîye ma‘lûm oldunda, emr-i müdâfa‘aya ber-zede-i dâmân-ı ihtimâm ve mesfûru o sâhilden tard ile nâm-yâfte-i enâm olmuşlar idi. La‘în-i mesfûr asker ve sefinelerini tertîb ve askerden hâli zan etdiği İstanköy Cezîre-si'ne birkaç bin asker döküp, mütesadî-yi yağma vü tahrîb oldukları meşhûd-i ehâlî oldunda, hemân bir mahalle ihtişâd ve cenâb-ı Hak'dan istimdâd ile [M2 268] a‘dây-ı dîn üzerine mânend-i seylâb cereyân ve tîg-i âteş-tâbların ‘uryân eyleyerek, sekiz sâ‘at kadar düşmene darb-ı tîg-i mîg-reng ve emtâr-ı dâne-i tûfeng edüp, düşmen bu hûcûm-i dilîrâneden dil-teng olarak münkesir ü perîşân sefinelerine gürîzân ve bir mikdârı mîşezâr içinde muhtefî vü pinhân oldular. Hîn-i ma‘rekede düşmen-i dînden beş bin kadar müşrik hâlik ve yedi kit‘a top ve yüz kantar barut ve vâfir mühimmâta guzât-ı zafer-simât mâlik olup, bu gazây-ı ‘azîmde hidmeti meşhûd olan ‘Abdurrahman Ağa'ya ve Bodrum Vak‘ası'nda isbât-ı vücûd eden Cihân-zâde Mustafa Ağa'ya Kapucu-başılık ihsân olunup, Ordu-yi hümâyûn halkını tefrîh için Kapudân Paşa tarafından vürûd eden beşâretnâme taraf-ı vâzîhu's-şeref-i hazret-i Tâcdârlı'den taraf-ı Sadru's-sudûr'a ırsâl olunup, hâvî olduğu beşâret kulûb-i nâsa ilkây-ı sunûf-i beşâset ve darb-ı tabl u top ile bu haber-i meserret-eser efrâd-ı nâsa işâ‘at olundu.

Me'mûriyyet-i ser-çavuşân be-ma'iyyet-i Ser'asker-i Karasu

Silistire Vak'ası'nda münhezim olan düşmeni ta'kîb, asker-i İslâm'ın birkaç günden berü meşgûl-i mükâfehe olarak, kemâl-i ta'b ü meşakkatleri mülâhaza olunarak tasvîb olunmayup, küffâr dahi üç firkaya münkasem ve bir kısmı mecrûhlarını karşuya imrâr ve bir kısmı Kaynarca üzerinden Babadağı'na doğru gidüp ve bir firkası dahi ekser mahalli müşrif-i harâb olan Hırova'ya tehassun ve fi'l-cümle ta'mîr ile derûnunda temekkün etmişler idi. Küffârin bundan sonra Bazarcık semtlerine kasd ü niyyet-i fâside-leri mücerreb olan hâllerinden ma'lûm ve Ser'asker Nu'mân Paşa'nın yârây-i mukâve-meti ma'dûm olduğu dahi meczûm olduğundan, askeri i'mâl ve müşârun ileyhe îrâs-ı kuvvet-i bâl etmek mülâhazasıyla, o havâlî askeri re'yine râm olan Dîvân-ı hümâyûn Çavuş-bâsısı el-Hâc İspir Ağa'nın ma'an Karasu'ya me'mûriyyeti istisvâb olunup, Kaynarca'da dest-i a'dâya resîde olan top ve mühimmât bedeli dahi Ordu-yi hümâyûn'dan tertîb ve ol tarafa tesrîb olundu.

Ordu-yi hümâyûn'da bulunan askerin ekserîsi zî-kudret ve hîn-i hâcetde sebâtlarına i'timâd olunmayacak asker olup, dalkılıç yazılınlar oldukça müretteb ve hidmetleri edâsına dek me'mûr oldukları mahalde sebât ve istikrârları mücerreb olmağla, bir mâh mukaddem bir mikdâr dalkılıç tahrîri Yeniçeri Ağası'na [M2 269] fermân ve oldahi iki bin kadar şuc'âni tahrîr u âmâde eylediğini Sadr-ı kerem-mu'tâda ifâde vü beyân etmişidi. Kaynarca'da olan dalkılıçların dahi ba'zısı orduya vürûd ve cem'iyyetleri üç bine karîb olup, bunlar dahi Karasu ordusuna ta'yîn ile esbâb-ı zâhirenin istikmâline sarf-ı mechûd kılındı.

'Azl-i Ser'asker-i Karasu

Cânib-i mezkûr Ser'askeri olan Seyyid Nu'mân Paşa'nın Kaynarca Vak'ası'ndan sonra telâfiyi mâ-fât ile sebeb olduğu cerîhayı iltiyâm, lâzim-i 'uhde-i diyâneti iken, bî-hûde ifâte-i evkât ve ne hâl ise, Hırova'yı yed-i a'dâdan nez' için dalkılıçlar ile birkaç bin âdem ta'yîn edüp, hâlden gâfil ve kal'ayı metânetden 'âtil 'mülâhaza eden asker Hırova'ya hûcûm ve ba'zı tabyaları zabt hîlâlinde düşmen-i dîn zevâyây-ı kal'ada der-kemîn olup, her cânibe hendese ile tertîb etdikleri toplara âteş vererek, giyâh-ı hûdreste gibi her tarafdan nûmâyân ve cünûd-i İslâmiyye'yi ihâta vü istî'âba şitâbân oldular. Askер-i İslâm'da topun killeti ve düşmenin 'adem-i vefreti zanniyla, ber-vech-i kemâl esbâb-ı muhârebenin fikdâni sebeb-i perîşânı olup, cünûd-i muvahhidînin vâfiri şehîd ve bakîyyeleri tahlîs-i nefs ile mahall-i ma'rekeden ba'id ve Karasu'ya vusullerinde: "Nusrat ü hezîmet mevkûf-i meşîyyetdir" deyerek, temhîr-i evrâk ile dalkılıç bakîyyelerini mazhar-ı işfâk etmek ve sâyirlerine dahi istimâlet ü nevâziş mu'âmelesi takdîm olunmak lâzım iken, müşârun ileyh 'unf ile askerîyi mes'ûl ve ba'zısına seyf-i kahr ü cerebi meslûl eylediğinden, cümlesi Karasu'yu terk ve Bazarcığ'a vusûl buldular. Bu keyfiyyet Bazarcık'da olan Çavuş-bâsı Ağa'ya ma'lûm oldunda, müteşerrid ü müteferrik olanları ve ma'iyyetinde olan dalkılıç ve sâyir askeri cem' u ihtifâl ve Bazarcık muhâfazasında olan Anadolu Vâlisi'ni dahi alup, Karasu ordusuna neşr-i bâl-i istî'âl eylediler.

Müşârun ileyhin mahall-i mezkûrdan ‘adem-i hareketi fi'l-hakîka askerin rucû‘una ‘illet olduysa dahi, nûfûz u i‘tibârına halel târî ve bi-hikmetillâhi Te‘âlâ birkaç defâ ordusuna ve me’mûr etdiği askere hezîmet vukû‘u sebebi ile beyne'n-nâs şe’âmet-i kadem ile iştihâri ve ‘ale'l-husûs ‘illet-i samem, ‘azline ‘illeti-i etem olup, recebül-ferdin yirmi altıncı günü¹ ma‘zûl ve Hacıköyü'nde mukîm Dağıstânî ‘Ali Paşa Ser‘askerlik menzili-ne mevsûl oldu. [M2 270]

Vürûd-i asâkir-i meştâ

İki mevsimin askeri tarden ve ‘aksen tertîb ü âmâde kılınmak kâr-ı kadîm olduğu-na binâ‘en, sayf hîlâlinda her tarafdan meştâ askeri tahrîr ve mukaddem mübâşirler ile evâmir-i ‘aliyye tesyîr olunmuşdı. Vakt ü zemâniyla asâkir-i mezkûre fevc fevc Ordu-yi hümâyûn'a vâsil ve serhadlere ve sâyir lüzûmu olan mahallere taksîm ile bâ-fazl-ı Hak her cânibde min cihetî'l-asker kuvvet ü metânet hâsîl oldu. İhtiyâta ri‘âyet ve tâyi-fe-i askerîyi i‘mâl ile me'lûf-i râhat etmemek matlûb-i Sadr-ı ser-efrâz ve bu niyyet ile meştâ askerinden dört bin beş yüz nefer ifrâz ve müceddeden hâfr ve inşâ olunan mete-risler etrafına ta‘yîn olunarak, âzmâyiş-i semt-i harb ü peygâr kılındığından başka, beş yüz nefer süvârî dahi leylen ve nehâran ber-vech-i münâvebe ikişer üçer sâ‘at bu‘d ile pîrâmen-i Ordu-yi hümâyûn'da geş ü güzâr eylemeleri tenbîh olundu. Dergâh-ı ‘âlî ka-pucu-başılarından Filibeli ‘Ivâz Mehmed Ağa, evâsit-ı eylülde² beş yüz nefer ile alay gösterüp, pîşgâh-ı Sadâret-penâhî'den güzer ve ilbâs-ı hil‘at ile muvakkâr olmuşdı. Mevcûd-i ma‘iyyeti olan neferâtın ‘aynen yâhûd bedelen ta‘yînatları teklîf olundukda, ‘adem-i kabûl ve müddet-i ikâmetinde³ o mikdâr askeri malından idâreye ta‘ahhüdü mecbûl olduğu sadâkatı te'yîd etdiğinden, cümle ‘indinde mu‘teber ü makbûl oldu.

Âmeden-i hazîne ve vukû‘-i ba‘zi tevcîhât

Ordu-yi hümâyûn hazînesinde kîllet-i mebâliğ ile mesârif-ı zarûriyyede me’mûrlar giriftâr-ı kayd-ı metâ‘ib oldukları ma‘lûm-i Şehriyâr-ı İskender-menâkîb olmağla, bu defâ dahi beş yüz kîse hazîne-i hümâyûndan ifrâz ve Ordu-yi hümâyûn'a resîde ve erbâb-ı istîfâ refâh-ı fi'l-cümle ile âramîde oldular.

Ser‘asker-i sâbık Nu‘mân Paşa Kulle'de ikâmete me’mûr iken, Misivri muhâfaza-sına nakl ve Rumeli Eyâleti, Silistire Ser‘askeri ‘Osmân Paşa'ya vasl olunup, Bosna Eyâleti, Karasu Ser‘askeri nasb olunan Dağıstânî ‘Ali Paşa'ya ihsân ve Özi Eyâleti ile Silistire Muhâfizi es-Seyyid Hasan Paşa ferhân kılındı. Zîkr olunan beş yüz kîseyi mü-te‘âkîb bin elli kîse dahi vârid olup, bir kîst mevâcîb tevzî‘ ve tavâyif-i askerînin devâyir-i ma‘ișetleri tevsî‘ olundu.

¹ 26 Receb 1187 = 13 Ekim 1773 Çarşamba.

² 11-20 Eylül 1186 = 22 Eylül-1 Ekim 1773.

³ ikâmetinde Ü : ikâmetde M2, B2, K2.

Zikr-i tefrika-i Ordu-yi Karasu ve giriftârî-yi ‘Ömer Paşa ve İspir Ağa

Cânib-i mezkûr Ser’askeri olan Dağıstânî ‘Ali Paşa [M2 271] ve ma’iyyetine me’mûr Anadolu Vâlisi Vezîr ‘Ömer Paşa ve Çavuş-başı İspir Ağa Karasu’ya gelüp, müteferrik olan askeri cem’ ile cümlesini te’lîf ü te’mîn ve meteris ve sâyir esbâb-ı istihkâmâtı tekмîl ile mahall-i mezkûru tarsîn etmişler idi. Ancak Nu‘mân Paşa vaktinde tekevvün eden fesâd, mizâc-ı askerîde tekarrur ve pend ü nasîhat ve tedbîr u meşveret ile kâbil-i tegayyür olmayup, câ-be-câ efrâd-ı askerî firâra müsâbir oldukları zâhir olduğundan, ittifâk-ı ârâ ile ağırlık Bazarcığ'a tesyîr ve kendüleri salt ve sebük-bâr müdâfa‘a-i düşmene sâk-ı gayreti teşmîr eylemek miyânelerinde karâr-gîr olduğu esnâda, a‘dây-ı dîn şabânin on ikinci günü¹ Kara-murâd Karyesi tarafından ser-berâverde-i vâdî-yi istikbâr ve Kazak ve katanalarını ilerü sevk ile ahvâl-i İslâm'ı istihbâr edüp, ber-minvâl-i muharrer orduda mevcûd asâkir miyânında cây-gîr-i istikrâr olan ihtilâf-ı kelime ve ‘adem-i ittihâd sebebi ile çerhaya ve yâhûd hûcûm eden a‘dâ süvârîlerini müdâfa‘aya şahs-ı vâhid tecâsür etmeyüp, düşmen dahi meterisler kenârına tekarrub ve ne hâl ise, kenârlarda teharrub eden ehl-i İslâm'dan bir mikdâr süvârî taharrük ve tezebzüb edüp, feth-i derîce-i hisâm ve müdâvele-i rumh u hüsâm edüp, düşmenin kesreti ve berü tarafın esbâb-ı mezkûre ile ‘an-asl tezelzüle müsta‘id hey’eti ‘ârıza-i tefrikayı icâb ve ‘adem-i sebâta min-akva'l-esbâb olup, bir müddetden berü tanzîmine külli ihtimâm olunan cem’iyyet bir ân içinde perîşân ve bilâ-muzâyaka her biri bir semte gürizân olup, ‘Ömer Paşa pîr ü nâ-tüvâن ve Çavuş-başı dahi firârdan ‘âr ile halkı cenge tahrîz eder iken, ol dahi tahlîs-i girîbân edemeyüp, ikisi birden esîr ve hîyâm ü mühimmât bi'l-cümle nasîb-i düşmen-i şer-gîr oldu. Bu inkılâbât ile o tarafda olan kurâ ve kasabât ehâlîsi evlâd ü ‘iyâllerini Bazarcığ'a îsâl ve Ser’asker Paşa dahi Hacı-oğlu Kasabası'na karîb bir mahalle gelüp, Sadriâ‘zam'a ifâde-i hâl edüp, bu şîve-i gayr-i me’mûl dahi, mukadderât-ı İlâhiyye'ye mahmûl kılınarak, müşârun ileyh tîz elden tesliyeti müş‘ir emr-i ‘âlî şeref-sudûr kılınup, o havâlîyi muhâfaza ile perîşân olan askeri cem’ ve ahvâl-i düşmene havâle-i sem’ etmesi tenbîh ü te’kîd olundu.

İhsân-ı Vezâret be-Ağa-yı Yeniçeriyân

Ağa-yı mûmâ ileyh Yergögü'de vâki‘ ma’reke-i hevl-engîz ve Silistire'de [M2 272] zebâne-keş-i işti‘âl olan âteş-i ceng ü sıfîzde ikdâm u gayreti meşhûd-i sagîr u kebîr ve merâtitib-i ‘âliyeye her vechile lâyîk u cedîr olduğuna binâ’en, bilâ-mûcib Vezîr Süleyman Paşa ‘azl ve yerine nakl olunmuşıldı. Emsâline kiyâsen nüfûzuna kuvvet ve i‘tibârına mezîd-i şân ü şöhret verilmek mekâsıdıyla, şâ‘bân-ı şerîfin on beşinci günü² Ağalık inzîmâmiyla gâyet-i rütbe-i beşerîyye olan câh-ı vâlây-ı Vezâret'i tahsîl ve cem’-i riyâseteyn ile esbâb-ı ihtişâmi tekмîl eyledi.

¹ 12 Şaban 1187 = 29 Ekim 1773 Cuma.

² 15 Şaban 1187 = 1 Kasım 1773 Pazartesi.

Hücum-i küffâr ve perîşânî-yi Ser‘asker-i Bazarcık ve me’mûr-şüden-i Re’isülküttâb

Düşmen-i mekkâr Tulça ve İslakçı sâhillerini zabit ile Babadağı'ndan Karasu'ya dek yemîn ü yesârını asker ve şenlikden ihlâ ve Bazarcık semtini yağma kasdında olduğu tahkîk-kerde-i erbâb-ı nûhâ olup, mehmâ-emken o tarafın takviyesine ihtimâm ve Dağıştânî ‘Ali Paşa'ya terk-i rakadet-i gafletle mutabassır bulunması, ber-vech-i tekrâr ifâde-i¹ vü ifhâm olunmuşıldı. A‘dây-1 bî-dîn asker-i makhûrunu iki kol edüp, bir firkasını Varna'ya ve bir firkasını Bazarcığ'a ta‘yîn edüp, kasaba-i mezkûre halkı ‘an-asl hûcûm-i a‘dâyi tahkîk ve Devlet-i ‘aliyye askerinden ümmîdi kat‘ ile celây-1 vatan zîmnînda birbirini tergîb ü teşvîk edüp, fîkr-i ‘iyâl dahi, fi'l-hakîka kendülere pâ-bend ü ‘ikâl ve düşmenin Bazarcığ'a hûcûmundan on sâ‘at mukaddem ehâlînin nîsf derecesi emvâl ü ‘iyâllerini Varna Kal‘ası'na nakl ü idhâl ve nîsf-i âhari Balkân eteklerinde vâki‘ kurâ vü kasabâta vaz‘-1 rihâl eylediler. Düşmen dahi Bazarcığ'a karîb olup, Ser‘asker Paşa ma‘iyyetinde mevcûd ve Ordu-yi hümâyûn'a gelen meştâ askerinden tarafına vûrûd eden cem‘-i ma‘dûd ile düşmene mukâbil olup, Katana ve Kazak ile ceng ü savaş ve vâfir kâfiri katl ü cerh ile giriftâr-1 çâr-mevce-i inkılâb ü telâş eyledikleri hâlde, düşmenin piyâde ve topları verâdan idrâk ve İslâm askeri âteş-i a‘dâdan vehm-nâk olarak Kozluca'ya ‘avdet ve Sadriâ‘zam'a vâki‘ olan ahvâli tahrîr u işâret eylediler. Ser‘asker-i müşârun ileyh Karasu'da top ve cebehâne ve vâfir hiyâm terkiyle reh-girây-1 vâdî-yi inhizâm olup, bahti birkaç def‘a tecrîbe vü imtihân ve ‘azl ü te‘dîbi musammem-i Sadr-ı zemân iken, şâyed müteferrik olan askeri cem‘ ve o havâlîyi muhâfaza [M2 273] eder mülâhazasıyla, dâyiyesine nîzâm ve bâzûy-i iktidârına istihkâm vermişidi. Bu def‘a dahi mukâbeleye vâfi başında olan askeri i‘mâle muvaffak olamayup, düşmenden rû-gerdân olduğu erkân-1 Saltanat'a îrâs-1 ye’s ü hîrmân edüp, bu sebeble otâk-1 Serdâr-1 ekremî‘de istişâre ve tîz elden bu derd-i nâgeh-zuhûra erbâb-1 ârâdan çâre taleb olunup, Re’îs Efendi cevâba âgâz ve: “Düşmene fî-mâ ba‘d haylûlet eder bir şey olmayup, doğru ordu üzerine gelmek ihtimalden ba‘îd olmamağla, şimdiden muhârebeye münâsib bir mahal tahsîsi ile Ordu-yi hümâyûn'un tahrîki her cihetle, münâsib-i vakt ü hâl mülâhaza ve istisvâb olunduğu takdirde bu kulları etbâ‘ ve levâhîkimla Yeni-bazar'a ‘azîmet edüp, Karasu ve Bazarcığ'dan müteşerrid olan cünûd-i İslâmiyye‘yi cem‘ ve düşmen üzerine havâle ile dîn ü devlet uğrunda fedây-1 ser ü cân ederim” dedikde, Sadriâ‘zam bu tedbîri tahsîn ve huzzâr-1 meclis: “Sellemekallâhü¹”¹ âvâzesiyle ifây-1 şart-1 pesend ü âferîn eylediler. Efendi-yi mûmâ ileyh tekmîl-i levâzîm u âlât ve cem‘-i müteferrikât ‘akabinde üç beş yüz âdem ile Yeni-bazar'a doğru feth-i şukka-i râyât eyledikden sonra, Şumnu'ya yarılm sâ‘at olan Makâk Sahrâsi'na Ordu-yi hümâyûn nakl olunup, ahmâl ü eskâlden ‘ârî olarak âmâde-i muhârebe vü mukâra‘a ve düşmen üzerine gitmek âvâzesi işâ‘a olundu.

¹ سلمك الله = Allah seni korusun” anlamına gelen bu ifade Arapça bir duâ cümlesi dir.

İcmâl-i hüsn-i tedbîr-i Re'isülküttâb Efendi ve firâr-i a'dâ ez-Bazarcık

Efendi-yi mûmâ ileyeh Yeni-bazar'a varup, etrâf ü eknâfa müntesir olan asâkiri ve Rumeli Eyâleti'ni ve sâyir harb ü darba kâdir vâfir kimseyi cem' ve gazâya teşvîk uigrâ ve hafr-i meteris ile havâlî-yi kasabayı bir kal'a-i kesîru'l-burûca hemtâ etdikden sonra, teftîş-i hâl-i a'dâ kasdıyla Kozluca'ya üç yüz âdem irsâl ve düşmen haber alup, firâra âgâz eyledikleri hâlde süvâriyân-ı İslâm yetişüp, bir mikdârını tedmîr ve vâfirini esîr eyledikleri haberinin vürûdunda mütevekkilen 'alallâh Kozluca'ya bi'n-nefs nehzat ve Bazarcık'da olan düşmen "Ordu-yi hümâyûn bi-külliyyâtihâ hareket eyledi" zanniyla tevakkufa meçâl bulmayup, fi'l-hâl âheng-i firâr ve Re'is Efendi kazîyyeden haberdâr olmayarak Kozluca'dan hareket ve Bazarcığ'a karîb geldikde, karagollar bu haberi iş'âr ve gâyet-i sur'atden küffârin ba'zi [M2 274] eşyâsı kenâre-i kasabada kalup, hattâ tabh etdikleri ta'âm-i nîm puhte kazgânında kaldığı bu Fakîr'e dahi be-dîdâr oldu. Dağıstânî 'Ali Paşa ve sâyir vücûh-i asker ile Bazarcığ'a duhûl ve karagollar ta'yîni ile istihbâr-i ahvâl-i a'dâya meşgûl olup, düşmenin Varna ile Bazarcık miyânını mütekâti' olan mahalde kiyâmi tashîh ve ferdâsı üzerlerine varulmak tedârüki¹ tasrîh olunup, o gice sâ'at dörtde iken Fakîr ve Filibe Müftisi Nasûhî Efendi Re'is Efendi ile düşmen hâlini müzâkere ve Nasûhî Efendi yerine gitdikden sonra yalnız ikimiz kalup, yine bu sohbette iken nâ-gâh Varna tarafından mütelessim bir şahs zuhûr ve Re'is Efendi'ye bir kâğıd sunup fi'l-hâl münselibü's-su'ûr olup, kâğıdı bu Fakîr'e i'tâ ve nazar olundukda, Varna'nın muhâsara ile gâyet sıkletde olduğunu, ehâlî inbâ ile efendiden istimdâd etdiklerine ittilâ' peydâ olundukda: "Küffâr iki sâ'at karîb iken mahsûr olan kal'aya imdâd mümkün olmayup, yârınki gün mukâbelemizde olan küffârı teb'îd mümkün olursa Varna'ya i'âne olunabilir lâkin, bu keyfiyyete Bazarcık'da olan asker vâkif olursa cümlesi perîşân ve bir dahi cem' u tedârukleri 'asîru'l-imkân olacağından başka, "Ordu halkını dahi iz'âc edecekleri zâhirdir" deyerek sabaha intîzâr ve sâ'at beşde mufârakat ile cüz'î istirâhata varmış iken nâ-gâh tarrâka-i ra'd-âşûb tanîn-endâz-ı kubbe-i âsumân olup, herkes hevl-i cân ile bîdâr ve: "Kâfir basdı" âvâzelelerini müntesir-i çâr-cihet-i aktâr eylediler. İşidenler hezâr ıztırâb ile atına süvâr ve hârici-i şehre çıkışup, bir mikdârı ordu tarafına firâr ve bir mikdârı keyfiyyete ittilâ' içün birer ikişer sâ'at yerlerde meks ü karâr edüp, Re'is Efendi dahi yarım sâ'at mukaddem Varna muhâsarasını haber alup, Bazarcık'dan firâr eden küffâr şâyed 'avdet eyledi deyü giriftâr-ı envâ'-ı efkâr olup, tek ü tenhâ sâkin olduğu hânenin binek taşında taleb-i esb ile feryâd ve etbâ' nâmında olan nemek-be-harâmlar kendü derdlerine düşüp, terk-i imdâd eylediler. Fakîr ve ma'iyyetimde olan iki nefer Mektûbî hulefâsına efendilerin atlarını yapdurup: "Şurada sâbit olunuz² bakalım Re'is Efendi ne hâlde" deyü, ittisâl-i beyt sebebi ile cest ü çâpın gelüp: "Ne gördüm! Efendinin irtifâ'-ı savtından nefesi inkîtâ' bulmuş, [M2 275]

¹ tedârüki Ü, B2, K2 : مکاری M2.

² olunuz B2 : olun M2, K2, Ü.

hemân kâfir şeb-hûn etdiyse bir Balyemez atmağla iktifâ etmez ve murâd şaşkınlık vermek ise tevakkuf etmeyüp, tûfeng ve top atmakdan fâriğ olmaz, bunda bir hikmet var, görelim ne zuhûr eder” deyerek istînâs ü tesliyet üzere iken, Rumeli Eyâleti'nden bir şahs ‘acâleton gelüp: “Küffâr geldiğinin aslı yok, Bazarcık'da vâki‘ câmi‘i düşmen hedm kasıyla lağım alup, tedricî işleyerek, gice ile câmi‘in kubbesi atulup, tarrâkası cihâni tutdu” dedikde, haber-i vâhid olduğundan i‘timâd olunur olunmaz ‘Ali Paşa dahi vürûd ve merkûmun haberini te’yîd etdiyse dahi asker perîşân bulunmağla, ne hâl ise münâdîler ve çâpük-süvâr-ı Tatarlar ile askerin bir mikdarı ictimâ‘ ve bir mikdarı sur‘at-i seyr ile seherî orduya gelüp, a‘dâ şeb-hûn ve cümle asker firâr etdi havâdîsini neşr ile tevlîd-i evhâm ü zunûn etmişler idi. Re’îs Efendi bu kazîyyeyi vukû‘u üzere Serdâr-ı ekrem hazretlerine ifâde ile firârîleri te’dîb maslahatını tergîb ve etrafдан tashîh-i mâdde ile Bazarcığ'a ‘avdet edenleri dahi mûmâ ileyh bi'n-nefs ta‘zîr ile tahvîf ü terhîb eyledi.

Garîbe

Düşmen Bazarcığ'ı istîlâda nisvân tâyifesinden biri imkân-ı firâr bulmadığından, sakf-ı beytinde ihtifâ ve düşmen beş on gün derûn-i kasabada kâr-ı bend-i yağma olarak tâkât ve zevâyây-ı büyûtu teftîş etmişken, cenâb-ı Hak o muhaddere-i tâhiretü'z-zeyli keyd-i düşmenden masûn edüp, Re’îs Efendi Bazarcığ'a duhûl etdikde, mezbûre gelüp, ifâde-i hâl ve bir mikdar ‘atîyye ile mu‘temed bir kimseye koşulup, Varna'ya ırsâl olundu. O taraflara gereği gibi¹ nizâm ve asker ve sâ’ir² cihetler ile muktezây-ı maslahati itmâmdan sonra meşkûru'l-mesâ‘î Ordu-yi hümâyûn'a ‘avd ü insîrâf ve Dağıstânî ‘Ali Paşa'nın Bazarcık'da ikâmeti husûsunu Sadr-ı mekârim-ittisâf ile bi'l-muhâbere tecdîd ü istînâf eyledi. Efendi-yi mûmâ ileyhin hüsn-i tedbîr ve heybet-i ‘âlem-gîrleriyle düşmen Karasu köprüsünü geçüp, verâdan vâfir dil ü kelle ahziyla kâmrân ve Ser‘askerler temşiyetinden ‘âciz böyle bir hidmete muvaffak olması nezd-i Serdâr-ı ekremî'de sebeb-i mezîd-i istihsân olup, bir sevb-a'lâ semmûr ile mükerrem ve envâ‘-ı nevâziş ü iltifât ile câme-i zer-târ kadr u rif‘ati mutarraz³ ve mu‘allem kılındı.

İnhizâm-ı küffâr der-Varna

Bâlâda zikr olunduğu vech üzere, düşmenin [M2 276] bir sınıfı Varna muhâsarasına gidüp, imdâd tarîkleri mesdûd olduğundan, Sadriâ‘zam ve sâyir erkân-ı devlet mehmûm olmuşiken, her tarafa bu keyfiyyet ihbâr ve Varna imdâdına vusûlleri zîmnînda evâmir-i ‘aliyye ısdâr olunmuş idi. Nâ-gâh Edirne Bostancı-bâşısı Mehmed Ağa'nın Pravadi'ye geldiği haberi istihsâl ve Varna imdâdına ‘azîmeti isti‘câl olundu. Bahr-i siyâh Ser‘askeri olan Vezîr Kelleci ‘Osmân Paşa ma‘iyyetine verilen sefâyin ile Varna'da bulunup, kethudâsını beş altı yüz Kalyoncu ile şerânpolara ihrâc ve muhâfazaya

¹ gibi M2, B2, K2 : — Ü.

² sâ’ir K2 : sâyir M2, B2, Ü.

³ mutarraz M2, K2, Ü, مطرز B2.

me'mûr Yeniçeri ve sâyir askeri dahi lüzûmu olan mahallere idrâc eylediğinden başka, memerr-i a'dâ olan kâfir mahallesi dahi çend kît'a Çekdirî ile sedd ü bend olunmuştu. Her taraf müstahkem ü metîn ve her cânib marsûn u hasîn kılındığına müte'âkîb, Ket-hudây-ı mûmâ ileyh çerha şeklinde şeranpolardan taşra çıkup, düşmenin tâhmînen altı bin piyâde ve üç bin süvârîsi olduğunu tâhkîk ve üç sâ'at mahalde bağıtten hûcûm için ihzâr-ı esbâb hasr u tazyîk eylediğini gelüp ifâde ve müşârun ileyh dahi mukâbeleye âmâde olarak, bin beş yüz levend sefinelerden çıkarup, rasad-gâh-ı ceng ü perhâşde istâde oldu. Müşârun ileyh bîmâr ve meşy ü harekete 'adîmü'l-iktidâr iken, gerdûne-süvâr-gayret ve tabyanın birine şemsiyye nasbı ile tahrîz-i guzâta berzede-dâmân-ı himmet olup, düşmen dahi şâ'banın dördüncü çârşen-bih günü¹ Varna'ya nisf sâ'at mesafe olan Kadıköyü semtinden tahrîk-i pây şûm ve çerhacılar ile muhârebe ederek üç koldan şeranpolara hûcûm etmişler idi. Mübârizân-ı dîn top ve tûfeng ile meydân-ı cengi a'dâya halka-i mîmden teng ve kazây-ı vegâyi dimâ-i fâsideleriyle sûrh-reng eyledikleri hâlde, süvârileri cesâret ile kâfir mahallesinden şehrê duhûl ve piyâdesinden dahi vâfir küstenî altı kît'a top ile şehrê vugûl edüp, bekâyây-ı kefere Voyvoda tabyasından varoşa cân atup, indihâş-ı sekret ile bî-şu'ûr ve iibrâm-ı zâbitân ile ikdâma mecbûr olan küffâr sadâmât-ı pey-der-pey top ve tûfenge bakmayarak, mühâcemede şiddet irâ'et eyledikleri ser-bâzân-ı meydân-ı celâdet olan guzât-ı muvahhidîne rû-nûmâ ve mûhrebâzlık san'atını gereği gibi icrâ ve ne tarafdan a'dâ zuhûr etdiyse, sufûf-i mersûsaların hark u ifnâ eylediler. [M2 277] Bu hâl birkaç sâ'at müstemir ve düşmen me'mûl etmediği sebât ü metâneti mu'âyene ile haylî müte'essir olup, havf-i cân ile gerüye gürîzân oldular. Ma'reke-i mezbûrede² bin beş yüz kadar müşrik-i bî-dîn vâsil-ı dereke-i siccîn ve bakıyyesi zahm-dâr-ı gam-gîn yollarda mecrûhlarından mürde olanlarını matrûh-i zîr-i zemîn eyleyerek, Karasu ve Babadağı semtlerine doğru firâr ve savlet-i İslâmiyân'dan emîn oldular.

Kable'l-vak'a Kara-deniz Ser'askeri müşârun ileyh, mevsim-i deryâ kuvvetiyle Âsitâne'ye 'azîmetini istîzân ve tahsîl-i ruhsat ve peyâm-ı izni ma'iyyetinde olan kapudânlarla işâ'at edüp, müsâ'ade-i rûzgâra intizâr üzere iken, düşmenin Varna'ya hûcûmunu his ile ber-muktezây-ı diyânet, 'adem-i hareket ve müdâfa'ada bezl-i cell-i himmet ile kal'a-i Pâdişâhîyi tahlîsa mübâşereti ser-nâme-i hüsn-i a'mâli olacağında iştibâh yokdur. Bu nasr-ı 'azîz birkaç mâhdan berü zuhûr eden hâvâdisât-ı mülimme sebebi ile mükedder olan zümre-i muvahhidîni hak budur ki, şevk-engîz edüp, merâyây-ı havâtrda olan gubâr-ı küdûreti zdûde ve suver-i sürûr u şâdumânîyi nûmûde eyledi. Müşârun ileyh ma'âzâllah Varna'da bulunup, def-i müşâhame-i düşmen ile tekayyûd etmese idi, Ordu-yi nusrat merhûn iskelesi olan Varna'yı düşmen zabit ve Mevkib-i hümâyûn'u berhem-zede-i teşvîş ü habt eylemesi mukarrer idi. Kâfirin kuvve-i istid-

¹ 4 Şa'ban 1187 = 21 Ekim 1773 Perşembe. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifade ile tespit ettiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

² mezbûrede Ü, B2, K2 : mezbûre M2.

râciyyesi kemâlde olup şöyle ki, Edirne Bostancı-başısı'ndan bir gün sonra firâra âgâz edüp, vaktiyle mûmâ ileyh vusûl bulmak lâzım gelse idi Varna üzerine gelen düşmen-den biri halâs ve tedârük-i cây-ı melce' ü menâs edemez idi.

Ba‘zi tedârükât

Düşmenin her tarafından hücûmu sebebi ile gayret-keşân-ı dîn ü devlet şinâver-i bahr-i ‘amîk-ı fikret olup, her bâr mukâbele tedârükünü mülâhaza ile şân ü übbehet-i devleti dâyimâ muhâfaza kaydına düşerek, sâl-i âtiyenin şimdiden tedârüküne mübâşeret ve Rumeli ve Anadolu eyâletleri kaviyyü'l-iktidâr bir Vezîr-i nâmdâra verilüp, mü-kemmel dâyireleri halkından başka, ma‘iyyetlerine top ve yeniçeri ve sâyir ocaqlardan mikdâr-ı vâffi asker ilhâk ve birine Sağ ve birine Sol Kol Ser‘askeri ıtlâk olunmak kezâlik talî'a ve dümdârlık hidmetleri dahi birer vezîre tahsîs ve süvârî ocaqları ile dâyi-releri tâhkîm ü tarsîs olunup, evvel-behârda Ser‘askerler birer cânibden [M2 278] Nehri Tuna'yı geçüp, ‘avn-i Kâdir-i müna“âm ile ahz-ı sâr u intikâm etmek tertîbâtına şurû‘ u ihtimâm ve ihrâc-ı asker ve cem‘-i zehâyir umûruna berçîde-i dâmen-i ıkdâm oldular.

Nasb-ı Ser-çavûşân

İspir Ağa dest-i a‘dâya giriftâr olduğuna binâ'en, mansıbı münhal ve bi'l-vekâle hidmetini idâre eden Bekir Bey'e mansib-ı mezkûr lâyık u mahal görülüp, huzûr-i Serdâr-ı ekremî'ye da‘vet ve bi'l-fî'l Çavuş-başı olmak üzere iktisây-ı hil‘at eyledi.

Zikr-i intikâl-i Hâkân-ı cihân es-Sûltân Mustafa Hân bin es-Sultân Ahmed Hân bin es-Sultân Mehmed Hân

Şehriyâr-ı gerdûn-bestat ve Tâcdâr-ı İskender-himmet hazretlerinin bâ‘is-i âsâyiş kâffe-i ‘ibâd ve sebeb-i emniyyet-i sâkinân-ı bilâd olan vûcûd-i ‘âlem-sûd-i şâhâneleri-ne birkaç mâh mukaddem ta‘îl-i cevârih edecek derecelerde insâbâb ‘âriz olup, der-’akab etibbâ vü hûkemâ fasd u tedbîr ile o ‘illet-i ‘asîru'd-devâyı pezîrefte-i hayyiz-i şifâ edüp, şükran li-hazîhi'n-ni‘am zebh-i karâbîn ve tevzî‘-i nûzûr u sadakât ile it‘âm ve ignây-ı fukârâ vü mesâkîn kılındığından başka, vech-i zemâna beşûş u mübtehic ve şevk u sürûr-i ‘âlem müteheyvic¹ olmuşidi. Nezle-i hâddenin ‘an-asl insâbâbı, galebe-i hûcûm ile vûcûd bulduğuna binâ'en, Ordu-yi hümâyûn tarafından müte‘akibu'l-vürûd olan mü-keddirât-ı ahbâr o Şehînşâh-ı dindârı ‘illet-i mezkûre ile bî-mâr edüp, zilka‘denin sekizinci cum‘a günü² nazm:

Erâ'l-mevte yahtâru'l-kirâme ke-’ennehü

¹ müteheyvic Ü : متھیج M2, B2, K2.

² 8 Zilka‘de 1187 = 21 Ocak 1774 Cuma.

Li-ehli'l-me'âlî ve'l-mekârimi 'âşikun¹

mefhûmunca o şem'-i bezm-efrûz-i dîn ve râz-ı âşinâ-yi 'ilme'l-yakîn hurşîd-i felek 'izz u temkîn bârân-ı rahmet-zemîn hakân-ı cihân ve İsfendiyâr-ı tüvân hazretlerinin nefş-i mutma'innesi, "Îrci 'î ilâ Rabbiki"² emr-i Şerîfi'ne imtisâl ve 'âlem-i vahdete tahrîk-i ecniha-i bâl eyledi. Nazm:

Dâru's-selâm cilve-gehin ihtiyâr edüp,
Peyvendi kesdi rişte-i kayd-ı zemânened
Meyl-i fezây-ı ravza-i mülk-i bekâ edüp,
Şeh-bâz rûhu uçdu bu teng-i âşiyânened.

Yarlıg-i belîg, "Tü'ti'l-mülke men teşâ'ü"³ iktizâsı üzere nevbet-i hilâfet zât-ı hümâyûnlarına muhasses olan ah-i vâlâ güherleri Şehzâde-i civân-baht lâyîk-ı serîr u taht gül-i nereste-i hadîka-i kâm-kârî ve dürr-i şehdâne-i sadef-i bahtiyârî es-Sultân 'Abdulhamîd Hân bin es-Sultân Ahmed Hân hazretleri etbâk-ı ümmet ve icmâ'-ı erkân-ı saltanat ile câlis-i evreng-i [M2 279] 'Osmânî ve zîb-ârây-ı mesned-i Cihânbânî olup, bi'l-cümle vüzerâ vü 'ulemâ vü erkân-ı saltanat icrây-ı şart-ı bey'at ve îfây-ı lâzime-i tehnîyyet eyleyüp, [mîsrâ]⁴"

'Aynün tesürru ve 'aynün minke tebkînî⁴

mâ-sadaki üzere tabl u sûrnâ vü top ve sâyir esbâb-ı şâdümânî ile i'lân-ı cülûs-i Hâkânî'ye mübâşeret eylediler. Nesîb Efendi bir ta'miyye ile,

"Halîfetullah"

(خليفة الله)

terkîbini cülûs-i hümâyûn târîhi olarak inşâd ve cayize-i vefîre ahziyla harâbe-zâr hâti-rını âbâd eyledi. Dürrâc-ı rahmet-i Rabb-i gafûr olan Hudâvendigâr-ı sâbık hazretlerinin emr-i techîz ü tekfini mülük-i sütûde-sülûk âyîni üzere tetmîm ü ikmâl ve müretteb alay ile bundan akdem binâ vü ihyâ buyurdukları Lâleli Câmi'-i şerîfinde i'dâd etdikleri mezâr-ı pür-envârlarına ta'zîm ü ibcâl ile idhâl olundu. Sekene-i İstanbul bu Padişâh-ı mağfûrun gözden nihân ve 'âlem-i vücûddan pinhân olduğuna nâlân ü giryân ve ol vâris-i erîke-i Saltanat'ın kudûmüyle şâd u handân olup, nazm:

¹ ارى الموت يختار الكرام كانه * لاهل المعالى والمكارم عاشق = Görüyorum ki ölüm, seçkin (mümtaz) olanları seçiyor, sanki o kerem sahibi olanlara ve seçkinlere âşiktir" anlamına gelen bu cümle Arapça bir betittir.

² "ارجعى الى ربك" = Rabbine dön" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân el-Fecr 89/29. âyetten alınmıştır.

³ "ترتى الملك من تشاء" = Sen mülkü dileğine verirsin" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân Âl-i İmrân 3/26. âyette yer almaktadır.

⁴ "عين تسر وعين منك تبكيني" = Bir gözüm mutlu olur, bir gözüm senden dolayı beni ağlatır" anlamına gelen Arapça bir ifadedir.

E-mâ terâ'l-gayme ke'l-bâkî bi-edma‘ihi
Ve'l-ardu tedhaku ke'l-cezlâni min ferahi¹

mefhûmu ‘ibret-güzînân-ı zemâneye nûmâyân oldu. ‘Abd-i muhkar o Pâdişâh-ı devrânın zemân-ı sa‘d-i-iktirânlarında Hâcelik ile çerâğ ve Peterburg'dan ‘avdetimde bi'l-vâsita² istintâk ve birkaç def'a ‘atâyây-ı cezîle-i mülükâneleriyle tahsil-i vüs'at-i ‘îş ü refâğ eylediğimden, “Hakk ‘alîm ü dânanâdır ki, bu vak'a-yı cân-sûzu yazar iken, nâvdân-ı sath-ı vûcûd olan dü-çeşm-i hûn-âlûdüm mânend-i fevvâre feyezân ve sîrişk-i dîde-i hasret-dîdem mânend-i nehr-i serî'u's-seyelân cereyân eyledi”. **Nazm:**

Ukallibu't-tarfe lâ-arzâ³ bi-medma‘ihi
Hattâ ta‘asfara erdânî ‘alâmetühü
Lâ-zâle yehmî ‘aleyhi külle zî cezülin
Yüksî'r-riyâza deyâbîcâ kerâmetehü⁴

keder u sürürdan mürekkeb işbu haber, Kâyim-makâm Paşa tarafından Ordu-yı hümâyûn'a üç günde vûrûd edüp, fi'l-hâl işâ‘ası lâzım gelenlere keyfiyyet, i'lân ü iş‘âr-ı cülûs-i hümâyûn zîmnâsında serhadlere neşr-i ahbâr kılındı.

Terceme-i ân-Pâdişâh-ı mağfûr

Ebrâr-ı güzeşte-gâna lâhîk olan Hudâvendigâr-ı sâbık hazretleri bin yüz yirmi dokuz senesi saferul-hayrında⁵ Sultân Ahmed Hân ‘aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân hazretlerinin sulb-i pâklerinden mahmiyye-i Edirne'de müşrif-sâz-ı ‘âlem-i vûcûd ve zî-bende-i serây-ı huzûr u şuhûd olup, [M2 280] ‘ömr-i nâzenînleri kırk üç senesi râddesine mütenâhiz oldukda, ‘ammî-zâdeleri Sultân ‘Osmân Hân hazretlerine halef ve tâc ü taht-ı Mülükâne'ye bâ‘is-i efzâyiş-i ‘izz ü şeref olmuşlar idi. Evâyil-i saltanatları eyyâm-ı sûr gibi mûrûr ve sâye-i saltanatlarında herkes ihrâz-ı hisse-i sürûr etmişken, Moskov seferi bi-takdîrillâhi Te‘âlâ zuhûr edüp, leyî ü nehâr i'lâ'-i kelimetullâha meşgûl ve niçé hazâyîn ü defâyîn sarfıyla, zûmre-i müşrikînî tâb-ı tîg-i maskûl ile mahzûl etmek irâde-sinde iken, nazm:

¹ اما ترى الغيم كالباكى بادمعه * والارض تضحك كالجلان من فرح = Görmüyor musun bulutlar gözyaşı dökerek sanki ağlıyor, arz ise sevincinden sanki mutlu gibi gülüyor" anlamına gelen Arapça beyittir.

² bi'l-vâsita M2, B2, K2 : — Ü.

³ arza M2, K2, Ü ⁴ لارضى : B2.

⁴ اقلب الطرف لارضى بمدمعه * حتى تعصفرادانى علامته

لزال يهمى عليه كل ذى جزل يكسى الرياض ديايچاكرامته = Gözlerimi sağa sola çevirip duruyorum, üzüntümün alâmeti olarak sararıp solmadıkça gözlerimin yaş akıtmadan razı olmam, durmaksızın göz yaşlarını bolca döksün bu göz yaşları bahçelere atlastan kıymetli elbiseler giydırsın" anlamına gelen Arapça bir kîtâdır.

⁵ 1 Safer 1129 = 15 Ocak 1717 Cuma.

İzi[a]'l-mekâdîru lem tusbih müsâ'adeten
‘Alâ bulûgi'l-münâ lem tenfe'u'l-himem¹

mefhûmu üzere sa'y ü himmetleri hebâ ve ihtilâf-ı kelime-i ru'esâ ve ‘adem-i vefâdârîyi erbâb-ı vegâ ile gûn-be-gûn dil-şiken-i fikr ü ezâ ve giderek bu hâlet vücûd-i ‘âlem-sûdlarına te'sîr ve târîh-i mezkûrda terk-i tâc ü serîr ve mücâvir-i rahmet-i Hayy ü Kadîr oldular. On altı sene dokuz mâh hükümrân-ı mülk-i ‘Osmânî ve dilsîr-i ni‘met-i zin-degânî oldu. Şehriyâr-ı mağfûr bir Padişâh-ı Felâtûn-dirâyet İskender-himmet, Edhemî-sîret mâyil-i hayrât ve rağib-i müberrât yemmi kerem ve mekâdir-şinâs ve mürebbî-yi efâzîl-ı nâs muhtebir-i ahvâl-i ‘âlem ve mücerrib-i etvâr-ı ümem vücûd-i iktidâr ile hamûl u sâbir ve ‘afv-i müsî’ ile celb-i havâtır eder bir Şehriyâr-ı cemîlu'l-me’âsir idi.

Cüz’iyyât-ı ‘ulûma meyl-i Şâhâne’leri derkâr ve bu vesîle ile nîce gûmeşdegân, rûzgâr-ı zemân-ı bâ-emânlarında resîde-i hayyiz-i i‘tibâr olup, hattâ Mağrib halkı bu fende mâhir olmak cihetîyle, Fas Hâkimi’ne mahsûs nâme tahrîr ve mazmûnunda cemî-i mugayyebatın ‘îlmi, zât-ı ecell ü a‘lâya mahsûs olup, ancak evkât-ı sâ‘ât leyl ü nehâri tesvîg-i şer‘ derecesinde ehâlî-yi İstanbul'a neşr için bir şahîs ırsâlini tezkîr buyurdukları, fenn-i mezkûre kemâl-i rağbetlerini mü’eyyeddir. Erkân-ı saltanat ‘ale'l-‘umûm sulha rağbet ve murahhaslar ta‘yîni ile kat‘-ı sulh mâddesinde bî-şekk ü raybet iken, Hudâvendigâr mebrûr tebessüm ile ‘adem-i in‘ikâdını işrâb ve: “Zemânımızda sulh bu kadar” deyü hitâb buyurduklarında, nevâdîy-i hâssu'l-hâslarına mahrem olanlardan biri: “Çünkü çehre-i kifâh mir‘ât-ı ‘âlemde sûret-bend-i salâh olmayacağı meczûm-i Şâhâne-leridir, yâ niçün murahhaslar irdâf ve levâzîm ve havâyicilerine mâm bî-gâye itlâf olunur” dedikde: “Ve-kâne emrullahi kadaran makdûra”² [M2 281] buyurduklarını Yenişehirli ‘Osmân Efendi şifâhen ba‘zı havâssa ifâde eylediği meşhûrdur.

Zîkr-i âsâr ü hayrât-ı ân-Pâdişâh-ı cemîlu's-sifât

Sulb-i pâk-i Şâhâne’lerinden Sultân Selîm nâmında bir Şehzâde-i bî-müdânî el-yevm ârâyışde ser-suffa-i zindegânî olduğundan başka, üç ‘aded selâtîn-i ‘ismet-âyîn terkiyle, tahsîl-i ‘ömr-i sâni buyurmuşlardır. Ramazânlıarda ‘ulemâyi fi külli yevm huzûr-i Mülükâne’lerine getürdüp, Kâdi Beyzâvî Tefsîri’nden mübâhase etdirerek, kesb-i feyz-i rûhânî ve istifâde-i nüket-i Furkânî ‘akîbinde dersde hâzır olanları nakd-i firâvân ile taltîf ve nevâziş ü iltifât ile teşrîf muhteri‘ât-ı Sultânîyye’lerindendir. Üsküdar’dâ válîde-i müşfikaları yön mükellef bir câmi‘ binâ ve evkâf-ı kesîre rabtiyla hademesini iginâ buyurduklarından fazla, Lâleli civârında iki minâreli câmi‘ ve medrese ve ‘imâret ve türbe binâsiyla, ism-i sâmîlerin ihyâ ve zelzealeden münhedim olan Ebu'l-feth Sultân

¹ اذا المقادير لم تصبح مساعدة * على بلوغ المني لم تنفع الهمم = Arzuları gerçekleştirmeye takdîr-i İlâhî yardım etmezse, niyet ve gayret fayda etmez” anlamına gelen bu cümle Arapça bir ifadedir.

² وكان امر الله قدرا مقدورا” = Allah’ın emri kesinleşmiş bir hükümdür” anlamına gelen bu cümle, Kur’an el-Ahzâb 33/38. âyetin son kısmından alınmıştır.

Mehmed Hân Câmi‘ini müceddededen inşâ ve Yenikapu hâricinde tûlen on iki bin ve ‘arzan altı bin zirâ‘ mahalli imlâ ve niçe dil-güşâ büyût ve dekâkîn binâsıyla, bir mahalle-i cân-bahşâ îcâd buyurmuşlardır. Cenâb-ı Hak mezâr-ı pür-enverlerin mehbit-ı şu‘â-i rahmet ve mevrid-i vüfûd-i mağfiret eyleye! Âmîn, bi-hurmet-i Seyyidi'l-enbiyâ-i ve'l-mürselîn.

Mesned-ârâyân Vekâlet-i kübrâ der‘ahd-i ân-Şehriyâr-ı müstahsinü'l-âsâr

İbtidây-ı cülûslarında, çâr-bâliş-nişîn-i Sadâret-i ‘uzmâ olan Râgîb Mehmed Paşa makâmında ibkâ ve altı sene mikdârı mühimmât-ı Sadâret'i icrâdan sonra medhûş-i sekret-i reybe'l-menûn ve Koska'da binâ etdiği Kitâb-hâne hazîresinde medfûn oldu. Yerine Hamza Paşa Sadriâ‘zam olup, bir sene kadar kâr-sâz-ı umûr-i enâm ve ba‘de'l-‘azl Cidde'ye gidüp, ‘Arafât'da mütenâvil-i câm-ı himâm oldu. Bundan sonra Mustafa Paşa bir buçuk sene kadar kâfil-i umûr-i Sadâret ve Midilli Cezîresi'nde mahnûkan ‘azm-i semt-i âhiret eyledi. Yetmiş sekiz senesi evâyilinde¹ Muhsin-zâde Mehmed Paşa, Vezîr ve üç sene kadar o makâmda karar-gîr olduktan sonra ma‘zûl ve Silahdâr Hamza Paşa yerine menkûl oldu. Müşârun ileyh² yirmi yedi gün muhtellü'ş-şu‘ûr, mutesaddî-yi umûr olduktan sonra ‘azl ve Gelibolu'ya vardıkda vefât ve terk-i dağdağa-i kâyinât eyledi. Bundan sonra Nişancı el-Hâc Mehmed Emîn Paşa Sadr-ı iclâle mütesâ‘id ve Sipehsâlârlık şerefiyle umûrunda müstakil [M2 282] ü münferid olup, bâlâda tafsîl olunan esbâb ile ‘azl ve Edirne'ye geldikde, seyf-i kazâ’ vü kader ile terk-i ser ve Tevfîkî ‘Ali Paşa bu mesnede zîb ü fer ve andan sonra Halîl Paşa ve bir sene murûrunda Silahdâr Mehmed Paşa mühr-i hümâyûn ile kâm-revâ olup, Bazarcık'da o dahi ma‘zûl ve'l-yevm Sadriâ‘zam ve Serdâr-ı ekrem olan Muhsin-zâde Mehmed Paşa, sâniyen neyl-i Sadâret'le vâsıl-ı ser-menzi'l-me'mûl oldu.

Zîkr-i Meşâyihi İslâm der‘ahd-i ân-Pâdişâh-vâlâ-makâm

İbtidâ cülûs-i mülükânelerinde, Dâmâd-zâde Feyzullah Efendi makâm-ı İftâ'da bulunup, çok geçmeden Mehmed Sâlih Efendi câh-ı refî‘-i İftâ ile şeref-mend ve bir müddetden sonra Çelebî-zâde ‘Âsim Efendi mesned-i Meşîhat'le ser-bülend olup, bir sene murûr etmezden mukaddem vefât ve kat‘-ı mesâfât-ı hayatı edüp, Veliyyüddin Efendi'nin kâmet-i liyâkati kabâ-yı Fetvâ'ya sezâ görülüp, vakt-i mukadderini ba‘de'l-istîfâ Karabekir Efendi-zâde Ahmed Efendi nesek-sâz-ı umûr-i ‘ulemâ olup, bundan sonra Dürri-zâde Mustafa Efendi iki sene kadar hutûb-i Fetvâ ile müştağıl ve surûf-i rûzgâr ile yerine Pîrî-zâde ‘Osmân Efendi müntakil ve ol dahi yedi sekiz mâh zarfında savb-ı ‘âlem-i bekâya mürtahil olup, Mîrzâ-zâde Mehmed Sa‘îd Efendi o makâm-ı ‘âlî ile tebcîl ve ba‘dehû mansîb-ı refî‘-i Meşîhat-i İslâmiyye Şerîf-zâde Mehmed Monla Efendi'ye tahvîl olunduğu hengâm, Şehriyâr-ı enâm huld berîni makâm eyledi.

¹ 1-10 Muharrem 1178 = 1-10 Temmuuz 1764.

² müşârun ileyh M2, B2, K2 : — Ü.

Vürûd-i hatt-ı hümâyûn ve ibkâ-yı Sadâret-i ‘uzmâ¹

Birkaç seneden berü asâkir-i İslâm ‘asâ-i sefer ve envâ’-ı hatar ile fedây-ı cân ü ser eyledikleri yegân yegân nûmâyân olduğuna binâ’en, fî-mâ-ba’d şart-ı ittifâk u it-tihâda ri‘âyet ile düşmenden ahz-ı sâr ve gâlibâne tayy-ı tûmâr-ı harb ü peygâr etmelerini mutazammin ve Sadâret-i ‘uzmâ’nın ibkâ ve takrîrini mütebeyyin bir kît‘a hatt-ı hümâyûn şeref-sudûr olup, Ordu-yi hümâyûn’dâ mevcûd vüzerâ ve vükelâ cem‘ olundukdan sonra, cümlesinin muvâcehesinde kırâ’et ve herkes Hudâvendigâr-ı sâbika rahmet ve Şehriyâr-ı cedîde istid‘ây-ı tevfîk-i ehadiyyet eylediler.

İhsân-ı Vezâret be-Hasan Paşa ve vukû‘ât-ı sâyire

Sâbıkâ Hanya Muhâfizi Eğribozlu Za‘îm-zâde Hasan Paşa ba‘zı ta‘ahhûdât ile Vezâret'e tâlib ve câyiz görmeyenlere görenler gâlib gelüp, bi’t-tebrîc matlabı tervîc ve zilka‘denin on yedinci günü² Köstendil [M2 283] Sancağı ve Rumeli Sürûcülüğü ile rütbe-i vâlây-ı Vezâret tarafına tevcîh olunup, bu mülâbese ile câme-i rez-i-târ-ı ikbâli tirâz-ı ‘izz ü rif‘ atle tezyîn ü tebrîc olundu.

Kul Kethudâsı Mehmed Ağa ‘azl-i nâgeh-zûhûra mübtelâ ve Silistire cânibinde olan Ser-zağarî Mustafa Ağa mansîb-ı mezkûr ile kâm-revâ oldu.

Cülûs-i hümâyûn ahbârını mutazammin dost olan devletlere ber-vech-i sefâret birer âdem ta‘yîni de’b-i kadîm-i devlet olduğuna binâ’en, Anadolu Muhâsebecisi Kabakulak yeğeni Süleyman Bey Nemçe’ye ta‘yîn ve Ordu-yi hümâyûn’dâ kâffe-i levâzımı rü’yet olunup, bir sâ‘at mukaddem ‘azîmet eylemesi tarafına ifâde vü tebyîn olundu.

Şehriyâr-ı sütûde-âsâr cülûs-i hümâyûnlarının altıncı günü hîyre-sâz-ı çeşm-i e‘âdî ve bâ‘is-i hayret-i hâzır ve bâdî olan alay-ı müzeyyen ile hazret-i Hâlid'i ziyâret ve tekallüd-i seyf ile kânûn-i âbâ-i kirâamlarını icrâ ve bu haber-i meserret-eseri şâmil hatt-ı hümâyûn ve teşrifât-ı seniyye ile çerâg-ı efrûhteleri olan Kapucular Kethudâları el-Hâc Mustafa Ağa’yı isrâ ve Sadria‘zamların nâyil-i sürûr-i evfâ buyurdular.

Şeyhulislâm olan Şerîf-zâde Mehmed Monla Efendi ‘azl ü iz‘âc ve Dûrrî-zâde Mustafa Efendi o câh-ı reff‘ ile hâyiz-i rehîne-i ibtihâc oldu. Zilhicce evâsîtinda³ Kâyim-makâm-ı Rikâb Melek Mehmed Paşa ‘azl ve Deryâ Kapudanlığı ile kâm-yâb olup, Vezîr Kapucu Süleymân Paşa, Kâyim-makâmlık ile ‘izz ü şeref iktisâb ve el-yevm Rikâb Çavuş-bâsısi olan ‘Abdulkerîm Bey dahi ma‘zûl ve yerine Lâleli Mustafa Efendi birâderi Mehmed Efendi bağıteten menkûl ve çok geçmeden Rikâb Kethudâlığı makâmine mevsûl oldu.

¹ ‘uzmâ M2, B2, K2 : utma Ü.

² 17 Zilka‘de 1187 = 30 Ocak 1774 Pazar.

³ 11-20 Zilhicce 1187 = 23 Şubat-4 Mart 1774.

Seksen sekiz senesi muharreminden¹ i‘tibâr ile² Mekke-i mükerreme Kazâsı, Şâm'dan munfasıl ‘Arab-zâde Ahmed ‘Atâ’ullah Efendi'ye ve seksen yedi recebi gurreinden³ Medîne-i münevvere Kazâsı, Edirne'den mün‘azil es-Seyyid Mehmed Nâfi‘ Efendi'ye ve seksen yedi recebinden⁴ Mîsr-ı Kâhire Hükûmeti, sâbıkâ Haleb Kadısı Paşmakçı-zâde es-Seyyid Nu‘mân Efendi'ye ve rebî‘ulâhir gurresinden⁵ Havâss-ı Refî‘a Kazâsı, Şâmî-zâde Mustafa Efendi'ye ve Sadâret-i Anadolu, müddet-i ‘örfiyyesin tekmîl eden es-Seyyid İbrâhîm Efendi ‘azlinden sâbıkâ İslâmbol Kadısı Dürrî-zâde Mehmed Nurullah Efendi'ye tevcîh ü ‘inâyet ile mazhar-ı birr ü mekremet kılındı. İstanbul Kadısı [M2 284] Bâbî-zâde bir sene kadar icrây-ı ahkâm ve Mekke'den ma‘zûl Kethudâ-zâde Mehmed Sa‘îd Efendi, şehr-i rebî‘ulâhirin ikinci günü⁶ Kazâ-i İstanbul ile kesb-i ecell-i münye vü merâm edüp, Üsküdar Kazâsı dahi, Hîfzî-zâde Mustafa Efendi'ye ihsân ve ‘unvân-ı Mevleviyyet ile gonçe-i i‘tibârı küşâde vü handân kılındı.

‘Azl ü nasb-ı hazret-i Fetvâ-penâhî

Şeyhulislâm ve Müftiyyü'l-enâm olan Mîrzâ-zâde Mehmed Sa‘îd Efendi, maraz-ı günâ-gûn ile ‘alîl olup, tebdîl-i hevâ ve derdine tedâruk-i devâ ma‘razında Sultândepe- si’nde vâki‘ hânesinde temekkün ü sevâ niyâzından başka, meşgale-i Fetvâ'dan isti‘fâ eylediğine binâ’en, iltimâsi müsâ‘ade-i hazret-i Cihândârî'ye makrûn ve işbu Cumâdelâhîre gurresinde⁷ sâbıkâ Sadr-ı Rum ve hâlâ Nakîbu'leşrâf olan Şerîf-zâde Mehmed Şerîf Efendi mesned-i Meşîhat ile memnûn kılınup, mansîb-ı celîl-i Nekâbet-i eşrâf ile sâbıkâ Sadr-ı Anadolu es-Seyyid İbrâhîm Efendi mazhar-ı eltâf oldu⁸.

Vefât-ı Bâbî-zâde ve tevcîh-i ba‘zi menâsîb-ı ‘ilmîyye

Bir mâh mukaddem İstanbul Kazâsı'ndan munfasıl olan Bâbî-zâde es-Seyyid ‘Abdu’llâh Efendi bir zemândan berü emrâz-ı günâ-gûn ile rencûr u haste ve ‘akîbet bâb-ı hayatı ü zindegânsı dest-i ecel ile muğlak u beste olup, fûshat-serây-ı şehr-i hâmûşânda mukîm ve halkazen-i bâb-ı ni‘me'l-me’âb-ı dâru'n-na‘îm oldu.

Ramazân-ı şerîf gurresinden Edirne Kazâsı'yla, sâbıkâ Yenişehir-i fenâr Kadısı Hâfız Mehmed Efendi, karîn-i i‘zâz⁹ ve gurre-i zilka‘deden¹ Burusa Kazâsı'yla, Yahyâ-

¹ 1 Muharrem 1188 = 14 Mart 1774 Pazartesi.

² “Seksen sekiz senesi muharreminden i‘tibâr ile Mustafa Beyefendi'ye, Mekke-i mükerreme Pâyesi tevcîh olundu” kısmında bulunan bilgiler aynı kaligrafi ile Ü 225ba-228a varakların yan taraf- larına kaydedilmiştir.

³ 1 Receb 1187 = 18 Eylül 1773 Cumartesi.

⁴ 1 Receb 1187 = 18 Eylül 1773 Cumartesi.

⁵ 1 Rebî‘ulâhir 1187 = 22 Haziran- 1773 Salı.

⁶ 2 Rebî‘ulâhir 1187 = 23 Haziran 1773 Çarşamba.

⁷ 1 Cumâdelâhîre 1187 = 20 Ağustos 1773 Cuma.

⁸ oldu M2, B2, K2 : kılındı Ü.

⁹ i‘zâz M2, B2, K2 : اعزاز Ü.

zâde İbrâhîm Efendi, kâmet-efrâz-ı tebahtur u ihtizâz olup, Yenişehir Kazâsı'yla, es-Seyyid ‘Ali Efendi dahi kesb-i imtiyâz eyledi. İzmir Mevleviyyeti ile gurre-i zilka‘deden² Kadı‘asker ‘Osmân Efendi-zâde es-Seyyid Mehmed Emîn şâdân ve sene-i âtiye saferinden Şâm-ı cennet-meşâmm ile sâbıkâ Galata Kadısı es-Seyyid Mehmed Efendi, pâ-nihâde-i merkez-i ‘izz ü şân oldu.

Nasb-ı Sadr-ı Rûm

Sadâret-i Rumeli ile mu‘azzez olan Vassâf-zâde Es‘ad Efendi'nin müddet-i hükûmet-i ma‘rûfesi hayyiz-resân-ı inkızâ ve Sadâret-i mezkûre ile bi-hasebi't-tarîk Dâmâd-zâde Mehmed Murâd Efendi, şevvâlin ikinci günü³ mutesaddî-yi ahkâm-ı şerî‘at-i garrâ oldu. Sene-i âtiye muharreminden Selânik Kazâsı, Hâfız Feyzullah Efendi'ye ve Galata Kazâsı, bâ-Pâye-i Kuds Haremeyn Mûfettişi Ahmed Necîb Efendi'ye, [M2 285] ve Haleb Kazâsı, Zeyrek Îmamî-zâde Feyzullah Efendi'ye ve Kudüs Kazâsı, sâbıkâ Filibe Kadısı Küçük Torun Mehmed Efendi'ye tevcîh olundu.

‘Azl-i Ser-etîbbâ-i hâssa

Cülûs-i hümâyûn ‘akabinde hekîm-başlarının ‘azli ‘âdet olunduğuna binâ’en, Riyâset-i etîbbâ ile ser-efrâz olan Mehmed Efendi ‘azl ve sâbıkâ Hekîm-başı olan Mehmed ‘Ârif Efendi yerine nakl olunduğundan gayri, Edirne Pâyesi'nde bulunan mevâlî-yi ‘izamâ vasl olundu.

‘Azl ü nasb-ı Şeyhulislâm

Bir müddetden berü Müftiyyü'l-enâm ve Hallâl-i müşkilât-ı hâss u âmm olan Şerîf-zâde Mehmed Şerîf Efendi, müddet-i mukadderisin istîfâ ve zilhiccenin on beşinci günü⁴ Dürrî-zâde Mustafa Efendi sâlisen ziynet-bahş-ı mesned-i Fetvâ oldu. Îmâm-ı Evvel-i Sultânî Hâfız Mehmed Efendi'ye, tarîk cihetile bir nev‘ ikrâm-ı hâtır-güzâr-ı Şehriyâr-ı enâm olduğuna binâ’en, seksen sekiz muharreminden⁵ Edirne Pâyesi'yle nâ'il-i evvelîn pâye-i merâm oldu. ‘Arab ‘Ali-zâde Mehmed Sânih Efendi, Havâss-ı Reffî'a Kazâsıyla ser-bûlend ve Çavuş-başı-zâde Ahmed Efendi'nin şahsâr-ı emeli Üsküdar Kazâsı'yla berû-mend olup, Muğlavî Mehmed Efendi'ye, Mekke-i mükerreme ve es-Seyyid Mustafa Efendi'ye, Medîne-i münevvere ve es-Seyyid ‘Osmân Efendi'ye, Mîsr-ı Kâhire tevcîh olundu.

¹ 1 Zilka‘de 1187 = 14 Ocak 1774 Cuma.

² 1 Zilka‘de 1187 = 14 Ocak 1774 Cuma.

³ 2 Şevvâl 1187 = 17 Aralık 1773 Cuma.

⁴ 15 Zilhicce 1187 = 27 Şubat 1774 Pazar.

⁵ 1 Muharrem 1188.= 14 Mart 1774 Pazartesi.

‘Azl-i Sadr-ı Anadolu ve Kādī-yi İstanbul

Şeyhulislâm-ı vakt Dürri-zâde Efendi'nin veled-i ekberi Nurullah Efendi, müdde-tini tekâlîf ve Sadâret-i mezkûreyi diğer mahdûmları ‘Atâ’ullah Efendi tâhsîl edüp, bir seneden berü İstanbul Kadısı olan Kethudâ-zâde es-Seyyid Mehmed Efendi dahi ma‘zûl ve Mekke-i mükerreme'den munfasıl Hayâtî-zâde Mehmed Sa‘îd Efendi, hükûmet-i mezkûreye menkûl oldu. Sâbikâ Yenişehir-i Fenâr Kadısı olup, asgar-ı evlâd-ı Fetvâ-penâhî olan Mehmed ‘Arîf Efendi'ye Zilka‘de gurresinden¹ Mekke Pâyesi ile Burusa Kazâsı ve rebî‘ulâhîrin onuncu gününden² Hekîm-başı ‘Arîf Efendi'ye ve cumâdelâhîre gurresinden³ İmâm-ı Evvel-i hazret-i Şehriyârî'ye Mekke-i mükerreme pâyeleri ihsân ve her biri sebk-i akrân ve îkâd-ı nâyire-i gayz-ı ihvân eylediler. Zilka‘denin gurresinden⁴ İzmîr Kazâsı, Paşmakçı-zâde es-Seyyid Selîm Efendi'ye ve Yenişehir-i Fenâr Kazâsı, Hüseyin Ağa-zâde ‘Abdurrahmân Efendi'ye ve Galata Kazâsı, Yûsuf Efendi-zâde Mehmed Sa‘îd Efendi'ye tevcîh olundu. [M2 286]

‘Azl ü nasb-ı Şeyhulislâm

Müftiyyü'l-vakt olan Dürri-zâde Mustafa Efendi ‘illet-i pîrî ile mesned-i Fetvâ'dan mütenezzil ve sâbikâ Sadr-ı Rûm olan ‘Ivaz Mehmed Paşa-zâde İbrâhîm Beyefendi o câh-ı menî‘a müntakil olup, birkaç gün murûrunda mahdûmu olan Mustafa Bey'i Burusa Pâyesi'yle idhâl-i dâyire-i Mevâlî ve Selânik Kazâsı tevcîhiyle, mazhar-ı sunûf-i mekârim ü me‘âlî eyledi. Rumeli Kadi‘askeri Mehmed Murâd Efendi tekâlîf müddet ve Sadâret-i mezkûre ile Sâlih Efendi-zâde Mehmed Emîn Efendi, sâniyen ihrâz-ı dest-mâye-i miknet eyledi. Şevvâlin on beşinden⁵ i‘tibâr olunmak üzere sâbikâ Mîsîr Kadısı ‘Arab-zâde Mehmed Sâdîk Efendi'ye ve Galata'dan ma‘zûl olup, Edirne Pâyesi olan Ordu Kadısı Müftî-zâde Ahmed Efendi'ye, Mekke-i mükerreme pâyeleri ihsân olunup, Edirne Pâyesi'yle sâbikâ Üsküdar Kadısı olan Veliyyüddin Efendi-zâde Mehmed Emîn Efendi'ye rebî‘ulevvvel gurresinden⁶ Şâm Kazâsı ve gurre-i rebî‘ulâhîrdan⁷ Kuşadalı Mustafa Efendi'ye, Haleb ve Trabzonî Mehmed Efendi'ye Kuds-i Şerîf ve çend rûz mu-kaddem Edirne Pâyesini ihrâz eden mahdum-i Fetvâ-penâhî Mustafa Beyefendi'ye, Mekke-i mükerreme Pâyesi tevcîh olundu.

¹ 1-10 Zilka‘de 1187 = 13-22 Şubat 1774.

² 10 Rebî‘ulâhir 1187 = 1 Temmuz 1773 Perşembe.

³ 1-10 Cumâdelâhîr 1187 = 20-29 Ağustos 1773.

⁴ 1-10 Zilka‘de 1187 = 14-23 Ocak 1774.

⁵ 15 Şevvâl 1187 = 30 Aralık 1773 Perşembe.

⁶ 1-10 Rebî‘ulevvvel 1187 = 23 Mayıs-1 Haziran 1773.

⁷ 1-10 Rebî‘ulâhir 1187 = 22 Haziran- 1 Temmuz 1773.

VEKÂYÎ‘ SENE SEMÂN VE SEMÂNÎN VE MÎ’ETE VE ELF

İşbu sâl-i miyân-fâl miftetahı olan muharremül-harâmın üçüncü günü¹ sunûf-i askerînin iki kışt mevâcîblerini şeranpo hârcinde mansûb haymede bi'n-nefs Serdâr-ı ekrâm hazretleri tevzî' u i'tâ ve seferber olanları kayd-ı muzâyakadan vâreste vü rehâ edüp, itmâm-ı mevâcib, 'arz-ı südde-i Şehriyâr-ı vâlâ-menâkîb kılındıkda, Silahdâr-ı bülend-itibar olan 'Abdullah Ağa vesâtatiyla teşrifât-ı 'âlem-behâya mashûb hatt-ı hümâyûn-ı şeref-makrûn mevhîbet-rîz-i vürûd ve Serdâr-ı ekrem hazretleri bu nevâzîş ü iltifât ile nâyil-i sürûr-i nâ-mahdûd oldu.

I'tâ-yı Vezâret be-Ağa-yı Silahdârân

Ordu-yi hümâyûn'da bi'l-fî'l Silahdâr Ağası olan 'Ali Ağa fi'l-asl tüvânger ü mütemevvil ve mesârif-ı seferiyyeye mütehammil olduğuna binâ'en, bu hilâlde Kars câni-bine tabî'at-dehr bir Ser'asker ta'yînini dahi îcâb etmekle, şehr-i mezkûrun on birinci günü² Erzurum Eyâleti ve Kars câniibi Ser'askerliği tevcîhiyle dâhil-i defter-i vüzerây-ı 'izâm olup, üç beş gün zarfında hareket ü kiyâm ve cânib-i mezkûre 'atf-ı zimâm eyledi.

Vukû‘-i ihtilâl der-memleket-i Rus

[M2 287] Rusya İmperatoriçesi Katerina 'an-asl Nemçe herseklerinden birinin kızı olup, Moskov İmperatoru'na âyînleri üzere varup, hevâ-yı zabit-ı mülk derûnunda covelân ve Orloflar'ı bu sırra âşinâ ederek, rabt-ı peyvend ü peymân ve mülk-i Rus tarafına teveccûh eyledikde, merkûmları tasarruf u idârede enbâz ve belki her birini rüteb-i sâmiye ile mümtâz eyleyeceğini ifâde ile hem-râz etmişidi. Merkûmlar birkaç birâder olup, levâhik u hevâdârları dahi mütekessir bulunduğuandan, fi'l-i mezkûru bağıtten icrâ ve İmperatorun mülk-i vücûdunu ifnâ eylediler. Oğlu sabî bulunup, idâre-i umûr zîm-nînda mâder-i bed-ahteri olan Katerina nâzır-ı mutlak ve birkaç günden sonra İmperatorluğun nefsini elyak görüp, Rusya müteneffislerini rütbe vü ihsân ile memnûn ve 'ale'l-husûs Orloflar'ın kadr u i'tibârlarını efzûn etmişidi. Vâris-i mülk olan İmperator-i maktlûlun oğlunu terbiyeye taraftarlarının ba'zisini ta'yîn ve hadd-i bülûga resîde oldukda, müsta'iddân-ı hevâ vü hevese 'illet-i iftinân olan duhterân-ı sîm-ber ve kenîzegân-ı sanem-peykeri üzerine teslît ile meşk u 'aşk ve ta'lîm-i fisk etdirerek, hevâsını o tarafa munsarif ve kendüsü kayd-ı hayatı ile bi'l-istiklâl İmperatorluğâ mutasarrîf olup, Nemçe ve Prusya ile birkaç def'a mütevâliyen tarh-ı kur'a-i kâr-zâr ve baht-ı sâz-kâr ile galebesi nûmû-dâr bulunduğuandan, Rusyalı her hâlde irâdesine inkiyâd ve hubb ü şegaf ile itâ'tinde ittihâd gösterdiler. Kazak tâyifesinden Soganşef³ nâm bir şahîs, mesfûrenin zulmünden ve sefer tekarrubu ile kesret-i tekâlîfinden re'âyâyi himâyet ve def-i mezâlim ü mazarrat ile vâris-i mülkü makâmına ikâmet etdirmek da'vâsiyla hurûc

¹ 3 Muharrem 1188 = 16 Mart 1774 Çarşamba.

² 11 Muharrem 1188 = 24 Mart 1774 Perşembe.

³ Ü: سوغانشف :M2, B2 ,K2

edüp, Dörinburg nâm mahalli zabt ve kati çok esliha ve âlât-ı harbi istimlâk ve muârizlarını ihlâk edüp, zindanda olan mahbûsları ıtlâk ve etrâfa neşr-i evrâk ederek, haylı yığınak peydâ eyledi. Maktûl İmperatorun cânibdârları bu keyfiyyetden memnûn oldular ise dahi, Orloflar'ın kuvve-i şekîmeleri i'lân-ı 'isyâna mâni' olup, Rusya memâlikine 'azîm ihtilâl ilkâsından sonra, İmperatorîce gümâşteleri yedinde mesfûr Soganşef ve tevâbi'inin ekseri maktûl ve mesfûrenin kuvve-i [M2 288] istidrâciyyesiyile, diyâr-ı Rus'da misli nâdir zorbâ dağdağası hayyiz-i zevâle mevsûl olduğu ihbârı, Ordu-yi hümâyûn'da kesb-i iştihâr eyledi. Mesfûrenin bu hâdise-i nâgeh-zuhûr takrîbi ile zevâli muntazar-ı erbâb-ı 'ukûl iken, [**mîsrâ**]':

İinne'l-kelâme¹ tavîletü'l-a'mâr²

mefhûmunca def-i gâyile ve zemân-ı mutetâvile ihtilâsiyla, düvel hakkında tevlîd-i umûr-i hâyle edüp, hâlike oldukdan sonra Rusyalu'nun bahti bergeste ve zûcâc-ı pâre-i sevretler şikeste oldu.

Duhûl-i Serdâr-ı ekrem be-Meştây-ı Şumnu

Makâk Sahrâsı'nda hayme-nişîn olanlar, nazm:

Ez-'amel 'âlem-i pür inkilâb
Nukre-i hâlis şûde sîmâb-ı âb
Katre ki, ez-ebr çekân ber-hevâ
Mühre-i billûr şûde der-hevâ³

me'âliyle⁴ giriftâr-ı ra'det-i berd ve lerzîde-i bürûdet-i mevsim serd olup, te'sîr-i kâfûr-i berf kuvvet-i nâmîyeden ıskât-ı fî'l tevlîd ve 'urûk u şerâyînde mânend-i âb cereyân eden rûh-i hayvânı mu'attal berd-i şedîd olup, nev'-i insân cins-i hayvân, nazm:

Ditreyüb berk-i hazân gibi serâ-ser 'âlem
Teb-i hummâ sanasın 'âleme olmuş sârî

vefkînce sahrâlarda karârdan 'âciz ve kesret-i emtâr ise bir çadırdan bir çadıra varmak tarîkinî mâni' u hâciz ve fîmâ-ba'd bu hâl ile ikâmet ıtlâf-ı nûfûsa sebeb olacağı ma'lûm-i Sadr-ı vâlâ-neseb olmağla, meştâ husûsiyçün 'akd-ı cem'iyyet-i meşveret kî-

¹ kelâme M2, B2, K2 : kilâb الکلاب Ü.

² مهakkak söz ömürleri uzatır = ان الكلام طويلاً لا عمر = An al kalam tarihiye al-âumar

³ از عمل عالم پر انقلاب/نقره خالص شده سیماب آب

= قطّره كه از ابرچکان برها/مهره بلور شده درها = Dünyanın inkılâplarla (değişimlerle) dolu olması ameldendir, halis bakır civa damlalarından oluşur, damla buluttan havaya karışır havada billurdan bir mühreye dönüsür" anlamına gelen bu dörtlü Farsça bir şîirdir.

⁴ me'âliyle M2, K2, Ü : ماليه B2.

linmişidi. Herkes bir tarafı tercîh ve ba‘zı ‘ukalâ serhadlerden dûr olmağı ‘adem-i tecvîz ile Yanbolu Kasabası'nı tasrîh eylediler. Bu tedbîr karâr-gîr ve Rikâb-ı hümâyûn'dan istîzân ü istirhâs olunup, haber gelinceye dek, Şumnu'da ikâmeti erbâb-ı fark ü temyîz bi'-ittifâk tecvîz etmeleriyle, selh-i şabâن-ı şerîfde¹ meştâya duhûl ve herkes sâl-i güzeştede mu‘ayyen olan hânesine nûzûl eyledi. Şumnu Kasabası'nın etrâfında vâki‘ kurâ vü kasabât ehâlîsinin ekserî beliyye-i mâmâ-selef ile berü taraflara hicret edüp, zehâyir ve ‘alef ve sâyir me’ûnet ü hûrdenî bu sebeble zâyi‘ ü telef olduğundan, her vechile zarûret çekilmek tasavvuru tâhdîş-i ezhân etmişken, fazl-ı Bârî ile Şumnu'ya duhûlden sonra bi'l-fi'l-cümle ehâlî yerlü yerine gelip, mevhûm olan muzâyaka indifâ‘ıyla umûm-i nâs nâyîl-i inbisât-ı bî-kiyâs olup, Şumnu Kasabası hisb u rehâ ve vüs‘at-i erzâk u gıdâ ile Mîsr-ı sagîr itlâkına sezâ ve bu esbâb ile mahall-i mezkûr meştâya tahsîs ve rikâb tarafına [M2 289] ‘arz u telhîs olundu. Silistire Ser‘askeri Vezîr ‘Osmân Paşa Silistire'ye iki sâ‘at bu‘du olan bir karyede ve Dağıstânî ‘Ali Paşa Kozluca'da kışlamak üzere ta‘yîn-i mekân ve Selânik Mutasarrîfi Vezîr İbrâhîm Paşa'nın hâli perîşân olmak cihetiyle, mansıbı olan Selâniğ'e ‘azîmet üzere me’zûn olmuşken, hilâl-i râhda Kandiye Eyâleti ile memnûn kılınup, ‘İzzet Ahmed Paşa dahi Niğbolu'da ârâm ve Yenişehirli Vezîr İsmâ‘îl Paşa İnebahti'ya teveccûh ile tahsîl-i merâm eyledi.

Hafr-i hendek der-Şumnu

Her hâlde şart-ı hazm ü ihtiyâta ri‘âyet ile fîkr u endîşe-i ‘avâkîb, [mîsrâ]:

Fe-in sellemte femâ fi'l-hazmi min be'sin²

ictihâdında olan kâr-âzmûdegân-ı cihân ‘indinde olan re'y-i sâyib ve bir emr-i mu‘teber ü münâsib olduğuna binâ'en, Şumnu Kasabası'na hendek hafrı ve şeranpo binâsı mu-kaddemâ tasvîb olunup, etrâfdan ‘amele celb ve itmâma karîb olmuş idi. Meştâya duhûlden sonra bakîyye-i binâ ocağlara kît‘a kît‘a taksîm ve destyârî-yi erbâb-ı himmet ile bidâyet ü gâyeti yedi mâhda tetmîm olunup şöyle ki, ‘arzı altı ve ‘umku beş zirâ‘ cem‘an on bin zirâ‘dan mütecâviz bir hendek hafr olunup, etrâfi şeranpolar ile ihâta ve dâhil ü hâric ma'lûm olmak için cihât-ı sitte i‘tibâriyle altı ‘aded kapu ta'lîk u inâta olundığından başka, mustahfızlar ta‘yîn ve birkaç tabya binâ ve toplar ta‘biyesiyle gerîgi gibi tahsîn ve nûmûne-nûmây-ı kal‘a-i gevher-nigîn kılındı.

Ser‘asker-şüden-i Vezîr Gâzî Hasan Paşa be-cânib-i Rusruk

Boğazhisâr Ser‘askeri Kapudân-ı deryâ Vezîr Hasan Paşa'nın müşvârı ma'lûm ve sa‘âdet-i tâli‘i mücerreb ü mefhûm olduğuna binâ'en, sefer-i hümâyûnda istihdâmi havâlî- gerd-i zamîr-i Şehriyârî olduğuna binâ'en, ‘Ömer Paşa'dan münhal olan Anadolu Eyâleti, tarafına tevcîh ü ihsân ve yetmiş beş bin guruş imdâdiyle tekmîl-i noksân eyle-

¹ 21-29 Şaban 1188 = 22 Ekim-4 Kasım 1774.

² “فَان سلَمْتَ فِيمَا فِي الْحَزْمِ بِأَنْ” = Emniyyette olacaksan, işi sağlam yapmakta güçlük olmaz” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

yerek, mükemmel kapu halkı ile Ordu-yı hümâyûn tarafına ‘atf-ı ‘inân etmişidi. Ramazan evâsítında¹ Meştây-ı Şumnu'ya dâhil ve Serdâr-ı ekrem hazretleri'nin şeref-i mülâkâtlarıyla fahr u mübâhâta nâyil olup, Ruscuk havâlîsinde vâki‘ Mertin [Marten] ma‘berinden ba‘zan a‘dâ berü taraflarda rû-nûmâ olmak haysiyyeti ile Ruscuk Ser‘askeri nasb olunması iktizâ etmekle, ramazânın on altinci günü² cânib-i mezbûr Ser‘askerliği'yle mümtâz ve taraf-ı Sadâret-penâhî'den bir re’s esb-i müzeyyen ile ser-efrâz kılınup, bir iki gün zarfında umûrunu [M2 290] rü’yet ile itlâk-ı zimâm-ı ‘azîmet³ eyledi.

Vukû‘-i muhârebe der Ruscuk ve Silistire

Rûz-i kâsim hulûlüne nazaran düşmen-i dîn serhadlerin askerden huluvvünü zan ve Kaman ve Silistire ve Ruscuk üzerine iki tabur tertîbi ile kasd-ı ziyân etmişidi. Silistire tarafına geçemeyeceklerini cezm ile Tuna kenarının karşı tarafında müte‘addid tab-yalar binâ ve toplar vaz‘ıyla şehir halkın ta‘cîz ve iznâ edüp, otuz iki gün bu musîbet bâkî ve: “*Belağati'l-ervâhu ile't-terâkî*⁴” hayyizine hâl-i ehâlî râkî olmuşken, muhâfiz bulunan Vezîr es-Seyyid Hasan Paşa ‘avn-i cenâb-ı Hallâk’ı, hizbe'l-emân-ı ‘azud ve sâkî edüp, leyl ü nehâr mukâbelede ‘acz-âver olmayarak, mukâbele bi'l-mûdâffî’ ile düşmen-i bed-peymâni husûl-i emelinden mâni‘ ve hâyib ü hâsir Silistire karşısundan zâyil ve mürtefi‘ eyledi. Ancak Yergöyü tarafından Mertin'e [=Marten] geçen küffâr bir müddet berü tarafda mukîm ve Ser‘asker bulunan Vezîr İsmâ‘îl Paşa⁵ o esnâda ibtilây-ı renc-i elîm ile def‘-i düşmen-i le‘îm edemeyüp, Silistire⁶ Muhâfizi bulunan Çelebî-zâde Hasan Paşa ise, ancak muhâfazaya me’mûr olduğunu beyân ve tecâvüz vazîfesinden hâric olduğunu ifâde ile Ser‘askerlige nigerân olmuş idi. Düşmen dahi bu hâle nazar ve etrâf ü eknâfa üçer beşer yüz katana ırsâliyle, fukarâ vü zu‘afâyi mübtelây-ı zarar edüp, Tutrakan muhâfazasına me’mûr Anadolu Eyâleti'nin bir firkasına düşmen tesâdûf ve hîn-i muhârebede ahz etdikleri dil ve ru’ûsu Tutrakan Başbuğu Uzun ‘Abdullah Paşa'ya îsâl ile vâkif-ı hâl eylediklerinde, Paşa-yı mûmâ ileyh etrâfdan cem‘ etdiği asâkirden başka, Kurd Paşa piyâdesinden beş yüz nefer alup Opar nâm karyede olan küffâr üzerinde ‘azîmet ve ramazanın on sekizinci günü⁷ muhârebeye mübâşeret eylediler. Anadolu Eyâleti düşmen-i dînin katanasını târ u mâr ve ekserini kantara-i seyfden imrâr edüp, bakîyesi atlarını bırakıp, tabura ilkây-ı nefsi bed-kâr eyleyüp, asker-i İslâm bir yere müctemi‘ ve tabûr-i a‘dâyi dâyiren mâ-dâr istî‘âb ve dâne-i kurşûn ile binây-ı zin-degânîlerin harâb ve birkaç def‘a sûret-i istîmânda ‘aczlerin işrâb eyledikleri hâlde,

¹ 1-10 Ramazan 1188 = 5-14 Kasım 1774.

² 16 Ramazan 1188 = 20 Kasım 1774 Pazar.

³ itlâk-ı zimâm-ı ‘azîmet M2, B2, K2 : râyet-i ‘azîmet-i ihtizâz Ü.

⁴ “بلغت الارواح الى التراقي” = Can boğaza dayandı” anlamına gelen bu cümle Arapça bir misradır.

⁵ Paşa M2, B2, K2 : Paşanın Ü.

⁶ Silistire M2, K2, Ü :Ruscuk B2.

⁷ 18 Ramazan 1188 = 22 Kasım 1774 Salı.

hücüm-i şeb-i târin îbhâm-ı hâl dûr u nezdik edüp, o firka-i mahsûru'l-cevânib masdar-el-leyl cünnetü'l-hârib olarak, Mertin'de [Marten] vâki' taburlarına duhûl ile reh-yâb-ı mesâ'ib oldular.

Bu ma'reke-i hevl-engîz ki, numûne-nümây-ı rûz-i **[M2 291]** rüstahîz idi. Fi'l-hakîka düşmene haylî ıztirâb verüp, vâfir kâfir üftâde-i hâviye-i cehennem ve ekserîsi zahm-i cânsûz ile âvâze-gîr-i nâle vü elem olup, zümre-i muvahhidînden dahi Tutrakan ordusu Ağası ve Arnabûd dilâverlerinden ve eyâletlü askerinden bir mikdâr âdem, ni'am-i şehâdet ile mugtenim ve ba'zılarının şiken-i cerh ile câme-i gülgûn-tırâz vü-cûdları nişânedâr ve mu'allim oldu. Minvâl-i muharrer üzere küffârin akıncıları her tarafdan dûr-bâş-i heybet-i İslâm ile reh-peymây-ı hezîmet ve Mertin [Marten] Sâhi-li'nde mütemekkin olan taburları derûnuna duhûl ile âzâde-i şemşîr-i ashâb-ı necdet ol-dukları Ruscuk sükkânından olup, vukû'bulan muhârebâtın ekserîsında nâm-ver ve Çadırcı-oğlu şöhretiyle kulûb-i a'dâda mehâbet ü satveti mukarrer olan Mehmed Ağa, Ruscuk'dan re'yine mutâvi' askerden bir vâfir âdem ifrâz ve Mertin [Marten] cânibinde olan a'dâ ile birkaç def'a ma'reke-perdâz olarak, hadden ziyâde eşrâr-ı küffârı hâk-i mezellete üftâde ve sûy-i sa'ire firistâde etmeleriyle bi'l-ıztirâb düşmen-i mekkâr bir leyle-i muzlimede karşuya firâr eylediği haberi, sâmi'a güzâr-ı Sadr-ı gayret-şî'âr oldu.

Havâdisât-ı müteferrika

Sadr-ı esbâk el-Hâc Halîl Paşa bir müddetden berü Filibe'de mukîm ve muntazır-ı bürûz-i lutf-i Hudâvend-i 'alîm olmuştu. Bu hilâlte ibkâ-yı Vezâreti'ne müsâ'ade-i se-niyye erzânî ve evâyil-i şevvâlde¹ Eğriboz Sancağı tarafına tevcîh ile mazhar-ı 'avârif-i Cihân-bânî oldu. Karasu'da esîr olan 'Ömer Paşa ve Hacı İspir Ağa'nın birer kît'a 'arîza-ları Mareşal tarafından Ordu-yi hümâyûn'a vârid olup, Serdâr-ı ekrem ve sâyir kibâr u mün'imân-ı devlet taraflarından müşâr ve mûmâ ileyhe hedâya tertîb ve mekâtîb-i tesli-yet-âmîz ile icrây-ı lâzime-i tatyîb olundu. Âsitâne-i sa'âdet'de mukîm Prusya Elçisi, Kılburu'nun fekat hedmiyle sulha müte'ahhid olduğunu şâmil südde-i Sa'âdet'e 'arz-ı takrîr edüp, Rikâb-ı müstetâbda olanların ba'zısı bu sûreti lutf-i sarîh ve ba'zısı zişt ü kabîh farz etdiğinden, Şehriyâr-ı dîndâr emreyn beynde mütereddid ve bu keyfiyyeti telhîs için Serdâr-ı ekrem tarafına hatt-ı hümâyûnları vârid olmuş idi. Müşârun ileyh kable't-telhîs Rusya Feldmerşal'ıyla istimzâc semtine zehâb ve ırsâl etdiğin mekâtîbde her bâr da'vây-ı ihlâs ile sulha meyl ü rükûn izhâr etdiğin muhakkak ise, Prusya **[M2 292]** Elçisi'nin bu def'a müte'ahhid olduğu sûretle: ““Akd-i sulha şurû”” edelim deyû bir kît'a mektûb yazup, bu cevâbları işrâb eyledikde, Rusya Merşali bu kazîyyeden kat'â haberi olmadığını ifâde ve giden âdemî i'âde eyledikde, mektûb tahrîfrinden nâdim ve taraf-ı hümâyûna teveccûhle takrîr yazacağında mütehayyir u hâyim olup, o hilâlte

¹ 1-10 Şevvâl 1188 = 5-14 Aralık 1774.

tab‘-ı hümâyûnda külli inhîrâf haberleri müntesir-i etrâf olduğundan, tarassud-i encâm ile mâddeyi nihâde-i ceyb-i iktitâm¹ eyledi.

Fevt-i Ser‘asker-i Kara-deniz

Fart-ı şecâ‘atle nâmdâr ve bu sâl-i ‘ibret-iştimâlde Varna'yı eyâdî-yi düşmenden istihlâs ile kesb-i iftihâr ve nâminı mukayyed-i cerîde-i ebrâr eden Vezîr Kelleci ‘Osmân Paşa, Varna gâyilesini ber-tarâf etdikden sonra donanmayı Tersâne-i ‘âmire'ye ırsâl ve kendüsü bizzât Varna'yı muhâfaza etmek bâbında tarafına ısdâr-ı misâl olunmuş idi. Birkaç günden sonra derd-i ser-i dünyâdan keff-i yed ve ‘azm-i dâr-ı bekâ ile ihrâz-ı hayatı sermed eyledi. Müşârun ileyh Gürciyyü'l-asl ve Rüstemiyü'n-nesl olup, Segbân-başı Dalkılıç Mehmed Ağa'nın silk-i mülküne intizâm ve giderek Yazıcı-zâde İbrâhîm Paşa'ya tedrîc ile Kethudâ ve ba‘zı hidemâtda bulunarak, Kapucu-bâşılık ile tâhsîl-i sît ü nâm eyledi. Ba‘de-zemân Âsitâne-i sa‘âdet'e vürûd ve ba‘zı hidemât-ı hâyi-lede istihdâm olunarak, Kellecilik ile isbât-ı vücûd etmişidi. Seksen iki târîhinde Silahdâr Ağalığı ile mümtâz ve o aralıkda bir hidmet ile Mısır'a ta‘yîn olunup, vâlisi gürûh-i mevtâya hem-râz olduğundan, Tevliyyet-i Mısır ile rütbe-i Vezâret'i ihrâz etmişidi. Haber-i Vezâret tarafına vürûd etmezden mukaddem Mısır'dan hurûc ve İstanbul'de vâkif-ı hâl ve bir sene kadar ‘Ali Bey hâdisesiyle imrâr-ı eyyâm ü leyâl ve sek森 dörtde Sivas'a Vâlî ve der-‘akab Tîrhala Sancağı'yla kadri ‘âlî olup, ba‘dehû Mora ve Eğriboz sancaklarını tasarruf ve Varna'da vech-i meşrûh üzere berîd-i çâpük-süvâr² hayatı tevakkuf eyledi. Müşârun ileyh ‘âkil ü müdebbir ve hoş-mend ve mutabassır, îkâ‘-ı tehdîde kâdir bir Vezîr-i behâdir idi.

Vukû‘-i tevcîhât

Şehr-i Zilka‘denin yedinci günü³ tevcîhât vukû bulup, hademe-i Bâb-ı ‘âlî ibkâ ve Büyük Tezkireci İbrâhîm Efendi Büyük Rûz-nâme mansıbı ile be-kâm ve kırk elli gün zarfında gidüp gelmek üzere izin alup, [M2 293] mansıbı Küçük Tezkireci olan ‘Abdî Efendi Yeğeni el-Hâc Mustafa Efendi'ye ve Küçük Tezkircilik, Süleyman Feyzî Efendi'ye sezâ görülp, Teşrifâtî olan Enverî Efendi ‘azl ve Cebeciler Kitâbeti'ne zulmen tenzîl ve Sadria‘zam Dîvân Kâtibi Mehmed Efendi, hidmet-i mezkûreye tavşîl olundu. Bundan akdem Nu‘mân Bey, Mektûbçuluk'dan ma‘zûl ve yerine Bekir Paşa-zâde ‘Atâ‘ullah Beyefendi vusûl ile nâyil-i e‘azz-i me’mûl olup, gerçi mîr-i merkûmun Silahdâr Kitâbeti ile hâtır-ı meksûru mecbûr kılınmışdı. Ancak nazarı hidemât-ı Bâb-ı ‘âlî‘de olduğunu Serdâr-ı ekrem intikâl ve fi'l-asl mahfûf-i nazar-ı Âsafâneleri olduğundan, bu def‘a Kethudâ Kitâbeti ile merkûmu münserihu'l-bâl eylediler. Menâsîb-ı sâyire dahi erbâbına tevcîh ü ibkâ olundu.

¹ iktitâm M2, B2, K2 : اكتام Ü.

² çâpük-süvâr M2, B2, K2 : — Ü.

³ 7 Zilka‘de 1188 = 9 Ocak 1775 Pazartesi.

İhsân-ı Vezâret be-ba‘zı zevât

Silahdar-ı hazret-i Şehriyârî olan Boşnak ‘Abdullah Ağa’da¹, emâre-i kâbiliyyet ve isti‘dâd-ı Vezâret ihsâs olunup, muharremül-harâmın yirminci günü² Anadolu'nun Sağ Kol askerini Ordu-yi hümâyûn'a sevk u ihrâc me’mûriyyeti ile mûmâ ileyhe rütbe-i Vezâret ihsân ve fetîle-i bahtı şu‘le-i eltâf-ı Şâhâne ile mütevakkid ü firûzân kılındı. Rikâb Defterdârı olan ‘Osmân Efendi dahi zîmnen istiskâl ve ma‘nen Anadolu'nun Sol Kol askerini sevk ve Ordu-yi hümâyûn'a ırsâl irâdesiyle câh-i³ menî-i Vezâret'e i‘tilâ etdiyse dahi, fi'l-asl mübtelây-ı ‘illet-i vücûd ve hûcûm-i şeyb ile derece-i sittîne su‘ûd ve bu mülâbese ile a‘bâ-i Vezâret'i tehammûle yârâ vü istitâ‘ati mefkûd olduğunu beyân ve müteşebbis-i dâmen-i ‘afv ü gufrân olmuştu. Niyâzî dâhil-i sem‘-i kabûl olmayup, hâh ü nâ-hâh savb-ı me’mûriyyete ‘azîmet ile sevk-i cünd ü sipâh eyledi. Münhal olan Rikâb Defterdârlığı, Çavuş-başı olan ‘Âtif-zâde ‘Ömer Vahîd Efendi'ye ve Çavuş-başılık vekâleti el-Hâc Mehmed Recâyî Efendi'ye tevcîh ve nigâh-ı ‘âtifet ile termîz ve Riyâset-i Küttâb vekâleti ba‘de'l-lüteyyâ ve'l-letî altı seneden berü o şugl-i hatîr ile sadâkatı felek-mesîr olan Râyif İsmâ‘îl Beyefendi'ye kemâ-kân ihâle vü tefvîz olundu.

Ba‘zı vuku‘ât

Eyyâm-ı behâr kudûmüyle, Ordu-yi hümâyûn'un sahrâya hareketi beyyinü'l-lüzûm olduğundan fazla, asâkir-i mürettebenin bir ân akdem vürûduna medâr olmak mülâhaza-sıyla, şehr-i [M2 294] saferin yirmi ikinci günü⁴ tûg-i Âsâfî ihrâc ve pâ-pîn-i nerdübâna rezk ile kazâyây-ı isti‘câl-i asker mukaddimeleri intâc olundu.

Mahzâ rûhâniyyet-i Nebiyy-i muhtârdan isti‘âne vü istinsâr niyyet-i hâlisasıyla, Mevlid-i hazret-i Nebevî kırâ‘eti tasmîm ve birkaç seneden berü Ordu-yi hümâyûn'da mukîm olup, sened-i ‘âlî ile fenn-i Hadîs'e müntesib ve hîfz-ı Buhârî-yi şerîf ile sunûf-i feyz ü bereketi mükteseb olan Medenî Mehmed Efendi takdîm olunup, luhûn-i ‘Arabiyye ve savt-ı şecîyye ile o Sâlâr-ı gûrûh-i enbiyâ ‘aleyhi mine's-salâti ezkâhâ hazretlerinin ‘âlem-i vücûda kadem-nihâde-i sa‘âdet oldukları keyfiyyâtını hâzır olan vüzerâ ve vükelây-ı devlete takrîr ü tekâmîle muvaffak olduğu, Buhârî-yi şerîf hatmin dahi edüp, edmiga-i sâmi‘îni misk-i ezfer-i rûhâniyyetle ta‘tîr eyledi.

Vukû‘-i meşveret ve me’mûriyyet-i Ağa Paşa ve Re’isülküttâb Efendi be-cânib-i Hirsova

A‘dây-ı dîn Tuna'nın berü taraflarında vâki‘ ekser mahalli zabt ve fursat buldukça nehb ü ızrârdan hâlî olmayup, asker-i devlet dahi fevc fevc vürûda mübâşeret eylediklerinden, ne gûne hareket lâzım geldiği, mün‘akid olan meclis-i meşveretde zebân-güzâr-ı

¹ Ağa'da Ü, B2, K2 : Ağa M2.

² 20 Muharrem 1188 = 2 Nisan 1774 Cumartesi.

³ câh M2, B2, K2 : ها Ü.

⁴ 22 Safer 1188 = 4 Mayıs 1774 Çarşamba.

Sadr-ı gayret-şî ‘âr oldukda, meclisde bulunanların ba‘zısı düşmen berü taraflarda müstekarr iken fikr-i âhar ‘abes olup, hemân üzerlerine her tarafından hücum ile Tuna'nın berü tarafını istisfâ ve gâyile-i mezkûre ber-taraf olduktan sonra karşı tarafa geçmek elzem olduğunu inhâ eylediler. Ba‘zısı dahi berü cânibde a‘dânın temekkün etdiği Hırsova, sâyir mahallerin akvâsı olup, mahall-i mezkûrun teshîrine bir Başbuğ nasbını tedbîr eylediler. Bu re’y-i fâyik, mutâlâ‘a-i Serdâr-ı ekremîye muvâfik geldiyse dahi, asker-i mevcûd o tarafa ta‘yîn olunduğu hâlde Ordu-yi hümâyûn hâlî kalacağından başka, askere Başbuğ olacak kimse dahi zâhirde nâbûd olmağla, bir zemân sükûtdan sonra: “Başbuğ kim olsun! deyü Sadriâ‘zam istifsâr eyledikde, kimse cevâba tesaddî etmediği ni ihsâs ile Kethudâ Bey'e ibrâm ve medd-i rişte-i kelâm eyledikde, mûmâ ileyh cihândîde ve ‘âkîbet-bîn ve ahvâl-i askere vâkîf bir merd-i fatîn olduğundan, cevâba ‘adem-i tesaddî ile mühür-zen-i leb-i sükût olduukda, tekrâr su’âl ve: “Mûmâ ileyhin askere i‘timâdi olmadığından beni söyletmeye! Otuz bin asker ile Yergögü'de meşhûdunuz olan hâl ma‘lûmdur” deyerek, remz ile hall-i ‘ukde-i¹ [M2 295] işkâl eyledi. Her tarafından îrâd-ı kâl ü kîl ve silsile-i mübâhase tatvîl ve âhir-i kâr Ağa Paşa'nın me’mûriyyeti tasvîb ü tecmîl olduukda, Ağa Paşa cevâba âgâz ve: “Şumnu'dan a‘dânın mütemekkin oldukları mahallere varınca etrâf ‘imâr ü âbâdânîden hâlî ve ‘ale'l-husûs ilerülerde kîllet-i mâ dahi ma‘lûm-i esâfil ü e‘âlîdir. Düşmene Hacı-oğlu-bazari'nda iltikâ hâsil olursa ne a‘lâ, cenge ifrâg-ı cehd ü tâkat olunur, mukâvemetden imtinâ sûretin irâ’et ile askeri içерüye çekmek ve yollarda it‘âb ile bî-‘alef ü âb ıztîrâb çekdirmek kasdında olursa, asker miyânına fesâd ‘âriz olup, mücerreb olan perîşanlık zuhûr edeceği mukarrerdir” dedikde, Sadriâ‘zam Defterdâr Efendi'ye hitâb ve: “Ağa Paşa ordusuna zahîre îsâlini te‘ahhûd eder misin” dedikde: “Sâye-i Pâdişâhî'de vech-i sühûleti bulunmak mümkündür, emriniz olursa Ordu-yi hümâyûn mevcûdundan Varna Îskelesi'nden Kozluca ve Bazarcığ'a şimdiden mikdâr-ı vâfi zahîre terfîb ü müheyŷâ kılinsun” dedikde, Ağa Paşa: “Bu kavl-i mücerred ile hareket mûcib-i vehâmet-i ‘âkîbet olup, Ordu-yi hümâyûn’dan² ba‘îd olduqua himmete kusûr îrâsiyla, garaz bizi bir derd-i cângâha mübtelâ etmekdir. Be-her hâl ‘azîmetim lâzım gelürse mevâcîb ve sâyir levâzîmin vaktiyle temşiyet ü celbine kâdir nâfizü'l-kelim ve ordu halkın kalbinde mehâbeti mütekarrar bir zât terfik olunursa, mütevekkilen ‘alellâh giderim” dedikde: “Kimi istersin?” denildikde, sükût ve izmâr-ı zamîr ile mebhût oldu. Re’îsülküttâb ‘Abdurrezzâk Efendi: “Bir cânim var ugûr-i dîn ü devlete fedâ olsun, işte ben beraber giderim” dedikde, “Belî murâfakat ederseniz giderim ve inşâ‘allâh yollarda asker muzâyaka çekmeyüp, kemâl-i nûfûz u i‘tibârınız sebebi ile iktizâ eden meclûbatda meşakkat çekilmez” dedi. Sadriâ‘zam: “Re’îs Efendi'nin Ordu-yi hümâyûn'da vûcûdu lâzım ve âhari istishâba müsâ‘ademiz derkârdır” dedikde, Ağa Paşa mu‘âmele-i sükût izhâr ve Efendi-yi mûmâ ileyhin inhisâr-ı ma‘iyyetini zîmnen iş‘âr etmekte, Efendi-yi mûmâ ileyh sözünden nükûl etmeyüp,

¹ ‘akd-i ‘ukde-i B2, K2, Ü : ‘akd-i M2.

² hümâyûndan M2, K2, Ü : hümâyûnda B2.

‘azîmetde ısrâr ve bu vechile kavl ü karâr olunup, meclise hîtâm ve meşverete encâm verildi. Bir iki gün sonra Ağa Paşa, piyâde askerini ve Re’îs Efendi süvârî askerini i‘mâl ve her hâlte biribiriyile i‘tizâd ederek, düşmen-i dînden [M2 296] ahz-ı sâr maslahati ikisine dahi taraf-ı Sadriâ‘ zamâ‘den tafsîl ü icmâl olundu.

Nehzat-ı Serdâr-ı ekrem be-Sahrây-ı Şumnu ve vürûd-i Mîrâhûr-i Evvel

Tûg ihrâcından otuz gün sonra Serdâr-ı ekrem hazretleri Livây-ı feyz-iltivây-ı hazret-i fahru'l-Enbiyâ'yı pîşvây-ı mevkib-i hümâyûn eyleyerek, Şumnu Sahrâsı'nda bir iki gün mukaddem nasb olunan hîyâma nûzûl ve ahvâl-i ceng ile meşgûl oldu.

Vakt-i muhârebe mukârebe üzere olup, ceng-cûyân-ı İslâm'ı tahrîz zîmnâda taraf-ı hümâyûndan munfasıl ve meşrûh bir kîta hatt-ı hümâyûn ve bir sevb-i semmûr ve bir kabza mücevher hançer Mîrâhûr-i Evvel el-Hâc Mustafa Ağa ile vürûd edeceği istihbâr ve müretteb alay ile istikbâl olunup, teşrifât-ı seniyye ile Sadr-ı kâm-kâr hâyiz-i rehîne-i istibşâr oldu.

Hücûm-i küffâr ber-Bazarcık

Bir müddetden berü düşmenin ahvâline ittilâ‘ mümkün olmadığından, el-yevm ne mahallerde oldukları istihbâr olunmak siyâkında Bazarcık Ser‘askeri Dağıstânî ‘Ali Paşa'ya hükm-i şerîf isdâr olunmuşidi. Müşârun ileyh dahi Kethudâsı'ni Karasu'ya ve Babadağı'na dek irsâl ve o taraflarda a‘dâdan bir kimse olmayup, fakat Hirsova'da bir iki yüz kadar kâfir mevcûd olduğu haberi ile Bazarcığ'a ‘avdet eydiğini müşârun ileyh ‘arz-ı huzûr-i Sadr-ı bedî‘ul-fî‘âl etmişidi. Ancak Kethudâsı tecessüsde ‘adem-i ihtimâm ve Bazarcığ'a beş on sâ‘at mahalle dek düşmen ittihâz-ı¹ makâm eylediği Deli-orman halkından dil talebiyle gidip gelenlerden istifhâm olunmuşiken, bu hilâlde düşmenin sekiz sâ‘at mahalde karagolları nûmâyân ve ba‘zan miyânelerinde i‘mâl-i tîg ü sinân olduğunu müşârun ileyh Sadriâ‘ zam'a tahrîr ü beyân eyledikde, inhâsında televvün ve mugâyeret fehm olundugundan, maglatasına haml ile vaktinde icrây-ı lâzime-i tedbîr ve irsâl-i asker ile selb-i taksîr kılınup, cell-i himmet Hirsova istihlâsına masrûf vürûd eden asker cânib-i mezkûr için mevkûf olup, düşmen-i dîn bu meşgale hilâlinde Bazarcığ'a mühâcim ve berü tarafdan dahi mukâvemete ‘âzim olarak feth-i derîce-i hisâm ve iki tarafdan âteş-i harb karîn-i ıztırâb olup, asker-i İslâm'ın ekserîsi süvârî ve cem‘iyyetleri top ve piyâdeden ‘ârî olmak hasebiyle, düşmenin âtesine tâb-âver olmayup, perîşân ve hîn-i ma‘rekede ser-bâzân-ı [M2 297] muvahhidînden vâfîri ihrâz-ı rütbe-i şehâdet ve Bin-başı Battal Bey ve Kapucu-başı Turhan Ağa cerîhan esîr olup, a‘dâdan dahi vâfir kefere² müste’sil-i seyf-i celâdet ve bu hâl ile bakîyye-i asâkir-i İslâm Kozluca'ya gel-

¹ ittihâz M2, B2, K2 : اتحاد Ü.

² kefere M2, K2, Ü : كفره B2.

diklerini Ser'asker Paşa tahrîr ü işaret edüp, der-'akab Hırsova üzerine tertîb olunan askerin tekmîl-i lâzimelerine ikdâm ve Bazarcık üzerine 'azîmetleri iltizâm olundu.

Hareket-i Ağa Paşa ve Re'îs Efendi ve vukû'-i perîşânî

Çünkü takdîm-i ehem kā'idesine ri'âyet, kâr-ı kadîm-i erkân¹ 'akl ü dirâyet olup, Bazarcığ'a guluv eden düşmen üzerine teveccûh lâzım gelmişidi. Mevcûd olan piyâdeye minvâl-i meşrûh üzere Ağa Paşa ve süvârîye Re'îs Efendi Başbuğ nasb ve mîr-i mîrândan Uzun 'Abdullah Paşa ve Süleymân Paşa ma'iyyetlerine me'mûr kılınup, kâffe-i lâzimeleri tanzîm ve top ve sâyir âlât-ı müdâfa'a ile orduları teşyîd ü tahkîm kılınup, alay ile savb-ı mezkûre 'azîmet eylediler. Kable'l-hareke topçular hartûclar ile meşgûl iken, bi-kazâ'illâh baruta âteş isâbet ve birkaç neferi mübtelây-ı sûziş ü hirkat edüp, nâs bu mâddeden tetayyur ve tefe'ül ve Ağa Paşa ordusuna tefrika resîde olacağını tekavvül eder oldular. Gerüden Mu'asker-i hümâyûn'a gelen asker pey-der-pey verâalarından ilhâk ve Ordu-yi hümâyûn'dan dahi vâfir âdem ma'an bulunmağa hâhiş-ker olarak Kozluca'ya varincaya dek zîr olunan orduya âdem deryâsı itlâk olunmaya başlandı. Evvelki² gün Yeni-Bazar ve üçüncü gün Kozluca cây-gâh-ı asker-i cerrâr olup, ba'de'l-istişâre Çerkes Hasan Paşa ile Gemalmaz nâm Bölük-başayı tecessüs-i ahvâl-i a'dâ içün Bazarcığ'a ırsâl eylediler. Mûmâ ileyhimâ Bazarcığ'a üç sâ'at mesâfe olan Oşenli Deresi'ne vardıklarında, küffârin karagollarına musâdefe ve âgâz-ı muhârebe ve muvâfaka etmeleriyle, zîr olunan Bölük-başı şehîd ve düşmen dahi nâ-bedîd olup, anlar dahi 'avdet ve tafsîl-i mâ-cerâ vü keyfiyyet eylediler. Ferdâsı Oşenli'ye varup, vücûd ve 'adem-i a'dâyi tashîh içün Bihke Kapudânı ma'iyyetinde olan bin nefer Bosna dilâverleriyle mahall-i mezkûre varup, a'dâ iki tarafda mevâkı'-i şâhsâr hilâlinde istitâr ve bunlar dahi gelüp, a'dâdan nâm ü nişân bulmadıklarını ihbâr eylediler. Düşmenin Bazarcık semtinde ihtişâdi ba'zı karâyin-i [M2 298] hâliye ile ma'lûm ve askerin verâsi alınup, Kozluca'dan hareket edinceye dek, meteris hafri zâhiru'l-lüzûm olduğuna binâ'en, ru'esây-ı asker her tarafı keşf ü mu'âyene ve iktizây-ı zemîn ile meterise şâyân mahal bulmayup, cihet-i uhrâ ile tedâruk görülmemesini mikyâs-i 'akl ile muvâzene eylediler. Bilâhire Uzun 'Abdullah Paşa'nın ma'iyyetine vâfir süvârî ve piyâde verilüp, Oşenli'yi zabit tedbîri karâr ve ol dahi âheste reftâr ile Oşenli'ye mütekârib oldunda, küffâr birkaç tabur irâ'eti ile cenge ibtidâr eyleyüp, mahall-i cengin iki tarafı mîse-zâr ve süvârî gürûhu kerr ü ferre bî-iktidâr olduklarından, bîhûde askeri kırdırmakdan ic-tinâb ile gerüye 'avdet ve Kul Kethudâsı piyâdegân ile düşmeni tazyîk etmişken, süvârînin 'avdeti bunların dahi sebeb-i rehâveti olup, süvârîyi hedef-i ta'n-ı mülâyim eyleyerek, Kozluca'ya tahrîk-i pây-ı i'tizâm eylediler. 'Abdullah Paşa dahi düşmenin kesreti olup, ma'iyyetinde olan asker mukâvemete vâfi olmamağla, imdad içün Kozluca ordusuna âdem ırsâl ve bu keyfiyyet Ağa Paşa ve Re'îs Efendi'yi müteşettitü'l-bâl edüp, Reis Efendi bir sâ'at mukaddem Kozluca ordusuna vürûd eden Baht Girây Sultân'ı ve

¹ erkân-ı M2, B2, K2 : اركاب .Ü.

² evvelki M2, B2, K2 : ايندакه .Ü.

bir mikdâr süvârîyi alup, Kozluca bayırına doğru gider iken, yeniçerilerin bir avcı zuhûr edüp, Efendi-yi mûmâ ileyh: “Yoldaşlar, niçün gazâdan insırâf ve muvâcehe-i a‘dâdan inhirâf gösterdiniz?” dedikde: “Mecrûhlarımızı mahall-i selâmete îsâl edeceğiz” dediklerinde: “Bir mecrûhun yanında ellişer âdem ne lâzım! İkişer âdem götürsün, kusûrunuz cenge rucû‘ etsün işte ben dahi sizinle berâber giderim” dedikde, yeniçeriler: “Sen atlu ve biz piyâdeyiz, cüz’î siklet müşâhadesiyle firâr eder, bizi meydanda terk edersin” dediklerinde: “Hâşâ sizi terk etmem, isterseniz şimdî piyâde olur, ma‘an ‘azîmet ederim” dedikde, habîsin biri: “Bunu ne söyledürsüz” deyü tûfengin Efendi-yi mûmâ ileyhe havâle vü ifrâğ ve yanında bulunan bî-dimâğlar dahi merkûma teba‘iyyet ile haber ve surâg-1 şerri birbirine iblâğ eylediler. Efendi-yi mûmâ ileyhi cenâb-1 Hak hifz etdiyse dahi, Sultân’ın birkaç âdemi makâtûl ü mecrûh olup, ne hâl ise ilerûye şîtâb ve Ağa Paşa neden sonra bâkî piyâdeleri âlup, ceng yerine [M2 299] gelür gelmez düşmen zorlayup her birini bir tarafa târ ü mâr eyledi. Fakîr Kozluca ordusunda düşmenin zuhûrunu ve el-yevm muhârebeye mübâşeret olundugu Re’îs Efendi tarafından Sadriâ‘zam'a tahrîr eder iken, Kozluca Boğazı'ndan asker seyl-i münhadir gibi akup, çadırlar tarafına ‘adem-i iltifât ile Ordu-yi hümâyûn'a doğru firâr ederler idi. Çok geçmeden a‘dâ dahi çadırlara müşrif tell-i reff’in üzerine toplar ta‘biye edüp, bilâ-inkîta‘ âteş-efşân ve ordu-da bulunanlar dahi bu hali görüp perîşân oldular. Silistire cenginde Moskovlu'nun yürüyüş toplarından biri ahz olunup, ma‘an istishâb olunmuşidi. Zikr olunan top ve sâyirlerinin ekseri tahlîs olunmuşken, bir sâ‘at infisâlinde piyâdeler topları hâmil olan bârgîrlerin kayışların kat‘ ile topu bırakup, bârgîrlere süvâr olduklarını Fakîr'den başka bin âdem re’ye'l-‘ayn müşâhade etmişidi. Ba‘zı sâde diller küffârin bir mu‘teber topu imiş ve Îsvec'den bir kal‘aya bedel alınmış, “Açıkdan veremeyüp, bu sûretle verdiler” deyü, ru’esâyi ithâm etdikleri, umûr-i garîbeden ‘add olunmuşdur. Bir gece mukaddem karagola ta‘yîn olunanları leylen Re’îs Efendi yoklayup, bi-hikmetillâhi o gece karagolla Serdengeçdi Ağaları bulunup, cümlesini der-hâb bulduğundan serzeniş ü ‘itâbda ifrât etdiğinden başka, Ağa Paşa'ya dahi cân-gûdâz ba‘zı kelimât îrâdiyla, kulûb-i nâsı tahvîl ve sühûletle tenbîh ü îkâz ve nush u itti‘âz mümkün iken izhâr-1 hiddet eylemesi, cümlesi ifnây-1 vücûduna teşne eylediği müstagnin ‘ani‘d-delîldir. Düşmen ile mukâvemet-den mukaddem ru’esây-1 asâkir bir yere gelüp, düşmenden yüz döndürmemek üzere hilf-i billâh ile birbirine i‘timâd vermiş iken, firâr-1 ‘ani‘z-zahf ma‘nâsından câhil ve huns-i yemîn mefhûmundan gâfil olanlar, hetk-i nâmûs-i şerî‘at ve mâl-1 firâvân ile vü-cûd bulmuş kati çok mühimmât ve edevât-1 Pâdişâh'yi terk ü mugâderet ile bilâ-muzâyaka gürûh-i müşrikînden hezîmetleri erbâb-1 diyânete dâg-1 derûn ve bilâ-şübhe haklarında sebeb-i zuhûr-i gazab-1 Hâlik-i bî-çûn olacağı bir emr-i maznûndur.

Vürûd-i küffâr be-Karye-i Yeni-bazar

Cünûd-i İslâmiyye'nin bir sınıfı, muhârebede mecrûh olan ‘Abdullah Paşa ile Pravadi (Provadia) üzerinden Balkan'ı aşup, Karin-âbâd tarafına ‘azîmet ve kusûru bî'l-cümle ru’esâ ile Ordu-yi hümâyûn'a ric‘at ve bu keyfiyyet-i [M2 300] müdhişeden Sadriâ‘zam'in hâsse-i sâmi‘ası derece-i ta‘tîle resîde ve bundan sonra ne gûne hareket ede-

ceğî fikriyle kadd-hamîde olmuşiken, rebî‘ulâhîrin on beşinci günü¹ düşmen-i dîn Kozluca'dan Şumnu kasıyla kıyâm ve atlusu Yeni-pazar'a doğru geldiğini ilerüde bulunan Dağıstânî ‘Ali Paşa i'lâm etmişidi.

Düşmenin Şumnu'ya geleceği muhakkak olup, hâric-i şehirde mütevekkilen ‘alallâh muhârebeye ihtimâm olunmak ve zafer mümkün olmadığı takdirde iki seneden berü istihkâmiyla tekayyûd olunan şeranpolar verâsında düşmen ile ez dil ü cân ceng etmek tedbîrini, erkân-ı devlet meclis-i meşveretde tebyîn ve herkes bu re’yi tâhsîn eyledikleri hâlde, Dağıstânî ‘Ali Paşa dahi Ordu-yi hümâyûn'a gelüp, a‘dânın Yeni-bazar bayırına nasb-ı hiyâm etdiklerini ifâde ve Ordu-yi hümâyûn kurbunda müceddeden meterisler hafr edüp, cenge âmâde oldular. Ordu-yi hümâyûn'da sekiz bin kadar süvârî mevcûd ve hulûs-i kalb ile mukâvemet miyânelerinde meşrût u ma‘hûd olup, Dağıstânî ‘Ali Paşa ma‘iyyeti ile çerhaya ta‘yîn ve muharebe ederek, düşmeni meterislere celb etmek tenbîhâti müşârun ileyhe tavsiye vü telkîn olundu.

Vukû‘-i şûriş u ihtilâl ve refтен-i Re’îsülküttâb be-Âsitâne-i sa‘âdet

Şumnu ehâlisi Ordu-yi hümâyûn askeriyle bi'l-ittihâd düşmen ile ceng edüp, nakli ‘iyâl ü evlâd etmemek üzere mu‘âhede ve bu ma‘nâyi ahadühümâ âhara ‘iyânen ifâde etmişler idi. Şumnu Kasabası bir müddetden berü meştâ ittihâz olunduğundan, ordu halkının ba‘zısı ‘uzûbet ve tecerrüde gayr-i mütehammil ve şiddet-i şebek sebebiyle pâ-bend-i te’ehhûl olmuşlar idi. Sâbıkâ Kethudâ Kâtibi Nûzhet Efendi'nin tevâbi‘inden biri zevcesini libâs-ı merdâne ile alup firâr etmek niyyeti ile şeranpo kapusundan çıkar iken, mukaddemce iyâb ü zehâb üzere olanların ahvâli teftîş olunup, ferd-i âferîdeye ruhsat-ı hicret verilmemek husûsları dahi mü’ekked tenbîh olunduguna binâ’en, merkûmenin hareket ü reftârından tâyife-i nîsâdan olduğu istidlâl ve celiyye-i hâline vukûf için şeranpo kapusunun bâlâsında olan hâneye idhâl olunup, giderek şübhe mündefî‘ ve fi'l-hâl kati çok kimse müctemi‘ olup, hîlâf-ı ‘ahd iddi‘âsiyla kılıç üzürüb, ikisinin dahi hiyel-i hayatı munkatî‘ oldu. Re’îs Efendi'nin şân ü şöhreti ber-kemâl olduğundan, belki [M2 301] nâs havf ü hirâs üzere olur zanniyla: “İşbu zen, Re’îs Efendi'nin câriyesi ve ben dahi hidmetkâriyim” deyü feryâd ü şîven eylediğini kâtiller istimâ‘ ve cem‘iyyetleri binden ziyâde olarak Efendi-yi mûmâ ileyhin çadırına doğru hûcûm ve ihra‘ eylediler. Bu hâdice henüz vukû‘ bulmuşiken Muhzır Ağa yazıcısı gelüp, mâddeyi Re’îs Efendi'ye sırran ihbâr ve gaybetini ihtâr eyledikde, fi'l-hâl çadırından nehzat ve Livâ-i şerîf hâmesine duhûl ile mütemessik-i vikâyet-i cenâb-ı ahadiyyet olduğu ângûrûh-i mezbûr Efendi-yi mûmâ ileyhin çadırlarına girüp, bir fetîilden tûfenglerine âtes vererek ahvâl-i halkı müşevviş edüp, çadırlarda kimseyi bulmadıklarından, yağma ve târâca mübâderet ve habîsin biri Efendi'nin, Livâ-yi şerîf çadırında olduğunu işâret ile o tarafa hûcûm gösterdiklerinde, Sadriâ‘zam'ın bin kadar Arnabud tûfengçileri otâk pîşgâhında hâzır ve yedlerine tûfenglerini alup, vürûdlarına nâzır olduklarını rû‘yetle takaddüme ‘adem-i

¹ 15 Rebî‘ulâhîr 1188 = 25 Haziran 1774 Cumartesi.

cesâret ve geldikleri semte ‘avdet eylediler. Re’îs Efendi dahi süvârî ocağlarının i‘âneti ile mütenekkiru'l-hey'e Âsitâne-i sa‘âdet tarafına ‘azîmet ve zîkr olunan ihtilâl fazl-ı Zü'l-celâl ile karîn-i zevâl oldu. Re’îs Efendi'nin gaybûbeti ile münhal olan hidmet-i Riyâset, Îbrâhîm Münîb Efendi'ye tevcîh ü ihsân ve üzerinde¹ olan Büyük Rûznâme mansıbı ile sâbıkâ Sadriâ‘zam Kethudâsı es-Seyyid Îbrâhîm Efendi'nin necm-i tîre-i bahti fûrûzân kılındı. Re’îs-i sâbıkın dahi Şarköyü'nde egerçi ikâmeti bâbında fermân-ı ‘âlî ısdâr olundu. Ancak emr-i ‘âlî yerine vusûl bulmadan Âsitâne‘ye varup, Burusa'ya iclâ ve andan Kütahya'da kal'a-bend olmak irâdesiyle tahkîr u izrâ kılındı.

Hareket-i Serdâr-ı ekrem

Düşmen-i dîn dört sâ‘at ilerüde mekîn ve Ordu-yi hümâyûn üzerine geleceği vâsıl-ı derece-i ‘ilme'l-yakîn olmuşiken, mezhebde müttehid oldukları kimseleri âguşte-i hûn ve münkir-i vahdet-i zât-ı Hâlik-i bîçûn olan küffâr-ı dalâlet-makrûn muhârebesinde tecânûf ü firârı ‘âdet ü kânûn eden za‘îfî'l-edyân kimseler, mâdde-i cüz’iyye sebebi ile meterislerde olan tavâyif-i askerîyi iz‘âc ve ordu halkını çadırlarından ihrâc eleyüp, sâlt ve sebük-bâr herkes esbine süvâr ve Livây-ı şerîf sâyesine varup, iki düşmenden rest-gâr olmak ümniyyesiyle, dest-güsâfî-ı ‘avn-i Perverdigâr [M2 302] oldular. Binâ'en ‘alâ zâlik, hâzır atlanmış iken, Serdâr-ı ekrem'i yerinden tahrîk ile köprü başına îsâl ve: “Müslimân olan zîr-i Livây-ı şerîfe gelsün!” deyü dellâllar² nidâ ve hademe-i bâb ve ricâl-i devletin ba‘zisindan gayrîleri icâbet etmeyüp, orduyu yağma ve bir tarafa firâr hülyâsiyla sâyirleri müheyyâ olduğunu hayır-hâhân-ı devlet mutâla‘a ve tercîh-i mu‘âvede vü mürâca‘a eylediler.

Hâtime-i ceng ve in‘ikâd-ı sulh

Rebî‘ulâhîrin yirminci günü³ düşmen yerinden hareket eylediği, bi'l-mu‘âyene meşhûd-i erkân-ı devlet olup, bir iki gün zarfında etrâfdan gelenler ile süvârî askeri on iki bine bâliğ ve meterisler dahi piyâde ile mâl-â-mâl ve gayr-i fâriğ olmağla, Dağıstânî ‘Ali Paşa ve Çerkes Hasan Paşa ve İlbasanlı Süleyman Paşa zîkr olunan süvârîler ile bir sâ‘at mahalden düşmeni karşılaşmak üzere sedd-i zeber-teng-i ‘azîmet eylediler.

Sadriâ‘zam vukû‘ bulan hâdiselerden mükedder ü derhem ve mübtelây-ı ‘illet-i samem olduğundan başka, at üzerinde durmayacak derecelerde vûcûduna za‘f târî ve ser-nihâde-i bâliş-i bîmârî olmuşiken, etrâfdan gayret verilerek hezâr mihnetle ata süvâr ve köprü-bâsına gelüp, askere gayret ü şevk vermeğe ibtidâr eyledi. Şumnu'ya yarımda sâ‘at mahalde süvâriyân-ı İslâm düşmen atlusuna mukâbil ve beş yüz kadar mübârizîn-i dîn gürûh-i müşrikîn ile mukâbil olduğu hâlde, sâyir atlular uzakdan merhabâ ve terk-i gavgâ ile makamlarında cengi seyr ü temâşâ eylediler. Bu hâli ba‘zı ru’esâ müşâhede ile

¹ üzerinde Ü, B2, K2 : اوزنده M2.

² dellâllar K2 : دلائل Ü, M2, B2.

³ 20 Rebî‘ulâhir 1188 = 30 Haziran 1774 Perşembe.

ilerü varup, tahrîz u iğrâda ifrâğ-ı cehd ü tâkat etmişler iken, nush u pendleri sûd-mend ve sühûlet-i semt-i firâr zümnidârında rasad-bend olduklarını, muhârebeye meşgûl olan guzât-ı İslâm rü'yet ile bâzûy-i iktidârlarına fûtûr ‘âriz olup, imdâd ü i‘ânetden nevmîd ve anlar dahi ma‘reke-gâhdan dûr u ba‘îd oldular. Düşmen-i mekkâr dahi iki tarafa top ve humbara ve sâyir âlât-ı nâriyesini i‘mâl ile şerâre-bâr ve birkaç gülle temâşâciyân mecmâ‘ına atdikda, fi'l-hâl cümlesi perîşân ve çadırlara gelüp, suht [ü] buht kabîlinden olan emvâl-i nâsı tâlân ve balkân tarafına ‘atf-ı ‘inân¹ eylediler. Bundan sonra ‘illet-i vücûd sebebi ile Serdâr-ı ekrem kiyâma muktedir olmayup, çend nefer ricâl-i devlet ile köprüyü berü tarafa mûrûr ve Sadriâ‘zam bî-şu‘ûr olduğundan: “Ne tedbîr edelim?” dendikce: “Siz bilürsüz” [M2 303] dimekden gayri cevâba kâdir olmayup, ancak piyâdegân meterislerde sâbit-kadem olduğundan, düşmen-i dîn berüye tecâvüz etmeyüp, yarımda sâ‘at mahalde vâki‘ bir karyede mekîn oldular. Bu aralıkda ketebe-i aklâm ve hulefânın ekserîsi ve Beylikçi ve Kethudâ Kâtibi ve Âmedci, Sadriâ‘zam ilerü ‘azîmet eyledi zanniyla balkanı aşup, kimi Karinâbâd'a ve kimi Edirne'ye üftâde oldu.

Rusya Feldmareşali'nin sulha dâyir bir kît‘a mektûbunu Rusyalı bir-takrîb askerî tâyifesinden birinin yedine teslîm ve ol dahi mektub-i mezbûru getürüp, Sadriâ‘zam'a takdîm eyledi. Livây-ı şerîf pîrâmeninde ‘asra dek pesmândeğân-ı İslâm mütevakkîf ve herkesin re’yi bir semte munsarif olup, kimi balkanın öte cânibini tercîh ve kimi Edirne'ye ‘azîmeti tasrîh eyledikleri hâlde, nâgâh şiddet-i emtâr deş ü sahrâyi nûmûne-nûmâ-yı bahr-i zâhhâr edüp, bu sebeble ‘azîmet bi’t-tab‘ mûlgâ ve şeranpolar kapusundan içeriye duhûl ve herkes bir hâne tedâruküyle mutarassîd-ı emr-i müntehâ oldular. Meterislerde olan piyâdegân dahi leylen meterisleri ifrâğ ile Şumnu'ya girmek takrîbi ile ricâl-i devlet bir yere gelüp, düşmen etrâfımızı muhâsara ile bir mahalle ‘azîmet mümkün olmadığından gayri, piyâdeler dâmen-gîr ve Şumnu'da olan evlâd ü ‘iyâl fikri ise, mûcîb-i keder-i vefîr olup, hemân izhâr-ı metânet ve hazret-i Hakk'a tevekkül ile ibrâz-ı merdânegî ve celâdet etmek husûslarını ez-dil ü cân tasmîm ve piyâde gûrûhunu şeranpolara taksîm eylediler.

Süvârînin bir sınıfı Çerkes Paşa'ya ve bir sınıfı Dağıstânî ‘Ali Paşa ma‘iyyetine verilüp, ba‘zan şeranpolardan hurûc ile muhârebeye mübâderet ve düşmen muzâyaka verdikçe gerüye ‘avdet eyleyüp, ehâlî-yi Şumnu dahi, leyî ü nehâr turuk-i cebeli muhâfazaya ihtimâm ve mu‘âvenet ü muzâharetde sa‘y ü ikdâm-ı tâm eylerleridi. Bu aralıkda Çerkes Hasan Paşa izhâr-ı sûz u güdâz ve altı sene zarfında vâki‘ olan me‘ârikde kudreti yetişdiği kadar mâye-i² celâdet ibrâz etmişiken, emsâli gibi nâyîl-i Vezâret olmadığını hikâyet ve erkân-ı devlete bess ü şîkâyet edüp, Serdâr-ı ekrem'e kazîyye ifhâm ve rütbe-i Vezâret'le Paşa-yı mûmâ ileyh nişvân-ı rahîk-ı merâm kılındı.

¹ ‘atf-ı ‘inân eylediler M2, B2, K2 : gûrîzân oldular Ü.

² mâye-i M2, B2, K2 : — Ü.

Bundan sonra Serdâr-ı ekrem'in Livây-ı şerîf ile hayme-nişîn olması, karar-gîr-i kâr-fermâyân-ı Devlet-i ebed-bünyân ve koşu meydânında [M2 304] nasb olunan sâyebâna müşârun ileyh esb-rân-ı 'izz ü şân oldu. Rebî'ulâhîrin yirmi üçüncü günü¹ düşmen taburlarını tertîb ve birkaç koldan şeranpolar üzerine tesrîb etmek üzere olduğu ma'lûm-i ba'id ü karîb olup, her tarafa² dellâllar³ nidâ ve zevâyâda kesb-i râhat eden erbâb-ı ceng ü vegâ cem' ü izcâ ve şeranpolar verâsına ta'biye vü imlâ olunup, o makûle ser-bâzân-ı İslâm'a müheyyc-i dâ'iye-i şevk⁴ olacak iltifât ve herkes gürûhuna bezl-i 'atiyyât takrîbi ile gayr-i askerî olanlardan oldukça def-i inkılâbât ve mehâfât kılındı. Düşmen dahi top menziline gelüp, mukâbilinde olan toplara berü tarafından âteş verildikde, taraf-ı âhara munsarif ve yürüyüş tarîklarını te'emmûl ile mütevakkif oldu. Şeranpoları ihâta edecek piyâde mevcûd olmadığı muhakkak iken, cenâb-ı Hak tâyife-i askerînin kulübündan izâle-i ru'b u hirâs ve her taraf memlû sûretinde izhâr-ı sebât ey-lemeleri, düşmen-i dîni iktihâmdan ihtibâs ile sebeb-i nefy-i bî-kiyâs oldular.

Düşmen-i dînin Şumnu üzerine gelmemek ve tazyîk u hasr ile sulha ilcâ etmek, yedinde olan ta'lim-nâmenin hulâsası olduğundan başka, Silistire kiyâsiyla askerlerine rûy-i şikestegi be-dîdâr olmak dahi cümle-i mahsûsâtlarından olmağla, sûret-i kerr ü ferri ihtiyâr ile 'âkîbet-i kâra intizâr üzere oldular.

"Rusya Mareşali'nin mukaddemâ tevârud eden mektûbu ba'zı hezeyân ü türrehât- dan 'ibârettir" deyü, nazar ve tercumesine i'tibâr olunmadığından gayri, tercüme irâde olunsa bile tercemânlar nâbûd ve her birisi cây-ı selâmeti tahsîl için ordudan mefkûd olup, Sûvârî Mukâbelecisi'nde müsâfereten mukîm olan Mareşal'ın âdemîsine mektub-i mezbûr tercüme etdirilüp, taleb-i sulhu muhbîr ve mükâleme-i sâlh için âdem ırsâlini müş'ir olmağla, şehr-i mezkûrun yirmi üçüncü günü⁵ Serdâr-ı ekrem tarafından dahi âdem ırsâl ve mukâbelede bulunan düşmen bu keyfiyyetden in'ikâd-ı sulhu istidlâl ile taburlarını çeküp, terk-i ceng ü kîtâl eylediler.

Edirne ve sâyir taraflara perâkende olan hademenin mansıbları âharlara tevcîh olunmak münâsib görülüp, Beylikçilik, Mektûbî Baş-hâlîfesi Nahîfî Efendi'ye ve Baş-hâlîfelik, 'Abdullah Birrî Efendi'ye ve Kethudâ Kitâbeti, Halîmî dâmâdi Şehrî Efendi'ye tevcîh olundu.

Mareşal tarafına ırsâl olunan mektûbun cevâbı vûrûd [M2 305] edüp, 'akd-i sulh etmeye müsta'id âdemî olmayup, o tarafından âdem ırsâlini beyân eylediğinden, mevcûd olan vüzerây-ı 'izâm ve sâyir erkân-ı devlet meşveret edüp, ta'yîn-i Murahhas mâddesi

¹ 23 Rebî'ulâhîr 1188 = 3 Temmuz 1774 Pazar.

² tarafa M2, K2, Ü :tarafda B2.

³ dellâllar K2 : لعله M2, B2, Ü.

⁴ şevk M2, K2 , Ü :sevk B2.

⁵ 23 Rebî'ulâhîr 1188 = 3 Temmuz 1774 Pazar.

dermeyân olundukda, vakt ü hâle nazaran maslahat-ı sulhu herkes istihsân ve ferâğ-ı bâl ile mükâleme olunmak için elli altmış gün mütâreke rabti Mareşal'e zikr ü beyân olundukdan sonra, Re'îs Efendi'yi Serdâr-ı ekrem hazretleri ihmâz ve Murahhaslık ile ırsâl olunacağını ihmâz eyledikde, münferiden ‘azîmetden ibâ ve Kethudâ Bey'e Nişancılık Pâyesi verilüp, Murahhas-ı Evvel nasb ve kendüsü Murahhas-ı Sânî ‘unvâniyla ‘azîmet eyleyeceğini inbâ edüp, ikisinde ilbâs-ı hil‘at ve levâzîm ü havâyicileri mehmâ-emken rû'yet ve bir iki gün zarfında âmâde-i ‘azîmet olmuşlar iken, iki askerin mukâbele ve muhârebesi hengâmında mütârekenin imkânı olmadığını îmâ ve tekrâr cümleye bu keyfiyyet inhâ olundukda, şiddet-i muhâsara ve inkîtâ‘-ı imdâd ve askerde olan fûtûr mehâzîri bast u beyân ve ‘aks-i mâddeden terettüb eden zarar ü hüsrân mülâhazâtıyla murahhasların bilâ-mütâreke ‘azîmetlerini istisvâb ve: “Sulh her ne vechile mün‘akid olursa mahz-ı hayîrdır” deyü her tarafından tekrîr-i cevâb eylediler. Ordu Kadısı Müftîzâde Ahmed Efendi'den vech-i şer‘î istiksâ olundukda, mukaddemâ ‘Abdurrezzâk Efendi vaktinde karar bulan musâlahâ mümkün olduğu hâlde: “Cevâz böyle dursun ‘akdi vâcibdir” deyü kat‘-ı kelâm ve ocağı ve sâyirleri dahi ol vechile murahhasların ‘azîmeti husûsunu iltizâm eyleyüp, cumâdelûlânın üçüncü salı günü¹ zikr olunan murahhaslar Rusya Feldmareşal'i tarafına ‘atf-i zimâm eylediler.

Keyfiyyât-ı mezâküre bi-külliyyâtihâ ve cüz’iyyâtihâ Rikâb-ı hümâyûna ‘arz u mahzar olunup, Yeniçeri Kâtibi Lâleli Mustaf Efendi ile ırsâl olundu. Mukâbelede olan a‘dâ musâlahâ müzâkere olunur iken cengden hâlî olmayup, etrâfa katana ve kazak tâyi-felerini taslît edüp, şeranpodan âdem ihrâc etmemek sûretinde asâkir-i İslâm'ı iz‘âc ve Çalîk-kavak derbendirde emr-i muhâfazaya kiyâm eden sâbıkâ Segbân-başı Vezîr Yûsuf Paşa'yı ‘ale'l-gafle basup, mecrûh eyledikleri şuyû‘uya, mukâbeleye mess-i ihtiyâc edüp, Dağıstânî ‘Ali Paşa ma‘iyyetinde üç yüz kadar etbâ‘ makûlesi ihtişâd [M2 306] edüp, şeranpolar kenârında olan bin beş yüz kadar kâfir süvârîsiyle muhârebeye ibtidâr etmeleriyle, iki üç sâ‘at kadar ceng mütemâdî ve şeranpolardan kat‘-ı eyâdî-yi a‘dâ kılındığından başka, iki yüz kadar küffâr, dûzahîlere kafâdâr oldu. Ferdâsı Şumnu'da olan sâyir süvârîlere şevk u hâhiş târî ve tahmînen iki bin süvârî sell-i şemşîr-i tîzkârî edüp, düşmenin karagol-hânelerin tahrîb ve süvârîlerini nûk-i sinân ve seyf-i cân-sitân ile meydân-ı ma‘rekeden tecnîb ve piyâdegân-ı İslâm'a dahi gayret gelüp, şeranpolardan hurûc ve mukaddemâ hafr etdikleri meterislere vülûc eyledikleri küffâra bi'l-mu‘âyene be-dîdâr olukda, hemân taburlarını tanzîm ile ordusu hâricinde mukîm oldu. Hizberân-ı İslâm gâlib ve meydanda olan düşmen, cem‘iyyetgâhlarına hârib olup, katî çok kâfir müste'sil-i seyf-i bâtir ve cünûd-i Müslimîn mansûr u zâfir şeranpolar verâsına gelüp, ‘atîyye-i hazret-i Kâdir'e şâkir oldular.

¹ 3 Cumâdelûlâ 1188 = 12 Temmuz 1774 Salı.

İctimâ‘-ı murahhasân bâ-Merşal-i Rusya

Cumâdelülânın yedinci günü¹ Devlet-i ‘aliyye murahhasları Mareşal ile Kaynarca'da mülâkât edüp, ‘an-asl Sadriâ‘zam ile mevâdd-ı musâlahâ bi'l-mükâtebe karârgîr-i nizâm olup, temessükler tahrîrinden gayri bir maslahat kalmadığını işrâb ve Repnin Cenerali bu maslahata ta‘yîn ve bir iki gün zarfında in‘ikâdını tebyîn ile kat‘-ı cevâb edüp, mükâlemelerde güzerân eden mebâhis kabûl-i tekerrür ve müdde‘ây-ı tarafeyn tekessür ederek Özi ve Hoca-bey mukâbelesinde Kılburun ve Kerş ve Yeni-kal‘a tasdîk olunmadıkça, saded-i âhar lisâna alınmayacağıni kat‘îce ifâde ile meclis ferdâya ta‘vîk ve yevm-i mezkûrda yine Mareşal ile ‘akd-i meclis olunup, Rusyalu'nun müdde‘âsı istîzâna ta‘lîk-ı irâde olundukda, Mareşal râzî olmayup: “Be-her hâl bunlar tasdîk olunmaludur” dedikde, bi'z-zarûra tasdîk olundu. Kusûr mâddeler dahi pezîrây-ı nizâm ve cumâdelülânın sekizinci günü² târîhiyle yirmi sekiz mâddeyi şâmil senedât-ı tarafeyn temhîd ü ihtitâm ve altı seneden berü müşâhade olunan ekdâr ü âlâm, fazl-ı cenâb-ı Mü-na‘âm ile mübeddel-i âsâyiş ü ârâm oldu.

Lâhika

Bükreş mükâlemesinde Kılburun'un hedmiyle iktifâ ve iddi‘ây-ı tazmîn ilgâ olunup, mâdde-yi ticâret dahi cerh u ta‘dîl olunmak ve Kırım'dan Devlet-i ‘aliyye kat‘-ı ‘alâka etmemek³ zîmnânda kal‘a binâsı gibi sühûlet-i maslahat muhakkak iken, bir sene sonra [M2 307] mün‘akid olan sulhda ne derece tefâvüt olup, düşmen ne mertebelerde fâyide-mend olduğu ednâ mülâhaza ile ma‘lûm olur. Cengde iksâr-ı vezâyif-i cünûd ile itlâf-ı emvâl ve tekâlîf-i şâkka-i zarûriyye ile memâlikde tevellüd-i ihtilâl, vâreste-i kayd-ı istidlâl olup, bâ-husûs cengde zafer ü nusrat mevhûm⁴ ve sulhda râhat ü âsâyiş meczûm olup, meczûmu mevhûme ve ma‘lûmu mechûle tercîh, nakşbendân-ı kâr-hâne-i umûr olan hûkemây-ı eslâfin şiyem ü ‘âdetlerinden olduğu kitâplarında tasrîh olunmuşdur. “Reca ‘nâ ilâ mâ künnâ fîhi”⁵.

Mün‘akid olan musâlahâ senedlerinin birer sûreti murahhaslar tarafından Ordu-yi hümâyûn'a vâsıl ve bu keyfiyyetden cümleye inbîsât-ı tâm hâsîl olup, Serdâr-ı ekrem tarafından tasdîknâme tahrîr ve murahhaslar tarafına tesyir olunup, ba‘de'l-mübâdele murahhaslar ‘avdet ve ahbâr-ı sulh etrafda olan askere tahrîr ü işâret olundu. Yeniçeri Kâtibi Efendi ‘arz u mahzarı südde-i a‘lâya takdîm ve bu sûretle sulhun cevâzını ‘ulemây-ı a‘lâm teslîm eylediklerine binâ’en, ruhsatı mutazammîn bir kît‘a hatt-ı hümâyûn şeref-rîz-i vûrûd olup, kulûbda olan hafakân zâyil ü mürtefi‘ ve maslahatda

¹ 7 Cumâdelülâ 1188 = 16 Temmuz 1774 Cumartesi.

² 8 Cumâdelülâ 1188 = 17 Temmuz 1774 Pazar.

³ etmemek M2, B2, K2 : olmamak Ü.

⁴ mevhûm Ü, B2, K2 : موهو M2.

⁵ “ماكنا فيه“ = Biz yine işimize devam edelim” anlamına gelen bu cümle Arapça bir deyiştir.

mevhûm olan tereddüd müntefî vü münâdefî olup, herkes şâd ü hurrem ve re'âyâ vü berâyâ vatanlarına 'avdet ile âzâde-i derd ü gam oldular.

Gadr-i Nemçe

Tasarrufât-ı mülkiyyede beyne'd-düvel muvâzene bir emr-i mu'teber ve mülk-i âhara bir devletin hırs u te'addîsi cemî-i devletlerin ittifâk ve kahr-ı müte'addîye hâmûmlarını istilzâm etmek resm-i mukarrer iken, nev-hudûs olan devletlerde el-hâletü hâzihi bu tavr-ı mergûb metrûk ü mühmel ve ahadühümâ âhardan intizâ'-ı emâkin ü arâzî kasdıyla rasad-bîn-i mekr ü hiyel olup, **nazm**:

Ez-zulmü min şiyemi'n-nüfûs
Fe-in tecid zâ'ifetün fe-le'allehü lâ-yezlüm¹

mefhûmunca tabâyi'-i nâs ki, şerr u fesâda mecbûl ve 'ale'd-devâm celb-i zevâyid ve taleb-i fevâyide meşgûliyyet ile izhâr-ı temelluk etmesi bir 'illet ile ma'lûldür. Kahr-ı za'îf ve istidlâl-i mehzûl ve nahîfe bi't-tab' mâyıl olmaları haysiyyeti ile devletlerden biri takdîr-i Mâlikü'l-mülk ile hasmina mağlûb ve mülâhaza-i mazarrat-ı müfrîta ile râhatı meslûb olduğu hâlde, sulha râgîb olduğunu mücâviri olan devletler ihsâs ile hem-hudûd oldukları emâkinden bir kît'a arâziye medd-i yed ve yâhûd [M2 308] semm-i muvakkat nev'inden olan ba'zi şurût-i fâside in'ikâdi zîmnâda tas'îr-i had etmek tabî'at-i maslahatlarından olduğu, mücerreb-i erbâb-ı kabûl ü red olup, binâ'en 'alâ zâlik Nemçelü bu seferde Devlet-i 'aliyye'ye i'ânet ve hasmı olan Rusyalu'ya izhâr-ı 'adâvet ile lede'l-iktizâ cenge mübâşeret mukâvelesini haffî olarak temhîd ve bu şartı hudûda ba'zi asker sevkîyle gûyâ te'kîd etmişidi. Da'vâ etdikleri muzâharet ve i'lân-i cenge müte'allik taraflarından bir eser ü 'alâmet zuhûr etmeyüp, mesârif nâmiyla Devlet-i 'aliyye'yi min ciheti'n-nakd ısrâr ve Boğdan memleketinden dokuz kazâlik arâzîyi hâh ü nâ-hâh kabza-i tasarrufa alup, Devlet-i 'aliyye altı sene zarfında hasımıyla vâki' olan muhârebede yorgun olup bu zararı zarûrî hazm etdiği ma'lûm-i serîre-şinâsân-ı rûzgârdır. Nemçelü karîbü'l-'ahdde Moskov ve Prusya cenglerinde za'îf ve nâ-tüvân ve memleketi elden gitmek derecelerinde tezelzülü nûmâyân olup, her taraftan Devlet-i 'aliyye'yi düvel-i sâyire tahrîk ü teşvîk ve mukaddemâ terk olunan kılâ' u bukâ'ın istirdâdına zâmin olarak irâ'e-i tarîk etmişler iken, bilâ-sebeb nakz-ı 'ahd şe'âmetini te-hayyûl ve zebûn-küslük ma'arratından istiğnâ ile izhâr-ı sûret-i tegâfûl eylediği Nemçelü'nün dahi ma'lûmu iken, bâlâda beyân olunan agrâz-ı düvel iktizâsıyla maslahatını itmâm ve intihâz-ı fursat ile tahsil-i merâm eyledi.

¹ “الظلم من شيم النقوس فان تجد داعفة فلعلة لا يظلم” = Zulüm, insanların huylarındandır; iffetli bir insan bulursan mutlaka bir sebebe dayalı olarak zulmetmez” anlamına gelen Arapça bir deyimdir; bk. Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asılı Vecîzeler Sözlüğü*, II, 982.

Kâyim-makâm şüden-i ‘İzzet Mehmed Efendi

Serdâr-ı ekrem Muhsin-zâde'nin ‘illeti yevmen fe-yevmen efzûn ve ‘ale'l-husûs savt-ı bülend istimâ‘ından ‘âciz olduğu sem‘-i hümâyûna makrûn olup, Sadâret'e tavti'e makâmında Şehremîni ‘İzzet Bey'in Kâyim-makâm bulunması, havâlî-kerd-i zamîr-i Pâdişâhî olmağla, rebîu'lâhîrin altıncı günü¹ Kâyim-makâm Paşa ma'zûl ve mîr-i mûmâ ileyh yerine mevsûl oldu.

Ba‘zı havâdis

În‘ikâd-ı sâlh hasebiyle fî-mâ ba‘d Şumnu'da ikâmet ‘abese iştigâl kabîlinden olduğuna binâ'en, Bosna Vâlîsi Vezîr Dağıstânî ‘Ali Paşa Şumnu'ya Muhâfiz nasb ü ta‘yîn ve serhadlerde olan sâyir vüzerây-ı ‘izâm dahi yerlü yerinde temkîn olunup, murahhaslara müceddeden taraf-ı hümâyûndan verilen ruhsat-nâme dahi yedlerine vusûl ve senedleri ihticâca salâhiyyet kabûl edüp, Mareşal tarafından i‘tâsı lâzım gelen tasdîknâme taraf-ı Serdâr-ı ekremîye resîde [M2 309] ve bi'l-külliyye bisât-ı ‘adâvet berçîde oldu. Şumnu civârında olan küffâra dahi Mareşal tarafından haber vârid ve fi'l-hâl ordusunu kaldırup, Boğdan tarafına râci‘ u ‘âyid oldu.

Hareket-i Ordu-yi hümâyûn

Birkaç seneden berü metâ‘ib-i seferiyye ile mübtelây-ı envâ‘-ı mesâyib olan sunûf-i askerî ve küttab-ı aklâm ve sâyir ru‘esâ ve ricâl-i devleti fî-mâ-ba‘d sahrâlarda bilâ-sebeb meks ü tevkîf revâ-dâşte-i tab‘-ı Âsafî olmadığından gayri, Şumnu'da müd-dehar olan zehâyir on gün kadar askere vefâ etmeyeceği zâhir olmağla, işâ‘at-ı hareket ile cümleyi ser-germ-i neş‘e-i ferhat edüp, cumâdelülânın yirminci günü² Şumnu'dan hizâm-bend-i nehzat ve hâric-i şehirde mansûb haymede vakfe-gîr-i istirâhat oldu. Livây-ı sa‘âdet-iltivâ ‘alâ sâhibihâ efzalü't-tehâyâyı kânûn üzere sandukasına tevdî‘ ve ‘arabasına tâhmîl etdikden sonra Sadrıa‘zam Edirne cânibine sevk-i ‘Alem ve bir gün sonra ocağlu dahi tertîb-i kadîmleri üzere tahrîk-i kadem eylediler.

Vefât-ı Serdâr-ı ekrem Muhsin-zâde Mehmed Paşa

Müşârun ileyh üç seneye karîb Serdâr-ı ekrem ve mâlik-i zîmâm-ı tasarruf-i ümem olup, zemânında ba‘zan nusrat ve ba‘zan hezîmet vukû‘yla, fart-ı gayretinden mehmûm ve giderek ‘illet-i samem ve sâyir emrâz ile resîde-i ma‘raz-ı ecel-i mahtûm olup, şöyle ki Şumnu'dan altı sâ‘at müfârakatında bi'l-külliyye ekl ü şurbdan munkatî‘ ve kuvâ ve cevârihinden tâb ü tüvân müntezi‘ olup, ne hâl ise Karinâbâd'a iki sâ‘at kalarak, bir karyeye vusûl ile ordunun ilerleye geçmesini fermân ve ferdâsı orduya hezâr mihnetle revân olarak, bir gün oturak olunmasını beyân etmişidi.

¹ 6 Rebî‘ulâhîr 1188 = 16 Haziran 1774 Perşembe.

² 20 Cumâdelülâ 1188 = 29 Temmuz 1774 Cuma.

Cumâdelûlânın yirmi altıncı hamîs günü¹ taht-ı revân ile Karinâbâd'a gelür iken muntasîf-ı râhda mürg-i rûhu kafes-i tendon cüdâ ve me'vây-ı kadîmine bâl-güşâ oldu. Nâ'sı dört çift bârgîrli ‘arabaya tâhmîl ve otuz altı sâ‘atde Edirne'ye tâvsîl olunup, Eski Câmi‘ sâhasında vâlidesi cenbinde medfûn ve hakkında sû-be-sû istirhâm-ı ‘afv-ı Hâlik-ı Bîçûn kılındı.

Müteneffisân-ı Ordu-yi hümâyûn ma'rifetleriyle mühr-i hümâyûn Livây-ı şerîf sandukasına vaz'-u temhîr ve keyfiyyet Rikâb-ı hümâyûn tarafına ‘arz u tahrîr olundu. Müşârun ileyh vüzerây-ı ‘izâm hazerâtının mâldâr [M2 310] ve sâhib-i iktidârlarından olmağla, Karinâbâd'da mevcûd olan eşyây-ı firâvâni cümle ma'rifetîyle hatem ve Edirne'ye îsâl ve Âsitâne-i sa'âdet tarafından vürûd eden Mirâhur-i Evvel Ağa'ya teslîm ve Hazîne-i hümâyûn'a idhâl olundu. Mütevaffây-ı müşârun ileyhin nâ'sı on gün kadar Edirne'de mütevârîy-i hâk olmuşken, İstanbul'a nakli fermân olunup, a'zây-ı fersûdesi hezâr küllefle ihrâc ve hazret-i Hâlid civârında i'dâd olunan mezâra idrâc olundu.

Nazm:

Elâ inneme'd-dünyâ gadâratü eyketin,
İzâ ahdarra minhâ cânibün ceffe cânibü
Ve mâ-hâzihi'l-eyyâmü illâ fecâyi'un
Ve-me'l-'îşu ve'l-lezzâtü illâ mesâyibun².

Sadrı‘zam’ın vefâti sebebi ile Ağa Paşa'nın Ordu-yi hümâyûn'a gelmesini erkân-ı devlet istîsvâb ve bu keyfiyyet ‘arz-ı südde-i nûh-kîbâb kılınup, Kul Kethudâsı Ağa ocağı ile gelmek üzere gerüye tevkîf ve Ağa Paşa orduya gelüp, Edirne'ye dek iktizâ eden umûru mecrây-ı kadîmi üzere tasrîf eyledi.

Terceme

Müteveffây-ı müşârun ileyh Sadr-ı esbak Musûlî Muhsin-zâde ‘Abdullah Paşa'nın ferzend-i dil-bend ve necl-i erîb ü ercümendi olup, matla‘-ı büdûr-i erbâb-ı tasavvur u şu‘ûr olan Âsitâne-i sa'âdet'de pertev-paş-i encümen-i zuhûr olup, fark-ı sûd ü ziyân ve temyîz-i zemîn ü âsumân melekesine mâlik oldukda, silahşorân-ı hâssaya ilhâk ve Kapucu-başılık ile mihr-i tâbdâr-ı ikbâli bâhiru'l-işrâk kılınup, pederi Sadâret'le mükerrem oldukda, Kapucular Kethudâlılığı'yla câme-i rez târ-ı liyâkatî mu‘allem ve elli dokuz târîhinde rütbe-i Vezâret'le sâhib-i tabl ü ‘alem ve Mar‘âş Eyâleti ile muhteşem olmuşu-

¹ 26 Cumâdelûlâ 1188 = 4 Ağustos 1774 Perşembe.

² لا انما الدنيا غضارة ایكة / اذا اخضر منها جانب جف جانب

= وما العيش وللذات لا مصا يب / وما هذه الايام الا فجائع = Dikkat edin! Dünya Eyke'nin yaşadığı bolluk gibidir, bir tarafı yeşerirse bir tarafı kurur, hayat ve lezzetler ancak musibet; (lezzetlerle dolu) bu günler de ancak felaket (sebebi) dir” anlamına gelen Arapça bu kita, Mütenebbî'nin şiirinden bir bölümdür, bk. El-Mâverdî, Edebü'd-dîn ve'd-dünya, (nşr. Mustafa es-Sekkâ-Muhammed Şerif Sükker), Beyrut 1988, s. 294.

di. Ba‘de zâlik Bender muhâfazasına ‘inân-i ‘azîmeti müteharrik ve sâniyen Mar‘aş Eyâleti ve Adana nizâmiyla, Anadolu teftîşine nâmzed ve izhâr-i hüsn-i tedbîr ile makbûl-i ashâb-ı kabûl ü red olmuş idi. Bundan sonra vâfir zemân kîla‘-ı Hâkânî muhâfazasında kıyâm ve üsve-i hâl ile imrâr-ı eyyâm edüp, **nazm**:

‘Asâ ferecün ye’tî bihillâh innehü lehü külle yevmin fî-halîkatihî emrûn¹

mefhûmu üzere giderek tâli‘inde nûmâyân olan nûhûset, sa‘âdete münkalib ve dâyiyesine isâbet eden idbâr bi'l-külliyye münselib olup, Rumeli Eyâleti'yle kâm-rân ve Esmâ Sultân-ı ‘aliyyetü’ş-şân şevherligiyle hilâl-i ikbâli bedr-i tâbân oldu. Bundan sonra menâsib-ı kesîrü'l-cedvâdan Anadolu ve Bosna ve Haleb ve Diyarbekir [M2 311] eyâletleriyle mübâhî ve yetmiş sekiz târîhinde hâmil-i mühr-i Pâdişâhî olup, seksen târîhinde Gürcistân ve ‘usât-ı Mısır gavâyili ve bâ-husûs Moskov seferi mukaddimâtı zuhûr ve birbirini te’âkub eden işbu hutûb-i ‘azîme müşârun ileyhi güm-kerde-i ‘akl ü şu‘ûr edüp, umûr-i Sadâret'de pâ-bestesi terâhî vü fütûr ve seksen ikide² ‘azl ve mâlı ihsân olunarak, Bozca-ada ve müte‘âkiben Rodos'da ikâmete me’mûr olmuş idi. Seksen üçde³ Mora ehâlîsini keyd-i düşmen-i dînden te’mîn mekâsı ile Anabolu muhâfazasına ta‘yîn ve o hilâlde Rusyalı, Mora re‘âyâsiyla ber muktezây-ı cinsiyet rabt-ı peyvend-i ittihâd ü muvâfakat edüp, hüsn-i tedbîr ile memleketi tathîr ve katı çok serkeşleri kahr u tedmîr ile şân ü şöhreti felek-mesîr olup, seksen yedi zilka‘desinde⁴ sâniyen mühr-i hümâyûn ile mükerrem ve Serdâr-ı ekrem olup, ba‘zı mahallerde fevz ü zaferi igtinâm etmişken, bâlâda bast olunan esbâb ile ‘âkîbet düşmen gâlib ve başında olan asker bilâ-zarûra sârib olup, Şumnu muhâsarası gibi vaktinde misli gayr-i mesmû‘ bir keyfiyyet vukû‘ bulup, nâçâr sulha meyl ve birkaç günden sonra keşmekeş-i dünyâdan cerr-i zeyl eyledi.

Müşârun ileyh kasîru'l-kâme kebîru's-sibâl, cehveriyyü's-savt ve kaviyyü'l-bâl, dânâ-yı ahvâl-i ahyâr ü eşrâr ve mümtehin-i surûf u nevâyib-i rûzgâr, sadâkat ü istikâmeti ke’s-şemsi fî-râbi‘ati'n-nehâr âşikâr olduğundan başka, dâyimâ fîkr ü zikri tekmîl-i şân-ı saltanat ve takvîm-i eved-i nâmûs-i devlet olup, şu‘ûru tâm ve mütâlâ‘ası dürüst bir Vezîr-i benâm idi. Evâyil-i hâlinde haylî felâket ve ‘adem-i müsâ‘ade-i rûzgâr ile envâ‘-ı muzâyaka vü meşakkat çeküp, hattâ Özi Muhâfizi iken ibkâ emrini kimse kabûl etmeyüp, sâ‘îyi yediyle tarafına vusûl bulduğu lisânından istimâ‘ olunmuşdur. Hoca-paşa'da Muhsin-oğlu Hâni zâtına mensûb ve âsâr-ı hayriyyeden bir gayri ‘amele

¹ = عسى فرج يأتى به الله انه له كل يوم فى خلائقه امر = Umur ki Allah (cc) (sıkıntıdan sonra) bir ferahlık ve sevinç getirir, çünkü O'nun her gün mahlükâtında icrâ ettiği bir işi (yaratması) vardır” anlamına gelen bu Arapça ifade bazı kaynaklarda da geçmektedir, bk. Râgîb el İsfahânî, *Muhâdarâtü'l-üdebat ve muhârarâtü’ş-şu‘arâ ve'l-bülegâ*, Beyrut 1420, I, 138.

² 1 Muharrem 1182 = 18 Mayıs 1768 Çarşamba.

³ 1 Muharrem 1183 = 7 Mayıs 1769 Pazar.

⁴ 1 Zilka‘de 1187 = 14 Ocak 1774 Cuma.

muvaffak olmadığı, tahkîk kerde-i erbâb-ı kulûbdür. Sadâret-i ülâsi üç buçuk sene ve sâniyesi iki sene dokuz mâh olup, sinîn-i ‘ömrü yetmişen yetmişidi. Beyne'n-nâs fart-ı buhl ü imsâk ile me'lûf, me'âkil ü melâbisinde iktisâr ile ma'rûf idi.

Sadrıa‘zam şüden-i Kâyim-makâm Paşa ve havâdis-i sâyire

Sadrıa‘zam'in vefâtı haberi vâsil-ı sem'-i [M2 312] hümâyûn oldunda, Sadâret isti'dâdi verilen Kâyim-makâm İzzet Mehmed Paşa cumâdelâhirenin ikinci çeharşenbih günü¹ huzûr-i mülükâneye da'vet olunup², i'tây-ı³ mühr-i hümâyûn ve iksây-ı ferve-i Sadâretle derece-i kadr u i'tibârı efzûn kılınup, Ordu-yi hümâyûn'da Kâyim-makâmlık dahi, Yeniçeri Ağası olan Yeğen Mehmed Paşa'ya tevcîh ve bu keyfiyyeti nâtik Mirahûr-i Evvel Ağa bir kît'a hatt-ı hümâyûn ve hil'at-i seniyye getürüp, müşârun ileyhin dahi bu vechile şân ü rif'ati tenvîh olundu.

Sadr-ı müteveffânın emvâl ü eşyâsı altı günde tahrîr ve beş yüz kîseye bâliğ olan nakdi ile Edirne'de bir kîst mevâcib verilmesi tedbîr olundu.

Rikâb-ı müstetâbda birkaç seneden berü Re'îsülküttâb olan Râ'if İsmâ'îl Beye-fendi'nin kemâl-i sadâkat ü dirâyetine binâ'en, bi'l-fi'l Re'îsülküttâb olması rekîz-i zamîr-i Şehriyâr-ı ‘âlem-gîr olduğuna binâ'en, cumâdelâhire evâyîlinde⁴ hidmet-i mezkûre ile tatrîb ve Bâb-ı âlî'ye kemâ-kân takrîb olundu.

Hareket-i Ordu-yi hümâyûn be-Âsitâne-i sa'âdet

Edirne'de bir kîst mevâcib kul tâyifesine tevzî' ve cümlesinin dâyire-i ma'îşetleri tevsi' olundukdan sonra, şeref-yâfte-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn mantûku üzere Edirne'den hareket ve tayy-ı merâhil ve kat'-ı menâzil ederek, selh-i cumâdelâhirede⁵ Küçük-çekmece'ye vusûl ve yevm-i mezkûrda Sadr-ı cedîd için otak nasb olunup, ferdâsı mahall-i mezkûru teşrif ile ricâl-i Ordu-yi hümâyûn'u nazar-ı nevâziş ü iltifâta meşmûl eylediler. Recebü'l-müreccebin gurre-i garrâsı olan yevm-i hamîs⁶ Sadr-ı müşârun ileyh merhale-i mezkûreden ref-i eskâl ve Încirli Karyesi'ne sâye-endâz-ı iclâl oldunda, Livây-ı şerîfi istikbâl için âyende olan Şeyhüllâm Efendi ve Nakîbu'leşrâf ve sâyir sudûr-i 'izâm ve Mevâlî ve Müderrisîn-i kirâm ile salât-ı subh edâ olundukdan sonra müretteb alay ile Încirli'den hareket ve Dâvud-paşa'ya doğru 'azîmet eylediler. Şehriyâr-ı enâm hazretleri dahi o vakte dek Dâvud-paşa Serâyı'ndan bir ablak sîm endâma rükûb ile Livây-ı meyînet-iltivây-ı hazret-i Seyyidü'l-Enbiyâ'yı ber-vech-i ta'zîm ü ibcâl

¹ 2 Cumâdelâhire 1188 = 10 Ağustos 1774 Çarşamba.

² olunup M2, B2, K2 : — Ü.

³ i'tây-ı M2, B2, K2 : ve i'tây-ı Ü.

⁴ 1-10 Cumâdelâhire 1188 = 9-18 Ağustos 1774.

⁵ 29 Cumâdelâhire 1188 = 6 Eylül 1774 Salı.

⁶ 1 Receb 1188 = 7 Eylül 1774 Çarşamba.

istikbâl eyleyüp, Dâvud-paşa Sahrâsî'nda nasb olunan otak-ı cevâz- nitâk-ı Şâhâne'lerine zıll-eften-şevket ve bir lahma ittikâ-pîrây-ı visâde-i istirâhat ‘akabinde, dürr-i yektây-ı zât-ı hümâyûnlarına sade ve âfitâb-ı ‘âlem-tâb-ı hüsrevânelerine beytü’ş-şeref olan serây-ı dil-güsâlarına [M2 313] kemâl-i haşmet ü şân ile ‘atf-ı ‘inân buyurdular. Bundan sonra matbah-ı Keykâvûs'a ta‘ne-zen olan Matbah-ı ‘âmire'lerinde tabh olunan lezâyiz-i et‘ime ve hûrdenî ile fakîr u gînâ ve şerîf ü denî dilsîr-i ni‘met ve çâşnî-yâb-ı sunûf-i lezzet olup, Sadria‘zam yine alay ile Serây-ı hümâyûn'a gelüp, huzûr-i hümâyûnda ser-be-zemîn-ta‘zîm olarak Livây-ı Şerîfi yeden-bi-yedin teslîm eylediler¹.

Hâtime

Fazl ü şeref ile beyne'l-mülük şöhret-nüमâ olan Hüseyin Baykara'ya ba‘zi nüdemâsı: “Niçün mülük-i sâlife gibi hayr ile yâd olmağa vesile olan ebniye-i ‘âliye ve hânkâh ve cevâmi“ ve ‘ibâdet-gâh ihdâsına meyl etmezsz” demişler ‘Îmâret ü binâ lâ-mehâle seng ü türâbdan müretteb ve hişt ü lebineden mürekkeb olup, mûrûr-i zemân ile müşrif-i harâb ve eczâ ve esâsi hem-seng-i türâb olacağı zâhirdir. Şöyle ki, kurâ ve musakkafât rabtiyla, ru‘yet-i umûruna mütevellî ve nâzır nasb olunsa dahi o makûleler vakfı me’kel ittihâz edüp, zemân-ı yesîrde merbûtât-ı vakf, mütevellîye hâs ve nâzira ‘illet-i ihtisâs olup, fîkdân-ı mâl ile ebniye-i münderisenin binâ ve ta‘mîri müstahîl ve çok geçmeden itlâl ve âsârı bile mütegâyyer ve tebdîl olacağı hayrât-ı eslâf ve ‘imârât-ı eşrâfdan nûmâyândır. Binâ’en ‘alâ zâlik, bir nûsha-i kübrâdan ‘ibâret olan vûcûd-i erbâb-ı fazl ü ‘îrfânı terbiye ve mutarrah-ı eşî“a-i tecelliyyât-ı İlâhî olan şecere-i pürsemere-i isti‘dâdlarını âb-yârı cûd ü ihsân ile her bâr tenmiye ile ta‘mîr-i kulûblarını iltizâm etdiğimizden, ‘unvân-ı te’lîf ve dîbâce-i tasnîflerin ismîmiz ile tezyîn ü tevşîh edüp, bekây-ı edvâr ile bu âsâr pâyidâr ve dâmen-i kiyâmete dek nâmımız zebân-zed-i sîgâr ü kibâr olduğu âşikârdır. **Nazm:**

Hünere terbiyyet gerek hünerin
Terbiyyet fi'l-hakîka ‘illetidir
Her hüner kim cihânda buldu vûcûd
Padişâh-ı zemâne himmetidir,

mefhûmuna² mülâyim serd-i delîl ü ‘illet ve ikâme-i bûrhân ü hüccet eylediğinden gayri, zikr olunan hayrât-ı celîle mütevellî ve nâzır tekellüfünden ‘ârî ve ebniye-i ‘âliyeye târî olan tezelzül ve indirâsdan sâlim ve mütevârî olduğunu beyân ile redd-i cevâb eylediği mu‘teberât-ı tevârîhde mestûrdur.

Şehriyâr-ı cemîlü'l-âsâr dâme-mâ-dâme'l-felekü'd-devvâr hazretlerinin himmet-kûh-endâz-ı mülükâneleri bu iki haslet-i haseneyi kâfil olup, şöyle ki, i'lâ-i kelimetullâh niyyet-i hâlisasıyla [M2 314] tertîb buyurdukları cünûd-i muvahhidîne mahsûs birkaç mahalde reff‘u'l-bünyân ve rasînu'l-erkân ebniyye ihdâs ve levâzîm u havâyicilerin bâli-ğan mâ-belağ tanzîm ile gazâ vü cihâda igrâ vü ihsâs buyurduklarından fazla, fûnûn-i

¹ eylediler Ü : eyledi M2, B2, K2.

² mefhûmuna Ü, K2 : مفهوم منّا M2, B2.

riyâzîyyeyi te‘allüm ve birkaç seneden berü gâyet-i sınâ‘iyyesi hârîce çikan fenn-i cedîd-i muhârebeyi kavlen ve fi‘len tefehhüm için müte‘addid devâyir-i ‘âliye bûnyâd ve tevârîh ve sâyir tab‘ ve temsîle münâsib kütüb-i âliye için Üsküdar'da mükellef Dârû’t-tibâ‘-ı ‘âmire îcâd buyurup, Hüseyin Baykara'nın mâ-bihî'l-iftihârı olan keyfiyyet ki, terbiye-i erbâb-ı me‘ârifden ‘ibâret idi. Ol dahi zemân-ı mülükânelerde bî-kemâlihâ vücûda gelüp, erbâb-ı tesânîf ü hüner-verân haklarında cilveger-i meclây-ı bûrûz olan i‘tibârât-ı mülükâne ve menâyih-i Şâhâneleri cihândârân-ı eslâfin birinden mesbûk olmadığı mütetebbi‘ân-ı safahât-ı ahvâl-i mülûke müstebândır. ‘Ale'l-husûs bu ‘abd-i nâ-tüvân leked-kûpî-yi hüssâd-ı tarîk ile üftâde-i çâh-ı mezâlet ü hevân ve sîgar-ı sinnimden berü tahsîl ve tecrîbe etdiğim me‘ârif ve ahvâl-i zemân, nûhüfte-i tâkçe-i nisyân¹ olmuşiken, enzâr-ı şâmilü'l-aktâr-ı Hüsrevâne'lerinden nâm-ı ‘âcizânem bilinecek kadar kesb etdiğim teveccûh-i hümâyûn, meleke ve kâbiliyyetimi yevmen feyvmen efzûn edüp, zebân-ı sârimîyyü'l²-bûrhân-ı hâmîm fesîh u talîk ve safahât-ı târîhim evrâk-ı gûl-i mutarrâ gibi dil-âviz ü enîk ve belki şöhretleri ‘âlem-gîr olan Vassâf ve Hâce-i Cihân-âsârı gibi müsellem-i erbâb-ı îkân ü tahkîk olup, Devlet-i ‘aliyye'de bu âna dek neşv ü nemâ bulan müverrihler ise kimi ta‘kîd ve iğlâz-ı kelâm ile merâmî ibhâm ve kimi bu fenn-i celîlde dermân-de-i fark-ı nakz uibrâm olarak kavl-i rekîk ve ma‘kûs ve elfâz-ı hoşî ve gayr-i me’nûs ile sarf-ı midâd ve teksîr-i sevâd ve mevzû‘-i fenn-i târîh olan fevâyid-i mülkiyye ve dekâyik-i hikemîyye ve hakâyik-i etvâr-ı kevniyyeyi ‘adem-i iltizâm ile muzga-i efvâh-ı erbâb-ı haysiyyet ü isti‘dâd olmuşlardır.

Bu ‘ilm-i kesîru'l-menâfi‘a kemâl-i teveccûh ve ikbâl-i Şâhâne derkâr olduğundan, bu cârûb-keş³ âsitân-ı devlet rûz-efzûnları olan ‘Abd-i kem-bizâ‘a şeb ü rûz i‘mâl-i dekâyik-i fikriyye ile mûlk ü devlete müfid tavr-ı ‘atîk u cedîdi bi'l-münâsebe sahîfe-zîb-i tahrîr ve fevâyid-i ahlâk ve hikmet-i ‘ilmîyye usûlünü derc ile cem‘-i fâyideteyn maslahatını nigâste-i levha-i tastîr edüp, [M2 315] müdebbirân-ı pür-kâr-ı umûr-i sagîr u kebîr olan erbâb ü re'y ü tedbîr âsâr-ı kemterânemden iltikât-ı cevâhir-i me‘ânî ederek, her biri ‘asırlarında ‘ilm-i müfred gibi münâdî ve bi'l-mukâyese feth-i kilîd-i mübhemât-ı umûr ederek, beyne'l-akrân mümtâz ü mütesnâ olacağıları ke's-şemsi fi ‘anâni's-semâ zâhir u hüveydâdir.

Hakk-ı ‘âcizânemde her bâr zuhûr eden ‘atâyây-ı Şâhâne ki, bir devirde müverrihân-ı düvel haklarında levha-tırâz-ı sünûh olmadığı mütehakkiku's-sübûtür. Leyl ü nehâr dâ‘iye-i şevkimi tehyîc ve kalây-ı bî-behây-i hüner ü isti‘dâdımı altmış altı târîhinden iki yüz on yedi târîhine gelince, ya‘nî elli bir seneden berü Devlet-i ‘aliyye-i ebedîyyü'l-ittisâlde vukû‘-yâfte olan havâdis-i yevmiyye ve zuhûrât-ı kevniyye nesk-i vâhid üzere çekîde-i kalem-i nâdire-rakamî olup, inşâ'allâhü Te‘âlâ bundan sonra niçe sinîn ü sâl o Pâdişâh-ı ferhunde-fâl ve ol Şehînşâh-ı sürüşî-hîsâl hazretlerinin şehnâme-i sitâyiş ü medîha ve zemân-ı sa‘d-iktirânlarında nûmûdâr olan âsâr-ı sahîhalerin fikret-i

¹ nisyân M2, B2, K2 : نسان : Ü.

² sârimî Ü : صادمی M2, B2, K2.

³ cârub-keş M2, Ü : چاروبکش B2, K2.

sahîha ve safvet-i karîha ile nakş-perend-i tahrîr etmek eltâf-ı İlâhiyye'den müsteb'ad değildir.

Hemân cenâb-ı Müsebbibü'l-esbâb Te'âlâ zâtühû 'ani'sh-şekki ve'l-irtiyâb Hidîv-i zemân ve İskender-i devrân Hûşeng-hûş eferr-i âsiyâb-ı cüyûş Sultânu'l-berreyn ve'l-bahreyn el-müstehir bi'-l-'adli ve'l-ihsân fi'l-hâfikayn halîfetullâh fî-arzihî el-kâyim¹ bî-vâcibihi ve farzihî hazretlerini ilâ âhiri'l-edvâr serîr-i saltanatlarında ber-karâr edüp, a'dây-ı devletlerini kuvve-i kâhire-i İlâhiyyesi'yle müdemmir u makhûr ve zîr-i sâye-i himâyet-i 'adâletlerinde olan tüvânâ vü fukarâ ve re'âyâ vü berâyâyi tûl-i 'ömr ve füzûnî-yi şevketiyle mesrûr ede âmîn.

Kemmele hâza't-târîhu'l-cedîd ve'l-eseru'l-müfîd el-müsemmâ bi-Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâyiku'l-ahbâr li-Ahmed Vâsîf Efendi el Müverrih fi'd-devleti'l-'aliyyeti'l-'Osmâniyyeti lâ-zâlet mahfûfeten bi-te'yîdâti's-Samedâniyye bi-ma'rifeti'l-Fakîr ilâ âlâ'-i Rabbîhi'l-Kadîr 'Abdurrahmân el-Müderris ve'r-Re'îs bi-Dâri't-tibâ'i'l-'Âmire ve zâlike fî 'âm tis'a ve 'âsere ba'de'l-mi'eteyn ve elf fî şehr-i şâ'bânil-mu'azzam².

¹ el-kâyim Ü, B2, K2 : lekâyim لمایم M2.

² كامل طبع هذا التاريخ الجديد والاثر المفيد المسمى بمحاسين الآثار وحقائق الاخبار لاحمد واصف افندي المؤرخ في الدولة العلية العثمانية لازالت محفوظة بتأييدات الصمامانية بمعرفة الفقير الى آلاء ربه القدير عبد الرحمن المدرس والرئيس بدار الطباع العامره = Osmanlı Devleti müverrihi Ahmed Vâsîf Efendi'nin -Cenâb-ı Hakk'ın ona ikrâmi devamlı olsun- Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâyiku'l-ahbâr isimli bu yeni ve faydalı eserin Matbaa-yı Âmire reisi Abdurrahmân el-Müderris idaresinde Şaban 1219'da (Kasım/Aralık 1804) tamamlandı" anlamına gelen bu cümle، eserin ilk baskısının ne zaman nerede yapıldığını belirtmektedir. Diğer matbû nûshaların sonunda ise، şu açıklamalar bulunmaktadır:

كامل طبع هذا التاريخ الجديد والاثر المفيد المسمى بمحاسين الآثار وحقائق الاخبار لاحمد واصف افندي المؤرخ في الدولة العلية العثمانية لازالت محفوظة بتأييدات الصمامانية باذن صاحب السعادة البهية بدار الطباعة ببولاق مصر عليه في اواسط شهر جمادى الاول سنة ثلاث واربعين ومائتين بعد الالف من الهجرة النبوية على صاحبها افضل الصلاة والتحية ri olah Ahmed Vâsîf Efendi'nin -Cenâb-ı Hakk'ın ona ikrâmi devamlı olsun- Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâyiku'l-ahbâr isimli bu yeni ve faydalı eserinin Mısır Bulak'ta matbaa sahibinin izniyle hicret-i Nebeviyye'den-salât ve selâm O'nun üzerine olsun- sonra Evâsit-ı Cumâdelevvel 1243/Kasım-Aralık 1827'de basılmıştır.

طبع هذا التاريخ الجديد والاثر المفيد المسمى بمحاسين الآثار وحقائق الاخبار لاحمد واصف افندي المؤرخ في الدولة العلية العثمانية لازالت محفوظة بتأييدات الصمامانية باذن صاحب الفتوات الباهه والى والا شان مصر القاهره بمطبعة بولاق بمعرفة تصحيح سعد الله سعيد آمدى ومعرفت ناظرهافي اوخر شهر جمادى الآخر سنه ست واربعين ومائين والالف بعد هجرة النبوه عليهما = Osmanlı Devleti müverrihi Ahmed Vâsîf Efendi'nin -Cenâb-ı Hakk'ın ona ikrâmi devamlı olsun- Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâyiku'l-ahbâr isimli bu yeni ve faydalı eserinin parlak fetihlerin sahibi ve şanı yüce Vali'nin izni ile Mısır Kahire'de Bulak matbaasında Sadullah Saîd Âmidî ve matbaa nâziri marifetyle hicret-i Nebeviyye'den-salât ve selâm O'nun üzerine olsun- sonra Evâhîr-ı Cumâdelâhire 1246/Aralık 1830'da basılmıştır.